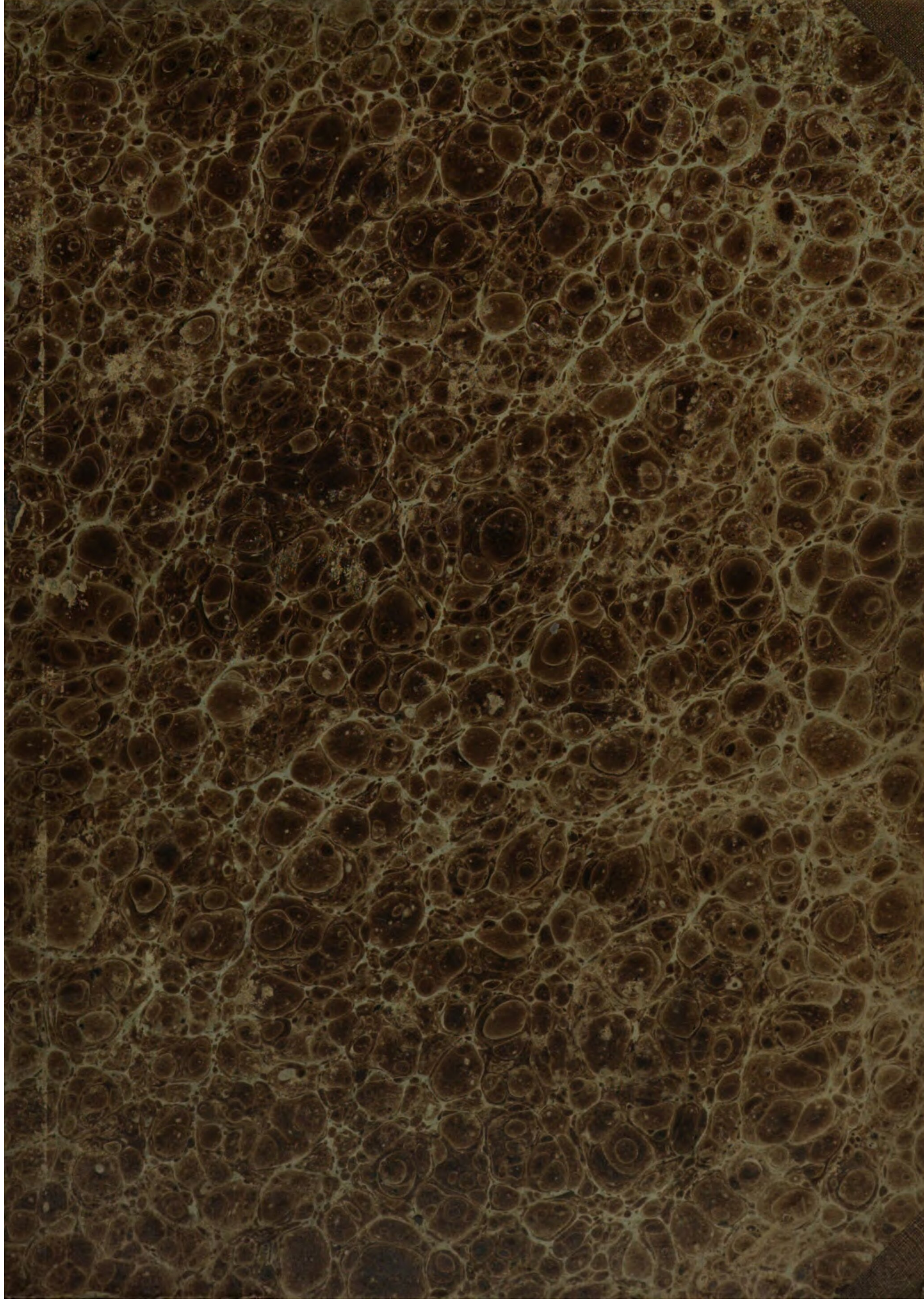

Logm. 1236^e (1)

<36605809200013

<36605809200013

Bayer. Staatsbibliothek

JO. LAURENTII
BERTI
FLORENTINI
FRATRIS EREMITÆ AUGUSTINIANI
OPUS
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS
OPUS
FRATRIS EREMITAE AUGUSTINIANI
FLORENTINI
B. E. R. T. I
JO. LAURENTII

00

JO. LAURENTII
BERTI
FLORENTINI

FRATRIS EREMITÆ AUGUSTINIANI
OPUS
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

*Nunc primum novem voluminibus comprehensum, & præter uberrimum,
generalemque rerum indicem ad calcem appositum, nec non
Melchioris Cani volumen unum De Locis Theologicis,*

INTEGRA ETIAM ADVERSARIORUM IN AUCTOREM OPUSCULA,
QUÆ HACTENUS PRODIERUNT:

Tum Apologeticas omnes ejusdem Dissertationes complectens.

EDITIO NOVISSIMA

Ab Auctore ipso aucta, & ad usum quoque Scholæ Ægidianæ accomodata, cui
accedit etiam ejusdem Auctoris DISSERTATIO in Defensionem Encyclicæ
BENEDICTI XIV. adversus quatuor dubiorum confarcinatorem.

TOMUS PRIMUS,
CONTINENS

PROLEGOMENA, AC DISPUTATIONES DE EXISTENTIA,
ET PROPRIETATIBUS UNIUS DEI.

NEAPOLI MDCCLXXVI

SUMTIBUS GAETANI MIGLIACCIO

EX TYPOGRAPHIA ORSINIANA

SUPERIORUM PERMISSU.

Ta 70/510

JO. LAURENTII
B. F. R. T.
F. L. O. R. E. N. T. I. I.
FRATIS EREMITAE AUGUSTINIANI
O. P. U. S.
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

INTIGRA ETIAM ADVERSARIORUM IN AUCTOREM OTUSCULA
QUE HAC TENES PROFERUNT

Tum Apologicas omnes etiam Dissertationes complectens.
EDIT. O. P. U. S. I. I. M. A.

Ab Auctore ipso edita, et ab eodem notis et adnotatibus, cum
adversariis etiam adnotatibus, in Dilectissimum Hactenus
Bibliotheca XIV. auctoris quibusdam correctionibus.

TOMUS PRIMUS
C O N T I N E N T I A
PROLEGOMENA, AC DISPOSITIONES DE EXISTENTIA
ET PROPRIETATIBUS UNIV. DEI.

NEAPOLI MDCCCLXXVI.

SUMMUS GASTONI MICHAELIS
EX TYPOGRAPHIA ORSINIANA
SUPERIORUM PERMISSU.

SERAPHINO FILANGERIO

O R D I N I S

D. J A N U A R J

EQUITI ET CANCELLARIO

Archiepiscopo Neapolitano.

CAJETANUS MIGLIACCIO:

Mine accidit valde bono, PRAESUL AMPLISSIME, ut dum mihi præstantissimum de Dogmaticis disciplinis P. Jo. LAURENTII *Berti* Opu sedere animuserat, Tu interim ab eo Summo Pontifice, quem pro sua Sapiencia rerumque usu acerrimum ingeniorum prædicant æstimatorem, ad Neapolitanam Cathedram evehereris. Sic enim factum est, ut inter communes lætitiæ significationes mihi quoque aliquod meæ erga TE voluntatis testimonium publice exhibendi opportuna præberetur occasio. Nec mirari porro debes, me, aut quemquam alium ex hac Civitate tanto erga TE studio, & observantia excitari. Quid enim optandum quidpiam est, quod in TE desideretur? An illa externa, Gentis nobilitatem, Majorum laudes, ac potentiam? At Generis tui splendor tam est antiquus, quam patria ipsa; tanta vero, ac tam illustria Majores tui domi, militiæque gesserunt, ut digni semper sint habiti, quibus tot Reges summam rerum permitterent. Sed quid opus est aliunde argumenta repetere, cum TE tot propria, circumstent decora? Atque id in primis laudandum in TE jure video, quod tanti Generis nobilitate, & familiæ amplitudine non ad licentiæ argumentum usus fueris, sed ad modestiæ, animique innocentiae commendationem, & gloriam. Nondum enim pubescente ætate domesticas delicias parvi ducens in Casinensem Familiam TE adrogandum præbuiisti; ubi ea doctrinæ, & virtutum semina concipere adlaborasti, quæ paullatim succrescen-
tia

tia in uberrimos postea fructus commode erupere. Hinc enim composita illa, facilisque natura exstitit, quæ omnium TIBI amorem & benevolentiam conciliabat: hinc illa solertia, qua, vix ineunte juvenia, iis Monasticis muneribus humeros supposuisti, quibus spectata sæpe aliorum ætas succumbere formidavit: hinc ea interiorum litterarum cognitio, quæ TE dignum sane præstitit, qui inter doctissimos Regiæ Neapolitanæ Academiæ Professores allegereris.

Ceterum, quod in iis negotiis transigendis, mentis consilium, & virtutis studium annos præcurrebat, gravioribus TE curis objecit. Nam cum Mateolanis Archiepiscopus dandus esset; haud diutina opus fuit deliberatione, in quem potissimum CAROLUS III. oculos conjiceret. Filangerium unum delegit, cujus operam Ecclesiæ prospere celsuram augurabatur. Nec vero PRINCIPEM OPTIMUM in sua animus opinione fefellit; quin & conceptam spem, & mentis præfagia eadem illa virtus, quæ TIBI ab ipsis incunabulis suscepto comes aderat, atque administra, longe multumque superavit. At ipso statim in Apostolicum tuum munus introitu incredibile dictu est, quanta animi alacritate tuæ Sponsæ necessitates explorare, obstantia remove, in Ecclesiastico ordine bonarum artium studia verbis, ac præmiis excitare, & monita sanctissimæ disciplinæ omnibus tradere aggreffus fueris.

Beatam autem tua virtute Acheruntinam Ecclesiam, si diutius frui tua præsentia potuisset! Sed quartum illius Provinciæ procuratoris vixdum compleveras annum, cum tuæ Apostolicæ sollicitudinis fama late manante, & FERDINANDO IV. Paternæ Virtutis plus, quam Regni Herede in TUI ornandi studium excito, ejus jussu Panormitanæ Ecclesiæ gubernaculo admoveris. Maximos fletus, effusasque lacrimas, quibus Mateolani TE a suis finibus abeuntem sunt persecuti, ecquisnam paucis valeat enarrare? Tu vero, SAPIENTISSIME PRINCEPS, quamvis a primæ Sponsæ amplexu ægre admodum abstraheris, unius tamen obedientiæ armis expugnatus ad Panormitanam Ecclesiam inter ingentem populi favorem, plausumque, & quibus aliis effusa vulgi lætitia significatur, Pastor expectatissimus accurristi; tantasque ad illam regendam virtutes contulisti, ut TE veluti hominem e cælo delapsum suspicerent universi.

Et sane ecquænam desiderari poterat virtus, cujus Tu in diuturno illo Panormitano Pontificatu egregia non edideris documenta? Morumne suavitas? Qui ad summam cum esses gravitatem a natura

comparatus, nihilque non graviter ageres ex tui Muneris dignitate; neminem tamen unquam per quatuordecim ipsos annos, neminem, inquam, re, neminem verbo, neminem ne vultu quidem læsisti: ut illi ipsi, qui sub initium reverentia quadam subrustica accedere ad TE non audebant, cum semel accessissent, nunquam postea dimoveri potuerint. An Magnificentia? Sed ecquemnam latent splendidiſſimi illi sumtus, quibus & Religioni decus, & Sponsæ eximia ornamenta comparasti? Num Liberalitas? Quem universa Panormitana Civitas pauperum solatium, miserorum perfugium consalutat, proborum vero, ac litteratorum præsidium, & dulce decus. Anne Vigilantia? Tu vero nec curis, nec laboribus parcebas, quo assidue tuum gregem lustrares, vineamque Dei Sabaoth excoleres; quin eo usque pastoralis tui animi sollicitudo crevit, ut præclaro Enchiridio perſcripto nimium liberæ quorundam nefariorum libellorum [quos etiamnum pessimo publico ultro citroque circumferri dolemus] lectioni, tanquam animorum pesti, obviam jeris. Quid vero de Prudentia dicam, quæ cum totius tuæ vitæ rationes administravit, tum eo præsertim tempore mirandum in modum eluxit, cum obortas Panormi turbas in summum discrimen evasuras composuisti: qua in re tua dexteritas egregie se CAROLO III. Ejusque Filio FERDINANDO IV. probavit, tantamque ab iisdem inivit gratiam, ut tuæ gloriæ contentissimo studio sint velificati, nec laudibus solum, quarum multi solent esse liberalissimi, sed titulis, & honoribus, quantoscumque ne ambire quidem, nedum capere, optimus quisque potest, ornarint, auxerint, cumularint.

Fortunatam interea tanto Antitite Panormum prædicabant universi. Sola Neapolis tantam illi felicitatem invidebat.angebatur nimirum Patria amantissima, Optime Filangeri, quod nullos adhuc tuæ Apostolicæ sollicitudinis fructus fuerat experta, quos tam prodige in alieno solo effundebas. Ac bene est, quod beneficentissimus Deus ardentissimum Patriæ desiderium aliquando explevit. Nam dum Tu valetudinis causa Neapolim concederes, accidit interea, ut CARDINALIS SERSALIS letali languore confectus supremo morbo conflictaretur. O diem illum, PRINCEPS EXCALLENTISSIM, ad nostram lætitiā æterno monumento merito consignandam, cum TE e Panormo reducem Neapolis excepit. Flevit illa quidem, & suo Pastore e vivis sublato non leviter indoluit: at tui præsentis vultus serenitas ejus orbitatem visa est consolari. Etenim perinde, ac si
civium

civium animi divinando præsentirent Neapolitanam Ecclesiam tanti Præfulis regimini fore brevi concredituram, in omnium ore, oculisque nescio qui tenues jucunditatis lætitiæque radii intermicabant. Et res quidem ex voto cecidit. Paucis post mensibus Neapolitanus Archiepiscopus renuntiariis. Quanto hujus almæ urbis omnes omnis ordinis cives beatus ille nuntius perfuderit gaudio, paribus verbis nunquam explicare posse confido. Tibi vero nova dignitate aucto novæ quoque sollicitudinis facta est accessio. Quæ enim illustria pastoralis tuæ caritatis experimenta paucorum dierum spatio non suscepit Neapolis? Nunquid leges sanctissimæ, quibus facta tectaue morum disciplina fervetur, erant præstituendæ? Præstituisti. Nunquid grex TIBI commissus profuturis vitæ æternæ pabulis reficiendus? Refecisti. Nunquid Clerus, populusque datis litteris admonendus? Admonuisti. Per TE litteris, quæ veluti quandam rubiginem obduxerant, jam nova affulget facies. Quanta per TE exercitatio disciplinarum! Quanta commendatio laborum! Per TE Archiepiscopalem Academiam Oratoriæ Cathedræ accessione auctam admiramur. Quid plura? Dixisse sufficiat, TE, quasi nulli adhuc alibi exantlati essent labores, ita forti animo, atque integris viribus Neapolitanæ Ecclesiæ rationes administrandas suscepisse.

Sed eo tandem, unde initio progressa est, recurrat oratio: Cum TE igitur cunctis nobilitatis, dignitatis, & virtutis ornamentis cumulatum homines inspiciant; hinc fit, ut neminem unum invenire sit, qui se, suosque labores TIBI tanquam Auspici, Præsidi, & Patrono nolit commendatos. Me quoque, ut, quod res est, fatear, incessit amor hanc novam Berti editionem AMPLITUDINIS TUÆ splendore illustrandi: uberrimum ex meis curis, & impensis fructum collecturum ratus, si conatus hosce typographicos auspicio- rum tuorum felicitate mihi fortunes, & tua auctoritate ratos firmosque facias. Tu interim PRINCEPS HUMANISSIME, hoc, quantulumcumque est, meæ voluntatis monumentum libenti alacrique animo, hoc est, more tuo excipe; dum ego Nestoreos annos TIBI prius adprecatus, manus deosculor tuas, propediem sacram Purpuram veneraturus.

T Y P O G R A P H U S

V E N E T U S

L E C T O R I.

THEOLOGICAS lucubrationes præclari Scriptoris JOANNIS-LAURENTII BERTI Eremitanæ S. AUGUSTINI Familiæ Sodalis, post varias editiones Romæ, Venetiis, Bipontii, aliisque in locis pro-
 cufas, prælo committere ego itidem deliberavi. Movit me primum Auctoris haud obscurum, sed honestum, splendidumque nomen; tum literatorum virorum impulsus, studiosorumque ardentissimum desiderium; ulterius ipsius Operis utilitas, ac præstantia. Nam qualem famam in Literaria Republica BERTUS sibi met comparaverit, neminem esse arbitror, qui prorsus ignoret. Neque enim sola Augustinensis Respublica hunc alumnum suum amore summo, atque maxima æstimatione prosequitur, eundemque ad præcipua, & amplissima gymnasia per Italiam constituta regenda, atque instituenda promovit, honoribusque non vulgaribus condecoravit; quos inter, iis neglectis, quæ non sapientiæ, sed humanæ sollertiæ, & spernendæ erga res mortalium sollicitudinis præmia esse solent, illud commemorandum est, quod hujus Theologi Scripta cunctis sacra doctrina formandis, tanquam norma, a qua deflectere nequeant, proposita fuerunt a supremis Augustiniani Ordinis Moderatoribus: verum etiam Cæsarea Pisarum Academia, illum secretioribus mun-
 fis dantem operam, nec nimia cura expetentem publice docentis munus, inter clarissimos, quibus abunde locupletatur, sublimiorum scientiarum professores adscivit, & Augustissimus Romanorum IM-
 PERATOR, & Benedictissimus, & Gloriosissimus Dominator Etru-
 riæ Theologum suum nominavit. Ampliora vero decora prætermi-
 to, quæ vel ejus modestia parvipendit, vel impedire studuit invi-
 dorum

dorum & calumniantium æmulatio : Sed quod spectat ad Auctoris ingenium , eruditionem , arduumque laborem ; quoniam in ejus commendationem , & laudem huic Monito inferere prohibemur ; isti quidem Theologicæ disciplinæ libri , ceterique plures ab eodem BERTO publici juris facti exhibere unicuique poterunt luculentissimum apertissimumque testimonium . Neque cordatum aliquem , & a studiis partium sejunctum dicturum puto his in libris proscripta contineri JANSENIANORUM dogmata , posteaquam Romæ repetito acerrimoque judicio fuerunt discussi , ac probati . Qui autem , aut ineptis libellis , aut thesibus absque delectu ad disputandum propositis , Auctorem orthodoxum carpere audent & vellicare , viderint ipsi quomodo obtemperent Apostolicæ Sedis sanctionibus , districtè mandantibus , ne quis invidioso JANSENISMI nomine Catholicum aliquem Scriptorem traducant , nisi legitime constiterit , vel omnes vel saltem aliquam ex famosis proscriptisque propositionibus tradidisse , vel propugnasse . Multo minus turpissimam illam notam inobedientiæ , & pervicaciæ adversus Apostolica decreta effugiet quisquis Augustinensem Theologum damnati dogmatis assertorem iniquissime nuncupaverit , posteaquam Censores in Urbe Roma doctissimi , supremæ Inquisitionis Consultores , unus & alter Sacri Palatii Magister , atque tres inter Purpuratos Patres Theologica doctrina præstantiores , data opera BERTI libros pervolutarunt , discusserunt , & immunes ab omni labe , editis quoque Censuris , affirmavere . Sane imperitorum quorundam dicteria , Italicis etiam animadversionibus castigata , a semel inito consilio egregiam hanc , & perutilem THEOLOGIAM elegantioribus typis iterum cudendi me retrahere minime potuerunt ; quin potius impulerunt quam maxime : tum quia criminationes , & objectamenta insimulantium in causa fuerunt , ut plurimi ad Augustinianum Systema accuratius explorandum intenderint animum , & illud ex BERTO in lucidiori prospectu positum , & vindicatum adoptaverint , aliorumque placitis duxerint præferendum , adeo , ut in florentissimis Scholis , [quidquid nonnulli Medistæ , & Ferrariensis Seminarii neoteristes oblaterent] triumphum egerit , & in dies honorificentius obtineat , atque longius lateque propagatum sit , teneatque penes plurimos principatum : tum quia prædictarum editionum exemplaria ob illorum inopiam cœperunt magnopere desiderari , ac viri per Italiam , & extra Italiam præclarissimi me ad hanc novam editionem exornandam , &

quam.

quamcitus perficiendam vehementer hortati sunt ; datisque ad me literis gratiarum , & humanitate plenissimis vir summus Vaticana purpura , & omnigena sapientia ornatissimus , necnon alii Romani Præsules , & non infimi subsellii Theologi , instituti mei , & suscepti consilii rationem plurimum laudaverunt , atque ad executioni mandandum traxerunt quodammodo , & compulerunt . Unus duntaxat e MEDISTARUM coetu , qui se Jansenistarum , [ita Augustinianos , ac Thomistas improbe appellitat] malleum esse , & Molinianæ Scholæ vindicem , & invictissimum propugnatorem perperam , ac temere gloriatur , me ab hoc opere perficiundo conscripta epistola ausus est dehortari ; cum BERTUS e contra , deliberationis meæ certior factus , infimulatoris sui non spernenda , sed tenenda dixerit hortamenta , inanis gloriæ æque , ac latratus rabularum contemtor . Quod utique religiosissimi viri temperamentum fecit , ut memorati MEDISTÆ irridens incitamenta , ad editionem istam curandam vehementius inflammarer , pluribusque , ac melioribus suadentibus , & impellentibus obtemperarem . BERTUS vero , tametsi multis distentus accusationibus , & longæva etiam ætate gravatus , coepit Scholastica dissidia fastidire , & tranquillo , pacatoque animo quod reliquum vitæ est parva opuscula legendo , & scribendo peragere ; postulanti tamen mihi morem gessit , ac sedulam navavit operam , ut hæc Editio rerum copia , dissertationum delectu , & adnotationum accessione præcedentibus antecelleret . Atque id præstitit , quod brevi subjiciam . Editionem Romanam duxit esse ceteris anteponendam , in qua ipsemet menda ob incuriam typographi admissa , quotquot legendi occurrerunt , emendare curavit . Deinde Scholia adjecit per multa , quibus obviæ aliæ quæstiones facile expediuntur , & iis , quæ pertractantur , robur accedit , ac fulcimentum . Præterea cum in statuendo discrimine divinorum auxiliorum , quibus in prima conditione indigebat creatura rationalis , & quibus eget modo post prævaricationem primorum parentum , recentiores S. Augustini discipuli recesserint a majoribus , qui Ægidii Romani , & Sancti Thomæ Aquinatis inconcussis firmissimisque principiis utuntur ; illa nunc discrepantia composita , in id prudens Auctor totus incubuit , ut gravis illa controversia a decertando pro gratia per se ipsam efficaci neminem e nostratibus amoveret . Proletarium quoque , & ex Universitate Ingolstadii erumpentem PROBABILISMI Defensorem , &

audacter ANTIPROBABILISTAS canina rabie mordentem temperanter repressit, naviterque adversariorum suorum crambem veterem recoquentium cohibuit garrulitatem. Plures alias insuper addidit Dissertationes, ut DE GRATIA SUFFICIENTI, DE HÆRESI JANSENIANA, DE POTESTATE ROMANI PONTIFICIS IN DEFENSIONEM ENCYCLICÆ BENEDICTI XIV. ADVERSUS QUATUOR DUBIORUM CONSARCINATOREM, &c. quæ omnia, ut melius dignoscerentur, nos commatibus in margine apposis hoc pacto, imprimenda curavimus. Demum ne dissimulasse credatur præcipua Criminatorum suorum objecta, hæc una cum suis Apologeticis Dissertationibus complexus est: qua in re ipsius adversariis proculdubio gratificatur, ac se Theologica scripta edidisse demonstrat inquirendæ veritatis amore, non libidine disputandi, & si aliquando stylum acuit, id fecisse immaniter laceffitum atque coactum, honoris fideique suæ flagitante ratione. Accedit ad hæc omnia accuratissimus uberrimusque rerum, & verborum index, opus universum completens, a nobis improbo labore, summaque diligentia nunc primum confectus, quem ad calcem postremi voluminis opportune collocavimus. Vides, opinor, humanissime Lector, quid Editionem nostram majori in pretio habendam esse perspicue, & evidenter ostendat: qualem vero nos diligentiam, & sollicitudinem adhibuerimus, ut huic Editioni nostræ neque typorum nitor & elegantia deesset, nostrum non est asserere, sed aliorum dijudicare. Vale.

PRIORIS VOLUMINIS

PROPOSITIONES.

- I.** Theologo usus Dialecticæ summopere est utilis, ac necessarius. 5
- II.** Non superfluit, sed illi plurimum confert etiam naturalis Philosophia. 7
- III.** At ea sola duci non debet, sed illam in obsequium fidei captivare revelationibus divinis subnixus. 8
- IV.** Scholastica methodus, ad quam Petrus Lombardus Theologiam revocavit, non est absolute necessaria, bene tamen perutilis. ibid.
- V.** Theologia autem Scholastica utilis est, necessaria, & ad profligandas hæreses, fidemque firmandam aptissima. 9
- VI.** Scientia utique Theologia est, sed non ejusdem rationis cum aliis scientiis. 17
- VII.** Illius habitus ad praxim simul, & speculationem reducitur. 18
- VIII.** Quamvis principia Theologiæ lumine supernaturali innotescant, attamen illa ad naturales scientias pertinere videtur. 19
- IX.** Theologia sive Speculatrix, sive Moralis, sive Polemica unus est habitus. 20
- X.** Hujus scientiæ objectum attributionis est Deus: objectum adæquatum est omnis conclusio, quæ inferri potest ex propositionibus fidei: objectum formale est ipsa revelatio divina. ibid.
- XI.** Valde probabile est, inditam esse singulis hominibus ab universorum Auctore ingentam, atque anticipatam ideam sui. 35
- XII.** Idea illa supposita facile demonstratur Deum existere. 41
- XIII.** At quod idea entis perfectissimi sit reapse cuique congenita, non est ita certum, ut inde possint athei evidenter convinci. 42
- XIV.** Demonstratur Deum esse ex rerum creaturarum contingentia. 48
- XV.** Atque ex motu, & serie causarum secundarum. 50
- XVI.** Necnon ex rerum aspectabilium compagine. 52
- XVII.** Ex naturali hominum instinctu. 54
- XVIII.** Ex communi sapientum confessione. 55
- XIX.** Ex parvo numero, vita, & ignorantia Atheorum. 56
- XX.** Hæc enunciatio Deus existit est nobis per se nota, ac manifesta. 66
- XXI.** Nemo, quantumvis agrestis ac barbarus, potest Creatorem suum invincibiliter ignorare. 68
- XXII.** Qui putant Enos fuisse Polytheismi auctorem labili fundamento nituntur. 71
- XXIII.** Ab Hebræorum gente non fuit exortus Polytheismus, neque illum Judaico populo Moyses præscripsit. 72
- XXIV.** Idololatria longe ante Moysen a posteris Chami originem duxit. 74
- XXV.** Unum esse Deum demonstratur ex sacris literis. 76
- XXVI.** Atque ex innumeris a Deo patratis miraculis. 77
- XXVII.** Idem evincitur petitis a ratione argumentis. ibid.
- XXVIII.** Et corroboratur Gentilium quoque Scriptorum testimoniis. 78
- XXIX.** Opinio de duobus Diis Bono, ac Malo una cum Idololatria a posteris Cham cepit disseminari. 83
- XXX.** At malum non est aliqua substantia, quam necesse sit ab efficiente summa causa produci. 89
- XXXI.** Non ergo dantur duæ summa Causæ, quarum una sit cujusque boni, altera malorum omnium effectrix. 90
- XXXII.** Constituitur metaphysica Dei natura per Esse a se. 94
- XXXIII.** Divina essentia explicari non potest magis proprio, atque idoneo vocabulo, quam Hebraico *אֱלֹהִים* Qui est. 97
- XXXIV.** Deus est ineffabilis. 101
- XXXV.** Divinorum nominum alia divinam naturam significant, alia attributa. ibid.
- XXXVI.** Melito Sardensis Episcopus vix ab errore Anthropomorphitarum potest excusari. 104
- XXXVII.** Ab eodem errore non defenditur certis argumentis Tertullianus. 105
- XXXVIII.** S. autem Epiphanius, & Audius Deum esse corporeum minime tradiderunt. 107
- XXXIX.** Deus est purus, ac simplex Spiritus quæ-

- qualicumque corpore expers. 108
- xl. Gilbertus distinxit quidem Deum ab essentia, & Personas a relationibus, ac non divinas ab invicem proprietates. 111
- xli. Divinorum attributorum distinctio nulla est, nisi penes extrinseca connotata. 112
- xlii. Nulla intrinseca compositio in Deo admittenda est. 122
- lxiii. Deus est secundum essentiam suam infinitus. 124
- xliii. Immensitate sua est ubique. 125
- xlv. Et omnino immutabilis. 128
- xlvi. Sempiternus est, nec ejus aeternitas alicui creaturae convenire potest. 134
- xlvii. Jure ac merito Valentiniana Aeonum fabula exploditur. ibid.
- xlviii. Fictitium est pariter sempiternum illud lumen, & quo Græci Palamita jactabant a se Deum videri. 137
- xlix. Habet Deus infinitam potentiam. 139
- l. Potest idcirco plura facere, quæ non facit. 141
- li. Atque etiam meliora iis, quæ fecit. 144
- lii. Est præterea Deus summe verax, neque potest esse seductor, vel auctor mendacii. 147
- liii. Non sunt Deus simul, & creaturae aliquid perfectius, quam sit Deus solus. 153
- liii. Reperitur in Deo summa, ac perfectissima pulcritudo. ibid.
- lv. Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri. 156
- lvi. Neque a Deo creari potest rationalis substantia, quæ possit naturaliter ipsum Deum intueri. 159
- lvii. Intellectus creatus superno aliquo lumine irradiatus potest Deum, ut in se est, conspiciere. 161
- lviii. Non autem illum comprehendere. 163
- lix. Lumen gloriæ est ipse Deus menti beatorum intime affulgens, suoque fulgore, ac motione imprimens illi qualitatem, & habitum &c. 169
- lx. Chrysostomus non visionem Dei in se, sed solam comprehensionem possibilem esse negavit. 173
- lxi. Idem asserendum est de Theodoro. 175
- lxii. Neque S. Hieronymus visionem Dei intuitivam credidit esse impossibilem. 176
- lxiii. Augustinus affirmavit Deum invisibilem esse corporeis oculis non dubitanter, sed assertive. 179
- lxiv. Suppeditavit omnia argumenta, quæ proferunt in hac questione Scholastici, aliaque longe iis clariora. 180
- lxv. Utrum post Resurrectionem corpora Beatorum futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, est alia questio a præcedenti, & hanc S. Pater prudentissime non definivit. 181
- lxvi. Demonstravit tamen accurate se opinionem de corpore spirituali nequaquam probare. 182
- lxvii. An aliqui adhuc in hac vita degentes Deum viderint, questio est ambigua, & in utramque partem trahenda. 185
- lxviii. Enoch, & Elias nondum Dei conspectu fruuntur. 190
- lxix. Fictitium est regnum mille annorum a Cerintho excogitatum, & a Papia, licet tolerabilius, inductum. 194
- lxx. Nec ad minimum tempus Dei visio animabus plene purgatis differtur. 200
- lxxi. Catholico de Animarum beatitudine dogmati non adversatur Ambrosius. 210
- lxxii. Quod Augustinus fluctuet de secretis Receptaculis Animarum, est summæ ejus perspicacitatis indicium; verumtamen de gloria, & felicitate non dubitat. 211
- lxxiii. Immerito a nonnullis carpitur beatus Bernardus; nam neque is a Catholico dogmate est alienus. 213
- lxxiv. Joannes XX. neque ut privatus doctor assertive docuit Sanctorum animas carere visione Dei ante corporum resurrectionem. 215
- lxxv. Gloria inequalis meritis inequalibus retribuitur. 219
- lxxvi. Causa moralis inequalitatis Beatitudinis est meritum, causa vero effectrix est lumen gloriæ. 221
- lxxvii. Neque per absolutam Dei potentiam fieri potest, ut videatur divina Essentia sine attributis, aut una persona sine alia. 224
- lxxviii. Reperitur in Deo omnis scientiæ plenitudo. 230
- lxxix. Divina scientia est ipsa Divina substantia connotans intelligibilia objecta. 231
- lxxx. Deus semetipsum cognoscit, atque comprehendit. 232
- lxxxi. Nulla est creatura, quæ scientiam Dei subterfugiat. ibid.
- lxxxii. Neque latent divinam scientiam futura qualibet contingentia, & conditionata. 238
- lxxxiii. Scrutatur Deus intimas cujusque crea-

creatura rationalis cogitationes, necnon quæcunque peccata. 235
 lxxxiv. Ex divina præscientia non consequitur inevitabilis rerum contingentium eventus. 237
 lxxxv. Primo modo explicato creaturæ omnes sunt in æternitate præsentēs. 240
 lxxxvi. Nulla creatura cognoscitur a Deo tanquam ab æterno sibi coexistens. ibid.
 lxxxvii. Creaturæ non videntur ab æterno in propria consistentes natura. ibid.
 lxxxviii. Videt Deus omnia in seipso, & in incommutabili rerum intelligibilium ratione. 242
 lxxxix. Non videt Deus creaturas in seipsis priori sensu juxta D. Thomam delibato. ibid.
 xc. Videt tamen creaturas etiam in seipsis immediate. ibid.
 xci. Deus non prædeterminat actiones liberas naturales, & consequenter neque eas prævidet in efficaci suæ voluntatis præfinitione. 246
 xcii. Non videtur alienus a præfata assertione Doctor Angelicus. 248
 xciii. Non intuetur Deus mala culpæ in decreto, seu prædeterminatione actus, cui adnectitur peccati malitia. 253
 xciv. Nec S. Thomas certo adstruit prædeterminationem physicam ad materiale peccati. 255
 xcv. Innocens creaturæ auxilio prædeterminantis gratiæ non indigebat, & consequenter minime novit Deus perseverantiam Angelorum in efficaci suæ voluntatis decreto. 261
 xcvi. Idem tradidit Angelicus Doctor. 264
 xcvii. Consentit hæcenus dictis Ægidius Romanus. 266
 xcvi. Si accipias Scientiam mediam pro certa præscientia futurorum ordinis naturalis, sive supernaturalis in statu naturæ innocentis, necnon operum malorum ejusdem status absque ullo prædeterminante decreto, admittendum est vocabulum Scientiæ mediæ. 272
 xcix. Præscientia peccatorum in statu naturæ lapsæ spectat ad scientiam visionis, non ad scientiam, quam vocant mediam. 273
 c. Si accipiaturs Scientia media pro cognitione conditionatorum, quæ non sit scientia visionis, neque scientia Simplicis intelligentiæ, nec in præsentis statu, nec in statu innocentie locum habet. 274
 ci. Deus videt futura libera ordinis superna-

turalis, quæ spectant ad statum naturæ lapsæ, dependenter ab efficaci suæ voluntatis decreto. 277
 cii. Persistit cum divinis prædefinitionibus humana libertas. 304
 ciii. Deus voluntate antecedenti vult omnes homines, nemine prorsus excepto, salvos fieri. 310
 ciii. Hæc voluntas salvandi omnes est in Deo vera, propria, atque sincera. 310
 cv. Amat Deus creaturas suas propter propriam sui ipsius bonitatem. 310
 cvi. Gubernat etiam providentia sua omnia, quamvis abjectissima, & minima. 311
 cvii. Est in Deo opposita necessitati libertas. 316
 cviii. Hæc constituitur per actum sempiternum divine voluntatis a substantia indistinctum, prout connotat objectum creatum, & effectum contingentem, & defectibilem. 317
 cix. In dogmate Prædestinationis, & Gratiæ recedendum non est ab Augustini doctrina. 321
 cx. Datur aliqua Electorum ad Gloriam prædestinatio. 326
 cx. Prædestinatio ad Gloriam recte definitur, Præscientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicunque liberantur. 327
 cxii. Soli prædestinati salutem consequuntur æternam. 329
 cxiii. Erronea est animarum præexistentia, quam finxit Origenes, & commentitium meritum prædestinationis comparatum ante illarum unionem ad corpora. 331
 cxiv. Non prædestinantur Electi ex prævisis meritis comparandis sola facultate liberi arbitrii. ibid.
 cxv. Neque prædestinantur Electi ob præscientiam fidei, aut bonæ voluntatis ex solo libero arbitrio naturaliter prodeuntis. ibid.
 cxvi. Opera moralium virtutum a Deo prævisa nullo pacto prædestinationis nostræ causæ sunt. 332
 cxvii. Prædestinatio ad gloriam præcedit prædestinationem ad gratiam. 334
 cxviii. Ex Sacris literis demonstratur prædestinationem ad gloriam esse in statu naturæ lapsæ gratuitam. 336
 cxix. Apertissime S. P. Augustinus tradidit gratuitam ipsam prædestinationem ad gloriam. 341
 cxx.

- CXX.** *Veteres Patres qui verbis ambiguis de Sanctorum predestinatione tractarunt, possunt omnimode exponi, quamquam videntur alicubi illam a meritorum prescientia, repetere.* 353
- CXXI.** *At Patres, qui floruerunt post Augustinum, gratuitam predestinationem evidentissime tenuerunt.* ibid.
- CXXII.** *Est autem Augustiniana circa gratuitam Predestinationem sententia etiam rationibus Theologicis consentanea.* 361
- CXXIII.** *Argumenta, quibus permotus Petavius Augustinianam retractavit sententiam, nullius sunt roboris, atque verbis ipsius Petavii facillime refelluntur.* 369
- CXXIV.** *Fit ex Christi meritis Predestinatorum Electio.* 373
- CXXV.** *Utiles sunt Predestinatis Orationes Sanctorum.* 374
- CXXVI.** *Effectus predestinationis primarii sunt Vocatio, Justificatio, & glorificatio.* 375
- CXXVII.** *Substantia quoque predestinati, aliaque naturalia dona inter predestinationis effectus possunt aliquo sensu connumerari.* 376

- CXXVIII.** *Etiā permissio peccati est aliquo pacto predestinationis effectus.* 377
- CXXIX.** *Predestinatio Sanctorum fixa est, atque immutabilis.* 378
- CXXX.** *Nulla fuit in Monasterio Aduerari, Augustino superstite, heresis Predestiniana.* 381
- CXXXI.** *Neque sub Celestino I. erupit in Galliis Secta Predestinarianorum.* 384
- CXXXII.** *Gothescalcus Predestinarianus non fuit, licet veram causam imprudenter suscepit defendendam.* 386
- CXXXIII.** *Prædicanda est populis Augustiniana de Predestinatione sententia.* 390
- CXXXIV.** *Magnus est Electorum numerus, at valde exiguus, si comparatur cum numero damnandorum.* 400
- CXXXV.** *Calvinianum de Reprobatione dogma horrendum est, detestabile, omnique execratione dignissimum.* 402
- CXXXVI.** *Reprobatio negativa aliquam ex parte reprobis causam habet; nempe originale peccatum.* 407

C E N S U R A.

XVII

DE mandato Reverendissimi Patris Magistri Regentis Fratris Nicolai Antonii Schiaffinati Generalis legi libros, quorum titulus est, *De Theologicis Disciplinis*, elucubratos opere, & studio admodum Reverendi Patris Magistri Fratris Joannis Laurentii Berti Florentini; in quibus nihil sane offendi, quod sanam, Orthodoxamque doctrinam undique non redoleat, immo omnia ibidem perspicue, apposite, graviterque ita discussa, omnigenaque eruditione referta conspexi, ut nedum Tironibus nostratibus dirigendis, & ad bona studia inflammandis, sed etiam doctis, veteranisque in abditiore sacrae doctrinae penetralia inducendis utilia, idoneaque mihi videantur. In his siquidem Auctor ita Scholasticam methodum sectatur, ut linguae barbariem quondam Peripatum obrinentem penitus exuant, ac perpetuo declinet. Dogmaticas, Polemicasque controversias passim occurrentes ita pertractat, ut & offusas sub peregrinae eruditionis specie a versutis Novatoribus tenebras, arcessitis undique e sacrationi penu illustribus testimoniis, omnino depellat; & sacrorum Oraculorum, sanctorumque Patrum auctoritatem a malignantium, aut minus critices peritorum calumniis egregie vindicet; Scholasticas demum, adiaphorasque quaestiones ea modestia, brevitate, ac perspicuitate dissolvat, ut & planiorem, ac Augustini sensibus accommodatiorem sententiam domesticis Juvenibus aperiat, & externarum Academiarum sibi adversantium placitis debitum honorem ubique servet: eaque propter censeo a re Augustinianae Scholae esse, quod praefatum Opus typis mandetur.

Romae die 26. Septembris anno 1737.

Fr. Benedictus Augustinus Gattini Pratenfis, Sacrae Theologiae Magister, Procurator Generalis Ord. Erem. S. P. Augustini.

C E N S U R A.

Opus inscriptum *De Theologicis Disciplinis*, ab A. R. P. Magistro Fratre Joanne Laurentio Berti Florentino in Scholae Augustinianae commodum elaboratum vidi, pervidi, probavi. Vidi inquam, ut mandatis universi nostri Ordinis Magistri obtemperarem: pervidi, ut voluptatem, quam in semel legendis hisce lucubrationibus perceperam, mihi ingeminarem: probavi, ut non solum Nostrantium, sed externorum etiam Magni Augustini studiosorum utilitatem proveherem. Est enim Opus perspicua, claraque methodo digestum; solida, sanaque doctrina instructum; ac multiplici, minimeque obvia eruditione respersum: totum denique spirat, atque exhibet Augustinum. Est igitur cum aliis titulis, tum hoc uno nomine publica luce dignissimum. Sic censebam.

Romae in D. Augustini pridie Idus Sextiles 1733.

F. Hieronymus Augustinus Zazzeri Ord. Erem. S. P. Augustini Sac. Theologiae Magister, Ex Assistens Italia, Congreg. Sacrorum Rituum Consultor, & in Archigymnasio Sapientiae Urbis Sacrae Script. Interpres.

F. NICOLAUS ANTONIUS

SCHIAFFINATI

NEAPOLITANUS

S. Joannis ad Carbonariam, Sacrae Theologiae Magister Regens, totius Ord.

FF. Erem. S. P. Augustini Prior Generalis, & Commissarius

Apostolicus.

Cum opus inscriptum *De Theologicis Disciplinis*, a Rev. Patre Magistro F. Joanne Laurentio Berti Florentino elaboratum, duo nostri ejusdem Ordinis Theologi a Nobis deputati recognoverint, & in lucem edi posse probaverint; Nos tenore praesentium

tium facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos reliquum spectat, videbitur.

Datum in Conventu nostro S. P. Augustini de Vrbe die 10. Martii 1739.

F. Nicolaus Antonius Schiaffinati Generalis, & Commissarius Apostolicus.

Nostri mun. aff. Sig.

Magister Fr. Augustinus Gioja a Juvenatio Ordinis Secretarius.

Reg. lib.

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendis, Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

Philippus Spada Episc. Pisauri Vicesg.

C E N S U R A.

Cum ex mandato Reverendissimi Patris Joannis Benedicti Zuanelli Secri Apostolici Palatii Magistri accurate perlegerim tria *Theologicarum Disciplinarum* Volumina, quorum in priori disputatur de Existencia, & Proprietatibus unius Dei, in altero de Summa Trinitate, de Angelis, de rerum corporearum productione, in tertio denique de Originali peccato, de hæresibus adversus liberum arbitrium, & gratiam, ac de ipsa gratia Reparatoris, Opus elucubratum per Adm. Rev. P. Mag. Joannem Laurentium Berti Florentinum Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini, tantum abest ut in eo quidpiam a recta fidei, vel morum norma alienum offenderim, ut potius miratus sim Auctoris ingenium, eruditionem, ac doctrinam. Quamobrem studiosorum omnium Sacrae Theologiae bono lucubrationes hujusmodi publica lucis usura dignissimas censeo.

Datum in Conventu Transpontinae Idibus Octobris anni 1737.

F. Petrus Thomas Cacciari Carmelita Sacrae Theol. Mag. & Doctor, Romani Cleri Examinator, atque in Collegio de Propaganda Fide ejusdem sacrae Discipl. Lector.

C E N S U R A.

Ut mandatis obsequeretur Reverendissimi P. J. Benedicti Zuanelli Sacri Apostolici Palatii Magistri, attente legi Librorum *De Theologicis Disciplinis* tres priores Tomos, Opus sanæ doctrinae, & eruditionis plenum, ab Adm. Rev. P. Mag. Jo. Laurentio Berti Eremita Augustiniano solleter, atque ingeniose elucubratum, in quo nihil Fidei Catholicæ, aut bonis moribus adversum, quamplurima Sacrae Theologiae studiosis utilissima deprehendi: in cujus fidem, &c.

D. Antonius Andreas Galli Abb. Canon. Regul. SS. Salvatoris, & Sac. Congr. Indicis Consultor.

IMPRIMATUR.

F. Jo. Benedictus Zuanelli Ord. Præd. S. P. A. Magister.

AUCTORIS AD AUGUSTINENSES

Theologicis Disciplinis formandos

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ.

IRARI vos credo, Juvenes ornatissimi, unde sit, quod præ ceteris Studiorum nostrorum Moderatoribus, qui & ingenii acumine & delectu orationis, & humanarum divinarumque rerum cognitione præpollent, ego potissimum Theologicas Disciplinas nova quadam methodo exornatas ante conspectum vestrum exhibeam, hac præsertim ætate ob literarum cultum, splendoremque vere aurea, in tanta optimorum librorum copia, ex amplissima autem Magni Augustini familia, in qua & omnium minimum me esse cognosco, & innumeros plane video huic implendo muneri idoneos, necnon doctrinæ laude, nominisque celebritate clarissimos. Quamquam vero mihi videor hujusmodi cogitationibus vestris plenissime satisfactorius, si dixero me ad scribendum supremi Antistitis Nicolai Antonii Schiaffinati olim Neapolitanæ S. Joannis Congregationis, nunc universi Ordinis vigilantissimi Præsulis auctoritate fuisse compulsus; quod nullus æquus æstimator reprehendet in homine vinculis juramentorum obstricto; credo tamen ideo vigilantissimum Præsulem in me animum convertisse, quod viri exercitatissimi opus aut minus elaboratum, aut brevi absolutum nunquam prodire paterentur in lucem, vel prima fortassis divinarum scientiarum rudimenta publici juris facere minime dignarentur, sublimioribus studiis addicti, moliendisque duntaxat summæ eruditionis voluminibus. Cum itaque temporum angustia cogerent, atque ageretur tantum de Tironibus erudiendis, neque essent opuscula ista Eruditorum manu terenda; scribendi onus impositum mihi est, obscuro scilicet homini, cujus fama periclitari non posset, eo forte consilio, ut his additis incitamentis viri illi doctissimi, ac celeberrimi perpolitum aliud Theologicum Opus aggredierentur, quod nullatenus morosi Critici fastidirent, atque cum uberiori proventu repeterent Candidati. Neque ab instituto detertere nos potuit magna illa multitudo Scriptorum, qui de rebus Theologicis accurate, ornatæque differuerunt: quippe non omnia, quæ conscribuntur, in manus incidunt singulorum; & perutile est de eisdem quæstionibus plures a pluribus libros perfici, quibus, si fieri potest, etiam ad negligentiores veritas aliquando perveniat, quemadmodum initio magni Operis de Trinitate, & in libro de unico adversus Petilianum Baptismate scite beatissimus Augustinus admonuit. Urget præterea, torporemque nostrum vehementer excitat ille numerus Scriptorum, ex quo & sententiæ complures spargi cœperunt adversus instituta majorum, & plura exorta fuerunt quæstionum genera, quæ veteres prætermiserunt scholastici, nunc autem dedecus est ignorari. Quæ cum ita sint, non abs re factum puto, si Theologicas Disciplinas ex Antiquorum placitis, studiisque Recentiorum complexus fuero, in quibus nova simul, ac vetera proferantur; omniaque ad certa principia, duce præsertim & facem præferente Augustino, quantum poterit imbecillitas ingenii mei, revocavero. Æquo igitur animo labore hoc nostro, Juvenes, unusquisque vestrum fruatur; navate operam Theologiæ. Id vero quanta animi voluptate, & qua ratione facere debeatis, quantum denique,

si feceritis, gloriæ decorisque possit vobis ipsis accedere, non rhetoricorum pompa verborum, sed hortatoria dicturus sum oratione.

Non illam vobis propono, Augustinianæ Doctrinæ Cultores, percipiendam voluptatem, quæ in omni sensu implicata penitus insidet, & majores partes animi a virtute detorquet, sive quam malorum escam Plato appellabat, Tullius vero decoris labem, atque illecebram turpitudinis; sed quæ interiorē hominem, mentem scilicet rationalem honestissima suavitate perfundit, & maximum habet cum virtute commercium; explet autem insatiabilem in cognoscendis rebus ardorem, animumque incommutabili bono conglutinat. Istud quidem manifesta veritatis contemplatione, atque indissolubili perpetuoque nexu in cælesti Jerusalem possidendum, multimodis nos allicit, ac demulcet: at nulla est in hac mortalium peregrinatione, si una excipiat Theologia, tam excellens facultas, cujus ope humana ratio luce divina illustretur, & consortium quodammodo habeat supernæ felicitatis. Memineritis, opinor, quanta inviti etiam, ac reluctantes legeritis sub ferula Grammaticorum poetarum figmenta; nec prorsus ignoratis quam anceps sit, contentiosa, & per anfractus discurrens scientia illa, cui novissimam dedisti operam, nimirum Physiologia. Proh quanta animi ægritudine in literarium ludum urgebamini adolescentuli, memoriæ mandantes plenum armatis equum, incendium Ilii, errores Æneæ, amorem Didonis, Creusæ umbras, atque fabellas hujusmodi plurimas; de quibus legentes moerentem fletum, ac verba Augustini, [*Conf. 1. cap. 17.*] *Ita ne aliud non erat, ubi exerceretur ingenium meum?* optime percipietis quale vos traxerit aspersum felle, atque amarissimum blandimentum. Posteaquam vero accessistis ad Philosophicas Institutiones, ut mittam barbarismos latinitatis, & torquentes ingenia complexiones, tecnasque Dialecticorum, quæ neque nos, veluti testa odorem, quo recens imbuta est, provecta jam ætate abjecimus; quid vobis, quæso, aut certitudinis, aut jucunditatis attulerunt Categoriæ Aristotelis, Platoniorum archetypi, Epicuri atomi, Cartesii elementa, atque alia complura, scitu quidem aliquo modo necessaria, sed innumerabilibus controversiarum ambagibus implicata? Nunc autem his omnibus ad naturæ opera investiganda improbo labore comparatis, ex vobis profero incommutabilem veritatem, Deum Vnum, Deum Trinum, Deum Conditorē universorum, Deum Largitorē gratiarum omnium, Deum humani generis Reparatorē, Deum, inquam, Deum, in quo bonitatis, ac sapientiæ thesauri inveniuntur absconditi. Profecto si ratione, atque experimento comprobatis scientias ceteris præferendas esse jure meritoque arbitramur, quemadmodum Mathematicas firmis innixas definitionibus, exploratisque theorematibus, anteponimus Physicis, ac Logicis Institutionibus, quarum illæ circa sensuum ministeria versantur, hæ autem circa humanæ mentis idola; longe supra ceteras se extollunt Theologicæ meditationes, quibus non traduntur Græcorum Philosophorum inventa, non corporum generationes, non pugnæ elementorum, non sensibilibus facultatum officia, non quantitatis proprietates, ac dimensiones; sed mysteria gentibus abscondita, impervia sensibus, immutabilia; spiritalia; divina; eaque Prophetarum vaticiniis, revelatione Spiritus Sancti, statutis Ecclesiæ, testimoniis Patrum, & certitudine miraculorum apertissime confirmata. Quamobrem nullam ex universis naturalibus, humanisque scientiis, quantum ex una Theologia, potest rationalis homo percipere voluptatem, sive præceptionum, aut locorum, unde argumenta deducuntur, perspicui fontes, ac regula stabilis, & immutabilis. Neque vero spiritualium æternorumque bonorum ubertatem & copiam ostendunt Theologicæ disquisitiones ad excitandum inutile desiderium, & quasi ad animum excruciantum. Sit hæc miserrima aliarum scientiarum conditio, ad ea, quæ consequi non possumus, cupiditatem accendere, aut de iis, quæ si adipiscamur, deteriores efficiamur, laboriosa exercitatione differere. Perpauci enim minimam partem assequuntur bonorum, quæ in rerum creaturarum complexu a natura ministrari demonstrat Philosophia; omnesque e contra temporum vicissitudini subjiciuntur, & properant ad interitum humana duntaxat investigantibus teterrimum, & miserandum. Verum Theologi in Deum, qui simul & via, & veritas, & vita est, animum intendentes non solum, ubi perennis felicitas sita sit, non ignorant; verum etiam plenissimum, rectissimumque quod arripiant

ripiant iter agnoscunt, discernentes a superstitione religionem, ab hæresi fidem, a Sata-næ conventu Ecclesiam Catholicam, a mercenariis pastores, a morum corruptelis regu-las probitatis; ut non possint, nisi summa pervicacia reddantur rebelles lumini, extre-mam subire calamitatem. Itaque, lectissimi Adolescentes, cum nihil tam honestum, ac sanctum, tam gratum, ac perjucundum in hac mundanarum rerum varietate possit ex-cogitari, quam accedere ad beatissimam illam vitam, quæ in contemplatione consistit, bene ac sapienter exclamabat in commendationem sacræ doctrinæ eximius Ecclesiæ Do-ctor Hieronymus, [*Epist. 155.*] *Quid hac voluptate jucundius? Qui cibi, quæ mella sunt dulciora, quam Dei scire prudentiam, & in abdita ejus intrare, & sensum Creato-ris inspicere, & sermones Domini Dei tui, qui ab hujus mundi sapientibus deridentur, plenos discere sapientia spiritali?* Cedat, cedat Theologicis contemplationibus consideratio naturæ, quam Cicero dixit animorum, ingeniorumque pabulum: cedat inspectio astrorum, cui deditus Ptolemæus putabat se pedibus contingere sidera, atque attolli ad consortium Deorum: cedat conviviorum apparatus, cedat divitiarum opulentia, cedat corporum for-ma, valetudo, & integritas, cedat honoris splendor, decorisque amplitudo: cedant de-nique quæcunque alia tam animi, quam corporis oblectamenta.

Sed audio, quosdam hætenus dictis repugnantes in me verba contorquere propterea, quod nullus Scholasticis honor soleat ætate hac nostra deferri, ipsaque Theologica stu-dia permultis adeo videantur aspera, ut, quæ tædio affecti compendiosis notis, sparsisque lacunis dictante Magistro scriptitarunt, ea blattæ, tineæque corrodam. Hos paullulum alloquar, opus est. Ergone ex ipso veritatis fonte, quem vobis attingere singulari Nu-minis providentia datum erat, ad cisternas dissipatas, quæ salubres aquas continere non valent, atque a sacrarum literarum consortio, vel ad temporalium rerum administratio-nem, vel ad vitam otio & languore torpentem, tandem animum convertistis? Ergone fuit literarii certaminis vestri meta commodiorem agere vitam, præesse ceteris, laureæ ornamenta capeßere, & ampliori nomine celebrari, ita, ut post tam miseram compensa-tionem virtutis, unusquisque vestrum, quasi accepto bravio, stadium percurrere in po-sterum detrectaret? At non ista mehercle sunt, de quibus Præco divinus inclamat, *Cur-rite, ut comprehendatis*. Nam qui habitat inaccessible lucem, ipse requirentibus verita-tem merces est; nec aliis, nisi iis, qui fuerint mundi corde, & humiles spiritu, repro-missa. Accepimus, spectatissimi Adolescentes, cur isti queruli supernarum veritatum jucunditatem minime degustaverint; ideo nempe, quia superbia tumidi, noxiisque irre-titi cupiditatibus, non ipsam sapientiam revera meditentur, sed res illas mortalium, in quarum affluentia deprehendit Ecclesiastes vanitatem, & spiritus afflictionem. Atque hoc erat, de quo initio orationis vos commonesaciendos esse putavi, quando me demon-straturum dixi, qua ratione danda sit opera Theologicis Disciplinis. Quam etenim, ha-rum notitia melior sit cunctis pretiosissimis, neque omne desiderabile possit ei comparari; profecto turpe est disciplinas ipsas postponere humanæ vitæ sollicitudini; magis illas tem-poris progressu deferere; turpissimum vero non incommutabilis veritatis, sed quæstus, vel ambitionis causa easdem appetere. Rectissimum propterea, quisquis ad Theologiam accedit, sibi finem proponat: inquireat cælestia: terrena contemnat: ad fores sapientiæ quotidie vigilet, neque abjiciat eam, cum invenerit. Quotidianæ lectioni preces præ-mittat: Deo, quicquid didicerit, gratias referat: caveat ne scientia absque caritate ani-mum inflando ipsum reddat insipientibus deteriore. Hoc erga Auctorem omnium ser-vato fine, modum etiam in ceteris teneat: præscriptam a Præceptore methodum non immutet: disputationibus assiduus intersit: fugiat rixandi libidinem, & puerilem osten-tationem decipiendi adversarium. In usu facultatum, quas sibi sedulo comparavit, tale studeat servare temperamentum, ut eloquentiam non affectet; vitet tamen orationis bar-bariem; utatur logicis potius, ac metaphysicis institutionibus, quam traditis in scientia naturæ: argumentationes autem neque sophisticè perstringat, neque rhetorice exornet. Animadvertat præterea magno sibi futuras esse adjumento Hebraicas Græcasque literas, quarum notitia planior redditur Scripturæ sensus, refellitur Judæorum pervicacia, dete-gitur hæreticorum calliditas, percipiuntur Veterum dogmata, & controversiæ innumeræ

dirimuntur. Interdum quippe pendet ab una dictione quæstio universa; quemadmodum; ut ex multis producam exemplum aliquod, interpretatio vocabuli *Silob* demonstrat an ad Messiam spectet Jacobi vaticinium, *Alma* an Virgo sine maritali complexu pepererit, *Emmanuel* an sit una in Christo persona; sæpenumero aut suffixum, aut punctum, aut litera pædagogica omnem tollit dubitationem, ut contingit in hujusmodi disputationibus; An primus homo fuerit sepultus in Hebron, an Diabolus verum serpentem assumerit, an Messiae pedes ac manus fuerint transfigendæ: frequenter uno Græcorum articulo explodimus cavillationes hæreticorum, pugnantes præsertim pro verbi divinitate, & pro subsistentia Spiritus sancti. Impossibile est etiam, ut antiquas hæreses insectemur, nisi perdiscamus quid sit Homousion, quid hypostasis, quid Theotocos, ut prætermittam alia vocabula Græcorum quamplurima: immo qui cum Latinis tantum versabitur, etiam nomina sacrorum librorum ignorabit, Geneseos, Exodi, Deuteronomii, Paralipomenon, Evangelii, Apocalypsis; quid plura? ipsius, quam tradimus, Theologiæ, & scientiarum reliquarum etymologiam, nominisque rationem. Igitur perutilem esse Theologo utriusque linguæ notitiam nemo jure negabit. Idem de Ecclesiastica Historia judicium ferendum est, nisi hanc magis etiam necessariam æstimare velimus: historia enim, paucis exceptis parabolis, vetus Testamentum comprehenditur: historiam vitæ, ac mortis Reparatoris nostri enarrant Evangelistæ: ex historia Religionis Christianæ dignoscitur institutio, & progressus: historiæ commemorant profligatas hæreses, & confirmatas Majorum traditiones in Synodis Œcumenicis: in historia demum recondita sunt omnia fidei nostræ præclarissima monimenta. At quoniam historiam universam memoriæ mandare est impossibile, neque tempus superest statutis studiorum vestrorum annis pervolvendi Eusebium, Socratem, Theodoretum, Evagrium, Baronium, aliosque in hoc argumento percelebres; conscriptis industria vestra brevissimis catalogis, quorum unus enumeret sacros libros eorumque argumenta, alter supputet per Epocas sæcula, tertius tradat seriem Romanorum Pontificum, quartus celebriorum Conciliorum, quintus sanctorum Patrum, Postremus Hæreticorum, qui ad hanc usque ætatem vexarunt Ecclesiæ aliquam saltem sacræ Historiæ Epitomen perlegere minime negligatis. Sint vobis usu, pro conficiendis catalogis accurati recentiores, Petavius, Pagius, Schelestratus, alique complures, non quidem singuli, sed unus, aut alter: atque Historiæ compendium eligite, quale olim ad quartum usque sæculum protraxit Severus Sulpitius, ac postea ad ætatem nostram Bossuetius. Interim compilatas ab Heterodoxis Historias, in quibus latet anguis in herba, prorsus abjicite; etiamsi audiat non absque laude celebrari Centuriatores, Basnagium, Clericum, Vissierum, Caveum, & ceteros hujus fursuris: hos omnes disciplinis jam imbuti tanquam hostes adite, expugnite, refellite, extrahite ex ipsis visceribus viperarum adversus venena medicamentum. Præter hæc universim dicta, ut palam fiat quam solemniter mentiatur Antonius Charlas, dum in sua Parænesi de omnibus sacrorum Virorum Ordinibus ausus est indiscriminatim pronuntiare, quod Theologia Monasteriis tradita longe ab eruditione Ecclesiastica distare solet, multique Theologiæ Professores se in Ecclesiasticæ antiquitatis studio peregrinos monstrarunt; vos saltem, Adolescentes optimi, in singulis fidei controversiis expendite priori loco sacras literas additis Catholicorum interpretationibus, consulite traditiones Apostolicas, exquirite Ecclesiæ definitiones, examine testimonia Patrum, attendite verborum omnium scopum ac sensum, probate communes Theologorum assertiones: atque hæc vestra propugnacula sint, non mentis figmenta, non fallaciarum structura, non jejunia, vel spinosa ratiocinatio. Pugnantia Scholarum placita versate cum ingenii moderatione: parum vos exercent Veterum quodlibeta: sive Aristoteles dixerit, sive Socrates, sive Plato, vera tantum probate: ante interpretum Commentaria scrutamini textus Auctorum, sæpenumero magis, quam sint aliorum interpretamenta, perspicuos. Hæc vobis monita præscribo; reliqua vos usus, atque experimentum docebit.

Dummodo studia vestra his præceptionibus dirigantur, firmissimam habeo spem, fore ut aliquando consequamini ampliora Ordinis munera, Ecclesiasticas dignitates, atque in literaria Republica nomen honestissimum, & celeberrimum. Convertite, quæso, oculos
in

in peristylis, gymnasiique parietes, & paullulum contemplamini pictas Majorum imagines, necnon ea, quæ iis apposuit Curtius, aut Pamphilus, Epigrammata. Refert hæc tabula Romanum Ægidium Bituricensium Antistitem, quo post Augustinum neminem plura, neminem accuratius scripsisse affirmat Sabellicus, ac tantæ auctoritatis & doctrinæ virum, ut illum adhuc viventem Generalia Comitia Florentiæ habita Scholarum nostrarum Ducem elegerint. Proximus est Gregorius Ariminensis, quem nullus veterum Scholasticorum in Augustini lectione superavit, ut recte Norisius, Macedo, Deschampsius, aliique plurimi contestantur. Exhibent tabulæ reliquæ Thomam de Argentina, Gerardum Senensem, Paulum Venetum, & Scholasticos alios innumeros, quorum scripta dignis, plenisque laudibus celebrantur. Inter istos vero illi maxime, qui ad exercitationes Scholasticas addiderunt peritiam linguarum, eloquentiam, historiam, ac multiplicem eruditionem, non solum inter Nostrates, verum etiam inter viros cujuscunque Ordinis celebriores laudibus splendidissimis cohonestantur. Quis enim non congerit laudes omnes in Onuphrium Panvinium, quem alii helluonem Antiquitatis, alii Fastorum Conditorum, alii Romanæ & Ecclesiasticæ Historiæ Patrem appellant? Quis amplissimis præconiis non exornat Ægidium Canisium decus Purpuratorum Patrum singulare, a Jovio, Sadoletto, Bembo ob poesim, solutamque orationem Maroni, ac Tullio comparatum, declaratumque publicis Leonis Decimi testimoniis hominem egregium, atque dignissimum? Quis gloria, & prædicatione non effert Hieronymum Seripandum Cardinalem amplissimum, ac in Tridentino Concilio Apostolicæ Sedis Legatum; qui ut Dominus scribit, linguæ Græcæ & Hebraicæ, ac divinarum, humanarumque scientiarum cognitione ad miraculum imbutus in se omnium admirationem convertit? Quis ad sidera usque non extollit inclitum, & percelebre nomen Henrici Cardinalis de Noris Augustinianorum librorum Vindiciis strenuissimi, suorum obrectatorum invicti Debellatoris, reconditarum Historiarum Scriptoris accuratissimi, & posteriorum Chronologorum omnium Ducis, ac Principis? Christianum etiam Lupum ob Moraliū doctrinarum gravitatem, ac pondus, ob illustratos sacrorum Conciliorum Canones, ob historicarum Dissertationum copiam, atque præstantiam quis non laudat, non prædicat, non commendat? Hi quidem, & qui brevitatis gratia prætermittuntur silentio, tantam adepti sunt gloriæ lucem, atque amplitudinem, eo quod Scholasticam Theologiam bonarum artium societate honestarunt, peregrinas linguas excoluerunt, lustrarunt vetera monumenta, rudera quoque contractosque lapides pervoluntarunt. Fateor non omnes tales ingenio, ac fortuna præditos esse, ut possint ad horum doctrinam, & decora, adhibito etiam omni conatu, pertingere: sed qui parem ipsis dignitatem non assequetur, aliquam saltem, nec mediocre reportabit; si nullam prorsus arripit, satis illi gloriosum erit promeruisse: si nec promeruerit, honestum valde atque decorum curam omnem, & diligentiam ad promerendum locasse. Monui quippe, atque iterum moneo, non esse solam hominum estimationem, & cumulatam honoribus famam sapientiæ virtutisque mercedem: sapientia ipsa suimet corona est, & scientiarum omnium, quæ sunt participationes veritatis æternæ, ipsa veritas præmium, ac retributio. Porro hæc merces rependitur iis omnibus, qui bene utuntur distributis a Deo talentis, sive decem, sive quinque, sive duo tantum acceperint; illique soli remuneratione frustrantur, qui unum sibi collatum tenent pigritia, atque inertia reconditum in sudario. Fruuntur supernæ veritatis luce, ex Magni Augustini discipulis, non tantum Prosper hæresis Semipelagianæ devictor, Fulgentius Propugnator divinæ Gratiæ, & profligator Arianorum, Thomas Præsulum, & Concionatorum Exemplar, aliique inter Sanctos relati, & literis æque, ac sanctitate conspicui; verum etiam permulti ex ordine illorum, qui ad cathedras regendas inepti e Schola exierunt instructi saltem, ac parati ad reliqua Religiosæ vitæ exercitia. Verum in tanta sanctorum Virorum multitudine nullus prorsus poterit connumerari, qui Superiorum nutu inter studentes cooptatus propter pigritiam, aut ignaviam sacrarum disciplinarum studia neglexerit. Quæ cum ita sint, vos spectatæ indolis Juvenes oro, atque obtestor, ut si quis vobis inest felicitatis amor, si quis scientiæ ardor, ac stimulus honestatis; in Theologicas veritates omnem ingenii facultatem intendatis, additoque sacræ

crudi-

ruditionis ornatu exhibeatis vos dignos Augustini discipulos, athletas fidei, Evangelii ministros, atque hostes acerrimos hæreticorum. Ad hanc rem libros istos contribere iussus causa duntaxat vestræ utilitatis superavi metum consequentis laboris; vosque demisse precor, ut fraterna caritate quicquid vobis profero excipiat: si quid erit perutile, Deo primum, deinde Augustino referatis acceptum; errores autem mihi illorum auctori æquo animo condonetis. Ad te denique supplex accedo, Pater ac Magister omnium optime AVRELI AVGVSTINE, pro me, hisque adolescentibus sacra doctrina imbuendis patrocinium tuum enixe deprecaturus. Te optimum Fidei Magistrum, Legis Oraculum, Ecclesiæ auctoritatem, ac Ducem, splendidissimum scientiæ solem, munitionem contra hæreticos partem, Doctorem omnium sustentaculum, Pontifices, Patres, Theologi, universi demum fideles proclamant. A Te profligatas quasunque hæreses, productas in ludem veritates fidei Catholicæ, firmisque & invictis rationibus solidatas, declarant Constitutiones Romanorum Pontificum, definiunt Oecumenicæ Synodi, testantur totius orbis Episcopi. Verbis præsertim tuis Sententiarum libri, in quos tot Scholastici Commentaria ediderunt, fuere conscripti, iisdem fabricati canones Conciliorum, ex iis depromptæ Scripturarum sanctarum perspicue, & dilucidæ expositione. Etiam si tui, Præsul ac Pater sanctissime, non essemus, cum absque ulla dubietate doctrinam tradideris sanctarum Scripturarum auctoritati in omnibus concordissimam; & nullus Doctorum abstrusa quælibet diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, robustius defenderit, effusus disseminaverit; postularet æquitas ipsa, ne alium in Scholarum nostrarum columen, ac præsidium præligeremus. Nunc vero, quoniam Tui sumus, impellit nos præter æquitatem filiorum necessitudo, atque in tui clientelam trahit etiam amor, ac pietas. Ex illa itaque beatorum Spirituum patria, ubi præfulges inter Doctores Ecclesiæ, tanquam sol rutilans inter sidera, dirige me scribentem; & pro ea gratia, quam in te pusilli cum magnis miramur, quid tenere debeam ostende. Theologicis studiis addictos, quibus decretum est Te suscipere, colere, tuæque dicta quasi propria defendere, omni caritate, ac benevolentia prosequere; & exubante pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, Eremitanam Familiam paterno, & singulari amore complectere.

IN LIBROS DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS PROLEGOMENA.

DIVINARUM RERUM DISCIPLINAM, quam proprie sapientiam nuncupari, affirmat in lib. xiv. cap. i. de Trinitate maximum Catholicæ Ecclesiæ lumen ac firmamentum Augustinus, non solum contentiosam illam, quam Scholasticam dicunt, & quæ sublimiori, & longe jucundiori, quam appellant dogmaticam, viam sternit, eamque validissimo præsidio tutatur, verum etiam hanc ipsam, in qua Fidem, Sanctorumque dogmata contra impiorum machinamenta vindicamus ac propugnamus, quantum vires tenuissimi ingenii mei suppetunt, adolescentibus nuper Philosophiæ doctrina formatis, divino implorato Numine, tradere aggredior. Quoniam vero quisquis in novam aliquam facultatem intendit animum, quænam ea sit, quæ præsertim comprehendat, qua methodo teneatur, quidque voluptatis afferat, non mediocri solet inquirere solitudine; huic ego morem gerens Isagogicam Diatribam præmittere excogitavi: ut habita instituti mei ratione, in ipsoque limine dicendorum va-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

rietate, & utilitate perspecta, arduum quidem iter, sed felicitatis, decorisque plenum arripiat. Etsi enim ego talis profecto non sum, qui vel eruditione, vel argumentorum copia Scholasticas disputationes efficere possim pleniores; dabo tamen operam, ut pluribus antiquorum Scriptorum dumetis purgata, ac interdum recentiorum flosculis, placitisque conspersa amplior videatur via, quam juniores in scholarum latebris versaturi animo ingrediantur alacriori. Illud autem me consecuturum esse confido, si Augustinenses discipuli, quorum tantummodo causa universam Theologiam his libris mandare satago, una cum his elucubrationibus Opera Sanctissimi Protoparentis assidue legant & pervolvent, humiliter orantes misericordie Dominum, ut eundem spiritum intelligentiæ legentes accipiant, quem ille accepit, ut scriberet; & eandem illuminationis gratiam adipiscantur, ut discant, quam ille adeptus est, ut doceret. S. Fulg. Lib. II. de Verit. Præd. & Grat. cap. 18.

CAPUT I.

De notione, variisque generibus Theologiæ.

ITaque altissimam hanc facultatem Græco vocabulo *Theologiam* appellamus, quo significari intelligimus de divinitate rationem, sive sermonem, ait lib. viii. de Civit. Dei cap. i. S. P. Augustinus. Nam Græca lingua Deum dicimus τὸν Θεόν, sermonem vero τὸν λόγον. Qua generali appellatione omnem de supremo Numine orationem, sive per scientiam ac disputationem instituta sit, sive fabulis, rhetorumque figmentis exculpta, sive sacra, sive superstitiosa ac profana, non incongrue dicere possumus Theologiam. Ea propter quæ de summo Deo tradidit Plato, & quæ de idolorum cultu Numa Pompilius, laudato nuper libro cap. 9. Magnus Augustinus Theologiæ nomine haud veritus est insignire. Sed quemadmodum naturali ratione tantummododucti vix divinam attingimus existentiam, ac nonnulla summi Dei attributa, quæ humanam nullatenus superant perceptionem; ita naturalis illa Platonis, aliorumque Philosophorum supremæ causæ notitia ad Ontologiam, non ad specialem aliquam Sapientiam videtur spectare. Quæ vero de Gentium diis veteres idololatræ commenti sunt, tantum Theologiæ nomine censenda erunt indigna, quantum longe recedunt a veritate. Theologos ergo proprie dicimus, quos ex revelatis arcanis de divinitate audimus differentes, ut recte observant Budæus in Commentariis, & in Prolegomenis Dionysius Petavius. Atque inde promanavit Theologorum nomen; quo primum appellatos novimus Christi discipulos ab Areopagita in suo, ut vulgo creditur, de Divinis nominibus libro, ubi ait: *Aderat & Petrus supremum decus, & antiquissimum Theologorum culmen.* Hactenus de vocabuli significatione.

Pagani triplicem Theologiam habuere, Fabulosam, qua utebantur in theatris vario carminum genere ad numinum suorum flagitia, erroresque narrandos; huiusque Ethnicorum poetarum pleni sunt libri: Naturalem ac physicam, per quam Deorum genus philosophi scrutabantur, ut præstiterunt olim Cicero in libris de Natura Deorum, Macrobius in Saturnalibus, nec non posterioribus temporibus Lilius Giraldus Fer-

rariensis, Vossius, & quos contra Polytheos disputans opportuniori loco commemorabo; Civilem denique, quæ in urbibus commorantes, & confluentes ad templa erudiebat circa ritus ac sacrificia ad cultum peragenda Deorum. Quam postremam Numa septem Latinis, ac septem Græcis libris explicavit, quos erutos ex agro Petilii sub Janiculo a cultoribus altius terram molientibus, refert Livius Historiarum 40. ad annum Urbis Conditiæ DLXXIII., fuisse Senatus iudicio concrematos.

Universam hanc idololatrarum gentium Theologiam perstringit Apostolus in Epist. ad Rom. cap. i. v. 23. his verbis: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum.* Quibus redarguit primo eos, qui corporeos homines superstitioso cultu venerati sunt, non solum Romanos, sed & Græcos, & Persas, aliosque populos mortales Deorum turmas sacrilega religione persecutos; quamquam unicuique naturali rationis acumine notum est, quod de vero Deo scripsit Antiphanes, ὁ θεὸς οὐδὲν ὅμοιον ἔχει, ὅθεν οὐδεὶς οὐκ ὁρᾷ, *videtur, nemini est similis.* Quare imbecilles infirmosque Deos ipsos fatetur in Epistola ad Matrem Alexander Rex Macedonum invictissimus, ut recte in libro de idolorum vanitate Cyprianus, Felix in Octavio, & Athenagoras in Apologia pro Christianis. Et deinde damnat Paulus Ægyptios, quorum aquatica, terrestria, & volucra numina commemorant Theophilus Antiochenus, Strabo, Philo, atque Virgilius, Juvenalis, synchronusque Paulo Lucanus. At quoniam Deorum gentium vanitatem modo refutare non vacat, audiatur S. Thomas hæc ad Apostoli testimonium adjiciens: *Videtur autem Apostolus triplicem Theologiam tangere Gentilium. Primo quidem civilem, quæ observabatur a Pontificibus in adoratione idolorum in templo, & quantum ad hoc dicit: Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei. Secundo Theologiam fabularem, quam poete tradebant in theatris, & quantum ad hoc dicit: Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. Tercio Theologiam naturalem, quam observaverunt Philosophi in mundo partes mundi colentes, & quantum ad hoc dicit: Et coluerunt, & servierunt creaturæ potius, quam Creatori.* Hæc S. Thomas. Ea-

Eandem idolis addictæ Gentilitatis divi-
nam, si ita fas est nominare, scientiam
jure, ac merito S. Pater Lib. VIII. de Ci-
vit. Dei c. 5. Platoniorum Theologia exi-
stimat deteriore. Nam qui hanc olim se-
ctati sunt, licet fidei lumine destituti, esse
unam universorum causam, unumque bea-
titudinis largitorem nequaquam dubitave-
runt. Cedat eis igitur, sic eximius Eccle-
siæ Doctor effatur, non solum theologia illa
fabulosa Deorum criminibus oblectans animos
impiorum; nec solum etiam illa civilis, ubi
impuri Demones terrestribus gaudiis deditos
populos Deorum nomine seducentes, humanos
errores tamquam suos divinos honores habere
voluerunt: ubi ad spectandos suorum crimi-
num ludos cultores suos tamquam ad suum
cultum studiis immundissimis excitantes, &
sibi delectabiliores ludos de ipsis spectatoribus
exhibentes: ubi si qua velut honesta geruntur
in templis, conjuncta sibi theatrorum obsceni-
tate, turpantur, & quæcunque turpia petun-
tur in theatris, comparata sibi templorum sæ-
ditate, laudantur. Et ea, quæ Varro ex his
sacris, quasi ad calum & terram, rerumque
mortalium semina interpretatus est, quia nec
ipsa illis ritibus significantur, quæ ipse insi-
nuare conatur, & ideo veritas conantem non
sequitur: & si ipsa essent; tamen animæ ra-
tionali, quæ infra illam creature ordine con-
stituta sunt, pro Deo suo colenda non essent,
nec sibi præferre debuit tanquam Deos eas
res, quibus ipsam prætulit verus Deus. Et
ea, quæ Numa Pompilius revera ad sacra
ejusmodi pertinentia secum sepeliendo curavit
abscondi, & aratio eruta Senatus jussit in-
cendi. His autem prædictas superstitionis
Theologiæ species & enumerat Augustinus,
& quali in existimatione habendæ sint,
luculenter demonstrat.

Verum mitto profanorum hominum ru-
dimenta, & ad Theologiam nostram sermo-
nem verto. Quam definire possumus rerum
divinarum vel ex naturaliter cognitis, vel ex
revelatis principiis comparatam doctrinam.
Et si ea ex principiis naturaliter notis dedu-
citur, pertinet, ut jam diximus, ad Onto-
logiam, seu Metaphysicam, quæ singularum
rerum creatarum, ac supernarum inquirat
essentiam. Si autem ex iis, quæ per reve-
lationem innotescunt, proficiscatur, erit illa
Theologia, quæ particularem constituit sa-
pientiam, & quæ nonnullis divinitus animo

illabitur, qualem habuere Salomon, & A-
postoli, qui Spiritu Sancto repleti, ceperunt
loqui magnalia Dei, nec non Sanctorum
plurimi, etiam feminæ, ut nostri Ordinis
Sanctimonialis Clara, quæ non semel de
altissimis Fidei nostræ mysteriis fertur disse-
ruisse. Sed ut plurimum studio ac labore
comparanda est; nam Spiritus, ubi vult, spi-
rat, & prout vult, gratiarum charismata
dividit. Habes hinc, ut arbitror, discrimen
inter infusam, & acquisitam Theologiam.

Porro hanc ratione methodi dividunt in
Positivam, Scholasticam, & Mysticam.
Positivam aliqui eam dicunt, quæ non ser-
vatis dialecticæ præceptis fusiori quodam di-
cendi genere divinam Scripturam, Fideique
exponit mysteria: sed alii dictam putant,
quod sua principia supponat, atque ex sacris
literis, Apostolicis Traditionibus, & Ca-
tholicæ Ecclesiæ statutis suas inferat positio-
nes. Scholasticam nuncupamus Theologiam
illam, quæ ad syllogisticæ artis regulas sese
accuratius accommodat, neque a priori diver-
sa est, nisi methodo disputandi: unde qui,
servato verborum delectu, & ampliori ora-
tione sua ex Theologicis fontibus deprom-
serit argumenta, non tam Scholasticam,
quam Positivam tenere is videbitur Theo-
logiam, eritque hac temporum ætate audi-
toribus suis haud ingratus, sive in rerum
divinarum contemplatione, sive in iis, quæ
ad formandos mores pertinent, occupabitur:
etenim hæc Theologia præstat utrumque,
& pro argumenti diversitate Speculativa di-
citur, & Moralis. Mysticam porro nomi-
namus illam, quæ non in sola contempla-
tione versatur, sed in Deum dirigit cordis
affectum: de qua possumus ea verba Davi-
dis usurpare Ps. xi. 7. *Eloquia Domini elo-
quia casta: argentum igne examinatum,
probatum terre, purgatum septuplum.*

Ratione autem argumentorum, quæ Theo-
logo pertractanda sunt, dividere possumus
Theologiam in Polemicam, Dogmaticam,
& Adiaphoram. Polemica, idest bellatrix,
ea est, qua cum hæreticis, ceterisque fidei
hostibus funem ducimus contentionis, ea nem-
pe, quæ in dirimendis Controversiis inter
Fideles, & Heterodoxos tota versatur. Do-
gmaticam ego quidem illam appello, quæ
Patrum placita, sententiasque ad trutinam
revocat; quippe Dogma idem est, ac sci-
tum, vel decretum, etiam si Polemicas The-

ses sermonis usus & consuetudo *Dogmaticas* indiscriminatim denominet. *Adiaphoram* autem dico, quæ absque fidei discrimine, errorisque periculo exercitationis causa inter Doctores exagitur, ut cum de suis distinctionibus Scoti, ac Divi Thomæ discipuli digladiantur. Denique ratione subjecti dividi potest Theologia in Theologiam Dei, *Beatorum*, ac *Viatorum*, quæ proculdubio satis solo nomine comprehenduntur. Atque hanc Theologiæ partitionem si quis minus aptam arbitrabitur, alteram fortasse meliorem excogitet proprio Marte, vel consulat initio sui Apparatus Petrum Annatum.

SCHOLIION.

D Elevimus in hoc priori, ceterisque seu dissertationibus, *Divi* vocabulum, *Sancti* apposita voce. Etsi enim & prius epitheton viris probatæ virtutis, atque iis maxime, quibus cultum Sancta Romana Ecclesia solemnī definitione decrevit, recepta jam, & pervulgata consuetudine solet attribui; quidam tamen emunctarum narium Critici id vitio minus castigatæ locutionis adscribunt. Verentur enim, ne occasio detur Heterodoxis acrius nos superstitionis, & idololatriæ insimulandi, quasi par, idemque summo Numini, huiusque servulis exhibeamus obsequium. Nam *Divus*, & *Diva*, inquit, ab Æolico, seu Cretico *Δῖος* exortum vocabulum, *Deum*, *Deamque* significat. Consueverunt autem veteres profanorum numinum cultores Augustis Principibus, Octaviano, Tiberio, ceterisque, necnon aliis rerum inventoribus, atque sapientiæ celebritate clarissimis, *Divi* addere appellationem, existimantes absumptos ex hominibus referri inter Deos. Quare nos viris Sanctis *dulce*, ut græcissantes loquimur, non *latriæ* cultum honoremque deferentes, lubentius *Sancti* dictionem usurpamus, quam *Divi*. Enimvero *Sancta*, non Deos tantum immortales, sed araria quoque sacra, templa, moenia urbium, virosque pios ac integerrimos, quos Græci vocant *δῖος* aut *αἰγιος*, leges item sacratissimas, & quidquid legum sanctione munitur, & inviolatum perseverare necessum est, Tullius, aliique Latine linguæ Proceres appellavere. *Sanctos* itaque,

id est, voce derivata a *fancio*, quod idem sonat, ac *decerno*, vel *confesco*, eos, qui in beatorum patria fulgent eximiae virtutis, gloriæque splendore, & decernentibus Ecclesiæ pastoribus colendi sunt a nobis & invocandi, castigatius, ut opinor, vocabimus, at non quempiam *Divos* dicentem recepto more, ac sensu catholico, vellicantes. Eandem ob rem *Apotheosis*, quæ est hominis vita sancti relatio inter Deos, nisi repudiato, seposito tamen vocabulo, utemur verbo *Canonizationis*, a Latinis rejecto quidem inter barbara, sed a Catholica Ecclesia scite prudenterque usurpato. *Theologiæ* nomen Varronis quoque auctoritate roboratum, etiam dum insectamur Ethnicorum deliramenta, cum Augustino, & Doctore Angelico ducimus retinendum. Sunt enim, ut scribit Apostolus in prima ad Corinthios Epistola cap. 8. 5. *θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοὶ*, quamquam λεγόμενοι nomine tenus, atque in sola idololatrarum estimatione. Ita si quis cum Abate Hyperboreo, vel cum Hesiodo Deorum generationem dixerit *θεογονίαν*, modo execretur fabulosam Deorum propaginem, illum æquo lubentique animo patiemur.

CAPUT II.

Num Scholastica Theologia, quæ Dialecticam in usum assumit, sit penitus abjicienda?

IN Scholasticam Theologiam, quam diximus Dialecticæ usum ac philosophicam methodum disserendo complecti, contumeliosis verbis ac dictis hæretici fere omnes debacchantur. Opponebat olim Augustino Cresconius Grammaticus, quod & ille Dialecticus esset, ac in Fidei quæstionibus disputandi artem adsumeret, ut refert idem Sanctus Doctor lib. 1. cap. 13. Novatores quoque, ut eam omnino perderent, nullum non lapidem moverunt; nam Wiclephus in articulis a Synodo Constantiensi damnatis asseruit, Universitates, & studia Theologorum, quorum gymnasia Castra Cainitica nuncupabat, eo modo Ecclesiæ prodesse, sicut prodest *diabolus*. Et Lutherus lib. 2. de abroganda Missa nostrorum Scholas *lupanaribus* comparat, appellatque D. Thomam *phialam iræ Dei*. Joannes Calvinus in suis

Institutionibus hæc audacissime eructat: *Tota Papatus Theologia immane est chaos, & horribilis labyrinthus, quia, neglecto Christo, sibi insanis, & ventosis speculationibus indulget.* Pari audacia in sua Apologia Philip-
pus Melanchthon ait Lutetiæ Parisiorum natam esse profanam Scholasticen, eaque admissa, obscuratum Evangelium, ac Fidem extinctam. Eo autem dementiæ devenerunt Witherbergenses Hæretici, ut anno 1720. Scholasticorum libros feretro impositos sacras defunctorum celebrantes vigilias magna ministrorum, populique frequentia ad mediam deferrent urbem, ac in ardentem ro-
gum projicerent, ut in Appendice ad Naucleri Chronicon refert Surius. Qua impia improborum hominum indignatione satis, superque apparet, quanto animi odio & veteres & recentiores hæretici communionis Romanæ Theologos, quos dicimus e Scho-
la, prosequantur.

Connumerandus est his Nicephorus Gre-
goras, qui circa annum 1328. floruit, An-
dronico Juniore imperante, & in Latinos iniquissimus non tantum invehitur, quod ex Petri successione arrogant sibi Primatum; sed etiam acriter illos reprehendit eo, quod temere ac superbe, præsertim Itali, in Theologiam disputantes insiliant. Quam Scholarum invidiam longa querimonia adauget Erasmus asserens in quæstionum nostrarum delectu plurimas offendi supervacaneas, & fatius esse ad bene, beateque vivendum Deum humili religione diligere, quam de ipsius natura, ac personis plura operosa inquisitione tractare. Ad ejusmodi criminationem proniores videntur moderni Scriptores, qui cum nudam, ac subtilem physiologiam, quæ penes nos hætenus obtinuit, cachinnis ac risu excipiunt; tum hanc disserendi methodum damnant, exercitationes despiciunt, vocabula, quorum forte significationem ignorant, barbarismos censent latinitatis. Non obscuræ sunt in hujuscemodi commentationibus Constantini Grimaldi lucubrationes; quas literatorum horum iudicio probatas damnat Magistra veritatis Ec-
clesia.

Ego quidem causam, cur id genus hominum nostras parvipendant cathedras, mihi videor divinare. Nam vel de Sectariis loquimur ab Ecclesia alienis, vel de Catho-
licis viris, qui in Scholasticos communi quo-

dam odio feruntur. Sectarii nollent nos ad evitanda ipsorum sophismata instructos, sed in ratiocinando difficiles, quo majori conatu ac dolo ea, quæ profitemur, dogmata impe-
terent; unde traditur dixisse Bucerus, *Tolle Thomam, & dissipabo Ecclesiam*: dignis-
simi, quos Dominicus a SS. Trinitate de Theologicis disciplinis optime meritis, lib. 2. Biblioth. sect. 1. c. 3. comparat Philis-
tæis, qui devictis ad Gabam Hæbreis prohibuerunt, ne deinceps fabros ferrarios ha-
berent, auctore lib. 6. Antiquit. c. 7. Jo-
sippo, ut soli possent contra hostes lanceas, gladiosque tractare. Hi vero duplici de causa in subtiles, & acutas disputationes declamant; quarum una est, quod experi-
mentali philosophiæ impensius navantes ope-
ram remotiora a sensibus vix delibarent; altera, quod dicendis in foro contentiosis in-
cumbunt orationibus, sermonisque fucum ubique expetunt, ignari, gravissimum aucto-
rem Clementem Alexandrinum in I. Stromateon monuisse, neque probandum esse ciborum apparatus, in quo plura sunt con-
dimenta, quam quæ parata sunt ad alendum, neque scitum esse sermonis usum, qui oble-
tandis potius, quam juvandis auditoribus servit. Sed, ne videamur cultum, ornatum-
que in Theologis nostris dammare, nimium-
que sutilibus argutationibus indulgere, exponam modo, quodnam ferendum sit in hac dissertatione iudicium.

PROPOSITIO I. Theologo usus diale-
cticæ summopere est utilis, ac necessarius.

OSTENDITUR I. propositio deprom-
ta ex sacris litteris argumentatione. Theo-
logi munus est incredulos & contradictores arguere, detegere impugnantium sophisma-
ta, ac interroganti de his, quæ profitemur, congruam veramque rationem reddere. At hæc omnia suppeditat ars dialecticæ, quæ nexus argumentorum, sermonum versutias, & oppositionum indicat solutionem. Est ergo viro Theologo dialecticæ usus appri-
me necessarius, & utilis. Priorem propositio-
nem tradunt expresse divinarum oracula Scri-
pturarum: nam Apostolus affirmat opus es-
se, ut Ecclesiarum Rectores fidelem sermo-
nem amplectantur, ut exhortari possint, & eos, qui contradicunt, arguere, quoniam, in-
quit in Epistola ad Titum cap. 1. v. 11. *multi sunt docentes, quæ non oportet.* Et Pe-
trus Epistola 1. cap. 3. v. 15. *vult nos pa-*

ratos esse ad satisfaciendum omni poscenti rationem de ea, quæ est in nobis, spe; nimirum Apologiam exhibere, si quis a nobis causam poposcerit Religionis. Debemus etiam, ut hortatur Sapiens c. 8. v. 8. *scire versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum*. Quod vero hæc omnia ad munus pertineant dialecticæ, satis constat.

Probatur II. ex PP. S. Clemens Alexandrinus in 6. Strom. scribit: *Sepimentum est dialectica, ut ne a sophistis veritas conculcetur*. Basilus in Caput. 1. II. *Facultas dialecticæ muri instar est dogmatibus, quod ea non sinit facile diripi, & quorumlibet incurfioni patere*. Gregorius Nazianz. Orat. 20. summis laudibus Basilium ipsum extollit, quod apprime calleret dialecticam, in eaque adeo præstaret, ut iis, qui cum eo disputabant, *facilius esset ex labyrinthis sese extricare, quam argumentorum ejus laqueos effugere*. Ambrosius in cap. 5. Lucæ: *Quæ sunt Apostolorum, quæ laxari jubentur, retia, nisi verborum complexiones, & quasi quidam Orationis sinus, & disputationum recessus, qui eos, quos ceperint, non amittant*. Atque ne singulos commemorem, S. P. Augustinus, cujus in II. Libro de Doctrina Christiana c. 31. hæc sunt verba: *Disputationis disciplina ad omnia genera questionum, quæ in litteris sanctis sunt, penetranda, & dissolvenda plurimum valet. Tantum ibi cavenda est libido rixandi, & puerilis quædam estentatio decipiendi adversarium*. Ex quibus Patrum testimoniis istud contexitur argumentum. Ea facultas Theologo perutilis est, ac necessaria, quæ est contra impugnatores sepimentum veritatis, & muri instar universis dogmatibus, & quæ a doctissimis, sanctissimisque viris commendatur, ac valere plurimum dicitur ad omnium questionum genera. Talem esse artem disputandi, seu dialecticam asserunt Sancti Patres. Hi igitur artem istam perutilem viro Theologo iudicant, ac maxime necessariam.

Tertio loco propositio demonstratur ratione. Dialectica duo præstat, disputandi peritiam, qua absque erroris periculo unum ex alio deducitur, & notitiam sophismatum, qua adversariorum tela retundimus. Atqui utrumque munus exercere debet Theologus, qui & theses suis ex fontibus profert, & Atheorum, damnatorumque hominum declinat argutias. Ei ergo erit pedissequa ars

disputandi. Urget hoc argumentum contra Cresconium Grammaticum S. P. lib. 1. c. 13. ubi ait; *Quid est enim aliud dialectica, quam peritia disputandi? Quod ideo aperientum putavi, quia etiam ipsam mihi objicere voluisti, quasi Christiana non congruat veritati, & ideo me doctores vestri velut hominem dialecticum merito fugiendum potius, & cavendum, quam refellendum, revincendumque censuerint*. Quod cum tibi non persuaserint, nam te adversus nos etiam scribendo disputare non piguit; tu tamen in me dialecticam criminatus es, quo falleres imperitos, illosque laudares, qui disputatione mecum congregari noluerant. Sed tu videlicet non dialectica uteris, cum contra nos scribis? Ut quid te ergo in tantum disputandi periculum projecisti, cum disputare non noveris? Aut si nosti, cur dialecticus dialecticam criminaris, ita vel temerarius, vel ingratus, ut aut imperitiam, qua vinceris, non refrænes, aut doctrinam, qua juvaris, accuses? Utuntur quippe non semel contra nos disputationibus iidem Hæretici, qui in disputando peritiam criminantur. Et Arnobius Junior in conflictu objicienti Serapioni, quod in dialecticum sophisma prorumperet, ita occurri: *dialecticum sophisma duas facies recipit; & ut verum probetur, quod adstruitur, & non verum ex aliqua parte arguatur*.

Postremo contra eos, qui Theologos dialectica utentes, tamquam fallaces & captiosos admonent esse vitandos, ita ex Augustino argumentor. Paulus Apostolus cum Stoicis, qui certissime dialectica arte pollebant, non semel contulit; vel ipse dialecticus erat, vel, si non erat dialecticus, & Christiano homini dialectici sunt evitandi; ergo ipse a dialecticis sese subduxisset, quod non fuit. Si fecit & ipse dialecticus; ergo non est dialectica, tanquam vitium in Theologo viro, redarguenda. Stoici certe, inquit citato lib. 14. S. Pater, *maxime dialectici fuerunt: cur Apostolus Paulus, ne conferrent cum illo, non eos cautissime devitavit, & vestros Episcopos laudas, quod nobiscum velut cum dialecticis nolint habere sermonem? Aut si & Paulus dialecticus erat, & ideo conferre cum Stoicis non timebat, quia non solum acute disputabat, sicut & illi, sed etiam veraciter, quod non illi; jam cave, cuiquam dialecticam pro crimine objeceris, qua usos Apostolos confiteris*. Idem argumen-

mentum urget cap. xviii. ejusdem libri , de Christo .

In cujus argumenti confirmationem addere possumus exemplo Pauli , imo & Christi , dialectica usus fuisse Ecclesiae Patres , praesertim Justinum in Apologia pro Christianis , Athanasium contra Arianos , Basilium , & Gregorium Nyssenum contra Eunomium , Cyrillum Alexandrinum in Dialogis , Hieronymum contra Helvidium , & Vigilantium , sanctissimum denique parentem Augustinum contra Academicos , Manichaeos , Donatistas , & Pelagianos , ut in hujus decursu Operis horum , aliorumque Patrum magna ex parte construendi argumentis , facile quisque conjiciet .

PROPOSITIO II. Non superfluit , sed viro Theologo plurimum confert etiam naturalis Philosophia .

Hanc propositionem probo 1. Scripturarum divinarum auctoritate . Sapientiae vii. v. 12. Salomon de se ait : *Et letatus sum in omnibus , quoniam antecedebat me ista sapientia , & ignorabam , quoniam horum omnium mater est.* Et quænam hæc Sapientia fuerit , v. 17. exponens sequitur : *Ipse enim dedit mihi horum , quæ sunt , scientiam veram : ut sciam dispositionem orbis terrarum , & virtutes elementorum , initium , & consummationem , & medietatem temporum , vicissitudinum permutationes , & commutationes temporum , anni cursus , & stellarum dispositiones , naturas animalium , & iras bestiarum , vim ventorum , & cogitationes hominum , differentias virgultorum , & virtutes radicum ,* Paulus etiam ad Coloss. i. v. 28. *Quem nos annuntiamus , inquit , corripientes omnem hominem ; & docentes omnem hominem in omni sapientia , divina nempe , & humana .* Unde sic arguo : Verus Deus proculdubio utilia docet , nec unquam ipse vanam , ac perniciosam scientiam rationalium hominum menti indidit : utiliter quoque ad homines perficiendos ea adsumitur sapientia , quam proprio usu Apostoli commendaverunt . Sed Deus bonorum omnium largitor etiam naturalem rerum notitiam docuit Salomonem , eamque Paulus in corripiendis , formandisque neophytis adhibuit . Ergo hæc Theologo non vana erit , & noxia , sed per utilis , & accommodata .

Secundo affero Sanctorum Patrum monumenta . Clemens Alexandrinus lib. i. Strom:

docet , *Philosophiam ante Domini adventum Græcis ad justitiam fuisse necessariam ; nunc autem ad Religiosam pietatem utilem esse eo , quod prævia quædam eruditio sit iis , qui fidei per demonstrationem fructum colligunt : rursus , philosophiam ipsam ad sapientiam comparandam conducere .* Plura ex Clemente collegit Canus lib. ix. de loc. Th. cap. v. ac Petavius in Prolegomenis cap. iv. Accedit Hilarius , qui lib. 12. de Tr. ait : *Fidem non nudam Apostolus , atque inopem rationis reliquit : quæ quamvis potissima ad salutem sit , tamen , nisi per doctrinam instruat , habebit quidem inter adversa tutum refugiendi recessum , non etiam retinebit constantem retinendi securitatem , eritque , ut infirmis sint post fugam castra , non etiam , ut arma habentibus adsit interrita fortitudo .*

Ulterius sic ab exemplo argumentor . Philosophica , naturalique ratione & Christus , & Apostoli , maximique Ecclesiae Doctores sæpe sapius veritatem firmarunt : non est igitur Theologis Philosophiae usus interdicendus . Ant. pr. 1. Christus Dominus Matth. xxii. v. 20. ex imagine numismatis infert Cæsari solvendum esse tributum . 2. Paulus Ep. i. ad Corinth. cap. 12. probat , non opus esse , ut omnes in Ecclesia omnium gratiarum genere , ac scientiarum munere polleant , quod in unoquoque corpore diversa sint membra , quorum singula suam habent energiam : nam , *si totum corpus , inquit v. 17. oculus ; ubi auditus ? si totum auditus ; ubi odoratus ? &c.* 3. Gregorius Thaumaturgus eruditum de Anima conscripsit volumen solis Philosophicis argumentis compactum rogatus a Tatiano , quem sic adloquitur : *Jussisti , præstantissime Tatiane , ut cum efficacibus argumentis , sive demonstrationibus , sermonem , atque disputationem de anima tibi conscriptam mitterem , eaque in re nullis scripturarum uterer testimoniis .* Athanasius sacrilegos homines , qui ex divinitatis doctrina cauponariam exercebant , redarguit , ut in Orat. de ejus laudibus narrat Nazianzenus , *texto flagello , & probabilibus argumentis ad persuadendum accommodatis .* Origenes studia Philosophiae detrectantibus , ut scribit Euseb. Historiae Eccl. lib. vi. cap. 15. reposuit , se naturalibus scientiis sedulam dedisse operam , sed facem sibi prætulisse Apostolicos doctores Panthænum , Heraclam , aliosque . Didymus

mus de se in suis ad Ecclesiasten Commentariis fatetur, Grammaticæ, Rhetoricæ, ac Philosophiæ operam non exiguam navasse, ac de postrema ait: *Nec minus adeunda Philosophia est, ut facilis suppetat demonstrationum facultas in iis, quæ contraria videntur.* Quod de Didymo narrat etiam in viii. Hist. Tripart. c. 8. Theodoretus. Augustinus denique, ut Melitonem, Iustinum, Lucianum, Damascenum, aliosque innumeros prætermittam, nonne lib. xix. de Civit. Dei cap. 4. & in toto Opere Imperfecto contra Julianum, ex morte, huiusque vitæ miseriis demonstrat Originale peccatum ab Adæ posteris contrahi? Christus ergo, ac PP. quod demonstrandum erat, etiam philosophia, ac naturali ratione plura ad fidem moresque pertinentia confirmaverunt.

Postremo nonnullas huius assertionis rationes producam. Harum prima sit: Theologo frequenter occurrit, ut hæc vocabula Generatio, Processio, Hypostasis, Libertas, Natura, aliaque plura, quæ partim sermonis usus, partim vero hæreticorum invexit versutia, usurpare debeat ratiocinando: Atqui horum notionem ideamque suppeditat philosophia: Ergo hæc illi multum affert commodi, & ancillatur. 2. Cuique, ut ad fidem veniat, exhibenda sunt, quæ illi videntur familiaria; uti Paulus in medio Areopagi ex ipsa aræ inscriptione occasionem arripuit nunciandi Evangelium, neque cum Epicureis, ac Stoicis differere detraxit, prout Actor. narrat historia cap. xvii. v. 17. & 23. factus Hebræis Hebræus, Philosophis Philosophus, ut omnes lucrificeret: At etiam Theologus congregari debet aliquando cum acutissimis Philosophis, qui solius rationis ductu reguntur; Congruum est ergo, ut eos naturalibus, physicisque argumentis alliciat, ac trahat. 3. Supernaturalis scientia, etsi philosophiam supergreditur, huic tamen non adversatur; fides etenim rationem superat, non evertit: Ergo, si contra doctrinam Salvatoris hostes physicis insurgant argutationibus, debent naturali Scientia retundi, ostendendo huic eandem Christi Doctrinam non esse contrariam. Audias Clementem Alexandrinum in i. Strom. *Porro Græca philosophia ad Doctrinam Salvatoris accedens, non potentior facit veritatem, sed sophisticam adver-*

sus eam impressionem imbecilem reddens, propulsansque dolosas contra veritatem insidias, congruens vineæ sepimentum, & valulum dicitur.

PROPOSITIO III. Non debet Theologus naturali solummodo duci philosophia, sed illam in obsequium fidei captivare revelationibus divinis subnixus.

Assertum istud, quod maxime notari vellem, eo namque præcipua corruunt objecta adversariorum, probo i. ex Sanctis PP. Joannes Damascenus Dialogorum primo ait: *Porro decet; Reginam ancillarum quarundam uti ministerio. Accipiamus igitur doctrinas istas tamquam veritatis famulas, & impietatem, quæ tyrannico dominatu sibi eas usurpaverat, procul amandemus: neque bono male utamur; nec ad circumveniendos simpliciores convertamus artem illam disputandi.* Ac S. Pater Augustinus Epist. ccxxii. iterato monet, *Ut in quibusdam rebus ad doctrinam salutarem pertinentibus fides præcedat rationem.* Cyrillus pariter in lib. iv. Commentariorum ad Joannem, *Post fidem, inquit, cognitio sequitur, non illam antecedit.*

Deinde probatur ratione. Etenim discursus Theologicus, ut scribit Quæst. i. art. 2. Gregorius noster Ariminensis, cui ceteri omnes assentiuntur, constat ex revelatis propositionibus, vel saltem ex altera huiusmodi. Debent enim alia esse principia Theologiæ naturalis, alia supernaturalis, arque, ut docet Magister Sententiarum in Prologo, Fides nostra Davidicæ turris clypeis communiri: Atqui Theologus principiis naturalis philosophiæ hæret tantum, quando asserta argumento a sola ratione petito corroboret: Ergo, si Philosophiæ tantum insistat, nunquam Theologico procedet discursu.

PROPOSITIO IV. Scholastica methodus, ad quam Petrus Lombardus Theologiam revocavit, non est absolute necessaria, bene tamen perutilis, & accommodata.

Constat prima pars; siquidem ante Magistrum pluribus sæculis Fides perseveravit, floruit maxime virtus, Patres Orthodoxi quamplurimos Hæreticos confutarunt, quamquam non erat præsens methodus Theologicas res pertractandi. Constat etiam altera pars; quippe optandum est, ut in tradendis disciplinis confusio, quantum fieri potest, vite-

tetur, agendo primum de natura, & existentia objecti, deinde de ejus proprietatibus, & consequenter de reliquis ad idem spectantibus, singula ad certa capita revocando: Sed hoc præstat Scholastica methodus: Ergo, &c.

PROPOSITIO V. Theologia Scholastica, quidquid reclament nebulones, est utilis, necessaria, & ad profligandas hæreses, fidemque servandam aptissima.

Sequitur assertum ex dictis, ac ostenditur primo: Vera Scholastica Theologia ea est, quæ ad oracula Scripturarum, ad Apostolorum traditiones, ad antiquorum testimonia Patrum addit pro arguendis erroribus, ac veritatibus confirmandis aliqualem usum dialecticæ, quæ nititur quandoque naturali philosophiæ, ut sapientes fidei lumine destitutos sibi captivet, & in obsequium veritatis devinciat: quæ demum disserendo non vagatur inordinate, ut facere cogebantur antiqui, modo unum dogma, modo alterum, cum varii errores insurgerent, vindicando; nam ego istam de Theologia ideam habeo, quidquid contendat, qui in frivolis, minimisque præcipuam operam perdunt. Sed dialectica in unaquaque scientia apprimere requiritur, ut apparet ex priori propositione: naturalis philosophia, ut ostendi propositione secunda, a Theologo jure adhibetur; atque recta methodus, præterquamquod accidentaria est, nec scientiæ naturam immutat, ut dicebam nuper, scilicet propositione præcedenti, a cordato viro rejici non debet. Ergo Scholastica Theologia utilis est, necessaria, & ad fidem juvandam idonea.

Comprobatur Conclusio Summorum Pontificum auctoritate; nam Urbanus IV. Innocentius VI. & Joannes XXII. Summam D. Thomæ plurimum commendaverunt, ut videre potes apud Contensonium in illius doctrinæ defensione, & Eminentissimum Gotti Quæst. I. dub. III. § I. num. XIV. Innocentius IV. mandavit Alexandro Alesensi, ut Summam Theologicam ederet, quam Alexander IV. suo probavit diplomate. Sixtus V. in Bulla, in qua D. Bonaventuram connumerat eximiis Ecclesiæ Doctoribus, ait: *Hujus tam salutaris Scientiæ cognitio, & exercitatio semper certe maximum Ecclesiæ adjumentum asserere potuit, si ve ad Scripturas Sacras vere, & sane intelligendas, & interpretandas; si ve ad Patres*
R.P. Berti Theol. Tom. I.

securius, & utilius perlegendos; si ve ad varios errores & hæreses detegendas, & refellendas. . . . Quanto igitur magis illi, idest Hæretici, hanc munitissimam Scholasticam Theologiæ arcem oppugnare, & evertere conantur, tanto magis nos decet hoc invictum Fidei propugnaculum defendere, & hereditatem Patrum nostrorum conservare, & tueri. Magnifice pariter hanc Theologiam extollit Conc. Lateranense IV. damnans ejus impugnato-rem Abbatem Joachimum: Viennense Concilium de parvulorum Baptismo: & Sacra Tridentina Synodus sess. 5. de Reform. cap. I. ubi præcipit, ut hujus Theologiæ instituantur Magistri in dicta præbenda, ac stipendio.

Tandem quis sibi met persuadeat, inutilem esse scientiam tanto labore a Viris doctissimis, ac sanctissimis comparatam; cujus toto terrarum orbe viget usus; quam universæ celebriores Academiae profitentur; & quæ in dies clarissimorum Virorum exercet ingenia? Erit ergo Theologia Scholastica, ut quidam ait apud Franciscum Henno quæst. VII. concl. *Ecclesiæ lumen, Fidei columen, trutina veritatis, errorum clava, fulmen hæresum, fax mysteriorum, & Catholice doctrinæ lapis lydius.* Fortasse vellent Theologi, ut acerbiori stylo facultatem suam vindicassent, ac detractoribus vicem reddidissent; sed frugi scriptori, qualem me esse desidero, est a loquacitatis libidine temperandum.

SCHOLION.

„ **T**Ametsi Scholasticum Latini dicunt
„ *declamatorem, vel caussidicum, &*
„ *frequentius eruditione præditum & elegan-*
„ *tia sermonis,* interdum etiam apud Au-
„ ctiores de divinis Officiis pertractantes Ec-
„ *clesiasticum virum, præfectum Scholæ Can-*
„ *torum;* recte tamen illum Scholasticum
„ appellamus, qui in Scholis docendo, aut
„ addiscendo versatur: Theologiam vero
„ Scholasticam illam, cui in Scholis ope-
„ ram impendimus, peculiari adhibita me-
„ thodo circumscriptæ ratiocinationis, &
„ ad leges dialecticorum elaboratæ. In qua
„ utique Theologia res, quæ traduntur,
„ quæstionumque delectum, a forma, & a
„ Syllogismorum, vel aliarum argumenta-
„ tionum complexione, distinguamus, oportet.
B „ tet.

„ tet . Nam res , seu objectum , in quo
 „ explanando eadem Theologia occupatur ,
 „ est Deus , & quidquid ad ipsum propius
 „ attinet , quacumque idcirco alia re subli-
 „ mius atque præstantius . In Deum ve-
 „ ro auctorem conditoremque universorum ,
 „ & rationalis creaturæ principium , ac fi-
 „ nem , intendere mentis aciem , omnem-
 „ que , aut præcipuam saltem contempla-
 „ tionem , esse inutile exercitamentum ne-
 „ mo unus , quantumvis inscius , vel im-
 „ probus , audebit asserere . In methodum
 „ itaque Scholasticam , quæ ratiocinando
 „ progreditur , sive in externa quædam ,
 „ obsoleta , & nimium acri contentione ,
 „ aliorumque confutationibus admodum ver-
 „ bosis , in sacram scientiam intrusa , illos
 „ invehi arbitramur , qui debacchantur in
 „ Scholasticam Theologiam . Atqui me-
 „ thodum illam , modo non hæreat ineptis
 „ cavillulis , emotæque mentis idolis , ab-
 „ surdisque præceptionibus , sed probatæ fi-
 „ dei munimentis , cujusmodi generis sunt
 „ libri divinitus inspirati , documenta Ma-
 „ jorum , definitiones Apostolicæ sedis , &
 „ Œcumenicarum Synodorum , aliaque ,
 „ quæ Theologis sunt , qualia Philosophis
 „ esse solent *Topica* Aristotelica , metho-
 „ dum , inquam , illam reprobare non de-
 „ bet , quisquis in qualibet scientia , vel ar-
 „ te laudat industriam , studium institutoris
 „ auctorisque perficientis , seu expolientis
 „ illius scientiæ , artisve materiem . Inuti-
 „ lium vero disputationum permixtionem ,
 „ disceptationemque prolixam , tamquam in
 „ auro , ceterisque metallis scoriæ , sordet-
 „ que expurgandas , uti incipientibus ad
 „ explorandas absque fidei periculo nativas
 „ ingenii vires , studiorumque rudem molem
 „ paulatim perficiendam , lubenter indul-
 „ genterque permittimus ; ita proficientibus
 „ ducimus prohibendam . Atque his omnem
 „ de utilitate Scholasticarum disputationum
 „ altercationem facile componimus & eli-
 „ dimus . Qui enim *Dialecticam* , & *Phi-*
 „ *losophiam* in Theologo damnant , de il-
 „ la , quæ inanis est , fallax , & ad deci-
 „ piendum a Gentilibus , & ab hæreticis in
 „ usum assumpta , verba faciunt ; eosque ,
 „ ut eam evitent , consulto admonent , qui
 „ ad solius humanæ rationis trutinam pen-
 „ sitant fidei mysteria ordinem excedentia
 „ naturæ , & quæ superna revelatione di-

„ dicimus , subjiciunt philosophicis commen-
 „ tationibus ; cum hæc subesse divinis reve-
 „ lationibus potius debeant , & in obse-
 „ quium fidei captivari . Neque enim infe-
 „ riora superioribus imperare , legesque præ-
 „ scribere possunt , sed ab his regi , hisque
 „ obtemperare debent , quemadmodum re-
 „ cta ipsa ratio commonstrat . Huc ergo
 „ spectat , quod agebat ad Colossenses A-
 „ postolus cap. 2. *Videte , ne quis vos deci-*
 „ *piat per philosophiam , & inanem falla-*
 „ *ciam* ; & quæ Tertullianus cap. 7. de
 „ Præscript. Gregorius Nyssenus in 2. ad-
 „ versus Eunomium libro , Hilarius in 12.
 „ de Trinitate , alique Patres proximo
 „ capite producendi tradiderunt , cavendum
 „ nobis a versipelli *Dialectica* , *artifice struen-*
 „ *di & destruendi* : prætendendas non esse
 „ contra adversarios *dialecticæ subtilitatis*
 „ *argutias* , vitandas *captiones sophisticas* ,
 „ abjiciendas *callidæ Philosophiæ tortuosas*
 „ *questiones* , aliaque hujus generis horta-
 „ menta , maxime observanda cum fidei
 „ hostibus differendo . Qui cum nos nimi-
 „ um Aristotelicæ philosophiæ addictos ,
 „ Syllogismis duntaxat , argutiisque dedi-
 „ tos cognoverunt , tumidi exoticarum lin-
 „ guarum peritia , & plurium testium con-
 „ gerie , impetere nos , & fere obruere ten-
 „ tarunt , barbariem irridendo , librosque
 „ magistrorum nostrorum temere , & sacri-
 „ lege in ignem projiciendo . At cum no-
 „ strates ad comparandam sibi eruditionem ,
 „ philosophicis meditationibus paululum re-
 „ missis , animum applicuerunt , hæretici
 „ commentis Philosophorum , & syllogismis
 „ artificiose contextis nos impetunt , &
 „ exagitare adnituntur ; ea nos in parte ,
 „ quemadmodum solent ductores exercituum
 „ callidi , aggredientes , in qua nos imbe-
 „ cilliores esse opinantur . Quare juniores ,
 „ qui lucubrationibus illis utuntur , com-
 „ monefacio , ne abstineant quidem a ver-
 „ borum ornatu , a linguarum peritia , a
 „ veterum Patrum lectione , quæ omnia
 „ magnopere laudo atque commendo , sed
 „ nec methodum Scholasticam penitus ab-
 „ jiciant , aut parvipendant . Irrepsit autem
 „ alicubi apud nos consuetudo , ut in pu-
 „ blicis disputationibus æque propugnantes ,
 „ ac impugnantes theses , oratione utantur
 „ florecente rhetoricorum luxu verborum ,
 „ quotquot possunt objectamenta inferendo ,
 „ pru-

prurientes auditorum aures vellicando, scholarum methodo prorsus neglecta: quam si adhibeas, mirum in modum torquentur: repetunt expolitas oratiunculas, & nihil, quod objecta diluat atque evellat, perspicue breviterque reponunt. Qui concertationibus istiusmodi intersunt, mirantur tenacitatem memoriæ, laudant expolitam locutionem, gratulantur ablegatam futilum quæstionum sarraginem; sed non perpendunt vim adversantium argumentationum, non acquiescunt responsionibus, atque a confesso discedunt, tamquam si adfuissent puerorum exercitationi Academicæ, in qua elegiæ, & epigrammata memoriter recitantur. Verbo dicam: Vellem, ne Scholastica methodus, quam perutilem demonstravi, omnino neglecta jaceret, quamquam non rudem, non futilem, non incedentem squallido lacera-toque amictu diligam, sed pulchram, gravem, & quantum patitur rerum conditio, expolitam quoque & excultam.

CAPUT III.

Solvuntur ea, quæ contra Scholasticen obijciuntur.

EA modo, quæ contra vindicatam hætenus Theologiam ab ejus impugnatoribus opponuntur, sunt diluenda: quorum aliqua solam philosophiam perstringunt; aliqua vero in methodum, rationemque Scholasticorum invehuntur. Sunt autem ista.

Opp. I. Philosophiam, humanamque sapientiam nobis sacri libri interdicit. Ergo huic nihil est operis impendendum. Probant. Nam Ecclesiastes cap. 1. 13. legitur: *Et proposui in animo meo querere, & investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum.* Et Apostolus ad Colossens. 11. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.* Et 1. ad Corinth. cap. II. v. 4. *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Cujus generis plura in divinis occurrunt litteris.

Confirmatur I. Ex Patribus; etenim S. Basilus sic libro 1. contra Eunomium invehitur: *Hæc illum ex mundi sapientia garrire, a qua in præceptis abreptus hanc sermonis novitatem ingressus est, non est difficile monstrare. Aristotelis enim sunt, ut qui legerunt, testari possent, sermones illi de habitu, & privatione in libro ejus, qui inscribitur Cathégoriarum.* Et infra de iis, qui sæculari, humanaque reguntur sapientia, exponit illud Psalmi cxviii. v. 85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.* Consimilia habet Gregor. Nyssenus lib. 2. contra eundem Eunomium, & Cyrillus Alex. Thes. xi. Quid vero de cavenda Philosophia non ait Tertullianus? Is lib. de Præscript. cap. vii. dialecticam appellat coactam, duram, versipellem, molestam, operariam contentionum, ac artificem destruendi; & demum esse ab Ecclesia eliminandam his verbis affirmat: *Quid ergo Athenis, & Hierosolymis? quid Academicæ, & Ecclesiæ? quid Hereticis, & Christianis? Nostra institutio de particula Salomonis, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate querendum. Viderint, qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt.* In libro quoque de Anima non semel clamat, *auferendam esse argumentationem.* Item Leo Magnus sermone v. de Nat. *Abigatur, inquit, terrenarum caligo rationum, & ab illuminate fidei oculo mundanæ sapientiæ sumus abscedat.*

II. Confirmatur ab exemplo. I. quoniam Apostoli, qui tamen veri fuerunt Theologi, neque Dialecticam, neque Philosophiam habuerunt, licet juxta Domini pollicitationem illos Spiritus Sanctus omnem docuerit veritatem. 2. Augustinus disputans contra insaniam Manichæorum, qui gloriabantur, se initium, finem, & mundi causam adinvenisse, ait lib. 1. de Actis contra Felicem cap. 10. *Non legitur in Evangelio, Dominum dixisse, mitto vobis Paraclitum, qui vos doceat de cursu Solis, & Lune. Christianos enim nos facere volebat, non Mathematicos. Sufficit autem, ut homines de iis rebus, quantum in schola didicerunt, noverint propter humanos usus.* Ad usum ergo Theologiæ humanæ rationis doctrinam nihil prodesse ex Augustino didicimus. 3. Narrat Socrates Historiarum lib. 1. cap. 8. quod, cum in Nicæna Synodo Dialectici quidam argumentantes omnia

omnia turbarent, ita illos simplex quidam Laicus compellavit: *Christus, & Apostoli non artem nobis Dialecticam, nec inanem versutiam tradiderunt, sed apertam, ac simplicem sententiam, quæ fide, bonisque actibus custoditur.* Quibus dictis assenserunt omnes, & ipsi Dialectici æquiore animo quieverunt. Hinc ista emergit argumentatio: Si Dialectica, ac Philosophia Theologo aliquid afferret utilitatis & commodi, has disciplinas docuisset Apostolos Spiritus Domini, eisque Concilia, ac Patres insurgentes hæreses depulissent: Atqui oppositum omnino accidit: Ergo &c.

Rursus confirmatur tertio. A philosophia deteriora hæresum portenta promanarunt: Ergo tantum abest, ut Ecclesiæ sit utilis, quin potius ei nocet quammaxime. Prob. antecedens auctoritate, & experimento: Auctoritate; nam Tertullianus lib. de Anima cap. 3. Philosophos appellat *Patriarchas Hereticorum*: Et cap. vii. de Præscript. hoc discrimen statuit Hæreticos inter, & Catholicos, quod hi in simplicitate Dominum quærant, illi autem inferant *Aristotelem, qui illis Dialecticam instituit.* Ambrosius lib. 1. de Fid. cap. 3. & in Ps. cxviii. scribit, Arianos in perfidiam ruisse, quod elegerint disputationum tendiculas *secundum Dialecticæ disciplinam*: & S. P. Aug. serm. 81. de Tempore asserit, ciniphe, qui tertia plaga vexarunt Ægyptios, designare Philosophos simul, & Hæreticos, qui verborum *stimulis animas terebrant.* Accedunt experimenta: etenim Aristotelicis inventis ad exitium ac pestem abusi sunt Arius, Eunomius, Aëtius, ut scribunt Rufinus, Basilus, Gregorius Nyssenus, Epiphanius, & Socrates. Quapropter anno 1204. Philippo Augusto Rege Francorum, Aristotelis Metaphysicam Parisiis damnatam esse narrat in libro de Gestis Philip. Rigordus. E secta quoque Platoniorum prodisse omnes fere superiorum ætatum hæreses Valentini, Marcionis, Manetis, aliorumque nebulonum, initio primi libri de Trinitate ostendit Petavius. Auctoritate ergo, atque experimento compertum est, singulas hæreses philosophorum tendiculis fuisse confutas.

Resp. ad argum. nego ant. Sacræ enim literæ volunt, Ecclesiæ Doctorem idoneum esse ad hortandum, docendum, corripiendum, ad distinguendas versutias sermonum,

ac respondendum stultis juxta stultitiam suam. Monent tantum, ne ad humanarum rationum momenta Christiana Fides potissimum exigatur; quod & nos præcepimus superiori propositione 111. Itaque ad locum Eccles. repono, Ecclesiasten de felicitate hujus vitæ verba facere, & diligenti creaturarum omnium inquisitione hoc unum evincere, quod omnia vana sint, obnoxia mutationi, ac spiritus afflictio, ita, ut in nullo hujus sæculi bono rationalis hominis vera consistere valeat beatitudo, idque contra eos, qui hanc sive in voluptatibus, sive in affluentia deliciarum, sive in humana locaverunt sapientia. Propterea non dixit, *occupationem pessimam* esse scrutari humana intelligentia cælestem, terrenamque creaturam, sed in ista occupari, idest tamquam finem illam habere. De quo loco, tum quod apertissimus sit cuique legenti, tum quod disertissime, ut cetera omnia, expendatur a Cano lib. ix. cap. 9. satis mihi videor dixisse. Alterum Paulli ex Epist. ad Coloss. immerito in nos detorquent, cum ibi hortetur fideles, ut caveant ab Epicureorum secta, quæ per inanes fallacias Dei providentiam evertens a vera religione, quam Atheniensis conculcaverat Epicurus, plurimos retrahebat. Explodit ergo Paulus illam duntaxat philosophiam, quia adhæret falsis improborum hominum traditionibus. Quod etsi vulgari populo Apostolus vetaret philosophiam, non idem iudicium ferendum esset de Pastoribus, & Doctoribus; quorum non solum est credere, sed etiam reddere rationem poscentibus. Enim vero neque nos universis Ecclesiæ membris necessariam ducimus esse Theologiam, sed tantummodo Corpori. Addo, nos Philosophiam eodem fine in Scholis recipere, videlicet, ne quis nos seducat, & *decipiat per philosophiam, & inanem sapientiam*; facilius enim evitantur jacula, quæ prævidentur.

Ad 1. Confirmationem dico, Patres illam tantum philosophiam abjicere, quæ sola naturali ratione arcana fidei scrutatur; nec non fallacem Dialecticam, quæ tricis & sophismatibus ingenia implicat tardiora. Et merito, cum, nata vix religione, Christiana Fides Paganos habuerit irrisores, hostesque implacabiles Hæreticos, qui in eam Platonis, & Aristotelis nefaria dogmata inducere tentaverunt ex horum philosophorum officina

na prodeuntes . Ceterum Philosophiam , & Dialecticam ancillam fidei , & veritatis indagatricem non semel commendaverunt ; quippe qui optime noverant esse contra Sophistas veritatis sepimentum . Basilus ergo , Nyssenus , Cyrillus eo pacto loquuntur contra Arianos , qui per ideam humanæ generationis divinum Verbum creaturam esse temere contendebant , statuebantque , ut ait lib. 1. de Fide Divus Ambrosius , *Omnem vim venenorum suorum in Dialectica disputatione* . In eo sensu ait Leo Magnus illuminatæ fidei oculum non esse fumo mundanæ sapientiæ offuscandum . Facillimum est ergo veteres inter se conciliare , si dicamus , reprobari ab illis usum Philosophiæ tamquam pestilentem , ac noxium , quando sola credendi ratio in humana ratiocinatione concluditur ; & cum ad circumveniendos rudes callida , & versuta Dialectica identidem usurpatur : non vero procul amandandas esse mundanas disciplinas , cum præsidio sunt Religionis , eique tanquam ancillæ deserviunt .

Addam nonnulla de Tertulliano , cujus præsertim testimonio inimici Scholastices abutuntur . Is citato libro de Præscript. Philosophos carpit , qui *gloriæ solius , & eloquentiæ libidinosi , si quid in sanctis Scripturis offenderunt digestum , pro instituto curiositatis ad propria verterunt : qui affectant veritatem , & affectando corrumpunt , qui de una via obliquos multos , & inextricabiles tramites sciderunt* ; tales enim fuisse illius ætatis Philosophos , affirmat cap. XLVII. Apologetici . Quos ego non philosophos dixerim , sed philodoxos . Et in libro de Anima loquitur contra asserentes , eam esse mortalem , pertinaciter innixos solis sensuum animadversionibus , quibus observabant , homines nasci , crescere , & mortalia appetere ad vitam alimenta : cujusmodi erat quidam medicus Soranus nomine , de quo cap. VI. ejusdem libri . At , Tertullianum minime usum improbasse philosophiæ satis constat . Primo quia in lib. de Resurrect. Carnis asserit , quod , *nos quoque provocant Heretici philosophari* : quibus verbis , ait in Notis ad cap. VII. de Præscript. Jacobus Pamelius , *necessariameffe aliquam Philosophiæ scientiam , satis indicat* . Deinde in eodem libro aperte sese explanat , ubi ait : *Est quidem & de communibus sensibus sapere in Dei rebus , sed in testimonium veri , non in adjutorium falsi :*

quod sit secundum divinam , non contra divinam dispositionem ; quadam enim & natura nota sunt , ut immortalitas animæ , &c. Præterea Tertullianus ipse disputans contra Marcionem probat , dari non posse duo summa magna , quia hoc est esse summum magnum par non habere ; probat lapsum hominis Deo non esse imputandum , quoniam Deo coæternam esse bonitatem apparet ex universa factura : probat , materiam non esse Deo coæternam , quia is debet esse causa omnium , ut illum Deum confiteri possimus . Immortalitatem vero animæ nonne demonstrat in libro de Resurrect. Carnis ex Platone , ex communibus sensibus , ex hominum conscientia ? Invehitur ergo in eos tantum , quibus nulli assentiri dogmati libet , quod humana ratione non capitur ; vel qui ventosæ sapientiæ auram captant , & circumveniunt simpliciores , homines non solum fidei , sed etiam Reipublicæ perniciosissimi , expulsi olim a Thebanis , a Spartiatis , ab Argivis , ut idem Tertullianus scribit in suo Apologetico , atque , imperante Domitiano , ab ipsa Roma , ut refert Eusebius in Chronico .

Ad 2. Confirmat. Resp. nullo ex adductis momentis improbari in Theologo physiologiam . Nam primum ab exemplo Apostolorum in Adversarios retorquetur . Apostoli non fuerunt Grammatici , non eloquentes , sed ex tempore ad Philosophos , ac Tyrannos revincendos sapientissime loquebantur . Ergo , si exemplum placet Apostolorum , ignorare debemus Grammaticam , esse barbaris , & repente colloqui , implentes in nobis promissum Christi , Matth. x. v. 19. *Nolite cogitare , quomodo , aut quid loquamini* . At non valet in nobis exemplum Apostolorum ; nam illis omnia divinus Spiritus suggerebat : nos autem sumus hoc peculiari munere destituti . In secundo , ac tertio non est , cur diutius immoremur ; nam Augustinus jure reprehendit Felicem Manichæum ; cum nihil pertineat ad Christianam Fidem , de qua cum hæretico disputat , esse Mathematicum , & siderum cursum metiri : & Socrates loquitur de quibusdam dialecticis , qui , licet Scripturarum auctoritatem reciperent , spretis divinis litteris , solis paralogismis conabantur adstruere Filii divinitatem .

Ad ultimam Confirmat. dist. ant. A philosophia promanarunt hæreses , cum aliqui sacras litteras , ac traditiones arte dialectica

tentarunt convellere, & credendi regulam in sola humana sapientia constituerunt, conc. E philosophia hæreses derivarunt, quum, posita in divinis revelationibus ratione credendi, humanis disciplinis usi sunt in fidei præsidium ac fulcimentum, neg. Jam habes, quid respondeas ad utramque hujus antecedentis probationem. Tantum nota, Magdeburgenses inter Tertulliani errores collocare, quod affirmaverit ex philosophia ortas hæreses, ut observat Pamelius in Notis loc. cit. Sed nos Tertullianum, aliosque commodius interpretamur.

Secundo respondetur, Hæreticos abuti etiam Scriptura sacra, ut scribit Hilarius ad Constantium Augustum: *Nemo hæreticorum est, qui se non secundum Scripturas predicare ea, quibus blasphematur, mentiatur; & tamen, sacras literas noxias, & inutiles esse, nullus dixerit.*

Opp. 2. Scholastica Theologia Fidei Catholicæ adversatur. Ergo merito ipsi litem plures intentant. Pr. ant. Scholastice non est certe ad credendum necessaria; neque ad fidem formandam exigitur, dicente Tertulliano de Præscript. cap. 8. *Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium.* Deinde ejus perfectionem minuit, cum perfectius sit simpliciter credere, quam veritatem inquirere: unde Cassianus serm. de Fide agebat: *Quid mihi querere, quomodo verum sit, quod Deus dixit, cum dubitare non debeam, quin verum sit, quod Deus dixit?* Ad hæc tollit ipsius fidei quodcumque meritum, auctore Gregorio Hom. 26. *Fides amittit meritum, ubi ratio præbet experimentum.* Denique removet a Dei cultu, cum viri docti videantur contemplationi veritatum æternarum minus dediti, & ad perfectam vitam capeffendam parum idonei. Sed facultas, & ars, quæ ad fidem non exigitur, quæ minuit ejus perfectionem, & tollit meritum, quæ reddit hominem erga Deum tepidiorum, Fidei censenda est adversari: Ergo, &c.

Resp. nego ant. Ad ejus probat. singulas propositiones distinguo: Scholastice non exigitur ad Fidem, idest, non conducit ad nova dogmata inveniendâ; esto; idest, nullo modo deservit ad defensionem, & explicationem eorum dogmatum, quæ sunt tradita; nego. Perfectius est simpliciter credere, quam veritatem scrutari libidine rixandi, &

contentionis prurigine, con. ad ipsius Fidei præsidium, & proximorum institutionem, nego. Fides amittit meritum, ubi ratio præbet experimentum rationis, & ubi hoc experimentum quæritur motivo incredulitatis, ut in Thoma, qui noluit credere, Christum resurrexisse, antequam vulnera ejus palpasset, & de quo laudato loco sermonem habet Gregorius, id quidem verum est: ubi additur experimentum rationis ad revincendam obsecutorum perfidiam, id falsum est. Viri docti quandoque tepidiores sunt ob doctrinam, quoniam hæc per seipsa a Dei cognitione, & amore retrahat; Est propositio Moliniana sexagesima quarta ab Innoc. XI. proscripta in Bulla *Cælestis Pastor*, & injuriosa innumeris Ecclesiæ Patribus, qui pietatem, ac sapientiam conjungere; opposita quoque naturali rationi, quæ docet, majorem esse Dei amorem, ubi major est Dei cognitio. Removet aliquando a Dei cultu propter cupiditatem, vel curiositatem, cui nimis addicitur, concedo hanc propositionem, & nego consequentiam.

Opp. 3. Saltem verum est, quod contra Scholasticos objiciebat Pappus Argentoratensis, Scholasticos ipsos nunquam inter se convenire, atque de rebus etiam ad fidem pertinentibus scandalosa contentione differere.

Resp. Id nobis ab Hæreticis opponi, quod in eos adamussim quadrare compertum est, cum ad invicem contentionibus pugnent insensissimis, & ex una illorum secta innumera statim prodierint; ita ut repeti debeant verba Hilarii ad Constantium: *Periculosum nobis, atque miserabile est, tot nunc Fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores.* Vide de innumeris Novatorum placitis Historiam Variationum Jacobi Bossuetii. Nos autem duo quæstionum genera distinguimus, alterum earum, quæ dogmata fidei comprehendunt, cujusmodi sunt, an Deus sit unus, an sit in divinis Personis Trinitas, an Verbum carnem assumeret; alterum illarum, quæ in utramque partem absque fidei discrimine defendi possunt, veluti quando de virtuali, ac formali attributorum divinarum distinctione, de præcipua Incarnationis Dominicæ causa, de simultanea rerum productione altercamur. Neque nos latet, Sanctum parentem Augustinum lib. de Peccat. Orig. cap. 23. scripsisse: *Longe aliter se habent quæstiones istæ, quas*

quas esse præter fidem arbitratur, (Cælestius) quam sunt illæ, in quibus, salva fide, qua Christiani sumus, aut ignoratur, quid verum sit, & sententia definitiva suspenditur, aut aliter, quam est, humana, & infirma suspitione conjicitur. Itaque in iis, quæ ad fidem spectant, quoniam certa nituntur revelatione, penitus consentimus; sed in iis, quæ ancipiti hærent fundamento, iniquus est, quisquis in nobis unanimem sensum expostulat, maxime dum is in fidei capitibus dissentit ab aliis.

Dices: Quid sibi vult in his pertractandis illa turpis, & lutulenta vocabulorum barbaries, *Entitas*, *quidditas*, *opus operatum*, *materialiter*, *formaliter*, aliorumque plurium, quibus a Scholasticis suo nitore, ac puritate expoliata est Theologia?

Resp. Et his vocabulis suam subesse ideam, eaque, licet obscuram reddant latinitatem, tollere sermonis æquivocationem, & planiori via exorta dissidia dirimere. Recordamur, scripsisse Augustinum Enarrat. in Ps. 36. *Non teneamus serulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam, & certiorum perveniamus*: & lib. 4. de doctrina Christiana cap. 11. *Bonorum ingeniorum insignis est indoles in verbis verum amare, non verba*: tum in lib. contra Adim. cap. 71. *Mundanis scriptoribus tota cura de verbis est; nostris de rebus*. Attamen propter eos, qui ad Religionem, optimosque mores trahendi sunt & alliciendi, ornatum delectumque verborum laudamus; quamquam ego eloquentiam nunquam ostentans, contentus eroduntaxat, ut, quod intelligo, declaretur. *Quoniam inter se habent nonnullam similitudinem vescentes, atque discentes; propter fastidia plurimorum etiam ipsa, sine quibus vivi non potest, alimenta condienda sunt*, inquit S. P. cit. lib. IV. de doctrina Christiana cap. 11.

Opp. 4. Argumentorum tria sunt genera, primum, quod dicitur *demonstratio*, alterum proprium dialecticæ, ac *probabile*, tertium ad decipiendum, idest *sophisma*: Atqui ex his nullum in divinis rebus explicandis asferre potest utilitatem: Ergo debet Theologus omnium argumentorum genera deponere, & argumentantibus Scholasticis nuncium mittere. Minor probatur. Demonstratio propositiones exigit confessas, & certas, quæ sint conclusionem notiores, & quæ vel

inductione, vel sensibus, vel experientia reddantur manifestæ; quarum nulla in Fidei dogmatibus potest occurrere, eo quod ad contemplandum difficiles sunt rerum divinarum rationes. Syllogismus vero ex opinabilibus, & verosimilibus procedens ad veritatis inquisitionem valde est imbecillis. Atque sophisma, & fallax argumentatio in absurda dilabatur, & veritatem minutis ambagibus dissecat: unde elegantissime in Præfat. ad Apoth. ait Prudentius:

Iccirco stulta elegit Deus,

Ut concidant sophistica.

Igitur nulla argumentorum species videtur cum Theologicis disciplinis miscenda. Ita contra Scholasticos irascitur Græculus Scriptor Nicephorus Gregoras.

Resp. nego min. Ad probationem dico veram demonstrationem exigere quidem principia, quæ conclusionem sint notiora; sed minime opus est, ut hæc notitia manifesta sit sensu, atque experimento; nam ad scientiam per demonstrationem comparandam sat est, si principia nota sint lumine superioris scientiæ, quemadmodum *Prospectiva procedit ex principiis notis per Geometriam*, & *Musica ex principiis notis per Arithmetica*, ait D. Thomas qu. 1. art. 2. Porro Scholasticæ Theologiæ principia fide, ac revelatione nota sunt, ideoque demonstrationes poterunt inde deduci. Si vero intendat Gregoras, has demonstrationes Catholicæ Fidei non suffragari; jam congruum in solutione 2. Oppos. habuit responsum. Argumenta vero probabilia proferuntur a nobis vel ad solam veritatis ampliorem confirmationem, vel ad probandum ea, quæ licet, salva fide, possimus ignorare, utiliter tamen, ut dicam infra, discutiuntur. Sophismate denique non utimur ad implicandos simpliciores, sed ad ipsos compescendos Sophistas.

Contra Gregoram producant Petavius cap. v. Proleg. & Auctor Bibliothecæ Theologicæ lib. 2. sect. 1. Emmanuelem Calecam, qui robustiori oratione contra tetricos, qui nolebant processionem Spiritus Sancti a Patre, & Filio argumentationibus concludi, quemadmodum præfato argumento contendit Nicephorus, plura veriora, ac solidiora depromit. Ostendit, hunc esse sibi contrarium, quoniam contra argumentationem loquitur argumentando: demonstrat, Paulum argumentatione redarguere eos, qui ex rebus aspe-

sta.

etabilibus noluerunt agnoscere Creatorem : usum esse syllogismis etiam Christum Lucæ cap. xi. 20. & Matth. cap. 22. v. 32. reprehendendos fore Græcos omnes, qui Processionem Spiritus a solo Patre argutissime conantur inferre, si nefas est processionem ab utroque argumentis conficere: colloquium denique, & communionem de medio tolli, si a Theologia syllogismi penitus excludantur. Hæc breviter delibavi; propterea quod argutatio Gregoræ, si firma esset, efficeret illud tantum, non esse Scholasticam veram scientiam, quod cum ex dictis, tum ex sequenti cap. poterit quisque conjicere falsum esse.

Opp. 5. Recens admodum est in Ecclesia Scholastice; atque, ut ei majorem tribuamus antiquitatem, Divi Joannis Damasceni ætatem nequaquam præcedit. Supervacua est igitur, & ad labefactanda bonorum ingenia illepide a Philosophorum Commentatoribus est adinventata.

Resp. dist. ant. Nuperrima est, ac junior, quantum spectat ad methodum, ac partium dispositionem, quæ pro Doctorum arbitrio, si ita labet, potest etiamnum immutari, concedo: est recens ac nova, quantum spectat ad ejus dogmata, vel usum, nego; dogmata enim, quæ propugnamus perantiqua sunt, & usus ea ratiocinationibus confirmandi, ut dictum est Proposit. 1. & 2. vetustissimus.

Insurgens: Atqui Scholastici opus, ac tempus conterunt in pluribus metaphysicis quæstionibus agitandis, quæ apud priscos Ecclesiæ Patres fuerunt prorsus inauditæ.

Resp. Has quæstiones in Theologiam ab ipsis Hæreticis fuisse inductas. Illi enim, ut rudes per elementa mundi a veritate traderent, elegerunt aucupia verborum, ad quæ declinanda necesse fuit sacram doctrinam pluribus dissertationibus exornari. Insurgentes enim e. g. Ariani, qui, ut scribit Epiphanius Hæres. 76. in disputandi palæstra diligenter exercitati in id incubuere, ut divini Verbi rationem nova doctrinæ imagine inverterent, & ejus divinitatem trecentis sophisticis argumentis nisi sunt impugnare, Theologos impulerunt, ut de divina, æternæque generatione subtilius & accuratius inquirerent. Idem dicendum est de Sabellianis, Nestorianis, & de Græcis, qui Spiritus Sancti a Filio originem præfracte

negantes in Theologiam disputationes de relationibus, de personarum notione, de principii unitate, aliisque similibus invexerunt. Quid? nonne ipsi Calviniani, ut Christi Corporis in Eucharistia præsentiam impugnent, ex idea Corporis, quod loci extensione circumscribitur, impossibilitatem illius præsentiae in cælo, ac in terra demonstrare conantur, provocantes nos ad investigandam corporum, ac specierum naturam? Desinant ergo nos vitreis hisce jaculis laceessere: quippe didicimus singulas quasque hæreses intulisse Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentius defenderetur Scriptura divina, quam si nulla talis necessitas cogeret, ait lib. 2. de Dono Persev. cap. 2. Augustinus.

Insistes. In pluribus occupantur Scholastici, quæ non solum inutilia sunt, verum etiam futilia, ac propemodum insana. Hujusmodi sunt supervacaneæ illæ quæstiones, quarum plerasque recenset ad cap. 1. Ep. 1. ad Tim. Desiderius Erasmus. Videtur ergo in Theologis ventosa illa loquacitas, quæ, ut ait D. Ber. ser. 58. in Cant. *sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem.*

Primo respondere possem, has quoque quæstiones plurimum Theologo utilitatis afferre, quatenus ingenium acunt, & ad polemicam exercitationem juvenes reddunt instructiores. Nam & milites, priusquam ineant cum hoste certamen, instruunt se apparenti hostilitate ad bellum; & nautæ, antequam se navali prælio committant,

Tranquillo prius arma lacu, clavumque, levesque

Explorant remos, atque ipsa pericula discunt.

Ita nimirum Constantino Grimaldo respondet Epist. 1. Aretinus. Bern. vero in eodem libro Serm. 36. satis Theologos commendat, dicens: *Non ignoro, quantum Ecclesiæ profuerint literati sui, sive ad refellendos eos, qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos.* Sed, ut liberalis sim adversariis, dico, Erasmi argumento non impeti Scholasticen, sed eos, qui plures quæstiones prosequuntur, quas *nec juvenes portare possunt, nec senes ferre*, inquit Canus lib. ix. de loc. Th. cap. vii. ubi hæc, aliaque Theologorum vitia expolito genere orationis castigat. Quamquam in delectu quæstionum, quas notat Erasmus, sunt multæ ad depellendas hæreticas cavillationes necessariae, ut demon-

stra

strat Petavius cap. v. Proleg. num. vi. quales sunt: an numerus Personarum in divinis pertineat ad substantiam, an ad relationem: an potestas creandi possit communicari creaturis: an Deus generet Deum, & alia id genus quamplurimæ. Multas quoque in ludibrium vertit insulsis putidisque vocabulis, veluti quum eam quæstionem, possit ne Deus assumere irrationalem naturam, ita proponit: an hæc propositio, Deus est scarabæus, aut cucurbita, tam possibilis sit, quam hæc, Deus est homo. Et tamen is est, qui de Colloquiorum utilitate ait: *Indecorum est, Theologum joculari*. Erit, qui dicat, mirum non esse, vituperari Theologiam ab Erasmo, qui encomium fecit Moria. At ego homini non succenseo: juste enim ab illo Theologorum ordo lateffitur, si tantum jocatur in ociosas illorum disceptationunculas; nec has ipsas tamen simpliciter improbat, verum eos damnat, qui in his solis Theologica rei puppim, ut ajunt, & proaram collocant, quippe logomachiis, ut Divus appellavit Paulus, ejusmodi sic occupantur, ut nec Evangelicas, nec Propheticas, nec Apostolicas literas vacet legere: qua moderatione sese excusat in Epist. ad Dorpium. Quod si dixisset ubique, gratias monenti referrem; neque ulla mordacitate sugillassem hominem in studiis sæpe, multumque versatum, hoc saltem in campo, in quo proeas detractorum Scholasticæ illiberalitas me fecit nimium expatiari.

SCHOLIION.

„ **S**I quis pugnaciter contenderet, adhuc
 „ vim inesse oppositioni productæ superius
 „ num. 3. adhibeat Scholasticæ Theologiæ
 „ Defensor breviorē hanc, & magis expeditam
 „ responsionem, contentiones illas
 „ prolixas, lutulentam verborum sæcem,
 „ quæque irridet scriptor *Epistolarum obscurorum virorum*,
 „ vitio temporis, pravoque seculi genio
 „ esse adscribenda, nequaquam Theologiæ.
 „ Numquid enim Latinam linguam repudiandam
 „ esse arbitrabimur, quoniam post seculum
 „ Christiani nominis quartum, ferrea nimirum,
 „ & lutea ætate, in illam innumera barbara,
 „ & dispuñta verba irrepserunt? Per multa
 „ itidem decimo septimo seculo prodierunt
 „ cujusque argumenti scripta, adeo a veteri
 „ R. P. Berti Theol. Tom. I.

„ rum eleganti stylo abhorrentia, poemata,
 „ orationes, lucubrationes alia, ut modo
 „ in ore omnium versetur, si quid inconcinnum
 „ edatur, olere ejusdem seculi rusticitatem.
 „ Neque tamen futurum fore crediderim, qui
 „ artem omnem, scientiamque sugillet,
 „ propterea quod eo temporis infacundi,
 „ rudesque præceptores, & artifices extiterunt.
 „ Hi præterea, si ab aliis superati sunt
 „ eloquentia & venustate sermonis, fortasse
 „ alios acumine ingenii, & rationum pondere
 „ superarunt. Sed nec defuere ab exortæ
 „ Scholasticæ primordiis ad nostra usque
 „ tempora viri doctissimi, qui Theologicas
 „ quæstiones accurate simul, & diserte
 „ pertractaverunt, quorum nomina recensere
 „ quibusdam videretur supervacaneum,
 „ quibusdam vero plenum aut livoris, aut
 „ imperitiæ negocium.

CAPUT IV.

De iis, quæ in sacra Doctrina Proæmio disputare Theologi consueverunt.

QUamquam probe tueri possum, nullas esse supervacaneas quæstiones, in quas rhetoricantes Critici cristas efferunt; attamen, ut omnem de me tollam suspicionem, velle de quæstiunculis, ut ajebat Erasmus, tamquam pro focis, & aris certare, proæmiales uno tantum capite expedio. Hujusmodi istæ sunt, an Theologia veram habeat rationem scientiæ, an ad praxim, vel speculationem pertineat, an naturalis sit, an unus simplex habitus, an ejus objectum sit Deus; quas modo paucis resolvo.

PROPOSITIO I. Theologia proprie ad scientiam refertur; at non est ejusdem rationis cum aliis.

Prior pars, quæ est omnium fere Theologorum, prob. i. auctoritate S. P. Augustini lib. xiv. de Trinit. cap. i. ubi de Theologia ait: *Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur*. Deinde suadetur ratione: Scientia est habitus constans, qui ratione moveri, ac labefactari non potest: Talis est Theologia: Ergo est scientia. Altera pars, quam propugnat Gregorius noster Ariminensis, Frassenius, ceterique Scotistæ, ostenditur i. contra quosdam

dam Divi Thomæ discipulos Angelici Præceptoris apertissimo testimonio in III. dist. 33. q. 1. *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita, non esset ejusdem speciei cum aliis scientiis.* Secundo firmatur hoc ratiocinio: Nulla scientia, quæ habeat communem rationem cum ceteris, præcipue innititur auctoritati; quippe, si auctoritati innitatur, vel ad fidem spectat, vel ad sapientiam comparatam ex fide, dicente Augustino in lib. de Utilit. credendi cap. 21. *Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, auctoritati:* Theologia divinæ auctoritati principaliter innixa est: Igitur Theologia non eandem cum ceteris participat rationem scientiæ.

Opp. 1. Scientia quælibet ex principiis per se notis procedit: Theologia non utitur principiis per se cognitis: Ergo non est ullo pacto scientia.

Resp. Dist. ma. Si ea sit scientia undequaque naturalis, conc. si ea sit vel in rerum notitia, vel in suis principiis extra naturalium scientiarum ordinem, nego. Fateor, Theologiam habere principia, quæ artem, experimentum, humanamque rationem superexcedunt, quale est divinum Verbum, sive scriptum, sive oretenus traditum; sed est tamen immobilis in mente ratio, rectam præferens, ac firmissimam cognitionem. Quamvis enim Aristoteles, alique Philosophi scientiam arbitrabantur, cui communis est, ac evidens in principiis intelligentia; hi naturalem describebant, cujusmodi potuit eis esse nota. Datur superior scientia nullis ænigmatum involucris obtecta, tanto scientiæ nomine dignior, quanto non percipit veritatem lumine rationis humanæ, quæ potest errare; *sed certitudinem habet lumine divina scientiæ, quæ decipi non potest*, ut utar verbis S. Thomæ I. p. q. 1. art. 5. Atque hinc est, quod Theologia neque est Fides, neque cum Fidei habitu impossibilis. Non est Fides, quoniam hæc immediate versatur circa principia Theologiæ, divinamque revelationem; scientia vero Theologica erga veritates, quæ ex principiis illis inferuntur. Non est impossibilis cum Fide, quia Fidei habitus non consistit quidem cum naturali evidentiâ; bene tamen cum sapientia derivata ex principiis divinitus revelatis.

Opp. 2. Singulare est Theologiæ facul-

tatis objectum: sed de singulari objecto non est scientia: Ergo non est scientia Theologiæ facultatis.

R. dist. ma. Theologiæ objectum est singulare, & unius generis cum rebus creatis variabilibus, contingentibus, & mutationi obnoxiiis, nego: Singulare est, sed sempiternum ac perpetuum, atque immutabili æternitate consistens, concedo. Quod si argumentum urgeas de aliquo Theologiæ partiali objecto, dist. min. Non est scientia de objecto singulari, in se ipso tantum inspecto, concedo: prout subest divinæ infallibili revelationi, nego.

PROPOSITIO II. Theologiæ habitus ad praxim simul, & speculationem reducitur.

Ita Theologi nostri, ac Thomistæ, nec non Juenin, Petavius, Boucat, Habert; alique recentiores, contra Frassen, Henno, ceterosque Scotistas. Ac probatur 1. auctoritate Augustini, qui cap. ult. Enchiridii ait: *Omnia præcepta divina referuntur ad caritatem, de qua dicit Apostolus: Finis præcepti caritas:* Theologia de divinis quoque præceptis instituit disputationem. Ergo refertur etiam ad caritatem, quæ præcipuum est, ac maximum rationalis creaturæ officium. Probatur præterea argumentatione Gregorii Ariminensis q. 5. Prologi artic. 4. Aliquis Theologiæ scientiæ actus nullius praxis est directivus, ut demonstratio hujusce veritatis, Deus est unus, Deus est trinus: aliquis e contra ad praxim ordinatur, ut disquisitio hujus asserti, Christus colendus est adoratione latriæ, in quo exhibetur species adorationis debitæ Christo: Scientia, quæ modo contemplatur veritatem, modo dirigit humanos actus, ex æquo refertur ad speculationem, ac praxim: Ergo theologica scientia ad praxim, & speculationem simul reducitur. Et corroboratur propositio. Theologus scrutatur ea, quæ sunt Dei, & prout est prima veritas, & prout est rationalis Creaturæ ultimus finis: Deus, ut est prima veritas, est terminus altissimæ contemplationis; ut vero est finis ultimus, est principium, ac regula humanarum actionum: Ergo Theologus inquit ea, quæ sunt Dei, quatenus objectum est tum speculationis, tum praxeos.

Opp. 1. In eodem objecto reperiri nequeant duæ oppositæ differentiæ, cujusmodi sunt

sunt speculativum, ac practicum. Igitur uni, eidemque scientiæ convenire non valent.

Resp. dist. ant. In objecto inferiorum scientiarum, quod creatum est, ac finitum, & in quo eadem veritas non est simul ratio speculationis, & actionis, transeat: in eodem objecto summo ac divino, in quo permanet scrutanda veritas, & ultimus universorum finis, nego. Vel cum Gregorio nostro idem antecedens distinguo: in eodem objecto relate ad eundem scientiæ actum, conc. comparete ad varios actus, ac partes, nego.

Opp. 2. Qualiscumque Theologica veritas ad Dei cultum, ac dilectionem ordinatur: Est ergo Theologia tantummodo practica.

Resp. dist. antecedens: Quæcumque Theologiæ pars ad amorem Dei cultumque refertur, excitans pium cordis affectum; concedo: exhibens caritatis regulas, ac præcepta; nego. Fateor, universam sacram Doctrinam ad dirigenda virtutum officia multum conferre; non enim ignoro, Augustinum lib. III. de Doctrina Chris. cap. 10. ista proferre: *Hæc omnia ad caritatem nutriendam atque roborandam, & cupiditatem vincendam, atque extinguendam valent*: Sed scientia undequaque practica ea est, quæ tota, ac natura sua ad usum, & vitæ exercitationem refertur, ut ea pars philosophiæ, quæ dicitur Ethica; ea pars Geometriæ, quæ traditur problematibus. Si enim ad constituendam practicam scientiam sufficit animum afficere, atque ad virtutum officia inflammare; jam nulla erit scientia non practica, quum omnis notitia veritatis rationalem voluntatem alliciat.

PROPOSITIO III. Quamvis principia Theologiæ lumine supernaturali innotescant, attamen illa ad naturales scientias pertinere videntur.

Ita asserunt omnes fere Doctores contra Contens. dissert. 1. cap. 2. spec. 3. & P. Boucat. dissert. Præambula art. 3. concl. 3. ac primo ostenditur: Theologica scientia non habetur propter solam notitiam principiorum, quæ sunt divinitus revelata, nam *hæc scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum*, ut inquit lib. 14. de Trinit. cap. 1. Augustinus; sed propter connexionem illorum principiorum cum assertionibus inde illatis: neque enim assen-

timur huic conclusioni; *Christus visibilis est*, quia Deus revelaverit; sed quoniam conneditur cum isto principio nobis revelato, *Christus est homo*: Atqui connexio inter principia revelata, & conclusionem inde illatam naturali lumine nota est, ut vel ethnicus hanc possit animadvertere: Ergo naturalis est scientia, quæ per Theologiam comparatur. Ulterius S. Thomas disputans q. 1. art. 2. num Sacra Doctrina sit scientia, ait: *Sacra Doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei, & beatorum*; Sed ex quo Theologiæ principia nota sint lumine scientiæ Dei, & beatorum, non consequitur, Theologiam viatoris hominis esse Dei, ac beatorum sempiternam visionem. Ergo ex quo principia Theologiæ supernaturali revelatione comperta sint, minime infertur, ipsam Theologiam esse supernaturalem scientiam. Ad hæc: Acquiritur Theologia naturaliter, humano scilicet ratiocinio, institutione doctoris, discipulorum studio, ac labore: Scientia, quæ naturaliter acquiritur, naturalis est: Ergo naturalis est ipsamet scientia Theologiæ. Denique: Supernaturalis habitus a Deo infunditur: Habitus Theologiæ non infunditur: Igitur habitus Theologiæ supernaturalis non est.

Oppones I. Notitia perfectior naturali censenda est supernaturalis: Theologia habet notitiam, & certitudinem perfectiorem notitia, & certitudine naturali: Ergo habet notitiam, & certitudinem supernaturalem.

Resp. dist. min. Et hæc potior certitudo habetur de solis sacræ doctrinæ principiis, circa quæ versatur fides, & non scientia; conc. & hæc notitia perfectior est de connexionem horum principiorum cum assertionibus inde illatis, in quam fertur habitus Theologicus, & non fides; nego: talis enim connexio cognita est naturaliter.

Opp. 2. Cum P. Boucat. Legitur Sap. x. v. 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum*, quod recte potest intelligi de Theologia, quæ traditur in Scholis: Scientia Sanctorum est intrinsece supernaturalis: Ergo &c.

Resp. Hoc loco commemorari visionem Jacob. de qua cap. xxviii. Geneseos; quando nempe vidit mysticam scalam, descendentes, & ascendentes Angelos, illique in-nixum Dominum gloriæ. Itaque scientia Sanctorum significat divinorum Mysteriorum

revelationem. Est & Sanctorum scientia illa, de qua Job. cap. xxviii. v. ult. *Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, & recedere a malo, intelligentia.*

Opp. 3. Cum Contens. Theologia habet objectum supernaturale, qui est Deus, ut a fide cognoscitur; neque aliis principiis, ac motivis per se utitur, quam supernaturalibus Fidei articulis: Erit ergo supernaturalis & ipsa.

Resp. dist. ant. Et ipsum objectum, principia, & motiva supernaturalia spectantur a Theologia immediate ac proxime, ratione divinæ revelationis, prout referuntur ad Fidem; nego: remote tantum, & ratione connexionis, quæ naturali acumine percipitur, & qua comparatur scientiæ habitus; conc. Vide, si lubet, contra Contenson: Clarissimum Virum Cardinal. Gotti Quæst. 2. de Nat. Th. dub. 3.

Opp. ult. Theologia est, ut scholæ loquuntur, scientia beatorum spirituum subalterna: Hæc est supernaturalis: Ergo etiam illa.

Resp. nego maj. Enimvero Scientia subalterna, (ut appellant,) a superiore sumit principia; ut medicina a naturali philosophia, prospectiva a geometria, ars frenatoria ab equestri. Theologiæ vero non supeditat principia Scientia beatorum, qui Deum revelata facie intuentur, sed Fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Vel data maj. & min. nego conf. quippe etiam naturalis scientia referri potest ad supernaturalem, tamquam ei subalterna, si, quemadmodum Theologia, principiis supernaturalibus innitatur.

PROPOSITIO IV. Theologia sive speculatrix, sive moralis, sive polemica, unus est habitus.

I. Probatur: Omnium Theologicarum veritatum idem est objectum, de quo mox quæram; eadem principia, nimirum divinæ revelationes: Sed ex unitate subjecti, atque ex unitate principiorum infertur unitas scientiæ, vel habitus: Ergo, &c. 2. Ita corroboratur: Eadem intellectualis potentia sese extendit ad plura perceptibilia, tametsi unum est altero difficilius: eadem sensibilis facultas, puta oculus, vel auris, ad singula colorata, ac sonora; unus Fidei, aut Caritatis habitus ad omnia, quæ oportet credere, & quæ jubemur diligere, licet unum præ-

alio ad videndum, credendum, & diligendum magis sit arduum. Una ergo eademque Theologia sat est ad omnes assequendas veritates, quæ ad suum pertinent objectum.¹

Opp. 1. Theologia thetica ac positiva, & Theologia scholastica discriminantur ab invicem. Etenim una amplior est & eloquentior, altera rixis, & argumentis asperri- ma; illa Scripturis utitur, hæc naturali quoque ratione; prior planior videtur & certa; secunda anceps ac sinuosa: Ergo diversam habent methodum, diversa principia, diversam difficultatem; quæ omnia etiam distinctionem arguunt habituum.

Resp. Hæc omnia solam accidentariam diversitatem inferre; delectus enim verborum non parit Theologiam, sed ad instar vestis exornat. Neque obest habituum unitati diversa actuum difficultas; cum una e.g. virtus Caritatis in amicos pariter, & inimicos feratur, quorum illi lubentissime diliguntur, hi difficulter. Naturali autem ratione non utitur Theologus per se, sed secundo duntaxat, idest, tamquam instructus philosophia. Hanc tamen, ut inquiunt, elevat, ac revelatis principiis adnectit; quorum ductu omnia refert ad idem objectum, ex quo unitas scientiæ promanat.

Opp. 2. Tametsi eadem humana ratio ad naturales scientias comparandas conducat, & eadem infusione primus homo omni naturalium rerum notitia donatus fuerit, nihilominus scientiæ naturaliter acquisitæ, & scientiæ infusæ in Adam constituunt diversas scientiarum species. Ergo, etiamsi ex eadem divina revelatione Theologus res omnes discutiat, erit tamen Theologia diversarum scientiarum complexio.

Resp. nego paritatem: Etenim naturalis ratio, & infusio omnium scientiarum in Adam, est causa effectrix, non specificativa & formalis; ista namque non est lumen, sive naturale, sive supernaturale illud sit, sed tendentia in objectum: ac propterea naturales scientiæ objecta plura habent, quorum unum non refertur ad aliud. E contra in Theologia divina revelatio est etiam causa formalis; & quæcumque in ea pertractantur, singula in idem objectum collineant.

PROPOSITIO V. Hujus scientiæ objectum attributionis est Deus: objectum adæqua-

quatum est omnis conclusio, quæ inferri potest ex propositionibus fidei: objectum formale est ipsa revelatio divina.

Ostenditur prima pars: Attributionis objectum illud appellant, ad quod omnia revocantur, quæ in aliqua scientia expenduntur: Omnia, quæ expendit Theologia, revocantur ad Deum vel unum, vel trinum, vel omni perfectione exornatum, vel Conditorum universorum, vel finem ultimum rationalis creaturæ, vel humani generis Reparatorem, &c. Ergo Deus est objectum attributionis Theologiæ. Pars altera sic probatur: Adæquatum alicujus disciplinæ objectum illud est, in quo illa tota versatur: Theologia sistit tota in propositionibus, quæ deducuntur ex notis fidei principiis: Ergo sunt hæc objectum hujus disciplinæ adæquatum. Posterior pars hac ratione monstratur: Objectum formale dicitur illud, cujus ratione scientia attingit objectum adæquatum: Theologia attingit objectum adæquatum ratione divinæ revelationis: Ergo &c.

Opp. 1. Basilii Epist. 141. Cyrillus Alex. lib. 1. in Joan. Nazian. Orat. xxxviii. Ephrem Antiochenus in Epist. adversus Eutychianos, alique plures affirmant, Incarnationis mysterium nullatenus ad illam Theologiam pertinere, quæ est de Divinitate scientia: Ergo non omnia, quæ inquirat Theologus, ad ipsum Deum revocantur.

Resp. Theologiæ vocabulum, si vocis etymon expendatur, significare tantum de Divinitate rationem: si vero pro hac scientia usurpetur, denotare de Deo, & de iis, quæ ad Deum spectant, disputationem ex Fide cognitæ derivatam, ut dixi priori cap. Itaque Græci Patres duas in Christo contra Eutychianos discernentes naturas, divinam scilicet, & humanam, admonent, quod disputare de illa pertinet ad Θεολογίαν, agere de ista spectat ad οἰκονομίαν, & maxima, prudentique advertentia a Theologia Christi Incarnationem secernunt. Hinc dist. ant. Et laudati Patres Theologiæ vocabulum apposite usurpant secundum vocis etymologiam; conc. juxta peculiarem notionem Theologicæ disciplinæ; nego antecedens.

Opp. 2. Existentia objecti non probatur ab ulla scientia, sed præsupponitur: Theologia probat Dei existentiam. Ergo Deus non est Theologicæ scientiæ objectum. Et confirmatur: quandoquidem consideratur

Deus auctor naturæ, atque ut auctor supernaturalis: Ut auctor naturæ percipitur naturali ratione, ut auctor supernaturalis attingitur Fide.

Resp. omissa ma. dist. min. Theologus demonstrat Divinam existentiam ex principiis extraneis, ac philosophicis, quæ ultro ad sublimiorem doctrinæ ubertatem divinis literis, & sacrae disciplinæ apparatu exornantur; conc. ex propriis, sibi que intrinsecis principiis, nego. Ad Confirmat. dico, Deum esse objectum Theologiæ, ac Fidei, sed diversimode. Fidei, inquit Sylvius, quatenus revelatur immediate: Theologiæ, quatenus percipitur per discursum, qui fit ex articulis Fidei, tamquam principiis: quod ego præmonueram Prop. I. Resp. ad 1. At de his satis, ne clamitet Erasmus: *Nunc neque quæstiuncularum ullus est finis*, cit. ad Dorpium Epist.

CAPUT V.

De variis propositionum generibus, quæ a Theologo propugnari debent, vel impugnari.

Non abs re factum puto, si Theologica Asserta sub Propositionum titulo expositurus, diversas harum species, quantum spectat ad Sacrae Doctrinæ candidatos, nunc explanabo; quum ea, quæ de hac argumentationum parte dicuntur in scholis, ut ad nexum syllogismorum adsumuntur, tota sint ex dialectica Institutione. Itaque propositionum quædam sunt propugnandæ Theologo, quædam refutandæ. Prioris generis sunt articuli nostræ Fidei, dogmata Catholicæ Ecclesiæ, sententiæ Patrum, communia doctorum scita, & quæ insuper, salva veritate, utiliter in alterutram partem videbuntur, absque rixandi prurigne, exagitanda. De his omnibus paullulum verba faciam; quoniam ad eam Theologiæ partem attinent, quæ de Locis Theologicis solet inscribi, & quæ non exiguam expostulat a nobis operam, si pro rei dignitate, atque dissertationum copia volumus illam exornare. Est ergo Articulus Fidei principalis quædam veritas omnibus ad explicite credendum proposita, & distinctam præseferens difficultatem: cujusmodi sunt, quæ in Apostolorum Symbolo continentur; in quo idcirco passio, mors, ac sepultura Christi ad unum

unum Articulum spectant, propterea quod, si Filium Dei suffixum Cruci, & vere dolorum nostrorum credas fuisse participem, nulla hæsitazione fateberis esse, posteaquam emisit spiritum, conditum monumento. Differunt autem Articuli Fidei ab Ecclesiæ dogmatibus, quod illi primarii sint, ac veluti rerum credendarum Capita singulis fidelibus proposita, eisque ad consequendam æternam salutem necessaria: at Fidei dogmata latius patent, eaque dicuntur, quæ ad illa Capita reducuntur, continentia quidquid Catholici profitentur. E. G. Deum esse in Personis trinum, in Christo duas naturas, ac voluntates existere; aliaque huiusmodi. Ita nempe Conceptio, & Nativitas Christi erunt Fidei articulus: quod nascens fuerit reclinatus in præsepio, pannis involutus, adoratus a Magis, &c. dogma Catholicum. Quapropter supervacaneum est disputare: an singula fidei dogmata sint proprie articuli Fidei: quam tamen quæstionem pertractat Petrus Annatus in suo Apparatu lib. I. art. VIII. & ex eo Cardinalis Vincentius Gotti in Tractatu Isagogico dub. VI.

S C H O L I O N.

„ **P**aucis præcedentes quæstiones non admodum necessarias absolvimus. Ac quantum ad primam attinet; si *scientiam* dicamus, certam notitiam per demonstrationem comparatam, nescio, an quis hæsitare queat, an Theologia scientia sit appellanda. Certitudo tamen hæc vel ad fidem, vel ad philosophiam, ceterasque naturales scientias refertur: si ad fidem, hæc theologicis demonstrationibus firmior est, utpote divinis innixa revelationibus; si ad scientias rationali discursu acquiritas, in se quidem certior nobis videtur Theologia, quæ præter rationis acumen superni luminis irradiatur splendore. Respectu tamen humanæ mentis principia, & quæ illinc inferuntur, perscrutantis, nullus dubito, demonstrationes complures philosophicas, & mathematicas esse Theologicis lucidiores, & certiores, ingeniumque nostrum vehementius ad præbendum assensum pertrahere. Ita diversis rerum notionibus explanatis, istiusmodi quæstionum facili negotio solvuntur. In secunda non moror; neque enim repugnat,

„ eandem scientiam modo in veritatis contemplatione versari, modo in operis faciendi regulis perscribendis. Numquid te matheos theoremata non docent figurarum planarum, solidarumque quantitatem, ac proportionem, simulque problemata ipsarum figurarum constructionem, ac dimensionem? In propositione pariter terripiget me detineri. Etenim Theologiæ objectum ordinem rerum naturalium excedit, principia quædam, quibus innitur, fide duntaxat, non lumine cuique naturaliter indito, pervia sunt & clarescunt; sed horum principiorum cum Theologicis thesibus nexus, & comparatus ratiocinatione habitus, in quo scientiæ ratio sita est, in rerum naturalium serie comprehenditur. *Habitus* Philosophi dicunt comparatam pluribus actibus dispositionem ac promptitudinem inhærentem animo; quod asserendum præsertim est de scientiis, ad quarum perfectionem amplitudinemque paullatim, & magno cum labore pervenitur. Sunt enim præter naturaliter acquisitos alii habitus supernarum virtutum, cuiusmodi est gratia adoptionis atque sanctificans, quam dicimus *habitualement*, in animam nullo prædictam impedimento, quo abijciantur, immitti divinitus, non per gradus partesque divulsas, sed eadem supremi Numinis inspiratione. Atque hi quoque habitus, tametsi absque mora inferantur, attamen perficiuntur exercitamento virtutum, & fidelium animabus in id, opitulante gratia, adnitentibus, etiam atque etiam augentur. Ex quo autem scientiæ habitus præstat illam facilitatem atque aptitudinem, nequaquam infertur, æque in singulis actibus exerendis esse expeditam, & pro varia illorum qualitate habituum multiplicandam esse virtutem. Illa enim major, aut remissior in operando facultas atque energia ex exterioribus objectorum adjunctis, non ex intima potentiæ virtutisque habitudine est repetenda. Eadem quippe vi sentiendi facile proximiora, difficulter autem remotiora attingimus objecta; & citharæcedus, aurifaber, architectus, quantumvis artis suæ polleant præceptionibus, atque sint experimentis exculsi, alacriter tamen unum, languide & remisse opus alterum exequentur. Atque

que eodem immutato habitu scientiarum, assertionibus aliis incunctanter, & absque formidine ulla assentimur, aliis vel non sine hæsitatione mentisque fluctuantis perplexitate, vel non sine diuturna difficilimarum quæstionum meditatione. Quamquam vero non omnia, quæ a Theologis pertractantur, sint Deus ipse; ad hunc tamen referuntur, ideoque idem Deus est Theologiæ objectum princeps, seu, ut in Scholis loquimur, attributionis. Enimvero quemadmodum quidquid in sacris literis traditur, auctore Augustino lib. 2. de Civit. Dei capite penultimo, ad Deum spectat, propterea quod in Sacra Scriptura aut Dei præcepta insinuantur, aut mirabilia narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur; ita quicquid scrutantur Theologi, cum sit vel incommutabilis Dei substantia, vel arcanum Trinitatis Mysterium, vel peractæ a Dei Verbo humanæ redemptionis œconomia, vel effecta, quibus Dei omnipotentia, providentia, iustitia, misericordia, aliaque attributa splendescunt, vel collata gratiarum munera, præceptaque nobis proposita, & necessario adimplenda ad capeffendam beatitudinem, quæ in perspicua Dei visione, eique per inviolabilem flagrantissimumque voluntatis affectum firmissima adhæsiōne consistit, ad Deum referri non dubitamus. At, quoniam hæc omnia peculiare rationes habent, atque respectus, nec singula præcise a Theologis expenduntur sub ratione divinitatis; fuit veterum quorundam opinio, Deum sub hac ipsa ratione non esse objectum Theologiæ. Hi nimirum, ut consueverunt antiqui, subtilius, quam opus sit, vestigare studuerunt materialis & formalis objecti discrimina. Ceterum & peracutus Augustinianus Theologus Gregorius Ariminensis q. 4. Prologi, ubi opinionem illam amplectitur, recte sapienterque scribit: *Constat, quod aliqua considerantur Theologice de Deo, quæ non competunt sibi, nisi in quantum Deus est, V. G. quod sit trinus & unus, immensus, omnipotens, sapientia, bonitas, magnitudo, & generaliter omnis perfectio, aut plenitudo per essentiam, & multa alia similia: ita quod huiusmodi non considerantur a Theologo de Deo sub alia ratione, quam*

sub ratione Deitatis. Cetera vero, quæ considerantur de Divinis Personis singulariter, ut actus notionales, & proprietates, etiam de eis verificantur, in quantum sunt Deus, specificative tantum, non autem reduplicative: quæ etiam de creaturis considerantur in attributione ad Deum, etiam considerantur, in quantum attributionem non habent ultimate ad ipsum, in quantum Deus est; sicut de omnibus diligenter consideratis potest ostendi. Hactenus Gregorius. Inquirunt nonnulli, an Theologia nostra sit subalternata scientiæ Dei, & Beatorum: Negant aliqui, quia scientia subalternata diversum, & inferius habet objectum a scientia subalternante, & illius principia sunt conclusiones illius. Omnis autem Theologia iisdem principiis utitur, & circa idem objectum versatur, cum hoc duntaxat discrimine, quod viatoribus eadem principia sunt revelata per fidem, Beatis vero manifesta per lumen gloriæ, & per visionem Dei intuitivam. Istiusmodi subalternæ, & subalternantis scientiæ discrimina, sola fortassis vocabulorum barbaries parum utili subiecit disputationi.

Porro propositiones Fidei Joannes de Turcremata Sum. Eccl. p. 2. cap. 9. ad septem gradus redegit, quos apposite distinctos arbitramur, etiamsi Canus lib. xii. cap. vi. more Jurisperitorum traditos putat, & minutius in tenuissimas concisos particulas. Est itaque primus ordo propositionum Fidei earum, quæ in sacris libris habentur expressæ; e. g. *Verbum erat in principio: Verbum caro factum est.* Secundus earum, quæ ex sacris literis certissima consecutione inferuntur, e. g. *Christus est omnium Redemptor: Ejus corpus in Eucharistia continetur.* Tertius illarum, quæ constant Divina, & Apostolica traditione, e. g. *Libri, quibus modo utitur Romana Ecclesia, sunt revera divini: Tenenda est perpetua Deiparæ Virginitas.* Quartus earum, quæ definitæ fuerunt in generalibus Ecclesiæ Conciliis: e. g. *Animæ in Purgatorio detentæ juvantur Sanctorum precibus: Statim, ac purgatæ sunt, beata persruuntur visione.* Quintus earum, quæ statutæ sunt irrefragabili Romanæ, & Apostolicæ sedis auctoritate, ut *Heresim continent quinque Jansenii propositiones: Hæc a recta fide in sensu auctoris aberrant.* Sex-

tus earum, quæ probantur unanimi Sanctorum Patrum consensu, accedente Ecclesiæ iudicio. Postremus denique illarum, quæ ex tertio, quarto, ac sexto genere firmissimam habent consecutionem.

Ex Patrum vero sententiis tres propositionum ordines videntur distinguendi. Unus illarum, in quibus universi conveniunt; & hæ certissimæ sunt, neque absque Fidei discrimine, ut nuper diximus, possunt negari. Alter earum, in quibus multi ex Patribus consentiunt, ceteris reclamantibus; quæ erunt plus, minusve probabiles, pro Patrum majori, aut minori numero, & auctoritate: inter quos illi erunt ceteris præferendi, qui occasione insurgentium hæresum idem argumentum accuratissime pertractarunt. Postremus est illarum propositionum, quæ ab uno tantum, vel altero proferuntur, vel incidenter explanantur: quæ parum firmæ sunt, & absque temeritatis nota negari poterunt. Doctorum autem Scholasticorum placita in duplici sunt differentia, communia scilicet, quibus universi subscribunt; atque uni, vel alteri particularia: quorum illa pro firmissimis habenda sunt; altera nullam penes nos habent auctoritatem, nisi ubi validissimo rationis præsidio corroborantur. Sed hæc omnia opportuniori loco a nobis explicabuntur.

Ad illas modo propositiones, quas impugnare debemus, orationem converto: sunt autem propositiones: *Hæretica, erronea, sapientes hæresim, temeraria, scandalosa, piarum aurium offensiva, seductrices simplicium, impia, blasphemæ, injuriosæ, Schismatica, Judaica, Atheæ, improbables*. Quarum notarum plures uni, eidemque propositioni possunt competere: unde de Wiclephi articulis legitur in Concilio Constant. sess. vi. *Notorie hæretici, & a Sanctis Patribus reprobati; alii non Catholici, sed erronei; alii scandalosi, & blasphemii; quidam piarum aurium offensivi; nonnulli temerarii, seditiosi &c.* Definivit quoque Innocentius X. Jansenianas propositiones esse *Hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, blasphemias, impias, contumeliosas, divinæ pietati derogantes, immittentes offensionem in aures pias*.

Quænam sit hæretica propositio, ex dictis facile conjicitur. Cum enim propositio de Fide ea sit, quæ in sacris literis, in receptis ab Ecclesiâ traditionibus, in decretis ac

definitionibus Ecclesiæ expresse continetur, aut inde certa, manifesta, firmissimaque consecutione deducitur; illa propositio hæretica censenda est, quæ uni ex iis e diametro deprehenditur esse contraria, exempli gratia hæc: *Homo non tenetur amare Deum, neque in principio, neque in decursu suæ vitæ*, quæ adversatur apertissimo Caritatis præcepto, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Est autem quælibet hæretica, quemadmodum & Catholicæ Fidei propositio, vel in materia Juris, vel in materia Facti, cum Jure conjuncti, quod modo appellant Dogmaticum. Cum quis autem hujusmodi aliquam propositionem enunciat, non continuo dicendus erit hæreticus; cum hæresis sit *error in Fide cum pertinacia*: quorum unum, videlicet quod sit *error in Fide*, spectat ad ipsius propositionis naturam; alterum, idest, *pertinacia*, ad proferentis perfidiam. Est igitur proprie hæreticus quisquis errori circa Fidem pertinax, ac protervus adhæret. Atque huc spectant propositiones sapientes hæresim, & hæresi proximæ; illæ nempe, quæ damnatis hæresibus valde videntur affines.

Propositio *erronea*, ut ratione & re ab hæretica secernatur, videtur ea, quæ opponitur veritati, quam unanimis Sanctorum Patrum, ac Doctorum sententia existimat revelatam, sed nondum Ecclesiâ talem esse definivit. Hujus propositionis notio non eadem est omnibus, sed, quam nuperrime tradidi, videtur communius recepta. Gaspar Juvenin suarum Instit. p. i. differ. v. quæst. II. reprehendit Canum, quoniam erroneam propositionem putat esse illam solam, quæ adversatur alteri, qua non evertitur Fides Catholica: sed, me quidem iudice, immerito. Quippe Canus plures errorum gradus constituit: in quorum altero eandem erroneæ propositionis tradit notionem, quam approbat Juvenin. Is enim, *Propositio*, inquit, *erronea est ea, quæ negat veritatem, quam communis Ecclesiæ sensus judicat esse mediate revelatam, quamvis Ecclesiâ id nondum definierit*. Et Canus pariter libro xii. cap. x. *Quum veritas aliqua, sapientum quidem opinione vehementi, Fidei veritas est, sed non est plane ab Ecclesiâ definita, nec certo argumento demonstrata; tunc veritati illi adversari non est hæreticum, sed erroneum*. Conveniunt ergo ad invicem; neque Juvenin

animadvertit varios illos errorum gradus, quos Canus distinguit: in quorum primo locat errores, quibus Fides quatitur, sed non evertitur, idest, qui Catholicæ veritati adversantur, sed tamen non sunt hæretici, veluti si quis dixerit: *Non licere fratribus ex mendicitate vivere, ac teneri victum querere labore manuum*. Quænam tamen sint propositiones adversæ veritati Catholicæ, quatientes Fidem, & immunes ab hæresi, non tam aperte rationi nostræ succurrit; quamquam habet fortasse Canus, quo propriam rueatur opinionem.

Temerariam propositionem illam dicunt, quæ nulla ratione, nulla auctoritate affirmatur, & quæ communi opponitur Doctorum sensui, ut velle futurum iudicii diem absolute definire: item quæ contra Ecclesiæ decreta in disputationem vocatur, ut asserere *Mariam semper Virginem fuisse originali labe contaminatam*. De quo Apostolica Sedes, etsi nondum contrarium statuit, vetat, ne disceptetur. Rursus quæcunque insolenter, & nimium audacter proferuntur, ut contendere *Beatam Virginem non esse in cælos cum corpore assumptam*. Observat Cardinalis Gotti in has quandoque prorumpere cum intemperatæ criticæ studiosos, tum Morales quosdam Theologos, qui levissimis permoti conjecturis novas doctrinas inducunt. Vocatur *scandalosa*, quæcunque occasionem præbet proximo spiritualis ruinæ, aut illum removet ab exercitamento virtutum: talis esset adoranti Eucharistiam dicere: *Quisnam scit hanc hostiam esse revera consecratam?* vel jejunanti juxta Ecclesiæ consuetudinem suadere, multa sequi incommoda valetudinis ex præcepta corporis afflictione. *Piarum aurium offensiva* est, quæ obscænum aliquod & indecorum in verbis continet; a qua iis præsertim cavendum est, qui agunt de sexto præcepto Decalogi. Maxima etiam cura ab isto propositionum genere abstinere se debent, qui de partu Virginis disserunt, ne sacratissimum mysterium aliqua corporearum partium commemoratione polluantur.

Seductiva simplicium est, quum error fraudulenta verborum æquivocatione ad circumvenendum rudes contegitur; ut, cum Nestorianis asserere *Mariam esse Dei susceptriem*, aut cum Semiarianis, *Verbum esse Patri Homiusion*, idest, simile; quasi non genuisset Virgo personam Verbi, & istud Pa-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

tri consubstantialiale non esset. *Impia* est, quæ removet a Dei cultu, & a caritatis erga homines officiis: e. g. *Animæ unitæ abstinere sese debent a bonorum operum exercitio: Non est eleemosyna ex omnibus superfluis in pauperes eroganda*. *Blasphemam* appello propositionem, quæ in Deum, vel Sanctos convicium ejaculat; cuiusmodi est illa: *Deus est auctor peccati, & predestinat pro suo beneplacito, quem libuerit ad sempiterna supplicia*: aut: *Gregorius Magnus fuit primus inter Pontifices Antichristus*. Auctor Biblioth. Theolog. inter blasphemias enunciationes illas connumerat, quibus sacra irridentur: quod Sanderus lib. III. de Schismat. Anglicano refert de Elisabetha, quæ quum, adepto regno, sacro oleo inungeretur, dixit circumstantibus nobilioribus ancillis: *Abite, ne fætor hujus olei vos offendant*.

Injuriosa est ea propositio, quæ detrahit honori illorum, qui in Ecclesia insigniti sunt caractere, vel dignitate, videlicet Summis Pontificibus, Cardinalibus, Episcopis, & universo Ordini Clericorum, vel Monachorum. *Schismatica* porro est, quæ scissioni Corporis mystici Ecclesiæ viam sternit, ac ejus membra dirumpit, veluti si quis dicat legitimam *Romanum Pontificem esse Antipapam: Regem Angliæ esse in sua ditione verum caput Ecclesiæ*. *Judaicam* propositionem dicimus, qua etiamnum asseruntur antiquæ promissiones, aut cæremoniæ, ut: *Nondum advenit Messias: Circumcidendus est infans*. *Athea* est, quæ Dei existentiam, aut providentiam tollit, ut: *Non est Deus. Fortuito eveniunt singula. Post mortem corporis nihil*. *Improbabilem* liquet esse propositionem absque ulla veritatis imagine pronunciatam. At, qui harum omnium uberiores peroptat expositionem, legat Canum lib. XII. Annatum lib. I. art. V. Turcrematam Sum. Eccles. lib. IV. p. 2. Dominicum a SS. Trinit. lib. 2. Bibl. sect. VII. Juenin in Prolegom. dissert. V. Gotti quæst. I. dub. V. aliosque.

Pro hujus capitis coronide sedulo animadvertendum est, fere quarumlibet propositionum censuram ad nullum privatum hominem pertinere; sed ad evitandum contentio- num scandala servandum ubique esse Innoc. Papæ XI. monitum in Decreto, quo LXV. morales propositiones damnavit: *Ut ab injuriis contentionibus Doctores, seu Scholastici,*

D

aut

aut alii quicumque in posterum se abstineant, & ut paci, & caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ precipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus, ac prædicationibus, caveant ab omni censura & nota, necnon a quibusvis conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a Sancta Sede recognita, super iisdem propositionibus iudicium proferatur. Quæ cum ita sint, videant, quæ mutua caritate sese invicem prosequantur prout quidam, & contentios Theologi, qui aliorum dogmata iudicio Ecclesiæ adhuc immunia, vocant Calviniana, Pelagiana, Janseniana, & si quid est aliud auditu horribilius. A quorum consuetudine est mihi longo itinere recedendum; & si aliquando æstu disputationis abreptus in idem, quod damno, crimen dilabor, hanc a lectoribus meorum opusculorum gratiam deprecor, ut inconsulto loquenti humanissime indulgeant. Ita enim spero fore, ut mihi hanc ipsam vicem rependant, & errantem me ad semitam veritatis hac solertia, & cautione reducant. Quis enim non sentiat, ait lib. de Peccato Origin. cap. 23. Augustinus, in his, atque huiusmodi variis, & innumerabilibus questionibus, sive ad obscurissima opera Dei, sive ad Scripturarum abditissimas latebras pertinentibus, quas certo aliquo genere complecti, ac definire difficile est, & multa ignorari, salva Christiana Fide, & alicubi errari, sine aliquo hæretici dogmatis crimine?

SCHOLIUM.

„ **A** Nimadvertas oportet, num salu-
 „ berrimis Innocentii XI. monitis ob-
 „ temperent nonnulli Scholasticæ Theologiæ
 „ Doctores, qui oppositas sibi sententias
 „ propugnantibus contumeliosas notas inu-
 „ runt. Hujus ne generis sint, aut non
 „ sint, qui nos, ac discipulos nostros tra-
 „ ducunt invidioso Jansenistarum nomine,
 „ nolumus affirmare. Hoc tantummodo,
 „ quod norunt omnes, asserimus, neminem
 „ posse Jansenismi insimulari, nisi prius le-
 „ gitime constiterit, aliquam ex quinque pro-
 „ positionibus docuisse, & tenuisse. Decreto
 „ Innocentii XII. emanato die 6. Januarii
 „ anno 1694. atque excæcari malitia, &
 „ magis tenebras illos diligere, quam lu-

„ cem, qui cum erroribus damnatis confun-
 „ dunt sententias illas, ac doctrinas, quæ pa-
 „ lam & libere in Catholicis Scholis etiam
 „ post editam Constitutionem Unigenitus
 „ sub oculis Romanorum Pontificum docen-
 „ tur, ac defenduntur, ac propterea minime sue-
 „ runt proscriptæ; idque confirmari Constitutio-
 „ ne Pastoralis Clementis XI. edita V. Kal.
 „ Septembris anno 1718. Quid est ergo,
 „ quod Molinistæ, qui se peculiari titulo
 „ Apostolicæ Sedi jactant devotos esse, &
 „ addictos, non cessant in nos vetustas
 „ criminationes urgere? Eis fortasse ani-
 „ mum adauget, extimulatque pronam ad
 „ calumniandum libidinem, quod nos Jan-
 „ senianis accensendos crediderint, post Ano-
 „ nymum, qui testimonia quædam ex libris
 „ nostris mutilata, rejectisque iis, quibus
 „ fides, ac doctrina, quam tradidimus,
 „ meridiana luce clarescit, in unum colle-
 „ git, duo Galliarum Præsules, Viennen-
 „ sis, & Senonensis Archiepiscopi. Sed ne
 „ Vindicias nostras editas contra istorum ac-
 „ cusationes commemoremus, (neque enim
 „ nobis fas est de opusculis nostris ferre ju-
 „ dicio, nec tali inflati sumus ingenio
 „ nostri æstimatione, & arrogantia, ut hinc
 „ aliquid prodiisse, aut prodire posse arbi-
 „ tremur libratum, irreprehensibile, atque
 „ expolitum) eorundem Episcoporum exem-
 „ plum deberet adversarios nostros ad silen-
 „ dum compellere. Quamquam enim hi
 „ sinistre de conscriptis lucubrationibus no-
 „ stris judicaverint, Judicia tamen sua ad
 „ Benedictum XIV. confirmanda, vel im-
 „ probanda miserunt: a quo, libris nostris
 „ severiori subjectis examini, inventisque
 „ ab intentata criminatione immunibus,
 „ neque ob violatam fidem spongia indi-
 „ gentibus, prælaudati scrutatores commo-
 „ niti, diu silentium servarunt, & Censu-
 „ ræ illorum nonnisi post aliquot annos,
 „ clanculum disseminari cœperunt, & in
 „ lucem emitti illorum obstetrice manu,
 „ quibus inane consilium est Augustinianæ,
 „ ac Thomisticæ scholæ inconcussa dogma-
 „ ta in exilium expellere, propria autem
 „ diu multumque exagitata, & nescio quo
 „ fato ad tantam celebritatem evecta, tan-
 „ quam exploratissima venditare, atque ad
 „ fastigium illud, quod Catholicæ Fidei
 „ proximum est, audacter, depressis aliis, ex-
 „ tollere. Quandoquidem ergo ad Aposto-
 „ „ licam

„ licam Sedem Adversarii nostri provoca-
 „ runt, hujusque judicio subscribendum esse
 „ putarunt, quod & nos ultro, lubenterque
 „ facimus, ut quemlibet Augustini discipu-
 „ lum, & Catholicum decet hominem,
 „ oro, obtestorque Adversariorum quemli-
 „ bet, ut me satis hætenus laceffitum, di-
 „ cterisque jactatum, quod reliquum est
 „ mortalis hujus vitæ, sinat absque inutili
 „ contentione peragere, ac postmodum in
 „ vulgus etiam, si hoc libuerit, scriptis,
 „ verbisque prodat, quidquid Sedes Petri,
 „ & Magistra veritatis Ecclesia, aut pro
 „ Scholæ nostræ assertionibus, aut contra
 „ istas definiendum esse statuerit.

„ Neque tamen, quamvis vehementissi-
 „ me provocatus, & immaniter laceffitus,
 „ auctor ego futurus sum vel Augustinen-
 „ sium, vel alterius Scholæ Molinistis ad-
 „ versanti cuipiam, ut in scientiam Me-
 „ diam, vel gratiam, quam potissimum a
 „ voluntatis humanæ consensu effectum sor-
 „ tiri autumant, Semipelagianæ hæreseos
 „ audeat opponere pravitatem; quippe probe
 „ scio, Summi Pontificis Pauli V. sanctio-
 „ ne in exitu Congregationum de Auxiliis
 „ cautum fuisse, *ne assertores unius senten-
 „ tiæ oppositam aliqua censura proscinderent,
 „ reservato, ut æquum erat, Apostolicæ Sedi
 „ judicio*; prout monui lib. IV. cap. 10.
 „ Innocentius item X. Decreto suo emisso
 „ die 23. Aprilis anno 1654. inhibuit, ne
 „ Acta prelaudatarum Congregationum, &
 „ Exemplar, seu autographum Constitutio-
 „ nis contra Ludovici Molinæ sententiam,
 „ pro una, vel pro altera parte producan-
 „ tur, eisque adhibeatur aliqua fides: quo-
 „ niam revera perdifficilis controversia su-
 „ premo Sedis Apostolicæ judicio finita non
 „ fuit, neque delineata Constitutio adpro-
 „ batione Pauli V. fuit corroborata, aut
 „ juxta Romanæ Ecclesiæ consuetudinem
 „ promulgata. Quamobrem nullam huic
 „ constitutioni vim inesse, ac posse systema
 „ Molinæ etiamnum propugnari absque no-
 „ ta Semipelagianismi, immo nec ulli fas
 „ esse idem systema tanquam ab Ecclesia
 „ reprobatum, damnatumque infectari, in-
 „ vidiosam illi notam impingendo præve-
 „ nientem Dei gratiam denegantis hæreseos,
 „ fatentur Natalis quoque Alexander in Hi-
 „ storia Eccles. 5. Sæculi cap. 3. artic. 8.
 „ Hyachintus Serry in Schola Thomisti-

„ ca Vindicata pag. 8. alique cordati viri
 „ quamplurimi. Nihil itaque in votis ha-
 „ bendum est, magis, quam ut Decreta
 „ Pauli V. anni 1611. Innoc. X. an. 1654.
 „ Innocentii XI. an. 1679. Innoc. XII. an.
 „ 1694. Clementis XI. an. 1718. Benedi-
 „ cti XIII. an. 1724. Clementis XII. an.
 „ 1733. religiosissima veneratione custodian-
 „ tur, inter Catholicorum Scholas foveatur
 „ concordia, & si quis juxta Scholasticorum
 „ morem repetat suarum opinionum ex Ec-
 „ clesiasticis definitionibus fulcimenta, uta-
 „ tur quidem ea libertate, quam ipsi Ec-
 „ clesia, & jus largiuntur, sed illa minime
 „ abutatur in aliorum dedecus, atque igno-
 „ miniam; quod neque Ecclesia permittit,
 „ neque juris æquitas postulat, neque recta
 „ aliqua ratio suadet.

CAPUT VI.

*De requisitis ad assequendum Theologicas
 veritates dispositionibus, atque de
 hujus nostri Operis instituto.*

UT in propugnandis veris, atque in re-
 futandis eorum dogmatibus cum do-
 ctrinæ laude, & moralium virtutum incre-
 mento versetur, quisquis ad Theologicas di-
 sciplinas convertitur, operæ pretium est, ut
 mentem, ac voluntatem certis quibusdam
 regulis, ac præceptis ad has capeffendas di-
 sponat. Principio, quantum ad mentem at-
 tinet, deserviunt Theologo omnes natura-
 les scientiæ, de quibus non incongrue bea-
 tus Thomas quæst. 1. artic. v. interpretatur
 verba Proverbiorum cap. ix. vers. 3. *Misc
 ancillas suas, ut vocarent ad arcem, & ad
 mœnia civitatis.* Aliquæ tamen sunt Theo-
 logo necessariae, aliquæ utilissimæ; aliquæ
 ornatum addunt solummodo. Necessaria est
 dialectica, & naturalis Philosophia; quæ
 duo Scholasticæ methodum, & humanas ra-
 tiones suppeditant, ut cap. II. demonstravi.
 Assiduum præterea studium in sacris literis,
 in Apostolicis traditionibus, in Romanorum
 Pontificum statutis, in Sanctorum Patrum
 sententiis, in Historicis monumentis collo-
 candum est; inde enim, veluti ex perenni-
 bus fontibus argumenta exhaurit Theologia.
 Nam si humanis rationibus primo insistimus,
 potius erimus contentiosi philosophi, quam
 sacrarum doctrinarum cultores. Cavendum
 est

est igitur, ne Theologiæ ingressus limina in sinistram defleat partem, ubi degunt ii, *Qui, ut inquit Cyrillus Alex. lib. II. Thesauri, nihil aliud, quam Aristotelem ructant, & istis potius disciplinis, quam Scripturarum scientia sese venditant,*

Utilissimæ videntur Theologo linguæ, præsertim Hebræa, & Græca: illa ad majorem divinarum Scripturarum intelligentiam: hæc etiam ad Sanctorum Patrum lectionem. Quamquam enim Vulgata nostra authentica est, ceterisque Sacrorum Bibliorum versionibus longe præstantior, necnon præclara Græcorum Opera Latina fecit Scriptorum industria; utilis tamen est linguarum notitia ad cognoscendas idiomatum proprietates, ad evitandum errorem ex amphibologia latini sermonis, atque ad intelligenda quædam vocabula propria, quæ in sola lingua, a qua derivantur, etymologiam servant, & tamen ipsa nunquam immutantur, ut *Adam, Abel, Cain &c.* & quædam alia, quæ commode in alienam linguam transferri forte non poterant, vel saltem in gratiam antiquioris linguæ etiamnum perseverant, ut *Raca, Anathema, Marana, Mammona*. Hinc S. P. August. lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 11. trium linguarum Hebræicæ, Græcæ, & Latinæ magnopere studium commendat, easque in causa mortis suæ Christus ipse videtur probasse. Vienneſe Concilium, ut habetur in Clement. 1. Tit. de Magistris, statuit, ut in præclarissimis Universitatibus Bononiensi, Parisiensi, & Salmaticensi trium harum linguarum pararentur præceptores; quod, ut fervetur in generalibus Religiosorum studiis, non semel decreverunt Pontifices, quorum statuta recitat in sua Medulla linguæ Sanctæ Paulus Mediceus. Gregorius item XIV. Seminarii nostri Bononiensis Institutor præcipit, ut Hebrææ linguæ Novitiis rudimenta tradantur. Id vero hoc præſenti tempore specialiter est executioni mandandum; quum Hæretici continuo nos ad Hebraicos, Græcosque Codices provocent, freti hac linguarum peritia, & Patres Latinæ Ecclesiæ contemnunt, qui ea præditi non fuerunt, ut constat in editis contra S. P. Augustini Opera a Joanne Pherepono Animadversionibus tali audacia conscriptis, ut non solum Catholicis viris, verum etiam nonnullis Hæreticis stomachum moverint. De ad-

vocando autem Latinæ orationis præsidio hoc loco non loquor; nam auditoribus nostris ea lingua disciplinæ traduntur. Vellem tantum, ut de se ipso scripsit Petavius in Proleg. c. VII. n. 10. scribendi, ac dicendi stylus neque barbarus, ac non latinus esset; & oratorio tamen ille fuco, ac pigmentis careret.

Pari ratione de ceteris quibusdam facultatibus arbitror esse judicandum; quemadmodum de utilitate Matheseos ostendit erudita dissertatione Rabbius vir doctrina, ac morum suavitate conspicuus. Demonstrat enim quantum utilitatis afferant Theologo Geometria, Cosmographia, Arithmetica, & ceteræ mathematicæ disciplinæ. Hæ tamen valde humilem ac prudentem hominem requirunt. Ut enim exemplum proferam de Arithmetice; habent quidem omnes Sacrarum litterarum numeri aliquam significationem, quam ingeniose exponit aliquando Augustinus, in numero E. G. septenario, quadragesimo, trigésimo octavo &c. At si quis arbitratur numeros ubique eandem significationem præferre, is, meo judicio, decipitur. Etenim quis probet, binarium E. G. exitiosissimum esse, ut conatur demonstrare Petrus Bongus in libro de Numerorum Mysteriis, ex eo quod duo sunt duces dæmoniorum Behemot, & Leviathan, duo genera delictorum proprium, & alienum, duo damnatorum pœnæ sensus, & damni; & quia duo cæci clamabant in Hierico secus viam, duæ mulieres fornicatæ sunt in Ægypto Oolla, & Oliba, duos menses puella Jephthe flevit virginitatem suam, duobus testibus damnatur reus? Profecto si hoc modo nugari fas est, dicam ego e contra optimam esse dualitatem, quoniam Deus duplicem condidit creaturam, spirituales, & corporeas; duplicem in se naturam copulavit divinam, & humanam; necnon in duobus mandatis universa lex pendet; duo ad efficiendum Sacramentum concurrunt, verbum, & elementum; duo inde effectus promanant gratia, & character; duo viri fertilissimam Palestinæ terram primitus invenerunt; duo fuere Hebræorum salvatores, Moyſes, & Aaron; duo Apostoli, qui prima vice sequuti sunt Christum, Petrus & Andreas; duo sunt rerum omnium principia, materies, ac forma. Et quod dictum est de binario, de omnibus alijs numeris in quo-

quodam meo Ms. contra Bongum opusculo demonstravi, probans nullam certam significationem inesse numeris, nisi quam Sacrae literae, ac Patres deprehenderunt; eamque non ratione numerorum haberi, sed rerum. Itaque hac lege tantum Arithmetica utilis esse potest Theologo: quod affirmo de ceteris scientiis mathematicis; quæ nisi ad hanc normam expendantur, erunt Theologo parum utiles. Haftenus de iis, quæ ad Theologiae studium ex naturalibus scientiis prærequiruntur.

Ex parte autem voluntatis requiritur cordis mundities, inanis gloriæ contemptus, discendi ardor; & qui erat initio commemorandus, timor Domini. De cordis munditie hæc habentur Sap. 1. v. 3. & seq. *Perversæ enim cogitationes separant a Deo: probata autem virtus corripit insipientes. Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim Sanctus disciplina effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur a superveniente iniquitate.* Et revera animus terrenis cupiditatibus irretitus nunquam poterit in summi boni contemplationem assurgere: unde Orat. 33. ita loquitur Nazianzenus: *Non cuiusvis est de Deo differere, sed eorum duntaxat, qui corpus, & animam a vitiorum sordibus purgarunt, aut jam hoc agunt, ut se a vitiorum labe purgent; impuro enim rem puram attingere periculo non caret, quemadmodum nec agris oculis solis radios intueri.* Hac de re, ut arbitror, antiquiores Theologi incipiebant in libros sententiarum Commentaria ab ea quæstione, *Quid sit frui, & uti*, in qua docebant non esse rebus creatis fruendum noxia delectatione, sed esse illas in usum assumendas ad finem ultimum consequendum; initio commonefacientes oportere cuique, sed præsertim differenti de Deo, ne sit temporalium bonorum, aut vana cupiditate illectus, aut damnabili fruitione illaqueatus. Huc etiam spectat ille timor, de quo regius Vates Ps. 100. v. 9. *Initium sapientiæ timor Domini.*

Præterea ad Theologiam accedenti necessaria est humilitas, & inanis gloriæ contemptus. Ait enim Spiritus Sapientiæ apud Is. cap. 66. v. 1. *Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremmentem sermones meos?* Et Augusti-

nus lib. 111. Confess. cap. v. *Institui animum intendere in Scripturas Sanctas, ut viderem, quales essent: & ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysteriis: & non eram ego talis, ut intrare in eam possem, aut inclinare cervicem ad ejus gressus, &c.* Atque Augustini verbis addere possem exemplum ejusdem, qui cum humilitate, & caritate plurimos antecelleret, talem habuit divinarum scientiarum intelligentiam, ut indutus virtute ex alto abundantius omnibus laboraverit, atque illius ministerio Dominus uberio-rem fidelibus suis præbuerit instructionem. Comparatur autem hæc humilitas non solum consideratione sui ipsius, verum etiam hujus scientiæ scopo, atque argumento. Nam sive ingenii acumine polleas, sive memoriæ tenacitate, sive utroque, ceterisque donis ad naturam, & gratiam pertinentibus, neminem fugit, omne donum desursum esse descendens a Patre luminum: quod si horum donorum minorem partem acceperis, te non latet nullum hominum esse odibiliorem superbo, ac paupere. Argumentum vero Theologiæ eo majorem pastulat humilitatem, quo sublimius est, & in illo plures temporis, ac operis fecere jacturam: quippe de summo Deo differendum est, qui habitat lucem inaccessibilem. Scopus denique, ac finis in omni quidem scientia, sed præsertim Theologiæ, debet esse Dei honor, sui ipsius, ac proximorum ædificatione promovendus: quem finem nunquam assequuntur qui superbia elati studiis, ut promoveantur ad Religionis gradus, totis nervis incumbunt. Memoria tenendum est, quod Serm. 36. in Cant. scripsit Bernardus: *Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant ipsi, & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est. Et sunt quoque qui scire volunt, ut ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli ultimi non inventiuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant. Et infra; Volo proinde animam primo omnium scire seipsam, quod id postulet ratio & utilitatis, & ordinis. Et ordinis quidem; quoniam quod nos sumus, primum est nobis: utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, & est*

Est quædam preparatio ad ædificandum ; nisi enim super humilitatis stabile fundamentum , spirituale ædificium stare minime potest .

Exigitur denique in Theologiæ candidato ardentissimus discendi ardor ; neque oblivioni debet mandari saluberrimum Ecclesiastici monitum cap. v. 23. & seq. *Sapientia enim Doctrinæ secundum nomen est ejus, & non est multis manifesta : quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei. Audi fili , & accipe consilium intellectus , & ne abjicias consilium meum . Injice pedem tuum in compedes illius , & in torques illius collum tuum : subjice humerum tuum , & porta illam , & ne acedieris vinculis ejus . In omni animo tuo accede ad illam , & in omni virtute tua conserva vias ejus . Investiga illam , & manifestabitur tibi , & continens factus, ne derelinquas eam .* Hujus moniti rationem profert S. P. Augustinus Epist. 137 ad Volusianum , amplitudinem scilicet, ac profunditatem doctrinæ : *Latet, inquit, altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate addiscendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodam loco habet, cum consummaverit homo, tunc incipit .* Neminem tamen deterrere debet hæc divinarum scientiarum præstantia ; quin, cum ipsa ad amorem Dei inflammet , & mentem nostram igne naturam mutante collustret, eamque Cælestium Spirituum faciat consortem ; hanc ardentius concupiscamus, quæ animam rationis participem ad inseparabilem Dei conjunctionem disponit . His fere verbis ad Theologiæ studium nos hortatur Diadochus Episcopus in libro de spiritali perfectione cap. 67.

Superest , ut nonnulla dicam de Theologiæ partibus, atque de ordine , & instituto hujus Operis . Sanctus Joannes Damascenus, qui floruit Imperante Leone Isaurico Iconomacho , libris quatuor de Fide Orthodoxa universam Theologiam primus omnium eo ordine complexus est , quem deinde secuti sunt Petrus Lombardus Magister Sententiarum, ceterique Scholastici . Qui in priori libro de Deo uno , ac de Trinitatis Mysterio pertractat : II. disserunt de Angelis , de creatione hominis , ejusque lapsu : in III. de humani generis reparatione : in postremo de Sacramentis , quibus Christi Redemptoris nostri meritum

vulneratis per peccatum hominibus applicatur . Paullulum ab ea methodo recedit S. Thomas Aquinas, qui Theologicam Summam in tres tantum partes divisit : in quarum una de Deo uno, Trino, & Creatore, in altera de Deo ultimo fine, in tertia de Christo , & ab eo institutis Sacramentis , pluribus quæstionibus & articulis plenissimas disputationes comprehendit . Ex nostris vero Scriptoribus fere omnes Magistri Sententiarum methodum tenuere , ut Ægidius Romanus, Gregorius, Gerardus, Argentinas, & quotquot in Ægidium superioris , hujusque ætatis Scriptores Commentaria ediderunt.

Verum cum hi omnes , ut erat Patrum nostrorum consuetudo & ingenium, operam, ac laborem insumserint enucleandis controversiis innumeris , quas ætate nostra mutabilis hominum sensus fastidit ; compellor in his opusculis veterum plura penitus prætermittere, quædam minus necessaria extremis, ut inquit, labiis gustare, multa historicis, dogmaticis, criticisque ornare dissertationibus . Quæ omnia si pro rerum amplitudine ac dignitate me facturum esse polliceor , ridebunt me jure homines universi . Neminem quippe fugit quanta scripserit de solis Patrum dogmatibus Dionysius Petavius , qui tamen illorum Sententias vix recitavit, neque de his definivit : quanta insuper Thomassinus , qui neque totam Theologiam in ea parte prægrandibus voluminibus explicavit . Historicas item dissertationes quam fuse pertractet Natalis Alexander, nemo non novit . De Ecclesiæ Conciliis quanta conscripserit Christianus Lupus habemus præ oculis , sola polemica Theologia quantum temporis, ac laboris postulet, ex solo Bellarmino possumus conjicere . De solis Ecclesiæ Sacramentis quam late differant etiam brevitatis amatores , scripta ostendunt Estii, Juenin, Tournely , aliorumque . Ipsa moralis Theologia a P. Vanroy brevissime simul, ac nerveose tradita plures Tomulos implevit ; pluresque pariter Complexio recentiorum quæstionum, quam superioribus annis elaboravit noster Aurelius Piette . Si quis igitur numeris omnibus absolutam a me expectat Theologiam, is proculdubio me ad scribendum superiorum meorum mandato compulsus tentat penitus exanimare . Proferam itaque quidquid

quid imbecillitas mea, & angustia temporum patitur. Neque libello titulum facio ampullosum, *Theologia Scholastica, Positiva, Moralis, Polemica*, qui discendi cupidinem uberrimam spondeat: neque *Apparatus Theologicus*, qui solam methodum, & elementa suppeditet; neque *Theologiae Institutiones*; quo vocabulo non disputationes significantur, sed regulæ ac præcepta. Opportunius videtur, si hunc præferat titulum *de Theologicis disciplinis*; idest, qui uni, aut alteri Theologiae, itemque ampliori, ac breviori conveniat; neque ostendet scribentis audaciam, neque deprimat dignitatem scientiæ.

Iste autem erit dissertationum nostrarum ordo. Agendum principio de vero ac supremo Numine, & contra Atheos, ac Polytheos pugnandum: tum divinæ perfectiones sese offerent examinandæ: Trinitas deinde Personarum contra pertinaces Impugnatores acerrime est vindicanda. Quod implere conabimur novem prioribus libris. Accedent posthac Tractatus de Cælestibus Spiritibus, de rerum corporearum productione, præsertim vero de homine primo, ipsius lapsu, pœnitentia, exilio, propagatione posterorum, atque peccati, pœnarumque in singulos transfusione. Id vero complecti curabimus dissertationibus quatuor, idest a libro decimo ad xiv. Præterea tradenda est rationalis Creaturæ institutio, non quidem quantum spectat ad commodum, & utilitatem reipublicæ, id enim proprium est Ethices, sed quatenus dirigentibus legibus, & auxiliante divina Gratia conari debet, ut finem ultimum assequatur, & ab illo vitiis & peccatis avertitur. Quapropter hæc tertia pars sex libros de divina Gratia, & exortis adversus illam hæresibus, in quibus libris situm est universum Augustinianæ Doctrinæ Systema, deinceps pertractationem de legibus, & insuper quatuor libros de humanis Officiis comprehendit; ideoque extenditur a quartodecimo libro ad quartum ac vicesimum. Differendum deinceps quinque libris de Salvatoris nostri ad reparandum humanum genus adventu, de ejus Vita mysteriis, & miraculis plena, de Apostolis quos elegit, & de Ecclesia ab ipso instituta. Itaque hæc quarta pars libro vicesimo quinto inchoata complebitur in vicesimo nono. Disputabimus denique de se-

ptem Ecclesiæ Sacramentis, quibus Christiana Religio nutritur ac roboratur, a libro trigesimo ad postremum. Ita fiet, ut quinque partibus, libris autem triginta septem nostrum de Theologicis disciplinis Opus comprehendatur, commode quinquennio absolvendum.

In feriis autem, festisque diebus, quibus consuetæ lectiones prætermittuntur, præ manibus habendi erunt libri, quorum usus in singulis hisce partibus debet esse frequentior, & qui titulum referent: *Librorum de Theologicis disciplinis Supplementum*. Pertractabitur in his de locis Theologicis accuratius, & de controversiis reliquis in hoc priore Opere prætermisissis: quarum amplitudo ac dignitas uberiores, ac singularem postulat tractationem. Sparsa tamen in libris istis xxxvii. & suo quæque loco distributa occurrent quæcumque magis necessaria videbuntur, & convenientia cujusque libri argumento. Qui vero in pervolutandis Theologicis dissertationibus offenderit difficilia, atque ad ea percipienda indiget spiritu intelligentiæ, quemadmodum hortatur Beatus Jacobus in Epistola Catholica cap. i. v. 5. *postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.*

S C H O L I O N.

„ *Supplementum*, quod hisce Theologicis
 „ exercitationibus subicere cogitave-
 „ ram, aliis distractis opusculis, nondum
 „ perfeci. Æquum est igitur, ut adole-
 „ scentes Theologiæ sedulam operam na-
 „ vatos, unde probationes petere debeant,
 „ saltem commonesciam. Eloquentissimus
 „ & eruditissimus Melchior Canus, cujus
 „ libris pervolutandis apprime deditos novi
 „ perpolutos & graves evasisse disputatores,
 „ addiscendi cupidus fontes aperiet limpidis-
 „ simos, atque uberrimos. Pertractans ipse
 „ de Locorum Theologicorum numero & ordi-
 „ ne ita capite ultimo prioris libri exquisi-
 „ tissimi Operis scribit:

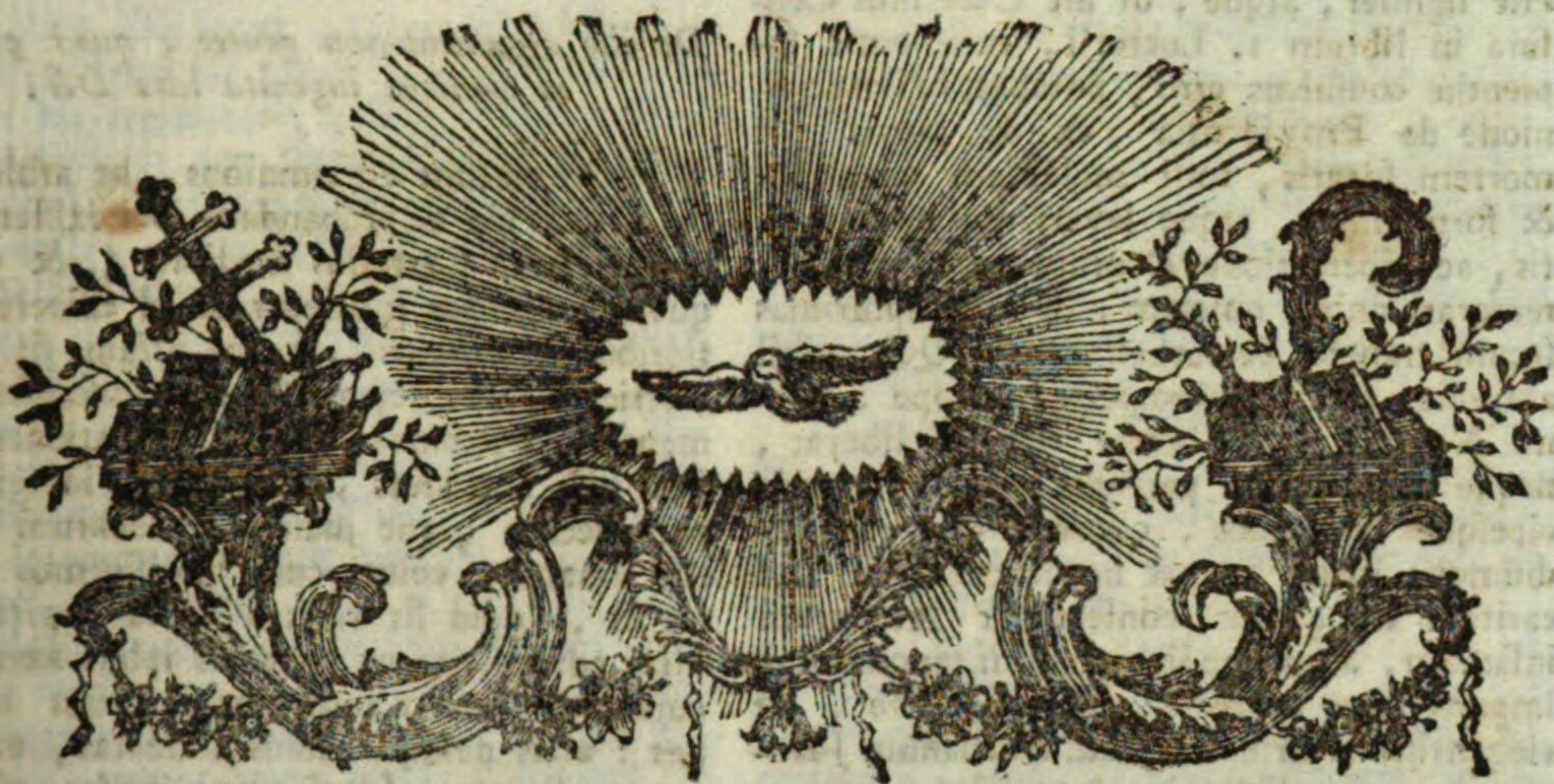
“ Primus locus est auctoritas sacre Scri-
 „ pturæ, quæ libris Canonicis continetur.

“ Secundus est auctoritas traditionum
 „ Christi & Apostolorum, quas, quoniam
 „ scriptæ non sunt, sed de aure in aurem
 „ ad nos pervenerunt, vivæ vocis oracula
 „ rectissime dixeris.

“ Ter-

„ **Tertius** est auctoritas Ecclesiae Ca-
 „ tholicae.
 „ **Quartus** auctoritas Conciliorum, prae-
 „ sertim Generalium, in quibus Ecclesiae
 „ Catholicae auctoritas residet.
 „ **Quintus** auctoritas Ecclesiae Romanae,
 „ quae divino privilegio & est, & vocatur
 „ Apostolica.
 „ **Sextus** est auctoritas Sanctorum vete-
 „ rum.
 „ **Septimus** est auctoritas Theologorum
 „ Scholasticorum, quibus adjungimus etiam
 „ Juris Pontificii peritos. Nam Juris hu-
 „ jus doctrina, quasi ex altera parte,
 „ Scholasticae Theologiae responderet.
 „ **Octavus** ratio naturalis, quae per o-
 „ mnes scientias naturali lumine inventas
 „ latissime patet.
 „ **Nonus** est auctoritas Philosophorum,
 „ qui naturam ducem sequuntur. In qui-
 „ bus absque dubio sunt Caesarei Juriscon-
 „ sulti, qui veram & ipsi (ut Juriscon-
 „ sultus ait) Philosophiam profitentur.
 „ **Postremus** denique est humanae aucto-
 „ ritas historiae, sive per auctores fide di-
 „ gnos scriptae, sive de gente in gentem
 „ traditae, non superstitiose atque aniliter,
 „ sed gravi constantique ratione “. Hac-
 „ tenus Canus.
 „ Ex quibus unusquisque percipit, unde
 „ Theologus sua depromere debeat
 „ argumenta, ex septem nempe prioribus
 „ locis, tamquam propriis & ad facultatem
 „ suam pertinentibus, ex tribus vero po-
 „ sterioribus, tamquam adscititiis, & ve-
 „ luti ex aliis, exterisque scientiis emen-
 „ dicatis. Verum est S. Thomam q. 1.
 „ art. 8. ad 2. tantum tria recensere loca
 „ Theologica, nimirum *auctoritatem Scri-
 „ pturae, Doctorum, & Philosophorum*: Sed
 „ pralaudatus Melchior Canus libro XII.

„ cap. 3. responderet, Doctorem Angelicum
 „ *strictè, breviterque, ut solet, Theologiae*
 „ *locos indicare, non omnes, sed plerosque.*
 „ Addit S. Thomam, si locorum usum si-
 „ lentio praeterivit, perleciturum, *nisi ali-*
 „ *quis casus, aut occupatio consilium ejus*
 „ *praevenisset*: divinae etiam providentiae ait
 „ esse, ut priores aliquid relinquant poste-
 „ rioribus, *in quo elaborare quoque ipsi, &*
 „ *exercere utiliter non solum memoriam, sed*
 „ *etiam ingenium possent.* Videtur Canus
 „ existimare sibi, ingenioque suo divini
 „ Numinis providentia reservatum, ut ipse
 „ nullius adminiculis, ac proprio Marte,
 „ hanc perutilem Theologiae partem exple-
 „ ret. Sylvius autem inter eos, qui in
 „ S. Thomae Summam Commentaria edi-
 „ derunt, non vulgaris, nec ignobilis Scri-
 „ ptor ait, *non fuisse B. Thomae propositum*
 „ *recensere omnes locos Theologicos, sed solum*
 „ *ostendere Theologiam esse argumentativam,*
 „ *eo quod habeat aliquos locos; locus autem*
 „ *est sedes argumenti.* Quae responsio vera
 „ est, & consona titulo praedicti articuli
 „ 8. Nam quod subinde inquit Sylvius sub
 „ tribus illis locis reliquos comprehendi,
 „ nimirum, sub auctoritate Scripturae au-
 „ ctoritatem Traditionum, Conciliorum, Ec-
 „ clesiae, & Pontificum, &c. non videtur
 „ adeo perspicuum, ut nequeat absque te-
 „ meritate negari. Si adolescentium aliquis
 „ Cani methodo non assuetus, & opposi-
 „ tionum a solutionibus frequenti separa-
 „ tione, interjectisque praeeptionibus im-
 „ plicatus, perutile illud opus non adin-
 „ veniat mentis suae imbecillitati accom-
 „ modatum, habet quoque opus illud ele-
 „ gantissimum ad pleniorum ordinem, &
 „ ad vulgarem Scholarum consuetudinem
 „ revocatum.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

CAPUT PRIMUM.

In quo contra Atheos, ac Politheos unius Supremi Numinis defenditur existentia.

IN DEI OPTIMI MAXIMI vindicanda existentia præstat Theologicarum Exercitationum ponere rudimentum, ac illud in principio statuere Deum esse, & quidem unicum. Nam Theodorus Cyrenaicus, ut scribit Laertius in Aristippo, & in priori libro de Natura Deorum Marcus Cicero, omnes de Diis sustulit opiniones. Protagoras dubitavit, an revera aliquod Numen extaret, ut ait lib. i. de Principis Thodoretus. Epicurus, teste Plutarcho de Placitis Philosophorum, existimavit omnes Deos humana specie præditos esse, nec res humanas curare. Diagoras quoque Milesius, auctore Suida, appellatus est A'deos, quod nullos Deos arbitraretur existere: in quorum deliramenta consensere Lucilius quidam Tolosæ anno 1691. igni Senatus Decreto damnatus, alique obscurioris nominis Romæ ætate nostra, anno scilicet 1719. perpetuis addicti

carceribus. Utinam non occulte serperet hæc, nescio, num ignorantiam dicere debeam, num insaniam!

Causa cur mortales in eam miserrimam cæcitatem devenerint, est, quod in voluptate ac tranquillitate animi, quam frustra in temporalium bonorum participatione existimarunt consistere, amore sæculi, ceterisque cupiditatibus in pœnalem cæcitatem dejecti finem suum irrationabiliter locaverunt. Recte proinde in Atheos declamat S. P. Augustinus Enarrat. in Psalmum xlii. *Dum amant hoc sæculum, & non amant Deum; ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & sic excæcant, ut posset etiam dicere imprudens in corde suo: Non est Deus; & lib. de vera Relig. cap. 38. Nego, inquit, esse quemquam istorum, qui nihil colendum existimant, qui non aut carnalibus gaudiis subditus sit, aut potentiam vanam foveat, aut aliquo spectaculo delectatus insanjat.*

Revera Epicurus perditissimæ hujusce sectæ signifer, atque, ut ait Creechius Censura in librum 1. Lucretii, insanientis sapientiæ consultus erro, putabat, sublata opinione de Providentia, & de poenis post mortem futuris, tolli molestiam omnem, & formidinem, atque levare nos metu mortis, ac superstitione Deorum: e contra hæc remorari animi quietem, & quamplurimas secum trahere perturbationes. Quo nihil absurdius poterat excogitari; quippe Supremi Numinis cura bonos tristitia liberat, neque ullus horret parentes optimos, principesque benevolos, quorum amorem studiumque longe superat beneficentissima Dei caritas. Ex quibus consequitur Atheorum insaniam, a turpitudine morum, tanquam ab impuro fonte manasse: *Boni siquidem*, ut elegantissime scribit ad Joan. Gratianum Joannes Antonius Vulpus, *suppliciorum terrore, quæ apud inferos esse constat, quod videlicet ad se non pertineant, minime percelli solent.*

Licet hoc explorato principio absurda Atheistarum opinio radicitus convellatur, appareatque nullum penitus eis consentire, qui probe vivat; est tamen ista impietatis moles, & hydra vitiorum pluribus argumentationum generibus exterminanda. Harum quædam metaphysicæ sunt, aliquæ physicæ, morales aliæ, Theologicæ multæ. Primi generis argumenta petuntur a recentioribus Philosophis, ac Theologis ex indita omnibus idea Entis perfectissimi; ab antiquioribus vero ex Ente necessario, & contingenti. Physica deducuntur ex prima causa, motu, ac serie causarum secundarum. Moralia ex compagine & ordine universi, atque ex communi omnium hominum sensu. Theologica ex Scripturis, ex Patribus, ex miraculis, aliisque capitibus; quæ ad refutandos Atheos minime valent, nisi postquam Sacrarum literarum veritas, & Christianæ Religionis monumenta fuerint invictissime confirmata. Hæc ergo postrema argumenta erunt modo prætermittenda, sed in decursu Theologiæ sese ultro offerent. Quare ad alia, etiamsi potest ea sibi jure tribuere Philosophus, stylum verto.

De illo argumentorum genere, quod petitur ex omnibus ingenita idea Dei.

Compertum est omnibus, ut arbitror, qua via ad probandam Dei existentiam progrediatur Cartesius meditat. 3. & 5. & quam magnifice gloriatur se id efficere certioribus argumentis, quam ullum sit Geometricum Theorema. Illius philosophiæ elementa, & canones sunt, cogitationes nostras esse aut ideas, sive rerum imagines, aut affectus, aut judicia: idearum alias esse innatas, veluti cum intelligimus quid res sit, quid sit veritas, quid cogitatio: alias adventitias ex externis rebus formatas, cujusmodi sunt rerum corporearum imagines: alias denique nobis confictas, ut chimæra, sirenes. Idea itaque innata est impressa nobis ab auctore naturæ cognitio, non comparata discursu, neque sensibus hausta.

Præterea certum est hujus sectæ Philosophos asserere ideas omnes, quamquam sunt inter se pares, & certæ in quantum sunt modi cogitandi, differre tamen ad invicem, prout referuntur ad res, quas tepræsentant; ita ut idea substantiæ plus in se contineat *realitatis objectivæ*, quam idea cujuscumque modi adventitii, & consequenter idea Dei realitatem omnem, ac perfectionem exhibeat. Porro omnem ideam affirmant habere sui causam; nam si quis habeat ideam machinæ, in qua omne excogitabile artificium contineatur, inde optime inferitur ideam istam ab aliqua causa profluxisse. Cum vero omnis causa debeat vel formaliter, vel eminenter effectum suum continere, inferunt ingenitam ideam Dei, quæ omnem cogitabilem perfectionem repræsentat, pendere ab aliqua causa, in qua sit omnis illa perfectio, nempe a Deo revera existente.

Rursus docent, certissimum judicii canonem esse, ut quidquid in aperta, & clara idea alicujus rei relucet, id certissime de eadem re possit enunciari; & quemadmodum est impossibile nos non existere, dum cogitamus, mentem non esse distinctam a corpore, & dari montem absque valle, quia in idea cogitantis, in idea mentis, in idea montis, existentia, spiritualitas, & vallis elu-

elucet; pari ratione evidentissime demonstratur summi Numinis existentia, quoniam hæc idea clara Dei lucet, atque splendet.

Brevissime his expositis, quæritur, an Athei his argumentis possint aperte convinci. Affirmant non solum Cartesiani omnes Philosophi, sed etiam ex viventibus Theologis nostris plures doctrina, atque eruditione præstantissimi; a quorum nomine jubeor ipsorum modestia abstinere; ex aliis Honoratus Tournely quæst. 1. art. 1. & 3. Juenin tom. 2. demonstrat. 8. & quotquot placitis adhærent Cartesianorum. Negant contra antiquiores omnes Theologi; & Cartesianum impugnant, non tantum Socinus in Prælect. Theolog. cap. 2. Wolzogenius in Meditationes metaphysicas Renati Descartis medit. 3. quos tamen neque Crellius sequitur, neque Smarcus & ipsi Sociniani, verum etiam plures Catholici ac sapientissimi viri, ut Illustrissimus Daniel Huetius in Censura cap. 1v. & Nicolaus l'Herminier de Exist. Dei qu. 1. Imo Recentiorum argumenta præviderat, eaque longo temporum intervallo solverat vir in Augustiniana lectione versatissimus, magnique nominis Theologus Gregorius de Arimino, dist. 3. qu. 1v. artic. 1. Quid nobis videatur sequentibus Propositionibus explicabimus.

PROPOSITIO I. Valde probabile est: inditam esse singulis hominibus ab universorum Auctore ingenitam, atque anticipatam ideam sui.

Pr. 1. Sacrarum literarum testimoniis, Ps. 1v. v. 7. habetur: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Joan. 1. v. 9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Paulus etiam ad Romanos 2. v. 14. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum.* Atqui illud lumen signatum super nos, ea lux, quæ illuminat singulos omnino homines, ea lex rationalis creaturæ inscripta conscientiæ, est impressa unicuique idea, ac notitia supremi Numinis: Ergo ejusmodi idea ac notio naturaliter indita est omnibus rationalibus creaturis.

Respondet Nicolaus l'Herminier hæc,

aliaque divinarum Scripturarum loca exponenda esse sive de sola naturali intellectus facultate: sive de operibus Dei ita nostræ obviis contemplationi, ut ad Auctoris sui cognitionem nos trahant; sive de gratiarum beneficiis, quæ nobis uberrime conferuntur. Addit Franciscus Henno neminem ex Patribus ejusmodi verba interpretari de ingenita nobis idea, sed de Providentia Dei, de ipsius imagine, de sola lege naturæ.

Verum etiam si ultro fatemur recte, & commode prædicta sacrorum librorum loca de intellectiva facultate, de rerum creaturarum notitia, de supernaturalibus donis, de impressa nobis divina imagine, de naturali lege a Patribus explicari; impius enim esset, ac stultus, qui putaret hæc omnia nequaquam nos ad cognitionem manuducere Creatoris: non excludunt hæc interpretationes ideam ingenitam, sed stabiliunt. Mens enim creata, & externa opera Dei, cum sint coarctatæ virtutis, non possunt esse causa, ut mox dicam, percipiendi incommutabile bonum, nisi firmissima, ac perpetua veritatis regula accedat. Fides, aliaque gratiarum dona non conferuntur singulis; & proculdubio vivida, ac supernaturali notitia Dei carent quamplurimi. Extat quidem in nobis Providentia Dei, Conditoris imago, naturæ lex: sed Providentia illa cum nobis rationem indidit, hanc necessariis adminiculis, ac stabili veritatis regula communivit: legem naturæ, quæ ab æterna non deviat, ideam, ac notitiam ingenitam non immutat, sed constituit; neque ea lex æquipararetur æternæ, nisi principio cohæreret invariabili.

Neque verum est, Patres recitata Sacrarum Scripturarum loca nullibi de ingenita notitia Dei interpretari. Productæ Psalmistæ verba ita exponit S. P. Augustinus Enarratione in eundem Psalm. n. viii. *Hoc lumen est totum hominis, & verum bonum, quod non oculis, sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem, & similitudinem Dei, quam peccando corrumpit.* Nos autem ideæ ingenitæ nomine nihil aliud intelligimus, quam lumen nobis affulgens, firmamque veritatem, quæ non conspicitur oculis, non hauritur sensibus; & quæ ob

originalem labem sopita, a creaturis veluti excutitur, & excitatur, nempe illud idem, quod percipit Sanctus Pater. Deprompta ex Evangelio Joannis sic explanat D. Hieronym. ad cap. 1. Epistolæ ad Galatas: *Ex quo perspicuum fit natura omnibus Dei inesse notitiam; nec quemquam sine Christo nasci, & non habere in se semina sapientiae, & justitiæ, reliquarumque virtutum.* At quid sunt ideæ a nobis assertæ, præterquam certa rerum notitia naturæ indita, atque veritatis, ac bonarum virtutum una cum Dei gratia fontes, & semina? Postremum locum Apostoli ita exponit Origenes in priori contra Celsum libro: *Non est mirandum, Deum eorum, quæ per Prophetas, & Servatorem docuit, semina indidisse omnium mortalium animis, ut in divino judicio omnis homo sit inexcusabilis habens legem mentis scriptam in corde suo.* At hanc legem mentis, rationisque mortalium omnium animo insitam, hanc eandem ideam ingenitam appellamus.

Hinc probatur 2. propositio Patrum auctoritate. Justinus Martyr Apologia 1. quæ tamen vulgo nuncupatur secunda, Dei, inquit, appellatio nomen non est, sed rei inenarrabilis naturæ hominum insita opinio. Eusebius lib. 2. Præparat. Evang. cap. 9. Eximium illud, ac salutare in primis, quod Dei nomen, essentiamque significat, ipsius naturæ ductu, impressisque animo per sese notionibus, vel divinitus potius inspiratis nemo non intelligit. Hoc enim omnes populi communi quodam rationis sensu percipere, cum id omni animo ratione, & intelligentia prædito, idem hujus universitatis artifex naturalibus quibusdam cogitationibus inseverit. Tertullianus lib. de Testimonio Animæ cap. v. Magistra natura, anima discipula. Circumventa ab adversario meminit sui auctoris: sed quis ejusmodi eruptiones animæ non putaverit doctrinam esse naturæ congenitæ, & ingenitæ conscientie? Certe prior natura, quam litera; & prior sermo, quam liber; & prior sensus, quam stylus; & prior homo ipse, quam Philosophus, & Poeta. Arnobius lib. 1. contra Gentes: *Quisquam ne est hominum, qui non cum istius principis notione diem primæ civitatis intraverit? Cui non sit ingenitum, non affixum, imo ipsi pene in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse regem ac dominum cunctorum, quæcumque sunt mode-*

ratores? Consulto ex pene innumeris Antiquorum testimoniis hæc protuli, quæ non videntur recte explicari per cognitionem comparatam per sensuum officia, ut occurrit l'Herminier; quod sic ostendo. Non est e sensibus hausta illa idea, ac notitia, quæ naturæ hominum insita est, quæ per sese hominum imprimitur animo, quæ est doctrina quædam ingenita & congenita conscientie nostræ, quæ denique ante primum nativitatis diem rationali animæ affigitur, Talem esse ideam, ac notitiam Dei affirmant apertissime Patres: Ergo asserunt hanc summi Dei notitiam ac ideam ministerio sensuum non esse acquisitam.

Tertio loco probatur ratione, Augustinianis testimoniis corroborata. In idea ac notione, qua Deum percipit communis hominum ratio, relucet infinitas, independentia, immutabilitas, & quæcumque alia perfectio: Idea hæc repræsentans debet esse ingenita, naturæ indita, anticipata, non comparata per sensus: Ergo esse debet congenita & naturæ inspirata idea, ac perceptio, quæ nos reddit de existentia summi Dei certiores. Major propositio constat; eamque tradit Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana cap. 7. ubi ait: *Omnes pro excellentia Dei certatim dimicant, nec quisquam inveniri potest, qui hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est.* Minorem vero hisce momentis demonstro. I. Hæc idea Dei in hominum mente firmissimum ac immutabile judicium parit: Non esset idonea hujusmodi judicii causa, nisi esset congenita & naturaliter indita: Ergo indita est, congenita est. Prob. minor. Lex & regula firmissimi ac immutabilis judicii extra omnium corporearum, & finitarum rerum ordinem, quæcumque ex sint, statui debet; nam omnis causa debet effectum suum vel formaliter, vel eminenter in se continere; nulla autem res finita, mutabilis, & creata tantam habet præstantiam, ut exhibere possit illam summæ perfectionis ideam; ideoque hæc neque a nobis ipsis proficiscitur, neque a parentibus, neque a præceptoribus, neque a contemplatione rerum aspectabilium. Hæc autem lex, inquit S. Pater Augustinus lib. de vera Religione cap. xxx. num. 56. cum sit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre concessum est, mutabilitatem pati possit erroris, satis apparet supra-

men-

mentem nostram esse legem, quæ veritas dicitur. Et paullo supra dixerat, absque ista incommutabili lege non solum de omnium artium præstantia, verum & de æqualitate & inæqualitate corporum, de locorum, ac temporum intervallis, de majoribus, ac minoribus figurarum spatiis rectum fieri non posse iudicium. Quis est, ait, qui summam æqualitatem, vel similitudinem in corporibus inveniat, audeatque dicere, cum diligenter consideraverit, quodlibet corpus vere ac simpliciter unum esse: cum omnia vel de specie in speciem, vel de loco in locum transeundo mutantur, & partibus consent sua loca obtinentibus, per quæ in spatia diversa dividuntur? Porro ipsa vera æqualitas, ac similitudo, atque ipsa vera & prima unitas, non oculis carneis, neque ullo tali sensu, sed mente intellecta conspicitur. Unde enim qualiscunque in corporibus appeteretur æqualitas, nunc unde convinceretur longe plurimum differre a perfecta, nisi, ea quæ perfecta est, mente videretur, si tamen, quæ facta non est, perfecta dicenda est? Vide & lib. 11. de lib. arb. cap. XII. num. 34. Quod si requiritur lex incommutabilis ac sempiterna, ut certum proferatur iudicium de rebus aspectabilibus, quanto magis erit necessaria ad percipiendam sempiterni numinis existentiam?

Præterea: Sensuum ministeria hebetiorem ac tardiores mentes reddunt, & veritatis affecutionem non juvant, sed retardant: Ergo inde certa, & invariabilis veritas non elucet: Noli querere quid sit veritas, ait idem Augustinus lib. 8. de Trinitate num. 3. statim enim se opponunt caligines imaginum corporalium, & nubi phantasmatum, & perturbabunt serenitatem, quæ primo ictu diluxit tibi, cum dicerem, Veritas.

Ad hæc: Quælibet idea mediis sensibus comparata non est semper eadem in omnibus; quippe corporei sensus educatione, ætate, rerum præsentia, locorum ac temporum intervallis commutantur. Sed idea Dei penes omnes homines cujuscunque ætatis, regionis ac temporis una est, eadem est, perpetua & incommutabilis est: ergo hæc idea sensuum ministerio non comparatur. Augustini est argumentum istud lib. 2. de lib. arbitrio cap. 20. ubi ait: Quapropter nullo modo negaveris esse incommutabilem veritatem hæc omnia, quæ incommutabiliter vera sunt, continentem; quam non possis dicere

meam, vel meam, vel cujuscunque hominis; sed omnibus incommutabilia vera cernentibus, tanquam miris modis secretum, & publicum lumen præsto esse, ac se præbere communiter. Plura afferrem, nisi hæc dicta ad explorandam Augustini mentem sufficerent.

Fortasse dicet aliquis Sanctum parentem Augustinum fuisse Platonicum, ac tandem Platonis dogmata retractasse. Sed hæc obijcienti repono: utique Platonis philosophia magna ex parte purgatissimo Augustini arripit ingenio; sed maximæ illi referendæ sunt gratiæ, quod cum videret statuendum esse immutabile iudicii criterium, & commentitias jure censeret innumeras propemodum ideas a Platonis excogitatas, & quæ Aristotelem, aliosque Philosophos a Magistro suo separarunt, necnon in orbem tantam æonum, Deorumque turbam invexerunt; Augustinus Platonis non discipulus, sed castigator, videns multitudinem idearum, unam statuit æternam a Deo indistinctam, invictumque unius Numinis testimonium. In qua sententia adeo perstitit, ut illam in primo Retractionum cap. 4. his verbis firmaverit: Sed hoc quoque improbo: credibilis est enim propterea vera respondere de quibusdam disciplinis etiam imperitos earum, quando bene interrogantur, quia præsens est eis, quantum id capere possunt, lumen rationis æternæ, ubi hæc immutabilia vera conspiciunt: non quia ea noverant aliquando, & oblii sunt, quod Platoni, vel talibus visum est. Quo in loco retractat quidem, quæ dixerat lib. 2. Soliloq. cap. 20. eruditos liberalibus disciplinis illas in se oblivione obrutas quodammodo refodere, & scientiam omnem esse reminiscientiam; sed antiquam de congenito sempiternæ veritatis lumine confirmat opinionem, imo per istam Platonis errorem impugnat.

Denique probatur Propositio: Quod omnibus hominibus insita sit & congenita aliqua Dei notitia, consentiunt ipsi Scriptores Ethnici, ab impiorum pectoribus erumpente manifestissima veritate: Jamblicus enim in libro de Mysteriis, quem ex Græco Latinum fecit noster Nic. Scutellius, cap. 3. lib. 1. Cohæret, inquit, nostræ ipsi substantiæ de Diis innata cognitio. Cicero in 1. de natura Deorum: Quæ gens unquam vel fuit, vel est, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quam-

quamdam Deorum, quam Epicurus appellat *πρόληψιν*, idest antec eptam rationem, & animæ præviā rei quamdam informationem, sine qua nec intelligi quidquam, nec queri, nec disputari possit. Et Seneca Epistola 117. Deos esse inter alia sic colligimus, quod omnibus de Diis opinio insita est: nec ulla gens usquam est adeo extra leges, moresque projecta, ut non aliquos Deos credat.

OBJECTIONES SOLVUNTUR.

Opp. 1. Hæc de ingenita Dei notitia opinio adversatur recepto in Scholis Axiomati: *Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu*; imo Apostolo in Epistola ad Romanos cap. 1. v. 20. scribenti: *Invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus, & divinitas*: quibus verbis docet Paulus Creatoris existentiam: non ex anteceptis ideis, sed probari tantum ex æspectabilibus creaturis. Quod repugnat communi Axiomati, & præsertim divinis litteris, absolum, & commentitium figmentum habendum est: Ergo commentitia censenda erit, & absola opinio de ingenita Dei notitia.

Resp. nego majorem: quippe vulgare illud axioma: *Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu*, exponi debet de perceptione rerum corporearum, & de acquisita, non vero de congenita, & antecepta: Aut si de ista quoque volumus axioma illud accipere, in eo tantum sensu a nobis admittitur, quod anima corpori colligata & immersa a rebus sensibilibus excitatur, ut ad inditam, atque anticipatam ideam advertat. Itaque juxta Peripateticorum, Epicureorumque mentem proloquium illud vulgare rejicimus, sicut & aliud, quo humana mens comparatur tabulæ dolatæ, in qua imago nulla sit picta. Cohærenter dicimus Apostolum asserere hoc unum, quod per creaturas elevamur ad notitiam Dei, quoniam videntes creaturas quaslibet esse finitas, ac dependentes, & proinde non esse summum verum, convertimus animum ad seipsum, ubi in idea summi boni ac summi veri Divinam existentiam attingimus. Audiamus Augustinum hæc omnia explicantem Enarrat. in Psalm. xli. num. 7. *Videamus enim quæ fecerit Deus meus, non autem vi-*

deo ipsum Deum meum, qui fecit hæc. Sed quoniam sicut cervus desidero ad fontes aquarum, & est apud eum fons vitæ, & in intellectum scriptus est Psalmus filiis Core, & invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: quid agam, ut inveniam Deum meum? Considerabo terram: facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum, atque gignentium; sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circumfusi maris, stupeo, artificem quero: Cælum suspicio, & pulchritudinem siderum: admiror splendorem solis, exserendo diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem: mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stupenda sunt hæc; neque enim terrena, sed jam cælestia sunt hæc. Nondum ibi stat sitis mea: hæc miror, hæc laudo; sed cum, qui fecit hæc, sitio. Redeo ad me ipsum, & quis sim etiam ipse, qui talia quero, perscrutor: invenio me habere corpus & animam; unum quod regam, aliud quo regar; corpus servire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid, quam corpus, ipsumque inquisitorem talium rerum non corpus, sed animam video, & tamen hæc omnia, quæ collustravi, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoveram; Cælum, sidera, solem, lunamque laudabam, oculis cognoveram. Oculi membræ sunt carnis, fenestra sunt mentis: interior est qui per has videt; quando cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus, qui fecit hæc, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum conspiciat, utrum sit aliquid quod non per oculos sentiam, quasi colores & lucem; non per aures quasi cantum, & sonum; non per palatum & linguam, quasi saporem; non per totum corpus, quasi mollitiem, & duritiem, rigorem, atque fervorem, asperitatem, levitatemque pertractem; sed utrum sit aliquod intus, quod videam. Quid est intus videam? quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat Sapientia. Cum cogitamus justitiam, ejusque intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur, quid sonat ad aures? quid tanquam vaporem surgit ad nares? quid ori infertur? quid manu tractatur, & delectat? Et intus est, & pulchra est,

est, & laudatur, & videtur: etsi in tenebris sunt oculi isti, animus luce perfruitur. Quid est illud, quod Tobias videbat, quando videnti filio cecus consilium vitæ dabat? Est ergo aliquid, quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt; quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum: & utique melius quod per seipsum, quam quod per servum suum. Est prorsus: seipsum enim per se ipsum videt, & animus ipse, ut norit se, videt se. Nec utique ut videat se, corporalium oculorum querit auxilium; immo vero ab omnibus corporis sensibus, tanquam impediens, & perstreptibus abstrahit se ad se, ut videat se in se, ut noverit se apud se. Hactenus Augustinus demonstrans quomodo res corporeæ nos ad percipienda invisibilia inducant, revocando animum ad seipsum, in quo summa veritas non per sensus, sed per inditam ipsi animo perceptionem conspicitur.

Insurges: Quum a rerum aspectabilium contemplatione in Dei notitiam assurgimus, idea & conceptus summi boni efficitur per negationem finitatis, dependentiæ, aliarumque imperfectionum, quas in creaturis deprehendimus: Idea ergo Dei non ingenua & indita est, sed acquisita.

Resp. nego ant. Si enim recitata verba Augustini attentissime legeris, non iccirco percipitur summum bonum, independens, infinitum, æternum, quoniam res creatæ deprehenduntur finitæ & imperfectæ, propterea quod a summo ac perfectissimo bono deficiunt; idest quia habent artificem, & longe absunt a perfectione auctoris, qui interiori percipitur animo. Ergo non infinitum per ideam finiti, sed finitum per ideam infiniti dignoscitur; nam quod intrinsece est limitatum, & variabile, non potest esse certa regula firmissimæ atque commutabilis veritatis. Vide alia Augustini verba in 3. prob. cui assentitur Boetius lib. 3. de Consolat. Philosoph. Prosa 10. ubi ait: *Omne, quod imperfectum esse dicitur, in diminutione perfecti imperfectum esse perhibetur.*

Insistes: Si idea ex rebus aspectabilibus comparata non potest esse certissimum iudicii criterium, quia creaturæ omnes finitæ sunt, ac mutabiles; ergo neque Deum po-

test repræsentare idea ingenita atque antecepta, cum & ipsa creata sit, ideoque coarctata ac finita.

Respondent aliqui, ideam creatam ac finitam non posse repræsentare Deum adæquate, bene tamen inadæquate. Verum videtur mihi hæc responsio totum ideæ ingenitæ systema pervertere, neque argumento satisfacere. Evertit ideas ingenitas, quia inadæquate Deum repræsentant etiam ideæ ex creaturarum contemplatione formatæ. Non satisfacit argumento, quia idea creata semper in se finita est, & consequenter nequit esse ullius iudicii, etiam inadæquati constans, & immutabilis regula. Cartesiani vero aliqui respondent, esse quidem creatam ejusmodi ideam; sed tamen spectari posse dupliciter; primo modo, quatenus esse formale, & proprium in mente nostra habet: deinde secundum esse Vicarium: & priori modo a nobis pendere, & esse prohibitu variabilem, idest posse nos libere cogitare, vel non cogitare: secundo autem modo habere causam necessariam, exhibere infallibiliter veritatem, neque penes nos esse aliter, atque aliter de eadem re, quæ vera sit, judicare. Ita Cartesii mentem explicat Antonius Le Grand. Instit. Philosoph. P. 2. cap. 2. n. x.

At juxta Augustini principia respondetur, quod lex illa, per quam mens rationalis de rebus certa judicia pronuntiat, non est perceptio, aut aliquid se tenens ex parte potentiæ tantummodo; sed ipsum lumen indefectibile veritatis perenniter menti assistens, & perceptionem illam in intellectu producat. Constat id ex hactenus dictis, quoniam omne creatum intrinsece mutabile debet esse: & expresse inferitur ex verbis S. P. Augustini libro de vera Religione cap. xxxi. *Nec jam illud ambigendum est, incommutabilem naturam, quæ supra rationalem animam sit, Deum esse; & ibi esse primam vitam, & primam essentiam, ubi est prima Sapientia. Nam hæc est illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis.* Itaque ad argumentum dist. consequens: ipsa idea ingenita creata est, quatenus dicit perceptionem rationalis animæ, concedo: quatenus dicit indefectibile lumen, quo hæc perceptio producitur, nego.

Urgebis adhuc: Si ipsum indefectibile lumen

lumen humanæ menti perpetuo adesset, rationalis creatura intuitive Deum videret, & quidem naturaliter. Hoc damnatum est a Viennensi Concilio, & improbatum a Patribus, qui ad hujusmodi Visionem requirunt Lumen Gloriæ. Ergo rationali animæ illud lumen indefectibile minime illabitur.

Resp. dist. ma. Videretur a creatura rationali intuitive Deus, si ei adesset indefectibile lumen per modum naturalis legis exhibens solam existentiam Dei, & ceteras divinas perfectiones confuse, atque inferens perceptionem ænigmaticam; nego. Videretur intuitive, si lumen istud æternum mentem illustraret, & adesset per modum specialis objecti, præsentans distincte omnem divinam perfectionem, inferensque cogitationem vividam, claram, plenissimam; conc. Atque me explico ex ipso Peripateticorum systemate. Docent hi oculum intueri propria sensatione colores, non tamen videre perspicue illam speciem, quæ oculo colores præsentat. Quare? Propterea quod species ista ad visionem tanquam medium, non tanquam speciale objectum concurrat. Pariformiter non intuebimur Deum vivide & clare, dum in corpore vivimus, eo quod indefectibile lumen est præsens menti, quatenus medium est, & naturalis lex discernendi, non prout est objectum speciale, quod perspicua cognitione percipiatur. Adde animam corpori colligatam, & mutabilibus phantasmatibus addictam non posse lumen illud propria sensatione percipere, esto ratione hujus luminis cetera omnia cognoscat: quemadmodum existens in Theatro, scenicis objectis immersus, hæc vivide conspiciit medio lumine; quod tamen in homine comicis distracto vividam sui perceptionem non excitat. Porro Viennense Concilium, ac Patres damnant eos, qui arbitrabantur Deum absque superno lumine gloriæ posse vivide, speciali, & plenissima perceptione videri; quales fuere Beguardi, alique, de quibus alibi. Illam vero imperfectam, & ænigmaticam Dei visionem adstruit beatus Paulus I. ad Corinthios cap. XIII. v. 12. *Neque enim quod ait Apostolus, Videmus nunc per speculum in enigmate, &c., Nunc scio ex parte, non cernitur mente, cernitur plane, sed beatissimos nondum facit. Illud enim beatissimos facit, quod ait, Tunc autem facie*

ad faciem, &c., Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum: ait S.P. Aug. lib. I. Retract. cap. XIV. n. 2. Lege & Lib. X. cap. X.

At rursus persistes: Si ea veritas incommutabilis, quæ Deus est, naturaliter illucet rationali creaturæ, igitur hæc naturaliter in Deum tendet, naturaliter habebit in se fidei semina, naturaliter erit Christiana: quæ profecto Semipelagianismum redolent.

Resp. non sapere Semipelagianismum, si quis asserat esse in nobis naturalem perceptionem Dei ut Auctoris naturæ, & in hunc rationalem creaturam naturaliter tendere; sed Semipelagianorum hæresis est in viribus naturæ initialem gratiam, & fidei locare primordia. Fides equidem ea, quæ sunt ordinis naturalis, non spectat, sed superiora, & recondita, quæ nequeunt naturali lumine hominibus innotescere, ut sunt Trinitas, Incarnatio, aliaque revelata. Neque Dei existentia objectum est fidei, nisi prout creditur propter testimonium Dei revelantis, atque parati sumus illam fateri, quamquam naturali obvia non foret rationi. Quod si fides ampliori quadam significatione accipiatur, nempe pro quacumque notitia Dei; nullus negat indita cuique semina Christianæ fidei. Sed ista minus proprie dicitur fides, eoque tantum sensu, quo Tertullianus loquens de iis, qui licet falsis Diis mancipati, sæpe sæpius Deum nominant, cap. XVII. Apologetici clamat: *O testimonium anime naturaliter Christianæ!*

Opp. 2. Congenita idea Dei vel est habitus, vel est actus: non est actus, quoniam omnis actus elicitur, & non infunditur; non est habitus, quia homini indita est sola naturalis facultas intelligendi: Ergo hæc idea Dei congenita fictitia est. In hoc argumento satis deprehendi insitæ ideæ figmentum existimat eruditus Theologus Nicolaus L'Herminier.

Resp. Ideam, si accipiatur pro sola mentis perceptione, esse actum; nec tamen elicitur a sola humana mente, ut supra diximus; si vero sumatur pro lumine, & incommutabili lege veritatis, datur per modum habitus, neque est sola facultas naturalis intellectus, ut videtur fateri Honoratus Tournely; sed ipse Deus nobis intime præsens, tanquam perpetua regula ac norma, ad quam judicia nostra exigantur.

Opp. 3. Idea innata Dei vel est notitia alicujus Dei, qualiscunque ille sit; vel idea ac notitia Dei, ut est summum bonum universe; vel idea entis perfectissimi præcise: non est idea qualiscunque Dei aut veri, aut falsi, quia hæc idea non datur; non est idea Dei, prout Deus est summum bonum universe; si enim idea Dei, & idea summi boni promiscue accipiantur, sequitur Gentiles, quæ Deum ignorant, nunquam peccare: nam quivis homo etiam Ethnicus semper agit propter bonum, ideoque semper propter Deum: non est denique idea entis perfectissimi præcise; quicunque enim fatentur se habere ideam entis perfectissimi, non admittunt propterea existentiam Dei; cum Epicurei, Spinoza, & alii Athei, qui ens aliud non agnoscunt præter mundum universum, fateantur se habere ideam entis perfectissimi, & tamen negent Dei existentiam. Agitur ergo de idea veri Dei, prout est mundi auctor, & rector; sed hujusmodi idea non est innata, sed adventitia: Ergo &c. Ita ratiocinatur idem L' Herminier.

Resp. Ideam Dei nobis ingentam esse ideam summi boni, ac perfectissimi entis. Neque hinc infertur Ethnicos semper agere propter Deum, & nunquam peccare: quum rationem summi boni constituent sapenumero in eo, in quo constitui non debet. Insuper ad agendum propter Deum non sufficit agere universe propter bonum, sed opus est, ut agatur propter summum bonum; nam Deus non est bonum qualecunque, sive verum, sive apparens, sive finitum, sive infinitum; sed summum bonum, infinitum bonum, verum bonum. Ideam vero summi boni, ac perfectissimi entis, quam affirmant se habere Athei, quis non videat esse ideam perverse confictam, non inditam nobis, atque anteceptam? Summum bonum quamlibet perfectionem complectitur. Itaque cum aut Epicurus, aut Spinoza, aut quivis Atheus in Mundo omnes perfectiones deprehenderit, tunc poterit jure merito ideam perfectissimi entis cum idea mundi confundere. Verum perdet operam; nam si circumbeat universas creaturas quærens summum bonum, undique illæ clamabunt: *Quære super nos, non sumus*. Creatio denique, & quæcunque opus ad extra libere fit a Deo, ideoque in ingenta notitia Dei non relucet;

R. P. Berti Theol. Tom. I.

sed Deus concipitur ut mundi auctor, & rector per ideam ex ejus operibus acquisitam.

Opp. ultimo Henno: Habitus primorum principiorum sufficit, ut firmissimum proferatur judicium: Sed habitus primorum principiorum est acquisitus: Ergo habitus acquisitus sufficit, ut judicium certissimum proferatur.

Resp. eadem brevitate, qua Henno argumentationes omnes conglutinat: nego minorem: habitum enim primorum principiorum, qui sit irrefragabilis veritas, nullum agnosco præter ideam ipsam ingentam, & intime nobis assistentem, indefectibile lumen.

PROPOSITIO II. Supposita idea congenita Dei singulis hominibus insita, facile demonstratur Deum ipsum existere.

Prob. Quælibet idea habet causam, in qua aut formaliter, aut eminenter præcontinetur: Idea entis summe perfecti, ut ostendimus Propos. præcedenti, neque formaliter, neque eminenter in creaturis præcontinetur: Ergo creaturæ nequeunt esse causa ideæ entis summe perfecti; & consequenter hæc idea ab ipso Deo proficiscitur. Et confirmatur: nam, ut ex dictis constat, quidquid in idea congenita, & clara alicujus rei elucet, id firmissime, & absque erroris periculo debet de eadem re enunciari: In idea Dei, quæ exhibet notionem summi boni, ideoque cujusque perfectionis, elucet quoque existentia, cum & ipsa sit aliqua perfectio rei: Ergo existentia invicto, certoque judicio debet enunciari de Deo. Quibus argumentationibus utuntur non solum Platonici, & Cartesiani Philosophi, sed etiam S. P. Augustinus lib. viii. de Civit. Dei cap. vi. in quo, ubi ostendit inesse animis hominum speciem intelligibilem rerum, infert hanc speciem, si est prima & incommutabilis, esse incomparabilem, in eaque omnem contineri perfectionem, ideoque rectissime ex ea consequi, quod existat rerum omnium principium.

Opp. 1. Tametsi in idea substantiæ cogitantis actualis existentia reluceat, & in idea creaturarum existentia possibilis; nihilominus certus non ero substantiam cogitantem actu existere, aut creaturam existere posse, nisi supposita divina providentia, ac veracitate, quæ non patitur quemlibet hominem decipi: Ergo etiam si in idea, ac

F

no-

notione entis summe perfecti resplendeat existentia actualis, non proinde certus ero de summi Numinis existentia, nisi divina veracitate supposita: & consequenter prædicta argumenta petunt principium, idque supponunt quod probant. Antecedens admititur a Cartesio, qui medit. III. ait: *Sum certus me esse rem cogitantem. Unde vero certus sum? quia claram & distinctam ejus habeo perceptionem. Quid si etiam hic me Deus fallat, ut id clare, & distincte percipere mihi videar, quod nihilominus falsum est? Fieri sane potest. Examinare igitur debeo, quamprimum occurret occasio, an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor.*

Resp. nego antecedens: non enim Cartesium nos undequaque sequimur, sed Augustinum. Ab illo dialelysmo & circulum committi contendit Huet. Censuræ cap. IV. n. x. quippe revera probat Deum existere, quia ego cogito, & vera est idea, quæ est in me; & deinde probat veram esse ideam, quæ est in me, quia Deus est, & non potest esse deceptor. Scribit etiam Wolzogenius in Critica Meditationis III. Cartesium binis præcedentibus Med. inanem luisse operam, quippe, antequam demonstret esse Deum, qui non possit decipere, nequit certus esse, id esse verum, quod de sua natura clare, & distincte sibi visus est percepisse, se nimirum esse substantiam cogitantem. Itaque nos cum Augustino idearum ingenitarum nomine non intelligimus solam perceptionem mentis, sed legem incommutabilem, & indefectibile lumen, ut satis in superiori Proposit. explicavimus. Idea sic accepta non est clara & certa supposita divina veracitate, sed e contra certi sumus Deum esse veracem, quoniam veracitas relucet in idea entis undequaque perfecti. Ex quo autem hæc idea sit ipsum divinum lumen increatum, ideoque ipsemet Deus, non consequitur nos quoque peccare διὰ κύκλον per circulum, ac petitionem principii: siquidem idea non est divinum lumen prout existit in se, sed divinum lumen prout est nobis intime præsens; & consequenter non proficiscitur nostra argumentatio a præsupposita divina existentia ad hanc eandem probandam; sed a manifesta existentia divini luminis in mente nostra ad demonstrandam Dei existentiam in se.

Opp. 2. Ex quo in idea E.G. trianguli

dilucide percipiatur non posse dari triangulum, cujus tres anguli non sint duobus rectis æquales, non consequitur existere actu triangulum: & ex quo in conceptu, ideoque creaturæ existentis reluceat perspicue ipsamet existentia, non proinde certi sumus creaturam existere: Ergo neque certo percipimus extare Deum, ex eo, quod in idea clara Dei obvia sit existentia.

Resp. nego consequentiam, & paritatem. Etenim in nulla idea ingenita cujusque creaturæ venit existentia actualis: ad essentiam quippe rei creatæ pertinet duntaxat, quod possit esse, non quod sit actu. Quapropter idea creaturæ actualiter existentis est idea fictitia, non antecepta. Hæc videntur, statuta idea cuique insita, facile a Cartesianis explanari, ut ab Edmundo Purchotio cap. II. Pneumatologiæ 1. & 2. argum. metaphysico, & Antonio Le-Grand loc. cit.

PROPOSITIO III. Quod idea entis perfectissimi, ex qua modo demonstrabatur Deum esse, reapse sit cuique congenita, & indita, non est ita certum, ut ex ea possint Athei evidenter convinci: at certum est dari hanc ideam aut insitam, aut a sensibus haustam, ex eaque divinam probari existentiam.

Habet hæc propositio duas partes, quarum prima est contra omnes Cartesianos, qui arbitrantur se demonstrare ideas congenitas probationibus geometricis, non probabilibus tantum ac plausibilibus: altera pars revocari nequit in dubium.

Itaque primam Propositionis partem sic ostendo. In primis, si dixeris pluribus Theologis hujus, atque antiquioris ætatis, datur notitia Dei anticipata & ingenita, quæ non comparatur per sensus, hi salva Fide ideam istam dari negabunt: Ergo a fortiori poterunt eandem ideam negare Athei.

Deinde: Probaturus adversus Atheos existere hanc ideam, aut conaberis id efficere sacris literis, aut Patrum testimoniis, aut naturali ratione. Si urgeas divinarum Scripturarum auctoritatem, Atheus eas spernit: quin & Theologi plurimi illas interpretantur non recurrendo ad ullam hujusmodi ideam; cujus existentia si expresse comprobaretur ex sacris literis, pertineret ad fidem: quod nemo potest asserere. Si provoces Atheum ad Sanctorum Patrum sententias; in eum-

eundem incidis scopulum: nam pervicax ille Atheus Patrum doctrinæ non credit, & furdo canis. Fidelis vero Sanctorum dicta libenter excipit; sed ea non prorsus absurde exponit de notitia acquisita, non de antecepta. Ergo cum Atheis ratione, non auctoritate certandum est. Jam vero cogaris ostendere congenitam ideam Dei argumentis a ratione petitis: quæ ad duo capita revocabuntur, sive ad perceptionem Cartesii, sive ad legem incommutabilem, quam ego cum Augustino propugno. Atqui neutra nedum ab Atheo, verum nec ab unoquoque fidei firmissimum extorquet assensum.

Loquamur de sententia Cartesii. Hujus doctrinæ prolixius expositæ hæc est summa: Cum ego sim substantia cogitans, ideam entis perfectissimi in mente habeo: Hæc idea a me non proficiscitur, quia ejus objectivam realitatem non æquo: Ergo alia præter me illius ideæ existit causa. Principio indubitanter asserit se esse substantiam cogitantem, quod ait posse in dubium revocari, nisi prius examinetur, num sit Deus, & possit esse deceptor: quod, ait Huetius, evertere quod Cartesius molitur, & esse jocularum petitionem principii. Deinde affirmat se habere, dum cogitat, ideas in mente, & utique innatas. Quamdiu non noverit Deum deceptorem non esse, dubitare debet, an ideæ, quas habet sint mera phantasmata, an maligni spiritus illusiones: cumque omni sensu non careat, erunt fortassis hæc ideæ imagines rerum per sensus perceptarum, quæ adhuc ejus menti obversentur. Ait inter alias ideas, se habere ideam entis perfectissimi, & hanc a se distinctissime percipi. Sed videtur aliquibus rem implicatam narrare; quandoquidem si talis idea distincte percipitur, habet realitatem subjectivam, finitam, ac terminatam, ideoque finita, ac terminata erit quoque realitas objectiva: & si dixerit ideam illam non repræsentare infinitum in tota sua latipotentia; non erit hæc idea infiniti, quemadmodum non erit imago hominis, quæ extremum refert capillum. Docet se non esse causam illius ideæ; sed, cum ipse Cartesius fateatur ideam nullam ex se realitatem formalem exigere, præter illam, quam mutuatur a cogitatione, cujus est modus, sequitur quod idea habeat ab ipsa cogitatione etiam realitatem objectivam, & quod

caussa hujus ideæ sit ipsamet cogitatio, non Deus. Præterea, cum non sit, ut modo dicebam, nisi idea ac perceptio finita, poterit aliunde proficisci, quam a re infinita, ac summe perfecta. Ita eludit præfatum argumentum Cartesii Wolzogenius; qui breviter a me dicta late explicat, & amplioribus notis confirmat. Addit Huetius, Cartesium sese proprio gladio jugulare; aperte enim fatetur, quod non possit percipi infinitio rei infinitæ, nisi negative: ideoque percipitur res infinita per ideam finiti, non e contra, ut alibi affirmat; atque hanc manifestissimam repugnantiam non satis candide ab ipso excusari in Epistola xv. & xvi. Tom. 2. Vide Censuram Huetii loco cit. num. III. & IV.

Alterum Cartesii argumentum eadem facilitate convellitur; tum quia perceptio quæque, licet clara, est finita & variabilis, & per consequens non potest esse incommutabile veritatis criterium; tum etiam quia Cartesiani asseveranter docent, posse Deum efficere ut vera sint, quæ clarissima perceptione nobis videntur esse falsa. Ergo, inquit Huetius cap. II. num. XII. fieri quoque potest, ut clara, & distincta perceptio non sit norma veritatis. Itaque hujusmodi argumentatio: Datur idea ingenita qualis adstruitur a Cartesio: Ergo datur Deus; non est contra Atheos invictissima, quia potest impune negari antecedens.

Videamus modo de idea cuique indita, qualem statuimus ex Augustino. Noster Ariminensis Dist. III. q. IV. art. I. duplici via omnia S. Patris loca explicat absque Dei notitia congenita. Primo animadvertit, quod aliquid cognosci in veritate superna, potest diversa ratione explanari; vel enim cognoscitur objective, sive ut in objecto cognito, quemadmodum res absentes percipiuntur in propria specie: vel cognoscitur causaliter, sicuti color dicitur videri in lumine, non quod videatur in eo tamquam in medio cognito, cum color videatur immediate in seipso, sed quia lumen est partialis causa visionis, qua color in se videtur. Augustinus itaque affirmat omnia cognosci in prima veritate secundo modo, idest causaliter, non objective; tamquam in lumine, quod est causa nostræ perceptionis, non tamquam in idea, sive specie. Et revera Augustinus lib. 2. de lib. arbitrio cap. 17. ait:

Sicut multa, & diversa sunt, quæ in luce solis vident homines, lux tamen ipsa una est; ita lux sapientiæ, in qua ipsa videri possunt, omnibus sapientibus est una communis. Quo in loco S. Pater supernam veritatem comparat luci, quæ caussat visionem rerum corporearum, quæ tamen in seipsis videntur, & non in luce. Hæc non diffitentur Peripatetici; qui existimant omnem notitiam esse haustam a sensibus. Quis enim sanæ mentis neget unquam, primum ac summum verum ad nostras perceptiones tamquam causam concurrere?

Præterea observat Gregorius, quod S. Pater in eodem libro de libero arbitrio cap. 4. volens ostendere Deum esse, incipit a rebus immediate notis, puta, quod nos sumus, vivimus, & intelligimus; & deinde progreditur per gradus perfectionum, quia scilicet viventia præstantiora sunt iis, quæ tantum sunt, & intelligentia iis, quæ tantum sunt, & vivunt; & tandem probat quod sit veritas, quæ mentibus nostris est præstantior, & inde concludit Deum esse, idque præstat quoque in viii. de Civit. Dei cap. 6. & Enarrat. in Ps. 41. *Ex quibus apparet, ait Ariminensis, quod notitia Dei non est prior, nec ex illa proceditur ad notitiam aliorum: sed e contra ex aliis nobis notis probatur esse aliquam veritatem primam incommutabilem; ex qua causaliter nota sunt nobis quæcumque incommutabiliter vera sunt.* Eadem ratione Augustinianam sententiam expediet Thomista cum suo Angelico Præceptore; qui 1. Parte quæst. xii. art. xi. ad 3. hæc habet: *Omnia dicimur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus judicare, in quantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus, & dijudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est divini luminis, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre, & judicare in sole, idest per lumen solis. Unde dicit Augustinus primo Soliloquiorum: Disciplinarum spectamina videri non possunt, nisi aliquo velut suo sole illustrentur, videlicet Deo.* Ita nimirum absque ulla idea congenita & antecepta, depromptis ex Augustino argumentis, occurrunt.

Hæc nullatenus nos a statuta superius congenita idea Dei debent remove: nam Philosophiæ Cartesianæ Censoribus respondendum est, a nobis non in sola perceptione, sed in æterno & indefectibili lumine,

quod proculdubio realitatem habet objectivam, hanc ideam constitui. His vero, Gregorio videlicet, ac D. Thomæ in eo assentior, quod sempiternum lumen est causa nostræ perceptionis: sed nego istud æternum lumen immediate in se non videri, nec in se videri lumen solis, quando per illud corporea conspiciamus. Utique lumen non videmus intuitive, propterea quod concurrat ad visionem tamquam medium, non tamquam objectum, quod propria sensatione percipiatur. Videtur tamen, & videtur in se, & per illud res corporeæ videntur, non contra illud videtur per res corporeas. Idem affirmamus de sempiterno veritatis lumine relate ad quælibet intelligibilia. Supra rem totam in Resp. ad 1. Oppos. explicavimus. At quorsum hæc? Ingenue fatendum erat, sententiam de anteteceptis ideis non omnibus probari, neque ex hoc fonte hauriri invictissimum contra Atheos argumentum.

Ceterum, quod erat altera pars Propositionis, datur notitia entis perfectissimi, aut sit naturaliter indita, aut acquisita: Ergo datur Deus. Probatur consequentia: Si hæc idea & notitia est ingenita, nullam aliam habet causam nisi lumen incommutabile veritatis, imo hoc ipsum incommutabile lumen nobis intime assistens est ipsa idea: Lumen istud indefectibile veritatis est Deus: Ergo si datur notitia ingenita Dei, datur Deus. Atque hoc argumentum ex 1. & 2. Proposit. satis corroboratur. Si vero hæc idea entis summe perfecti sit e sensibus hausta, ita argumentor: Efficitur idea summi boni, summi veri, summe perfecti, quia inter creaturas conspiciamus unam magis bonam, magis veram, magis perfectam altera, ideoque creaturæ magis, minusve approximantur bonitati, veritati, & perfectioni, quæ sic ceteris supereminet, ut superiorem non habeat: Sed bonitas, veritas, & qualiscumque perfectio, quæ ita ceteras antecellit, ut superiorem non habeat, est Deus: Ergo si datur idea entis summe perfecti etiam a sensibus hausta, existit Deus. Utitur hoc argumento Augustinus Enarrat. 2. in Psal. 26. & lib. viii. de Civit. Dei cap. 6. Anselmus in Monologio cap. 4. Richardus Victorinus lib. 1. de Trinitate cap. 11. D. Thomas quæst. 2. artic. 3. Prob. 4. Ægidius noster dist. 3. p. 1. princ. 1. art. 3. Phi-

Philosophi, ac Theologi omnes: explanat-
que illud diferta eruditione Petavius lib. 1.
cap. 2. num. VI. VII. & VIII.

Opp. 1. Ex pluribus creaturis, quarum
una magis participat rationem mali, quam
altera, non potest hauriri idea summi mali
existentis. Ergo ex pluribus creaturis, qua-
rum una est altera melior, effici nequit no-
tio existentis summi boni.

Resp. ideam summi mali existentis com-
mentitiam esse, ac repugnantem. Quid est
enim malum, nisi alicujus boni defectus?
Igitur summum malum oportet omni ca-
reat bonitate: At existentia est bonum ali-
quod: Nequit ergo summum malum per-
cipi cum existentia. Bonum contra est per-
fectio carens aliquo malo: erit itaque omne
bonum expers quacumque malitia: Atqui
non existere aliquod, malum est: Ergo omne
bonum concipi numquam potest absque exi-
stentia. Quamobrem nego præfati argumen-
ti consecutionem.

Opp. 2. Ex quo detur unus E. G. color
lucidior altero, unum animal alio perfectius,
minime sequitur dari colorem lucidissimum,
aut perfectissimum animal: Igitur ex quo
aliqua creatura sit melior altera, frustra ar-
guitur, quod existat res optima, & singulis
creaturis præstantior.

Resp. retorquendo argumentum: nempe
ex quo unus color præcellat alteri, recte con-
sequitur dari albedinem, quæ est color albis
lucentior; & ex quo unum animal superet
aliud infertur existere hominem, animal ra-
tionale brutis perfectius. Ergo ex quo una
res sit melior altera probatur dari rem opti-
mam singulis rebus præstantiorem. Verum
tamen est, quod in idea hujus coloris vivi-
dioris, scilicet albedinis, atque in idea istius
animalis rationalis, videlicet hominis, non
relucet infinitas, neque necessaria existen-
tia; quoniam idea infinitatis repugnat cum
idea rei finitæ, cujusmodi est quilibet co-
lor: & idea necessariæ existentiae adversa-
tur ideæ rei contingentis, cujusmodi est
quodcumque animal. At idea infinitatis
comprehenditur e contra in idea summi bo-
ni; quandoquidem idea summi boni qua-
lemcumque exhibet perfectionem: infinitas
autem aliqua perfectio est. Sed de ideis,
quantum Augustiniani Theologi intererat,
hactenus.

SCHOLION.

DE ideis, quarum vocabulum a græco
verbo *εἶδω*, *video*, derivatum est,
perplexa est apud Philosophos quæstio,
ac major horum numerus innatas inge-
nitasque videtur abjicere. Differui de iis
juxta Philosophiæ rudimenta, quibus
nostrates, dum hæc mandabam literis,
imbuebantur. Nunc ita statuendum puto.
Ideæ istæ, rerumque species non sunt ipsæ
mentis perceptiones, motionesque cerebri,
sensoriorumque organorum: quique id
autumant cum Lockio, & Hobesio, ani-
mam non esse immortalem & a re cor-
porea distinctam facile sibimet persuadent,
cum insanæ mentis deliramento, fideique
jactura. Si ideas intellectuales ab ex-
citatione corporeorum organorum sejun-
ctas in mentis perceptione sitas esse affir-
maveris, tolerabilior erit opinio, non
tamen anticipatis inditisque ideis incom-
mutabilem veritatem exhibentibus ac-
commodata; siquidem nec perceptiones
mentis existunt immutabiliter, nec sem-
per animus cogitat, objectaque contem-
platur. Sententiam quoque Nicolai Ma-
lebranchii asserentis Deum humanæ men-
ti *κατὰ οὐσίαν* secundum essentiam uniri,
atque in ejus lumine cuncta a nobis
cerni & cognosci, passim rejiciunt
recentiores Philosophi; quorum non-
nulli putant eandem sententiam viam
sternere *Spinosismo*, Deumque cum
anima mundi, materieque tenuissima, &
undique diffusa, confundere. Quamquam
aliud revera est, Deum cunctis adesse,
mentem occulta veritatis, quæ ipsius na-
tura est, virtute illustrando, aliud ani-
mam divinæ essentiae participare incom-
mutabilem perfectionem, illiusque quasi
esse portionem, abscissamque particulam;
quemadmodum aliud est oculum colorata
objecta attingere adjutum lumine solis;
aliud vero lumen istud oculo videnti
κατὰ οὐσίαν, essentialiter, conjungi. Quæ
insuper Lucretius, ceterique Epicurei au-
tumarunt, nil esse aliud ideas, præter
imagines quasdam, seu idola ab objectis
corporeis ad cerebrum advolantia, nobis
explicare nequeunt quomodo simulacra il-
la, & imagines percipi a nobis queant,
nec

„ nec sese invicem collidunt , & frangant ,
 „ fibrasque cerebri concutiendo , & velli-
 „ cando efficiant animi cogitationes . Sunt
 „ quoque placita ejusmodi rudimenta quæ-
 „ dam viam sternentia ad animorum im-
 „ mortalitatem , & spirituales atque a ma-
 „ teria extensa secretas substantias cum
 „ atheis denegandas ; nisi forte dixeris ad
 „ illam sensibilibus idolorum incurfionem ,
 „ cerebri commotionem , inditam spiritua-
 „ lis animi facultatem , ob corporis , sui-
 „ que harmoniam , quodammodo excitari , ut
 „ ad ea , quæ sibi obijciuntur , intuenda
 „ contemplandaque convertatur ; eo ferme
 „ pacto , quo per sensationes excitari ideas
 „ ingenitas Cartesiani contendunt . Sed has
 „ ideas existere , ut diximus , non est adeo ,
 „ ut jactitant , exploratum : immo expe-
 „ rientia compertum est , nullas menti no-
 „ stræ ideas affulgere , antequam sensuum
 „ utamur officio . Enimvero animas spiri-
 „ tuales jam rerum imaginibus exornatas e-
 „ superiori vita ad corpora tanquam ad pœ-
 „ nalem carcerem ob perpetrata crimina
 „ delabi , deliramentum est Platoniorum ,
 „ Origenistarum , & aliorum , qui pro suo
 „ arbitrato , nulla ducti ratione , nulla
 „ præcedentis , & ad libidinem confictæ vi-
 „ tæ reminiscencia , & cognitione suffulti
 „ statuerunt earundem animarum circulum
 „ atque transmigrationem . Quoniam vero
 „ anima creatur , dum corpori inseritur ;
 „ quisnam asserere potest puerulos , dum
 „ maternis clauduntur visceribus , per con-
 „ genitas rerum species , ideasque aliquid
 „ reipsa cogitare ac percipere . Certe nullus
 „ mortalium quid tum perceperit , aut co-
 „ gitaverit , reminiscitur ; eademque ratio-
 „ ne , si quis oppositum asserat , refelli po-
 „ terit , qua confutantur propugnantes Plato-
 „ nicam illam , & commentitiam præexi-
 „ stentiam animorum . Id enim , cujus ne-
 „ que experimentum , neque rationem , ne-
 „ que reminiscenciam proferre possumus , a
 „ nobis frustra gratisque affirmatur . Quod si
 „ aliquis etiam parentis oclusus utero ra-
 „ tionis fungeretur officio ; id non absque
 „ sensuum ministerio nativitatem præve-
 „ niente contingeret , gratia præcurrente
 „ naturam , ut legimus de Domini beatif-
 „ simo Præcurfore . Sane nunquam ego in
 „ mente mea anticipatam aliquam , conge-
 „ nitamque ideam deprehendi , sed tantum

„ post vocabulorum sonum , atque explica-
 „ tionem exerere cœpi aliquod mentis o-
 „ pus . Ad innatas ideas referri docent ,
 „ quod in substantia cogitante percipiatur
 „ existentia , in triangulo intelligantur adef-
 „ se tres anguli , in monte agnoscatur sub-
 „ jacens vallis , aliaque id genus complu-
 „ ra : verum non antea mihi notiones istæ
 „ advenere , nisi posteaquam assecutus fui
 „ substantiæ , trianguli , montisque natu-
 „ ram , hisce auditis , intellectisque nomini-
 „ bus . Demum (neque enim in his , quæ
 „ ad jura spectant Philosophorum , fas mi-
 „ hi est immorari diutius) nihil verius ,
 „ quam id , in scholis sæpe sæpius repeti-
 „ tum , aliam esse speciem *impressam* , aliam
 „ *expressam* ; siquidem objecta quælibet con-
 „ templando , aliqua menti nostræ obver-
 „ satur imago : atque dum loquimur , ver-
 „ bum quod foris sonat , illius , quod la-
 „ tet in mente , imago quædam est , & fi-
 „ gura . Quid sit autem species illa *impressa* ,
 „ iisdem quas paullo supra leviter attigimus ,
 „ subjicitur difficultatibus .

„ In hac rerum ambiguitate censeo es-
 „ sentiam animæ non in actuali cogitatio-
 „ ne & perceptione consistere ; sed in re
 „ persistente , cui inest facultas cogitandi
 „ ac percipiendi : nam cogitatio ac perce-
 „ ptio actus mentis est pertransiens , muta-
 „ tioni obnoxius , & adventitius : anima
 „ vero substantia permanens , immortalis .
 „ Puto autem affirmasse Augustinum se-
 „ cum animam notiones rerum , ideasque at-
 „ tulisse , quemadmodum in libro de quan-
 „ titate animæ cap. 20. ait secum attulisse
 „ *omnes artes* : quod in primo Retractatio-
 „ num non alio pacto accipiendum esse
 „ monet , nisi *quia natura intelligibilis est ,*
 „ *& connectitur non solum intelligibilibus ,*
 „ *verum etiam immutabilibus rebus , eo ordi-*
 „ *ne facta , ut cum se ad eas res movet ,*
 „ *quibus connexa est , vel ad se ipsam , in*
 „ *quantum eas videt , in tantum de his vera*
 „ *respondeat* . Ratio autem , quæ semper
 „ inest menti , & qua duce scientiam ac-
 „ quirat , tum ad incognita ducit , quando
 „ veluti quodam adspectu vel in seipsam ,
 „ vel in ea , quæ secum connectuntur , acie
 „ intellectionis convertitur , & a sensatione
 „ progreditur ad cognitionem rerum , quas
 „ sensu minime attingit , ut dum ex fu-
 „ mo adesse ignem apprehendit . Quare
 „ sen-

„ sensus a mente, & visio oculi a cogni-
 „ tione rationi innixa distat plurimum, &
 „ aspectus oculi aspectum mentis præcedit,
 „ quod de sensationibus aliis dictum volo.
 „ Hinc ab uno aspectu ad alia aspicienda
 „ progreditur; id vero non *ratio* tantum dici-
 „ tur, verum etiam *rationatio*. Profecto
 „ in objectis, quæ ille mentis aspectus,
 „ seu ratio intuetur, aliqua occurrunt per-
 „ spicua ac aperta, de quibus incunctanter
 „ & absque hæsitazione iudicium profert;
 „ aliqua obscuriora, quæ non assequitur, ni-
 „ si accuratius, quod sibi obicitur, contem-
 „ platione rimetur, veraque a falsis ima-
 „ ginibus, & certa a dubiis sejungat, eo
 „ ferme pacto, quo corporeus oculus pi-
 „ ctam imaginem, nulloque velo contextam
 „ cernit, tectam vero, nonnisi discisso ve-
 „ lamine. Quapropter, ubi E. G. Trian-
 „ guli nomen percepit, aut oculis adspexit
 „ figuram, sine ulla erroris suspitione in
 „ illo tres angulos affirmat adinveniri, eos-
 „ que inter se æquales esse in triangulo
 „ æquilatere, secus in Isocelo, vel scaleno.
 „ Si vis, ut affirmet lineam alteri inhæ-
 „ rentem duos angulos rectos efficere, vel
 „ duobus rectis æquales; opus est, ut ab
 „ illo trianguli aspectu procedat ad angu-
 „ li recti hauriendam notitiam, agnoscatque
 „ rectum esse, in quo linea una super al-
 „ teram perpendiculariter cadit, aut cuius
 „ extensio quartam circuli partem comple-
 „ ritur. Hinc de una in alteram ideam
 „ progrediens ad assequenda abstrusiora ma-
 „ theseos theoremata gradatim adscendit:
 „ quod non *ratio* dicitur semper affulgens
 „ menti, quatenus intelligibilis est, sed *ra-
 „ tiocinatio*, seu usus & exercitatio ratio-
 „ nis, qua perducitur ad inquirendam ca-
 „ pessendamque scientiam, rerumque, quas
 „ ignorabat, notitiam certam, atque evi-
 „ dentem. Atque anima, quam diximus
 „ naturam *intelligibilem*, sive ratione præ-
 „ ditam, seipsam quoque, interiorum quem
 „ commemoravi, aspectum in se refle-
 „ ctendo, intueri valet & contemplari, quo-
 „ modo facies, & corporis oculus faciem
 „ & oculum videt, dum in se ope specu-
 „ li species & imago sui retorquetur. Sibi
 „ enim intime præsens est, atque ut sunt
 „ cetera omnia, intelligibilis, non minus
 „ percipiendi capax, quam ut a seipsa per-
 „ cipiatur. Ita ergo a rebus aspectabilibus

„ ad semetipsam se retrahens, & quasi ab
 „ exterioribus, per quæ sensibus distracta
 „ vagatur, sese ad interiora revocans vi-
 „ det se esse idoneam ad intelligenda quæ
 „ corporalia sunt, & quæ corporis sunt ex-
 „ pertia, se persistere, & plura cognosce-
 „ re, a se cognitionem ei advenientem, &
 „ in dies proficientem esse distinctam,
 „ non semper se extitisse, nec potuisse se-
 „ ipsam e nihilo producere; ideoque e te-
 „ stimonio etiam conscientiæ suæ ad supre-
 „ mi numinis agnitionem pertingere. Hoc
 „ itaque modo etiam ex sui ipsius idea &
 „ perceptione rationalem animum assurgere
 „ ad agnoscendam primæ causæ existentiam
 „ haud vereor, & subscribo utroque pollice
 „ viro hujus ævi doctissimo.

„ *Præterea vel mens, quam certo exi-
 „ stere novi,*

„ *Hoc habet a sese; major natura vel
 „ olli*

„ *Largita est; at id ipsa sibi concedere
 „ nunquam*

„ *Evaluit, quoniam & simul omnia
 „ cuncta dedisset;*

„ *(Quod magis huic facile est, qui sese
 „ eduxit, ut esset,*

„ *A nihilo) parti naque passa fuisset
 „ ab ulla*

„ *Deficere. Ergo aliquam, quæ mentem
 „ effecerit, extra*

„ *Esse Potestatem magnam fateamur,
 „ oportet.*

„ *Rursus id inquiri, natura hæc altera
 „ major*

„ *Unde sit? A sese si constat, summa
 „ profecto*

„ *Est eadem: sin quæ præstantior altera,
 „ ut esset,*

„ *Huic dedit, hanc iterum rationem,
 „ iterumque sequendo*

„ *Demum erit in Summa sistendum,
 „ unde omnia pendent,*

„ *Natura, quam nos Numenque, Deum-
 „ que vocamus.*

„ Id tamen genus probationum ad per-
 „ vulgatas, quæ petuntur ex causarum or-
 „ dine ac serie, revocatur: de quibus pro-
 „ ximo capite.

CAPUT II.

*Adversus Atheos argumenta reliqua
producuntur.*

Solis a natura inſitis perceptionibus per-
gebat Renatus Cartesius ostendere Deum
eſſe ; at denique in vulgatiffimam ratioci-
nationem prorupit : *Si ſit alia præter Deum
cauſſa , quæri poteſt an ſit ex ſe , vel ab
alio ? ſi ex ſe , erit Deus ; ſi ab alio , toties
quæretur , donec ad illam perveniatur , quæ
a ſe , & ſit Deus , cum in infinitum pro-
gredi non liceat .* Quod animadverens Soci-
nianus Cartesii Cenſor , *Cur , quæſo , inquit ,
per tot ambages & mæandros eo contendit
auctor , quo trita via jam pridem alii per-
venerunt ?* De ideis & nos quidem , ut juxta
Auguſtinum ſtatuarentur , plura diximus :
nolumus tamen ab ea ſemita deflectere , quæ
ceteri omnes incedunt ; atque hoc loco alias
probationes afferre inſtituimus .

Primum momentum metaphyſi-
cum ex rerum creatarum
contingentia .

Quæcumque oculis noſtris conſpiciuntur ,
contingenter exiſtunt ; nam videmus arbo-
res germinare , & aſcendere , fontes fluere , &
exſiccari , animantia generari , ac perire ,
ipſumque præſtantiffimum animal hominem ,
Pl. LXXXIX. 6. comparari herbæ , *quæ ma-
ne floreant & tranſeat , vespere decidat , in-
duret , & aſcat :* Hæc rerum aſpectabi-
lium contingentia ſupponit extantiam entis
neceſſarii , ac ſumme perfecti , quod exi-
ſtat immutabiliter , & a ſe : Ergo ens
ſumme perfectum ac neceſſarium , nempe
Deus , revera exiſtit . Prob. min. Si omnia
eſſent contingentia , neque eſſet ens ſum-
mum ac neceſſarium , cum res contingens
ita ſit , ut poſſit non eſſe , rationabiliter fie-
ret ſuppoſitio , quod nulla res exiſteret : Ea
ſuppoſitione facta manifeſtum eſt exiſtere
ens ſummum ac neceſſarium : ergo ſi omnia
aſpectabilia contingentia ſunt , conſequitur
entis ſummi ac neceſſarii exiſtentia . Minor
facile oſtenditur , quippe ſi ſupponatur , ni-
hil exiſtere nihil erit producibile , omniaque

impoſſibilia : quod enim nihil eſt , non po-
teſt eſſe cauſſa rei exiſtentis .

Confirmatur ex Damasceno libro I. de
Fide Orth. Quidquid eſt mutabile & con-
tingens , creatum eſt , vel increatum : Si
creatum ; ergo oportet eſſe conditorem o-
mnium rerum mutabilium & contingen-
tium . Si increatum ; ergo non erit con-
tingens , ſed immutabile , quoniam non po-
teſt eſſe mutationi ſubjectum , niſi quod
eſſe cœpit a mutatione .

Rurſus corroboratur : quæ contingentia
exiſtunt nullam habent vim ſeſe conſervan-
di : poſſunt enim contingentia ſingulis mo-
mentis deſinere : Igitur quod perſe-
verent , beneficium eſt alicujus cauſæ , quæ ea ſer-
vet , & in dies quodammodo reproducat :
Atqui non minor potentia requiritur ad
rem producendam , quam conſervandam :
Ergo ſi , ut perſe-
verent , indigent cauſa , ac
principio non contingentia , tali cauſa ac
principio indigent quoque ut exiſtant .

Reſpondet Epicureus dari quidem ens
neceſſarium , ac perpetuum , at iſtud nul-
lum eſſe præter inſectiles atomos , cum ex-
perientia compertum ſit ex nihilo nihil fie-
ri , & nihil in nihilum reverti , ut decem
argumentis demonſtrat Lucretius Lib. I. de
rerum natura ab eo verſu :

*Nam ſi de nihilo fierent , ex omnibus
rebus*

Omne genus naſci poſſet &c.

Sed nihil abſurdius Epicuri deliramentis .
Primo quoniam atomorum quædam ſunt
ſolidiores , quædam humectiores , quædam
rotundæ , quædam aliis inſtructæ figuris , &
omnes perpetua collisione franguntur , adeo-
que nequeunt eſſe inſectiles , ac perſiſtentes .
Deinde , dato Epicureis , quod omnes atomi ,
& rerum aſpectabilium ſemina ſint perfe-
cte ſolida , ſoliditas non poteſt percipi niſi
partium contactu ; partium vero contactus
non datur niſi in corporibus concretis : aut
ſaltem , ſi atomi deprehenduntur ſolidæ , de-
prehenduntur eo contactu , quo percipiuntur
ſolida corpora quæquæ concreta . Itaque ſi
ex ſoliditate poſſet argui æterna exiſtentia ,
quælibet corpora concreta , quæ tactu per-
cipiuntur ſolida , forent æque indiſſolubilia ,
ac atomi & ſemina . Ulterius , ut demon-
ſtrat Thomas Creechius Cenſura in li-
brum

brum i. Lucretii, argumenta, quibus Epicurei adstruunt suis atomis æternitatem, vitiosa in- nituntur suppositione. Detur enim, quodlibet equolibet oriri non posse, res nasci statutis temporibus, agros fertiliores reddi agricola- rum industria, detur quidquid affirmat Lu- cretius: quomodo inde efficitur, ipsas ato- mos non fuisse productas, & nihil fieri su- premi Numinis providentia? *Neutrum*, ait Creechius, *concludet*, *ideoque decem argu- menta perierunt*. Rectissime igitur creditur Deus omnia in nihilo fecisse, *quia etiam si omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa materia tamen de omnino nihilo fa- cta est*, inquit S. P. Augustinus lib. i. de Genes. contra Manichæos.

Respondet Spinoza nullum dari ens con- tingens ac producibile, sed res omnes so- lum produci ratione extensionis, quippe omnis substantia definitur, *Ens per se sub- sistens*: Atqui omnes res corporeæ sunt substantiæ: Ergo existunt per se, nec sunt ab ente aliquo necessario pro- ductæ.

Verum Spinoza inaniter fucum facit: de- finitio enim substantiæ, quod sit *ens per se existens*, est definitio substantiæ Dialectico- rum, idest ideæ, [qua percipitur res in se existens, non subiecto adhærens, ut figura, extensio, motus, & alia quæ dicimus ac- cidentia: quæ definitio convenit etiam sub- stantiæ productæ, & a necessario ente di- stinctæ, ut animæ, corpori, plantæ, re- busque universis spiritualibus, & corporeis. Quid est ergo proprie substantia? id quod est, [aut a se, aut a Deo sit] & non advenit rei, quæ est. *Dicitur homo, dicitur calum, dicitur sol, luna, lapis, mare, aer: omnia ista substantiæ sunt, eo ipso, quo sunt*: ait Augustinus in Psalm. Ixviii. serm. i. n. 5. Si contenderet Spinoza, a nulla se- cunda causa produci novam substantiam, & formas qualque esse materiæ congeriem, modum ac dispositionem, quia nulla sub- stantia potest ex nihilo a creatura produci, tametsi obvia esset responsio, quod formæ educuntur a subiecto, quo non eget causa creatrix, concederem argumentum; non enim quisquis negat formas Peripateticas æstimandus est atheus, dummodo asserat permixtionem, & particularum congeriem in qua statuit formas fieri circa materiam

R. P. Berti Theol. Tom. I.

a Deo productam, quæcumque ea demum sit.

Respondent alii Athei, ineptam esse il- lam consecutionem, quæcumque res adspe- ctabiles sunt contingentes, ergo contingens erit tota rerum aspectabilium complexio; non enim a distributivo ad collectum, a partibus ad totum tenet argumentatio.

Sed futilis sane responsio: nam etiam si non valeat illatio a partibus ad totum in quibusdam enunciationibus, quæ pertinent ad extensionem continuam, vel discretam, E. G. tenuissimæ sunt singulæ guttæ aqua- rum, pauci sunt incolæ unius oppidi, er- go parum extenditur mare, neque multi- tudinem efficiunt homines universi: valet nihilominus id genus argumentationis in ceteris, præsertim, quæ ad essentiam per- tinent: V. G. Quilibet lapis est corpus, singuli homines sunt rationales, unaquæque particula aquæ est fluida; igitur omnis acervus lapidum habet extensionem, universa homi- num collectio pollet ratione, fluidus est oceanus, aut fluvius. Certe quod res con- tingentes possint non esse, ad earum spe- ctat essentiam; si enim ita essent ut non possent non esse, incommutabiles forent, non contingentes.

Oppones: Ex quo singula possibilea pos- sent esse, non consequitur, ergo omnia possibilea collective possunt actu existere: Ergo ex quo contingentia singula possint non esse, non infertur, quod omnia con- tingentia collective valeant actu non exi- stere. Resp. nego paritatem. In idea ac perceptione possibileum venit existentia pos- sibilis, non actualis, ideoque repugnat quod omnia collective possibilea actu exi- stant; quandoquidem si omnia possibilea sint actu, jam nullum remanet quod sit potentia, & consequenter tollitur omnis possibilitas. Contra in idea contingentium percipitur ex æquo potestas existendi, & potestas non existendi; ac proinde semper sunt contingentia ac mutabilia, sive sup- ponantur in actuali existentia cum potesta- te ad non existendum, sive non extantia actu cum possibilitate existendi.

Momentum secundum Physicum
ex motu, ac serie causarum
secundarum.

Sensu vividissimo omnia moveri conspi-
cimus.

*Nam certe non inter se stipata coheret
Materies, quoniam minui rem quam-
que videmus,*

*Et quasi longinquo fluere omnia cerni-
mus ævo,*

*Ex oculisque vetustatem subducere no-
stris:*

Ait idem Lucretius lib. 2. Sed quæcumque
moventur, primitus a suprema causa, quæ
sit immobilis, moveri debent: Ergo exi-
stet hæc causa suprema atque immobilis,
quæ Deus est. Minor probatur; etenim,
quæ moventur vel moventur a se, vel ab
alio; non a se, alias erunt primum prin-
cipium movens immotum, quod nos dici-
mus Deum; ergo moventur ab alio: At-
qui in causarum serie repugnat processus
in infinitum: Sistendum est igitur in ali-
qua prima causa movente quascunque alias,
quæ causa est Deus. Quod in causarum
serie repugnet processus in infinitum, de-
monstrant omnes Theologi, & Philosophi,
quia alias nullus effectus produceretur in
tempore; cum enim res præsertim corpo-
ræ moveantur, & agant temporum in-
tervallo, si numero infinitæ essent causæ,
a motione illius causæ quæ nunc agit nul-
lis sæculorum spatiis ad primam causam
moventem posset perveniri. Singulare au-
tem exemplum protulit ante Mersennium
sapientissimus noster Ægidius 2. Mit. q. 18.
ex numerorum ratione. Enim vero si non
detur unitas, quæ est principium numero-
rum, nullus numerus poterit supputari;
nam nisi sit unitas, non potest dari bina-
rium, quia istud resultat ex duplici unita-
te; & nisi detur binarium, excogitari ne-
quit numerus quaternarius resultans ex
duplici binario, &c. At causæ subordina-
tæ, quarum una movet alteram, se ha-
bent ad instar numerorum, quorum unus
aliud supponit: Ergo nisi detur causa
movens unica ac prima, nulla alia causa
movens poterit excogitari.

Quod vero prima causa ceteras omnes
præmovens sit Deus, ita evincitur ex Au-
gustino lib. x. Confes. cap. vi. Quocunque
corpore perfectior est anima, quæ corpus
moveret; Ergo qualicunque re mota præ-
stantior est causa, quæ movet omnia.
Rem autem omnium præstantissimam esse
Deum fatetur singulorum hominum sensus:
*Veritas enim dicit mihi: Non est Deus tuus
celum, & terra, omne corpus. Hoc dicit
eorum natura videnti: Moles est, moles
minor est in parte, quam in toto. Jam tu
miliior es, tibi dico, anima, quoniam tu
vegetas molem corporis tui, præbens ei vi-
tam, quod nullum corpus præstat corpori.
Deus autem tuus etiam tibi vitæ vita est.*
Sed lege totum Caput præcitatum magni
Augustini.

Hoc argumentum videtur invictissimum
etiam Hugoni Grotio, qui libro 1. de
Veritate Religionis Christi. ita breviter ac
diserte illud proponit. *Res aliquas esse,
quæ esse cœperint, sensu ipso & confessione
omnium constat. Ex autem res sibi non fue-
runt causa, ut essent: nam quod non est
agere non potest; nec ipsa res esse potuit,
antequam esset. Sequitur igitur, ut aliun-
de habeant sui originem; quod non tantum
de illis rebus, quas ipsi aut conspiciunt,
aut conspeximus, fatendum est; sed & de
iis, unde illæ ortum habent, donec tandem
ad aliquam causam perveniamus, quæ esse
nunquam cœperit, &c.*

Respondet Epicureus dari quidem mo-
tus, sed horum primam effectricem causam
esse atomos, quæ per inane infinitum
deorsum tendentes interjecto inani cohære-
sunt, rerumque omnium formas effi-
ciunt.

Belle Lactantius Firmianus libro divina-
rum Instit. iii. cap. 17. ait: *Nemo ista
præter unum Leucippum somniavit, a quo
Democritus eruditus hereditatem stultitiæ re-
liquit Epicuro.* Et quidem Epicurei opi-
nantur corpuscula deorsum descendere, quo-
niam eo genere motus corpora quoque con-
creta feruntur. At inepta est consecutio:
lapis, lignum, & omne grave tendit
deorsum: ergo eadem ratione moveri de-
bent horum concretorum particulæ; rotæ
enim elateres, & reliquæ partes machi-
næ non moventur seorsim, quomodo fa-
ciunt conjunctæ. Præterea vel atomi recta
mo-

moventur lineis parallelis, vel paullulum incurvantur, ut ex ipsis fluant concreta: si hoc secundum asserat Epicurus, motus atomorum non erit essentialiter rectus; si primum assermet, ergo nunquam cohærescent ad perficienda corpora, nisi ab exteriori aliqua causa inclinentur; parallelæ enim lineæ nunquam sese intercidunt quocunque protrahantur. Dato igitur unicuique corpori motu recto, ut non diffitentur recentiores Philosophi plurimi, *quæ nova causa in natura est, quæ declinet atomum? aut num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non? aut cur minimo declinet intervallo, majore non? aut cur declinet uno minimo, non declinet duobus, aut tribus?* Ita hortos Epicuri, ait Creechius, vastat Cicero in lib. de Fato. Apposite de insanissimo Philosopho Augustinus lib. III. contra Academicos cap. x. num. 23. *Iste luxuriosus cum atomos quasi ancillulas suas, idest corpuscula, quæ in tenebris latus amplectitur, non tenere viam suam, sed in alienos limites passim sponte declinare permittit, totum patrimonium etiam per jurgia dissipavit.*

Respondent quidam Pagani Sinenses omnium rerum causam esse bonitatem quamdam essentialem undique diffusam, sed a materia indistinctam, quæ est aut materies quædam subtilior, aut quinta Pythagoricorum essentia.

Hoc Indorum systema aperte dictis confoditur. Etenim hæc bonitas si est a se, erit Deus; si ab alio, erit a Deo, & erit bonitas per participationem, non per essentiam. In subtiliori autem materia, quam Pythagoras quintam vocat essentiam, loca e summam bonitatem, putidum figmentum est: quippe si hæc summa bonitas est ipsa materia in quolibet corpore divisa, quomodo est una, quomodo universalis, quomodo undique circumfusa? Sed neque differt iste, nisi nomine tenus, ab errore Epicuri & Spinosa, quem nuperime refutavi. Non opus est igitur, ut in eo refellendo immoremur. Videte, quam expedita sit sententia Catholica disciplina, quæ aliud dicit bonum, quod summe, ac per se bonum est, & non participatione aliqujus boni, sed propria natura & essentia; aliud, quod participando bonum, & habendo, habet de illo summo bono, ut bonum sit

in se tamen manente illo, nihilque amittente. Ita Deus summum bonum est, & ea quæ fecit bona sunt omnia, quamvis non sint tam bona, quam est ille ipse, qui fecit. Quis enim hoc tam insanus audet exigere, ut equalia sint artificis opera, & condita conditori? Quid amplius desideratis? An etiam vultis aliquid planius? Augustinus lib. II. de moribus Manichæorum cap. IV.

Opp. I. Ut servetur causarum series, non opus est, deveniamus ad primam: res enim creatæ ad instar catenularum in circulo connectuntur, & sese movent ad invicem; Ergo athei effugiunt processum in infinitum, etiam si negent existere primam causam.

Resp. nego ant. Etenim partes circuli non a se invicem producantur, sed tantum inter se habent connexionem & ordinem, & nihil implicat, quominus plures partes distinctæ sibi mutuo cohæreant. At res productæ a suis causis efficiuntur, & necesse est causam vel tempore, vel natura suis effectibus antecire. Sic in describenda circuli peripheria unum punctum effluit ab alio, & nunquam confurgeret circulus, si non esset primum punctum, unde alia ad efformandam lineam exirent.

Opp. 2. Creatura voluntas movet seipsam ab bonum quidem in sententia illorum, qui negant victricis ac prædeterminantis gratiæ necessitatem, ad malum vero in omnium Theologorum sententia: Ergo falsum est moveri ab alio quidquid movetur.

Resp. voluntatem creatam ad bonum moveri per virtutem sibi a Deo inditam, sive sit gratia prædeterminans, sive indifferens, ideoque virtualiter moveri ab alio: imo ad primam intentionem finis, nullatenus seipsam movet, sed movetur; cum illa prior intentio sit prorsus indeliberata. Moveri autem ad malum non est aliquid efficere, sed deficere. Tu fortasse, ait S. P. Augustinus lib. 2. de libero arbitrio cap. 20. Tu fortasse quæsiturus es, quoniam movetur voluntas, cum se avertit ab incommutabili bono ad mutabile bonum, unde ei iste motus existat; qui profecto malus est, tamen si voluntas libera, quia sine illa nec recte vivi potest, in bonis numeranda sit Omnem rem, ubi mensuram, & numerum, & ordinem videris, Deo artificij tribuere nec cuncteris. Unde autem ista penitus detraxe-

ris, nihil omnino remanebit: quia etsi remanserit aliqua formæ alicujus inchoatio, ubi neque mensuram, neque numerum, neque ordinem invenias, quia ubicunque ista sunt, forma perfecta est, oportet auferas etiam ipsam inchoationem formæ, quæ tanquam materies subjacere videtur artifici. Si enim formæ perfectio bonum est, nonnullum jam bonum est & formæ inchoatio: ita detracto penitus omni bono, non quidem nonnihil remanebit. Omne autem bonum ex Deo: nulla ergo natura est, quæ non sit ex Deo.

Momentum III. petitum ex rerum aspectabilium compagine.

Si infimæ sortis Philosophus, ac prorsus non stupidæ mentis homo universum intueatur, fieri non potest, quin statim percipiat ex recta partium concatenatione, fuisse productum a causa, quæ sit maxima sapientia ac ratione prædita, neque somniare poterit fortuita corporum incurfione fuisse compactum: Hæc causa auctrix, quæ universorum molem tanto artificio construxit, Deus est: Ergo nullus, nisi forte mente & oculis captus, hujus Dei existentiam inficiabitur. Minor propositio probatur primo contra omnes Atheos pluribus exemplis. Unum affert Tullius lib. 2. de natura Deorum illius, qui cum in domum aliquam, aut in gymnasium, aut in forum venerit, cum videat omnium rerum rationem, modum, disciplinam, statim intelligit esse aliquem, qui præsit, & cui pareatur. Alterum proferunt Philo lib. 1. de Monarchia, Athanasius in libro contra Gentiles, Auctor Quæstionum, quæ tribuuntur Justino, quæst. 3. & S. P. Augustinus lib. II. de Civit. Dei cap. 4. ab eo, qui in civitate, vel exercitu leges optimas, cives, milites, plebem in suo ordine videns, non dubitat, quin civitas a Principe, & exercitus ab Imperatore regatur. Aliud exemplum producit Crechius Censura 2. in librum Lucretii, & Antonius Le-Grand p. 2. Philosoph. cap. 4. ex Sphaera Archimedis, & machina Protagoræ, quas nemo sanæ mentis dixerit fortuito natas, non arte ingenioque perfectas. Quid plura? Atheum ita perstringit Chrysostomus in Ps. 13. *Non est fundamentum;*

& quomodo stat ædificium? non est carina; & quomodo consistit navigium? non est fabricator navis; & quomodo navis compacta est? Non est ædificator; & quomodo domus facta est? non est architectus; & quis urbem condidit? non est agricola; & quomodo agri tulere manipulum? non est musicus; & quomodo in mundi lyra apparet concentus? non est qui provideat; & quomodo per omnia pervadit providentia? non est auriga; & quomodo elementorum quatuor currus agitur? non est statuarius; & quomodo homines, veluti quedam statuae, in mundo facti sunt? &c. Si tanti luminis beneficio Athei rerum omnium artificem minime videant, repetam cum Augustino enarrat. in Psalm. LXXIII. n. 25. *Et quid faciam talibus? ostendam quod non vident? non possum: non enim propter illos Deus visibilis [idest corporeis oculis] debet fieri.*

Deinde terrarum orbem non esse casu productum ostendo particulariter contra Gregem Epicuri, qui fatetur factum, sed sola repentina incurfione atomorum putat compaginatum. Si contigit aliquando, ut casuali seminum dispositione omnia aspectabilia consurgerent, cur nunquam accidit, ut denuo talem ordinem mobiles atomi nanciscantur, neque prodeunt ex luto novi homines, neque novæ arbores, novaque elementa sua sponte gignuntur? Si homines fortuito sunt progeniti, quænam causa naturam compulit, ut duos tantum produceret, eosque masculum, & feminam ad futuram prolis generationem? Quod si plures homines ex materie incurfione procreati sunt, cur ubique terrarum corpus habent eisdem partibus instructum, neque diversam habent figuram, structuramque membrorum? Ad hæc: nunquam nostra, majorumque ætate compertum est, quod atomi casu motæ lapides levigarent, atque his aptatis invicem muros, oppida, urbesque construerent. Si mundum, inquit Cicero lib. II. de natura Deorum, *efficere potest concursus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non potest, quæ sunt minus operosa; & multo quidem faciliora? Certe ita temere de mundo effutiunt, ut mihi quidem nunquam hunc admirabilem celi ornatum suspexisse videantur.* Præterea nullus nisi forte insanus omnigenas apicum formulas, literasque græcas, latinas, hebraicas flante vento

vento permixtas speraret ita ad invicem necti, ut characteribus, lineisque dispositis nulla scribente manu Homeri Iliades, Virgilii Æneidas, aut Davidis Psalmos componerent. Atqui longe mirabilior ordo & harmonia in partibus universi spectatur. Ergo insipiens est, qui existimat omnia in cursu particularum esse tam concinne disposita. Postremo: ipsemet Lucretius invitus, vel incautus libro 1. scribit Epicurum nec fama Deorum, nec fulminum timore compressum religionem pedibus subjectam calcasse, providentiam curamque Deorum deiecisse; & tamen firmissimam naturæ legem, & præscriptos ordines materiæ testatur, quibus vere florescunt rosæ, æstate segetes maturescunt, autumnos vites vinum fundunt, & qui nisi essent, omnia incertis spatiis, atque alienis anni partibus exorirentur, arbuta extemplo prosilirent, subito infantes adollescere, neque augendis, procreandisque rebus ullus esset seminum usus.

*Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia
gigni,
Quod certis in rebus inest secreta fa-
cultas:*

Atqui hæc naturæ constantia, facultas ista secreta, invariabilis ille rerum nascentium reditus, nequeunt esse munera materiei expertis ingenio, & casu permixta: Ergo erunt opera providentiæ, & imperii sempiterni rerum omnium Artificis. Unde ego, ut Lactantii utar verbis cap. 2. de Opificio Dei, philosophorum, qui Epicurum sequuntur, amentiam soleo mirari, qui naturæ opera reprehendunt, ut ostendant nulla providentia instructum esse, ac regi mundum: sed originem rerum inscribilibus, ac solidis corporibus assignant, quorum fortuitis concursibus universa nascantur, & nata sint.

Quoniam vero inter naturæ foetus, quos damnat Epicurus, haud infimum tenet locum fabrica humani corporis, ex ea divinitatem effectricem ita hoc momento liceat comprobare. Aut spectetur exterius, aut intra artus moles corporea hominum, clamat esse Deum artificem suum. De exterioribus illorum membris vide Tullium in 2. de Natura Deorum, & loco nuper citato Firmianum. In omnibus sensuum or-

ganis providum auctorem miramur: patet auditus, quo excitemur a somno, aures extra eminent, ne voces adjectæ labantur: palpebræ molliissimæ sunt ne lædant faciem: oculi ut suo munere fungantur altissimum tenent locum: stat homo erectus, ut contempletur gyrum, harmoniam, lucem, motumque cælorum constantissimum; quorum, ut legimus Ps. xviii. in omnem terram exivit sonus, idest, delineatio eorum, eo quod ubique celebretur perfectissimi operis summa, & ad normam exacta pulcritudo, inquit Jacobus Benignus Bossuet Meldensium Episcopus. Convertatur ad internas corporis partes animus. In oculo namque nectuntur muscoli, quibus undique globulus fertur: tunicæ, quæ radios frangunt, & congregant: humor aqueus, crystallinus, vitreus, qui a prioribus justo intervallo retinam separat. In aure malleus sunt, incus, & stapes, quæ efficiunt, ne tympanum laxetur, aut æquo tentius evadat: teres ligamentum, quod moderatur auditorii muscoli actionem: cochlea item, quæ in testudinis formam efficta soni confusionem amolitur. Infinitus essem, si vellem singula sermone comprehendere. Et tamen hæc omnium minima de auctore suo perhibent testimonium. Quid vero de Anima? Stulti illi philosophi compositam putant ex minutis particulis auræ, aeris, caloris; sed cum in his perceptionem nequaquam valeant apprehendere, coguntur addere quartum nescio quid innominatum, situm in pectore, & sensus, ac cognitionis principium, tanquam araneum tractans ad captandas muscas filamenta: de quo Lucretius in 111.

*Jam triplex animi est igitur natura re-
perta.*

*Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cun-
cta creandum:*

*Nil horum quoniam recipit mens pos-
se creare*

*Sensiferos motus, quedam qui mente
voluent.*

*Quarta quoque his igitur quedam natu-
ra necesse est*

*Attribuatur; ea est omnino nominis
expers.*

Prætermitto stirpes, miniarias sodinas,
aqua-

aquarum rivos, volucrum indolem, animantia omnia, memor verborum Augustini Serm. xxvii. in Ps. 118. *Quis enumerat saltem generatim testimonia Dei? Cælum, & terra, visibilia, & invisibilia opera ejus dicunt quodam modo testimonium bonitatis, & magnitudinis ejus; & ipse cursus frequens, usitatusque naturæ, quo temporum rapacitas volvitur, in rerum quarumque generibus, quamvis temporalibus atque mortalibus, quæ certe consuetudine viluerunt, si pius considerator advertat, perhibet testimonium Creatori.*

Momentum IV. depromptum ex naturali hominum instinctu.

Accedit ad probandam Summi Numinis existentiam naturalis cujusque creaturæ rationalis affectio: ex qua mihi argumenta quatuor, eaque planissima suppeditantur. Sit primum. Omnes innatum habent æternum vivendi desiderium; quod desiderium cum sit commune, & proinde a natura insitum, vanum non est. At perennem vitam, siue sit animæ unitæ corpori, siue inde divulsæ, præstare non potest nisi potentissima causa, nempe Deus: Ergo existit iste Deus. Quidam urgent hoc argumentum de innato desiderio videndi Deum, & fruendi corporis immortalitate: sed arbitrantur alii istiusmodi desiderium ad gratiam spectare, non ad naturam. Secundum argumentum depromitur a Lactantio, Tertulliano, Arnobio, & etiam Seneca in libro iv. de Beneficiis ex communi loquendi consuetudine; nam cum jurant, cum optant, cum gratias agunt, non Jovem, aut Deos multos, sed Deum nominant; adeo ipsa veritas cogente natura etiam ab invitis pectoribus erumpit; & si belli tremor infremuerit, si morborum pestifera vis, si sæva tempestas, si grando increbuerint, si alimenta frugibus siccitas denegaverit, ad Deum confugiunt, Dei petitur auxilium, Deus, ut subveniat, oratur; ait in 2. lib. cap. 1. Lactantius. Lege Tertullianum cap. xvii. Apolog. & Arnobium in 1. adversus Gentes. Addo Arrianum disert. Epicteti lib. II. cap. 7. asserere gentes olim Deo supplicasse ea precum forma, qua a primis sæculis utitur Catholica Ecclesia, nimirum

Κύριε ἐλέησον, quæ est manifesta naturæ Opificis, ac Rectoris invocatio. Addo timorem, quo impii scelere patrato agitantur, testimonium illis reddente conscientie ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, ut inquit Apostol. ad Rom. 2. v. 15. Quem timorem ut tollerent Athei dixerunt Superos nulla angi mortalium sollicitudine, & animam evaporantibus atomorum effluviis ad instar fumi dissolvi. Videtur tamen, ut ait Cicero in 3. de nat. Deorum: Epicurus ludere, dum negare Deos esse non audet, sed nihil agere, nihil curare confirmat, membrisque humanis esse præditos, sed eorum membrorum usum nullum habere. Lucretius ipse Deo sapientiam attribuit lib. iv. de natura rerum, dicens:

*Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est: Deus ille fuit, Deus,
inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam,
quæ
Nunc appellatur sapientia, &c.*

Atque, ut liberalior sim, licet mortalis foret anima, pœnarum metus minime tolleretur; quippe ipsa mors maxima foret calamitas: eamque statuere, juxta Epicurum, finem miseriarum, perinde est, ac si jactato procellis in motivum solatii proponatur naufragium. Rationabilius ergo alliciuntur boni spe perennis felicitatis; & improbi timore æternorum suppliciorum concutiuntur. Argumentum ultimum petitur ex aris Ignoto Deo olim erectis. Legimus enim in Laertio de Eupimenide Cretensi, qui sine nomine aras sacravit, quod nesciret, cui deorum esset pro avertenda pestilentia sacrificandum. Veteres quoque Romani, ut scribit Agellius lib. II. cap. xxv. ubi terram movisse senserant, nuntiatumve erat, ferias edicto imperabant; sed Dei nomen, cui servare ferias oportebat, edicere quiescebant, ne alium pro alio nominando falsæ religioni populum alligarent: nesciebant quippe Pontifices, ut scribit Varro, per quem Deorum terra tremere. Invenit etiam Paulus Athenis aram dicatam Ignoto Deo, ut legimus in cap. xvii. Apostolorum Act. v. 23. hujusque aræ causa fuit duplex; una, victoria a Persis reportata,

ta, cum Athenienses exercitum ducerent in Græciam, altera pestis grassata pridem Athenis: ex qua cives suspicati sunt esse Deum aliquem, quem ipsi absque honore reliquissent, quique iratus immiserat pestilentiam. Quam causam probat Æcumenius, confirmatque exemplum aliarum gentium, quæ, ut tradunt Macrobius, Pausanias, alique, multas excitabant aras cum tali inscriptione Θεῷ ἀγνώστῳ, *Ignoto Deo*. Idcirco, quod affirmant Baronius, Lorinus, Cornelius a Lapide, ceterique interpretes, fuisse ab Atheniensibus erectam aram *Ignoto Deo*, quod accepissent ab Hebræis esse יְהוָה Deum scilicet ineffabilem, nullo ianitur fundamento, præsertim cum Judæi nomen tetragrammaton numquam vulgo efferrent, ne fieret ludibrio gentilibus: hi vero nullatenus Judæis crederent. Hucusque dicta sic brevissime proponuntur. Constat ex communi ad semper vivendum instinctu, ex loquendi ac deprecandi consuetudine, ex improbæ conscientie stimulis, ex aris erectis *Ignoto Deo*, existere supremam causam omnium auxiliatricem, & aliquem honorum operum remuneratorem, vindicemque malorum. Igitur manifestum est esse Deum.

Momentum V. Ex communi Sapientum confessione.

Ad existentiam Dei comprobendam v. loco produco omnium Philosophorum consensum. In Ionica secta asseruit Mentem procreatricem rerum omnium Anaxagoras; imo ante illum idem tradiderant Thales, & Xenophanes; Pythagoras cum universa Italica Schola Deum agnovit in se se totum, mundique Opificem; Plato pro rei dignitate de divina natura in Timæo, aliisque commentariis disseruit; eumque secuti sunt Speusippus, Maximus Tyrius, Plotinus, Jamblicus, Proclus, Apulejus, ceterique Platonici. Primam causam affecutus est Aristoteles, & ipsius discipuli Heraclides, Theophrastus, Simplicius; Socrati hujus veritatis confessio mortem attulit; Antisthenes Cynicorum, & Zeno Stoicorum principes hanc doctrinam sequacibus suis tradiderunt. Nec ipsi Epicurei, ut diximus, Deos penitus sustulerunt. Luculenta de Deo testimonia reliquerunt Seneca, Tullius, Epi-

ctetus, Marcus Aurelius. Horum verba collegere Clemens Alexandrinus in libris Stromateon, Justinus in Apologetico, Lactantius in libro de ira Dei, Minucius Felix in Octavio, Athenagoras, Cyrillus, Eusebius, Augustinus, alique: atque ex his omnibus operose Augustinus Steuchus in libris de perenni Philosophia: erudite in libro 1. de Progressu Idololatriæ Gerardus Vossius, brevissime lib. 2. Quæstionum Alnetan. Petrus Daniel Huetius. Quos, dum vacat, lege.

Etiam Poetæ Deum commemorarunt. Homeri carmina, ubi phoenix Ulysses affatur, recitat in sua Apologia Justinus Martyr. Ex Paræneticis Phocylidis plura laudat Eugubinus lib. 3. de perenni Philosophia cap. II. Orphei, Arati, Hesiodi, & Sophoclis multa proferunt Athenagoras, & Lactantius; quamquam Orphei carmina videantur supposita, cum Origenes lib. 1. contra Celsum testetur ad ætatem suam minime pervenisse. Nonnulla exscripsit vir clarissimus Dionysius Petavius lib. 1. cap. 3. De Virgilio sat est si legeris Minucium. Lucanum adeas libro nono Pharsaliæ ab eo versu, *Heremus cuncti superis, temploque tacente*: Horatium libro III. Od. 4. ab eo. *Qui terram inertem, qui mare temperat*: Manlium ab illo prioris libri. *Ac mihi tam præsens ratio, &c.* Ovidium initio Metamorphoseon ad istum. *Hanc Deus, & melior litem natura diremit*. Præclara etiam sunt Sibyllarum testimonia; sed de harum auctoritate inter doctos non convenit.

Denique, inquit loco citato cap. 1. doctissimus Abricensis Episcopus; *Consentientes habemus potissimum eas gentes, quæ aliquam ab ingenio, & elegantiori cultu duxerunt commendationem, Romanos, Græcos, Ægyptios, Assyrios, Chaldaeos, Persas; qui ignem, & solem, non ut Deus, sed ut supremi Dei, rerum omnium principii, & auctoris imaginem coluerunt; Brachmanes, quæ Indicæ gentis, Sinenses, quæ Orientis totius cultissima pars est: inter quos secta quadam summum Mundi opificem Tao appellat; nomine, uti conjicio, ab Ægyptiorum Theuth deducto*. Hujus argumentationis summa est. Incredibile est sapere qui Deum negant, si Deum esse fateantur non solum Fideles, sed etiam Philosophi Ethnici, Gentiles Poetæ

Poetæ, Nationes quæque totius Orbis terrarum: Philosophi, Poetæ, Gentes universæ esse aliquem Deum profitentur. Ergo incredibile est nonnihil sapere, qui Deum negant.

Momentum ultimum, quod exhibet numerus, vita, & ignorantia Atheorum.

Tam exiguus est numerus Atheorum, ut probabilis sit illorum opinio, qui censent nullos unquam speculative, & directe fuisse Atheos; quamvis fuerint plures practice, scilicet vita, ac moribus. Nam Scriptura, ac Patres, ubi tales perstringunt, designant Atheos corde, non mente, ut in Psalm. ix v. 32. *Dixit in corde suo, oblitus est Deus: & Apostolus ad Titum i. v. 10. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Quod enim L' Erminier opponat verba Sap. xiii. *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, reectores orbis terrarum Deos putaverunt: id quidem nihil me commovet.* Nam si de mente, non de cordis affectu essent accipienda, & falsum esset quod sequitur: *Quorum si specie delectati, deos putaverunt: sciant quanto his dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis.* Atque si priora illa verba rigore acciperentur, frustra Theologus ille Deum ex craturis conatus esset ostendere, quem athei ex his non potuerunt intelligere, & frustra contenderet illos omnes vincibili laborasse ignorantia. Ergo multi non potuerunt Deum intelligere cupiditatibus præpediti, non mente obcæcati: quod nos dicimus esse atheum practice. Tales fortasse fuere, quos cap. præcedenti memoravimus; non tamen Andreas Cæsalpinus. Cujus error fuit Angelos, & animas nil esse præter particulas Dei tenuissimis corporibus sociatas; quod utique im-

pietate non caret: sed auctore Vossio in II. de Idolol. cap. XL. statuit unam causam motricem cælestium orbium, quæ est per se una substantia; unde frustra Cæsalpinus ab L' Herminier inter Atheos connumeratur. Verum quidquid sit de existentia Atheorum, pugnaciter assero numquam tales fuisse, qui rationis ductum persequerentur.

Arbitror quoque non omnes fuisse Atheos, qui hoc nomine sunt appellati. Primo quoniam Gentiles vocabant Atheos, quicumque Deos gentium pro Diis non haberent; quemadmodum Euripides discipulus Anaxagoræ, quod in fabula Phærontis solem dixerit auream glebam, quinque talentis & exilio multatus est. Deinde quia etiam Christiani a Gentilibus Athei dicebantur, ut in II. Apologia affirmat Justinus; qui & ipse Lucianum appellat Atheum, secutus in hac parte adversariorum sententiam. Plures itaque fuerunt impietatis accusati, non quod revera Deum esse negarent, sed quod vulgares Græcorum Deos irridere.

Præterea qui de Deo asseruerunt absurda, fuerunt inquinati perditissimis moribus; & e contra Dei notitiam custodierunt, qui fuere vitæ consuetudine probatissimi. De Theodoro namque Cyrenaico legimus in Laertio, postquam impie Deum omnem negavit, docuisse citra pudorem committenda esse adulteria, sacrilegia, atque nefanda cum scortillis facinora. Et de Epicuro, quem sui probum, honestumque prædicarunt, lib. i. de Nat. Deorum refert Cicero, quod contumeliose Aristotelem vexaverit, Phædoni Socratio turpissime maledixerit, Matrodori Sodalis sui fratrem Timocratem plenis voluminibus conciderit, in Democritum Magistrum suum fuerit ingratus, & Chrysippum numquam, nisi Chrysippum vocarit. Fuisse tamen gravem ac temperantem, atque solo pane cibario, & aqua vitam transegisse ad auram pseudogloriæ captandam propter veterum omnium testimonia concedimus. Titus Lucretius amatorio poculo in furorem versus propria se manu interfecit, librorumque quos per intervalla insanix (etsi id non probet Chreechius, nec Fabricius,) conscripsit pœnam luit anno U. C. Dcciii. ante Aeram Christianam LI.

Tandem, si qui sunt divinitatis plane inscii

inſcii , ut Tartari , Cariabæ , & Canadenſium plerique ; tanta earum gentium eſt feritas & immanitas , ut belluis potius , quam hominibus ſint comparandi . Inter ſapientes , ut probatum eſt , aut nulli fuerunt , aut perquam pauci . Horum opinio flocci habenda eſt , propterea quod ſtatim , ac univerſim rejecta ſit , tamquam proveniens non ex recta ratione , quæ hominibus eſt communis , ſed a ſtudio novitatis , a mente corrupta , a pravo eorum ingenio , quorum intereſt , ne ſit Deus ſclerum ſuorum ultor , ac vindex . Hujus ergo probationis hæc erit ſynopſis . Athei aut nulli reapse fuerunt , aut admodum pauci , & hi ruſus aut inſipientes , aut improbiſſimi . Iniquum eſt velle conſentire rudibus , ſtultis , ſceleſtiſſimis ; non ſapientibus , honeſtis , ac ſerme univerſis . Ergo iniquum eſt velle Atheis aſſentiri .

SCHOLION.

Inter Atheos , adverſum quos capite ſuperiori pugnavimus , perſicaciores videntur , qui nullum exiſtere Deum autumant , præter materiam undique diſſuſam , & per omnia confluentem & commeantem ; quod impium deliramentum hauserunt ex veteribus Philoſophis , Poetiſque , tradentibus Deum eſſe omnia , cunctaque creata aut Dei portionem , aut partem , aut ipſam unam , indiviſamque materiam , diverſas figuras , corporeasque affectiones ſubeuntem , haud veriti aſſerere mentem quoque humanam eſſe quamdam divinæ naturæ emanationem . Atque hoc commentum , quod viri docti appellant Enthuſiaſmum Platonicum , & cui Siamenſes , Japonenſes , & Mahumetanorum plures adhærent , impio *Spinoſtico* Syſtemati fundamenta ſuppoſuit .

Subvertitur illud his recentiorum Philoſophorum argumentis , quibus evincitur materiam de ſe inertem eſſe , motus expertem , ad hanc aut illam figuræ formam , ut vel experientia conſtantique ſenſu percipimus , prorsus indifferentem , atque certo certius carentem conſilio & ratione . Hinc Lactantius lib. 2. de origine erroris cap. 9. refellens Tullium , qui diſputans de natura Deorum ait: *Non eſt probabile , eam materiam rerum , unde exorta ſunt omnia , eſſe divina provi-*

dentia effectam ; ſed habere , & habuiſſe vim & naturam ſuam . Lactantius , inquam , Tullium id aſſerentem refellens ſcribit : *Natura enim , qua dicitis orta eſſe omnia , ſi conſilium non habet , efficere nihil poteſt : ſi autem generandi , & faciendi potens eſt , habet ergo conſilium , & propterea Deus ſit necesse eſt .*

Verum Tullius ſuamet ratiocinatione refellitur . Nam libro primo Tuſculana rum Quæſtionum demonſtrans exiſtere immortales animos , quamquam illos non intuemur , præmiſſa eleganti rerum adſpectabilium deſcriptione : *Hæc igitur , inquit , & alia innumerabilia cum cernimus , poſſumus ne dubitare , quin his præſit aliquis vel effector , ſi hæc nata ſunt , ut Platoni videtur : vel ſi ſemper fuerint , ut Ariſtoteſi placet , moderator tanti operis , & muneris ? ſic mentem hominis , quamvis eam non videas , ut Deum non vides : tamen ut Deum agnoſcis ex operibus ejus , ſic ex memoria rerum , & inventione , & celeritate motus , omnique pulcritudine virtutis vim divinam mentis agnoſcito .* In libro etiam ſecundo de Nat. Deorum ita Cicero loquitur : *Quid enim poteſt eſſe tam apertum , tamque perſpicuum , cum calum ſuſpeximus , celeſtiæque contemplati ſumus , quam eſſe aliquod numen præſtantiffimæ mentis , quo hæc regantur ? Quod ni ita eſſet , qui potuiſſet aſſenſu omnium dicere Ennius ?*

Aspice hoc ſublime candens , quem invocant omnes , Jovem ; illum vero & Jovem , & dominatorem rerum , & omnia nutu regentem , & , ut idem Ennius , Patrem divumque , hominumque , & præſentem ac præpotentem Deum ; quod qui dubitat , haud ſane intelligo , cur non idem ſol ſit , an ullus ſit , dubitare poſſit . Quid enim eſt hoc ille evidentiſſus ? Atque in eodem libro ita loquitur Tullius : *Ut ſi quis in domum aliquam , aut in gymnaſium , aut in forum venerit : cum videat omnium rerum rationem , modum , diſciplinam , non poſſit ea ſine cauſa fieri judicare , ſed eſſe aliquem intelligat , qui præſit , & cui pareatur : multo magis in tantis motibus , tantisque viciffitudinibus tam multarum rerum , atque tantarum ordinibus , in quibus nil umquam*

„ immensa & infinita vetustas mentita sit,
 „ statuat necesse est, ab aliqua mente tantos
 „ natura motus gubernari. Hoc autem alla-
 „ tum a Cicerone exemplum supra Mom. 3.
 „ productum fuit.
 „ Profecto petatum ex rerum creatarum
 „ contemplatione argumentum ad revincen-
 „ dos Atheos ceteris aptius atque robustius
 „ censendum est. Enimvero illud proponit
 „ auctor libri Sapientiae cap. 13. 5. his ver-
 „ bis: *A magnitudine speciei & creaturae*
 „ *poterat Creator horum cognoscibiliter videri.*
 „ Illud invicta Machabæorum parens lib. 2.
 „ cap. 7. 28. ita filium adolescentulum al-
 „ loquens: *Peto, nate, ut aspicias ad cæ-*
 „ *lum, & terram, & ad omnia, quæ in*
 „ *eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo*
 „ *fecit illa Deus, & hominum genus.* Illud
 „ quoque Apostolus Paulus scribens ad Rom.
 „ cap. 1. 19. 20. *Quia quod notum est Dei,*
 „ *manifestum est in illis; Deus enim illis*
 „ *manifestavit. Invisibilia enim ipsius a crea-*
 „ *tura mundi, per ea quæ facta sunt intel-*
 „ *lecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus*
 „ *virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusa-*
 „ *biles.* Hujus rei divinæ literæ rationem
 „ quoque apertissimam tradunt, ubicumque
 „ affirmant, cælum, terram, firmamentum,
 „ cunctaque Dei omnipotentis opera glo-
 „ riam ipsius enuntiare, laudare nomen,
 „ & exaltare virtutem, ut legimus initio
 „ Psalmi 18. & in Cantico puerorum ca-
 „ pite tertio Danielis. Recte idcirco, sa-
 „ pienterque agebat magnus Augustinus lib.
 „ 11. de Civit. Dei cap. 14. *Mundus ipse*
 „ *sua ordinatissima mutabilitate, & mobili-*
 „ *tate, & visibilium omnium pulcherrima*
 „ *specie quodammodo tacitus, & factum se*
 „ *esse, & nonnisi a Deo ineffabiliter, atque*
 „ *invisibiliter magno, & pulcro fieri se po-*
 „ *tuisse proclamat.* Neque Augustinus tan-
 „ tum vim hujus argumentationis percepit,
 „ eamque ratus est plurimum valere ad
 „ confutationem atheorum: sed etiam ea
 „ usi sunt alii Patres, Clemens Alexandri-
 „ nus in quinto libro Stromateon, Tertul-
 „ lianus in 1. adv. Marcionem, Grego-
 „ rius Nazianzenus Oratione quarta, ac tri-
 „ cesima, Joannes Damascenus de fide Or-
 „ thodoxa, Titus Boetius lib. 2. adver-
 „ sus Manichæos, Boethius in 3. de Con-
 „ solatione Prosa 12. nec non Philo Judæus
 „ in libro primo de Monarchia, Dio Chry-

„ sostomus oratione 12. Simplicius, Sextus
 „ Empiricus, alique in priori capite libri
 „ 1. Theologorum Dogmatum laudati a
 „ Viro Societatis Jesu doctissimo Dionysio
 „ Petavio. Addere possumus ex Patribus
 „ Joannem Chrysostomum hom. 9. ad Po-
 „ pulum Antiochenum, Lactantium lib. 2.
 „ cujus supra meminimus, Minutium Fe-
 „ licem in Octavio, & alios. Neque ta-
 „ men probationem istam depromptam ex
 „ universi constitutione, ordine, pulcri-
 „ tudine, atque regimine, ceteris præferen-
 „ do, alias excludimus a Theologis, &
 „ Philosophis illustratas, ac petitas maxime
 „ a serie causarum efficientium, quarum
 „ una producitur ab alia: nec tamen in iis
 „ procedi potest in infinitum, sed necessum
 „ est, ut deveniatur ad unam supremam,
 „ principem, improductam, quæ sit a se,
 „ aliarumque omnium principium; necnon
 „ ex rerum productarum contingentia, qua
 „ esse possunt ac perire, & modo formam
 „ unam recipiunt, modo alteram; ideoque
 „ non habent a seipsis existentiam, nec in
 „ aliquo existendi modo determinationem;
 „ prout S. Thomas 1. p. quæst. 2. art. 3.
 „ & complures Theologi ratiocinantur.
 „ Quod nuper dixi de rebus productis,
 „ quarum materia ad hanc, vel ad illam
 „ formam, ad hanc item, vel ad illam fi-
 „ guram indifferens est, refellit systema Spi-
 „ nosæ autumantis Deum esse materiam
 „ æternam, unam, immutabilem, eandem
 „ in cunctis rebus, tametsi variis modis af-
 „ fectam; idque in tertio Antilucetii libro
 „ hac ratione refutat Melchior S. R. E.
 „ Cardinalis de Polignac:

„ At quia quod per se est, infinitum
 „ esse necesse est,
 „ Nec tamen id rerum in numero, ve-
 „ lut ante docebam,
 „ Fas reperire fuit, monstro nil territus
 „ omne
 „ Abjecit numerum: nec multis parti-
 „ bus auctam
 „ Materiam summam voluit Spinoza, sed
 „ unam
 „ Atque individuum, vere sine partibus
 „ ullis,
 „ Immensamque atomum. Demens, qui
 „ se ipse, Deumque

„ Con-

- „ *Confudit ranis ac muribus : & pro-*
 „ *prium nil*
 „ *Sensit inesse sibi, vel cum se scire vi-*
 „ *deret,*
 „ *Ignorante alio, atque alio letante do-*
 „ *leret.*
 „ *Egregium numen, cultro quod scinde-*
 „ *re possis!*
 „ *Non scindetur, ait, quamvis quæ*
 „ *membra videntur*
 „ *Corporis immensi forte in diversa lo-*
 „ *corum*
 „ *Transulerim; quod scindit enim, &*
 „ *quod scinditur unum est.*
 „ *Insulse: si carnificem, gladiumque ne-*
 „ *cato*
 „ *Distingui nolit, nec progenitore crea-*
 „ *tum,*
 „ *Nec pastore lupos, nec vivis luce ca-*
 „ *rentes.*
 „ *Nam varios res una modos assumere*
 „ *quamvis*
 „ *Temporibus possit variis; pugnantia*
 „ *numquam,*
 „ *Ut mortem vitamque, assumet tempo-*
 „ *re in uno.*
 „ *Nec simul esse potest quadrata, simul-*
 „ *que rotunda,*
 „ *Et capere adversas cum simplicitate*
 „ *figuras:*
 „ *Vel si quadratur partim, partimque*
 „ *rotunda est,*
 „ *Non jam individua, ac simplex, aut*
 „ *una putetur.*

CAPUT III.

*Reliquæ Epicuri, Lucretii, Spinosæ,
 aliorumque Atheorum cavillationes
 dispelluntur.*

PLura contra Atheismum conscripsi. Reliquum est, ut Atheorum argutiunculæ convellantur; maxime quod dissertationem susceperim amplam, eaque sit majori ex parte absoluta.

Opponunt ergo 1. Deum nemo vidit unquam; Ergo creditur Deum esse propter educationem Parentum, hominumque insinuationem, cum præjudicio rationis.

Lepide respondet Grotius lib. 1. de Verit. Rel. Christ. cap. 11. ne bestias quidem capere quid sit homo; multo minus scire

qua ratione homines respublicas instituunt, ac regant, astrorum cursus metiantur, mare navigent. Sed olim hæc S. Pater in Ps. lxxiii. n. 25. *Non video, inquit, quid crediturus sum? Anima enim tua videtur, ut opinor? Stulte, corpus tuum videtur; animam tuam quis videt? Eum ergo corpus tuum solum videatur, quare non sepeliris? Miratur, quia dixi, Quare non sepeliris? Et respondet, (sapit enim ad hoc) Quia vivo. Unde scis quia vivis, cujus animam non video? unde scio? Respondebis: Quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte, ex operibus corporis agnoscis viventem: ex operibus creature non potes agnoscere Creatorem?*

Reponit Atheus, & hanc animam nihil esse præter volubiles auræ, ignisque particulas: una cum corpore nasci, adolescere, interire: experimento compertum esse, quod in puero non viget animus, deficit in sene. Abs re ergo est exemplum allatum ab Augustino.

Resp. Sit anima, prout vis, ac pereat. At tu illam præcipue locas in quarto quodam innominato maxime mobili, ac persubtili, quod neque vides, neque scis desipere. Ergo, te iudice, est aliquid, quod non videtur. Verum Atheum habeo: Non sufficiunt, inquit, ad animæ perceptionem atomi aeræ & ignæ, quoniam hæ nequeunt efficere motus sensiferos, ideoque hi tribuendi sunt cuidam naturæ, quæ est expers nominis, &

*Qua neque mobilius quidquam, neque
 tenuius extat,*

ait Lucretius. Atque hæc natura tenuissima & persubtilis non est corpus, sed spiritus; quippe si non potest inesse vis sentiendi & cognoscendi in particulis auræ & caloris, neque sita est in aliqua corporea natura, qualiscumque ea sit, cum vis intelligentiæ omne corpus quantumvis diminutum, superexcedat: Ergo Anima erit Spiritus, ideoque immortalis. Utique si anima corpus esset, ejus particulæ deberent esse volubiles ac tenuissimæ: sed illam corpoream esse nondum Athei probaverunt. Nam quod affirmant animam nasci, adolescere, ac deficere, quia puer est ad percipiendum ineptus, & senex desipit, id hoc exemplo Thomas Creechius diluit Censura in 111. Lucretii.

cretii. Similiter artificem peritissimum in machina colloques, aliae vero partes istius machine nimis rigescant, aliae sint aequo flaccidiores, deterantur aliae, aliae autem nimis turgescant; & deinde stulte expectabis ordinatos motus, licet maxime elaboret peritissimus ille artifex. Sed de immortalitate animae non est hujus loci differere. Illud tantum animadvertite, Epicureos illam iccirco negavisse, quod hominis beatitudinem in corporis constituerent voluptate, ut dixi initio istius libri: unde sequitur loco nuper laudato Augustinus: *Est forte qui dicit, Cum mortuus fuero, postea nihil ero, & literas didicit, & ab Epicuro didicit hoc, nescio quo deliro philosopho, vel potius amatore vanitatis, non sapientiae, quem ipsi etiam philosophi porcum nominaverunt: qui voluptatem corporis summum bonum dixit, hunc philosophum porcum nominaverunt, volutantem se in caeno carnali. Ab illo forte didicit iste literatus dicere, Non ero posteaquam mortuus fuero.*

Opp. 2. Mundus, & quidquid in eo continetur, a nullo artifice sempiterno, & ratione ac sapientia praedito productus fuit: Ergo illius artificis existentia ex rebus procreatis minime evincitur. Antecedens pluribus momentis ostenditur. I. Imperceptibile est Deum sempiternum mortalem fecisse Mundum, & postquam innumerabilibus ante saeculis cessavit, repente extitisse fabricatorem universorum: cur delectari voluerit, quasi signis, arboribus, animantibus, sideribus: quomodo potuerit inde gloriam, voluptatemque nancisci, si numquam potuit honore, & felicitate carere: quaerendum esse, quibus usus sit ferramentis, vectibus, machinis, ministris ad tale opus construendum: si ut melius habitaret, corpoream lucem, caelosque creavit, consequens esse, ut prius infinito tempore in tenebris, tamquam in gurgustio latuerit. II. Si hominum causa haec constituta fuerunt; Sapientum ne, an stultorum? non sapientum, nam propter paucos tanta facta non est rerum creaturarum molitio: perpauca enim sunt, qui sapiant: non stultorum, quoniam ii potius debuerant tali beneficio privari. Urget haec duo argumenta Vellejus apud Ciceronem lib. I. de Natura Deorum. III. Temere & fortuito Mundum esse conditum infert Lucretius lib. v. ex confusione, atque inordinatione partium, quarum plurimae sunt

penitus hominibus destitutae vel propter aspidum frigus, vel propter nimium calorem; aliae volucris, belluis, ac reptilibus destinatae, ut aer, montes, silvae, mare, paludes. IV. Agri natura sua sensibus obducuntur, & terra maxima hominum industria, ac labore sata, frugesque producit; interdum vero subita grandinum tempestate, vel aquarum inundatione perduntur camporum germina: in qua sane vicissitudine nihil divinum apparet. V. Si pro hominibus prudens artifex procreasset terrena, non productae essent immanissimae ferae, quae nobis mortem intentant, neque easdem maria, saltusque enutrent; aut saltem non inesset viventibus vitae amor, & mortis horror. Cum igitur fortuito eventu accidant morbi, pestilentiae, & intempestivus viventium interitus, apparet nullam esse supremi numinis providentiam. VI. Si aliquis Deus pro hominibus Mundum creasset, foret homo omnium animalium praestantissimus: At non ita est. Hominis infelicitatem testatur vagitus infantium, humani corporis nuditas atque imbecillitas, vestium, alimentorum, domorumque indigentia. Quare videtur quodlibet, vel minimum animal hominem sua conditione antecellere: ut enim pecudes, ac bruta nascuntur, non egent praceptoribus, nutricibus, indumentis, neque turribus, moenibusque, ut se, ac sua ab hostium incursione defendant. Haec sunt praecipuae Atheorum argutiae.

Resp. ad argumentum, nego ant. ad 1. probat. dico primum, quod illud etiam docere debent Epicurei, cur materia aeterna sit, habeatque ingenitum motum, & tamen post innumera saeculorum spatia apparuerit Mundus iste sensibilis, cui & ipsi contra quosdam Philosophos attribuunt principale tempus, ac futurum interitum. Illa autem quies per immensa tempora in summe perfecta causa nulla ratione fingitur; siquidem tempus mensura est existentiae creaturae mutabilis, & antequam creatura esset, tempus non erat; quod proinde, ut fuse tradit Plato in Timaeo, cum caelo, ac terra creatum est. Hinc Augustinus lib. xii. de Civit. Dei cap. xv. ait: *Ubi nulla creatura est, cujus mutabilibus motibus tempora peragantur, tempora omnino esse non possunt.* Et lib. xi. Conf. cap. 13. *Si enim ante caelum, & terram nullum erat tempus, cur*
quae.

queritur, quid tunc faciebas? non enim erat tunc, ubi non erat tempus: nec tu tempora precedis, alioquin non omnia tempora precederes, &c. Neque ministris, instrumentis, vectibusque eget omnipotens artifex; quin e contra horum necessitas arguit artificis impotentiam. Sed de hoc priori argumento vide citato loco Augustinum, nec non Petrum Abaelardum lib. 3. Introduct. cap. 6. & Franciscum Piccolomineum lib. de Placitis veterum Philosophorum cap. 20.

Alterum sic diluitur: non est Deus, ut fingitur, adeo parvus, & malevolus, ut nihil agat causa nostri, sed omnia suis propter homines, (quamquam causa princeps fuit infinita ejus bonitas) & principaliter propter sapientes; quorum nomine non Stoicos, non Platonicos, non Epicureos significamus, sed rectos, ac integros, quorum magna semper fuit in omni ætate multitudo. Quod vero multi sint mali, id non a summo bono procedit, sed ab humanæ voluntatis arbitrio: cujus vitium etiam si sapientissimus auctor præviderat, nihilo tamen minus maluit hominem condere, ut sapientes Creatorem diligerent, quam malos non permittere, ut libertatis beneficium in rationali creatura periret. Cumque in improbis Dei justitia, exercitatio bonorum, & superni numinis providentia deprehendatur, *Melius judicavit de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere*: ait in Enchiridio ad Laurentium S. Pater.

Tertio autem argumento occurro affirmans partes mundi, quas Lucretius inordinatas appellat, maximum commodum asferre, & esse singulas Opificis sui testimonium. Nam montes fluctus maris coercent, defæcatissimum habent aerem, sylvas ac secessus, quibus degunt armenta, necnon homines a mundanis curis semoti: rupes metallorum, ac marmorum continent fodinas: quæ omnia si in planicie essent, non daretur diversa terræ facies, nec ferarum antra essent ab hominibus segregata; sed forent omnia confusione permixta. Flumina vel imperia dividunt, vel pisces alunt, vel hortos irrigant, vel urbes exornant. Nulla dicitur esse in mundo fertilior terrarum pars India, quæ tota, inquit Strabo lib. xv., *amnis irrigatur*: nullaque apud Europæos venustior Italia, quam abluit Tiberis, Pa-

rus, Arnus, Athesis. Ex mari consurgunt nubes, imbres, multique vapores, quibus fecundantur campi, & aer reparatur: cum enim solis ardores irrequietis ignibus totam regionem inter cælos ac terram exagitent ac resolvant; necessarius erat latissimus aquarum cumulus, ex quo aer posset restaurari, terraque esse hominibus habitabilis. Mitto navigiorum, quibus a remotissimis oris ad nos amplissima deferantur divitiæ, per quammaximam commoditatem. Caloris, ac frigoris, nisi alia vis esset, profecto hæc non est parva, quod in rectissima cæli revolutione dum frigus nobis tellurem gravitat, remotissimis terræ partibus æstivus ardor maturas fruges apportat. Detestabile est ergo Lucretii vitium, quod ea, quæ primo aspectu deformia videntur, magno verborum apparatu commemorat, altoque silentio illorum præterit utilitatem.

Ad quartum vera est responsio, quod terræ sterilitas poena est peccati Adæ, cui post transgressionem dictum fuit a Domino Gen. III. v. 17. *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tue. Spinas & tribulos germinabit tibi, &c.* Sed quoniam divinam legem, ac justitiam Athei contemnunt, dico ex tanta rerum vicissitudine induci homines, ut terrena cuncta despiciant, & labore manuum suarum victitantes nequaquam otio torpescant; nam, ut apposite Manilius lib. 1. Astronom.

Et labor ingenium miseris dedit, & sua quemque

Advigilare sibi jussit fortuna premendo.

Ejusdem rationis est, quod quinto loco consequitur. Mors enim, & ferarum inimicitia sunt originalis culpæ stipendium: quam si Atheus ignorat, experiri saltem potest, vino, labore, ac venere sibimet homines exitium accelerare. Nullas item esse inter feras, quæ aut ad victum, aut ad voluptatem, aut ad morborum medicamenta non conferant: quod, cum plura legi possint apud Tullium in 2. de Nat. Deorum, & Steuchum in vii. de perenni Philosophia, satis est innuisse.

Ad postremum, quo Lucretius naturam in homine fabricando iniquitatis insinuat, eamque Plinius lib. vii. tamquam novercam conviciis proscindit, non alia est adhi-

benda responsio, quam Lactantii in libro de Opificio Dei. Nam unumquodque animal vel a conditione naturæ, vel a ratione instrui necesse est; si autem naturalibus munimentis instruatur, supervacanea est ratio: quid enim excogitabit? quid faciet? quid molietur? in quo lumen illud rationis ostendet? Si autem ratione sit præditum, quid opus erit sepimentis corporis, cum semel concessa ratio naturæ munus possit implere? Respondemus itaque Atheis longe potius esse hominum conditionem, quam pecudum; quippe illi quidquid necessarium est prudentia sibi comparant, & industria conservant. Neque enim ullum futurum fuisse arbitramur, qui, si illi data fuisset optio, non elegisset sapientiam cum imbecillitate corporis, potius, quam brutorum feritatem absque ratione.

Opp. 3. Contingere omnia casuali atomorum incurfione demonstrant ostenta, quæ in omnium rerum generibus conspiciuntur: nam Augustinus in XVI. de Civit. Dei cap. VII. & VIII. plura enarrat monstra hominum, sive androgynorum, sive lunatas plantas, sive binos tantum digitos habentium, sive brutorum capita, aliave membra referentium. Quandoque etiam equos, vitulos, avesque mulieres fuisse enixas produunt historiæ: neque in solis hominibus, in piscibus, in quadrupedibus, in quacumque animalium, ac plantarum specie monstrosa haud raro spectantur: Atqui si rebus singulis præflet sapiens, ac providus auctor, ille portenta ejusmodi averteret: Non ergo extat auctor iste sapiens, providusque.

Resp. nego min. nam quælibet ostenta, ac monstra supremi Numinis existentiam comonstrant, non avertunt. Etenim cum sint, fatentibus Atheis, certæ naturæ leges, ac imperturbabilis ordo, ut supra cap. 2. mom. 3. probatum est, quidquid præter naturæ cursum contingit, ostendit esse primam causam, quæ, prout lubet, rerum naturalium ordinem immutat, ut nova ac mira cernentes in sui convertat admirationem. *Deus enim creator est omnium, atque ubi, & quando creari quid oporteat, vel oportuerit, ipse novit: sciens universitatis pulcritudinem quarum partium vel similitudine, vel diversitate contexat. Sed qui totum inspicere non potest, tanquam deformitate partis offenditur: quoniam, cui congruat, & quo referat igno-*

rat, ait S. Pater loco nuperrime laudato. Insuper hæc ostenta vel sunt supra naturam; eaque a nobis vera miracula appellantur, ac evincunt esse Deum omnipotentem, qui facit mirabilia magna solus, in nostræ quidem Fidei, ac veritatis invictissimum argumentum, nunquam vero in gratiam Atheorum. Vel sunt præter naturam, qualia a nobis dicuntur monstra; istaque ex defectu causarum secundarum proveniunt, non superioris, ac primæ, quæ omnes effectus suos ita constituit, ut possint sæpenumero commutari, ac deficere.

Opp. 4. Creaturæ contingentes sunt, & nullam habent cum infinita causa proportionem: Ergo nequeunt nos in Dei notitiam certissime manuducere.

Resp. dist. ant. Contingentes sunt, scilicet, mutationi obnoxie ac defectibiles; conc. idest a causa productrice, ut existant, nequaquam pendent; nego. Potest artifex domum e. g. ædificare, & non ædificare. At constructa domo firmissime ratiocinamur. Est domus; ergo ab artifice constructa est. Possunt pariter produci, & non produci creaturæ: existentibus tamen recte infertur: sunt, igitur a supremo conditore fuerunt productæ. Proportio item inter effectum & causam necessaria non est ad probandam solam ejusdem causæ existentiam: non enim necesse est domum vivere, ac intelligere, ut certo scias vixisse cæmentarios, atque intellexisse architectum: imo nulla causa æquivoca eandem habere potest cum effectum suo perfectionem.

Opp. 5. Quod est omnino simplex, aut totaliter cognoscitur, aut totaliter ignoratur: Deus est omnino simplex: Ergo Deus aut totaliter cognoscitur, aut ignoratur totaliter: Atqui a Viatoribus nequit perfecte cognosci: Ergo debet penitus a Viatoribus ignorari.

Resp. ex doctrina nostri Ariminensis plures esse voces & conceptus simplices in se, quæ tamen plura connotant, id est, significant, ut terminus iste *creatio*, cui respondet res quælibet producta ex nihilo. Talem conceptum, ac terminum appellat præclarissimus Doctor conceptum, ac terminum connotativum, atque complexum. Itaque dist. maj. Quod est prorsus simplex, vel totaliter cognoscitur, vel totaliter ignoratur, si non valeat exprimi voce, & conce-

ptu connotativo & complexo, esto: si vocem, & conceptum connotativum, complexumque habeat, nego maiorem.

Opp. ultimo. Ipsi corporeæ materie nequaquam repugnat summa Providentia, ac Sapiencia; aviculæ namque dum nidos strunt, ovisque incubant, ingenium magnum præferunt: apis plusquam humana sapientia mella colligit, & ædificat laquearia: formica minimum animal adeo est provida ac solers, ut Proverb. vi. vers. 6. legatur: *Vade ad formicam, o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.*

Resp. aves, formicam, apem, omnia ventia, ac mortua dirigi ab auctore naturæ, & prædita esse sapientia, quam scholæ appellant *passivam*. Intolerabilem vero esse Atheistarum dementiam, qui cum videant animantia hæc minima omnium hominum artem, & opificium excedere, velint tamen singula sine sapientissimo Opifice procreata. Quis enim peritissimus artifex unam aviculam, apemque humana efficiat industria? Itaque mittamus insipientes, quos vel una bestiola confutat.

S C H O L I O N.

„ **L** Eviora quædam remanent discutien-
 „ da. Quorum primum est, non
 „ esse numerum Atheorum tam exiguum
 „ atque spernendum, ut præcedenti capite
 „ 2. Mom. ult. dicebamus. Enimvero præ-
 „ ter Americanos, vetustos Æthiopes, &
 „ philosophos quoque pollentes ingenio,
 „ quorum argumenta complexus est Cicero
 „ in libris de Nat. Deorum, plures exti-
 „ tisse, qui etiam in cultissima Italorum
 „ regione professi sunt Atheismum, Sa-
 „ muel Parckerus, Buddeus, Reimannus,
 „ alique, qui de Atheismo, ac superstitione
 „ scripsere, litteris tradiderunt. Qui-
 „ bus ii accensendi sunt, quos in suo ope-
 „ re inscripto *Athei detecti* ingeniosus enu-
 „ merat Harduinus. Labascit itaque argu-
 „ mentum illud, quo Dei existentiam
 „ demonstrari solet ex parvo numero,
 „ & ex ignorantia Atheorum. Deinde
 „ longe plures sunt, qui non unum, sed
 „ Deos plurimos coluerunt: plures item

„ qui *Pantheismum* commenti sunt, scili-
 „ cet, omnia Deum esse putarunt. Ut
 „ ergo ex istorum sententia nequit inferri
 „ vel multos Deos existere, vel Deum
 „ esse quodcunque sumus, quocunque mo-
 „ vemur; ita ex aliorum assertione non
 „ demonstratur invicte unum supremumque
 „ esse Numen. Præterea: Quot fuere,
 „ non philosophi tantum, verum etiam,
 „ ut inquirunt nonnulli, veteres Patres, &
 „ proculdubio Gnosticorum ingens nume-
 „ rus, qui materiam, ex qua corpora
 „ quælibet condita sunt, putarunt ingeni-
 „ tam esse, & Deo coæternam? Ex pro-
 „ ductione itaque materiæ, rerumque ex ipsa
 „ conflatarum, non videtur evinci virtus,
 „ & persistentia Conditoris. Insuper quæ-
 „ cunque creata sunt, limitationem ha-
 „ bent, atque finitatem, ideoque causam
 „ infinitam perfectissimamque sui procrea-
 „ tricem non postulant. Postremo videtur
 „ aliquibus legislatores, virosque prudentes
 „ ad cohibendos improbos religionem, Nu-
 „ minisque potentiam excogitasse, ut ni-
 „ mirum timore concussi, & formidine
 „ pœnæ a perpatrands sceleribus retrahe-
 „ rentur, eo ferme pacto, quo pueruli
 „ solent deterreri inanibus spectris ac lar-
 „ vis: unde Petronius Arbiter in Sa-
 „ tyrico.

„ *Primus in orbe Deos fecit timor,*
 „ *ardua celo*
 „ *Fulmina quum caderent.*

„ Hæc tamen eadem, qua præcedentia
 „ objectamenta, facilitate diluuntur. Ac
 „ primum quidem: nam qualicunque nu-
 „ mero sint Athei, quos ego puto esse
 „ perpaucos, quoniam inter Americanos
 „ quoque rudiores inveniri specimen quod-
 „ dam religionis, & aliquam numinis,
 „ quod formidant aut reverentur, obscu-
 „ ram licet & confusam perceptionem viri
 „ docti fatentur: solvit cavillulum illud
 „ Lactantius, scribens lib. i. de falsa re-
 „ ligione cap. 2. *Nemo est tam rudis, tam*
 „ *feris moribus, qui oculos suos in calum*
 „ *tollens, tamen nesciat cujus Dei provi-*
 „ *dentia regatur hoc omne, quod cernitur,*
 „ *non aliquam tamen esse intelligat ex ipsa*
 „ *rerum magnitudine, motu, dispositione,*
 „ *constantia, utilitate, pulcritudine, tem-*
 „ *pera-*

„ peratione : nec posse fieri , quin id , quod
 „ mirabili ratione constat , consilio majori
 „ aliquo sit instructum . Prudentius item in
 „ Apotheosi .

„ Attamen in celum quoties suspexit ,
 „ in uno
 „ Constituit jus omne Deo , cui serviat
 „ ingens
 „ Virtutum ratio variis instructa mi-
 „ nistris .

„ Illi itaque Athei inexcusabiles sunt ,
 „ ignorantia laborant vincibili , & sola re-
 „ rum contemplatione illam possunt quam-
 „ facillime exuere . Alterum eadem facili-
 „ tate expeditur , tum quia Deum unum
 „ esse ratione assequi possunt cultores nu-
 „ minum profanorum ; tum etiam quia in
 „ Deorum multitudine unum ceteris anti-
 „ quorem , ac potentiorum esse non dene-
 „ gant , sit Jupiter , sit alius quispiam .
 „ Vide Clementem Alexandrinum in Pro-
 „ trepico ad Gentes , Justinum in libro de
 „ Monarchia , ceterosque collectos ab Au-
 „ gustino Eugubino in libris de Perenni
 „ Philosophia , a Nicolao Lenglet in notis
 „ ad Lactantium lib. x. cap. 5. &c. Ejus-
 „ dem est generis , quod sequitur tertio
 „ loco ; siquidem & materiam non semper
 „ extitisse Physicis argumentationibus de-
 „ monstratur , eo quod ens æternum debet
 „ esse immutabile , simplex , neque con-
 „ tingentibus , variisque mutationibus obno-
 „ xium ; & si disputandi gratia demus
 „ eandem materiam semper fuisse , non
 „ tamen inde consequeretur non fuisse crea-
 „ tam a Deo in illorum sententia , qui
 „ sempiternam dixere : atque ulterius , ta-
 „ met si fuisset æterna , quod nec fuisse ,
 „ nec esse potuisse nos arbitramur , quum
 „ iners sit , & ad sibi figuram & formam
 „ dandam prorsus impotens , eguisset arti-
 „ fice , qui ex illa cuncta educere & effi-
 „ cere valeret . Quapropter Ovidius , qui
 „ in Metamorphoseon priori libro infor-
 „ mem illam & indigestam materiam ante
 „ res omnes extitisse supponit , ei Deum
 „ distinctionem , propriamque & singula-
 „ rem elementorum rerumque composita-
 „ rum distributionem addidisse , scite ele-
 „ ganterque affirmavit . Ita enim ait :

„ Ante mare & terras , & quod tegit

„ omnia celum ,
 „ Unus erat toto nature vultus in orbe ,
 „ Quem dixere chaos , rudis , indigesta-
 „ que moles .
 „ Illa vero permixione & confusione de-
 „ scripta , prælaudatus
 „ Poeta prosequitur :
 „ Hanc DEUS , & melior litem na-
 „ tura diremit .
 „ Nam calo terras , & terris abscidit
 „ undas :
 „ Et liquidum spisso secrevit ab aere
 „ celum .
 „ Quæ postquam evoluit , cæcoque exe-
 „ mit acervo ,
 „ Dissociata locis concordæ pace ligavit .
 „ Et post pauca :
 „ Sic ubi dispositam , quisquis fuit
 „ ille Deorum ,
 „ Congeriem secuit , sectamque in mem-
 „ bra redegit .
 „ Principio terram , ne non æqualis ab
 „ omni
 „ Parte foret , magni speciem glomera-
 „ vit in orbis .
 „ Tum freta diffudit , rapidisque tu-
 „ mescere ventis
 „ Jussit , & ambitæ circumdare litora
 „ terræ .
 „ Addidit & fontes , & stagna im-
 „ mensa , lacusque ,
 „ Fluminaque obliquis cinxit detlivia
 „ ripis ;
 „ Quæ diversa locis partim sorbentur ab
 „ ipsa ,
 „ In mare perveniunt partim , campo-
 „ que recepta
 „ Liberioris aquæ , pro ripis litora
 „ pulsant .
 „ Jussit & extendi campos , subsidere
 „ valles ,
 „ Fronde tegi sylvas , lapidosos surgere
 „ montes .
 „ Utque dux dextra celum , totidemque
 „ sinistra
 „ Parte secant zone , quintæ est arden-
 „ tior illis :
 „ Sic onus inclusum numero distinxit
 „ eodem
 „ Cura DEI , &c.

„ Tametsi ergo materia fingatur æter-
 „ na , non excludetur supremus & omni-
 „ po-

„ potens Deus, qui ex præexistente mate-
 „ ria universas res corporeas condidisset in
 „ tempore. In quarto autem argumento
 „ solvendo non morabor. Etenim causa ef-
 „ fectus finiti, si non sit prima, & ipsa
 „ ab alia dependet, & commutabilis est,
 „ contingens, imperfecta. At si prima
 „ causa sit, independens est ab alia, a se,
 „ & per se subsistens, immutabilis, per-
 „ fectissima. Quamquam in serie causa-
 „ rum secundarum, licet ipsæ mutabiles
 „ sint, ac finitæ, re ucet invariabilis ordo,
 „ & lex quædam perpetua motus, disposi-
 „ tionis, actionis, quæ longe illarum na-
 „ turam, virtutemque supergreditur, & au-
 „ ctorem suum ostendit potentia summa,
 „ & sapientia incomprehensibili præditum.
 „ Amplior quoque & dispar virtus necessa-
 „ ria est in causa secunda, quæ res educit
 „ ex materia existente: atque delirat o-
 „ mnino, qui in utrisque similem agendi
 „ vim ac potestatem credit inesse. Detur
 „ tandem legislatores aliquos, ut Lycur-
 „ gum, & Numam statuisse cultum Deo-
 „ rum, legesque ad incutiendum impiis
 „ terrorem, civesque in officio continendos:
 „ lex tamen omnium vetustior, si de le-
 „ gibus scriptis loquamur, est Mosaica re-
 „ ligionis causa potissimum promulgata.
 „ Sed ad improbos perterrefaciendos quid
 „ præstaret notitia Numinis, si nullum ef-
 „ fet, idque possent iidem improbi sibimet
 „ suadere? Oportet etiam, ut quemadmo-
 „ dum in moderatore Reipublicæ est facul-
 „ tas largiendi præmia ad incitamenta vir-
 „ tutis, & irrogandi poenam ad scelerum
 „ cohibitionem, ita sit utraque facultas in
 „ Universi Moderatore, alioqui præferenda
 „ esset dignitas, ac potestas peculiaris Recto-
 „ ris dignitati ac potestati Rectoris uni-
 „ versorum. Ceterum magis iis timendum
 „ esse, qui ut liberius indulgeant volupta-
 „ tibus, vitiisque dent operam, dicunt in
 „ corde suo, *Non est Deus*, quam timen-
 „ dum sit nobis, qui Deum misericordem,
 „ simulque justum agnoscentes ducimur non
 „ tantum poenæ formidine, sed etiam spe
 „ retributionis, & amore justitiæ, sapienter
 „ demonstrat hisce versibus Eminentissimus
 „ Auctor Antilucetii lib. I.

„ *Durum opus est, ais. At gratis bo-*
 „ *na nulla parantur,*
 R. P. Berti Theol. Tom. I.

„ *Nonne etiam ipsa tibi venit, erumpit-*
 „ *que labore voluptas?*
 „ *Ignotus Deus est, inquis. Sed noscere*
 „ *quanti est?*
 „ *Cujus res agitur, lite hac pendente?*
 „ *Dei ne,*
 „ *An tua? Si obscurum est vitam post*
 „ *fata futuram?*
 „ *Clarius estne tibi penitus nihil esse*
 „ *futurum;*
 „ *Si liquet, ostendas: etenim vulgata*
 „ *neganti*
 „ *Hoc incumbit onus: si non liquet,*
 „ *inde timendum.*
 „ *Nil metuis, certique loco tibi stare*
 „ *videtur*
 „ *Quod dubium est. Sequeris dulces*
 „ *pro luce tenebras;*
 „ *Nempe placent: Placet exitium: Nox*
 „ *te illa necabit.*

CAPUT IV.

*Quædam præcedentium confectaria proponun-
 tur, atque explanantur.*

INquirunt Scholastici, an hæc Proposi-
 tio, *Deus est*, sit per se nota, an sal-
 tem adeo sit naturali rationi obvia, ut nul-
 lus hominum, quantumvis sylvestris ac ru-
 dis, possit eam impune, & absque culpa
 ignorare: quæ duo, tametsi ex dictis aper-
 tissime consequuntur, sunt tamen hoc loco
 juxta scholæ consuetudinem definienda. Ita-
 que propositionem per se notam eam dici-
 mus, quæ sola clara perceptione terminor-
 um redditur manifesta, neque, ut illi assen-
 tiamur, opus est ratiocinatione, & discursu.
 Quod enim Theologi dividant propositio-
 nem per se notam, in per se notam in se,
 & per se notam respectu nostri, priorem-
 que definiant eam, in qua de re aliquid
 enunciatur, quod ipsi essentialiter convenit,
 propter illorum auctoritatem recipio; sed
 hanc dici vellem *essentialem*, non *per se*
notam: quippe notum aliquid appellatur re-
 late ad mentem, quæ noscit. Illud ergo
 quaeritur tantum, sitne per se nobis mani-
 festum, Deum existere; præsertim cum o-
 mnes fateantur Deo essentialiter competere
 existentiam, quod, ut monui, dicunt esse
 notum *quoad se*. Porro affirmativam sen-
 ten-

tentiam tenent, quotquot ideam Dei ingentiam defendunt, necnon Scotus, Aureolus, D. Bonaventura, horumque discipuli, qui tamen diversa a nobis ratione ducuntur. Aliorum quidam docent illam propositionem nullatenus esse notam viatoribus, ut Thomistæ omnes, & ex nostris Gibbon, Puteanus, Benedictus a Sancto Jacobo, ac sapientissimus Magister Henricus Florez, quem Deus optimus maximus diu servet incolumem. Quidam vero affirmant notam esse sapientibus tantummodo, ut Ægidius, Gerardus, Argentinas, Lafosse, Gavardi, alique Nostrates.

PROPOSITIO I. Hæc enunciatio, *Deus existit*, est nobis per sese nota, ac manifesta.

Probatur: Propositio dicitur per se nota, cui perceptis terminis absque alia ratiocinatione humana ratio assentitur: Huic enunciationi, *Existit Deus*, perceptis terminis absque ullo medio discursu mens assentitur. Ergo enunciatio ista, *Deus existit*, dicenda est per se nota. Minor probatur iisdem momentis, quibus cap. 1. statuimus inesse cuique Dei notitiam ingentiam, quorum summa hæc est. Alicui enunciationi statim ac voces, terminique innotescunt, ratio humana assentitur, quotiescumque in clara eorundem terminorum perceptione elucet quidquid in propositione enunciat, etiam si aliquando primo aspectu minime a rudibus intelligantur. Est enim per adversarios per se nota nobis hæc propositio: *Incorporea non sunt in loco commensurative*, tametsi ignarus statim non percipiat quid sit res incorporea, quidque loco commensurari, quoniam ubi quisque hujus enunciationis intima perceptione penetrat terminos, ei penitus acquiescit. Atqui in clara idea, ac notione hujus nominis *Deus* relucet apertissime existentia, quamvis ultro daremus Adversariis, esse inter incolas Capitis Bonæ Spei, & Canadensium plerisque barbaros plane inscios, ut nunquam Dei nomen audierint, de quibus sup. cap. 2. mom. ult. Ergo huic propositioni, *Existit Deus*, quisque perceptis vocabulis absque ullo discursu acquiescit. Minor propositio, præterquamquod cap. 1. comprobata est, traditur ab Augustino lib. 1. de Doctrina Christiana cap. 1. ab Anselmo in Alouquio cap. 2. necnon a Cicerone in lib. 1.

de Nat. Deorum, a Sexto Empirico in VIII. adversus Mathematicos; neque, factentibus omnibus, quisquam est, qui certa animi notione non præsentiat, talem esse Deum, ut in omni natura nihil possit esse præstantius. Sed in perceptione, ideaque rei perfectissimæ ac præstantissimæ elucet existentia, quæ est prima rerum omnium perfectio, ut diximus Prop. 2. cap. 1. Ergo &c.

Resp. Ludovicus Habert, in notione summi boni includi quidem existentiam objectivam, sed non realem; idest, terminum illum *Deus* excitare in intellectu ideam summi boni, ideoque existentis; sed utrum revera istud summum bonum datur a parte rei, non ipsa terminorum apprehensione probari, sed inspectione creaturarum. At hæc responsio nequit sententiam nostram labefactare, eo quod realis existentia est maxima perfectio, & consequenter in idea summi boni concipitur etiam existentia realis, ut loco citato demonstravimus: ac præterea summi boni existentia non solum rerum creaturarum contemplatione, sed etiam intima conscientia, insitaque idea deprehenditur.

Opp. 1. cum Friderico Gavardi, & Henrico Florez. Propositio per se nota a nullo negatur. Hæc propositio, *Existit Deus*, negatur ab aliquibus. Ergo non est per se nota omnibus. Minor est S. P. Augustini, qui serm. 10. de verbis Domini explanans verba Psal. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, ait *Insania ista paucorum est*; & Tract. 106. in Joannem. *Exceptis enim paucis, in quibus nimium natura depravata est, universum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem*. Igitur aliqui, licet perpauci, Deum negant.

Possent respondere juxta ea, quæ diximus cap. 2. mom. ult. nullum fortassis fuisse atheum speculative; & producta Augustini testimonia de improbis, qui Deum negant practice esse exponenda; siquidem S. P. in Psalmum XIII. ait: *Nec ipsi enim sacrilegi, & detestandi quidam philosophi, qui perversa, & falsa de Deo sentiunt, ausi sunt dicere, non est Deus*. Ideo ergo dixit in corde suo: quia hoc nemo audet dicere, etiam si ausus fuerit cogitare. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in affectionibus suis: idest, dum amant hoc seculum, & non

non amant Deum ; ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam , & sic excæcant , ut possit etiam dicere imprudens in corde suo , non est Deus . Quo in loco Augustinus docet esse quosdam atheos , qui dati in reprobum sensum cogitant Deum non esse , ne illum tanquam Deum glorificent : at nequeunt quod cogitant ignorare , ut sequenti propositione plane ostendam. Verumtamen transm. maj. dist. min. Hæc enunciatio , *Existit Deus* , negabatur ab aliquibus , perceptis terminis , eorumque inspecta notione . nego . Nulla habita ratione terminorum , ac ideæ , quæ hisce terminis subest : conc. minorem. Porro hæc propositio , *Omne totum est majus sua parte* , consensu omnium est per se nota ; & tamen aliqui eam negaverunt , ut scribit Ægidius Romanus in 111. dist. 39. qu. 3. & Mag. Florez in quæst. 1. de Exist. Dei num. 3. quoniam nondum plane rerum significationem perceperant . Igitur nihil mirum , si quidam barbari , rudesque negaverint propositionem istam , *Existit Deus* , non attendentes ad notionem terminorum , qui ampliorem quoque exigunt expositionem , quam postulet præcitatum Geometricum axioma .

Dices : Si requiritur terminorum perceptio ; erit ergo ea propositio tantum sapientibus per se nota , ut affirmat Ægidius , imo & Psalmista , ut ait : *Dixit insipiens in corde suo , non est Deus .*

Resp. nihil magis me in votis habere , quam præclarissimis Theologis consentire , maxime vero Romano Ægidio omnium nostrorum facile principi . Sed assero ad percipiendam significationem hujus nominis , *Deus* , nullius opus esse scientiæ comparatæ ratiocinio , ac discursu ; sufficere autem naturalem rationem , intimamque conscientiam . Nam quod Psalmista ait negare , quod Deus sit , solos insipientes , id parum adversariis suffragatur ; tum quia Augustinus nomine insipientium comprehendit etiam sacrilegos , ac detestandos philosophos , qui humana sapientia pollebant : tum etiam , quoniam non solum scripturarum more ; verum etiam Platónico dicuntur insipientes qui improbi sunt , etiamsi sapere plurimum videantur . Paucis id expressit in notis Psal. doctissimus Bossuet , & venuste Italico carmine Cl. Gregorius Redi .

Opp. 2. cum Thomistis . Ad propositio-

nem per se notam requiritur cognitio terminorum , & immediata , & , prout Scholæ loquuntur , quidditativa . Terminus istius Propositionis , *Deus est* , non cognoscitur immediate , sed ex rebus aspectabilibus , & ex effectibus , non in se , atque intuitiva visione , nisi in cælesti Patria a beatis . Ergo ea Propositio , *Existit Deus* , nulli creaturæ , si beati excipiantur , est per se nota .

Resp. conc. prima parte majoris , nimirum , quod termini propositionis per se notæ debeant immediate cognosci , nego alteram , scilicet , quod necessario cognosci debeant *quidditative* , si per cognitionem quidditativam intelligas vividam , ac plenissimam Dei visionem ; quod si intelligas cognitionem inadæquatam , idest , solius existentia , & etiam aliarum perfectionum notitiam confusam , & ænigmaticam , ut explicavi in Resp. ad 2. Opposit. Proposit. 1. Cap. 1. huic etiam parti subscribo . Servata autem syllogistica forma , dist. minorem : Deus cognoscitur mediate per creaturas , tantum , nego . Per creaturas , & per indefectibile lumen unicuique intime præsens , concedo . Vide quæ diximus loco nuper citato . Neque dicas propositionem per se notam nullatenus posse per effectus demonstrari , ut manifestum est de illo metaphysico principio , *Quodlibet est , vel non est* ; id enim valet , quotiescumque propositionis subjectum nullos habet effectus , quibus comprobari possit illius existentia ; secus si effectus habeat , ut Deus causa , ac principium universorum .

Opp. 3. Ex quo in clara Dei perceptione concipiatur summe bonum , ac perfectissimum ens , & perfectio sit Dei providentia , ac simplicitas , non infertur , quod hæc propositio , *Deus est simplex , Deus omnibus providet* , sit nobis per se nota . Ergo ex quo in idea Dei , ac summi boni eluceat existentia , non consequitur per se notam esse hanc propositionem , *Existit Deus* .

Resp. Gaspar Juenin non eandem esse rationem de providentia , & simplicitate , ac de existentia Dei : multi enim dediti corporeis sensibus cogitarunt in ipso Deo humani corporis figuram ; multi existimarunt Providentiam , quæ sese ad res vilissimas demittat , vanam esse sollicitudinem : e contra

tra neminem prorsus fingere posse, quod existentia aliqua perfectio non sit: idque probat ex Augustino, qui lib. 1. de Doctrina Christiana cap. 7. docet homines, quoniam diversis moventur bonis, partim ad corporis sensum, partim vero ad animi intelligentiam summum bonum concipere. Sed non opus his rimulis. Nego antecedens: nam hæc propositiones, Deus est simplex, Deus est infinitus, summe sapiens, immensus, provisor universorum &c. sunt & ipsæ nobis per se notæ, quoniam in clara summi boni perceptione, atque intimo, & incommutabili lumine, simplicitas, infinitas, sapientia, ac providentia relucent immediate. Neque obest, quod nonnulli hæc divina attributa negarunt; negarunt enim propterea quod ad corporis sensum, non ad mentis rationem summi boni notionem fingere maluerunt: quod recte ac sapienter docet citato loco Augustinus, qui nos invictissime percipere Deum esse in ipsa veritate, intimoque incommutabili lumine probat luculenter cum locis priori capite adductis, tum de Libero arbitrio a capite quinto ad decimum quintum, ubi de divina existentia per ideam ingenitam manifesta disertissime disputat. Sed in hoc priori Corollario non debet ulterius oratio nostra immorari.

Alterum, quod ex dictis consequitur est, neminem posse invincibili circa Dei existentiam laborare ignorantia: non enim ignoratur invincibiliter, quod interna animadvertentia, pluribusque cuivis notis momentis potest dignosci. Cum autem Molina, alique nonnulli sentiant oppositum, addam & de hoc asserto longe probabilior sententiam nostris Theologis, ceterisque fere omnibus communem. Est autem ignorantia invincibilis ea, quæ humanis mediis adhibitis nequit dispelli; qualis esset in homine pagano ignorante nondum sibi revelata fidei mysteria: de qua ignorantia, ejusque generibus erit opportuniori loco inquirendum.

PROPOSITIO II. Nullus, quantumvis agrestis, ac barbarus potest Creatorem suum invincibiliter ignorare.

Prob. 1. Psalm. 78. v. 6. hæc habentur: *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.* Sap. xiii. v. 9. *Si enim*

tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum; quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt? Et in Epist. ad Rom. cap. 1. v. 18. Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent; quia quod notum est Dei manifestum est in illis. Quibus aperte asseritur reos esse, maximumque promereri supplicium quotquot ad idola conversi Dominum ignoraverunt, quem ex procreatis rebus poterant naturali ratione comprehendere: sed invincibilis ignorantia delinquentem subtrahit a judicis ira, reddit excusabile quodcumque scelus; quoniam humana industria vitari non potest, nec imputari liberæ voluntati quidquid absque culpa penitus ignoratur. Ergo si gentes, quæ Deum non noverunt, neque invenerunt Dominum ex aspectabili sæculo, inexcusabiles sunt, supplicioque mulcendæ, nullatenus ignorantia possunt invincibili laborare. Quod argumentum ita proponitur a Lactantio in 1. Divinarum Institut. *Quam sibi veniam sperare possunt impietatis suæ qui non agnoscunt cultum ejus, quem prorsus ignorari ab homine fas non est?*

Secundo probatur ex PP. Nam Gregorius Magnus lib. 17. Moralium cap. 3. scribit: *Eo ipso, quod homo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum qui se condidit, Deum esse.* Tertullianus lib. de Spectac. cap. 2. *Nemo negit, quia nemo ignorat, quod ultro natura suggerit Deum esse universitatis conditorem.* Et in Apologia cap. 17. *Hæc est summa delicti nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt.* Item adversus Marcionem I. *Anima a primordio conscientia Dei dos est: eadem nec alia & in Ægyptiis, & in Syriis, & in Ponticis &c.* Hilarius quoque xi. de Trinit. de Deo ait: *Neque mundo ignorabilis effici potest.* S. P. Augustinus vero lib. 2. Quæst. Evangelicarum cap. 46. *Apud Dominum, inquit, etiam illi sunt inexcusabiles, quibus lex data non est, quia per creaturam poterant cognoscere Creatorem.* Tractatu etiam cvi. in Jo. *Hæc est vis veræ divinitatis, ut creatura rationali jam ratione utenti non omnino, & penitus possit abscondi.* Nec non Enarrat. in Ps. lxxiv. *De nullo loco judicat, qui ubique secretus est, ubique publicus? quem nulli licet, ut est, cognoscere, & quem nemo per-*

permittitur ignorare. Paulus quoque Orosius in lib. Histor. 6. cap. 1. *Deum quilibet hominum contemnere ad tempus potest, nescire in totum non potest.* Adde loca producta cap. 1. prob. 2. non enim alia proferam in confirmationem veritatis, de qua idemmet Tullius in 1. de legibus scripsit: *De hominibus nulla gens est, neque tam immansuetata, neque tam ferrea, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat.*

Tertio probatur propositio argumentis a ratione petitis, quorum nonnulla seligam. Sit vero primum: De priori Decalogi præcepto, *unum Deum cole*, ut ostendam in lib. 21. dari non potest invincibilis ignorantia. Ergo neque de summi Numinis existentia, quæ a memorato præcepto jam manifesta supponitur. Accedit alterum. Quisquis invincibiliter Deum ignoraret, quantumvis flagitiosissimus, numquam peccati theologici foret reus, sed philosophici tantum. Est enim peccatum philosophicum actus humanus disconveniens rectæ rationi, non tamen transgressio divinæ legis, si perpetretur ab eo qui Deum ignorat. Atqui hæc propositio anno 1690. ab Alexandro VIII. proscripta est: & peccatum philosophicum est commentitium. Ergo Deum nemo potest invincibiliter ignorare. Postremo. Ignorantia invincibilis ea est, quæ humanis mediis, aliisque in nostra potestate positis nequit superari. Ignorantia existentiae Dei a quocumque licet ferreo, ac sylvestri mediis, quæ in ejus sunt potestate, facillime tolli potest. Ergo in nullo, quantumvis immansuetato, ac rudi ignorantia divinæ existentiae censenda est invincibilis. Minor constat; nam unusquisque præditus est intelligentia, ac ratione, qua sive per inditam sibi ideam Dei, sive per rerum corporearum contemplationem, potest summi boni, ac primæ causæ sibi comparare notitiam. Atque, etiamsi rationalis facultas per se sola in Dei cognitionem minime posset assurgere, præsto tamen sunt singulis hominibus in adversariorum nostrorum sententia auxilia supernæ gratiæ: quam tamen ad cognoscendam Existentiam Dei necessariam non esse, vera est, & communior sententia.

Opp. 1. Ad solam fidem pertinet superni Numinis existentia. Potest ergo impune ab iis, quibus non est revelata, ignorari;

quales erant, inquit Molina, incolæ Braxiliæ, antequam a Lusitanis subjugarentur.

Resp. nego ant. Etenim & ad naturalem rationem, & ad fidem simul spectat supremi Conditoris cognitio, eo sensu, quem explanavi postrema instantia 1. Opp. cap. 1. Imo est D. Thomæ sententia, cui assentiuntur & nostri, quod *Deum esse* non sit Fidei obiectum, sed ad Fidei articulos quoddam præambulum. Sed tradita a me responsio conformior est Augustino, qui in II. de lib. arb. cap. iv. ait: *Est enim Deus, & vere, summeque est: quod jam non solum indubitatum, quantum arbitror, sed etiam certa, quamvis adhuc tenuissima, forma cognitionis attingimus.*

Opp. 2. Puer in sylvis, aut apud Atheos parentes, quorum dictis plurimum fidit, enutritus nunquam audit Deum esse: id ergo ignorat excusabiliter.

Resp. nego conseq. Ille enim puer, quidquid sibi parentes, ac præceptores curent insinuare, clariori lumine inditæ sibi conscientiæ, & creaturarum Conditorem suum conclamantium potest divinam existentiam attingere. Neque a culpa erit immunis propter domesticorum traditionem; quibus si non fideret negantibus ea, quæ oculis conspiciuntur, vel obvia sunt naturali rationi, neque debet aures præbere dicentibus, *non est Deus.*

Insurges. Ad invincibilem ignorantiam tollendam duo requiruntur, unum ut aliqua Dei cogitatio pulset animum, alterum quod talis cogitatio aperte proponatur cum debito comparandi perfectiorem cognitionem. Fieri potest, ut nulla Dei cogitatio animum subeat, neque prædicto puero cum tali debito proponatur. Ergo potest in puero illo reperiri invincibilis ignorantia.

Resp. nego majorem: nam si ad ignorantiam vincibilem necessaria esset prævia aliqua cogitatio, quotiescumque datur incogitantia, atque inadvertentia, daretur ignorantia invincibilis. Quare satis est, si ea cogitatio præsto sit, & sine ullo labore possit haberi: alias invincibiliter prima principia omnibus per se nota, nec non me ipsum ignorarem, cum aut dormio, aut aliud cogito. Nec etiam necessaria est perfecta, ac certa cognitio; cum ad operandum non sit necessaria certitudo metaphysica, sed sufficiat moralis. Atque hinc est, quod

quod ipse Amicus, qui præfato utitur argumento, concludit tandem. *Quamvis hæc probabilis sit: probabilius tamen defendi potest sententia opposita, ut neque in paucis, neque ad tempus perfecta ratione utentibus dabilis sit invincibilis ignorantia de Deo.*

Urgebis adhuc: Saltem in priori instanti, quo ipse puer pervenit ad rationis usum, hac invincibili ignorantia poterit affici, & a Deo aliquantisper averti.

Resp. nego propositionem loquendo de instanti morali, quo deliberate incipit agere, ac se se ad aliquod bonum convertit: nam de instanti physico fateor, quod ante deliberatum voluntatis motum sit necessaria animadvertentia, & cogitatio: sed dum mens animadvertit & cogitat; imo, ut dicebam, dum facile potest animadvertere & cogitare, nulla est talis ignorantia, quæ dici valeat insuperabilis. Est tamen opinio aliquorum, qui existimant in primo instanti rationis puerum illum teneri ad convertendum sese in Deum sub ratione boni in communi, non sub particulari, prout est universarum rerum principium, ac finis. At sub ista quoque ratione potest Auctoris sui existentiam percipere ex illa eademmet Boni idea insita illius menti, ac intima sui ipsius conscientia, atque ex rerum aspectabilium contemplatione.

Opp. 3. Quamplurimi adeo sunt rudes, ac plumbei, ut ratiocinio uti non possint, quo divina existentia firmissime demonstratur, maxime cum Petrus de Alliaco, aliique Theologi arbitrentur argumenta, quæ ad probandam Dei existentiam proferantur, probabilia quidem esse, sed non plane demonstrativa: alii insuper in suorum criminum poenam in tantam prolabantur cecitatem, ut nequeant in Dei notitiam, & cogitationem assurgere: Ergo in his saltem erit invincibilis ignorantia.

Resp. falsum esse antecedens, non enim invenitur homo rationis compos, qui adeo sit stupidus, ut ad intimam sui conscientiam nequeat advertere, neque tam scelestus, ut omni penitus lumine vel naturali, vel supernaturali destituatur. Sed dato antecedenti, nego conf. quippe ad tollendam ignorantiam invincibilem non requiritur evidens demonstratio, sed sufficit tantum probabilis.

Opp. ult. Hugo Grotius, & alii interpretantur verba Apostoli ad Rom. 1. 5.

19. *Manifestum est in illis*, multis inter ipsos, scilicet Pythagoreis, Platonis, Stoicis, quorum argumenta convincendo Aristoteli, & Epicuro sufficiunt. Eundem præferunt sensum Patrum testimonia. Crimina denique patrata ab ignorantibus Deum rectæ adversarentur rationi, sed non manifestæ divinæ legi. Corruunt ergo momenta pro hac assertione producta.

Resp. nego ant. de omnibus indiscriminatim sermonem instituunt Sacræ literæ, ac Patres, omnesque rationali lumine præditi sunt; & si philosophi soli Atheos profligaverunt, poterant tamen singuli Atheos detestari. Labitur quoque absque æterna lege humana ratio, quemadmodum occasu solis offunduntur tenebræ: est enim ratio humana æternæ participatio legis, sicuti terrenorum corporum splendor solis irradiatio. Eapropter si Deum tollas, evertitur lex æterna; si legem æternam, extinguatur ratio; si rationem, natura perit humana; neque aliquid fingi potest ineptius, quam opus rationi dissonum, nec æternæ legi repugnans.

S C H O L I O N.

„ **P**ropositio prima non videtur firmissi-
 „ ma demonstratione comprobari,
 „ quoniam apertissimum non est dari inge-
 „ nitam, & perspicuam ideam Dei. Id
 „ saltem in controversia positum est. Illud
 „ etiam Cartesianum pronunciatum, *Quid-*
 „ *quid in idea clara alicujus rei evidenter*
 „ *elucet, id de ipsa re potest affirmari*, non
 „ est adeo pervulgatum, ut singuli illud
 „ percipiant. Atque, ut verum sit, nega-
 „ tur a multis posse illud absque ratiocina-
 „ tione illucescere. His vero excussis, im-
 „ mobili stat loco Thomistarum sententia:
 „ cujus fundamenta sunt objecta, quæ præsi-
 „ dio ingenitæ illius ideæ dissolvimus. Nostræ
 „ itaque præferenda est sententia, quam tradit
 „ S. Thomas 1. p. q. 2. art. 1. de verit. q.
 „ 10. art. 10. & in 1. contra Gentiles cap.
 „ 11. Accedit, quod propositioni per se
 „ notæ ita unusquisque præstat assensum,
 „ ut nemo illius oppositæ assentiatur. At
 „ sunt nonnulli, in quibus adeo depravata
 „ est natura, ut Deum esse non putent,
 „ insipientes saltem, & Athei. Sequeretur
 „ hic duntaxat, propositionem illam *Deus*
 „ *est* notam esse sapientibus, quod tradunt
 „ Ægi-

„Ægidjani nostri . Verum & Sapientes
 „quod Deus sit ratiocinatione assequuntur.
 „Illos autem , quos Ægidius ait fuisse et-
 „iam qui negarunt axioma Geometricum ,
 „*Omne totum est majus sua parte* , igno-
 „rasse puto significationem vocabulorum ,
 „eisque fuisse similes , qui circulum qua-
 „dratum , & nivem atram vocarent : quod
 „evenire non potest , nisi terminis non per-
 „ceptis , aut mente prorsus emota .

„Uti sumus in probatione tertia secun-
 „dæ propositionis condemnatione *peccati*
 „*philosophici* . Dari hoc peccatum propu-
 „gnarunt quidam anno 1686. in Thesibus
 „Divioni Burgundiæ urbis , & rursus an-
 „no 1688. Claromontis Arvernæ. Franci-
 „scus Morenas in sua Ecclesiastica Histo-
 „ria tom. 10. pag. 198. ait propugnatum
 „fuisse non absolute , quasi detur reipsa ,
 „sed ex suppositione , & hypothesi , quod
 „aliqui destituti sint qualibet Dei cogni-
 „tione . Didicit Morenas hac ratione pur-
 „gare illius peccati assertores a Patre Dau-
 „rigny tertio Memoriarum Historicarum
 „volumine pag. 336. Vtrumque refellit
 „epistola decima octava Eusebius Philale-
 „thes . Ut ut sit , illa de *peccato philoso-*
 „*phico* assertio ab Alexandro VIII. pro-
 „scripta fuit : ideoque positionis nostræ
 „fulcimentum firmiter perseverat .

CAPUT V.

*De Polytheismi, sive Idololatriæ causa,
 & origine .*

ATheis , quantum temporis angustia pa-
 titur , refutatis , stylum acuo adver-
 sus Politheos , idest , plurium divinitatum
 cultores , quorum populus & amplior fuit
 apud Gentes , & pervicacior . Etenim qui-
 dam adeo in Deos fuere liberales , ut Ho-
 merus , Hesiodus , & Chrysippus magnam
 illorum invexerint turbam : Orpheus vero ,
 auctore Theophilo Antioheno lib. ad Au-
 tolycum III. ducentos sexaginta duos com-
 mentus sit , quos profana Græcorum , ac
 Romanorum profecuta est Religio . Mane-
 tem Persam duos constituisse , unum effi-
 cientem quælibet bona , alterum omnia ma-
 la inferentem tradunt Athanasius , Epipha-
 nius , Augustinus , Nicetas , alique . Fau-

stus autem multos finxit , & inter eos duo-
 decim quosdam magnos , ternos per quatuor
 tractus ; quibus ille unus circum agitur ,
 quem vocat regentium regem , sceptrige-
 rum , perennem , floreis coronis cinctum ,
 & facie rutilantem , ut inquit S. P. Augu-
 stinus lib. contra eundem Faustum xv. cap.
 5. Prætermitto Tritheitas , quos in errorem
 induxit effrænis divinatorum mysteriorum ,
 audaxque curiositas ; & quorum sectam in-
 stituit initio seculi Joannes Philoponus ,
 eamque in Phologia restituit Georgius Paul-
 lus , & Cananovius a Valentino Gentili ,
 ut in libro de unitate divinæ essentiae con-
 queritur Theodorus Beza , fascinati : in
 quam insaniam anno 1567. prolapsus est
 ejusdem Bezæ discipulus Petrus Satorius .
 Tale vero non est aliorum Polytheorum
 nomen , præsertim Ægyptiorum , qui etiam
 stipitibus , brutis , arboribus , astrisque genua
 curvarunt , ut illorum singularem mentio-
 nem faciamus .

Deorum originem in particulari contexere
 non est hujus loci , atque instituti : sed sat
 erit nunc Polytheismi investigare principium :
 quod Rab. Maimonides in libro de idolola-
 tria refert ad Enos . Alii Hebræis infensis-
 simi , nisi intrusum , instauratum certe conten-
 dunt a Mose . A sola historia rerum ab ipso
 Mose gestarum universam Theologiam
 Gentilium promanasse , omnesque populares
 Deos esse eandem Personam Mosis , cona-
 tur ostendere in Demonstratione Evangeli-
 ca a tertio ad undecimum caput clarissimus
 Daniel Heutius . A Cam Noemi filio ,
 ejusque posteris idolorum cultum promanasse
 existimant alii . Et quoniam ad refellen-
 dum errorem maxime conducit lutulentum ,
 scædissimumque fontem inquirere ; hæc om-
 nia brevi hac dissertatione resolvam .

PROPOSITIO I. Qui putant Enos
 fuisse supersticiosi Polytheismi auctorem la-
 bili fundamento nituntur .

Prob. Hæc aliquorum Hebræorum opi-
 nio nullo comprobatur momento præter
 quam versu 26. cap. iv. Genes. *Sed &
 Seth natus est filius , quem vocavit Enos :
 Iste cepit invocare nomen Domini ;* ubi le-
 gendum putant , *Tunc cepit profanari nomen
 Domini :* Hoc momentum inane est , atque in-
 firmissimum : Ergo nullo firmo divinarum li-
 terarum testimonio præfata corroboratur as-
 sertio . Prob. minor. I. auctoritate nostræ
 Vul-

Vulgatæ, in qua Amama nil reprehendit præter pronomen *Isle*, quod male putat substitui pro adverbio *Tunc*; quod valde futile est, tum quia Vulgatæ nostræ lectionem confirmant versiones vetustissimæ, ac Patres, probatque etiam vir ille criminator summus Hugo Grotius: tum etiam, quia Lucas Burgensis, atque idemmet Castilio ita verba Geneseos exponunt, quod Enos vivente, eoque auctore, certis constitutis ritibus instauratus sit Dei cultus: quæ est Stouchi, omniumque Latinorum Interpretum expositio: tum denique, quoniam Enos proprie tribuitur, quod ipse primus Dominum invocaverit, eo quod ille, ut scribit Augustinus lib. xv. de Civit. Dei cap. xviii. *De Patre generationum in meliorem partem, hoc est supernæ civitatis separatarum, primus commemoratur exortus*. II. probatur minor; nam præcitato textu non profanatio divini nominis innuitur, sed cultus & invocatio; Caldæus enim juxta Completensem editionem legit: *בְּכֵן, שְׂרִיאָו בְּנֵי אָנָשָׁא לְצִלָּאָה בְּשֵׁמָא דִּי* scilicet, *Tunc cœperunt homines orare in nomine Domini*; cui interpretationi suffragatur etiam ratio, quia ab Enos cœpit generatio justorum, qui in sacris literis speciali quodam titulo *filii Dei* nuncupantur.

Opp. 1. Rab. Maimonides, & Kimki ita Geneseos locum explanant, ut sub Enos filii Adam post idololatriam erraverint, eamque interpretationem patitur Hebraicus textus.

Rasp. falsam esse horum Rabbiorum explicationem, cujus occasio fuit hebraicum verbum *הוּחַל*, quod modo pro *incipere*, modo pro *violari*, ac *profanari* usurpatur; sed priori sensu positum esse ratione, & auctoritate nuper ostendi; atque Maimonidi opponimus Aben Ezram, qui & ipse ita exponit; *הַשָּׁעָם שֶׁהָחֵלוּ לְהַתְפַּלֵּל*, id est *Tunc cœperunt ad orandum*.

Opp. 2. Ipse Enos cœpit vocari Dei nomine, voluitque Deus appellari. Hoc videtur voluisse in sua versione Aquila, nec dissentiant Cyrillus, & Irenæus, qui filios Dei commemoratos cap. vi. Genes. v. 2. & 4. intelligunt filios Enos. Is ergo, qui sese Dei nomine compellavit, idololatriæ fuit auctor.

Rasp. gratis admissa Aquilæ interpretatione, quæ tamen subobscura est, ac multi-

plicem sensum patitur; gratis etiam dato, quod Enos primus omnium appellatus sit Deus, nego consequentiam; siquidem juxta Cyrillum, & Irenæum Dei nomen Enos accepit, ut solent angeli, ac justi: quod aperte in eum locum explicavit Emissenus, dicens: *Speravit Enos Deus dici, idest filius Dei: Justi enim, qui erant ex semine Seth filii Dei vocabantur*.

PROPOSITIO II. Ab Hebræorum gente non fuit exortus Polytheismus, neque illum Judaico populo Moyles præscripsit.

Probatur 1. ex ipsis Hebræorum legibus, quarum præcipuum mandatum est Exodi xx. v. 3. *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in calo desuper, & quæ sunt in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra: Non adorabis ea, neque coles*. Si quæ autem imagines in sacris literis commemorantur, illæ aut non erant ad adorandum expositæ, aut speciali mandato ad ornatum templi sculptæ erant, nunquam tamen, ut idola religioso cultu asservatæ.

Deinde sinceram, verissimamque Mosis religionem, quam erga unum Deum Hebræorum populo tradidit, demonstrat ejusdem zelus; nam, conflato ab Aaron vitulo, arripiens idolum combussit, & contrivit usque ad pulverem, dixitque fratri Exodi xxxii. v. 21. *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?* atque eo jubente quasi viginti tria millia hominum, qui peccaverant, gladio ceciderunt.

Præterea accedit ipsorum Ethnicorum testimonium. Tacitus enim Historiarum v. scribit; *Judæi mente sola, unumque numen intelligunt, & nihil quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos*. Quomodo argo Polytheos, idololatriasque censebimus? Testatur Mosen instituisse sacrificia in detestationem Deorum Gentium. *Caso*, inquit, *ariete, veluti in contumeliam Hammonis, Bos quoque immolatur, quem Ægypti Apin, colunt*. Affirmat nullam a Judæis imaginem servari: *Nulla, ait, simulacra urbibus suis, nedum templis sunt*. Tradit jam olim ab exitu de Ægypto Hebræos fuisse gentem Diis invisam, atque inde expulsam Hammonis oraculo. Hæc Tacitus; qui tamen sibimet contradicit, dum scribit,

judæos malos cultus, ac mores instituisse in odium Ægyptiorum; etenim ibidem ait eos *corpora condire, non cremare more Ægyptio*. At antiquissimum fuisse in Ægypto morem condiendi cadavera affirmant Strabo lib. xvi. Herodotus lib. xi. cap. 86. atque, ut alios omittam, lib. 2. Stromat. S. Clemens Alexandrinus. De Judaica quoque religione hæc Dio lib. xxxvii. *Nullam statuam Hierosolymis habebant, & Deum ineffabilem quemdam, & visui non obnoxium arbitantes magna religione, & super ceteros homines eum colunt. Cui & Templum maximum, & pulcerrimum construxerunt*. Ceteri scriptores appallarunt Hebræos curtos, recutitos, clementes in porcos, nunquam tamen idololatrias; sed cum eos viderent absque Deorum simulacris orare, suspicati sunt quod colerent cælum, ac nubes; unde de iis Juvenalis.

Nil præter nubes, & celi lumen adorant.

Igitur ex Hebræorum legibus, ex factis Mosaicis, atque ex testimoniis etiam Gentilium manifestum est, Polytheismum non esse a Mose institutum, neque probatum.

Opp. 1. Conflato in Solitudine Vitulo, Aaron edificavit altare coram eo, & præconis voce clamavit, *Gras solemnitas Jehova est*: Exodi xxxii. 5. Sed Jehova est verus Deus: Ergo Aaron credidit Vitulum in deserto conflatum esse verum Deum.

Respondet Vossius lib. 1. Idololatriæ cap. 3. Hebræos in deserto sub Vituli simulacro revera unum Deum coluisse, peccasse tamen peccato maximo eo quod adoraverint verum Deum in effigie Deorum Ægyptiorum; quod etiam affirmat de idolo Michæ; ac de vitulis, quos in Dan, & Bethel collocavit Jeroboam, Idcirco poterat jure, & absque mendacio clamare Aaron, *Gras solemnitas Jehova est*. Sed melius respondetur, hunc esse sensum verborum Aaron, *Gras solemnitas Jehova est*, scilicet Vituli, quem vobis pro vero Deo constituistis: nec necesse est recurrere ad interpretationem Vossii, ac Professorum Leydensium, contrariam Patribus, ac præsertim Augustino scribenti in Ps. lxxiii. *Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis apostata, querens Deos Ægyptiorum, dimittens eum, qui liberavit eos de servitute Ægyptiorum*. Resp. Lyranus, ac

R. P. Bersi Theol. T. I.

Vatablus Aaron hoc dixisse, quod speraret Mosen quamprimum rediturum ad cultum Idoli in Jehova festum commutandum. Hanc postremam responsionem adhibet quoque Eminentissimus Gotti: qui & aliam addit ex Grotio, quia Aaron sperabat veri Dei spiritum in eam imaginem venturum, sicut de astrorum spiritibus gentes aliæ sentiebant. Sed absit tanta ab Aaron insania; licet parum referat, si dicamus Aaron nondum Pontificem constitutum peccasse, ut concedere videtur A Lapide. Neque Grotius ait, *sperabat*; sed *sperabant*, scilicet idololatriæ, non Aaron: unde ego arbitror Grotium inclinare in sententiam Vossii, Calvinii, ac Leydensium, existimantium Hebræos in Vitulo aureo adorasse spiritum veri Dei.

Opp. 2. Ipse Moses æneum serpentem infixit perticæ, ut eum aspiceret populus: Atqui hæc est imago, ac simulacrum Æsculapii, ei simillimum, quod ab Epidaurio urbe Peloponnesi adductum Romam narrant Ovidius in Fastis, & Propertius in Eleg. lib. 2. Ergo Moses falsi numinis sculpsit imaginem, eamque erectam ad adorandum exposuit.

Resp. nego conf. non enim, ut adoraretur a populo, erexit Moses æneum serpentem, sed ad conferendam ei sanitatem. Ita respondet Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, & S. P. Augustinus lib. x. de Civitate Dei cap. viii. Neque Moses Deo mandante Serpentem erexit in memoriam Æsculapii, aliorumve numinum Ægyptiorum, sed in promissionem Salvatoris, quod idem Augustinus serm. x. de Tempore his demonstrat. *Hoc mihi videtur, quod duas significationes habere possit, unam propter diuturnitatem, quia vasa aenea diutius durare solent; aliam propter vocis claritatem: nam inter omnia metalla vasa aenea majorem tinnitum reddere, & longius sonare solent; Christi doctrina non in una tantum Judæorum gente innotescere, sed per universum mundum claro salutiferæ predicationis sono poterat pervenire: ideo serpens ille aeneus efficitur, ut doctrina Christi in universo mundo clarius predicetur, &c.*

Opp. 3. Tacitus citato loco de Judæis scribit: *Effigiem animalis, quo monstrante sitim, famemque depulerant, penetrati socra-*

verunt. Erat autem hæc effigies caput Asini,

ni, de qua Justus Lipsius Comment. in Tacitum ait: *Hoc de capite Asini magno consensu omnes veteres tradiderunt; ne tantopere noster culpetur, tanquam mendaciorum plenissimus Scriptor*. Meminit hujus Asinini capitis Posidonius, Apollonius, & Apion Grammaticus, cujus hæc sunt verba apud Josephum lib. 2. contra Apionem: *Dum Antiochus Epiphanes expoliasset templum, illud caput invenit ex auro compositum multis pecuniis dignum*. Consensu itaque Scriptorum, & rei eventu manifestum est, Judæos caput Asini ex Majorum instituto superstitiosa religione servasse.

Resp. Tertullianus in Apolog. cap. xvi. hanc de Asinino capite narrationem puram fabulam esse. I. quia idem Tacitus in eadem Historia refert Cn. Pompejum, cum Jerusalem cepisset, & adiisset templum speculandis Judæorum arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. II. quoniam si id Hebræi coluissent, nusquam nisi in sacrario fuisset servandum, quo solis Sacerdotibus licitum erat adire, conspectu ceteris interdicto per velum oppansum. In sacrario autem nihil dignum reprehensione ab Antiocho fuisse adinventum probat Josephus contra Apionem plurimum Gentilium Historicorum testimonio, Polybii Megalopolitani, Strabonis Cappadocis, Gasteris Chronographi, aliorumque. Extra sanctuarium vero unicuique fas erat inspicere. III. Neque Tacitus, neque, nullus idololatra potest hæc Judæis objicere, cum Gentes ipsæ hæc aliæque horribiliora monstra adoraverint. Vide Tertullianum loco citato, Josephum Hebræum, & Marcum Minucium in Oratione. Observa etiam, an Tacitus sibi constet, qui supra scripserat Judæos nullum penitus colere simulacrum. At Lipsius non ideo excusat Tacitum a mendacio, quod verum aliquid enarraverit; sed asserit non esse in eum fabulam referendam, quam tradiderunt Scriptores alii. Qui tamen illam acceperunt ab Apione Grammatico pugnantia narrante, dum ait Asininum caput inventum ab Antiocho, postquam scripserat sublatum a Zobido. Fabula derivata est a malitia, aut ignorantia Ægyptiorum, qui legentes, vel audientes hebraicam vocem פִּי יְהוָה *Pijaho*, idest *Os Domini*, in sacris literis usitatissimam, commenti sunt Judæos PIEO, sic illi appellant Asinum,

adorare: vel a quodam Templo Judaici ritus condito ab Onia in Ægypto, quod propterea dictum fuerit, *O'riou l'epou*, Templum Onia, sed Alexandrini sic acceperint, quasi esset appellatio ἀπὸ τοῦ ὄρου, ab Asino.

Opp. ultimo: Joseph lib. vii. de Bello Jud. cap. xii. inter cetera prodigia, quæ evenerunt ante dirutum, incensumque a Tito templum, istud enarrat: *Festo autem die, quem Pentecosten vocant, nocte Sacerdotes intimum templum more suo ad divinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum, quemdamque strepitum senserunt: postea vero subitam vocem audire, quæ diceret: Migremus hinc: Et Cornelius Tacitus: Expansæ repente Delubri fores, & audita major humana vox, Excedere Deos; simulque ingens modus excedentium*. Cum ergo in extrema populi calamitate Dæmones, ac Dii gentium Jerosolymis emigraverint; consequens est, ut antecederent fuerint Hebræis plures Dii Templi præsidium, populi que numina tutelaria.

Resp. nego consequ. Etenim emigrantes a Jerolymis spiritus cum non fuerint Apis, neque Serapis, neque Numen aliud Judaico populo invisum, nulli fuerunt nisi custodes Angeli Urbem deferentes, ac cæleste præsidium in posterum denegantes; vel ipsum summum Numen ad vindictam a scelestissimo populo provocatum per se, vel per Angelos suos terribili voce clamans, *Migremus hinc*.

PROPOSITIO III. Idololatria a posteris Cham originem ducit, & longe ante Mosen fuerunt Dii gentium, non solum numina naturalia, sed etiam animalia.

Demonstratur 1. Præclarissimorum Scriptorum auctoritate. Ita enim docent Hebræorum doctissimi Abenezras, & alii, Lactantius lib. 2. Institut. cap. 14. Hieronymus cap. 2. in Oseam, S. P. Augustinus lib. viii. de Civit. Dei cap. 24. Veteres omnes, qui de Idolorum vanitate scripserunt. Quibus addo Liliū Gyraldum Ferrariensem in Syntagm. Deorum, Joannem Boccaccium in sua Genealogia, Paulum Perusinum, cujus Commentaria de Diis Boccaccius exscripsisse, sed immerito, fertur. De hoc etiam argumento erudite scripsere Vossius amplissimo volumine de Idololatria Gentium, Grotius in celebri Ex-

plicatione Decalogi, & Joannes Clericus in Prolegom. Historiæ Eccles. sect. 2. Hanc sententiam explico simul, ac probō. Principio homines pro Diis venerati sunt astra, sidera, & ignem; idque longe ante Moſen; quippe Ignis colebatur in Ur Chaldæorum, cujus cultum fugiſſe Abraham veruſtiſſima eſt Hebræorum traditio, neque videtur a ſacris literis diſcrepare. Juſtinus quoque cum Tryphone diſputans ſcripſit Deum de-diſſe antea Solem adorandum, permittendo nimirum, non approbando.

Una cum aſtris Dii vocati ſunt, diviniſque culti honoribus Reges, atque Regina. Ita Chryſoſtomus in 2. ad Corinth. cap. xii. Et colligitur ex Diodoro, qui lib. 1. Biblioth. ait, Idololatriam ab antiquis temporibus in cultu regum ſatoſunctorum fuiſſe ſitam. Ægyptii Iſidem, & Oſiridem Reges ſuos tanquam Deos habuerunt: cumque eos puderet mortuorum animos colere, commenti ſunt Iſidem eandem eſſe, ac Lunam, & Oſiridem eundem cum Sole. Phœnices, auctore Athenæo, regem ſuum קרון Kronon in eam Stellam, quam Græci a Phœnicibus edoſti τὸν Χρόνον, Latini autem Saturnum vocant, conſecraverunt. Aſtarte in Veneris ſtellam, Hammon in Arietem pariter ſacraſti ſunt. Hos antiquiſſimos Reges fuiſſe poſteros Noe, qui Moſen præceſſerunt, ſalva Huetii veneratione, quem virum ob maximam eruditionem ſummo honore proſequor, certiffimum puto, atque a libi oſtendo Neptunum idem eſſe cum Japete filio Noe, Vulcanum cum Tubalcain, Martem cum Belo primo Rege Aſſyriorum, Apollinem cum Jubal Citharæ inventore, Saturnum cum ipſo Noha, &c. conſecran-tibus poſteris Cham patrum ſuorum memoriam. Cumque habeamus ante Moſem Deorum hiftoriam, falſum eſt omnes populares Deos Gentilium unam eſſe cum eodem Moſe perſonam. At ad inſtitutum revertor.

Cum ſidera habeant quamdam cum animantibus ſimilitudinem, cœperunt homines Regum ſuorum adoratores fingere idola animalium, ita ut Bos dictus ſit Apis ob Lunam; Phœnix, draco, & accipiter propter Solem; Ibis ob Mercurium; Canis ob Sirius: atque hinc paullatim adinventæ ſunt aliæ Deorum imagines, avium, pecudum, piſcium, & monſtroſæ quamplurimæ, quibus eſſent capita brutorum, membraque ho-

minum. Quapropter idolum vituli conſtitutum ab Hebræis erat, ut arbitror, imago lunæ, & Apis: colebantque Gentes in animantium formis ſidera, in ſideribus Regum ſuorum animos. Ultra idololatria proceſſit: nam intervallo temporis relata ſunt in Deorum numerum ipſamet animalia, ſerpentes quoque, & crocodili; tandem etiam lapides, ac plantæ, reputantibus Polytheis Deum quidquid eis utile videbatur.

Ex quibus colligitur idololatriam principio fuiſſe abſque idolis, ac ſimulacris: hæc autem primo fuiſſe animantium, deinde aliqujus Monſtri, in his illudentibus ſimpliciores homines per oracula, ac ſigna mendacii malignis ſpiritibus. Idola humanam effigiem repræſentantia primus omnium traditur fuiſſe Ninus Rex Aſſyriorum, de quo loco citato Hieronymus. Hunc Ninum puto fuiſſe filium Nembrodi, filii Noe. At non omnia idola hominum, vel animantium imaginem referebant: ſed & erant quædam cum ſtellarum figuris, quibus icunculis ex veteri Syrorum ſuperſtitione arbitrantur ſe futura prænoſcere. Appellantur hebraice *Tephaphim* תפפין: erantque hujus generis ea, quæ Rachel abſtulit Labano patri ſuo Gen. xxxi. v. 19. & quibus divinationis cauſa execranda ſuperſtitione ſuspendebant in aures, ut ſcribit S. P. Auguſtinus Ep. lxxiii. & inſertur ex cap. xxxv. Gen. v. 4. Conſimile idolum habuit Nero, cujus monitione dicebat ſe futura prænoſcere, ut narrat Suetonius. Hæc eſt veriffima origo Idololatriæ, quam a Chananæis ad Ægyptios, hinc ad Phœnices, ab his ad Græcos, a Græcis vero ad Romanos fuiſſe derivatam conſtat omnium Hiftoricorum conſenſu. Nunc vero contra hanc idololatriam natam ab homine, cui Pater ſuus maledixit, communibus Scholaſticorum, ac ſpecialibus quoque argumētis Dei unitatem vindicare conabor.

SCHOLION.

„ **I** dolum in ſolitudine a Judæis erectum
 „ non fuiſſe vitulum, ſed aureum tan-
 „ tummodo caput vituli, quidam recentio-
 „ res nituntur oſtendere. Producent testi-
 „ monia Lactantii lib. iv. Inſtitut. ſeu de
 „ vera Sapientia cap. 10. Cyprianum de bo-
 „ no patientiæ prope finem, Ambroſium
 „ Ep. 62. & Auguſtinum in Pſalmum 73.

„Addi potest Tertullianus contra Judæos,
 „& Auctor Recognitionum inter Opera
 „Clementis lib. 1. cap. 13. Videtur hæc
 „opinio probabilis tum horum auctoritate
 „Scriptorum, tum symbolo lunæ, quod
 „Ægyptii venerabantur in Api, aut in Se-
 „rapide. Certe Hieronymus hebraice do-
 „ctissimus in caput 7. Hieremiæ ait Do-
 „minum iratum Judæis, *post offensam ido-*
 „*latriæ, caputque vituli*, & in caput 5.
 „Amos, *Aurum in caput vituli transmuta-*
 „*runt*. Bovem tamen coluisse Ægyptios
 „tradiderunt Cicero in 1. de natura Deo-
 „rum. Plinius lib. 8. cap. 46. alique. Ex-
 „tant versus in Elegia 7. Tibulli lib. 1.

„*Te canit, atque suum proles miratur*
 „*Osirim*
 „*Barbara, Memphitem plangere docta*
 „*bovem.*

„Bovem Heliopolitanos Soli, Memphitas
 „Lunæ consecrasse asserit Ælianus in Hi-
 „storia Animalium libro 11. capite 11.
 „Firmus, & Rufinus per Serapidem cul-
 „tum volunt ab Ægyptiis Josephum, eo
 „quod illis frumenti penuria laborantibus
 „provide prospexerit. Haud inverisimile est
 „eamdem opinionem insedisse animis Ju-
 „dæorum, ad quorum genus memoratus Jo-
 „seph pertinebat.

C A P U T VI.

Unum esse Deum demonstratur.

NOrunt omnes Tertulliani adagium
 lib. 1. contra Marcionem, *Deus si*
unus non est, non est. Omnia quippe ar-
 gumenta, quæ probant Dei existentiam,
 demonstrant quoque unitatem, ut recte
 animadvertit lib. 2. Theologicorum Dogma-
 rum cap. 1. vir clarissimus Ludovicus Tho-
 massinus. Superaddam tamen, ut id expla-
 rarius fiat, Momenta quædam ex Sacris li-
 teris, ex miraculis, ex Theologicis ratio-
 nibus, & ex ipsa Gentium Theologia,
 indigitans, ubi possunt hæc pleniori doctri-
 na petractata a studiosis adolescentibus repe-
 riri. Neque hoc loco prætermitto divinas
 Scripturas, quæ & valent contra Trithei-
 stas, & argumenta suppeditant contra omnes
 Idololatrias validissima.

Momentum I. e sacris literis erutum.

Divina Scriptura nil frequentius admonet,
 quam unum esse Deum, non solum Hebrai-
 ci populi, verum etiam universorum: Huic
 & propter Scriptorum auctoritatem, & pro-
 pter veracitatem divinam, quæ duo nunc
 præsupponimus, firmissima habenda est fides:
 Igitur unus est Deus. Major probatur;
 etenim Deut. xxxiii. v. 39. legitur: *Videte,*
quod ego sim solus, & non sit alius Deus
præter me: iv. Regum cap. V. v. 15. *Vere*
scio, quod non sit alius Deus in universa ter-
ra. Ps. 17. *Quis Deus præter Deum nostrum?*
 & 82. *Tu solus altissimus super omnem ter-*
ram. Is. xxxvii. *Tu es Dominus solus*. I.
 ad Corinth. cap. viii. v. 4. *Scimus, quia ni-*
hil est idolum in mundo, & quod nullus est
Deus nisi unus.

Neque id solum Scriptura narrat, sed et-
 iam rei eventu confirmat, ratione universi,
 productione hominis, punitione impiorum,
 ac præsertim idololatriarum. Nam qui vi-
 tulum conflatum adoraverunt, cæsi sunt ju-
 bente Domino Exodi xxxii. fere viginti
 tria millia hominum; sociati Idololatriæ
 Israelitæ traditi sunt in manus Regum ter-
 ræ, Judic. cap. 11. & e contra ad Deum
 suum reversi fuerunt a Philistiim tyranni-
 de liberati. Perit Rex Achab in bello pro-
 pter cultum idolorum, obiitque Ochosis
 consulens Beelzebub Deum Accharon, ut
 Regum narrat historia. Exaltat e contra
 idolorum eversores Jacob, Mosem, Josue,
 &c. Et quod enarrat Scriptura confirmavit
 posterorum sæculorum historia, ac misera-
 bile fatum Neronis, Diocletiani, Maximi-
 ni, Licinii, Juliani Apostatæ, aliorumque,
 qui idolorum cultum instaurarunt. Si enim
 Dii gentium essent, virtute, ac potentia sum-
 ma pollerent, & potuissent contra Deum
 Israel salvare eos, qui eorum cultum sum-
 mopere promovebant; neque ipsis invitis u-
 nius Dei religio longe, lateque fuisset diffu-
 sa. Urget hoc contra Ethnicos argumentum
 Lact. lib. 2. divin. Instit. cap. 4. Tertul. in
 Apologetico cap. 26. & S. P. Augustinus in
 1. de Civit. Dei cap. 4. ubi deorum vani-
 tatem ostendit ex quo cultores suos, sibi-
 que addictas civitates non potuerunt servare.

Re

At prior responsio propefflitur ab Augu-
stino lib. x. de Civit. Dei cap. viii. & xvi.
Si enim pertinaciter negare velimus histo-
rias, nullis libris præbenda erit fides, mul-
to minus Ethnicorum, qui vel Magi fue-
runt, vel poetæ, & a suis quoque, ut in-
fra ostendam, despiciuntur. Animadversio
autem Phereponi impudentissima calumnia
est, ac puerilis ratiocinatio. Nam libri Eth-
nicorum testantur urbes, & cultores idolorum
cecidisse Diis invitis, & contra pugnantibus:
sic Ilium eversum invito Neptuno, sic a
navfragio liber, & Turni victor Æneas re-
pugnante Junone. Infirmos ergo, ac nullos
hos Deos valide Augustinus demonstrat. E
contra si Hebræorum, aut Christianorum
templa diruta sunt, si in occisione gladii
mactati fideles, si vera Religio ab hostibus
perturbata, hæc omnia Deus noster prædi-
xit, & evenerunt eo permittente, ac volen-
te in poenam impiorum, nominisque sui e-
xaltationem: eo vel maxime, quod vera Re-
ligio crevit inter magna discrimina; idolo-
latria vero nunquam post fata revixit. Per-
peram itaque in Patres Phereponus debac-
chatur.

Idololatrarum punitioni accedunt mirabi-
a, quæ in sui cultus exaltationem opera-
s est Deus. Plenæ sunt his sæculorum o-
nium historiæ. Enimvero de Mose in li-
ro Exodi legimus colubrum in virgam, &
quam vertisse in sanguinem, per undas ma-
s Rubri populum traduxisse, eo petram
ercutiente saluberrimam fluxisse aquam, &
rante cælos manna distillasse. Quæ fecit
osue in transitu Jordanis, atque in expu-
natione urbis Jericho, quæ Gedeon in Ma-
lianitas, quæ David in Philistæos, quæ Da-
niel apud Babylonem, quæ denique Mac-
chabæorum exercitus contra potentissimum
Antiochum in ceteris Scripturæ libris receperunt.

num. 10.
Si dixeris hæc miracula fieri a spiritibus
Deorum administris : Respondeo id quidem
verum de pluribus esse, quæ peraguntur ab
Angelis, qui sunt administratorii spiritus.
At sola Dei potestate, nutuque hæc effi-
ciunt, sicut in regnis bene constitutis, ni-
hil ministri extra communes leges operan-
tur, nisi unius summi Rectoris arbitratu.

Comprobat Dei unitatem etiam manife-
 ssima ratio. Primo: Deus est summe ma-
 gnus: ergo est summe unus. Ita argumen-
 tatur Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 7. Ter-
 tullianus in 1. adversus Marcionem, &
 Auctor librorum de Trinit. qui inscribitur
 Novatianus, Anselmus lib. de Incarnat. cap.
 4. & D. Thomas in 1. contra Gentes c. 42.
 Ant. est communis omnium de Deo sensus.
 Con-

Conseq. probatur : quoniam hoc est esse summum , par non habere : par autem non habere uni tantum competit ; *Duo ergo summa magna quomodo consistent* , inquit Tertullianus?

Præterea . Si plures sunt Dii , vel differunt essentialiter , vel accidentaliter . In Deo neque essentialis , neque accidentalis differentia potest excogitari . Ergo non sunt plures Dii . Probatur mi . Si namque differunt essentialiter , idest quomodo species a specie sub eodem genere distat , perfectio essentialis , quæ in uno est , deerit alteri , & neuter erit summe perfectus : si vero differunt tantum accidentaliter , idest , aut sapientia , aut jurisdictione , aut loco , aut felicitate , neuter erit omnipotens , neuter immensus , neuter beatissimus . Quod si dixeris differre tantum numero , ut plura ejusdem speciei individua , ac tamquam Plato distat a Socrate ; vel a se invicem propagati sunt , veluti homo generatur ab homine , vel nullus habet ab altero originem : si propagati sunt a se invicem , is erit primus , ac summus , a quo alii ortum habent ; quod si a nullo habent originem , erunt plures species , seu naturæ diversæ , reditque prior argumentatio . Quam urget in lib. de Trinit. Boetius , Lactantius lib. i. divinarum Institutionum , Petavius lib. i. Theolog. dogm. cap. iv. num. ii. Thomassinus lib. 2. cap. i. num. viii. Instantiam , quam patitur argumentum , petitam ex divinarum Personarum distinctione diluam paulo infra . Reducuntur ad hæc duo genera argumenta omnia ab idea entis a se , infiniti , singularis , omnipotentis , ultimi finis : quæ iccirco omitto : sed rerum multarum cupidus ea adinveniet apud Ægidium , Gibbon , Gonet , & Suarezium , qui hæc planissima enucleant .

Tertio , unus est mundus . Ergo unus illius opifex . Consequentia probatur ; nam , sicut unius Regni unus est Princeps , ita unius Mundi unus debet esse Conditor , ac Rector ; alias non foret universalis Dominus . Quamquam enim sunt in Mundo Respublicæ , in quibus principantur Optimates , unus tamen hanc Regiminis formam proposuit , unus jecit urbium fundamenta , ut Athenarum juxta Platonem Pallas , Romæ Quirinus , seu Romulus , Patavii , ut

fertur , Antenor . Atque si compatiuntur Principatus consortium homines , pati non potest summus Deus ; illi enim infirmi , & & errandi capaces egent alterius consilio , ac potentia ; Deus autem summe verax , ac potens neque consultatione indiget , neque auxilio . Quod si dixeris plures mundos fabricatos esse , vel diversas ejusdem mundi partes a Diis pluribus , subsistit adhuc argumentatio . Nam vel multorum opera ad universas creaturas moliendum erat requisita , vel unus poterat omnes constituere : si poterat unus , cur alios adhibuit ? aut necessitate , aut libertate : si necessitate : ergo impotens est , non Deus ; si libertate , non sunt igitur plures Dii necessarii . Si autem singulorum opificium requirebatur , consequitur omnes fuisse imbecilles . Vide in Oratione contra Gentes Athanasium . Atque huc spectat argumentum petatum a mundi ordine , ac regimine , quod Hieronymus in Epist. ad Rusticum , & Cyprianus in lib. de Vanit. idolor. explicant comparatione apium , gruum , armentorum , & exercituum , quibus omnibus unus est imperator ; & Athanasius eodem loco exemplo navis , quæ , nisi unus regat clavum , cursum recte non tenet ; & citharæ , quæ non edit concentum , nisi unus philarmonicus eam plectro feriat .

Denique : irrupto semel limine unitatis , innumeri propemodum consurgent Dii ; semel enim effusam divinitatem nemo poterit sistere , & cum numerus eo sit perfectior , quo major , multitudinis Deorum non erit terminus . Atqui Deos innumeros nullus sibi conscius fatebitur ; Ergo neque plures . Argumentum est Tertulliani contra Marcionem : eo utitur noster Gibbon in hac quæst. n. ix. accuratius vero Thomassinus loc. cit. n. vii. & ampliori etiam eruditione doctissimus Cardinalis Gotti n. vii. & viii.

Momentum IV. a Gentilium testimonio , atque idololatrarum amentia .

Auctoritate quoque Gentilium refutatur Polytheismus , cum unum Deum fere omnes Scriptores etiam Idolis mancipati profiteantur . De Platone , Porphyrio , Jamblico

eo Proclo, aliisque hujus sectæ constat unum statuisse summum Deum, aliorum quidem, sed inferioris sortis, progenitorem. Empedocles, & Antisthenes multos populares Deos, at naturalem unum agnoverunt. De Aristotele, Simplicio, ac universa Peripatetica Schola compertum est, unicum rerum omnium constituisse principium. Quid senserint Cicero, Varro, Plutarchus, ostendit in præclarissimo Opere de Civit. Dei Augustinus, & qui in illud Commentaria ediderunt, Vives, & Coquæus. Veterum Poetarum consensum probant Clemens Alexandrinus in Protreptico, Athenagoras, Lactantius, Tertullianus. Hoc argumentum proponunt quotquot de summo Deo disputationem instituunt: at ornatissima eruditionis copia Gerardus Vossius in 1. de Idololatria cap. 2. & Petrus Daniel Huetius in Concordia rationis, & fidei lib. 2. num. XIII.

Si reponas longe majorem fuisse numerum illorum, qui plures Deos coluerunt, ut animadverti initio cap. v. Respondeo horum nullam habendam esse rationem. I. quia & ipsi unum Deum aliis præesse opinabantur: quem, auctore Plutarcho in Iside & Osiride, incolæ Thebaidos Cneph appellabant: ceteri idololatræ ignorabant quisnam esset, aut quo nomine vocaretur, si de Ægyptis loquamur; at si de Romanis, Græcisque, erat iis omnium Princeps, aut Jupiter, aut Saturnus. Idem fatentur omnes Gentiles, ut in Concilio Carthaginensi sub Cypriano ait Saturninus Confessor, & in Epistolis ad Augustinum Longinianus, & Maximus: idem nota inscriptio Delphici Templi ΕΙΔ ΕΙ, *Unus est*, de qua Eusebius lib. 11. Præparat. Evangelicæ cap. 7. idem oracula Apollinis apud Porphyrium, de quibus Augustinus lib. XIX de Civit. Dei cap. 23. idem denique Romani, qui cum Pantheon, idest Deorum omnium Templum, modo Sanctæ Mariæ ad Martyres Sacrum, curante Agrippa excitarent, Jovi tamen Victori dicarunt.

Secundo: demus existimasse idololatræ Deos imperio ac virtute pares, eorundem tamen stultitiam certis rationibus comprehendimus. Principio ex hoc ipso capite, quod summæ dementiæ, est plures Deos inter se æquales excogitare, ut probat Momentum præcedens, Deinde, quia ii Dii aut erunt bo-

ni, aut mali; si boni, servabunt ordinem inter se: si est inter eos ordo, erit unus summus, ad cujus præscriptum ceteri erunt colendi; ut nos Angelis, & Sanctorum animabus præstamus religiosum obsequium: at vero in hac hypothese Dii non sunt. E contra si mali: non erunt illud summum bonum, quod sæpenumero memoravimus. Ulterius Gentes cultum flagitiosissimis hominibus vita sanctis impendunt, impio in fratrem Romulo, ebrioso Baccho, Jovi in patrem sacrilego; imo Arimanio, Caco dæmoni, malo Genio, quibus & nunc hostias maculant Indi, Æthiopes, ac Persæ. Rursus sacrificia immolant, ut cap. præcedenti diximus, animantibus, quæ cum ratione careant, sunt ipsis cultoribus deteriora: multo minus sunt hominibus comparanda sol, luna, astra, elementa; quæ nec vivunt, nec sentiunt: longius ab adoratoribus suis distant Numina, quæ nec subsistunt, & sunt corporum affectiones, ut motio, & fassedo maris, valetudo, eventus, cupiditas, quæ sub nomine Salaris, Veniæ, Fortunæ, Amoris superstitiosa gentilitas venerabatur. Quis vero dixerit Deum esse cultore suo inferiorem, Dominum servulo, Opificem structura sua, Auctorem figmento, ac plasmate? Denique extremam Gentium stultitiam eadem ipsarum produnt sacrificia, ac ritus: dira præsertim consuetudo idolis humanas victimas, puerorum quoque, ac virginum cruenta immolatione macrandi. Nefanda hæc sacra commemorant Lactantius, Plutarchus, Porphyrius, Saubertus. De turpitudine Sacrorum Matris magnæ scribit elegantissime S. Pater in VII. de Civit. Dei cap. XXV. & XXVI. de placentis conspersis adipe ab Hebræorum scæminis Gentilium more oblatis Reginae cæli, ut legitur in Hierem. cap. 44. venustissimus noster Poeta Joannes Baptista Cotta in Adnot. ad Hymnum VII. ubi cæli reginam recte docet esse Lunam. Nam (addam hæc ad præclarissimum Scriptorem, quem honoris causa nominavi) Hebræi cæli reginam vocant חַלְדַּיָּה, & a Philone Biblio dicitur Βαάλτις, ab Abydeno vetustissimo Scriptore apud Eusebium in fine IX. Præparat. Evangel. Βήλτις, Beltis, uxor Beli, & prima Regina Assyriorum, qui, ut capite præced. diximus, in sole, & luna Reges suos adorarunt. Atque factæ talibus Diis,

Diis, Deabusque hujusmodi placentæ, ac liba satis velanam redarguunt superstitionem.

Tria ad hæc regerebant Pagani. I. Se non colere lapides, ac metalla; sed simulacra, altaria, custodiam ignis, & cetera id genus esse immortalium Deorum symbola: ita Celsus apud Originem lib. vii. II. Aiebant conficta esse probra de ipsorum Diis enarrata. III. Idola solum sculpta esse ad accersendas aereas potestates.

Verum commentitia sunt hæc omnia. Et primum quidem: nam certum est simulacrorum inventores existimasse Deos esse corporeos, atque ipsis idolis simillimos; aut saltem consecratione ita statuis alligari, ut arbitrarentur se carere Diis, cum essent ablata eorum icuncula. Habes exemplum Michæ Judicum xviii. v. 24. & plurima apud Ethnicos de asportatis Penatibus, ne restaurari possent urbes hostium everse. Quapropter siue statuam, siue præsentem Deum dicant se colere, perinde est, ac eodem pacto insanire. Ejus generis est responsio altera; nam Deorum flagitia non solum Scriptores primo commemorarunt, sed Homerus, Varro, Phornutus, & alii: qui si commentitia narrant, erunt ejusdem furfuris Deorum virtutes, necnon Saturni, Jovis, Martis, aliorumque Deorum nomina. Atque si falsa sunt, saltem Pagani Deorum probra imitantur, ut constat in Terentiana Eunuchio Act. iiii. scena v. & arbitrantur Deos delectari obscenissimis sacrificiis, quæ perstringit ingeniose Augustinus in II. de Civit. Dei cap. xxix. Et fiunt miseris, ut scribit Cyprianus Epistola II. religiosa delicta. Tertiam denique responsionem ita impugnat Athanasius in Orat. contra Gentes: *Si hæc simulacra facta sunt, ut per ea advocent potestates; cur hæc iisdem, quas invocant, potestatibus pluris faciunt? cur iisdem simulacris Dei nomen, & honorem imponunt, ac præstant? Quod si repnant se idolis potestates has anteferre, ingeret se iterum prior refutatio.*

S C H O L I O N.

„ **E**Xpedita est via ad revincendos plurimum Deorum cultores, quam invenimus supra mom. 3. num. 3. Per illam graditur in libro 1. de verit. Relig. Christ. cap. 3. Hugo Grotius. Is ad alia argumenta, quæ brevi, sed nervose complectitur, istud addit: *Præterea si duo essent, aut plures Dii libere agentes, & volentes, possent contraria velle: impediretur autem alter ab altero, quo minus, quod vellet, efficeret: impediri autem posse Deo indignum est.* Non videtur nobis tam obvium argumentum prætereundum, tametsi cuique legentium occurreret ex iis, quæ paullo infra contra adstruentes duo principia, bonum unum, alterum malum disputabimus.

„ De uno tantum colendo Deo recte Latantius in 1. divin. Instit. cap. 3. *Nemo est, qui, siquidem sapiat, rationemque secum putet, non unum esse intelligat, qui & condiderit omnia, & eadem, quæ condidit, virtute moderetur. Quid enim multis opus est ad mundi regimen sustinendum? nisi forte arbitremur, si plures sint, minus habere singulos nervorum atque virium. Quod quidem faciunt ii, qui multos esse volunt; quia necesse est imbecilles esse, siquidem singuli, sine auxilio reliquorum, tantæ molis gubernaculum sustinere non possent. Deus autem, qui est æterna mens, ex omni utique parte perfectæ, consummatæque virtutis est.*

„ Quod diximus mom. 4. Unius Dei religionem plurimum quoque Gentilium comprobari consensu, ii, quos eo loci laudavimus, attestantur. Sophocles apud Justinum in lib. de Monarchia, & apud Athenagoram in Legatione pro Christianis, tradidit Deum esse, & unum esse, & condidisse orbem, & ad eum exprimendum, miseriamque hominum sublevandam simulacra incassum adhiberi, ut libro 2. Alnetan. Questionum cap. 1. refert doctissimus Episcopus Abrincensis: qui plures alios profert idem asserentes. Addendos puto Philemonem, & Orpheum; quamvis hunc nunquam extitisse refert ex sententia Aristotelis.

Ci

„ Cicero lib. i. de Nat. Deorum, nullaque
 „ Orphei scripta ad suam pervenisse ætatem
 „ tradat in primo contra Celsum Origenes.
 „ At contra sentiunt Tatianus, Cyrillus
 „ in i. contra Julianum, Lactantius de
 „ falsa Religione cap. 5. Tzetzes quo-
 „ que in Historia Orpheum vixisse ait cen-
 „ tum ante bellum Trojanum annis. Et
 „ si detur ejus opera fuisse supposita (ex
 „ Vossio enim didicimus adscribi a Pythago-
 „ ricis cuidam Cercopi, quem error libra-
 „ riorum Cecropem fecit) non ide conse-
 „ quitur ea, quæ tribuuntur Orpheo, non
 „ fuisse Gentilium veterum asserta. Nam,
 „ & Hierocles unum esse ait, quem ap-
 „ pellari docet Ζηνα & Δία, per quem om-
 „ nia existunt ac vivunt. Illum quoque
 „ Proclus vocat *fontem omnis vitæ, πηλὴν*
 „ *ταύτης ζωῆς*, & Apulejus rerum omnium
 „ *exortorem*. Similia ceteri philosophi, ac
 „ poetæ scripserunt.
 „ Non prætermittimus *mom.* 4. ad refel-
 „ lendos idololatrias Deorum suorum flagi-
 „ tia, turpissimasque libidines. Illorum
 „ imbecillitatem eleganter in i. libro de Ci-
 „ vit. Dei cap. 2. demonstrat S. P. Augu-
 „ stinus, quod ea nocte, qua Troja capta,
 „ & incensa fuit a Græcis, Neoptolemus
 „ Pyrrhus filius Achillis occidit Priamum
 „ ad aras, atque, invita Minerva, Diomedes,
 „ & Ulysses rapuerunt Palladium, simula-
 „ crum scilicet Palladis, quod ajunt Æ-
 „ neam adduxisse in Italiam, atque ex Al-
 „ ba Longa, aut ex Lavinio translatum
 „ Romam, & in Æde Vestæ locatum.
 „ Profert vero S. Pater Virgilii versus ex
 „ secundo Æneidum:

„ *Vidi Ecubam, centumque nurus, Pria-*
 „ *umque per aras*
 „ *Sanguine sædantem, quos ipse sacra-*
 „ *verat ignes.*

Tum versus alios de Diomede, & U-
 lyssæ;

„ *Cæsis summæ custodibus arcis*
 „ *Corripuere sacram effigiem, manibus-*
 „ *que cruentis*
 „ *Virgineas ausi divæ contingere vittas:*
 „ *Ex illo fluere, ac retro sublapsa re-*
 „ *ferrî*
 „ *Spes Danaum, fractæ vires, aversa*
 „ *Deæ mens.*
 R. P. Berti Theol. Tom. I.

„ Idem Augustinus imbecillitatem ac diffi-
 „ dia Deorum demonstrat sequenti capite
 „ 3. exemplo Junonis, quæ apud eundem
 „ Virgilium Æn. i. inducitur infesta Tro-
 „ janis, Æolo ventorum regi adversus eos
 „ irritando dicere:

„ *Gens inimica mihi Tyrrhenum navi-*
 „ *gat æquor,*
 „ *Ilum in Italiam portans, victosque*
 „ *Penates:*
 „ *Incute vim ventis, submersasque ob-*
 „ *rue puppes,*
 „ *Aut age diversas, & disjice corpora*
 „ *ponto.*

„ Quæ mulier irata dicens, & Æolo etiam
 „ Deiopejam nympharum suarum pulcer-
 „ rimam promittens in conjugem, conse-
 „ qui minime potuit, ne Troades in Ita-
 „ liam adsportarent Penates, Neptu-
 „ no, quem non latuere sororis doli, &
 „ iræ, ventos in fugam compellente, com-
 „ motosque fluctus sedante. Atque de ipsa
 „ Deorum, Dearumque pugna legimus apud
 „ Ovidium 2. Tristium:

„ *Mulciber in Trojam, pro Troja sta-*
 „ *bat Apollo,*
 „ *Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua*
 „ *fuit.*

„ Iplis itaque Poetarum figmentis, quibus
 „ describitur multitudo Deorum, eorundem
 „ divinitas evertitur, & impugnatur.

CAPUT VII.

Objectiones contra prolata Momenta
solvantur.

IN Polytheorum patrociniū primo loco
 asserri possunt Divinæ scripturæ. Habe-
 tur namque Exodi vii. v. i. Moſen fuisse
 Deum Pharaonis. In Psalm. lxxx. legi-
 tur: *Deus stetit in synagoga Deorum.* Et
 infra: *Ego dixi Dii estis, & filii excelsi*
Omnes: quo testimonio Christus propriam
 divinitatem comprobavit Joannis cap. x. v.
 35. Dd Corinth. prima cap. viii. v. 5.
Siquidem sunt Dii multi, & Domini multi.
 Cortuit ergo Momentum primum peti-
 tum ex sacris literis.

Resp. nego consequentiam, quæ haud
 recte

recte ex productis locis inferitur, ut ostendam singulorum explicatione. Exodi vii. Moses dicitur Deus constitutus; ergo non erat ille Deus natura sua, sed Dei vicem gerebat. Deinde ibi appellatur Deus solo vocabulo Elohim אלהים , quo judiciaria potestas significatur; ideoque sensus est Mo- sen electum a Deo fuisse, ut divina judi- cia contra Pharaonem exequeretur: unde transtulit Jonathan: *Ego te constitui timorem Pharaonis*. Præterea ibidem v. 2. aperte innuitur, quo sensu Moses dicatur Deus; *Tu loqueris omnia, quæ mando tibi Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo signa, & ostenta mea in terra Ægypti*. In Psalmo item lxxxv. est vocabulum אלהים ; & sensus est: *Deus stetit in synagoga judi- cum*; exercent enim Reges, ac Judices mi- nisterium ipsius Dei, qui Proverbiorum viii. v. 15. ait: *Per me Reges regnant, & le- gum Conditores justia decernunt*. Propterea dicit Psalmista Deum judicaturum ipsos ju- dices, qui perverse agunt, ut procures I- srael, qui Absalomum fuerant secuti; *Deus inquit, stetit in synagoga Deorum: in me- dio autem Deos dijudicat. Usquequo judicatis iniquitatem; & faciem peccatorum sumitis? Quod ex eodem Psalmo profertur, idem omnino est, videlicet, Dii estis, Judices estis, atque secundum legem, ac prescri- ptionem meam ad regendos populos consti- tuti, Dique participatione regiminis, non sempiterna substantia; Vos enim [nota quænam illico subsequantur] sicut homines moriemini: & sicut unus de principibus ca- detis*. Quomodo eo loci Christus suam probat Divinitatem, & invidorum retundit criminationem, ostendam in lib. de Trini- tate contra Arianos, qui hoc testimonio abutuntur. Demum Apostolus de fallaci gentium opinione, non de proprio sensu loquitur, cum statim addat: *Nobis tamen unus Deus*. Atque ad communem hanc in- terpretationem addo Græcum textum: $\text{Καὶ γὰρ εἰπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ}$ Nam & sunt, qui dicuntur Dii, scilicet qui Deorum ha- beant nomen: quod satis indicat Gentilium idola esse tantummodo θεοὶ λεγόμενοι , Deos nomine, atque appellatione.

Instabis. Concordant Divinæ Scripturæ cum Theologia Paganorum. Hæc docet unum Deum præesse cælo, idest, Satur- num, alios aliis partibus mundi: hominis

fatorem esse Jovem: huic adstare Consen- tes, quos consulat in rebus maximis; unum denique esse Deum Hebræorum, ceteros nationum ceterarum: Atqui hæc omnia di- vinæ affirmant Scripturæ: Ergo his Deo- rum pluralitas nequaquam adversatur. Prob. min. Primo Geneseos legitur: *In principio creavit Deus cælum, & terram*. Hebraice ברא אלהים observa vocabulum אלהים Elohim. Cap. 2. v. 7. habetur, *Formavit igitur Dominus Deus hominem*: Hebraice וַיַּצַּר יְהוָה nota Dei nomen יהוה Jehova: Ergo cælum condidit Deus Elo- him, & iste est Saturnus; hominem vero plasmavit Deus יהוה Jehova, & iste est Jup- piter. Eodem cap. 1. v. 26. Sator homi- num Jehova ait: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. Con- sultat ergo Deus Jehova senatum Deorum in plasmationem præstantissimæ creaturæ, idest, hominis. En Jovem in synagoga Deorum Consentium: denique cap. 2. v. 4. ubi omnium rerum commemorantur genera- tiones, legimus: *In die, quo fecit Dominus Deus cælum, & terram*, in hebræo Codi- ce, $\text{יהוה אלהים ביום עשות}$. Occurrit istic & nomen Dei Conditoris hominum, יהוה Jehova, & aliorum Deorum, qui ce- teras res procrearunt אלהים Elohim: Igitur diversi Dii diversis rebus præsent, unus cælo, alter hominibus, iste Hebræis, ille Philistiim, &c. probatquæ Gentilium Theologiam ipsa divinarum scripturarum auctoritas.

Resp. nego min. Ad probat. dico I. Deum Creatorem cæli, & Deum Conditem ho- minis esse unum; nam cap. 1. v. 1. dici- tur cælum, & terram creasse Deus אלהים . Vers. 26. ait: *Faciamus hominem* Deus אלהים . Cap. 2. v. 7. habetur formasse hominem Deum יהוה : versu 5. creasse cælum & terram Deum יהוה אלהים . Est ergo idem אלהים ac יהוה , idemque Sa- tor hominum, & Creator cælorum. Quan- quam principio commemoratur nomen אלהים , non יהוה , vel quia istud revela- tum est Moyfi, eratque olim ignotum; vel quia speciali quodam providentiæ titulo Deus universorum appellari voluit Deus ho- minum. II. Ea verba: *Faciamus homi- nem*, nequaquam significant consultationem Deorum; non enim requiritur Senatus con- sultus, ubi omnia moderatur perfectissima

sapientia: sed significatur hic aliquarum Personarum distinctio, ut explicabimus agentes de Trinitate. Quod si gratis admittatur expositio veterum Hebræorum existimantium Deum Regum more nihil inconsultis angelis moliri, vel etiam opinio Platonis, qui in Timæo commentus est summi Dei ad Deos minores colloquium; erit verus Deus unus ille summus, cui obtemperant Angeli, Aliique minores. III. Optime dicitur cap. 2. v. 4. Deum, ac Dominum, *Elohim*, & *Jehova* operatum esse universa; sed unius Dei plura sunt nomina. יהוה *Jehova* incommutabilem existentiam: אלהים, *Elohim*, ut scribit Aben-Ezra, denotat intelligentiam, sapientiam, prudentiam. Postremum nomen pluralis est numeri, sed communis significationis, quam a verbo adjuncto, ejusque numero, ac suffixis distinguimus: in omnibus vero productis locis singulari verbo conjungitur; & cap. 1. legimus בראאֱלֹהִים *creavit Deus*: versu 26. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים *Et ait Deus*: cap. 2. v. 7. וַיִּצַּר יְהוָה אֱלֹהִים *Et formavit Deus*: Unus itaque, ac singularis ubique Deus.

Opp. 2. Contestantur Deorum pluralitatem innumera fere miracula. Ergo fatendum est plures esse Deos. Antecedens probatur I. Ex Idolorum oraculis, quorum plura numerat Celsus Pythias, Dodonidas, vatesque Clarii Apollinis, & Jovis Ammonis, atque conqueritur horum vaticinia nihili fieri a Christianis. II. Ex prodigiis patratis ab Iside, in cujus templo excubantes infirmi a medicis desperati, plurimi capti oculis, mutilati, oppressi languoribus in pristini vigoris integritatem restituebantur; ut scribit lib. 1. Diodorus Siculus. III. Ex gestis ab Apollonio Tyanæo, qui Romæ puellam revocavit ad vitam, evanuit ab oculis Domitiani, & raptus in cælum est, ut refert Philostratus inter Virginum, Divorumque concentus. IV. Ex miraculis Æsculapii, in cujus Romano Templo ad insulam Tiberinam appensa erat marmorea Tabula sanatorum ab ipso hominum exemplis inscripta, cujus etiamnum fragmentum extat apud Gruterum pag. lxxi. V. Ex prodigiis Vestalium, de quibus narratur ab Ovidio in 2. Fastorum, compressa Sylvia, Vestæ simulacrum manus opposuisse oculis, divinumque ignem quasi sensu præditum sese

contraxisse sub cineres. De Æmilia narrat Dionysius lib. 2. Antiquit. Roman. implorato Deæ præsidio, abscissam stolæ carbasi-næ laciniam in frigidos injectam cineres ex templo a flammis fuisse correptam, cum ipsa tamen ignem negligentius asservasset, & foret extinctus. De Tucia scribunt idem Dionysius, & Valerius Maximus lib. viii. cum accusaretur violatæ pudiciæ accessisse, prosequente universo populo, ad Tiberim, & vacuo cribro haustam aquam pertulisse usque ad forum. De Claudia etiam narrant cingulo traxisse navim deferentem Idæ simulacrum, & in Tiberis vado hærentem. VI. Ex patratis a Vespasiano, & Hadriano: quorum ille, auctore Tacito lib. iv. cap. 81. cæcum, & ægrotum manuum impositione sanavit; is vero, Spartiano teste, cæcum a nativitate Pannonium nomine illuminavit; quod simile est miraculo Christi, de quo Joannes cap. ix. v. 32. *A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.* Sunt & alia in dissertationibus de Angelis expendenda.

Resp. nego ant. ad probat. dico nullam fidem habendam esse Gentilium miraculis, quæ & ipsorum Scriptores celeberrimi in dubium revocant, *ut nulla idonea Testium fide diffulta, planeque conficta*, ait Historiarum initio Livius antiquorum fabulas sequentibus verbis excusans: *Datur hæc venia antiquitati, ut miscendo humana divinis primordia urbium augustiora faciat*: & si quædam facta concedantur, aut talia fuerunt, quæ in admirationem traherent rerum naturalium ignaros, aut beneficia malorum spirituum fraude conficta, aut non ab his, sed a suprema mente patrata. Ad quæ distinguenda alibi certas regulas tradam: nam satis est modo, si prædictorum miraculorum falsitas ostendatur. Oracula itaque Apollinis, Ammonis, aliorumque Deorum nullam notam præferunt divinitatis: primo, quia illorum verba fuerunt ambigua, ut demonstrat ex Enomai locis Eusebius lib. iv. P. E. a cap. 20. ad 26. Grotius etiam in iv. de Verit. Relig. Chr. num. ix. & in libro de Oraculis Ant. Van-dale: eaque ipse Cicero in II. de Divinat. flexiloqua, & obscura appellat. II. Quoniam hisce oraculis Religionis nostræ veritas firmatur, & aliquando apud Paganos aliquorum vatum opera usus est Deus, ut ad mysteria fidei

nostræ, & ab idolis aversionem superstitio-
fos disponderet. Nam idolorum oraculis ma-
nifestatum est Deum esse unum, Hebræam
gentem sapere, quæ numen ingenitum ve-
neratur, ut probat Augustinus lib. xix. de
Civit. Dei cap. 23. & Paræneticus ad Græ-
cos, qui tribuitur Justino: venturum quo-
que ab Oriente, qui rerum omnium poti-
retur, Regemque omnium Regum, ut fa-
tetur Suetonius in Vespasiano, Tacitus lib.
iv. & Cicero in II. de Divinat. III. Quia,
si quid definitius prædictum est, poterat ex
caussis naturalibus præsentiri, ut medici
prædicunt exitium, aut sanitatem, ut Ana-
ximander, & Pherecydes terræmotus præ-
nunciarunt, ut astrorum inspectores de plu-
via, nive, grandine vaticinantur. IV. Quia
hæc oracula fieri ab Antitheis, ac demoni-
bus ex eo constat, quod in amores illicitos,
in improborum hominum laudes, in
cædes, ac bella, in horribilia crimina ab
ipsis Gentilium legibus damnata cultores
suos fraudulenter alliciant. Hæc de Ora-
culis.

Patrata ab Ifide miracula nulla sunt.
Refert enim loco citato Diodorus ægros in
ejus templo abreptos somno de morborum
remedio fuisse admonitos, quod evenire po-
terat fraude sacerdotum, qui nocte adlo-
querentur infirmos, & cum essent medicæ
artis peritissimi præscriberent pharmacum:
aut propterea, quod somniarent ægroti de
remedio, de quo antecederent agentes me-
dicos audierint. Quod si pauci extemplo
curati sunt, fuit sanitas restituta in iis lan-
guoribus, qui aut sola imaginatione, cujus
maxima vis est in chronicis morbis, aut
agente intus cacodæmone graves admodum
videbantur.

Apollonium Tyanæum præstigiis, magi-
cisque artibus deditum ostendit Eusebius
contra Hieroclem, nec dissentit Tatianus in
Annotatis ab Hugone Grotio ad iv. de Re-
lig. Christiana num. vii. Dicam de ipso
breviter: alia ab ipso patrata narrantur Ro-
mæ anno Æræ Christianæ xcii. Domitia-
ni Imperatoris xii. alia Ephesi in Xysto
anno xcvi. ac i. Nervæ: alia in ejus ex-
cessu in Cretensi Templo Dianæ Dictynnæ.
Omnia in Christi contemptum ficta a Phi-
lostrato constat comparatione factorum; quod
& ipse dicatur ab aliorum oculis evanuisse,
Demetrio, ac Damadi Puteolis conspectum,

creditumque phantasma se iis præbuisse tan-
gendum, ascendisse in cælum inter ange-
lorum, ac virginum choros: Deinde Phi-
lostrati mendacia se se produnt, dum scri-
bit Domitillam fuisse sororem Domitiani,
& Clementem perpaucis diebus ante Domi-
tiani obitum fuisse trucidatum, cum oppo-
situm doceant Dio, Svetonius, Eusebius.
Item dum recitat orationem, quam ait ab
Apollonio conscriptam; & ex nugis, ac
stylo manifestum est Criticis omnibus fœ-
tum esse ipsius Philostrati genuinum. Rur-
sus, dum fatetur plura a se de Apollonio
narrari ex incerto rumore, neque reperiri
veridicum testem, cum & Damis ad Ner-
vam magistri jussu profectus sit, ne ullus
eum morientem videret. Sed concedamus
liberaliter omnia. Nullum Apollonii fa-
ctum est, quod superet virtutem dæmo-
num. Romæ enim raptus a Domitiano,
Ephesi, quæ Romæ contigerant, edoctus fuit
a malo Genio. Duo tantum mirabilia vi-
dentur: resurrectio cujusdam puellæ; idque
Philostratus ipse in dubium revocat, asse-
rens, quod forte vitalis auræ scintilla intra
puellam compressa medicos delituerit. As-
sumptio in cælum in Templo Dictinnæ; &
hanc fabellam plura momenta confutant:
unum, quod alii narrant Apollonium mor-
tuum Ephesi, alii in Lindo, alii in Cre-
ta, ut fatetur ipse Philostratus: alterum,
quod scribat Apollonium a Sacerdotibus
Dianæ conjectum in vincula, nec potuisse
canes arcere, qui Templi custodiebant fores,
nisi objecta illis offa: tertium, quod sine
ullo auctore, ac teste hæc omnia Philostratus
fabulatur. Quid plura? Neque illud
mirandum est, dæmones una cum corpore
malefici spiritum asportasse.

Veniamus ad Æsculapium. I. Videant
idololatæ, qualis iste sit Deus, quem de cæ-
lo a Junone percussum fulmine narrant Po-
lyanthus Cyrenæus in libro de Ortu Æscu-
lapii, Sextus Empiricus in I. adversus Ma-
them, cap. xii. Telesarchus Chalcedonius,
qui Clementi Alex. vi. Strom. vocatur Me-
lesagoras; unde sanator Glauci, filiarum-
que Protei non potuit salvare seipsum. II.
Æsculapii curationes suspectas ostendit, &
comico sale conspergit Aristophanes in Plu-
to, quoniam Sacerdotes noctu cum puellis
ægros circuibant, idoli, divarumque spe-
ciem simulantes. Postremo: nunquam Æscu-
la-

lapius verbo, & imperio quemquam sanasse legitur, sed tantum potionibus, succisque herbarum, ac graminum: necnon quamplurimi ejus medicamine ebibito sese perniciosius habuerunt. Vide in I. contra Gentes Arnobium.

Jam ad Vestales. Corrupta Sylvia, apparuisse in Vestæ idolo præfatum ostentum scribit quidem in II. Fastorum Ovidius, sed in VI. ait:

Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi:

Mox didici curvo nulla subesse tholo.

Nulla erat ergo in Templis effigies Vestæ, licet in antiquis numismatibus plures conspiciantur, non solum mulieris sedentis, ut scribit Plinius; sed etiam stantis, ut in nummo Vespasiani apud Lipsium cap. III. In nummis tamen Faustinae, & Q. Æmilii sunt Vestæ inscriptiones absque effigie. De Æmia, & Tucia resp. Augustinus lib. XII. de Civitate Dei cap. XI. quæ ab his gesta sunt non excedere naturalem dæmonum facultatem: alii Theologi affirmant non repugnare, quin vera miracula in veritatis testimonium, atque innocentiae patrocinium etiam a paganis efficiantur. Augustini de Vestalibus judicium firmissimum est: nam in Tucia dæmonis apparet calliditas, qua ipse falsam de Virgine suspicionem Romanorum animis insinnavit, ut confirmandi idololatriæ cultum per cribri aquam præberetur occasio. Dionysius enim eodem loco scribit, accusatorem Tuciæ posthac multum, diuque conquistum nec vivum usquam comparuisse, nec mortuum. Demum ne Vestæ patrocinio tribuamus Tuciæ, Æmiliae, Claudiae, aliarumque salutem, faciunt consimilia Vestalium exempla. Aquiliam namque Severam, repudiata Paula, quod maculam haberet in corpore, contra jus, fasque uxorem duxit Avitus, tenuitque cum probro, atque dedecore, nec Vesta illatum Virgini suæ stuprum vindicavit, ut narrat Jo. Xiphilinus in vita Sardanapali. E contra Ant. Caracalla Vestales quatuor occidit; ex quibus una, quam vitare non poterat, (obstitit enim Virgo) non opitulante Dea viva sepulta est, exclamans scire ipsum Antoninum se virginem esse. Ergo Vesta ignis sui custodes neque incon-

taminatas in extremo periculo liberavit, neque a furentium libidine reddere potuit immunes.

De Hadriano, ac Vespasiano affirmant uno ore Theologi esse per simulationem facta, quæ nobis sexto loco opponebantur; idque non gratis, sed auctore Tacito, qui refert curatos a Vespasiano non fuisse humana arte insanabiles, neque cæco, cui visum restituit, exesam prorsus vim luminis: auctore quoque Spartiano, qui affirmat Hadriani miracula a Mario Maximo irrideri tamquam simulationes ad levandam Imperatoris stultitiam adhibitas. Nam Antoninus Pius, ut Hadrianum volentem se occidere in spem induceret recuperandæ salutis, ei febrienti Pannonium tanquam veterem cæcum præsentavit, ut apparenter illuminatus oppressum desperatione virum levaret. Lege Salmasium Hist. Augustæ in Spartiano. Hæc communiter Theologi: quibus perpauca addam. Quantum attinet ad Hadrianum, tametsi eum febris reliquit, quod passim indebilitatis corpore contingit, invaluit tamen ejus morbus, eodemque anno ad. VI. Idus Julias obiit apud Bajas. Vespasianum vero inquit Tacitus Alexandria sanasse quemdam oculorum tabe notum, aliumque ægrum manu: *Monitu Serapidis Dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit?* Svetonius scribit hunc non manu ægrum fuisse, sed *debilem crure*. Ergo neque de re gesta consentiunt, neque negant interfuisse Sacerdotum Serapidis subornationem. Ero denique liberalissimus, & Vespasiano datam miraculorum virtutem fatebor. Illum ad principatum signis, & ostentis ab aliquo numine divinitus excitatum scribunt Tacitus in I. & IV. Historiarum, Svetonius cap. 7. Josephus in III. de Bello Judaico cap. 27. Præordinaverat enim illum Deus Christianorum contra pervicaces Hebræos ministrum justitiæ suæ: ab eoque dirutum est Jerosolymitanum templum, eversa civitas, dispersi per orbem Judæi. Ergo præmovente eodem Deo Christianorum mira operabatur Vespasianus: nec male Grotius in IV. Relig. Christ. cap. VII. Si verum est per Vespasianum cæco visum redditum, factum id est, ut is hac re venerabilior Imperium Romanum facilius adipisceretur; lectus quippe Deo judiciorum ipsius in Judæos minister.

Opp. 3. Argumenta a ratione petita ex æquo militant contra Polytheismum, & contra Trinitatis mysterium: Ergo vel inde unitas Dei non probatur, vel evertitur divinarum Personarum pluralitas. Probatur aut. I. Si tenet argumentatio ista: Deus est summe perfectus, ergo est unus, debet valere & hæc: Persona Divina est infinite perfecta: Ergo in Deo una tantum persona est. Rursus si recte arguitur: Unus Deus differre non potest ab alio neque substantialiter, neque accidentaliter: ergo nullo modo fas erit ita ratiocinari: una persona neque accidentaliter, neque substantialiter potest differre ab alia: Ergo nulla prorsus ratio. Item si bona est consecutio: Poterat unus Deus esse auctor universorum: Ergo Dii plures superflui; habebit eandem vim hoc enthymema: sufficit ad omnia moderandum una persona; ergo frustra creduntur plures. Tandem irrupto limine unius personæ non idcirco constituuntur infinitæ: Ergo infiniti Dii non consurgent, tametsi detur multitudo Deorum.

Resp. nego antecedens. Ad 1. probationem dico tres divinas personas non esse plura summa, ac perfecta bona, sed unum duntaxat; unam scilicet substantiam undequaque infinitam: quomodo autem cum hac indivisibili substantia tres divinæ personæ consistent, dicam, quantum humana ratio potest percipere, in 1. libro de Trinitate cap. vi. Nam modo sat est, si respondeatur cum S. Bern. lib. v. de Considerat. cap. v. *Nunc vero cum tres illæ personæ illa substantia sint, & illa una substantia tres illæ personæ, quis numerum neget? Nam vere tres sunt. Quis numeret tamen? nam vere unum sunt.* Itaque nego consequentiam; quippe tres Personæ, quæ sunt una substantia, sunt etiam unum summum bonum: plures autem Dii, cum sint natura secreti, sunt plura bona, ideoque finita. Ad 2. dico, quod necesse est, ut plures Dii distinguantur adinvicem aut specie, quemadmodum equus distat ab homine, aut separatione ejusdem naturæ, prout Plato distinguitur a Socrate: utrumque vero importat divinæ substantiæ limitationem. At personæ neutro modo ad invicem distinguuntur, cum sint eadem numero, atque indivisa substantia: sunt autem diversæ sola

personalitate, quæ, ut ait Damascenus lib. 1. de Fide Orthodoxa cap. viii. *quæ vox nec naturæ discrimen, nec dignitatem, sed subsistendi modum indicat.* Nego itaque consequentiam, ac paritatem. Ad tertium respondeo creare, regere, providere non esse attributa, quæ convenient Personæ ratione Personæ, sed ei competunt ratione substantiæ, atque omnipotentia, auctoritatis, domini, quæ sunt in singulis divinis personis penitus indistincta: unde nego suppositum consequentis, ac paritatem: cum diversi Dii diversa potentia sint præditi, eo quod, separata natura, separantur quoque operationes, ac munera; divinæ autem personæ eadem pollent omnipotentia, cum non sit dividenda facultas, & operatio, ubi non potest separari substantia. Ad ultimum pariter neganda est consequentia: etenim Dii gentium multiplicantur cum propagatione, ac separatione substantiæ, neque idonea causa reddi potest, cur unus Deus alium generet, iste alium, & tamen cessent generationes Deorum, qui, eo ipso quod Dii, fecundissimi debent esse. Verum Personæ originem habent inter se absque ulla separatione naturæ, atque secernuntur invicem solis connotatis, & relationibus: quæ nequeunt amplius multiplicari; quoniam si in Deo est una indivisa substantia, erit quoque una generatio, & unus Filius: erit una dilectio, & unus Amor: & si contra plures constituentur filii, plures erunt generationes, pluresque substantiæ, neutra autem illa divina, quæ cum sit infinita, una est; ut hactenus demonstravi.

SCHOLION.

„ P Otest præmissis hæc addi oppositio:
 „ Si Deus est unus, idem solus erit.
 „ Et revera Solus Deus in sacris literis sæpissime dicitur, ut Deuter. 31. 12. *Dominus solus dux ejus fuit*; Tob. 8. 19. *Tu es Deus solus*; Ita pariter Isaia 37. 16. Apostolus ad Romanos 16. 27. *Soli Sapienti Deo*: & 1. ad Timotheum 1. 17. *Soli Deo honor, & gloria*; quæ verba repetuntur in Epistola Judæ versu 25.
 „ At si Deus solus sit, nulla frui potest beatitudine. Urgebat apud Ciceronem hoc argumentum Hortensius. *Si Deus*

„ unus

„ *unus est*, aiebat, *quæ esse beata solitudo*
 „ *queat?*
 „ Non placet responsio Lactantii, qui
 „ lib. i. de falsa Religione cap. 7. reponit:
 „ *Tamquam nos, qui unum esse dicimus,*
 „ *desertum, ac solitarium esse dicamus: ha-*
 „ *bet enim ministros, quos vocamus nuntios.*
 „ *Et est illud verum, quod dixisse in Ex-*
 „ *hortationibus Senecam supra retuli, ge-*
 „ *nuisse regni sui ministros Deum.* Et qui-
 „ dem generatio, sive, ut castigatius lo-
 „ quamur, procreatio Angelorum ad rem
 „ facere non videtur. Erat enim Deus, &
 „ utique sua beatitudine fruens, priusquam
 „ conderet Angelorum, nuntiorumque na-
 „ turam. Solus insuper Deus dicendus fo-
 „ ret, quamvis secum ab initio ministros
 „ suos angelos habuisset. Etenim, ut do-
 „ cet prima parte q. 31. artic. 3. Sanctus
 „ Thomas, ille solus censetur esse, qui
 „ non esset cum alio ejusdem naturæ, et-
 „ iam si cum alijs sit naturæ diversæ. Nam
 „ dicitur aliquis homo in horto solus,
 „ quamvis sint ibidem variæ arbores, va-
 „ riaeque bruta animalia, dummodo ibi nul-
 „ lus alius sit homo. Respondendum est
 „ itaque Deum nunquam fuisse solitarium,
 „ quoniam semper secum Verbum mentis
 „ suæ, ac Spiritum sibi consubstantialem ha-
 „ buit. Dicitur ergo Deus *solus* ad exclusio-
 „ nem aliorum Deorum, non ad exclusionem
 „ aliarum in eadem Deitate personarum.
 „ Id de sacrosancta, & individua Trinitate
 „ differentes uberius explicare conabimur.
 „ Eadem quoque Trinitate non spectata,
 „ Deus unus, ut omnem complectitur per-
 „ fectionem, ita est sua felicitate beatus: ac
 „ perperam ad illum detorquentur exempla
 „ vel hominum, vel Angelorum, vel ce-
 „ terarum creaturarum, quæ aliorum con-
 „ sortio aliquam possunt assequi felicitatem,
 „ atque beatitudinem, quam ex seipsis na-
 „ tura sua imperfectis, atque in uno gene-
 „ re constitutis nequeunt habere.

CAPUT VIII.

*De iis, qui statuerunt duo summa Principia,
 Bonum unum, alterum Malum.*

INSerunt huic libro recentiores Theologi
 Marcionitarum, & Manichæorum Hi-
 storiam, qui duo, ut dixi initio cap. v.

constituerunt principia. Marcion illorum
 Hæreticorum Magister, Helenoponticus fuit,
 patriamque habuit urbem Sinopen. Vitia-
 ta virgine, tametsi continentiam voverat,
 a patre Episcopo Ecclesia pulsus, Cer-
 donem Gnosticum hæresiarcham audivit,
 eundem sequutus Romam; quo Cerdo ad-
 venerat Hygino vivente, ac proinde ante
 annum cxxvii. Marcion vero circa annum
 cxli. vel, ut alijs videtur clv. Certum
 est errorem suum disseminasse vertente II.
 sæculo, duosque statuisse Deos, *tamquam*
duas symplegadas naufragii sui, ait lib. i.
 cap. 2. Tertullianus. At nonnulli Marcio-
 nis discipuli, ut scribit Rhodon apud Eu-
 sebiū Hist. Eccl. v. cap. 13. non duos,
 sed tres affirmarunt: unde factum est, ut
 ipsi Marcioni tria a quibusdam fuerint ex-
 probata principia, non solum ab Epipha-
 nio Hæresi 42. atque a Theodoro, &
 Cyrillo in locis, quæ erudite expendit Na-
 talis Alexander SÆC. II. Dissert. 2. art 2.
 verum etiam, quod prætermisit Alexander,
 a Dionysio Romano apud Athanasium li-
 bro de Decretis Synodi Nicænæ num. 26.
 Ab ea ergo Quæstione an Marcion duos
 tantum, an tres Deos agnoverit, cum faci-
 le veteres possint conciliari, arbitror esse
 abstinendum; atque sufficienter illam resol-
 vit Augustinus lib. de Hæresibus n. xii.
 ubi ait: *Marcion quoque, a quo Marcioni-*
ta appellati sunt, Cerdonis secutus est do-
gmata de duobus principiis; quamvis Epi-
phanus eum tria dicat asseruisse principia,
bonum, justum, pravum; sed Eusebius Si-
nerum quemdam trium principiorum, atque
naturarum scribit auctorem. Non levis mi-
 hi suspicio est, *justum ac pravum* perperam
 fuisse distincta, cum per Marcionitas, ac
 Cerdonianos essent unum; qui *bonum* dice-
 bant tanquam Deum misericordem, *justum*
 vero appellabant pravum, quasi immitem
 ac ferum: unde falluntur, qui in Augusti-
 no pro *justo* censent legendum esse *inju-*
stum. Merito igitur doctissimi Patres Be-
 nedictini productam nuper Augustinianam
 lectionem retinuerunt.

Marcioni, quem martyr Polycarpus ap-
 pellavit *Primogenitum diaboli*, adhæsit sæ-
 culo III. Cubricus Persa servili genere na-
 tus, quem anus quædam manumissum ado-
 pravit, atque librorum Terbinthi, seu
 Buddæ, nec non bonorum omnium con-
 scripsit

scripsit hæredem. Is est Manes, quem sui Manichæum nominaverunt, *quasi manna fundentem*. Manetis enim nomen, quod assumerat Cubricus, eo quod apud Persas designet eloquentem virum, ac disputatorem egregium, commutarunt in Manichæum, ne Hæresiarcha *furore percitus diceretur*, quod significat *Græce Manes*, a verbo *μαίνομαι*, ex quo *μανίας* Stultitia nomen. Is imperante Probo xxii. discipulos sibi adscivit, inter quos celebriores fuere Thomas, Hermes, & Adda. Dixi imperante Probo cum Augustino lib. xiii. contra Faustum cap. 10. quem sequitur Petavius in Adnot. ad Epiphanium, & Natalis Alexander in Synopsi Hist. Eccles. Sæculo iii. art. ix. §. i. Joannes Sianda in Lexico Polemico refert ortum hujus Hæreseos ad annum 277. nempe ad tempora Aureliani. Siandæ sententia vera est, & ab Eusebio, atque Epiphanio traditur, eique subscribit Gerardus Vossius in Fragmento de Manichæis. Non tamen hi recedunt a sententia Augustini; quippe Manetis hæresis coepit innotescere in Perside anno 277. sub Aureliano, & coalescere coepit, ac propagari sub Probo, qui tantum biennio post suscepit imperium, nempe anno Christi cclxxix. Hæc dicere malo, quam cum Natali de anno exorti Manichæismi nutare: ita enim Historici antiquiores, qui alias non convenirent, facillime conciliantur. Maneti a Persarum Rege cutis vivo detracta est arundinibus, in quibus superstitiosa religione Manichæi hac de causa cubabant. Alios Manetis errores, præter duo rerum principia, ad hunc referre locum institutio non postulat. Scripsere contra Marcionem Clemens Alexandr. lib. iii. Strom. Irenæus lib. iv. adversus Hæres. cap. 14. Tertullianus integris libris quinque. Oppugnarunt vero Manichæos Titus Bostrensis, Epiphanius, Theodoretus, & alii: sed omnium luculentissime S. P. Augustinus pluribus contra eos Operibus editis: hunc autem errorem in libro præsertim de natura boni, & xxi. contra Faustum. Hæc est brevissima Marcionitarum, ac Manichæorum Historia, quorum error manavit a falsa opinione, quod malum substantia esset, atque natura, non boni deficientia. In his videntur omnes consentire; sed non a Manete, non a Marcione, non a Cerdone,

aut Valentino exortus est error iste, ut communiter traditur. Antiquiorem habuit originem, qua patefacta perversum dogma oppugnabo.

PROPOSITIO I. Opinio de duobus Diis bono, ac malo, una cum idololatria a posteris Cham coepit disseminari.

Explicatur simul propositio, ac probatur. Vetustissimam apud Ægyptios idololatriam colligimus ex dictis cap. v. Prop. iii. quod Isidem, & Osiridem Reges suos principes Deos habuerunt: primos autem Ægyptiorum Reges ad tempora filiorum Misraim, qui & Ægyptus, esse referendos satis constat. Atqui in Iside, & Osiride Ægyptii duo contraria principia venerabantur, scribente Plutarcho in Iside, & Osiride existimasse præcos Ægyptios: *non unam esse rationem, quæ universa contineat, & dirigat, sed cum multa e bonis juxta, malisque sint confusa, imo nil natura hæc sincerum proferat, non esse unum aliquem primum, qui e duobus doliis res nobis, veluti aliquem liquorem, distribuat, ac misceat, sed a duobus principiis contrariis, adversisque duabus facultatibus, quarum altera ad dexteram, altera retrorsum avertatur, atque reflectat, cum vitam esse mixtam, tum ipsum mundum circumferri, variisque, & omnis generis moribus agitari*. Igitur apud Ægyptios una cum Polytheismo error Marcionitarum invaluit. Hinc ad Caldæos, & Persas propagatum. Magi enim Persarum, quorum princeps est Zoroaster, quem Ammianus Marcellinus lib. xxxiii. asserit vixisse sæculis præcis, ac longe ante Cyrum, Scriptor autem Recognitionum, aut sit Clemens Alex. aut quisvis alius, lib. iv. putat eundem esse cum Misraim filio Cham, neque ipse Huetius saltem Mose facit posteriorem: Magi, inquam, seu Persæ ab initio agnoverunt Deum Oramadem causam boni, & Arimanium causam mali, auctore eodem Plutarcho cit. loco, necnon Aristotele, Hermippo, ac Laertio. Propagatus ergo est una cum Idololatria error Manichæorum. Transit præterea Polytheismus ad Græcos, inter quos emergentibus Philosophorum sectis floruerunt Platonici, & Stoici, ac inter hos Democritus primum, & Chrysippus. Qui & fati necessitatem, & inpositam materiam, adversariam, reluctantem naturæ beneficæ agno-

verunt, ut colligitur ex Platone in lib. de legibus. Hauserunt ergo hi a Chaldaeis duorum principiorum perversum dogma. A Stoicis exorti Gnostici, quorum princeps fuit Simon Magus primus omnium hæreticorum, ut ait lib. 2. contra Advers. legis ac prophet. magnus Aug. quanquam Epiphanius Gnosticorum originem arcessit Hæresi xxvi. a Nicolaitis. Simon anno a Christo passo vi. cœpit hæresim spargere: discipulum habuit Menandrum: Menander Basilidem, quem Eusebius in Chron. ad annum Chr. 134. Gnosticorum fecit auctorem, Basilides Cerdonem, de quo Tertullianus de Præscription. cap. 11. *Accedit his Cerdon quidam. Hic introducit initia duo, idest, duos Deos, unum bonum, & alterum sævum: bonum superiorem; sævum mundi creatorem.* Cerdonis, ut diximus, auditor fuit Marcion: quem proinde idem Tertullianus lib. v. cap. penult. Stoicum jure dicit, collocantem cum Deo creatore materiam de porticu Stoicorum. Ea propter Marcionitæ cum Stoicis sati necessitatem adstruxerunt, liberumque negaverunt arbitrium ad peccandum, existimantes quodcumque malum necessitate quadam a principio malo pendere. Itaque talis est, ut arbitror, hujus insanix origo, ac progressus: Esse Deum bonum, ac Deum malum Manichæi acceperunt a Marcionitis, Marcionitæ a Gnosticis, Gnostici a Stoicis, Stoici a Chaldaeis & Persis, Persæ ab Ægyptiis, Ægyptii autem a filiis Cham, a quibus omnis idololatria. Si quis vero contendat cum Natali Alexandro dissert. xiv. Sæc. II. art. 1. Deum Marcionis fuisse ante Christum penitus inauditum, eo quod Tertullianus lib. 1. cap. viii. novum appellat; sequatur, si placet, virum doctissimum. Ego Tertulliani argumentum probando dicam Marcionis Deum fictitium esse, quia novus: sed novus, quia illum novitas aliquando produxit, cum primum consecravit, ut de Saturno ait ibidem Tertullianus. At novum esse, post Passionem Christi confictum non tanta facilitate affirmaverim.

PROPOSITIO II. Malum non est aliqua substantia, quam necesse sit ab efficiente summa causa produci.

Id asserunt omnes Ecclesiæ PP. omnesque Theologi, inter quos distincte hanc

R.P. Berti Theol. Tom. I.

propositionem propugnant Divus Thomas quæst. xlviii. art. 1. noster Ægidius in 2. Sen. dist. 1. Sylvius in præcitatam D. Thomæ Quæstionem, Thomassinus lib. 2. Theol. dogmat. cap. x. & xi. & alii, quos memorare non vacat. Ac 1. probatur ex sacris literis. Quidquid a prima causa productum est, bonum est, siquidem Genes. 1. legitur: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona:* & in priori ad Timoth. cap. 4. *Omnis creatura Dei bona est.* Ergo malum non est a prima causa productum.

Deinde probatur Sanctorum PP. auctoritate: ait namque Scriptor de divinis Nom. cap. 4. *Privatio est malum.* Athan. in Orat. contra Gentes: *Necessum est veritatem Ecclesiastici dogmatis explendescere: nullum malum nec a Deo, nec in Deo, nec ab initio existisse: neque ullam esse ejus substantiam.* Ambrosius lib. de Isaac, & anima cap. 7. *Quid est aliud, quod malum dicitur, quam privatio boni?* Damascenus lib. 2. de Fide cap. 4. *Neque aliud quidquam est malum, quam boni privatio.* Augustinus lib. xi. de Civit. Dei cap. 22. *Omnino natura nulla est malum, nomenque hoc non est nisi privationis boni.* Plura habet consimilia Augustinus in lib. de Nat. boni, in lib. 1. contra Adv. legis, in viii. Confess. cap. xii. in iii. de lib. arbitrio cap. 13. &c. Ludovicus Thomassinus demonstrat eandem fuisse veterum Philosophorum sententiam, quod de omnibus propter ea, quæ dixi in proced. Propositione, non ausim proferre.

Probatur tandem traditis ab Augustino rationibus. Primo quidem; nam substantia mali aut incorruptibilis est, aut corruptibilis: si incorruptibilis, est summe bona: si autem corruptibilis, corrumpi ac vitari non posset, nisi bona esset. Ergo substantia mali nulla est. Ita S. P. lib. vii. Confess. cap. nuper laudato. Ulterius: Quælibet natura, in quantum est, bona est; quippe bonum est existere & esse: malum ergo non est natura aliqua, sed naturæ defectus. Ita in lib. de Nat. boni cap. 3. Præterea: malum vel extra naturas rationales reperitur, quale est elementorum pugna, animalium interitus, temporum fluxus, exitium, ac solutio corporum; vel situm est in naturis ratione præditis, ac liberis, cujusmodi est peccatum Angelorum, hominum

M

lapius

lapsus, mentis ignorantia, anxietas cordis, voluntatis flexibilitas: Neque illud, neque istud malum aliud est, quam bonitatis privatio: Ergo nullum malum substantia sive natura dicendum est. Minor probatur, & primo de malo existente extra liberas creaturas: Deus bonus debuit constituere bona creata mutabilia, ut possint fluere, decedere, interire, ac sese a summa bonitate deflectere; si enim creaturæ immutabiles omnino forent, essent bonum immutabile, & Deus ipse: Igitur quod creaturæ defluant, pereant, pugnent invicem, non est quædam proprietas substantiæ malæ, sed deflexio naturæ bonæ, deficientis ab ea incommutabili bonitate, a qua producta est flexibilis & mutabilis. Vide Augustinum lib. xii. de Civit. Dei cap. 4. Probatur quoque de malo, quo creatura rationalis libere afficitur: Rectissime Deus condidit cum Angelum, tum Hominem ea libertate, ut, si nollent, mali esse non possent, libere auctorem suum diligendo, & libere præceptis ejus obtemperando: si vellent, miserrimi fierent libere peccando, & libere mutabili bono adhærendo, proposito præmio, ut liberaliter Deo servirent, indicto supplicio ut humiliter Deum timerent: Ergo malum culpæ, in quam labitur creatura rationalis & libera, non est natura, ac substantia per se mala, sed deficientia ipsius creaturæ ab illa sempiterna bonitate, a qua libera producta est. Vide S. Augustinum lib. iiii. de lib. arbitrio cap. ii. lib. 5. Operis ultimi contra Julianum n. 60. & lib. xii. de Civit. Dei cap. 9. & 10. &c.

PROPOSITIO III. Non dantur duæ summæ, ac principes causæ, quarum una sit cujusque boni, altera malorum omnium effectrix.

Consequitur propositio ista ex præmissis, eam vero totis nervis propugnant omnes Patres, omnes Scholastici, omnes Dogmatistæ; sed ex Patribus præcipue Tertullianus contra Marcionem, & Augustinus contra Manichæos; ex Scholasticis D. Thomas Quæst. 49. art. iiii. & noster Argentina lib. i. Sent. dist. 2. quæst. 1. Concl. iv. Ex Dogmatistis Petavius lib. i. cap. 3. Thomassinus lib. 2. cap. ix. x. xi. & xii. Natalis Alexander in Historiam Ecclesiasticam SÆC. II. disert. 2. artic. 2. Non male etiam aliqui, tametsi falsæ re-

ligionis, ut Grotius lib. i. de Verit. Relig. Christ. Vossius in priori de Idololatriæ origine, & Clericus in Hist. Eccles. ad annum cxi. n. vii. & seq. Hanc propositionem confirmant omnia momenta Capituli sexti: Marcionitarum vero Manetæorumque fundamentum subvertit assertio præcedens. Addo tamen proximas argumentationes. Principium summe malum aut vivit, & intelligit, aut non: si neque vivit, neque intelligit, fatentibus Manichæis, operari non potest, neque universa mala producere: si est, atque intelligit, nequit esse principium summe malum, quandoquidem in eo reperitur aliquod bonum, existentia scilicet, vita, & vis intelligentiæ. Principium ergo summe malum fictitium est, ac repugnans. *Ita errantes Manichæi, ita delirantes, imo vero ita insanientes, ut non videant in eo, quod dicunt naturam summi mali, ponere se tanta bona, ubi ponunt vitam, potentiam, salutem, memoriam, intellectum, temperiem, virtutem, copiam, sensum, lumen, suavitatem, mensuram, numerum, pacem, modum, speciem, ordinem. Principes enim tenebrarum & vixisse in sua natura dicunt, & in suo regno salvos fuisse, & meminisse, & intellexisse, &c.* S. P. A. de nat. boni cap. 31.

Præterea ita argumentamur. Illi duo Marcionitarum Dii aut æquam vim, ac potestatem habebunt, aut unus erit præstantior altero. Si æqua sit amborum potestas, Deus bonus nihil operabitur renitente malo, Deus malus nihil efficiet contradicente bono. Nullum ergo extabit unquam aut bonum, aut malum. Si autem unus præcellat alterum, non erunt ergo hi Dii pares potestate, ac virtute, neque ambo summi, ut Marcionitæ contendunt. Si repellant Deum bonum aliquando permittere, ut operetur malus, ac vicissim; occurrit illico vulgatissimum illud dilemma. Aut Deus bonus potest arcere mala opera Dei mali, aut non potest. Si non potest, erit impos, & imbecillis, non summe potens. Si potest, neque malum impedit, erit malignus: *Quid enim tam malignum, quam nolle prodesse, cum possis?* inquit Tertullianus lib. 2. advers. Marcionem cap. 22. Et si insistent valere hoc dilemma etiam contra Unum Deum, quem nos profiteamur summe bonum

num ; in promptu est responsio : quoniam Deus noster , quamquam summe bonus , non debet avertere mala . I. Quia non tenetur condere rationalem creaturam impeccabilem ; quin cum sit bonus , delectari debet libera obedientia , quam præmiis possit compensare . Quia cum sit misericors , rationabiliter permittit mala , quorum duntaxat occasione misericordiam exerceat . III. Quia si Deus est summe bonus , est etiam justus , & ad justitiam pertinet punire peccata , quæ si non essent , hominibus justitia non innotesceret . IV. Denique , quia mala non habent causam efficientem , sed deficientem , ideoque non in Deum refundi debent , si ea permittat , sed in solam rationalis creaturæ libertatem . Quæ omnia affirmare nequeunt Marcionitæ , qui arbitrantur malum a Deo malo contra mentem , ac dispositionem Dei boni efficienter produci , & iccirco hunc Deum bonum , aut impotentem existimant , aut malignum .

Ultimo probatur propositio . Hæc duo principia omnino contraria aut separantur invicem , aut simul existunt . Non consistunt simul , neque unum in altero , quia summi boni , & summi mali natura dissimilis est , & insociabilis , atque sese mutuo extinguendi vim habent . Ergo disjuncta sunt ac separata , atque unum quiddam tertium erit , quod illa dirimat . Est ergo inter Deum bonum , & Deum malum principium tertium dividens unum ab alio . Atque hoc tertium principium aut bonum erit , aut malum , utriusque enim naturæ simul esse nequit . Si bonum , quonam pacto segregatum erit a malo ? Si malum , quomodo disjunctum erit a bono ? Recurrendum erit ad aliud principium tertium : & sic in infinitum . Existit ergo una summa causa , a qua efficiuntur omnia bona , & a qua permittuntur omnia mala ; quæ propterea mala sunt , quod ab illius summae causæ bonitate deflectunt . Argumenta , quæ contra Marcionitas , & Manichæos probant veterem quoque legem esse a Deo bono , erunt , ubi de hac lege disputabitur , proferenda .

OBJECTA SOLVUNTUR.

Non erit operosum Manichæorum diluere argumentationes . Quarum prima ita ex sa-

cris literis proponi potest . II. 45. v. 7. legitur : *Ego Dominus , & non est alter formans lucem , & creans tenebras , faciens pacem , & creans malum : ego Dominus.* Amos 3. 6. *Si erit malum in civitate , quod non fecerit Dominus.* II. ad Corinth. 4. v. 4. *Deus hujus sæculi excacavit mentes infidelium.* Joan. XII. v. 31. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras .* Est ergo Deus malus creator tenebrarum , ac mortis , princeps sæculi , & auctor spiritualis cæcitatæ .

Resp. Isaiam , & Amosum loqui de malo poenæ , suppliciiis nempe , quæ a Deo justo peccatoribus immittuntur : *Malum hoc loco non peccatum , sed poena intelligenda est.* Dupliciter enim appellatur malum : unum quod homo facit , alterum quod homo patitur , ait S. P. lib. contra Adimantum Manichæum cap. 26. Revera Esaias Medorum , Lydiorum , ac Babyloniorum everisionem , & Amos justas animadversiones in Judæorum iniquitatem prænunciant . Retorqueri etiam potest Esaiæ textus ; si enim idem Dominus format lucem , & creat tenebras , facit pacem & creat malum : non differt creator lucis , & auctor pacis ab illo Deo , qui permittit malum , & dividit tenebras . Locum Apostoli explicat Chrysostomus dicens : *Quomodo excacavit ? nunquid efficacia sua ad hoc impellens ? absit . Sed permittens .* Respondent Tertullianus , Cyrillus , & S. P. lib. 21. contra Faustum cap. 9. Deum hujus sæculi posse hoc loco commode intelligi ipsum diabolum . Recte quidem ; nam ita verba Apostoli consonant cum iis , quæ habet Joannes : *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras .* Itaque diabolus dicitur Deus , quomodo ad Philipp. III. 19. *Venter* , qui Dei vice colitur : atque videtur mihi Apostolus sese explicare in Epist. ad Ephes. cap. 11. v. 2. ubi deditos olim vitiis , ac magicis artibus sic alloquitur : *In quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus , secundum principem potestatis aeris hujus , spiritus , qui nunc operatur in filios diffidentie .* Joannis vero XII. assererat Christus ejiciendam hunc principem , idest , expellendam a mundo idololatriam , & magnam illam Deorum turbam , cui addicta erat Gentilitas ; tum septem illos dæmones , quos memorante Origene Celsus appellabat *ἐπτά ἀρχοντας* , *septem principes* ; hunc denique ipsum Ma-

nichæorum malum Deum dictum Psello ἀρχὴν καὶ ἐπιστάτην, principem terrestrium. Quibus expositis, dist. consequens. Est aliquis Deus princeps sæculi, & creator malorum, malorum pænæ concedo: malorum culpæ, subdistinguo; Deus ac principes in existimatione idololatrarum, concedo: Deus ac princeps suamet natura, qui hæc mala permittat, esto; qui hæc mala efficiat, nego.

Urgebis. Verus Deus, qui sit bonus, non potuit hominem constituere labilem, neque mala culpæ, idest, peccata permittere; ergo hæc & efficiuntur, & permittuntur a Deo malo.

Resp. nego ant. Sapientissime enim Deus condidit creaturam rationalem cum libertate, ut ostendi Prop. II. argument. ultimo; & in hac III. prob. 2. 2. Hinc enim in laudem creatoris sui & bona necessaria, & bona libera apparuerunt: hinc innotuit rationalis creaturæ conditio hinc manifestata est rectitudo justitiæ, hinc infinita misericordia perditum hominem redimendi occasionem arripuit. Neque ipse Deus impulit Adam ad peccandum; neque præcepit Evæ, ut assentiretur serpenti; neque condidit hominem, ut perderet creaturam suam: sed reliquit illum in manu consilii sui, quia bonus est, nec libertatem interimit; permisit tentationem, & lapsum, quia bonus est, & novit de malis bona facere, atque de tenebris lucem splendentem; præscius erat, neque culpam Angelorum, hominumque impedivit, quia bonus est, & servat imperturbabili voluntate justitiam, ac simul pacem.

Opp. 2. Existit summum bonum: ergo & summum malum. Probatur consequentia. Sunt in rebus creatis quæ bonitatem participant, & quæ malitiam. Quæ participant bonitatem demonstrant extare aliquod summum Bonum. Ergo quæ malitiam participant ostendunt existere aliquod summum malum. Et confirmatur I. Ubique datur magis, ac minus, datur quoque summum, ac plenissimum esse. Datur magis, minusve malum. Ergo datur malum summum, plenissimumque. Corroboratur II. Unum contrarium infert necessario existentiam alterius, cui adversatur. Summum bonum, ac summum malum contraria sunt invicem. Ergo summum Bonum infert summi, atque infiniti mali existentiam.

Resp. nego conseq. Etenim summum malum, ut supra demonstratum est, cum in idea sui cujusque perfectionis importet deficientiam, nullatenus potest subsistere; & consequenter substantia undequaque mala repugnat, & nihil est. Ad prob. nego paritatem; quandoquidem Bonum dicitur per aliquam participationem bonitatis, quæ res est, & aliquid; dicuntur enim bonum, res, aliquid ad convertentiam; malum vero appellatur ob participationem malitiæ, quæ non est substantia aut res aliqua, sed privatio ac defectus, ut constat ex Prop. II. Quapropter bonum infert existentiam causæ efficientis; malum vero causam deficientem tantummodo: *Nemo ergo querat efficientem causam mali, non enim est efficiens, sed deficiens*; ait lib. XII. de Civit. Dei cap. VII. S. P. Augustinus. Ad primam confirmat. dist. majorem. Si illud sit aliquod positivum, co. si privatio, ac defectus, nego; nam Deus optimus maximus est summum bonum, cujus majori, aut minori participatione res creatæ efficiuntur magis, aut minus bonæ: cujus majori, vel minori privatione evadunt magis, vel minus malæ. *Satis est* (inquit S. P. lib. 2. de Mor. Manich. cap. 7.) *Satis est, ut videatis nullum esse de bono, & malo religiose disputationis exitum, nisi quidquid est, in quantum est, ex Deo sit: in quantum autem ab essentia deficit, non sit eo Deo, &c* Ad ultimum dist. ma. Si opponantur contrarie, concedo: si privative, nego. Et quoniam ex dictis responsio redditur manifesta, huic dissertationi finem præscribo verbis ejusdem Augustini ita Deum adloquentis in VII. Confess. cap. XII. *Itaque vidi, & manifestatum est mihi, quia omnia bona tu fecisti, & prorsus nullæ substantiæ sunt, quas tu non fecisti.*

S C H O L I O N.

„ **N**OVUS Manichæorum patronus Petrus Bælius instituens in suo Dictionario v. *Manich.* Dialogum Melissi cum Zoroastre, urget hoc argumentum. „ Cum possit liberum arbitrium sese tam „ in bonum, quam in malum inclinare, „ nequit in bonum flecti, nisi præmovente „ principio malo. Experimento argumentationem corroborat. Cum enim præditi „ simus

„simus libero arbitrio, atque possimus se-
 „tari honestatem, & voluptatibus indul-
 „gere, contingit sæpenumero, ut ad oc-
 „cursum honestissimæ virginis, ad exhor-
 „tationem eloquentissimi, ac gravissimi vi-
 „ri, ad lectionem spiritualium librorum
 „commendemus pudicitiam, illius accen-
 „damur amore, eamque servare delibera-
 „mus: & contra, occurrente muliere com-
 „ta atque inhonesta, narrante aliquo tur-
 „pia facta, obscenasque fabellas, perlectis
 „quandoque libris pertractantibus de illicitis
 „oblectamentis, jactemur fluctibus con-
 „cupiscentiæ, turpesque voluntates appetamus.
 „At si bonus est ille Deus, cujus
 „providentia evenit, ut in cultores mode-
 „stæ, in laudatores castitatis, in bonos
 „libros incidamus; quare non est malus
 „Deus ille, quo auctore accidit, ut impudi-
 „ca mulier occurrat, ut impurus fabula-
 „tor nos alloquatur, ut obscena scripta
 „oculis nostris objiciantur? Ipsemet Au-
 „gustinus in libro de Grat. & lib. arbitrio
 „cap. 20. animadvertens voluntatis nostræ
 „in bonum, & malum flexibilitatem,
 „qua ratione aliqua præeunte, inquit: *Ope-*
 „*ratur Deus in cordibus hominum ad incli-*
 „*nandas eorum voluntates quocunque volue-*
 „*rit, sive ad bona pro sua misericordia,*
 „*sive ad mala pro meritis eorum.* Magis
 „autem consonum videtur rationi, tribue-
 „re uni Deo inclinationem ad bonum, tri-
 „buere alteri Deo inclinationem ad ma-
 „lum, quemadmodum sentiunt duorum
 „Principiorum sibi perpetuo adversantium
 „propugnatores, quam facere unum eum-
 „demque Deum auctorem bonorum, atque
 „malorum operum, ut facere coactus est
 „Augustinus. Hæc ex Bayle citato in
 „loco.

„Verum dictum est supra; malum ef-
 „se privationem, non substantiam, ideo-
 „que non habere efficientem causam, sed
 „deficientem. Quoniam autem quidquid
 „est, in quantum est, bonum est, affir-
 „matur de malo, in quantum malum est,
 „nihil esse. Condidit Deus hominem, &
 „angelum ea libertate, qua si nollent,
 „mali esse non possent, auctorem suum
 „diligendo, & in originali justitia perse-
 „verando. Ita Angeli mali, & primus
 „homo suamet utentes libertate peccave-
 „runt; non præmovente Deo malo, sed

„Deo bono sinente. Igitur ad argumen-
 „tum oppositum negamus consequentiam;
 „quia tendere in malum, & peccare non
 „est efficere opus aliquod prædefiniente
 „prima causa, sed est deflectere a recto
 „ordine defectu causæ secundæ, ut dixi-
 „mus in resp. ad opp. 2. Diluitur eadem
 „ratione quod ex humano promitur expe-
 „rimento. Homo enim libera voluntate,
 „cui propter Adæ prævaricationem inest
 „alliciens ad malum libido, delectatur
 „specie ornata mulieris, improborum collo-
 „quio, lectione ad oblectamenta incitan-
 „te, & quisquis sensuum indulget illece-
 „bris, opus exequitur, in quo non pro-
 „pter actionem in se spectatam, sed pro-
 „pter privationem rectitudinis, quæ comi-
 „tatur actionem, ratio mali invenitur.
 „Prælaudata autem verba S. P. Augu-
 „stini non ita accipienda sunt, quasi Deus
 „eodem modo prædefiniat opera mala, quo
 „prædefinit opera bona: sed ita sunt ac-
 „cipienda, ut Deus in nobis operetur bonum
 „largiendo gratiam, & permittat malum
 „gratiam subtrahendo. Sequitur enim im-
 „mediate: *Quoniam malitiam non ipse fe-*
 „*cit, sed aut originaliter tracta est ab A-*
 „*dam, aut crevit per propriam voluntatem.*
 „Deinde non in uno loco exponens S. Pater
 „quomodo Deus, excæcat obduratque im-
 „pios, eosque ad malum inclinat, docet
 „id illum agere *subtrahendo gratiam, non*
 „*impertiendo malitiam: deferendo, non ad-*
 „*juvando: quod occulto judicio facere potest,*
 „*iniquo non potest.* Quæ sunt verba ejus-
 „dem Augustini Tract. 53. in Joann. &
 „Epist. 194. ad Sixtum.
 „Juxta hanc S. Patris doctrinam inquit
 „Doctor Angelicus in Caput 9. Epi-
 „stolæ ad Romanos, quomodo Deus, cum
 „bonus sit, inclinet ad culpam corda ho-
 „minum, respondet, Deum id præstare,
 „non efficienter, directe, & per se; sed
 „permissive & occasionaliter, quatenus re-
 „ctissima judicii sui æquitate finit illos
 „corrumpi improborum consuetudine, ja-
 „ctari fluctibus humanarum calamitatum,
 „atque illis rebus abuti, quæ cum licite,
 „& honeste appeti possent, a nobis per-
 „versa cupiditate expetuntur. *Instinctu*
 „*quodam interiori,* inquit S. Thomas, *mo-*
 „*ventur homines a Deo ad bonum, & ad*
 „*malum; unde Augustinus dicit in libro de*
 „*Grat.*

„ *Grat. & lib. arb. cap. 20. Quod Deus ope-*
 „ *ratur in cordibus hominum ad inclinandas*
 „ *eorum voluntates, sive ad bonum pro sua*
 „ *miserericordia, sive ad malum pro meritis*
 „ *eorum. Nam ad bonum inclinat hominum*
 „ *voluntates directe, & per se tamquam au-*
 „ *ctor bonorum: ad malum autem dicitur in-*
 „ *clinare, & excitare homines occasionaliter,*
 „ *in quantum scilicet Deus homini proponit,*
 „ *vel interius, vel exterius, quod quantum*
 „ *est ex se, est inductivum ad bonum, sed*
 „ *homo propter suam malitiam perverse uti-*
 „ *tur ad malum.* Haftenus S. Thomas.

C A P U T IX.

*Quid constituat Essentiam Dei, & quo
 potissimum exprimi possit
 vocabulo.*

Divinam Naturam, si physice spectetur, omnium perfectionum esse cumulum, vel potius rem unam summam ac perfectissimam, & summi Boni notitia, & communi consensione probatur. De ipsa igitur, prout concipitur metaphysice, videlicet de re, quæ in Deo primum ab humana mente percipitur, atque intellectione nostra est divinarum proprietatum, fons & origo, distincta quidem ratione nostra, nedum a rebus creatis, ab attributis quoque divinis, & relationibus, perfectissima tamen, ac Deo digna: de ipsa, inquam, natura nonnulla juxta scholarum consuetudinem occurrunt definienda. Quæ statim ac proponuntur, ingerunt animo quantum infirmitati nostræ sit indulgendum, dum undequaque maximam perfectissimamque naturam in has coarctamus angustias: & quam recte nos S. Pater commonefaciat, dum in Psal. lxxxv. num. 12. ait: *Intendat caritas vestra, Deus ineffabilis est. Facilius dicimus quid non sit, quam quid sit.*

Hanc Dei naturam sic acceptam Scotistæ aliqui in infinitate constituunt, eorumque sententiæ ex nostris adhærent Toletanus, & Argentina. Collocant alii cum Suarezio, Okamo, pluribusque Scotistis in omnium attributorum aggregatione. Longe plurimi, præsertim Ægidiani, ac Thomistæ, ut Gonet, Joannes a S. Thoma, Salman-ticenses, Gavardi, Gibbon, alique eam statuunt in actuali intellectione. Quidam

reponunt in spiritali substantia, quæ sit facultas intelligendi, ut noster Fulgentius Tolosanus, & Godoy. Multi denique, quibus subscribo, constituendam putant in *Esse a se*: & hanc sententiam recentiores Theologi communiter amplectuntur, Nicolaus L'Herminier, Habert, Du Hamel, Boucat, Juenin, Tournely, Petavius quoque lib. 1. Theol. dogmat. cap. vi. Atque eam pertractant brevi, & clara methodo Donatus Fabri, Bancel, Gotti, Arpe part. 1. quæst. xlii. De Comitibus.

PROPOSITIO I. Constituitur metaphysica Dei natura per esse a se.

Ex sacris literis, Patribus, ac ratione brevissime id ostenditur. Exodi 111. v. 14. Deus interroganti Moysi quis esset, respondit: *Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel. Qui est misit me ad vos.* Job cap. 23. v. 14. *Ipsæ solus est.* Apocalips. 1. v. 4. *Qui est, qui erat, & qui venturus est.* Præcipuum ergo Dei nomen est illud, quod significat perpetuo ac immutabiliter esse; neque aliud est prius, ac præstantius, quo divina explicari possit essentia.

Consentiunt Patres. Hilarius lib. 1. de Trinit. *Non enim (inquit) aliud proprium magis Deo, quam Esse intelligitur.* Hieronymus in Epist. ad Damasum. *Una est, & sola natura, quæ vere est. Id enim, quod subsistit non habet aliunde, sed suum est.* Gregorius Nazianzenus Orat. vii. *Ὁ μὲν οὖν καὶ ὁ Θεὸς μᾶλλον πῶς τῆς ὀνόματος ὀνομαζέται.* *Ens, & Deus magis quodammodo essentia nomina sunt.* S. P. Augustinus in Ps. 134. num. 4. *Ego sum, qui sum, qui est misit me ad vos. Non dixit, Dominus ille omnipotens, misericors, justus; quæ si diceret, utique vera diceret. Sublatis de medio omnibus, quibus appellari posset, & dici Deus ipsum Esse se vocari respondit: & tanquam hoc esset Dei nomen, hoc dices eis, inquit. Qui est misit me. Ita enim ille est, ut in ejus comparisonem ea quæ facta sunt, non sint.* Si plura SS. PP. testimonia expetas, vide loco citato Petavium.

Probatur ultimo ratione, ac simul propositio explicatur. Quod metaphysice essentiam constituit illud est, quod primo in re aliqua percipitur: id vero competit *enti a se*; dicente Dionysio de Divinis nominibus: *Est ipsum per se esse antiquius, quam ipsissimam esse vitam, & ipsissimam esse sapien-*
tiam,

tiam, & ipsissimam esse similitudinem divinam, & cetera, quæ sic esse participant, ut ante omnia ipsum esse participant. Imo vero illa per se omnia, quæ entia participant, ipsum per se esse participant, neque ullum est ens, cuius non sit essentia, & duratio ipsum esse. Et revera quid potest prius excogitari, quam Esse? Deinde requiritur, quod essentia divinæ constitutivum perfectissimæ substantiæ ideam exhibeat: quod competere enti a se ita demonstrat Bernardus lib. 1. de Consolat. cap. 6. Quis est? non sane occurrit melius, quam qui est. Hoc ipse de se voluit responderi, hoc docuit, dicente Moyse ad populum, ipso quidem injungente, qui est misit me ad vos. Merito quidem. Nil competentius eternitati, quæ Deus est. Si bonum, si magnum, si beatum, si, sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris in hoc verbo instauratur, quod est, est. Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse. Si centum & talia addas non recessisti ab esse. Si ea dixeris, nihil addidisti. Si non dixeris, nihil minuísti; &c. Præterea necessum est, ut essentia rem a qualibet alia secernat. At esse a se primo, distinguit Deum a creaturis, quæ mutabiliter sunt: Quod autem vocatur, & non solum vocatur, sed vere est, incommutabile est; semper manet, mutari nescit, nulla ex parte corrumpitur; ait August. Tract. 4. n. 1. cap. 111. Epist. 1. Joannis. II. Distinguit, ratione tamen, Dei naturam a divinis personis, ac proprietatibus, quæ ab esse concipiuntur promanare, eique advenire; In hoc enim primo statim incubitu mens intendit, ac primo cogitat ipsum esse; deinde sic quodammodo esse ista considerat; inquit Maximus martyr apud Petav. loc. cit. n. VIII.

Hinc vero probatur assertum, aliorumque rejiciuntur sententiæ. Infinitas, sapientia, & quæcumque perfectio consequitur ratione nostra ad esse a se, istud vero perfectissimam naturam, omniumque divinarum perfectionum fontem significat atque originem: Essentia metaphysice inspecta, id est, quod primo percipitur, & unde cetera intelliguntur profluere; Ergo Essentia Dei metaphysice spectata in esse a se videtur constituenda.

Opp. 1. cum nostro La-Fosse: Superior sententia in eo deprehenditur minus vera, quod Deum definiat per genus remotissi-

mum, non autem proximum; sicut peccaret, qui definiret hominem per ens rationale, non autem per animal rationale. Ergo divina essentia per substantiam spirituales a se, non præcise per esse a se metaphysice constituitur.

Resp. nego antecedens. Ratio enim entis a se, ac per essentiam, non est Deo remota, sed proxima ac purissima, nam in Deo concipere nequaquam possumus esse a se absque substantia, ac tota plenitudine essendi: quippe quod est a se, est per se, est in se, est ipsa essentia, ipsa existentia, ipsa substantia. Hanc ego entis a se ideam habeo. Profecto qui definiret hominem ens rationale, illum non distingueret ab Angelo, ideoque opus est, utatur genere magis limitato, & coarctato. At Deus per hoc quod sit ens a se, ab omni re distinguitur, quæ non est Deus. Nolumus tamen de nomine pertinaciter pugnare: Nam & ipsa natura nihil est aliud, quam id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Itaque ut nos jam novo nomine ab eo, quod est esse, vocamus essentiam, quam plerumque substantiam etiam nominamus; ita veteres, qui hæc nomina non habebant, pro essentia, & substantia naturam vocabant. S. P. August. lib. 2. de Morib. Manichæorum cap. 2. quo magistro essentiam ac substantiam indiscriminatim accepimus. Quod si aliqui concipiant esse veluti supremum genus, ac substantiam præcedens; liceat per me quidem in illo ente essentiam collocare, substantiam vero ita apprehendere, quasi sit perfectio adveniens, non constitutivum essentia. Ita videtur loqui Epiphanius Hæresi 69. Οὐσία ἰμὸ ἐστὶ ἐχὶ περισσία, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ αὐτὸ ὂν, ὡς φησὶ Μωϋσῆς. ὁ δὲ ἀπέσκαλε με, εἰπὼν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὁ ὢν ἀνὴρ ἐστὶν ὁ ὢν ἡ οὐσία τυγχάνει. Usia est, non perusia. Sed illud idem quod est, ut ait Moses: Qui est misit me. Dic filiis Israel. Qui est igitur, est ens. Ens autem ipsa est ESSENTIA, quæ est.

Oppones 2. Infinitas Deum a creaturis distinguit: Ergo infinitas divinam constituit essentiam.

Resp. dist. ant. Infinitas distinguit Deum a creaturis primario, ut rationalitas distinguit a brutis hominem, nego: secundario, ut a brutis distinguit hominem risibilitas, concedo. Infinitas concipitur ratione nostra tam-

tamquam modus, aut proprietas essentiae a se subsistentis, quemadmodum & finitas intelligitur veluti modus *essendi* ab alio, ideoque neque illa Dei, neque ista creaturarum erit primum metaphysicum constitutivum. Adde infinitatem cum essentiae, tum divinis proprietatibus convenire, & fortasse praeter *essendi* amplitudinem, nihil positivum in idea infinitatis deprehendi; infinitum est enim, quod caret fine. Essentia vero numquam in sola negatione constituitur.

Dices: Erit ergo constitutivum divinae naturae illa infinitas, quae in se omnem perfectionem complectitur, scilicet ens perfectissimum, de quo cap. 1. diximus esse incommutabilem essentiam, cujus regula judicamus de re quacumque finita: atque ita sita erit divina essentia in cumulo perfectionum.

Resp. ita est; si de essentia secundum rem spectata oratio instituitur: at modo consideramus omnes perfectiones Dei ad insar facultatum, ac proprietatum a suo principio emanantium. Enimvero primo intelligimus rem aliquam esse, deinde autem esse perfectam. Igitur sapientia, justitia, immensitas, & quidquid de summo bono enunciat, sunt quidem secundum rem idem Deus, at ratione nostra sunt veluti adventitia substantiae: ac praeterea haec omnia jure ac merito infinita dicuntur, neque propriam exhibent notionem naturae, sed quamdam rebus omnibus divinis communem.

In urges: Non ergo erit constitutivum divinae essentiae ipsum existere *a se*, quoniam ex aequo commune est essentiae, atque attributis.

Resp. nego propositionem: Attributa enim non sunt a se, omnimoda (ut scholae utar vocabulo) *assessitate*; & quamquam causam non habent proprie dictam, habent tamen late acceptam, naturam scilicet, a qua concipiuntur effluere. Ita dicendum est de divinis personis; quae, si Patrem excipias, habent originem, neque sunt a se penitus. Ipsa vero paternitas naturam subsistentem supponit, ideoque essentiam jam constitutam.

Urgebis adhuc: Filius, & Spiritus Sanctus non sunt a se, ut dictum est modo: ergo si divina natura constituitur per *esse a se*; neque Filius, neque Spiritus Sanctus est Deus.

Resp. dist. ant. Filius, & Spiritus Sanctus non sunt a se ratione personae, quae aut generatur, aut procedit, conc. ratione naturae, atque essentiae, nego antecedens, & suppositum; quippe essentia neque generat, neque procedit; ut dicam alibi.

Opp. 3. Idea substantiae intelligentis exprimit summum, ac perfectissimum gradum vitae: Ergo intellectio est ultimum divinae naturae constitutivum.

Resp. dist. antecedens: idea substantiae intelligentis exprimit perfectissimum vitae genus, & vita ac intelligentia est illud primum, quod in Deo concipitur tamquam fons divinarum perfectionum, nego: & est perfectio quaedam ratione nostra a primo divinae naturae constitutivo dimanans; concedo. Et quoniam istud praecipuum est plurimum Thomistarum argumentum; peto, num velint essentialem naturae Dei differentiam consistere in intelligendi vi, ac facultate, an in ipsa intellectione actuali? non in actuali intellectione; tum quia haec est aliqua operatio; omnis vero operatio principium habet, ac supponit subsistentem naturam: tum quia Angelicus Doctor 1. parte q. 14. art. 1. monstrat esse in Deo plenissimam ac summam intellectionem, eo quod in ipso est *ens a se* omni prorsus expers materia; & q. 18. art. 3. demonstrat esse in Deo perfectissimam vitam ex intellectione: quare, tametsi divina essentia physice sit ipsa vita, ipsumque summum *intelligere*; metaphysice tamen vita intellectionem, intellectio naturam, videlicet *esse a se*, praesupponit. Ita contra Domesticos suos ratiocinatur Eminentissimus Gotti q. III. dub. III. part. III. num. XIII. Si vero constitui velint divinam essentiam per vim atque facultatem intelligendi; primo omnis potentia & facultas ab essentia intelligitur proficisci; deinde potentia ejusmodi convenit quoque rationalibus creaturis, homini, & Angelo: postremo non est radix omnium perfectionum divinarum; nam quanam est ista consecutio, Deus intelligit: ergo est omnipotens, immensus, bonus, &c.? Contra vero haec omnia ab *esse a se*, ut ait laudato loco Bernardus, dimanant. Quamobrem falluntur qui affirmant intelligendi potentiam esse perfectiorem quemdam gradum ipsomet *esse a se*: cum potius intellectio Dei sit perfectissima, quo.

quoniam & ipsa est *a se*, & uno verbo omnia perficiuntur, atque instaurantur.

Quæ cum ita sint, acerrimus ille propugnator doctrinæ Thomisticæ Joannes Baptista Gonetus disp. 2. art. 1. §. v. fatetur neque potentiam, neque actum intelligendi constitutum esse naturæ Dei, quoniam illa nequaquam est actus purus cujusque potentialitatis expers; hæc vero, cum sit operatio, habet, a quo efficiatur, principium. Quid ergo? Sita est, inquit, divina essentia in intelligere, non quatenus est operatio, sed prout est ultima, formalis, completa, & subsistens actualitas; nam & D. Thomas affirmat sentire, & intelligere quandoque accipi pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso *esse* operantium. Quam sententiam amplectitur Magister Henricus Florez, qui pro Hispaniarum Provinciis exornandæ Scholasticæ Theologiæ novissimam impendit operam. Recte hi quidem, si intellectionem absque ratione potentia, & operationis percipiunt. At, quæso, quid est hæc subsistens intellectio, quæ ratione nostra a potentia, atque ab operatione secernitur? Ego si ab omni facultate, & ab omni operatione mentem retraham, nihil quidem apprehendo quam *esse a se*, quod est quidem reipsa & intellectio, & bonitas, & immensitas, & quidquid Deus est, ut optime S. Thomas. Ac præterea si intellectio ab operatione quomodo libet præscindatur, quod nescio, num fieri possit, quomodo erit *ultima actualitas*, si concipitur absque operatione sibi propria? Hæc poterant prætermitti, sed Adversariorum dignitas, ac doctrina me reddiderunt molestiorem.

Insistes: Verbum ex vi originis suæ ac per æternam generationem recipit naturam divinam, alias non esset Filius, ut docent Theologi: Atqui recipit intellectionem, cum procedat per modum verbi, & nihil sit aliud, quam Patris sapientia: Ergo ipsa intellectio, ac natura sunt prorsus idem.

Hoc argumento suadere conantur prælaudati Thomistæ sententiam suam ad explicandum Trinitatis mysterium longe videri opportuniorem, & commodiorem. At D. Thomæ, omniumque Thomistarum doctrinæ videtur potius contraria. Docent hi nomen Verbi, ac Filii nullo modo esse nomen essentia, sed personæ tantummodo: ita

R. P. Berti Theol. Tom. I.

S. Thomas quæst. xxxiv. art. 1. Docent processionem filii esse generationem, quia ~~per intellectionem Patris~~ operatio vitæ, & a principio conjuncto in similitudinem naturæ: ita S. Thomas quæst. xxvi. art. 2. Docent intellectionem, per quam procedit Verbum, esse actum notionalem, quæ est operatio nedum divina essentia, sed etiam Paternitate secundum intellectum posterior. Ita S. Thomas quæst. xl. art. iv. Quomodo ergo hi Thomistæ intellectionem cum natura, nomina personalia cum essentialibus contra apertissimam Angelici sui Præceptoris doctrinam confundunt, affirmando divinum Verbum esse naturam suam intellectionem, ideoque in intellectione divinam naturam constitui, quasi nomen Verbi esset nomen essentia, intelligere Patris esset natura, & non actus notionalis; atque principium divinæ generationis proximum, ut inquiunt, ac formale, idem esset ac differentia essentialis constitutiva Dei? Profecto si aliqua vis esset præfata argumentationis, ita in gratiam Socinianorum posset quis argutari: Natura divina est intellectio, per quam verbum procedit: intellectio, per quam Verbum procedit, est in solo Patre: ergo in solo Patre erit natura divina. Itaque juxta S. Thomæ doctrinam dist. minorem: Verbum divinum procedit per intellectionem, atque in similitudinem naturæ; per intellectionem *essentialem*, nego minorem; quippe hæc tribus personis ex æquo communis est, & principium formale, ac proximum divinæ generationis uni, non alteri personæ convenit: per intellectionem *notionalem*, concedo min. sed hæc est operatio, non solum naturam, verum etiam paternitatem supponens. Dixi juxta S. Thomæ doctrinam; nam cur Verbi divini processio sit generatio, non est fortasse adhuc compertum, neque ad definiendum facile, ut quamplures existimant.

PROPOSITIO II. Divina essentia explicari non potest magis proprio, atque idoneo vocabulo, quam Hebraico יהוה *Jehova*, aut אלהים *Escer Ebeie*, aut Græco θεός, aut Latino, *Qui est*.

Sequitur ex dictis: atque inde insertur soli Deo competere incommutabiliter, & essentialiter, ut sit. *Est enim vere solus, quia incommutabilis est*: ait S. P. Augustinus lib.

N

VII.

VII. de Trinit. cap. 5. Infertur quoque substantiam creatam esse in Dei comparatione, *tamquam nihilum*, ut habetur in Psalm. 9. exponit: *Quid enim dicam? Quibus verbis ostendam nihil esse, quod sum in comparatione ejus, quod est?* Infertur tertio: in Deo cum sit esse incommutabile, nullum accidens physicum reperiri: quod Augustinus asserit lib. VI. de Trinitate cap. 2. *Alia, quæ dicuntur substantie, vel essentie capiunt accidentia, quibus in ea fiat vel magna, vel quantacunque mutatio: Deo autem aliquid ejusmodi accidere non potest: & ideo sola est incommutabilis essentia, vel substantia, quæ Deus est: cui profecto ipsum esse, unde essentia nominata est, maxime, ac verissime competit.* Infertur quarto: Essentiam, quam de summo Deo enunciamus, omnem in se comprehendere plenitudinem, & quidquid percipitur sensu longe imparem divinæ substantiæ nobis exhibere rationem: unde S. P. Enarrat. in Psalm. 26. ait: *Totum ab animo rejicite; & quidquid occurrerit, quod cogitare possitis, dicite, non est illud.* An vero præfata nomina, aliaque plura, adæquate divinam essentiam significant, & quænam sit singulorum notio, & origo, in eo, qui consequitur, libro conabimur explicare.

SCHOLION.

„ **N**Ostrates, qui Ægidii Romani ca-
 „ stra sequuntur, in perfectissima in-
 „ tellectione, ut dictum est, divinam es-
 „ sentiam constituunt: parum quoque, vel
 „ tantum in sese explicandi modo a nostra-
 „ tibus discrepant S. Thomæ Aquinatis di-
 „ scipuli. Horum gratia sententiam istam
 „ haud improbabilem esse pronuntio. Ac
 „ primum *Esse intellectuale*, prout faculta-
 „ tem intelligendi cum suamet actuali in-
 „ tellectione comprehendit, (facultas enim
 „ seu potentia ab actu distincta imperfe-
 „ ctionem involvit) id est, quod mente
 „ nostra concipitur in Deo esse perfectius,
 „ atque sublimius; quum tria sint genera,
 „ in quibus substantia quælibet constituitur,
 „ esse, nimirum, vivere, & intelligere:
 „ quorum postremum ceteris perfectius est,
 „ quoniam esse, ac vivere in substantiis
 „ quoque corporeis, finitisque invenitur.

„ Præterea si metaphysice loquamur, illud
 „ est *actus* rei, ut Scholastici inquiunt,
 „ *formale constitutivum*, quod habere ne-
 „ quit rationem communem cum intrinse-
 „ cis proprietatibus, neque cum substantiis
 „ extrinsecis; siquidem illud, quod commu-
 „ ne est, tamquam genus a nobis concipi-
 „ tur, non tamquam peculiare esse, si-
 „ ve juxta Scholasticam locutionem, *spe-*
 „ *cificativum*, ac proprium. Percipiens au-
 „ tem substantiam intelligentem cum in-
 „ tellectionis purissimo actu, nulla acceden-
 „ te cognitione, nulla aliena specie, nul-
 „ la adventitia idea quomodolibet variabili,
 „ occurrit menti meæ substantia, quæ in-
 „ ter pollentes vi intelligentiæ cunctis &
 „ extantibus, & passibilibus est excellentior,
 „ quoniam materiales naturæ destitutæ sunt
 „ intelligendi virtute; spirituales vero, si
 „ creatæ sint, de potentia prodeunt in a-
 „ ctum: in eadem cognitione perfici pos-
 „ sunt, & de una ad alteram proficisci.
 „ Eadem quoque substantia perfectissimo
 „ modo intelligens distinguitur mentis meæ
 „ cogitatione ab omnibus Dei attributis,
 „ puta æternitate, simplicitate, immensi-
 „ tate; quæ vocabula imbecillitati huma-
 „ næ mentis proprietates quasdam indicant,
 „ quæ etsi in re sint ipsa Dei substantia, a
 „ nobis tamen concipiuntur, tamquam e-
 „ manationes quædam ab ipsa substantia.
 „ Ad hæc neque in divinis perfectionibus,
 „ neque in esse a se divina essentia videtur
 „ metaphysice constituenda: non utique in
 „ divinis perfectionibus, quoniam, ut di-
 „ ctum est nuper, percipiuntur a nobis,
 „ tamquam proprietates ab essentia manan-
 „ tes: non in esse a se: nam revera, dum
 „ entis, atque, ut *Βαρβαριῶς* inquiunt,
 „ *αφεΐται* audio vocabula, nihil percipio
 „ aliud, quam generalem quamdam notio-
 „ nem rei existentis; atque independentis
 „ ab alia re, non autem *specificæ* differen-
 „ tiæ constituentis substantiam, inter illas,
 „ quæ pollent intelligendi facultate, perfe-
 „ ctissimam. Est etiam *αφεΐται* illa aliquod
 „ cum divinis personis, cum Dei attributis
 „ commune, ideoque non est peculiaris il-
 „ la ratio, quæ essentiam, atque naturam,
 „ ut a nobis concipitur, vere proprieque
 „ constituat. Postremo, quod multiplicem
 „ *αφεΐται* distinximus, asserentes Personas
 „ Filii, & Spiritus Sancti non esse a seipsis
 „ ori-

„ *origine* , divina attributa esse a natura
 „ tamquam *a principio*, & *radice*, creaturas
 „ vero esse a Deo tamquam *a Causa*, non
 „ tantum est distinctio excogitata ab iis,
 „ qui divinam essentiam constituendam cen-
 „ sent in *asseitate*, quam vocant *omnimodam*:
 „ sed ulterius videtur inepta & frivola:
 „ quippe investigantes *specificam* alicujus rei
 „ differentiam, hanc non inquirunt per op-
 „ positionem ad ejus proprietates, vel ad
 „ personas eandem substantiam habentes,
 „ sed per oppositionem ad res ceteras, quæ
 „ ab illa *specifice* differunt: quemadmodum
 „ definiens hominem, quod sit *Animal ra-*
 „ *tione præditum*, non intelligimus natu-
 „ ram hominis per oppositionem vel ad in-
 „ dividua naturæ humanæ, vel ad hujus
 „ proprietates, cujusmodi sunt facultas in-
 „ telligendi, volendi, ridendi; sed per op-
 „ positionem ad bruta animantia, atque ad
 „ ceteras quascunque res, quæ non sint
 „ homo.

„ His itaque Ægidianorum, Thomista-
 „ rumque sententia potest fulciri, & argu-
 „ menta superius a ratione petita quam fa-
 „ cillime solvi. Ea autem, quæ e sacris
 „ literis, ac Patrum auctoritate depromun-

„ tur, non talis sunt generis, ut iis debea-
 „ mus aliquatenus commoveri. Etenim in
 „ libris sacris, scriptisque Patrum nequa-
 „ quam humanæ mentis describuntur fi-
 „ gmenta, neque illinc *metaphysicæ* expiscan-
 „ dæ sunt abstractiones; sed ibidem nobis
 „ proponitur Deus summus, ut immutabi-
 „ liter est, ut rerum universarum conditor,
 „ ut creaturis omnibus præferendus, ut to-
 „ ta mente, & toto corde amandus, & co-
 „ lendus. Ut de se ait: *Ego sum, qui sum*,
 „ ita inquit: *Ego Deus, & non mutor*.
 „ *Ego sum via, veritas, & vita*: & S.P.
 „ Augustinus in 5. de Trinit. cap. 11. scri-
 „ bit de Deo dici posse: *Ipse est sua deitas*,
 „ *ipse sua magnitudo, ipse sua bonitas, ipse*
 „ *sua aternitas, ipse sua omnipotentia*. Num-
 „ quid ex his, quæ verissime dicta sunt,
 „ inferre possumus *metaphysicum* divinæ ef-
 „ sentię *constitutivum* esse aut vitam, aut
 „ veritatem, aut immutabilitatem, aut ma-
 „ gnitudinem, aut bonitatem, aut æterni-
 „ tatem, aut omnipotentiam? Atque hæc
 „ pro sententia Ægidianorum addidimus;
 „ quamvis non arbitremur esse hanc magni
 „ momenti quæstionem.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

CAPUT SECUNDUM,

*In quo de Divinis Attributis universe , ac singillatim
differitur.*

INVESTIGATA Dei Existencia, ac Natura, ejus proprietates, quæ usitatissimo vocabulo Attributa appellantur, sese offerunt examinandæ. Sunt autem hæc attributa perfectiones quædam, quæ ratione nostra Dei consequuntur naturam. Quarum aliqua absoluta dicuntur, & communia tribus Personis; alia autem relativa, quibus Personæ Divinæ ad invicem referuntur. Ex illis vero, in quibus tantummodo hoc præsentis Libri versabimur, præter unitatem, de qua disputatum est hætenus, duodocim connumerantur a Scholasticis, vigintiduo a Boetio, neque pauciora sunt Ε'πιρροιας, videlicet mentis nostræ excursionibus, quibus aliquid non indecorum, neque indignum de supremo Numine excogitamus. Potiora autem sunt ineffabilitas, simplicitas, infinitas, æternitas, immutabilitas, immensitas, veracitas, omnipotentia pulcritudo ac perfe-

ctio; & quæ particularem postulant dissertationem, invisibilitas, scientia, voluntas, ac libertas, providentia, prædestinatio. Horum itaque notitiam tradam ea methodo, quæ præseferat amorem sapientiæ moderatum.

C A P U T I.

*De Ineffabilitate Dei, atque de
Divinis Nominibus.*

ARbitratur impius hæreticus Eunomius, quem Nyssenus lib. XII. cavillatorem, nominumque aucupem appellabat, Deum pluribus significari nominibus, quorum singula divinam naturam, quatenus in se subsistit, exprimerent. Ad confutandum versipellem hominem sat est, si duo brevissime præstentur, nimirum probetur nullo simplici vocabulo designari posse reconditam divinitatem, nisi sprout mente

nostra inadæquate concipitur; ac diversa nomina Dei, siue substantiva sint, siue adjectiva, varias mentis ignorantia tenebris involutæ exhibere perceptiones.

PROPOSITIO I. Deus est ineffabilis, idest, licet plura vocabula significant divinam essentiam, aut attributa, prout a nobis percipiuntur, nulla excitant ideam divinæ naturæ, prout est in se.

Probatur I. ex libro Prov. cap. xxx. v. 4. *Quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?* II. Sanctorum Patrum sententiis, quos inter Justinus in Cohortatione ad Gentes ait: *Fieri non potest, ut proprium aliquod Deo nomen attribatur.* Lactantius lib. i. divin. Instit. cap. 6. *Deo nomen non est.* Novatianus lib. i. de Trinit. cap. 4. *Nomen Dei proprium edici non potest, quoniam non potest, nec concipi.* S. Pater Augustinus in Psalm. lxxxv. n. 12. *Deus ineffabilis est.* Et ibidem: *Quæris quid sit? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.* Tertio probatur communi Philosophorum consensu. Ita namque scribit Plato in Parmenide, & de Republ. vi. Plotinus Ænead. lib. 5. cap. 16. Proclus Th. Platon. lib. 2. cap. 4. Jamblicus Segm. vii. quos citat, & longiori explicatione persequitur Thomassinus lib. vi. Th. Dogm. cap. v. Addere possum Alcinoum, ac Maximum Tyrium, quorum loca refert Petavius lib. viii. cap. 6. nu. 6. Addit Huerius Alnetan. Quæst. lib. II. nu. xv. Simplicium, & Philemonem Poetam, qui ait terribile esse nomen Dei, nec a quoquam proferri posse. Accedunt cum Hebræi, qui in hodiernam diem nomen Dei Tetragrammaton, cujus etiamnum ignoratur pronuntiatio, efferre nesciunt, tum Samaritani, qui Garizimitanum Templum Deo sacrum omni carere vocabulo dixerunt Antiocho Illustri, ut libro xii. Antiquit. cap. 7. scribit Josephus. Denique probatur ratione: Nomina sunt signa conceptuum nostrorum: Essentiam divinam non possumus in hac vita perfecte cognoscere: Ergo neque perfecte possumus aliquo nomine exprimere.

Oppones. Aliqua Dei nomina non pendunt ab hominum instituto, sed Deum ipsum, qui ea Mosi revelavit, habent auctorem. Ergo hæc saltem plane, ac digne expri-

mere poterunt Dei naturam.

Resp. nego consequentiam. Etenim, quemadmodum Deus cum esset invisibilis, in assumpta creatura dignatus est apparere, ut nos misericorditer visitaret; ita, cum sit ineffabilis, congruum existimavit se aliquo vocis sono nominare, quia admittens humanæ vocis obsequium, *verbis nostris in sua laude gaudere nos voluit.* S. P. Augustinus lib. i. de Doct. Christiana cap. 6.

PROPOSITIO II. Divinorum nominum alia divinam naturam, ac substantiam significant, alia attributa.

Sequitur ex dictis, & probatur: Tamen si nihil divinæ naturæ adveniat, indulgetur tamen imbecillitati rationis nostræ, ut concipiamus *esse a se* tanquam naturam; justitiam, misericordiam, & alia, quæ habent quamdam connotationem, veluti proprietates consequentes essentiam: imo sunt divina nomina personalia, quæ de natura, & essentia enunciari non possunt, nisi, ut scholæ loquuntur, *in concreto*: Atqui nomina significant res, prout mente nostra percipiuntur: Ergo alia Dei nomina significant essentiam, ut istud *Ens a se*, alia vero attributa, aut personas, ut *justitia, Pater, &c.*

Opp. Athanasius in libro de Decretis Nicænæ Synodi, Cyrillus in libro Thesauri cap. 19. atque alii Patres affirmant tam nomen Dei, quam nomen Filii, ac Patris, (quod asserendum est de quocumque alio nomine) divinam significare substantiam, cum in Deo nihil sit eorum, quæ naturam sequuntur. Ergo quaecumque divinum nomen Essentiam significat.

Resp. Athanasium, ac Cyrillum Alexandrinum disputare contra, Arianos, qui asserbant Verbum naturæ, ac substantiæ realiter distinctum a Patre, excogitantes divinam generationem ad instar humanæ, quæ fit cum propagatione, ac decisione naturæ. Augustinus autem in vii. de Trinit. cap. i. aliique Patres docent nomen Filii, Verbi, Imaginis, & id genus plurima, relationem, non substantiam significare. Quæ in libris de Trinitate data opera explicabuntur. Dist. itaque ant. Nomina divina, quæcumque sint, significant substantiam, si accipiantur secundum rem, & absolute, concedo: si spectentur secundum rationem intelligentiæ nostræ, & connotative;

tive; nego: nam etiam si Essentia Dei, hypostasis, atque attributum sint una, eademque substantia; hanc tamen nos appellamus naturam prout sola, ac simplex per se spectatur; personam, quatenus ad aliam refertur; proprietatem, propter connotationem ad aliquem terminum, ut in sequentibus explanabitur.

Si vero quæras quanam præcipua sint Dei nomina, respondeo decem apud Hebræos, (prætermisiss, quæ Thalmudistæ, ac Rabbinæ, necnon Cornelius Agrippa vir superstitionissimus, alique malefici excogitarunt,] in sacris literis connumerari. Quorum primum est ineffabile nomen יהוה dictum Hæbræis שמך ארבע אותיות *Nomen filius quatuor literarum*: Græcis, quod idem est, Τετραγράμματος. Atque hunc literarum numerum in Deum nominando observant etiamnum Græci, Latini, Hispani, Galli, Theutones, Turcæ quoque, ac Arabes, qui Dei nomen sic efferunt, ΘΕΟΣ, DEUS, DIOS, DIEU, GOTT, ALLA; unde & imitatione digni videntur Itali, qui omnium gentium exemplo scripserunt IDIO, consona non geminata. Nomen illud vel a radice היה, vel ab הוה, quod est *Fuit*, creditur derivatum, unde ejus etymon exponitur in Exodo 111. v. 4. אהיה אשר אהיה, *Sum qui sum*. Certe hujus nominis pronuntiatio nondum innotuit. *Jaho* effert Clemens Alex. Strom. V. *Jave* Theodoretus quæst. xv. in Exodum: *Jehue* Genebrardus in Psalm. lxxxii. *Jova* Angelus Caninius lib. de locis Hebræicis cap. 1. Post Galatinum communiter omnes *Jehova*. Quidam, auctore Hieronymo Epist. 136. propter elementorum similitudinem, scilicet inter Hebræum ה & Græcū η, atque inter י, & ι, legere consueverunt PIPPI, Pipiones non illepide dicti. De his recte Exodi vi. v. 3. לא נודעתי *Et nomen meum Adonai non indicavi eis*. Ex hoc loco comprobatur pronuntiatio יהוה, quam reprehendit Genebrardus: nam Hebræi, Septuaginta, nec non Vulgata nostra vertunt nedum hoc loco, sed ubique pro יהוה Adonai, κύριον, *Dominum*. Ergo non male inscriptum est nomen tetragrammaton punctis vocalibus nominis *Adonai*, mutata tantum priori vocali propter literam gutturalem א, quæ usquam patitur simplex Sce-

va. Hæc non absque magna utilitate Theologi dicta sunt: etenim ubicunque in novo, ac veteri testamento legeris *Dominum* substitutum loco hebraici nominis יהוה, certissime inferes ibi de vero Deo sermonem institui.

II. Est יה *Ja* ab eodem themate. Hinc Alleluia, *Laudate Deum*.

III. אל, *El* a radice אל fortis esse, unde latine *Fortis*, græce ισχυρός, Deus in publicis Ecclesiæ precibus Feria sexta majoris hebdomadæ appellatur.

IV. אלוה. *Eloah*.

V. אלהים. Utrumque ab אלה *Juravit* latine *Princeps*, *Judex*, græce δικάστης, ἄρχος: Aliqui derivare putant ex Arabismo, in quo אלה significat adorare. Hieronymus hæc duo nomina distinguit; sed diversa sunt solo regiminis statu.

VI. שרי: *Saddai*, a relativo ש *Qui*, & י *sufficere*, Latine reddi potest *sibi sufficiens*, *omnipotens*, *neque indigens nostri*, Græce ἀλλυιος, παντοκράτωρ, αὐτάρκτης, Aliqui in caput lxxii. Esaiæ v. 9. observant hoc nomen tribui aliquando Archangelo Michaeli, fortasse, quod sit ad salvandum pronus, atque præpotens ad bellandum.

VII. אדני *Adonai*, *Adon*, κύριος, δεσπότης, *Dominus*, ut diximus supra. Hujusmodi nomen connotat creaturas, in quibus Deus dominatur; & quoniam non semper creaturæ fuerunt, Tertullianus disputans contra Dermogenem, qui putabat materiam esse Deo coæternam, cap. 3. ait: *Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, Dominum vero non semper*.

VIII. שם יהוה, græce ὁ ὢν, latine *Qui est*, de quo in I. ex relativo, ac verbo היה esse.

IX. יהוה אלהים צבאות *Dominus Deus Sabaoth*, idest, *Exercituum*: a radice צבא *Exercitus*: quo nomine intelliguntur nedum Angelicæ potestates, sed etiam Danielis xlii. v. 10. Sacerdotes, qui Regi cælorum militantes excubias agunt in templo. Ob utramque significationem commemoratur in Præfatione Missæ, *Dominus Deus Sabaoth*.

X. עליון *Elion*, ὑψιστος, *excelsus*, *supremus*, a th. עלה *ascendere*, *præesse*. Ex quo autem Deus maximus sit, & summe excelsus, animadverterat Salomon Glassius vir

vir hæreticus quidem, apprime tamen eruditus Dei nomen loco Epitheti dici de rebus excellentissimis, ut Ps. lxxix. v. 11. *Cedri Dei* dicuntur arbores procerissimæ; *plaga Domini* II. Paralip. xxvi. v. 20. lepra Oziæ: ut mittam exempla Glassii lib. iiii. Philolog. sacræ Tract. i. Can. xvii. n. 3. Atque de his Dei nominibus, præter Hebraicarum dictionum Interpretes, ut Buxtorfius, Pagninus, & alii, vide citata Epistola Dieronymum, Isidorum Hispalensem lib. vii. Originum cap. 1. Angelum Caninium de locis Hebraicis cap. 2. Petavium lib. viii. cap. ix. nonnulla etiam apud Scholasticos, præsertim Ludovicum Habert. Tract. de Deo uno cap. 1. & Contenson. dissert. v. cap. 11. spec. 111.

Satis de Hebraicis nominibus summi Dei, qui Græcis dicitur Θεός, unde latinum, *Deus*, vel a verbo δέωμαι, *videre*, atque *contemplari*, quoniam δὲ διὰ πάντων, *inspicit omnia*: vel a δῆν *currere*, *ponere*, *facere*, quod omnibus præsto sit, omnia disponat, omnium artifex: vel ἀπὸ τοῦ αὐθεν, *urere* ac *fulgere*, non quod ignis sit, ut Persis, Ægyptiisque Deus *Phtha*, sed propter vim cupiditatum consumtricem, aut inaccessibilem gloriæ lucem. Eo nomine significari substantiam docent Latini Patres, Tertullianus in primis adversus Hermogenem cap. 3. Græci fere omnes efficientiam, & energiam. Facile conciliantur; nam si istud nomen referas ad ideam proferentis, significat Dei naturam, si ad vocis etymologiam, operationem, aut facultatem. Idem assero de nominibus Æthiopicis Ἐμλαῖ Emlah, forte ab hebræo מלך Rex; מלך, vel, אֱלֹהִים Eghzia, Eghziaber, Dominus bonus. Omnia ferme penes ceteras Nationes divina nomina eandem habent cum expositis significationem.

Loquamur pauca, quandoquidem huc deducta est oratio, de dulcissimo nomine IESU. Derivatum est a יְשׁוּעָה Salus: unde Jesus idem est ac Σωτήρ, *Salvator*. Negant aliqui, inter quos Caninius numerat Osiandrum, istam originem, quoniam alicubi scriptum reperitur יֵשׁוּעַ Josciu absque radicali littera y Ajin, unde dictum putant, inquit Listrius, a verbo substantivo *Est*, ישׁה. At insulsa nimium argutatio. Moïsis tempore scribebatur, ut constat ex libro Josue, יְהוֹשׁוּעַ Jehosuah; post Ba-

bylonicum exilium, ut reperimus apud Esdram, & Nehemiam, scriptum est producta sub Jod vocali paucioribus literis יְשׁוּעָה Josuah, etsi antiquiorem scripturam retinuerint Aggæus, & Zacharias. Ex Syrorum, Arabumque commercio desuescere coepit postrema littera y, quod Caninius in I. demonstrat ex שבע septem, quod scriptum aliquando in Thalmud שב absque Ajin, & Hugo Grotius ad caput I. Lucæ v. ex nomine אֱלִישַׁבַּע Elisabah, unde abraha finali, & substituta ט, T, Syrorum exemplo, Græci ac Latini fecerunt *Elisabeth*. Satis hinc refutatur hallucinatio Osiandri, & manifesta redditur nominis IESU recepta fere ab omnibus interpretatio: de qua Matthæi i. v. 21. *Vocabis nomen ejus IESUM: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Χριστός, *Christus* a verbo χρίω, *ungo*, idem est ac מָשִׁיחַ, *Messias*, a מָשַׁח, *unxit*.

Fertur Reparatoris nostri nomen ita prædixisse Sibyllam Cumanam:

Sed quæ sit numeri totius summa, docebo.

Namque octo monades, totidem decades super istas,

Atque hecatontadas octo, infidis significabit

Hominibus nomen: tu vero mente teneto.

De Sibyllarum carminibus dicam alibi. Oraculum, qualecunque sit nunc expono. Octo monades sunt unitates 3. Octo decades 80. Octo hecatontades 800. totius numeri summa 888. Nomen ΙΗΣΟΥΣ, *Jesus*, eundem continet numerum, nam I valet 10. H 8. Σ 200. O 70. Y 400. Σ 200. Supputa, num resultent 888. & protegat te nomen Dei Jacob. Psalm. xix. v. 2.

S C H O L I O N.

„ **D**ivinorum Nominum plura sunt genera. Nam quædam *absoluta* sunt, quædam *relativa*, quædam *diæta* Theologis *notionalia*. Prima sunt, quæ absolute, & absque ullo respectu ad personas divinas, vel ad creaturas pro-

proferuntur; ut *Deus*, *bonus*, *divinitas*,
bonitas. Secunda, quæ relationem signi-
 ficant sive ad Personas, ut *Pater*, *Filius*, *paternitas*, *filiatio*, sive ad creatu-
 ras, ut *Creator*, *Dominus*, *Judex*. Ex
 his vero nominibus, quæ relationem ad
 creaturas important, quædam actionem
 in Deo immanentem significant, ut *pro-
 videntia*, *præsentia*, *prædestinatio*; quæ-
 dam vero actionem transeuntem, ut
creatio, *gubernatio*, *assumptio naturæ hu-
 manæ*. Notionalia autem nomina ea di-
 cuntur, quibus significatur progressus
 unius personæ ab alia secundum origi-
 nem, ut *generatio*, ac *spiratio*. Ex hisce
 omnibus Nominibus constat aliqua esse
abstracta, ut *deitas*, *paternitas*, *generatio*:
 & aliqua *concreta*, ut *Deus*, *pater*, *ge-
 nitor*. Puto hæc ex primis Dialectico-
 rum elementis enique esse notissima.

Quædam tamen sunt hoc loco adver-
 tenda. I. Nomina relativa, quæ signifi-
 cant actionem transeuntem, dicuntur
 Deo convenire *ex tempore* ratione effectus
 in tempore producti, ut *Creator*, *Domi-
 nus*, *Gubernator*. II. Eadem tamen no-
 mina, si ad potentiam Dei referantur,
 ipsi ab æterno conveniunt. III. Quæ
 vero nomina significant actionem imma-
 nentem, Deo conveniunt pariter ab
 æterno, ut actus divini intellectus &
 voluntatis. Sufficit hæc breviter adnotaf-
 se: nam de singulis Dei nominibus suis
 in locis pertractabitur. Videatur interim
 S. Thomas 1. p. q. 13. Silvius ibidem,
 & Estius in 1. dist. 4.

C A P U T II.

De Simplicitate Dei.

PRÆTER memoratos præcedenti libro
 Gentiles, qui Deos humanis membris
 præditos cogitarunt, hominemque impiissi-
 mum Spinosam, qui materiam ac naturam
 Deum esse commentus est, haud recte de
 divina simplicitate senserunt. IV. Ecclesiæ
 seculo Ægyptii Monachi, qui turmatim in
 eum errorem describere, quod Deus sit An-
 thropomorphos, formæ scilicet humanæ, &
 corporeæ. Quibus dubitari potest an prælu-
 serint secundo sæculo Melito Sardensis, qui
 anno 169. misit pro Christianis ad M. Au-

relium Apologiam, qua creditur promotus
 ad vetandum, ne quisquam in posterum
 religionis causa Christianos calumniaretur.
 In eandem hæreseos suspicionem inducitur
 Tertullianus, Audius, a quo fertur An-
 thropomorphitas dictos fuisse Audianos, &
 quod gravius est, a Socrate, & Sozomeno
 etiam Epiphanius. Plures item, etiam si
 his telis non ausi sunt divinam impetere
 simplicitatem, in eo tamen peccarunt, quod
 in ea indivisa natura intrinsecam distinctio-
 nem admiserint, Gilbertus Porretanus Pi-
 ctavorum Episcopus sæculo XII. de cuius
 errore non idem sentiunt Theologi; Gre-
 gorius Palamas, & Græculi quidam Mo-
 nachi, qui imperante Joanne Cantacuzeno
 increatum, æternumque lumen reapse a Deo
 separarunt, & Abbas Joachimus, qui a di-
 vinis Personis visus est realiter distinguere
 essentiam. At de Græcorum, & Ab. Joa-
 chimi erroribus, ne longior evadat disputa-
 tio, alibi est differendum. Modo, postquam
 critica quædam, & apologetica fuerint ex-
 pedita, demonstrabo neque Deum esse cor-
 poreum, neque in eo intrinsecam ac rea-
 lem distinctionem aliquam reperiri: quæ
 prætermitti non debent eo quod ad istud
 revera simplicitatis attributum propius atti-
 neant, sed in ceteris quoque disputationi-
 bus usum habeant frequentissimum. Qua
 in re declinabo quidem aliquantulum in
 Gregorii nostri, aliorumque Nominalium
 veram, ut puto, sententiam, sed eam
 cum asserta a S. Thoma, & Ægydio vir-
 tuali distinctione temperabo. De Scotista-
 rum doctrina, qua propugnant distinctio-
 nem *formalem ex natura rei*, gravissimi
 Theologi Ludovici Thomassini lib. IV. de
 Deo cap. 1. num. VIII. judicium erat,
 quod Scotus ejusmodi distinctione: *Non ho-
 stiliter quidem divine insultavit simplicitati,
 sed minus forsitan reverenter ingenii sui acu-
 men illi inseruit*. Sit tamen Auctoris sui
 patrocinio satis valida. Forte plura obscu-
 rioribus verbis implicantur; neque cum
 Adversariis frequenter altercaremur, si fas
 esset illorum mentem inspicere.

PROPOSITIO I. Melito Asianus Sar-
 densis Episcopus vix ab errore Anthro-
 morphitarum potest excusari.

Hæc propositio est Origenis, & Theodo-
 reti quæst. XX. in Exodum, Gennadii lib.
 de Dogmat. cap. 4. Petavii lib. 2. cap. 1.

Gui-

Guilelmi Cave Hist. Eccl. sæcul. II. ad ann. 170. Joannis Clerici ad annum 149. num. ix. in eamque prior est Thomassinus lib. iv. cap. i. num. 2. Ac probatur: Eusebius, Hieronymus, Theodoretus, & quotquot Melitonis recensent Opera, & sanctissimi Scriptoris meminerunt, exscribere omnia ex Origene suppare Melitonis ætati: atqui Origenes loco citato apud Theodoretum apertissime tradidit, Melitonem existimasse Deum corporeum: Ergo Melito vix ab hujus erroris nævo purgari potest. Probo minorem: Origenes apud Theodoretum ait: *Ante omnia disceptandum illud est, ubinam constet istud: Ad imaginem: in corpore, an in anima. Videamus porro quibus utantur, qui prius asserunt. E quorum numero est Melito, qui scripta reliquit de eo argumento, Deum esse corporeum.*

Respondent L' Hermiaier, Tournely, Boueat, alique clarissimi recentiores Theologi hæc facile dispungi. I. Quia neque Eusebius, neque Hieronymus, neque ipse Theodoretus Melitonem accusant. II. Inquiunt Origenis textum sic vertendum esse cum Sixto Sen. lib. v. Biblioth. annot. 18. *Melito scripta reliquit de eo argumento, quod dicitur Deo corpus inesse.* III. Falsam suspicionem ortam esse ex inscriptione libri *περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ*, quam Rufinus vertit *de Deo corpore induto*. IV. Gennadium virum fuisse iudicio præcipiti, utpote, qui exposulavit Dionysium Alexandrinum Arianæ impietatis; novitatis vero Augustinum.

Verum hi comiter a Melitone errorem conantur abstergere. At ad i. respondetur, Eusebium ex Origene, Hieronymum ex Eusebio de Melitone exscripsisse, librosque Sardensis Episcopi, non errores connumerasse. Imo ne hæretici abuterentur præstantissimi Præsulis auctoritate, Rufinus, & Hieronymus quædam dissimularunt: librum enim scriptum *περὶ κτίσεως καὶ γενέσεως Κεῖς*, de creatione, ac generatione Christi, propter ambiguum vocem *τῆς κτίσεως*, reddiderunt alter, de Incarnatione Christi; alter vero, de fide, & generatione Christi, idque habent & nonnulli Eusebiani codices *περὶ πίσεως καὶ γενέσεως Κεῖς*. Sixtus autem Senensis aperte fallitur, & immerito reprehendit interpretationem Joannis Pici; nam revera in emendatissimis Theodoreti codicibus legitur, *ἐνσώματον εἶναι τὸν Θεόν*, corporeum esse Deum.

R.P. Berti Theol. Tom. I.

Inscriptionem libri *περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ*, de corporeo Deo, referens Hieronymus Græcam Eusebii vocem retinuit, Rufinus reddidit, *de Deo induto corpore*, Christophorus de Deo incarnato, Henricus Valesius de Incarnatione Dei; ita quoque Natalis Alexander sæc. II. cap. iv. art. III. sed liber *περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ* diversus est a libro *de Dei Incarnatione*, qui inscribitur apud Anastasium Sinaitam cap. xxxiii. *περὶ σαρκοποιεως Κεῖς*. Quæ diversa inscriptio & litem dirimit, & in contrariam sententiam traxit doctissimos viros, qui prius erant defensores Melitonis. Postremo Gennadius contra antiquissimum scriptorem non potuit studere partibus, quemadmodum Semipelagianis fortasse addictus iniquus fuit Augustini exposulator; at de Melitone consentientes habet gravissimos, ac synchronos auctores, quos neque ex scriptis Melitonis, quæ perierunt, neque ullo veterum redarguere possumus testimonio.

PROPOSITIO II. Propior fuit Anthropomorphitarum errori Tertullianus, nec certis argumentis defenditur.

Illius Patroni sunt Natalis Alexander dissert. ix. sæc. II. artic. II. Honoratus Tournely de divin. Attrib. quæst. v. L'Hermier de Simpl. Dei, Bouchat dissert. III. art. III. & alii. At maiorem esse de eo, gravissimamque suspicionem docet S. Thomas I. contra Gentes cap. 20. Petavius lib. II. cap. i. num. v. & seqq. Petrus Annatus lib. iv. art. XII. Huetius in Origenianis lib. II. q. i. num. VIII. Pamelius in Paradoxis cap. 15. noster Gavanti quæst. de Simpl. Dei art. i. & Critici fere omnes. Probatur I. S. P. Augustini apertissimo testimonio: ait enim Ep. 190. ad Optatum: *Mirandum non est hoc somniasse Tertullianum, qui etiam ipsum Creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur.* Et lib. 2. de Origine animæ cap. v. Tertullianus, inquit, *sicut animam, ita etiam Deum corporeum esse contendit.* S. Thomas quoque loco citato: *Hirrationibus*, inquit, *excluduntur deliramenta simplicium Judæorum, Tertulliani, Audianorum, seu Anthropomorphitarum, qui Deum corporalibus lineamentis figurabant.* II. Probatur ex eodem Tertulliano, qui lib. de Anima cap. 7. ait: *Nihil enim, si non corpus.* Item libro de Carne Christi cap. II. *Quum autem sit, habeat necesse est aliquid*

Q

per

per quod est. Si habet aliquid, per quod est, hoc erit corpus ejus: omne, quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est. Lib. etiam contra Praxeam cap. 2. *Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi spiritus sit? spiritus corpus sui generis in sua effigie.* Et lib. 2. adv. Marcionem cap. 16. *Nam dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione sociantur.* His verbis, inquit Pamelius, satis se explicat.

Attamen reponunt viri doctissimi, atque erga Tertullianum humaniores I. Augustinum lib. de Hæres. ad Quodvultdeum hæc. 86. asserere, quod Tertullianus Corpus pro qualicumque substantia usurpavit. II. Tertullianum in lib. de anima vel loqui de solo ente creato, vel de corpore late accepto. III. In lib. de Carne Christi sese explicare, dum ait *omne, quod est, esse corpus sui generis.* IV. In libris contra Marcionem Deo tribuere membra metaphorice, juxta divinarum scripturarum consuetudinem.

Utinam hæc invicta essent pro Tertulliano argumenta; Sed primo Augustinus in ejus patrocinium loco citato ait: *Possit enim quoquomodo putari; dum vero ipsius errores recenset, definite, neque uno in loco, Tertullianum redarguit. Vellem ego non in benignam, ac liberalem excusationem, sed certam, qualem viri alioquin docti spondent, Apologiam.* Quod in libro de anima loquatur de solo ente creato me certiore non reddunt ea verba, *Nihil enim, si non corpus; ac similia in libro de carne Christi: Nihil est incorporale, nisi quod non est.* Ait quidem contra Praxeam cap. 2. *Spiritus est corpus sui generis;* sed eo sensu, quod spiritus sit corpus in comparatione horum terrenorum tenuissimum, ac præditum sua effigie, ac membris, quæ saltem Deus intuetur; sequitur enim immediate: *Sed invisibilia illa quæcumque sunt, habent apud Deum & suum corpus, & suam formam, per quæ soli Deo visibilia sunt.* Adjunt observandum esse loqui Tertullianum contra Praxeam, qui existimabat Verbum Divinum esse rem vacuum, & inanem. Illud animadverti: sed quare ad Praxeam confutandum, vir haud impos latini sermonis, & florentissimus novorum verborum inventor Corporis nomine non vacuum rem si-

gnificaverit, id non satis percipio: poterat enim uti non sibi ignotis vocabulis *Spiritus, substantiæ, essentiæ, personæ, &c.* Atque non contra Praxeam tantummodo, sed ubique scribit nil esse, præterquam Corpus, & audivimus repetitam sæpe cationem. Denique adversus Marcionem non metaphorice corporeas partes tribuit Deo, sed veras: distinguit enim sicut duplex genus animi, ita duplex genus corporis, & duplex genus sensuum. Tum inquit: *Quanta erit diversitas divini corporis, & humani sub eisdem nominibus membrorum, tanta erit animi divini, & humani differentia sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ, quam incorruptorios efficit in Deo incorruptibilitas substantiæ divine.* Quo in loco si Tertullianus nequaquam Deo negat veram rationem animi, neque denegat veram rationem corporis, licet diversi generis ab humano passibili, & corruptibili.

Oppones: Tertullianus cap. xx. Apologetici ait Deum esse *Spiritum*: lib. de Anima cap. 7. *Incorporalitem* nihil pati, e contra lib. adversus Praxeam cap. 29. Deum esse *impassibilem*; quæ ponderans Augustinus lib. x. de Genes. ad lit. cap. 25. affirmat Tertullianum priorem revocasse sententiam. Denique lib. de Baptismo cap. 11. fatetur Dei propriam esse *simplicitatem*.

Resp. hæc omnia si prædictis comparentur, parum Tertulliani causam juvare. Ille enim spiritum contra corpus distinguit non per negationem materiæ, sed per intractabilem, tenuissimamque corpoream effigiem; ait enim contra Praxeam cap. 2. *Spiritus corpus est sui generis in sua effigie.* In anima vero passibilitatem affirmat, quam negat in Deo; sed loquitur de passione, quæ suapte natura dolorem infert, quam non audet asserere in Deo, cui tribuit passionem aliquam, ac sensus generis sui, videlicet incorruptorios. Augustinus, si eum attente legas, non ait Tertullianum priorem revocasse sententiam, sed eum potius arguit antilogiæ. Denique, inquit, *Tertullianus, quia corpus esse animam credidit non ob aliud, nisi quod eam incorpoream cogitare non potuit, & ideo timuit, ne nihil esset, si corpus non esset: nec de Deo valuit aliter sapere: qui sane quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam visa veritate superatur.* Quid enim

enim verius dicere potuit, quam id, quod ait quodam loco: *Omne corporale passibile est? Debit ergo mutare sententiam, qua paullo superius dixerat, etiam Deum corpus esse. Neque enim arbitror eum desipuisse, ut etiam Dei naturam passibilem crederet, &c.* Quorum verborum sensus est: Tertullianum non solum animam hominis cogitasse corpoream, sed etiam Deum, quia non *vult sapere*, quod aliquid existeret incorporeum, non tamen constare sibi, sed *contra opinionem suam* manifestissime superari: si enim credidit omne corporale passibile, neque adeo desipuit, ut naturam quoque Dei passibilem crederet. Ergo, ut sibi constaret, *debit mutare sententiam*. At quod reapse pristinam sententiam revocaverit, aperte Augustinus non asserit. In libro deum de Baptismo Tertullianus Deo tribuit simplicitatem, quæ opponitur corpori nostri generis, non spiritui, quem putat esse corpus generis sui. Dicunt appellavisse Deum *Corpus generis sui* etiam Clarissimum Agenni Episcopum Phœbadium, de quo Severus Sulpitius lib. 2. historiæ sacræ, in Tractatu adversus alteram Formulam Sirmiensem a Potamio Olyssiponensi conscriptam, nec tamen venisse unquam in suspicionem hæreseos. Scœbadium alii, alii Fygradium, aut Fœgradium nominaverunt. At is neque Deo effigiem, neque membra, neque sensus tribuit, uti Tertullianus: de quo gravis exoritur suspicio; eaque non omnino benignis his interpretamentis extergitur.

PROPOSITIO III. Neque Sanctus Epiphanius, neque Audius Deum esse anthropomorphon existimaverunt.

De Sancto Epiphanio eruditi omnes conveniunt. Et probatur; nam Hæresi lxx. rusticam simplicitatem Audianorum redarguens, qui in humano corpore divinam statuebant imaginem, pag. 815. Petavianæ edit. Paris. ait: *Qui fieri potest, ut quod aspectabile est, ei simile sit, quod videri non potest, aut corporeum corpore experti?* & infra: *Penes Deum neque affectio ulla, neque defectio est: sed undecumque lumen est: Spiritus enim Deus est, qui omnem Spiritum exsuperat.* Ubi diserte in Græco Deus appellatur ab Epiphanio *ἀσώματος, ἀόρατος, καὶ πνεῦμα ὑπὲρ πνεῦμα*, incorporeus, invisibilis, *Spiritus supra spiritum*. Deinde, Auctore

Hieronymo Epist. 61. cum Joannes Hierosolymitanus anno Christi 393. contra Anthropomorphitas coram populo, qui ad audiendum Epiphanium convenerat, concitaram haberet concionem, atque manu, oculis, totiusque corporis trunco sanctissimum Senem vellet suspectum facere stultissimæ hæreseos; ille contra, salutata Ecclesia: *Cuncta*, inquit, *quæ locutus est collegio frater, etate filius meus contra anthropomorphitarum hæresim, bene & fideliter loquutus est: quæ mea quoque damnatur voce; sed æquum est, ut quomodo hanc hæresim condemnamus, etiam Origenis perversa dogmata condemnemus.* Ille ergo non est inter Anthropomorphitas connumerandus, qui illorum hæresim voce, ac scripto damnavit: Epiphanius voce, ac scripto damnavit hæresim Anthropomorphitarum: Ergo, &c.

Neque obstat Epiphanium in hæreseos suspicionem a Joanne Hierosolymitano fuisse adductum. Nam Joannes maximo odio prosequabatur S. Epiphanium, a quo fuerat accusatus, quod errores foveret Origenis: unde magnum exortum est an. 391. Joannem inter, ac Epiphanium dissidium. Socrates quoque lib. vi. cap. 10. & Sozomenus lib. viii. cap. 14. male de Epiphanio sentiunt. At de his minus curandum. I. Quia nimiam præbent fidem accusationi Joannis viri Origenistæ, hostisque in Sanctum Salaminæ Antistitem insensissimi. II. Quia etiam historiam pervertunt, & Paulinianum fratrem Hieronymi, quem Epiphanius ordinavit Diaconum, ac Presbyterum in quodam Monasterio Palæstinæ, ordinatum scribunt prope urbem Constantinopolitanam, & in Ecclesia, quæ sub jurisdictione esset Joannis Chrysostomi. III. Quoniam Socratem, & Sozomenum offendit consuetudo Epiphanii cum Theophilo Alexandrino, qui cum Ægyptiis Monachis hac infectis hæresi communicavit. Sed & Monachi illi rusticana potius simplicitate, quam pervicacia, ac malitia peccaverant, neque hac de causa communiter insimulabantur hæreseos, ut animadvertit etiam Augustinus in libro ad Quodvultdeum de Audianis: & quidquid sit de Fide Theophili, cum eo tantum convenit Epiphanius circa damnationem librorum Origenis, eumque in suas partes trahere conatus est etiam Joannes Hierosolymitanus. Neque credibile est Theophilum

accusasse Epiphanium de hæresi Anthopomorphitarum, cum, ut scribit Socrates, in eandem hæresim ipse Theophilus consentiret. Quod si tam callidum velimus dicere, ac versutum, ut hæresim propriam fraudulenter insectaretur; jam excusatione dignus erit quisquis cum illo aliquandiu communicavit.

Altera pars propositionis de Audio probatur. Nam, ut scribit eadem hæresi lxx. Epiphanius, ille nulla in re a Catholica dissentit Ecclesia: præfractæ tantum interpretabatur verba Scripturæ, quæ hominem conditum ad imaginem Dei significant, propugnans talem imaginem in Corpore sitam esse: quod male intelligentes illiterati absurdam de Deo conceperunt sententiam, quasi humanis membris constaret, de viri clarissimi nomine, cujus abutebantur doctrina, appellati *Audiani*. At etiamsi Audius putaverit divinam imaginem in humano corpore expressam; non consequitur Deum fuisse corporeum: potuit namque credere, Deum, ut hominem fingeret, humanam ad tempus sumsisse formam, tanquam efformandi hominis typum, ut scribit Prudentius sub finem Apotheosis, & Eugubinus in Cosmopoeja; vel asserere hominem factum ad imaginem Verbi Incarnati, jam prævisi, ut aliqui exponunt quædam testimonia Tertulliani. Dissimulandum tamen non est, Audium edicto Constantini relegatum fuisse in Scythiam, quod populos ab Ecclesiæ obsequio retraheret, ut refert idem Epiphanius: sed hæc schisma quidem redolent, non hæresim; aut si hæresim, fuerit hæc Quartadecimanorum, non Anthopomorphitarum. Vide S. Epiphaniæ Panarium hæresi lxx.

PROPOSITIO IV. Ut ut sit de Audio, Tertulliano, ac Melitone; Deus est purus, ac simplex spiritus qualicunque corpore expers.

Spectat hæc propositio ad fidem, & probatur. I. Ex Sacris literis; nam Jo. ix. v. 24. habetur: *Spiritus est Deus*, idest animus solutus, ac liber, segregatus ab omni concretionem mortali. Ibi namque Christus Samaritidem mulierem adloquitur, docetque Deum adorandum in *spiritu*, & *veritate*, idest non corporeo cultu, vel uno tantum in Templo, sed mente, & ubique, ideoque significat *Spiritus* hoc loco

Animum nullo corpore, aut termino circumscriptum.

II. Probatur ex Patribus. Gregorius Nazianz. orat. xxxiv. *An corpus*, inquit, *eum esse dices? Quonam ergo modo immensus, infinitus, figuræ expers, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat?* Hilarius in Psal. cxxix. *Intelligendum est, Deum incorporalem esse, neque ex partibus quibusdam, atque officiis membrorum, ex quibus unum corpus efficitur, consistere.* S. P. Augustinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 5. *Porro si noster animus corpus non est, quomodo Deus creator animi corpus est?* Joannes Damascenus lib. 1. de Fide Orthodox. c. 4. *Quo etenim modo corpus esse queat, quod infinitum, & interminatum est, quod figura caret... quod denique simplex est, nec compositum?* Lege Petavium lib. 11. cap. 1. & 2. Thomassinum lib. iv. cap. 1. & 3. Tournely. qu. v. art. 1. concl. 2. & c.

Tertio probatur a doctissimo Huetio lib. 2. Quæst. Alnetan num. 1. 1. veterum Philosophorum testimonio; Deum namque expertem quocunque corpore, ac simplicissimum docuerunt Pythagoras apud Lactantium de ira Dei, Xenophanes apud Clementem Alexandrinum V. Stromat. Plato apud Augustinum lib. viii. de Civit. Dei cap. 9. Assertum idem ab Aristotele, a Simplicio, a Sallustio Cynico, ab ipso quoque Epicuro, qui dicebat Deos non habere corpus, sed quasi corpus, non sanguinem, sed quasi sanguinem. Prætermitto Proclum, Alcinoum, Apulejum, Plotinum, aliosque plurimos.

Ultimo probatur rationibus: primo. Quocunque excogitato corpore, majus, & majus sine fine poterit cogitari: id enim postulat quælibet, ingentissima licet, moles corporea, ut amplior magnitudo possit ei superaddi. Deo, ut omnibus persuasissimum est, nihil majus potest excogitari. Ergo Deus frustra quæritur inter corpora. Argumentum est Augustini Serm. xiv. ex additis a Parisiensibus. Rursus. Quidquid constat corporeis membris, non est totum ubique: Deus totus ubique est. Ergo Deus non constat corporeis membris. Idem Augustinus lib. vii. Confess. cap. 7. num. xii. Præterea rationalis anima potentia vivacitate quodcunque corpus excedit: nam judicat cuique corpori inesse partes majores,

ac minores, easque invicem sua dividit cogitatione. Deus super omnes rationales animas incommutabilis permanet. Ergo virtute, ac potentia sua Deus quaecunque corpus excedit. Ex eodem Augustino contra Epistolam Fundamenti cap. xvi.

Oppones. Ex Sacris Scripturis plura habentur, quæ huic propositioni adversantur. Primo Deuter. iv. 24. & ad Hebræos xii. 29. dicitur Deus, *Ignis consumens*. Gen. i. v. 26. homo factus ad *imaginem ac similitudinem Dei*: at homo ex anima rationali, & humana, ac terrena carne subsistit. Job. x. v. viii. legitur: *Manus Domini fecerunt me, & plasmaverunt me*. Commemorantur quoque alia divini corporis membra, ac sensus: *Os* Is. i. v. 20. *Aures* Psal. cxxix. v. 2. *Oculi* Exod. xxxiii. v. 13. *Pedes* Is. lxvi. v. 1. *Brachium* Exodi vi. v. 6. *Dextera* Psal. exxvi. *Digiti* Ex. v. 19. *Odoratus* quoque Genes. viii. v. 21. Ex his istud conficitur argumentum. Illa substantia corporalis est, quæ virtutem habet activam, & consumtricem ignis, cuius imago est in creatura terrena; ac mortali; cui denique insunt dispositæ partes, ac sensitivæ potentiae; istiusmodi est Deus. Ergo Deus substantia corporalis est.

Resp. Stolidos esse, qui non animadvertunt Dominum Deum per homines hominibus loquentes audientium infirmitati sermones suos accommodare. Itaque ubi in Sacris literis hac de causa sive humana membra, sive sensus, ac passiones Deo tribuuntur, debent per metaphoram explanari. Quod egregie probat Augustinus Epist. 148. ad Fortunatianum. *De membris Dei*, inquit, *quæ assidue Scriptura commemorat, ne quisquam secundum carnis huius formam, & figuram nos crederet similes Deo, propterea eadem scriptura & alas habere Deum dixit, quas nos utique non habemus. Sicut ergo alas cum audimus, protectionem intelligimus; sic & cum audimus manus, operationem intelligere debemus: & cum audimus pedes, praesentationem; & cum audimus oculos, visionem, qua cognoscit; & cum audimus faciem, notitiam, qua innotescit &c.* Quamquam hæc Augustini verba præfatum argumentum penitus solvunt; singulas tamen ejus partes quam brevissime persequar. Itaque vocatur Deus *Ignis* præsertim ob iram adversus peccata, quemadmodum *sumus* ira ipsa appellatur Ps. lxxx.

v. 5. *Lucerna* etiam dicitur ii. Regum cap. xxi. v. 29. quoniam lucis, gratiarum, ac omnis felicitatis est auctor. Ergo sicut nulus dixerit in Deo *fumum*, ac *lucernæ* molem reperiri, ita neque excogitari potest Deum esse *ignem*. Imaginem Dei refert quidem homo, sed non corpore; animo solo, ac præeminentia, & dominio, ut dicam suo loco. Anthropopathejæ autem, sive humanorum membrorum, ac passionum, quæ Deo tribuuntur, hæc est ratio. *Facies* significat intimam visionem, ac familiaritatem, unde de Angelis Math. xviii. 10. habetur: *semper vident faciem Patris*. Tribuuntur Deo *oculi* propter exactissimam rerum omnium notitiam; dicente Apostolo ad Hebræos iv. 13. *Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus*. Legitur grece τετραχηλισµίνα. Est autem τετραχλιζειν, detracta spina dorsi animal quasi anatomice dissecare: unde Apostolus vocabulum transulit, & comparatione victimarum, quibus spina detrahitur, significat Deum, quasi facta anatomia secreta omnia conspiceret. *Aures* quandoque demonstrant Deum ratas habere Fidelium suorum preces, ut Ps. cxxix. 2., quandoque vero nostram erga Deum servitutem, ut Ps. xl. 7. *Aures perfecisti mihi*; quæ verba Messiam futurum significant erga Patrem obsequentissimum, translato verbo כרר perficere, ac perfodere ab exemplo servorum, quibus in perpetuum mancipatum aures perforabantur. *Manus* vel Dei potentiam, vel flagellum, vel mitem animadversionem, vel promissum significant, quod facile ex adjunctis verbis intelligitur; nam extendere manum idem est, ac auxilium afferre, seu poenam immittere: manum allevare est mitius corripere: manum reducere est poenas repetere: manus expandere est ad veniam, & resipiscentiam invitare: manum levare est jurare, ac promittere, & plaudere manu ad manum apud Ezech. xxi. aut manum complodere, est summe adversari, atque favere intersectoribus. *Brachio* robur, in *dextera* virtus innuitur, ac potentia, in *digito* autem summa facilitas, mirabile artificium, ac donum Spiritus Sancti; quippe perfectiora, ac pretiosa non extentis brachiis, maximoque corporis robore, sed summis digitis elaborantur. *Pedes* & immensitatem, & in conterendis hostibus indignationem significant; aliquando etiam Eccle-

Ecclesiæ doctrinam; nam pusilli solent ad præceptorum suorum pedes assidere. Idem de sensuum vocabulis dicendum est: *Auditus* enim pro benevolentia, & gratia, qua preces exaudit, *odoratus* pro complacentia, ac delectatione bonorum operum: *gustus* & *tactus* pro alacritate, & operatione sumuntur. Illud denique observandum est, quod *Corpus* nusquam in universis Bibliis tribuitur summo Deo, præterquam ubi sermo est de Christo: de quo multiplici ratione dicitur. Ac primo quidem ad significandam assumptam a Verbo carnem: deinde ad demonstrandam unionem, & complexum Ecclesiæ; postremo ad ostendendam novi Testamenti præstantiam, cujus veteres ceremoniarum figura erant, & umbra. Eo sensu de Neomeniis, ac sabbatis ait Apostolus ad Colossens. 11. 17. *Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi*. His & plenissime solutum est argumentum, & ad plures divinarum literarum tropos exponendos latissima patet via.

S C H O L I O N.

„ **G**entiles Philosophos, Epicureos maxime, Deum putasse corporeum, Aristoteles in 3. Metaph. Tullius in 1. de Nat. Deorum, & Galen. Histor. Philos. cap. 29. tradiderunt. Inter Judæos idem autumasse Sadducæos, qui negabant dari spiritus, constat ex Act. Apost. 23. 8. Idem Stoicos illos, qui vel ignem, vel mundum, vel materiam ubique diffusam esse Deum commenti sunt, hunc nonnisi corporeum existimarunt. De Manichæis idem refert Augustinus lib. 3. Confessionum cap. 7. Quod nos affirmavimus de Monachis Ægyptiis, accepimus a Cassiano Collat. 10. cap. 1. Quod Tertullianum vero *Anthropomorphitis* prop. 2. consentire asseruimus, non est satis accurate explicatum. Nam *Anthropomorphita*, prout ex nomine liquet, non sunt ii qui corpus, qualecunque illud sit, Deo affingunt, sed qui corpus illi tribuunt humana præditum forma & effigie. Quid quid sentias, an Tertullianus revera Deum existimaverit corporeum, vel non, hac in quæstione patronos habet plures, ac plures itidem adversarios: atque posse quoquo modo excusari scribit hæresi 86.

„ beatissimus Augustinus: profecto nullibi presbyter ille Africanus ait inesse Deo effigiem, formamque humani corporis. Immo inquit eo loci S. Pater putasse illum animam immortalem quidem, sed eam effigiatum corpus, & ipsum quoque Deum corporeum esse, licet non effigiatum. Sive ergo Tertullianus corpus dixerit substantiam, qualiscunque sit, etiam materiæ expertem, sive spiritum appellaverit tenuissimum, ac subtilissimum corpus, de qua re nolumus iterum disceptare; certissimum est non fuisse *Anthropomorphitam*.

„ De Lactantio Firmiano nunquam, quod sciamus, est disputatum in Scholis, neque hujus meminit lib. 2. cap. 1. locupletissime hanc quæstionem pertractans doctissimus Dionysius Petavius, ac ceteri multo minus. Videtur Lactantius asserere Deum humana præditum esse figura, quoniam in libro de ira Dei cap. 18. inquit: *Omitto de figura Dei dicere, quia Stoici negant habere ullam formam Deum, & ingens alia materia nascetur, si eos coarguere velimus*. At Lactantius lib. 2. cap. 9. lib. 2. cap. ultimo, & lib. 7. cap. 9. & 11. tam aperte fatetur Deum corporis esse expertem, ut nulla de ejus mente possit oriri hæsitatio. Stoici vero formam, figuramque a Deo repellentes constare illum ex materia saltem aliqui arbitrabantur.

„ Anthropomorphitæ supino detinebantur errore, propterea quod narrat historia Genes. Deum condidisse hominem ad imaginem, ac similitudinem suam. Latini Patres imaginem illam in mente humana constituunt. Græci in dominio collato homini non modo respectu terrenarum rerum, verum etiam suorum affectuum, motuumque per libertatem arbitrii.

C A P U T III.

Idem pertractatur argumentum, & de divinarum attributorum agitur distinctione.

Diximus Gilbertum Porretanum errasse in Deo intrinsecam, ac realem distinctionem adstruendo, sed de ejus hæresi inter Scriptores non convenire. Nam quidam putant

putant errasse, quod distingueret Essentiam divinam, atque attributa ab ipso Deo, non autem eadem attributa ab invicem, ut Vasquez disp. 126. cap. 2. Claudius Frassen tract. 1. disp. 2. art. 2. quæst. 2. quibus subscribit Nicolaus L' Herminier; alii contra asserunt Gilbertum etiam inter divina attributa realem distinctionem constituisse, ut Petavius lib. 1. cap. VIII. Juenin dissert. III. qu. 1. in eamque propendit Eminentissimus Gotti quæst. IV. dub. 1. §. 2. Antequam vero nostram de Attributorum distinctione proferamus sententiam, istud sit de Gilberto iudicium.

PROPOSITIO I. Gilbertus distinxit Deum ab essentia, Personas a relationibus, & omne concretum ab abstractis; sed num sejunxerit divinas proprietates ab invicem non satis constat, & videtur negativa sententia probabilior.

Brevissime probatur I. Quoniam Gilbertus idcirco accusatus fuit, quod negabat concedendam esse illam propositionem, *Deus est natura divina*, aliasque id genus, quibus abstracta enunciantur de concretis. Ulterius recensentur apud Baronium ad annum 1147. n. VII. errores Gilberti, de quibus fuit accusatus, & distinguuntur in quatuor principalia capita, quorum unum de distinctione Dei a natura divina, alterum, de distinctione proprietatum personalium ab ipsis personis; tertium quod personæ in nulla propositione possint prædicari; ultimum quod divina natura non sit incarnata. At de distinctione attributorum adinvicem ne verbum quidem. Præterea Concilium Remense contra Gilbertum hanc edidit Fidei professionem: *Credimus, & confitemur, solum Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum æternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive unitates dicantur, vel alia hujusmodi adesse ab æterno, quæ non sint Deus: & credimus simplicem naturam divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu Catholico posse negari, quin divinitas sit Deus, & Deus divinitas*. In qua Fidei professione damnatur distinctio realis inter concreta, & abstracta, scilicet inter Deum, & Deitatem, atque inter Personas, & relationes: at de proprietatum ab invicem distinctione nil penitus. Rursus Gilbertus in Commentariis ad Boetium diserte profitetur justitiam, ac sapientiam Dei

ab ejus essentia non secerni. Denique nullus unquam Gilberto errorem istum impingit, quod attributa ausus sit ab invicem sejungere, neque S. Bernardus, qui Gilbertum profligavit, neque Gaufridus, neque Otto Frisingensis, qui licet erga Gilbertum propensior fuerit, & teste Raderico, morti proximus testatus sit se forsitan in historia Gilberti quemquam potuisse offendere, tamen in recensendis ejus erroribus, aut accusationibus, videtur rem acutegisse, si ejus historia cum Gilberti libris, ac Remensis Synodi definitionibus conferatur.

Opp. Gaspar Juenin. S. Bernardus, cui certe major habenda est fides, quam Ottoni, Serm. lxxx. in Cantica ait Gilbertum affirmasse Deum esse justum, bonum, sanctum, per formas, quæ a se invicem discrepent: Ergo distinxit justitiam a bonitate, tamquam formam a forma. *Recedant*, inquit Bern. *recedant a vobis, carissimi, recedant novelli, non dialectici, sed heretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus, & item bonitatem, qua bonus, sed & sapientiam, qua sapiens, & justitiam, qua justus, postremo divinitatem, qua Deus est, Deum non esse impiissime disputant. Divinitate*, inquirunt, *Deus est; sed divinitas non est Deus*. Accedit testimonium Gaufridi Monachi Claravallensis, qui in Actis Remensis Concilii, quæ misit ad Cardinalem Albanensem, ait Gilbertum docere, & credere, quod *divina essentia, sapientia, bonitas, magnitudo non est Deus*. Item ausum fuisse dicere: *Forma Dei est divinitas, qua Deus est, & ipsa non est Deus*. Eodem argumento ducitur doctissimus Cardinalis Gotti.

Resp. utique plus deferendum esse S. Bernardo, & etiam Gaufrido, qui contra Gilbertum in Synodo Remensi steterunt, quam Ottoni nimium fortasse in Gilbertum propenso. At Bernardus citato loco asserit, Gilbertum statuisse distinctionem inter sapientiam, justitiam, bonitatem, & divinitatem ex una parte, atque ipsum Deum ex alia; non vero sejunxisse sapientiam a justitia, justitiam a bonitate, bonitatem ab essentia. Idem affirmat Gaufridus. Certe non video divina attributa istic tamquam secretas invicem formas, aut ab essentia sejunctas, connumerari. Erravit ergo pel-

peffime Gilbertus distinguens attributa, & essentiam divinitatis ab ipso Deo: at unum attributum ab alio, singula vero ab essentia sejunxisse Gilbertum, nondum ex Bernardo audiui. Quin is libro v. de Consid. cap. vii. scribit, Gilbertum admisisse in Deo *quaternitatem*, eo quod præter tres distinctas personas, etiam divinitatem a Deo ausus sit distinguere. Quod si comperisset adstrui ab eo distinctionem etiam inter attributa, & essentiam, atque inter unam proprietatem, & alteram, non quatuor tantum, sed longe majorem distinctorum numerum diceret esse a Gilberto confectum. Denique S. Bernardus eodem lib. v. de Considerat. cap. 7. aperte fatetur Gilbertum docuisse, magnitudinem, bonitatem, justitiam, & alia ejusmodi unam esse divinitatem, sed hanc divinitatem non esse Deum. *Quartum hoc*, inquit, *omnino respuimus* (scilicet divinitatem, qua Deus est, & quæ ipse Deus non est, ut assererat Gilbertus). *Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sane, catholiceque, sed multa unum. Alioquin si diversa putemus, non quaternitatem habueris, sed centenitatem: Verbi causa, dicimus magnum, bonum, justum, & innumera talia, sed nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum..... Scio, quod ad hæc respondere solent. Non multa, inquit, sed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa sunt, Deo ut sit conferre asserimus. Asseritis ergo, etsi non multiplicem, duplicem Deum, & non ad merum simplex pervenistis, neque ad id, quod melius cogitari non potest.* Hæc Bernardus disputans, ut patet, contra hæresim Gilberti, quamquam suppresso istic ejus nomine, quod in conventu Remensi Episcoporum sententiæ humiliter acquieverit.

PROPOSITIO II. Divinorum attributorum distinctio nulla est, nisi penes diversa connotata, ut docet Gregorius Ariminensis; & omnis distinctio intrinseca est a Deo procul eliminanda.

Antequam vero hæc propositio demonstretur, quædam sunt breviter præmittenda. Ac primo quidem, nos minime negare distinctionem rationis extrinsecam, videlicet diversas mentis nostræ perceptiones, quibus E. G. substantiam divinam a relationibus, aut misericordiam a justitia distincto sensu, ac notione intelligimus. Hanc enim distin-

ctionem expresse comprobat Florentinum Concilium Sess. xviii. in qua Latini Patres dixerunt: *Nos dicimus substantiam, & personam, sive hypostasim esse idem re, differre autem nostro intelligendi modo, respondentibus vicissim Græcis: Hac in parte nulla est inter nos discrepantia.* Patres quoque contra Eunomium, qui contendebat quælibet nomina, quæ de Deo enunciantur, eandem habere significationem, & solo differre sono, singulis proprias subesse notiones unanimiter tradiderunt. Atque nullus quidem est ex Theologis, qui cum Patrem nominat, aut Filium, personam, sui que juris substantiam a divinitatis essentia mentis apprehensione non separet, illam, non istam intelligendo.

Hanc distinctionem rationis nullibi negat, quidquid dicant Vasquesius, Tournely, alii que Theologi, doctissimus noster Ariminensis. Is recte observat dist. viii. art. 2. quod aliqua dicuntur distingui ratione dupliciter; primo modo, quod ipsa sint rationes & conceptus distincti; alio autem modo, quod eorum sint in mente nostra rationes, & conceptus diversi. Itaque negat distinctionem rationis priori modo explicatam, quoniam Dei perfectio non est conceptus animæ, sed res summa, & in se ab æterno subsistens. Ceterum distinctionem rationis secundo modo acceptam Gregorius diserte propugnat 11. Concl. ejusdem articuli pluribus argumentis, inter quæ primum est illud obvium, ac tritissimum: Quorumlibet nominum diversa significantium, vel connotantium diversæ sunt rationes: Attributa, ut manifestum est ex ipsorum definitione, sunt ejusmodi nomina, quæ diversa significant, vel connotant: Sunt ergo attributorum diversæ rationes. Itaque Gregorii sententia & distinctionem rationis amplectitur, & e diametro pugnat cum errore Eunomii.

Animadvertit autem Theologus ille, meo quidem judicio, eximius, in attributis aliud esse, quod principaliter significatur, aliud connotatum extrinsecum: verbi causa, misericordia principaliter significat Deum misericordem, connotatque extrinsece hominem miserum. Ergo contendit Gregorius divinorum attributorum distinctionem attendendam nequaquam esse penes id, quod principaliter significant, sed penes extrinseca con-

notata, ita ut iustitia a misericordia distinguatur, quia illa connotat poenam inflictam impio, hæc vero collatum misero beneficium.

Hæc est sententia Gregorii, quæ cur aliquibus displiceat, me latet. Et primo videtur mihi concordare cum Doctrina Magistri, qui iv. Sententiarum distinct. xlv. Cap. Sed quomodo, de iustitia, ac misericordia Dei hæc habet: *Iustitia enim Dei, & misericordia non duæ res sunt, sed una res, idest una divina essentia: quia non est Deo aliud esse misericordem, quam misericordiam, nec justum, quam iustitiam, sed idem prorsus: nec aliud est ei esse misericordem, quam justum, vel misericordiam, quam iustitiam, sed omnino idem: quia non denominative, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit Scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordie, quædam iustitie? His responderi potest sic: illis locutionibus, quibus huiusmodi operum fiunt distinctiones, aut alia misericordie, alia iustitie tribuantur, non diversitas subjacentis, idest rei his vocabulis significatæ, exprimitur, sed varietas sensuum & effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur Deus justus, vel iustitia, essentia divina prædicatur, & etiam, quod ipse sit distributor, & iudex meritorum datur intelligi. Ita & cum dicitur misericors, essentia divina prædicatur, & insuper quod ipse sit miserorum liberator, intelligi datur. Inde ergo quædam opera misericordie, quædam iustitie dicuntur, non quin divina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc, & illa sint opera divine essentiae, quæ dicitur misericordia, & iustitia; sed quia quædam sunt, quibus ostenditur iudex & æquus distributor, quædam, quibus ostenditur miserator. Ex quibus patet Magistrum iustitiam, ac misericordiam sejungere sola effectuum, ac terminorum ratione, non rei subjacentis, atque his expressæ vocabulis; quæ est eadem prorsus sententia Gregorii.*

Virtualem distinctionem, quam acerrime Theologi Thomistæ, & Ægidiani propugnant, si, ut jam ab omnibus explicatur, accipias pro summa ac perfectissima re, simplicissima quidem, sed pluribus rebus distinctis æquivalente, nemo, ut arbitror, negare potest. Quis enim negare potest infinitam Dei virtutem tantum valere, quantum distinctæ inter se creaturarum finitæ

R.P. Berti Theol. Tam. I.

vires? Quis non libenter assentiatur Augustino scribenti xv. de Trin. cap. 17. *in Deo non distingui memoriam, intellectum, dilectionem, sive caritatem, sed unum aliquod esse quod omnia valet?* Illud tantum minus placet, quod asserunt doctissimi alioquin Theologi, plures ex parte objecti reperiri rationes, quarum una in esse cogniti non est altera. Hanc rationum diversitatem ex sola mente humana arbitror esse repetendam. Docent hanc eorum distinctionem habere fundamentum in re, idque duplex, summam scilicet Dei simplicitatem, & realem distinctionem creaturarum, quibus illud dicitur æquivalere: unde Scholastici aliquando *ὑπερβασις* appellantur distinctionem rationis ratiocinatæ. Nos contra fundamentum unicum agnoscimus in effectibus, terminis, connotatis: neque proinde summam illam simplicitatem negamus, sed distinctionem omnem aliunde repetentes, vellemus simplicissimam Dei perfectionem magis asserere. Queruntur Gregorium nec etiam per intellectum attributa distinguere: verum id quo sensu sit accipiendum, satis præmonui; non enim ille uspiam inficiatur diversorum attributorum diversas esse rationes; sed illud tantummodo, quod hæc diversitas repetenda sit penes id, quod principalius significant. Non est ergo tam atrox, & aspera nobis cum doctissimis theologis colluctatio, si res penitus inspicatur, & ad trutinam revocetur.

A prædicta virtuali distinctione nomine tenus differre formalem Scoti, atque intentionalem Henrici, arbitrantur Herrera, Suarezius, Gavardi, alique plures, propterea quod ipse Scotus in i. Sent. dist. 2. q. vii. distinctionem suam *differentiam virtuales* appellat. Et quidem *formalitates* vocabulo neque rerum diversitatem, neque accidentium, quæ in Deo non sunt, vir disputandi acumine celebris voluit significare, sed diversas rationes suis definitionibus notas, quas placuit Henrico nominare *intentiones*, veteribus Thomistis rationes *objectivas*, vocibus forte ad offundendas luci tenebras excogitatis. Quæ si vera sunt, implacabile illud utriusque Scholæ diffidium verborum erit, non rerum. At modo illuc controversiæ status devenit, ut diversæ illæ rationes juxta Scoti discipulos distinctæ sint ante mentis operationem, secundum Tho-

P

mi-

mistas vero virtute sola, ac potentia: nam Henricus in creaturis quidem formalem distinctionem agnoscit, sed non in Deo: Scotistæ vero utrobique. Atque hanc fuisse sententiam Scoti erui potest ex 1. Sent. dist. VIII. quæst. IV. unde vereor, quin Theologis, quos memoravi, fucum fecerit speciosum *virtualis differentie* vocabulum. Hæc de attributorum distinctione deberent frugi Theologo sufficere: sed, ut morem geramus Scholæ, erit nunc ad argumentationes procedendum.

Itaque nullam intrinsecam distinctionem dari inter divina attributa, sic demonstro. Intrinseca distinctio aut *realis* est, aut *formalis*, aut *virtualis*, quæ fundamentum habeat ex parte objecti; virtualementem enim extrinsecam, quæ habeat fundamentum penes effectus, & connotata, dari fatemur: Neque realis, neque formalis, neque virtualis distinctio inter divina attributa intercedit: Ergo nulla. Prob. min. de distinctione reali: I. Ex allata definitione Florentini Concilii Sess. XVIII. & ex Conc. Lateranensi cap. *Firmiter*; ubi definitur omnia, quæ reperiuntur in Deo, unam esse substantiam, unam rem, unam naturam. II. ex PP. Etenim Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 5. ait: *Una, eademque res dicitur, sive dicatur æternus Deus, sive immortalis, sive incorruptibilis, sive immutabilis, itemque cum dicitur vivens, & intelligens, quod est utique sapiens, hoc idem dicitur. Non enim percepit sapientiam, qua esset sapiens, sed ipse sapientia est.* Quod unanimi consensu ceteri omnes Patres confirmant. III. Ratione: Omnis realis distinctio exoritur sive ex limitatione, ut evenit in rebus creatis: sive ex oppositione relationis, ut in Personis individuae Trinitatis: inter divina attributa non est realis distinctio ex limitatione proveniens, cum sint infinita, non confurgens ex relatione, cum non opponantur. Ergo, &c.

Probatur thesis nostra de distinctione *formali*. I. Quia Patres solam distinctionem rationis inter Dei Essentiam, ac proprietates, atque inter has invicem agnoverunt. *Discrepant*, inquit Damascenus lib. iv. cap. 3. *ἐπινοίας λεπταῖς subtilibus cogitationibus: κατὰ τὴν ἐπινοίαν secundum considerationem*, in primo adversus Eunomium Basilii; *cogitatione, sive ratione*, in Florentino Con-

cilio Joannes Theologus. Quæ dum Scotistæ exponunt per distinctionem oppositam reali, extra intellectum tamen existentem, videntur quoque extra mentem locare *ἐπινοίαν rationem, cogitationem*. At consideratio, & cogitatio frustra extra intellectum quærantur: Ergo & incassum excogitatur extra mentem attributorum distinctio. Ad hæc: Gilbertum, qui divinitatem sejungebat ab ipso Deo, impetit hoc duplici telo Bernardus; *Si Deus non est, quid est? aut enim Deus est, aut aliquid, quod non est Deus, aut nihil.* Equidem non das Deum esse. Sed ne nihil quidem (ut opinor) dabis: *Quod si aliquid est, quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor, qua Deus est? Restat ut aut majorem facias, aut parem. Sed si major, ipse est summum bonum, non Deus: si par, duo sunt summa bona, non unum.* Hæc serm. lxxx. in Cantica. Et lib. v. de Confid. cap. 7. *Quid est Deus? quo nihil melius cogitari potest. Si approbas; non oportet assentiaris esse aliquid, quo Deus sit, & quod Deus non sit: hoc enim sine dubio melius.* Longe quidem abest ab hæresi Gilberti Scotistarum sententia, & qui consentire affirmant, hi procul dubio decipiuntur. Nihilominus hæc duo Bernardi argumenta quater videntur Scoticam distinctionem. Ac primum; nam hæc subtilis Theologi *Formalitates* quid sunt? aut Deus sunt, aut aliquid, quod non est Deus, aut nihil. Si eadem sunt Dei natura; quomodo ab ea distinguuntur? Si Deus non sunt, erunt creatum aliquid; sive substantia illud sit, sive accidens: si nihil sunt, stulti videntur, qui de nihilo tantas instituunt disputationes. At reponunt has formalitates esse quidem divinam essentiam realiter, sed non *formaliter*. Verum quid sibi velint, crassioris ego, rudisque minervæ non capio. Nam si quidquid est, aut Deus est, aut creatura est, aut nihil est: erunt hæc formalitates aut Deus, aut creatura, aut nihil; eritque hæc distinctio formalis, vel distinctio Dei a creatura, aut a nihilo, vel distinctio nihili a creatura, vel distinctio nihili a nihilo. Alterum S. Bernardi contra Gilbertum telum erat: Deo nihil melius cogitari potest. Cogitari potest Deus indistinctus a deitate, qui utique melior est ipso Deo a divinitate distincto: Ergo Deus, qui a di-

unitate distinguitur, non est Deus. Atque idem sic potest contra Scoti sententiam urgeri; Simplicitate, quæ plures *formalitates* actu distinctas compatitur, perfectior cogitatione nostra est ea simplicitas, quæ rejicit actualem plurium *formalitatum* distinctionem: In Deo admittenda est simplicitas, qua perfectior cogitari non potest: Ergo in Deo ea simplicitas admittenda est, quæ actualem excludat plurium *formalitatum* distinctionem.

Compertum mihi est respondere Scotum, plures illas formalitates nullam facere compositionem, quoniam non habent rationem actus, & potentiae, ut de divinis Personis omnes fatemur, quæ licet distinctæ, divinam minime tollunt simplicitatem. Ceterum inane videtur ejusmodi effugium. Quidquid enim sit de compositione, quando a Scotistis vitari; quomodo unitatem, ac simplicitatem salvant, ubi plura a seipsis distincta constitutunt? quomodo est summe unum, quod non est actu natura sua indivisibile? Exemplum vero divinarum Personarum non est ad rem: in his enim non potest cogitari unitas, nisi ratione essentiali atque attributorum, a quibus neque ipsæ Personæ *formaliter* distinguuntur. Ut Personæ *realiter* sunt distinctæ ob relativam originis oppositionem. Denique de hac formali distinctione loqui videtur Joannes Gerson in quadam Epistola data anno 1426. ad Fratrem Ordinis Minorum; in qua hæc habentur: *Damnata est nuper per Prædecessores meos in Sacra Theologiæ Facultate sub pluribus articulis Doctrina, quam nonnulli solum impune subtilem garriunt, quam ignorantes veluti picæ loquacissimæ stabilire nituntur, cum sit mera insania, & vanitas fatia. Unus articulus inter ceteros est; Quod aliquid sit Deus realiter, quod non sit formaliter Deus.* Suspectam esse relationem Gersonis putat doctissimus L' Herminier Scoticæ distinctionis propugnator acerrimus, quod neque damnationis annus, neque articuli auctor prodatur; sed Honoratus Dournely utrumque invenit. Scribit enim retractatum eundem articulum a quodam Ludovico anno 1362. Proscripserat quoque eundem articulo anno 1276. Stephanus Parisiensium Episcopus. Non ausim tamen asserere tam grave celebris sententiæ præjudicium. Rigidius Parisiensium sese gerebat Academia, ne resurgeret superioris sæculi

hæresis, videlicet Gilberti. Eam Theologi etiam Scotistæ damnant: quamquam Dionysius Petav. lib. 1. cap. viii. n. 8. hæc pronunciat: *Ab hac vero vel nihil, vel parum discrepare Scholasticorum aliquot opinio creditur, ut Scoti; qui citra notionem, & intelligentiam nostram per se ab essentia divina differre proprietates, & inter sese ipsas, existimat.*

Demum distinctio virtualis intrinseca, qua ex parte objecti statuuntur diversæ rationes ante operationem mentis potentia distinctæ, facile obruitur. Contendunt quippe Thomistæ divina attributa esse unum reipsa, plura tamen, ut inquiunt, conceptibiliter; idest, summam illam rem, quæ Deus est, non ex solo intelligentiæ nostræ modulo, sed ex propria natura, atque amplitudine esse multiplici ratione perceptibilem; non confuse tantum, & permixte, sed cognitione clara, & distincta, adeo ut etiam ex parte objecti una divina perfectio non involvatur in alia. Quis autem implexam hanc, opertamque doctrinam recte perspicit, & assequitur? Ego sane non video, quomodo consistat in una, eademque re penitus indistincta illa multiplex, dilucida, & expressa *cognoscibilitas*. Ejusdem enim indivisibilis entitatis sicut una est simplex veritas, ita ex parte objecti una simplex *cognoscibilitas* statui debet; ideoque cognoscibilitas varia, & multiplex aut non erit distincta, & clara, aut secernenda erit tantummodo per extrinseca objecta, quæ dicimus connotata.

Asseramus nihilo secius adversus labilem illam, & flexilquam Thomistarum sententiam argumentationes nonnullas. Ac prima sit: Istæ rationes objectivæ quo pacto intelligentiæ nostræ se junguntur? Aut cogitatio mentis nostræ est causa efficiens, qua prædictæ rationes distinguuntur actu, aut causa formalis. Si causa efficiens; aut divinas proprietates re ipsa separat, aut sola cogitatione: si re ipsa, ergo divinam tollit simplicitatem; si sola cogitatione, ergo distinctio est in sola mente, quæ cogitat. Si vero ex rationes objectivæ distinguuntur per intellectum tanquam per causam formalem; aut tanquam per formam ipsis intrinsecam, sicut unum accidens dicitur distinctum ab alio, aut tanquam per formam intrinsecam, sicut quælibet res distinguitur a seipsa per comparisonem ad plura extrin-

trinfeca connotata; V. G. una, eademque extensio, quæ si ad diversas referatur, erit major, & minor, æqualis, & inæqualis. Profecto divina attributa non distinguuntur ratione, tanquam intrinfeca forma conceptus nostri extrinfeci sint objecto: Ergo distinguuntur ratione tanquam per formam extrinfecam, qua ad plura connotata comparantur; quæ est distinctio Gregorii. Præterea, divina attributa vel distinguuntur ratione aliqua ipsis intrinfeca, quæ sita sit extra mentem humanam, vel ratione extrinfeca, idest, sola humanæ mentis cogitatione: Si primum affirmant Thomistæ, virtualis distinctio erit prorsus idem cum distinctione formali Scotistarum; nam sive dixeris cum S. Thoma 1. dist. 22. q. un. art. 3. etiam in Deo *inveniri distinctionem rationum, quæ realiter, & vere in ipso sunt*, sive cum Scoto distinct. v. qu. ult. mavis appellare *formalitates*, parum refert; unde merito Franciscus Henno Quæst. 2. concl. 3. prope finem, advocat sibi Doctoris Angelici patrocinium. Quod si velint distinguere attributa sola ratione ipsis extrinfeca, nostris scilicet cogitationibus, habemus intentum. Postremo: Nunquam ratione & cogitatione nostra res ipsa intrinfecè fieri potest non ipsa: Ergo nunquam ratione, & cogitatione nostra res ipsa distinguitur a seipsa: ideoque omnis distinctio rei simplicissimæ nihil est aliud, quam rationum, ac perceptionum nostrarum diversitas.

Respondent Thomistæ, utique divinas proprietates sola intelligentia, ac ratione nostra distinguere; sed hujus distinctionis dari intrinfecum fundamentum, infinitam nempe Dei perfectionem, quæ pluribus realiter distinctis æquivalet,

Duo hac responsione vulgatissima comprehenduntur: unum dari in Deo summam, infinitamque perfectionem pluribus æquipollentem, & hanc nullus omnino denegat; alterum hanc summam perfectionem esse fundamentum distinctionis; idque gratis asseritur. Etenim dum intelligentia nostra Deum infinite quidem perfectum percipimus, & divinam aliquam cogitamus proprietatem, vel mens nostra id contemplatur absque ullo ordine, absolute, vel cum referencia, & comparatione ad aliquem terminum. Si Deum concipio absolute ut existentem, aut bonum, aut justum, impa-

ri licet cogitatione, non distinguo existentiam a bonitate, neque bonitatem a justitia. Distinguo tamen unum ab altero, dum cogito existentiam in se, misericordiam comparate ad miseros, justitiam relate ad rectos, vel impios, quibus mercedem, aut poenam rependit. Fundamentum itaque distinguendi divina attributa inter se hoc unum est, quod cogitationes nostræ modo Deum spectant ut est in se, modo ut refertur ad aliud: & si de solis attributis sermo instituitur, unum ab alio sejungitur, quoniam ad varios terminos comparantur. Fictitium est ergo fundamentum illud intrinfecum, quod in summa Dei perfectione cogitatur, absque comparatione ad extrinfeca connotata. Ipse Gabriel Vasquez, qui Gregorium impugnat dist. cxvii. cap. 3. probat divina attributa non posse distinguere sine respectu ad creaturas, quod etiam demonstrare conatur ex S. Thoma. Et Hugo Victorinus Quæst. ccxv. in Epistolam ad Romanos, docet sapientiam, scientiam, prævidentiam, ceterasque divinas proprietates esse diversa nomina, quæ *divina usia, cum sit una & simplex, propter varios effectus sortitur*. Hi ergo effectus ac termini diversis cogitationibus nostris fundamentum suppeditant.

Reliquum est, ut argumentationes expendantur, quæ pro Scoti sententia afferunt Frassen, Hennus, L' Herminier, qui tamen repetunt pervulgata Fabri, ac Mastrii momenta; tum, si quæ superesse videbuntur contra Gregorium, quem impugnant loco cit. Vasquesius, Juenin, Gotti, & ex nostris quoque quamplurimi.

SATISFIT ADVERSARIORUM ARGUMENTIS.

Opp. 1. In Deo voluntas, & intellectus, bonitas, & justitia ante quamcumque mentis operationem distinguuntur: Distinguuntur ergo natura sua, ac *formaliter*. Ant. probatur 1. Intellectus, voluntas, misericordia, justitia, aliaque divina attributa diversis definitionibus describuntur: Habent ergo diversam in se *formalitatem* atque naturam. Deinde: Deus intelligit peccata: quæ non vult; & confert uni victricem gratiam misericorditer, alteri eam juste denegat: distinguuntur itaque divinus intellectus

lectus a voluntate, atque a misericordia iustitia. Rursus: Filius, quum sit Verbum Patris, procedit per intellectum, Spiritus Sanctus, cum sit utriusque Amor & Caritas, per voluntatem. Sunt ergo intellectus ac voluntas Dei duo principia suapte natura sejuncta. Denique de eadem omnino re verificari nequeunt contradictiones: Atqui de voluntate, & intellectu Patris, de iustitia ac misericordia, ut colligitur ex dictis, contradictiones verificantur: Ergo intellectus, & voluntas, misericordia, & iustitia non sunt idem omnino *formaliter*.

Resp. neg. ant. Ad 1. probat. dico diversas divinorum attributorum definitiones, non explicare diversas res, atque essentias, alias divinæ proprietates reipsa, & essentialiter forent distinctæ; sed unam eandemque rem, quatenus plura respicit connotata. Quod Magister ostendit apertissime in vi. sent. dist. xlv. neque dissentit. Aegidius in 1. dist. 33. q. 2. docens ex diversitate definitionum solam inferri perceptionum nostrarum distinctionem. Atque missis Scholasticis, magnus Basilius Epist. lxxx. docet, quod omnes Deo convenientes notiones, ac voces, τὸ μὴ εἶναι περὶ τὴν τῆς ὑποκειμένης διαφέρειν σημασίαν nullum habent in rei subjectæ significatione discrimen. Augustinus quoque lib. xv. de Trinit. cap. ult. ait, quod cessabunt in Patria multa, quæ nunc de Deo dicimus, neque erunt ibi volubiles hominum cogitationes, quia omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus. Ex quo Henricus Florez demonstrat suam quoque distinctionem virtuales in cælesti patria evanescere: atque inde consequitur, has omnes divinarum rerum notiones ex variis provenire effectibus, ex quibus Deum cognoscimus tamquam per speculum, & ænigma. Distinguo igitur propositionem: Divina attributa diversis describuntur definitionibus, quæ demonstrant aliquod in re subjecta discrimen, nego: in effectibus & connotatis, concedo.

Dissolvitur pari ratione 2. probatio: si enim de re vocabulis subjacente loquamur, & voluntas intelligit, & intellectus vult, & misericordia punit, & miseretur, quoniam hanc præstat eadem essentia penitus individua, dicente Augustino xlii. de Civit. Dei cap. 13. *Essentia tua scit, & vult incommutabiliter, & scientia tua est, &*

vult incommutabiliter, & voluntas tua scit, & vult incommutabiliter. At vero diversæ illæ enunciationes, *Intellectus non vult, misericordia non punit*, ac similes, spectant ad divinas proprietates & attributa, non quatenus in se sunt, sed comparate ad connotata; nam intellectus est divina essentia ut omnium rerum scrutatrix, voluntas ipsamet essentia ut approbans bonum, aut malum permittens, misericordia essentia eadem, ut sublevatrix miserorum, ita ut multiplicitas attributorum ex effectuum varietate tantum consurgat. Quod singulari exemplo in ipsa Dei scientia verum esse monstratur. Deus enim unica intellectione omnia videt tam præterita, quam futura, & consequenter præscientia, & Dei intellectio sunt idem omnino; & tamen præteritarum rerum est intellectio, quarum non est præscientia, non alia de causa, nisi quia præscientia dicitur connotative ad futuras. Quare diversa connotatio omnes illas enunciationes, quæ videntur oppositæ, planas reddit: neque ad eas verificandas requiritur distinctio aliqua intrinseca. Per quæ diluitur quoque ultima argumentatio.

Ad tertiam vero repono mysterium esse imperscrutabile, cur Spiritus Sanctus non sit Filius, quemadmodum est Verbum, vel saltem commentitium esse duplex illud principiorum discrimen, quod ab intellectu ac voluntate repetitur, in eo saltem sensu, quo dicuntur *formalitates* a natura distinctæ: nullam quippe certam rationem possumus assignare, nisi forte quod Verbum est Filius, quia procedit ab uno, Spiritus Sanctus est amor, quoniam est a duobus. Atque illud accedit, quod unum idemque potest esse principium diversarum operationum ut eadem lux illuminat, & calefacit; eadem creata voluntas diligit, & odio habet; eadem volitio divina est causa effectrix omnium creaturaram. Repetendum est itaque quodcunque discrimen divinarum operationum a connotatorum diversitate. At hæc in libro ix. qui erit iii. de Trinitatis mysterio, erant recudenda.

Opp. 2. Intrinsecam aliquam divinarum proprietatum discrepantiam apertissime tradunt Patres; ac præsertim Augustinus. Qui lib. viii. de Trinit. cap. 2. probat duas divinas Personas non esse *aliquid majus*, quoniam non sunt *aliquid verius*. Suppo-

nit ergo veritatem a Dei magnitudine esse distinctam; nihil enim probatur per idem. Et lib. v. ejusdem operis cap. v. docet relationes a substantia distingui: *Non enim omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur; dicuntur enim ad aliquid, sicut Pater ad filium.* Lib. quoque xv. cap. 3. docet omnes divinas perfectiones esse æquales: æqualitas autem inter duo extrema intercedit. Denique lib. 3. contra Maxim. cap. 10. ait: *Si in una persona Patris & illa invenis, quæ plura videntur, & partes non invenis: quanto magis & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & propter uniuscujusque proprietates tres personæ sunt, & propter divinitatem individuum unus Deus est, &c.* Quæ Augustini argumentatio ridicula foret, inquit Frassenius, nisi intrinsecam distinctionem admitteret: quippe redderet sensum: Non officit divinæ simplicitati distinctio rationis attributorum. Ergo neque officit divinæ simplicitati realis distinctio Personarum; Hæc autem consecutio omnino est inepta atque explodenda. Igitur Augustinus discrepantiam aliquam majorem distinctione rationis inter divina attributa constituit.

Accedit Damascenus, qui lib. i. de Fide Orth. cap. 41. & 49. disertissime docet, quod: *Si dixeris bonum, justum, aut quid tale: non naturam Dei dicis, sed, quæ circa naturam:* censet ergo bonitatem, ac justitiam a natura distingui. Eadem docet Gregorius Nyssenus Orat. 12. contra Eunomium, & Nazianzenus Orat. xxxiii. Quibus nihil clarius, & expressius pro sua formali distinctione posse proferri, existimat Franciscus Hennis.

Verum hæc nihil penitus me conturbant. Atque, ut omnia, quæ producuntur ex Augustino, uno verbo exsufflentur, operæ pretium est premittere, quid sint juxta Sanctum Patrem divina attributa. Fontem universæ doctrinæ suæ aperit Serm. xi. de Temp. cap. 7. In quo docet justitiam, sapientiam, intelligentiam, & quidquid Deo tribuimus, esse unam simplicissimam Dei unitatem, & varias affectiones animæ nostræ, quæ multiplices fiunt ex rerum creaturarum contemplatione, sed in Deo ratione longe diversissima continentur: sunt enim in illo, tanquam in causa, & principio eminentissime, ac simplicissime. Idque Au-

gustinus explicat exemplo lucis, qua funduntur in rebus corporeis multiformes colores, albus, flavus, rubeus, viridis, aliique. Lux autem in se neque alba est, neque flava, neque rubra, neque viridis, sed una qualitas, quæ illata corporibus illustrat omnia, diversoque aspergit nitore. In Deo, inquit, *omne quod dicitur idipsum est. Neque enim in Deo aliud potestas, & aliud fortitudo, & aliud justitia, & aliud castitas. Quidquid horum de Deo dicitur, neque aliud, & aliud intelligitur, & nihil digne dicitur. Quia hæc animarum sunt, quas illa lux perfundit quodammodo, & pro suis qualitatibus afficit: & infra: Ergo animarum sunt istæ affectiones, quæ bene affectæ sunt ab illa luce, quæ non afficitur; & formatae ab illa, quæ non formatur.* Hæc Augustini verba, & exemplum lucis ab eo prolatum omnem cavillationem elidunt, inquit clarissimus Thomassinus lib. iv. Theol. dogmat. c. xi. n. 6.

Resp. itaque ad primum, magnitudinem, & veritatem distingui, quatenus sunt affectiones, & notiones animæ nostræ, quæ ex variis Dei effectibus, & operibus multiplices haurit perceptiones, non autem distingui quatenus sunt in Deo, qui eminenter, ac simplicissime continet omnem magnitudinem, ac veritatem, sicuti color flavus, ac ruber distinguuntur, prout sunt corporum affectiones, non prout continentur in luce. Deus multipliciter quidem dicitur magnus, bonus, sapiens, sed eadem magnitudo ejus, quæ bonitas, eadem bonitas, quæ sapientia, ait idem Augustinus lib. vi. de Trinit. cap. 7. Ad 2. nego, S. Patrem distinguere relationes a substantia; ait enim ejusdem operis lib. vii. cap. 6. *Quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum, quod bonum esse: ita hoc illi est esse, quod Personam esse:* Atqui essentia nullo pacto intrinsece distinguitur a divinitate, imo per Scotum dist. xxxv. quest. i. art. 4. neque distinguitur ab intellectualitate; Ergo per Augustinum nullatenus distinguitur magnitudo a bonitate, neque divina essentia a Persona. Verum tamen est, quod non omne vocabulum de Deo prolatum idem prorsus significat; sed hoc nomen substantiæ significat essentiam, prout est in se, hoc nomen Patris significat eandem essentiam, prout connotat Filium; ideo-

ideoque sola discrepantia monstratur nomen, connotatorum, & existentium in mente nostra cogitationum. Ad tertium dico æqualitatem ibidem usurpari pro unitate, quo sensu contra Arianos tradunt Patres Filium esse æqualem Patri, idest, unum substantia: vel accipiuntur attributa prout cogitatione nostra distinguuntur in ordine ad connotata: tam enim relucet infinita misericordia in distributione gratiarum, quam infinita iustitia in retributione mercedis. Ad 4. dico hanc esse vim illius Augustiniani argumenti contra Maximum: Bonitas & Sapientia non sunt partes divinitatis, quia a divinitate non distinguuntur: Ergo divinæ Personæ non sunt partes essentiae, quia ab Essentia non distinguuntur. Non supponit igitur Augustinus distinctionem attributorum ab invicem, sed solam indistinctionem ab essentia, quam fatebantur Arianæ. Atque inde probat, neque divinas Personas esse per nos partes divinitatis, quia per nos nullatenus a divinitate secernuntur. Redarguit quoque S. Pater Hæreticum ex verbis ejusdem. Dixerat namque Maximus Deum esse Dominum, Regem, Creatorem, bonum, sapientem, clementem, nec tamen esse compositum ex partibus, quia hæc omnia sunt una, eademque simplex virtus. Itaque, inquit, neque Personæ partes erunt, quia sunt eadem *Deitas individua*. Miror tamen clarissimum Claudium Frassen nequaquam advertere, quod sicut explodenda est hæc argumentatio: Non officit divinæ simplicitati distinctio rationis: Ergo non officit distinctio realis; ita ridenda esset altera: Attributa non habent rationem partis, quia *formaliter* distinguuntur: Ergo neque habent rationem partis divinæ Personæ, quæ distinguuntur realiter. Non enim a distinctione *formali* ad realem tenet consecutio. At Frassenius argumentationem illam exscripsit a Fabro in 1. dist. 2. quæst. 7. disp. 20. c. 3.

Ad Joannis Damasceni, aliorumque Patrum testimonia, respondeo, hæc nomina, *Bonum, justum &c.* non Dei naturam significare, sed quæ circa naturam sunt, secundum cogitationem nostram, non re. Etenim nos divinas personas perfectiones cogitamus tamquam adventitias substantiæ, ut ait eodem libro cap. 11. Damascenus:

Quod ibi commune est & unum, re consideratur, quoniam una est trium æternitas, & eadem essentia, actio, voluntas. Cogitatione vero constat, quod est distinctum. Atque impropriatibus personalibus ibidem præter distinctionem κατὰ ἐπινολαν, secundum cogitationem, statuit rationem causæ, & ejus quod est ex causâ. Elidit dubitationem omnem Augustinus scribens lib. xv. de Trinit. cap. 5. Si dicatur Deus æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, vivus, sapiens, potens, speciosus, justus, bonus, beatus, spiritus; horum omnium novissimum quod posui, scilicet, spiritus, quasi tantummodo videtur significare substantiam, cetera vero hujus substantiæ qualitates. Sed non est ita in illa ineffabili, simplici que natura; quidquid enim secundum qualitatem illic dici videtur, secundum substantiam, vel essentiam est intelligendum. Absit enim, ut spiritus secundum substantiam dicatur Deus, & bonus secundum qualitatem; sed utrumque secundum substantiam. Sic omnia cetera, quæ commemoravimus.

Opp. 3. Minor est distinctio inter Bonum, & bonitatem divinam, quam inter bonitatem, & justitiam. Inter bonum, & bonitatem est distinctio rationis. Ergo inter bonitatem, & justitiam est distinctio major distinctione rationis.

Resp. dist. majorem. Distinctio minor intrinseca, nego: extrinseca, conc. Bonitas discrepat a bono cogitatione nostra, quæ concipit bonitatem ad instar qualitatis adventitias substantiæ: & differt a justitia cogitatione nostra, quæ concipit bonitatem ad instar qualitatis adventitias, & connotantis objectum diversum ab objecto justitiæ. Quamquam enunciationes illæ, Deus bonus est bonitate, & justus justitia indignæ videntur viro Theologo, & subolent quodammodo hæresim Gilberti. Melius enim dicitur, Deus est sapientia, & Deus est justitia, vel Deus est sapiens sapientia, quæ ipse est, Deus est justus justitia, quæ ipse est, cum Deus sit ipsa sua bonitas, ipsa sua sapientia, ipsa sua justitia, ipsa sua magnitudo. Sed dicit hæreticus (verba sunt Bernardi Serm. lxxx. in Cant.) Deum divinitate esse dicis? Non, sed eandem divinitatem qua est, Deum nihilo minus assero, ne Deo excellentius aliquid esse assentiar. Nam & magnitudinem dico magnum, sed quæ ipse est,

est, ne majus aliquid Deo ponam; & bonitate fateor bonum, sed non alia, quam quæ ipse est, ne melius ipso aliquid mihi videar invenisse. Et de ceteris in hunc modum securus, & liber pergo inoffenso, ut ajunt, pede in ejus sententiam, qui dicebat: Deus nonnisi ea magnitudine magnus est, quæ est quod ipse; alioquin illa erit major magnitudo, quam Deus. Augustinus hic est validissimus malleus hæreticorum. Hæc Bernardus, qui accurate legerat, quæ habet S. Pater lib. de Trinit. v. lib. 10.

Opp. 4. Sapientia in communi non est *formaliter* bonitas in communi. Ergo infinita sapientia non est *formaliter* infinita bonitas. Probatur ant. Si sapientia in communi esset *formaliter* bonitas in communi, sapientia creata esset *formaliter* bonitas creata. Sapientia creata non est *formaliter* bonitas creata. Ergo Sapientia in communi non est *formaliter* bonitas in communi. Consequentia autem tenet, quippe esse infinitum, aut creatum formalem rationem sapientiæ, ac bonitatis non destruit. Quod est præcipuum Scoti argumentum.

Resp. Gregorius sic retorqueri contra Scotum præfatam argutationem. Si sapientia infinita esset realiter bonitas infinita, sapientia in communi esset realiter bonitas in communi, & consequenter bonitas creata esset realiter sapientia creata. Atqui per Scotum sapientia in communi non est realiter bonitas in communi. Ergo sapientia infinita non est realiter bonitas infinita. De qua argumenti retorsione vide Fridericum Gavardi quæst. 2. de Attributis art. VII. qui eam vindicat a Fabri cavillis. Nam is Gregorium vocat insulse argutantem, quippe qui ab identitate reali progreditur ad formalem. At Faber minime assecutus est acumen Gregorii; cujus argumentationis vis in eo sita est, quod sicuti se habent plures realitates in specie ad realitatem in communi, & in genere, ita se habent plures formalitates in specie ad formalitatem in communi, & in genere. Sed ex quo bonitas, & sapientia essent idem *formaliter* in specie, infert Scotus, quod bonitas, & sapientia deberent esse idem *formaliter* in communi, & in genere. Ergo ex quo bonitas, & sapientia sint idem realiter in specie, inferri debet, quod bonitas & sapientia sint idem realiter in specie, inferri debet

quod bonitas, & sapientia sint idem realiter in communi, & in genere. Atqui bonitas infinita sunt idem realiter. Erunt ergo idem realiter sapientia, & bonitas in communi, & per consequens idem realiter erunt quoque sapientia, & bonitas creata. In quo argumenti genere Gregorius exacte servavit regulas proportionum apprime iis necessarias, qui a *paritate* volunt argumentari, ut in libro de utilitate Matheseos admonet noster Rabbius.

Sed ea retorsione prætermissa, ad argumentum Scoti nego consequentiam; non enim est inconveniens aliquid esse de ratione inferioris, quod non est de ratione superioris. Scotus namque tenet divinam essentiam esse *formaliter* vitam intellectualem, & tamen essentia in communi non est *formaliter* intellectualis vita in communi. Hæc Gregorius. Ceterum sapientia, & bonitas in communi, & in genere, sunt ideæ mentis, quas *universalia* appellant dialectici: neque fas est ab humanæ cognitionis figmento ad rei veritatem argumentationes deducere.

Opp. ultimo contra Gregorii sententiam. Hæc Nominalium opinio est eadem prorsus cum hæresi Aetii, atque Eunomii. Ergo falsa est, & penitus abjicienda. Probatur ant. Eunomius assererat, quælibet divina attributa differre tantum nomine tenus, ita ut omnia forent synonyma, quibus ex parte objecti nulla subesset notionum diversitas, & qui unum perciperet, comprehenderet universa. Adversus hunc errorem ait Basilus lib. 1. *Quoniam igitur pacto non erit deridendus; si creandi virtutem substantiam esse dicat, si providentiam rursus substantiam? &c.* Et infra; *Nonne manifesta est insania, si dicas proprium significatum unicuique nomini subjectum non esse, sed contra verborum vim decernas nomina omnia idem inter se valere?* Atqui Ariminensis defendit solam discrepantiam nominum, quibus ex parte rei significatæ una eademque notio respondet. Ergo ejus opinio est hæresis Eunomiana. II. Aut Gregorius nominibus, quæ dicuntur de Deo, eundem tribuit significatum, aut diversum. Si eundem prorsus, in eam incidit confusionem synonymorum, quam exprobat Eunomio Basilus: si diversum, oportet admittat aliquam differentiam rationis non solum ex parte intellectus cogitantis,

tis , verum etiam ex parte rei significatæ , afferatque cum Cyrillo xxxi. Thesauri: *Non omnia ergo , quæ in Deo sunt , & de Deo dicuntur , substantiam significant : reliquum est igitur in voce modoque dicendi accidentia dicamus , quoniam modo accidentium ea intelligimus .* III. Eunomius neque negabat , neque negare poterat distinctionem connotatorum , credebatur etiam se ex creaturis Deum perfecte comprehendere ; & tamen Patres aliam notionum discrepantiam ab eo exigebant . Ergo præter differentiam connotatorum admittenda est distinctio rationum ex parte objecti . Hinc Petavius post acerbiorē illam in sententiam Scoti censuram , quam supra commemoravi , ait : *Ad Aetii , & Eunomii placita implicati videntur generis alterius Theologi , quos Nominales vocant , qui in iisdem illius proprietatibus solum nominum discrimen agnoscunt ; cum ne intelligentia quidem nostra invicem distincta sint .*

Ut plane his satisfaciam , & sententiam nostram ab omni vindicem Eunomianæ hæresos suspicione , maximam inter utrumque discrepantiam præpono . Eunomius itaque dicebat , varia quæ Deo tribuuntur nomina , etsi diversa sunt vocibus , idem tamen sonare , & eandem habere cum nomine *Ingeniti* significationem , ut constat ex Basilio lib. i. laudato . Gregorius contra docet attributa , & voce differre , & non esse synonyma , quoniam synonyma sunt , quæ neque diversa significant , neque diversa con significant , ut si dicas *Simon , Petrus , Cepas* . At si idem significant , diversum autem con significant , non sunt dicenda synonyma , ut *Jonæ Filius , Piscator , Princeps Apostolorum , Frater Andrea* , quæ nomina significant eundem Petrum , sed con significant diversa , nempe Patrem , munus , præminentiam , consanguinitatem : & consequenter divina attributa , quæ diversa con significant , minime esse synonyma ; ita Gregorius dist. viii. art. 4. quæst. 2. Præterea Eunomius omnia attributa permiscebat , etiam quæ maxime distant , eoque nitebatur , ut crederet se Deum comprehendere si unum tantum Dei nomen perciperet . Contra Gregorius docet omnia attributa diversas esse mentis nostræ affectiones , quarum una non Dei naturam in se , sed attingit respectum unius connotati duntaxat . Euno-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

mius denique dicebat nomina *ingeniti , creatoris , patris* , & quotquot dicuntur de Deo , quanquam ex diversis effectibus mutuata , eandem in nos excitare divinæ naturæ notitiam ; Gregorius noster docet ea diversa nomina signa esse diversarum rationum , & cogitationum nostrarum , quarum unaquæque est Deo longe impar , quoniam ejus naturam non introspicit , sed vix unum ex pluribus terminis , quos con significant . Distat ergo toto cælo ab Eunomio Gregorius .

Quibus præmissis ad primum nego antec. non enim sunt synonyma , quæ varios effectus , aut terminos con significant esto in re subjecta nulla sit discrepantia . Ad id quod sequitur , dico diversis Dei nominibus diversam subesse significationem ; sed hanc secum afferre differentiam rationum , & cogitationum nostrarum , quæ rei significatæ sunt prorsus extrinsecæ ; idque demonstrat Cyrillus , dicens divina attributa non significare substantiam *in voce , modoque dicendi* : quo loco perperam Cardinalis Gotti , & Gaspar Juenin putant Cyrillum designare differentiam rationum ex parte objecti . Basilius quoque , cujus in nos urgent testimonia , loco supracit. ait , omnia Dei nomina *nulum in rei subjectæ significatione habere discrimen* . Ad tertium respondeo Eunomium nequaquam negavisse nomen , & connotatorum discrepantiam , sed in hoc pessime errasse , quod crederet notione unius nominis divinam naturam comprehendere , cum singula nomina diversa connotent , & con significant ; & sermone nostro declaretur , *quod quis animo complexus est , non Dei natura* , ut ait Orat. xxxiv. Nazianzenus . Censura demum Petavii aut sententiam nostram non carpit , aut carpit Petavium ipsum : qui cap. xi. ejusdem libri num. v. probat ex Athanasio in lib. de decretis Nicænæ Synodi , omnia quæ dicuntur de Deo non esse synonyma , sed discrepantem habere notionem , quia rem eandem variis significationibus subjectam designant : *Ut cum dico , inquit , Jonæ filius , Princeps Apostolorum , piscator , Andrea frater* . Atque hæc nomina non singularem , sed divisam habent notionem , quia diversa connotant , & con significant : Ergo ex hoc eodem capite omnium , quæ dicuntur de Deo , petenda est discrepantia .

Q

PRO-

PROPOSITIO III. Nulla intrinseca compositio in Deo est admittenda.

Consequitur ex dictis : compositio enim est unio distinctorum , ideoque ubi non adinvenitur distinctio , nulla fieri potest compositio . Probatur tamen brevissime . Compositio , quæ excogitari potest in Deo , vel esset compositio ex corpore & spiritu , vel ex substantia & qualitatibus , vel ex natura & personis , vel ex essentia & existentia . Non datur in Deo prior compositio , quia corporeus non est , sed expers omnino materiæ . Non compositio secundi generis , quia Deus non est bonus , justus , sapiens superadditis qualitatibus , sed ipse est sua bonitas , sua justitia , sua sapientia . Non compositio ex natura ac personis , quia hæc distinguuntur quidem abinvicem , sed sunt eadem omnino divinitas ac substantia . Non denique compositio ex essentia & existentia , quoniam in Deo non est aliud esse , aliud existere . Hæc omnia superioribus propositionibus fuerunt comprobata . Nullum ergo intrinsecum compositionis genus in simplicissima divinitate potest excogitari .

In his Theologi omnes conveniunt ; discrepant tantum de compositione rationis : quam dari in Deo putant Nominales , præsertim Gregorius distinct. viii. quæst. iiii. quibus accessit Du-Hamel ; negant alii communiter . Si quæstionem ita accipias , num de Deo pronunciari possit quod sit substantia , & ratione nostra cogitari possit substantiæ genus quomodolibet creaturis , Deoque commune , puto Deum esse sub genere ; ait enim Augustinus in v. de Trinit. cap. 2. *Est tamen Deus sine dubitatione substantia : & Damascenus lib. i. Inst. cap. vii. Genere summo continetur hac corporis essentia , ut Deus , ut Angelus , ut animus , ut demon .* Si vero intelligatur quæstio , sit ne ex æquo enunciabilis ratio substantiæ de Deo , ac de creaturis ; sive , concipi possit in Deo genus aliquod univoce , ut inquirunt , *per differentias contrahibile* , nego Deum comprehendere sub genere ; nam ait Clemens Alex. lib. v. Strom. *Deus neque genus est , neque differentia , neque species , neque individuum .* Boetius in libro de Trinit. *Substantia in illo non est vere substantia , sed ultra substantiam .* Castior & defæcator est Theologia , si propter incommutabilem Dei simplicitatem , quemadmodum dicimus , Deus est

ipsa sua bonitas , ipsa sua magnitudo , non vero , subjectus est suæ bonitati , suæ magnitudini ; ita dicamus , Deus est sua substantia , non Deus comprehenditur genere , & subjicitur *predicamento* substantiæ : atque reminiscentes , quæ adolescentuli de decem Categoriis disputavimus , dicamus cum Augustino iv. Confess. cap. 16. *Falsitas erat quam de te cogitabam , non veritas ; & figmenta miseriæ meæ , non firmamenta beatitudinis tuæ .*

SCHOLIUM.

„ **G**ilbertum Porretanum Aquitanum
 „ genere , & domo primum & Canonico ,
 „ postea etiam Episcopatu Pictaviensem ,
 „ ingenii sui & rationum acuminem , multa de Trinitate disseruisse , &
 „ præter communem loquendi modum dogmatizasse ,
 „ delatumque a duobus Archiepiscopis suis Arnoldo , & Calone ,
 „ iudicium subisse in Parisiensi Concilio anno 1147.
 „ coram Eugenio III. Romano Pontifice , in quo tergiversatione , & verborum suorum interpretatione censuram evasit ,
 „ atque anno proximo agitata rursus ejus causa in Concilio Rhemeni ,
 „ scriptis ejus dogmatibus , nullam ipsum subisse condemnationem , Otto Frisingensis lib. x. de Gestis Friderici I. Imperatoris ,
 „ alique Historici literis tradiderunt . Sane Gilbertum dogmatizasse Deum a deitate ,
 „ Personas divinas a relationibus , naturam a proprietatibus re ipsa distingui ,
 „ aperte evincunt producta prop. 1. verba S. Bernardi sermone 80. in Cantica ,
 „ professio fidei edita in Concilio Rhemeni ,
 „ testimonia Gaufridi discipuli S. Bernardi , de quibus illustris Petavius lib. 1. Theolog. dogmatum cap. 8. & Honoratus Tournely qu. tertia de Deo , & attrib. art. 2. Recte pronuntiavimus nullam de hac re oriri difficultatem .

„ Sunt tamen , qui opinionem Gilberti sic exponunt , ut essentiam quidem , & proprietates distinxerit a personis , non autem proprietates vel invicem , vel ab essentia . In qua sententia fuere , ut diximus , Vasquez , Frassen , L'Herminier . At oppositum tradiderunt Sancti Thomas ac Bonaventura , Suarez , & alii , qui etiam

etiam Ottonem Frisingensem redarguunt, quod non accurate dogma Gilberti nar-
raverit; quamvis id in Historico non vi-
deatur admodum redarguendum. Ob hanc
opinionum disparitatem abstinui in secun-
da illa propositionis parte a sententia
dicenda. Attamen, ut verum fatear,
non video, cur Gilbertus, qui eo
processit, ut relationes realiter distin-
gueret ab essentia, proprietates quoque
ab illa, atque invicem non secerneret.
sed facta eventu, non ratione nostra
sunt pensitanda.

Distinctionem rationis nemo sanæ mentis
debet a Dei natura, & a divinis Personis
respectu ejusdem naturæ, atque a pro-
prietatibus amovere. Latini enim Patres
in Florentino Concilio sessione 18. ita
Græcos sunt allocuti. *Vos queritis, an
idem sit in personis divinis substantia, &
persona, sive hypostasis: nos vero dicimus
substantiam, & personam sive hypostasim
esse idem re, differre autem nostro intelli-
gendi modo.* Græci autem responderunt.
*Hac in parte nulla est inter nos discre-
pantia.* Porro distinctio rationis non est
ea, quæ tantum reperitur inter plura no-
mina, quibus eandem rem, eundemque
de ipsa re conceptum significamus: neque
enim quando *Patrem E. G.* dicimus, eo-
que vocabulo utimur ad significandam pri-
mam Trinitatis personam, illud idem signi-
ficare intendimus, quod exprimere volu-
mus proferentes vocabulum *deitatis*; ne-
que eadem nobis inest ratio dum *omnipoten-
tiam, & scientiam*, ac dum *providen-
tiam voluntatemque* in Deo esse affirmamus.
Est itaque distinctio rationis discrimen
τὸς ἐννοίας, seu cogitationis, qua una
Dei proprietas, prout a nobis percipitur,
in altera nequaquam involvitur. Consu-
litur enim infirmitati nostræ, ut cum
non possimus divinam naturam composi-
tionis prorsus expertem, & quidquid es-
sentialiter est, uno mentis intuitu cogno-
scere, atque uno vocabulo exprimere,
per plures notiones ad inexplicabilem il-
lam, perfectissimam, simplicissimamque
substantiam diversimode, ac multiplici-
ter contendamus. Legendi Gregorius
Nyssenus, Basilii alique Patres disse-
rentes contra Eunomium.

Una illa uniformis, & cujuscunque

distinctionis in re experts divinitas in caus-
sa fuit, ut ad explicanda quæ humanam
mentem excedunt, varia Theologi exco-
gitaverint distinctionum genera, fortasse
non adeo contraria, ut reddidisse illa
censentur contentiones Scolasticorum.
Invexerunt quidam distinctionem *inten-
tionis*, cujus meminere Alexander Alen-
sis, Ægidius Romanus, Henricus Gan-
davenfis, alii. Scotus distinctionem ad-
struit quam appellavit *formalem*, atque
hanc non ab illo inventam, sed ortam
apud Athenas, ab Aristotele nempe tra-
ditam, aiebat Mastrius: pro *virtuali*
acerrime pugnant Thomistæ: Eam,
quam *juxta connotata* vocant in tanta
Scriptorum perplexitate selegimus. At-
que distinctionem *intentionis*, si accipia-
mus illam, quæ innotescit per varias
mentis nostræ perceptiones, sed quæ sit
in re ante omnem mentis cogitationem,
secernere nescimus a distinctione *formali*
Scotistarum: unde aliquando magno ani-
mi ardore, nec multa fortassis utilitate,
disputatum est, an hujus *formalis* distin-
ctionis auctor Henricus fuerit, an Scotus.
Idem Scotus distinctionis *formalis* as-
sertor non videtur abhorruisse a distin-
ctione *virtuali*: nam in 1. Sent. dist. 2.
q. 7. *Alio modo*, inquit, *potest vocari
differentia virtualis: quia illud, quod ha-
bet talem distinctionem in se, non habet
rem & rem, sed est una res habens vir-
tualiter, sive eminenter quasi duas reali-
tates: quia utrique realitati, ut est in il-
la re, competit illud proprium, quod inest
tali realitati, ac si esset res distincta:
hæc enim realitas distinguitur, & illa
non distinguitur, sicut si ista esset una
res, & illa alia.* V. G. *Essentia divina
& Pater sunt una res, virtualiter tamen
distincta, quia in ordine ad Filium divi-
num perinde se habent, ac si essent due
res: Essentia enim divina communicatur
Filio, cui tamen non communicatur Pater-
nitas; ergo in ordine ad Filium sunt qua-
si due res.* Ex quibus, aliisque, quæ
prætereo, evidens est neque Scotum re-
jecisse distinctionem *virtualem*, quatenus
nil est aliud, quam fundamentum distin-
ctionis, sive res una pluribus rebus inter
se distinctis æquivalens. Hoc autem sen-
su distinctionem *virtualem* propugnant

„ cum S. Thoma 1. parte q. 13. art. 4.
 „ ipsius discipuli, & cum Ægidio Romano
 „ in 1. dist. 2. & de Esse, & Essentia q.
 „ 8. nostrates.

„ Nequit distinctio *virtualis* hac ratione
 „ explicata ab aliquo sanæ mentis impu-
 „ gnari, neque enim negari potest esse in
 „ Deo naturam infinitam ac perfectissimam,
 „ quæ omnium creaturarum rerum virtutem
 „ invisibiliter eminenterque comprehendat,
 „ ideoque præstare valeat quidquid valent
 „ se junctim ac divisim res omnes creatæ.
 „ In Deo enim *Unum aliquod est, quod*
 „ *omnia valet*, inquit S. P. Augustinus
 „ lib. 15. de Trinit. cap. 17. Fortasse non
 „ aliud affirmant, si ad rectam perceptio-
 „ nem animum retrahamus, qui *ad conno-*
 „ *tata* confugiunt. Enimvero distinguere
 „ in Deo *justitiam a misericordia*, quoniam
 „ irrogat poenam inquis, & opem fert
 „ misero; & utrumque attributum secerne-
 „ re, quoniam eadem indivisa Dei virtus
 „ æquivalet *justitiæ, & misericordiæ*, quæ
 „ in hominibus non una, sed duæ virtutes
 „ sunt; parum aut nihil discrepat, aut
 „ saltem in hoc differt tantummodo, quod
 „ distinctio *virtualis* spectatur comparate
 „ ad summam Dei perfectionem, & distin-
 „ ctio quoad *connotata* consideratur quoad
 „ effectus. Id vero demonstrat perceptio-
 „ num nostrarum, non autem indivisæ rei
 „ differentiam. Modo ergo ad cogitatio-
 „ num nostrarum distinctionem nulla ex
 „ parte rei occurrat discrepantia, Schola-
 „ rumque præjudiciis, seu potius verborum
 „ involucris, ambagibusque semotis,
 „ ad animi sensus retrahamur; facile hu-
 „ juscemodi quæstiones declinabimus, qui-
 „ bus juniores haud mediocriter torqueri
 „ solent, & implicari.

C A P U T IV.

*Ostenditur Deum esse infinitum, immensum,
 atque immutabilem.*

Sophistam aliquantulum molestiorem Gre-
 gorius & Scotus me fecerunt: sed re-
 deo jam ad ingenium Τελεδιος συνήγορος id est
 compendio causam expediens. *Deus*, inquit,
 Maximus Martyr apud Eutymium P. 1.
 tit. 2., *simplex est quia interminatus: in-*
terminatus quia & infinitus; comes est
 enim simplicitatis infinitas, quoniam re

simplicissima non possumus cogitare mayo-
 rem: quo argumento utebamur & nos Cap.
 11. hujus libri, prop. 4. Nunc ergo ab
 uno ad alterum progredimur attributum.

PROPOSITIO I. Deus est secundum
 essentiam suam infinitus.

Dixi secundum *essentiam*; nam in Deo
 neque corporea extensio, neque ulla qualitas
 reperitur, sed quidquid in eo est, ipse est ideo-
 que in omni prorsus genere est intermina-
 tus. Hanc thesim negari a Socinianis ait
 Tournely: sed constat ex Wolzogenio Com.
 in cap. 6. Mat. v. 10. hos negare solam
 divinæ essentiae quantum ad locum immen-
 sitatem, non *esse* illuminatum in se, ac
 infinitam potentiam: de quo errore propo-
 sitione sequenti. Propositionem hanc pro-
 bant sacrae litteræ; legitur enim Baruch
 111. 25. *Magnus, & non habet finem:*
excelsus, & immensus; & Ps. cxliv. 3.
Magnus Dominus, & laudabilis nimis:
 quæ verba exponens August. ait: *Ipse non*
finitur: illius magnitudo sine fine est. Pro-
 bat consensus Patrum, qui omnes Augusti-
 no consentiunt, Auctor de Div. Nom. cap.
 9. Gregorius Nissenus Orat. 12. contra
 Eunomium, Damascenus lib. 1. de Fide
 Orthodoxa cap. 9. &c. Probat doctrina
 Ethicorum, inter quos Anaxagoras statuit
 mentem infinitam principium omnium re-
 rum, Aristoteles dixit Deum ipsam conti-
 nere infinitatem, & Zeno & Melissus in-
 terminatam perfectionem nunquam deficien-
 tem. Probant denique rationes Theologi-
 cæ, ac tres præsertim apertissimæ: prima;
 Nil Deo cogitari potest perfectius: Qua-
 cunque essentia finita cogitari potest perfectior:
 Ergo Dei essentia non est finita. Altera: Om-
 ne quod limitatum est, vel habet formam ali-
 quam intrinsece receptam, vel saltem ha-
 bet esse ab alio productum; quidquid enim
 finitur, vel a se, vel ab alio finem habet
 Deus non habet aliquod esse receptum,
 cum sit suum esse; neque esse productum
 ab alio, cum sit esse a se: Ergo Deus
 non habet unde limitetur ac finiatur. Po-
 strema: Deus res procreavit ex nihilo, ad
 quod necessaria est infinita potentia: Sed
 infinita potentia supponit essentiam infini-
 tam, imo ab ea nulla ratione secernitur:
 Ergo, &c.

Opp. 1. Infinitas in divinis literis non
 significat rem maximam atque illimitatam:
 le-

legitur namque Num. xxxii. I. magnam jumentorum copiam esse *infinitam substantiam*; atque decem & octo vicibus enunciatur infinitas de manubiis, de divitiis, de sceleribus, de numero populorum, de erectis aris, in pluribus Scripturæ libris: non ergo fulcitur hæc propositio sacrarum literarum præsidio.

Resp. neg. conf. res enim creatas dicimus *infinitas* populari sensu, & communi verborum usu, quo ingentes, & plurimas res infinitas compellamus, ex. causa, infinitam stellarum multitudinem, infinitam militum copiam, infinitas arenarum congeries. Quam verborum consuetudinem hoc populari sensu nefas est de Deo usurpare. Quare? Præter populos, manubias, aras, jumenta, & alia, quæ in sacris literis infinita dicuntur, aliæ memorantur gentes, aliæ prædæ, alia jumenta; ideoque infinitas de rebus productis enunciata totam ipsarum rerum amplitudinem nequaquam designat. Secus est si loquamur de Deo: nam *Unus est Deus, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis*. Ad Ephes. iv. 5.

Opp. 2. Si corpus aliquod esset infinitum, non esset præter illud aliud corpus: Ergo si divina substantia foret infinita, non esset præter illam substantia alia. Resp. dist. ant. Obstante corporis infinitate, nego: obstante locali extensione ac impenetrabilitate, qua infinitum corpus quælibet loca implens expelleret inde quodcunque aliud, transf. ant. nam & hac impenetrabilitate in sententia plurium Theologorum, ac Philosophorum, qui Corporis naturam non locant in soliditate ac dimensione, posset illud corpus exspoliari, & consequenter in eodem loco alia corpora sibi compenetrata compareretur.

PROPOSITIO II. Deus immensitate sua est ubique.

Id affirmo contra Conradum Worstium Calvinianum, Wolzogenium, aliosque Socinianos, qui arbitrantur Deum proprie quoad essentiam suam supremum cælum inhabitare, unde infinita ejus vis & potentia in omnes partes dimanet, in quibus eam vult exercere. Quem errorem attribuunt aliqui etiam Eugubino, & Erasmo: neque ille potest judice Petavio excusari, cum in Ps. cxxxvii. scribat Deum esse ab omni-

bus remotissimum, & præsentiam suam qua dicitur esse ubique, non substantiæ esse, sed potentiæ, tamquam lucis ab eo manantis: sed excusari potest tamen, ut ostendam cap. sequenti. Atque is, nempe Erasmus, videtur potius ridere aliquorum logomachias, qui disputant num Deus sit in spatiis imaginariis: quidve agat, ut ipse ait, in antro scarabæi: quarum plerasque sine causa reprehendi, diximus in Prolegomenis. Quidquid sit de horum opinione: probatur assertum & contra Worstium, & quotquot tam impie delirarunt, ut Deum vel cum gentibus in olympi recessu, vel cum gentilibus Philosophis in superiori sphaera, vel cum quibusdam Hebræis in Hierosolymitani Templi angustiis coarctaverint. Ac primo probatur auctoritate divinorum librorum; tum Patrum sententiis; postremo naturalis Theologiæ obvia aliqua, ac perspicua ratione.

Atque e sacris literis hæc sunt apertissima. Josue 2. *Deus in cælo sursum & in terra deorsum*: Ps. 138. *Si ascendero in cælum tu illic es; si descendero in infernum ades*. Hierem. 23. *Cælum & terram ego impleo*. Baruch 3. *Magnus est, excelsus, & immensus*. Hæc vero Crellius, & Wolzogenius frustra conantur eludere per solam vim & efficaciam; Deus quippe, cum simplicissimus sit, est suamet operatio, ideoque si ubique Dei experimur virtutem atque efficientiam, ubique præsens est Dei substantia. Noto hic obiter, sententiam S. Thomæ quæst. viii. art. 1., & nostri Aegidii in 1. dist. xxxvii., qui docent ex Dei operatione invictissime ipsius demonstrari præsentiam, videri ad revincendos Socinianos validiorem opinione Scoti, qui eadem dist. xxxvii. ait ineffaciter probari Deum esse ubique, quia ubique operatur. At oportet, ut operatio, quæ certum facit divinæ præsentiae argumentum, infinitam virtutem præferat, qualis est rerum creatio, verum miraculum, & omne opus, quod sese prodat esse divinum. Tunc enim recte ratiocinabitur quisquis dixerit: Divina substantia est ab ejus operatione penitus indistincta: Ubique Deus sua virtute operatur: Ergo ubique Deus præsens est sua substantia. Dissimulandum tamen non est, quod illi, qui Scoti sententiam putant hæresi proximam, & directe adversantem

Apostolo dicenti Act. xvii. v. quod Deus *Non longe sit ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, & sumus*, vim illius testimonii minime expendunt, cum Paulus non provocet Athenienses ad subtiles de essentiali Dei præsentia disputationes; sed illud tantum asserat non esse Deum adeo a cognitione nostra remotum & distitum, quin possit ex nobis ipsis intelligi, quamquam Athenis inscripta esset ara **IGNOTO DEO**. De qua Epigraphe dixi superiori libro. Sed quum postea offenderim in plures, qui putant Atheniensem aram inscriptam plurali numero **ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ**, quam sententiam sequitur Erasmus, Listerius, Meursius, Sponius, Clericus, hujusque fursuris plurimi; addo hæc omnia conciliari; licet enim plures fuerint Aræ plurali titulo inscriptæ; dubitari non debet quin fuerit alicubi quoque ea inscriptio in singulari; præsertim cum Pausanias scribens Athenis fuisse aras *θεῶν ἀγνώστων*, *Deorum ignotorum*, velit tantum fuisse plures aras inscriptas **ΘΕΩ ΑΓΝΩΣΤΩ**, ut contendit Grotius, & ipse Wolzogenius. Atque ad rationem alibi productam ex Epimenide & Laertio, accedit quod Auctor Dialogi, qui inscribitur Philopatri, jurat per *Deum ignotum* qui colebatur Athenis, & quem ibi se invenisse & adorasse testatur. Hæc dicta sint partim in confirmationem illius sententiæ nostræ, partim ad solutionem illius Scholasticæ contentions, sit ne Deus ubique præsens per substantiam, ac potentiam: de qua temporis jacturam fecerem, si plura proloquerer.

Probo nunc Catholicum theorema ex Patribus. Arnobius in vi. adversus Gentes: *Hoc est, inquit, proprium Deorum complere omnia vi sua, non partiliter uspiam, sed ubique esse totos: adesse, non abesse, non coenatum ad Æthiopas pergere, & post dies bisse nos privatim ad Domicilium redire*. Scommma est notam de Jove fabulam ridentis. Cyrillus Cat. vi. *In loco minime definitus: sed locorum opifex: in omnibus existens, & a nullo circumscriptus: Unus est ubique præsens*. Hilarius lib. i. ad Const. *Deus & ubique est, & totus ubique est*. S. P. Aug. Ep. lvi. *Fatendum est ubique esse Deum per divinitatis præsentiam; &c.* Quid moror Ecclesiæ Patres? Lege Zeno-

nis sententias apud Laertium, Proclum ad Timæum, definitionem Empedoclis apud Huetium; qui veterum momenta collegit lib. ii. qq. Al. 7. Quibus addo Senecam Epist. 41. Dionem Chrysostomum apud Grotium in Caput xvii. Act. Apostol. celeberrimum denique oraculum apud Porphyrium.

Πάντα Θεῷ πληρη. πάντῃ Θεὸς ἐστὶ, πανήδη
Omnia Deo plena; ubique Deus est, Phenethe.

Rationem omnium potissimam putat Habert cap. xii. quoniam si Deus alicubi consisteret, locum suum deserere cogeretur ut alibi præsentem se sisteret, quemadmodum Angelus, aut homo. Vera est, sed reponerent Worstius, & Crellius nullibi extra cælum se præsentem sistere, nisi effusa luce ac potentia. Ut rimulæ Socinianis præcludantur, utendum est hoc argumento: Quia Deus est undequaque infinitus, nequit ullo perfectionis genere limitari: Ergo nec potest aliquo loco circumscribi. Vel eo, quod supra innui: Ubicunque est Dei potestas, est & substantia: Potestas ubique est. Ergo ubique est & substantia. Quorum primum est Basilii in v. adversus Eunomium, alterum Anselmi in libro de Incarnat. cap. 4. utrumque Augustini citata Epistola lxxii. ad Dardanum.

Opp. 1. Deum ubique non esse probatur ex sacris literis. Genes. vi. legitur Cain egressum fuisse *a facie Domini*. Non erat ergo Dominus in plaga, ad quam Cain profugus abiit, Orientali. Cap. 25. dicitur Rebecca perrexisse, ut *consuleret Dominum*: Ergo non erat Deus in regione, in qua Isaac peregrinabatur cum sua uxore. Rursus: Deus olim in Templo Silo, u deinde in Hierosolymitano habitavit, t constat ex 1. & 2. Regum, itaut Deus ipse cap. vii. v. 6. dixerit Nathan: *Neque habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Ægypti usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio*. Item sæpenumero legimus Dominum descendisse, ambulasse, recessisse ab impiis, mansionem apud eos facere, qui eum diligunt, aliaque id genus plura; quæ substantiæ præditæ immensitate convenire non possunt.

Resp.

Resp. futilia esse quæcunque obijciuntur. Cain dicitur egressus a facie Domini, idest a loco, in quo ei Deus apparuerat, & *ab avita* (inquit Calmet) *parentum suorum sede*. Rebecca perrexit ad consulendum Dominum, idest in penu & cubiculum, remotior a marito ad orandum: nam verbum *נָסַח* consuluit, idem est, ac *vehementer precari*, ut constat ex versu 5. Psalmi xxxiii. Tamen perrexisse Rebeccam ad consulendum Abrahamum, vel Heberum, vel alium e schola magni Sem, tradunt Rabbinii veteres. Eodem loco Geneos v. 21. legitur *deprecatusque est Isaac dominum pro uxore sua*, hebraice *לְנַכְח יִשְׂרָאֵל* pro, & coram uxore sua. Erat ergo ibi Dominus, qui eum exaudiret. Habitare dicitur Deus in arca, in templo, in iustorum animabus gratiosa manifestatione, & largitione gratiarum. Fatendum est Deum esse ubique per divinitatis presentiam; sed non ubique per habitationis gratiam, ait S. P. Aug. citata Epist. lvi. ad Dardanum, nunc 187. Conquerens autem Deus se habitare in Domo cedrina, & in medio pellium, in tabernaculis, in tentoriis, non optat regiam habere, qualem Cadmus apud Euripidem, sed ut David cogitet de Domo ædificanda ad immolandas hostias, & peragenda sacrificia. Descendere denique dicitur, ambulare, accedere, quando curam humane fragilitatis habere dignatur; ait Augustinus serm. lxx. de Tem. vel cum aliquid facit in terra, quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum presentiam eius quodammodo ostendat; inquit idem S. P. xvi. de Civitate Dei cap. 5. Hinc descendere ad videntem turrim Babel Gen. xi. iram, & pœnam superbiorum, descendere cum Jacob in Ægyptum Gen. xlv. gratiam, & patrocinium, descendere Spiritum Sanctum Matth. iii. invisibilis sub specie columbæ manifestationem, & descendere Filium Dei de cælo humanæ naturæ assumptionem designat.

Op. 2. Matth. v. 16. habetur, Deum in cælis habitare: & sequenti cap. docere Christum, ut id in quotidiana oratione exprimat. Abest ergo Deus ab aliis terrenis partibus. Confirmat hoc vetus Hebræorum traditio, qui cælum in tres dividunt partes, in aerem, unde pluvia atque ros decidit, in firmamentum stellarum, ac in remotissimum locum, ubi Deus & Angeli

habitant. Hanc vero traditionem confirmant Scripturæ, nam Paulus ii. ad Corinth. xii. 2. locum habitationis Dei tertium cælum appellat: & Psal. cxlvi. 16. habetur, *cælum cæli Domino*. Atque ea est consuetudo Scripturarum, ut *cælum cæli* omnium supremam partem designet, ut *Deus Deorum* Deum altissimum, *Dominus Dominorum* Dominum valde magnum. Igitur, etsi divina potentia vastissimo cælorum ambitu non possit comprehendi, præsentia tamen essentialis abditissimo loco præcluditur. Utitur hoc argumento Joannes Ludovicus Wolzogenius.

Resp. Deum specialiter dici quod sit in cælo, primo quia ibidem ostendit faciem suam, & locus ille magis est particeps ipsius operationis, & gloriæ; deinde quia ibidem incessanter laudatur, regnantque Angeli facientes ejus voluntatem. Ita Aug. 2. de Trinit. cap. 5. & Patres communiter. A quibus neque dissentiant inimici veritatis Brentius, Glassius, & Calviniani omnes, ac Lutherani. Wolzogenius Com. in cap. vi. Matthæi ait Templum dici habitationem ac locum Dei, quia specialiter illic sua providentia habitat, & benignius supplicum preces exaudit. Quod Deus sua providentia dicatur habitare in Templo non probat hanc providentiam in omnes partes minime dimanare, ipso Wolzogenio fatente: Ergo; quod Deus dicatur habitare in cælis, non evincit quin essentiali presentia ubique consistat. Ea de causa orantes ad cælum convertimur, quasi solium Divinæ majestatis venerantes, & hac demissione profitentes non esse Deum terrestrem patrem infirmum ac senescentem, sed auctorem omnium, omnipotentem ac sempiternum. Ita & Hebræi, ut summum Deum a suis scernerent Patriarchis, orabant *שְׁבַשְׁמִים אֲבֵינוּ*, quod idem ferme est, ac Dominicalis orationis exordium. Substantivorum duorum ratio notare auxilium verum est non solum in notatis a Wolzogenio, & cum idem nomen repetitur, verum etiam in synonymis, ut Psalmo xv. 5. *pars hereditatis* designat omnimodam partem, xxxix. 3. *luctum facis* sordidissimam sordem; Esaia xxxi. *spina & vepres* plurimam sentem; Mich. ii. 4. *Depopulationis vastatio* extremam desolationem. Sic *cælum cæli* supremum gloriæ solium demonstrat, non quo premat vestigiis Eridanum, ut poetice Aratus; sed quo

quo regnum impertiatur electis.

Opp. 3. Cum Worstio: Dedecet summam Dei maiestatem locus infimus, caliginosus, ac sordidus. Resp. neque solis lucem a sterquilinio scedari, neque animam infici leprosi corporis sordibus, neque aerem abduci a casa fumaria. Quid ergo inficere poterit Deum incommutabilem lucem, infinitum spiritum, universorum causam, expertem omni motu, omni extensione, omni lebe?

Ultimo oppones. Patres haud semel fatentur Deum nuspiam esse. Resp. Deum non esse alicubi locorum spatiis circumscriptum. Etenim omnia loca, ait Augustinus Serm. 1. in Ps. cxiii. n. 14. *tamquam indigentia continet, non ab eis tamquam indigens continetur.*

Ne præstoleris hoc loco consuetam de spatiis imaginariis disputationem. Quid sunt, quæso, hæc spatia? *Inanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca, cum locus nihil sit præter mundum.* Ita Aug. xi. de Civit. Dei cap. 5. Trahunt tamen ad se Augustinum Assertores affirmativæ sententiæ. At si attente legeris, videbis ibidem confutari Manichæos, & quotquot ante mundum æterna tempora præcessisse autumabant. Hæc est summa Augustinianæ argumentationis: Extra mundum non est locus; quia locus una cum mundo productus est; Ergo ante Mundum non est tempus, quoniam omne tempus fuit cum mundo productum. Quod si volatilis sensus frustra quærit tempus ante mundum, idest antequam fieret ipsum tempus, ut demonstrat S. Pater xi. Confess. cap. xii. xiii. & xiv., quis imaginari potest locum extra mundum, idest extra locum, in quo productus est omnis locus? Verum si exercitationis causa velis de inani mentis nostræ figmento garrere; pro affirmativa sententia plenissime disputat Theophilus Raynaudus Th. nat. disput. vii. Suarezius disp. xxx. Metaph., noster Gibbon disp. x. dub. 2.; pro negativa fere omnes, Scotus, S. Thomas, Ægidius, & qui in eos ediderunt Commentaria. Omnium fere vox una est, Deum in spatiis imaginariis esse tantum potentia; nempe si hæc spatia producerentur, Deus his coexisteret. Erat ea ratione etiam in mundo, antequam crearetur. Sed antequam crearetur mundus, Deus ubi erat? quid tunc faciebat? Quærenti quid tunc faciebat,

respondet Augustinus laudato libro num. 15. *Non erat tunc, ubi non erat tempus. Quærenti ubi erat, respondendum est. Non erat ubi, ubi non erat locus. Dicet aliquis, (ait S. P. enarrat. in Ps. cxxii. n. 4.) antequam faceret Deus Calum & terram, ubi habitabat? . . . In se habitabat Deus, apud se habitabat, & apud se est Deus.* Idem de mundo antequam fieret, ac de spatiis imaginariis quæ non sunt, erit nobis absque hæsitatione pronunciandum.

PROPOSITIO III. Deus est omnino immutabilis.

Immutabilitas est perpetua rei permanentia, in quam neque substantiæ, neque accidentium intercidit vicissitudo. Atque hanc immutabilitatem convenire Deo probatur 1. ex Scripturis, dicente Malach. III. 6. *Ego Dominus, & non mutor.* Sap. vii. 17. *In se permanens omnia innovat.* Num. xxiii. 19. *Non est Deus ut filius hominis, ut mutetur.* Jacob. i. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Appellaverat hoc loco Jacobus Deum *patrem luminum*; & ideo servata solis metaphora utitur vocabulis astronomicis, quæ mire in græco textu deprehenduntur. Ibi *transmutatio* dicitur *παράλλαξις*, *obumbratio* *ἀποσκίασμα παράλλαξις* est varius solis conspectus in ortu, in meridie, in occasu. *ἀποσκίασμα* est solis umbra ex subjectis corporibus: Est itaque (ait Jacobus) Deus Pater luminum, a quo omne donum descendit, sed non oritur, non occidit, non recedit, non aliquid ei accidit mutationis & umbræ, dum lucem effundit, idest, dum ejus opera apparent. Vere singulare divinæ immutabilitatis testimonium!

Nullus Patrum hanc apertissimam veritatem in dubium revocat. *Immobilem Deus habet naturam*, inquit Chrysostom. *Semper eodem modo se habet*, inquit Cyrillus. *Est bonum simplex, & incommutabile*, inquit Augustinus. Omnium loca accurate persequitur Patavius lib. i. cap. 1. & 2., Thomassinus lib. v. cap. 8. 9. 10. quæ omnia recitare quid præstat? Philosophorum, præsertim Platonis, Procli, Alcinoi, Hieroclis, Cleanthis, & Numæ Romanorum regis in hac re consensionem vide apud Huetium lib. ii. Aln. Quæst. cap. ii. 8. 9. & 10.

Accedit multiplex Augustiniana ratio.

Si enim gradatim a rebus corporeis ad intelligibiles conscendas, comperias naturæ magisterio illam minus esse mutabilem, quæ est perfectior. Ergo omnium perfectissima erit omnino incorruptibilis & immutabilis. Vide S. P. lib. vii. Conf. cap. 17. Deinde; Omnis mutatio facit non esse quod erat: In Deo non potest non esse quod erat, cum sit essentialiter ipsum esse: Ergo in Deo non potest esse mutatio: Vide lib. de Nat. Boni cap. 19. De Fide, & symb. cap. 4. & v. de Trinit. cap. 2. Ulterius; Quidquid mutatur transit de meliori in deterius, sive a deteriori in melius: Summum bonum transire nequit de meliori in deterius, neque a deteriori in melius: Ergo summum bonum nequit esse mutabile. Vide Tract. xxiii. in Joannem; & lib. vii. Confess. cap. 4. Deinceps; Apud Deum est causa, origo, ac ratio omnium rerum mutabilium: Origine, causa, ac ratio omnium rerum mutabilium est omnimoda immobilitas, ut constat ex precedenti libro. Ergo, &c. Vide de Vera R. cap. 18. & 31. Ultimo; Quælibet mutatio aut substantialis est, aut accidentalis. In Deo non est mutatio substantialis, neque accidentalis; quia in Deo neque fuit quod jam non est; neque erit quod nondum fuit. Ergo nulla prorsus mutatio est in Deo. Vid. lib. viii. de Gen. ad lit. c. 19. & lib. ii. de lib. arb. cap. 16.

Opp. 1. Deus iræ, pœnitudo, ceterisque passionibus animi subicitur. Est igitur aliquibus obnoxius mutationibus. Pr. ant. Genes. vi. 6. *Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo? inquit) hominem, quem creavi &c.* Imo posteaquam diluvio omnem fere carnem perdiderat, facti pœnitens ait Gen. viii. 21. *Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines.* De ira Dei vide Hierem. ix. ab eo versu: *Numquid super his non visitabo &c.* Furorem quoque Dei Psal. cv. 40. *Et iratus est furore Dominus, atque alibi sæpenumero. Tristitiam animi tribuit Deo Esaias lxiii. 10. dicens Afflixerunt Spiritum Sanctum ejus.* Quid? Et zelotypiam suam testatur Deus Exodi xx. 5. & innumeris aliis in locis. Percellitur ergo omni passionum genere divinus animus.

Resp. nego ant. ad probat. dico tribui Deo pœnitentiam, omnesque humanas aff-

R. P. Berti Theol. T. I,

fectiones metaphorice; idest: *Dei pœnitentia non est post errorem, sed rerum in ejus potestate constitutarum mutatio.* Ubi enim legitur quod pœniteat Deum, mutatio rerum significatur, immutabili præscientia manente divina; & ubi non pœnitere dicitur, non mutare intelligitur: ait S. P. xvii. de Civitat. Dei cap. 7. Est ergo Dei pœnitudo aut inflictionis pœnarum, aut divinæ commiserationis significatio. De ira Dei idem Augustinus scribit in Ench. ad Laurent. cap. 33. *Deus irasci dicitur, non ejus significatur perturbatio, qualis est in animo irascentis hominis? sed ex humanis motibus translato vocabulo, vindicta ejus, quæ non nisi justa est, iræ nomen accepit.* De furore Domini in præfatum Psalm. cv. num. 32. ait: *Noluerunt quidam interpretes nostri iram ponere in eo, quod Græcus habet θυμὸς sed quidam indignationem, quidam animum interpretati sunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in Deum; sed de consuetudine translatus potentia vindicandi hoc nomen accepit.* Vocabulum græcum θυμὸς non iram solam, sed & mentis velocitatem, animositatemque designat. Irritari Spiritum Sanctum apud Esaiam lxiii. maxima est execratio impietatis. Ipse Gentilis Seneca de contristatione spiritus scripsit Epist. xli. Ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet bonorum, malorumque nostrorum observator, & custos: hic prout a nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. Dei zelotypia nunc honoris sui curam, nunc vero ardentissimam innuit erga nos dilectionem. Igitur eDus, ut Augustinus ait lib. i. contra Adim. cap. 20. *Quando eum pœnitet, non movetur, & mutat; quando irascitur non movetur, & vendicat: quando misetur, non dolet, & liberat; & quando zelat, non cruciatur, & cruciat.* Quorum omnium ratio theologica est, quod omnia quæ dicuntur de Deo, sunt, ut diximus cap. præc. affectiones mentis nostræ, & mutabilium connotationes effectum.

Dices: ira & motum animi importat, & perturbationem: licet perturbatio non sit in Deo, est tamen motus animi, dicente Tertulliano in i. adversus Marcionem cap. 26. *Stupidissimam esse, qui non offenditur, factum, quod non amat fieri.*

Resp. neque motu animi, neque perturbatione tangi divinum numen, Tertullia-

R

num

num illum tribuere signo tenus atque efficientia putat Pamelius in notis: utrumque Deo affingere censuit Petavius lib. 3. cap. 11. num. xv. Parum refert quid asserat Tertullianus, reclamantibus conara universis.

Opp. 2. Quos Deus volebat salvos fieri, mutato consilio reprobat, damnat, addicit gehennæ propter perpetrata ab his crimina. Ergo hominum scelera divinam immutant voluntatem.

Resp. dist. ant. Volebat salvos fieri, ipsis volentibus, & ejus obtemperantibus legi, concedo: ipsis nolentibus, ac renitentibus gratiæ, nego. *Aspernanti, fugientique infundenda in gremium est divinæ benevolentiae gratia? Nulli Deus insert necessitatem, imperiosa formidine nullum terret: neque enim necessaria nostra illi salus est;* inquit adversus Gentes Arnobius. Sed de divina voluntate in V. Opusculorum istorum libro.

Opp. 3. Ante productionem mundi Deus non erat creator, non erat Dominus, non erat creaturarum rector, ac pater; post mundi vero creationem hæ omnes denominationes illi advenerunt. Ergo in mundi productione mutatus est.

Resp. Ea, quæ dicuntur de Deo alia dici secundum se, alia connotative. In iis quæ connotative dicuntur, ut nova accedat denominatio, sufficit si solus terminus commutetur. Habemus exemplum in singulis relativis, & singulare quoddam in nummo, qui indemutatus fit pretium, fit pignus: de quo lege Augustinum in V. de Trinit. cap. 16. Dist. itaque minorem. Post mundi productionem advenerunt Deo hæ denominationes, quæ sunt secundum se, & absolutæ, nego: quæ sunt solum connotativæ atque extrinsecæ, concedo. Vide & Tertullianum cap. 3. adversus Hermogenem, & quæ breviter prænotavi in 1. hujus libri explicans vii. Dei nomen אֲדֹנָי *Adonai*.

Si autem insurgas; hæ denominationes accesserunt Deo ratione creationis, quæ est ejusdem Dei operatio. Atqui hæc operatio peracta est in tempore. Ergo in tempore advenit Deo, quod non habebat ab æterno videlicet, quod sit creator.

Adhibenda est eadem responsio. Dist. minorem: In tempore peracta est creatio terminative accepta, & quantum spectat ad productionem rerum creaturarum, concedo: considerata ex parte Dei Creatoris, nego.

Non debemus Deum modulo nostro metiri. In nobis distinguuntur consilium, voluntas, & operatio: est enim aliquando sine consilio voluntas, sine operatione consilium. Hæc tria in Deo ob perfectissimam simplicitatem sunt idem, neque potest consistere unum absque altero. Quemadmodum ergo intelligimus opus perfici in tempore a sempiterno consilio, ita debemus asserere effici temporaliter æterna ac immutabili operatione; ita ut mutabilitas tota rei, quæ perficitur, sit permixta. Ut lineæ productæ a centro ad circumferentiam circuli, si spectentur in centro, sunt singulæ punctum indivisibile; si in circumferentia, spatium intercipiunt, & eo amplius, quo magis effluunt a centro: ita omnia Dei opera, si ea in creaturis metimur, distant invicem, ac mutantur; si in centro æternitatis, a quo profluunt, incommutabiliter permanent, nec ab invicem divelluntur. Vide quæ tradit duodecimo libro de Civitate Dei cap. 17. magnus Theologorum dux Augustinus. Si quæ sunt alia, quæ contra Dei immutabilitatem possunt opponi, E. G. divina libertas, æterni Verbi incarnatio, concordia humani arbitrii cum Dei prædefinitionibus, tametsi dirimi possunt ex dictis, suo quæque loco expendentur.

SCHOLION.

„ **A**D tres præcedentis capituli propositiones confirmandas parce usi fuimus testimoniis Philosophorum; id enim „ neque institutum nostrum postulat, neque invictum exhibet argumentum. *In-* „ *finitum* tamen Deum esse tradidere Ana- „ xagoras, Melissus, Zeno, Proclus, de „ quibus Huetius lib. 2. Alneran. qq. „ cap. 2. num. 6. Qui Ægidium sectantur, „ infinitum esse Deum demonstrant ex quo „ sit *suum esse irreceptum*, non tantum „ in materia extensa, quo sensu etiam an- „ gelus *esse irreceptum* habet, verum etiam „ essentia, & in quolibet attributo, in „ quo sensu Deus tantum est *Esse*, a quo „ divelli nequit substantia, & est summa „ virtus, quæ nec accedente qualitate per- „ ficitur, nec deficiente operatione muta- „ tur, neque potentia separatur ab actu. „ Id notandum ab Ægidianis nostris, ne „ perturbentur argumentis, quibus Aureo- „ lus

„ lus , Vasquez , Suarez conantur evince-
 „ re non probari infinitatem *ex esse irrece-*
 „ *pto* . Placet addere brevem , neque ob-
 „ scuram probationem Grotii . *Attributum*
 „ *cujusque finitur* (inquit lib. 1. de Verit.
 „ Relig. Christ. num. 5.) *aut quia caussa,*
 „ *per quam existit , tantum , nec plus ei*
 „ *communicavit ; aut quia ipse tantum , nec*
 „ *amplius capiebat . Deo autem nulla natu-*
 „ *ra quidquam sui communicat : nec ipse*
 „ *aliunde capit quidquam existens &c.*
 „ Immensitatem Dei , de qua in prop. 2.
 „ negarunt ii Gentiles , qui Diis suis pe-
 „ culiarem locum tribuerunt , puta cælum
 „ Jovi , aerem Junoni , mare Neptuno ,
 „ Inferorum sedem Plutoni . Pythagoras as-
 „ seruit Deum extra mundi limites non exi-
 „ stere ; quod & ii consecutione erroris af-
 „ firmant , qui ipsum Deum vel mundiani-
 „ mam , vel materiam ubique diffusam im-
 „ pie appellant . Non sunt idcirco invicta
 „ prorsus , quæ ad orationis potius orna-
 „ tum , quam ad probationum firmitatem ,
 „ & robur ex Gentilibus afferuntur , ut
 „ quod ait Ecloga 3. Virgilius , *Jovis om-*
 „ *nia plena* ; & Lucanus in nono Pharsa-
 „ liæ libro ,

„ *Est ne Dei sedes , nisi terra , & pontus,*
 „ *& aer ,*
 „ *Et cælum , & virtus ? Superos quid*
 „ *querimus ultra ?*
 „ *Jupiter est quodcunque vides , quocunque*
 „ *movemur .*

„ Pejus Orpheus , quisquis ille sit apud S. Cyril-
 „ lum lib. 1. contra Julianum , describit Deum
 „ in cælo sedentem , pedibus insistentem terræ ,
 „ & dextera manu attingentem finem O-
 „ ceani . Sed Poetarum figmenta non moror .
 „ Petavius inter eos , qui negant Dei im-
 „ mensitatem , lib. 3. cap. 7. recenset quoque
 „ Lactantium , & Augustinum Steuchum
 „ Eugubinum .

„ De Lactantio tamen ego aliter sentio .
 „ Nam in libro de Opificio cap. 16. in quem
 „ locum offendit Petavius , pertractat La-
 „ ctantius *de humana mente , & ejus sede ;*
 „ quam Parmenides , & Epicurus residere
 „ ajebant in thorace , Diogenes in cordis
 „ arteriaco , Pythagoras in corde , & in ce-
 „ rebro ; alii , quibus ipse Lactantius ad-
 „ hæret , in summo capite . Ex hac sede
 „ ait mira mobilitate , & celeritate , atque

„ uno temporis puncto cælum collustrare ,
 „ maria , si velit , pervolare , peragrarè ur-
 „ bes , omniaque , quamvis longe lateque
 „ summotæ sint , in conspectu sibi , sen-
 „ sum illum vivum , qui mens , vel ani-
 „ mus nuncupatur , constituere . Quod La-
 „ ctantius ait ad comprobandum animam
 „ esse incorpoream , neque coarctari cir-
 „ cumscriptione locorum . Utitur quidem
 „ Dei comparatione , & inquit : *Videtur*
 „ *enim mens , quæ dominatum corporis tenet,*
 „ *in summo capite constituta ; tamquam in*
 „ *cælo Deus ;* sed non ait , ut animam so-
 „ la contemplatione extra sedem , qua de-
 „ tinetur , discurrere , ita Deum extra cæ-
 „ lum non contineri , cunctaque sola pro-
 „ videntia , vel scientia permeare longe
 „ permanente natura : utitur potius argu-
 „ mento , quod vocant *a minori ad majus* ,
 „ atque ad hunc modum ratiocinatur . Si
 „ anima , quæ circumscripta est , ac finita ,
 „ cogitatione non uno in loco finitur , sed
 „ residens in summo capite per ea , quæ in-
 „ telligit , quodammodo vagatur : quid mi-
 „ rum , si Deus , cum sit immensus , &
 „ rebus omnibus præsens , sedem habeat in
 „ cælo , & sua nihilominus virtute omnia
 „ regat , impleatque divinitate . Et mira-
 „ tur aliquis , ita Lactantius , *si divina mens*
 „ *Dei per universas mundi partes intenta*
 „ *discurrit , & omnia regit , omnia modera-*
 „ *tur , ubique præsens , ubique diffusa : cum*
 „ *tanta sit vis , ac potestas mentis humanæ*
 „ *intra mortale corpus inclusa , ut ne septis*
 „ *quidem gravis , ac pigri corporis , cui alli-*
 „ *gata est , coerceri ullo pacto possit , quo-*
 „ *minus sibi liberam vagandi facultatem ,*
 „ *quietis impatiens , largiatur ?* Profecto
 „ Deum in cælo esse , ibique sedem habe-
 „ re suam , divina etiam Scriptura testa-
 „ tur . *Dominus in cælo sedes ejus ;* inquit
 „ Psal. 10. 5. *Cælum sedes mea* , Is. 66. 1.
 „ *Cælum mihi sedes est* , Act. 7. 49. *Sedes*
 „ *Dei , & Agni in illa erunt* , Apoc. 22.
 „ 2. In cælis habitare , de cælo prospicere ,
 „ in cælis esse , ipsæ divinæ literæ pluribus
 „ in locis testantur . Ita loquentem La-
 „ ctantium nemo jure reprehendet . Deum
 „ vero intra cælos inclusum , cælis alliga-
 „ tum , quemadmodum animam intra mor-
 „ tale corpus inclusam , eique alligatam ,
 „ nullibi Lactantius asseruit .

„ Ita exponendum esse puto Eugubinum ,

„ qui in Psalmum 138. scribit : *Ut igitur*
 „ *sol est in celis corpore , ac situ , & statur*
 „ *ra sua , terras autem luminibus lustrat ,*
 „ *omnia prospiciens ; talem necesse est nos*
 „ *cogitare Deum , qui quidem essentia , ac*
 „ *præsentia sit in celo : spiritus ejus , &*
 „ *cognitio , & scientia usquequaque pertineat.*
 „ Enimvero , præterquamquod ostendit
 „ Steuchus , quid indulgendum sit *cogita-*
 „ *tioni nostræ* tenebris obvolutæ , atque in-
 „ firmæ , non adeo vir doctus desipuit , ut
 „ *cognitionem , spiritum , & scientiam Dei* ab
 „ illius *essentia* reali distinctione secerneret ;
 „ ideoque ubi *spiritus , & scientia Dei* , ibi
 „ *Dei essentiam* esse , necessum est . Ne au-
 „ tem similia cum Lactantio , vel Eugubi-
 „ no proferentibus inuramus notam erroris ;
 „ sciendum est Deum *immensitate* sua ubi-
 „ que esse omniaque in se comprehende-
 „ re locorum spatia ; nam ut S. P. Au-
 „ gustinus ait lib. 7. de Civit. Dei cap. 30.
 „ *Deus implet celum , & terram præsentem*
 „ *potentia , non absente natura .* Ubique est
 „ igitur , & ubique est *essentia , præsentia ,*
 „ *& potentia* , ut docet S. Thomas 1. p.
 „ quæst. 8. art. 3. Discrepant nihilominus
 „ Theologi , dum quærunt , quomodo Deus
 „ in locis consistat , an *per substantiam* , an
 „ *per operationem* : de qua re & nos disle-
 „ remus libro 10. pertractantes de Angelis .
 „ Sane Deum esse in loco *per operationem* ,
 „ nempe quatenus adest cuilibet rei , in quam
 „ agit , sentit Thomistarum , & Ægidia-
 „ norum major numerus . Eatenus itaque
 „ dicitur Deus *esse in celo* , quatenus ibi
 „ gloriam regnique sui maiestatem ostendit ,
 „ ibique omnes ei angeli famulantur : dici-
 „ tur *non habitare in cordibus impiorum* ,
 „ propterea quod subtrahat illis gratiæ suæ
 „ munus , benevolentiam , & arrham hære-
 „ ditatis : dicitur *in templo* commorari , quo-
 „ niam illic orationes fidelium exaudit , &
 „ beneficia largitur ; non quia intra ædis
 „ parietes Dei comprehendatur maiestas , ut
 „ rudiores autumabant Hebræi apud Hie-
 „ ronymum in caput sexagesimum sextum
 „ Isaïæ . Ergo Deus *spiritu , cognitione ,*
 „ *scientia , regimine* est in universis mundi
 „ partibus , quoniam cuncta operatur , di-
 „ sponit , regit , cognoscit , præsentem ta-
 „ men , non absente divinitatis natura .

„ De *immutabilitate* , de qua diximus
 „ tertio loco , addimus , solum Deum re-

„ vera dici immutabilem , ut docent S. Pa-
 „ ter Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 1.
 „ Gregorius lib. 12. Moral. cap. 17. S. Ber-
 „ nardus serm. 80. in Cantica , S. Thomas
 „ 1. p. qu. 9. art. 2. Æg. in 1. dist. 8.
 „ cunctique Theologi . Pythagoras quoque ,
 „ Anaxagoras , Plato , Jamblicus , Ploclus ,
 „ Alcinous , Simplicius , cæterique Philoso-
 „ phi id ratione sunt assecuti . Horum lo-
 „ ca indigitat Petrus Daniel Huetius præ-
 „ citato cap. 2. num. 8. Nulli præter Deum
 „ plena competit immutabilitas . Inferiora
 „ corpora ob suorum elementorum permix-
 „ tionem sunt corruptibilia : cælestia sal-
 „ tem secundum locum , motumque varian-
 „ tur : spiritualis animus , & angeli , tum
 „ loco , tum operatione mutari possunt . So-
 „ lus itaque Deus est , *apud quem non est*
 „ *transmutatio , nec vicissitudinis obumbra-*
 „ *tio* , ut inquit Jacobus Apostolus in Epist.
 „ Catholica cap. 1. 17. Inviçte *immutabili-*
 „ *tatem* istam Dei probat magnus Augusti-
 „ nus libro 5. de Trinit. cap. 2. Sola in-
 „ quit , *est incommutabilis substantia , vel*
 „ *essentia , quæ Deus est , cui profecto ipsum*
 „ *esse , unde essentia nominata est , maxime ,*
 „ *ac verissime competit .* Quod enim muta-
 „ tur , non servat ipsum esse ; & quod mu-
 „ tari potest , etiamsi non mutetur , potest
 „ quod fuerat non esse : ac per hoc illud so-
 „ lum , quod non tantum non mutatur , ve-
 „ rum etiam mutari omnino non potest , sine
 „ scrupulo occurrit , quod verissime dicatur es-
 „ se Militat adversus propositionem 3. dif-
 „ ficilis objectio , quæ petitur ex Dei li-
 „ bertate . De hac plura lib. 5. cap. 3. Sat
 „ modo erit animadvertere , quod etiamsi
 „ in Deo sit potentia agendi , vel non
 „ agendi , sive eligendi unum , vel alte-
 „ rum ; nunquam tamen hæc potentia fuit
 „ ab actu suspensa , neque potest Dei li-
 „ bertas in tempore nolle , & non eligere ,
 „ quod voluit , elegitque ab æterno ; ubi au-
 „ tem nulla est suspensio , nec flexibilitas ;
 „ ibi nulla est vicissitudo , vel transmu-
 „ tatio .

CAPUT V.

Quod solus Deus propriam habet æternitatem.

Duas vera æternitas habet dotes ; unam, quod caret principio ac fine ; alteram, quod omnem excludit successi-
nem. Definitor a Boetio . *Tota simul ac perfecta interminabilis vitæ possessio*, idest, duratio permanens & expers successionis in substantia spirituali ac vivente. Prout æternitas utramque dotem complectitur, soli Deo, nullo mortalium contradicente, creditur convenire ; idque demonstrabo priori hujus capituli propositione. Atque quatenus æternitas perpetuum esse designat, & carere durationis principio, quo sensu dicitur a Græcis Αἰὼν, *Aeon*, quasi αἰὲς ὢν, quod *semper est*, competit quidem Deo ; sed quædam præter Deum hanc proprietatem tenere, imperiti, imbrobique homines delirant. Nam aliqui etiam e secta Platoniorum Mundum crediderunt extitisse ab æterno, non intelligentes quomodo prima causa tanto sæculorum intervallo ab universi molitione cessaverit ; alii materiam saltem existimaverunt sempiternam, ut impius ille Hermogenes, cui diem indixit Tertullianus. De his autem, quoniam ad mundi structuram attinent, agam lib. xi. Refutandi sunt tamen hoc loco nonnulli, qui nescio quos *Aeonas* ab Ecclesiæ incubulis commenti sunt, & Græculi quidam Monachi increatæ lucis a Deo diffusæ, & ab ipsius separatæ substantia, insipientes ac superbissimi jactatores.

Aeonum fabulam Hesiodæo more finxit circa annum Christi CXX. imperante Hadriano, Valentinus, quem Epiphanius Hæresi xxxi. 2. vocat Phreboniten, recentiores Critici Ptenethiten, e patria maritia prope Bolbiticum ostium. In Aegypto primum errorem sparsit, deinde Romæ, quo adventasse creditur anno Ch. Aeræ cxxiii. Statuit in Pleromate, seu plenitudine divinitatis xxx. Aeonas, quos in Ogdoadem, Decadem, & Duodecadem partitus est. In Ogdoade priorem tenet locum Deus inconspicuus, ac princeps Aeonum ; quem vocabat προαρχὴν, προπάτορα, & Βύδον, *Ante principium, ante patrem, & Fundum* ; cui conjugem dabat Ἐννοίαν, Σιγήν, & Χάειν,

Mentem, Silentium, & Gratiam. Hæc a Bytho gravis enixa est Νῆν & Ἀλήθειαν, *Mentem & Veritatem* : Hinc procreati Λόγος, Ζωή, *Sermo, & Vita* ; ab his Ἄνθρωπος, & Ἐκκλησία, *Homo, & Ecclesia*. En Valentiniana Ogdoas : in qua prima Terras nempe Bythos, Ennæa, Nus, & Alethia perperit alteram, Verbum, Vitam, Hominem, & Ecclesiam. Ab hac posteriore Tetrade orta est Decas, & Duodecas Aeonum : decas quidem a *Verbo & Vita*, duodecas ab *Homine, & Ecclesia*. Filii itaque *Sermonis, ac Vitæ* sunt decem Aeonas Βύδιος Μῆσις, Ἀγύρατος, Ἐνώσις, Αὐτοφνής. Ἡδονή, Ἀκίνητος, Σύγκρασις, Μονογενής, Μακαρία, *Profundum, Mixtio, Non-Senescent, Unio, Persenascens, Voluptas, Immobiles* : *Concretio, Unigenitus, & Beata*. Duodecas progenita ab *Homine & Ecclesia* hæc est, Παράκλητος, Πίσις, Πατρικός, Ἐλπίς, Μητρικός, Ἀγάπη, Ἀείνους, Σύνεσις, Ἐκκλησιαστικός, Μακαριότης, Θελητής, Σοφία, *Consolator, Fides, Paternus, Spes, Maternus, Caritas, Semper-mens, Prudentia, Ecclesiasticus, Felicitas, Voluntarius, Sapientia*. Hos triginta Aeonas complectitur Valentinianum πλήρωμα, idest *plenitudo* ; de quibus vide Iræneum, Tertullianum, & Epiphanium, necnon Natalem Alex. Hist. Eccl. Sæc. ii. cap. 2. Art. vi. Massuetum quoque Dissert. i. art. i. Cum tam absurda sit Valentini fabulosa hæresis, habuit tamen qui eundem fuisse Orthodoxum contenderit, Fœditum Abbatem, qui edidit Dilucidationem Doctrinæ, & Historiæ priorum sæculorum.

Alterius erroris auctor fuit conventus Monachorum, qui in monte Atho prope Thessalonicam dicti *Quiescentes* gloriabantur omnes, qui in eo vitæ genere exercebantur, divinum lumen conspiceret ab æterno a divinitate diffusum, quale Christo in monte Thabor putabant circumfulsisse. Quorum deliramenta detexit, & confutavit Barlaamus Monachus, qui ex Italia Byzantium venerat, & aliquandiu cum *Quiescentibus* versatus fuerat ; unde adversarium habuit Gregorium Palamam, primo illius instituti professorem, deinde Thessalonicensium Episcopum. Fuit Barlaamus natione Calaber, ut scribit Jo. Cantacuzenus lib. ii. cap. 39. & Georgius Phranza lib. 2. cap. xii. & ex Italia Constantino-

tinopolim adiit imperante Andronico Juniore, qui contra Avum conspirans imperium arripuit an. 1328. stetitque e partibus Barlaami Gregorius Acindynus, & Joannes Chrysoloras, ut narrat citato loco Phranza. Hunc Chrysoloram putant plurimi etiam primæ notæ Scriptores esse Emmanuelem illum, qui regnante Bonifacio IX. Venetiis, Florentiæ, Romæ, ac Ticini Græcas literas tradidit, Leonardi Bruni Arretini, Raphaelis Volaterrani, Pauli Jovii, Baptistæ Platinæ, aliorumque Historicorum testimonio celebratissimum. At cum Emmanuel Chrysoloras, cui plurimum debet Italia, decesserit in Constantinensi Concilio mense Aprili ann. 1415. honestatus elegantissima oratione Poggii Florentini ejus discipuli, & de Historia benemeriti, contentio autem cum Barlaamo contigerit vivente, ac imperante Andronico; qui obiit anno 1341. puto hunc a priori Chrysolora esse diversum; non enim adolescentulus cum Palama disputasset, neque tanta ætate gravatus memoratæ Synodo interfuisset, præsertim cum nominum habeatur diversitas, & unius Chrysoloræ ad alterum recitentur Epistolæ. Fuerit ergo Joannes Chrysoloras senior Emmanuele. Barlaamum pertinaciæ, malevolentia, & popularis gloriæ cupiditatis redarguit Nicephorus Gregoras lib. Hist. xi. ejusque argumenta veluti araneorum telas discussa a Palama scribit citato loco Phranza. Sed Gregoras paullo ante virum dixerat sacris dogmatibus eruditum; & postea mutata sententia Constantinopolitanam Pseudosynodum, quæ Barlaamum damnaverat, post ejus in Italiam reditum, decem libris impugnavit. Phranzas eundem Barlaamum fatetur disertum & eloquentem, & Joannes Cantacuzenus acutum & perspicacem, libro Dist. xi. cap. 29. licet Cantacuzenus Palamitarum fabulas approbet. Hæc addidi ad horum Græcorum historiam, quam ornate refert Petavius lib. 1. Th. Dogmatum cap. xii. cum Jacobus Gretserus vir & ipse eruditissimus adnotat, in cap. præcitatum Cantacuzeni animadvertat hanc controversiam historiamque fuisse Latinis Scriptoribus prope modum ignotam.

Et ne sub magnis nominibus errandi tribuatur occasio, quod recte cautum facit vir disertissimus Lemindus Pritanius prope finem

librorum de ingeniorum moderatione; falsum est omnino affinem esse Palamitarum deliriis Augustinum Steuchum, etiamsi id asserant plures, & idem Petavius lib. 111. cap. v. n. 111., & Possevinus in Apparatu pag. 147. Nam Steuchus, quamquam haud scite cælum empyreum, & claritatem cælestis regni incretam, & a divinitate emanantem nuncupavit; affirmat tamen hanc lucem, ac regnum eandem esse divinitatem. Ait enim in libro de rebus incorporeis & invisibilibus de hoc cælo ac regno: *Hoc est divinitas, hoc regnum Patris, & Sanctissima Trinitatis*; & post pauca: *Quod cælum etiam eodem modo Paulus vocat lucem inaccessibilem, eamque dicit a Patre inhabitari, nimirum a se ipso manantem, non alienam a se.* Vocat ibidem hanc lucem, & regnum: *increatum, incorruptibile, inalterabile, immutabile.* Atque initio Cosmopæje pag. 3. probat nil prorsus potuisse ab æterno consistere distinctum a Deo his verbis: *Ubi est æternitas, semper item est existendi vigor ac potestas, quæ sola in Deo est; & tanta est hæc divinitas & potestas, ut alteri etiam ab ipso Deo non possit conferri.* Quapropter si Eugubinus hanc lucem appellat æternam, si affirmat non esse alienam a Deo, si asserit esse ipsam Patris divinitatem; non existimavit emanare a Deo in sensu Palamitarum, sed quemadmodum nos communiter dicimus emanare a Dei substantia ejus proprietates, ratione nimirum nostra, non distinctione reali. Neque obstat Eugubinum asserere, non facile dictu an hæc lux corporea sit, an incorporea, & hanc esse Olympum poetarum; benigne enim exponendus est, non quasi corpoream suspicatus sit, aut locum extensum: sed quod ea lux corporalia ac spiritualia superemineat, & sit ipsa beatorum spirituum sempiterna felicitas. Quod declarant ipsius Eugubini proxima verba: *Hæc lux manat dumtaxat a Deo, quæ cum sit lux divinitatis ejus, semper cum eo fuisse necesse est.* Et hæc si cælum Empyreum est, semper ab æterno fuit cælum Empyreum; idest immensa lux divinitatis, beatissimum illud, quod est supra cælum, quod appellare non audeo. Nam neque locus est, neque corpus, neque tempus. Errant ergo, qui putant Steuchum Palamitarum nugis ineptire, & gerris Manichæorum tradere consentanea: quæ dicta sint

sint salvo iudicio Petavii viri accuratissimi, & Dogmatica Theologia præ cæteris optime meriti. Jam vero a Critica, & Historia, quæ duo quanta potui brevitate expedi, ad scita & assertiones me conféro.

PROPOSITIO I. Deus æternus est, nec potest ejus æternitate aliqua creatura potiri.

Demonstro priorem partem divinis Scripturis: Deuteronomii xxxii. 40. habetur: *Vivo ego in æternum*. Ps. ix. 8. *Dominus in æternum permanet*. Dan. vii. 14. *Potestas ejus potestas æterna*. Ad Hæbr. i. 11. *Ipsi peribunt, tu autem permanens*. In his autem advertendum est, quod etsi Deo tribuuntur anni, sæcula, & vicissim rebus temporalibus æternitas, & ipsum etiam hebraicum *עולם Holam*, dicuntur tamen de Deo cum quadam emphasi, quæ nulla ratione ceteris potest convenire. De annis namque illius dicitur Ps. cxl. 28. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. De seculis, & *עולם* Ps. lxxxix. *עוֹלָם מְעוֹלָם: A sæculo usque in sæculum tu es Deus*: hoc est, quodcumque pertranseat sæculum, tu semper idem immutabiliter permanes.

Idem docent unanimiter Patres. Tert. in 2. contra Marcionem: *Viva. & germana divinitas nec de novitate, nec de vetustate censetur. Deus si est vetus, non erit; si est novus, non fuit, &c.* Nazianzenus Orat. lxxxviii. *Deus & erat semper, & erit: vel, ut rectius loquar, semper est*. Aug. ix. Confess. 10. *Fuisse & futurum esse non est in eo, sed esse solum*. Ita omnes alii. Quibus cum discipulorum suorum grege subscribunt Socrates, Plato, Parmenides, Euripides, & Thales; qui hanc Dei tradit definitionem: *Deus est quod caret principio ac fine, omnium rerum antiquissimum, & nunquam genitum*.

Magni Augustini argumenta hæc sunt: Primum in lib. de nat. Boni cap. 39. Quidquid est immutabile debet esse æternum; nam si non caret principio, mutatur de non esse ad esse, si non caret, fine mutatur de esse ad non esse: Deus est prorsus immutabilis: Ergo Deus est æternus. Alterum in lib. viii. de Gen. ad lit. cap. 26. Nullum excogitari potest intervallum ac spatium, quo circumscripta sit Dei immensitas. Igitur nequit concipi tempus aut sæ-

culum, quo sit definita Dei permanentia. Tertium in lib. iv. Confess. cap. 10. Deus est summa animæ beatitudo, in qua dolere non potest neque affici desiderio aut timore. Atqui anima aut dolet, aut timet, quotiescunque figitur voluptate in bono, quod oritur, desinit, ac perficitur: Ergo Deus est bonum sempiternum, in quo nihil incipit, nil cessat, nihil crescit. Huc spectant quæ de aliis attributis dicta fuerunt: unum etenim ex alio consequitur.

Probatur 2. pars Æternitas Dei est interminabilis vita quantum ad existentiam & operationem omnino immutabilis: Immutabilitas nullo pacto rei creatæ potest competere: Ergo nullo pacto creaturæ competere potest Dei æternitas. Hinc habes recte Boetium lib. v. de Cons. Prosa vi. asserere, quod etiam si mundus non habuisset initium, ut quibusdam philosophis visum est nihilominus non fuisset Deo cœternus. Nam mutationi esset subiectus, & temporis pateretur vicissitudinem. Habes etiam quo sensu Patres mortalem quandoque scribant rationalem animam: quia scilicet habet quidem non desinentem vitam; sed in cognitione & amore mutatur, deficit, proficit. Vide Aug. in Ps. lxx. & Tract. xxiii. in Joannem. Paulus quoque i. ad Tim. v. 16. ait de summo Deo: *Qui solus habet immortalitatem*. Nempe & a se, & omnino immutabiliter. Lege Aug. lib. iiii. contra Maximum cap. 12.

Quod affirmant Scholastici æternitatem esse mensuram durationis divinæ, accipiendum est de mensura improprie, & secundum rationem nostram accepta, ut scite animadvertit Magister Florez Tract. iiii. quæst. 2. Art. 6. §. 2. n. 12. Non enim duratio ab æternitate, & æternitas a Dei substantia distinguitur, sed idem sunt penitus: ut ait S. P. Enarrat. 2. in Ps. ci. n. 10. *Non enim aliud anni Dei & aliud ipse: sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, &c.*

PROPOSITIO II. Jure ac merito Valentiniæna Æonum fabula exploditur.

Afferam quasdam demonstrationes præter eas xvi. quas ex Irenæo collegit Natalis Alex. dissert. xv. 2. sæculi art. 1. quas tamen vide. Sit 1. Æones Valentini, sive ab Hebræorum Kabalis, ut putat Joan-

Joannes Franciscus Budæus in dissert. de hac hæresi, & Salomon Glassius de posteriori Kab. membro, vel, ut probat doctissimus Renatus Mossuet dissert. 1. pag. xx. & seq. ex Chaldaeorum Theologia, atque ex Pythagorica Quaternatione habuerunt originem: Sed Kabala est elementaria Scripturarum expositio, literarum aut numerorum pro lubitu permutatio, inconstans, atque ut plurimum superstitiosa; Chaldaeorum vero Theologia, ac Pythagoræ quaternitas ex idololatriæ semine germinavit: Ergo explodenda est Æonum fabula impuris his fontibus derivata. II. Æones aut sunt affectiones ac motus unius Dei ab essentia divina distincti, ut videtur eos cogitasse Valentinus, aut personæ ejusdem divinitatis, ut commentus est Ptolomæus, de quo Tertull. lib. adv. Valentinum XIV. Non primum, quia summus Deus non est mutabilis, & affectionibus adventitiis obnoxius; non secundum, quia inter Æones solus Nus est præstantissimus, totamque Bythi complectitur magnitudinem. Personæ autem ejusdem divinitatis æqualem habere debent perfectionem. Oportet ergo ut omnes Æones sint procreati, ideoque non erit, neque Axinitus, neque Æonus, neque Autophnes. III. Bythus, & Anteprincipium debent habere ante generationem Nou, Vitam, Prudentiam, Felicitatem, Beatitudinem; non sunt ergo progenitæ post conjugium Nou, Zoe, Synesis, Machariotes. IV. Æones aut sunt spirituales, aut corporei: Si corporei, non ergo spectant ad pleroma intelligibilium: si spirituales, quomodo est inter Æones Syngasis, Mixis, Enosis? quomodo Sophia fere absorpta fuit? quomodo sine corpore sexuum distinctio, connubia, generationes? V. *Achamoth*, quam Valentinus dicit filiam Sophiæ & extra Plenitudinem collocat, & eadem *Sophia* Synonyma sunt; atque unum græcum est, scilicet *Σοφία Sophia*, alterum hebraicum, idest *חכמה Achamoth*: & utrumque significat sapientiam: Alethias, Logos, Synesis ad unam spectant facultatem intelligendi; Pistis, Agape, Elpis sunt nomina virtutum eidem spiritui convenientium; quare ergo finguntur Æones, aut saltem ab iisdem parentibus non gignuntur? Hæc ego addo ad argumenta Irenæi, quæ validiora sunt quidem: sed

requirunt notitiam totius systematis Valentiniani, cujus Æonum fabula est una tantum pars, & alia superest Enthymesis, ac tertia de Operibus Demiurgi: quæ sunt forsitan adolescentibus, quibus hæc conscribo, adhuc ignota. At argumentationes istæ, si conferas cum nominibus propriis Æonum supra expositis, erunt vel rudioribus satis obviæ.

Oppones: Æonas a filio Dei progenitos, ac procreatos affirmat divina Scriptura, confirmant testimonia Patrum, corroborat Kabalistica ars. Non est ergo undequaque fabulosum Valentinianum systema. Ant. probatur; nam in Epist. ad Hebræos cap. 1.2. ubi nos legimus: *Per quem fecit & secula*, habent Græci codices, *δι ἧς καὶ αἱ αἰῶνες ἐποίνησεν*, *Per quem & Æonas condidit*. Et cap. xi. 3. ubi nos legimus: *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*, habent Græci, *Πίστει νοούμεν κατηρτίσθαι τὰς αἰῶνας ῥήματι Θεῷ, ἵνα τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γέγονεναι* *Fide intelligimus aptatos esse Æonas sermone Dei, ut ex non apparentibus visibilia fierent*. Æones itaque ex Nu, ac Logo fuerunt progeniti, ut corporalia conderentur secundum ideam Æonum invisibilium existentium in Pleromate. Nec dissentiunt Patres, Gregorius enim Nyssenus in 1. contra Eunomium scribit: *Sæculi Condito rem Αἰῶνας & qui in eis est logum antea constituisse, in iis vero omnia deinceps procreasse*. Quod numerorum comprobatur ratio, siquidem xxx Æones in annis Christi, xii. in Apostolis fuerunt designati, quorum duodecim Judas proditor & Apostata *Sophiam* invidam a suo loco dejectam figurabat. Scripturis itaque, Patribus, & Kabalæ videtur Valentini systema consentaneum.

Resp. nego ant. Ad argumentum ex Epistola Pauli ad Hebræos facilis est responsio, si dicamus Æonas conditos *μετωνυμικῶς, metonymice*, & per enallagen numeri, ut dicimus creatum tempus, ætatemque rerum corporearum. Æon quippe non est res aliqua, quæ per se subsistat, sed vita rerum intelligibilium. Ita Damascenus lib. 2. de Fide Orth. cap. 1. Possumus quoque priorem textum ita exponere, *per quem creavit & mundum*; quum hebraice sit, *עבר לעולם ובה*. Possumus asserere significari a Paulo Christum esse Messiam, cujus gratia dicebant

bant Hebræi fuisse creata universa; quando-
quidem particula *δὴ* cum genitivo interdum
valet *propter*. Alter vero textus significat
tantummodo in ordinem fuisse digestas jussu,
ac verbo Dei mundi partes, & conditas ex
non extantibus, cum essent olim in Verbo
Dei invisibilia, quemadmodum sunt opera
in mente Artificis. Gregorium Nyssenum
minus proprie, & accurate locutum scribit
Petavius lib. iiii. cap. v. 8. Sed mihi vide-
tur id solum velle, quod Deus principio
Aeonas, & universum condiderit, tanquam
conceptaculum rerum visibilium, quia in
principio condidit Mundum, & Angelos,
sed terra erat inanis, & vacua, quam po-
stea singularum creaturarum generibus exor-
navit. In quo nihil est non accuratum,
non proprium. Kabalisticæ Valentinianorum
argutiunculæ flocci sunt faciendæ; tamen
Christus vixisset xxx. annos, quod est alie-
num a vero: explevit enim xxxiii. at-
que his annis male aliquot detrahuntur, ma-
le superadduntur a pluribus Recentioribus,
ut ostendam opportunius. In Judadamnato,
ac perduto homine male designatur Sophia,
cujus interitum Horus a Bytho, & Sige
genitus extra Pleroma impedivit. Cum a
Verbo decem fuerint geniti Aeonas, quare
non sunt pares huic numero Apostoli? aut
quare duodecim Aeonibus non addidit Va-
lentinus lxxii. alios numero pares discipu-
lorum? Sed mitto jure ab Irenæo, ac
Tertulliano irrisas fabulas.

PROPOSITIO III. Fictitium est lu-
men illud increatum, ac sempiternum, in
quo Græci Palamitæ iactabant se Deum
videre.

Facillime demonstratur argumentatione
Joannis Cyparisioti Decade vi. Ejusmodi
lux, quæ beatorum corpora circumfulget,
ut Græci isti contendunt, est defluxio, &
energia manans a divina substantia. Ficti-
tia est defluxio, & energia manans a divi-
na substantia, quæ sit improducta, sempi-
terna, & distinguatur a divinitate; non
enim diversa est Dei natura ab ejus pro-
prietatibus & operationibus. Ergo fictitia
est illa lux æterna, & defluens a divina
substantia, & quæ ab ea distinguatur. Con-
simile est argumentum Barlaami, de quo
Joannes Cantacuzenus lib. ii. cap. 39. Ni-
hil inter Deum, & creaturam potest ex-
cogitari; nam quidquid est, aut est a se.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

aut productum ab alio: si est a se, Deus
est; si ab alio productum, creatura est.
Igitur stultissimæ mentis figmentum erit il-
la lux sempiterna, increata, & tamen a
divinitate distincta. An vero in eo lumine
ac defluxione, si daretur, videri posset divi-
na Essentia, videbitur in eo libro, qui pro-
xime ad istum consequetur.

Dices; Meminit increatæ hujus lucis Ba-
silii Hom. i. in Hexam.

Resp. arcanam, & inaccessam lucem di-
vinitatis, quam Basilii commemorat, esse
eamdem divinitatem, & sempiternum Dei
filium; de quo ipse Basilii lib. iv. contra
Eunomium cap. i. *Filius*, inquit, *cum splen-*
dor sit, non aliquando erit, sed est coeter-
naliter. Lux enim est Deus, ut David in-
quit: In lumine tuo videbimus lumen, &
Daniel: Lux cum ipso est. Itaque Basilii
lucem illam sempiternam, ac splendorem
Dei, cujus meminit Hom. i. in Hexam.
non aliam intelligit præter ipsum Deum,
& Unigenitum procedentem a Patre.

SCHOLION.

„ Quidam mundum, quidam saltem
„ materiam ab æterno Deo coexisten-
„ se autumarunt. Ac de mundi com-
„ mentitia æternitate in altero agetur vo-
„ lumine. Si autem mundus æternus non
„ est, nec æterna erit materia; quippe
„ percipi nequit hanc per infinita temporis
„ intervalla præexistisse singulis exspoliata
„ formis. Qui æternam fecerunt materiam,
„ ex qua Deus mundum condiderit, adeo,
„ ut divinæ providentiæ materiam præsto
„ esse oportuerit, non quam Deus fecerit,
„ sed quam habuerit paratam, *ut faber,*
„ *cum quid ædificaturus est, non ipse facit,*
„ *materiam, sed utitur ea, quæ sit parata,*
„ *fictorque item cera, ut in i. de Natur.*
„ Deorum loquitur Cicero: hi profecto in-
„ digne sentiunt de Deo. Etenim Deum
„ negant omnipotentem: siquidem faber ni-
„ hil sine materia ædificat, quoniam ipse ma-
„ teriam procreare non potest; idque im-
„ becillitatis humanæ est, modicæque, &
„ limitatæ virtutis. Deus vero, cum for-
„ tis sit, & potestatis immensæ, quæ fi-
„ ne, & modo caret, potuit materiam pro-
„ ducere ex nihilo, eamque sibi parare;
„ quod faber, & fictor ceræ non potest.

S

„ Qua-

„ Quare si ex jam producta materia Deus
 „ condidit corporalia , id ipsarum rerum
 „ pustulabat conditio , non virtutis nullo
 „ circumscriptæ limite potestas . Querit
 „ eiam faber aliunde materiam , quam de
 „ seipso nequit habere . Cur enim ligna ,
 „ lapides , ferrum dispendio , ac labore per-
 „ quireret , si penes se haberet ? Deum
 „ vero aliunde materiam mutuari , cum ex
 „ ipso , vel in ipso sint omnia , nefas , &
 „ absurditas est cogitare . Duo etiam inter
 „ se contraria , cuiusmodi sunt mens divi-
 „ na , & materies extensa , nequeunt esse
 „ coæterna : nam si æquali polleant virtu-
 „ te , invicem collidant necessum est , quod
 „ fieri sine discordia , & perniciæ non po-
 „ test : si autem unum præpotentius sit al-
 „ tero , ut ab isto pendet agendo , ita pen-
 „ dere debet , ut sit . Aut ergo Deus ex
 „ materia ortus est , aut materia ex Deo .
 „ Quid horum sit verius , inquit Lactan-
 „ tius lib. 2. de Origine erroris cap. 9. fa-
 „ cile est intelligi . Ex his enim duobus al-
 „ terum sensibile est , alterum caret sensu .
 „ Potestas faciendi aliquid non potest esse ,
 „ nisi in eo , quod sentit , quod sapit , quod
 „ cogitat , quod movetur .

„ Nonnulli tamen materiam æternam di-
 „ xere , quam *Chaos* poetæ appellarunt .
 „ Auctor *Theogoniæ* , seu generationis Deo-
 „ rum , Hesiodus Ἡτοί μιν πρῶτις , in-
 „ quit χάος γένηται . Primo omnium quidem
 „ *Chaos* fuit , & Ovidius 1. *Metamorph.*

„ Ante mare , & terras , & quo tegit
 „ omnia , cælum ,
 „ Unus erat toto naturæ vultus in orbe ,
 „ Quem dixere *Chaos* , rudis indigesta-
 „ que moles .

„ Aristophanes item in Avibus apud Sui-
 „ dam , & Lucianum in Philopatriide .

„ Χάος ἦν , καὶ νύξ ἑρεβός τε μέλαν τρῶ-
 „ τον , καὶ Τάρταρος εὐρύς .
 „ *Chaos* , & nox primum erat , atque E-
 „ rebus nigrans , & tartarus ingens .

„ Quidam etiam Hebraicæ linguæ periti
 „ putant materiæ productionem in tempore
 „ non posse ex *Genesis* exordio demonstrari ;
 „ atque ubi legitur : In principio creavit
 „ Deus cælum , & terram . Terra autem erat

„ inanis , & vacua , idem significari con-
 „ tendunt , ac si dictum fuisset , in princi-
 „ pio , quando Deus condidit cælum & ter-
 „ ram , terra erat inanis , & vacua ; nem-
 „ pe erat poeticum illud *Chaos* , & moles
 „ indigesta , quam nuper Aristophanis , &
 „ Ovidii verbis descripsimus . Sunt etiam
 „ qui negant Hebraicum , Græcumque ver-
 „ bum , quod Latinus interpret vertit ,
 „ *Creavit* , excludere præexistentiam , atque
 „ æternitatem materiæ . Quorum argumen-
 „ ta , quoniam ab Isacio Beausobre in Ma-
 „ nichæorum Historia magna contentione
 „ proponuntur , attingam modo breviter ,
 „ ac refellam : de his enim plura dixi ad-
 „ versus hæresim Hermogenianam .

„ Primo itaque ajunt verbo Hebraico ,
 „ ברא , & Græco ἐποίησεν , quæ habentur
 „ in primo Geneseos versu , & Latine red-
 „ dita fuere , *Creavit* , significari dumtaxat
 „ productionem rerum , non autem crea-
 „ tionem , quæ sit ex nihilo ; id tradenti-
 „ bus viris doctissimis , Dionysio Petavio
 „ lib. 1. de Opificio sex dierum cap. 1. Ri-
 „ chardo Simone in Hist. Critica Ver. Te-
 „ stam. lib. 3. cap. 4. Drusio , Clerico , aliis-
 „ que Comment. in cap. 1. Geneseos . Quod
 „ ratione item evincunt . Ipse quippe ver-
 „ bum Hebraicum ברא in eodem capite
 „ legitur versu 21. ubi Vulgata nostra ha-
 „ bet . *Creavit Deus cete grandia* &c. quæ
 „ tamen producta fuerunt ex aqua . Item
 „ versu 27. *Creavit Deus hominem ad ima-*
 „ *ginem suam* , scripsit Latinus interpret ,
 „ quamvis extet in Hebraico Codice ver-
 „ bum ipsum ברא ; etiamsi homo formatus
 „ fuerit de limo terræ . Verbum autem
 „ Græcum ἐποίησεν nihil aliud sonat , quam
 „ *Fecit , condidit , produxit* , non exclusa
 „ materia .

„ Respondemus tamen non demonstrari a
 „ nobis creationem ex nihilo ex grammatica-
 „ li tantum significatione verbi ברא , seu
 „ verbi ἐποίησεν , tametsi quidam in hebrai-
 „ ca lingua doctissimi verbum illud ברא si-
 „ gnificare tradant producere rem ex nihilo ,
 „ non materiæ informi addere substantia-
 „ lem , vel accidentalem formam ; & ni-
 „ hilominus , dum de omnipotenti Deo lo-
 „ quimur , recte idem verbum usurpari etiam
 „ de rebus ex materia productis ; quoniam
 „ materia ipsa nihil confert ad actionem
 „ Dei , sed tantum ad rerum corporearum

„ naturam : quod perinde est, ac si dicas,
 „ nil ob stare creationi, si exigatur materia
 „ *indigentia operis*, non *indigentia operan-*
 „ *tis*; quemadmodum nostrates loquuntur
 „ in Schola Ægidii, peracute quidem, ac
 „ verissime. Sed Grammaticali significatio-
 „ ne prætermittenda, dicimus ex primo Gene-
 „ nesis versu, nisi vim literæ inferamus,
 „ constare initio temporis Deum creavisse
 „ cælum, ac terram, terramque istam fuisse
 „ *inane*, & *vacuam*, quum nondum
 „ appareret expansio aquarum, nondum se-
 „ cerneretur arida, neque species ulla re-
 „ rum, quæ postea in propria, & adspe-
 „ ctabili forma conditæ sunt. Quare terra
 „ illa *vacua*, & *inanis*, sive, ut Hebræi
 „ ajunt, *והיה ובה* est illud idem, quod
 „ poetæ *indigestam molem*, & *chaos*, phi-
 „ lophi autem *materiam* appellaverunt:
 „ ideoque cum a Deo creata sit *terra ina-*
 „ *nis*, & *vacua*, creatum proculdubio est
 „ chaos, creata moles informis, creata ma-
 „ teria. Unde Augustinus lib. 1. de Ge-
 „ nesi contra Manichæos inquit: *Prima er-*
 „ *go materia facta est confusa, & informis,*
 „ *quod credo a Græcis Chaos appellari. Sic*
 „ *enim, & alio loco legimus dictum. Qui*
 „ *fecisti mundum de materia informi, quod*
 „ *alii Codices habent, de materia invisa.*
 „ Sap. 11. 18. Pejus itaque ceteris poetis
 „ Epicharmus Comicus agebat:

„ Αλλά λέγεται μὲν χάος πρῶτον γενέσθαι
 „ Θεῶν.
 „ Sed Deos primum extitisse fertur ante
 „ omnes, Chaos;

„ Deos non coæternos materiæ asserens, sed
 „ posteriores.

„ Ceteras Isaaci Beaufobre cavillulas in
 „ nostro de Hæresibus Opere refutavimus.

CAPUT VI.

De infinita potentia Dei, & de iis, quæ ad
 hanc evertendam possent adduci.

Rabfacs, quem legis suæ desertorem
 Hebræi putant, eo quod hebraice lo-
 queretur, & ad ejus maledica verba Eze-
 chias sciderit vestimenta, adco infirmum
 agebat esse Dominum Deum Israel, ut non
 posset liberare Jerusalem de manu Regis

Assyriorum. Populares ipsi Judæi in solitu-
 dine ausi sunt contra Omnipotentem in
 hanc blasphemiam erumpere: *Numquid po-*
terit Dominus parare mensam in deserto?
 Ps. lxxvii. In eo quippe detinebantur er-
 rore, quod & Dii essent alii apud Gentes,
 & unus ille, quem colebant, non haberet
 ubique maximam potestatem. At Deus ma-
 nifestam reddit potentiam suam statim post
 Rabfacs blasphemiam percutiens centum
 octoginta quinque millia in castris Senna-
 cheribi; & contra murmurantes Hæbreos,
 pluentibus cælis manna, & aquis de petra
 fluenribus saluberrimis. De Manichæis jam
 dictum supra, Deum bonum tam fecisse
 impotentem, ut non posset malum avertere.
 De Petro denique Abaelardo scribit
 Epist. 190. S. Bernardus, soli Patti plenissi-
 mam tribuisse potentiam, aliquam tantum
 Filio, nullam penitus Spiritui Sancto, con-
 tra apertissimam divinarum Scripturarum,
 ac Patrum auctoritatem. Ergo adversus ho-
 rum deliramentum summa Dei potestas est
 comprobanda, necnon expedienda sunt du-
 bia quædam, quæ a Theologis omnibus so-
 lent in hoc argumento promoveri.

PROPOSITIO I. Deus infinitam habet
 potentiam.

Ita sacra Biblia. Esther xiii. 12. *Domine*
rex Deorum, & universæ potestatis. Job.
 xlii. 2. *Scio, quia omnia potes.* Eccles. i. 8.
Unus est altissimus creator omnipotens, &
Rex potens. Matth. xix. 26. *Apud Deum*
omnia possible sunt. Ita Patres: Cyrillus
 Catech. viii. Nyssenus lib. 1. contra Eu-
 nomium, Tertullianus de resurrect. carnis
 cap. xi. Magnus Augustinus de Fide & Sym-
 bolo cap. 2. quorum, aliorumque loca vi-
 de apud Petavium lib. v. cap. v. Ita Gen-
 tiles Philosophi, ac poetæ, quorum collegit
 dogmata Huetius lib. 2. Conc. c. ii. n. xxi. :
 unde merito S. P. serm. cxxxix. de Tem-
 ait: *Non dico, da mihi Christianum, da*
mihi Judæum: sed da mihi paganum, idola-
rum cultorem, demonum servum, qui non di-
cat Deum esse omnipotentem. Negare Chri-
stum potest, negare omnipotentem Deum non
potest. Ita demum Theologica ratio, quæ
 ex multis ab Augustino traditis sic depro-
 mitur: I. Deus est universæ opifex creatu-
 ræ: ad creaturæ universæ opificium necessa-
 ria est omnipotentia: ergo omnis, plenissi-
 maque potentia tribuenda est Deo: Ex ser-
 mone

mone CXIX. *de tempore*. II. Megnam habet Imperator in regno suo potestatem, quia alia jubet, alia permittit: In amplissima, immensaque universae creaturae Republica nihil fieri potest, quod a summo imperatore Deo, aut non jubeatur, aut non permittatur: Habet ergo Deus in omnia, quae fieri possunt, plenissimam potestatem: *Ex lib. III. de Trinit. cap. 4.* III. Ille est omnipotens, qui potest facere omnia, quae fieri possunt: Ille potest facere omnia, quae fieri possunt, qui semper & immutabiliter est: Ergo qui semper & immutabiliter est, est Omnipotens. Pr. minor. Ex rebus omnibus quaedam fuerunt, quaedam sunt, quaedam erunt, quaedam sunt solum potentia; Igitur virtus producendi omnia est virtus, quae fuit, quae est, quae erit: At virtus quae est, quae fuit, quae erit, est virtus summi Dei, qui semper & incommutabiliter est: Ergo qui semper & immutabiliter est habet virtutem faciendi omnia, quae fieri possunt: *Ex lib. XXVI. contra Faustum cap. 5.*

Ut facilius argumentis occurras, quae possunt ex adverso proferri, animadvertite *Impossibile* aliquid dici posse multipliciter. Ac primo impossibile appellatur, ad quod pares vires non suppetunt, ut parvulus exercere nequit athletam, videre catulus, vivere perpetuo animal. Deinde appellatur impossibile, quod ut plurimum non fit, quo sensu ait Matth. v. 15. *Non potest civitas abscondi supra montem posita*. Tertio dicitur impossibile, quod rationi non est consentaneum, aut legi adversatur, ut Gen. 44. 22. *Non potest puer relinquere patrem suum*. Quarto vocatur impossibile, a quo iusta de causa voluntas est aliena, ut Matth. XII. & Marc. VI. 5. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, propter incredulitatem eorum*. V. Impossibile nuncupatur, quod hominibus quidem est tale, non autem Deo, ut concipere virginem, hominem iterato nasci, & quaecumque miraculum perpetrare. Quum ergo dicimus nihil Deo esse impossibile, accipitur impossibile in primo, secundo, ac postremo sensu, non in tertio, vel quarto: quippe certum est Deo plura non convenire, ut posse mori, posse peccare; pluraque fieri ab eo, aut praetermitti, quae possent alias pro ejus lubitu evenire. Atque rationem reddimus apertissimam; si enim Deus indecora ac prava posset efficere, non esset

justus, ac sanctus, sed deficiens, ac improbus; & consequenter repugnat Deum optimum maximum posse facere, quae rectae adversantur rationi, & quae a deficiente & infirma, non a potentissima causa dependent. Quod si non posset voluntate sua plura, quae possibilia sunt, non efficere; foret necessarium agens, non liberum, & facultate perfectissimi arbitrii careret.

Oppones. I. Deus non potest mori, non mentiri, non peccare, non facere quod res jam praeterita non fuerit, non immutare & evertere naturas rerum. Ergo non potest omnia.

Resp. neg. consequentiam. Quaecumque enim memorata sunt nequaquam posse, non infirmitatis argumentum est, sed potentiae, quod de singulis breviter quidem, sed ratione probaturus sum validissima. Quantum ad potentiam moriendi, optime respondet Estius dist. XLII. §. 2. ac Sylvius Q. XXV. art. IV. Deum dici omnipotentem secundum potentiam activam, & non secundum potentiam passivam, quae est imperfectio consecretaria materiae: Atqui posse pati, mori, augeri, mutari, passionem, non actionem significant: Ergo nullatenus ad Dei spectant omnipotentiam. Ac Sylvius haec acceperat a D. Thoma II. contra Gen. cap. 25. cuius doctrinae fidelissimus est interpret. Adhuc haec primo tradidisse Augustinum, qui lib. V. de Civit. Dei cap. X. ait Deum esse omnipotentem *faciendo quidquid vult, non patiando, quae non vult*. Et quidem si posse mori non imbecillitatis esset, sed potestatis; nonne immortalis anima, atque Angelici Spiritus forent pecudibus, natisque ad corruptionem corporibus deteriores? Vere itaque Deus est omnipotens, quia mori ac pati non potest; nam quod patitur, & moritur, impotens est.

Idem dicendum est de potentia fallendi ac peccandi. Quod primum ostendo, quoniam mendacium, & peccatum non causam effectricem habent, sed deficientem, quum defectum importent ac privationem: deinde istam argumentationem propono: Sicut ens, quod potest excidere ab ente, non est summum ens; ita potentia, quae potest excidere a veritate, & a bonitate, non est summa potentia; etenim summa potentia est summum ens, & veritas pariter ac bonitas sunt aliquod ens: Atqui posse mentiri, & posse

posse peccare, est posse excidere a veritate, & bonitate: Ergo posse mentiri, & peccare non est summa Potentia. Quapropter S. P. serm. cix. de Temp. inquit: *Non potest mori, non potest peccare, non potest mentiri, non potest falli: tanta non potest, quia si posset, non esset omnipotens*. Idem habet lib. v. de Civit. Dei citato loco, & serm. de Symb. ad Catech. cap. i. Neque dicas, hæc nullam importare contradictionem, quum homo & fallatur, & mentiatur, & moriatur: confestim enim repono, equidem non implicare, si conferantur cum creatura, quæ potentiam habet passivam, & deficere potest ab esse; at non ita est, si comparantur cum summa potentia, quæ nulla ratione, ut dixi, ab ullo esse potest excidere.

De rebus præteritis non una est Theologorum sententia. Nam S. Petrus Damian. Opusc. xxxvi. nititur probare, quod Deus omnipotens illud quoque possit efficere, ut compressa virgo non sit compressa. Ita docet Gilbertus Porretanus in lib. de Trinit. & Guilelm. Antisiodor. in Summa: quibus subscribit Gregorius noster Arimin. dist. xlii. art. 2. quæst. i. quamquam Frid. Gardi affirmet Gregorium instituere disputationem de re præterita non *reduplicative*, & in sensu composito, nempe prout sub præteritione consistit, sed in sensu diviso, & præteritione præcisa: quo sensu quæstionem dirimit etiam Gaspar Juenin dist. iv. quæst. ix. cap. i. sed Theologi & numero & eruditione præcipui negant unanimiter spectare ad infinitam potentiam, ut efficere possit non fuisse, quæ fuerint. Neque in hac quæstione diutius immorabor: cum apertissime illam definiat S. P. Augustinus lib. xxvi. contra Faustum cap. v. dicens: *Quisquis dicit, Si omnipotens est Deus, faciat, ut quæ facta sunt, facta non fuerint; non videt hoc se dicere, Si omnipotens est, faciat, ut quæ vera sunt, eo ipso, quo vera sunt, falsa sint. Potest enim facere, quod aliquod non sit quod erat, tunc enim facit ut non sit, quando id esse invenerit, de quo fiat; ut cum aliquem, qui cœpit esse nascendo, facit non esse moriendo: hoc enim factum invenit, de quo fieret. Quis autem dicat, ut id quod jam non est, faciat non esse? Quidquid enim præteritum est, jam non est: quod si & de ipso fieri aliquod potest, adhuc est, de quo fiat. In his autem*

Augustini verbis putant quidam, alioquin docti viri, aperte distingui duplex illud præteriti genus quod commemoravi, præcisa scilicet præteritione, & ea consistente. Sed ego hebes ingenio hanc discrepantiam non video: imo neque sine præteritione præteritum cogitare possum; quemadmodum sine humanitate hominem, sine productione rem productam, sine divinitate Deum nequeo aliqua ratione comprehendere. Quod si creaturam transactam, aut præsentem, aut futuram ab omni sejunxeris temporum differentia, non aliam mihi ideam suggeris, quam creaturæ; ad quam producendam validissimam esse potentiam Dei nemo potest rationabiliter dubitare. Dicendum ergo implicare, & a nullo hominum ratione prædito posse intelligi, nunquam fuisse, quod fuit aliquando; neque in disputationem vertendum esse, num possint fieri quæcunque fieri non possunt. De quibus si lubet, ut sit interdum, raptis extra orbitas cavillari; nostratum manibus teruntur pro Ariminensis sententia argumentationes Hyacinthi Tonti Theologi atque Concionatoris clarissimi, ad cujus laudum cumulum parum posset accedere, si verborum delectum, & ingenii servasset severiorem moderationem.

Naturas autem rerum esse immutabiles fateor, si in ideis ac notionibus inspiciantur, sive ut Scholæ utamur vocabulis, in prædicatis essentialibus: non enim ita acceptæ sunt aliud, quam perceptiones animæ, quæ ad regulam exiguntur divini luminis, & incommutabilis veritatis. At si accipiantur ut existunt, & in rerum creaturarum serie constituuntur; quisquis illas diceret immutabiles, ipse naturas rerum perverteret. Etenim potest Deus aquam in vinum, in sanguinem, in vaporem ignis convertere, potest suscitare de lapidibus filios Abraham, potest universi ordinem immutare: & fictitia est ac repugnans perceptio immutabilis creaturæ; quæ eo ipso, quo creatura est, non potest non esse mutabilis.

Opp. 2. Dei potentia, & Dei voluntas idem sunt, atque, ut Augustinus scribit cap. 96. Euchirid. *Non ob aliud Deus veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult, potest*. Sed Deus non vult omnia: Igitur nec omnia potest.

Resp. Omnipotentiam, & voluntatem Dei idem esse realiter & in se, non autem con-

connotative ; illa namque consignificat omnia possibilia , hæc definita tantum , ac volita . Augustinus vero idcirco affirmat Deum esse omnipotentem , quoniam quidquid vult illud potest ; non quod Dei potentia concludatur voluntate , sed quod ex voluntate possit apertissime demonstrari . Nam si probatur creaturæ imbecillitas ex quo impediri possit, quod ipsa vult ; probatur optime summa potentia Dei ex quo impediri non possit, quod Deus vult : & propterea S. P. immediate ait : *Nec voluntate cujuscumque creature voluntatis omnipotentis impeditur effectus* . Habes in eodem Enchirid. libro cap. 95. hæc alia Augustini verba, quæ omnem tollunt dubitationem : *Tunc in clarissima luce sapientiæ videbitur , quod nunc piorum fides habet , antequam manifesta cognitione videatur : quam certa & immutabilis , & efficacissima sit voluntas Dei , quam multa possit , & non velit , nihil autem velit , quod non possit , quamque sit verum quod in Psalmo canitur , Deus autem noster in celo & in terra omnia quæcumque voluit fecit . Quod utique non est verum , si aliqua voluit , & non fecit ; & quod est indignius , ideo non fecit , quoniam , ne fieret quod volebat omnipotens , voluntas hominis impeditur* . Attamen ut plane proposita dubitatio expendatur sit .

PROPOSITIO II. Potest Deus plura facere , quæ non facit .

Spestat hæc prop. ad fidem , eamque defendunt Catholici omnes contra Abaelardum , & Wiclesum , quibus addit Estius Calvinum , qui tamen fatetur in lib. de vera Religione , posse Christum , si vellet , panem in suum corpus convertere ; ideoque ab hoc errore immunem fuisse putant Juenin dissert. 4. cap. 2. & Patavius lib. v. cap. 6. n. xvii. Calviniani tamen asserunt , quod revera natura rerum non patitur , ut panis substantia in corpus Christi convertatur ; & forte non est ubique sibi constans eorum antesignanus ; neque errat Estius , qui errorem Calvini distinguit ab errore Wiclefi ; iste enim hoc nititur fundamento , quod Deus agat necessitate naturæ ; Calvinus vero , quod agat necessitate justitiæ , ac sapientiæ suæ , quæ non patiuntur res alio ordine fieri , quam prout institutum est , etiam si consequatur libertatis exitium , & peccandi necessitas , Præ ceteris hanc quæ-

stionem pari eruditione , & copia dissolvunt Hugo Victorinus de Sacram. Fid. lib. 1. p. 2. cap. ultimo , Thomas Valdensis Tom. 1. lib. 1. art. 1. cap. 10. laudatus Estius Dist. 43. Petavius citato lib. v. cap. 6. Sylvius Quæst. xxv. art. 5. Greg. dist. xlii. quæst. 1. &c.

Atque probatur 1. Plura Deo possibilia esse divina narrat Scriptura , nec tamen usquam leguntur facta : Ergo præter ea , quæ facta sunt , potest Deus summe potens multa facere . Prob. ant. Sap. xi. 18. habetur : *Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua , quæ creavit orbem terrarum ex materia invisâ , immittere illis multitudinem urforum , aut audaces leones , aut novi generis ira plenas ignotas bestias , aut vaporem ignium spirantes* Sed & si ne his uno spiritu poterant occidi , persecutionem passi ab ipsis factis suis , & dispersi per spiritum virtutis tuæ ; sed omnia in mensura , & numero , & pondere disposuisti , 11. Macchab. viii. 18. *Potest & venientes adversum nos , & universum mundum uno nutu delere* Matth. iii. 9. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham* . Ubi tametsi lapides in Abraham filios commutandi figurato loquendi genere designant gentes ad fidem venturas , non tamen si literaliter accipiantur , excedunt divinæ potentiae mensuram : quum Isaia 11. 1. effecti Abrahami femur cavernæ , ac lapidi comparatur : neque difficilius sit Deo hominem excidere ex lapide , quam Isaac procreare ex infecundis , senibusque parentibus . Et cap. xxvi. 53. ita Christus Petrum alloquitur : *An putas , quia non possum rogare Patrem meum , & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum ?* Ubi satis erat duodecim Angelos Apostolis comparare , vel unum ad perdendos hostes accersere ; sed duodecim legiones nominavit , ut Patris potentiam ostenderetur . Porro neque immisit Dominus in Ægyptios urforum multitudinem , aut leonum , neque nutu universum mundum delevit , neque suscitavit ex lapidibus filios Abraham , neque legiones Angelorum in sui defensionem adscivit : Narrat ergo divina scriptura omnipotentem Dominum plurima posse , quæ nunquam perfecit .

Probatur ex PP. inter quos Athanasius lib. iii. contra Arianos : *Peterat , inquit , et si*

et si nunquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere. Poterat etiam ab initio Salvator advenire, & cum advenit, non tradi Pilato. Hieronymus in Comment. ad cap. 1. Isaia: *Qui tantorum signorum patrator est, & cælum terrasque & maria suo facit servire nutui, etiam ipse crucem evadere potuit.* Pro omnibus sit Augustinus, qui in Opusc. ad Marcellinum cap. 1. ait: *Absurdum tibi videtur dici, aliquid fieri posse, cujus desit exemplum; cum sicut credo non dubites, nunquam esse factum, ut per foramen acus camelus transiret: & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile: legas etiam duodecim (millia) legiones Angelorum pro Christo, ne pateretur. pugnare potuisse, nec tamen factum: Legas fieri potuisse, ut semel gentes exterminarentur a terra, quæ debetur filiis Israel; Deum tamen id paullatim fieri voluisse: & alia sexcenta possunt occurrere, quæ fieri potuisse, vel posse fatemur, & eorum tamen exempla, quod facta sint, proferre nequeamus.* Vide ejusdem libri cap. xxxv. De qua Augustiniana sententia scribit Petavius cirato loco n. x. peremptoriam esse, & cum litem omnem, quæstionemque dissolvere, tum subtiles quorundam nugas & ineptias discutere.

Nec theologicæ defunt rationes; quarum sit prima: Cum omnes creaturæ simul finitæ sint, non potest earum productione exhauriri infinita Creatoris potentia: Ergo præter ea, quæ creat & facit, nova semper, semperque creare potest, & facere. Altera: Si Deus non posset, nisi quæ facit, ergo non potuit præservare Adam a transgressione, nec Davidem ab adulterio, neque a perditione Saulem: non potuit emollire cor Pharaonis, convertere Achab, trahere Judam ad poenitentiam: non potuit descendere de cruce, non signum dare petentibus Scribis, non montem in medium maris transferre: quæ si vera sunt, tollitur gratia, perit libertas, cessat meritum: & inevitabilis est rerum omnium eventus, excusabilis Phariseorum pervicacia, necessaria reproborum malitia; quæ omnia quantum absurda sint, nemo est, qui non videat. Postrema ratio hæc sit: Deus potest facere ut terra tremat, ut pluat manna, ut sistant se aquæ fluminum, ut tenebræ fiant super universam terram, ut scindantur pe-

træ, & alia innumera, quæ fecit olim in diebus Moïsis, Josue, Oziæ, extremoque tempore mortis suæ; vel hæc patrare non potest: Si non potest; suam ergo perdidit omnipotentiam: Si potest; ergo potest aliqua, quæ non facit. Non enim renovantur modo prædicta, aliaque signa, quæ certum est præcessisse.

Opp. 1. Matth. xxvi. 39. ita Christus Patrem est adlocutus: *Si possibile est, transeat a me calix iste:* scilicet, subtrahere me, si fieri potest, ab imminente crucis supplicio: Atqui non transiit a Christo calix, neque eum Pater a teterrima morte subtraxit: Ergo erat id impossibile. At quare Pater Filium non subtraxit a morte? Profecto, quia pro humani generis salute eandem mortem decreverat. Est igitur impossibile quidquid Deus facere non decrevit, quidquid altissimæ sapientiæ suæ consilio non vult.

Resp. dist. conf. Ergo erat impossibile absolute, & impossibilitate primi generis, idest virium defectu, nego. Impossibilitate quarti generis, idest repugnante decreto, & voluntate Patris, concedo. Vide prænotata proposit. I. Quando Christus ait: *Si possibile est,* non dubitavit, an posset Pater ipsum a morte subtrahere; sunt enim apud Deum omniaabilia, ut habetur Mat. xix. 26. sed ait, si possibile est ordinari potentia, consistente cum æterno decreto, quod perinde est, ac si dixisset, *si vis.* Eximit omnem scrupulum Lucas xxi. 42. ita Christi orationem enarrans: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.* Quam responsionem non soli tradunt Scholastici, & sacri Interpretes, verum & Grotius in hunc locum Commentario, quod propter hodiernos hæreticos dignum est ut producat. *Quomodo autem coheret conditio illa ei δύνατον ἐστίν, si possibile est, quam cum Matthæo etiam Marcus ponit, cum eo quod apud Marcum sequitur πάντα δύναται σοι, omnia tibi possible sunt? Nimirum recurrendum hic est ad illam tritam in scholis distinctionem, ejus quod ἀδύνατον, impossibile sit, per se, & ejus quod ἀδύνατον impossibile sit hoc, vel illo posito. Nam per se nihil est Deo ἀδύνατον impossibile, extra ea quæ sunt in semetipsis ἀσύστατα repugnantia, aut, quæ divine nature repugnant.*

At

At sensus est, si tua decreta ferunt, ut alio modo tuæ gloriæ, & hominum salutis æque consulatur. Doctissimus Estius Comment. in loca difficiliora Scripturæ addit Christum non dixisse: *Si possibile est tibi*, quemadmodum pater habentis spiritum mutum apud Marcum ix. 21. ait, *si quid potes, adjuva nos*: quod utique aliqua videretur de divina potentia hæsitatio: sed ait Christus: *Si possibile est*, nempe, in se non repugnans propter paterni decreti consistentiam. Uno dicam verbo: Deus omnia potest absoluta potentia, non ordinata, & supposita voluntate; quæ non esset, si posset revocari, immutabilis.

Opp. 2. Deus non potest facere nisi ea, quæ prævidit, nam si posset facere, quæ non prævidit, posset absque providentia operari. Atqui prævidit ea sola, quæ facit: Ergo ea sola quæ facit, hæc potest.

Resp. eodem pacto dist. ma. potentia ordinata, & supposita præscientia, concedo: potentia absoluta, nego. Potest absolute Deus facere quicquid non repugnat; facit autem quod solum præscivit, & præordinavit. Itaque ex præscientia inferitur tantum ea non esse futura quæ non fuerunt prævisa, minime vero non esse possibilia: nam poterat Deus alia præordinare, ac præscire. Vide loco cit. Victorinum. At forte inquires: Sapientia Dei est immutabilis: non ergo poterat Deus alia prævidere. Utique sapientia Dei est immutabilis, sed non est ad unum, vel alterum determinata. Dicitur de Deo sapientia, dicitur & præscientia: sapientia respectu omnium penitus rerum, præscientia respectu futurarum. Itaque sola præscientia quamdam habet in connotatis terminationem: at quatenus in Deo sunt, nullum est inter utramque discrimen: sed mutabilitas est penes solas creaturas, quæ ideo sunt futuræ, quia sunt prævisæ, & poterant non esse futuræ, quia poterant non esse prævisæ, constante eadem providentia in eo, ut non fierent, sicut modo in eo consistit, ut fiant.

Opp. 3. Hieronymus Dialogo primo contra Pelag. affirmat, illud tantum esse possibile, quod est futurum.

Resp. Hieronymum loqui de eo, quod est possibile homini, contra Pelagianos, qui jactabant posse hominem vivere sine peccato; & quos redarguit ex ipsa hominum

imbecillitate satis experimento manifesta Ceterum posse Deum tantam gratiam elargiri, si vellet, ut quilibet omne prorsus evitaret peccatum, qualem habuit Sanctissima Dei Genitrix, idem Hieronymus tradit lib. 2. contra Pelagianos cap. 6. laudatque Augustinum, qui idem affirmat lib. 2. de peccatorum meritis cap. 6. 14. & 17. unde retorqueri potest argumentum: Potest Deus specialissimæ gratiæ beneficio hominem toto vitæ tempore ab omni prorsus peccato immunem reddere, nec tamen id præstat: Potest ergo præter ea, quæ actu exequitur, alia complura.

PROPOSITIO III. Potest Deus facere meliora iis, quæ fecit.

Sequitur ex dictis, & probatur. I. Quia Apost. ad Eph. iiii. 20. ait Deum posse omnia facere præter ea, quæ facta sunt hætenus, & supra ea, quæ possumus cogitare: *Potens est*, inquit, *omnia facere superabundanter, quam petimus, & intelligimus.* Ubi in Græco codice habetur *τῷ δὲ δυναμῶν ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσῆς* &c. Reperitur particula *ὑπὲρ* super, ac primo dicitur *ὑπὲρ πάντα* super omnia, deinde ampliori auxilio *ὑπὲρ ἐκ περισσῆς*, superabundanter; quorum primum refertur ad opera, alterum ad cogitationem nostram; & consequenter ostenditur Deum posse & meliora his, quæ facta sunt, & meliora iis, quæ aut petere audeamus, aut cogitare.

Deinde probatur ex Patribus. Constat enim ex Augustino, & Hieronymo, ut nuper diximus, posse Deum facere, ut humana voluntas ope adjuvante divina in nullum prolabatur peccatum, ut immortalitate cum animæ, tum corporis rationalis creatura sit prædita; atque, ut ait Dionysius viii. de divinis nominibus, infinitas virtutes ab iis, quæ jam conditæ sunt, in infinitum perfectiores producere. Quæ tamen omnia, ut admonui, intelligenda sunt juxta absolutam potentiam, non vero hac providentia supposita. Quis enim hoc statuto rerum ordine dubitet, quin providentissima majestas id effecerit, quod melius erat, & rectius? Huc spectant omnes rationes superius productæ, præcipue, quod nullo opere quantumvis perfecto ac mirabili infinita exauriri potest omnipotentia; & ea insuper, qua utitur S. Pater contra Manichæos ii. de Civit. Dei 22. quoniam

si Deus optima quæque produceret, ut non posset addere meliora; omnia a visibilibus usque ad invisibilia forent æqualia, & nil præter Angelos, vel homines procreasset.

Opp. 1. Ut asserit lib. lxxx. Quæst. 50. S. Pater, si Deus potuisset gignere Filium sibi æqualem, nec genuisset, fuisset invidus. Ergo si potuisset procreare meliora, nec procreasset, invidus pari ratione fuisset.

Resp. neg. conf. ac paritatem: Æqualitas enim naturæ datur filio: omnis enim generatio in naturæ similitudinem habet; & consequenter nequit pater, nisi invidus sit, filio suo perfectionem, vel minimam denegare: quæ ratio de rebus creatis non militat, quibus nulla perfectio debetur, sed quæcumque habent, beneficium est ex liberalitate Conditoris. Præterea invidentia, quæ est odium felicitatis alienæ, ut eam definit S. P. in Psal. civ. 17. locum non habet in iis, qui nullum bonum vel malum possunt ex aliis capeßere, neque in iis, qui maxime distant; ideoque non potest Deus esse invidus creaturis, quæ nihil possunt divinæ detrachere felicitati, atque immensum ab eo conditione, ac dignitate recedunt.

Si dicas Augustinum in 4. de Gen. ad lit. cap. 16. eodem modo de Filio Dei, ac de omnibus creaturis ratiocinari; nam ait: *Si bona facere posset Deus, nec faceret, magna esset invidentia.*

Estius, Silvius, Juvenin reponent minus esse auctoritati horum librorum attendendum. Retract. cap. 24. *In quo opere plura quæsit, quam inventa sunt; & eorum, quæ inventa sunt pauciora firmata: cetera vero ita posita, velut adhucquirenda sint.* Sed respondere etiam possumus, Augustinum loqui supposita hac providentia, & consistente decreto definitam perfectionem unicuique rei tribuendi; quam, cum sit immutabilis, & invidentiæ, sicut & cuiusque passionis expers, quadam consequente necessitate eo modo, quo libere definivit, largitur. Nam in 111. de libero arbitrio cap. ix. utrumque distinguit, & posse Deum producere meliora, & posito hoc ordine creaturarum, invidum esse, qui velit aliquam interire: *Si dixerit, inquit, non erat tamen difficile aut laboriosum omnipotenti Deo, ut omnia quæcumque fecit sic haberent ordinem suum, ut nulla creatura usque ad*

R. P. Berti Theol. Tom. I.

miseriam perveniret; non enim hoc aut omnipotens non potuit, aut bonus invidit: respondebo, ordinem creaturarum a summa usque ad infimam gradibus justis ita decurrere, ut ille invideat qui dixerit: Ista non esset; invideat etiam ille qui dixerit: Ista talis esset. Si enim talem vult esse qualis est superior, jam illa est, & tanta est, ut adjici ei non oporteat, quia perfecta est. Qui ergo dicit: Etenim ista talis esset, aut perfecta superiori vult addere, & erit immutatus, & iniustus; aut istam vult interimere, & erit invidus. Quæ & alia, quæ ibidem Augustinus diserrissime disputat, haud obscure probant Deum ea fecisse, quæ statuto providentiæ ordinis congruunt, neque possunt absque malevolentia nota immutari.

Opp. 2. Deus est optimus: sunt ergo optima quæcumque facit.

Resp. dist. conseq. sunt optima, idest præintento fini, decretoque ordini maxime congruentia, concedo: sunt optima, idest naturam habent, conditionemque præstantissimam, nego.

Si insurgas, ex opere artificis sapientiam, ac prudentiam pensari:

Dico non elucescere infinitam Dei virtutem in creatis operibus, si unice illorum attendatur substantia, quæ finita est, & in comparatione Auctoris sui, tanquam nihilum: sed optime intelligi ex modo, & ratione producendi; quum enim supremus artifex neque materia, neque temporis intervallo, neque caussarum aliarum subsidio ad quæque vel maxima moliendum, opus habeat, hinc satis ejus virtus, ac sapientia splendet: atque, ut ait S. Pater 11. de Civit. Dei cap. 22. *Deus ita artifex est magnus in magnis, ut minor non sit in parvis: quæ parva non sua granditate, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.*

Si objicias ex artefactis hominum peritiam, scientiamque æstimari,

Resp. id esse primo, quia cum homines materia, instrumentis, & aliorum egeant ministerio, nequeunt propriam ostendere industriam, nisi in artefactis elaborandis: deinde quia, cum hominum ars & sapientia non sit essentialis, perfectioribus operibus & ipsa perficietur, ideoque ex his æstimatur. Contra Deus summopere commendatur ex modo in minimis quoque, ut

T

dixi-

diximus, infinito: & , cum sit perfectissimus essentialiter , neque artem acquirit , neque proficit operando , neque laudari proinde debet ex sola suorum operum conditione .

S C H O L I O N .

„ **C**irca Dei omnipotentiam nonnulla
 „ omisimus, quæ minime videntur ne-
 „ cessaria, & nonnulla etiam addimus, quæ
 „ ignorari non debent. *Quæstione:* An crea-
 „ turis communicari possit divina omnipo-
 „ tentia: quum ex ipsa *omnipotentia* idea,
 „ qua summam percipimus Potestatem,
 „ quæ nullo effectu exhauritur, nulloque
 „ circumscribitur termino, atque ex no-
 „ tione creaturæ, quam cum in essentia,
 „ tum in agendi virtute finitam esse co-
 „ gnoscimus, absque ulla hæsitazione
 „ percipiamus non posse hujus imperfectio-
 „ ni congruere potentiam nullis finibus
 „ coarctatam. Neque agitandam quæstion-
 „ culam aliam putavimus: Possit ne Dei
 „ omnipotentia naturali demonstratione pro-
 „ bari, cum eadem ratione de essentia Dei,
 „ & de quolibet ejus attributo ratioci-
 „ nandum esse constet. Idem Homerus in
 „ octavo Iliadis libro Summum Deorum
 „ tanta potentia præditum esse affirmat,
 „ ut possit universam Deorum Dearumque
 „ turbam de cælo dejicere, ipse vero nul-
 „ la vi deturbari queat, & ratione aliqua
 „ præpediri. Est autem locus pulcerri-
 „ mus, quique prætermitti non debet.

„ Κέκλυτέ μεν πάντες τε θεοί, πᾶ-
 „ σαι τὲ δέαιναί,
 „ ὅφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι
 „ κελεύει.
 „ Μῆτέ τις ἔνθ' ἀλγέα θεὸς τόγῃ, μήτε
 „ τις ἄρσῃν
 „ Πείρατ' ἀπαρσάμεν ἐμὸν ἔπος. ἀλλ'
 „ ἅμα πάντες
 „ Αἰνεῖτ' ἔφρα ταχίστα τελευτήσω τάδε
 „ ἔργα.
 „ Ὅν δ' ἄν ἐγὼν ἀπάνευθε θεῶν ἐθέλοντα
 „ νοήσω
 „ Ἐλθόντ', ὃ Τρώεσσιν ἄρηγέμεν ἢ Δα-
 „ ναοῖσι,
 „ Πληγῆς ὃ κατὰ κόσμον ἐλεύσεσθαι ὕλμ-
 „ πονδε.

„ Ἡ μὲν ἔλων ῥίψω ἐς τάρταρον ἡρόεν-
 „ τα,
 „ Τήλε μάλ' ἤχι βάδιζον ὑπὸ κρονόεσσι
 „ βέρεδρον,
 „ Ἐνθα σιδήρεαι αἱ πύλαι καὶ χάλκεος
 „ ἔδρος,
 „ Τόσσον ἐνερθ' αἶδεω ὅσον ἑρᾶν ἐς' ἀπο-
 „ γαίης.
 „ Γνώσετ' ἐπειθ' ὅσονεμί θεῶν κάρτιστος
 „ ἀπάντων.
 „ Εἰδ' ἄγε περήσασθε θεοὶ *τὰ πάντα*
 „ *πᾶντες* Σειρήν χρυσεὴν ἐξ ἑρᾶν κρεμάσαν-
 „ τες,
 „ Πάντες δ' ἐξάπτεσθε θεοὶ, πᾶσαι τε
 „ δέαιναί.
 „ Ἀλλ' ἐκ ἄν ἐρύσαιτ' ἐξ ἑρᾶν πα-
 „ δίωνδε
 „ Ζῆν ὑπατον μήσωρ ἔδ' εἰ μάλα πολλὰ
 „ κάμοιτε.
 „ Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἐγὼ πρόφρον ἐθέλοιμι
 „ ἐρύσσαι,
 „ Αὐτῇ κεν γαίῃ ἐρύσαιμι αὐτῇ τε θα-
 „ λάσσῃ.
 „ Σειρήν μὲν κεν ἔπειτα περί ριον ὕλμ-
 „ ποιο
 „ Διησείμεν τα δὲ κ' ἄντε μετήορα πάν-
 „ τα γένοιτο.
 „ Τόσσον ἐγὼ περί τ' εἰμι θεῶν, περί τ'
 „ εἰμι ἀνθρώπων.

„ Quæ ita latine sonant.
 „ Audite me & omnes Dii, & o-
 „ mnes Deæ,
 „ Ut dicam quæ me animus in præ-
 „ cordiis jubet.
 „ Ne qua igitur femina Dea hoc, ne-
 „ que aliquis m
 „ Tentet rescindere meum verbum:
 „ sed simul omnes
 „ Assentimini, ut celerrime perficiam
 „ hæc opera.
 „ Quemcumque vero ego seorsum Deo-
 „ rum ultro intellexero
 „ Profectum, ut vel Trojanis auxi-
 „ lium ferat, vel Danaïs,
 „ Sauciatus indecore redibit in olym-
 „ pum.
 „ Aut ipsum correptum projiciam in
 „ tartarum tenebrosum
 „ Procul valde, ubi profundissimum
 „ est barathrum,
 „ Ferreaque portæ, & æreum limen,
 „ Tantum infra ortum, quantum ca-
 „ lum distat a terra.

„ Cognoscet deinde . quanto sum Deo-
 „ rum potentissimus omnium .
 „ Agite , periculum facite Dii , ut
 „ cognoscalis omnes .
 „ Catena aurea de celo suspensa ,
 „ Omnes ex ea pendete Dii , omnes-
 „ que Deæ .
 „ At non traxeritis de celo in ter-
 „ ram
 „ Jovem summum consiliarium , et-
 „ iam si plurimum laboraveritis .
 „ Verum quando jam ego lubens vo-
 „ lueram trahere ,
 „ Cum ipsa terra traxero , ipsoque
 „ mari :
 „ Catenam quidem dein circa cacu-
 „ men olympi
 „ Alligavero : illa vero sublimia pe-
 „ penderint .
 „ Tanto ego & supero Deos , & su-
 „ pero homines .

„ Hæc poetice de summo Jove dicta ab
 „ Homero demonstrant ipsos quoque Gen-
 „ tiles naturali lumine cognovisse Dei ma-
 „ ximi omnipotentiam ; meritoque ait serm.
 „ 139. de Tempore S. P. Augustinus : *Da*
 „ *mihî paganum , idolorum cultorem , demo-*
 „ *num servum , qui non dicat Deum esse o-*
 „ *mnipotentem . Negare Christum potest ,*
 „ *negare omnipotentem Deum non potest.* Dei
 „ enim omnipotentiam humana ratione in-
 „ telligimus , Deum vero factum hominem
 „ solius fidei revelatione didicimus .
 „ Illud , quod addendum putamus , est ,
 „ neminem ignorare debere , ad Omnipoten-
 „ tiam rationem spectare , ut Deus fa-
 „ cere possit quicquid vult . Nam si velit ,
 „ & quod vult nequeat facere , infirmus
 „ est , non omnipotens . *Neque veraciter ob*
 „ *aliud vocatur omnipotens , nisi quia quid-*
 „ *quid vult potest* , inquit in Enchiridio ad
 „ Laurentium cap. 69. sapientissimus Au-
 „ gustinus . Hinc eruas , oportet , quam a
 „ veritate aberraverint , qui ætate hac no-
 „ stra dogmatizarunt Deum non esse omni-
 „ potentem in ordine ad consequendam
 „ æternam salutem , etiam si velit omnes
 „ homines salvos fieri : nec repugnare ,
 „ quin detur aliqua creatura adeo pervicax ,
 „ quæ Omnipotentis Dei auxiliis gratia-
 „ rum , quantumvis efficacibus , resistat , &
 „ obluetur . Agnoscuntne ista eructantes

„ supremi Numinis omnipotentiam ?

CAPUT VII.

*Quod Deus sit verax , nec possit homines
 in errorem inducere .*

NON omnia hoc loco ad crîsim revo-
 cabimus , quæ in sacris literis primo
 aspectu videntur esse mendacia ; sed ea tan-
 tum , quæ directe opponi possent contra di-
 vinam veracitatem . Sive enim exempli
 causa Abraham , Jacob , Judith , Nathan ,
 aut Prophetarum alii quandoque ut homi-
 nes mentiti fuerint , nec ne , non est hujus
 loci differere . At si proferri possunt , quæ a
 Deo vel per se , vel per alium falso sint
 prænuntiata , evertantque hoc divinæ attri-
 butum veracitatis , ea hoc loco sibi vindi-
 cant sedem . Dabo tamen quasdam regulas
 ad cetera quoque explicanda , quæ ad Pro-
 phetarum , sanctorumque hominum prædi-
 ctiones intelligendas magnopere deserviant ;
 posteaquam sequentem firmavero positionem .

PROPOSITIO : Deus est summe verax ,
 neque potest esse seductor , aut auctor men-
 dacii .

Theologi omnes hanc thesîm propugnant ,
 sed breviter & nervose Canus lib. 2. cap. 3.
 Gregorius Ariminensis dist. xliii. Quæst.
 2. Petrus Annatus lib. 2. de divina Script.
 art. xii. Aurelius Piette Tom. iiii. quæst.
 iv. de Fide , & alii , quos omitto . Et
 probatur 1. divinis Scripturis : in quibus
 habetur Num. xxiii. 19. *Non est Deus qua-*
si homo , ut mentiatur . Ad Roman. iiii. 4.
Est autem Deus verax , omnis autem homo
mendax . 2. ad Timoth. ii. 13. *Fidelis per-*
manet , negare se ipsum non potest . Ubi fide-
 lis , & verax eadem significatione usurpantur ,
 ex Græcis codicibus , in quibus *πίστος* idem
 est , ac *ἀληθής* : & ea propter tam Græci ,
 quam Latini dicunt *ψευδεσθαι* , mentiri eum ,
 qui fidem fallit .

Deinde probatur ex Patribus . Chrysostom.
 Hom. xxxviii. in Joan. *Mentiri , inquit ,*
non potest Deus . Ambros. ad Chromat. *Nun-*
quidnam mentitur Deus ? Sed non mentitur ,
quia impossibile est mentiri Deum . Impossi-
bile autem istud nunquidnam infirmitatis est ?
Non utique . S. P. Augustinus xxii. de Ci-
 vit. Dei 15. *Si velint invenire quid omni-*
potens non potest ; ego dicam mentiri non potest .

Consentiunt Gentiles Philosophi: quos inter Plotinus lib. Enn. vi. 8. & Proclus lib. i. Platon. Theol. cap. 17. diserte, & acute probat Deum non posse ullius mendacii, vel fraudis esse causam; atque Simplicius, & Alcinous, Deum *Veritatis* nomine appellaverunt, *quod veritatis omnis ita sit principium, ut sol omnis luminis*, inquit Huetius.

Argumentum a ratione petatum, & quidem validissimum, vide præcedenti cap. Prop. 1. Diximus enim Deum, cum sit summum ens, nulla ratione posse excidere a veritate; alias potentiam passivam haberet, & perquam maximam imbecillitatem. Quod argumentum potest consimilibus roborari. Ac prima; nam si Deus est summum ens, debet esse summe bonus, summe verax, summe potens, summe in unoquoque genere perfectionis excellens: Ita est summe bonus, summe potens, summe perfectus, ut nulla in ipso sit malitia, nulla imbecillitas, nullus defectus: Ergo ita est summe verax, ut nullus in eo esse queat error, nullum mendacium, nulla fraus. Deinde: Repugnat Deo quod intrinsece malum est, & ab ipso vetitum; Mentiri intrinsece malum est, ac vetitum; Ergo Deo repugnat mentiri. Denique; Ea est creaturarum imbecillitas, ut deferere interdum possit veritatem, quoniam obnoxia est affectionibus, & nunquam facultate, ac virtute sua in eodem permanet statu: Igitur Deus permanens, immutabilis, eadem semper volens, habet natura sua, ut sit fallere, & falli perpetuo & incommutabiliter impotens. Propterea citato Numerorum loco cum dixisset Moses: *Non est Deus ut homo, ut mentiatur*, subdit e vestigio: *Nec ut filius hominis, ut mutetur*. Et Matt. xxiv. 36. ut prædictionum suarum certissimus expectaretur eventus, ait Christus: *Cælum, & terra transibunt; verba autem mea non transibunt*; idest fieri potest, ut cælum & terra deficient, non autem ut irrita fiant verba mea: quam interpretationem ostendit Lucas cap. xvi. 17. dicens: *Facilius est autem cælum, & terram præterire*. Matthæi phrasis derivata est a proprietate Hebraicæ linguæ, in qua cum non habeatur modus hypotheticus, & subiectivus, pro *transirent*, usurpatum est futurum indicativi.

Opp. 1. Non semel Deus mentitus est: nam Genes. 4. Caino timenti, ne occidere-

tur, *Nequaquam ita fiet*, & tamen occisus est a Lamech. Jonas cap. 3. Jubente Deo prædixit post quadraginta dies Ninivem subvertendam, nec tamen diruta est. Christus Dominus Marci xiii. 32. ait se diem, & horam extremi iudicii nescire, & nihilominus omnis in eo est scientiæ plenitudo: & Joann. vii. 8. rogatus, ut templum ascenderet: *Ego*, inquit, *non ascendo ad diem festum istum*: atque ascendit tamen. Falsum est ergo Deum nunquam protulisse mendacium.

Resp. nego ant. Ad Caini factum respondet Annatus, utique fuisse occisum a Lamecho: at Deum non prædixisse Caino nequaquam occisum iri, sed tantum id non esse eo modo futurum, quo Cain timebat; nam neque a primo occurrente vulnus accepit, neque ex intentione ipsum Lamech interemit, sed inter aucupium, & in venando, cum crederet feram telo confodere. Quod & Hieronymus ex traditione Hebræorum scribit Epist. 125. ad Damasum, & pluri mi etiam tradunt Interpretes. Sed verior est responsio, Cainum, tametsi eam promereretur mortem, uti propria ipsum monebat conscientia, & naturæ dictatum, *ut quisque ferat quæ fecit*, Deo tamen clementissime exiguum numerum hominum spectante, fuisse a violenta morte servatum, de qua re plura Grotius in 1. de jure belli, & pacis cap. 11. §. 5. & in eruditissimis notis Gronovius. Atque hanc sententiam aperte confirmant ea verba Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum*. Nam Cain Lamechi abavus, & pluribus major generationibus non poterat ab occifore suo adolescentulus appellari. De Ninive communis est sententia, fuisse vaticinium comminatorium; nam sunt plura ejusmodi in sacris literis, quæ implenda essent, sic rebus manentibus. Sed altera est ingeniosior Augustini responsio Enarrat. in Psal. L. n. 11. *Stetit Ninive, an eversa est Ninive? Aliiter quidem videtur hominibus, & aliter visum est Deo. Ego autem puto impletum fuisse, quod propheta prædixerat. Respice, quæ fuit Ninive, & vide quia eversa est: eversa in malo, edificata in bono: sicut eversus est Saulus persecutor, edificatus Paulus prædicator*. Eandem explicationem tradit S. Pater lib. xxi. de Civit. Dei cap. 2. Quo modo

modo Christus dicatur diem iudicii nescire, quum abutantur in hoc loco Ariani, & Sociniani ad ejus impugnandam divinitatem, dicam in libro VII. qui erit primus de Trinitate. Nunc satis est, si dicamus, nescire Christum illam diem, ut revelet hominibus, quo sensu proreges, ac ministri dicuntur nescire credita sibi Monarcharum secreta. Ad illud, quod objicitur ex Joan. VII. 8. alii respondent Christum dixisse se non ascensurum ad diem festum palam, & eo modo quo rogabatur; alii dixisse, se nondum, scilicet eo tempore ascensurum. Et quidem utraque responsio convenit cum iis, quæ sequuntur: *Hæc cum dixisset, mansit in Galilea. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc, & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto.* Alii ne Christus argueretur mendacii segerunt *Εγὼ ἔτι πῶτα βαίνω*, Ego nondum ascendo: quidam addiderunt adverbium temporis *νῦν nunc*: nonnulli delendum putarunt pronomen *ταύτην*, istum. Sed genuinam esse vulgatæ nostræ lectionem constat, quod hinc Porphyrius olim Christum calumniatus fuerit de mendatio. Neque opus est veram immutare lectionem; nam Christus cur non ascenderet causam apertissimam protulit, dicens: *Quia meum tempus nondum impletum est*; græce *πεπλήρωται*, completum est. *Πληρῶσθαι* autem, compleri, proprie dicitur de certo tempore, quod est expectandum.

Opp. 2. Si Deus esset summus verax, non præcepisset malis angelis, & hominibus ut alios deceiverent. At præcipit: Non est ergo summe verax. Pr. minon. Ex. XI. 25 ait Dominus Mesi: *Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo vasa argentea, & aurea.* Scilicet animo ea furandi, & commodantes fallendi. Et IIIS Regum cap. XXI. 22. demoni dicenti: *Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus*, respondit Dominus: *Decipies & prævalebis: egredere, & fac ita.*

Resp. nego minprem. Ad priorem ex lib. Exodi probationem, missa ea quaestione, num Israelitæ furtum patnaverint, de qua non est una Patrum sententia, ut constet ex Commentariis Calmet ad cap. III. 22, certum est, quod potuit Deus præcipere, ut Hebræi vasa peterent ab Ægyptiis, & populus id exequi absque ullo menda-

cio, vel mutui simulatione. Quod si Israelitæ deceiverunt Ægyptios dicentes se reddituros quæ ipsis commodabantur; id quidem permisit Deus in poenam idololatrarum, qui qui fertum licitum esse putabant, sed non præcipit. Atque idem de spiritu deceptore prophetarum Achab erit sine ulla dubitatione asserendum, quippe ea verba: *Egredere. & fac ita*, non sunt Dei præcipientis, sed permittentis. Proni namque ad fallendum nequissimi spiritus non iustum nutumque expectant, sed permissionem: & exemplum satis, ut arbitror, idoneum habemus Matth. VIII. 32. ubi rogantibus daemonibus ut mitterentur in gregem porcorum, respondit Jesus: *Ite.* Quod permittentis verbum esse constat ex Marco V. 13. qui ait: *Et concessit eis statim Jesus.* Cum ergo daemones, & fallere, & nocere peroptent, idque valeant nativis viribus nisi a superiori vi impediuntur, non opus habent, ut proprio indulgeant genio, divino mandato, aut consilio. Judæ quoque proditori ait Christus Joan. XIII. 27. *Quod facis, fac cicius.* Quæ vox non jubentis est, sed sinentis, inquit Serm. VII. de Passione Magnus Leo.

At dices. Non ita sentit Augustinus, qui in lib. quæst. LXXXIII. qu. 53. de Ægyptiis ait fuisse deceptor jubente Domino, quoniam deceptione digni erant. Et de prophetis Achab: *Quem Deus, inquit, per se non falleret, eum fallit, Deo jubente, Cacodæmon.*

Respondet Canus lib. 2. cap. 4. ipsum Augustinum lib. de Prædest. & Grat. cap. 4. docuisse quomodo ejus testimonia accipere debeamus, his verbis: *Non operatur Deus in homine ipsam duritiam cordis, sed indurate eum dicitur quem mollire noluerit: sic etiam excacare, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare.* Recte quidem, sed non est opus extra librum præfatum LXXXIII. quæst. vagari. Quippe eodem, qui objicitur, loco, ait: *Quapropter cum Ægyptii deceptione digni essent, & populus Israel pro illa ætate generis humani in tali adhuc gradu morum constitutus esset, ut non indigne hostem deciperet; factum est ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permittetet, ut vasa aurea, & argentea, quibus adhuc terreni regni appetitores inhiabant, & peterent ab Ægyptiis non redditori, & acciperent quasi illud reddituri.*

Si-

Simulationem itaque Israelitarum non jussit Deus, sed permisit. Idem dicendum est de spiritu nequam, qui Acabum decepit: scribit enim Augustinus id factum esse, non sine judicio divino, nimirum Deo permittente. Hæc & exemplum ab ipso Augustino ibidem allatum, & absoluta sententia reddunt manifestissima. Exemplum est de odio inimicorum, de quo dictum est antiquis: *Odio habebis inimicum tuum*, ut refert Matt. v. 44. certum est autem, quod nunquam est jussum revera Israelitis, ut odio haberent inimicos; sed solum non fuit expresse prohibitum. Sententia denique absoluta hæc est: *Non itaque Deus deceptor est, quod credere nefarium, & impium quis non intelligat?*

Oppones ultimo; potest Deus innocentem occidere. Ergo & decipere simplicem.

Resp. nego consequentiam: etenim spectat ad supremum: altissimumque dominium vitam dare, & eripere: *Dominus enim vivificat, & mortificat*, inquit Cant. Annæ I. Reg. 11. 6. non spectat autem ad supremam veritatem quemquam fallere; sed posse in errorem inducere pugnat cum veracitate divina; habetur namque in libro Numer. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur.*

In quæstione utrum mendacium sit intrinsece malum, expedientur nonnulla alia, quæ hoc loco objici possent. Nunc quas principio pollicitus sum, adnotationes præmitto cum ad hanc quæstionem, tum ad sacrarum literarum intelligentiam apprime utiles. Sit prima: Multa Dei verba, quæ falsa rudicribus videntur, ubicunque Deus, aut reprehendit, aut futuras prænunciat calamitates, sunt figuratæ locutiones, quas Rhetores appellant *Ironiam*. Ita Genes. 111. 22. ait Dominus: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum, & malum.* Jud. x. 14. *Ite, & invoke Deos, quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiae.* Esajæ xvii. 3. *Reliquiæ Syriæ, sicut gloria filiorum Israel erunt*, idest, inquit Hieronymus, *ignominia &c.*

II. Nonnulla, quæ fabulosa videntur, sunt aptissimæ similitudines, & parabolæ; ut Judicum ix. narratio Jotham de arboribus quærentibus, & eligentibus sibi regem, Ezech. xvii. 2. de duabus aquilis, & aliæ plurimæ, in novo præsertim testamento. De quibus memoria tenendum est, quod

scribit Hieronymus in cap. 12. Eccl. *Parabolæ aliud in medulla habent, aliud in superficie pollicentur: & quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiritur: ita in eis divinus sensus altus perscrutandus.* In his maxime attendendus est scopus, ex quo earum proprietas, & significatio dignoscitur.

III. Verba Dei, quæ comminatoria sunt, ut supra dixi de subversione Ninives, accipienda sunt hypothetice, rebusque sic permanentibus. Quam regulam tradit apertissime Hieremias xviii. 8. *Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Ideo post diuturna monita, & dilatam minus poenitentiam locum vix habet hæc regula; ut in prædictione Hierosolymitani excidii apud Lucam xix. 44. ubi Judæis exprobat, quod non cognoverint tempus visitationis suæ, idest, oblata neglexerint remedia salutis.

IV. Ut etiam supra monui, plura, quæ videntur Dei operationem imperiumque sonare, præsertim ubi alloquitur improbos, qui meditantur iniquitatem in corde suo, de permissione sunt exponenda: ut Elisæus filiis Prophetarum importune insistentibus, ut mitterent ad quærendum Eliam, iv. Regum 2. dixit, *Mittite*; & Dominus ad Judæos, Jo. 11. *Solvite templum hoc.* Quo sensu dicitur Deus excæcasse cor Pharaonis, & Es. vi. 10 *Excæca cor populi hujus.* Paulus quoque ad Rom. 1. 24. *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum;* & paullo post: *in passionem ignominie, & in reprobam sensum;* idest: *relicti per divinam patientiam, non per potentiam compulsi*, ait S. P. Aug. de Prædest. SS. cap. 10.

V. In Vaticiniorum complemento observandum est non semper impleri in Personis ad quas fiunt, sed ut plurimum in earum posteritate. Sic Genes. xxv. 23. dicitur de Jacob: *Major serviet minori*, quod impletum est in Idumæis, regnante Davide. Aliquando etiam complentur in sensu analogico, ut in cæde Bethlehemiticorum infantium impletum est vaticinium Jerem. xxxi. 15. *Vox in Rama audita est &c.*

VI. Multa non ad literam, sed mystice sunt accipienda, veluti, Joannem Baptistam esse Eliam, Christum agnum, ac

petram, Fideles oves, & alia id genus. In quibus ne hæretici nobis objiciant nos facras torquere literas, quomodo sutores dentibus extendunt pelles, ut immerito effutit Glassius lib. 11. Tract. 2. sect. 3. art. 6. de Becano, Stapletono, Joanne de S. Geminiano, aliisque viris doctissimis; æquum est, ut Ecclesiæ sequamur Magisterium, Sanctorumque Patrum interpretamenta sectemur: nec quisque propria venditet rudibus commentariola.

VII. Quum omnia, quæ in veteri testamento narrantur, fuerint umbræ, & imagines futurorum; nemo debet sistere in rerum gestarum, verborumque cortice; sed potissimum considerandum est, cujus rei gratia, & significatione facta, vel dicta sint. Plura enim putantur mendacia, quoniam non ea, quæ vera significantur dicta intelliguntur, sed ea, quæ falsa sunt dicta esse creduntur. Idque Augustinus explicat in libro contra mendacium cap. 5. & 6. exemplo Jacob, qui consilio matris ait se esse primogenitum Isaac, & personam Esau fratris sui simulavit.

VIII. Si aliquando a Deo mendaces commendari videntur, ut de obstetricibus Ægyptiis legitur Exodi 1. 20. non officiosum mendacium putandum est comprobari, sed animi pietatem, timorem Domini, & misericordiam, ut scribunt Augustinus citato libro cap. 15. & Gregorius lib. xviii. Moralium cap. 4. Atque idem dicendum est de quibusdam Historiis Sanctorum, quæ opponi possunt in patrocinium mendacii: sed de hac quæstione iterum differendum. Nam de veracitate Dei, quam Canus appellat caput ceterarum, controversia finitur his regulis; quarum duæ vel tres traditæ ab Aurelio Piette exemplis a me illustrantur, aliæ non minus necessariae superadduntur. Vereor enim ne nimis otiosus videar si doctissimorum virorum laboribus solum fruor, & ne plagii insimuler, si Auctorum, qui mihi aliquo sunt adjumento, ubi occasio se dederit, non meminero.

SCHOLION.

„ **P**olemice potius, quam Scholastice, de summa Dei veracitate pertractavimus. Deum enim primam, ac summam esse veritatem, ea, quæ de ceteris attri-

„ butis diximus, eadem ratione confirmant.
 „ Veritatem autem Dei esse ceterarum omnium veritatum regulam, ac mensuram, quemadmodum S. Thomas 1. p. qu. 16. & Ægidius Romanns in 1. dist. 19. docuerunt, difficile nequaquam est intellectu. Enim vero sicut tempus est mensura omnium temporalium rerum, atque divina essentia omnium rerum, quæ sunt, ita summum verum mensura est veritatum omnium: cunctaque magis, aut minus vera sunt, in quantum Deo magis, aut minus sunt proxima. Si quid autem homo habet veritatis, & justitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sistere in hac eremo, ait S. P. Augustinus Tract. 5. in Joannem, paucisque interjectis; Si ergo verax Joannes, & verax esse homo non potest nisi a veritate, a qua erat verax, nisi ab eo, qui dixit. Ego sum veritas.
 „ Plura autem in discussione quæstioni omissa sunt, quoniam aliis in locis data opera pertractantur. Breviter modo ea commemorabimus. Si Abraham mentitum dixeris, quando Gen. 22. ait: Ego, & puer postquam adoraverimus, revertemur ad vos, dicendum cum Ambrosio lib. 1. de Abraham cap. 8. prophetasse, quod ignorabat, aut firmissimam spem habuisse, filium post immolationem divina virtute suscitatum iri. Jacob, si mentitus quando dixit ad Isaac patrem suum Gen. 27. Ego sum primogenitus tuus Esau, etisque manibus hœdina pelle se fratrem suum natu majorem simulavit, spectato spiritali mysterio, & considerata Christi, quam gerebat, figura, veritatem nuntiavit: quamvis si mentitum fuisse dicamus, id fecisset, non Deo revelante, sed suadente matre; atque mendacium in homines foret referendum, non in Deum. Quod Ezechiae regi ab Esaia dictum est, cap. 31. 1. Dispone domui tue, quia morieris tu, & non vives, comminatoria prædictio est, ut in resp. ad 1. diximus de Ninivitis, non absolutum, completumque juxta literæ significationem oraculum, seu vaticinium. Achab ad bellum ituro prænuntians Michæas 3. Regum 22. prosperum rerum exitum, palmamque victoriæ, ironice illudit impium falsis prophetarum Baal pollicitationibus deceptum. Unum ex filiis Israel appellans se Raphael

„ phael Angelus Job. 5. mentitus nequa-
 „ quam est, cum angeli in cælis videant
 „ faciem Patris, quod significat vocabu-
 „ lum *להל*, atque Israelitici populi
 „ gerere tutelam, ac patrociniū. Azariam
 „ quoque, & *Ananiam* filium sese idem an-
 „ gelus dixit absque mendacio, si attenda-
 „ tur significatio nominum, quorum pri-
 „ mum *Dei auxilium*, alterum vero deno-
 „ tat *Dei gratiam*. Postremo nec mentita
 „ est Judith quando ait Holoferni, cap. 11.
 „ Ego adducam te per medium Jerusalem,
 „ propterea quod hoc dixit afflata numine,
 „ ac prædicens fore, ut truncatum insensibilis
 „ hostis caput per mediam civitatem
 „ victrix & gloriosa mulier deferret: quam-
 „ vis in hoc, aliisque consimilibus factis
 „ non fortasse sunt laudanda.

C A P U T VIII.

De perfectione, ac pulcritudine summi Dei.

Supervacaneum videtur de perfectione Dei verba facere; cum enim *perfectum* sit hoc loco, non quod est ab artifice elaboratum, atque expositum, sed quod in se omne bonitatis genus complectitur; idem est quærere num Deus sit perfectus, ac sit ne summe potens, immensus, infinitus, & quidquid optimum, & præstantissimum nostræ potest occurrere cogitationi. Ad faciliorem tamen Scholasticorum intelligentiam addo, ab his duplex perfectionum genus distingui: quarum aliquæ *simpliciter simplices*, aliquæ *simplices* communiter appellantur. Perfectio simpliciter simplex illa est, quæ cum majori vel æquali perfectione non pugnat, sive, ut ait cap. XIV. Monologii Anselmus: *Quæ melior est ipsa, quam non ipsa*; ut esse spiritum, esse justum, veracem, beatum. *Melius namque est esse justum, quam non justum; beatum, quam non beatum*; inquit idem Anselmus cap. 5. Prologii. Perfectio simplex ea est, quæ pugnat cum majori, vel æquali, & non est melior ipsa, quam non ipsa; ut qualitas, extensio, corpus, animal, aurum, &c. *Nam melius est homini esse non aurum, quam aurum, quamvis forsitan melius esset alicui aurum esse, quam non esse aurum, ut plumbo*. Ait cit. cap. Monologii S. Anselmus, Atque hic est communis Theolo-

gorum sensus; licet doctissimus Petavius lib. VI. cap. 7. num. 2. scribat, quod prædicata quæ sunt ejusmodi, ut ipsa per se meliora sint, quàm non ipsa, veluti esse sapientem, & justum, vulgo *perfectiones simplices* dicuntur. Et quidem congruentius, & clarius loqueretur, qui perfectiones prioris generis *simplices* appellaret; alias vero *in certo aliquo genere limitatas*. Has postremas perfectiones in Deo non esse, constat ex quo in eo non sit aliquid, quo potest melius excogitari.

Sunt tamen singulæ omnium rerum perfectiones in Deo *eminenter*. Quid sit contineri *eminenter* explicant Theologi, dicentes *eminenter* contineri, quod in alio non secundum propriam formam, sed nobiliori quodam modo comprehenditur; ut rationalis anima continere dicitur vegetativam, & sensitivam. Sed quoniam ista subobscura videntur, & repetita synonyma; dixerim perfectionem contineri formaliter, quando in ea perfectionis specie res aliqua, veluti forma materies determinatur, & perfectio de ipsa re enunciantur in recto: contineri autem *eminenter*, quotiescunque res in eo perfectionis gerere non est limitata, & perfectio de ipsa re prædicatur tantum oblique. Sic aurum, argentum, calidum, frigidum *formaliter* continentur in hoc, vel illo corpore, quoniam his qualitatibus, & formis corpora afficiuntur, & recte enunciatur, hoc est aurum, illud argentum, istud calidum, istud frigidum. Quoniam vero sapientia, justitia, aliaque attributa rectissime de summo Deo prædicantur, non autem sunt in aliquo genere terminata, dicuntur esse *formaliter* in Deo minus proprie; & licet invaluerit ea loquendi consuetudo, Deus est *formaliter* sapiens, *formaliter* justus; melius tamen foret dicere, Deus est sapientia, & justitia, quæ ipse est, ut monui præcedenti cap. 3. Non enim est in Deo forma aliqua, aut perfectio a summo esse distincta. Hinc Thomassius lib. IV. cap. XII. n. 12. docet perfectiones istas aptius a Deo auferri, quam de illo affirmari. Contra, cum Deus sit causa, & exemplar omnium creaturarum, infinitus in quolibet genere perfectionum, & creaturæ de ipso Deo enunciantur oblique; non enim dicitur, Deus est Angelus, aut homo sed, Deus est hominum, & angelorum;

rum; perfectio Angeli, perfectio hominis, universalium creaturarum, non *formaliter* in Deo continentur, sed *eminenter*. Quæ- runt Theologi an Deus, & creatura simul sint aliquid perfectius, quam Deus solus: ut huic quoque scrupulo satisfiat, sit.

PROPOSITIO I. Deus simul & creaturæ non sunt aliquid perfectius, quam Deus solus.

Intelligenda est thesis de perfectione, quam vocant *intensivam*; nam de numero & extensione, frustra a quibusdam disputatur: non enim hæc duo perfectionem important, sed limitationem potius in aliquo genere quantitatis: ideoque hoc complexum *Deus*, & *creatura* designat summum bonum, & bonum finitum; & numerus, & extensio tantum in bono finito reperitur, ut divulsam, & sejunctam a summo bono. Probatur autem prop. I. ex scripturis: legitur enim Ps. 33. *Substantia mea tanquam nihilum ante te*. Nihilum vero, & ens, si complexe accipiantur, non sunt aliquid perfectius solo ente. II. Ex Patribus, dicente Augustino Tract. XI. in Joannem. *Si fueris sine Deo, minor eris: si fueris cum Deo, major Deus non erit: non ex te ille major, sed tu sine illo minor*. III. Ratione: Deus seorsim spectatus est unus, simplex, infinitus, summum bonum continens omnia bona; & ex collectione Dei, & creaturarum consurgit tantum numerus, & multitudo: sed numerus nullam addit perfectionem ad unum, infinitum, summum bonum continens omnia bona; cum ad summum, & infinitum nulla fieri possit additio. Ergo collectio Dei & creaturarum nullam addit perfectionem Deo seorsim spectato.

Opp. 1. Deus, & creatura faciunt numerum: Ergo majorem extensionem perfectionis.

Ægidius Romanus in 1. dist. 24. q. 3. plura numerorum genera scite distinguit. Duo ex his ad rem faciunt. Primum genus numerorum spectat ad quantitatem discretam, in qua una unitas non continetur in alia: talis est numerus E. G. quatuor drachmarum, aut quinque æris quadrantium. Alterum numerorum genus spectat ad quantitatem, in qua plures distinguuntur unitates, sed una præcontinet alias: talis est distinctio sicli a quatuor

R. P. Berti Theol. Tom. I.

drachmis, aut obuli a quinque quadrantibus. Constat autem quatuor drachmas addere ad siclum extensionem quidem numeri, non valoris; tantum enim pendet siclus, quantum drachmæ quatuor. Exposita hoc exemplo Ægidiana doctrina, nego consequentiam; habetur enim multitudo, & extensio numeri absque extensione perfectionis, quotiescunque perfectio unius unitatis eminenter præcontinetur in alia: quemadmodum permutato in drachmas quatuor siclo, multiplicantur numero nummi, non extenditur valor, quoniam valor quatuor drachmarum in illo uno siclo continebatur.

Quod si dixeris: Quamvis nummus argenteus contineat eminenter plures minores asses, hi tamen additi nummo ejus valorem adaugent: Ergo licet Deus eminenter contineat perfectiones creaturarum, istæ nihilominus, &c. Respond. nego consequentiam. Etenim etiamsi nummus argenteus tanti valeat, quanti plures minuti asses, nihilo tamen minus cum sit finiti valoris, non habet valorem proprium vilioris monetæ, quæ superadditur, E. G. tanti valet siclus quam duplex didrachma, at non quanti duplex didrachma, & assis. Perfectio autem Dei est infinita, neque, si millenas addideris creaturas, pluris valet.

Opp. 2. Splendor astrorum, ac plantarum vigor eminenter continentur in sole, & tamen sol per sese non est perfectior sole una cum plantis, & astris. Ita, &c. Re p. solem non præcontinere particularem astrorum, plantarumque perfectionem, sed universalem tantummodo; quum Deus contra eminenter habeat quidquid perfectionis potest in creatis rebus adinveniri.

PROPOSITIO II. Reperitur in Deo summa, & perfectissima pulcritudo.

Explicatur, simulque probatur postrema hæc propositio. Primo: pulcritudo dicit congruentiam, & aptitudinem, ut corpora appellantur pulchra, quæ habent aptam figuram membrorum cum quadam suavitate coloris, auctore Tullio in IV. Tusculana. In Deo autem est invariabilis ordo sæculorum, consonantia perfectionum, immutabilis regula providentiæ: atque, ut inquit Augustinus VI. de Trinit. cap. 10. *prima æqualitas, & prima similitudo*, idest divinum Verbum, candor æternæ lucis, & imago pulcritudinis ejus. Deinde pulchrum est

est, quod allicit, & ad amorem trahit; & in Deo est bonitas, pietas, caritas, jucunditas, gloria, & alia, quæ nos ad amandum provocant, & in cælesti patria plenissimo replent gaudio. Pulcrum quoque est decus, & ornamentum animi: atque in Deo est virtus, sanctitas, magnificentia, & omnis justitiæ fons; unde Augustinus in Ps. xlv. *Summa*, inquit, & vera pulcritudo justitia est. Ibi illum non videbis ubi deprehendis injustum. Si ubique justus, pulcrum, ubique decorus. Quod & Ambrosius probat in libro de Isaac, & anima pluribus argumentis; inter quæ est illud comprobatum experimento, quod in sapientiæ, ac fortitudinis venerationem effecti senis vultum, & lacerata martyris membra exosculamur, suaviter ab interiori pulcritudine allekti. Tandem simulacra, & imagines rei, quam repræsentant, ostendunt venustatem, & opera Artificis sui pulcritudinem, sicut erudite probat Cicerò in Oratore ad Brutum exemplo Phidiæ, cujus simulacra eximiam speciem pulcritudinis referebant; quæ ipsius in mente insidebat. Quanta vero sit in omnium creaturarum serie pulcritudo, & quisque propriis oculis intuetur, & præclara inductione demonstrat Vincentius Contensonius dissert. iii. cap. ii. spec. 3. & longe melius Augustinus Enarrat. in Psalmum cxlviii. num. 15. cui his verbis imponit coronidem: *Si pulcra sunt, quæ fecit, quanto pulchrior est qui fecit?* Atque idem sit, ut aliquid habeat decoris, finis secundi libri.

S C H O L I O N.

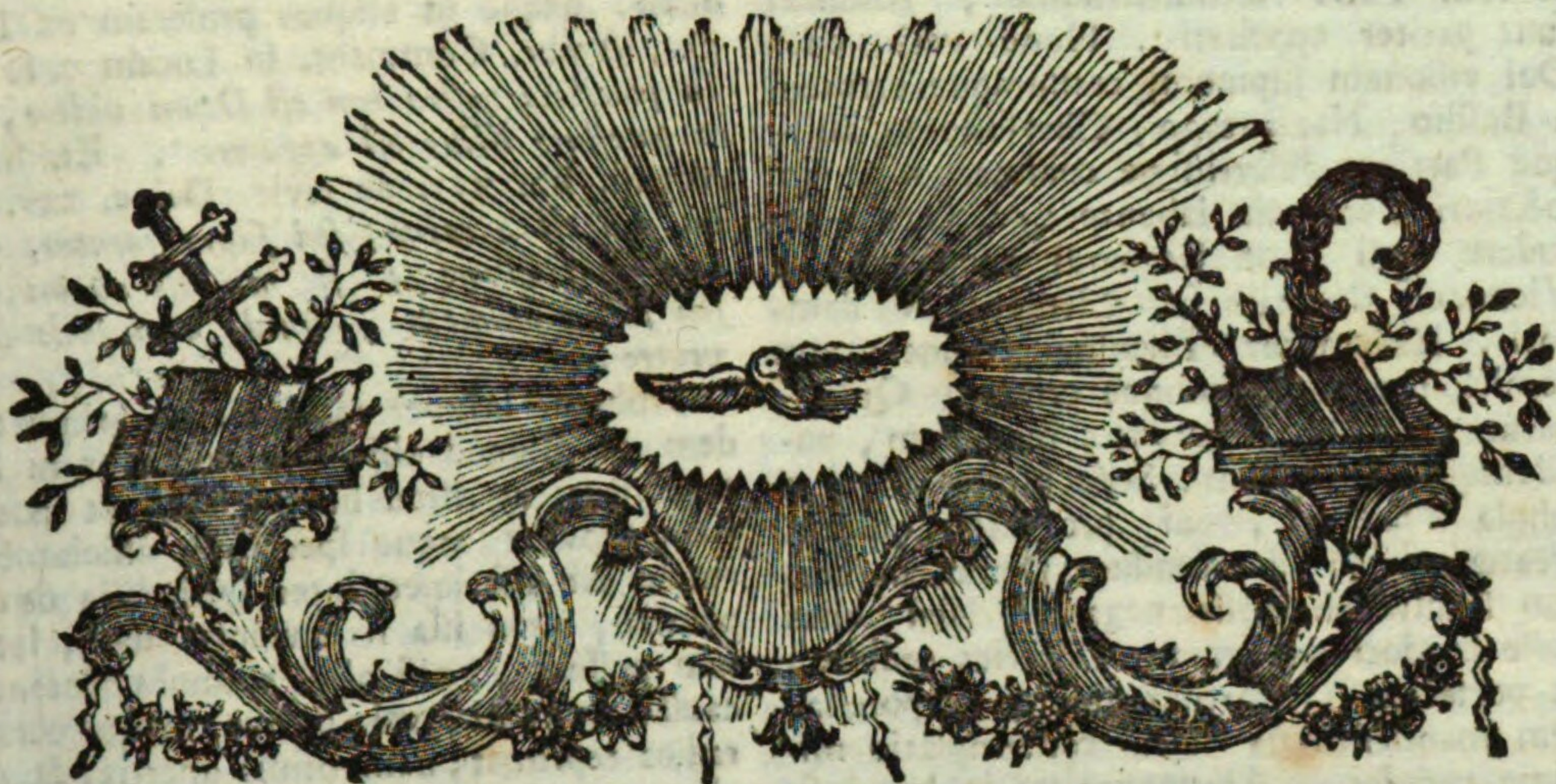
Facile ex his, quæ de perfectione Dei scripsimus, intelligere quisque potest quid sit asserendum de bonitate rerum creatarum. Nam sicut Deus est suum esse, creaturæ autem non sunt, nisi in quantum habent esse a Deo, ita Deus est summum, perfectissimumque bonum; res autem creatæ bonæ sunt participatione, ac liberrima creatoris sui largitate. Præclare S. P. Augustinus de Deo lib. 8. cap. 3. de Trinit. *Non enim est Deus aliud aliquid, quam ipsum bonum, ac per hoc etiam summum Bonum.* Recte itaque Ægidius in 2. Sent. dist. 1. solum Deum essentialiter bonum esse affirmavit, quoniam solus Deus essentia-

liter est: & creaturæ, quæ modo sunt, modo non sunt, contingenter tantum, & accidentaliter bonæ sunt. Quare si de perfectissima, & incommutabili bonitate loquamur, solus Deus bonus est; & ideo legitur Lucæ 18. & Marci 10. *Nemo bonus, nisi solus Deus*: si autem de bonitate contingenti & commutabili, quidquid a Deo creatum est, in quantum est, bonum est; & eam ob rem inquit Apostolus 1. ad Timoth. 4. *Omnis creatura bona est*. Hinc si mente nostra discernamus a qualibet re creata quidquid in ea reperitur imperfectionis, puta initium temporis, finem, extensionem, adventitias qualitates, omnemque vicissitudinem, & solum esse concipiamus; erit istud *Esse* perfectissimum, ac divinum, quod non possumus meliori ratione percipere, quam si ab esse removeatur quidquid in esse percipitur carentiæ, finitatis, ac mutationis. *Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc, & illud, & vide ipsum Bonum, si potes: ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed omnis boni Bonum*, ait præcitato cap. 3. de Trinit. Augustinus. Fatendum est Theologos illos, qui ab *Esse* incommutabili, ac per se omnium divinorum attributorum repetunt identitatem, ac perfectionem, insistere magni Augustini vestigiis, & regia planissimaque progredi via, nullis errorum sentibus circumsepta.

Ciceronis verba in quarto Tusculanarum libro, sunt ista: *Ut corporis est quædam apta figura membrorum, cum coloris quædam suavitate, eaque dicitur pulcritudo, sic in animo opinionum, judiciorum, quæ æquabilitas, & constantia, cum firmitate quædam & stabilitate virtutem subsequens, aut virtutis vim ipsam continens pulcritudo vocatur.* Qui illiciuntur corruptibilium corporum pulcritudine, memoria repetere debent quæ libro 2. de Arte scripsit Ovidius:

*Forma bonum fragile est, quantum
que accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia
florent,*

Et riget amissa spina relicta Rosa.
De pulcritudine auctor Sacrorum Prov.
31. *Fallax gratia, & vana est pulcritudo.*
DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER TERTIUS.

*In quo disputatur quomodo Deus in habitat lucem
inaccessibilem.*

TO KAAON Pulcrum Plato, Philoponus, & Schrevellius dictum putant *ἐπὶ τῆς καλῆς*, quod omnium ad se vocet, & alliciat oculos, animosque afficiat voluptate: idque S. P. Augustinus apposite explicat cap. xiiii. libri Confessionum suarum quarti. Theologicum itaque studium percurrens, posteaquam eximiam elegantissimamque Dei commemorationi pulcritudinem, in quam spe & caritate rationalis anima fertur, tametsi illecebris quandoque distrahatur cupiditatum; ad eam progredior quæstionem, cur dicatur Deus in priori Epistola Pauli ad Timoth. vi. 16. *habitare lucem inaccessibleem*, hoc est, ut subditur e vestigio, quam *nulus hominum vidit, nec videre potest*. Cujus Apostolicæ sententiæ quoniam duplex sensus esse potest, de naturali mentis humanæ facultate, atque de supernaturali divinitusque concessa; & insuper de statu

mortalis vitæ, & de illo, quem expectamus dissoluta hujus habitationis domo, in Civitate Sanctorum, plura inquirendi exhibetur nobis occasio, in quibus deprimitur quidem audacia nostra ab incomprehensibili majestate, sed erigitur animus repromissæ sublimitate mercedis.

CAPUT I.

*Deus nequit ab intellectu creato clare,
& intuitive videri solo naturalis
facultatis acumine.*

VERTENTE Quarto Ecclesiæ sæculo, ut refert Hæresi lxxvi. Epiph. & liv. Augustinus, Aetius, & Eunomius in tantam cæcitatem, & arrogantiam prolapsi sunt, ut assererent se Deum perspicue virtute naturali intueri, ut semetipsos, aliosque homines aspicbant. Ab Eunomio dicti sunt illius sectarii Eunomiani, qui

qui cum perversum dogma tenerent de Verbi cum Patre dissimilitudine, Anomæi sunt pariter appellati. Hunc vero circa Dei visionem supinum, crassumque errorem a Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, aliisque Patribus disertissime confutatum, in inferiori Germania labente xiv. sæculo recudere ausi sunt Beguardi anno 1311. a Viennensi Concilio sub Clemente V. damnati. Execrantur Theologi omnes tam perniciosum, superbumque errorem Quietistarum, ut aliqui putant, marcidum, putidumque fermentum. Sunt tamen aliqui e schola Theologi, qui productis quidem creaturis hanc ad videndum Deum naturalem facultatem inesse negant, sed alias posse produci arbitrantur alterius ordinis, ac perfectionis, quarum vim, ac potestatem manifestissima Dei contemplatio minime excedat. At pugnaciter in hos insistent ceteri cum numero, tum eruditione præcipui: horumque agmen ex nostro instituto sectantur Argentinas, Puteanus, La Fosse, Contensonius, Florez, & qui poterat pro omnibus solus laudari, Romanus Ægidius.

PROPOSITIO I. Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri.

Attinet hæc propositio ad fidem. Et probatur I. ex divina scriptura: in qua habetur Deum esse invisibilem, ut in I. ad Timoth. I. *Regi seculorum immortalis, & invisibili*, & cap. 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest*. Quæ verba, ut demonstrat S. P. Augustinus Epist. cxii. cap. 14. significant *Deum invisibilem esse natura*. Certum quippe est supernaturalem Dei visionem minime repugnare. Item eadem Scriptura testatur Dei manifestationem, quæ est bonorum operum retributio, non ad naturæ facultatem, sed ad gratiæ spectare beneficium, ut in Psalmo lxxxviii. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*; & ad Rom. vi. *Gratia Dei vita æterna*. II. Probatur ex PP. Origenes lib. I. Periarchon cap. I. *Mens, inquit, nostra ipsum per se Deum, sicut est, non potest intueri*. Epiph. Hæresi lxx. *Deum quidem videri præsertim ab humana natura non posse fate-mur*. Gregorius Nazianz. Orat. xxxiv. scribit: *Nihil ad nos pertingere in hac vita de Dei notitia, nisi exiguum quemdam ri-*

vulum, ac velut parvum magnæ lucis radium. Atque ut aliquos proferam ex Latinis, Ambr. Comment. in Lucam c. I. ait: *In potestate nostra non est Deum videre, sed in potestate illius est apparere*. Et. S. P. August. lib. xix. de civit. Dei c. xxv. *Sicut non est a carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere*.

Probatur insuper ratione: ac primo quidem, ut aliquod objectum videatur in se, requiritur, ut illud sit præsens, & potentiam moveat, atque specialiter afficiat. Hoc autem est discrimen inter spiritualia & corporalia, quod ista si præsentia sunt, latere non possunt, nisi alio animum potentior causa amoveat, vel oculus sponte clausus radios reprimat; nam oculis apertis, & non alienato animo, ac sensu corpus coloratum ac debite proximum non videre non possumus. Spiritualia vero objecta adhuc in duplici sunt differentia: alia præsentia sunt, nec potentiam videntem movent, ut Angelus, qui continuo nobis assistit, quem non videmus corporeis oculis: alia sunt præsentia, & movent potentiam videntem ut Angelus operans videtur ab altero Angelo. Deus ubique est præsens, sed non ubique excitat, movetque specialiter intellectum, qui est veluti oculus spiritualis substantiæ, & ubicunque illum excitat, id facit pro suo lubitu, quoniam ad extra omnia libere operatur: unde præsens est damnatis, ac dæmonibus, nec tamen videtur; præsens angelis, & animabus Sanctorum, & videtur, quoniam horum quidem in cælis, non illorum in inferno degentium movet, & excitat spirituales oculos, id est, mentem atque intellectum. His positis ita propositionem demonstro. Ut aliquod objectum intuitive videatur, requiritur, ut sit præsens, & moveat potentiam videntem: Nulla creatura tanta pollet virtute, ut naturaliter istud efficere possit, quod Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat. Ergo nulla creatura potest naturali virtute Deum intueri. Prob. minor. Hoc discrimen intercedit inter Deum, & alia objecta; quod Deus ad extra semper libere agit, & libere movet potentiam, ideoque si nolit, nunquam videtur; alia vero objecta dum præsentia sunt, quandoque necessario operantur,

rantur, & velint, aut nolint latere non possunt: Creatura non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus non libere agat: Ergo non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat.

Probatur 2. Media, quibus ad visionem summi, ac veri Dei pervenimus, non sunt in sola hominis potestate, sed a gratia, & a divino beneplacito principaliter dependent; sunt enim istiusmodi media fides, spes, caritas, observatio legis, & officia virtutum peracta, ut Catholica profitetur fides, Deo præmovere, ac nobiscum misericorditer operante: Ergo a fortiori ipsa bonorum operum merces, & vita æterna, quæ est clara Dei visio, a Dei beneplacito, ac liberalitate principaliter pendet.

Opp. 1. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum: Deus est objectum intellectus creati: Ergo intellectus creatus naturaliter attingit Deum. Prob. minor. Objectum intellectus est quodcumque verum, & intelligibile: Deus est summe intelligibilis, & verus; Igitur Deus est intellectus creati objectum.

Resp. dist. majorem. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum, quotiescunque objectum naturaliter, & necessario eandem potentiam allicit, excitat, movet; conc. quotiescunque objectum libere, & pro suo beneplacito afficit, excitatque potentiam: nego. Responsio liquet ex dictis. Illud tantum adverto Theologos omnes huic argumento respondere, potentiam ferri naturaliter in suum objectum naturale, non autem supernaturale, cuiusmodi est Deus, qui omnium creaturarum rerum seriem, ac perfectionem supergreditur. Id quidem vere, & sapientissime dictum est. Verum objectum supernaturale non solum ex superexcedente naturæ ordinem, sublimique substantia metiri debemus, sed etiam ex spontanea, liberali, & nullatenus necessaria, debitaque manifestatione sui ipsius: ita ut nulla facultas creata naturaliter percipere possit, & manifesta visione intueri quidquid suapte natura tale est, ut possit libere, & pro lubitu voluntatis abscondi, sive intra, sive extra naturalium rerum constitutionem. Nam & secreta cordium intra naturalem ordinem continentur, nec tamen naturaliter sive ab homine, sive ab Angelo

cognosci possunt, eo quod eorum natura postulet, ut libere, & pro beneplacito manifestentur. Quod est esse supernaturale, ut Scholæ loquuntur, quantum ad modum cognoscendi, non quantum ad *entitatem*. Itaque id, quod asserunt Theologi, Deum esse supernaturalem, & aciem creatæ intellectus subterfugere, verum est, nec a nobis revocatur in dubium; sed causam magis obviam nobis videtur proferre: ex qua consequitur nec etiam ut Auctorem naturæ posse Deum intuitive videri, quia ut manifestetur facie ad faciem, absolute pendet a liberalissimo ipsius beneplacito.

Dices cum Tournely: Hæc ratio, quam etiam affert Scotus, & quæ unice petitur ex parte Dei libere se menti nostræ conspiciendum exhibentis, nullam vim, & momentum habere videtur; ostendit enim duntaxat deesse aliquid ex parte objecti, non ex parte potentiæ. Eo fere modo, quo habens oculos sanos objectum longe distitum videre non potest, non ob deficientiam virium in oculo, sed ex defectu sufficientis præsentia objecti. At intellectus creatus non ex sola distantia objecti, sed ex natura sua incapax est videndi clare & intuitive ipsum Deum.

Sed hæc nullatenus nos urgent; nam, quidquid sit de Scoti sententia, nos ex parte intellectus nullam intrinsecam ac supernaturalem virtutem ab objecto distinctam necessariam esse arbitramur: ita tamen, ut objectum intime præsens vivide excitet intellectum, ut illud valeat manifesta animadversione percipere: quam excitationem supernam qualitatem animæ impressam, & lumen gloriæ appellamus: ideoque si objectum intime præsens sit, & moveat, afficiatque potentiam, habetur quidquid ex parte intellectus ad claram visionem Dei prærequiritur.

Opp. 2. Naturaliter homo proprium finem assequi potest: ultimus finis hominis est visio beatifica: Ergo, &c.

Resp. Transmissa majori, (nam respondere commodè possumus hanc esse sortem creaturæ rationalis, ut beneficio Creatoris sui ordinata sit ad altissimum finem, quem assequi tantum valeat supernaturalibus suffulta auxiliis) dist. minorem: Visio beata est hominis finis ultimus naturalis, idest necessario alliciens, necessario propositus,

neccessario rationem ac voluntatem præmovens, nego: est finis supernaturalis, scilicet pro divino beneplacito nobis propositus, & libere, & gratuito sui desiderium excitans, movensque rationem, concedo.

At, inquires, naturaliter appetitur beatitudo.

Quidam respondent: distinguo propositionem: beatitudo naturæ conveniens, quæ sita est in perfecta cognitione abstractiva Dei, quam naturaliter excitant ideæ congenitæ, & creaturæ necessario dependentes a prima causa; conc. beatitudo supernaturalis, scilicet manifesta visio intuitiva, quæ est beneficium gratiosum ac liberrimum Creatoris, nego. Quod si persistas: Ex cognitione abstractiva exoritur desiderium visionis intuitivæ; distinguunt eodem modo propositionem: ex cognitione abstractiva exoritur desiderium, & appetitus visionis intuitivæ, si abstractivè cognoscitur objectum necessario & naturaliter potentiam afficiens, concedo: ita enim dum video imaginem ac picturam, excitatur in me desiderium videndi prototypum, si naturaliter videri possit, nec pro suo beneplacito sese abscondat, ac manifestet. Ex cognitione abstractiva exoritur appetitus visionis intuitivæ, si abstractivè cognoscitur objectum sese pro suo lubitu manifestans, nego; loquendo de appetitu rationabili, atque, ut inquiunt, efficaci. Etenim abstractivè video alterius hominis cogitationes; deprehendo enim ex ipsa exteriori compositione aliquid velle, aliquid cogitare. Attamen, quia manifestatio internarum cogitationum ab ejus libertate dependet, & talis est illarum cogitationum natura, ut non valeant naturaliter innotescere: an non imprudens essem, & ratione destitutus, si videns hominem cogitantem vellem efficaciter, ardentissimoque desiderio ipsas scrutari & intueri internas cogitationes? Ita ex cognitione Dei abstractiva nequit oriri desiderium aliquod efficax ac prudens intuitivæ visionis, quæ est liberum Dei, & gratiosissimum beneficium; si intra naturalis virtutis continemur angustias; nam facta hypothese, quod Deus visionem illam clarissimam præparavit diligentibus se, idque ad inflammanda fidelium suorum corda dignatus fuerit revelare, jam ipsa visio prudentissime appetitur, & fideliter expectatur.

Verum respondent alii, inesse quidem homini ad plenam perfectamque beatitudinem, quæ sita est in visione unius Dei, veri Dei, summi Dei, naturale pondus amoris, & innatam inclinationem; eo quod rationalis creatura referens in se divinam imaginem in nullo creato bono possit quiescere, & ex cognitione abstractiva magis excitetur videndi Dei desiderium, Quæ opinio magnam verisimilitudinem habet, & utrum præcedenti sit præferenda, aut quo veritatis loco utraque tenenda sit, lib. xii. disputabitur. At qui insitum hunc supernaturalis visionis appetitum propugnant, docent non posse expleri, nisi auxiliis gratiæ rationalis substantia ad tantam finis sublimitatem evehatur. Videtur enim exemplo animæ separatae, quæ cum sit forma corporis suapte natura illius appetit unionem, dari naturalem inclinationem ad terminum, qui solis inspectis naturæ viribus nequit haberi, qualis utique est mortuorum resurrectio. In horum ergo sententia concedo ex cognitione abstractiva magis incitari humanam mentem ad divinam substantiam videndam, ut lib. 3. contra Gentes cap. 50. etiam S. Thomas affirmat: sed nego posse absque supernaturali virtute tale desiderium satjari.

Opp. 3. Affulget singulis hominibus divinum lumen indistinctum ab ipso Deo, per quod de rebus mutabilibus firmissime judicamus; ut abunde ostendimus libro primo: Ergo ipsum Deum perspicue intuemur.

Resp. dist. ant. Affulget nobis divinum lumen a Deo indistinctum, tamquam idea exhibens incommutabilem veritatem, quam per speculum & in ænigma referunt etiam singularum rerum rationes, concedo; Affulget tamquam objectum excitans ad claram sui contemplationem, nego. Quomodo Deus possit esse intime præsens per modum luminis, & non per modum objecti eodem 1. libro explicavi exemplo hominis scenicas repræsentationes spectantis. Sed cum sit res valde obscura, & ad sententiam nostram maxime conducat, si majori claritate exponatur, addam nonnulla. Principio visio intuitiva Dei exigit, ut videatur divinitatis plenitudo simul, & non per partes; nam Deus cum sit simplicissimus partialiter videri non potest ea visione, quæ sit visio Dei, ut est in se. At lumen divinum inti-

me præsens per modum ideæ efficit, ut ad occursum unius creaturæ judicemus de bonitate, quam nobis naturaliter exhibet, quod est honestum & aptum, ad occursum alterius judicemus de magnitudine, quam nobis objicit aut corpus, aut animus. Judicamus vero per ideam ingenitam bonitatis & magnitudinis; sed hanc, quæ Deus est, cognoscimus ex parte, quia istic bonitatem, illic magnitudinem intuemur. Quapropter etiam si adsit nobis idea summi boni, & lumen incommutabile, non illud videmus intuitive, quia, ut ait Apostolus, 1. Corint. 13. *ex parte cognoscimus*: atque, ut inquit S. P. Augustinus Tract. xxxv. in Joan. *est quidem præsens divinus, ac lucidissimus sol, sed radius per obliqua, & per anfractuosa ad cor tenebrosum missus est*. Deinde visio intuitiva requirit, quod procul tenebræ, & caligines mentis abscedant. Quamquam vero præsto nobis est divinum lumen, non tamen remover phantasmata, & ærumnosæ hujus vitæ imagines, ac simulacra, quæ veluti vapores, ac procellæ serenæ mentis cælum obtenebrant. Ergo nisi Deus intelligibilis sol procul hanc tenebrarum illuvionem expellat, quod repromisit se in cælesti Patria largiturum; tametsi cuncta ejus lumine videamus, ipsum intueri non possumus, quemadmodum in densa insipientium nubium caligine adest equidem lux solis, cujus ope corpora cernimus, solis tamen splendidissimum orbem non intuemur. Denique per ideam ingenitam videmus Deum esse veritatem incommutabilem, justitiam, legem æternam, quæ facile intelligimus ex signato super nos lumine vultus Domini: at in visione intuitiva videbimus Deum sicuti est. Quid autem sit videre in se Deum sicuti est, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Itaque visio Dei intuitiva præter Dei præsentiam habet aliquid in se præstantius, & inexplicabile, quod est liberalissimum Dei beneficium tanto explicatu difficile, quanto promittitur ex divinæ majestatis thesauro. Legite Julianum Pomerium lib. 1. de vit. contemplat. cap. 2. & Thomassinum lib. vi. Th. D. cap. xxi. num. 13.

Opp. 4. August. lib. x. de Civit. Dei cap. 22. ait: *solum peccatum causam esse, cur Deum non videamus*. Ergo creatura innocens Deum naturaliter videret.

Resp. dist. ant. solum peccatum est causa, cur Deum non videamus, causa moralis, quatenus nos privat gratia sanctificante, qua obtinetur finis supernaturalis, ad quem beneficio Creatoris fuimus ordinati, con. Causa physica, quæ nos privat penitus intelligentia, quam misericordissimus Deus gratuita liberalissimaque beneficiorum suorum participatione potest ad se convertere, & perenniter explere, nego. Est etiam peccatum alio sensu causa, cur Deum non videamus. Nam si sermo sit de visione abstractiva, qua Deum videmus, dum ambulamus per fidem, peccati poena est cæcitas mentis, in qua ei corporalium rerum imagines ita obversantur, ut ejus aciem non quidem extinguant, sed comprimant tamen, ac retardent; quum e contra Adamo ante lapsum vis intelligentiæ adesset jugis, & splendidior, cujus ope posset summis rebus intendere, nullo phantasmatum fluctu, ac terrenarum curarum æstu turbatus. Si vero de visione loquamur intuitiva, quæ nobis in patria repromissa est, ea ob peccatorum maculas privamur, quoniam hanc mundis corde paratam esse divina testantur eloquia.

PROPOSITIO II. Neque a Deo creari potest rationalis substantia extra naturæ ordinem, quæ Deum naturaliter valeat intueri.

Hanc quæstionem, quam Scholastici amplissimam, difficillimamque reddiderunt, ex jactis fundamentis habes resolutam. Etenim nulla creatura quantumvis perfecta efficere potest, ut Deus sibi præsens sit per modum objecti, & illius mentem moveat, nisi id pro suo beneplacito velit. Atqui ut Deus videatur intuitive necesse est, ut Deus per modum objecti sit præsens. Ergo nulla creatura quantumvis perfecta potest naturaliter Deum videre.

Oppones: Dari potest accidens supernaturale, qualis est gratia, & virtutum theologialium habitus. Ergo dari potest supernaturalis substantia. Supernaturalis substantia posset virtute sua Deum intuitive videre. Igitur &c.

Resp. dist. ant. potest dari accidens supernaturale creaturarum conditioni naturaliter debitum, nego: sponte, & ex divina liberalitate collatum, concedo. Et distinguo cons. Ergo potest dari substantia supernaturalis, quam Deus naturaliter debeat in

in sui visionem movere, nego consequentiam: quam Deus in sui visionem moveat gratuito & libere, concedo consequentiam, & nego suppositum: ea enim substantia, quæ videret Deum motione ejus liberali, gratuita, & nullatenus debita, non esset revera supernaturalis, nec naturali, sibi que indita virtute videret ipsummet Deum.

Hæc respondeo, ut evitetur modo quaestio de supernaturalibus auxiliis, atque habitibus, quæ sunt quidem accidentia, & intrinsece inhærent, sed non sunt fortasse mortuæ illæ qualitates, quas Theologorum vulgus invexit. Nam gratiam actualem quidam cum Suarezio in intima Dei assistentia sitam esse contendunt, quidam in actionibus indeliberatis ab ipso Deo præmovente perfectis, quidam in Dei motione quemcumque actum etiam indeliberatum præcedente: & qualitatem illam adhuc pluribus incompertam etiam Thomistæ aliqui rejecerunt, præsertim Joannes Gonzalez scriptor in hoc argumento clarissimus. Gratia itaque actualis est procul dubio supernaturale accidens respectu rationalis creaturæ, cui divina misericordia confertur, sed non est entitas parva, vel magna ab ipso Deo, ejusque concursu ad opus salutare distincta. Habitualis vero est ipsa participatio divinæ naturæ, sive forma, & modus quidam vitalis a Deo in anima excitatus, eique inhærens, a quo recte ordinata, & iusta sit permanenter, & unde consurgit in eadem anima vis, & facultas merendi, necnon promptius, ac rectius supernaturaliter operandi, ipso Deo, ut diligentibus se spondit, apud eam veniente, et mansionem faciente, atque peculiari gratia vigorem extraordinarium superfundente. Hoc sensu dantur accidentia supernaturalia. Quæ, cum sint a Deo, vel ab ejus operationibus indistincta, non patiuntur a nobis etiam admitti rem aliquam per se subsistentem, sejunctam a Deo, & supra naturæ ordinem constitutam. Cujus repugnantiam abunde probat argumentum, quod suppeditat Augustinus lib. 11. de Civit. Dei cap. 2. dicens: *Quamvis non omnis beata possit esse creatura; ea tamen, quæ potest, non ex se ipsa potest, quæ ex nihilo creata est, sed ex illo, a quo creata est.* Ex quo igitur creatura sit ex nihilo, non potest natura sua esse beata, neque naturaliter eas perfectio-

nes habere, quæ ordinem universæ naturæ superexcedunt. Atque ne vager longius. Detur substantia quæcunque possibilis. Habet ne Deus aliquid dependentiæ ab hujusmodi substantiæ vi intellectrice? Minime gentium. Ergo, inquit Emmanuel Maignan. Ph. sacræ cap. xv. Prop. 111. nullam habet intellectus divino inferior aciem tam perspicacem, ut ejus aspectui Deus se non valeat subtrahere.

S C H O L I O N.

„ **C**reaturam supernaturalem dicimus,
 „ non quæ ordinem jam constitutum
 „ rerum excedat, sed quæ supra naturam
 „ conditionemque creaturarum etiam possi-
 „ bilium elevetur. ! Nam posse a Deo
 „ semper produci perfectiora iis, quæ creare
 „ decrevit, & ratio omnipotentis demon-
 „ strat, & superiori libro declaratum est,
 „ Igitur creaturam rationalem, ac super-
 „ naturalem illam futuram fore affirmamus,
 „ si condi posset tam excellens, ac nobilis,
 „ ut quæ modo sunt beneficia gratiarum,
 „ cujusmodi sunt gratia, lumen gloriæ,
 „ aliaque id genus, forent illi connatura-
 „ lia, atque ingentis proprietates. Hanc
 „ vero Creaturam impossibilem dicimus.
 „ Primum quoniam creatura supernaturalis,
 „ quod per gratiam, aliaque supernaturalia
 „ non consequitur, id obtineret tanquam
 „ naturalem proprietatem. Esset ergo na-
 „ tura sua Dei filia, quoniam per gratiam
 „ sanctificantem redditur Dei filia adopti-
 „ va. Pari ratione foret natura sua immor-
 „ talis; nam id per gratiam nanciscitur,
 „ ut beatitudinem adepta mori ulterius non
 „ possit. Similiter in peccatum labi non
 „ posset, quod & per gratiam superna ei
 „ Deus largitur in patria. Naturali item
 „ facultate Deum ipsum, ut in se est,
 „ intueretur, cumque flagrantissima carita-
 „ te diligeret, suamet natura beata. Es-
 „ set denique immutabilis, ideoque suum es-
 „ se. Quis potest mente assequi, in ordi-
 „ ne naturali comprehensum iri substantiam
 „ aliquam, cui inesset Dei naturalis filietas,
 „ quæque foret omni ratione immortalis,
 „ peccandi incapax, propria sua virtute
 „ beata, Deoque immutabiliter adhærens,
 „ & nihilominus creata, producta ex ni-
 „ hilo, & Deo auctore suo longe inferiori
 „ Nul-

„ Nullum autem robur habere mihi vi-
 „ detur petita ab accidenti supernaturali
 „ comparatio. Etenim accidens inhæret al-
 „ teri, substantia vero est in se, ac per
 „ se. Quare accidens, etiamsi supernatu-
 „ rale sit, creatum est, quoniam creatum
 „ est quidquid in alio recipitur: nam esse
 „ increatum esse irreceptum est. At sub-
 „ stantia, quæ supernaturalis foret, non
 „ haberet esse supernaturale in se receptum,
 „ & consequenter per suum esse non di-
 „ stingeretur a substantia increata. Ita
 „ ratiocinantur Ægidiani.

CAPUT II.

*Quod potest supernaturali lumine gloria
 rationalis Creatura Deum intueri,
 non autem illum comprehendere.*

IN alterum e diametro oppositum Euno-
 mianis errorem septimo Christiani nomi-
 nis sæculo inciderunt Armeni, qui intelle-
 ctum creatum, neque superno suffultum lu-
 mine posse clare Dei visione frui prefracte
 negaverunt. Quorum hæresim luculenter
 perstringit lib. xiv. cap. i. Radulphus Ar-
 chiepiscopus Armacanus. His vero accesser-
 unt, imperante Andronico Juniore, &
 Joanne Cantacuzeno, Tessalonicenses Mo-
 nachi Palamitæ, contra quos steterunt Bar-
 laamus, & Acindynus, ut diximus cap. iv.
 præcedentis libri. Non enim putandum est,
 Barlaamum pluribus Græcorum Pseudosy-
 nodis damnatum partibus adhæsisse Palamæ,
 ejusque gregalium, ut ex Leone Allatio
 male refert Theologus alias accuratissimus
 Tract. de Vis. Dei quæst. i. dub. v. pag.
 155. Asserebant autem Palamitæ isti, di-
 vinam essentiam, cum sit lux inaccessibi-
 lis, videri a Beatis tantummodo in quo-
 dam lumine increato, & a divinitate dif-
 fuso ipsis etiam corporeis oculis aspectabili,
 eo ferme pacto, quo sol, in quem non
 possumus aciem figere oculorum, in radiis a
 se emissis conspicitur. Horum Græcorum
 hæresis sequenti exagritabitur capite, in quo
 de lumine gloriæ disputabitur. Nunc vero
 cum omnibus orthodoxe sentientibus sit.

PROPOSITIO I. Intellectus creatus
 superno aliquo lumine circumfusus potest
 Deum, ut in se est, intueri.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Aperte probatur i. ex Dei verbo: *Beati
 mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, in-
 quit Matth. cap. v. 8. *Videmus nunc per spe-
 culum in enigmate, tunc autem facie ad fa-
 ciem*: Apost. i. ad Corinth. cap. xiii. 12,
 & ibidem: *Nunc cognosco ex parte; tunc au-
 tem cognoscam, sicut & cognitus sum. Si-
 miles ei erimus, quoniam videbimus eum,
 sicuti est*: 2. Joannis iii. 2. Et similiter
 de Angelis ait D. Matth. xviii. 10. *An-
 geli eorum in calis semper vident faciem Pa-
 tris mei, qui in calis est*. Quibus apertissi-
 mis divinarum Scripturarum repromissioni-
 bus accedit definitio Florentini Concilii sess.
 xxvi. in decreto unionis, & Bened. XII.
 in Extravaganti, *Benedictus Deus*. Ubi de-
 cernitur ex utraque corporibus Justorum animas
 Divinam essentiam facie ad faciem videre.

Firmatur propositio PP. auctoritate. Quos
 inter Irenæus lib. iv. cap. 37. *Homines, in-
 quit, videbunt Deum, & vivent per visio-
 nem, immortales facti, & pertingentes us-
 que ad Deum. . . Ille autem volens videtur
 ab hominibus, a quibus vult, quando vult,
 & quemadmodum vult*. Clemens Alex. lib.
 v. Stromat. *Perspicuum est enim, nullum
 unquam vitæ suæ tempore posse Deum perspi-
 cue comprehendere. Qui autem sunt mundi
 corde, Deum videbunt, postquam extremam
 perfectionem attigerint*. Comprehendere au-
 tem, ait Clemens, id est, clare percipe-
 re, & intueri, quod in præsentī vita aut
 nulli, aut paucis dumtaxat concessum est.
 Gregorius quoque Nazianzenus orat. xx. a
 Beatis, ait: *Sanctam, ac beatam Trinita-
 tem videri purius, ac perfectius*. Idem tra-
 dunt Latine Doctores Ecclesiæ. Ambrosius
 Comment. in Lucam l. iii. Novatianus de
 Trinit. cap. 26. Magnus Gregorius lib. 18.
 Moralium cap. 28. Prosper de vita contem-
 plativa cap. 4. Bernardus serm. iv. in Fe-
 sto omnium Sanctorum. Sed omnium di-
 sertissime Augustinus Epist. iii. & 112. nec
 non lib. xii. de Gen. ad lit. 26. xxii. de
 Civit. Dei cap. 29. Tract. xxv. in Joan. &
 alibi. Unum tantum locum ex Epist. cxii.
 recitabo. *Si queris, utrum Deus possit vi-
 deri? Respondeo: Potest. Si queris, unde
 sciam? Respondeo, quia in veracissima Scri-
 ptura legitur: Beati mundo corde, quoniam
 ipsi Deum videbunt, & cetera talia. Si
 queris quomodo dictus sit invisibilis, si vi-
 deri potest? Respondeo invisibilem esse natu-
 ra;*

ta ; videri autem cum vult , sicut vult . Si quæris , utrum etiam sicut est possit aliquando videri ? Respondeo filiis hoc esse promissum , de quibus dictum est : Scimus , quia cum apparuerit , similes ei erimus , quoniam videbimus eum , sicuti est . Si quæris unde eum videbimus ? Respondeo , unde Angeli vident , quibus tunc erimus æquales , idest , in Calis videbimus . Scriptum est enim : Angeli eorum in calis semper vident faciem Patris , qui in calis est .

Probatur denique Theologica ratione . Potest homo per gratiam consequi ultimum finem suum , æternamque vitam , ac re promissam sibi perpetuam beatitudinem . Ultimus finis , sempiterna vita , atque repromissa beatitudo est visio divinitatis in se . Ergo potest homo per gratiam in se ipsa divinitatem conspiciere . Augustini est consecutio ista laudato nuper libro de Civit. Dei . ubi ait : *Premium itaque fidei nobis visio ista servatur . Et i. Confess. i. Fecisti nos Domine ad te , & inquietum est cor nostrum , donec requiescat in te .*

Opp. i. Sacrae literæ aperte testantur Deum invisibilem esse , & inhabitare lucem inaccessibilem ; ita nempe Apostolus in i. ad Timoth. i. v. 17. & vi. v. 1. Deinde hanc soli Filio privilegii tribuunt prærogativam , ut ipse solus noverit Deum Patrem dicente Matth. cap. xi. 27. *Nemo novit Filium , nisi Pater ; neque Patrem quis novit , nisi Filius .* Et Joan. vi. 46. *Non quia vidit quisquam Patrem , nisi is , qui est a Deo ; & cap. i. v. 18. Deum nemo vidit unquam : Unigenitus filius , qui est in sinu Patris , ipse enarravit .* Demum nec etiam Angelis facialis , ut appellant , Dei visio conceditur , quandoquidem ejus anguntur desiderio : ait namque Petrus Epist. i. cap. i. 12. *In quem desiderant Angeli prospicere .* Stant ergo contra assertum istud momenta Verbi Dei scripti luculentissima .

Resp. nego consequentiam . Primo enim ab Apostolo dicitur Deus invisibilis , quoniam neque oculo corporeo cerni potest , neque naturali cujusvis intellectus acumine , neque visione comprehensiva , de qua postmodum . *Quia nec ista testimonia falsa esse possunt . Beati mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt . Et : Scimus quia cum apparuerit , similes ei erimus , quoniam videbimus eum sicuti est ; negare non possumus*

filios Dei visuros Deum : ait S. P. Augustinus Ep. 111. Ubi probat Deum ab Apostolo appellari invisibilem , divinamque lucem inaccessam , propterea quod non videtur in hoc sæculo , & in altero nonnisi oculis cordis , mente scilicet , & affectu . Filio autem soli perfecta Patris notitia idcirco tribuitur , quoniam ipse in paterno consistit sinu , & exquisitam habet , perfectissimamque cognitionem ; vel quoniam cum Patre habens cum divinitatis , tum scientiæ unitatem quidquid ei erat placitum , & ejus consonum voluntati , intimus corde perno- vit : vel demum , quia Filius primus omnium cæli portas reseravit , nulli patentes , nisi quibus Patrem , fideique mysteria interioris gratiæ revelaverit illustratione . Quæ omnia ex Evangelicis verbis sunt manifesta ; nam Matth. xi. hæc leguntur : *Neque Patrem quis novit , nisi Filius , & cui voluerit Filius revelare .* Et Joannis vi. statim sequitur : *Qui credit in me , habet vitam æternam .* Quamquam eo loco affirmat neminem Patrem vidisse suum , contra Judæos hæc submurmurantes : *Nonne hic est Jesus filius Joseph , cujus nos novimus patrem , & matrem ? Quomodo ergo dicit hic : Quia de cælo descendit ?* Verba denique Petri Epist. i. si referantur ad Christum , vel ad Spiritum Sanctum , significant Angelos gaudere de Christi glorificatione , vel summa cum voluptate Spiritum Sanctum cum Patre Filioque intueri , non eo desiderio , in quo est anxietas , sed eo desiderio , quod in completa satietate semper accenditur , prout exponit Hom. viii. in Ezech. Magnus Gregorius . At si referantur ad Fidei Sacramenta , ut plures contendunt , quod Græca , & Syriaca habeant constanter , *In quem , eis non , in quem , eis ov* prout & in Latinis nonnullis legitur , atque apud Ambrosium lib. iv. de Sacram. cap. 2. & Isidorum Pelusiota lib. i. Epist. 119. Estium quoque Comment. in hunc locum , Hugonem Grotium &c. tunc apertissimus videtur sensus , Angelos magnopere exoptare Christianæ Fidei incrementum , & summo cum gaudio conspiciere præcognitam hominum redemptionem , dignitatemque Evangelii : de quo ait Paulus in i. ad Timoth. 3. 16. *Et manifeste magnum est pietatis Sacramentum , quod manifestatum est in carne , iustificatum est in spiritu , apparuit Angelis , prædicatum*

tum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

Opp. 1. Deus cum sit infinitus esse non potest creatæ, ac finitæ potentia objectum; debet enim inter objectum, & potentiam aliqua dari proportio. Intellectus rationalis creaturæ est finita, ac limitata potentia: Ergo Deus nequit esse istiusmodi intellectus objectum.

Resp. dist. majorem. Deus non potest esse objectum creatæ, ac finitæ potentia, naturali virtute sibi indita, ac propria operantis, concedo: intima Dei omnipotentia, ejusque virtute illam præmovente, & elevante, prodeuntis in actum, nego. Deus non est objectum intellectus creati per naturales vires percipientis, atque intuentis, sed ut videat abstractivè incommutabilem veritatem, eget divino lumine intime illustrante, rectamque veri notionem exhibente; atque ut videat in se, & facie ad faciem, indiget eodem lumine nedum illustrante, sed etiam per modum objecti specialiter concurrente, & intellectum vividius excitante. Quod vero naturalis potentia supernaturali suffulta virtute extranaturalem rerum sphaeram exire valeat, revocari non potest in dubium, quum credere, diligere, & vitam æternam promereri, quod perficere non possumus naturaliter, non sit nobis impossibile accedente auxilio divinæ gratiæ, & speciali Dei præsentia, & concursu.

Insurges: Corporeus oculus, ut videbimus infra, nulla supernaturali virtute elevari potest ad videndum in se, non dico Deum, sed nec Angelum. Atqui major est distantia inter intellectum creatum, & Deum, quam inter oculum, & Angelum. Ergo &c.

Resp. causam, cur oculus corporeus Angelum, aut Deum in se videre nequeat, petendam minime esse a potentia visivæ finitæ, sed a modo, quo objectum attingit. Fit enim visio per hoc, quod radii a re corporea exeuntes retinam feriant, & tot pressiones in nervi optici latitudinem imprimant, quot sunt diversi colores, aut diversi luminis gradus in omnibus partibus objecti. Quam retinæ latitudinem, pressionemque incidentium radiorum, speciem vocant, imaginem, ac similitudinem rerum corporearum: atque ita fit visio incisione,

& refractione radiorum, per quam retinæ capillamenta, motuumque oriuntur excitationes, quarum occasione perficitur animæ sensus. At spiritualia non horum impressione simulacrorum, sed in seipsis, dummodo menti sint præsentia, conspiciuntur. Itaque dist. maj. Corporeus oculus elevari non potest ad videndum in se Deum, vel Angelum, propterea quod sit potentia finita, ac distans a Deo, vel Angelo, nego; propterea quod visus natura sua sit sensus, ac perceptio in sola imagine, ac simulacro corporalis objecti radiorum ordinata incidentia depicto, nervorumque motione ad mentem delato, concedo. Huc spectat responsio e scholarum trivio petita, inter oculum, & Deum nullam esse proportionem neque entitatis, neque habitudinis.

Est tamen quorundam Philosophorum sententia, præsertim Maignani Philos. Nat. cap. xxxiii. & Antonii le Grand part. iii. cap. ix. posse Deum, vel Angelum oculis corporeis cerni etiam absque ullo assumpto corpore. Cum enim res corporeæ nullam aliam agendi vim habeant, quam ut moveant localiter; substantiæ spirituales videri possunt oculo corporis, si omnes motus exerceant, quos exercet, dum videtur, substantia corporea. Atque, inquit, hoc modo expeditius intelligitur, quomodo Angeli se visui mortalium exhibeant, statimque abscondantur, videlicet movendo organum, lucemque flectendo, ut flecteret, ac moveret corpus assumptum; & pro sua voluntate hujusmodi motiones omittendo, quod est sese hominum visui subtrahere. In quorum sententia ad argumentum respondetur non repugnare, quod Deus videatur ab intellectu creato & finito, licet sit increatus, & infinitus, quoniam videtur modo finito; quemadmodum, licet sit incorporeus, videri potest ab oculo, quoniam videtur modo corporeo. Neque, si hæc concedantur, sequitur Deum videri posse oculo corporis in se, & facie ad faciem, quoniam videre modo corporeo, non est videre in se, sed videre in simulacro & imagine picta, ut diximus, in latitudine retinæ.

PROPOSITIO II. Intellectus creatus Deum videns non potest illum comprehendere.

Comprehensionis nomine non qualemunque cognitionem, sed plenissimam hoc loco intelligimus; nam S. P. Augustinus epist. 112. ad Paulinam cap. 9. ait: *Aliud est enim videre, aliud est totum videndo comprehendere: quandoquidem id videtur, quod præsens utcumque sentitur; totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt: sicut te nihil latet præsens voluntatis tue, circumspicere autem potes fines annuli tui*. Ex. gra. duo posui, quorum alterum ad mentis obtutum, alterum ad corporales oculos pertinet. Et serm. xxxviii. de Verb. Dom. alterum profert exemplum de homine, cujus videmus faciem, non autem illum comprehendimus, quod uno eodemque tempore faciem, ac dorsum nequaquam aspiciamus. Requiritur autem ad comprehensionem, ut præter essentiam rei tota illius cognoscatur efficientia, & quilibet effectus, qui potest inde manare; idest, tam ea, quæ *formaliter*, quam ea, quæ *eminenter* dicuntur inesse. Atque ita, ut comprehendatur Sol, non sufficit lucem, caloremque percipere, sed etiam quidquid ejus continetur potestate, ac virtute, aurum, lapides, plantas, & corpora alia, quorum habet vim effectricem. Ad comprehendendum itaque Deum opus est, ut cognoscantur universa, quæ ipsius scrutatur intelligentia, aut potest infinita virtus producere. Alii Theologi comprehensionem diversimode accipiunt: sed illam hoc modo explicant fere omnes nostri, itemque Vasquesius, & Petavius, qui lib. vii. cap. 4. plura illorum, qui scripserunt contra Anomæos, ad comprehensionis naturam illustrandam recitant testimonia.

Probatur 1. Propositio ex sacris literis; quum Job cap. xi. 7. habeatur: *Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & uſque ad perfectum Omnipotentem reperiſ?* Eccl. xxxv. 26. *Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram*. Ad Rom. xi. 33. *Incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus*. In quibus notandum eſt ita Deum incomprehenſibilem dici, ut nullibi aſſeratur, quod plane comprehendere poſſit, non ſicut dicitur inviſibilis, quod non aſſeritur ubique, & conſtanter, ſed viſio ipſius ſæpe ſæpius promittitur: quod argumento eſt

non videri nativa creati intellectus virtute, videri tamen per gratiam. Concilium quoque Lateranenſe cap. *Damnamus*, approbat, & definit: *Deum eſſe ſummam quamdam rem incomprehenſibilem*.

Tradunt id unanimi conſenſu Eccleſiæ Patres. S. Epiphanius hæreſi lxx. *Cum inviſibile illud, inquit, infinitum aſpicit, non quatenus infinitum eſt illud intuetur; ſed quantum illius, quod imbecillum eſt, natura capere poteſt*. Quod comparatione illuſtrat hominis per anguſtum foramen aſpicientis, qui totam non videt illius altitudinem, atque extensionem. Chryſoſtomus Hom. iv. contra Anomæos: *Dei exquisitam comprehensionem habere non poteſt Angelus, aut ulla creatura*. Et S. P. Aug. ſerm. xcvi. alias xxxviii. de Verbis Dom. *Si enim comprehendis, non eſt Deus. Sit pia confeſſio ignorantia magis, quam temeraria profeſſio ſcientia. Attingere aliquantulum mente Deum magna beatitudo eſt; comprehendere autem omnino impoſſibile*.

Probatur demum ratione. Tunc comprehenditur objectum, quando nil latet videntem, quando cum amplitudine rei cognitæ mentis æquatur cognitio, quando percipitur quidquid in re objecta continetur, & ab ea poteſt effici; quam comprehensionis ideam ſupra explanavi, illamque erudita tradit antiquitas, neque eam rejicit S. Thomas in iii. contra Gentes cap. 56. Atqui non poteſt intellectus creatus & finitus hæc omnia percipere, cum latitudinem habeant infinitam, neque certus ſit divinæ potentia, ac virtutis terminus; ſed procreari poſſint perfectiora in infinitum effecta: Non ergo poteſt mens finita & creata Deum comprehendere. Confirmatur: Ambroſius lib. v. de Fide cap. 7. Hilarius libro 9. aliique Patres demonſtrant Filii divinitatem, quia in eo theſauri omnes ſapientia, & ſcientia Dei ſunt abſconditi, novitque numerum omnium ſæculorum, ſuorumque operum virtutes omnes, & cauſas: Si ergo ad hanc ſapientia plenitudinem quis pertingeret, poſſemus argumentatione ſimili demonſtrare, hunc eſſe ejuſdem cum Deo ſummæ, perfectiſſimæque ſubſtantia.

Opp. 1. Beati vident Deum, ut eſt in ſe, cognoscunt non ex parte, ſed quemadmodum cogniti ſunt, noſcunt ſupereminentem

tem caritatem scientiæ Christi, implentur in omnem Dei plenitudinem, scrutantur quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas; & profundum. Hæc omnia divinarum Scripturarum sunt verba. Igitur Beati Deum revera comprehendunt.

Resp. nego conf. Potest enim objectum aliquod videri in se, & facie ad faciem, tametsi minime tota ejus latitudo percipiatur, ut constat allatis exemplis hominis videntis per angustum foramen cælum, & intuentis faciem alterius hominis. Potest quoque totum videri objectum, & non ex parte, licet non comprehendatur, quando scilicet nihil latet videntem eorum, quæ *formaliter* sunt in re objecta; sed non attinguntur quæcunque ab ipsius pendent efficientia, ut explicavi comparatione videntis totam etiam, splendidissimamque lucem Solis. Potest cognosci Dei bonitatem latissime in omnes homines se diffundere, & ex infima depressione miserrimos sollevare, quamvis hanc bonitatis amplitudinem, fundumque non possimus metiri, sicuti videmus e sublimi specula maris vastitatem non inspecto opposito littore, quo circumscribitur, & aquarum gurgite, quo impletur. Potest denique anima in plenitudinem felicitatis immitti, & omni gaudio prorsus exoleri, etsi totam non comprehendat divinitatem; ut potest vas in aquam totum immergi, eaque plenum fieri, etiamsi capere solum possit minimam copiam aquarum.

Opp. 2. Beati totum Deum ita vident, ut nihil eos lateat: Videre objectum, ita ut nihil lateat videntem, est illud comprehendere: Ergo Beati Deum comprehendunt. Ma. pr. Non potest res simplicissima, & carens partibus in se, & dilucide conspici, quin tota videatur: Deus est res simplicissima, & carens partibus: ergo &c.

Resp. dist. ma. Nihil eos latet earum perfectionum, quæ sunt in Deo *formaliter*, concedo; quæ sunt in Deo *eminenter*, nego. Constat responsio ex dictis. Sunt qui his, ac similibus argumentis respondent, comprehensionem requirere æqualitatem & commensurationem cognitionis cum objecto: nempe, ut istud cognoscatur secundum omnes perfectionis suæ gradus. In quorum sententia, etsi Dei videretur plenitudo extensive, non foret tamen visio vere com-

prehensiva, quod non esset hujus cum re objecta adæquatio. Sed cum istud scholarum dogma improbent eruditi viri quamplurimi, satius erit si hac recente missa opinione, jamdudum impressis vestigiis gradiamur.

Dices: Beati divinam vident omnipotentiam: Divina omnipotentia connotat omnia, quæ produci possunt a Deo, & quæ in eo continentur eminenter. Ergo Beati vident & ea, quæ sunt eminenter in Deo, atque illum comprehendunt.

Resp. eodem modo dist. majorem: Vident divinam omnipotentiam in se, idest divinitatem, ejusque vim effectricem creaturarum, conc. vident divinam omnipotentiam secundum id, quod eminenter præcontinet, nimirum quascunque perfectiones creaturarum, quæ produci possunt a Deo, subdistinguo; communi quadam, ac generali perceptione, quam efficit idea Omnipotentia, conc. peculiari, ac distincta, quæ proficiscitur ab idea exhibente in particulari perfectionem singularum creaturarum, quas ipsa connotat Omnipotentia, nego. Scilicet, ut videas sapientiam, providentiam, omnipotentiam, aliaque Dei attributa, sat est intueri divinitatem, quæ intelligit quidquid verum est, operatur quidquid bonum est, & producere valet quidquid possibile est. Ut vero divinitatem illam comprehendas, requiritur, ut clare percipias etiam objecta ipsa, & effectus, qui ad ipsam divinitatem quomodolibet referuntur.

C C H O L I O N.

„ **A**Dversus priorem propositionem quidam Scholastici alia quadam objecta proponunt. Primum quidem: Rationalis creatura producere nequit habitum supernaturalem, sit in exemplo, habitum fidei, caritatis, ceterarumque virtutum: igitur nec producere poterit supernaturalem actum, cujus generis est Deum intueri facie ad faciem, atque ut est in se. Alterum vero: Objectum supernaturale attingi nequit, nisi modo supernaturali: ergo objectum infinitum pari ratione attingi nequit, nisi modo infinito; cujus finita & limitata potentia prorsus est incapax. Adversus item propositionem

„ possi-

„ positionem alteram : Comprehendere nihil est aliud , quam totum videre : Deus autem partibus , & extensione caret ; cum indivisibilis , & simplicissimus sit . Videtur itaque a beatis totus , ideoque comprehenditur .

„ Facillima est responsio . Primum enim retorquetur ad demonstrandum oppositum : quippe per auxilia supernaturalium gratiarum actus *supernaturales* , ut fidei , caritatis , &c. eliciuntur . Habitus autem *supernaturales* , quemadmodum & actualium gratiarum dona , nequeunt a creatura rationali produci , quoniam ei conferuntur , ut supra naturales vires operetur ; & quod naturam perficit , elevat , eique potestatem confert sublimiorem atque perfectiorem , ipsam naturam excedat , necessum est . Quod sequitur , eadem diluitur facilitate . Etenim illa est actio *supernaturalis* , quæ versatur circa objectum supernaturale . Est autem actio *in finita* , quæ nullo circumscribitur termino : ideoque *supernaturalitas* ab objecto naturæ ordinem excedente desumitur , *infinitas* ex ipsius actionis incircumscripta virtute . Quamobrem , ut actio sit *supernaturalis* , sufficit si qualitas supernaturalis accedat , quæ naturalem potentiam perficiat : Ut vero actio *infinita* sit , necessaria item est vis , aut qualitas infinita . Qualitas supernaturalis creaturæ communicari potest , qualitas infinita communicari non potest . Tertium item quamfacillime solvitur . Etenim Deus *formaliter* , ut Scholastici inquirunt , est unus , est simplex , est impartibilis ; *eminenter* autem est omnia , est singulorum rerum perfectio , est multiplex essentia , virtus , proprietas . Quamobrem distinguitur propositio : Est simplex ac totus videtur , secundum id quod *formaliter* est , prout requiritur ad visionem , quæ dicitur *intuitiva* , concedo ; secundum id , quod est *eminenter* , prout necessum est ad cognitionem illam , quæ in Scholis dicitur *comprehensiva* , id negamus .

CAPUT III.

Inquiritur in varias veterum , ac recentiorum de lumine gloriæ opinionationes .

SATIS fit ex antecedente cap. manifestum posse rationalem creaturam , si lumine illustretur superno , usque ad beatissimam Dei visionem pertingere , quod nativa , ac naturali virtute minime potest assequi . Hujus superni luminis necessitatem demonstrat Viennense Concilium damnans Beguardos , & Beguinas asserentes , *Quod qualibet intellectualis creatura in seipsa naturaliter est beata ; quodque anima non indiget lumine gloriæ ad Deum videndum , & eo beate fruendum* . Atque istud impium dogma priori cap. profligavimus . Inquirendum ergo , in quo necessarium illud lumen sit proprie constituendum ; quod Concilium ne Scholasticorum placitis definitionem Fidei immisceret , caute prætermisit .

Fuit ergo Gregorii Palamæ , aliorumque Græcorum sententia lumen gloriæ esse lucem increatam ; a divinitate diffusam , ab eaque distinctam realiter , etiam corporeis oculis aspectabilem . Pro quorum errore , supino quidem , atque inter hæresum monstra censendo , hæc afferri possent momenta . Primo : Definitum est in Synodo Byzantina act. iv. sub Andronico Juniore , & Joanne Patriarcha contra Barlaamum , & Acindynum , lumen Transfigurationis Dominicæ increatum esse , & a divina substantia distinctum : idque Monachi omnes Thessalonicenses tam aperte demonstrarunt , ut in horum sententiam Synodus universa descenderit ; ac demum Barlaamus ipse , ut refert Cantac. lib. 2. cap. 40. prodiens in medium , veniamque suppliciter petens propriam confessus sit ignorantiam , & causæ cesserit . Deinde , ut argutabatur David Monachus , Dei substantiam neque homo , neque Angelus videre potest , quum Deus inhabitet lucem inaccessibilem : videtur itaque in lumine , quod est quidem increatum & a Deo emanans , sed non divina substantia . Præterea sic argumentatur Philotheus ; Quemadmodum sol ab oculo , ita Deus ab intellectu videtur : At sol non potest videri ab oculo , nisi radiis ab illo effusis ; nam si quis

si quis propius accedere tendat, ob luminis immensitatem exurit, & excæcatur: Igitur neque Deus lux inaccessa, & invisibilis conspici potest ab intellectu, nisi in lumine quodam divino a se profluente. Postremum Græcorum illorum argumentum est: Lumen gloriæ est regnum Patris, paratum sanctis ante mundi constitutionem: Regnum Patris æternum est, & increatum: Ergo æternum, & increatum est lumen gloriæ.

Verum contra hanc absurdam Palamitarum opinionem immotum stat fundamentum, quod præmissum est cap. v. superioris libri Prop. III. Quidquid est, aut Deus est, aut creatura: Lumen illud non est Deus: Ergo est creatura. Tum illud Barlaami, & Gregoræ: Quod oculis corporeis visum est, non est lumen increatum, ac divinum: Thaborium lumen corporeis oculis visum est a discipulis: Ergo Thaborium lumen divinum, & increatum non erat. Hæc autem adeo sunt inconcussa, ut ipse Cantacuzenus Gregorii Palamæ studiosissimus cap. 39. scripserit: *Ut legatus Patrum verba ei recensuit, ad cetera quidem se continuit: lucem autem in Thabor incretam audiens: O rem absurdam, exclamat; fumum enim fugientes in ignem incidimus. Audi cælum, & auribus percipe terra. Lux in Thabor increta: quid ergo illa aliud, nisi Deus secundum vos? nihil enim incretum, nisi Deus. Si autem lumen illud neque res condita, neque Dei natura est, (Deum enim nemo vidit unquam) quid reliquum, nisi vos duobus Diis servire, uni quidem omnium fabricatori, quem & inaspectabilem omnes confitemur: alteri vero ex sententia vestra sub aspectu cadenti, & increato lumini? Cui argumentationi plura Cantacuzenus ipse, & Philotheus Patriarcha reponunt, sed futilia verba sunt, ut observat in notis ad Hist. Cantac. Gretserus.*

Argumentis autem superius positis facillime occurrit. Nam ad primum dico Synodum illam Byzantinam, aliasque habitas in causa Barlaami, & Acindyni non esse œcumenicas, ut falso putat Prateolus, sed Schismaticorum Græcorum ab Ecclesiæ sinu, & veritatis, fideique lumine aberrantium. Præterea neque certum est eam Sy-

nodum, præsertim cui Barlaamus interfuit, aliquid de increato lumine decrevisse; sed, si quid statutum est, evenit postquam Barlaamus Byzantio discesserat, frigidius catholicam veritatem sustinente Acindyno. Quamquam vero Cantacuzenus scribit, Barlaamum a Palama publice convictum, & propriam confessum ignorantiam, & omnem diligentiam pro errore emendando impigre se adhibiturum promississe; Gregoras tamen lib. x. narrat noluisse Imperatorem, ut de his, quæ ad dogmata spectabant, ageretur, & Barlaamum sub vesperam spectaculo Synodali absoluto, ignominiam gravissime ferentem, plenis velis in Italiam, & ad Latinorum instituta, quibus erat educatus, rediisse. Secundum autem argumentum, quod in relatione de dissidio Barlaami, & Palamæ refert David Monachus, si quid efficeret, probaret tantum errorem, qui olim apud Armenios invaluit, non posse divinitatem in se videri, & quem paullo ante impugnavi. Tertium nihil est præter anilem delirationem; quippe supponit operationes, ac proprietates Dei realiter distingui a divina substantia, quemadmodum splendor solis a sole. Postremum denique potest ultro concedi; nam regnum æternum paratumque ante mundi constitutionem nihil est aliud, quam ipse Deus, qui olim dixit Abraham: *Ego merces tua magna nimis.*

Refutata opinione Gregorum, videndum est de communi Scholasticorum sententia. Uno ore affirmant lumen gloriæ esse qualitatem, & habitum supernaturalem infusum a Deo intellectui Beatorum, quo is ad videndum intuitive Deum elevatur. Quod Theologi probant his argumentis; ac primo: Non minus est permanens in beatis lumen gloriæ, quam sint in viatoribus fides, spes, caritas, & aliæ supernaturales virtutes: Istæ sunt quidam habitus, & qualitates creatæ, & a Deo infusæ: Ergo qualitas, & habitus creatus, & infusus a Deo, est etiam lumen gloriæ. Rursus: Requiritur lumen gloriæ non ex parte objecti, cum illud sit summe intelligibile, sed ex parte potentiae, quæ perfici debet, & ad actum supernaturalis visionis expeditam adipisci facultatem: Intellectus vero non potest hoc modo perfici, nisi creatam qualita-

litatem a Deo infusam recipiat. Denique: Lumen gloriæ neque Deus est, neque ipsa visio, ut Nominales arbitrantur: Non est Deus, nam alias damuari non debuissent Beguardi, quandoquidem non negarunt Deum ad beatam visionem intervenire, neque est ipsa visio, quia Viennense Concilium definit requiri lumen ad visionem Dei, ideoque sufficienter hanc ab illo discernit: Atqui si lumen gloriæ non est Deus, neque ipsa visio, necesse est, ut sit qualitas creata, & habitus supernaturalis animæ infusus: Ergo, &c.

Huic sententiæ tam firmiter adhærent S. Thomæ, ac B. Ægidii Discipuli, ut affirmant, neque divinitus fieri posse, quod absque huiusmodi creato lumine divina videatur substantia: quod sequentibus demonstrant argumentationibus. Non potest, inquit, oculus carnis videre solem, nisi ejus lumine affectus: Ergo neque intellectus Deum, nisi ipsius fulgore, ac lumine irradiatus. Ad hæc: Non sufficit ad videndum Deum in se uberior concursus, ut Schotistæ, Tournely, Duhamel; & communiter existimant recentiores, cum istiusmodi concursus nihil ponat in potentia, sed solum influat in actum: Requiritur ergo superinfusa aliqua virtus creata, quam lumen gloriæ propter munus mentem illustrandi compellamus. Tertio, ut arguit Contensonius, tametsi Deus supplere possit causæ secundæ efficientiam, & producere ex. gr. lucem absque sole, non potest tamen efficere, ut causa aliqua effectum producat absque intrinseca virtute producendi, & sol illuminet non formatus vi illuminandi: Non ergo efficere potest, ut intellectus divinitatem in se attingat, nisi suffultus sit supernaturali luminis gloriæ virtute.

Ab hac communiori sententia nonnulli recedunt, qui existimant lumen gloriæ idem esse cum specie impressa, quam major pars Theologorum docet esse eandem divinam essentiam unitam menti beatorum. Et quidem nullam dari claram imaginem, ac similitudinem Dei, quæ creata sit, rectissime probat S. Thomas, quoniam per similitudinem inferioris ordinis nullo modo superiora possunt cognosci; non enim per speciem corporis spiritum possumus intelligere, neque per similitudinem hominis Angelum: & consequenter neque per creatam imaginem

æternam, divinamque intueri naturam. Neque vero species, & imago tam pura & defæcata potest produci, ut inaccessibleem lucem valeat quomodolibet adæquare. Quam S. Thomæ doctrinam divinitus revelatam noster appellat Ægidius. Putat ergo Emmanuel Maignan cap. xv. Philos. Sacræ Prop. vii. lumen gloriæ esse eandem speciem Dei impressam, scilicet divinam essentiam conjunctam cum intellectu creato objective: quod probat ex corporeæ lucis analogia. Si enim, inquit, species coloris nihil aliud est, quam lux suis radiis retinam feriens, quod communiter dicitur species intentionalis; neque erit lumen gloriæ aliud, quam ipsa lux divinitatis intellectui beatorum conjuncta. Hac autem sententia, ait præcedente propos. vi., optime conciliantur diversæ Doctorum sententiæ, quorum alii tradunt lumen gloriæ se tenere ex parte objecti, alii vero ex parte potentia. Nam cum sit conjunctio divinæ essentia cum intellectu, & objectum, & potentiam simul importat. Neque singularis est hæc opinio Maignan, sed eam antiquissimi aliqui Scholastici tradiderunt, quos refert noster Gavardi Tom. i. Scholæ Æg. pag. 671. Atque a specie impressa indistinctum esse lumen gloriæ putat etiam Vasquesius, sed non existimat, divinam essentiam uniri immediate beatorum menti per modum speciei intelligibilis; quod etiam sentit noster Lusitanus, & Argentinas: falso tamen, ut inferitur ex dictis.

Parum ab hac sententia distat Dionysius Petavius, qui lib. vii. cap. 8. num. iv. duo notatu digna tradit: unum est, quod nemo hætenus liquido demonstravit, qualis sit huiusmodi actiosa facultas, qua ad videndum Deum spiritualis natura fulcitur. Alterum, quod ex veterum doctrina videtur potius ad objectum, quam ad potentiam intellectricem referri. Antiquiores enim beatissimam illam lucem Deum ipsum interpretantur, ut Plotinus Enn. v. lib. iii. c. 17. ubi de Deo inquit: *Hic verus est anima finis lumen illud attingere: & per ipsum intueri: non alterius, inquam, lumine contueri, sed per ipsummet, per quod & videt. Per quod enim illuminata est, id ipsum est quod videri oportet.* Quibus similia habet S. P. Augustinus lib. i. de Peccat. meritis cap. 19. In Petavii itaque sen-

tentia, nullum est lumen gloriæ, præterquam ipse Deus; quamvis inquirendo potius hæc scribit, quam rem obscurissimam definiendo.

At Ludovicus Thomassinus lib. vi. cap. 16. num. viii. & seqq. nedum arbitratur lumen gloriæ, quod a pluribus annis increbuit, increatum, & a divinitate indistinctum; verum etiam esse specialiter personam Spiritus Sancti beatorum mentes illuminantem. Profert vero in hujus sententiæ confirmationem locum insignem Basilii lib. de Spiritu Sancto cap. 18. & alterum Gregorii Nysseni Orat. in S. Steph. qui disertissime docent, Spiritum Sanctum esse lumen illud divinum, de quo Ps. xxxv. *In lumine tuo videbimus lumen.* Addit ex istorum, aliorumque Patrum doctrina, quod sicut non possumus videre Patrem nisi per Filium, ita neque Filium videre possumus, nisi per Spiritum Sanctum, quem Filii imaginem ac similitudinem etiam Athan. in Epist. ad Serapion. & Cyrillus Alex. in xxxiii. Thel. nuncupaverunt. Ita, inquit, constare quo pacto beati videant Deum, & Deus tamen videri non possit nisi a seipso, quia vis, & potentia, qua videtur est Spiritus Sanctus, species, in qua videtur est Filius; & mens creata sub hac specie, & in hoc lumine delitescens Deum videt. Hæc ille Tom. i. Th. Dogmat. p. 392.

In expositis Theologorum placitis ubique aliquid offenditur difficultatis. Communior Scholasticorum opinio vera est in quantum locat lumen gloriæ in habitu, & qualitate supernaturali elevante potentiam: sed in eo quod sitam plures volunt naturam istius habitus in entitate creata ab anima & intellectu distincta, mihi, ut verum fatear, non probatur. Quæ est enim tam efficax, & speciosa entitas inanimis, & mortua, quæ inter creaturam, & Deum, inter finitum & infinitum inducere possit adæquationem? Et si modo ad recte de veritatibus mutabilibus judicandum eget anima, ut diximus lib. i. incommutabili, & increato lumine veritatis; multo magis superno, & increato lumine opus erit ad videndam in se, & facie ad faciem ipsam divinitatem, veritatemque immutabilem. Contra opinio Maignani in eo placet, quod lumen gloriæ a divina natura unita per modum speciei inseparatum constituat; sed munus luminis glo-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

riæ non satis exponit. Sicuti enim Gratiæ supernaturalis non est sola unio Deitatis per modum speciei intelligibilis: hanc enim gratiam non negabat Pelagius, qui admittebat propositionem ac manifestationem objecti sub nomine legis ac doctrinæ, sed necessaria est ulterius E. G. ad finem qualitas supernaturalis confortans, & elevans intellectum, ac voluntatem: ita ad visionem Dei non sufficit unio objecti ad potentiam, nisi huic superaddatur qualitas, & habitus quidam supernaturalis, ut communiter tenent Scholastici. Præterea: Beguardi qui dicebant naturaliter posse videri Deum, consequenter affirmabant divinam naturam naturaliter uniri animæ per modum speciei intelligibilis, & tamen negabant necessitatem luminis gloriæ: Ergo ad lumen gloriæ præter unionem divinæ essentiae per modum speciei aliquid aliud requiritur. Ob eandem rationem non satis exacta videtur sententia Petavii existimantis lumen gloriæ ad subjectam rem, non ad videndi potentiam pertinere. Ultima Thomassini opinio, me quidem iudice, penitus falsa est. Recte siquidem Patres contra Macedonianos, & Arianos demonstrant Spiritum Sanctum eandem habere divinitatem cum Filio, eandemque Filium cum Patre, quia illustratione Spiritus Sancti cognoscitur Filius, & revelatione Filii dignoscitur Pater, eo quod res inferioris ordinis non possunt ideam rerum exhibere superiorum. At ratio luminis gloriæ non potest specialiter uni Personæ, & non aliis quadrare; tum quia omnes æqualiter in patria sese exhibent aspectabiles; tum quia indivisa sunt opera Trinitatis, quæ communibus & inseparabilibus attributis excercentur. Adde totam Trinitatem esse unum lumen inaccessible, neque de Patris splendore veram fidem tenentibus separari Filium, & Spiritum Sanctum, ut probat lib. 20. contra Faustum Magnus Augustinus. Ergo si Pater non videtur proprio lumine, neque videbitur lumine Spiritus Sancti, cum sit idem lumen, unum, inseparabile & indistinctum. Quæ cum ita sint, ex præfatis omnibus scitis, ne trochi in morem agamur, profero theorema istud.

PROPOSITIO: Lumen Gloriæ est ipse Deus, sive divinum, & increatum lumen beatorum menti intime affulgens, suoque fulgo-

fulgore ac motione imprimens illi qualitatē & habitum; qui tamen non est entitas quædam realiter distincta ab anima, sed ejus ordo, affectio, & modificatio.

Quod lumen gloriæ sit ipse Deus intime præsens probatur. I. Ex Scripturis, quibus omnes Theologi probant hujus luminis necessitatem. Ps. xxxv. 10. legitur: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Is. lx. 19. *Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lune illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultro sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Apocal. xxi. 23. *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus: & xxi. 5. Non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos.* His verbis designari lumen gloriæ Theologi omnes fatentur. Atqui non aliud innuitur lumen, præterquam ipse Dominus, & Agnus, idest Verbum Patris: Ergo ipse Dominus, ejusque increatum, divinumque lumen est lumen gloriæ.

Probatur 2. ex PP. præsertim Augustino, qui lib. de moribus Eccl. Cath. cap. xi. ait: *Secutio igitur Dei beatitudinis appetitus est, consecutio autem ipsa beatitas. Ac cum sequimur diligendo, consequimur vero non cum hoc omnino efficimur, quod est ipse, sed ei proximi, eumque mirifico, & intelligibili modo contingentes, ejusque veritate, & sanctitate penitus illustrati, atque comprehensi. Ille namque ipsum lumen est, in nobis autem ab eodem illuminari licet.* Lib. xii. de Gen. ad lit. *Aliud est autem ipsum lumen, quo illustratur anima, ut omnia vel in se, vel in illo veraciter intellecta conspiciat. Nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura; quamvis rationalis & intellectualis ad ejus imaginem facta, quæ cum conatur lumen illud intueri, palpitat infirmitate, & minus valet. Cum ergo illuc graditur, & a carnalibus subtrahitur sensibus, illi visioni expressius præsentatur, non spatiis localibus, sed modo quodam suo etiam supra se videt illud, quod adjuta videt quidquid etiam se intelligendo videt.* In Ps. xxxv. *Si lumen est, oculos meos parem.* Serm. 284. *Lumen est, accede, cape, vide.* Et lib. i. de Peccat. mer. c. 10. *Verumta-*

men si percepto baptismo de hac vita emigraverit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manet in æternum, justificatos præsentia creatoris illuminat. Hoc loco male scribit Petavius lib. xvi. cap. 8. indicari aliquod lumen a divina essentia diversum: quod enim incommutabiliter manet in æternum, est idem Deus.

Theologi, qui admittunt lumen creatum, respondebunt allata Scripturæ, & Augustini testimonia intelligenda esse de luce objectiva, non de ea, quæ se tenet ex parte potentia: sed liquido ex dictis constat tam lucem objectivam, quam illam, quæ Deus videtur, esse idem divinum lumen; & eandem sempiternam divinitatis lucem eam esse, quæ videtur, & in qua videtur: quæ conspicitur, & quæ illuminat: ad quam acceditur, & quæ capitur: quæ illustratur anima, & quæ conspicitur. Non ergo inter lucem objectivam, & inter eam, quæ se tenet ex parte potentia, aliquod intercedit discrimen.

Ratione ita hæc propositionis pars suadetur. Requiritur lumen gloriæ, ut Deus in se videatur, quod intellectus finitus, & creatus disponi debeat ad objectum supernaturale, quod longe ipsius naturam excedit. Qualecunque creatum lumen non potest ita intellectum disponere, ut clare videat Deum, qui omnem creatam potentiam supergreditur. Ergo qualecunque creatum lumen non potest esse illud lumen gloriæ, quo Deus in se videtur. Deinde: Sicut impossibile est per similitudinem inferioris ordinis superiora repræsentari & cognosci, ita impossibile est per lumen ordinis inferioris superiora videri: Ex. grat. per lumen candelæ cælum, per lucem solis Angelum. Sed ex quo per similitudines rerum inferiorum superiora repræsentari non valeant, D. Thomas 1. P. qu. xvi. art. 2. recte probat non esse possibilem speciem impressam creatam, quæ Deum, ut in se est, repræsentet. Ergo ex quo lumine ordinis inferioris superiora non videantur, inferitur non esse possibile lumen creatum, quo Deus videatur, ut est in se. Denique: Lumen gloriæ nihil aliud præstat, quam mentem illustrare, movere, ac perficere. Solum lumen divinum abunde illustrat, roborat, perficitque mentem beatorum, cum in se virtutem omnem, perfectionem.

tionemque contineat. Ergo solum lumen divinum est lumen gloriæ.

Quod vero præter intimam præsentiam increati luminis requiratur qualitas, habitus, seu animæ modificatio, probatur I. Quia ex definitione Viennensis Concilii necesse est, ut elevetur potentia. Deinde quia sola intima præsentia objecti non sufficit ad visionem, alias quilibet etiam viator, ac damnatus videret Deum, qui ubique est per suam immensitatem, nobisque semper intimior, ut ait Augustinus, intimo nostro. Tertio quia anima videndo Deum perficitur simul, ac movetur; sola autem Dei præsentia neque perficit, neque movet.

Ergo ad primum communioris sententiæ argumentum respondeo habitum fidei, spei, & caritatis esse qualitatem creatam, & infusam, non quod sit entitas quædam distincta ab anima, sed affectio, modificatio, & veluti impressio in ipsa anima divinæ efficientiæ, ac virtutis: eo fere modo, quo figura, & imago facta impressione sigilli nihil est aliud, quam subjecti dispositio, & affectio. Est igitur lumen gloriæ, & lumen increatum, & qualitas etiam, & habitus: lumen increatum si accipitur pro lumine, quo anima perenniter illustratur; habitus, & qualitas creata, si accipitur pro affectione animæ, quam causat divinum lumen. Ita solares radii sunt lumen simul, & species intentionalis; lumen quatenus illustrant oculum; species, quatenus feriunt retinam, & axem opticum imprimunt. Ad secundum respondeo, utique lumen gloriæ se tenere etiam ex parte potentiæ, quoniam objectum intime præsens minime videretur, nisi sese in mentem imprimeret, nec advertentiam, ad quam creatura nativam virtutem non habet, supernaturali efficientia produceret. Ad tertium dico lumen gloriæ esse quidem Deum interiori splendore deitatis propriæ affulgentem, sed ulterius animam afficientem, & illustrantem; & merito damnatos Beguardos, quoniam affirmaverant videri divinam essentiam solo lumine naturalis intelligentiæ, non lumine increato, ac divino, de quo legitur: *In lumine tuo videbimus lumen.*

Conciliantur autem ex dictis discrepantiæ Theologorum, quorum aliqui negant etiam de potentia absoluta videri posse divinitatem

in se absque lumine gloriæ, alii ex opposito affirmant. Etenim videri potest absque lumine aliquo creato, & qualitate infusa distincta realiter ab anima, & videri non potest absque intima præsentia Dei mentem creatam moventis, & elevantis.

Ad argumenta Maignani dico lumen gloriæ esse quidem divinam essentiam unitam intellectui beatorum, sed huic unioni addendam esse dispositionem, & qualitatem effectam a Deo non solum intime unito, sed etiam operante, ac movente. Atque hoc sensu exponendæ quoque sunt Patrum auctoritates, quas conjecturam faciendo laudat & profert Petavius.

Ad Thomassini placitum assero, præter dicta, Spiritum Sanctum dici lumen gloriæ, quia istud non attinet ad naturæ ordinem, sed ad gratiam, cujus auxilio supernaturalia opera efficiuntur. Spiritui enim Sancto gratiarum tribuuntur charismata. At quemadmodum lumen quod videtur, non est sola Spiritus Sancti persona; ita lumine, quo videtur, non est solum Spiritus Sancti auxilium.

Oppones rursus. Visio beatorum est actio immanens vitalis. Actio immanens vitalis requirit principium intrinsecum animæ inherens, quod non potest esse Deus, cui repugnat alteri, tanquam forma, inherere. Ergo &c. Confirmatur; etenim in voluntate ad amandum supernaturaliter Deum necessaria est gratia, quæ intrinsece animæ inheret.

Antiquiores quidam Theologi, inter quos Mayron in III. sent. dist. XII. qu. 2. resp. animam videndo, & intelligendo non agere, sed pati; ideoque disparem esse inter intellectionem, voluntatemque rationis causam; plus enim ad agendum, quam ad patiendum prærequiritur. Et quidem humanam mentem intelligendo pati assentiuntur simul Platonici, & Cartesiani, qui docent haberi perceptionem ex quo mens a Deo informetur rerum ideis, ut II. parte lib. 3. de veritatis inquisitione explicat insignis Philosophus Nicolaus Malebranch, Purchotius 2. parte Methaph. sect. III. cap. 4. &c. Quin & veteres Peripatetici perceptionem spectare docent ad intellectum, quem vocant *possibilem*. At quia intelligendi opus exigit quidem ideas, rerumque imagines, quibus mens formatur humana; sed indagi-

nem quoque veritatis, contemplationemque, qua mens excitata objecti impressione, aut se convertit ad externa, aut quodammodo in seipsa recluditur: ideo conc. maj. dist. minorem; Actio imanens, & vitalis requirit principium intrinsecum, quod sit forma quædam, & qualitas distincta ab anima, nego: quæ sit ipsa anima simul cum intima præsentia Dei illum efficienter adjuvantis, ac moventis, concedo.

Ad confirmationem dico: quemadmodum lumen gloriæ est Deus illustrans mentem, efficaciter voluntatem inflammans ad videndum ipsum Deum, eoque perenniter, beateque fruendum; ita gratia est Dei misericordia, & voluntas sanctam cogitationem, & bonum voluntatis motum operans. Atque hoc pacto tam lumen gloriæ, quam gratiæ auxilium, increatum, & creatum dicuntur; idest, increatum, quatenus sunt Deus ipse animæ illapsus, ac præsens; creatum vero quatenus sunt animæ elevatio, ac motio vi effectrice Dei præsentis & operantis producta, ut supra dixi. Addo quoque responsionem eorum, qui docent lumen gloriæ esse quidem habitum, & qualitatem distinctam ab anima, sed absolute suppleri posse per uberiores concursus Dei; scilicet quod lumen non est formalis causa, neque principium vitale; quoniam causa formalis visionis est ipsa met actio mentis: vitale autem dicitur, quod procedit a principio vitali intrinseco, non quod ab exteriori producitur causa; unde fit, quod lumen gloriæ concurrat ad visionem Dei tantum efficienter, ut probat art. 2. concl. 3. Tournely. Quamquam Deus & principium intrinsecum est, & operationum animæ potentior causa, quam sit qualitas quæcunque creata, tamen rationem nullam habere possit partis, ac formæ; ut ait lib. 3. cap. 4. J. B. Du Hamel. Sed de lumine gloriæ satis disseruisse mihi videor.

SCHOLION.

„ **R** Equiri ad intuitive Deum videndum
 „ lumen gloriæ certissima, & indu-
 „ bitata res est: quid autem sit ipsum glo-
 „ riæ lumen, ambigua res est, neque om-
 „ nino comperta. Nequit in Schola Ægidii
 „ propugnari statuta a nobis thesis, quod

„ idem lumen sit ipse Deus menti beato-
 „ rum intime affulgens: quamvis, & nos
 „ addimus, qualitatem, seu habitum, cu-
 „ jus Deus intime præsens sit causa effe-
 „ catrix. Ut ergo Gratiam aliam increatam
 „ dicimus, creatam aliam; ac prior est
 „ Dei omnipotentia, ac pietas nobis super-
 „ nam virtutem impertiens gratia autem
 „ creata est illa virtus a Deo misericordi-
 „ ssimo ac potentissimo nobis collata; ne-
 „ que unum confundi debet cum altero:
 „ ita lumen gloriæ aliud est lux illa inac-
 „ cessibilis, quæ est ipse Deus, aliud au-
 „ tem lux ab illa inaccessiblei in beatorum
 „ mente producta, qua beati spiritus illu-
 „ strati, & confortati illi contemplandæ
 „ redduntur idonei. Hanc itaque lucem,
 „ qua intellectus roboratur, & ad speciem
 „ divinæ pulcritudinis intuendam erigitur,
 „ non esse Deum ipsum hujus substantiam,
 „ quæ cum sit incommutabilis, est suum
 „ esse, sua veritas, sua lux, sua beatitu-
 „ do, suadent Theologi, propterea quod
 „ lux increata est objectum visionis beatifi-
 „ cæ, lumen autem gloriæ est mentis crea-
 „ tæ fulcrum, atque adjumentum; illa est
 „ id, quod videtur, istud autem illud est,
 „ per quod videtur. Oportet autem, ut
 „ quod ad potentiam, hujusque comple-
 „ mentum virtutemque pertinet, ab obje-
 „ cto, circa quod potentia versatur, di-
 „ stinctum sit. Primo enim falsum esset,
 „ necessarium esse lumen gloriæ ad viden-
 „ dum Deum, si lumen illud a lumine
 „ gloriæ non foret distinctum. Nam quæ-
 „ nam esset quæstio, nisi forte insulsa, &
 „ ludicra, inquirere, an ad videndum Deum
 „ requiratur Deus, seu ad attingendum ob-
 „ jectum necessarium sit objectum? Deinde
 „ Deus in se est lux inaccessibleis; ad il-
 „ lum itaque per ipsam lucem, quæ Deus
 „ est, nisi participatione supernæ virtutis,
 „ nequit mens creata accedere. Præterea
 „ Deus, ut auctor supernaturalis gratiæ, at-
 „ que gloriæ, intelligi nequit, nequit di-
 „ ligi absque lumine fidei, absque cari-
 „ tatis inspiratione; atqui lumen fidei non
 „ est Deus, in quem credimus; inspiratio
 „ caritatis non est Deus, quem diligimus:
 „ igitur Deus, ut auctor gloriæ, videri
 „ non potest absque lumine gloriæ, lumen-
 „ que istud non est Deus, qui videtur. Ul-
 „ terius definiens Ecclesia necessarium esse
 „ lumen

„ lumen gloriæ ad videndum Deum in se,
 „ per lumen gloriæ nequaquam significavit
 „ Deum ipsum, ad cuius visionem, fruitio-
 „ nemque beatam rationalis creatura irre-
 „ quieto motu aspirat. Postremo S. P. Au-
 „ gustinus de Spiritu, & Anima cap. 12.
 „ docet non videri a beatis spiritibus inac-
 „ cessibilem lucem divinitatis, nisi per e-
 „ missum ab ipsa luce splendorem; *Sicut*
 „ *oculus non videt solem, nisi in lumine so-*
 „ *lis*: ut ergo tria secernuntur, oculus, sol
 „ splendescens, & lux solis oculo affulgens;
 „ ita distinguenda tria sunt, Deus splendi-
 „ dissima lux mentis, & intelligentiæ acu-
 „ men, & lumen a Deo emissum irradians
 „ mentem, eamque collustrans. Vide Æ-
 „ gidium in 2. sent. dist. 3. p. 2. qu. 2. &
 „ dist. 23. qu. 2. art. 1. Adifis & S. Tho-
 „ mam pr. qu. 12. art. 5.

CAPUT IV.

*An Palamitarum errori Chrysostomus,
 Theodoretus, & Hieronymus
 præiuserint?*

Scripsit Chrysostomus contra Eunomium,
 & Aetium Dei naturam adeo sublimem,
 ac impenetrabilem esse, ut Angelorum
 quoque prorsus superet intelligentiam: eum-
 que plures cum Græci, tum Latini nominis
 Patres secuti sunt. Hinc abrepta ab incolis
 Montis Atho occasio asserendi, quod
 Deus videtur in lumine, sive effluvio di-
 vinitatis, non autem in se. Vix Chryso-
 stomum posse excusari censet Gabriel Vas-
 quez disp. xxxvii. cap. 2. & 3. ubi in de-
 teriorem partem trahit alios quamplures.
 Dubiratur autem præ ceteris de Hierony-
 mo, & Theodoro: nam si possunt hi ad
 veram sententiam accommodari, concilia-
 buntur facile & alii, quorum dicta am-
 bigua sunt, & obscura. Defendunt autem
 istos contra Vasquesium, aliosque paucissi-
 mos, omnes fere pii, doctique Theologi;
 ac præter illos, qui in Sententiarum libros
 commentaria ediderunt, Sixtus Senens. lib.
 vi. Biblioth. ann. 182. Ferdinandus Vello-
 fillus in Advert. ad tom. 1. Chrysost. qu.
 v. Natalis Alexander sæc. iv. cap. v. art.
 xxx. Dupin tom. 111. Biblioth. Petavius
 lib. vii. cap. v. & vi. Capiluccus in con-
 troversis &c.

Serio autem in hac, aliisque circa Pa-
 trum mentem disputationibus est observan-
 dum, qua occasione, & quibus emergenti-
 bus hæresibus scripserint. Videntur enim
 aliquando in partes declinare extremas, op-
 positasque adversariis. Ita Cyrillus in suis
 contra Nestorium Anathematismis scopum
 dissertationum ejus non attendentibus visus
 est ad Eutychianos deflectere; & ubi unam
 adstruit Christi personam, duplicem negare
 naturam. Atque Augustinus adversus Pe-
 lagianos originale peccatum, & Salvatoris
 gratiam demonstrans visus quandoque est
 imperitis ad partes accessisse Manichæorum;
 & ubi necessitatem prædicat gratiæ, arbi-
 trii tollere libertatem. Itaque exorta Aetii,
 & Eunomii nefaria hæresi, Catholici PP.
 clamabant Deum esse invisibilem, idest ejus
 naturam comprehendendi non posse, neque evi-
 dentibus rationibus explicari.

PROPOSITIO I. Chrysostomus non vi-
 sionem Dei in se, sed solam comprehensio-
 nem possibilem esse negavit.

Afferro ex eodem Chrysostomo testimo-
 nia luculentissima. Homil. 111. in epist.
 ad Philipp. *Justi, inquit, sive hic, sive ibi*
cum Rege sunt: atque ibi quidem multo ma-
gis propius, non quasi quodam interjecto ve-
stibulo, non per fidem, sed facie ad faciem.
 In Paræn. 1. ad Theodorum lapsum: *Quid*
dicemus quando regis cubiculis adaperitis in-
tueri licebit ipsum Regem, non per speculum,
nec per ænigma, sed facie ad faciem: non
amplius inquam per fidem, sed per speciem?
 Et in Oratione de S. Philogono. *Hic qui-*
dem nemo Deum vidit: illic autem qui ad-
sunt, perpetuo vident, quatenus illum vi-
dere licet, non solum præsentem, verum etiam
gloriæ splendore condecorantem cætum.

Deinde Chrysostomus animadvertens fore,
 ut aliqui summam ei petulantiam objice-
 rent, quod ne supremis quidem Virtutibus
 Deum comprehensibilem esse affirmaverit,
 diserte Hom. xiv. in Joannem docet, se
 creatoris illam denegare cognitionem, quam
 de Patre habet Filius, idest perfectam, &
 infinitam, & quæ divinam substantiam,
 ejusque efficientiam exhaurit. Hunc vero
 seipsum interpretandi canonem, ac regulam
 tradit. *Quoties audis Deum nullum vidisse,*
illud intellige, nullum esse qui Dei substan-
tiam exquisita ratione perceperit. Ex quibus
 sic argumentor; Qui tradit justos in patria
 videre

videre Deum facie ad faciem, non tamen habere plenissimam divinitatis cognitionem, quam habet divinum Verbum, is proculdubio negat tantummodo possibilitatem comprehensionis, non visionis beatæ. Chrysostomus docet justos videre Deum facie ad faciem, sed non adeo exquisite, ac plene, quemadmodum videt Filius. Ergo Chrysostomus non beatæ visionis negat possibilitatem, sed solius comprehensionis.

Opp. 1. Chrysostomus Hom. 23. in Genes. ait. *Divinae gloriæ fulgurantem majestatem neque Cherubim, neque incorporeæ illæ Virtutes videre possunt, sed averse facies tegunt objectis aliis.* Et Hom. 14. in Joann. Id quod est Deus non modo prophetæ non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli. Idem affirmat Hom. 2. 3. & 4. de incomprehensibili Dei natura. Igitur possibilitatem visionis Dei revera negat Chrysostomus.

Resp. hæc de visione perfecta, & exquisita, cui adæquatur objecti intelligibilitas esse accipienda. Constat responsio ex dictis, ex scopo Chrysostomi, ex præmissis contextibus, & ex verbis, quæ citata Hom. xiv. subjicit: *Multi Deum cognoscimus, & tamen ipsam substantiam, qualis est, solus ejus Unigenitus cognoscit, qui certam notionem, visumque, & comprehensionem habet, qualem Filium de Patre habere par est.*

Insurgit Vasquesius: Citata Hom. xvi. ait Chrysostomus: *Si eos percuntaberis (id est Angelos) nihil ab his de Dei substantia audies, sed tantum referentes: Gloria in altissimis Deo &c.* Igitur aliquid de substantia mei enarrare non possunt: At narrare possent, si intuitive viderent: Ergo intuitive non vident.

Resp. narrari, & explicari non posse divinam, altissimamque naturam vocabulo aliquo exprimente quidquid in se Deus est, ut dixi lib. 11. cap. 1. sicut enim circumscribi non potest termino, ita explanari non potest voce; ut audacter putabant Aetii, & Eunomii grecæ. Distinguo itaque primum cons. Angeli aliquid de substantia Dei enarrare non valent, quod perfecte divinam cognoscibilitatem, & notitiam adæquet, quam habet Unigenitus in sinu Patris, concedo. Aliquid enarrare possunt nulla prorsus ratione, subdistinguo, quia Deum non vident, nego; quia Dei natura etiamsi

videatur mente, non potest designari verbis; concedo. Plura namque percipi possunt, quæ narrari non valent, ut de arcanis mysteriis, quæ vidit Paulus in raptu, ait 2. ad Corinth. xii. 4. *Non licet homini loqui.*

Insistit Vasquesius. Anomæi non adeo erant insani, ut sibi comprehensivam cognitionem arrogarent; non ergo de comprehensione contra eos agit sanctus Antistes.

Resp. nego ant. De Eunomio enim scribit idem Chrysostom. Homilia 11. de incomprehensibili Dei nat. *Ausus est homo dicere, Deum novi, ut ipse Deus seipsum novit. Hæcine confutatione indigent? Hæcine demonstratione? An non satis est, hæc sola verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim hæc insania est perspicua, amentia inexcusabilis &c.* Et Hieronymus in cap. 11. Matth. *Erubescat Eunomius, inquit, tantam sibi notitiam Patris, & Filii, quantam alterutrum in se habeant, vindicans.*

Opp. 2. Chrysostomus cognitionem Angelorum, quam de Deo habent, appellat revelationem, & indulgentiam ei similem, qua sese Deus Patriarchis, & Prophetis manifestavit.

Resp. id quidem recte contra Anomæos, ut videlicet ostenderet visionem Dei non pertinere ad naturalem vim intelligentiæ, esse gratiæ beneficium ipsa fide, & prophetici spiritus illustratione præstantius.

Opp. 3. Ut probet Dei invisibilitatem, Chrysostomus utitur exemplo oculi corporei, atque idem de oculo affirmat, & de intellectu Angelorum. Oculus corporis nullatenus videt Deum, ut est in se. Ego per Chrysostomum neque oculus mentis, sive intellectus.

Respond. Quemadmodum ad visionem oculi requiritur imago radiis circumfusa, & in tunicas, humoresque inflexis finita, ac picta, ita ad comprehensionem necessarium est quod veritas, & virtus objecti sit in mente undequaque nota, & circumscripta; unde infinitum nulla ratione potest a creatura comprehendi. Dist. itaque majorem. Chrysostomus idem affirmat de oculo corporis, & de oculo mentis; id est, docet Deum immensum atque infinitum nulla posse infinita intelligentia comprehendi, sicut non potest ulla sensibili specie repræsentari

sentari, concedo: id est, putat eandem vim, ac potentiam inesse sensibus, ac menti; nego maiorem.

Opp. ultimo: Afferit Hom. xiv. Deum visum ab Angelis solummodo post assumptam humanitatem.

Resp. Post assumptam humanitatem visum fuisse ab Angelis divinum Verbum speciali quodam modo comprehensum, & circumscriptum, non in sempiterna substantia, sed in forma servi, & in similitudine hominum.

PROPOSITIO II. Ut Chrysostomus, ita Theodoretus immerito erroris in hac quaestione a quibusdam insimulatur.

Sese abunde purgat Theodoretus sequentibus locis. Comment. in epist. ad Ephes. tom. iii. suorum operum ait: *Nunc bonorum, quae sperantur magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus. Per fidem enim ambulant, non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem*. Et in vita S. Jacobi Anachoretæ: *Collectis, inquit, undique multis prophetis, multisque Apostolis, & Martyribus quamplurimis omnes una in urna reposuit, cum sanctorum populo habitare cupiens, & cum eis resurgere, divinoque conspectu potiri*. Habet similia in vita S. Eusebii. Itaque hinc ratio ista depromitur. Qui vident facie ad faciem, & divino potiuntur conspectu, Deum, ut in se est, intuentur. Iustorum animæ per Theodoretum vident facie ad faciem, divinoque aspectu & contemplatione potiuntur: Ergo per Theodoretum Deum, ut in se est, intuentur.

Opp. i. Theodoretus in Dialogo, qui inscribitur Atreptos, id est, *Immutabilis*, ait. *Impossibilis est hominibus, imo etiam Angelis divinæ naturæ contuitus*. Et in cap. 14. epist. i. ad Corinth. *Hic videmus symbola Domini corporis: illic autem ipsum Deum videbimus; id enim significat facie ad faciem*. Videmus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit, naturam, quæ a nullo cerni potest; sed eam, quæ de nobis sumpta est. Ergo Theodoretus facie ad faciem solam Christi humanitatem videri testatur, non vero inaccessible, divinamque naturam.

Resp. Theodoretum priores tres dialogos conscribere contra Eutychianos, qui cum unicam assererent in Christo naturam, consequenter putabant etiam divinam in terris

apparuisse. Quoniam vero Hæreticus, quem Heranistem vocat, plures errores ex superioribus hæresibus simul consuevit, ut in Præfatione Atrepti Theodoretus declarat, ob Anomæorum, qui tunc grassabatur errorem, divinam essentiam indiscriminatim vocat invisibilem, ea nempe visione, quam arrogabant sibi Eunomiani, comprehensiva, ac plenissima. Dist. itaque ant. Impossibilis est per Theodoretum divinæ naturæ contuitus, corporeis oculis, ut existimabant Eutychiani, concedo; oculis mentis, subdistinguo; contuitus modulo rationis nostræ attemperatus, qualem statuunt Orthodoxi, nego: exquisitus ac plenus, qualem jactabant Anomæi; conc. Hujus autem distinctionis priorem partem tradit aperte eodem Dialogo Theodoretus, ubi postquam asseruit divini Verbi incarnationem ex Baruch v. 15. *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est: & ex Apostolo i. ad Timoth. 6. Deus manifestatus est in carne*; ait: *Apte ergo divinus dicit Apostolus, Deus manifestatus est in carne*. Per hanc siquidem apparuit natura, quæ cerni non poterat. Per hanc illam quoque viderunt Angelorum turmæ: visus est enim, inquit, Angelis. Nobiscum igitur hujus domini particeps facta est etiam incorporea natura. Nimirum Angeli post incarnationem Dominicam viderunt Deum indutum humanitate, qui non poterat divinitate comprehendi; ut dixi præced. prop. ad ult.

Quod vero Theodoretus deneget Angelis solam visionem plenam & comprehensivam, constat ex eodem Dialogo; ubi postquam comparavit visionem Angelorum ei, quam & Prophetæ & Patriarchæ habuerunt degentes adhuc in terris, excludere se comprehensionem, quam sibi Aetiani arrogabant, satis indicat dicens: *Sic ergo de Angelis intelligamus audientes, quod semper vident faciem Patris vestri; non vero vident divinam substantiam, quæ nec circumscribi, nec comprehendi, nec mente percipi potest, & quæ universa comprehendit*. Commentariis autem in Epist. i. ad Corinth. constat sermonem instituere de Christi humanitate, cui recte potest accommodari illud Apostoli: *Videmus nunc per speculum in enigmate; tunc autem facie ad faciem*. Nam videndi quoque Salvatorem nostrum flagramus ardore, quem adoramus speciebus, ac symbolis

is velatum in Sacramento Corporis sui. Quo inflammatus ardore idem Apostolus ad Philipp. 1. 13. *Coarctor*, inquit, *desiderium habens dissolvi*, & *esse cum Christo*.

Opp. 2. Trahitur a nobis Theodoretus in hunc sensum, quoniam in Comment. Ep. ad Ephes. fatetur Justos aliquando visuros Deum facie ad faciem: Atqui hoc etiam loco loquitur de Humanitate Christi: Ergo nullo fundamento ad communem sensum ille pertrahitur. Pr. minor; nam recitatis verbis hæc subnectit: *Videbunt naturam pro nobis assumptam, ab omni creatura adoratam, & sanctos una regnantes*.

Resp. dist. min. Loquitur Theodoretus de humanitate Christi, quæ sola sit aspectabilis fidelibus, & infidelibus post corporum resurrectionem in extremo Judicio, concedo: quæ sola sit visibilis beatis Animabus in Paradiso Sanctorum, nego. Distinguit illic Theodoretus quod videbunt Justi, qui ambulant per fidem, & quod videbunt fideles simul, & infideles. De Justis affirmat visuros magnitudinem bonorum, quam vident modo per speculum, & in ænigmatibus: de utrisque ait, quod aspicient assumptam a divino Verbo naturam. *Fideles*, inquit, *vident tanquam in speculo & in ænigmatibus: per fidem enim ambulant, non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem*. Et statim: *Fideles & infideles videbunt naturam ex nobis sumtam, &c.* Itaque per Theodoretum qui ambulant per fidem, videbunt facie ad faciem ignotam nunc bonorum omnium amplitudinem, quam credunt ac sperant; Infideles vero solam Redemptoris humanitatem, non illam beatitudinis plenitudinem, quam præparavit Deus diligentibus se. Ergo Fideles, ac Justi præter sumtam a nobis naturam, sempiternam quoque, ac divinam intuebuntur.

PROPOSITIO III. Neque S. Hieronymus visionem divinitatis in se credidit esse impossibilem.

In Commentariis ad 1. Esaiæ caput v. 10. scribit S. Hieronymus: *Homo igitur Dei faciem videre non potest. Angeli autem etiam minorum semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, & in ænigmatibus, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in Angelos profecerimus. & potuerimus cum Apostolo dicere: nos autem omnes*

revelata facie gloriam Dei speculantes in eadem imaginem transformamur a gloria in gloriam, quasi a Domini spiritu. Quæ Epistola 112. explicans Augustinus ait: *In his verbis hominis Dei multa consideranda sunt. Primum quia secundum aperitissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tunc nos visuros faciem Dei, cum in Angelos profecerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum*.

Dices: Ait ibidem Hieronymus: *Faciem Domini secundum naturæ suæ proprietatem a nulla videri creatura*.

Resp. non videri quidem divinitatis naturam juxta sui proprietatem, scilicet plene, & tam exquisita cognitione, quæ illius æquare possit infinitatem.

Quoniam vero hujus generis plurima reperiuntur in Patribus, propter quæ a Vasquesio adducti sunt in suspensionem erroris; triplicem, ad illorum sensum deprehendendum, aperio viam. Ac prima est, si eos interpretemur de oculis corporeis, quibus omnino redditur invisibilis substantia spiritualis, & inextensa. Et quidem *visio* usitatissima significatione corporis sensum videtur potius designare, quam mentis; ut enim in 1. Periarchon scribit Origenes, si ve germanus ille, si ve Rufini fraude depravatus: *Aliud est videre, aliud cognoscere. Videre & videri, corporum res est: cognosci & cognoscere, intellectualis naturæ est*. Hinc Joann. xx. 19. & innumeris Scripturæ locis, verbo *videndi* sensus comprehenditur, seu corporalis substantiæ contuitus. Altera via planissima & expedita est, si Patrum dicta accipiamus de comprehensione, de qua S. P. Augustinus ait: *Ideo Deum nemo vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente, aut oculis comprehendit*. Quo sensu Theodoretus, & Chrysostomus verba paullo ante ad dogma Catholicum revocavimus. Postremo plura de præsentis vitæ statu, præsertim vero juxta nativam mentis capacitatem possunt exponi; de qua priori capite disputavimus. Hanc triplicem rationem, ac viam ostendit lib. vi. Bibl. S. Sixtus Senensis: is eam acceperat a S. Thoma 1. p. q. xii. art. 1. ad 1. qui præsertim secundum interpretandi modum amplectitur: & Angelicus Doctor ex Augustino laudata Epistola 112. modo 114. ad Paulinam, In qua Epistola S. P. priorem viam

viam aperit cap. 5. dicens: *Corporalibus oculis non queritur, nec circumscribitur visu.* Secundam cap. 6. ubi ait: *Plenitudinem divinitatis nemo comprehendit.* Terriam, ac ultimam cap. 14. scribens, *Deum invisibilem esse natura, videri autem, cum vult, sicut vult.* Tanto Magistro non erit perdifficile Ambrosii, Eucherii, Anastasii, Theophylacti, Euthymii, aliorumque sententia deprehendere.

SCHOLIION.

PRæter Joannem Chrysostomum, Theodoretum, & Hieronymum, alii Patres a nonnullis morosis criticis traducuntur, tamquam Armenorum hæreseos Dei visionem impossibilem asserentium, fuligine adpersi. Sunt hi Ambrosius, Isidorus, Basilus, Epiphanius, uterque Cyrillus, Hierosolymitanus nimirum, & Alexandrinus, Gregorius Nyssenus, Primasius, Theophylactus, atque Euthymius. Horum vero testimonia ita intelligenda sunt, ut solam comprehensionem, plenissimamque, & quantum extendi potest, nullisque limitibus circumscriptam infinitæ Deitatis notitiam denegent creaturis. Quis enim sibi met persuadeat tam eximios, & percelebres Ecclesiæ Patres errorem apertissime sacris literis contrarium, communi fere consensu adoptasse, & credidisse Angelos non videre in celis faciem Patris, neque hanc visionem promitti mundis corde, sed etiam in Patria videri illum in enigmate, & per speculum, non autem facie ad faciem: quis, inquam, sibi id persuadeat, quasi Dominus in Evangelio mentitus fuerit, fictitiam nobis promiserit felicitatem, verbaque nos decipientia Evangelistis, & Apostolis inspiraverit? Nunquam id in animum inducam meum.

Igitur, ut de Joanne Chrysostomo, ita de ceteris prælaudatis Patribus judicium ferendum est, solam nempe visionem comprehensivam ab iis denegari. Ac de Joanne Chrysostomo melius, quam fecerit Vasquesius, proculdubio censebit quisquis præter loca superius producta legerit data opera tertiam, & quartam homiliam de incomprehensibili Dei natura, ex quibus plura exscripsit Franciscus Syl-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

vius volumine 1. idest in 1. p. S. Thomæ q. 12. art. 1. nec non volumine 5. in sexta, & septima oratione Apostolica. Legendus & Dionysius Petavius lib. 7. De Deo, ejusque proprietatibus cap. 5. Ac primus attendendus est Chrysostomi scopus, qui est Anomæos refellendi, atque vindicandi incomprehensibilem suæ premii numinis majestatem. Per pauca itaque de aliis Patribus adnotemus. Ac S. Ambrosius, qui comment. in Lucam cap. 1. inquit Deum a nemine videri, non solum si de hominibus loquamur, verum etiam si de celestibus virtutibus, ac potestatibus, sese aperte explicat scribens: *Deum nemo vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem Deitatis nemo conspexit, nemo mente, aut oculis comprehendit.* S. Isidorus item in Exodi cap. 42. tam de humana, quam de Angelica natura, inquit: *Videre Dei essentiam plene non valet.* At adverbium: *Plene* difficultatem elidit omnem. Neque movere quemquam debet, quod Isidorus ait, privilegium videndi Deum soli Trinitati & humanitati a Verbo susceptæ concruere: humanam quippe naturam pro Persona in ea subsistente accepit, ut sequentia verba declarant: *Quæ est tertia in Trinitate Persona, nempe una ex Tribus.* Quamquam sunt Isidori editiones, quas emendatiores esse arbitror, in quibus legitur: *Trinitas sibi soli integre nota est, & humanitas a Christo suscepta.* Legerunt quoque tum S. Thomas, tum Scotus, aliique in 3. p. dist. 14. *Trinitas sibi soli nata est, & homini assumpto;* eoque testimonio usi sunt ad demonstrandum Christo duntaxat collatam in hac vita fuisse plenitudinem illam sapientiæ, & scientiæ Dei, etiam comparate ad animam, mentemque humanam, cujus capax esse valeat quælibet creata natura. Ceterum prior quoque lectio germana est: nam aliter Isidorus loquitur in Exodum, aliter vero lib. 1. de summo Bono cap. 3. atque priori in loco legitur, *Humanitati susceptæ, in altero, Hominis assumptio, seu Humanitas a Christo suscepta.*

Addamus de Græcis Patribus per pauca. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 6. ait Angelos Deum videre καὶ ἄγγελοι θεοῦ

„ ἐστὶν ὁ θεός, ἀλλὰ καθόσον καὶ αὐτοὶ χω-
 „ ρῶσιν, non sicut Deus est, sed quantum
 „ ipsi capere possunt: & majori perspicuita-
 „ te proxima catechesi 7. θεὸν τὸ πρόσωπον
 „ οἱ ἄγγελοι διὰ πάντος βλέπουσιν ἐν τοῖς
 „ ἕρανός. βλέπουσιν δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῆς
 „ οἰκείας τάξεως ἕκαστος. *Dei faciem An-*
 „ *geli semper vident in caelis: vident autem*
 „ *pro mensura quisque ordinis sui.* Eadem
 „ ratione loquitur Cyrillus Alexandrinus,
 „ dum in Thef. 32. scribit non posse ul-
 „ lam creaturam intelligentia sua *divinam*
 „ *amplecti substantiam*; & dum primo libro
 „ Commentariorum in Joannem docet Pa-
 „ trem soli naturali filio aspectabilem esse,
 „ *prout dignum est Deo.* Verbum enim
 „ περιδράττεισθαι, *circumplecti*, & undique
 „ comprehendere, & quasi circumligare,
 „ & vincere, quod priori occurrit in loco,
 „ atque adverbium in altero appositum,
 „ θεοτρεπός, modo, qui Dei dignus sit, abs-
 „ que ulla ambiguitate plenissimam per-
 „ fectissimamque denotant comprehensio-
 „ nem. Haud secus Gregorius Nyssenus,
 „ qui Orat. 34. sermonem instituit de ac-
 „ curata perceptione divinæ substantiæ,
 „ quam negat posse cognitione complecti,
 „ usus verbo, περιλαβεῖν, seu περιλαμβάνειν,
 „ comprehendere, & circum amplecti, sive
 „ undique capere. Epiphanius pariter hæresi
 „ 70. & in Anagorato negat illam Dei vi-
 „ sionem, quæ est intelligentiæ, & specu-
 „ lationis infinitas: itemque Basilus in 1.
 „ contra Eunomium de illa cognitione
 „ verba facit, quæ Unigenitus Dei filius
 „ & Spiritus Sanctus divinam Patris sub-
 „ stantiam penitus comprehendunt. Hac ra-
 „ tione Theophylactus, Euthymius, & si
 „ qui sunt alii, erunt a nobis explicandi.
 „ Aliqui enim utuntur comparatione ocu-
 „ li per foramen cælestia corpora aspicien-
 „ tis, eaque intuentis quidem, at non se-
 „ cundum totam illorum extensionem at-
 „ que amplitudinem: alii, ut quos lauda-
 „ vimus, ad mentis spiritualem cognitio-
 „ nem significandam, verba adhibent ex-
 „ primentia actionem, qua manibus bra-
 „ chiisque corpora amplectimur, & cir-
 „ cumdamus; & alii beatorum spirituum
 „ introitum in Domini gaudium æquipa-
 „ rant situlæ in mare, puteumve immer-
 „ sæ, quæ pro sua utique quantitate a-
 „ quam capit, & illa usque ad summita-

„ tem impletur, sed totam minime ex-
 „ haurit. Profecto nisi hac ratione Patres
 „ & Scripturarum Sanctarum vetusti inter-
 „ pretes accipiantur; tantus est numerus,
 „ ac tanta illorum auctoritas, qui ajunt
 „ Deum ab Angelis, vel hominibus vide-
 „ ri non posse, ut Armeniorum, & Pala-
 „ mitarum hæresis Evangelio aperte repu-
 „ gnans, magno Veterum fulciretur præsi-
 „ dio: iidemque Veteres, qui & doctrinæ,
 „ & sanctitatis laude plurimum commen-
 „ dantur, in eodem versati fuissent errore:
 „ quo nihil absurdus, iudicio quidem no-
 „ stro, potest excogitari.

CAPUT V.

*Num juxta Augustinianam Theologiam
 Dei natura oculis cerni possit
 corporeis.*

CORPORALIBUS oculis Deum esse
 invisibilem universa fatetur Theolo-
 gorum caterva, ita, ut mirentur aliqui exi-
 mium Ecclesiæ Doctorem Augustinum in
 re tam manifesta, ac patente dubium, an-
 cipitemque extitisse. Imo vir clarissimus
 & in assidua veterum lectione versatus
 non solum Sanctum Parentem dubium nu-
 tare scribit; verum etiam aliquando oppo-
 situm opinantis partes agere, & ne tolera-
 bilem quidem opinionem explicare. Petavii
 lib. vii. Theolog. Dogmatum cap. 11. n.
 3. istud iudicium est. At habet Augustinus
 in sacrarum disciplinarum palæstris innume-
 ros, ac strenuissimos Defensores, qui tenent
 perspicacissimæ mentis Patrem nullibi asseve-
 ranter contrariam vulgari opinioni tradidisse
 sententiam. Ego vero omnium minimus
 non solum Augustini ingenuam probo do-
 ctrinam, sed fidenter quoque pronuncio,
 præstantissimum Ecclesiæ Doctorem & fir-
 missime Deum carnis oculo invisibilem tra-
 didisse, & circa hanc veritatem nunquam
 penitus dubitasse. Atque id lubentius as-
 firmo, quod præter Augustiniani instituti
 Scriptores certum istud, ratumque habeant
 Thomassinus lib. vi. cap. xv. Juenin dis-
 fert. iv. art. 3. Cardinalis Gotti Tract.
 de Vis. Dei Quæst. 1. Dub. v. Tournely
 Qu. x. art. 1. Habert. cap. xiv. Paragraph.
 iv. Boucat Tom. 2. dissert. 1. art. vii.
 alique quamplurimi.

Ut

Ut vero juxta Augustini principia quæstio solvatur, & simul ejus auctoritas vindicetur, recolendum est, quod monui cap. 2. prop. 1. in hoc sitam esse oculi naturam, ut ad ejus visionem requiratur, quod anima sese convertat ad contemplandam rem objectam non immediate in se, vel in idea congenita, sed in imagine, quam radii a singulis objectorum punctis prodeuntes, & in tunicas, & humores inflexi mirabili naturæ magisterio pingunt in retina. Quapropter visio suapte natura exigit, ut per eam exteriora cernantur objecta, eaque partibus singulis, tanquam penicillis in oculi fundo exaratis, non in se inspiciantur: quod si fieret, non sensus perageretur, sed intellectio. Eadem enim anima & sentit, & intelligit: sentit, ac videt ministerio oculorum, dum per radiorum impulsus fertur in simulacra vi exteriori depicta: intelligit, dum ad internas, ac per se notas ideas convertitur.

Notandum præterea ætate Augustini fuisse nonnullos etiam Episcopali præditos dignitate, qui asserebant in altera vita futurum fore, ut Deus corporalibus oculis videatur; quam opinionem S. P. Epistola 92. alias 6. refellit, veramque dementiam appellat. Sed cum quidam Episcopus, Augustiniana Epistola illatam sententiæ suæ notam conquereretur, & assereret post generalem corporum resurrectionem carnales oculos evasuros spirituales, & alterius naturæ, & consequenter ad videndam in se divinitatem idoneos; Augustinus singularis modestiæ exemplo, & pacis servandæ laudabili studio dedit ad Fortunatianum Epistolam 148. olim 111. in qua veniam enixe precatur, si quid in præcedenti acerbius a se scriptum fuerit; repetens tamen recta fide tenendum esse quod Deus, cum sit incorporeus, est omnino oculis carnalibus invisibilis. An vero post resurrectionem corpora alterius futura sint conditionis, ac naturæ, ut efficiantur spiritualia, propter commotum Episcopum definire non existimat opportunum; sed tamen argumenta profert invicta, quibus hæc postrema opinatio impugnatur, quam merito dicit tolerabiliorem priori, id est, arbitrantium quod Deus videri possit oculis hujus corporis: quia, inquit, conatus mentis utcumque ferendus est volentis corpus convertere in spi-

ritum; non in corpus Deum. Pollicetur autem se de hoc corpore spirituali alibi disputaturum: quod præstat Epist. 147. alias 112. & lib. xxii. de civit. Dei cap. 29. ita tamen, ut ubique propendeat in sententiam negantem corpus illud spirituale, de quo unicuique liberum relinquit opinandi quidquid sibi videbitur magis accedere ad veritatem.

Distinguenda est igitur duplex quæstio; una, in qua Augustinus constantissime persistit, & negantem sententiam propugnavit, possitne divinitas cerni corporeis oculis: alteram, quam prudentissime indefinitam reliquit, sed propriam nihilominus apernit mentem, num corpora resurgentium erunt spiritualia. Quibus prænotatis ostendam 1. Augustinum firmissime tradidisse, quod Deus nulla ratione videri potest oculo corporali: deinde, quod prudenter definire noluit quæstionem de spirituali corpore resurgentium: ulterius, quod hæc nullo modo spectat ad præsentem disputationem; & denique, licet istam arbitrio reliquerit opinantium, se tamen stare pro contraria sententia satis manifestasse, atque spiritualia resurgentium corpora negavisse.

PROPOSITIO I. Augustinus affirmavit Deum invisibilem esse corporeis oculis, non dubitanter, sed assertive.

Hanc propositionem probo apertissimis ejusdem Augustini testimoniis. Nam lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Videri autem Trinitas humano visu nullo modo potest.* Et lib. viii. cap. 4. *Non enim est corpus, ut carneis oculis inquiratur.* Lib. de Serm. Dom. in monte cap. 2. *Quam ergo stulti sunt illi, qui Deum istis exterioribus oculis querunt, cum corde videatur.* Et Epist. ad Italicam 6. nunc 92. *Deus est lux mentium purgarum, non istorum corporis oculorum.* Erit ergo tunc mens idonea, quæ illam lucem videat, quod nunc nondum est. Hoc autem oculus videre corporis neque nunc potest, neque tunc poterit. Et prope finem ejusdem Epistolæ: *Multa proferri possunt ad istam dementiam refutandam. Ad hoc enim fide corda nostra mundantur, quia nobis fidei merces visio Dei promittitur. Quæ si per corporis oculos erit, frustra ad eam percipiendam Sanctorum animus exercetur.* Hanc vero sententiam tanta constantia tenuit Augustinus, ut male eam quibusdam audientibus, Epi-

stola cXLVIII. ad Fortunatianum Siccensem Episcopum ita scripserit : *Sicut præsens rogavi , & nunc commoneo , ut fratrem nostrum , de quo collocuti sumus , videre & rogare digneris , ut ignoret mihi , si quid durius & asperius in se dictum accepit in ea Epistola , quam me modo scripsisse non pœnitet , quia dixi istius corporis oculos nec videre Deum , nec esse visuros .* Caussam quippe adjunxi , cur hoc dixerim , ne scilicet Deus ipse corporeus esse credatur , & in loci spatium , intervalloque visibilis . Nihil enim videre aliter istius Corporis oculus potest . Et ne illud quod dictum est , facie ad faciem , sic accipiatur , tanquam membris corporis terminatus sit Deus . Ideo me ergo dixisse illud non pœnitet , ne de ipso Deo tam impie sentiamus , ut eum non ubique totum , sed per localia spatia divisibilem existimemus . Talia quippe his oculis novimus . Non video quid his manifestius possit proferri .

PROPOSITIO II. Augustinus nedum tradidit oculis carneis non posse conspici Deum , sed ipse omnia suppeditavit argumenta , quæ proferunt in hac quæstione Theologi , & alia longe clariora his , quibus utuntur vulgares Scholastici .

Theologi probant oculum corporeum non posse ad visionem attolli divinitatis triplici genere argumentorum , Scripturis , Patribus , ac ratione . Scripturis , quia locis citatis cap. I. Prop. I. Deus dicitur invisibilis , & cum non sit invisibilis mente , consequitur , quod sit invisibilis carnali oculo . Patribus , quoniam id asserunt Ambrosius , Hieronymus , & alii . Ratione , quia spiritualia non sunt objectum potentiae : Atqui hæc omnia disertissime tradidit Augustinus : Ergo Augustinus ipse argumenta omnia suppeditavit , quibus probant Theologi Deum cerni non posse oculis corporalibus . Prob. min. Augustinus Epist. xcii. ad Italicam n. 3. exponens textum Apostoli I. ad Tim. 6. *Lucem habitat inaccessibleem , &c.* Per hoc , inquit , videri ab homine non potest , per quod videt homo corpore corpora . Nam si mentibus piorum esset inaccessibleis , non diceretur Psalm. 33. *Accedite ad eum , & illuminamini : & si mentibus piorum esset invisibilis , non diceretur : Videbimus eum sicuti est .* Alia scripturarum loca eodem modo S. P. exponit Epist. 147. alias 112. cap. 9. & 148. olim 111. cap. 3. Priorem ergo

argumentationem ex Scripturis petitam idem Augustinus Scholasticis præmonstravit . Alteram ex Patribus quis Augustino tradidit luculentius ? Eadem Epistola cXLVIII. cap. 6. recitat plura ex Comment. Ambrosii in Lucam lib. I. cap. 3. Inter quæ hæc habentur : *Nec in loco Deus videtur , sed mundo corde ; nec corporalibus oculis quaeritur , nec circumscribitur visu , nec tactu tenetur , nec auditur afflatu , nec sentitur incessu .* Alia profert cap. XI. alia cap. XIV. alia cap. XXIII. n. 7. *Sanctus autem Hieronymus ait : (hæc Augustinus) Videre Deum sicuti est in natura sua , oculus hominis non potest ; & n. 9. Alio loco evidentius dicit , non solum Patris divinitatem , sed nec Filii quidem , & Spiritus Sancti , quæ una in Trinitate natuta est , posse oculos carnis aspicere , sed oculos mentis .* Igitur Augustinus nec argumenta prætermisit , quæ a Patrum auctoritate petuntur . Rationem autem , qua utuntur Theologi , affert magnus Augustinus Epist. ad Italicam n. 3. scribens : *Omne quippe quod oculis corporis conspici potest , in loco aliquo sit necesse est , nec ubique sit totum , sed minore sui parte minorem locum occupet , & maiore maiorem . Non ita est Deus invisibilis , & incorruptibilis .* Vide & Epist. 148. n. 1. Quælibet ergo Scholasticorum argumenta , quibus probatur divinam substantiam invisibilem esse corporeis oculis , S. P. Augustinus prævidit , protulit , illustravit .

Præter ea , quæ Scholasticis sunt communia , quædam ille producit clarissima & apertissima . Primum est a natura oculi , quæ , ut prænotavi , est potentia attingens objecta externa in imagine radiorum adminiculo picta , non percipiens in se immediate res intime præsentis : nam hoc munus est intellectus . At Augustinus apposite hoc utitur ratiocinio Epist. 148. num. 2. ubi ait : *Istius namque corporis oculos dixi non visuros Deum , hoc intuens , quod istius corporis oculi omnino non possunt cernere , nisi corpora , quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt : nam si nullum intervallum sit , nec ipsa corpora per eos videmus .* Quibus similia habet S. Fulgentius ad Inquisit. 3. Ferrandi . Ex quo sequitur Deum videri non posse oculo corporis , quoniam intime præsens est menti .

Deinde utitur S. Pater exemplis aptissimis .

mis. Quorum primum est depromptum ab aliis sensibus: de quibus scribit in Epist. ad Italicam n. 5. Cur solis oculis corporeis hoc donum attributum esse contendunt, non autem ceteris sensibus? Sonus ergo erit Deus, ut possit etiam auribus percipi? Et halitus erit, ut sentiri possit olfactu? Et liquor aliquis erit, ut possit bibi? Et moles erit, ut possit & tangi? Aliud exemplum petit ex caritate, de qua Epist. 157. n. 44. ait: Ecce etiam caritas quantulacumque in nostra voluntate consistit, nobisque conspicua est, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis quaeritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu; quanto magis Deus ipse, cujus hoc pignus in nobis est? Tertium exemplum ingeniosissime affert ex hac eadem disputatione: petit enim cap. 16. illius Epistolæ a Paulina, utrum ea, quæ vera esse discernit ex jam propositis ac disputatis, videantur mente, vel corpore. Et postquam ostendit videri intellectione, non sensu: Iis ergo, quæ vides (inquit) diligenter, fidenterque perspectis, atque distinctis, attende, quæ credis in hoc ipso sermone, &c. Quorum atque argumentorum hæc vis est: Si posset corporalibus oculis divinitas in se videri, posset & tangi, & bibi, & olfactu, halitusque sentiri: posset videri caritas, fides, veritas, & mentis perceptio, quæ solo animo discernuntur. Atqui nullus affirmat posse Deum, ut in se est, manibus, auribus, naribusque sentiri, vel sub carnalium oculorum aspectu cadere virtutes, animique passiones. Ergo nullus pariter debet asserere, quod oculis carnalibus possit divinitas videri immediate in se ipsa.

PROPOSITIO III. Utrum post resurrectionem Beatorum corpora futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, est alia quæstio a præcedenti: & hanc S. Pater prudentissime non definivit.

Evidenter hanc propositionem demonstrat S. Pater Epist. cxlvii. num. 49. scribens. Sunt autem alii Deum quidem ipsum corpus non esse minime dubitantes; sed ideo eos, qui ad vitam æternam resurgent, etiam per corpus Deum visuros putant, quoniam talem sperant spiritualis corporis qualitatem, ut etiam ipsa, quæ caro fuerat, spiritus fiat. Quod si ita est, quantum distat a superiori opinione, & quam sit tolerabilius, etiam si

verum non sit, puto facillime judicari. Primum, quia multum interest, utrum de Creatore, an de creatura aliter aliquid sentiat, quam veritas habet. Deinde, quia conatus mentis, utcumque ferendus est, volentis corpus convertere in spiritum, non in corpus Deum. Postremo quia id, quod ego in Epistola mea dixi de istis nostræ carnis oculis, quia neque nunc possunt, neque tunc poterunt Deum videre, etiam sic verum est: non enim dictum est, nisi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt, si corpus ipsum spiritus erit; ac per hoc corporei oculi nunquam Deum videbunt, quia cum videbitur, spiritus eum, non corpus videbit.

Ratione quoque probatur. Affirmare, quod Dei natura cerni possit corporalibus oculis, quum isti, ut constat ex dictis, non possint cernere nisi corpora, est impie sentire de Deo, illumque per localia spatia facere divisibilem; quæ est hæresis Anthropomorphitarum, & Audianorum: credere autem, quod corpus ex animali resurgat spirituale, ut videre possit substantiam incorporealem, nullisque membrorum lineamentis, ac finibus terminatam, non est aliquid impium de Deo sentire, neque illum intervallis locorum circumscribere. Ergo qui affirmat in generali resurrectione corporeos oculos spiritualis futuros esse naturæ, non affirmat oculos posse, dum carnales sunt, & corporei, divinam in se videre naturam: & consequenter hæc quæstio longe diversa est a priori.

Quod vero S. P. prudenter se gesserit, dum quæstionem hanc in suspensio reliquit, probatur. Quæstio: utrum Deus videri possit oculis carnis duplici sensu agitabatur, ut constat ex eadem Epist. cap. xxi. Aliqui præsumebant Deum esse corporeum, & consequenter posse videri corpore: & aliqui fatebantur Deum esse incorporeum, posse tamen videri oculo corporis, si corpus vertatur in spiritum. Prima sententia est hæresis Anthropomorphitarum: altera est quæstio pure philosophica: illa falsa est, & sacris literis, & rationi adversatur; hæc, licet sit falsa, difficile exemplis, & Scripturarum auctoritate potest convelli. Ut prior sententiâ refutetur, satis est si demonstratur Deum non posse videri oculo corporali: ut impugnetur altera, necesse est, ut demonstretur corpus animale non esse in spiritus

ritus naturam transitorium. Jam vero ita argumentor. Prudenter se gerit quisquis hæreticam impugnaturus sententiam illam undequaque exagitat, & philosophicas quæstiones aut prætermittit, aut ad illam hæresim evertendam detorquet: Augustinus, dum probat carnales oculos non posse Deum cernere, impugnat hæresim Anthropomorphitarum opinantium Deum esse corporeum; & contra hanc hæresim detorquet philosophicam quæstionem, quia si necesse est ut oculi spirituales evadant ad hoc, ut possint videre Deum, jam Deus non est corporeus; & ex alia parte quæstionem hanc philosophicam non definit: Ergo Augustinus prudenter se gessit.

Si dixeris: Cur ergo Augustinus quæstionem de Corpore spiritali pertractat citata Epistola cxlvi. eamque repetit lib. xxi. de Civit. Dei cap. 29. ubique nutans, & anceps? Responsio est in promptu. Dixi, contra Augustini librum de videndo Deo, sive Epistolam cxlvi. vel alteram xcii. ad Italicam missitasse Episcopum quemdam Audianum, de quo scribit Fortunatiano alteram epistolam plenam humilitate. Ne Audianus Episcopus persisteret asserendo Deum esse corporeum, propterea quod videri debet in cælo, respondet argumentis jam recitatis, quod videri quidem debet, sed mundo corde, ac mente, non oculo. Ne insurgeret Audianus, esse opinionem multorum, quod Deus videri quoque debeat oculo corporis: ne alio disputationem avertat, statim Augustinus reponit, ne in horum quidem sententia consequi Deum esse corporeum, quoniam hi talem sperant spiritalis corporis qualitatem, ut etiam ipsa, quæ caro fuerat, spiritus fiat; & per hoc spiritus Deum videbit, non corpus. An non undequaque premit Anthropomorphitam, & propria sententia, & etiam aliena, quæ illi opponebatur? Placide ad hanc revertitur citato lib. de Civit. Dei: ubi disputat de corpore spiritali; nec ibi quæstionem definit. Id fateor: non ei occurrunt certa exempla, aut divinarum testimonia scripturarum; at negat tamen oculos elevari posse ad visionem Dei, nisi in naturam transeant spiritualement, semper in quæstione dogmatica sibi constans, & adhuc hæsitans de Philosophica.

PROPOSITIO IV. Tametsi Augusti-

nus noluit definire quæstionem de Corpore spiritali, quam aliqui Catholici eo tempore propugnabant, demonstrat tamen accurate se hanc nequaquam probare.

Attende, quæso, Augustini mentem, maximamque prudentiam. Primo Epistola 147. alias 112. hanc de corpore spiritali sententiam appellat tolerabiliorem hæresi Audianorum, sed tamen falsam. *Quantum distet, inquit, a superiori opinione, & quam hoc sit tolerabilius, etiamsi verum non sit, puto facillime judicari.* Deinde cap. xxi. ait videri sibi, quod hæc de spiritali corpore opinio, aut tollat naturam corporis, aut conduplicet essentiam spiritus: *Eo modo quippe, aut conduplicabitur substantia spiritus, si & corpus spiritus erit; aut si unus erit spiritus hominis, ita ut commutato, & converso in spiritum corpore, neque geminatione, neque incremento conduplicetur, nec omnino ullius accessu quantitatis augeatur; metuum dum est ne nihil aliud dici videatur, quam corpora non illa mutatione immortalia mansura, sed nulla potius futura, & omnino peritura.*

In lib. autem de Civit. Dei, ubi disputationem reassumit: *Aut ergo per illos oculos, inquit, sic videbitur Deus, ut aliquid habeant in tanta excellentia menti simile, quod & incorporea natura cernatur, quod ullis exemplis, sive scripturarum testimoniis divinarum vel difficile, vel impossibile est ostendere: Aut, quod est ad intelligendum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conspicuus, ut videatur spiritu a singulis nobis in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in seipso, in cælo novo, & in terra nova, atque in omni, quæ tunc fuerit creatura; videatur & per corpora in omni corpore, quocumque fuerint spiritalis corporis oculi acie perveniente directi, idest in effectibus, in quibus causa cognoscitur, quemadmodum in motibus corporis videtur anima, ut ait S. Thomas q. xii. art. 111. ad 2. imo idem Augustinus eo loco dicens: *Aliorum quisque vitas, cum sint indivisibiles, per corpus videt &c.* Vide Augustinum suipsum Interpretem disertissimum.*

Accedit, quod Augustinus Scripturæ loca, quæ Dei visionem promittunt, non de corporeis oculis accipit, sed de oculis mentis & cordis non solum Epistola 147. num. 37. & 39. & Ep. 148. num. 17. verum etiam lib.

lib. laudato de Civit. Dei xxii. cap. 29. & alibi. Ex quibus ita argumentor. Augustinus revera in eam sententiam non propendit, quam vocat tolerabilem, sed falsam, quam putat tollere naturam corporis, quam ad intelligendum difficiliorem existimat, & qua nunquam asseveranter utitur in exponendis Scripturis; Talis est sententia de corpore spiritali: Ergo non propendit in eam Augustinus. Quare autem in eam alternat fluctuatque? Recte quidem, ac sapienter. Primo quia hæc erat plurimum etiam Catholicorum opinio. Secundo quia librata infinita Dei omnipotentia non debemus credere impossibilia quæcumque nobis ardua videntur. Tertio quia docere nos voluit regulam de aliorum sententia judicandi. A qua regula num longe abeat Vasquesius, qui disp. 40. cap. 1. asserit Augustinum docuisse Deum oculo corporeo non solum posse, sed etiam nunc a beatis videri, necnon Petavius, qui lib. vii. cap. 2. scribit S. Patrem dubium nutare, & minus, quam dudum fecerat, probabilem, imo ne tolerabilem quidem opinionem exponere, poterit quisque ex dictis facile comprehendere.

S O L V U N T U R O B J E C T I O N E S.

Quamvis ex supradictis argumenta omnia evanescent, quæ probant aut posse oculis corporalibus videri Deum, aut Augustinum dubium in hac questione alternasse: in gratiam tamen Tironum omnia breviter perstringemus &c. Primum sit. Non semel Deus apparuit Abraham, Jacob, Mosi; ejusque visionem possibilem ostendit Job, dum ait xix. 26. *In carne mea videbo Deum meum*. Ergo carnali oculo divinitas cerni potest.

Resp. neg. conseq. Etenim vel Deus, vel Angelus in assumtis corporibus non semel Patriarchis apparuit, aliquibus etiam singulari privilegio quam familiarissime, & absque internuncio, atque manifesta, non imaginaria revelatione locutus est: quod juxta hebraicam phrasim est colloqui *facie ad faciem*. Num vero quidam divinam quoque naturam viderint oculo mentis ac spiritu, disputabitur infra. Ad testimonium Job observat S. Pater xxii. de Civit. Dei cap. 28. apposite scriptum esse: *in carne mea*, non

per carnem: quippe resumtis corporibus singuli, etiam qui modo purgantur, quorum typum Job gerebat, mente frui debent Dei conspectu. Potest & exponi de Deo incarnato, & humanitate Christi, *qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*, ut inquit Apostol. ad Philip. 3. & idem Augustinus respondet. Commendatur & ibi fides Resurrectionis, in qua idem numero homo ex eadem carne conflatus reviviscet, ideoque de Christo venturo ad judicium potest exponi: & propterea ait: *Rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur sunt, & non alius*. Id est, suscitabor in hoc eodem corpore, hisce oculis in novissimo die conspiciam Judicem universorum; non alius, non commutatus in aliam carnem, ego ipse resurgam, & hac ipsa carne circumdatus ante Christi tribunal comparebo.

Arguitur 2. Videntur exteriora objecta ab oculo, dum illum movent localiter, & excitant nervum opticum: Deus movere potest localiter oculum, ejusque nervum opticum excitare: Ergo ab oculo cerni potest.

Resp. dist. maj. dum excitant, & radiorum pressione pingunt exterioris corporis in retina imaginem, concedo: dum movent absque impressione istiusmodi imaginis, nego. Eodem pacto dist. min. Deus potest localiter oculum movere, non efficiendo aliquam imaginem sui, concedo: efficiendo & imprimendo speciem & imaginem, nego. Ergo si localiter fibras oculi moveat, ea excitatione percipiet quidem animus esse aliquam moventem causam, at hanc minime sensibiliter cernet. Quippe eo versus, ubi radiorum flexione pinguntur rerum imagines, nullam illic, nisi referentem corpora colorata potest inspicere. Vide cap. 2. prop. 1. ad 2.

Opp. 3. Potest intellectus creatus cernere objectum increatum. Igitur potest corporalis sensus intueri spiritualia.

Resp. nego consequentiam; etenim natura intellectus in eo sita est, quod contemplari possit intelligibile. Intelligibile est quidquid uniri potest menti, eamque illuminare. Deus, tametsi infinitus, atque increatus uniri potest humanæ menti, imo ab

ea se jungi non potest; illam vero valet praesentia sua illuminare: est enim lux vera, & veritas immutabilis. Igitur Deus a creatura cognosci potest. *Deo junctum est*, (ait August. quæst. liv.) *quod intelligit Deum. Intelligit autem rationalis anima Deum, &c.* E contra natura sensus posita est in hoc, quod possit anima per illum sentire externa objecta corporea; quæ cum non sint per se unita menti, sed aliquo separata intervallo, exhibentur in imagine, ac specie, ad quam anima corpori colligata se convertens advertit in corporis affectione, quod non poterat lumine percipere interiori. Atqui Deus non potest aliquo intervallo recedere ab anima, nec membrorum lineamentis finiri. Ergo Deus nequit conspici carnali, ac sensitiva potentia: *Istius autem corporis oculi omnino non possunt cernere nisi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt*, inquit Epist. 148. S. Pater. Vide prop. 2. & cap. 2. prop. 1. loc. cit.

Quarto loco objicitur: Baptismatis aqua gratiam caussat, quæ est qualitas supernaturalis, & ignis corporeus spiritus torquet reproborum. Quare ergo elevari non potest oculus ad videndam divinam, corporisque expertem substantiam? Sed hæc nullius sunt momenti; neque enim aqua, vel ignis hæc physica efficientia producant; sed aqua est gratiæ causa moralis, ac spiritus infernali torquentur igne per alligationem & apprehensionem: quæ omnia alibi explanabuntur. Quamquam & illud reponi posset, oculum esse visionis vitalem, ac principem causam, quæ sua virtute, ac vitali motu operatur: aquam autem baptismatis, & ignem inferni causas esse dumtaxat instrumentales, quæ non propria agunt virtute, sed illius, cujus instrumenta sunt, nempe divinæ omnipotentiae, ac justitiæ.

Ultimo sic arguitur. S. Augustinus lib. xxii. de Civitate Dei cap. 29. ait: *Longe alterius erunt potentie (oculi) si per eos videbitur incorporea natura. Et infra: Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acius videant, sed ut videant & incorporalia*: Sentit ergo Augustinus, quod incorporea natura reapse cerni debeat oculis carneis.

Resp. dist: consequens. Id censet Augustinus absolute, & si oculi corporales per-

maneant, nego: vide Prop. 1. & 2. Id sentit hypothetice, & si in resurrectione corpus evadat spirituale, subdistinguo; & hanc hypothesim, quam aliqui, vivente Augustino, admittebant, & ad quæstionem istam nullatenus attinet, S. Pater explicat duntaxat, & in suspensio relinquit, ut ostendi Prop. iii. concedo: Et hanc hypothesim asseveranter, definite, & ex propria mente ipse comprobat, nego. Constat enim S. Patrem quæstionem proponere, explicare, & sententiam de corpore spirituali judicare difficiliorem, ut demonstravi Proposition. iv.

Neque ullius est momenti, quod adversarii opponunt, S. Patrem testari se plenissime quæstionem citato loco dirimere, ut profitetur ii. Retract. cap. 41. Istic enim quæ scripserat in libro de videndo Deo censet quidem, sed non retractat. In quo libro quantum dilucide asseruerit non posse oculis cerni nisi rem corpore, & loco divisibilem, abunde monstravi. De spirituali autem corpore difficillimam sane, gravissimamque quæstionem diligentius in libris de Civit. Dei pertractasse, utique ipse fatetur: sed etiam hanc a priori diversam se affirmat explicavisse, non vero definivisse. Explicavit autem hinc & inde disputans accuratissime. Ex libris itaque Retractionum, quæ a me dicta sunt non evertuntur, sed confirmantur. *De videndo Deo*, inquit, *scripsi librum: ubi de spirituali corpore, quod erit in resurrectione Sanctorum, inquisitionem diligentior distuli, utrum, vel quomodo Deus, qui spiritus est, etiam per corpus tale videatur; sed eam postea quæstionem sane difficillimam in novissimo, idest in xxii. libro de Civitate Dei satis, quantum arbitror, explicavi.*

SCHOLIONS

„ **E**xpedita est communis quæstionis
 „ hujus solutio, si dicamus fieri non
 „ posse, ut Deus corporeis cernatur oculis
 „ S. Thomas 1. p. quæst. 12. art. 3. &
 „ Romanus Ægidius in 2. Sent. dist. 1.
 „ sententiam hanc tradidere: eamque mo-
 „ menta producta in priori, & in secunda
 „ propositione abunde confirmant. Illa mihi
 „ videntur præcipua, quæ promuntur ex
 „ Epistola Augustini ad Italicam, I. Quia
 „ Deo

„ Deus sonorus non est, non potest auribus
 „ percipi, & audiri: igitur quia coloratus
 „ non est, neque carnalibus oculis videri.
 „ II. Tangi nequit manibus, quoniam ca-
 „ ret mole solida, atque extensa: adspici
 „ ~~ergo non potest corporeis oculis~~, quia co-
 „ loris cujusque expers est. Implicat Deum
 „ esse halitum adeo, ut sentiri possit olfa-
 „ ctu, aut esse liquorem aliquem, qui possit
 „ bibi: ergo & implicat esse colorem, fle-
 „ xionemque lucis, quæ oculo cerniqueat.
 „ IV. Per Dei visionem rationalis creatura
 „ redditur ei similis. Hæc similitudo non
 „ potest corporeæ tribui potentiæ: corporea
 „ igitur potentia Deus videri non potest.
 „ V. Nec quæritur, nec videtur oculo
 „ corporis Caritas, aut virtus, aut donum
 „ aliud gratiarum, quamvis nobis intime
 „ insit, inhæreatque, propterea quod spi-
 „ ritualia accidentia sunt, non qualitates
 „ materie: igitur multo minus oculis hisce
 „ carnalibus quæri debet, & cerni potest
 „ divina substantia, non spiritualis tantum,
 „ verum etiam quacunque spirituali qualitate
 „ sublimior, & longe perfectior. Huc spe-
 „ ctant argumenta illa Scholasticorum,
 „ nempe, quod nulla potentia ferri potest
 „ extra suum objectum: quod specificatur
 „ ab ordine, quo ad objectum ipsum re-
 „ fertur: quod si oculus posset videre Deum,
 „ posset intelligere, & fieri intellectus.
 „ quod si oculus posset in intellectum con-
 „ verti, posset & corpus converti in spiri-
 „ tum, neque rerum essentia forent im-
 „ permixtae, atque ad unam speciem deter-
 „ minatae: quod, ne longior sim, visio
 „ oculi est actus quidam peractus speciali
 „ organo corporis; ideoque extra corpora
 „ nequit extendi. Cum manifestum sit hæc
 „ Theologorum argumenta fuisse ab Augu-
 „ stino præmonstrata; dicendum est eum-
 „ dem S. Patrem epist. 147. & lib. 22. de
 „ Civit. Dei cap. 29. narrare tantummodo,
 „ ac referre aliorum sententias circa futura
 „ corpora beatorum, quæ aliquo sensu fu-
 „ tura esse spiritualia docet etiam Apostolus
 „ epist. 1. ad Corinth. cap. 15. 44. ubi au-
 „ tem S. Pater mentem exponit suam, fir-
 „ missime communi Scholasticorum senten-
 „ tiæ adhærere, eisque validiora suppedita-
 „ re argumenta, constat ex dictis.

CAPUT VI.

*Utrum aliqui adhuc in hac mortali vitæ
 degentes Deum viderint. in utramque
 partem discutitur.*

Libratis Patrum, ac Theologorum mo-
 mentis, num Moses, Paulus, & qui-
 dam alii eximie sanctitatis viri adhuc via-
 tores Deum viderint, videtur mihi res am-
 bigua, & in partem utramque disputabilis.
 Non enim de rei agitur possibilitate, quam
 in dubium vertere nefas est; sed de facto,
 cujus neque aperta sunt Scripturarum testi-
 monia, neque constans Patrum traditio,
 neque una Doctorum nostrorum sententia.
 Quamobrem adolescentibus nostris, ut de
 ingenii sui acumine aliquod periculum fa-
 ciant, liberam do arenam, & quomodo
 contra adversarios instruere se debeant, eo-
 rumque tela retundere, demonstrabo.

Quisquis igitur sustinere velit affirman-
 tem sententiam poterit illam sequentibus
 argumentationibus comprobare. Primo Num.
 xii. 6. 7. 8. de Mose legitur. *Si quis fue-
 rit inter vos Propheta Domini, in visione
 apparebo ei, vel per somnium loquar ad il-
 lum. At non talis servus meus Moyses, qui
 in omni Domo mea fidelissimus est: ore enim
 ad os loquor ei: & palam, & non per æ-
 nigmata, & figuras Dominum videt.* Et E-
 xodi xxxiii. 11. *Loquebatur autem Domi-
 nus ad Moysen facie ad faciem.* Et v. 18.
Ostende mihi gloriam tuam. Qui respondit.
Ego ostendam omne bonum tibi. De Paulo
 2. ad Corinth. xii. *Raptus est in Paradi-
 sum, & audivit arcana verba, quæ non li-
 cet homini loqui.* Quæ est enim revelatio
 tam mirabilis, quæ verbis designari non
 potest, nisi manifestatio divinitatis, de qua
 Isaia. cap. 64. *Oculus non vidit, Deus, abs-
 que te, quæ preparasti diligentibus te?* Scri-
 pturis itaque videtur consentanea sententia
 affirmans.

Eandem confirmare possumus Patrum au-
 thoritate. Etenim Augustinus lib. 11. de
 Gen. ad lit. cap. 27. de Mose hæc scribit.
*Concupiverat enim, ut in Exodo legimus.
 videre Deum, non utique sicut viderat in
 monte, nec sicut videbat in tabernaculo, sed
 in ea substantia, qua Deus est, nulla as-
 sumpta corporali creatura, quæ mortalis car-*

nis sensibus presentetur &c. Eadem repetit de Mose, ac Paulo Ep. 147. alias 112. cap. xiiii. num. 31. Et Hilarius lib. 1. de Trinit. cap. 3. & lib. viii. cap. ix. Rupertus lib. de Victoria Verbi Dei cap. 28. Ilidorus Hispalensis cap. 57. de vitis &c. in te SS. narrant Esaiam fuisse a Judæis interfectum, quod scripserit cap. 6. **VIDI DOMINUM SEDENTEM SUPER SOLIUM EXCELSUM** &c. Ait autem Hilarius: *Dum Propheta vidit, & gloriam ejus usque ad invidiam Prophetica dignitatis aspexit.* Basilii quoque de Mose scribit Hom. 1. in Hexam. *Qui octogesimum ætatis agens annum vidit Deum, ut erat homini videre possibile, immo, ut nemini potius licuit alii.* Et Ambros. lib. 2. cap. 2. *Hic itaque, non in visione, neque in somniis, sed ore ad os cum Deo summo locutus, neque in specie, neque per ænigmata, sed clara atque perspicua præsentia divina cognitione dignatus.* Omitto autem, quæ de seipso narrat Augustinus lib. xi. Confess. cap. 10. Et de S. Benedicto S. Bernardus serm. ix. de Diversis.

Congruentiæ etiam satis manifestæ possunt afferri. Quis enim hoc privilegium concessum negaverit B. M. V. quam scimus creaturas omnes gratiarum cumulo, & amplitudine præcellere meritorum? Et certe hanc ei gratiam fuisse collatam tradunt Rupertus, Albertus Magnus, & Pater pauperum Thomas Archiepiscopus Valent. serm. de Resurrect. necnon Theologi eruditissimi, ut observat Gavardus Quæst. iv. de Invisib. Dei art. iv. De Mose autem, ac Paulo ait S. Thomas 2. 2. quæst. 175. ad 1. congruenter manifestatam illis essentiam fuisse divinam; *nam sicut Moyses fuit primus Doctor Judæorum, ita Paulus fuit primus Doctor Gentium.* Scripturis itaque, Patribus, & probabilibus congruentiis sic opinio affirmans defenditur.

Negativa sententia pariter ex sacris Scripturis primitus sic ostenditur. Exodi xxxiii. Mose summopere desideranti divinam essentiam conspiciere respondit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet.* Et insistenti petitionibus versu ult. ait: *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Quibus verbis aliqui Christi humanam formam, aliqui imperfectam visionem, aliqui manifesta Dei opera putant significari.

Joan. cap. 1. v. 18. ait: *Deum nemo vidit unquam.* Scripsit autem, quod valde notandum est, post Epistolam 2. ad Corinth. in qua Apostolus raptum suum refert usque ad tertium cælum. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest.* Scribit quoque Paulus in vi. ad Timoth. scripta post Epistolam ad Corinthios nuper laudatam. Hæc autem minime diceret, si videre Deum sibi fuisse paullo ante concessum. Scripturis itaque hæc secunda sententia non adversatur.

Probatur autem ex PP. & missis Irenæo, Tertulliano, Origene, aliisque vel de errore Millenariorum suspectis, vel subobscuris loquentibus, idem aperte docent Nazianz. Orat. 34. S. Leo serm. de Transfig. Gregorius lib. 18. Moralium, S. Evaristus 1. & alii, quos refert Petavius lib. vii. cap. xii. & Sylvius Quæst. xii. art. xi. Quantum vero spectat ad Augustinum, etsi aliquando stetit in priori sententia, huic tamen senior, ac doctior factus accessit: nam Tract. 3. in Joan. ait: *Quid vidit Moyses? vidit nubem, vidit Angelum, vidit ignem: omnis illa creatura est, typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat.* Lib. 2. de Trinit. cap. 16. *Cum vero hic apertissime demonstratur nec desideranti hoc fuisse concessum; quis audeat dicere, per similes formas, quæ huic quoque visibiliter apparuerunt, non creaturam Deo servientem, sed hoc ipsum, quod Deus est cujusquam oculis apparuisse mortalium?* Similia repetit S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Quæst. 154. super Exodum, lib. 4. de Symbolo ad Catechum. cap. 3. Ex quibus satis colligi potest, inquit Sylvius, Augustinum non judicasse, quod Moyses, & Paulus in hac vita Deum viderunt, tametsi aliquando fuerit in eam sententiam propensior.

Neque desunt etiam pro hac parte probabiles conjecturæ. Primo enim in Dei visione nostra sita est beatitudo. Beatitudo semel habita non potest amitti, nec Deus potest eam subtrahere, quoniam poenam nunquam irrogat absque culpa. Si ergo Paulus, ac Moses Deum vidissent, in hac vita fuissent beati, & nunquam in posterum ipsa privati essent beatitudine. Deinde adhuc viatores extitissent, nec tamen ambulassent per fidem; fides enim tollitur manifeste revelatione eorum, quæ creduntur. Itaque

Itaque rationi, Patribus, & Scripturis videtur negativa sententia pariter consentanea.

Haecenus pro utraque parte protulimus argumenta. Modo dicam, quo pacto singula possint vicissim retundi. Scripturarum textus pro parte affirmante facillime possunt exponi. In XII. cap. Num. ostenditur tantum discrimen inter Moysen, aliosque Prophetas, quibus per somnia, & imaginarias visiones Dominus locutus est, cum Moysi apparuerit frequenter, familiarissime, & absque inter-nuncio, & eum fuerit adlocutus non solum prophetorum vaticiniorum velamine, sed manifesta legis, rituum, rerumque gerendarum significatione. Quod etsi quibusdam aliis momentanee fuerit concessum, ut Abraham sub quercu Mambre, & Jacobo luctanti cum Angelo, Moysi tamen datum legimus saepenumero, & ordinaria amicorum consuetudine. Et si pertinaciter insistas, Moysen vidisse Dominum secum familiariter colloquentem; possum & istud concedere: erat enim Angelus ille, non Deus, ut habetur Act. VII. idque tandem animadvertit Augustinus Tract. III. in Joannem scribens: *Quid vidit Moyses? vidit nubem, vidit Angelum, vidit ignem.* Eodem modo expeditur textus Exod. XXXIII. de quo tamen est aliquid particulariter advertendum. Comminatus fuerat Dominus v. 3. se non ascensurum ulterius cum Moysen ob populum duræ cervicis, divinisque jussibus reluctanter. Hoc luctus, ac timoris causa. Moyses itaque Dominum placaturus ait: *Præcipis, ut educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris, novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me.* Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam. Quid ergo est: ostende mihi faciem tuam, nisi, Sis, quæso, ut fecisti hæcenus, dux itineris nostri, ne moriamur in solitudine? Certe hunc sensum ipsa lectio poterit quisque dignoscere, neque hanc explanationem potest rejicere quisquis oculos in hebraicum injecerit, ubi legitur, *ostende mihi, quæso, viam tuam* אֶת דְּרֹכְךָ הוֹרֵא נָא. Verum est, quod Moyses in hujus promissionis tessera, *facies mea præcedet te*, postulavit quoque, ut manifestationis particeps fieret divinitatis, repetens, *Ostende mihi gloriam tuam.* Verum huic petitioni respondit Dominus: *Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te*, id est: Præter id, quod petis, omnia tibi præstabo, exhibebo favorem, patrabo signa, ero dux, ac rector itineris, faciam quidquid vis: verumtamen: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.* Denegavit ergo Deus Moysi gratiam, quam petebat; atque ut eum novo singularique cumulare beneficium, sese illi manifestavit a tergo, id est fulgentissimo quodam lumine, quod esset divinitatis indicium, at non facie ad faciem. De raptu autem Pauli levior est difficultas, quoniam ipse non ait se in tertio cælo vidisse Deum, sed audivisse arcana, quæ ratus est esse silentio occultanda. Neque anceps fuisset, an hujusmodi raptus in corpore contigisset, an extra, si claram Dei obtinuisset visionem, quæ adeo debet esse vivida, ac splendida, ut procul ignorantiam omnem, dubitationemque depellat. Id vero adeo indubitatum est, ut idem Apostolus post raptum scripserit ad Timotheum, quod nullus hominum Deum viderit. Atque hoc pacto argumenta petita ex sacris literis diluuntur.

Ad PP. auctoritates respondeo non esse hanc quæstionem ex genere illarum, in quibus necesse est, omnes Ecclesiæ Doctores convenire. Quamquam & ad ea, quæ opponuntur patet responsio. Nam, quod attinet ad Augustinum, in opere de Genes. ad liter. plura quæ sita esse, quam inventa, & eorum quæ inventa sunt pauciora firmata, fatetur idemmet in II. Retract. cap. 24. Deinde constat ex dictis, in postremis operibus suis priorem rejecisse sententiam. Præterea potest ubique exponi de vividiori quadam, ac sublimiori contemplatione in raptu, non vero de plena, ac manifesta per speciem. Quod narrat Hilarius de Esaia occisum fuisse, quod scripserit a se visum Deum, fateor verum esse: sed Judæi, qui Prophetam intestino prosequabantur odio, quod eos appellasset Principes Sodomorum, populumque Gomorrhæ, ut scribit citato loco Isidorus Hispalensis, inde mortis injustissimam causam prætexerunt. Constat namque cap. VI. narrari a Propheta visionem per ecstasim, quam habuit in templo & vaticinari judicium de Rege, primoribus, ac populo faciendum. Ambrosius lib. V. de Fide cap. ultimo oppositum docet,

probatque ex Scripturis ; unde & ipse in eadem opinione non stetit , vel exponi debet , quemadmodum diximus de Augustino . Is vero , ac Benedictus , alique eximia sanctitate præditi raptu sublimiori dignati sunt , sed non clarissima visione Dei , nisi exuti corporibus . Unus est Basilus , quem frustra Estius in 11. dist. viii. §. x. ex ejus Homilia 1. de Jejunio ad se trahere studet ; nam is , ut observat Petavius , post verba superius producta addidit : *Mosen in potiendis præsentibus Dei conspectibus fuisse , dum viveret , Angelis coequalem.* Sed Basilio opponitur Gregorius Nazianz. Hieronymus , Cyrillus , Athanasius , & Epiphanius , quorum verba refert Sylvius , Petavius , Estius , Smising , & L' Herminier majori præ ceteris eruditione .

Conjecturis autem postremo loco productis resp. multo fuisse convenientius , ut nemo ante beatissimam Christi animam divino frueretur aspectu ; quod potissimum valeat de Moyse : item , ut nullus in via esset simul viator , & comprehensor : ulterius , ut beatitudo non ad momentum , sed ad perennem servaretur felicitatem . Quæ tamen vellem discuti cum exceptione B. M. Virginis , cui majorem gratiarum copiam contulit Deus , quam ulli mortalium , Attamen neque Deiparam in terris vidisse in se Deum , salva pietate , ac fide possumus affirmare : quod & magnus numerus docet Theologorum , & nulli Apostolicæ Ecclesiæ opponitur definitioni .

Reliquum est , ut argumenta solvantur negativæ sententiæ . Atque ad verba Exodi xxxiii. dico , utique ibi denegatam Mosi visionem beatam : præstantissima namque gratiarum dona non statim petentibus conferuntur , ne existimentur communia ; at concessam esse postmodum colligitur ex cap. xii. Numerorum . Quem postremum locum non possumus de sola frequentia , ac familiaritate divini sermonis accipere : utrumque enim hinc affirmatur , & aperta significatio divinorum decretorum per ea verba ; *Ore enim ad os loquor ei :* & visio beatifica , & gloriæ participatio , per subsequentia , *Et palam , & non per ænigmata & figuras Dominum vidit .* Hinc lxx. verterunt , *καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδε , Et gloriam Domini vidit .* Neque possumus existimare , Mosén vidisse tantum facie ad

faciem Angelum , quum aperte asseratur facie ad faciem vidisse Dominum , quod hebraica lectio designat vocabulo Dei propriissimo , ac tetragrammato . Porro legem datam ministerio Angelorum constat ex cap. vii. Act. Apostolor. & ex cap. 2. ad Hebr. sed solos Angelos apparuisse Mosi non recte illinc infertur : nam ipse Moses morti proximus Deut. xxxiii. v. 2. cum Angelorum exercitu Dominum legem daturum apparuisse his verbis testatur ; *Dominus de Sinai venit , & cum eo Sanctorum millia .* Angeli quoque nomine Deum designari observat Hilarius in 1. de Trinit. cap. 3. dicens : *Habes dispensationem in Angelo , quia in Angelo officium est , non natura : habes in nature nomine Deum , quia Angelus Dei Deus est .* Revera Act. vii. 3. dicitur Angelum apperuisse Moyse in igne rubi , & tamen Ex. iii. 2. ait ille qui apparuit : *Ego sum Deus Patris tui , Deus Abraham , Deus Isaac , & Deus Jacob .* Ergo ex quo lex lata fuerit ministrantibus Angelis , non consequitur Mosén Angelos vidisse , non Deum . Fuit quidem dictum Mosi : *Non videbit me homo , & vivet :* Sed hoc ita ab Augustino explicatur : *Deum nemo videbit vivens vita ista , qua mortaliter vivitur in istis sensibus corporis : sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur , sive omnino exiens de corpore , sive ita aversus & alienatus a carnalibus sensibus , ut merito nesciat , sicut Apostolus ait , utrum in corpore , an extra corpus sit , cum in illam rapitur , & subvehitur visionem .* Hæc Augustinus lib. xii. de Gen. ad lit. cap. 27. qui similia repetit lib. de vid. Deo , sive epist. 147. cap. xiii. Joannes vero cap. 1. loquitur de visione comprehensiva , de ea nimirum , quam habet Unigenitus in sinu Patris , ut constat ex textu : alias neque Angeli Deum viderent ; male enim de solis hominibus quidam dictum putant , *Deum nemo vidit :* Est enim græce *οὐδεὶς εἶδεν πρόσωπον* cum exclusionem tam hominum , quam Angelorum . In 1. ad Timoth. 6. excluditur pariter visio Dei plenissima , & ea , quæ per sensum oculorum habetur : & præterea nihil obstat , quin in generalibus assertionibus aliqui singulari Dei beneficio intelligantur excepti , quum idem Apost. v. ad Rom. scribat omnes peccasse in Adam , a qua generali sententia pie a plu-

plurimis creditur immunem esse Deiparam.

Quod spectat ad PP. negandum non est plures in oppositam abiisse sententiam, & hanc esse ob horum auctoritatem valde probabilem. Non sunt tamen pro negativa in tanto numero, ut adversarii arbitrantur. Etenim Gregorius Nazianz. alique Græcorum scribunt contra Eunomii, & Aetii discipulos: quod & facit Ambros. in v. de Fide cap. ultimo, qui propterea intelligendi sunt de visione comprehensiva. Alii proculdubio loquuntur universali quadam assertionem, a qua specialissimo Dei privilegio aliqui excipiuntur. Quidam, qui expresse Moysen commemorant, de quotidianis, ac frequentissimis Dei visionibus verba faciunt, non de illa singulari, ac rarissima, quæ narratur in Numeris. Hac ratione conciliantur discrepantes Augustini sententiæ; Moses enim vidit Angelum & ignem in Rubo, sed vidit quoque Domini gloriam in Sina. Non cogimur ergo asserere, quod S. P. a priori sententia discesserit, præsertim cum ipse tali fuerit ingenio, ut aperte fateretur quid, & ubi inter se pugnantia scripsisset.

Rationes denique postremo allatæ non debent studiosum juvenem detertere. Priori namque, quam urget Franciscus Sylvius, satisfat dicendo inamissibilem esse beatitudinem, quæ confertur Sanctis post mortem, ac permanenter, tanquam merces, & corona prædestinatorum; non eam beatitudinem momentaneam, qua dignantur viri præstantissimæ sanctitatis, transeunter, & quasi prælibamine futuræ felicitatis. Neque hujus visionis subtractio dicenda est poena, quia manifestatio divinitatis nondum est corona iustitiæ, sed beneficium simile raptibus contemplantium, quos necesse non est diutissime permanere. Idem respondetur ad alteram conjecturam, quæ assertur ab Estio: nullus enim habitus destruitur nisi contrario. At actus actui, habitus habitui opponitur: & consequenter actus visionis momentaneus, ac transiens non destruit habitum Fidei stabilem, ac permanentem. Habes igitur pro utraque sententia argumenta, argumentorumque solutiones: atque his sufficienter, quantum arbitror, pertractatis, poteris pro lubitu tam de una, quam de altera disceptare.

SCHOLION.

Quosdam eximia sanctitate præditos in hac quoque mortali vita Deum vidisse, non est improbabile, idque docent etiam S. Thomas 1. p. q. 12. art. 11. ad 2. de Moyse, & de Paulo, & ex Ægidianis nostris Fridericus Gavardi q. 4. de Invisibil. Dei art. 4. Ac primum de Moyse S. P. Augustinus epist. 112. n. 147. cap. 13. apertissime affirmat Moysen ipsum vidisse Deum ea contemplatione, qua *concupierat videre Deum, sicuti est. Quæ contemplatio cunctis filiis in fine promittitur*. Hæc autem verba de nulla alia visione, quam de repromissa filiis, & prædestinatis, accipi possunt. Illud quoque advertendum est, citato in loco Augustinum hanc questionem non proponere tantum, verum etiam illam dirimere, ac definire, atque absque hæsitacione ulla affirmare, Moyse beatorum visionem, saltem transeunter, fuisse concessam. Ubi autem in eadem, aut proxima Epistola, Tract. 3. in Joannem, in lib. contra Adimantum cap. 9. in 22. de Civit. Dei cap. 19. aliisque in locis videtur Augustinus tradere oppositum, aperte loquitur de visione corporeorum oculorum, aut de visionibus aliis per speculum, & in ænigmate, non de singulari illa, & præstantissima, de qua 12. capite Numerorum, & 33. Exodi pertractatur. Item, quod de Moyse, de Beatissima Virgine Christi Matre potiori jure affirmandum esse nullus dubito. De Paulo Apostolo cur idem magna probabilitate asseram, rationem ex eius secunda ad Corinthios Epistola cap. 12. haud ineptam produxi. Accedit congruens ratio, propterea quod, ut Moyses Hebraico populo datus fuit Doctor, & Legislator, ita S. Paulus Apostolus a Deo constitutus est prædicator veritatis, & Doctor Gentium, & utique concessa ideo fuit quædam excelsior, quam ceteris, superni, divinique luminis illustratio. Augustinus itidem de eodem Apostolo inquit lib. 12. de Genesi ad lit. cap. 28. *Cur autem non credamus, quod tanto Apostolo Doctori Gentium raptus usque ad istam excellentissimam visionem voluerit Deus demonstrare viam, in qua*

post

„ post hanc vitam vivendum est in æternum?

„ Innuimus non deesse, qui putant etiam prælaudatum S. P. Augustinum, & S. Benedictum Monachorum Occidentis Patriarcham momentanea saltem elevatione Deum adspexisse. Et quidem S. Pater in 9. Confess. lib. cap. 10. de se, ejusque beatissima matre Monicha ait, *Rapida cogitatione attingimus æternam sapientiam super omnia manentem: Si continetur hoc, & subtrahantur aliæ visiones longe imparis generis, & hæc una capiat, & absorbeat, & recondat in interiora gaudia spectatorem suum, ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspiravimus; nonne hoc est: Intra in gaudium Domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur?* Nequeunt hæc verba explicari de visione in ænigmate, & quæ proxime cælestem adumbraverit, quum nullum aliud inter illam, beatorumque spirituum statuatur discrimen, quam inter momentaneum, ac sempiternum intercedit. Complures ideo, quos P. Gavardi citato in loco recenset, visum ab Augustino Deum in se, asseveranter scripsere.

„ De Sancto autem Benedicto, tametsi non assentiatur S. Thomas 2. 2. q. 108. art. 5. ad 3. id asserit S. Gregorius Magnus lib. 2. Dialogorum cap. 35. ubi Benedicti raptum enarrans: *Totum mundum, inquit, sub uno solis radio collectum vidit; & qua ratione fieri hoc potuerit ostendens subjicit: Videnti enim Creatorem angusta est omnis creatura.* Addit Cardinalis Bona in libro de Divina Psalmodia cap. 18. §. 2. S. Bernardum, Rupertum Abbatem, S. Bonaventuram, Dionysium Carthusianum, atque Theologos aliquos præclarissimos, a quibus recensendis, quoniam & eo loci commorantur, & de quæstione agitur, in qua necessum non est singulos convenire, brevitatis gratia abstinemus.

C A P U T VII.

Sint ne beate visionis modo participes Elias, & Enoch?

ENOCH, ET ELIAM sive in Paradiso, sive in alio loco adhuc vivere, & extremis temporibus contra Antichristum venturos, tenet, inquit Rabanus in lib. de Antich. fides Christianorum. Quæritur ergo an his saltem, qui translati sunt, ne viderent mortem, & adhuc in corpore ad bonum universæ Ecclesiæ servantur, visio illa fuerit concessa, qua Beatorum animæ perfruuntur.

PROPOSITIO: Enoch, & Elias probabilius Dei conspectu nondum fruuntur, nisi forte momentaneis raptibus, ac transeunt.

Demonstratur: Nondum Eliam, & Enoch vita sanctos communior opinio est, quam tenere veteres omnes Rabbinos affirmat R. David in lib. 2. Regum, & traditionem esse discipulorum Domini scribit Irenæus lib. v. adversus hæreses. Eam sequuntur Patres, præsertim Gregorius Magnus hom. xxix. & S. P. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 3. & lib. vi. contra Julianum, aliique tam multi, ut Aretas apud Estium in cap. xlv. Eccles. asserat id credi inviolabiliter a tota Ecclesia: videtur etiam evinci ex lib. Apocal. cap. xi. 3. ubi legitur: *Et dabo duobus testibus meis, &c.* quem locum omnes fere Interpretes de Elia, & Enoch exponunt. Probabilior est ergo, licet non satis explorata, hæc de Elia, & Enoch nondum vita sanctis opinio: Atqui Beatitudo saltem permanens, omnium consensu, non confertur, nisi dissoluta hujus habitationis domo, expletoque laborum cursu: Ergo permanens Dei fruitio nondum his duobus collata est.

Opp. 1. Eccles. xlv. 16. habetur: *Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum:* & iv. Regum 2. 11. *Et ascendit Elias per turbinem in cælum.* Hinc autem, inquit Calmet dissert. de Patriarcha Enoch art. 2. debet intelligi Paradisos Sanctorum, & cælum Empyreum. Ergo Enoch, & Elias in cælis versantur, ideoque divino beantur aspectu.

Resp.

Resp. nego conseq. nam Paradisi nomine intelligitur quilibet locus, in quo feliciter vivitur, & cæli nomine etiam superior pars aeris designatur: quoniam & volatilia *volucres cæli* Ps. viii. 9. appellantur, & Latroni nondum referatis cæli januis per Ascensionem Redemptoris, Lucæ xxi. 43. dictum est: *Hodie mecum eris in Paradiso*. In textu Ecclesiastici Paradisi nomen in græcis, hebraicisque desideratur. Apposuit primum Arabs interpres: & merito Vulgata nostra retinuit, quum Enoch mortalis vitæ ætumnis fuerit sublatus. Denique si de Beatorum patria accipi possent loca præfata, sequeretur Christum Dominum nequaquam primum omnium in cælos assumptum; contingit namque longe ante Christum istorum raptus. Itaque Elias per turbinem, Enoch repentino raptu in ignotam mundi plagam fuere translatus.

Dices: Revera raptos in cælum tradunt Ecclesiæ Patres. Athanas. serm. de Assumpt. Dom. scribit: *Enochum immortalitatis terminos accepisse*: Tertullianus de Resurrect. carnis cap. 58. *De orbe translatus*, inquit, *& hoc ipso jam æternitatis candidatus*. Hieronymus epist. ad Pamachium: *Necdum mortui, & Paradisi jam coloni, habent membra cum quibus rapti sunt, & translatus*. Bernardus serm. 6. de Ascens. *Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo*. Et Avitus Vienn. Episc. postquam dixerat Enoch translatus in cælos lib. .iv. Carm. capite 6. ait.

*Quamquam, qua Noe proavus conscenderat Enoch,
Elias cursu post tempora longa secutus,
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis.*

Resp. Eliam & Enoch, quum a mortalitatis contagione illos præservet mirabilis Dei providentia, atque tali confirmet gratia, ut nullo terrenarum cupiditatum desiderio premantur, merito dici ab Athanasio immortales, a Tertulliano æternitatis candidatos, a Bernardo, & Avito felices, ac translatus ex orbe, a Hieronymo Paradisi colonos. Certe Bernardus eo sensu felices vocat, quod eis omnes materie, & occasiones ablatae sunt, quæ eorum intellectum impediunt,

vel affectum, quia soli Deo viventes nec novērunt, nisi Deum, nec cupiunt nisi Deum, ut sermone explicat præcedenti. Eo itaque modo fruuntur Deo, quomodo fruuntur animæ viatorum, qui Deum specialiter diligentes diliguntur ab ipso, Angelicis dignantur conspectibus, neque sensuum pullantur illecebris, neque dæmonum tentationibus. Quandoque etiam divina apparitione recreari videtur mihi verosimilius. Ceterum si contendas in Christi ascensione, & istos in cælum assumptos, ut opinantur citato loco Hieronymus, quod tamen negat cum majori Sanctorum Patrum numero Ecclesiæ columen Augustinus, jam non restat præsenti locus disputationi.

Iusurges: Paradisi nomine, si de loco, ad quem Enoch translatus dicitur, quæstio instituitur, intelligi nequit Hortus voluptatis, quem pro Adam plantavit Dominus a principio. Quamquam enim Augustinus lib. contra Julianum vi. illic vitam degere scribat, *ubi est ipsum lignum vite, ubi sit potestas vivendi, nec ulla moriendi necessitas*: obsolevit tamen ista priscorum Patrum sententia; & probabilior est Recentiorum opinio, aquis diluvii paradisum terrestrem fuisse obrutum, & ejusdem loci situm, ac viciniam incolis esse refertam. Igitur Enoch in Paradisum voluptatis nequaquam translatus est, sed in Paradisum Sanctorum.

Resp. Enoch, & Eliam ad ignotam terræ regionem translatos esse, ubi in magna corporis, animique viventes quiete expectant mundi interitum, ut soluto mortis debito & ipsi cum universa carne resurgant. Sive sit hortus Eden, sive domicilium aliud longe ab hominum cognitione remotum, divinare præsumptio non debet humana. Nullum ex veteribus tradidisse, quod aquis diluvii, vel alia de causa terrestris Paradisus deperierit, affirmat Bellarminus lib. de Gratia primi Hominis cap. 14. Magna ergo probabilitate asseritur, quod Paradisus adhuc supersit, ibique mundi exitium expectent præfati Patriarchæ clarissimi, ut scripsit aliquando Augustinus. At is de istorum in terris vita nullibi dubitat; de loco autem non semel hæsitat, fluctuatque. Nam lib. i. de Peccat. meritis, & remiss. cap. 4. *In Paradiso*, inquit, *fortasse pascuntur, sicut & Adam, priusquam propter peccatum exire meruisset*. Et lib. de peccato originali cap.

23. in defectu quaestionum, in quibus quid verum sit humana & infirma suspicione conjicitur, has locat: *Cum quaeritur qualis, vel ubi sit Paradisus, ubi constituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere; cum tamen esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet; vel cum quaeritur ubi sit nunc Elias, & Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus vivere.* Quapropter cum magno Protoparente dicimus Eliam & Enochum adhuc esse superstites: ubi, & quibus vivant sustentaculis, ignoramus.

Opp. 2. Nisi Enoch & Elias divino fruerentur conspectu, etiamnum viatores forent, ac mererentur. Id vix redditur Theologis credibile; quippe in dies illorum meritum augetur, tantoque saeculorum intervallo omnium Sanctorum, Virginis quoque Dei-parae, excederent sanctitatem. Sunt ergo in Patria, ac in termino, bonorumque operum, ac laborum retulerunt mercedem.

Resp. non unam esse Theologorum sententiam, an Elias, & Enoch viatores adhuc sint, & in statu merendi. Negant Vasquez 1. 2. disp. 206. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 55. Pererius Tom. 1. in Genes. lib. 7. cap. 5. quaest. 5. Estius in cap. 4. Genes. In horum itaque sententia nego majorem. Quamvis enim Elias, & Enoch confirmati sint in gratia, sunt nihilominus extra hominum conversationem, tamquam hanc vitam non amplius agentes, nec reficiuntur Ecclesiae sacramentis, nec meritum sibi comparant, quemadmodum erant PP. in Limbo, inquit Estius, & quemadmodum sunt animae defunctorum in Purgatorio, ait Vasquez: scilicet, ne mereantur officit tantum status, non defectus gratiae, vel caritatis. Sunt & qui censent adhuc mereri, ut Abulensis, Joannes de la Haje, alique apud Sylveiram Opusc. tertio resolut. 1. Atque juxta horum placitum nego, quod possunt, quantavis caritatis opera exercent, ad meritum Dei Genitricis unquam pertingere. Etenim non ex diutina solummodo exercitatione virtutum meritum comparatur, sed etiam ex vehementi dilectione; in qua absit, ut aliquis Reginam Angelorum, ac dominam valeat aequare. Quod si talia opinantibus conditionem status opponas; respondebunt, dummodo vivant in corpore, non tolli rationem meriti per hoc, quod sint

extra communem vivendi ordinem, quoniam & Catharinae Senensi, & Mariae Magdalenae Virgini absque corporali cibo vitam agere datum est aliquandiu, sive in ecstasi raptis, sive sumta in alimonium sacramtaxat Synaxi, eoque tempore fuisse amplioribus meritis cumulas: hanc vero rationem minime militare pro Animabus corpore solutis, & reddentibus pro minimo quadrante rationem.

Ultimo objicies. Sacrum, ac perantiquum Carmelitarum Institutum S. Patris Eliae solemni cultu Festum concelebrat a Romanis Pontificibus approbatum. In exitu quoque animae illam solent presbyteri Deo commendare per merita Eliae, & Enoch. Sunt ergo ambo Sanctorum sorte, & Dei visione donati.

Resp. nego consequentiam. Invocantur enim religioso cultu, quod confirmati in gratia, & corpore & spiritu per Dei protectionem nec deficientes, nec proficientes, certissime credantur amici Dei, constet iudicio Ecclesiae singularis illorum virtus, & revelatus sit in Scripturis futurus eorum exitus. Quae si ceteris viatoribus convenirent, posset & iis solemnis cultus decerni. At vero militantibus, quorum ignoramus finem, exhibendum est caritatis officium, non apothecosis triumphus: & orandum est, ut perveniant ad consummationem virtutis, antequam illis votum reddamus honorificationis & laudis. Esse tamen discrimen quoddam inter istos, aliosque Sanctos ultro fatemur; quum & his magni reservetur gloria certaminis, & forte, quod visum Estio, in particulari preces nostras ignorent, & oretur Deus, ut propter eorum merita, & beneficia ipsis collata nobis propitiatus accedat. Quod unice ex precibus pro animabus mortui proximis comprobatur.

SCHOLIION.

„ **P**lures Carmelitici Ordinis Theologi,
 „ qui Eliam Prophetam tamquam In-
 „ stitutorem, Patremque venerantur, frui il-
 „ lum cum Enoch perspicua divini Numi-
 „ nis contemplatione propugnant. Si pro-
 „ bationes pia hujus sententiae postules,
 „ plura proferent Sanctorum Patrum testi-
 „ monia, quibus asseritur frui Deo, esse
 „ aeternitatis Candidatos, Paradisi colonos,
 „ con-

„ consecutos terminos immortalitatis, habi-
 „ rare inter Angelorum choros; immo & A-
 „ pocalypsis cap. 11. 4. ubi legitur: *Hi*
 „ *sunt duæ olive, & duo candelabra, in*
 „ *conspectu Domini terræ stantes.* Referent
 „ privilegia sibi ab Apostolica sede collata,
 „ præsertim a Gregorio XIII. Sixto V.
 „ Paulo V. Urbano VIII. erigendi beato
 „ Eliæ sacras ædes, divinum officium in
 „ ejus cultum persolvendi, eique, quemad-
 „ modum civibus cælestis Jerusalem, exhi-
 „ bendi *dulce* cultum. Affirmabunt anima-
 „ bus plane purgatis visionem Dei non dif-
 „ ferri; neque iis protrahendam, qui ne-
 „ que maculam, neque rugam creduntur
 „ habere; ac si adhuc degunt in corpore,
 „ non detinentur tamen in illo tamquam
 „ in carcere ad expianda peccata, nec ut
 „ futuræ beatitudinis meritum sibi compa-
 „ rent, sed divino consilio, ut secundum
 „ Domini adventum præcedant: hanc vero
 „ præordinationem ad ipsorum gloriæ cu-
 „ mulum & incrementum potius spectare,
 „ quam ad præmii, & ad coronæ justitiæ
 „ diuturnissimam dilationem: Non esse de-
 „ mum de Elia & de Henoc, ut de Ju-
 „ stis aliis loquendum; nam alii deposue-
 „ runt corporis tabernaculum, & viam uni-
 „ versæ carnis ingressi sunt: hi autem duo
 „ peculiari providentia immunes a morte,
 „ ut corporis immortalitatem præter natu-
 „ ræ ordinem, ita beatitudinem animæ præ-
 „ ter consuetum ordinem retributionis sunt
 „ assecuti.

„ Spectata illa peculiari providentia,
 „ quidquid in contrarium objicias, facillime
 „ diriment. Si dixeris, Patres veteris testa-
 „ menti detentos fuisse in Limbo, reponent
 „ illinc post Christi passionem fuisse edu-
 „ ctos. Si opponas Eliam adhuc esse *via-*
 „ *tozem*, respondebunt *viatozem* esse quidem,
 „ sed alterius conditionis, ac sint mortales
 „ ceteri, corpore, quod mentem aggravat,
 „ & sensibilibus rerum speciebus distracti;
 „ aut si garrula verbositaque idem urgeas;
 „ dicent *viatozem* corpore, non animo. Pa-
 „ ri ratione objicienti quod scriptum est,
 „ *Non videbit me homo & vivet*, quum ta-
 „ men duo illi viri sanctissimi vivant ad-
 „ huc, neque alieni sint a sensuum officiis,
 „ ac ministerio; occurrent Theologi Car-
 „ melitæ respondendo, aut ab illa commu-
 „ ni assertionem excipi aliquos, præter com-

R. P. Berti Theol. Tom. I,

„ munem ordinem divinorum beneficiorum
 „ ubertate donatos: aut mori quodammodo,
 „ ut paullo supra diximus cum Augustino,
 „ *qui aversus est, & alienatus a carnalibus*
 „ *sensibus*: aut neque corpus, neque usum
 „ sensuum, neque rerum corporearum ima-
 „ gines impedire beatissimam Dei visionem,
 „ si corpus contineatur ne animam aggra-
 „ vet, sensus ne mentem obnubilet, ad-
 „ spectabilis mundus ne spiritalem intelli-
 „ gentiam præpediat; quemadmodum fuit
 „ excellentissima quadam ratione in huma-
 „ ni generis Reparatore, eritque in cun-
 „ ctis electis post futuram carnis resurre-
 „ ctionem; Sinamus itaque viros doctos in
 „ proprio sensu abundare, neque de iis,
 „ quæ auctoritati, & rationi non adversan-
 „ tur, pugnaciter disceptemus.

CAPUT VIII.

*An Sanctorum animabus post diem judicii
 sit clara visio Dei differenda.*

PRÆCIPUAM hujus libri aggredimur
 controversiam, num justorum animæ,
 quibus nihil poenarum luendum superest,
 sint supernorum civium gloriæ, splendoris-
 que consortes. In qua & turpes Cerinthi
 errores, & falsa Papiæ dogmata, & sub-
 obscura veterum Patrum dicta aliquam a
 nobis postulant operam. Ergo Cerinthus
 circa annum vulgaris Æræ lxxx. præter alia
 hæresum portenta, quæ veluti sibi ab An-
 gelis revelata venditaverat, hanc spargere
 cœpit doctrinam, quod post resurrectionem
 in terris futurum sit Christi regnum apud
 instauratas Hierosolymas, Justis inter cupi-
 ditates, voluptatesque carnis versantibus.
 Quod cum referant Cajus, qui initio 111.
 sæculi floruit apud Eusebium lib. 111. Hist.
 Eccles. cap. 28. Dionysius Alexandrinus, &
 alii, nullum est dubium, quin Cerinthus
 Chiliastarum, sive Millenariorum conditor
 debeat haberi.

Altero post Cerinthum sæculo, & circa
 an. cxvi. vixit Papias Syrus Hieropolita-
 nus Episcopus, quem Irenæus lib. v. cap.
 33. appellat Auditorem Joannis, & Sancti
 Martyris Polycarpi sodalem; sed, auctore
 præfato Eusebio lib. 111. H. E. cap. 39.
 Papias ipse in Præfatione librorum suorum,
 quorum inscriptio erat, *Expositio Oraculo-*

rum divinum, aperte testatur se nunquam Apostolos audivisse, sed eorum duntaxat discipulos. Hominem *perexigui judicii* eum vocat Eusebius, certaue profert illius inscitiae exempla, inter quae istud de Christi regno ad mille annos post resurrectionem in terra hac duraturo. Sanctos tamen satiandos fore impuris cupiditatibus & obstringendos observatione legalium, ut dixerat Cerinthus, Papias nequaquam existimavit. Hunc fuisse virum disertissimum, & eruditissimum, ac scripturae peritum habetur cap. 36. ejusdem libri Historiae Eusebii; sed diligenter observandum est cum doctissimo Henrico Valesio hoc elogium ab antiquis mss. abesse, neque legi apud Rufinum: unde nulla exinde accedit tenuissimo iudicio Papiæ commendatio.

In Papiæ errorem consenserunt [quod dissimulandum non est] aliqui priorum saeculorum Patres: inter quos enumerantur Irenaeus, Justinus, Nepos in Aegypto Episcopus, Lactantius, alii. Quorum plerique, tametsi mille annorum regnum non expresse admittant, censent tamen differri ad diem iudicii animarum beatitudinem, cum interim occultis clausae receptaculis iudicis adventum expectent, suorumque operum retributionem. Hanc gloriae dilationem propugnavit initio v. saeculi Vigilantius. Eodem tenebantur errore tempore Florentini Concilii celebrati anno 1438. nonnulli Graecorum: eoque impliciti sunt plurium superiorum haeresum fautores, & Romanae Ecclesiae hostes infensissimi Martinus Lutherus, & Joannes Calvinus. Quidam in huius dogmatis patrocinium locis quibusdam obscurioribus abutuntur Ambrosii, Augustini, & Bernardi: quos, hunc praesertim, ad partes trahere conantur Millenariorum. Pro quibus stetisse quoque Joannem XXII. tradunt cum illius aetatis Historicis plures Theologi, quamvis cathedra hanc quaestionem non definisse etiam Gallorum eruditissimi fateantur. Itaque agendum primo de regno mille annorum juxta sensa Cerinthi, & Papiæ: deinde resolvenda est quaestio de beatitudinis dilatione: praeterea inquirendum de mente Ambrosii, Augustini, ac Bernardi; ac tandem de errore, quem tribuunt Joanni Papæ, iudicium nobis est pronuntiandum.

PROPOSITIO I. Figmentum est & 2-

nilis fabula illud mille annorum regnum a Cerintho excogitatum, & a Papiæ, licet tolerabilius, inductum.

Ostenditur 1. ex Scripturis. Cum enim Pharisei carnalibus imbuti opinionibus futuram crederent resurrectionem ad vitam animalem, in qua cibo potuque opus esset, & rursum jungi deberent communia; ait Christus Dominus Matth. xxii. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut Angeli Dei.* Verum est quod horum verborum sensus exponitur a Luca: *Neque enim ultra mori poterunt.* At si corpora resurgentium non erunt amplius obnoxia morti, ac defectui; ad quid epulae? ad quid sexuum commixtio? quae ad generis deserviunt conservationem. Praeterea Paulus ad Rom. xiv. 17. *Non est enim regnum Dei esca & potus.* Quae verba non solum per metonymiam debent accipi, quod non paratur jus ad Regnum Dei edendo, ac bibendo, sed etiam proprie & absque transnominacione, quum statim addat Apostolus; *In esca & potu pacem non esse, nec gaudium in Spiritu Sancto.* Haec duo loca potissimum urgent Cerinthum. Adde contra Papiam ejusdem Apostoli testimonium 1. ad Thessalonic. iv. 16. ubi Christi adventu, & mortuorum resurrectione narratis, ait, *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.* Ubi post Christi descensum non Chiliastarum, sed sempiternum regnum promittitur. Atque regnum istud praedicatur Lucae 1. 33. illis verbis: *Regni ejus non erit finis;* quae Constantinopolitanum Concilium inseruit Symbolo adversus Apollinaristas errori Millenariorum addictos. Merito ergo a Damaso in Romano Concilio celebrato anno 373. tanquam sacris literis contraria Millenariorum haeresis fuit proscripta.

Hanc auctor librorum de caelesti Hierarch. c. vii. *fabulam* vocat: idem praestat quaest. 2. Epist. ad Hedibiam Hieronymus. Origenes lib. 2. de Principiis cap. 12. & in Prologo in Cantic. exortam scribit ex intellectus sensu Judaico Scripturis. Stultam insaniam S. Ephrem Opusc. 111. appellat. De ea scribit Cajus Romanae Ecclesiae praesbyter loco citato: *Cerinthum, qui per revelationes, quasi a magno Apostolo scriptas,*
por-

portenta finxerat, velut ab Angelis sibi ostensa, intromisisse hanc doctrinam, qua adfirmat, post resurrectionem, regnum Christi in terris futurum, & rursus cupiditatibus & voluptatibus carnem Ierosolymæ versantem servitutam. Quin & dixisse inimicum illum Scripturarum divinarum, fallere volentem, in nuptialibus festis mille annorum spatium transactum iri. Et Eusebius de libris Dionysii Alexandrini eodem loco scribit. *Causam præbuit Nepos quidam Episcopus Ægypti, qui promissiones sanctis hominibus factas in divinis voluminibus, Judaico sensu exhibendas docebat, & nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmabat Hunc ergo Dionysius in libris de Promissionibus acriter impugnat.*

Dixi Regnum mille annorum a Papiâ tolerabilius inductum, cum Augustino xx. de Civit. Dei cap. 7. *Quæ opinio esset utcumque tolerabilis, si aliquæ deliciae spirituales in illo sabbato affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando, &c.* Sed tamen sententia Millenariorum etiam in sensu Papiæ recto iudicio Ecclesiæ damnata est, ut diximus, magisque proxima firmabitur propositione.

At contra Cerinthum etiam deductas a ratione possumus argumentationes urgere. Nam 1. Quo pacto auream atque gemmatam in terris Jerusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium sabbati, post consummatas Mosaicæ legis figuras, perfectamque Danielis de perpetua abominatione prophetiam expectare fas est, & liberatos a legis servitute rursus circumcissioni, & legalium subicere vetustati? Deinde quænam Regni, cui Sancti invident, conditio est, quærere ciborum abundantiam, gulæque, ac ventris ingluviem? Nullo modo, inquit Augustinus citato loco, *ista possunt nisi a carnalibus credi.* Contra Papiam vero, qui illicitas, impurasque voluptates minime cum Cerintho expectandas esse affirmavit, sed inculpatas, ac spirituales duntaxat, præter ea quæ dicuntur de præsentis gloria Sanctorum, constat veram rationalis hominis delectationem, ac voluptatem esse videre Deum, eique perpetuo adhærere; ut habetur in Ps. xxxv. 9. 10. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & tor-*

rente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

S O L V U N T U R
O B J E C T I O N E S.

Cerinthus frivolis quibusdam sophismatibus absurdam nitebatur palliare sententiam. Ac primo opposebat. Matthæi xix. 29. continetur Christi promissio, quod omnis qui reliquerit temporalia, *Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*: Igitur sanctis præter regnum cælorum sempiternamque beatitudinem centuplum reddendum est divitiarum, voluptatum, epularum, honorumque, quibus pro Christi amore nuncium miserunt.

Resp. nego consequentiam. Sanctus enim Hieronymus lib. 111. in Matth. cap. 19. *Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi si parvo numero centenarius numerus compareretur.* Hoc autem centuplum non est ipsa æterna vita, ut quidam exponunt; nam & verba redundarent, & Marci x. 30. aperte promittitur centuplum *nunc in tempore hoc*, æterna autem vita *in sæculo futuro*. Sed est hæc centuplicata merces, superabundantia gaudii in tribulationibus & angustiis, affluentia bonorum in paupertate spiritus, atque voluptas ex fraterna caritate, quæ, ut observant in hunc locum Origenes, Theophylactus, & auctor Quæst. ad Orthod. Q. cx. longe superat qualecunque toleratum rerum dispendium. Atque hanc interpretationem approbat August. Epist. 89. ad Hilarium, ubi exponit *centuplum in hoc sæculo* per illud 2. Corinth. 6. *Nihil habentes & omnia possidentes*, necnon Chrysost. hom. 40. in Genes. 17. dicens id completum fuisse & in Abraham, quando relicta paterna Domo in terram abiit peregrinam. Ergo cum centuplum in præsentis vita reddatur, atque ut ait Marcus, *ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ*, in tempore hoc, nequit hoc loco designari regnum Chiliastarum.

Opp. 2. Matth. v. 6. *habetur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Ergo iustis satietas quoque, epularumque copia parabitur.

Resp. nego conseq. Nam saturitas istic

promittitur spiritalis & cælestis, non terrena & carnalis. Talis quippe erit satietas, qualis nunc fames & sitis. At loquitur Matth. de fame, & siti spiritali, idest, iustitiæ. Ergo & de spiritali saturitate. Fames præterea, ac sitis citato textu translatione quadam vehementem significant appellationem, ut cum dicitur a Virgilio, *Auri sacra fames*, & a Plutarcho: *Qui non esurit, aut sitit vindictam*. Ita saturitas plenum animarum gaudium vocabuli translatione demonstrat: quod non est in sacris literis inusitatum. Legimus in Pl. xvi. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*. Et cvi. 9. *Satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis*.

Opp. 3. Lucæ xxii. 29. *Ego dispono vobis* (inquit Christus Dominus) *sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*. Poterat ne clarius exprimi futurus convivorum in Christi regno apparatus?

At hæc ejusdem generis sunt. Edere & bibere methaphorice idem sunt, ac frui & oblectari. Quo loquendi genere utitur Christus, quia solebat apud Judæos per verba edendi, ac bibendi felicitas populariter describi. Sic de cælestis doctrinæ suavitate dictum Proverb. ix. 5. *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis*. Esaia lxv. 13. *Servi mei comedent, & bibent*. De ubertate Gratia Ioann. iv. 14. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*. De fide cap. vii. 38. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Confer & locum Apoc. xxii. 17. Hac itaque tritissima Scripturarum phrafi cæleste regnum sub mensæ apparatu signatur. Putant quidam hoc impleri in præsentis sæculo, dum fideles reficiuntur Eucharistia, quæ in regno Dei, id est, Ecclesia Catholica, de mensa Dominica ministratur. Addo his translationibus Apostolicam describi dignitatem. Duabus quippe notis solent cognosci procures regni, honoris, & potestatis. Honos est in mensæ regalis consortio: potestas in judiciorum participatione. Utrumque Christus apud Lucam xii. spopondit. Honorem dicens: *Ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*; potestatem consequentibus verbis: *Et*

sedetis super thronos judicantes duodecim Tribus Israel.

Quarto opponunt Cerinthiani: Matth. xxvi. 29. Christus in Cœna recumbens ait: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*. Nedum mensa, sed & vinum, & quidem uvis expressum, loco isto commemoratur.

Sed eadem est adhibenda responsio. Vinum lætitiæ frequentissime significat, & amicorum caritatem, ut ii. Cant. 4. & Zachariæ ix. 17. idque, quod vinum exhilaret cor hominis. Neque aptior Christo proferri poterat analogia. Vineam Ecclesia dicitur tam in novo, quam in veteri testamento: *Vinea facta est dilecto meo*, inquit cap. v. Esaia: *Ego plantavi te vineam electam*, Jeremias ii. 21. *Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam &c.* Matth. xxi. 33. Appellatur Christus i. Cantic. 13. *Botrus*, Joannis xv. *Vitis*; ibidem cælestis Pater *Agricola*, Fideles vero *palmites*. Non potuit ergo melius designari gaudium Sanctorum, quam sub metaphora *Vini*, sive attendatur consueta Scripturarum locutio, sive conferantur quæ de Ecclesia, ejusque capita, ac membris dicta sunt. Atque ita *Vindemia*, & *racematio* iudicium, & uvæ contusæ, & calcatæ divinam in impios vindictam figurant, plenumque apud Joëlem *Torcular* exuberantes nequitias. Sic optima est scripturarum coherencia, si *Vinum* hoc loco spiritaliter accipiamus. Quod ut facilius a nobis percipiatur, appellatum est *Novum*, id est, alterius, & longe præstantioris virtutis, quam illud sit, quo bibax inebriatur. Hoc sensu in Apocalypseos xxi. Beatorum patria appellatur *Jerusalem nova*: & ne cum Cerintho dictum putes de instaurata Palæstinorum metropoli, monet Apostolus ad Galatas iv. 26. scribens: *Quæ sursum est Jerusalem*. Sunt qui ad litteram Christi verba interpretantur de sumptione potus cum discipulis post resurrectionem, de qua Petrus Act. x. *Qui manducavimus, & bibimus cum illo*. Hanc interpretationem non approbat Gulielmus Estius, quoniam istud nondum erat in regno patris, neque novum in comparatione ultimæ cœnæ. Theologi tamen eruditissimi & istam amplectuntur explanationem: pro qua respondere possumus Estio, Regnum Patris dicti

dici Ecclesiam, quam Christus acquisivit sanguine suo: novum vero, & inauditum, quod habens corpus incorruptibile biberit, & comederit, ut *certiori argumento* (inquit Chrysostomus hom. 83. in Matth.) *firmaret resurrectionem*.

Objicies 5. Apocalyps. xx. v. 2. legitur: *Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille; v. 3. Misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hac oportet illum solvi modico tempore*. Hoc loco prædicitur apertissime postrema Ecclesiæ persecutio per Antichristum diabolo suadente atque impellente. Prænunciatur enim v. 4. *Judicium: Et vidi sedes &c.* Post Judicium istud consequitur regnum mille annorum: *Et regnaverunt cum Christo mille annis*. Ergo post Judicium regnum mille annorum certissime futurum est. Secundo prædicitur ibidem duplex resurrectio, duplex Judicium. Prima est resurrectio justorum, ut fruantur regno annorum mille, de qua v. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hac est resurrectio prima. Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis*. Erit igitur post resurrectionem justorum regnum Chiliastarum. Secunda resurrectio, & secundum judicium prædicitur v. 13. *Et mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum*. Post hæc mors secunda, & impiorum sempiternum supplicium. Tertio: per regnum mille annorum, quod promittitur cap. xx. 6. non possumus intelligere, ut quidam arbitrantur, cælestem gloriam, qua non fruantur electi, quoniam regnum millenarium erit post resurrectionem justorum, & ante resurrectionem impiorum, ut constat ex dictis; & gloria cælestis consequetur post damnationem reproborum, ut describitur immediate sequenti capite. Accipiendum est ergo regnum habendum in terris post primam resurrectionem. Denique citatis verbis: *Erunt Sacerdotes Dei, & Christi*, haud obscure insinuat in regno Millenario immolandas esse victimas, & innovan-

da legis holocaustomata, ut agebat Cerinthus, cujus hæc sunt præcipua momenta.

Ut obscurum Apocalypseos intelligatur oraculum, singulæ ejus partes sunt breviter percurrendæ. Itaque cap. xx. versu 1. memoratur Christi primus adventus: & dicitur *Angelus habens clavem abyssi, & catenam magnam*, quoniam potestatem habet cælestium, & infernorum, & captivam duxit captivitatem. Hinc versu 2. dicitur *satanas ligatus per annos mille*, quia per adventum Christi cohibenda erat usque in finem sæculi dæmonis sævitia, ac potestas. Adstringitur autem duratio mundi ad mille annos, ut perfecto numero notaretur hujus temporis plenitudo inquit S. P. Augustinus lib. xx. de Civit. Dei cap. 7. Ob futuram Antichristi persecutionem, quæ creditur duratura tribus annis, & sex mensibus, additur: *Post hac oportet illum solvi modico tempore*. Interim & sæculo permanente sedes positæ sunt, & pro animabus *Decollatorum* datum judicium, quod describitur versu 4. *Decollatorum animæ sunt Martyres, quorum frequentissimum securis supplicium, simulque spiritus justorum, ac pœnitentium*. At per sedes non judicium extremum post resurrectionem futurum significatur, istud enim describitur v. 11. & seq. aut particulare, aut Ecclesiæ regimen, in quo ligandi atque solvendi auctoritas exercetur. De istis *Decollatorum* animabus scriptum est: *vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis*, scilicet hoc temporum intervallo, & ante corporum resurrectionem, quo dormierunt in Christo, animæ non perierunt, non detinentur Tartari rudibus, sed ad gloriæ solium translatae sunt. Ex quibus colligitur, quod regnum istud mille annorum, quod tribuitur solis animabus, non corporibus, & constituitur antequam solvatur satanas, & mortui magni, & pusilli resurgant, nequit esse regnum Chiliastarum, quod & corporibus promittunt, & post generalem resurrectionem expectant.

Præsens animarum gloria appellatur resurrectio prima. Duplex est mors, duplex resurrectio. Prima mors est mors tam bonorum, quam malorum, id est, separatio animæ a corpore: altera mors, ut constat ex versu 14. est impiorum ad sempiternum ignem damnatio. Prima resurrectio est beatitudo animæ, ita enim appellatur etiam

ab Apostolo ad Hebræos cap. xi. 35. & a Daniele xii. 2. Resurrectio secunda erit, dum corpora a mortuis resurgent, quod legitur v. 12. Quia vero vita æterna, & prima anastasi, ac resurrectione non gaudent animæ impiorum, propterea additur v. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.* Scilicet non vixerunt neque vita animæ, & Dei consortio, neque vita corporis, quam tandem resument in gehenna carne simul, ac spiritu cruciandi. Ab hac damnatione immunes erunt animæ iustorum; unde v. 6. legitur: *Beatus, & Sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem:* id est, certi sunt non esse mittendos in stagnum ignis. Ergo Martyres, ac poenitentes, qui jam habent partem in resurrectione prima, & in spiritus beatitudine, neque subjiciuntur unquam morti secundæ, & damnationi animæ & corporis, antequam consummentur mille anni, & adveniat statutus mundi interitus, sunt *Sacerdotes Dei, & Christi*, & sunt, qui *regnabunt cum illo mille annis.* Itaque prosequitur v. 6. Sacerdotes dicuntur, id est, plebs sancta, regale Sacerdotium, ait S. P. Aug. xx. de Civit. Dei cap. 10. Item quia reddunt Deo sacrificium laudis, inquit Estius. Rursus quoniam sunt intimi Dei amici, exponit Natalis Alex. Neque vero de hostiarum immolatione ritu Judaico possumus ita accipere, quum sermo sit de animabus *Decollatorum*, non de hominibus in corpore viventibus, ut constat ex dictis.

Quamquam penitus dilutum est Millenariorum fundamentum, tamen juvat dicta singulis argumenti partibus applicare. Ad primum nego consequentiam, non enim versu 4. describitur iudicium faciendum post resurrectionem sanctorum Martyrum, cum nulla hætenus memorata sit resurrectio, & omnes simul tam boni, quam mali præsentari debeant ante tribunal Christi, illis dexteram occupantibus, & his sinistram; ut aperte narratur Matth. xxv. & 2. ad Corinth. 5. Ad 2. nego nomine resurrectionis primæ intelligendam esse corporum reviviscentiam, non animæ beatitudinem. Ad tertium dico post universalem resurrectionem consecuturam esse gloriam consummatam, ac plenam, & vestiendos electos duplici stola, beatitudine nimirum

animæ & corporis, quum ii sola anima nunc Deo fruuntur. Ad 4. nego Sacerdotes eos tantum dici, qui juxta legem Mo-
sis immolant hostias, & cruenta peragunt sacrificia. Nam de omnibus prædestinatis legitur Apocalyp. i. 6. *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & patri suo.*

Hætenus dicta vera sunt, & apud Sacrarum literarum interpretes vulgatissima. Grotius Apocalypsim nova quadam, & ingeniosa methodo exponit. Ait Sanctos regnare cum Christo per dona sanationum, quæ conspiciuntur apud ipsorum Memorias, & per honorem, quem illis Ecclesiæ palam habuerunt. Ante tempora autem Constantini neque tutum erat ad martyrum monumenta concurrere, & vigente Paganismo metui debebat, ne honores martyrum a Paganis in superstitionis suæ defensionem abriperentur. Constantinus pro Christianismi libertate edictum vulgavit anno cccxi. Mille post annis orta est Domus Ottomanica, quam condidit Othmen Ciliciæ præfectus, qui primam imperii sedem, occupata Bythinia, posuit circa annum 1302. Quoniam vero Ottomani in Asiam, & Græciam Mahometis invexerunt impietatem, & inde mala innumera, & Ecclesiæ, & religioni evenerunt; dicitur quod consumatis mille annis solvendus erat satanas, & seducturus gentes terræ Gog, & Magog. Quo nomine designatas ait Asiam, & Syriam, ubi Domus Ottomanica cœpit primum dominari. De ea consequenter dictum est, quod debebat circuire castra Sanctorum, & Civitatem dilectam; quoniam in ejus ditione inclusæ sunt omnes septem Ecclesiæ, quibus conscripta est Apocalypsis; & tenet nedum Civitatem Jerusalem, sed & Constantino-
polim, quam *novam Sion* appellant Græci. Hanc debellavit, fecitque Imperii Turcici sedem Mahomet II. Ottomanicæ stirpis princeps anno 1453. Igitur juxta Grotium vere regnum Martyrum mille annorum spatium duravit, quod modo inter eos coarctatum est, qui illorum servant religiosissimum cultum. Ita hæc dicta sunt, ut nullatenus a priori Patrum explicatione sit recedendum. Dignus est tamen mihi visus Grotius, ut illius quoque interpretationem adferrem & propter literalem sensum, cui Catholicorum sententia non omnino repugnat, & propter egregium de cultu Martyrum testimonio-

stimonium; in gratiam solummodo Novatorum, qui hominem pluris faciunt, quam Romanæ Communionis Interpretes universos.

SCHOLION.

„ **E**RROR Cerinthi, qui non tantum an-
 „ norum mille regnum invexit, quod
 „ & Patrum antiquorum plures futurum
 „ post resurrectionem corporum asserunt,
 „ sed transigendum quoque putavit in re-
 „ stauranda civitate terrena, cruentis vi-
 „ ctimarum Sacrificiis, carnalibus oble-
 „ tamentis, atque impurissimis volu-
 „ ptatibus, ita describitur ab Eusebio lib.
 „ 3. Eccl. Hist. cap. 28. *Valesio interprete:*
 „ *Sed & Cerinthus per revelationes quas-*
 „ *dam a se, tamquam a magno quodam*
 „ *Apostolo conscriptas, portenta quedam*
 „ *quasi ab Angelis sibi ostensa commentus*
 „ *nobis introducit, affirmans post resurrectio-*
 „ *nem regnum Christi in terris futurum, ac*
 „ *rursus homines Hierosolymis degentes cupi-*
 „ *ditatibus & voluptati corporis obnoxios*
 „ *fore.* Hæc Eusebius ex Cajo. Plura
 „ idem Eusebius addit lib. 7. cap. 25. ex
 „ Dionysio Alexandrino; a quo literis
 „ etiam traditum est, nonnullos repudiasse
 „ penitus, ac refutasse propter Chiliasta-
 „ rum errorem librum Apocalypsis, tam-
 „ quam crasso, & opaco ignorantiae velo
 „ obductæ revelationis; addentes neminem
 „ e sanctis, & Ecclesiasticis viris fuisse ejus-
 „ dem libelli conditorem, sed editum fuis-
 „ se a Cerintho, qui sectam conflavit;
 „ cumque magnæ auctoritatis nomen præ-
 „ figere vellet commentis suis, operi Joan-
 „ nis titulum indidisse. At Dionysius addit,
 „ non audere se librum illum rejicere, cum
 „ multi ex fratribus eum magni faciant:
 „ ac testatur se de ipso libro opinionem
 „ concipere, quasi sensus sui modum exce-
 „ dat, contineatque arcanam quamdam,
 „ planeque admirabilem rerum intelligen-
 „ tiam. Quod existimavi advertendum esse,
 „ ne quis ex Dionysio putaret firmum de-
 „ promi argumentum ad oppugnandam Sa-
 „ cri ejusdem libri inspirationem, atque
 „ ut quisque perciperet ortam Chiliastarum
 „ sententiam ex Apocalypsi non intellecta,
 „ cauteque procederet in Sacris divinisque
 „ literis proprio Marte explicandis.

„ Ceterum pro Cerinthiano dogmate
 „ aliud militare videtur haud obviū, tri-
 „ tumque momentum, petiit ex pro-
 „ phetia Ezechielis cap. 40. Eo enim loci
 „ prædicit Propheta reedificationem civi-
 „ tatis Jerusalem, ac Templi, in quo
 „ describit murorum extensionem, latitudi-
 „ nem ædificii, longitudinem portarum,
 „ vestibuli, liminum, frontis, thalami, a-
 „ triorum, gazophylacia item, mensas ad
 „ sacrificia immolanda, necnon Cantorum
 „ & Sacerdotum mansiones, tam accurate,
 „ tam exacte, ut nobis ante oculos
 „ statuatur illius Templi situm, prospectum,
 „ altitudinem, ornatum, omnemque men-
 „ suram. Hoc Ezechielis Templum non
 „ est illud, quod ædificatum est a Salomo-
 „ ne; neque extructum sub Zorobabele,
 „ Aggæo, & Zacharia prophetantibus. Id
 „ aperte demonstrat S. Hieronymus Com-
 „ ment. in præcit. cap. 40. ex eo, quod
 „ Templum secundum in comparatione
 „ prioris fuerit parvum, & adeo de-
 „ terius, ut qui primam ædem vi-
 „ derant, & posteriorem intuebantur,
 „ non possent a lacrymis temperare, &
 „ multo major esset clamor eorum, quam
 „ clangor tubarum. Quale est ergo, in-
 „ quunt, Templum ab Ezechiele prænun-
 „ tiatum, amplius & magnificentius ædifi-
 „ cato olim a Solomone, & multo magis
 „ amplius Templo secundo, quod primo
 „ non poterat comparari, quale est, inquam
 „ Templum istud, nisi in fine sæculorum
 „ excitandum, ut resurgentes Deo illic sa-
 „ crificia, & holocausta offerant, regnoque
 „ potiantur terreno, quemadmodum dog-
 „ matizavit Cerinthus?

„ S. Hieronymus lib. 12. in Ezechielem
 „ docet Templum a Propheta cap. 40. de-
 „ scriptum mystico sensu intelligendum es-
 „ se; idque demonstrat accurata Scriptura-
 „ rum Sanctarum collatione. Præmittit de
 „ sua interpretatione plura. Ait de illo
 „ Ezechielis Templo scriptum Ps. 96.
 „ *Nubes, & caligo sub pedibus ejus:* Ju-
 „ dæos putare accipiendum esse secundum
 „ literam, & ædificandum esse in adventu
 „ Christi sui, quem nos esse Antichri-
 „ stum comprobamus: a nobis referendum
 „ esse ad Christi Ecclesiam: se de illo Tem-
 „ plo, quod sæcula cuncta tacuerunt, non
 „ temeritate velle disserere, sed fide, & ti-

„ *more Dei* conjecturam animi sui legenti-
 „ bus demonstrare : oblatum se in ta-
 „ bernaculum Dei *pelles caprarum, pilosque* :
 „ unde peccatorum spinæ, & aculei tegan-
 „ tur, & arceantur pluviae, & tempestates:
 „ delaturos alios ferrum, æs, argentum,
 „ aurum, & pretiosissimos lapides. Quæ,
 „ aliaque plura difficillimam esse mystici
 „ illius Templi intelligentiam demonstrant,
 „ simulque commendant Doctoris maximi
 „ doctrinam, eloquentiam, humilitatem.
 „ Explicata deinde litera, obscura, nec ap-
 „ parente, *divinantis magis, quam expla-*
 „ *nantis animo*, ut ipse Hieronymus ait,
 „ docet hoc esse Templum, de quo Apo-
 „ stolus Paulus ad Ephesios 2. *Ergo nequa-*
 „ *quam estis peregrini, sed cives Sanctorum,*
 „ *& domestici Dei : edificati supra fun-*
 „ *damentum Apostolorum & Prophetarum*
 „ *ipso angulari lapide Jesu Christo: in quo*
 „ *omnis edificatio compacta crescit in Tem-*
 „ *plum Sanctum Domino, in quo & vos*
 „ *superedificati estis in habitaculum Dei in*
 „ *Spiritu Sancto*. Addit quæ leguntur in
 „ prima Epistola Petri cap. 2. & deinde
 „ per singula prophetiæ verba ingeniosa
 „ ponderatione discurret. Non opus est
 „ cuncta exscribere. Hieronymum ipsum
 „ lector discendi cupidus adeat.

„ Possumus tamen literalis sensu Ezechie-
 „ lis caput illud quadragesimum interpreta-
 „ ri, & exponere de secundo Templo
 „ ædificato sub Zorobabele circa annum
 „ 520. ante Æram Christianam licet ob-
 „ structuram comparandum non fuerit ere-
 „ cto a rege Salomone. Isto enim secun-
 „ dum illud Zorobabelis augustius, & glo-
 „ riosius censendum est, quoniam ad ipsum
 „ Templum secundum venit Dominus na-
 „ tus ex Virgine, ut prænuñciaverat Ag-
 „ gæus cap. 2. 8. *Et veniet desideratus*
 „ *cunctis gentibus: & implebo domum istam*
 „ *gloria, dicit Dominus*. Immo secundum
 „ Templum, quamvis spectata mole an-
 „ gustius priori, quod altius erat secundo
 „ cubitis sexaginta, ampliatus tamen fuit
 „ ab Herode, qui, ut narrat Josephus
 „ lib. 15. Antiquit. cap. 11. jactis alijs
 „ fundamentis, templum crexit in altitudi-
 „ nem cubitorum centum, & viginti, at-
 „ que in longitudinem cubitorum centum.
 „ Hæc eadem est mensura templi ab Eze-
 „ chiele descripti. Capite enim 41. versu

„ 13. legitur: *Et mensus est domus longi-*
 „ *tudinem centum cubitorum*. De secundo
 „ itaque Templo, non quidem ut ædifica-
 „ to sub Zorobabele, sed ut adaucto ab
 „ Herode Ascalonita, possumus vaticinium
 „ Ezechielis commode interpretari.

„ Non desunt ulterius, qui exhibitum a
 „ Propheta oculis Judæorum existimant
 „ prospectum Templi prioris, quale erat
 „ quando illud diruit, & solo æquavit
 „ Nabuchodonosor; idque, ut perciperent,
 „ atque specimen haberent, quo in patriam
 „ reversi divino honori reparando ardentius
 „ incumberent: & quoniam descriptio Eze-
 „ chielis diversa est ab illa, quam Salo-
 „ mone regnante tradit tertius liber Re-
 „ gum capite 6. sententiæ hujus propugna-
 „ tores reponunt alios post Salomonem
 „ Reges ex ingentibus illis, quæ in tem-
 „ plum inferebantur, tributis ac donis,
 „ plura eidem templo addidisse ædificia,
 „ atque ornamenta. Vide librum 4. Re-
 „ gum cap. 12. necnon Villalpandum in
 „ Ezechielem, ubi de Templo prænuñtia-
 „ to a Propheta, accurate, erudite, sapien-
 „ terque differitur.

C A P U T IX.

*Sequitur questio de presenti statu Anima-
 rum sanctarum.*

ALTER autem error a Millenariorum
 fabulis, ut diximus, longe diversus,
 & quo implicatos novimus nonnullos prio-
 rum sæculorum Patres, erat, quem sequen-
 ti explodimus assertionem.

PROPOSITIO : Nec ad minimum
 tempus exutis corporibus animabus Dei vi-
 sio, & gloria differtur, si nulla conspersæ
 sint macula.

Hanc definitionem Fidei, de qua extat
 Decretum Benedicti XII. in Extravaganti
Benedictus Deus, Florentini Concilii Sess.
 ultim. in Decreto unionis, & Tridentini
 Sess. xxv. Scripturis, Patribus, ac rationi-
 bus comprobamus. Scripturarum quidem
 momenta sunt: Ps. 126. *Cum dederit dile-*
ctis suis somnum, ecce hereditas Domini.
 Nam dormire, ac somnum capere corpora-
 lem mortem significat passim, sed apud
 Psalmistam frequentissime, in 111. 6. 1v.
 9. xi. 9, lxxv. 6. &c. Eccles. xi. 28. *Fa-*
cile

cile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas. Retribuere est bonis, malisve dare, quod æquum est. Consonat Ecclesiastico illud vulgatissimum:

Pascitur in vivis livor; post fata quiescit.

Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.

Rursus 2. ad Corinth. v. 1. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælis est, superindui cupientes: & v. 8. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentem esse ad Dominum. Item ad Philipp. 1. 23. Coarctor autem in duobus desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos. Dissolutio animæ de corporeo carcere notat discessum: & græce habetur ἀναλῦσα, quod proprie est redire, nempe ad Deum, de quo Eccles. xii. 7. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Actorum quoque 7. Stephanus Intendens in cælum vidit gloriam Dei. Et in divino officio addit Ecclesia: Vidit, & introivit. Demum in Apocalypsi vii. 9. 15. dicitur Sanctos amictos stolis albis stare ante thronum, & in conspectu Agni; non procul, sed prope & iuxta, quod in Græcis demonstrat præpositio Ἐπὶ cum genitivo, quæ etiam idem est, ac super. Et cap. xiv. 13. Opera enim illorum sequuntur illos. Habet hic Vulgata Amodo, Græci, ἀπ᾽ αὐτῶν, quod valet, Jam nunc, hoc ipso tempore requiescunt, quoniam merces illos consequitur. Ita per metonymiam opera, & virtutes dicuntur justos persequi, & anteire, quod donetur corona, si merita decedentium præeant. Addunt nonnulli verba Christi ad latronem: Hodie mecum eris in Paradiso. Ea satis ambigua demonstrat Petavius lib. vii. cap. 14. & Juvenin differt. iv. art. 2. Paradisus equidem generale est nomen, ubi feliciter vivitur; neque hinc definire possumus, ubinam recepta fuerit latronis anima, an in cælis, an in sinu Abraham, an in aliquo

R. P. Berti Theol. T. I.

alio receptaculo voluptatis. Hoc tamen loco utuntur ad rem nostram eruditi Theologi, Estius, Habert, Tornely, Gotti, Henno, alii. Ego medium incedo iter, & cum Petavio arbitror incertum esse, quo loco statim post mortem latronis anima fuerit recepta, cum aliis puto ex tunc fuisse beatam, & consortem regni, quod petierat dicens: Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Cum enim Deus ubique sit, nullum dubium est, quin Paradisi felicitas habeatur, ubicumque se videndum exhibeat. Vide Bellarminum lib. 1. De Sanct. Beatitud. cap. 3. & Jansenium, ac Maldonatum in cap. 23. Lucæ Ex præmissis autem Sanctorum Bibliorum testimoniis argumentatio ista consurgit: Statim, ac dormiunt justi, & illorum domus corporea dissolvitur, fiunt præsentem ad Dominum, redeunt ad Creatorem suum, aperiuntur eis cæli, ingrediuntur illuc, consequitur suorum operum merces, & retributio laborum: Hæc omnia Dei visionem, & sempiternam præferunt beatitudinem: Ergo Justorum animæ statim post mortem vident Deum, optatissimamque beatitudinem adipiscuntur.

Accedit perpetua Sanctorum Patrum traditio. Primo enim Ecclesiæ sæculo, ex quo nullum hæretici pro sua poterunt sententia proferre, Hermas antiquissimus Scriptor in vulgatissimo Pastoris Opere, quod ut Canonicum, divinumque veteres nonnulli laudarunt, lib. 3. similiter 8. docet omnes, qui pie obeunt, poenitentibus exceptis, jam in cælis coronari, ut videre potes Tom. 1. PP. Apostolic. Cotelerii. Clemens in Epist. ad Corinth. quam sine dubio genuinam scribit & Clericus ad annum lxxix. 6. de Petro ait: Martyr effectus discessit ad debitum gloriæ locum. Ignatius, cujus Epistolæ editas ab Isaaco Vossio omnes tecipiunt, & contra Dallæum defendunt Dupin, Alexander, & Armachanus, ad Roman. scribit: Sinite me ferarum escam fieri, per quas licet Deum adipisci. Sinite me purum lumen haurire, &c. Occubuit autem Ignatius anno cvii.

Altero quoque sæculo, si Papiam excipias, de quo recale dicta superiori capite, & Justinum, qui hac in parte alternavit, diserte veritatem Catholicam tradiderunt Polycarpus Epist. ad Philipp. & Ecclesia

C c

ejus

ejus Smyrnenſis apud Eusebium lib. iv. Hist. Eccl. cap. 15. ubi de beatissimo Antistite ait : *Per tolerantiam devicto injusto Praside, immortalitatis corona recepta, cum omnibus Apostolis, omnibusque justis exultans Deum glorificat.* De Cajo Romanæ Ecclesiæ presbytero dictum est supra. Exstat in Apologia Athenagoræ apertissimum hujus traditionis argumentum, videlicet : *Persuasi sumus, nos hac mortali disjunctos vita, alteram hac terrestri longe meliorem esse victuros, ut apud Deum, & cum ipso simus.* In vetustissimis quoque Act. S. Symphorosæ apud doctissimum Ruinart. p. 20. ita Martyr sanctissima de viro suo Gertulio, & Amantio fratre compellavit Hadrianum : *Elegerunt enim magis decollari, quam vinci, passi mortem, quæ pro nomine Christi suscepta inter homines terrenos quidem ignominiam eis peperit temporalem, inter Angelos vero decus, & gloriam sempiternam : inter quos nunc gradientes & tropæa passionum suarum dantes cum aeterno Rege vita aeterna fruuntur in celis.* Passa est anno Christi 120. Lucius martyr, qui pro Christi nomine sanguinem fudit anno 162. dum ad supplicium duceretur, ait : *Se Urbicio magnam gratiam debere, quippe qui hujusmodi malis dominis liberatus ad optimum patrem, regemque esset migraturus.* Solus ergo Iustinus in hac quæstione fluctuare videtur : sed in Dialogo cum Tryphone fatetur contra se stare multos : *Qui pure, pieque Christianorum sunt sententiæ.* Ubi contra omnium exemplarium fidem novi Chiliastræ particulam negantem inferuerunt. Enimvero cum quæsisset Trypho, an profiterentur Christiani instauratum iri Jerosolymam, ibique Christianos una cum Judæis, ac Profelytis beatam vitam ducturos, *Fassus sum, inquit, & prius me & plures alios hoc sentire, quemadmodum etiam vos omnes scitis futurum : sed multos, qui pure, pieque sunt Christianorum sententiæ addicti, hoc non agnoscere tibi significavi.* Neque obstat, quod in priori parte Dialogi nihil tale reperiatur, nam pag. 300. postquam dixit Jesum suscitatum a mortuis, sequuntur verba, quæ cum superioribus minime connexa sunt, & lacunam ibidem docti viri observarunt, etiam Græbius in Spicilegio PP. seculi 11. & Joannes Clericus in Historia duorum sæcul. ad annum

cxl. n. xviii. Nec pariter obest, quod Iustinus subjicit : *Se, & si qui recte per omnia sententiæ Christiani sunt, & carnis resurrectionem futuram nosse, & mille annis in instaurata, exornata, & aucta Jerusalem pios victuros.* Hic enim invehitur in Gnosticos, qui Christiani vocabantur, sed corporum negabant resurrectionem. Ex quibus colligere juvat & Iustinum nimis fuisse liberalem Tryphoni dando Christum venturum, ut regnet in instaurata Jerusalem, & sincere oppositam multorum Christianorum traditionem fateri.

Ex tertio sæculo numerantur a Novatoribus Tertullianus, & Irenæus: at Apostolicæ Traditionis assertores habemus Clamentem Alexandrinum lib. v. Stromatum, Dionysium Alexandrinum, qui scripsit adversus Irenæum, & Nepotem Ægypti Episcopum, Origenem lib. 2. Periarchon, in 6. contra Celsum, & Hom. v. in diversos, Methodium martyrem, & alios, præsertim Beatissimum Cyprianum. Qui in exhortatione martyrii cap. ultimo; *Quanta est, inquit, & quanta securitas exire hinc latum, exire inter pressuras, & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eos statim, ut Deus videatur, & Christus? Tum feliciter migrandi quanta velocitas? Terris repente subtraheris, ut regnis celestibus reponaris.* Similia repetit in lib. de immortalitate Animæ, & alibi. Hortatur etiam Moſem, & Maximum Epist. xv. alias xxxvii. his verbis : *Beati satis, qui ex verbis per hæc gloriarum vestigia commeantes jam de sæculo recesserunt, confectoque itinere virtutis, ac fidei ad complexum, & osculum Domini, Domino ipso gaudente, venerunt.* Irenæum itaque Millenariorum imbutum errore fate-mur cum doctissimo Petavio lib. vii. cap. xiv. Natali Alex. sæculi 2. disert. vii. aliisque ingenuis Scriptoribus. At Irenæus v. adversus hæreses cap. ult. non diffitetur esse plures, qui Sanctorum animas statim ab hominis morte in cælos recipi contenderent. Neque obstat, quod hi, auctore Irenæo, *Supergrediantur ordinem promotionis justorum*, nec enim hæreticam putat istam esse sententiam, sed in aliquo tantum cum Gnosticis conspirare, ut supra diximus de Justino. Estius in iv. sentent. Dist.

Dist. 45. §. 3. laudat pro sententia nostra Irenæum lib. 1. contra hæres. cap. 2. & §. 4. respondet ad ea, quæ in contrarium obijciuntur, sed Irenæus satis aperit mentem suam lib. v. cap. 5. qui affirmat justorum animas recipi quidem in Paradisum post mortem, sed hunc non alium esse, quam illum, in quo Deus ab initio posuit hominem, quem plasmavit: illuc translato Justos, illuc Paulum asportatum, ibi susceptam Latronis animam, ibi manere Sanctorum animas usque ad consummationem coauspicantes incorruptelam. Quapropter justos translato in cælum revera non existimat Irenæus.

Possumus tamen hunc, aliosque omnes etiam Justinum, ac Tertullianum, qui tamen libros de Anima scripsit jam Montanista, ad aliquam concordiam cum ceteris revocare. Etenim Patres illi, qui Sanctorum animas ad inferos dicunt descendere, qui recipi in Paradisum terrestrem, qui in loco invisibili quiescere putant, non eas in aliquem pœnarum locum obijciunt, neque aperte negant apud Deum, qui ubique est, vivere, & æterna gaudia degustare. Quapropter de statu dissentire non videntur, tamen minime convenient de loco. Hæc conciliaturæ ratio non fugit sapientes viros, ut dicemus infra disputantes de mente Augustini. Hanc nedum amplectitur, sed etiam erudite propugnat Joannes Vossius disput. vi. de statu animarum quæst. 2. Errat tamen fortasse Vossius, dum scribit idem sentire Calvinum, quod lib. iv. instit. cap. xxv. commate vi. statuatur certo animas Deo vivere, & nihil definiendum esse de loco. Nam lib. iiii. ejusdem Operis cap. xxv. pag. 365. Calvinus ait: *Stultum, ac temerarium esse inquirere, quo in loco sint animæ justorum, & an gloria fruuntur, nec ne. Interea cum scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloria coronam eo usque differat, contenti simus his finibus divinitus nobis præscriptis: animas piorum militiæ labore persunctas in beatam quietem concedere, ubi cum felici letitia fruitionem promissæ gloriæ expectant.* Ergo Calvinus non ita credit Justorum animas vivere, ut Dei visionem, & gaudia sempiterna possideant. Porro si animabus Sanctorum adversarii gloriosam concederent beatitudinem; Non essemus,

inquit Bellarminus lib. 1. de Beatit. SS. c. 6. *multum solliciti de Cælo illo corporeo.* Sed redeo ad institutum.

A quarto sæculo, si Lactantium exceperis virum quidem Grammaticum, ac Rhetorem eloquentissimum, non autem Thologicis doctrinis valde eruditum, ejusque generis paucissimos; omnes in hanc nostram positionem conspiraverunt. Docet id Athanasius, qui in vita Antonii narrat Ammonis Monachi animam visam in Cælum deferri. S. Basilus orat. de Gordio Martyre: *Erat enim affectus, inquit, non ut qui in lictoris manus deventurus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum assumptum ad beatam vitam translaturi essent.* Lege & orat. in 40. Martyres, & de laudibus Julithæ. Gregorius Nyssenus orat. funebri in Pulceriam filiulam Theodosii: *Si a te, ait, puella migravit, attamen ad Dominum recurrit. Tibi oculum clausit: verum sempiterno lumini aperuit. A tua mensa discessit, sed ad Angelicam adjuncta est. Hinc est avulsa planta: verum in Paradiso consita est. Purpureæ florem exuit: at celestis regni amictum induit.* Vide & orationem 2. in xl. Martyres. Nazianzenus pariter orat. xx. precatur Basilium, ut sese post obitum excipiat, & simul Beatam Trinitatem valeant contemplari. Clarius Sanctorum beatitatem indicat xi. orat. in Gorgoniam sororem suam, & in x. quam scripsit in fratrem Cæsarium. Chrysostomus in posteriorem Epistolam ad Corinth. ait: *Beati, & ter Beati qui illis bonis fruuntur, &c.* & in orat. de S. Philogonio: *Hinc abiens, & Civitatem suam relinquens, in alteram, quæ est Dei, Civitatem ascendit, & hanc Ecclesiam deferens in illam conscriptus est, quæ est primogenitorum descriptorum in Celis, & festis istis relictis ad celebrem Angelorum conventum translatus est.* Prætermitto S. Ephrem, Hieronymum lib. contra Vigilantium, & Epist. ad Marcellum, Cyrillum Alexandrinum in lib. ad Reginas, Monologium Græcorum, hymnos Prudentii, & quotquot in Thesauo Cocci, & apud Controversiarum Fidei Tractatores collectos invenias.

Jam vero ex dictis istud promitur argumentum. Illud certa fide tenendum est, ut commonet Vincentius Lirinensis n. 2.

& Aug. lib. 2. de Baptismo cap. 7. quod per universam custoditur Ecclesiam, & semper, ubique, & ab omnibus traditum est; quamquam unus, vel alter extiterit aut imperitus, aut ingenii pertenuis, aut imbutus erroribus, qui in adversantem sententiam declinaverit, & maxime si & hic doctrinam oppositam puram, & catholicam fateatur. At ab exordio nascentis Ecclesiae ad hæc tempora omnes Ecclesiae Patres tradiderunt Beatorum animas Deo vivere, & Majestatis divinæ lumine collustrari, & qui ejusmodi traditioni adversantur, judicio præclarissimorum virorum, sive homines exigui ingenii fuerunt, ut Papias; sive sola profana eruditione, & literarum cultura celebres, ut Lactantius; sive nullatenus ausi sunt opinioni detrahare contrariorum, ut Justinus, & Iræneus. Ergo quod animæ justorum certamine expleto coronatæ perpetua felicitate triumphent, erit certa, inconcussa, & firmissima fide tenendum.

Denique probatur ratione. Ac primo: Impiorum animæ post mortem ad inferna descendunt, ibique maxima torquentur poena; id enim catholica tenet fides, & probat exemplum divitis Evangelici Lucæ xvi. Atqui Deus non minus ad puniendum, quam ad præmiandum pronus est, imo misericordia ejus superexaltat judicium, tantumque reddendæ mercedis suamet obstringitur lege, ut Joelis ultimo dicat: *Cito velociter reddam vicissitudinem vobis*. Si ergo statim post mortem punit, statim post mortem reddit proculdubio coronam. Deinde: Pium, ac sanctum desiderium, quod a superna caritate excitatur, & in dies augeatur exercitamento virtutum, non est dicendum inane, & proprio fine alienum. Tale desiderium habent iusti, dum vivunt, ut coronam immarcescibilis gloriæ percipiant, dicentes cum Apostolo 1. ad Philipp. *Desiderium habemus dissolvi, & esse cum Christo*, atque ab hac lacrymarum valle in cælestem Jerusalem transferri ardentissime cupiant. Ergo inane, ac frustraneum credendum non est desiderium hujusmodi. Postremo si ad extremum Judicium singulis reservetur corona, quænam erit melior conditio Fidelium post Christum passum, præ veteribus Patribus, qui in sinu Abraham usque ad redemptionis tempora detineban-

tur? Quid præstitit his descensus Christi, si e tenebris, ubi tamquam in refrigerii loco morabantur, eos non evocavit ad lucem? Cur olim expetebatur temporum plenitudo, ut Deus servili indutus conditione plebis suæ relaxaret facinora, cælestis Jerusalem construeret ædificia? Quare post Christi mortem Martyrum obitus natalis dies appellatur, solemnique ritu, precibus, hymnis, & universæ Ecclesiae colitur plausu, & lætitia? Verum hæc non est opus longa oratione suadere.

SATISFIT ADVERSANTIS SENTENTIÆ ARGUMENTIS.

His argumentis adversarii ducuntur. Matth. xx. v. 8. legitur: *Cum sero factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a novissimis usque ad primos*. Ergo sub vesperam, idest, in fine mundi, merces unicuique tribuitur.

Communis responsio est, per ea verba, *Cum sero esset*, non finem mundi, sed terminum vitæ designari, vel si ad extrema mundi referantur, accipienda esse de beatitudine completa, & corporum simul, & animæ glorificatione. Possumus tamen parabolam non incongrue intelligere de Ecclesia, quam vineam, & regnum Dei vocari supra monui. Ad Ecclesiam suam quosdam vocavit Deus primo mane, idest ab exordio mundi per legem naturæ: quosdam circa horam tertiam, & media mundi ætate per legem Moysi, quosdam denique *Cum sero esset*, & finis legis, captivitatis, & culpæ, per legem Evangelicam. Hinc de primis, ac secundis dicitur, quod *Convenit ex denario diurno*, & præstitutam mercedem spondit; quoniam sub dispensatione fœderis Sinaitici merces proposita erat definita, ac sensibus obvia, nempe naturalium bonorum affluentia, longæva vita, & terræ Chanaan possessio. Nil tale dictum ultimis, quoniam merces in lege Evangelica repromissa talis est, quam nec oculus vidit, nec auris audivit. Qui primi hanc amplexi sunt, fuerunt Gentiles, legi Moysi non addicti, neque ullam habentes repromissionem; ideoque responderunt Patrifamilias: *Nemo nos conduxit*. Neque inusitatum est comparationibus hujus generis vocationem gen-

gentium, & regnum Dei designari. Hæc mea sententia est. Propterea nego consequentiam. Scopus enim parabolæ est, Gentiles ultimo ad fidem, & Ecclesiam adscitos, non minorem accepturos mercedem, quam Judæos, qui Deo cultum exhibuerunt sub servitute legis, & in eorum comparatione portaverunt *Pondus diei, & æstus*. Atque hæc merces dicitur rependi sub vesperam, quia neque vigente priori lege, neque durante Mosaica, sed tantum in postrema, idest post institutionem Evangelii, refferatur cælum. Posset quoque parabola interpretari de variis iustorum generibus: quorum aliqui ab ineunte ætate Deo servierunt, aliqui in vitæ decursu severius vitæ amplexi sunt institutum, aliqui jam senio confecti resipiscences prioris vitæ rationem deplorant: qui tamen si in pari caritatis perfectione decedant, singuli denarium, idemque præmium a Deo remuneratore recipient.

Alter locus promitur ex eodem Matth. cap. xxv. v. 34. *Tunc dicet Rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* Ergo electi ante Judicis adventum Regnum non possident.

Sed hæc verba non animabus separatis, sed in corpore viventibus dicuntur: unde distinguo conf. Regnum non possident degentes in corpore, & completa beatitudine, concedo: gloriosi anima sola, & nondum consummata felicitate, nego. Neque alium esse Evangelicorum verborum sensum constat ex sequentibus. Impii enim proculdubio cruciantur in gehenna, & tamen resuscitatis dicetur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum.*

Tertio objicitur celebre testimonium Pauli ad Hebræos xi. 39. ubi de Sanctis veteris legis ait: *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Duo ibi affirmat Apostolus, unum veteres Patriarchas non habuisse repromissionem; alterum non esse felicitate sempiterna donandos sine nobis. Omnes ergo uno, eodemque tempore debent Iusti in cælestem patriam assumi.

Respondeo, Paulum ibidem commendare virtutem fidei, & veterum Sanctorum exemplo nos ad patientiam hortari. Vete-

rum autem Patriarcharum duas veluti classes distinguit, unam eorum qui, ut ait v. 33. *Adepti sunt repromissionem*, aliam illorum, qui ut scribit v. 39. *Repromissionem non acceperunt*. Qui repromissionem adepti sunt, ut ibidem ait Apostolus, sunt Gedeon, David, Samuel, Barac, Jephthe, Samson, & Prophetæ. Qui repromissionem non acceperunt, sunt omnes testimonio fidei probati, quos memoraverat, Abel, Henoch, Noe, Abraham, Jacob, Joseph, Moyses, aliique experti ludibria, verbera, vincula, & carceres. Ex tanta ergo nube testium, id est, qui sperandarum substantiarum nobis exhibuerunt promissionem, hortatur Paulus, ut nos per patientiam curamus ad propositum nobis certamen. Nego itaque consequentiam; non enim Apostolus per repromissionem intelligit cælestem gloriam, sed solam possessionem terræ Chanaan, primis quidem Patriarchis repromissam, sed datam eorum posteris. Alias si repromissionis nomine intelligit gloriam conferendam post diem judicii, quare de Davide, Samuele, ceterisque habitatoribus Chanaan, dixit, *Adepti sunt repromissiones?* At inquit Paulus, *Ne sine nobis consummarentur.* Utique non fuerunt sine nobis, & ante Christi redemptionem participes æternorum bonorum, pro quibus fide certarunt, & non erunt sine nobis, & ante Christi judicium donandi immortalitate corporis, pro qua lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Recte igitur ait S. Paulus: *Deo pro nobis melius aliquid providente*: non solum more humano, & quia censentur honoratiores qui expectantur, quam qui expectant, veluti in conviviiis, ut exponit Chrysostomus; verum etiam quia ad tolerantiam passionum præter fidem, & rerum sperandarum substantiam, datum est nobis exemplum Christi, uberior gratia; neque oportet ut alios expectemus ad habendam repromissionem, quemadmodum Patriarchæ nos expectarunt. Alioquin si in novo quoque testamento expectanda est retributio, quomodo verum erit, nobis melius Deum providisse? Si objicias verba Apostoli dicentis ibidem v. 16. *Nunc autem meliorem appetunt*, id est, cælestem, patriam; dico particulam *nunc* referri ad tempus, quo vivebant in terra, & tenere locum adversativæ, vel illativæ, ut

ut animadvertunt Theologi: quorum responsum confirmant verba præcedentia: *Confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Nunc oppositionis est supra cap. ix. v. 26. & præsens pro præterito in hoc eodem capite v. 14. & 16. quorum collatione sensus Apostoli satis redditur manifestus.*

Opp. 4. In 2. ad Timoth. iv. 8. ait Apostolus: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex.* Corona justitiæ est gloria cælorum. Ergo cælorum gloria confertur tantum in die illa, id est, in die judicii finalis.

Quidam respondent diem illam, de qua Apostolus, esse diem resolutionis corporis, ac mortis, quam instare, ac prope esse, ait ibidem v. 6. Sed quia *illam diem* ubique Apostolus appellat diem judicii, ut in hac eadem Epist. cap. i. v. 12. *Potens est depositum meum servare*, id est, corpus custodire, in illum diem, & 2. ad Thessalon. cap. i. v. 10. ideo respondeo: Coronæ vocabulo perfectam beatitudinem corporis, & animæ significari, & solemnem, publicamque assumptionem. Sic dicimus potitos regno, nondum tamen corona circumdatos, qui tametsi vere principantur, non referunt spectante universo senatu, ac plaudente populo, regium diadema.

Rursus obijciunt 5. In 1. ad Corinth. cap. xvi. 16. hæc leguntur: *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo perierunt.* Rejicienda est igitur ad resurrectionis tempus omnis fides nostra, omnis spes.

At futilis sane illatio. Apostoli, ut evincerent verum esse Christi dogma, hoc præcipue usi sunt argumento, quod si falsa docuisset, non resurrexisset a mortuis. Hinc prædicta omnia consecutaria necesse est evenire. Si non resurrexit, falsa nos docuit: si falsa nos docuit, falsa est fides nostra: si falsa fides nostra, nondum a peccatis redempti sumus: si nondum a peccatis redempti sumus, & fallax est fides nostra, perierunt, qui dormierunt in Christo, uti Stephanus, qui causa Evangelii lapidibus obrutus est. E contra si Christus resurre-

xit, et veram fidem nos docuit; certissima spes manet, ut per ipsum justificati, resurgamus & nos, & seminato corpore animali resurgat corpus spiritale, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Patens est sola lectione Paulinæ Epistolæ sensus.

Opp. 6. 1. Joannes viii. v. 2. legitur: *Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Non ergo videtur, antequam appareat, & veniat judicaturus vivos, ac mortuos.

Duplex est horum verborum significatio. Prima literalis, ac plana: Nondum apparuit quid erimus, id est, quomodo futuri sumus in meliore illo sæculo, cujus in eo, qui sanctificat nos, spem habemus. Sed si apparuerit, tunc erit, quando similes ei erimus non sanctitate tantum, sed & beatitudinis æternitate. Juxta hunc sensum nego consequentiam; quandoquidem ea verba: *Cum apparuerit*, referenda sunt ad præcedentia, *nondum apparuit quid erimus*: & de Christi adventu nec verbum quidem hoc loco. Altera est, *cum apparuerit Christus*, & hac explicatione admitta, dico, quod similes ei erimus corpore & anima, juxta similitudinem Christi Capitis nostri. Ut enim ait S. P. Aug. in Epist. ad Dioscorum, & norunt Theologi omnes, ex visione beatifica etiam in corpora Sanctorum gloria immortalitatis, splendorisque redundat. Prior responsio etiam quorundam Sectariorum sensu probatur, ut constat ex Criticis Sacris in hunc textum, præsertim ex Commentariis Hugonis Grotii.

Præterea ita arguantur. Apocalypseos vi. hæc occurrunt: *Vidi subtus altare animas intersectorum propter verbum Dei: & v. 10. Clamant voce magna dicentes: usquequo, Domine; non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?* Quis autem dixerit animas subtus altare positas, & judicium, ac vindictam postulantes sempiterna perfrui beatitudine?

Verum nil juvat Heterodoxos liber Apocalypsis, in quo cap. sequenti v. 15. dicitur hujusmodi animas stare ante thronum Dei; & hoc eodem loco, qui objectatur v. 11. additur: *Et datae sunt illis singulae stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescant adhuc modicum tempus &c.* Nonnulli vetustissimi codices habent; *Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐκάστη σολὴ λεκνή: Et data est illis singulis stola una,*

una, id est, ut Bernardus interpretatur, gloria animæ. Nomine igitur altaris intelligenda humanitas Christi; & quia Sanctorum animæ nondum resumtis corporibus sunt infra conditionem gloriosi corporis Christi, ideo dicuntur esse subtus altare. Quod si ibidem clamant voce magna, non ergo dormiunt, neque veluti alto sopore pressæ jacent usque ad extremum Judicium. Illud vero expetere dicuntur, & quia magnum habent resumendi corpora desiderium, & quia divinæ voluntati conformes non solum caritate flagrant, sed etiam zelo justitiæ. Ne valida videatur hæreticorum argumentatio, pauca addam. Utitur Joannes juxta consuetudinem scripturarum rerum sensibilibus exemplo. Cælum assimilari templo neminem latet, cum de cælesti Jerusalem eodem libro cap. xxi. 22. scriptum sit; *Dominus Deus omnipotens templum illius est*; & cap. xi. 19. *Et apertum est templum Dei in cælo*. Ita victimæ respondent justis, ac Martyribus, dicente Paulo ad Philipp. 2. 17. *Immolor supra sacrificium*, & 2. ad Timoth. iv. 6. *Ego enim jam delibor*. Ergo hunc arbitror habere sensum Apocalypsim. Quomadmodum victimarum sanguis ad limen fundebatur altaris, non extra, sed intra Templum, ut in conspectu Sanctuarii Sacrificium præstitutum exhiberetur: ita martiræ pro Christo animæ ad ejus pedes procumbunt non extra cardines cæli, sed intra; habentes testimonium Dei, & characterem martyrii sui, quod præstat Deo sacrificium laudis, & æquitatem poscit vindictæ.

Insurgunt 8. In ii. Machab. xii. 44. habetur: *Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis*. Ergo nisi sit Resurrectio, nullum defunctorum animæ habebunt levamen, nullam felicitatem.

Resp. dist. consequens: non habebunt felicitatem, nisi sit resurrectio prima, qua solvantur a peccatis, & donec consumuntur dies sæculi, regnent cum Christo, concedo. Nisi sit resurrectio secunda, qua resumtis corporibus judicentur: subdistinguo; non habebunt felicitatem plenissimam, ac stolam duplicem, concedo: felicitatem animæ, ac stolam unam, nego. Resurrectionem, quam frequenter sumi pro migratione ad æternam vitam, etiam Drusius in xx.

Lucæ 36. & Glassius Tract. de Synecdoche generis ostenderunt. De qua resurrectione dixi in Resp. ad ult. præcedentis: & de ea Apost. i. ad Corinth. 15. *Miserabiliores sumus omnibus hominibus, si resurrectio non est*. Lucas cit. loco: *Filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis*; & Psalm. i. *Non resurgent impii in Judicio*. De hac igitur resurrectione, quæ est spei nostræ objectum, sermo fit in libro Macchab. ubi consulto dictum est: *Nisi resurrecturos speraret*; Resurrectio namque corporalis potius creditur, quam speratur; neque de ea oramus pro mortuis; nec omnibus, qui surgente monumentis, salubres sunt nostræ oblationes, ac preces.

Opp. 9. in pluribus Lyturgiis Jacobi, Basilii, Cyrilli, aliisque Græcorum, ac Syrorum fiunt supplicationes pro Sanctis, ut eos beata retributio comitetur, ut illis sacrificia prosint ad gloriam, ut ipsorum animabus donetur requies. Similia recitavit olim Romana Ecclesia in Festo S. Leonis, ut habetur in Extravaganti de celebrat. Missarum c. *Cum Martha*, & in Festo S. Marcelli, ut constat ex Sacramentario Gelasii. Plura etiamnum extant id genus in Missali Romano, ut in Secreta Ss Leonis, quæ non fuit cum priore Oratione immutata. Quotidie etiam in Canone Missæ deprecamur, ut omnibus in Christo quiescentibus, & dormientibus in somno pacis detur locus lucis, ac refrigerii. Non ergo gloria & beatitudine modo fruuntur, quamvis in pace dormiant, electi.

Resp. in his, aliisque Lyturgiis peti gloriam accidentalem, nempe majorem in Ecclesia cultum, nominis exaltationem, rerum gestarum præconia, imitationemque virtutum. Est enim gloria, ut eam definit Augustinus, frequens de aliquo fama cum laude: & jure vocant Græci Δόξαν, quasi existimationem & opinionem, a δοκῶ, quod est, *videor, puto*. Hinc de manifestatione sui nominis ait Christus Joan. xvi. 5. *Clarifica me tu Pater*: Istam ergo claritatem, istam frequentem laudem, istam gloriam Martyribus deprecamur: imo, & beatissimæ Trinitati dicimus: *Gloria tibi Trinitas*, id est, Gloria laudis. Deprecamur & aliquando Sanctis requiem, dum indiscriminatim pro omnibus vita functis oramus, cum in horum complexu sint animæ
Pur-

Purgatoriū . Clarissimum inter alia occurrit exemplum orationis Villelmi Abbatis , qui pro Divo Parente Augustino , quem inter Cælites venerabatur , & indiscriminatim pro illius genitoribus Patricio , & Monicha ita precabatur : *Memento , Domine , animæ famuli tui Patricii , & famulæ tuæ Monichæ ; & si quid pro anima filii ipsorum Domini mei Augustini Confessoris tui mihi misero peccatori licet vel intimo cordis affectu desiderare .* De qua PP. Ben. in notis ad lib. ix. Confess. Aug. cap. 13. Si vero etiam Sanctis precatur Ecclesia requiem , (quæ orationis forma jam pene exolevit) petit gloriam corporis , cujus resurrectionem animæ separatæ ita vehementer expetunt , ut non omnino quiescant , quod proximo capite declarabo .

Opp. Hilarius Pictaviensis in Psalm. 120. scribit : *Iustorum animas in sinu Abrahamæ locari , & nondum recipi in regno Dei : & in Psal. 130. Humanæ lex necessitatis est , inquit , ut sepultis corporibus ad inferos descendant .* Et Chrysostomus Hom. 39. in priorem Epistolam ad Corinth. *Sine carne , ait , anima admirandis illis bonis non fruetur .* Ergo dogma , quod propugnamus , Ecclesiæ Patribus adversatur .

Resp. nego consequentiam . Et quod spectat ad Hilarium , ipse aperte distinguit regnum Christi a regno Dei , illud , in quo animæ permanent usque ad sæculi consummationem ; istud vero , in quo mors omnino perimitur , quod fiet per gloriosam resurrectionem , & corporum claritatem . At gloriam , & visionem Dei a Regno Christi nequaquam sejungit , neque sinum Abrahamæ separat a superna Jerusalem : sed in Ps. 95. *Martyres , inquit , in cælestis domicilii habitaculum introierunt .* Commentario in Ps. 130. loqui Hilarium de Sanctis veteris Testamenti arbitratur Juenin : sed alii melius respondent , Hilarium existimasse , quod quisquis moritur , exemplo Christi debet ad inferos descendere , & ea loca lustrare , quæ Christus consummationem veri hominis non recusans dignatus est visitare . Quod & docuit lib. de Anima cap. iv. Tertullianus . At illic animas detineri Hilarius non credidit , sed aperte affirmavit in Psalm. 191. *Transire in cælestem Hierusalem , in terram viventium , in Paradisi incolatum in regnum hereditatis .* Ad auctoritatem vero Chryso-

stomi , constat illum negare gloriam animarum in hypothesi , quod corpora non resurgant , non quia sine corpore Anima coronari non possit ; sed quia , si una pars æterna mercede frustretur , consequenter incoronata jacebit etiam altera : quo sensu ait Apostolus 1. ad Corinth. xv. *Nam si mortui non resurgunt , vana est fides nostra .* Lege in hunc locum Apostoli Theophylactum , & de mente Chrysostomi vide Velloxillum in Advert. Sixtum Senensem in vi. Biblioth. an. 264. Petavium lib. vii. cap. xii. num. iv. & Estium in iv. sent. dist. 45. §. 6. &c.

Opp. ultimo . Anima sine corpore non meretur ; Ergo sine corpore non coronatur .

Resp. nego ant. quippe non omnia bona opera exercentur per corpus , sed plura sola animi cogitatione , & voluntate . Præterea anima meriti causa princeps est , & corpus instrumentalis . Ad hæc , anima separata e corpore felicitatis capax est ; corpus anima expers , nequaquam : Rursus : necesse est , ut corpus in pulverem comminutum putrescat , & in eo culpæ originalis poena impleatur , quemadmodum eandem poenam experta est anima in ergastulo carnis . Quæ obijciuntur de animabus veterum Patriarcharum , & de ipso Christo , qui statim post mortem non ascendit in cælum ; quum illis expectandus esset Redemptoris adventus , is vero Fidei confirmatione aliquandiu in terris fuerit commoratus , non opus est contra protervos , ac repugnantes minutissime repellamus .

SCHOLION.

„ **A** Liqui Patres in *Chiliasitarum* erro-
 „ rem idcirco prolapsi sunt , quoniam
 „ putarunt ab exordio mundi usque ad fi-
 „ nem sæculorum sex annorum millia esse
 „ enumeranda , & expleto sexto millesimo
 „ futuram mundi consummationem , rerum-
 „ que humanarum statum in melius refor-
 „ mandum fore . Observarunt enim Deum
 „ sex diebus mundum condidisse , die autem
 „ septimo cessasse ab omni opere , quod pa-
 „ traverat , ut narrat Historia Genesis cap.
 „ 2. 2. Cum vero Ps. 89. 4. mille anni
 „ æquiparentur ante oculos Domini uni hæ-
 „ sternæ diei , quæ præterit ; existimarunt
 „ tem-

tempus laboris, & operis concludendum
 esse sex annorum millesimis, hisque tran-
 factis subsecuturum millesimum septimum
 cessationis ab opere, & requiei, atque
 istud esse Regnum annorum mille promif-
 sum in Apocalypsi Joannis. Audiatur
 Lactantius, qui lib. 7. Instit. sive de
 Vita Beata cap. 14. inquit: Ergo quo-
 niam sex diebus cuncta Dei opera per-
 fecta sunt, per secula sex, idest, annorum
 sex millia, manere hoc statu mundum ne-
 cesse est. Dies enim magnus Dei mille
 annorum circulo terminatur, sicut indicat
 Propheta, qui dicit. Ante oculos tuos,
 Domine, mille anni, tamquam dies unus.
 Et sicut Deus sex illos dies in tantis re-
 bus fabricandis laboravit: ita & Religio,
 & veritas in his sex millibus annorum
 labore necesse est, malitia prevalente, ac
 dominante. Et rursus quoniam perfectis
 operibus requievit die septimo, eumque
 benedixit, necesse est, ut in fine sexti mil-
 lesimi anni malitia omnis aboleatur e terra,
 & regnet per annos mille iustitia; sitque
 tranquillitas, & requies a laboribus, quos
 mundus jamdiu perfert &c. Augustinus
 pariter libro 20. de Civit. Dei cap. 7. ait:
 Unus dies apud Dominum sicut mille anni,
 & mille anni sicut dies unus. Sex anno-
 rum millibus tamquam sex diebus imple-
 tis, sequatur (tradunt Millenarii) ve-
 luti Sabbati septimus in annis mille po-
 stremis, ad hoc scilicet Sabbatum celebra-
 dum resurgentibus Sanctis. Quæ opinio es-
 set utcumque tolerabilis, si aliqua delitiae
 spirituales in illo Sabato affuturæ Sanctis
 per Domini presentiam crederentur: nam
 etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.
 Adhæsisse huic errori Papiam, Iustinum,
 Irenæum, Nepotem Ægyptium, aliosque
 diximus præcedenti capite 8. De Nepote
 legendus Eusebius lib. 7. H. E. cap. 23.
 & Theodoretus lib. hæretic. Fabularum.
 Illum refutavit S. Dionysius Alexandri-
 nus. Connumerantur item Millenariis Ter-
 tullianus, Apollinarius, Victorinus Pi-
 ctaviensis. Propter istorum auctoritatem,
 S. Epiphanius contra Chiliastras scribens
 eos acerbè non insectatur; & S. Hiero-
 nymus, qui sæpenumero illorum opinio-
 nem irridet, insectatur, appellatque inane
 commentum, libro quarto in Hieremiam
 de ea scribit: Quamquam sibi Judei au-
 R. P. Berti Theol. Tom. I.

ream, atque gemmatam Hierusalem resti-
 tuendam putent, rursusque victimas, &
 sacrificia, & conjugia Sanctorum, & re-
 gnum in terris Domini Salvatoris: quæ
 licet non sequamur, tamen damnare non
 possumus; quia multi Ecclesiasticorum vi-
 rorum, & Martyres ista dixerunt. Et u-
 nusquisque in suo sensu abundet, & Domi-
 ni cuncta iudicio reserventur.

Derivasse videtur Millenariorum error
 ex præconcepta opinione de mundo ad an-
 nos sex mille tantum permanfuro. Extat
 de hac duratione apud Hebræos traditio,
 quam tribuunt Eliæ Prophetæ, in Tal-
 mud tit. Sanedrin. Sed hæc traditio fal-
 sa est, ut diximus lib. 11. cap. 8. De-
 inde Patres Græci, qui eandem ætatis
 Mundi amplectuntur supputationem, se-
 quentes computum LXX. Interpretum,
 finem mundi proximum esse opinati sunt,
 quamquam post longa tamem temporum
 intervalla futurum. Deterius erraverunt,
 qui chronologiam aliam sectantes, temere
 orbis interitum ausi sunt divinare, ut apud
 Batavos Augustinus Weber, & in Westpha-
 lia Thomas Muntzerus, & Joannes a
 Leyden; quorum primus adventurum aje-
 bat finem mundi anno 1530. alter anno
 1525, ac tertius anno 1534. frivolis con-
 jecturis Chiliarcharum regnum, quod in-
 vadere arbitrabantur, accelerando. Sed
 data etiam prædicta mundi permanentia
 in hoc laborum operumque statu ad sex
 millia annorum definita, & coarctata,
 quoniam ab illa supputatione neque Au-
 gustinus alienus videtur præcitato lib. 20.
 de Civit. Dei cap. 7. inde nihil consequi-
 tur aliud, nisi transactis sex millesimis
 venturum sabbatismum, & perpetuam re-
 quiem sanctorum. Quamobrem S. Pater
 rejecta priori sententia Millenariorum, in
 quam se inclinasse fatetur, inquit eodem
 in loco: Mille autem anni duobus modis
 possunt, quantum mihi occurrit, intelligi;
 aut quia in ultimis annis mille ista res
 agitur, idest, sexto annorum milliario,
 tamquam sexto die, cujus nunc spatia po-
 steriora volvuntur; secuturo deinde Sabba-
 to, quod non habet vespèram, requie sci-
 licet Sanctorum, quæ non habet finem; ut
 hujus milliarii tamquam diei novissimam
 partem, quæ remanebit usque ad termi-
 num sæculi mille annos appellaverit, eo lo-
 D d quendi

„ quendi modo , quo pars significatur a to-
 „ to , aut certe mille annos pro annis omni-
 „ bus hujus seculi posuit , ut perfecto nume-
 „ ro notaretur ipsa temporis plenitudo . Ca-
 „ pite quoque nono ejusdem libri S.P. Au-
 „ gustinus per mille annos , quibus Sancti
 „ regnabunt cum Christo , intelligi tempus ,
 „ quo regnant cum Jesu animæ Martyrum
 „ nondum sibi corporibus suis redditis , scri-
 „ bit : *Quamvis ergo cum suis corporibus*
 „ *nondum sunt , jam tamen illorum animæ*
 „ *regnant cum illo, dum isti mille anni decur-*
 „ *runt* . Quidquid itaque statuas de mundi
 „ duratione , quam nosse meum non est ,
 „ neque ceterorum mortalium ; nihil inde
 „ pro fictitio Chiliarcharum regno potest
 „ inferri .

C A P U T X.

*Quid senserint Ambrosius , Augustinus ,
 ac Bernardus de presenti Ani-
 marum Sanctarum statu .*

IN tertia hujus controversiæ parte polli-
 citus sum me demonstraturum quid fue-
 rint opinati [Ecclesiæ præclarissimi Patres
 Ambrosius , Augustinus , & Bernardus ,
 quorum data opera superiori capite non me-
 mini , ut id exequerer diligentius . Ambro-
 sius quidem in lib. de Bono mortis anima-
 rum memorat nescio quæ *promptuaria* , ubi
 novissimum putat eas expectare judicium .
 Quem librum scriptum , ut traditur anno
 387. difficulter conciliari cum dogmate Ca-
 tholico , si crude , & ad literam legatur ,
 ait Tournely to. 1. pag. 293. contra opti-
 mæ notæ , refertum sententiis utilibus , &
 solidis , necnon ratiociniis certis , reique
 convenientissimis , inquit lib. 2. Bibl. Du-
 pinus . At Augustinus olim & ante Episco-
 patum se Millenariis consensisse fatetur
 lib. de Civit. Dei cap. vii. ex qua tamen
 confessione apparet se priorem abjecisse sen-
 tentiam . Commemorat tamen sæpè sapius
 animarum secreta receptacula , quæ ubi con-
 sistant , dubius huc , illucque trahitur . Lo-
 quitur de iis in Ench. ad Laur. c. 109. xii.
 de Civit. Dei cap. 9. in xii. de Genes. ad
 lit. & alibi . De Bernardo ait Durandus
 haud recte Joannis Apocalypsin intelligentia
 assecutum .

Duo notanda sunt pro genuino horum

PP. sensu capeffendo . Primum , quæstio-
 nem de statu animarum discrepare a quæ-
 stione de loco : unde Vives comment. in
 lib. xii. de civit. Dei cap. 9. *Non dubitat*
inquit , de earum gloria etiam ante judicium ,
sed de loco gloria . Nam ubique possunt bea-
ta esse , cum ubique sit Deus , cujus fruitio-
ne fiunt beatæ . Persuasum equidem nobis
 est Beatorum animas in cælos recipi , quod
 jam constat ex Lugdunensi Concilio ii. in
 profess. Fidei , ex Trid. sess. 25. ex pluri-
 bus fidei formulis , ex Bullis Canonizatio-
 nis Sanctorum , ex communibus Ecclesiæ
 precibus , ex universorum Fidelium sensu ;
 sed nondum accedente tanto lumine , pru-
 dentissime dicebantur versari Justorum ani-
 mæ in abditis receptaculis , propter ambi-
 guam , & tunc valde fluctuantem de lo-
 co animarum opinionem .

Alterum ratione dignum est , quod ani-
 mæ plene purgatæ , quamquam Deum vi-
 dent , non tamen toto impetu , & nulla
 alia inclinatione affectæ illum intuentur .
 sunt enim natura sua formæ corporum , &
 mediam stationem tenentes superne regun-
 tur a Deo , inferne materiam regunt ; &
 si alterutro fraudentur , ægrescunt quodam-
 modo , & languent . Sollicitat ergo eas na-
 turale desiderium suorum corporum ; idque
 penitissima ipsarum natura petit , & æqui-
 tatis judicium . *Quo appetitu* (ait magnus
 Augustinus lib. xii. de Gen. ad lit. cap.
 35.) *retardatur quodammodo anima , ne to-*
ta intentione pergat in illud summum cæ-
lum , quamdiu non subest corpus , cujus ad-
ministratione appetitus ille conquiescat . Plu-
 ra illic ad hanc rem illustrandam proloqui-
 tur S. Pater . His adnotationibus tota con-
 flictatio sedari potest . Sit igitur .

PROPOSITIO I. Catholico dogmati
 de Animarum Beatitudine non adversatur
 Sanctissimus Mediolanensium Antistes .

Ipse enim libr. x. in Lucam ait : *Unde te*
evocem , Petre , ut doceas me , quid flens cogi-
taveris ? unde te , inquam , evocem ? De cælo ,
ubi jam choro insertus es Angelorum . Epist.
 54. de SS. Gervasio , & Protasio : *Quorum*
anima in cælo , corpus in terra . Epist. 59.
 Thessalon. *Acholiis superiorum incola , pos-*
seffor civitatis æternæ illius Jerusalem , quæ
in cælo est , videt illic urbis ejus mensuram
immensam , purum aurum , lapidem pretio-
sum , lumen sine sole perpetuum , & hæc o-
mnia

omnia jamdudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem. In ipso libro de Bono mortis cap. xi. *Hanc remunerationem, inquit, habent, ut videant faciem Dei, & lumen illud, quod illuminat omnem hominem.* Atque hunc librum absolvit sic fideles hortando, ut impavidi mortem subeant: *Intrepide pergamus ad Redemptorem nostrum Jesum, intrepide de Patriarcharum concilium, intrepide ad Abraham patrem nostrum, cum dies advenerit, proficiscamur. Sed nunc, Pater, etiam atque etiam extende ad suscipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande sinus tuos, ut plures suscipias, quia plurimi in Deum crediderunt. Ibimus eo, ubi servulis suis Dominus Jesus mansiones paravit. Sequimur te, Domine Jesu, sed ut sequamur accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas, vita, possibilitas, fides, premium. Suscipe nos quasi via, confirma quasi veritas, vivifica quasi vita. Pande illud bonum, quod videre desiderabat David. Demonstra nobis illud bonum, quod est simile sui, semper indissolubile, atque immutabile, in quo simus aeterni.* Ambrosius ergo censet Justorum animas corpore solutas assumi in caelos, videre facie ad faciem pulcritudinem caelestis Jerusalem, eisque lumen sempiternum splendere: Qui id sentit non anceps est de praesenti gloria Sanctorum: Ergo jam nunc justos gloria circumdatos tradidit beatus Ambrosius.

Opp. 1. Ambrosius in lib. de Bono mortis cap. x. affirmat Justorum animas receptas esse in quibusdam Promptuariis, ibique expectare extremum judicii diem, ut coronentur.

Resp. Ambrosium per haec Promptuaria designare diversas mansiones, quae sunt in domo Patris, & per coronam consummatam beatitudinem, cujus propter inditam inclinationem ad corpus animae afficiuntur desiderio: nam in eodem libro Justorum animas sublimae ad Deum evolare pluries repetit, ut constat ex dictis.

Opp. 2. Eodem lib. cap. x. commendat illorum sententiam, qui tenebant Justorum animas ad inferna descendere citans iv. librum Esdrae cap. 7.

Respondeo cum Estio eam commendare ut veram pro eo tempore quo dicta fuit, id est, ante Christi mortem, ac Redem-

tionem; nam infra, ut vidimus, diserte significat rapi electorum animas in superiora habitacula. Quamvis & extra caelum possent frui gloria, ut dixi in i. annotatione. Vide etiam quae dixi Capit. praecedenti ad x. de Sententia aliquorum Patrum, quod omnes animae debeant exemplo Christi descendere ad Inferos. Quare demum non possumus haec explicare de Animabus non plene purgatis?

Opp. 3. Ibidem Ambrosius cap. xi. statuit septem ordines laetitiae Animarum Sanctorum, quorum nullus Dei visionem complectitur: imo ait animas gloriam suam praevidere, & sine trepidatione ad vultum Dei festinare.

Resp. falsum esse, quod a praedictis septem ordinibus Ambrosius Dei visionem excludat; ait namque: *Quintus ordo exultationis uberrimae habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem, libertatemque pervenerint, & repromissam sibi possideant hereditatem.* Et infra eodem cap. num. 49. *Hanc remunerationem habent ut videant faciem Dei.* Praevident ergo gloriam consummatam, in qua Deum impetu intuebuntur vehementiori.

Opp. ult. In 2. de Abel & Cain cap. 2. *Solvitur, inquit, corpore anima; & post finem vitae hujus adhuc tamen futuri ambigua suspenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur.*

Resp. Ubicumque sit anima, ante Judicii diem in ambiguo suspenditur. Dum solvitur corpore, antequam perveniat ad locum tormentorum, aut gloriae, angitur trepidatione animi, & expectatione sententiae. Quae commorabantur in Limbo, suspensae erant de tempore exilii, & Reparatoris adventu. Quae in Purgatorio, non sunt quidem de certitudine salutis sollicitae, at sunt tamen de duratione poenarum. Regnantes in caelis expetunt duplici stola vestiri, & pendent adhuc ab extrema die; de qua Matth. xxiv. 36. *De die autem illo, & hora nemo scit, neque Angeli caelorum.*

PROPOSITIO II. Quod Augustinus fluctuet de secretis Receptaculis Animarum est summæ ejus perspicacitatis indicium; verumtamen de gloria, & felicitate non dubitat.

Ante Augustini tempora de loco Animarum non explorata erat traditio. Quidam

asserere tam pios, quam impios *eis ad hunc* in infernum descendere, ut fuisse docent Irenæus lib. iv. capite ult. Tertullianus de Anima cap. lv. & Origenes non uuo loco. Nomen autem inferni ambiguum erat; nam aliquando accipiebatur prout solis convenit damnatis: & aliquando pro recondito loco, in quem mortuorum animæ inferuntur, vel a quo extrahuntur, sive poenarum sit, sive quietis. Hoc secundo sensu Patres illi loquebantur; quietem enim dabant iustis, impiis supplicium. De situ quoque inferni plerosque dissentire, auctor est in cap. xxiv. Matthæi B. Chrysostomus. In sinu Abraham piorum animas requiescere plurimi asseruerunt. Ambrosius caute illarum mansiones appellavit, ut vidimus, promptuaria, & observatione altera in Mich. videtur paradisum a cælorum regno distinguere. Hieronymus, & Cyprianus docent iustos cælestem inhabitare Ierusalem. Jam priorem propositionis partem sic probo: Nondum explorata Traditione de situ animarum, cautus est, ac summe perspicax qui asserit eas versari in abditis receptaculis, aut in sinu Abraham, aut in secreto Patris, aut in Paradiso, neque audet definire, ubi sint ejusmodi habitacula: At ætate Augustini certi nihil compertum erat in quo definito loco Iustorum animæ consisterent: Ergo rectissimum jure, meritoque visum est Augustino illas in secretis receptaculis collocare.

Constantior tamen est S. Pater in illorum opinione, qui Iustorum animas statim a morte in cælos recipi contendebant. Etenim lib. xx. de Civitate Dei cap. 15. pro certo habet non descendere ad Inferos, neque una cum impiis detineri custodia, ut crediderunt Novatianus de Trinit. cap. 1. & Lactantius lib. vii. cap. xx. Et lib. 2. quæst. Evangelicarum cap. 28. in Psalm. 119. & lib. iv. contra Julianum cap. 3. sinum Abraham, requiem Animarum, & regnum cælorum indiscriminatim pro una, eademque re usurpat. Unde aliqui putant cum Estio in iv. dist. 45. neque S. Patrem ancipitem fuisse de loco, ac diversis vocabulis unum designasse habitaculum, in quo interim videtur Deus, sed nondum perfecto gaudio propter inclinationem animæ ad corpus.

Pars altera propositionis ostenditur primo:

quoniam S. P. redarguens commentum Pelagianorum, qui asseriebant parvulos sine baptismo morientes æternam vitam consequi, sed non regnum cælorum; utrumque illos adipisci, si post baptismum decedant, utroque privari si fungantur vita non baptizati, constantissime docet lib. iv. contra Julian. c. viii. serm. xiv. de Verbis Apostoli cap. 3. & in 1. de Prædest. SS. cap. 13. Regnum autem cælorum, & vitam æternam per Augustinum nihil est aliud, quam Deum videre, ut constat ex Tract. 11. in Joannem. Ergo animæ solutæ corporibus, nulloque obnoxio peccato per Augustinum vita æterna, cælorum regno, & Dei visione fruuntur. Præterea lib. 9. Confess. c. vii. de Nebridio ait: *Et nunc ille vivit in sinu Abraham, quidquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit Jam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem suum, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua felix.* Tractatu item 124. in Joan. hunc discipulum, quem Jesus præ ceteris diligebat, non in sepulcro dormire scribit, ut quidam falso opinabantur, sed onere solutum corporis ad summam perfectamque pervenisse felicitatem, de qua Apost. Paulus agebat: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Lege & librum xii. de Genes. ad lit. capite 34. in Psalm. 119. & xx. de civit. Dei cap. 7. Laudant aliqui librum Meditat. cap. 22. sed, an sit Augustini, inter eruditos non convenit.

Opp. 1. Augustinus serm. 259. scribit post diei Judicii ventilationem celebrandum esse sabbetismum in terra: & xx. de Civitate Dei cap. ix. in secretis receptaculis piorum animas locat.

Resp. præfato sermone teneri Augustinum Millenariorum errore, a quo postea resipuit, quamvis forte ea verba *in terra* genuina non sunt, utpote quæ ex uno ms. Vaticano fuere suppleta. At lib. xii. de Civit. Dei, ut Vives, & Coquæus observant, de loco anceps est, non de gloria: & fortassis abditas Sedes intelligit mansiones cælestes.

Opp. 2. Enarrat. in Ps. 43. in Epist. ad Fortun. & tract. 40. in Joannem ait reservari singulis gloriam post resurrectionem, quando Christus apparuerit, & cum in Angelos profecerimus.

Resp.

Resp. Hæc Augustinum docere de universa Prædestinatorum Ecclesia, quæ solum post diem iudicii plene triumphos agat: vel si in particulari loquitur de piorum Animabus, de gloria corporis est explicandus: si alicubi, ut in Epist. 148. de visione Dei verba facit, intelligendus est de visione expedita & vehementi, quam non retardet naturalis ad corpora inclinatio, ut contingit in Angelis. Quæ omnia constant cum ex dictis, tam ex Epist. 119. ad Januarium cap. 13. ubi ait: *Animæ quippe omnium Sanctorum ante resurrectionem sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur.* Plura vide apud Hieronymum Torrent. in Confess. Augustiniana cap. 2.

PROPOSITIO III. Immerito carpitur a Durando beatus Bernardus; nam neque is a Catholico recedit dogmate.

Notavi Durandum, propterea quod paulo durius Doctorem eximium insectatus est, eum magnæ devotionis virum, non magnæ auctoritatis compellans; sed alii quoque modestius scribunt, Bernardum asserere Justorum felicitatem ante diem iudicii suspensam; imo Petavius, *De Bernardo*, inquit lib. VII. cap. ult. n. IX. *notissima res est, hunc in opinione illa fuisse.* Falluntur tamen. Etenim Doctor mellifluus Serm. XIX. de diversis ait: *Hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur essentiam.* Lib. de diligendo Deo cap. 10. *Immersas (Martyrum animas) ex toto credimus immenso illi pelago æterni luminis, & lumine æternitatis.* In vita S. Malachi. cap. ultimo: *Pro huiusmodi ergo delectus a Deo & hominibus non immerito hodie Malachias in consortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem ante Angelus erat non minus puritate, quam nomine: sed nunc felicius gloriosi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria, & felicitate letatur. . . . Exultat in Domino spiritus Malachie, quod levatus pondere corporis, nulla jam seculenta, vel terrena materia prægravatur, quominus tota alacritate, ac vivacitate corpoream omnem, & incorpoream transiens creaturam pergat totus in Deum, & adherens illi, unius sit cum eo spiritus in æternum.* Serm. 5. de dedicat. SS. *Post multos agones jam nunc trium-*

phant in cælis coronati. Serm. 2. in Sanctum Victorem: *Jam cælos ingressus vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei.* Lege & Epist. 266. Serm. 6. in Cantica, & de Obitu Umberti. Ex quibus sequens efficitur ratiocinium. Non adstruit suspensam Justorum beatitatem qui affirmat Iustos nunc intueri divinitatis essentiam, æterno lumine circumfundi, lætari eadem gloria cum Angelis, & triumphare coronatos in cælis: Hæc disertissime tradit Sanctus Bernardus: Ergo non putat ad extremam diem Sanctorum gloriam suspendi.

Objicies 1. Serm. 2. de omnibus SS. scribit Bernardus quod Sanctorum animæ ante iudicii diem non convertentur in requiem suam.

Resp. requiem esse plenitudinem gaudii, & gloriam nedum animæ, sed etiam corporis. Ait enim ibi: *Jam vero consummato militie tempore gaudium habent Sancti in spiritu suo, donec advenit dies illa, quia introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium habituri & in ipso corpore suo, & licet non plenam, habent tamen lætitiā multam.*

Objicies 2. Serm. 3. distinguit tres animarum status, primum in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis: secundum in atriis: tertium in domo Dei; & aperte asserit neminem in beatissimam domum introire, nisi post diem iudicii.

Resp. per domum Bernardum intelligere beatitudinem consummatam, ut constat & ex dictis, & ex sequentibus in eodem sermone: *Acceperunt jam singuli stolas suas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum, secunda vero immortalitas, & gloria corporum.* Sunt itaque Justorum animæ adhuc in atriis, quod una tantum stola exornatæ nequeant altera sine nobis vestiri.

Opp. 3. Ibi Bernardus ait separatas animas, quantumvis iustas, aliquam habere rugam, & consequenter non posse ante resurrectionem recipi in triumphantem Ecclesiam, quæ maculam, rugamve non habet.

Resp. per rugam nihil Bernardum designare, præter naturalem inclinationem ad corpus, quæ plenam lætitiā retardat quodammodo.

animodo. Sed unde tibi (ait ibidem S. Doctor), o misera caro? unde tibi hoc? Animæ sanctæ, quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant! quas redimit proprio sanguine, te expectant! & ipsarum sine te compleri letitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut necdum tota eorum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, ut rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui, &c. Vide notat. supra ex Augustino lib. xii. de Genes. ad lit. cap. 35.

Ob. 4. Serm. 4. scribit Bernardus Piorum animas ante corporum resurrectionem stare subtus Altare Dei.

Resp. dici Altare humanitatem Christi, ejus corporis expectant similitudinem: *Altare ipsum*, ait, *nihil aliud arbitror esse, quam Corpus ipsum Domini Salvatoris*. Vide quæ dixi cap. antecedenti ad vii.

Objicies 5. Eo loco inquit Bernardus exaltandos electos visione & contemplatione non humanitatis Christi, sed ejus divinitatis, quando post diem extremam super Altare collocabuntur.

Resp. Sanctorum animas resumptis corporibus juxta Bernardi doctrinam exaltandas contemplatione, & visione, quod expleto naturali suorum corporum desiderio nullam habebunt rugam, quæ illas inclinet, & visionem Dei consequentur uberiores; ut constat ex resp. ad 3.

Ob. ultimo. Cælestis Beatitudo ea est, de qua in Ps. xxv. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tue*: At Bernardus Serm. lxi. inter parvos, nunc lxxxvii. de diversis, negat id ante reviviscentiam corporum evenire: Ergo, &c.

Resp. hoc postremo loco S. Bernardum denegare Justorum animabus solam completam beatitatem. *Comedite*, ait, *amici, & bibite, & inebriamini*. Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Postmodum vero corpore exuti, & in calum translati jam bibere dicuntur eadem, quæ prius comederant: quia jam per speciem contemplantur, quæ prius fide crediderant. Perspicue his verbis fatetur S. Bernardus jam animas justorum Deum videre. Sequitur autem: *In hoc ergo statu positi Sancti bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt: quoniam a perfectissima contemplatione divi-*

nitatis quodammodo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur. Qua facta ita corpus menti, & Deo mens inhaerebit, ut jam deinceps nihil sit, quo ab interna ebrietate contemplationis revocari possit. Videntur mihi hæc verba ad intelligentiam eorum, quæ obscuriora sunt in Sermonibus de Omnibus Sanctis, aurea clavis. Mihi quidem nulla manet hæsitatio, quod futurum spero de illis, qui absque mentis præoccupatione ista legerint.

S C H O L I O N,

„ **A** Udierunt tanquam Millenarii alij
 „ quidam Ecclesiæ Patres. Hos inter enumeratur Origenes; qui libro 2.
 „ *περί ἀρχῶν* cap. 12, tradit: *Sanctos ex*
 „ *hac vita discendentes permanere in loco*
 „ *aliquo in terra posito, quem Paradisum*
 „ *appellat divina Scriptura, velut in quo-*
 „ *dam eruditionis loco, & ut ita dixerim,*
 „ *auditorio, vel Schola animarum, &c. at-*
 „ *que Hom. 7, in Leviticum inquit: Non-*
 „ *dum Sancti receperunt mercedem suam, ne*
 „ *Apostoli quidem, sed & ipsi expectant,*
 „ *ut & ego letitiæ eorum participes fiam*.
 „ Id vero reservatum ait in ultimum diem
 „ *dilati judicii*. Accedit Severus Sulpitius,
 „ quem in Dialogo, qui inscribitur *Gal-*
 „ *lus*, Chiliastarum tradidisse sententiam
 „ testatur in caput 36. Ezechielis S. Hieronymus. Victorinus item Petavionensis
 „ venit in ejusdem erroris suspicionem,
 „ propterea quod in sextum caput Apocalypsis scripserit futuram in novissimo tem-
 „ pore *Sanctorum remunerationem perpetuam,*
 „ *& impiorum damnationem*.

„ Quantum nihilominus attinet ad Origenem, tametsi ejus scripta depravata non fuisse nemo potest asseveranter asserere; in locis superius laudatis de plenissima Beatorum lætitiæ, & consummata animæ, corporisque beatitudine orationem instituit. Prologo enim in Cantica Origenes Chiliastarum errorem natum ait ex falsa interpretatione Scripturarum Sanctorum: atque in libris contra Celsum, qui non interpolati, neque aliena manu corrupti ad nos pervenisse creduntur, a parte lib. 6. fatetur Sanctos frui Dei visione *facie ad faciem*, ut inquit germa-
 „ nus

CAPUT XI.

*De Joannis XXII. circa Sanctorum
gloriam doctrina.*

„ nus Christi discipulus, post mortalis vi-
„ tæ hujus certamina, exactosque labores.
„ In secundo etiam Principiorum libro in
„ contrarium productam fabulam Millenario-
„ rum refellit. Quare in Origenianis lib. 2.
„ num. 9. recte hac in parte sentire Ori-
„ genem pluribus testimoniis collectis evin-
„ cere studet doctissimus Abrincensis Epi-
„ scopus Petrus Daniel Huetius. At Se-
„ verus Sulpitius in errore, cuius reprehen-
„ ditur a S. Hieronymo, minime perstitit;
„ quippe secunda epistola de S. Martini
„ obitu, huic post evictum, triumphatumque
„ seculum redditam esse coronam justitiæ ait,
„ illumque consertum esse Apostolis & Pro-
„ phetis; atque ab omni labe purgatum,
„ cum iis, qui lavarunt stolas suas in san-
„ guine Agni, ipsum agnum comitari quo-
„ cumque ierit. Victorini demum sententia
„ (quamquam fertur mediocris doctrinæ
„ fama a pluribus celebrari) in fine Com-
„ mentarii in sextum caput Apocalypsis, quod
„ paullo supra objiciebamus: *Ergo audiendi*
„ *non sunt*, inquit, *qui mille annorum re-*
„ *gnum terrenum esse confirmant, qui cum*
„ *Cerintho heretico sentiunt.* Quidquid ta-
„ men vel de his, quos nuper laudavi, vel
„ de perplexis, obscurisque S. Bernardi te-
„ stimoniis hoc in capite recensitis, & ab
„ omni erroris Chiliastarum suspitione
„ vindicatis, pugnaciter quispiam sentien-
„ dum esse arbitretur; hæc erit hujus quæ-
„ stionis absoluta, atque expedita finitio, a
„ nullo ingenio Scriptore in dubium verti,
„ quin regnum mille annorum a pluribus
„ fuerit olim traditum; sed quovis sæculo
„ a majori Sanctorum Patrum numero
„ fuisse explosum, ut demonstravimus su-
„ periori capite nono; nunc vero re dili-
„ gentius discussa, & Patrum Latinorum
„ Græcorumque traditione explorata, spe-
„ ctato ampliori numero, collatis senten-
„ tiis, excussis difficultatibus, eorumque,
„ qui sapientia præcellunt vel constanti do-
„ ctrina, vel pristini erroris attenta retra-
„ ctatione, dogma hætenus propugnatum
„ transisse in explicitam assertiorem Fidei,
„ unanimi Catholicorum sensu, & Sanctæ
„ Romanæ Ecclesiæ definitionibus corrobo-
„ ratam.

TANQUAM privatum doctorem Joan-
nem Papam XXII. docuisse, quod a-
nimæ beatam vitam non haurient, ante-
quam corpora reviviscant, non tamen id
definivisse ex Cathedra, fere omnium Scho-
lasticorum responsio est, ubi de hujus men-
te Pontificis disceptatur. Tuta quidem pro
Catholici dogmatis, & Apostolicæ Sedis
infallibilitate judicii conciliatio. Joannem
illius fuisse opinionis, eamque libellis, &
Constitutionibus confirmasse quidam contem-
dunt, ut Ockamus, Gerson, alique per-
pauci. Re tamen penitus inspecta videtur
mihi a vulgari opinione recedendum, &
Pontificem esse a nota erroris omnimode
vindicans. Quapropter sit.

PROPOSITIO: Joannes XXII. neque
ut privatus Doctor assertive docuit piorum
animas ante corporum resurrectionem Deum
non videre.

Historiam narro, ac simul propositionem
demonstro: Anno reparatæ salutis 1331. hæc
quæstio acerrime ventilabatur, quam non
Joannes, sed alii exagitare cœperunt, ut
observat Raynaldus ad ann. 1333. n. 45.
Plures quidem affirmativam sententiam va-
lide propugnabant scripturis, Patribus, ar-
gumentis, asserentes hanc esse Catholicæ
fidem Ecclesiæ. Pontifex rem diligentius
excutiendam affirmabat, quod gravissima
essent pro utraque parte momenta; cumque
pro una magno numero producerentur, ipse
reliqua pro negantium opinione collegit.
Quæstionem in Procerum conventu propo-
suit habitis in Ecclesia sermonibus in Festo
omnium SS. Dominica 111. Adventus, &
in Vigilia Epiph. proximi anni 1332. Re-
citavit ergo, quæ ad definiendum dogma vi-
debantur obstare, idest quæ collegerat a
Theologis excutienda. Malevoli, quorum
habebat plures, fortasse nimium addicti
Pseudo-Pontifici Petro de Corbaria, Mi-
chael Cæsenas, Guilelmus Ockamus, &
alii, ut constat ex ms. Vatic. 409. p. 180.
objecerunt, quod Joannes in his tribus ser-
monibus: *Dogmatizatus est, quod Sancti in*
cælo non vident, nec videbunt usque ad diem
gene-

generalis iudicii, & futuram corporum Resurrectionem faciem Dei. At contra calumniatores Pontificis scribit insignis doctor Germanus Ulricus demonstrans Papam Scholasticorum more collecta a se recitasse, & dubia proposuisse, quæ expenderent eruditi, ut constat ex eodem Raynaldo ad annum 1331. n. 45.

Sparsi interim de errore Joannis rumores, & controversia acerrime disputata Parisiis, traducentibus Joannem calumniatoribus. At præclarissimæ Universitati compertum est, quid dixerit, quid hac in re præstiterit Summus Pontifex. Nam anno 1332, in data ad illum Epistola hæc habet: *Vestra Beatitudini cum qua possumus humilitate, & reverentia totis cordis precordiis supplicamus, quatenus prædictæ questioni, in qua pro una parte vestra Sanctitas pulcerrime, & subtilissime allegavit, & quamplures auctoritates adduxit, imo tot, quot non recordamur nos legisse doctorem aliquem, quas ad unum propositum adduxit tot, & tantas, semper tamen recitando, & nihil determinando, asserendo, seu etiam opinando, sicut audivimus; dignetur vestra Sanctitas finem dare, partem illam, qua nutrita fuit hætenus devotio totius populi Christiani vestro regimini crediti, veram esse determinatione Apostolica confirmando.* Vide hanc Epistolam Tom. 1. Thesauri Anecdotorum Martene pag. 1384.

Postremo anno 1333, Joannes scripsit xiv. Kal. Decembris ad Philippum Francorum regem hanc epistolam. *Quia, amantissime fili, scimus, quod in his; vel aliis ut elucidetur veritas, intendis, rogamus benevolentiam regiam, ut per fideles nuncios Magistris in Theologia, & Baccalariis Parisiis legentibus, & degentibus facias nunciari, quod talibus minis illatis non obstantibus quilibet dicere, & disputare, & predicare valeat, quod sibi juxta doctrinam Evangelicam, & Apostolicam disputandum videbitur, aut etiam predicandum, donec aliud ordinatum per Sedem fuerit Apostolicam, aut etiam declaratum.* Sic etiam ad veritatem questionis prædictæ potuit promptius perveniri. Ex quibus apparet Pontificem primum indixisse, ne affirmativa sententia in publicis concionibus exponeretur tanquam definita ab Ecclesia, cum adhuc esset dubia, & ventilanda; sed veritatis studio postea mandasse, ut unusquisque rem diligentius

inquireret; quod profecto indicium est, se valde ancipitem pendere, & velle questionem diligentissime dirimi.

Hujusmodi studium magis præsetulit proximo anno 1334. Tunc enim pro utraque parte summa cura collegit momenta, præcepit etiam sub Ecclesiasticis censuris, ut singula revocarentur ad trutinam, atque iv. Kal. Martii Petro Rothomagensi Archiepiscopo, & Francorum Reginae has dedit literas: *Quid circa questionem visionis animarum ordinaverimus ad regalem notitiam credimus, diu est, pervenisse. Injuximus quidem Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ac Prælati aliis, & Doctoribus Theologiae, ac juris Canonici presentibus in curia, ut supra illa cum diligentia studeant, nobisque quid eis videtur exponant. Quod ut promptius possint facere multarum auctoritatum tam Canonicis, quam Originalium Sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligentius studerent facere sententiam excommunicationis ipsos volumus incurrere, qui præmissa non adimplerent, absolutione nobis, nostrisque successoribus reservata.*

Cum adhuc obloquerentur Pontificis detractores, eodem anno 1334. die 3. Januarii in Consistorio Apostolico ipse coram S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus declaravit, se nihil unquam de hac Quæst. determinasse, & si quid a se prolatum fuisset, in questionis propositione, sive auctoritatum allegatione, quod scripturæ sacræ videretur adversum, præter intentionem sibi excidisse: qua publica confessione nihil sincerius, nihil humilior. De qua testem habemus Benedictum XII. in suo diplomate *Benedictus Deus*, Ptolomæum Lucensem lib. 24. Hist. cap. 42. ms. Vaticanum n. 4008. p. 172. Imo ante mortem, quæ contigit Avinionie die xiv. Decembris ejusdem anni 1334. coram S. R. Eccl. Cardinalibus, quorum nomina in laudato nuper ms. referuntur, & coram Tabellionibus, hac de causa vocatis, præcepit, ut legeretur sequens Scriptura: *Fatemur, & credimus, quod animæ purgatae sunt in celo, colorum regno, & paradiso, & cum Christo, in consortio Angelorum congregatae, & vident Deum & divinam essentiam facie ad faciem clare in quantum status, & conditio compatitur animæ separate.* Hujus declarationis meminit Joannes

nes Villanus in Hist. Florent. cap. 19. lib. xi.

Demum Theologi Parisienses interrogati a Rege quanam revera esset Joannis Pontificis opinio, in Autographo, quod etiamnum servatur Parisiis in Arch. FF. Prædicatorum, & recitatur a Bullæo Tom. 4. Hist. Univ. inquit: *Quidquid in hac materia Sanctitas sua dixit, non asserendo, seu opinando protulit, sed solummodo recitando.* Prætermitto Fidei Confessionem, quam Joannes ad Armenios, Tartaros, Persas, & Lithuanos transmisit; quam vide apud Rayn. ad annum 1331. necnon Bullas Canoniz. SS. Thomæ Aquinatis, Ludovici Tolosani, & Thomæ Herfordiensis: de quibus vide Emin. Gotti tom. 2. Th. p. 179.

Jam vero ex dictis hoc argumentum conflatur: ille neque ut privatus Doctor assertive docuit purgatas animas ante reasumpta corpora beatifica carere visione, qui hujus opinionis fundamenta conscripsit, & recitavit historice tantum, eo animo ut a Theologis ventilarentur, & quæstio, in qua veteres non convenerant, matura discussione innotesceret, ipse interim nihil asserens, nihil definiens, nihil vel opinando scriptitans. Atqui Joannes XXII. auctoritates Canonum, ac Patrum, quibus Millenario- rum videbatur probari error, collegit eo animo, ut illas Theologi expenderent, iustitque & publicis concionibus, & Epistolis, indicta quoque excommunicatione, ut sedulo discuterentur, neque interim pro ulla parte sententiam dixit, nihil declaravit, nihil asseruit. Ergo Joannes XXII. neque ut privatus doctor circa eam sententiam erravit, de qua præsens instituitur disputatio. Præterea Doctissimi Galliarum Theologi, Juenin, Tournely, L'Herminier, alique, expensa protestatione Parisiensium Theologorum, quam memoravi superius, & cui addere possunt Epistolam a me laudatam ex Edmundo Martene, ingenue fatentur Pontificem nihil circa quæstionem ex Cathedra definiisse, in falsam tamen sententiam, ut Tournely ait, inclinasse, atque, ut ceteri loquuntur, ut privatum Doctorem erravisse. Atqui in ea Parisiensium Theologorum declaratione, sicuti & in memorata Epistola, non solum habetur Joannem XXII. nihil ex Cathedra, & aliquo Pontificio diplomate declarasse, sed etiam quidquid aut

R. P. Berti Theol. Tom. I.

scripsit, aut dixit, scripsisse & dixisse non asserendo, non opinando, sed solummodo recitando. Ergo neque ut privatus doctor a dogmate recessit Catholicorum, opinative saltem & assertive. Denique Joannes tametsi recitavit & collegit speciali cura momenta pro una parte, quod pro affirmante omnia vulgata essent, ac proferrentur; incubuit tamen animo, ut constaret ex epistola ad Reginam, & ad Rothomagensem Antistitem, ut pro utraque parte colligerentur, & huic muneri ipsemet insudavit, omnium copiam fecit, omniaque ex æquo ventilari mandavit: Ergo incertus erat, cui adhereret, & in utramque fluctuans, veritatem, quam tandem affectus est, inquirebat.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Opponunt 1. L'Herminier, & Tournely. Raynaldus ad annum 1331. num. 44. refert Joannem XXII. conquistis undequaque testimoniis pro negativa sententia in publicis concionibus pro eadem fuisse dogmatizatum. Resp. Raynaldum asserere, quod *ita calumniabantur hostes Pontificis*, ut demonstrat n. 45. ex Ulrico, & ex ms. Vaticano Codice 4005. & 4009.

Opp. 2. Joannes omni favore, & gratia prosequeretur quos stare noverat pro sententia negante, præsertim Gerardum Generalem Minorum. Contra qui diffidebant, dure a Pontifice excipiebantur, ut constat de Thoma Vallesio, qui in carcerem conjectus est, quod opinionem Joannis publica consutasset concione. Resp. Thomam Vallesium non a Joanne XXII. sed a Quæstoribus Fidei Avenione damnatum carceri, non quod pro SS. vindicanda gloria solemnem habuisset concionem, id enim permiserat Pontifex, ut apparet ex epist. ad Galliarum Regem Philippum; sed quoniam e suggestu in Assertores adversantis sententiæ divinam maledictionem est imprecatus, ut narrat Bzovius ad annum 1331. num. xi. quod vertente controversia, maxime privato homini audaciæ, quamvis forte zelus fuerit, imputabatur. Gerardo autem quidnam Papa præstitit, quod amplissimum ordinem moderantis merito, ac dignitati esset impar?

Opp. 3. Durandus Meldensis Episcopus, E e cum

cum dogma Catholicum propugnasset, a Fidei Censoribus in jus vocatus est, etsi Regis patrocinio iudicium declinavit Quæstorum. At hæc annuente Pontifice fuere peracta. Resp. Durandi causam aliam esse ab ea, quam eruditi narrant Theologi. Pontifex Durandi Tractatum nulla permotus indignatione, & quamlibenter excepit, pluribusque Theologis præbuit examinandum, ut constat ex ms. Jacobi Cardinalis S. Priscæ in Bibl. Vatic. num. 208. In Durandi autem Scripto in ea, quam probabat propositione, nil censura dignum notatum est. In argumentationibus vero aliqua videbantur absurda: inter quæ erat, quod nisi animæ expiata videant divinitatem Christi, mori nulla ratione sit lucrum; unde videbatur consequi, quod ex contemplatione humanitatis nullum resulter gaudium, aut lucrum. Tum alia novem asserta, quorum alia probata fuerunt, alia confutata. Ergo propter assertum de actuali visione Dei, ut constat ex ms. Vat. num. 4004. nihil actum contra Durandum, sed propter doctrinas insertas, & non satis apte expositas, aut non bene intellectas. Vide Raynaldum ad annum 1333. n. 58.

Opp. 4. Pontificem assertive præfatum tradidisse errorem innumeri propemodum scribunt Auctores. Gobelinus in Cosmodonii Ætate vi. cap. 71. Albertus Krantzius lib. viii. Vandaliæ cap. 16. Bzovius ad annum 1331. Ciacconius in Vita Joannis XXII. Ptol. Lucensis ad ann. 1335. Adrianus in iv. Sent. de Sacram. Confirm. Gerson sermone in die Paschatis &c. Resp. Hos omnes, & si qui sunt alii, falso rumore deceptos. Nam multæ fuerunt contra Joannem linguæ malignantium, ut in suo diplomate testatur Benedictus XII. Sed his opponimus omnium Theologorum Parisiensium testimonium, qui, multorum fide dignorum relatione audita, declararunt, quod Sanctitas sua nihil asserendo, sive opinando protulit, sed solummodo recitando. Quamquam non omnes, qui ab adversariis citantur, revera Pontifici errorem affricant. Bzovius cit. loco ait: Eodem tempore ipse idem Pontifex alios adversariorum adversum se excitavit, cum antiquorum Doctorum... de clara Dei visione opinionem nondum ab Ecclesia damnatam recitasset; & in partem quorundam FF. Minorum asserentium ani-

mas a corpore separatas non statim beata visione divinæ essentia frui, sed eam usque ad diem iudicii expectare, differendo quidem, non autem asserendo, neque decernendo inclinavit. Et Alphonsus Ciacconius: Ipse, inquit, omnibus Theologis iussit, ut quid de ea sentirent diligenter inquirerent, & sibi afferrent, affirmans se nihil nisi disputandi gratia asserere, & nihil adhuc se determinasse. Hi nimirum de mente Joannis tantummodo dubitant. Idem dico de Ptolemæo Lucensi, qui lib. 24. cap. 43. ait: De hoc dubium fecerat. Idem de Adriano, qui utitur his verbis, Fertur, dicitur. Gersonis sermonem genuinum non esse plures affirmant: si est, Universitatis Parisiensis testimonio, & epistolis redarguitur.

Opp. ultimo. Joannes morti proximus poenitentia ductus errorem suum revocavit. Ergo erraverat. Resp. nego Antec. Non enim proprie revocatio, & retractatio dicenda est Joannis omologia. Declarat in ea se plura in hac quæstione allegavisse: Non intendens aliquid terminare, vel decidere: Et si forsan in sermonibus, aut collationibus suis aliqua viderentur a veritate aliena: Ipsa præter intentionem a se fuisse prolata: Quam declarationem a se fieri protestatur: Ne quis sinistre interpretari possit sensisse aliquid, aut sentire, quod Scripturæ Sacrae obviet, aut fidei orthodoxæ. Voluit ergo ea declaratione Joannes linguæ malignantium obviare, ut scribit in suo diplomate Benedictus; neque enim necesse erat, ut dicta revocaret, & caneret palinodiam.

Verum etiam si Pontifex ut privatus Theologus in quæstione ad solvendum perdifficili, utrinque validissime propugnata dubia eo tempore, nec definita, in falsam inclinasset opinionem, nullum inde aut illius estimationi, aut Apostolicæ Cathedræ infallibilitati posset consequi præjudicium. Etenim nulla Constitutione quid fide tenendum esset definita sententia pronunciavit: quod ex dictis satis arbitror manifestum. Guilelmi autem Ockami, quod fuerit Romanorum Pontificum insensus hostis, & ultro fateatur se referre quæ ex aliorum acceperat narratione, nemo est qui pili faciat auctoritatem.

SCHOLIION.

„ **D**uo sunt, quæ missa quæstione de
 „ privata Joannis XXII. sententia,
 „ Theologiæ Dogmaticæ Tractatoribus sa-
 „ tis esse videntur, unum scilicet, nun-
 „ quam hunc Romanum Pontificem defini-
 „ tione aliqua, latoque decreto declarasse
 „ animabus ab omni labe expiatis visionem
 „ Dei, beatorumque consortium ad extre-
 „ mum usque iudicium differri: alterum
 „ vero, eundem Pontificem ante obitum,
 „ quod propugnâvîmus de præsentî gloria
 „ Sanctorum, Catholicum certissimumque
 „ assertum, Declaratione sua semel iterum-
 „ que repetita, absque ulla ambiguitate,
 „ & perplexitate verborum, tradidisse. Ac
 „ primum perspicuum est ex monumentis
 „ productis in propositionis præmissa mul-
 „ tiplici probatione: ex Historicorum te-
 „ stimoniis, ex literis Universitatis Pari-
 „ siensis, ejusdemque Pontificis ad Philip-
 „ pum Francorum regem, atque ad Petrum
 „ Archiepiscopum Rothomagensem. Joan-
 „ nem vero ante mortem omnem a se hæ-
 „ sitationem amovisse, & dogma Catholi-
 „ cum declarasse, præter ipsius Protesta-
 „ tionem superius exscriptam, & assertio-
 „ nem Joannis Villani Historici Florentini,
 „ eruitur ex altera Declaratione ejusdem
 „ Pontificis palam in Consistorio, coram
 „ S. R. E. Cardinalibus, Aulæque Proce-
 „ ribus, habita die 3. Januarii laudata a
 „ Raynaldo ad annum 1334. num. 28. a
 „ Ptolomæo Lucensi, cujus verba ibidem
 „ num. 29. producantur, a Bonagratia Mi-
 „ norita in Commentario, quod MS. asser-
 „ vatur in Bibliotheca Vaticana, & eo lo-
 „ ci a Raynaldo citatur, ex Paulo Langio
 „ in Chronico ad annum 1334. a Persona
 „ Gobelino in Chronico suo, quod Cos-
 „ modromium inscripsit, Sexta Ætate cap.
 „ 71. aliisque complurimis. Et quod, me-
 „ quidem iudice, hujus veritatis invictissi-
 „ mum argumentum est, Gerson Cancel-
 „ larius Universitatis Parisiensis Ser-mone de
 „ Festo Paschatis, Adrianus VI. in Tra-
 „ ctatu de Sacramento Confirmationis, Ni-
 „ colaus Gillius Continuator Chronici Lan-
 „ gii, aliique Millenariorum errorem a
 „ Joanne XXII. propugnatum fuisse asseren-
 „ tes, non tradunt ipsum errorem fuisse ab

„ eodem Pontifice definitum aliquo Ponti-
 „ ficio diplomate; quamvis, ut verum fa-
 „ tear, illa Adriani verba, *publice docuit,*
 „ *declaravit, & ab omnibus teneri manda-*
 „ *vit*, sint aliquantulum duriuscula. Ocha-
 „ mo autem, viro alioqui docto, quem Prin-
 „ cipem Nominalium quidam vocant, &
 „ Michaeli Cæsenati, propterea quod Lu-
 „ dovico Bavaro, qui Joannem deponere,
 „ & Petrum de Corbaria Pseudopontificem
 „ intrudere studuit, nimium fuerint addi-
 „ ti, tantam non possumus præstare fi-
 „ dem, ut credamus non fuisse acuendo con-
 „ tra legitimum Pontificem stylum, aut
 „ abreptos in sinistram Schismaticorum ad-
 „ hæsiōe, aut saltem falso rumore de-
 „ ceptos.

CAPUT XII.

*De inæqualitate beatificæ visionis, ac
 sempiternæ Justorum felicitatis.*

Jovinianus Stoico infectus contagio, quem-
 admodum nullam in meritis discrepan-
 tiam, ita nullam agnovit inæqualitatem
 retributionis. Adversus hunc duos libros
 conscripsit circa annum 392. beatus Hiero-
 nymus; in quorum postrema parte istum
 impugnat excucullati errorem hæretici. No-
 vatores, qui putant homines justificari per
 eandem Christi Sanctitatem singulis impu-
 tatam, in easdem ferme inciderunt casles.
 Oportet nunc perversum dogma infectemur,
 ostendentes rependendam non esse singulis
 justis parem omnino mercedem: & pauca
 superaddamus de Scholarum dissidio, unde
 inæqualis beatitudinis ratio sit repetenda.

PROPOSITIO I. Inæqualis gloria me-
 ritis inæqualibus reservatur.

Hæc est scripturarum sanctarum doctrina.
 Nam in Evangelio Joannis cap. xiv. 2. le-
 gitur: *In domo Patris mei mansiones multe
 sunt. De quo loco Tertullianus Scorpiaco:*
*Quomodo multe mansiones, si non pro varietate
 meritorum?* Paulus 1. ad Corinth. 111. 8.
Unusquisque propriam mercedem accipiet, secun-
dum suum laborem; Cap. xv. 41. *Stella e-*
nim a stella differt in claritate: sic & resur-
rectio mortuorum. Et 2. ad Corinth. 9. Qui
parce seminat, parce & metet. Idem pro-
 bant textus, quibus meritorum asseritur
 inæqualitas; ut parabola de semine apud

Matth. 19. 8. quod fructum dedit aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum, egregie exposita eo versu, *serta terdenis* &c. in hymno S. Joannis Baptistæ: necnon alia de quinque talentis cap. xx. & de decem minis apud Lucam cap. xix. Accedit definitio Sacrosanctæ Tridentinæ Synodi sess. vi. cap. 16.

Eadem est SS. PP. assertio: Chrysostomus hom. 41. in 1. ad Corinth. *Tametsi in regno caelesti sint omnes, non omnes tamen iisdem potiri premiis significatur illa similitudine stellarum: uti nec in gehenna peccatores omnes eadem tormenta patientur.* Ambros. lib. 5. in Lucam. *Etsi unum regnum, diversa tamen merita sunt in regno celorum.* Gregorius Nazianz. Orat. 34. *Prout illorum est ordo, plus, minusve Deum cernunt.* S. P. Augustinus Tract. 67. in Joannem. *Multe mansiones diversas meritorum in una vita eterna significant dignitates.* Fulgentius de Fide ad Petrum: *Diversa erit Sanctorum gloria.* Prosper. in sent. 360. *Ut Deus omnia in omnibus erit, sic etiam in dispari claritate par gaudium.* Gregorius lib. 4. Moralium cap. 31. *Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum* &c.

Argumenta a ratione æquum est ab illo præclarissimo Ecclesiæ Doctore depromantur, qui Jovinianum singulari certamine profligavit. Quorum primum sicnecti potest: Ordo, qui est in visibili Ecclesia, etiam in caelesti servatur Jerusalem, & militans refert imaginem triumphantis; hæc enim, quæ per fidem ambulat, plurimas habet mansiones, & alium tenent gradum Pontifices, alium Sacerdotes, alium Levitæ, alium Aeditui, alium fidelis plebs; illa, quæ sursum est Ecclesia, continet Archangelos, Angelos, Thronos, Dominationes, Potestates, Cherubim, Seraphim, variasque Sanctorum classes: Atqui in visibili Ecclesia diversitas nominum depotat graduum, numerum, ac dignitatum discrepantiam. Ergo diversam potestatem dignitatemque designat pariter varietas nominum, quibus appellantur supernæ Jerusalem incolæ. 11. Consilium est Evangelicum Matth. xx. ut *Qui vult major esse, sit omnium minimus*, & idcirco pauperes spiritu sese abjiciunt, ut exaltentur, novissimoque recumbunt loco, ut superius ascendant: Consilio

isto exercitamentum humilitatis frustra suaderetur, nisi in cælis unus esset altero major: Est ergo illic majoris, minorisve præmii distributio. 111. Gloria caelestis est merces, & redditur unicuique secundum proprium laborem: Inter Verbi Dei Præcones plus sustulit laboris D. Paulus, qui prædicavit Evangelium, & ne quem gravaret, manibus suis illis quoque, qui secum erant ministravit, quam ferant alii, qui prædicant, & de Evangelio vivunt. Igitur consentaneum est, ut Paulus plus mercedis recipiat, quam ceteri Evangelii Concionatores. Hæc ex Hieronymo in 2. adv. Jovinianum. Quartum addo ex D. Gregorio lib. ix. Moral. cap. 39. Impares sunt reproborum poenæ: quod probatur ex damnatione Babylonis Apocalyps. xviii. *Quantum exaltavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*; & ex parabola zizaniæ in fasciculos alligatæ, Matth. xiii. ut quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat. Ergo etiam juxta modum meriti sequitur retributio beatitudinis.

ARGUMENTA OPPOSITA REFELLUNTUR.

Prima objectio est hujusmodi: Operarii, de quibus Matth. xx. acceperunt sub vespere singuli denarium, ita, ut qui portaverant pondus diei, & æstus, murmuraverint adversus Patrem familias, quod pares sibi fecisset, qui novissimi una hora laborarunt: Hæc parabola diversitatem meritorum designat, & æqualitatem retributionis. Ergo diversis operibus eadem merces, ac retributio rependitur.

Resp. 1. dist. minorem: hæc parabola designat æqualitatem retributionis quantum spectat ad vitam æternam, in qua eadem est in æternitate mensura, concedo: quantum ad intensiorem gaudii, & perennis gloriæ splendorem, nego. *Unus denarius*, inquit 2. lib. cit. S. Hieronymus, *non unum est premium, sed una vita, & una de gehenna liberatio.* S. P. Augustinus serm. 59. de Verb. D. cap. 4. *Denarius ille vita æterna est, & in vita omnes æquales erunt. Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longius, alteri brevius,* quod

quod pariter sempiternum est. Vide & Gregorium lib. iv. *Moralium* cap. xxx. Resp. 2. nego singulos illos operarios non esse æquales in merito: si enim intelligas parabolam de Sanctis veteris, ac novi testamenti, si de diversis Justorum generibus, fieri potest ut plures, qui novissime venerunt ad fidem, ad antiquorum Patriarcharum meritum gloriamque pertingant, & etiam ampliore referant laborum mercedem, & qui post multa scelera resipiscunt, caritatis fervore dolorisque acrimonia illorum coronam adipiscantur, qui ab ineunte ætate vitam incontaminate duxerunt: atque ita, ut ait Gregorius Naz. Orat. 40. *Ad laboris modum plus contulerint, qui priores ingressi sunt, non tamen quantum ad voluntatis ardorem.* Pro qua responsione vide quæ diximus ad i. cap. ix. Resp. 3. non opus esse, ut comparationes, ac parabolas tam anxie persequamur; nam non omnia in his semper congruunt cum re, quam significant: quod asserendum est de præsentibus, alias in regno calorum essent murmura & querimonie, uti fuerunt in operariis, qui accipientes denarium adversus Patrem familias murmurabant.

Ob. 2. Gloriæ inæqualitas parere posset invidentiam, ac desiderium amplioris felicitatis.

Resp. invidiam arceri a perfectissima caritate, quæ non æmulatur, & qua beatæ mentes ita uniuntur, ut non minus de propria, quam de aliorum felicitate lætentur. *Quantum enim quisquis diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet,* inquit Anselmus in *Prolog.* 25. Lege & Cassiodori librum de *Amic.* Desiderium autem explevit summa, ac perfecta satietas, quam explet quisque in torrente voluptatis pro modulo sitis suæ. *Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamvis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perciperint; ita omnes sancti etsi fuerint aliqua graduum suorum diversitate distincti, una beatitudine perfecti erunt,* &c. ait lib. i. de *Vita* contemplat. cap. 4. Julianus Pomerius *Afer*, cujus opus passim sub Prospero nomine laudatur. Vide etiam aptissimum exemplum corporis, in quo oculus non vult esse digitus, neque digitus oculus, apud Augustinum lib. xxii. de *Civit. Dei* cap. 30. conferens, quæ habet Apostolus ad Ephesios iv. 16.

Opp. 3. Dammati eadem poena damni afficiuntur, quæ est privatio, ideoque non suscipit magis & minus. Ergo eadem gloria coronantur electi.

Resp. dist. ant. Poena damni non habet magis, & minus ratione sui, concedo: ratione adjuncti, nempe inimicitie Dei, & ex consequenti cruciatu, quo plus minusve impii contristantur, dum percipiunt se divinæ essentiae contemplatione privari, nego. Vide Abulensem quæst. 640. in cap. 25. Matth. Hoc autem est discrimen inter visionem, privationemque visionis; quod hæc, cum sit carentia, æqualis est in omnibus reprobis ratione sui, & inæqualem infligit poenam ratione apprehensionis, & caussati inde mœroris: at visio, cum sit ipsa mentis apprehensio, per se piorum animas exhilarat, & gaudium parit.

Opp. ult. Beati vident Deum sicuti est.

Resp. vident quidem eundem Deum, sed ut capiunt; & gloriam specie unam possident ejusdem objecti contemplatione, & dilectione: at non omnes illud contemplantur eadem vi intelligentiæ, neque diligunt eodem caritatis ardore. Satiantur tamen singuli, quia vident, ut capiunt, amant, ut possunt, fruuntur, ut cupiunt, inebriantur, ut sitiunt; & gloriæ discrimen non a Deo, sed a propria uniuscujusque capacitate repetitur.

PROPOSITIO II. Causa moralis inæqualitatis beatitudinis est meritum, effectrix vero est lumen gloriæ, quod pro meritorum ratione illustrat mentem, inflammatque corda Sanctorum.

Quod spectat ad causam moralem constat ex dictis; nam merces meritum consequitur, & virtutes suam petunt remunerationem. Hinc recte Fulgentius in lib. de *Trinit.* *Tanto amplius alius alio in illa vita Deum videbit, quanto amplius in hac vita eum dilexit.* Et S. P. Augustinus serm. 59. de *Verbis Domini*: *Meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus.*

De causa autem effectrice probatur. Ea est indoles caussarum secundarum, ut quando ad agendum nativam virtutem non habent, sed aliena corroborantur, ab hac unice pendeat major effectus perfectio. Idque & in naturalibus, & in supernaturalibus valet: nam si aqua calefit, receptoque calore injectam ululat manum, adustio non aquæ

aquæ principaliter tribuitur, sed calori, neque quod sit validior ab elementi particulis oritur, sed ab istarum agitatione, & qualificatione. Pariter in actibus supernaturalium virtutum, si sapientior ardenti caritate Deum diligat, aut robustiori fide credat, caritas, fidesque a sola gratia perficiuntur; neque naturali scientia exornatus, suffultus eadem gratia, quam habet ignarus, isto perfectius credit, aut diligit, neque ullus ab alio naturali mentis perspicacia discernitur, sed sola voluntate moventis, & beneficia gratiæ largientis. Quæ ad probandam propositionem suppeditant duo argumenta. Ac primum: Beati Deum vident facie ad faciem, & ei firmissime adhærent non vi intellectus, & amoris nativi, sed facultate luminis gloriæ divinitus ipsos illuminantis. Quotiescunque secunda causa operatur non sibi naturaliter indita, sed supernaturali virtute, ab hac tantummodo exoritur inæqualitas, & major aut minor excellentia operationis. Ergo contuitus, & amor beatorum spirituum, non ab intellectu, aut voluntate eorundem, sed a luminis gloriæ diversitate suam habet inæqualitatem. Deinde: Doctissimi Scoti discipuli, quibus etiam subscribunt ex nostris Ægidius Lusitanus, Landon, & e Schola Thomistica Eminentiissimus Cajetanus, docent inæqualitatem visionis repetendam esse etiam ab inæqualitate intellectus, quod hic sit potentia activa, & cum lumine gloriæ unam totalem causam constituat. Videtur autem hæc ratio infirma. Ergo & sententia, quæ huic rationi nititur. Prob. minor. Perfectior actus E. G. fidei, etsi proveniat ab intellectu, & a gratia, nullo pacto suam perfectionem nanciscitur a naturali acumine intellectus, sed a sola motione divinæ gratiæ; quia licet intellectus una cum gratia eliciat fidei actum, non id præstat naturali virtute, sed gratiæ. Ergo visio Dei intensior, tametsi efficiatur ab intellectu, & a lumine gloriæ, majorem ab intellectu nequit habere intensiorem, quoniam ille non virtute nativa Deum videt, sed ea, quam ipsi lumen gloriæ largitur. Hinc est, quod Guilelmus Parisiensis Antistes anno 1240. & iterum Stephanus Parisiensis ann. 1267. proscripserunt hanc propositionem: *Cui meliora fuerint naturalia, necessario major erit gratia, & gloria*. Denique ex sententia opposita conse-

quitur meritis non semper gloriam respondere; nam si aliquis habeat idem meritum, sed vim intellectivam hebetiorem, minori potiretur beatitate, quam alter, qui esset par meritis, & ingenio, ac mente pollentior.

REFUTANTUR OBJECTIONES

Ob. 1. Cum æquali gratia unus altero intensius diligit Deum. Ergo cum æquali lumine unus Deum videt alio perfectius.

Resp. dist. ant. & perfectio dilectionis pendet a gratia, non a viribus naturalibus, conc. secus, nego. Habet utique humana voluntas, ut possit gratiæ resistere, vel reddere illam otiosam; non enim Dei munera liberum tollunt arbitrium, sed ei opitulantur. At si liberum arbitrium; bona opera exerceat, tota perfectio meriti est a gratia, neque operis excellentia potest unquam motionem, ac vim auxilii superexcedere. Ceterum in hoc infirmitatis statu datur etiam gratiæ inæqualitas, & qui intensius operatur, majori efficacia divinorum auxiliorum trahitur, ac præmovetur. Ad hæc: lumen gloriæ non subest arbitrio, sed necessario mentem rapit beatorum; & eam ob rem hi videre nequeunt nisi ad luminis divini mensuram.

Ob. 2. Si duæ causæ ad aliquem effectum concurrant, & una sit efficacior, est etiam effectus perfectior. Intellectus & lumen gloriæ sunt duæ causæ, quæ influunt in eandem visionem. Ergo si intellectus sit efficacior, erit etiam visio vividior.

Resp. dist. majorem: si fuerint duæ causæ ejusdem ordinis, ut duo equi eandem rhedam trahentes, conc. Si diversi ordinis, ut sunt arbitrium, & gratia, intellectus, & lumen gloriæ, & una insuper causa agat virtute alterius, nego.

Ob. 3. Vegetior oculus cum eodem lumine videt perspicacius. Ergo perfectior intellectus cum eodem lumine spiritali percipiet lucidius.

Resp. nego consequentiam, quippe oculus, & lumen sunt ejusdem ordinis, mens autem, & fulgor divinæ gloriæ, diversi. Et præterea: lux corporalis oculi supponit expeditam, completamque potentiam: quam spiritale lumen non invenit in intellectu, sed efficit.

Ob. 4.

Ob. 4. Non proprio Marte, sed divino spiritu afflante scripsere E. G. Paulus, & Lucas, & Prophetarunt Amos, & Isaias, at quoniam Paulus erat naturalibus scientiis imbutus, Isaias Hebraicarum, Chaldaearumque literarum cultu, & delectu, antecellit scriptura Pauli libros Lucæ, & Isaiæ vaticinium prophetias ceterorum. Ergo etsi videant Beati divinitatem superno lumine gloriæ, quo magis tamen pollent naturali vi intellectu, Dei speciem magis magisque contemplabuntur.

Resp. dist. antec. Pauli scripta, & Isaiæ vaticinia ceterorum præcellunt libros styli venustate, & orationis ornatu, conc. veritatis oraculo, & arcanorum intelligentia, nego; & retorqueo argumentum. Quanquam Paulus in lege eruditus, & cultus eloquio politiori stylo conscripserit, quod facultatis est naturalis; arcanorum tamen penetratione non superavit Scriptores alios divinatorum librorum, nisi ad mensuram sublimioris raptus, aut validioris afflatus divinitatis. Quod si verborum quoque splendorem, ac stylum effici velis superna spiritus concitatione, & afflatus; dicam hunc sese Prophetarum indoli attemperare, eosque congrua quadam motione ad prophetandum fortiter æque, ac suaviter urgere; ita, ut occultarum rerum vaticinationes, nec non flores, ornatuque verborum exigi tantum debeant ad mensuram impetus, flaminisque divini. Atque ita ad luminis gloriæ excitationem, & modum pensanda est beatæ visionis vehementia.

SCHOLION.

UNA cum Joviniano etiam Origenem tradidisse æqualem in omnibus Electis beatitudinem, suspicantur nonnulli. Ducuntur verbis, quæ leguntur Homilia 1. in Matthæum, ubi exponit locum illum Apostoli, *Sicut stella differt a stella*, & quod ait Dominus, *Tunc Iusti fugebunt sicut Sol in regno Patris eorum*, & ait differre in exordio Beatitudinis eos, qui nondum purificati sunt, & salvi fiunt pro differentia luminis eorum; tunc autem, quando collecta fuerint a regno Dei omnia scandala, & cogitationes, quæ gignunt iniquitatem, conjectæ erunt in caminum ignis, iustos unicum solare lumen effectos, fulgidissimos futuros fore in

regno Patris sui. Et, ni fallimur, Exordium beatitudinis non est juxta sensum Origenis status animarum in cælis, sed status ille, in quo solutæ a corpore, & nondum purgatæ, circumaguntur, & paulatim contractas maculas exuunt, donec omni expiata iniquitate ad Patris regnum, & ad cælestem gloriam producuntur, ibique splendeant non ad instar stellarum lumine dispere, sed tanquam Sol, qui unus est, fulgeant eadem, ac plenissima luce. Quare duo illic tradit Origenes: unum est animorum circulus, in quo purgantur, & cum fieri incipiunt absque peccatorum rubigine, & scoria, micant ut sidera, at non æqualiter, quoniam niam non omnes eadem ratione faciem, labemque deponunt: alterum est regnum Patris, in quod post perfectam purificationem translata, ut Sol fulgebunt eodem lumine gloriæ. Tradit itaque Origenes eo loci futuram duntaxat completam beatitudinem post mundi occasum, & diuturni temporis purificationem. At nescio, num semper Origenes sibi cohareat. Vide quæ adnotavimus ad præcedens caput duodecimum. Sane ea verba Apostoli, 1. ad Corinth. 15. *Sicut Stella differt a Stella*, explicantur ab aliis Patribus, præsertim a S. P. Augustino lib. de S. Virginitate cap. 26. ubi etiam producta Operariorum parabola, de qua Matth. cap. 20. ait: *Hic est ille denarius merces omnium. Stella tamen differt a stella, sic & resurrectio mortuorum. Hæc sunt merita diversa Sanctorum: Si enim celum significatur in illo denario, nonne in celo esse omnibus est commune sideribus? Et tamen alia est gloria Solis, alia Lune, alia Stellarum. Ita quia ipsa vita æterna pariter erit omnibus Sanctis æqualis, denarius omnibus attributus est. Quia vero in ipsa vita æterna distincte fulgebunt lumina meritorum, multæ sunt mansiones apud Patrem. Ac per hoc in denario quidem non impari non vivet alius alio prolixius; in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. Præclara utique verba Doctoris præstantissimi! quæ Catholicum dogma perspicue declarant, invictè demonstrant, sacra eruditione confirmant, atque oppositionem Joviniani petitam ex Evangelica parabola scri-*

„ scripturarum collatione facile diluunt ,
 „ naviterque refellunt .

C A P U T XIII.

De beatæ visionis objecto .

Quid Beati in Deo videant , in hujus libri complemento dicendum superest . Ac primo constat ex dictis , videre unitatis , ac Trinitatis mysterium . Illud namque revelandum nobis est , quod fide credimus , & contemplandum in specie , quod nunc videmus per *speculum* , & in *enigmate* . Vident perfectiones divinitatis , scientiam , omnipotentiam , immensitatem , & alias , de quibus libro disputavimus præcedenti . Hæc cum sint a Deo penitus indistincta , dici solent in Scholis *objectum primum* .

Deinde vident creaturas per Verbum conditas , terram , cælum , reliqua . Spectant omnia ad ordinem Universi , cujus ipsi Beati sunt partes ; & nonnulla naturali cognitione attigerunt , plura noscere appetierunt . In illa ergo *Arte* , in qua immutabiliter continentur , omnia divini luminis participatione cognoscunt . Vident quoque sese invicem , ut postulat unius Civitatis , regnique societas : Unde ait Augustinus epist. 6. *Tunc nihil latebit proximum in proximo ; nec erit , quod suis quisque aperiat , abscondat alienis , ubi nullus erit alienus* . Et Bern. Serm. 1. in Dedicatione Eccles. *Nec ulla separare eos ab invicem suspicio potest : ubi nihil omnino , quod in altero sit , alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis* . Quamobrem etiam cogitationes , & affectus sibi invicem sponte revelant , ut solent domestici , & sincere dilectione conjuncti . In supernorum civium numero agnoscunt & illos , quos nunquam noverunt in terris , & ex noticia rerum præclare gestarum proficiunt in cognitionem virorum . Vide Magnum Gregorium lib. 14. Dialog. cap. xxxii.

Rerum , quæ in terris sunt , illæ Beatis spiritibus innotescunt , quæ propius ad eos spectant ; Pontifices Ecclesiæ statum , Reges vicissitudines regnorum , Parentes familiæ suæ conditionem , singuli vident suorum preces clientum . Nota sunt exempla Eliæ 11. Paralip. cap. 21. & Jeremiæ , &

Oniæ 11. Macchab. cap. xv. Recte id summi Numinis providentia institutum , ut pro nobis intercedant ejus amici , regnique consortes , ut definit Conc. Senonense in Decr. Fidei cap. xiiii. probantque Ecclesiæ Patres , Ambrosius in Orat. de obitu Theodosii ; Augustinus Epist. 259. ad Cornelium , & Gregorius lib. xii. Moralium cap. 17. Vident & damnatorum poenas , non ut misereantur , sed ut geudeant uberius , animadvertentes quanta evaserint mala , quod explicat idem Gregorius Hom. 40. in Evangel. aptissima comparatione picturæ , in qua *Niger color substernitur , ut albus , vel rubeus clarior videatur* . Futura omnia , & possibilia , & contingentia minime noscunt , præsertim diem judicii , & secreta cordium ; nisi ea sibi manifestent , ut amici solent , alterutrum , aut a Deo revelentur , qui *scrutatur renes , & corda* . Hæc omnia distincta a Deo beatificæ visionis *objectum secundarium* .

Circa princeps objectum quæritur , num divinitus fieri possit , ut videatur una Persona sine alia , aut sine attributis essentia . Affirmativam sententiam propugnant Scotistæ , Paludanus , Alarcon , L' Herminier , in eamque propendet noster Lusitanus . Stant ex adverso Augustiniani , ac Thomistæ , Sylvius , Habert , Tournely , Juenin , Gotti , Piette , Florez , & alii . De objecto autem secundario visionis variæ instituantur quæstiones , quæ ex dictis facillime resolvuntur .

PROPOSITIO : Neque per absolutam potentiam Dei fieri potest , ut videatur divina Essentia sine attributis , aut una Persona sine alia .

Probatur 1. ex Scripturis . Joannis xiv. 9. habetur : *Philippe , qui videt me , videt & Patrem* . Quem locum eludunt Heano & Frassen dicendo exponi a PP. de cognitione per fidem , cujus sufficiens motivum erant opera a Christo patrata : vel reponunt valere quidem de ordinaria potentia , non de absoluta . Nolo priorem interpretationem rejicere ; quum de visione per fidem satis apposite accipiantur verba immediate sequentia : *Verba , quæ ego loquor vobis , a me ipso non loquor . Pater autem in me manens ipse facit opera* . Neque me latet illam explicationem admitti a Chrysostomo Hom. lxx. in Joann. a Cyrillo lib. 9. cap. 37. 3 Ter-

Tertull. n. 24. contra Praxeam, & breviter sic exprimi a Nonno:

*Nimirum mecum esse Patrem: sum
namque Parenti*

*Connexus: mea vox sonat: at res ef-
ficat ille.*

Ea itaque interpretatione admissa sic arguo; quoniam eadem sunt opera Patris & Filii, qui credit in Filium necesse est, ut credat etiam in Patrem: Ergo quia eadem est veritas & lux Patris, & Filii, opus est ut videns Patrem videat quoque Filium.

Eadem est S. P. Augustini: qui in Ps. 85. in ea verba Joannis? *Nescitis, quia ego in Patre & Pater in me est?* inquit, *Me viso videntur & Pater, & Patre viso videtur & Filius; Patris & Filii separari non potest visio. Ubi non unius separatur natura & substantia, visio separari non potest.* Tract. 70. in Joannem: *Cur inseparabilia separatim desideras nosse?* & in 2. de Trinit. cap. 8. *Neuter sine altero potest ostendi. Unum quippe sunt, sicut ipse ait: Ego & Pater unum sumus.* Quæ profecto etiam de absoluta tenent potentia, quum nullatenus dividi possit, ac separari in qualicunque hypothese divinarum Personarum substantia, veritas, & visibilitas.

Hinc multiplex depromitur ratio. Ac prima: Quæ divinis Personis, aut proprietatibus conveniunt ratione naturæ, sunt prorsus inseparabilia; neque enim Mundum E. G. condere potuit Pater absque Filio, cum sit utriusque eadem virtus creatrix, quæ essentiam consequitur, non relationem. Atqui divinarum Personarum una est veritas, & intelligibilitas, quæ ratione substantiæ ex æquo in singulis reperitur: Ergo divinarum Personarum visio est penitus inseparabilis. Deinde Scriptorum sententia supponit in Deo formalem distinctionem, ob quam cum sit liberrimus se videndum exhibeat secundum unam *formalitatem*, non secundum aliam: Hæc distinctio commentita est, ut vidimus lib. 2. cap. 3. prop. 2. Igitur & ruit opinio de separatione visionis. Rursus ad visionem intuitivam necesse est, ut videatur plenitudo divinitatis tota simul, & non partialiter; quod exemplis & rationibus ostendi cap. 1. hujus li-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

bri in Resp. ad 3. Sed dum videretur una persona sine alia, non inspiceretur tota simul plenitudo divinitatis: Ergo non videretur Deus visione intuitiva. Demum, si divina natura in sola persona Patris subsisteret, quisquis videret essentiam absque Patre, non eam videret intuitive, & prout est in se; etenim in se non esset essentia nulla terminata hypostasi, sed singulari individuata *supposito*. Igitur, cum sit in tribus personis, non videbitur, ut est in se, nisi tres personæ videantur simul. Atque hæc omnia militant de Attributis, si-ve cum divina substantia, si-ve inter se comparentur.

ARGUMENTA OPPOSITA DILUUNTUR.

Opp. 1. Potest una persona sine alia incarnari: Ergo potest una persona sine alia videri.

Resp. nego conseq. tum quia incarnatio si-ve extraneæ naturæ assumptio fit hypostasi, quæ non est in divina essentia unius generis, sed multiplicis; constituitur enim relatione, non absoluta alia proprietate: at e contra visio habetur ratione summæ, & indistinctæ cognoscibilitatis, quæ non alia est divinæ substantiæ, ac relationum, sed eadem, unica, inseparabilis. Tum quia Incarnatio est unio divinæ, & humanæ naturæ in eodem supposito, non prout natura divina est in se, sed prout est in Verbo, scilicet ut refertur ad Patrem; visio autem intuitiva est unio intentionalis menti nostræ cum Deo, quatenus est in se: id enim postulat ratio visionis intuitivæ. Ceterum hoc argumento nostro corroboratur sententia. Primo quia licet natura humana uniat-ur hypostatice Verbo, non Patri, propter diversam hypostasim utriusque; opus Incarnationis efficienter est a tota Trinitate, quoniam trium personarum una est potentia, & virtus effectrix. Ad hæc si Patris, & Filii, quemadmodum est una natura, ita esset eadem subsistentia; Filius absque Patre incarnari non posset: sicuti nequit incarnari Filius, nisi incarnetur Deus sapiens, immensus, omnipotens, & quidquid est a Persona Filii indistinctum: Igitur, cum in ratione visibilitatis nullum discrimen in Deo

inveniatur, non erit visio ratione aliqua separabilis,

Opp. 2. Potest divino Verbo communicari Essentia, non communicata paternitate. Ergo pariter essentia videri potest, paternitate non visa.

Resp. Essentiam, ac paternitatem rem unam esse, quæ si in se absolute consideratur, vocatur essentia, si connotative & secundum relationem, nuncupatur persona: quæ juxta hanc ideam accepta nedum non communicatur, sed neque communicari potest, cum repugnet inter relativa indistinctio. Quare nego consequentiam; paternitas enim communicatur *essentialiter*, & non communicatur *personaliter*, quoniam repugnat communicari, quod dicit ratione sua distinctionem ab alio: at repugnat essentiam sine personis videri; quinimo, si videatur *in se*, videri debet utrumque, eo quod utrumque *in se* est una eademque impartibilis veritas, & substantia. Eapropter urgetur contra adversarios argumentum; quandoquidem Filio communicatur essentia, & omne quod communicabile est, omnipotentia, sapientia, immensitas, & quidquid habet Pater, hoc excepto, quo Pater est, quia essentia communicatur *ut est in se*, igitur si videatur divina essentia prout est *in se*, videri debet quidquid est visibile, & ab ea penitus inseparabile,

Opp. 3. In illo priori, in quo Pater Filium generat, perfectam habet beatitudinem, & tamen nondum Filium videt.

Resp. talem esse beatitudinem, quale est illud *prius*, scilicet cogitationis nostræ figmentum: *Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, ostenditur ordo, non quo alter sit prior altero, sed quo alter sit ex altero*: ait S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 14. Quamquam, si per impossibile in aliquo instanti non esset Filius, videretur tamen a Patre eo modo, quo esset, nempe quam primum a se generandus.

Opp. 4. Divina essentia sufficiens est beatitudinis objectum: Essent ergo plene beati, qui eam tantummodo intuerentur. Ant. probatur, quandoquidem si divina substantia non esset ex se sola plenum beatitudinis objectum, non esset summum bonum, & undequaque perfectum: Est summum, maximum, undequaque perfectum bonum:

Est igitur beatitudinis sufficiens, plenumque objectum sola divina essentia.

Resp. dist. ant. Divina essentia est beatitudinis sufficiens objectum, & una res simplicissima cum divinis proprietatibus, ac personis; concedo: ab his quoque modo secreta, & separabilis; nego ant. Ad cujus probationes nego majorem: quod enim videri non possit essentia Dei absque relationibus, non provenit ex ejus imperfectione, quasi non sit plenissimum, maximumque bonum, sed ex perfectione, ac simplicitate ejusdem essentiae a relationibus, & proprietatibus prorsus indistinctæ. Quod illustratur creationis exemplo: nam Pater omnipotens est, & tamen absque Filio, & Spiritu Sancto Mundum creare non potuit. Id vero non aliunde, nisi quod efficientia & virtus est in tribus personis una, & indivisa: atque ut legimus in Symbolo, quod tribuitur Athanasio, est quidem *Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus: Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens*. Ab eo, quod omnes Personæ sint una res summa, simplex & impartibilis, oritur inseparabilitas beatæ visionis, dicente Augustino: *Neuter sine altero potest ostendi, unum quippe sunt*.

Opp. 5. Absoluta absque relativis cognosci possunt, etiam visione, quam appellant intuitivam: viderur enim in pariete color, & non videtur quomodo parieti inhæreat: videtur in Eucharistia quantitas, & non videtur quomodo existat, videbatur humanitas Christi, & non videbatur illius substantia.

Resp. Absoluta absque relativis videri posse quotiescumque non sunt una, eademque simplicissima res, ut in exemplis productis. Nam color inhærens connotat subjectum, a quo est separabilis, quantitas panis in Eucharistia Christi corpus, a quo distinguitur, natura humana Verbi personam, a qua assumitur. Color ergo, extensio, humanitas Salvatoris videri possunt absolute, etiamsi non videantur connotative, id est, quatenus referuntur ad aliquid a se distinctum. Quod non valet de summa, perfectissimaque Dei natura, in qua absoluta, & relativa sunt eadem indivisibilis veritas. Præterea nulla est horum exemplorum convenientia, quum neque inhærentia coloris,

neque existentia quantitatis in Eucharistiæ Sacramento, neque Verbi Divini substantia sint objectum visibile: cum e contra omnis divina perfectio objectum intelligibile sit. Insuper retunditur telum istud. Nam videre nemo potest colorem in se, nisi circumstantem videat figuram, & magnitudinem, & quisquis hominem aspicit, ut est in se, intuetur formam vultus, corporis proceritatem, membrorum aptitudinem, vestimentorum quantitatem, & quidquid oculis obijcitur. Similiter itaque divinitatem videns facie ad faciem, videre debet Personas, attributa, & quidquid est inseparatum a Deo, & beatorum menti repræsentatur.

Sed forte, Peripateticorum improbata sententia, repones nullam esse coloris, & quantitatis naturam, quæ alia sit a corporea substantia, & fictitiam esse accidentium, qualitatunque inhærentiam, & tamen unum, & idem corpus præcisive videri, ac tangi. Verum minus urget in recentiorum Philosophorum systemate argumentatio. Defendunt hi lumen in certa particularum corporis lucidi situm esse motione, & nihil esse præterquam vim in nobis vividum sensum excitandi; corpus autem pellucidum illud esse, quod meatibus vndique perviis instructum est; opacum contra, quod transversariis, perviisque meatibus caret. Sic alborem in his corporibus ajunt esse, quæ asperitate, scabritieque incidentes luminis radios reperiunt; nigrorem vero in iis, quorum particulæ attritæ admodum, & concisæ exceptos radios luminis non reflectunt. Ita ergo diversi videntur colores, aut idem majori, seu minori intensione conspicitur, si minutæ particulæ corporum, vel sint atomi Gassendi, vel subtilis materia Cartesii, diverso pacto concutiantur; ac propterea docent flammæ, quæ admodum lucent, summam celeritatem esse, & vividas scintillas videri in silicis, & chalybis collisione. Quantitatem pariter tangi inquiunt, dum tendinum fibræ recipiunt ab externis corporibus impressionem; quæ fibræ, cum alicujus sint magnitudinis nequeunt ab exiguis corporibus agitari, unde solida tangimus, non aerem, vel halitum. Sed plura de his Roba-ultius, Cartesius, Le Grand, alique Optices, ac Physiologiæ studiosi. E quorum placitis nequit demonstrari visio præcisiva

in summa, ac simplicissima re, in qua nullæ sunt partes, quæ excitari possint, vel concuti; neque plures unius spiritus formæ, secundum quas partim sit manifestus, partim reconditus.

Opp. 6. Indistincta est ab Omnipotentia Dei creaturarum possibilitum continentia; & tamen videns omnipotentiam non videt creaturas omnes posibles. Potest ergo ejusdem rei summæ, & inseparabilis separari contuitus.

Resp. dist. antecedens; Et beati vident omnipotentiam absolute in se, scilicet ipsam divinam substantiam potentem omnia producere, concedo; vident omnipotentiam connotative, nimirum ipsas creaturas separatas a divina substantia, & ab ea producibiles, nego. Recole a me dicta cap. 11. prop. 2. in resp. ad ult.

Opp. ultimo; Deus est Beatorum speculum voluntarium; Potest ergo Beatis pro suo lubitu unam personam manifestare absque altera.

Resp. dist. ant. Est speculum voluntarium absolute, eo quod gloria beneficium sit gratiæ, & divinæ liberalitatis; concedo; in hypothesi, quod gloriam conferat, & sese manifestet, subdistinguo, est speculum voluntarium in exhibendo visioni beatorum perfectiones a se indistinctas, quæ sunt *primarium* beatitudinis objectum; nego: Est speculum voluntarium in manifestando creaturas a se diversas, quæ sempiternæ gloriæ objectum sunt *secundarium*; concedo. De hoc *secundario* objecto dictum supra. Quæ autem aliqui hic inserunt de cognitione possibilitum in Verbo, constant ex his, quæ supra disseruimus de Comprehensione cap. 11. hujus libri. In quo si plura obscuro dicendi genere fuere quæsitæ, manifestabuntur in Ecclesia Sanctorum, & in cælesti Jerusalem, cujus fundamenta in montibus altis. Utinam eo pervenire mereamur virtute duce, de qua Hesiodus:

Et longa huc, & celsa simul via ducit euntem:

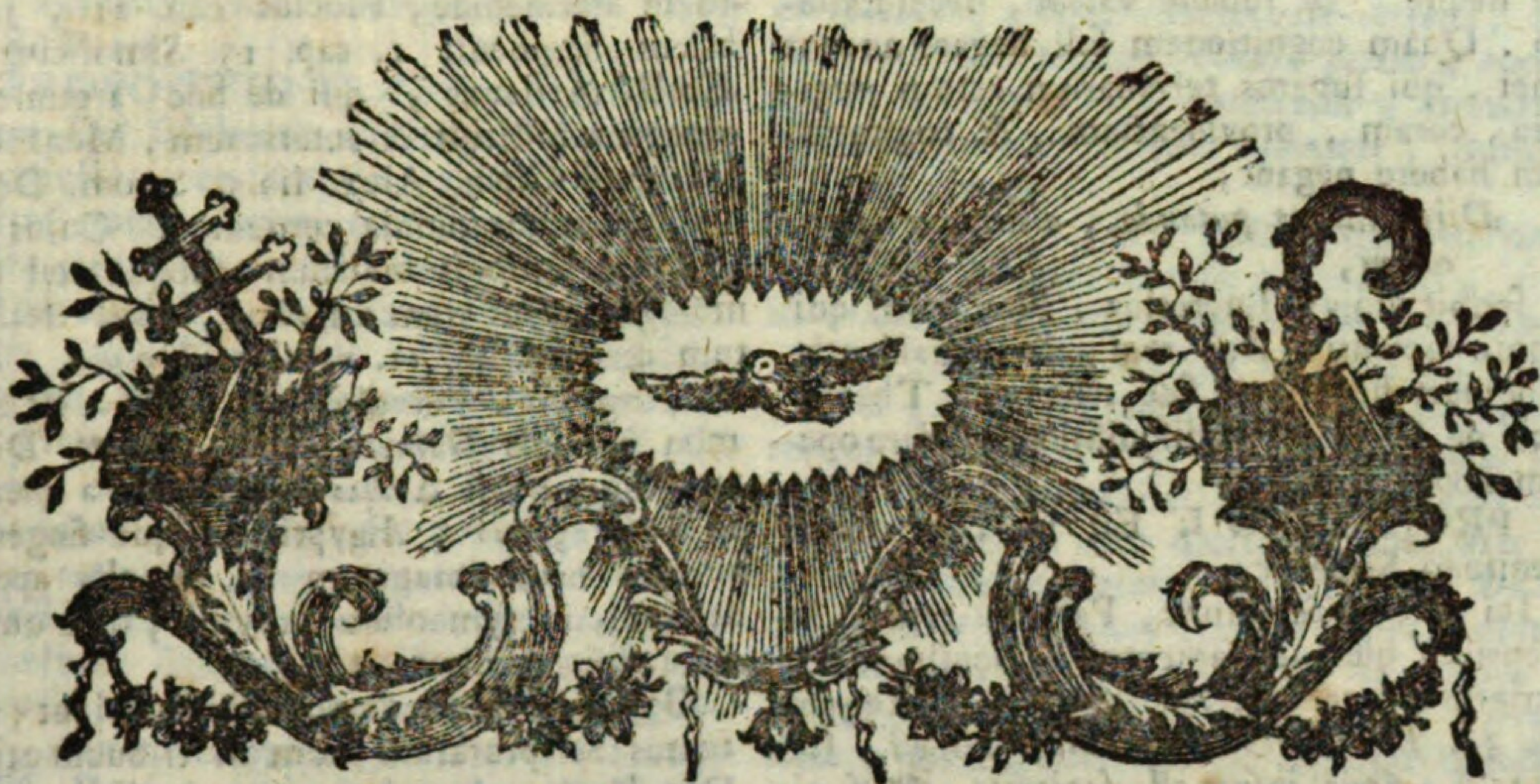
Ardua principio, sed ubi est ad culmina ventum,

Incipiet molli sese submittere clivo.

C C H O L I O N.

„ **B**Eatos Deum videntes intueri illum
 „ clare, sicuti est, Unum scilicet, ac
 „ Trinum, ut Scholastici loquuntur; prima-
 „ rium beatificæ Visionis objectum esse
 „ quidquid in ipso Deo *formaliter* contine-
 „ tur, extra omnem controversiam positum
 „ est. Id enim testatur Joannes epist. 1.
 „ cap. 3. *Videbimus eum, sicuti est*: idem
 „ definit Tridentinum Concilium sess. ult.
 „ sive in Lit. Unionis, Decreto de Pur-
 „ gatorio: idemque demonstrat evidens ra-
 „ tio, quoniam in Patria videbimus *facie*
 „ *ad faciem* quod modo contemplamur per
 „ fidem, quemadmodum agebat Psalmista
 „ Ps. 57. *Sicut audivimus, sic vidimus in*
 „ *Civitate Domini virtutum*: affirmat Apo-
 „ stolus 1. ad Corinth. cap. 13. docetque
 „ magnus Augustinus *de Videndo Deo cap.*
 „ 18. Quia insuper Deus est sua essentia,

„ sua virtus, sua potentia, suum denique
 „ quidquid est: quisquis perspicue ipsum
 „ intuetur, *ut est in se*, cernit proculdubio
 „ unitatem divinæ Naturæ, Trinitatem
 „ Personarum, perfectionem Attributorum.
 „ Neque horum, seu, ut castigatius loquar,
 „ hujus incommutabilis substantiæ, quæ est
 „ suum esse, potest separari visio beata:
 „ nam si Deus est sua unitas, sua trinitas,
 „ sua omnipotentia, sua voluntas, suum
 „ quidquid est: quomodo, obsecro, videri
 „ posset, *ut est in se*, nisi videatur, ut unus,
 „ ut trinus, ut omnipotens, ut liber, ut
 „ simplex perfectio perfectionem omnem
 „ comprehendens? Profecto nisi, ita vide-
 „ tur, non videbimur *ut in se est*. Incun-
 „ ctanter itaque dicamus cum Augustino
 „ in Ps. 84. *Ubi non unius separatur natu-*
 „ *ra & substantia, visio separari non po-*
 „ *test*: nec diutius in quæstionibus, quæ
 „ multum dissidii afferunt, & parum utili-
 „ tatis, otiosa inquisitione immoremur.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER QUARTUS.

In quo agitur de altitudine divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei.

QUOMODO mundi corde ex rebus aspectabilibus, ex incommutabili lumine veritatis, ac tandem prope & revelata facie Deum videant, superioribus libris declaravimus. Inquirendum nunc est, quomodo Deus universarum creaturarum suarum existentiam, affectiones, motum, vicissitudinem, intimasque percipiat cogitationes. Qua in re nobis videtur jure exclamandum: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei!* cum Apostolo ad Romanos xi. 33. Est enim abyssus multa, & impenetrabilis Dei scientia. Cum tamen *divitiarum*, thesaurique notetur appellatione, quod ipsa illuminet abscondita tenebrarum, disertitas reddat linguas infantium, disponat omnia suaviter, & per eam erumpant fontes, nubesque rore concrecant; cumque ipsa clamitet in plateis, in foribus, in capite turbarum, ut, si quis sitit, veniat ad illam, & bibat: humiliter quidem ad i-

psam Dei scientiam nobis est accedendum propter abyssi profunditatem, alacri tamen animo ob affluentiam thesauri, & uberriam copiam divitiarum. Accedamus itaque consecrantes vestigia illius, qui Sap. viii. 9. agebat: *Proposui hanc adducere mihi ad convivendum, sciens, quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tedit mei.*

CAPUT I.

Ostenditur in Deo esse plenitudinem scientiæ, quam a divina substantia sola ratio humana distinguit, dum illam ad varia comparat objecta.

Scientiæ vocabulo non venit hoc loco constans notitia sensuum ope, aut ratio- cinio parta, quæ, cum menti accedat, illamque perficiat, non debet in summa, perfectissimaque substantia Dei cogitari: sed ve-
nit

nit permanens absque hæsitazione cognitio, cui neque error subesse valeat, nec fluctuatio. Quam cognitionem soli negare audent athei, qui superos terrenarum rerum regimen, curam, providentiam, & cogitationem habere negant,

Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,

ut scribit lib. vi. Lucretius. Nos vero, qui omnia sapientia Dei regi, & providentia gubernari firmissima fide tenemus, Theologicis de scientia Dei disquisitionibus dare operam constituimus.

PROPOSITIO I. Est in Deo omnis plenitudo Scientiæ.

Ita divina Scripturæ, Patres, ratio, & Gentium quoque Sapientes demonstrant. Ex Scripturis hæc sunt apertissima: 1. Regum 11. 33. *Deus scientiarum Dominus est.* Job xii. 3. *Apud ipsum est sapientia, & fortitudo: ipse consilium, et intelligentia: &* xxviii. 12. *Sapientia vero ubi invenitur? Et quis est locus intelligentiæ? . . . Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius.* Psalmo cxxxviii. 5. *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima, et antiqua.* Esther xiv. 14. *Domine, qui habes omnem scientiam.* Sap. vii. 15. *Ipsæ sapientiæ dux est, et sapientum emendator.* Plura sunt hujus generis in eodem, & sequ. cap. Eccl. xlii. 19. *Cognovit Dominus omnium scientiam.* Ad Rom. xi. *O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei!* Et ad Colos. ii. 3. de Christo. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ Dei absconditi.* Idem docent Patres sequenti proposit. laudandi.

Ratione probatur propositio. Nemo inveniri potest, qui ignoret, Deum esse, quo melius cogitari non potest. Ergo nemo inveniri potest, qui ignoret, Deum omnia scientem, ac sapientissimum esse; cum sapientia præcipua sit rerum perfectio. Deinde quidquid perfectionis reperitur in rebus conditis, eminenter existit in Deo. In Angelis & hominibus a Deo productis reperitur scientia. Ergo scientia modo eminenti, scilicet absque sensu, & discursu, reperitur in Deo. Præterea Deus est substantia vivens, materia & corpore expers; Vita substantiæ expertis corporalis materiæ est in Deo; & consequenter scientia, cum in Deo actus & operatio a facultate, seu potentia nequeat sejungi.

Fatentur hoc idem Ethnici scriptores. Plato in Parmenide, Proclus cap. 21., Jamblicus Segment. 1. cap. 15. Simplicius in Epiet. Arrianus, qui de hoc argumento egregiam instituit disputationem, Menander, qui apud Clem. Alex. lib. 5. Strom. Deum vocat oculum omnia cernentem. Cujus rectæ appellationis indicium quoque est etymologia hujus nominis *Deus*, quod derivatum diximus lib. 11. cap. 1. *δαίμων*, *speculo*, *cognosco*. Pervulgatum quoque est etymon nominis *Daimon*, quo veteres Divos appellant, quasi *δαίμονες*, *scientes a chematē δαίω*, *scio*. Ægyptii denique fingentes auream oculi imaginem in templis appendebant, in symbolum providæ, quæ omnia circumspicit, divinitatis.

Oppones: Hæc omnia nihil efficiunt; non textus Scripturarum, nam hi tribuunt etiam Deo humana membra, poenitentiam, & iram; quæ tamen non sunt in Deo, nisi methaphorice: non Patres, quum Augustinus Quæst. 2. ad Simplic. asserat scientiam pertinere ad ea, quæ sensibus corporis experimur: non ratio, quoniam scientia est quidem perfectio, sed per causam comparata, quæ duo in Deo locum non habent: Falsum est ergo, Deum optimum maximum cuncta cognoscere.

Resp. nego ant. Et ad probationem dico, poenitentiam, iram, & cetera istiusmodi significare animi perturbationem, ac motum, sicut & corporalia membra materiæ extensionem, quæ substantiæ spirituali, & immutabili repugnant, quod affirmari non debet de sapientia: quamvis poenitudo, & ira, si possint percipi sine hac animi turbatione, miro, & ineffabili quodam modo in Deo esse dicantur apud Augustinum. Is ad Simplic. quæst. 2. negat in Deo scientiam, quæ sensa, & intellecta memoria retinemus, quum neque Deus sentiat, neque in eum subrepat mutabilitas longe ab ipsius substantia removenda. Ceterum S. Pater ibi scientiam Dei esse docet *vivacitatem certæ atque inconcussæ veritatis, una atque æterna contemplatione cuncta cernentis*. Porro humana scientia mutabilitatem habet, ac transitus quosdam a cogitatione in cogitationem, cum recolimus, ut cernamus animo, quod in ejus contuitu paullo ante non erat; ideoque comparatur demonstratione, & causam agnoscit. Quæ si demsero de humana scien-

tia, insinuat mihi utcumque scientia Dei, ait S. Pater.

PROPOSITIO II. Divina scientia est eadem Dei substantia connotans intelligibilia objecta, ex quorum diversitate varia sortitur nomina unam rem significantia, distincta vero sola terminorum ratione.

Adstruitur hæc propositio primum divinis literis, quæ Dei sapientiam quasi rem subsistentem describunt sæpenumero, præsertim Prov. VIII. 2. *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram. . . . Ante colles ego parturiebar. . . . Delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore. . . .* &c. unde rectissime divini Verbi probatur cum Patre indivisa substantia. Et Sap. VII. 22. sapientia appellatur *Spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex, subtilis* &c. Secundo SS. Patrum auctoritate: August. Tract. 99. in Joannem ait: *Ideo non est ista substantia, cui hoc non est esse quod nosse: potest enim esse, nec nosse. At illa divina non potest; quia id, quod habet, est. Ac per hoc non sic habet scientiam, ut aliud sit illi scientia, qua scit, aliud essentia, qua est, sed utrumque unum est: nec utrumque dicendum est, quod simpliciter unum est.* Cyrillus lib. XXXI. Thes. *Quum confessione omnium simplex sit, non est aliquid ab eo diversum ipsius cognitio.* Bern. lib. v. de Considerat. cap. 5. *Dicitur amare et Deus, dicitur nosse & Deus: sed Deus amat ut caritas, novit ut veritas.* Circumfertur & Synesii sententia in lib. de Insomniis: *Intelligentia est ipsa Dei substantia.* Ratione idem probatur; nam si Deus foret sapiens participatione veritatis, non perfectione substantiæ, esset & compositus & mutabilis. Deo compositio & mutabilitas quæque repagnat. Ergo Deus substantialiter sapiens est, non veritatis, ut S. Bernardus loquitur, *participatio.*

Consequitur ex dictis sapientiæ Dei omnia convenire attributa, quæ de natura divina enunciantur. Quare Sap. VII. dicitur *Spiritus intelligentiæ Sanctus*, nulla mentis contagione inquinatus: *Unicus, et multiplex, simplicissimus ex parte Dei, & late se per omnia genera rerum diffundens: certus, & nulli obnoxius errori, subtilis, & cuncta pervadens: omnibus mobilibus mobilior, & rebus omnibus motum tribuens, ac directionem: Candor lucis æternæ, et speculum si-*

ne macula, absque concretionem terrena, & nube corporei sensus; Omnia potens, energia & virtute: in se permanens, immutabilitate perpetua: omnia innovans, multiplici efficientia

Quæ cum ita sint; varias, quas tradunt Theologi Scientiæ divinæ partitiones, nos in ordine ad diversa objecta, & connotata explicabimus. Ac primo dicenda erit *sapientia*, quatenus pertinet ad scrutationem rerum æternarum, in quibus tanquam in causis etiam mutabiles creaturæ præcontinentur: *Scientia* vero dicitur, prout alia a se Deus contemplatur, & intuetur. Dicitur *speculativa*, quatenus est cognitio objecti non operabilis, ut scientia sui ipsius, rerum possibilium, malorum culpæ. *Præctica* e contra, quatenus est cognitio objecti operabilis, ut scientia mundi e nihilo producendi, bonorumque operum divino auxilio perficiendorum. Distinguunt præterea Theologi divinam scientiam in *liberam*, & *necessariam*; quarum prima est, quæ pro objecto habet, quidquid pendet a libero decreto Dei; & talis est scientia creaturarum existentium. Altera est, quæ omne decretum Dei antecedit, & habet pro objecto creaturas tantum possibles. Postremo alia est scientia *simplicis intelligentiæ*, alia scientia *visionis*. Scientia *simplicis intelligentiæ* est ea, quæ versatur circa res, quæ non existunt, neque extituras sunt, ut cognitio rerum possibilium, quæ abstrahunt ab omni futuritione, & ab omni existentia, Scientia *visionis* est illa, quæ versatur circa res in aliqua temporis differentia existentes, ut cognitio rerum præsentium, futurarum, præteritarum. Inter scientiam *visionis*, et *simplicis intelligentiæ* statuunt aliqui scientiam futurorum conditionatorum, quæ a nullo dependent efficaci & absoluto decreto: & hæc est celeberrima *Scientia media*, de qua postmodum. Nam hic de scientiæ Dei a divina substantia indistinctione tractandum erat.

CAPUT II.

An aliquid sit, quod scientiam Dei subterfugiat.

QUærent Theologi, num Deus omnia revera cognoscat, semetipsum, creaturas

turas posibles , præteritas , existentes , futuras , peccata , cordium cogitationes , & humanæ mentis figmenta : atque de his omnibus disputationem instituo .

PROPOSITIO I. Deus semetipsum cognoscit , atque comprehendit .

Cognoscere semetipsum probatur ex sacris literis . Joannis x. 15. *Sicut novit me Pater , et ego agnosco Patrem .* 1. ad Corinth. 11. 10. *Spiritus Dei scrutatur omnia , etiam profunda Dei .* Probatur auctoritate Augustini lib. xv. de Trinit. cap. 14. *Novit omnia Deus Pater in seipso , novit in Filio , sed in seipso tanquam seipsum , in Filio tanquam Verbum suum &c.* Probatur ratione : Necessè est , ut primæ Menti propositum sit præstantissimum intelligibile : Deus est prima mens : ergo propositum est illi præstantissimum intelligibile : At nihil seipsa præstantius habet . Ergo semetipsam intelligit . Ex quo argumento illud infertur , quod Deus est scientiæ objectum , ut Scholastici appellare consueverunt , *primarium , ac specificatum* .

Se autem Deum comprehendere sic ostendo . Comprehensio est infinita cognitio , in qua nihil latet videntem : Spiritum , qui scrutatur etiam profunda Dei , nihil latet . Ergo Dei Spiritus Deum comprehendit . Rursus *Sapientiæ Dei non est numerus* , ut habetur in Psalm. 146. Igitur nulla terminatione sapientiæ Dei circumscribitur . Præterea in eo sita est natura comprehensionis , ut præter essentiam rei tota ejus percipiat efficientia , ut dixi lib. 11. cap. 11. Prop. 2. Deus videt semetipsum , ut probatum est nuper , & quidquid ad ejus efficientiam attinet , ut mox dicetur : Semetipsum ergo comprehendit . Et denique Divina scientia nequit cogitari præstantior : At posset , nisi propriam divinitatem comprehenderet : Comprehendit igitur .

Opp. 1. Scientia , & omnipotentia idem sunt : Nequit omnipotentia habere pro objecto ipsum Deum : ergo istiusmodi objectum nequit habere scientia .

Resp. Nullum discrimen esse inter scire , & nosse Dei . Ratione nostra secernuntur , quod substantiam intelligentem , & connotantem cognoscibilia vocamus scientiam , & substantiam potentem creaturas producere appellamus omnipotentiam . Igitur distinguo majorem . Idem sunt substantialiter &

in re , concedo : ratione objecti & connotati , nego . Alii respondent hanc esse disparitatem , quoniam scientia est actio immanens , omnipotentia transiens , ideoque objectum scientiæ potest esse intrinsecum cognoscenti .

Opp. 2. Quidquid comprehenditur , scientis comprehensione finitur , ait S. P. lib. 12. de Civit. Dei cap. 18. Deus nulla ratione finitur : ergo Deus nulla ratione comprehenditur .

Resp. dist. ma. Finitur negative , nempe nihil penitus superest , quod lateat videntem , concedo : finitur positive , scilicet attingitur ultimus terminus visibilis , subdistinguo ; dum comprehenditur objectum numero , ac termino circumscriptum , conc. nulla limitatione coarctatum , nego .

PROPOSITIO II. Nulla est creatura sive possibilis , sive futura , sive præterita , sive extans nunc , quæ Dei subterfugiat scientiam .

Prob. 1. ex Scripturis . Eccl. xxi. 29. *Domino enim , antequam crearentur , omnia sunt agnita ; sic & post perfectum respicit omnia .* In epist. ad Hebr. iv. 3. *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus .* Huc spectant quæ Prop. 1. Cap. præcedentis commemoravi . 11. Ex PP. Clemens Alexandrinus lib. vi. Strom. *Deus , inquit , omnia novit non solum , quæ fiunt , sed etiam futura , & quemadmodum erit unumquodque , ac particulares motiones prævidens &c.* S. P. Aug. lib. xii. de Civit. Dei cap. 20. *In una Dei sapientiæ esse immensos quosdam , atque infinitos thesauros rerum intelligibilium , in quibus sunt omnes invisibiles atque incommutabiles rationes rerum etiam visibilium , & mutabilium &c.* 111. Probatur ratione : Deus videt , quæ a sua voluntate dependent , quæ ad ipsius quoquo modo spectant efficientiam , quæ in ejus aut arte , aut idea , aut decreto quomodolibet continentur . Nihil fuit unquam , nihil erit , nihil esse potest , quod non pertineat ad vim effectricem Dei , ad ejus artem , voluntatemque . Ergo nihil est , quod divinam possit latere scientiam .

Opp. 1. Beatus Hieronymus in 1. Caput Habacuc ait : *Ceterum absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem , ut sciat per momenta singula , quot nascentur culices , quot-*
ve

ve moriantur : quæ cimicum , & pulicum , & muscarum sit in terra multitudo , quanti pisces in aqua natent , & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant . Non ergo Deus habet rerum minimarum cognitionem .

Resp. dist. conf. Non habet rerum minimarum cognitionem simplicem , nego : cognitionem providam , subdist. cum amore , studioque particulari conjunctam , qualem habet de nobis , conc. universalem , quam postulat singularum creaturarum conditio , nego . S. Hieronymum denegare solam specialem curam , providamque , ac sollertissimam rerum minimarum inspectionem , qualem Deus habet hominum , quibus & Angelorum custodiam deputat , & innumera gratiarum dona largitur , non vero detrahere generalem dispositionem , ac ordinem , ex verbis patet , quæ immediate præcedunt , & subsequuntur . Subdit namque : *Non sumus tam fatui adulatorem Dei , ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus , in nos ipsos injuriosi simus , eandem rationabilitatem , quam irrationabilitatem providentiam esse dicentes .* Atque hæc præmiserat : *Sicut igitur in hominibus etiam per singulos Dei currit providentia ; sic in ceteris animalibus generalem quidem dispositionem , & ordinem , cursumque rerum intelligere possumus .* Neque Hieronymus aliter sentire potuit , qui Epist. III. miratur Creatoris solertiam in minutis quoque animalibus formica , culice , vermiculis & istiusmodi generis , quorum magis scimus corpora , quam nomina .

Opp. 2. Futurarum rerum cognitio dicitur præscientia : In Deo nulla præscientia est , ut docet S. P. Augustinus in lib. II. quæst. ad Simplicianum q. 2. Greg. Magn. lib. XX. Moralium cap. 23. alique apud Petavium lib. IV. Theol. Dogm. c. VI. Ergo in Deo nulla est rerum futurarum cognitio .

Resp. dist. minorem . In Deo non est præscientia , quæ rerum accessione perficitur , & qua objecta bis innotescunt , & præno-scendo , antequam sint , & cognoscendo , cum jam sunt , conc. In Deo non est præscientia , qua immutabiliter omnia , quasi nunc gerantur , in sua simplici cognitione considerat , nego minorem . Nam & confiteri esse Deum , & negare præscium futurorum apertissima insania est , inquit S. P. Aug. in v. de Civit. Dei cap. 9.

Opp. 3. Paritur cognitio a potentia , &

objecto : Igitur si Deus cognoscat creaturas , istæ erunt causa divinæ scientiæ .

Resp. dist. ant. Paritur cognitio ex objecto , tanquam termino , [conc. tanquam vi effectrice , nego .

PROPOSITIO III. Neque latent divinam scientiam futura quælibet contingentia , & conditionata .

Futura contingentia ea sunt , quæ certam non habent , & imperturbatam connexionem cum causis , sed vel libere pendent ab hominum voluntate , ut peccata ; vel extraordinem rerum eveniunt , ut monstra & ostenta . Conditionata vero sunt , quæ non erunt reapse , essent tamen , si certa poneretur conditio , ut Tyrionum poenitentia , si Christi vidissent miracula : vel reipsa erunt certa conditione posita , ut negatio Petri , si ab ancilla tentabitur .

Probatur assertum de futuris contingentibus contra Crellium , Wolzogenium , aliosque Socinianos , I. Scripturarum oraculo . Qui finxit sigillatim corda eorum , qui intelligit omnia opera eorum , legitur in Ps. XXXII. 15. *Signa , & monstra scit antequam fiant , & eventus temporum , & seculorum ;* Sap. VIII. 8. *Isaiæ 48. 8. Scio , quia prævaricans prævaricaberis .* Et cap. xli. 23. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum , & sciemus quia Dñi estis vos .* II. Probatur ex PP. Augustinus lib. V. de Civit. Dei cap. 9. & 10. ubi Ciceronem Dei præscientiam negantem refellit , inter plurima hæc habet : *Deo certus est omnium ordo causarum &c.* Origenes apud Euseb. in III. de Præp. Evangelica : *Quidquid aliquando futurum est , id Deum multo ante futurum prænosse , ut scripturæ abesset auctoritas , vel ipsamet ex Dei nozione is profecto demum intelligat , qui probe vim illam , & excellentiam divinæ mentis intelligit .* Cyrillus Alex. lib. IV. in Isaiam : *Deo natura convenit omnem habere , & jam præteritorum , & futurorum notitiam &c.* III. Probatur ratione ; ac primum Deus non semel hujusmodi futura prædixit , ut regnorum everisionem , Messia adventum , vocationem Gentium , infidelitatem Judæorum , templi abominationem , & his longe plura ; ergo prænoverat ; atque , ut scribit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem c. V. divinæ præscientiæ tantos habemus testes , quantos ipse fecit Prophetas . Rursus sapientissimus artifex optime noscit quidquid elabo-

boratis a se operibus potest contingere : Deus omnia in sapientia constituit. Novit ergo , ut scribit Ambros. lib. v. de Fide , suorum operum virtutem , causam , efficientiam , & quidquid potest inde prodire. Huc spectant argumenta , quæ petuntur ex idea comprehensionis , & omnia superiorum propositionum .

De futuris , quæ talia sunt , si certa ponatur conditio , exhibet nobis argumenta Dei verbum lib. Sap. cap. iv. 11. *Raptus est , ne malitia mutaret intellectum ejus , aut ne fictio deciperet animam illius .* Præscivit ergo Deus quosdam , quos ex hac vita immatura morte subtrahit , crimina , si diutius viverent , paträturos . Legimus quoque 1. Regum cap. xxiii. 11. Davidi , dum consuleret Dominum : *Si tradent me viri Cella in manus ejus , id est Saul , respondisse Dominum ; Tradent .* Pervulgata est etiam prædictio futuræ poenitentiae Tyrionum , & Sydoniorum , si Christi opera , ac virtutes vidissent Matth. xi. 21. *Vae tibi Corozain , vae tibi Bethsaida , quia si in Tyro , & Sidone factæ essent virtutes , quæ factæ sunt in vobis , olim in cilicio , & cinere poenitentiam egissent .*

Multa sunt Augustini loca contra Pelagianos disputantis , quæ egregie hanc veritatem confirmant , veluti in lib. de dono perseverantiæ cap. xi. *His , quos prævidit , si apud eos facta essent , suis miraculis credituros , quibus noluit subvenire , non subvenisse : de quibus in sua prædestinatione occulte quidem , sed aliter judicavit .* Et lib. de Corrept. & Gratia cap. viii. *Respondent , si possunt , cur illos Deus cum fideliter , & pie viverent , non tunc de vitæ hujus periculis rapuit , ne malitia mutaret intellectum eorum , & ne fictio deciperet animam eorum ? Utrum hoc in potestate non habuit , an eorum mala futura nescivit ? nempe nihil horum , nisi perversissime , atque insanissime dicitur .* Idem docet Prosper in Responsione viii. ad Excerpta Genuensium , Cyrillus lib. iiii. contra Julianum , Gregorius Magnus lib. xxxiii. Moral. cap. 17. nunc 19. Bernardus serm. de Innocentibus , Chrysostomus lib. i. ad Stagirium , Gregorius Nyssenus orat. de Infantibus , qui morte rapiuntur acerba , Magnus Leo serm. xvi. de Pass. cap. 2. Ratramnus Monachus lib. 2. de Prædestinat. , & alii unanimiter.

Quædam circa divinarum prædictionum veracitatem , quæ a Socinianis obijciuntur , vide lib. ii. cap. vii. Proposit. unica . Præter ea rursus oppones . Futura libera , quæ ab hominum pendent arbitrio , quam frequenter Deus cum dubitatione prænunciat , ut Jeremiæ xxvi. 3. *Si forte audiant , & convertatur unusquisque a via sua mala .* Ezech. ii. 5. *Si forte vel ipsi audiant , & si forte quiescant .* Joel ii. 14. *Quis scit , si convertatur , & ignoscat !* Matth. xxi. 37. *Verebuntur filium meum .* Joan. viii. 19. *Si me sciretis , forsitan & Patrem meum sciretis , &c .*

Resp. hæc & similia humano more dicta esse , scilicet , ut homines eloqui solent monita , doctrinamque adhibentes , atque ad probandum liberum hominis arbitrium : unde Hieronymus in locum cit. Matth. *Notro , inquit , loquitur affectu , ut liberum homini servetur arbitrium .* Et in Ezech. *Loquitur autem hæc Deus ambigentis affectu .* Adverte , quandoquidem iste incidit sermo , adverbium dubitandi non semper importare incertitudinem . Ostendunt aliquando sollicitudinem , & spem erigunt , ut Exodi xxxii. 30. Moyses , qui tamen firmissime volebat orare pro populo , ait : *Ascendam ad Dominum , si quomodo quivero eum deprecari pro scelere vestro .* Et hoc sensu ait Deus per Ioëlem : *Quis scit , si convertatur , & ignoscat ?* Quandoque expletivæ particulæ sunt , quasi utique , sane , præsertim ubi in Græco respondet cum aoristo indicativi *av* , *Si* , ut docet Priscianus : quod locum habet Joannis viii. 19. quorum verborum sensus est : *Si me sciretis , utique Patrem meum sciretis ,* ut adnotavit Salmeron tom. i. pag. 320. Sæpenumero non dubitationem , sed rei difficultatem designant , ut Paulus ad Philipp. iiii. 11. *Si quo modo occurram ad resurrectionem .* Nam nunquam de mortuorum resurrectione Paulus dubitavit . Hæc tamen valent potissimum ex parte Dei , sive ejus certissima revelatione supposita : & recte Augustinus tract. xxxvii. in Joannem : *Dubitatiois , inquit , verbum est , quando dicitur ab homine , ideo dubitante , quia nesciente ; cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis , cum Deum nihil lateat , illa dubitatione arguitur infidelitas , non opinatur divinitas .*

Opp. 2. Quæ contingenter futura sunt deter-

determinatam veritatem non habent: Nequeunt ergo a Deo prævideri.

Resp. dist. ant. Veritatem non habent determinatam in mente Dei, in qua immutabili æternitate consistuat, quæcunque in tempore mutabili contingentia prætereunt, nego: in secundis causis mutabilibus subdistinguo, pro futuro tempore, quo dubio procul, aut evenient, aut non, nego; pro tempore præsentis, quo apud homines futurorum ignaros manent suspensa, concedo. Contingentia esse determinata, ut inquit, in *actu signato*, sive pro tempore, quo eveniunt, demonstrant argumentis pluribus Dialectici. Nolo ea repetere. Alterum addo apertissimum. *Nullum arbitrator esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, antequam fierent, eventura non fuerint*; inquit lib. v. de Consolatione Boetius. Quæcunque autem nunc fiunt, nunc determinate sunt vera. Atqui plura fiunt nunc contingenter, ita ut potuerint non fieri: ergo antequam fierent, & quando contingentia futura erant, habebant determinatam veritatem in *actu signato*, & pro tempore præsentis, quo jam actu sunt. Vide nostrum Ariminensem dist. xxxviii. quæst. i. art. 2. concl. 1. & quæst. 2. art. 1.

Insistes. Non alia ratione probant Dialectici futuris contingentibus determinatam veritatem inesse, nisi disjunctive, scilicet demonstrando, quod vel non erunt, vel erunt, cum necesse sit ex duabus propositionibus contradictorie oppositis unam esse veram, alteram falsam. Ergo, inquit antiquus Theologus Aureolus, cognosci possunt a Deo futura contingentia tantummodo disjunctive; nempe id tantum nescit Deus, quod vel erunt, vel non erunt.

Resp. Ratiocinari Dialecticos de veritate, quatenus apprehenditur a mente creata, quam latet nexus causarum, ac temporum fluctuatio; non ut percipitur a mente divina minime obnoxia falsitati, & certos rerum eventus firmiter intuen- te. Alioquin erit nullum inter Dei, hominumque scientiam discrimen; ut bene, ac sapienter in v. de Consol. Prof. 111. Boetius: *Quæ est hæc præscientia, qua nihil certum, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? Quidquid dicam, aut erit, aut non. Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si, uti*

homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus?

Opp. 3. S. P. Augustinus, Prosper, & Fulgentius scientiam conditionatorum rejiciunt.

Resp. dist. ant. Rejiciunt in sententia Pelagianorum, qui electionem Dei commentitiis meritis subiciebant, asserentes homines prædestinari ex præscientia bonorum operum naturæ viribus, non gratiæ auxilio perficiendorum, & in sensu Semipelagianorum, qui affirmabant ex duobus parvulis unum, non alterum consequi gratiam baptismatis, quod præsciret Deus illum non istum, si vixissent. fore sibi obtemperaturum; concedo: Rejiciunt hi Patres scientiam conditionatorum in sententia Catholica, quæ docet præscire Deum futura conditionata, si certa ponatur conditio, quam nos in operibus naturalibus liberis contendimus esse determinationem voluntatis sese ad agendum applicantis, & in supernaturalibus auxilium divinæ gratiæ; nego antecedens.

PROPOSITIO IV. Deus intimas cujusque creaturæ rationalis scrutatur cogitationes, & quæcunque peccata.

Sequitur ex enucleatis hucusque; & hæc possunt addi: Ps. lxxviii. 6. *Deus, tu scis insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita.* Et cxxxviii. 3. *Intellexisti cogitationes meas de longe.* Job xxxi. 4. *Nonne ipse considerat vias meas, & sanctos gressus meos dinumerat?* Jerem. xvii. 10. *Ego Dominus scrutans cor, & probans renes, &c.* Vide & Ephrem Syrum tractatu de vita spirituali, Ambrosium lib. i. de Off. cap. 14. Hilarium in Psal. 137. Bern. Epist. 42. Prosperum Sent. 379. qui omnes subscribunt Augustino dicenti lib. iiii. de lib. arb. cap. 4. *Deus prævidet eos qui propria voluntate peccabunt, &c.* Suffragatur & ratio; nam cordium cogitationes vel ad bonum sunt, vel ad malum: si ad bonum, ab ipso Deo præmovente efficiuntur; si ad malum, permittuntur, si nente Deo, ut mutabilis creatura sponte ab incommutabili bonitate deflectat. At novit Deus quidquid misericorditer operatur, providoque consilio permittit: Ergo, &c.

Opp. 1. Habacuc i. 13. legitur: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum, & respicere ad iniquitatem non poteris, & Matth.*

xxv. 12. fatuis virginibus respondetur a Sponso: *Amen dico vobis, nescio vos*. Igitur reprobi, eorumque mala opera a Deo minime cognoscuntur.

Resp. dist. conf. Mala reproborum opera non cognoscuntur a Deo scientia practica, & approbationis, concedo; Scientia simplici, & speculativa, nego. Prophetam Habacuc de priori scientia loqui satis constat; miratur enim, cur Deus patiatur Chaldaeos tanta perpetrare flagitia, & victorias suis idolis referre. Addit propterea: *Quare respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiore se?* id est, cur patieris, cur hæc permittis? Legebatur ante Sixtinam correctionem: *Quare non respicis?* & idem sensus est, scilicet, quare non punis, non vindicas? In Evangelio pariter ea verba, *nescio vos*, æquivalent his, *vos pro meis non habeo*. Frequens est in sacris Bibliis hæc phrasis, & scientia approbationis designatur Psalm. 1. 6. *Novit Dominus viam justorum*. 2. ad Timoth. 11. 19. *Cognovit Dominus, qui sunt ejus*; & alibi, Hebræorum more, qui hac significatione usurpant verbum *יָדַע* novit.

Insurges. Genes. xxii. 12. ait Dominus ad Abraham: *Nunc cognovi, quod times Deum*. Ergo ante immolationem Isaac de ejus fide, & obedientia anceps erat.

Resp. nego consequ. Sensus enim prædictorum verborum est, nunc experimento comprobatum feci, quod Deum timeas. Primo quoniam consueta est phrasis hæc in Scripturis, ut Jeremiæ xxiv. 5. *Si cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldaeorum, in bonum*. Deinde, quia antea Genes. xviii. 19. dixerat Deus se optime Abrahami probitatem novisse. Demum, quia ita hunc locum intelligunt S. P. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. & lib. lxxxiii. quæst. Q. xi. Ambrosius lib. v. de Fide ad Gratianum cap. vii. & viii. Hilarius libro ix. de Trinitate, alique plurimi, qui nobis in obscurioribus Scripturæ locis facem præferunt.

Opp. 2. Peccata nihil sunt: ergo omni carent cognoscibilitate.

Resd. dist. consequens, carent cognoscibilitate intrinseca, qua cognoscantur tanquam aliquid positivum a causa efficiente productum, concedo: carent cognoscibilitate

te extrinseca, qua videantur tanquam aliquid privativum in causa a veritate, ac bonitate deficiente, nego. Diximus libro 1. capite viii. Propositione 2. disputantes adversus Manichæos malum non esse substantiam aliquam, sed secundæ causæ a recta ratione deficientiam. Quare ut malum cognoscatur, sufficit, si videatur causa secunda a justitiæ tramite, & regula veritatis deflectens. Vide, quæ illic disseruimus, & clarissimum Ægidium in 1. dist. 36. quæst. iv.

Eadem ratione cognoscuntur a Deo impossibilia, idola mentis, quæ dicimus *entia rationis*, & privationes quæcunque. De his Scriptor de Divinis nominibus cap. 2. ait dignosci formis oppositis, ut per ideam lucis notescunt tenebræ; quod Scholæ dicunt cognosci *indirecte & oblique*. Nolumus hic quæstionem miscere, quo in medio hæc omnia videantur a Deo. Jam cuncta ab illo cerni liquido comperimus, & cum Boetio lib. v. Metro 11. fidelissime profiteamur:

*Uno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

C A P U T III.

*Num Dei præscientia cum animorum
libertate consistat.*

TEterrima ex opinione Democriti portenta errorum exorta, norunt quotquot veterum scita legerunt. Cum enim ille censeret a causis antecedentibus pendere omnia, & tali colligatione conserte fieri, ut nec quidquam esset penes nos, & cuncta necessitate contingerent; jecit semina inevitabilis dispositionis, & fati, quod vertente quarto sæculo in siderum impulsu statuit Priscillianus Hispanus genere, & Manichæorum, & Gnosticorum dogmate imbutus. Ex quo fonte Joannes Us, & qui post illum ausi sunt inficiari libertatem arbitrii, quod everti putant ex certa supernarum causarum ratione, pus, venenumque biberunt. Ubi de antiquis Philosophorum placitis, præsertim Heracliti, & Democriti disseruit ornatissime Marcus Cicero in lib. de Divinatione, & de Fato; ne fatalem illorum fateretur necessitatem, satius esse

exi-

existimavit si superiorum causarum diathesin, divinamque præscientiam negaret. Atque ita, *ut homines faceret liberos*, inquit S. P. lib. v. de Civit. Dei cap. 9. *fecit sacrilegos*, idest incaute subtulit summi Dei cognitionem, & cultum: quandoquidem non est Deus, qui universorum ordinem non comprehendit. Jam vero vindicata nuper Scientiæ Dei plenitudine, rejicienda est Gnosticorum, & Hussitarum mala consecutio, quod ex præscientia consurgat contingentium necessitas, & interitus libertatis.

PROPOSITIO: Ex divina præscientia non consequitur inevitabilis contingentium eventus.

Dogma istud Fidei probatur 1. In Dei scientia nihil est præteritum, vel futurum, sed sola incommutabilis æternitas, in qua nihil mutatur, nihil succedit; est autem successio quælibet, & mutatio in rebus temporalibus, & creatis. Quare Deus unico, & indivisibili intuitu videt præterita, futura, ac præsentia, neque illi est aliquid futurum, aut præteritum, sed præsentia sunt omnia, ut videbimus cap. sequenti. Atqui scientia, qua cognoscitur aliquid præsens, si-ve præteritum nullam infert rebus necessitatem. Ergo nullam necessitatem infert Præscientia, qua Deus cognoscit futura. Hoc argumento utitur S. Anselmus in libro de Concordia Præscientiæ Dei cum libertate, Boetius lib. v. de Consolat. Prosa 4. & S. P. Augustinus lib. iii. de lib. arbitrio cap. 4.

Secundo. Si præscientia tolleretur libertatem, hoc esset quoniam Deo infallibiliter certus est ordo omnium causarum: At ex quo Deo infallibiliter certus sit ordo omnium causarum, non infertur libertatis exitium. Ergo non tollit libertatem Dei præscientia. Prob. min. In serie, & ordine omnium causarum sunt causæ liberæ, & hominum voluntates. Ergo ex quo cognoscat Deus ordinem omnium causarum, cognoscit quoque multa fieri a causis liberis, & ab hominum voluntate. Argumentum est S. P. Augustini lib. v. de Civit. Dei cap. x.

Præterea: Deus proculdubio videt quidquid est ipse factururus, & hæc scientia non affert Dei operibus necessitatem; Si enim necessitatem inferret, non esset in Deo libertas, forent omnia opera ejus æterna, &

nihil operaretur in tempore. Ergo pariter scientia Dei non aufert operum causarum secundarum indifferentiam. Ita ratiocinatur S. P. lib. iii. de libero arbitrio cap. 3.

Rursus: Plura fieri possunt, quæ tamen non fient; ergo multa fient, quæ possent non fieri; aut saltem id non repugnat. Atqui si non repugnat quod fiant multa, quæ possent non fieri, non repugnat sciri aliquid esse contingenter futurum, id enim quod ita fiet, ut possit non fieri, nihil est aliud, quam futurum contingens: Igitur non repugnat præsciri aliquid futurum, quod tamen possit non fieri. Quod argumentum confirmatur sequenti: Non repugnant invicem hæ duæ enunciationes: *Judas traditurus est Magistrum*, & : *Judas poterit Magistrum non tradere*: Ergo nec repugnantes sunt istæ: *Prævidet Deus Judam traditurum esse Magistrum*, & : *Judas poterit Magistrum non tradere*; & consequenter nec implicat, quod Deus prævideat futuram Judæ prodicionem, & tamen Judas libere, & contingenter tradat Magistrum. Prob. ant. Hæ duæ propositiones: *Judas potest Magistrum tradere*, & : *Judas potest Magistrum non tradere*, sunt ambæ veræ, quoniam sunt, ut loquuntur Dialectici, in materia possibili. Istæ vero: *Judas tradet Magistrum*, & : *Judas non tradet*, nequeunt esse simul veræ, est tamen vera una, vel altera determinate, cum sint contradictoriæ: Ergo aut vere erunt istæ duæ: *Judas tradet Magistrum*, & : *Judas potest Magistrum non tradere*; aut hæ: *Judas Magistrum non tradet*, & : *Judas Magistrum tradere potest*. Vide plura hujus generis apud Gregorium Ariminensem Dist. xxxviii. Quæst. ii. art. 3. lege & Boetium lib. 5. Prosa vi.

Postremo: Constat ex dictis cap. i. prop. 2. Scientiam Dei esse eandem incommutabilem divinam substantiam, quæ dicitur præscientia connotative ad futuros eventus. Quare licet scientia sit Deo necessaria, præscientia tamen potuit non esse: quæ enim relative dicuntur, sublati terminis immutantur, non quidem ratione sui, sed respectu connotatorum: Ergo præscientia, quatenus hoc nomine exprimitur, & dicitur connotative ad futura, est variabilis. Quod autem variabile est nullam inferre valet contingentibus rebus necessitatem. De quo argu-

argumento vide Guilielmum Estium Dist. xxxv. libri primi §. 2.

OPPOSITIONES REFELLUNTUR.

Oppon. 1. Si Deus futura prænoscit, evenient omnia infallibiliter & necessario: Ergo aut non prænoscit, aut infertur inevitabilis eorum necessitas. Prob. Antecedens primum auctoritate, deinde ratione; auctoritate quidem, dicente Augustino in 111. de Libero Arbitrio cap. 4. & lib. vi. super Genes. cap. 22. *Aliter fieri non potest, quod Deus præscivit.* Et Anselmo de Concordia præscientiæ, ac libertatis: *Illud, quod Deus præscit, necesse est esse futurum.* Ratione autem, quoniam nisi fiat quidquid a Deo præscitum est, fallitur Dei præscientia: Dei præscientia nequaquam falli potest; Ergo quidquid a Deo est prævisum, illud sit immutabili necessitate.

Resp. cum Gregorio dist. xxxviii. quæst. 2, art. 111. Futurum comparari posse & ad causam primam æternam, & immutabilem, & ad causas proximas obnoxias mutationi, & temporales. Si referatur ad primam æternamque causam, quæ est divina scientia, necessario evenire; si ad causas secundas, ac proximas, contingenter. Quam responsionem tradit Boetius lib. v. de Cons. Prosa ult. dicens: *Hæc si ad divinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis nexibus sunt absoluta.* Similia docet noster Ægidius in 1. Sententiarum dist. xxxviii. quæst. ult. necnon eodem loco S. Thomas. Ex quibus obiter noto, & hos Scholarum Principes ad contradicentes enunciationes solvendas aliquando ad nostram distinctionem connotatorum confugere. Quapropter dist. antecedens: Si Deus futura prævideat, necesse est, ut eveniant reapse, connotative ad scientiam Dei, & primam causam immutabilem, concedo comparate ad causas proximas mutabilitate permixtas, nego. Neque vero minimum pugnat eandem rem si ad diversa referatur dici necessariam, & contingentem. Atque distinguo eadem ratione consequens postremæ argumentationis. Idem est sensus verborum Augustini, & Anselmi. Quum enim hi Patres animadverterent Deum unico simplicissimo intuitu cuncta pervadere, & præscientiam improprie de illo enunciari,

cum comparate ad æternitatem nihil sit futurum, optime docuerunt fieri non posse, quin eveniant, quæ Deus prævidet. Quemadmodum vero si rem præsentem intueamur, necessario ea præsens est, nec tamen causarum suarum detrahatur libertati; ita de divina scientia ratiocinandum est, cui nil advenit, nisi ratione nostra, & comparare ad causas mutabiles. Proinde Augustinus lib. v. de Civit. Dei cap. x. demonstrat non ideo peccare hominem, quia Deus illum peccaturum esse præscivit, sed quia ille, cujus præscientia non fallitur, si homo peccare noluerit, etiam hoc ipse præscivit: & quia in serie omnium causarum etiam voluntates liberas in æternitate comprehendit. Et Anselmus præfato loco vocat hanc *necessitatem, sequentem positionem rei.* Quam Theologi e Schola appellant *necessitatem consequentiæ, & in sensu composito.*

Opp. 2. Præscientia Dei est certa, necessaria, immutabilis: At posita Dei præscientia exempli causa peccati futuri, sequitur ex dictis necessitate consequenti peccatum: Ergo peccatum consequitur certo, necessario, & immutabiliter. Prob. min. ex vulgatissimo axioma: *Quod sequitur ex antecedenti necessario, necessarium est.*

Resp. nego maiorem; divina namque scientia, quatenus exprimitur hoc nomine præscientiæ, non dicitur absolute, sed connotative, ideoque mutabilis est, & contingens, ut supra diximus. Distinguendum est tamen inter certitudinem, & necessitatem futurorum eventuum; qui dicuntur certi, & infallibiles comparate ad scientiam, necessarij relative ad causam secundam, & proximam: dicit enim infallibilitas & certitudo relationem ad mentem cognoscentis; quare non repugnat futura esse certa, & infallibilia supposita Dei præscientia; quamvis minime sint necessaria, si ad causas proximas comparentur. De præfato axioma non una est eruditorum virorum opinio. Archiepiscopus Tranensis in libello de origine hæresis Pelagianæ, & Joan. Gonzalez de Grat. suff. & efficaci art. 3. putant damnatum a Sixto IV. in propositionibus Petri de Rivo, & ab eo revocatum; proferentes autographum testimonium Universitatis Levaniensis. Negant id permoti, sed haud vercor, quin absolute prolatum de quo-

quocunque antecedenti necessario sit falsum præsertim de antecedenti, quod necessarium est necessitate accidentali, & ex suppositione, quo pacto necessaria quoque est præscientia. S. Thomas 1. part. quæst. 14. art. 13. respondet argumento: *quod quando in antecedente ponitur aliquod pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse, quod in se est, sed secundum quod est in anima*: unde infert futurum contingens necessarium esse, prout subest divinæ scientiæ, non quatenus est in se. Quam Angelici Doctoris responsionem pluribus exagitat Ariminensis, ab eaque recedit Estius quamquam in S. Thomam obsequentissimus. Et quidem infallibilis est consecutio ista: Scit Deus lapidem esse extensum; ergo lapis extensus est: & in antecedenti ponitur scientia, quæ est actus animæ; nec tamen lapis extensus est secundum esse, quod habet in anima. Quapropter tritissima est via, si negaveris hujus argumenti, Deus præscit Petrum e.g. peccaturum; ergo peccabit, antecedens esse necessarium absolute.

Insurgens: Dei præscientia est æterna, & si comparetur ad futura, est præterita; Quod est æternum, ac præteritum, est absolute necessarium; Ergo absolute necessaria est Dei præscientia.

Resp. dist. priorem partem majoris: Dei præscientia est æterna, si referatur ad id quod importat in recto, nempe ad divinam substantiam omnia prævidentem, concedo; est æterna, idest, æterna sunt, quæ prævidentur, nego. Quotiescunque sermo instituitur de attributis divinis, quæ comparantur ad extrinseca connotata, nunquam ex æternitate infertur absoluta necessitas. Æterna est creatio si ad divinam referatur substantiam, & tamen libera; æterna voluntas, & libera; æterna supernaturalium auxiliorum præparatio, sed libera. Distinguo & alteram partem minoris. Quod est præteritum, est absolute necessarium, idest necessario positum fuit, nego; scilicet ex suppositione quod fuerit, jam necessario præterit, concedo. Futurum contingens quidnam est? quod poterit non esse, ut futurum Petri peccatum. Quidnam contingens præsens? quod potest non esse, ut præsens Petri ambulatio. Illud ergo, quod ita præteritum est, ut potuerit non esse, erit præ-

teritum quidem, sed contingens. Atqui præscientia, ut ostendimus, potuit non esse; Ergo quamvis dicatur præteritum; est nihilominus contingens. *Præscientia Dei*, inquit Estius, *quatenus essentia Dei est, & æterna est, & necessaria*; sed quatenus connotat respectum ad futura, proprie non est æterna, cum sit tantum ens rationis: improprie tamen æterna dicitur, quia ab æterno fuit *Essentia Dei cum hoc rationis respectu ad rem in tempore futuram*:

Opp. 3. Dei præscientia est causa futurorum: posita causa consequitur necessario effectus: Ergo posita præscientia necessario evenient futura.

Resp. dist. maj. Dei præscientia est causa futurorum, ut præscientia est, nego: ut idem est, ac voluntas, aut providentia, directio & regimen supremi Numinis, subdistinguo causa necessitatis adstricta legi, nego: plenissima operans libertate, concedo. Porro non omnem præscientiam esse causam rerum, indubitatum mihi videtur; legi enim apud S. Protoparentem in tertio de Libero arbitrio cap. 4. *Sicut tu quedam, quæ fecisti, meministi; nec tamen quæ meministi, omnia fecisti: ita Deus omnia, quorum ipse auctor est, præscit, nec tamen omnium, quæ præscit, ipse auctor est*. Quando ergo Theologi affirmant scientiam Dei esse causam rerum, id de scientia practica debet intelligi, quam priori capite definivi.

Opp. ultimo; Divina præscientia supposita, non potest res non evenire. Ergo evenit necessitate.

Resp. dist. ant. Non potest res non evenire necessitate simplici, & absoluta, nego: necessitate conditionis, & consequentiæ, concedo. *Dux sunt necessitates*, ait Boetius Prosa ultima, *simplex una, veluti, quod necesse est omnes homines esse mortales; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est*. Quod enim quisque novit, id esse aliter, ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adiectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur incedere necessarium sit: Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, temetsi nullam ha-

beat

beat necessitatem . Atqui Deus ea futura , quæ ex arbitrii libertate proveniunt , præsentia contuetur . Hæc igitur ad intuitum relata divinum , necessaria fuit per conditionem divinæ notionis : per se vero considerata ab absoluta natura sua libertate non desinunt . Salvantur ergo huiusmodi repugnantia notionis Dei præsentaria , ut diximus priori argumento :

Nam quod ubique agitur , quod gestum est , quodque gerendum est , Ante oculos Domini puncto subsistit in uno :

Inquit Auctor Carminis de Providentia apud Prosperum . Vel respondetur , ut ad primum , futura evenire simul necessitate , & contingenter diversa connotatione .

C A P U T IV.

De creaturarum omnium in immutabili æternitate præsentia .

Proximo sequitur limine perplexa quaestio de sempiterna rerum creaturarum , ut S. Thomas appellat , *præsentialitate* , qua supra futurorum contingentiam eventuum defendere conabamur . Verum tametsi distrahuntur Theologi , etiam qui de nomine beati Thomæ nuncupantur , quorum plerique præsentiam illam physicam esse contendunt , ut Cajetanus , Gonet , & major pars florentissimæ Scholæ , alii objectivam tantum propugnant , ut Silvester , Bancel , Hervæus ; arbitror tamen posse dissidium componi , si ad rectas animi perceptiones a personantibus *mensurarum* voculis retrahamur . Itaque aliquam rem esse in æternitate multiplicem sensum complectitur . Res dicitur in æternitate consistere , quod interminabilis æternitas omnia simul comprehendat , & quæcunque vario tempore peraguntur , dum sunt immensæ ejus durationi respondeant , veluti omnia ædificia amplissimæ urbis continentur intra moenia , & singulæ lineæ circuli reducuntur ad centrum . Rursus esse in æternitate ita accipi potest , ut ante omnia sæcula nedum in causa , verum etiam in se res extiterint , quemadmodum præsentia extant creaturæ : quod forte melius dixeris ab æterno , quam in æternita-

te , consistere . Denique dicuntur a S. Thomæ discipulis creaturæ Deo in æternitate præsentia , quoniam existunt quidem in propria ipsarum natura , non comparate ad ipsas , quatenus sunt in aliqua temporis differentia , sed ad æternitatem , in qua nulla temporum successio præterlabitur .

PROPOSITIO I. Primo modo explicato creaturæ omnes sunt in æternitate præsentia .

Auctoritate Sanctorum Patrum , & ratione probatur . Ambrosius lib. 1. de Fide cap. 7. Deo , inquit , *quæ sunt futura præsentia sunt ; & ei , cui præcognita sunt omnia , ventura perfecta sunt , sicut scriptum est : Qui fecit , quæ ventura sunt .* S. P. Augustinus in xv. de Trinit. cap. 7. *Quis ergo hominum potest istam sapientiam , qua novit Deus omnia ; ita ut , nec ea quæ dicuntur futura , quasi desint expectentur ut veniant , sed & præterita & futura cum præsentibus sint cuncta præsentia ?* Et lib. 2. ad Simpl. probat Dei præscientiam non esse , si proprie loquamur , præscientiam , sed scientiam , quod præscientia non sit nisi scientia futurorum : *Quid autem , ait , futurum est Deo , qui omnia supergreditur tempora ?* Et Magnus Gregorius lib. xx. Moralium cap. 23. *Quomodo est præscius dum nulla quæ futura sunt præsciantur ? Scimus quia Deo futurum nihil est , ante cujus oculos præterita nulla sunt , præsentia non transeunt , futura non veniunt .*

Prob. 2. ratione . Hanc dotem habet æternitas , ut comprehendat simul universa . Si æternitati non essent omnia præsentia , æternitas non simul universa comprehenderet : Igitur æternitati præsentia sunt omnia . Præterea nulla sunt intervalla locorum , quæ non respondeant immensitati . Ergo neque ullæ temporum differentia , quæ non coexistent æternitati .

PROPOSITIO II. Nulla creatura cognoscitur a Deo in æternitate secundo modo , videlicet ut ab æterno consistens .

Fatentur id omnes Theologi , & probatur . Nulla creatura producta est ab æterno : Deus eo modo videt creaturas quo productæ sunt : Ergo Deus nullo modo videt creaturas productas , & extra suas causas positas ab æterno .

PROPOSITIO III. Creaturæ non videntur ab æterno in propria consistentes natura

tura neque comparate ad æternitatem, & in mensura, ut inquit, superiori, neque mensura propria, atque relate ad se.

Ostenditur auctoritate Augustini: qui v. de Genes. ad literam cap. 18. ait: *Quomodo ergo Deo nota erunt, quæ non erant? Et rursus quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant? non enim quidquam fecit ignorans. Nota enim fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent & erant, & non erant. Erant in Dei scientia; non erant in sua natura.* Probatur ratione. Nullo modo creatura existit in sua natura, nisi ponatur extra suas causas, Sed ponitur extra suas causas tantummodo in aliqua temporis differentia: Igitur creatura nullo pacto videtur ab æterno existens in sua natura. Ulterius existere in sua natura, & esse præsens solum in superiori mensura aperta est repugnantia: Creaturæ in æternitate præsentis sunt solummodo in mensura superiori. Minime ergo sunt præsentis in sua natura. Prob. ma. Existere in superiori tantum mensura est existere in arte Conditoris, & in virtute effectrice causarum: At implicat rem aliquam in propria natura consistere, & esse tantum in arte Conditoris & in virtute causarum: Ergo implicat esse in propria natura præsens, & existere solum in superiori mensura. Prob. minor; etenim quæ existunt solummodo in arte Conditoris, sunt ipsa vita artificis, & eadem Dei substantia & effectrix omnipotentia, ut demonstrat S. Pater in verba illa Joannis: *Quod factum est, in ipso vita erat.* Quæ vero esse habent in propria natura, quamplura vita carent, & anima: Atqui repugnat carere vita, & esse virtutem, ac vitam supremi Artificis. Igitur repugnat creaturam aliquam in propria esse natura, & existere in arte Conditoris tantummodo,

OBJECTA DILUUNTUR.

Opp. 1. Postrema hæc propositio pugnat cum priori. Deus enim omnia intuetur præsentia, & omnia æternitati coexistunt; ergo sunt omnia Deo physice coexistentia ab æterno.

Resp. nego consequentiam; aliud quippe est cernere omnia præsentia, aliud coexistere æternitati, aliud physice præsens esse ab æterno. Videre omnia præsentia est præ-

R. P. Berti Theol. Tom. I,

sentaria notione omnia sive sint, sive non sint, adæquare: unde S. Thomas 1. de Veritate art. 5. ad 10. ait: *Quamvis res non fuerint ab æterno in propria natura, intellectus tamen divinus fuit adequatus rebus in propria natura futuris in tempore, & ideo veram cognitionem habuit ab æterno de rebus etiam in propria natura, quamvis rerum veritates ab æterno non fuerint.* Coexistere æternitati est inter creaturam, & æternitatem nullum versari intervallum; quemadmodum coexistere loco est inter unum, & alterum nullum intercipi spatium; quare æternitas, quæ ab universis rebus nulla temporis intercapedine sejungitur, vere futuris rebus coexistit, sicuti cuilibet loco divina immensitas. At existere ab æterno in propria natura, est semper in se fuisse etiam extra ideam, artemque omnipotentis Opificis.

Opp. 2. Videre rem præsentem est illam videre, ut est nunc: Si ergo Deus omnia videt in æternitate præsentia, omnia penes Deum in æternitate actu sunt.

Resp. dist. ma. Videre rem præsentem in propria natura concedo: rem præsentem in sempiterna scientia, nego. Vide quæ supra ex Augustino lib. v. de Gen. ad litteram recitavimus. Vel dist. minorem: Deus omnia videt in æternitate præsentia, scilicet videt res omnes ab æterno existere, nego: videt immutabili cognitione, ac præsentaria notitia singulas res, prout in aliqua differentia temporis eventura sunt, concedo. Si quis ex altissima specula videat copias militum servato ordine accedentes ad arcem, & successivis lineis gradientes, uno contuitu cernit proximiores, & remotissimos, quod non contingit exercitum in planitie spectanti. Ergo ne milites omnes jam accesserunt ad moenia? Ita Deus in prætereunte creaturarum serie tam præsentis, quam futuras prope, suisque oculis proximas intuetur; neque tamen consequitur jam universas ad temporis differentiam, sine qua nequeunt existere, perenni veluti cursu accessisse.

Opp. 3. Divina scientia est immutabilis: Ergo habet semper objecta præsentia.

Resp. dist. antecedens, est immutabilis comparate ad divinam substantiam omnia videntem, concedo: relative ad rem videnti Deo subjectam, nego. Juxta doctrinam Ægidii dist. xxxviii, qu. 1. art. 2. negatur consequentia; Scientia enim dicitur mu-

H h

tabilis

tabilis, vel immutabilis a principali obiecto, quod in Deo est ars omnipotentiae plena omnium rationum incommutabilium. Ibi inquit S. P. 6. de Genesi ad lit. cap. ult. *novit omnia Deus, quae fecit per ipsam, & ideo cum decedant, & succedant tempora, non decedit aliquid, vel succedit scientiae Dei.* Si quid vero remanet diluendum, facile ex dictis convellitur.

CAPUT V.

Deum in suis ideis, & etiam immediate universas conspiciere creaturas.

Subjicit nunc quintum caput de medio, in quo Deus creaturas intuetur, disquisitionem. Non ambigitur, quin cuncta in ideis suis introspiciat, sed quid sint istiusmodi *ideae*, Theologi inquirunt. At cum plura, quae huc attinent, priori libro sint expedita, satis est animadvertere idearum nomine nos nequaquam intelligere formas rerum abstractas, quales invexit Platonico-
rum Physiologia, sed *incommutabiles rationes rerum intelligibilium*; ut eas describit in xli. de Civit. Dei cap. 20. Magnus Augustinus. Sunt vero *ideae* a Dei sapientia penitus indistinctae; & multiplices dicuntur sola rerum faciendarum comparatione, veluti plures illae domus, quae sunt in una arte, ac mente Architecti. Quoniam autem haec exempla, & imagines, non exhibent res ut futuras, nisi accedat Artificis propositum, & voluntas; *ideae* rerum etiam praefinitionem complecti debent, ut *ideae* sint non possibilium, sed futurorum. Atque hinc est, quod graeci Patres *ideae* definiunt *παράδειγμα*, sive exempla, rationesque substantiarum efficientes. Num vero praefinitio ista, ac praedestinatio voluntatis in rebus futuris cujusque generis sit praefinitio voluntatis Dei, an sola effectio creaturarum se libere determinantium, magna dissentio est in sequentibus dirimenda. Quamobrem *ideae* modo ab his praefinitionibus ratione nostra secernimus, quasi sint imagines divini intellectus, non placita voluntatis; seu formae intelligibiles possibilium, non futurorum. Inquiritur consequenter, an possibilia, quae divinarum idearum notatione videntur, dici recte valeant in se cognita immediate.

Videre autem obiecta in se ipsis potest duplici sensu accipi: quo distincto videtur mihi posse sententias oppositas facile conciliari. S. Thomas Quaest. xlii. art. v. ait: *In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adequatam ipsi cognoscibili: sicut cum oculus videt hominem per speciem hominis: in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis, sicut cum pars videtur in toto per speciem totius, vel cum homo videtur in speculo per speciem speculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.* At Gregorius Ariminensis dist. xxxviii. qu. i. prope finem ait videri immediate in se ipso quidquid videtur nullo vertente medio inter facultatem intellectricem, & obiectum, quemadmodum videntur in mente rationes intelligibiles, & veritates intime affulgentes, & ab oculo interius exaratae corporalium rerum imagines.

PROPOSITIO I. Deus videt omnia in se ipso, & in incommutabili rerum intelligibilium ratione.

Certissima est haec propositio, & probatur ex Augustino dicente lib. xv. de Trinit. cap. 14. *Novit omnia Deus in se ipso.* Confirmatur ratione; nam, ut constat ex dictis, in Dei sapientia sunt infiniti thesauri rerum intelligibilium. Explicatur exemplo; etenim expertus artifex assequitur mente quidquid elaborate potest efficere.

PROPOSITIO II. Non videt Deus creaturas in seipsis priori sensu juxta D. Thomam delibato.

Ita Theologi innumeri, nostrique instituti Aegidius, Argentinas, Gerardus, Paulus Venetus, Brunus, & alii. Probatur. Videre creaturas in seipsis in sensu D. Thomae est videre per species, & imagines creaturarum: Deus non videt creaturas per species & imagines creaturarum: Ergo Deus non videt creaturas in seipsis. Major est, D. Thomae art. v. citato; & minor revocari nequit in dubium, cum Deus omnia videat per essentiam suam, & per immutabiles rationes rerum intelligibilium a se penitus indistinctas. Vide S. P. August. in vi. de Trinit. cap. x.

PROPOSITIO III. Deus videt creaturas in seipsis immediate in sensu Ariminensis nuper exposito.

Facillime hac argumentatione suadetur: Quod

Quotiescunque inter potentiam videntem, & objectum nullum intercedit medium distinctum, videtur objectum in se immediate: Inter Deum, & creaturas nullum medium distinctum intercedit: Ergo Deus videt creaturas in seipsis immediate. Probat minor. Si aliquod intercederet distinctum medium, esset illud, vel notitia ipsa, vel species: Deus non cognoscit creaturas per notitiam vel speciem a se distinctam, cum in Deo intellectus, notitia, & species sint unum; Ergo &c.

SOLVUNTUR CONTRARIA ARGUMENTA.

Opp. 1. Nullatenus Deus creaturas in seipsis introspicit: Falsa est igitur postrema propositio. Prob. ant. S. P. Augustinus in IV. de Genes. ad litteram cap. 23. distinguens duplicem cognitionem creaturarum in Verbo, & in seipsis, illam matutinam, hanc vespertinam appellat, unam luci comparat, alteram nocti. *Omnis cognitio*, inquit, *qua creaturarum quamlibet in seipsa novimus, non immerito nox dici potest*. Similiter lib. XI. de Civit. Dei cap. 7. *Cognitio*, inquit, *creaturæ in se ipsa decolorior est, ut ita dicam, quam cum in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte, qua facta est*. At a Deo omnis notitia decolorata, ac vespertina est removenda.

Resp. Deum condidisse naturam Angelicam participem incommutabilis lucis, in qua sunt rerum omnium, quæ temporaliter fiunt, sempiternæ rationes. In hac luce, quam nos ideam anticipatam, & ingenitam non incongruè appellamus, accidentalium creaturarum prædicata extantiae, loci, aliorumque huiusmodi adjunctorum nequeunt splendescere. At ergo Angeli hæc videant, idea illa ingenita exhibens rationes æternas duntaxat universaliter contrahi debuit, & quodammodo determinari a rerum creaturarum existentia & loco factis sibi objective præsentibus. Ita ergo positæ creaturis extra causam, eas in propria natura agnoverunt, accedente modificatione quadam, ac determinationem idearum illarum non per corporalem sensationem, qua carent, sed per objecti præsentiam. Deinde Angeli ex creaturis in propria natura inspectis assurgentes in laudem & honorem Creatoris majori claritate eas in luce incommutabili percepe-

perunt, & cognitio facta est matutina. Hæc vero lib. X. cap. VIII. & IX. reddentur ex ipso Augustino manifesta. Duplici ergo ex capite cognitio creaturæ in seipsa dicitur ab Augustino decolorata; primo quia accipit determinationem a re creata, ac mutabili: deinde quia nondum relata est sancta delectatione in laudem, & amorem Creatoris. Quæ duo in cognitione, qua Deus videt creaturas in seipsis locum non habent; quoniam neque advenit ei cognitio accidentaria per earum præsentiam, neque potest delectari, nisi de sua bonitate; ideoque non est in Deo cognitio aliqua decolorata, seu vespertina.

Opp. 2. Idem S. P. Augustinus lib. 83. qu. 46. ait: *Non enim extra se quidquam intuetur Deus: hoc autem opinari sacrilegum est*.

Resp. dist. ant. Deus non intuetur quidquam extra se, nimirum omnia videt sapientia sua, a qua indistinctæ sunt ideæ rerum intelligibilium, concedo. Nihil intuetur extra se, scilicet non percipit immediate res omnes a se distinctas secundum proprias ipsarum rationes, nego. Platonici existimabant rerum ideæ esse formas quasdam abstractas, quibus constitutum arbitrabantur mundum archetypum; ita ut illum extra se productum Deus in creaturarum molitione contempleretur. Merito illos S. Pater redarguit, dicens: *Hæc autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente Creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuetur, ut secundum id constitueret, quod constituebat: nam hoc opinari sacrilegum est. Quod si hæc rerum creandarum, creaturarumque rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam nisi æternum, atque incommutabile esse potest; atque hæc rerum rationes principales appellat ideæ Plato: non solum sunt ideæ, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt, & ejusmodi, atque incommutabiles manent &c.* Ex quibus apparet Augustini verba haud fideliter ab Adversariis recitari, ac diversum habere sensum, ac ipsi contendunt. Hæc divinarum idearum incommutabilitate pervia sunt cetera testimonia Augustini quam frequenter affirmantis Deo semper universa eodem modo innotuisse.

Opp. 3. Quod cognoscitur in se immediate est objectum scientiæ princeps, & ut

vocant, *motivum* : Creaturæ esse nequeunt objectum *motivum* scientiæ Dei. Ergo a Deo creaturæ non cognoscuntur in se immediate.

Resp. dist. majorem : Quod cognoscitur in se immediate est objectum *motivum*, dummodo videatur per speciem, propriamque ideam sui, idest per speciem partam ex ipsomet objecto, concedo : Si cognoscatur per speciem, ideamque alienam, nego. Constat responsio ex 11. Propositione, atque ex definitione objecti *motivi*, quod est illud, *quod a potentia attingitur ratione sui*. At Deum res creatas intueri per ideas adscititias, & per species creaturarum nemo, qui sit compos sui, unquam dixerit.

Opp. ultimo. Perfec̃te continentur creaturæ in Dei omnipotentia, nec tamen in ea continentur, ut sunt in seipsis : Ergo perfecte videbuntur in Dei Verbo, & essentia, quamvis immediate in seipsis non videantur.

Resp. nego consequentiam. Nam continere est aliquid habere in se : Deus vero cum sit infinitus, ac simplex, nequit in se habere res compositas, & limitatas, ideoque non potest illas, ut in se sunt, *formaliter* continere. Perfec̃te autem rem cognoscere non est illam in se continere *formaliter*, sed *objective*, idest eam percipere quocunque modo percipi potest. Sum quidem ego corporeus, quod in hominis structura continetur materies : non tamen sum lapis, quod aspiciam saxa, quæ non viderem, si & ipse *formaliter* essem lapis. Atque ita continere *formaliter* creaturas repugnat Deo, non repugnat illas undequaque cognoscere. Quod si eadem esset ratio utriusque ; Deus, quia nequit habere malitiam, non judicaret peccata ; neque spiritualis corporalia videret, aut infinitus finita.

SCHOLIUM.

„ **E**X quo inter Deum, & creaturas nihil reipsa distinctum concipi possit, non sequitur Deum creaturas *immediate* in seipsis cognoscere, ut cum Ariminensi dictum est Propositione 2. Amota enim a Dei perfectissima, una, omnisque compositionis experte natura, distinctione qualibet intrinseca, negari certe nequit distinctio illa, quæ eadem res individua

„ comparate ad externa objecta distinctio-
 „ nem illam complectitur, cujus gratia de
 „ ipsa re oppositæ propositiones enuncian-
 „ tur. Neque enim recte dixeris v. g. Fi-
 „ lio communicari Paternitatem, dum ei
 „ divina communicatur essentia ; quamvis
 „ hæc cum Paternitate sit res eadem, atque
 „ indivisa. Cum itaque Divina decreta, idea
 „ incommutabilis, ratio supremæ causæ,
 „ summaque divinitatis perfectio, diversa
 „ connotent objecta ; ignoro, cur dici ne-
 „ queant *Medium*, in quo creaturæ a Deo
 „ cognoscantur, Quare dicendum est cum
 „ Nostratibus absque illa figmentorum no-
 „ strorum ambage, videri a Deo creaturas
 „ in semetipso, tamquam in causa illarum
 „ effectrice, siquidem in hujus causæ vir-
 „ tute præcontinebantur priusquam fierent ;
 „ atque, ut ait lib. de Trinitate Magnus
 „ Augustinus, *Deus universas creaturas suas,*
 „ *& spirituales, & corporales, non quia sunt*
 „ *ideo novit ; sed ideo sunt quia novit ; non*
 „ *enim nescivit, quæ erat creaturus. Quia er-*
 „ *go scivit, creavit : non quia creavit, sci-*
 „ *vit. Non enim ejus sapientiæ aliquid ac-*
 „ *cessit ex eis ; nec aliter scivit creata, quam*
 „ *creanda*. In sua ergo omnipotentia, atque
 „ in voluntatis suæ prædefinitionibus, quæ
 „ sunt causa rerum universarum, Deus sa-
 „ pientissimus cuncta intuetur, ideoque in
 „ seipso : nam sapientia, omnipotentia, vo-
 „ luntas idem Deus sunt. Pari ratione di-
 „ cendum est, omnia a Deo comprehendi in
 „ incommutabili idea, rerumque cuncta-
 „ rum ratione. Si etenim nos in lucidissi-
 „ mo speculo, prout est in se, conspici-
 „ mus faciem nostram, objectaque adstan-
 „ tia, in sua idea, in sapientia, verbo-
 „ que suo, nempe in perfectissima divinæ
 „ bonitatis imagine, in lucidissimo absque
 „ ulla macula speculo, proculdubio cuncta
 „ creata, prout sunt in seipsis, videt, &
 „ undequaque deprehendit. Quoniam vero
 „ infinitæ, nullisque limitibus coarctatæ
 „ Sapientiæ objectum, ut Scholastico uta-
 „ mur sermone, objectum, inquam, *mo-*
 „ *tivum, ac terminativum* est summa veritas,
 „ quemadmodum divinæ voluntatis objectum
 „ est summa bonitas ; asserendum esse ar-
 „ bitror, quidquid verum est, aut a veri-
 „ tate deflectit, cognosci a Deo in seme-
 „ tipso, quatenus est summa veritas, cum
 „ qua connectitur quidquid veritati conso-
 „ num

num est, & cui repugnat quidquid veritati adversatur; sicut Deus amat incomprehensibilem bonitatem suam, huiusque ratione amat omne bonum suae bonitati cohaerens, & odio habet quodcunque malum summæ suae bonitati contrarium. Concludendum est itaque cum Augustino de Gen. ad lit. cap. 15. *Vidit Deus omnia quando fecit, & sicut vidit, ita fecit, non præter seipsum videns, sed in seipso.* Difficilior est quaestio, an futura, quaecunque ea sint, sive absoluta, sive conditionata, cognoscantur a Deo in decreto prædeterminante: quod primum inquiram per septem capita, quæ proxime consequuntur, sententiam, quæ in Scholis nostris traditur, exponens & propugnans, explicaturus ad calcem capitis duodecimi, quænam sint eorum, qui S. Thomam, & Romanum Ægidium sectantur, in hac perdifficili materia doctrinæ principia, atque consecutiones.

CAPUT VI.

Non præoscere Deum futura libera naturalis ordinis in præfinitionibus, & decretis prædeterminantibus.

S Thomæ discipuli prædeterminationis physicae assertores, ac vindices strenuissimi illam in unaquaque causarum secundarum operatione necessariam esse defendunt. Ab ea pendere putant, ut cuiusque generis effectus ad naturam pertranseant futurorum: talem esse ajunt conditionem causarum secundarum, ut nihil valeant peragere, nisi inflexibili Dei præmotione: nullum indifferens posse solis viribus nativis in certum actum prodire; & tamen creaturarum dependentiam a Deo, earumque libertatem his limitibus contineri. Clamant ex adverso Societatis Jesu Theologi futura omnia talia esse independentem ab istiusmodi præfinitionibus: has primum a Bannes inductas ad implacabile Scholasticorum dissidium: veteribus Theologis fuisse imperturbatas: ad Jansenianorum, & Calvinianorum dogmata accedere; præstantissimum Conditoris beneficium, arbitrii scilicet libertatem, evertere. Nos librata undequaque absque ullo partium studio veritate a

multis annis medium iter arripuimus, quod calcasse comperimus etiam veteres Instituti nostri Magistros. Ergo cum Thomistis efficaces præmotiones propugnamus in operibus supernaturalibus status daturæ lapsæ, quæ efficiuntur ab hominum arbitrio victrice gratia suffulto; ab operibus naturalibus, & statu naturæ nullo vulneratæ peccato, tamquam minus necessarias rejicimus. Has quaestiones pertractant Theologi in dissertationibus de Voluntate, ac Providentia Dei; & revera decreta, & præfinitiones attinent ad voluntatem: quare agentes de scientia Dei eas tantummodo explicant, ut divinæ cognitionis medium constituent. Verum visum est singulas, quandoquidem necesse est, ut jam telam ordiamur, hoc eodem libro expedire.

Acturis ergo de divina prædeterminatione in operibus naturalibus, præmittendum est neminem nostrum negare præmotionem Dei generalem, qua Deus humanam mentem incessanter illuminat rerum ideas exhibendo, & voluntatem inclinat generatim in bonum; ut fuisse demonstrant Philosophi. Quamobrem exoritur contentio de motione speciali, & ad certum actum spectante, quatenus mens in hujus veritatis judicio sistit, & voluntas flectitur in hujus boni deliberatam electionem. Nam generalem illam motionem nullus inficiabitur, qui animadvertat creaturam nihil habere a seipsa, neque mentem esse causam sui luminis, suique nisus & propensionis principium. Concursum quoque simultaneum, quo Deus causas a se productas regit conservatque, unanimi sensu defendimus. Quare ad solam illam specialem, ac prædeterminantem motionem præsens controversia devolvitur.

Secundo præmittendum est Physicam prædeterminationem nequaquam a nobis rejici ob vocabuli novitatem, ut in eam debacchatur Auctor libri, qui inscribitur: *Calvinismum bestiarum*. Quælibet enim hæresis novas quaestiones, & inusitata vocabula in Ecclesiam invexit, quibus & diligentius veritas custoditur, & falsitas exploditur manifestius. Ita Ephesina Synodus Virginem Mariam nominavit *Theotocon*, & Florentina docet rectissime ad Symbolum Nicænum additam novam particulam, *Filioque*. Insigne quoque habemus exemplum in vocibus *Homoousius*, & *Transsubstantiationis*; quarum primam con-

contra Arianos, alteram contra Novatores usus consecravit Ecclesiæ. Non est quidem hujus generis nomen physica prædeterminationis, neque Sacrorum Canonum definitione probatum; sed jam in ore omnium versatur, & ubi specialem motionem juxta Augustiniana scita interesse arbitrabimur, absque profanæ novitatis piaculo illud sapissime pronuntiabimus.

Absit vero, ut vel suspitione levissima existimemus Calvinii, aut Jansenii notam juste inuri Thomistarum sententiæ. *Quem enim invenient Janseniani inter Thomistas, qui concedat ita necessarium consensum, quem voluntas præbet motioni gratiæ quamdiu illa inhaeret, quemadmodum necessarius est amor beatificus, quamdiu durat visio? Quem invenient, qui dixerit voluntatem divina gratia prædeterminatam carere proxima ad dissentiendum potentia?* Ita temperato calamo scribit libro de Libertate incoacta prædeterminationis physica impugnatore Annatus.

Pariter Scientiæ mediæ defensores, illos nempe, qui defendunt futura libera independentem a decretis prædeterminantibus videri a Deo, nulla possumus censura perstringere. Nam in celebri Congregatione de Auxiliis habita coram Summis Pontificibus Clem. VIII. & Paulo V. causa acerrime pertractata, nihil Magistra veritatis Ecclesia rata est definire, ut possis interim pro lubitu seu Molinæ, seu Thomistarum sententiam in scholis tenere. Commemoratur quidem decretum Pontificis, quo scientia illa media proscribitur, pictisque tabellis in historia de Auxiliis conspiciuntur ad genua provoluti hinc Prædicatores promulgationem flagitantes, illinc vero supplices Jesuitæ postulant, ne publicetur peremptoria Sedis Apostolicæ definitio. At assertæ istiusmodi Constitutioni nullam omnino fidem esse adhibendam Innoc. X. ann. 1654. die 23. Aprilis publico decreto sancivit, quod revera non fuerit ex præscripto juris promulgata. Vetitum autem a Paulo V. Urbano VIII. & præfato Innoc. ne hanc quæstionem agitantibus Adversarios suos dictariis, ac censuris proscindant; quod nedum a nobis postulat Sancta Mater Ecclesia, sed etiam mutuæ caritatis necessitudo, & amor investigandæ veritatis ingenuus. Quæ an servant, aut invidiosas Pelagianismi notas, aut nefaria Calvinii placita ad-

versariis objicientes, ipsi viderint.

Tandem neque illos laudare possumus, qui S. Thomam omnium approbatione clarissimum, tanquam vulgarem Scriptorem contemnunt. Hunc Scholarum principem, ducemque reverentur celebriores Academiæ, Salmatitensis, Duacensis, Lovaniensis, Patavina, aureaque tabula universæ Ecclesiæ lumen præfulgidum, clarissimumque Universitatis speculum appellat Parisiensis. Præ ceteris Regularium Ordinum Statutis, illius doctrinam approbant quoque Constitutiones nostræ P. v. cap. 2. Ex tanta autem erga S. Thomam existimatione nostra nemo jure a nobis contenderit, ut nunquam ab ipsius placitis recedamus, quod neque Augustino vellem ego concedere, si alicubi errasse deprehenderem. At neque Doctorem Angelicum a nobis dissentire in his controversiis dicturi sumus, quod erit magnum reverentiæ nostræ argumentum. Quod si ægre ferant Prædicatores doctissimi; non proinde minor nobis erit sive Thomæ, sive Scholæ, quæ de ejus nomine dicitur, existimatio.

PROPOSITIO I. Deus non prædeterminat actiones liberas naturales, & consequenter, neque ea prævidet in efficaci suæ voluntatis præfinitione.

Ita unanimiter recentiores Theologi contra Thomistas, nedum Jesuitæ, sed etiam alii, Tournely, Habert, L' Herminier, Henno, Thomassinus, Witasse, &c. Laudant pro se Thomistæ aliqui Claudium Frassen, & fideiiores Scotistas. Verum hi præfinitionem a prædeterminatione secernunt, & ab intrinseca præmotione decretum; ita ut in vocabulo isto *præfinitio*, particula *præ* nullam antecessionem causalitatis designet, sed præordinationis, & præscientiæ mediorum ad actum. Ex quo igitur Scotistæ decreta, & præfinitiones fateantur, non consequitur quod etiam physicam statuant prædeterminationem. Recte Joannes Gonzales dissert. de Grat. suffic. art. 2. *Scoti discipuli*, inquit, *admittunt prædefinitionem, & negant præmotionem physicam intrinsece receptam in voluntate*. Nostri vero, præsertim Itali, unanimiter hanc propositionem defendunt, Adeodatus Summanticus Episcopus S. Severi, Fulgentius Bellelli Ordinis Exgeneralis, Felix Leoni Ex procurator Generalis, eruditissimi, & clarissimi viri, ac præceptores mei

mei sapientissimi Benedictus Gattini Procurator Generalis, Hieronymus Zazzeri Ex-Assistens Italiae, & in Romanae Sapientiae Archigymnasio publicus sacrarum literarum Professor, & Congregationis Sacrorum Rituum Consultor, Joannes Jacobus ipsius Frater, necnon Silvester Merani in Urbe Regens, qui omnes de naturae viribus, & gratia in hoc tantum statu victrice praeclara volumina conscripserunt: & quos hoc tantum loco honoris causa nominavi. Ex veteribus vero praedeterminationem physicam negant Martinus Albiz, Aegidius a Praesent. Leonardus Coquæus, Petrus de Aragonia, Brunus, Antonilez, Gavardi, & alii.

Probatur 1. propositio. Futura libera ordinis naturalis minime efficiuntur a Deo eadem efficaciter praedeterminante. Ergo in efficaci praefinitione a Deo non videntur. Consequentia sequitur, nos enim praefinitionem, ac praedeterminationem indiscriminatim accipimus de praefato Schotistarum discrimine minus solliciti. Probatur ant. Hanc Dei praedeterminationem propugnant Thomistae, vel ad salvandam dependentiam causae secundae a suprema, vel ut virtus indifferens creaturarum determinetur ad actum: At neutro ex capite haec praedeterminatio requiritur. Non ad salvandam dependentiam creaturarum a Deo, primum quia stat perfecta huiusmodi dependentia, si creatura incessanter illuminetur a Deo, & ab ipso nata sit inclinationem in bonum, quae duo constituunt praemotionem generalem; etsi Deus simultaneo concursu creaturam suam regat. Tunc enim sequitur causam secundam nil penitus operari, nisi adjuvante suprema. Atqui generelisi illa praemotio, & conservatio causarum secundarum non sunt physica praedeterminatio, quoniam requiruntur ex parte potentiae, non actus, & virtutem perficiunt, non praedeterminant. Salvatur ergo perfecta creaturarum a Deo dependentia absque physica illa praefinitione. Praeterea ita secundae causae subordinantur supremae, ut haec ad earum actus concurrat juxta uniuscujusque exigentiam: Causae necessariae, cum ad unum specie effectum sint suapte natura ordinatae, in illud a Deo necessitate impelluntur. Ergo liberae, & ad utrumlibet indifferentes versatili tantum indigent praemotione. Rur-

sus essentialis dependentia, ita intrinseca est creaturae, ut quidquid hoc titulo convenit, essentiali conveniat necessitate: Igitur si titulo dependentiae statuenda sit physica praedeterminatio, essentialiter & ex necessitate erunt praedeterminata quaecunque efficiuntur a creatura. Insuper quod requiritur ratione essentialis dependentiae, requiritur quoque ex parte facultatis, & actus primi, quum etiam facultas, & actus primus essentialiter a prima causa dependeant: Atqui ex parte actus primi non datur praedeterminatio. Ergo haec praedeterminatio ratione illa dependentiae nequaquam requiritur.

Advertas tamen, quod cum dicimus praedeterminationem physicam non exigi ratione essentialis dependentiae, & vix componi posse cum secundarum causarum indifferentia; non dicimus Dominum universorum non posse creaturam liberam in quocunque statu praedeterminare, si velit. Magis quippe ipse habet in sua potestate voluntates nostras, quam ipsi nostras: & quomodo creaturam rationalem post Adae culpam efficienter ad opera supernaturalia praedeterminat, sic potuisset praedeterminare innocentem, & potest nunc, si ita videatur, ad naturales effectus determinare creaturam quaecunque liberam. Fatemur quoque, si id Deus efficiat, non consequi necessario libertatis interitum, cum ille intimior nobis intimo nostro non solam voluntatem, sed etiam modum agendi praedefiniret, & contingenter fierent, quemadmodum fiunt, dum voluntas libere determinat semetipsam. Quod explicabimus cap. xii. Regula ii.

Sed non arbitramur concedendum esse, hoc quod potest Deus, ita unicuique operi inesse, ut nisi divina accedat praedeterminatio, nequeat creata libertas prodire in actum, eo quod talem habeat a suprema causa dependentiam, ut essentia sua petat ad omnia opera praedefiniri. Hanc dependentiam in hoc sitam esse contendimus, ut creatura moveatur a Deo secundum rationem proprietatis suae, & indifferenter, si indifferens sit, neque habeat in se contrariam, atque ad oppositum trahentem inclinationem, qualis est in ordine ad opera supernaturalium virtutum liberum hominis arbitrium sub pondere, & lucta concupiscentiae. Quod proximo capite viii. demonstrabitur enucleatius. Verumtamen si ita

ita causa secunda pendet a prima, ut nihil omnino, nisi ab hac prædeterminetur, valeat perficere, videtur eandem esse conditionem causæ liberæ, ac necessariæ, cuius duntaxat proprietas est esse ad unum essentialiter determinatam. Atque nisi hæc probentur, & qualiscunque prædeterminatio videatur cum indifferentia consistere, ut docent docti viri complures, saltem ex alio capite arbitror esse rejiciendam, quod in operibus naturalis ordinis necessaria non sit, in malis vero etiam noxia.

Quod vero minime sit necessaria, ut causa secunda indifferens prodeat in actum, probatur; Indifferentia, quæ ab alia causa exigit determinari, est indifferentia passiva, qualis est materiæ, quæ determinatur per formam, & corporis vita expertis, quod ab extrinseco agente movetur. Atqui causarum liberarum indifferentia activa est, non passiva. Ergo causæ liberæ, tametsi indifferentes, nequaquam exigunt ab alia causa determinari.

Probatur 2. Ad infallibilitatem divinæ scientiæ necessaria non est certa futurorum prædestinatio: Ergo frustra ponitur decretum efficax, ac prædeterminans, ut Deus certo futura libera præcognoscat. Probant. Stat sine prædestinatione præscientia, dicente Augustino de Prædest. SS. cap. x. *Prædestinatio sine præscientia esse non potest; potest autem esse sine prædestinatione præscientia.* Ergo ad scientiæ certitudinem non requiritur prædestinatio.

Confirmatur: Patres, qui de futurorum contingentium præscientia loquuntur, nulli, nisi ubi sermo occurrit de operibus salutaribus, divinæ efficientiæ meminerunt; sed ideo cognosci docent, quod Deus unico simplici actu universa comprehendat, omniaque sint ei in æternitate præsentia. Quorum verba protulimus Prop. 1. cap. iv. Imo sunt, qui diserte asserunt non propterea Deum aliqua prænoscere, quia prædestinata sunt: sed e contra, quia futura erant, idcirco fuisse præscita, ita ut non præscientia futuris vim inferat, sed futura causa sint præscientiæ, quod potissimum valet de operibus naturalibus, atque de malis culpæ. Si ergo Deo sunt omnia in æternitate præsentia, præsens est & humana voluntas, præsens libera voluntatis determinatio, præsens omnis actus ab ista

libera determinatione proficiens. Quare ergo Thomistæ, qui illam physicam præsentiam majori, quam faciant alii, contentione propugnant, aliud divinæ cognitionis medium existimant necessarium?

Postremo videri a Deo actus liberos ordinis naturalis in ideis rerum, quibus præconcepta est dispositio universi, in qua exhibetur cuiusque creaturæ potestas, motus, affectio, & passio omnis intimior; & nullam videntis interesse præfnitionem, etiam idoneis demonstratur exemplis. Si enim ferocem equum fræna mordentem, & sessorum minime tolerantem a longe prospiciam; an non appropinquantem præcipitio casurum prænosco? aut si quem evaginato gladio in proximum furem videro, nonne occidendum præsentio? Et tamen neque habenas equi moderor, neque iracundum provoco ad necem. Igitur multo magis plura videt Deus absque efficaci præmotione, dum a futuris eventibus nullo temporis intervallo sejungitur, atque volentis & currentis naturam condidit, facultatem conservat, intuetur inclinationem, cordis cogitationes comprehendit.

PROPOSITIO II. Non videtur alienus a præfata assertionem Doctor Angelicus.

Principio diximus physicam prædeterminationem necessariam non esse ad salvandam causarum secundarum dependentiam a prima, & hanc sola generali præmotione illas adjuvare, quam præmotionem creata voluntas pro suo lubitu determinet. At hæc videntur consentanea doctrinæ S. Thomæ; qui 1. 2. Q. ix. art. 6. ad 3. *Deus, inquit, movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad universale objectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac universali motione homo non potest aliquid vel- le; sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc, vel illud, quod est vere bonum, vel apparens bonum. Sed interdum specialiter Deus movet ad aliquid determinate volendum, quod est bonum; sicut in his, quos movet per gratiam.* Docet ergo S. Thomas in operibus naturalibus voluntatem creatam determinare seipsam.

Reponent Thomistæ, Angelicum Præceptorem *motionem universalem* appellare prædeterminationem naturaliter secundis causis applicatam, *motionem vero specialem* esse

esse Gratiā victricem supernaturali beneficentia collatā. At Gratiā est quidem specialis motio, & interdum quoque prædeterminans. Verum beatus Thomas huic tantum speciali motioni tribuit, quod moveat ad aliquid determinate volendum, in motione autem universali asserit tantum hominem per rationem determinare seipsum. Igitur per S. Thomam sola specialis motio, quæ est gratiæ, actum aliquem prædeterminat. Præterea veteres S. Thomæ Commentatores, inter quos Cajetanus, quem sui ceterorum principem esse fatentur, ita hunc locum interpretantur, ut Deus conferat voluntati determinatam volitionem huius, illiusve boni eo tantum sensu, quod indidit rationali creaturæ inclinationem ad bonum, in qua, veluti conclusio in principiis, continetur omnis determinata voluntas; hanc vero determinare seipsam, quoniam nihil omnino velle potest, nisi habeat a prima causā generalem illam volitionem. Et hæc volitio, ait Cajetanus, est illa, ad quam dictum est oportere voluntatem moveri ab alio, etiam quoad exercitium actus: secundum hanc enim fertur actu in finem, & ex hac vult quidquid vult. Quapropter, ut Deus sit prima causā cuiusque motionis, sat est, si hæc determinata volitio ex inclinatione ad bonum procedat, absque ulla actus præfinitione. Rursus S. Thomas Q. 1. de Potentia art. 4. ad 3. ait: *Dicendum, quod licet causā prima maxime influat in effectum; tamen ejus influentia per causā proximam determinatur.* Et Q. cix. 1. 2. art. 1. comparat Dei motionem illi, quam exercent in inferioribus cælestia corpora: quorum universalis motio, ut docet Quæst. 2. de ver. art. 4. ab inferioribus corporibus determinatur.

Secundo diximus non exigi physicā prædeterminationem a causarum secundarum indifferentia, cum ista activa sit, non passiva. Quæ non videtur doctrinæ Sancti Thomæ adversari. Nam ille in 1. contra Gentiles cap. 82. duplicem indifferentiam distinguit: unam quando potentia, & virtus indifferens ad utrumlibet nondum consecuta est suam perfectionem, per quam ad unum possit determinari; quam indifferentiam explicat exemplo intellectus dubitantis, qui nondum affectus est principia, ex quibus ad

R. P. Berti Theol. Tom. I.

alterum determinetur: altera est indifferentia ad utrumlibet, cum operans perfectam habet virtutem; sed a neutro dependet; quam indifferentiam declarat comparatione Artificis, qui pro lubitu diversis utitur instrumentis. Porro S. Thomas docet primam indifferentiam esse ab altera causā determinandam; & nequaquam alteram indifferentiam; ex quo infert Deum, tametsi indifferens sit, ac liber, non determinari ab alia causā, quoniam habet in se infinitam, plenissimamque virtutem. Atqui per S. Thomam 1. 2. Q. cix. art. 2. habet rationalis creatura per sua naturalia sufficientiam operativam virtutis ad plures naturales actus efficiendos, in hoc etiam corruptæ naturæ statu: Non erit ergo necesse, ut huius virtutis indifferentia ab alia causā determinetur. Deinde Franciscus Ferrariensis Sacri Prædicatorum Ordinis Generalis Magister, & librorum contra Gentes Commentator illustris, hæc in citatum locum proloquitur: *Si aliquid sit indeterminatum per modum materiæ passivæ, & sit ad utrumlibet ex parte virtutis, oportet, ut tale sit potentia, & ab aliquo extrinseco agente determinetur. Si autem sit indeterminatum per modum agentis liberi, & ad utrumlibet se habentis ex parte ejus, ad quod dicitur, oportet tale sit in potentia, nec ab aliquo extrinseco determinari, sed ipsum se ratione suæ libertatis determinare potest.* Quo in loco indeterminatum ex parte virtutis, non appellat doctissimus Ferrariensis agens liberum, & indifferens, sed causā nondum consecutam virtutis suæ perfectionem, atque indifferentem passive. Id enim & ex productis verbis fit manifestum, & ex collatione eorum, quæ præmissa sunt ex Angelico: tum quod asserat indifferentiam activam, & quæ ad operationem refertur, posse a causā secunda ratione suæ libertatis determinari; ac tandem, quod virtute determinata ad unum ex parte potentiæ, non causæ liberæ polleant, sed necessariae.

Diximus tertio Patres, ubi sermo instituitur de futuris contingentibus ordinis naturalis, nunquam asserere, quod prævideantur a Deo in decretis prædeterminantibus, sed prænosci vi simplicissimi contuitus, quo & voluntates, & earum determinationes, & opera nullo temporis intervallo a se separata dignoscit, quemadmodum videmus

I i

homi.

hominem voluntarie incedentem . Et similia docet Angelicus : qui i. p. q. xiv. art. xiii. demonstrat effectum contingentem non posse certo præsciri in sua causa , sed tantum conjecturaliter . Deum vero ideo illum cognoscere in sua causa , & prout est actu in seipso , quoniam Dei æternitas tota simul existens ambit totum tempus , & Dei intuitus fertur ab æterno super omnia , prout ei præsentia . Quoniam autem Thomistæ hunc locum judicant pro sua prædeterminatione invictissimum ; præstat illum exscribere . Ergo ait S. Thomas : *Et licet contingentia fiant in actu successive , non tamen Deus successive cognoscit contingentia , prout sunt in suo esse , sed simul ; quia sua cognitio mensuratur æternitate , sicut etiam suum esse .* Æternitas autem tota simul existens ambit totum tempus , ut supra dictum est . Unde omnia , quæ sunt in tempore , sunt Deo ab æterno præsentia , non solum ea ratione , qua habet rationes rerum apud se præsentis , ut quidam dicunt ; sed quia ejus intuitus fertur ab æterno super omnia , prout sunt in sua præsentia . Ubi animadvertunt Thomistæ , & omnium novissimus tempore , primus autem eruditione , ac sapientia Cardinalis Gotti Quæst. v. de scientia Dei dub. i. §. iii. num. xii. S. Thomam præter modum cognoscendi futura ratione præsentia *physicæ in æternitate* , supponere alium modum certo ea cognoscendi , ut *objective præsentia* in ideis , non absolute sumptis , sed adjuncto decreto de illis producendis . At non audio in verbis Thomæ decretum istiusmodi . Plana est profecto loci hujus interpretatio : Deo ratione æternitatis omnia sunt præsentia , non solum rationes rerum , & ideæ , sed etiam voluntates creatæ , earumque liberæ determinationes : videt proinde contingentia tam in rationibus illis , quam in seipsis ; ut nos præcedenti diximus propositione . Atque hæc adeo vera sunt , ubicunque de futuris contingentibus occurrit sermo , nullibi decreta prædeterminantia commemoret , sed solam eorum præsentiam . Loca sunt insigniora i. p. q. lvii. art. iii. & p. lxxxvi. art. 4. quæ studiosi poterunt seipsis expendere .

Triplex ergo via aperitur conciliandi textus Doctoris Angelici , in quibus asserit Deum futura cognoscere , quia ipse illorum

est prima causa . Primo quia omnes causæ secundæ sese movent virtute universalis motionis , in qua Deus prænoscit liberam earum determinationem , non quod hæc sit a prima causa efficaciter præmovente , sed quia nulla creatura determinat seipsam , nisi vi generalis motionis . Deinde quia interdum causas secundas prædeterminat , etiam liberas , ac præsertim ad actus supernaturales hujusce status . Demum , quia ut videantur contingentia in causa , nulla alia determinatio requiritur , præterquam causæ proximæ , si videnti nihil sit futurum , ut in incommutabili æternitate contingit .

AD ARGUMENTA , QUÆ IN CONTRARIUM OBJICIUNTUR .

Contra prædicta arguitur i. Videtur hæc nostra assertio adversari Augustino , imo , quod caput est , sacris literis . Etenim S. P. lib. de Prædest. SS. cap. x. *Prædestinatione* , inquit , *Deus ea præscivit , quæ fuerat ipse factururus* . At Deus omnia operatur in nobis , ut passim legitur in sacris literis . Omnia ergo novit Deus *Prædestinatione* , & in efficaci decreto . Accedit quod Augustinus lib. xxvi. contra Faustum affirmat illud esse sine dubio futurum , *Quod Deus vult* . Itaque absque divinæ voluntatis præfinitione nequit prænosci futurum . Rursus S. P. in lib. de Corrept. & gratia cyp. xiv. ait : *Deus magis habet in potestate voluntates hominum , quam ipsi nostras* . Quare si nos actus nostros liberos determinamus , potest eos prædefinire etiam Deus . Ulterius quod Israelitæ Saulem , ac Davidem constituerint sibi reges , fuit naturalis actus in eorum positus voluntate ; & tamen S. P. eodem loco asserit Deum Israelitarum corda inclinasse *Omnipotentissima sua potestate* . Tradidit ergo Augustinus etiam actus liberos naturales a Deo efficaciter prædefiniri .

Resp. nego ant. Et ad primum Augustini testimonium , dico utique , videri a Deo in sua prædestinatione , quæ ipse Deus operatur ; sed quædam tamen præsciri , quæ ipse non facit . Nam ait ibidem S. Pater : *Potest autem esse sine prædestinatione præscientia* . Ergo quæ speciali indigent præmo-

motione, prædestinantur, & in prædestinatione noscuntur. At quæ egent sola præmotione generali; non alia ratione prædestinantur, nisi prout fiunt; decernit scilicet Deus aptare causas tam necessarias, quam liberas; & singulis vim, ac potestatem impertiri, illis determinatam, istis ad utrumlibet inclinabilem. Atque ea ratione Deus operatur omnia in nobis, quoniam necessariae causæ determinantur ad unum, liberæ se determinant virtute sibi a supremo Conditor collata, omnesque ab auctore suo producantur, perficiuntur, reguntur. Quod scribit magnus Augustinus contra Faustum indubitatum est: at non omnis voluntas Dei est efficax & prædeterminans. Interdum a Deo prædeterminari actus naturales, si ei videatur expedire, ut de Israelitis asserit S. Doctor, fatentur nostri, & diserte sapientissimus P. Magister Bellelli in priori Opere, quod inscribitur *Mens Augustini*, p. 2. cap. xxvii. negant tantum physicam prædeterminationem in omnibus futuris indiscriminatim, & ex capite essentialis dependentiæ; aliud est enim quod Deus tamquam supremus Dominus possit salva quoque libertate prædeterminare causam secundam; aliud causam secundam ita Deo subijci, & ab eo dependere, ut nequeat prodire in actum, nisi prædeterminetur. Quomodo autem consistat libertas cum prædeterminatione explicabimus, Deo dante, in sequentibus. Verum respondere quoque possumus, Deum *Omnipotentissima potestate* inclinasse corda Israelitarum, non ut subderent se Regibus, quod poterant ex libertate, ac nativa virtute; sed ut subderent se cum bona voluntate, & cum merito. *Non enim*, inquit ibi eximius Ecclesiæ Doctor, *non ex animo, qui non ex bona voluntate fecerunt, quod fecerunt corde pacifico*. Et nos quidem ab bonam voluntatem, ac meritum post Adæ culpam esse necessariam prædeterminationem contendimus.

Opp. 2. Deus est cujusque effectus creati prima causa. Sed non est causa nisi per efficacem præfinitionem: ergo evenit efficaci divina præfinitione quicumque effectus. Confirmatur hæc, quam Thomistæ palmarum putant, argumentatio. Principio exigat ratio primæ causæ, ut sit primum movens; Ergo & illud jure suo petit, ut sit primum determinans. Deinde sine præ-

motione prædeterminante non salvatur perfectissima dependentia causarum secundarum a prima; hæc enim debet esse major, & perfectior, quam possit excogitari. Magis autem ab alio dependet, quod ab eo necessario prædeterminatur, quam id, quod versatile agitur universalique motione. Tercio postulat supremum dominium ei, ut specialem in creaturis suis potestatem exerceat; Ergo supremi domini titulo debet Deus prædeterminare creaturas suas: Rursus si præmotio Dei universalis determinetur a voluntate, voluntas erit prima causa determinationis comparate ad motionem divinam; quod valde videtur absurdum. Ergo causa secunda, & proxima minime determinat universalem Dei præmotionem. Postremo causæ secundæ sunt universalis, ac primæ instrumenta; Instrumenta a primario agente præterminantur; Ergo causæ secundæ prædeterminantur a prima, & universali.

Resp. nego minorem. Salvatur enim, ut diximus, absque physica prædeterminatione, in Deo ratio supremæ causæ, & quia ipse contulit causis liberis facultatem, easque dominas constituit operationum suarum: & quia eas præmovet generaliter, incessanter illuminando, & inclinationem in bonum illis inspirando; quod etiam eas regat, servet, & simultaneo concursu ipsis individuis auxiliator assistat. Hac ratione semper Deus est prima causa, quamvis liberos actus causarum secundarum non prædefiniat. Ad primam confirmationem dico, in nostra quoque sententia, Deum esse primum prædeterminantem, cum ille voluntatem creatam antecederet ad qualemcunque motionem ipsius determinet ad bonum in communi; & virtute hujus prædeterminationis rationalis creatura plenam facultatem, potestatemque recipiens, facta domina suorum actuum semetipsam ad bonum in particulari determinet.

Ad alteram confirmationem dico, in eo sitam esse perfectissimam causarum secundarum dependentiam, ut prodire nequeant in actum, nisi a causa suprema existentiam, regimen, atque facultatem recipiant. Habet autem hæc dependentia quandam extensionem, & amplitudinem. Causæ enim necessariae ita dependent a prima, ut expertes sint indifferentiæ, neque valeant

Deo præmovente contraniti. At liberæ ita Deo subduntur, ut accepta virtute adhuc indifferentes sint ad utrumlibet. Quæ libertas nullatenus dependentiæ adversatur; ea namque & voluntate Conditoris donatæ sunt, & possent pro ejus arbitratu expoliari. Quamobrem constituta hac causarum secundarum diversitate, si quæ liberæ factæ sunt egent sola universali motione, nullum infertur supremo dominio Dei præjudicium, sed in ea libertate commendatur consilium, placitum, & liberalitas Auctoris. Alioqui si omnes res creatæ eodem pacto subditæ fiant universorum Motori, erunt omnes necessariae, nec resistere poterunt præmoventi: nam hæc est major dependentia, quam si derelinquantur a Deo in manu consilii sui. Sed horrent Christianæ aures hanc Calvinianam blasphemiam.

Quod ajunt causas secundas in nostra sententia determinare concursus Dei, perinde est ac si dicant voluntatem creatam uti, vel abuti pro sua libertate concursu Dei, qui illius non prædeterminat indifferentiam. Ex quo nihil Deo indignum consequitur. Etenim non reddit creatura efficacem Dei concursus, sed ipsa virtute concursus Dei, propriam exercet efficientiam, exeritque vires suas in opus, non in Dei præmotionem. Manifesta hæc fiunt ex conditione supernaturalium habituum, qui non sunt ad actus determinati; & si eis voluntas utitur, recipit, non dat eis efficiendi virtutem. Falsum quoque est determinationem creaturarum esse divina determinatione priorem; nam efficitur opus ab utraque indivisim; & alias creatura determinat sese virtute præmotionis divinæ: quod satis arbitror repetitum.

In postrema confirmatione non opus est morari diutius. Nam aliud est instrumentum inanime, & vita carens, aliud vitale, activum, & dominio, ac libertate donatum. Hujus generis sunt creaturæ rationales respectu Dei, quæ cum sint constitutæ essentialiter indifferentes, non opus est ut a causa prædeterminante ad instar mallei ferræ, runcinæque applicentur.

Opp. 3. Qui ad nostras partes trahere student Doctorem Angelicum, nimium se demonstrant in ejus lectione peregrinos. Innumera sunt testimonia, quæ de ejus mente

reddunt nos certiores. Reduci ea possunt ad quatuor capita. Docet primo omnes causas secundas moveri a prima, & voluntates nostras ejusque effectus a Deo cognosci per hoc, quod sit nobis causa volendi, ut 1. P. P. qu. cv. art. 4. & 111. contra Gentes cap. 56. Affirmat 2. Deum causas secundas inclinare, ut 1. P. qu. 60. art. 2. & qu. 116. art. 1. Tertio asserit omnem causam contingentem determinari ad effectum ab aliquo exteriori, ut 2. Physicorum textu 48. vi. Metaph. lect. 3. Quarto ait voluntate Dei non solum res produci, sed etiam modum, quo producantur prædeterminari, ut 1. ad Annib. dist. art. iv. Exemit omnes scrupulos circa S. Thomæ doctrinam in suo erudito Opere de divina motione Antonius Massoulié.

Resp. posse hæc omnia facillime cum hac sententia conciliari. Nam auctore S. Thoma Deus est causa prima omnium effectuum etiam contingentium, duplici titulo, 1. quia fiunt omnium ex præmotione ejus universali, ut docet 1. 2. Qu. ix. art. 6. 3. deinde quia sicut motus gravium, & levium tribuuntur generanti, qui dedit formam, ita omnis operatio tribuitur Deo, qui dedit virtutem; ut explicat in 3. contra Gentes cap. 67. Similiter docet primum agens subditas sibi causas inclinare, in quantum *inclinatio naturalis est indita ab Auctore naturæ*, ut explicat 1. p. qu. ix. art. 1. ad 2., non autem præordinare fatali necessitate, de qua disputet citata Quæst. cxvi. art. 1. Præterea sapientissime in 2. Physic. scribit causam contingentem determinari ab exteriori principio, quum ibidem assignet discrimen inter causam secundam, & primam, quæ non habet ab alia causa inclinationem ad bonum in communi, quæ voluntas se determinat ad bonum in particulari, ut supra ostendimus ex lib. i. contra Gent. cap. 82. Explicabimus ergo hæc, aliaque id genus de præmotione universali, & determinatione ad illam volitionem, in qua, ut ille ait, tanquam conclusiones in principiis, ceteræ continentur. Tandem per S. Thomam Deus in rebus producendis modum determinavit, quia decrevit alias condere necessarias, & alias liberar; & quibusdam effectibus aptavit causas, quæ deficere possunt, quibusdam autem effectibus, ut inquit 1. Parte Qu. xix. art. 8. Atque hæc

hæc malumus respondere, quam S. Thomam, ut quidam fecerunt, tanquam vulgarem scriptorem dimittere. Quanta autem probabilitate id præstiterimus constat, & ex dictis, & ex Opere edito in defensionem S. Thomæ ab erudito viro Petro a S. Joseph Monacho Fulienfi.

Opp. ultimo: In principio indifferenti videri nequeunt certo, & infallibiliter res futuræ.

Resp. dist. proposit. In principio indifferenti *passive*, concedo: in principio indifferenti *active*, subdist. videri nequeunt infallibiliter ab homine, vel ab Angelo, quibus præsens non est determinatio causæ liberæ, & opus inde proveniens, concedo: videri nequeunt a Deo, cujus sempiternæ menti, & simplicissimo aspectui sunt omnia *objective* præsentia, nego. Sed hujus argumenti levitas satis ex antecedentibus potest apprehendi.

CAPUT VII.

Deum non prævidere mala culpæ in decreto efficaciter prædeterminante materiale peccati.

ET in hoc capite, quod confectarium est præcedentis, ab Assertoribus physicæ prædeterminationis est recedendum. Distingunt hi, ne faciant Deum auctorem peccati, in operibus malis actionem, ac deficientiam secundæ causæ: est enim peccatum *factum*, vel *dictum*, vel *concupitum contra legem æternam*, Quod sit *factum*, vel *dictum*, vel *concupitum*, pertinet ad substantiam actus, & dicitur *materiale peccati*; quod vero sit dissonum a lege æterna, est in peccato, ut inquirunt, *formale*. Itaque cum doceant prædeterminationem exigere a dependentia causarum secundarum, coguntur asserere prædefiniri a Deo peccatum, ut actio est; & ne ad Calvinianum declinent, negant a Deo prædeterminari illius actionis malitiam. Sentiunt id Thomistæ doctissimi Alvarez, Lemos, Ledesma Joannes a S. Thoma, Gonetus, Salmanticenses, Gotti, alii. Nonnulli tamen, qui etiam sequuntur doctrinam Angelicam, negant Deum prædeterminare entitatem, & substantiam actus mali, licet fateantur ad eam immediate concurrere, quod refert Alvarez

lib. 3. de Auxiliis disp. xxiv. & Ledesma Q. de Aux. art. 18. ubi laudat sapientissimum Magistrum Zumel. Commemorant Salmanticenses Tract. 4. de Volunt. Dei disp. 10. etiam Gonzales. Addimus Ludovicum Bancel, qui media incedens via contendit, Deum prædeterminare actum malum sufficienter, non *positive efficaciter*. Auctore ergo Ledesma, & Alvarez, iudicio aliorum Thomistarum prædeterminatio necessaria non est eo titulo, quo illam plures propugnant; neque omnes, qui sequuntur Angelici Doctoris placita, de ejus mente concordant. Extra Thomistarum castra vix invenies, qui hanc prædeterminationem ad actus malos approbent de mente D. Thomæ parum solliciti. At nos dum istorum opinioni plenis votis subscribimus, ut fecimus hætenus, etiam beato Thomæ erimus obsequentissimi.

PROPOSITIO I. Non videt Deus mala culpæ in decreto, seu prædeterminatione actus, cui adnectitur peccati malitia.

Augustini, aliorumque Patrum auctoritate hæc propositio probatur. Ait S. P. de Prædest. SS. cap. x. *Prædestinatio sine præscientia esse non potest; potest autem esse sine prædestinatione præscientia*. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse factururus; præscire autem potens est etiam, quæ ipse non facit; sicut quæcunque peccata. Et lib. 3. de lib. arbitrio cap. 14. *Omnia, quorum Deus est auctor, præscit, ipse auctor est. Quorum autem non est auctor justus, & ultor*. Eadem est doctrina Prosperi in Resp. ad cap. Gallorum cap. 12. & 13. Fulgentii libro ad Monimum 1. cap. 19. & fere omnium Patrum.

Communis est Adversariorum responsio, Augustinum, ejusque Asseclas docere Deum non prædestinare peccata, quantum attinet ad malitiam, ac privationem debitæ rectitudinis, sed ea tantum prædefinire, quatenus sunt actiones physice, cum quibus illa privatio connectitur.

Nolo cum Thomassino respondere, hanc esse puerilem ineptiam, & distinctiunculam abhorrentem a mente, & gravitate Augustini. Abeant hinc rigidi, ac superciliosi censores. At assero S. Patrem nunquam existimasse dari actus mali indeclinabilem promotionem. In primis negat peccata præsciri prædestinatione; quod esset falsum, si præ-

prædestinaret actionem physicam, cui indivulſe adhæret privatio rectitudinis, & malitia; prævideret enim Deus deficientiam actioni conglutinatam in hujus præſinitione, nec verum eſſet dari aliquando ſine prædeſtinatione præſcientiam. Deinde absolute S. Pater affirmat Deum non prædeſtinare opera mala, malas voluntates, peccata, quæ non ſolum privationem ſignificant, ſed etiam actum; neque ullibi unum ſecernit ab altero. Præterea per Auguſtinum Deus permittit quidem peccata, ſed non facit; at fortassis non eſt auctor peccati, qui eſt auctor actionis, qua poſita, peccatum impediri non poteſt? Rurſus ait Auguſtinus Deum non prædeſtinare opera, quorum juſtus eſt ultor: Deus autem nedum ulciſcitur in peccato averſionem a bono, & malitiam poena damni, ſed etiam punit conversionem ad bonum apparens, & actionem physicam poena ſentis. Hujus vero actionis quomodo poteſt eſſe juſtus ultor, ſi eſt auctor? Denique & Auguſtinus, & alii PP. ubi explicant Scripturæ textus, quibus videtur inſinuari Deum mala facere, affirmant Deum ea permittere efficacem gratiam ſubtrahendo, & nullibi commemorant prædeſinitionem actus; quod fuiſſet longe facilius, ſi Thomiſtarum probaviſſent opinionem.

Probatur 2. Argumentis a ratione petitis. Horum primum eſt, prædeterminationem non requiri ad bona opera naturalia, ut ſupra diximus; & conſequenter multo minus ad mala. Sed preſſius urgentur Thomiſtæ: Deus non eſt auctor peccati: Atqui eſſet, ſi prædeterminaret physicum peccati actum: Ergo illum non prædeterminat. Minorem pluribus momentis demonſtro. I. Nulla efficacior cauſſa peccati poteſt adinveniri, quam illa, ex qua peccatum ſequitur indeclinabiliter: Ex phyſica prædeterminatione peccatum indeclinabiliter conſequitur. Ergo peccati cauſſa efficacior phyſica prædeterminatione nequit inveniri. II. Potiori jure eſt auctor peccati, qui ad peccatum impellit definita præmotione, quam ad peccatum trahens ſuggeſtione, ac ſuaſione nihil intrinſecum operando in hominum voluntate: diabolus, qui trahit ad peccatum ſuggeſtione, ac ſuaſione, eſt auctor peccati: Ergo potiori jure erit auctor peccati Deus, ſi ad illud certa prædeſtinatione præmoveat. III. Poſita lege prohibente

e. g. homicidium, ſi Deus illius actum efficaciter prædeſtinaret, quiſquis occideret, conformaret ſe divinæ voluntatis decreto: Igitur aut non peccaret, aut peccatum divina voluntate committeretur.

Repetunt eandem cantilenam Adverſarii, Deum non eſſe cauſſam peccati, quia vult actionem, non malitiam; Diabolum ex adverſo malitiam intendere, non actionem: prædeſtinari a prima cauſſa ſubſtantiam actus, non rectitudinis privationem.

Insurgerent Maurus lib. 2. quæſt. lxxxr. & Tournely Tom. I. pag. 387. neque Calvinum affirmaviſſe Deum prædeterminare voluntatem malam (quatenus mala eſt; lib. enim I. Inſtitut. cap. 18. num. 4. loquens de defectione Tribuum a Filio Salomonis ait: *Videmus ut Deus perfidiam nolendo, defectionem tamen alio fine juſte velit*. Sed non ſunt hoc libramento ponderanda Catholicorum ſcita virorum. Calvinus enim ait ex divina præſinitione conſequi peccata neceſſitate; quod non affirmant Thomiſtæ. Refutantur tamen; quiſquis enim vult opus malum, etiam malitiam velit neceſſe eſt: alias poſſet quiſque voluntarie oculos effodere, vulneribus hoſtem configere, amputare caput, & nihilominus non eſſe cauſſam cæcitatis, ac mortis. Quod in agentibus conſilio, ac libertate inſanum eſt judicare. Ad hæc malitia peccati, & privatio debitæ rectitudinis, cum non ſint entitates, non efficiuntur per ſe, & directe, ſed tantum rationes actus poſitivi: Igitur quiſquis actum poſitivum cauſſat, cauſſa eſt ſaltem indirecta malitiæ. Ulterius nec voluntas creata vult malum qua malum, ſed ſolum actum cui eſt annexa malitia, & nihilominus eſt mali cauſſa effectrix. Diabolus autem intendit quidem malitiam, ſed hæc ſæpenumero præſcindi nequit a materiale peccati; & ſi ratione noſtra ſejungitur, inſeparabilis tamen eſt ab hac numero actione in his rerum circumſtantiis patrata, e. g. ab homicidio, prohibente lege, a privato homine voluntarie commiſſo. Quapropter ad hanc individuum actionem concurrere nequit Deus prædeterminante conſu.

Poſſent itaque nonnullis videri Thomiſtarum evaſiones cohærentes doctrinæ Chryſippi; quod paucis explicabo, cum nullus hæcenus, ut arbitror, id animadverſerit.

Nota

Nota est opinio Democriti, qui opinabatur omnia ab antecedentibus causis necessitate pendere. Hinc, ut diximus c. III. originem habuit sententia quorundam existimantium omnia provenire ex fatali siderum constitutione; de quo Manilius lib. IV.

Fata regunt orbem : certa stant omnia lege;

Longaque per certos signantur tempora casus.

Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.

Hi arbitrium servum plane statuerunt. Chrysippus Cleanthis in schola Zenonis successor, voluit, ut ait Cicero in lib. de Fata, *tantumquam honorarius arbiter medium ferire*. Affirmavit itaque revera omnia fato evenire, indeclinabilem esse præmotionem causarum secundarum, malum tamentribuendum esse causis proximis, non supremis, ac principalibus; quoniam ab his est solus actus, illis vero defectus. Hanc rem illustrabat sequenti similitudine: *Ut qui protrusit cylindrum*, ait Cicero, *dedit ei principium motus, volubilitatem autem non dedit*. Legite Eusebium lib. VI. de Præp. Evangel. cap. VI. Alexandrum Aphrodisiensem libro de Fato, & Justum Lipsium lib. I. Stoicæ Philisop. dissert. XIV. hunc tamen caute. Nos quidem a nomine Fati abhorrentes dispositionem certam divinæ providentiæ fatemur, qua causas necessarias, & liberas Deus disponit, ac regit, illas prædeterminando, has indifferenter præmovendo, & singularum determinationes immutabili præscientia prævidendo. Impius Calvinus vult causam primam prædestinare actus malos, & istos absoluta necessitate evenire. Thomistæ defendunt prædestinationem actus, sed non malitiæ, quam in causam proximam refundendam esse propugnant. Toto igitur cælo distant ab hæresi Calviniana; & qui eos audent insimulare, sunt, me iudice, iniquissimi obrectatores. Verum (quod absque livore dictum sit, & absque præiudicio Scholæ Thomisticæ) videtur Calvinus alter Democritus, & assertor prædeterminationis actus mali alter Chrysippus.

PROPOSITIO II. Nec S. Thomas certo adstruit prædeterminationem physicam ad materiale peccati.

Ad loca Doctoris Angelici præcedenti capite producta hæc accedunt. Primo quæst. lxxx. I. 2. art. I. ait. *Peccatum actus quidam est, unde hoc modo potest esse aliquid directe causa peccati, per quem modum aliquis directe est causa alicujus actus, quod quidem non contingit nisi per hoc, quod proprium principium illius actus movet ad agendum*. Ex quibus infert voluntatem esse directe causam peccati, quia seipsam interius movet ad actum, Diabolum vero causam indirectam, quia exterius suadet, & allicit. Igitur si Deus ad agendum moveat intrinsece efficaciter præmovendo, uti facit seipsam determinando voluntas erit per D. Thomam auctor, & causa peccati. Præterea Q. xlix. I. p. art. I. demonstrat quod agens produciens aliquam formam, est causa per accidens corruptionis alterius, quoniam etsi agens tantummodo intendat formam producere, *ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ privatio*. Itaque etiam si Deus solam physicam actionem prædefiniat, cum ex ea consequatur malitia, & privatio debitæ rectitudinis, erit istius privationis causa saltem per accidens. Ulterius S. Thomas I. P. Q. XIX. art. IX. distinguit malum culpæ a malo poenæ, & a malo naturalis defectus, docens Deum prædeterminare mala posterioris generis ratione boni, cui sunt conjuncta, & mala culpæ nullo modo velle neque ratione sui, neque ratione alicujus boni, cui ipsa adhærescant: *Malum culpæ*, inquit, *quod privatur ordine ad bonum divinum, nullo modo vult, sed malum naturalis defectus, vel malum poenæ vult volendo aliquod bonum, cui conjungitur tale malum*. Igitur Deus non vult mala culpæ, nec etiam prædefiniendo physicam actionem, atque entitatem ipsis conjunctam. Postremo S. Thomas exponens quomodo Deus ad peccatum inclinet, Comm. in cap. IX. ad Roman. ait Deum causare malitiam tantum permissive, *quia scilicet ex suo justo iudicio permittit ruere in peccatum ob præcedentes iniquitates*. Paulo infra ait moveri a Deo homines ad bonum, & malum: *ad bonum quidem directe, & per se; ad malum autem occasionaliter, in quantum scilicet Deus homini aliquid proponit, vel interius, vel exterius, quod quantum est de se, inductivum est ad bonum*. Sed homo propter suam malitiam perverse

uitur ad malum. Quæstione pariter v. de Veritate docet circa mala non dari aliam providentiam, quam *concessionis*, seu *permissionis*. Negat igitur S. Thomas physicam prædeterminationem ad malum.

Clamant sapientes viri quamplures, Angelicum Doctorem negare divinam prædeterminationem ad malitiam, non ad actionem: asserere in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. opinionem, quæ docet actus peccatorum, nec etiam in quantum actus sunt a Deo esse, a paucis teneri: nil frequentius legi in aureis Thomæ libris, quam Deum esse primam causam cujusque actionis, non solum permittendo, sed etiam movendo, ut q. 3. de malo art. 2. & 111. contra Gentes cap. 89. Ab eo memorari etiam *prædeterminationem* in 1. dist. 36. quæst. 2. art. 3. & q. 3. de Verit. art. 1. falli demum, qui negant, hanc vocem in scriptis ipsius reperiri.

At fas sit mihi reponere, hæc omnia nullius esse momenti. Falsum est enim beatissimum Thomam in locis a me productis, non denegare prædeterminationem ad actionem peccati. Part. 2. quæst. 80. art. 1. docet esse causam peccati, qui directe movet ad actum, quemadmodum est voluntas creata, quæ tamen non intendit malitiam. Idem evincit allatum exemplum agentis, qui dum formam producit, causa est privationis alterius. Neque poterat S. Thomas expressius loqui, quam asserendo Deum *nullo modo* velle peccata, & hæc spectare ad solam providentiam *concessionis*. Rectissime autem scribit actus peccatorum esse a Deo, nec aliquam dari actionem, quæ non proveniat a prima causa: at necesse non est, ut hæc vera esse dicantur, quod actus omnes prædestinentur; quandoquidem sufficit, si voluntas determinet se virtute universalis præmotionis, & Deus immediate ad omnes ejus concurrat operationes. Quod præcedenti cap. dictum est; & colligitur quoque ex animadversionibus Ferrariensis in lib. 3. contra Gent. cap. 89. dicentis salvari, quod Deus sit primum movens, si homo per ejus motionem ad ultimum finem convertatur. Plura ad hæc illustranda attulimus supra. Denique beatum Thomam nullibi prædeterminationis meminisse imperiti scripserunt. Meminit in 1. dist. 36. prædeterminationis rerum faciendarum juxta

ideam, vel rationem in Deo existentem; & hæc prædeterminatio est decretum producendi cum res liberas, tum necessarias: meminit quæst. 3. de Verit. art. 1. prædeterminationis efficientis substantias rerum; & hæc prædeterminatio est ordo cujusque creaturæ in suum finem. Ceterum prædeterminationis ad materiale peccati ubi meminit? Si quis apertissimum locum protulerit, dabo me victum: malo enim subigi veritate, quam pertinaciter disputare.

EXPEDIVNTVR OBJECTIONES.

Opp. 1. Prædeterminare Deum peccata, eaque prævidere in definito consilio voluntatis suæ colligitur ex sacris literis. Est ergo verissima opinio hætenus impugnata. Prob. ant. ex cap. 11. Act. v. 2. ubi legimus Jesum *Definito consilio, & præscientia Dei traditum*. Et cap. iv. 27. de Pontio Pilato, & Herode scribitur convenisse *facere quæ manus, & consilium Dei decreverunt fieri*. Item habetur Lucæ xxii. 22. *Filius hominis; secundum quod definitum est, vadit*. At occisio Christi teterrimum, horrendissimumque scelus fuit. Igitur etiam peccata definiuntur, ac prædeterminantur a Deo.

Resp. nego ant. ad prob. dico utique Deum prædeterminasse passionem Christi, maximum caritatis suæ opus, & ad redemptionem humani generis ex infinita ejus misericordia præordinatum; at Judæorum perfidiam, lictorum executionem, impietatem crucifixorum Deum prædefinisse, etiam quantum ad actum physicum spectat, non potest ex præfatis Scripturarum locis evinci. Verissima est eorundem expositio, decrevisse Deum mundi reparationem, & cum præscientia sua intueretur in æternitate voluntatem Judæorum, qui aspernabantur Christi doctrinam, eumque maximo odio insectabantur, hac veluti oblata occasione Redemptionem hominum perfici voluisse. Hac ratione ex parte Dei, & prædeterminatio passionis Christi, & permissio culpæ Judæorum eodem momento statuta sunt: nostra autem cogitatione prædefinitio passionis permissionem peccati præcedit. Hæc interpretatio ex locis, quæ obijciuntur, ex Patribus, & ex ratione firmatur. Act. 11. simul ponitur *definitum consilium & præscien-*

scientia, quod non fuerit citra perfidia^e Judaicae praescientiam decretum crucifixionis: sed Deus, cui notissima sunt quae infallibiliter, & quae contingenter sunt futura, decrevit, ut quod a sua voluntate pendeat compleretur actionibus improborum, quae illorum arbitrio decernerentur. Sequenti cap. iv. apposite dictum est: *Quae manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri: non, decreverunt illos facere*, ut animadvertamus decretam a Deo passionem Christi, non actionem Judae, non Herodis, non Hebraeorum, non Pilati: atque hanc permisisse liberam eorum determinationem supercomprehendendo. Haec respondent Justinus adversus Tryphonem, Origenes in Genes., & S. Leo serm. xiv. de Passione Domini. Hujus, quem merito dixeris Latinum Chrysostomum, haec sunt verba: *Multum diversum, multoque contrarium est id, quod in malignitate Judaeorum est praecognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi, nec de uno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris. Non enim impias furentium manus in se immisit Dominus, sed admisit: nec praesciendo quid faciendum esset coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset, ut fieret. Ratio autem est, quia fiunt Deo praedeterminante opera, ad quae hominis vires non suppetunt: & Augustinus inquit in lib. de corrept. & grat. cap. xi. *Liberum arbitrium ad malum sufficit. Praetermittitiam Calvinum uti praefato argumento, ut probet Deum auctorem esse peccati: & firmiter pronuncio cum Prospero ad Ob. Vincentianas: Non casus mentium, nec malignitatem iniquorum, nec cupiditates peccantium praedestinatio Dei aut excitavit, aut suavit, aut impulit.**

Opp. 2. Falsum est Deum, si praedefiniat actiones malas, fore causam peccati. Ergo non est rejicienda ex isto capite physica ad actum malum praedeterminatio. Antecedens pluribus suadetur momentis. i. Quotiescunque plures causae concurrunt ad eundem effectum, vitium non in causam remotam refunditur, sed in proximam. Si puer inelegantes efformet apices, non Magistri dirigentis, sed pueri brachio tribuitur conscribillatio. Citharam pulsante experto Fidicine, si qua sit dissonantia, instrumen-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

to tantum adscribitur. Nunquam solem, sed terrena corpora causam dicimus, si aliquando monstra gignantur; neque dum claudus ambulat, moventem animam reprehendimus, sed tibiam. Quomodo ergo erit Deus causa peccati, dum praedeterminat actiones malas, si est causa universalis, non proxima? ii. Quamquam actionem, qua Deus infundit corpori animam post Adae lapsum, consequatur peccatum originale, non tamen est Deus causa originalis peccati. Igitur neque erit causa peccati actualis, etiam si praedefiniat actionem, cui tale peccatum conglutinetur. iii. Dum impius Minister Sacramenta conficit, aut dispensat, quorum Deus causa est effectrix, aut princeps, irretitur crimine sacrilegii, cujus reatum nemo tribuerit Deo Auctori Sacramentorum. Cur vero si causet physicam actionem peccati, divinae sanctitati derogari censendum est? iv. Fatemur Deum universaliter praemovere, & immediate concurrere ad actus malos, neque tamen esse auctorem malitiae: & quare malitiae causam arbitrabimur, si actionem peccati physicam praedeterminet?

His omnibus ex ordine respondemus. Atque ad i. dist. ant. Refunditur vitium in causam proximam, non in remotam, dummodo causa proxima sit ante determinationem causae remotae alias ad vitium determinata, ut in allatis exemplis, concedo: nisi sit aliunde causa proxima determinata, & praedeterminetur a causa remota nego: & retorqueo argumentum. Quum cithara E. G. jam sit ad sonum asymphonum extensione fidium composita, aut claudus ex ligamento fibrarum praepeditus, non est lyristes causa dissonantiae, neque anima inaequalis gressus: at si ipse psalter cytharae chordas nimium laxet, aut tendat, vel sibi quispiam nervum scindat; soni, & gressus non recti ipse citharcedus, & ipse incedens auctores dicendi sunt. Ita si Deus ad peccati actum concurrat cum voluntate creata, quae non a Deo, sed a seipsa determinetur, malitiae quidem causa non erit; secus autem, si ipsemet actum malum praedeterminet, ac praedefiniat. Discrimen praeterea est maximum inter vitium physicum, & morale: illud namque tribuitur ut plurimum instrumento, istud causae determinanti.

Ad 2. neg. cons. Disparitas satis est ob-

K k

via;

via ; nam creatio rationalis animæ non est actio per se connexa cum originali peccato, neque istud ex creatione animæ consequitur, sed ex infectione corporis determinata voluntate Protoparentis, & carnali concupiscentia polluti. Contra malitia peccati ex actione prohibita promanat, & idcirco patratum peccatum, quia ponitur actio divino præcepto vetita. Revera productionem animæ non esse per se causam originalis culpæ fit manifestum, ex quo si anima uniatur corpori nulla affecto contagione, ut fuit corpus primorum parentum, nulla macula contrahatur peccati. At prohibitæ actioni privatio rectitudinis est suapte natura permixta ; & reus est e. g. homicidii, qui privata auctoritate vulnera infigit. Possumus etiam argumentum in Adversarios retorquere. Non est quidem Deus auctor labis originalis, at esset si ipse pollueret corpus, & seminalem inficeret propagationem, qua animæ reatus traducitur : Ergo & esset causa culpæ actualis, si prædefiniret actionem, unde consequitur privatio iustitiæ.

Quod sequitur eodem pacto diluitur, quippe Consecrationi non est per se connexum crimen sacrilegii, sed oritur istud ex indignitate ministri ; quam dedecet sanctitatem Dei quoquo modo prædefinire. Deinde quomodo demonstrant Adversarii, Deum prædeterminare ministros improbos ad proferenda Sacrosancta consecrationis verba, aut cetera, quæ Sacramentorum formæ dicuntur ? Nego isthæc Deo prædeterminante proferri. Præterea debemus actum Sacramenti ab actu sacrilegii secernere : illius minister impius est causa instrumentalis, huius vero causa est principalis. At non repugnat Deum uti malis, pravisque hominibus ad opera supernaturalia perficienda, tamquam instrumentis. Ita scelestissimos homines aliquando prophetasse didicimus, ut fecit Caiphas ; in quo, aliisque huius generis, prædefinivit Deus sapiens veritatis oracula, non prædestinavit Deus iustus opera iniquitatis.

Ad iv. Resp. fore Deum causam peccati si ad actionem prohibitam physice prædeterminet, non esse si præmoveat universaliter, & immediate concurrat, quoniam vitium, ac malitia tribuitur causæ determinanti. Manifestum id est exemplis priorum momento prolatis. Cum enim corpora sub-

lunaria determinent motionem cælestium, non soli tribuitur generatio hominis, ut hominis, sed parentibus, & quia tibia determinat motum animæ, non huic, sed illi obliquus imputatur incessus. Succurret aperta ratio ; si quis animadvertat motionem universalem indifferentem esse, & ab indifferenti, qua tali neque bonum determinate fieri, neque malum. Si tamen voluntas universali præmotione sese inclinet ad bonum, istud etiam a causa præmovente dependet, quoniam se determinat virtute universalis agentis, & indita sibi ad bonum inclinatione. Quod si flectatur ad malum, nullo modo istud, prout malum est, adscribitur præmoventi ; quia malum non est a causa movente, sed tantum a deficiente. Concursum vero simultaneus, neque præcedit determinationem voluntatis, neque aliud est quam ejus regimen, & conservatio. Hanc conservationem statuta lege providentiæ nequit Deus creaturis subtrahere, quin abeant in nihilum : & propterea cum velit mala permittere, ut bona eveniant, ad omnia opera creaturarum suarum absque malorum prædeterminatione concurrat.

Opp. 3. Etiam mala præordinantur a Deo : Quæ præordinantur definiuntur. Ergo prædefiniuntur & mala.

Resp. explicando majorem. Deus præordinat mala i. quia finit homines quandoque in ea labi, ut propriam infirmitatem humiliter fateantur, & virtutem gratiæ suæ pervenientem ex alto suppliciter flagitent : vide Gregorium lib. 2. *Moralium* cap. 26. ii. quia non permittit impios in omnia ruere flagitia, & bonos pro mala voluntate vexare : vide Augustinum de *Prædest.* SS. cap. 16. iii. quia vult, ut improbi, qui in donis suis misericordiam contemnunt, in suppliciis experiantur iustitiam : vide lib. de *Sp.*, & lit. cap. 35. Itaque propositionem dist. mala præordinantur a Deo permittente, cohibente, ulciscente, concedo : præordinantur a Deo prædeterminante, atque impellente, nego majorem.

Opp. ult. Etiam peccatorum, quatenus actiones sunt, Deus est prima causa ; nam quidquid est, in quantum est, bonum est S. Augustinus in *iii. de Trinit.* cap. 4. ait Deum esse primam causam omnium corporum, & spiritualium motionum. Et D. Anselmus sæpe idem repetit in lib. de *ca-*
su

su diaboli cap. 20. & de concordia præsc. & lib. cap. 2. ubi ait Deum in malis prædestinare, quod sunt essentialiter, non quod mala sunt. Eadem repetit S. Thomas Q. xx. 1. P. art. 4. Nisi id asseratur, non est quomodo salvari possit certa præscientia malorum.

Habes horum omnium solutionem cap. vi. in quo ostendimus salvari rationem primæ causæ absque prædeterminatione ad actus liberos. Addam aliqua. Proloquium illud: *Omne quod est, in quantum est, bonum est*, valet in actionibus liberis, quantum spectat ad potestatem, non ad voluntatem, dicente Augustino lib. de Sp., & lit. cap. xxxi. *Apostolus dicit, non est potestas nisi a Deo. Nusquam autem legimus, non est voluntas nisi a Deo. Et recte non scriptum est, quia verum non est; alioquin etiam peccatorum, quod absit, auctor est Deus, si non est voluntas, nisi ab illo.* Ulterius etiam mala voluntas a Deo est, quatenus ad eam inclinatur arbitrium Deo universaliter præmovente.

De auctoritate Anselmi non est cur exultent Thomistæ, quippe eodem libro, eodemque cap. 20. ait: *Cum ergo diabolus convertit voluntatem ad quod non debuit, & ipsum velle, & ipsa conversio fuit aliquid; & tamen nonnisi a Deo, & de Dei voluntate aliquid habuit. Quoniam nec velle aliquid, nec movere potuit voluntatem, nisi illo permittente, qui fecit illas naturas substantiales, & accidentales, universales, & individuales.* Docet coherentes actiones malas prædestinari essentialiter; quod a Deo prædefinitum sit essentiam creaturæ rationalis esse liberam, ac talis conditionis, ut ipso permittente, & subtrahente efficax auxilium, si velit peccet, si nolit peccare, in iustitia permaneat, non possit tamen velle bonum absque speciali motione gratiæ, aut versatilis pro statu innocentiae, aut victricis post prævaricationem Adami. De S. autem Thoma scripsit olim Campanella Dominicanus a suis in sententiam prædestinationis necessariæ ex titulo dependentiæ trahi invitum, quod & plures affirmant etiam ex Thomistis apud Joannem Marinum Tract. viii. de Lib. arbitrio disp. ii. sect. v. Quam facile exponi possint ejus testimonia, quæ videntur contraria, puto satis a me declaratum.

Consequens est ergo, ut peccata videantur a Deo in ideis rerum, in quantum ideæ exhibent perfectionem, a qua peccata defleunt, ut in 1. sent. dist. xxxviii. docet Ægidius; & nos statuimus cap. v. Neque vero obstat, quod opponit Frassen in ideis non repræsentari res determinatas; quippe id falsum est de ideis in Dei sempiterna mente existentibus, cui nihil futurum est, quemadmodum cap. iv. explicavi. *Nihil igitur vetat*, inquit vir eruditus Joannes Baptista Du-Hamelius lib. iv. de Scientia cap. v. *quominus cum Ægidio Romano statuamus Deum futura omnia in sui ideis, in sua essentia, ut in causa libera, continere.*

CAPUT VIII.

Neque futura ordinis supernaturalis status naturæ innocentis a Deo prævideri in Decreto absoluto, ac prædeterminante.

Tertium dissidium inter nos, & S. Thomæ discipulos est de operibus supernaturalibus ad statum naturæ integræ pertinentibus, in quibus illi gratiam per se efficacem propugnant, nos unius versatilis asserimus necessitatem, & consequenter arbitramur bonorum Angelorum perseverantiam in nullo prædeterminante decreto fuisse prævisam. Facit autem inter Augustinenses, ac Thomistas discrepantiam, verborum Augustini, quem utrique pari studio prosequimur, multiplex sensus, atque ob disputantium ambages perplexus. Inter eos, qui SS. Angelorum gratiam contendunt fuisse victricem, ceteros eruditione, ac doctrina antecellunt Antoninus Reginaldus, Estius, Sylvius, Thomas Angelus, Contensonius, Gotti, & qui de hoc argumento edidit librum, qui inscribitur, *Divus Augustinus Divo Thomæ conciliatus*, Hyacinthus Serry in Patavina Academia Professor Primarius. Scripsit, & de hac quæstione fusiori calamo Stephanus Vicentinus Congregationis Oratorii Presbyter eruditus. Nulla alia gratia, quam indifferenti, creaturam innocentem indiguisset ex nostris, qui posteriori floruerunt ætate, docent Christianus Lupus, Cardinalis Norisius, Fulgentius Bellelli, Basilius Poncius, Lafosse, Vanroy, Piette, Joannes Schuveitzerus, alique numero, & erudi-

ditione præcipui. Efficacem gratiam Angelis quoque stantibus collatam scripserunt Casalius, Coquæus, Gavardi, & Girken, quos nobis Serrius opponit, & alii etiam numero longe plures; sed neque hi efficacem gratiam, saltem omnes, volunt esse prædeterminantem, & toto cælo a Thomistis recedunt. Argentinam haud recte a viro clarissimo citari, poterit quisque proprio otio videre: nam in 11. dist. iv. & v. art. 1. solum ait, non fuisse Angelis necessariam ad merendum gratiam habitua-lem, sed sufficientem fuisse motum factum in mente specialiter ab ipso Deo: ubi neque motionem prædeterminantem commemorat, neque voluntatis victricem inclinationem, in qua potissimum sita est gratia efficax. De Ægidio Romano, & de S. Thoma quædam dicturus sum paullo infra.

Vindicat sibi hæc quæstio locum parte horum librorum secunda; sed cum videatur necessaria ad percipiendum Theologiæ nostræ systema, in illam inquirendum est modo; & alibi si quæ residua erunt, opportunius colligenda. Exponam autem sententiam, quam puto Augustini, adloquens adolescentes, non pugnans adversus viros doctissimos.

Quid enim contendit hirundo

Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi

Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Itaque hæc nostra sententia est. Adam, & Angeli non opus habebant adiutorio gratiæ efficacis: beati spiritus, qui steterunt, sese gratia versatili ad perseverandum libero arbitrio inflexerunt: supernaturalis gratiæ auxilium, & specialis Dei motio in utroque statu requiritur; sed ut sit per se efficax, & prædeterminans exigit infirmitatis conditio, & vulnus naturæ; verbo dicam: perseverantia creaturæ innocentis conditioni annexa fuit non inferenti, sed indifferenti, sub qua Deus illam in æternitate præviderat.

Quoniam vero Adversarii nos suppresso nomine Jansenianos appellant, quod de hoc argumento scripserit etiam Iprensis Episcopus, Antonius Arnaldus, Vincentius Lennis, & quidam alii Jansenismi nota traducti, atque novitatis vocabulo opinionem nostram designant, quo in vulgus Theolo-

gorum sparsa erroris excipiat excratione, præmittendum duxi, neque novam esse, neque characterem vel minimum dogmatis Janseniani, quod recto iudicio, providoque consilio Romana Ecclesia damnavit. Fuit ergo opinio veterum Theologorum, quatuor esse gratiarum genera, habitua-lem, quæ perficit naturam, conservationem ipsius habitus, cooperationem Dei, ac præmotionem universalem in operibus naturalibus, & specialem in supernaturalibus, & demum motionem quamdam per auxilium excitans, quod faciat hominem velle, & prioribus donis bene uti: nos post Adæ lapsum viciatos omnibus hisce donis muniri: at creaturam innocentem, cum esset condita cum bona voluntate, & amore casto, neque ullis concupiscentiæ fluctibus jactaretur, dummodo haberet illam præmotionem indifferen-tem, potuisse perseverare absque gratia voluntatem efficaciter excitante. Hæc docuerunt Gregorius Arimienensis in 2. dist. 29. quæst. 1. concl. 2. & 3. Joan. Major eodem loco, Driedo libro de Conc. libertatis & Prædest. cap. 3. Alphonsus Curiel in 1. 2. quæst. 19. art. 10. dub. 2. §. 4. Quid singulos perceseo? Etiam Bellarminus lib. 1. de Gratia primi Hominis cap. 4. Hæc est nostra de Gratia creaturæ innocentis tradita ab antiquis opinio. Addidit Jansenius gratiam etiam delectationis, & voluntatis, non efficaciter excitantem, sed arbitrii pedissequam. Stephanus Dechamps lib. 3. de Hæresi Janseniana cap. xv. & seq. illud tantum in Jansenio reprehendit, quod præter gratiam habitua-lem, etiam motionem voluntatis in statu innocentiae existimet necessariam, cum gratia Adami hanc motionem minime, ut ille putat, amplecteretur. Hæc opinio Jansenii nullatenus ad nostram cum Thomistis pertinet controversiam. Sive enim dicamus potuisse Adam perseverare cum sola gratia habituali, sive necessariam ei fuisse gratiam actualem indifferenter moventem; semper stat in illo felicitatis statu non fuisse collatam, nec necessariam ad perseverandum gratiam victricem. Profecto in quo fuerit constituta gratia creaturæ innocentis dicam ahi: nunc tantum contendo non fuisse etiam permanentium Angelorum auxilium natura sua prædeterminans; neque facem nobis prætulisse Jansenium; sed vetustos, maximoque

mosque Theologos, quorum invalescens recentiorum cavillatio sensim induxerat oblivionem. At, auspice Deo, tanta Theologorum approbatione Augustiniana sententia restituta est, ut in publicum absque larva possit incedere. Tuentur illam Patres Benedictini, Thomassinus, Witsasse, Franciscus Macedo, Habert, L' Herminier, Le Cocq, Juvenin, & ne singulos recenseam, satis est Hemnum tract. de Principiis act. human. disp. 2. quæst. v. art. 3. & Belarminum loco citato asserere illam esse communem. Hæc ad retundendas oppugnantium calumnias opus erat præfari, quas tamen incautis arbitrandum est excidisse: vel saltem eorum censura illos tantum perstringit, qui ex præfato statuum discrimine inferunt fallaci consecutione non dari modo nisi adjutorium quo, & gratiam efficacem, aut alia in absurda prorumpunt, quæ ex fonte puro Janseniani summa cum cæcitate nequitia arbitrantur effluere.

PROPOSITIO I. Innocens creatura auxilio prædeterminantis gratiæ non indigebat, & consequenter minime novit Deus perseverantiam Angelorum in efficaci suæ voluntatis decreto.

Traditur hæc propositio a S. P. Augustino lib. de Corrept. & gratia cap. x. xi. & xii. Ex quibus hæc eruntur argumenta. Sit primum. Cum Atramentini Monasterii quidam Monachi, lecta in Augustini libro de gratia, & lib. arbitrio sententia de gratia efficaci, & de gratuita electione, (quem librum illuc S. P. direxerat, ut erumpentia inde Semipelagianismi germina evelleret) contra Augustinianam doctrinam insurgerent, asserentes neminem esse corripiendum si divinæ non obtemperet legi, quum excusari possit, quod destitutus sit illa gratia, sine qua opus non perficitur salutare, & quæ non omnibus præparatur; provide Augustinus gliscenti occurrens errori librum de Correctione, & gratia conscripsit: quem S. Prosper plenum vocat auctoritatis divinæ, & Cardinalis Norisius, PP. S. Mauri, Boudartius, & alii appellant ceterorum S. Augustini librorum contra inimicos gratiæ Dei auream clavem. Hoc in Opere S. Pater objectionem Atramentinorum solvit, quoniam ita constituit Deus rationalem creaturam, ut simul naturam conderet, & elargiretur gratiam,

qua opitulante posset in accepta justitia perseverare si vellet; atque ut vellet in ejus reliquit arbitrio. Ait tali gratia in prima conditione donatos Angelos, & aliquos per liberum arbitrium itetisse, aliquos vero per liberum arbitrium cecidisse, ac potuisse perseverare etiam Adam eodem adjutorio suffultum, & ideo recte esse corripiendos qui gratia ad perseverandum necessaria destituuntur, quoniam illam in protoparente receperunt; is vero acceptis donis libertate sua male usus reddidit secum posteros omnes infirmos. Huic per peccatum contractæ infirmitati subventum esse uberiori gratia, quæ non solum dat posse, sed etiam velle: hanc tamen divina misericordia uni, non alteri, inscrutabili Dei judicio, parari. Quapropter qui non habet donum perseverantiæ eo caret in poenam peccati, & juste corripitur: qui habet, habet ex dono misericordiæ, & illi divino beneplacito præparatur: Hæc est summa Augustinianæ doctrinæ. Atqui si necessaria fuisset creaturæ innocenti gratia prædeterminans, inanem Augustinus lusisset operam, neque Monachorum satisfacisset argutationibus. Non ergo creaturæ innocenti fuit necessarium efficax istud, ac prædeterminans gratiæ auxilium. Probatur minor, nam si vera est Thomistarum sententia; non ob aliam causam Deus Adamo gratiam victricem non est elargitus, nisi quia est donorum suorum supremus Dominus, neque aliud respondendum est juxta horum Theologorum principia Atramentinorum objectioni. Quam profecto obviam, vulgarissimamque responsionem nunquam S. Pater adhibuit.

Quoniam vero futilem hanc nostram, spuriamque consecutionem putant Thomistæ, trahunt enim perdifficiles quæstiones in diverse judicia etiam assiduos veri amatores, lubeat illam enucleatius exponere. Principio S. P. cap. x. ait: *Saluberrimè confitemur, quod rectissime credimus Deum, Dominumque rerum omnium . . . sic ordinasse Angelorum, & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid eorum posset liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, justitiæque judicium.* Intellige arbitrium suffultum gratia aliqua, & auxilio sine quo; quippe si istud primo homini vel Angelis, cum primum facti sunt, desuisset, non uti-

que sua culpa cecidissent. Atqui si Angeli, & primus homo indignissent ad perseverandum gratia victrice, nequaquam subsisteret allatum discrimen, nequaquam experti essemus quid posset sanum arbitrium cum sufficienti adjutorio, & deinde quanto sit robustius beneficium gratiæ sanantis. Ergo creatura innocens non opus habebat victricis gratiæ adjutorio.

Resp. Thomistæ hæc dici ab Augustino absque efficacis gratiæ exclusione: tam sanum arbitrium, quam infirmum & stare, & cadere sua libertate, bene agere, & perseverare a Deo præmotum; nullum inde peti utriusque status discrimen: ostensum fuisse in Adæ lapsu, quid possit arbitrium sibi relictum, in perseverantia Angelorum, quid valeat arbitrium efficaci auxilio suffultum.

Verum, etsi rectissime dicunt in utroque statu libertate sua hominem & peccare, & mereri, non tamen si utrobique necessaria sit gratia efficax, quid valeant arbitrii vires poterimus experiri. Si enim duo e. g. æquali luce indigeant ad videndum corpus coloratum, aut pari auxilio ad ferendum pondus; quomodo distingui potest, quisnam sit acie oculi præpollentior, aut vi prævaleat membrorum? Nullus equidem id poterit judicare. At si unus eodem lumine objectum eminens cernat, quod alter nequit nisi cominus intueri: tunc recte apparet unum esse altero oculis vividioribus. Ita si tam creatura innocens, quam fluctibus concupiscentiæ jactata ad standum debeat prædeterminante gratia fulciri; qua ratione dignosci potest quid valeat una præ alia? Sed patens est, apertamque discrimen, si dicatur, illa stare potest cum auxilio versatili; hæc non stat, nisi cum adjutorio victrici, & per se efficaci.

Amplius dilucidabitur mens Augustini ex sequentibus. Proximo cap. xi. Gratiam Adamo collatam sic describit. *Tale erat adjutorium, quod defereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret, ut vellet*. Quo in loco sermonem institui de gratia prædeterminante, quæ dat ipsum velle, nemo unus dixerit. Paucis interjectis ita Augustinus proloquitur: *Dederat & adjutorium sine quo non posset in ea permanere, si vellet; ut autem vellet in ejus libero reliquit arbitrio. Posset ergo per-*

manere si vellet, quia non deerat adjutorium per quod posset, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa est, cujus meritum fuisset, si permanere, voluisset. Sicut fecerunt Angeli Sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi: &c. Ergo per Augustinum Adam non habuit nisi adjutorium sine quo: Atqui cum tali adjutorio sine quo poterat permanere: Igitur ad permanendum non opus habebat alio validiori adjutorio.

Occurrunt Thomistæ asserentes utique Adamo collatam duntaxat gratiam inefficacem: hujus fulcimento potuisse quidem perseverare: neminem id vertere in dubium. Ceterum agi nunc controversiam de gratia necessaria Adamo, non ut perseverare posset, sed, ut perseveraret reipsa.

Ad nutum excogitata est hæc Thomistarum responsio: primo quia Augustinus ita statuit discrimen inter hominem innocentem ad lapsum, ut asserat illum *in eo bono, quo factus fuerat rectus, accepisse posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deferere*. Sanctis vero, ad quos pertinet gratia liberationis, dari etiam ipsam perseverantiam, ipsum adjutorium quo, ipsum velle, propterea quod *in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum, Libera nos, & non habent tranquillam felicitatem, in qua constituerat primum hominem, qui fecerat illum rectum*. Ergo adjutorium actualis perseverantiæ, quod non solum dat posse, sed etiam velle, non erat homini recto ullatenus necessarium. Deinde affirmat S. Pater, potuisse Adam per liberum arbitrium perseverare, quemadmodum per idem liberum arbitrium Angeli boni steterunt: non per liberum arbitrium sola nativa vi operantem, sed adjutorio sine quo in sui conditione donatum: At stare per liberum arbitrium in Augustiniano sensu, est stare per arbitrium sanum, vegetum, nulla cupiditatum pugna circumactum; quale arbitrium peccati primi hominis granditate perdidimus, non quod extincta sit per Adæ culpam libertas, sed quoniam adjacent nobis ejus causa carnalis appetitus illecebræ, atque sanitate primæva privati sumus. Quamobrem perseverantia non dicitur in hoc statu ab Augustino opus arbi-

bitrii, sed gratiæ: idque hoc eodem loco, ubi ait: *Quæ quidem merita potuit habere, sed perdidit: & per quod habere potuit, perdidit, hoc est per liberum arbitrium: propter quod non restat liberandis, nisi gratia liberantis.* Quid ergo? Per Augustinum potuit Adam perseverare cum solo adiutorio versatili: atque cum solo adiutorio versatili Angeli Sancti per liberum steterunt arbitrium.

Pergit rotundis verbis Magnus Augustinus systema Gratiæ sic exponere; Ille, inquit cap. xi. de primo homine, *Ille in bonis erat, quæ bonitate sui Conditoris acceperat. Neque enim ea bona & ille suis meritis comparaverat, in quibus prorsus nullum patiebatur malum. Sanctis vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis hæc gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum, Libera nos a malo. Ille in illis bonis Christi morte non eguit: istos a reatu hereditario & proprio illius Agni sanguis absolvit. Ille non opus habebat eo adiutorio, quod implorant isti cum dicunt, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivitatem me in lege peccati, quæ est in membris meis. . . . Ille vero nulla tali rixa a seipso adversus seipsum tentatus, atque turbatus in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur. Proinde etsi non interim lectione nunc, veruntamen potentiore gratia indigent isti.* Viden S. Patrem luculentissime asserere primum hominem nulla adversum se rixa turbatum, nullo carnis adversus spiritum certamine laborantem, nullatenus indiguisse ea gratia potentiore, qua dari sibi poscunt homines, ad quos pertinet beneficium liberationis, pugnandi, vincendique virtutem? id profecto nemo est qui non videat. Atqui gratia liberationis per Augustinum non est adiutorium in quo Adam permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet, sed est gratia potentior, qua etiam fit ut vellet, nimirum adiutorium quo, & gratia efficax; Igitur per Augustinum Adam gratia efficaci, ac prædeterminante minime ad perseverandum egebat.

Ait Reginaldus utrique potentiores gratiam post Adæ lapsum requiri; nam homini innocenti necessaria erat, ut sese applicaret ad actum, nunc vero est necessaria etiam ad vincendam concupiscentiam: fuisse in statu innocentiae victricem unico titulo dependentiæ a prima causa; at jam talem

esse duplici capite, dependentiæ, & infirmitatis. Exemplum addit Hyacinthus Serry scalæ, qua ut in locum ascendant prominentem egent tam ægrotus, quam benevalens, sed de isto dicimus sat virium habere seipso, quod illi scala adminiculum duntaxat adferat, ut arduo operi valeat vires suas applicare.

Non reponam hæc subterfugia Thomistarum, ut in nos eructat ipse P. Serry vir quidem fervidioris ingenii, *gerras esse, gerras easque vanissimas.* Absit. Sunt tamen inventa ab Augustini sensu remotissima. Medicinalem Salvatoris gratiam vulnera sanare concupiscentiæ, & etiam facere, ut homo velit, & actu operetur, quis Augustini discipulus inficiari audebit? Non hæc a viris doctissimis nos divellunt. Dicimus, Adam in statu innocentiae non indicuisse neque auxilio sanante cum non esset infirmus, neque prædeterminante cum velle, & non velle in ejus esset arbitrio. Jam constat Adamum adhuc in bonis Creatoris sui permanentem, non opus habuisse potentiore gratia, quæ confertur hominibus periclitantibus in corpore mortis hujus. At Augustinus huic tantum gratiæ potentiori, quæ est gratia per Christum, gratia medicinalis, gratia concupiscentiæ victrix, tribuit quod operetur in nobis velle: Ergo Adam si ad perseverandum non opus habebat hoc potentiori auxilio, neque indigebat gratia, quæ dat, velle, seu prædeterminante. Minor est ipsius Augustini dicentis: *Hæc est prima gratia, quæ data est primo Adam: sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim, qua fit, ut habeat homo justitiam si velit. Secunda ergo plus potest, qua etiam fit, ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluptatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat.* Ex quibus fit manifestum, nisi tenebras luci velimus offundere, gratiam, qua fit ut velimus, esse gratiam in secundo Adam, nimirum gratiam medicinalem tantummodo.

Præterea sive indigeat homo gratia unico titulo, sive duplici, dummodo sit efficax, trahatque secum opus certa consecutione, id non reddit gratiam potentiores, sed solam indigentiam in subiecto majorem, minoremve demonstrat. Quid enim arguit discriminis ex parte baptismatis si in puero

maculam abstergat originalem, in adulto diluat & originalem, & actualem? In Eucharistia, si in uno producat tantum augmentum gratiæ, in altero debeat quoque peccatorum reliquias? Quænam discrepantia in corporis alimento, si pubescentes augeat, & nutriat, grandævus alat, nutriatque, non augeat. Quid accidit baculo, si via incedens lubrica eo eget, ne labatur pede, & alius aut ætate gravis, aut valetudine, illo utitur & ne labatur, & ut regatur? Ergo non recte dixeris auxilium secundi Adam potentius auxilio Adam primi, si fuisset utrumque efficax, & suapte natura ipsam donans perseverantiam; etiamsi in statu innocentia fuerit ex uno capite necessarium, sit vero post Adæ lapsum multiplici. Id enim non gratiam potentiorē ostendit, sed maiorem hominum lapsorum necessitatem. Imo in Thomistarum sententia illa gratia prædeterminans in statu innocentia fuisset vere, ac proprie medicinalis, quoniam licet non mederetur vulneribus, esset tamen medicamentum, si vulnera adessent: nam medicinalis est herba etiamsi impositis plagis non applicetur, & vire scat adhuc in horto, aut servetur vasculis pharmacopolæ. Igitur a vi effectrice, non a sanitate actualiter præstita appellanda est gratia efficax, & potentior. Exemplum Hyacinthi Serry videtur explicandæ sententiæ nostræ aptissimum. Eget sanus, ut murum conscendat, adminiculo scalæ; eget ægrotus. Gratia homini innocenti, hominique infirmo necessaria est. Vir sanus sua manu scalam aptat muro: Gratiam homo innocens arbitrio suo applicat, & determinat. Ægrotus habet scalam, sed nequit ob virium imbecillitatem illam e terra elevare, neque muro admove. Infirmitas gratiam habet sufficientem, sed alia indiget validiori, qua determinetur ad opus. Quare homo innocens non indigebat prædeterminante auxilio, sed poterat illud per liberum arbitrium determinare; quemadmodum vir bene valens propriis viribus admove. muro scalam.

In confirmationem Augustinianæ doctrinæ illud etiam accedit, quod sententia de gratia efficaci, & de prædestinatione gratuita taliter connectuntur invicem, ut nequeat una absque altera subtrahi. Atqui per Augustinum in statu solius naturæ lapsæ prædestinatio gratuita est; Ergo in solo sta-

tu naturæ lapsæ admittenda est gratia efficax. Minor probatur ex eodem lib. cap. xi. ubi ait: *Nunc autem per peccatum perdit bono merito, in his, qui liberantur, factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.* Et lib. 14. de Civit. Dei cap. 28. *Non eos jam meritis discernens, quandoquidem universa massa tanquam in vitiata radice damnata est, sed gratia discernens.* Fateamur itaque post casum hominis pertinere ad gratiam, ut quisque accedat ad Deum: subventum esse infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur: homini innocenti, ac fortissimo permisisse Deum facere quod vellet: datam huic perseverantiæ potestatem, & bonum posse non deserere: non opus habuisse adiutorio, quod plus potest, & facit ut homo velit: istud pertinere ad gratiam Christi medicinalem;

Nam si nunc etiam illæsus vigor ille maneret,

In quo insons natura fuit, sua quemque voluntas

Conciliare Deo, poenæque absolvere posset.

Inquit Carm. de Ingratis cap. 42. Sanctus Prosper.

PROPOSITIO II. Non recedit a superiori sententia Doctor Angelicus.

S. Thomam Aquinatem, quem ipse Jansenius appellat Augustinum contractum, potius nobis, quam Thomistis suffragari, quamquam hi nullam, vel minimam de Præceptoris sui mente conceperint suspensionem, aut certum credo, aut saltem arbitror probabilius. Nam liquet primo, S. Thomam nullibi statuisse prædeterminationem necessariam ex capite dependentiæ, quo unico titulo gratia efficax in statu naturæ innocentis asseritur necessaria. Deinde utriusque status diversitatem cum Augustino non uno tradit in loco, ac præsertim 1. 2. qu. 109. art. 9. in corpore, art. 7. ad 3. art. 8. & 9. in corp. qu. 3. de malo art. 1. ad 9. ubi proculdubio ex contracta per peccatum originale infirmitate specialis divinæ motionis necessitatem inculcat; ut falsi sint, & a veritate recedant, qui asserunt beatum Thomam nullum inter utrumque statum agnovisse discrimen. Quæ cum fateantur Thomistæ, non est cur Angelici Doctoris verba

ba exscribamus. At isti eo sensu Magistrum interpretantur, quod homini stanti necessaria fuerit gratia efficax titulo dependentiæ, nunc vero necessaria sit etiam causa infirmitatis: quod ego donec videam, audiamque, & librata lance expendam clarissima testimonia, non possum, quantum ad rationem dependentiæ attinet, profiteri. Nam hanc salvari per universalem præmotionem & concursum immediatum verissima sententia est, ut demonstratum est supra, etiam non admissa prædeterminante motione.

Sed accedit quoque speciale argumentum. Disputat S. Thomas prima 2. qu. cix. art. x. utrum homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiæ ad perseverandum; & tertio loco proponit hoc argumentum: *Præterea sicut Apostolus dicit ad Romanos v., plus restitutum est homini per donum Christi, quam amiserit per peccatum Adæ. Sed Adam accepit unde posset perseverare: Ergo multo magis nobis restituitur per gratiam Christi, ut perseverare possimus: & ita homo non indiget gratia ad perseverandum.* Quæstionem pertractat, ut constet ex corpore, de homine constituto in gratia habituali, & respondet præter hanc gratiam habitualement hominem indigere *Divino auxilio ipsum dirigente contra tentationum impulsus.* Respondet ne argumento etiam Adamo necessarium fuisse ad perseverandum auxilium gratiæ prædeterminantis, non quidem ad superandos tentationum impulsus, sed ad salvandam ejus dependentiam a prima causa? Minime gentium. Respondet latissimam esse disparitatem, Adamum in bonis positum Creatoris virtutis ad perseverandum inopem non fuisse; conferri nobis actualem perseverantiam meritis Redemptoris: & tamen primum hominem hoc munere destitutum facilius potuisse perseverare, quam nunc possumus. *Ad tertium, inquit, dicendum, quod sicut Augustinus dicit, homo in primo statu accepit donum, per quod perseverare posset, non autem accepit, ut perseveraret: nunc autem per gratiam Christi multi accipiunt, & donum gratiæ, quo perseverare possunt, & ulterius eis datur, quod perseverarent.* Et sic donum Christi est majus quam delictum Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ dona perseverare poterat in statu innocentie, in quo nulla erat rebellio carnis ad spiritum, quam nunc possumus, quando repa-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

ratio gratiæ Christi etsi sit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen est consummata quantum ad carnem, quod erit in patria. Similia, & longe his clariora habet S. Thomas 2. 2. qu. cxxxvii. art. 4. *Ad secundum (inquit) dicendum, quod sicut Augustinus dicit in lib. de Corrept. & Grat. primo homini datum est, non ut perseverare posset per liberum arbitrium: quia nulla corruptio tunc erat in humana natura, quæ perseverandi difficultatem præberet, Sed nunc prædestinatis per gratiam Christi non solum datur, ut perseverare possint, sed ut perseverent.* Unde primus homo nullo terrente contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio, non stetit in tanta felicitate cum tanta non peccandi facilitate. Isti autem sæviente mundo, ne starent, steterunt in fide. Quæ verba adeo clara sunt, ut nulla indigeant explanatione.

Nobilissimi Thomistæ ajunt de mente Angelici Doctoris non esse ambigendum, ipsum requirere pro statu naturæ integræ auxilium gratiæ efficacis 1. part. qu. 109. art. 2. & art. 3. & 9. seqq. esse ejus verba luce clariora meridiei. Vide Card. Gotti tom. 3. quæst. vi. de scientia condit. dub. vii. §. 2.

Qui præmotionem universalem adstruunt, qualem nos explicavimus, indefinentem scilicet illuminationem mentis, & inclinationem voluntatis ad bonum generatim sumtum, quam Deus imprimit voluntati, servatque per jugem conservationem; hi non habent Sanctum Thomam sibi adversantem. Priori loco citato: *In utroque statu, inquit, indiget homo auxilio divino, ut ab ipso moveatur ad bene agendum.* Audio auxilium gratiæ moventis, non audio prædeterminantis. Secundo loco habet Angelicus. *Homo in statu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ superaddite naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter super omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum moventis: sed in statu naturæ corruptæ indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam sanantis.* Moventis dixit, non efficaciter præmoventis, qualis est gratia sanans, qua non solum datur hominibus, ut perseverare possint, sed ut perseverent. Postremo loco: *Nulla, inquit, res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute motionis divini.* Ex qua generali ratione probat necessitatem gratiæ etiam in primo homine, additque statim pro natura

tura infirma specialem rationem, idest servitutem legis peccati. Bene habet. Invenitur rursus nomen *motus* universalis, & gratia *sanantis*; & nihil ultra. Hi sunt firmissimi Adversariorum nostrorum recessus, & summorum virorum invictissima propugnacula.

PROPOSITIO III. Consentit haecenus dictis Ægidius Romanus.

Nobis quidem solemne non est jurare in verba alicujus Magistri, praesertim si latum unguem discedat ab Augustino; nam ubi cautum est Ægidio nomen dare ad servandam in Scholis uniformitatem doctrinae Const. nostrarum part. v. cap. 2. ibidem est severiori lege sancitum, ne S. Patris, in his praecipue controversiis, quae ad gratiam spectant, a semitis deflectamus; datumque humaniter de aliorum placitis pro libito disputare. Sed quoniam Thomistae, & qui inter nos de Ægidii nomine nuncupantur, clamitant Eremitanos Italos, Flandrosque Ægidianae Scholae nuncium misisse; pugnaciter pugnans cum Hercule contendo illos Ægidium deferuisse, nos vero hac in parte, quae una inter nos paries est divisionis, Doctoris placita consecrari.

Ægidius dist. iv. in sent. art. 4. ait: *Adhaerere Deo amore casto in statu naturae corruptae non potest esse sine gratia, sed in statu naturae institutae potuit hoc esse per puritatem, & innocentiam.* Fulgentius Bellelli vir cum dignitate, tum doctrina conspicuus lib. 2. de Mente Augustini cap. 19. arbitratur sentire Ægidium, quod Creatura innocens potuerit absque ulla gratia actuali bonum agere, atque ita pro sententia nostra ratiocinatur: *Si bene agere potuit nudum sine ulla gratia arbitrium; quanto magis id poterit cum supernaturali adjutorio, etsi versatili?* Aliter ego interpretor verba Ægidii, atque idem infero manifestius. Placuit illi Angelos, & Adam conditos cum justitia originali, quae tamen non esset gratia gratum faciens, sed solum subiectio inferiorum partium superioribus, quae, ut observat Estius in 2. dist. 25., & idem Bellelli capite laudati Operis primo, fuit plurimum Antiquorum opinio. Quapropter quando Ægidius ait Angelos, & Adam conditos absque gratia, intelligendus est absque gratia habituali, ut a nimadvertit idem Doctor dist. xxix. dub. v. laterali: *Cam loquimur absolute de gratia intelligimus de gratia gratum faciente.* Porro

juxta Ægidium Deus simul cum natura contulit gratiam, & inclinationem, quam appellat amorem naturalem, quod simul cum natura fuerit primitus inspirata. Deus, inquit, simul dedit Angelis naturam, & inclinationem. Et haec inclinatio licet esset consequens naturam, poterat tamen dici gratia, quia erat quid additum naturae; non enim fuit parvum donum simul cum natura dare Angelis hujusmodi inclinationem. Quae inclinatio, & amor naturalis dici potest, & gratia naturalis, quia simul cum natura inspiratus; gratia, quia fuit donum naturae superadditum. Neque poterat Ægidius melius doctrinam suam contra futuros errores Baji communire; neque manifestius asserere creaturam innocentem non habuisse nudum absque ulla gratia arbitrium adversus interpretationem Bellelli. Illa autem inclinatio, ille amor, illa gratia naturae superaddita fuit per Ægidium aequae in singulis Angelis: Ipse amor, addit, naturalis prout erat innocens, & purus, quo omnes Angeli in instanti suae creationis Deum dilexerunt, quaedam gratia dici potest. Cum vero omnes Angeli non permanserint in ea dilectione, consequens est non fuisse delectationem victtricem, praedeterminantem, atque efficacem. Lege clarissimum sui interpretem Ægidium.

Jam vero sic argumentor. Juxta Ægidium in statu naturae corruptae non potest homo adherere Deo sine gratia; at in statu innocentiae id potuit per solum amorem naturalem, purum, & innocentem: atqui per Ægidium amor naturalis, purus, & innocens est illa inclinatio naturae superaddita, sive gratia omnibus Angelis collata, quae profecto non fuit praedeterminans, nam alias Angeli omnes stetissent. Ergo juxta Ægidium in statu innocentiae poterat homo, vel Angelus adherere Deo, atque perseverare absque ulla gratia praedeterminante, & cum sola inclinatione, ac dilectione singulis ex aequo collata. Major est ejusdem Ægidii, & minor constat ex dictis.

Rursus Ægidius dist. xxix. art. 2. dub. 1. late docet Adam per solam originalem justitiam, quae importat subjectionem partium inferiorum ad superiora, potuisse stare, & evitare peccata, non tamen potuisse proficere, et mereri: quod repetit sequ. art. 3. affirmans, quod idcirco non potuisset mereri, quoniam, ut diximus, supponit non habuisse

huisse gratiam gratum facientem . Atqui per Ægidium iustitia originalis non importat gratiam prædeterminantem , sed solam creaturam puram conditam cum subordinatione gratiæ superaddita naturæ : Ergo per Ægidium potuit primus homo stare , & evitare peccata absque ulla gratia prædeterminante . Confirmatur ex sequ. art. III. Si Adam quemadmodum habuit originalem iustitiam , habuisset etiam gratiam habituales , nedum potuisset stare , & evitare peccatum , sed etiam mereri , & proficere ; & ideo potuit stare , sed non potuit mereri , quia habuit originalem iustitiam , sed non gratiam habituales . Igitur juxta Ægidium in statu innocentiae , ut possit homo perseverare , & mereri nil ultra requiritur , quam iustitia originalis , & gratia gratum faciens . Omnes hæ argumentationes sunt verbis Ægidii compactæ .

Uterius eadem distinct. dub. IV. probat naturam integram non potuisse sese præservare a peccato sine originali iustitia , *VEL sine ulteriori gratia* : quod demonstrat , quia ut homo præservet se a peccato , habeatque veram iustitiam , & æquitatem , requiritur inferiorum subiectio , quam innocentia præstat originalis ; & quæ nisi sit , necessaria est ulterior gratia , ut comprimat motus , qui insurgunt in sensualitate repugnantes rationi : Igitur ubi sit iustitia originalis , ut natura integra possit se præservare a peccato , non est juxta Ægidium necessaria ulterior gratia . Et nota quod per ulteriorem gratiam non potest Ægidius intelligere gratiam habituales , nam ut constat ex præcedenti dub. I. sine gratia habituali poterat creatura innocens sese præservare a peccato cum sola originali iustitia . Miror neminem ex nostris , qui profitentur se Ægidianos , nunquam hæc observasse .

Magister Gavardi , & Hyacinthus Serry citant Ægidium pro ea quam tenent sententia P. I. Hexam. cap. xv. & P. 2. cap. III. & xxxi. Nullum alium locum commendant . Sed in his locis Ægidius solum docet , Angelos primum fuisse productos , postea distinctos : primo naturam angelicam significatam fuisse per cælum , deinde per lucem . Vellem audire Ægidium asserentem , Angelos bonos fuisse distinctos uberiori efficacis gratiæ adjutorio . At fru-

stra id citatis locis requires . Quid sibi velit Ægidius ex ejus verbis satis , superque intelligimus . Eo loci , & etiam dist. IV. in 2. sent. docet inter creationem Angelorum , & gratiam habituales fuisse aliquam moram , ac principio collatam illis originalem iustitiam , postea gratiam gratum facientem . En quomodo Angeli prius fuerunt producti , postea distincti : primo fuerunt cælum , deinde lux . Fuerunt producti cum originali iustitia , distincti per gratiam habituales : facti cælum per conditionem naturæ , lux per gratiam , lux autem a tenebris divisa per confirmationem in gratia , & per conversionem bonorum , malorumque aversionem . Imo num Angeli distincti fuerint a Deo , vel a seipsis , præterit Ægidius alto silentio : quamquam utrumque verum est , nempe distinctos a Deo per confirmationem in gratia , distinctos seipsis per conversionem ad Deum . Ergo nos neque ab Ægidio recedimus , uti nonnulli ex nostris conquerruntur .

CAPUT IX.

Argumenta opposita refutantur .

Opp. I. S. P. Aug. lib. XII. de Civ. Dei cap. 9. ait : *Aut minorem Angeli mali acceperunt amoris divini gratiam , quam illi qui in ea persisterunt ; aut si utrique boni creati sunt , istis mala voluntate cadentibus , illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem , unde se nunquam casuros certissimi fierent , pervenerunt .* Ergo per Augustinum Angeli , qui perseveraverunt majori gratiæ suffulti sunt auxilio .

Non una est Theologorum ad hoc potissimum Thomistarum argumentum responsio . Affirmant quidam , S. Patrem hanc sub vitæ finem , in libro scilicet de Corrept. & Gratia retractasse sententiam ; ita sentit , sed , ut arbitror , nulla ductus ratione , Franciscus Henno . Putant alii , Angelos , qui perseveraverunt , adjutos fuisse validiori gratia , non tamen efficaci , sed in eodem gratiæ genere , versatili nimirum , atque ab Angelorum pendula arbitrio , ut censet Macedo . Quidam asserunt , Angelos permanentes fuisse magis adjutos eo sensu , quod usi sunt adjutorio dato sibi divinitus , dum alii otiosum illud , cassumque reddiderunt . Sed

vera est, & Augustino conformior respon-
sio Angelos, qui perseveraverunt, cum pos-
sent a Deo in ancipiti statione relinqui, in
præmium perseverantiæ cumulatōs fuisse tan-
ta mentis illustratione, tantaque plenitudi-
ne caritatis, ut certissime noverint se in
posterum nunquam ab originali justitia fore
casuros. Quod apertissime explicat S. P. de
Corrept. & Grat. cap. x. dicens: *Diabolus*
vero, & Angeli ejus, etsi beati erant, erat
tamen quod adhuc eorum adderetur beatitudi-
ni, si per liberum arbitrium in veritate ste-
tissent; donec istam summæ beatitudinis ple-
nitudinem, tanquam præmium istius perman-
sionis acciperent: id est, ut magna per spi-
ritum Sanctum data abundantia caritatis, ca-
dere ulterius omnino non possent, & de se
hoc certissime scirent. Itaque illud prius am-
plius adjuti ad beatitudinis plenitudinem per-
venerunt, & istud posterius, magna per
Spiritus Sanctum data abundantia caritatis,
&c. unum idemque sunt. Igitur dist. con-
seq. Angeli, qui perseveraverunt, fuerunt
magis adjuti, & hoc adjutorium est adju-
torium perseverantiæ, nego; est major abun-
dantia caritatis accepta posteaquam per li-
berum arbitrium in veritate steterunt, con-
cedo.

Atque, ut omnis præcludatur aditus Ad-
versariis, notandum est, omnes fere ex no-
stris, hujusmodi majus adjutorium appellare
adjutorium patriæ, non *viæ*. Quod oppu-
gnatoribus præbet ansam insurgendi: Quo-
modo Angeli Sancti fuerunt magis adjuti
auxilio patriæ, ut pervenirent ad patriam?
Certe, inquit P. Serry, atque ante illum
Gulielmus Estius, quod non habetur, nisi in
termino, medium non est, quo perveniatur
ad terminum; at lumen gloriæ non habe-
tur, nisi in termino: ideoque non potest
esse medium, quo perveniatur ad gloriam.
Itaque Augustinus non ait Sanctos Ange-
los fuisse magis adjutos, ut pervenirent ad
gloriam, & beatitudinem. Minime. Scri-
bit magis adjutos pervenisse ad plenitudi-
nem beatitudinis. Jam erant beati, erat
tamen quod eorum adderetur beatitudini:
deerat illis major abundantia caritatis: dee-
rat certitudo, qua scirent se amplius non
esse casuros. En plenitudo beatitudinis; id
superadditum est, posteaquam per liberum
arbitrium in veritate steterunt. Quam bea-
titudinis plenitudinem, majoremque abun-

dantiam caritatis ideo dicimus axillium pa-
triæ, quod secum trahat certitudinem, &
inamissibilitatem beatitudinis, non quod auxi-
lio isto Angeli Sancti perseverarent, & per-
venirent ad patriam. Accessit enim adjuto-
rium istud, postquam perseveraverunt, non
antea. Attende num id verum sit. Quan-
do angeli mali ceciderunt, boni persevera-
verunt; sed Angeli Sancti receperunt per
Augustinum majorem divini amoris gratiam,
certamque suæ beatitudinis scientiam, post-
quam Angeli mali ceciderant. Ergo donati
sunt majori gratia, postquam perseverave-
rant, non, ut Adversarii comminiscuntur,
ut perseverarent reipsa. Minor propositio
est ejusdem Augustini lib. xi. præcedentis
de Civit. Dei cap. xiii. *Si pares fuerunt,*
POST ISTORUM RUINAM illis certa
scientia suæ sempiternæ felicitatis accessit.
Quapropter ea Propositio; *Fuerunt adjuti*
auxilio patriæ, ut pervenirent ad patriam,
falsa est; neque a nobis perfertur: hæc ve-
ro: *Postquam in veritate steterunt, fuerunt*
adjuti pleniori caritate, & scientia, quæ se-
cum trahit beatitudinem inamissibilem patriæ,
& vera est, & Augustiniana est, & frustra
sophismatum impetitur machinamentis.

Denique cum multi diversa instantia in
Angelorum via distinguant, & in angelis
malis multa demerita, quod facit etiam Do-
ctor Subtilis; cur affirmare non possumus
angelos malos in primo instanti superbia
tumidos corruisse, bonos autem humili con-
ditionis creatæ consideratione stantes ube-
riorem gratiam postulasse: in altero instanti
superbos angelos fuisse a Deo relictos, bo-
nos vero confirmatos in gratia, & majori
abundantia caritatis donatos, ac demum in
tertio apostatas angelos sempiternis suppli-
ciis addictos, perseverantes gloria beatitudi-
nis coronatos; & consequenter gratiæ con-
firmationem, vegetioremque caritatem fuis-
se adjutorium *viæ*, non necessarium ad per-
severandum, sed datum in præmium perse-
verantiæ, ut facilius ad beatitudinem per-
venirent? Hæc quidem rationi consentanea
sunt; nam si diutius in propriæ libertatis
relictis essent indifferentia cum sola gratia
versatili, deficere & ipsi Angeli boni po-
tuissent; ideoque cadentibus aliis steterunt
ipsi, sed propriæ conscii imbecillitatis, &
facti aliorum, qui ruebant, timidiores exem-
plo, majorem gratiam postularunt, habue-
runt

runt, tantoque ardore dilexerunt Creatorem suum, ut statim ei perpetuæ felicitatis copularentur consortio. Sed de priori argumento satis: reliqua persequamur.

Opp. 2. Angeli boni non poterant se reddere meliores, & ab aliis discerni seipsis: Atqui si perseverassent cum solo adiutorio gratiæ versatilis, seipsis facti fuissent meliores: Ergo non poterant cum solo adiutorio gratiæ versatilis perseverare. Prob. major ex Aug. eodem loco dicente: *Si autem Angeli boni fuerunt prius sine bona voluntate, eamque in seipsis Deo non operante fecerunt, ergo meliores a seipso, quam ab illo facti sunt? Absit.*

Resp. dist. min. Facti meliores fuissent seipsis, id est solo naturali arbitrio, & nullo adiutorio gratiæ præventi, nego; id est, arbitrio suo cum gratia Conditoris in bona voluntate permanentes, concedo. Id solum Augustinus docet, bonos Angelos non fecisse sese meliores angelis malis, quoniam utrique conditi in bona voluntate, & in gratia habituali fuerunt, in qua illi non virtute arbitrii nativa, sed gratiæ beneficio steterunt, quod cuius generis fuerit, an efficax, an indifferens ad Augustini scopum definire minime pertinebat. Qualecunque enim fuerit, semper gratia Dei effecti sunt meliores, cum gratia fuerit bona voluntas primordio eis inspirata, gratia illustratio mentis superna, gratia auxilium sine quo non poterant in accepta persistere sanctitate. Explicat semet Augustinus dicens ibidem: *Neque enim Angeli seipsos meliores fecerunt, quam a Deo facti sunt, sed in eadem bona voluntate permanserunt, in qua primum conditi sunt.*

Opp. 3. Pertinet etiam ad Angelos dictum illud Apost. in 1. ad Corinth. *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* At Augustinus ex eo principio demonstrat contra Pelagianos necessitatem gratiæ victricis in statu naturæ lapsæ. Ergo istiusmodi gratia erat etiam in statu innocentiae ad perseverandum necessaria. Profecto monitum Apostolicum etiam ad Angelos pertinere affirmat S. P. lib. xi. de Civit. Dei cap. 19.

Resp. conc. maiorem. Etenim etiam Angeli a Deo virtutem acceperunt perseverantiæ, sed non eodem modo, quo filii Adam; in illis enim supernaturalis virtus

dabat, ut possent perseverare; in his præstat ulterius, ut actualiter perseverarent. Atque dist. minor. Ex præfato Apostolico testimonio probat Augustinus contra Pelagianos necessitatem gratiæ victricis, ita ut necessitas gratiæ, prout contradistinguitur a donis naturalibus, eruatur inde invictissime, concedo: ita ut necessitas gratiæ victricis, a gratia indifferenti secernitur, ex verbis Apostolicis evincatur sine suppositione vulneratæ per originale peccatum naturæ, nego. Quidquid creatura habet, desursum est, ac beneficium liberalissimum Largitoris, neque ullatenus gloriari illa potest, nisi in Domino. Si Angeli absque ulla gratia creati essent, sibi que sola naturali virtute sanctitatem, & iustitiam comparassent, gloriari utique potuissent se habere, quod a Domino non acceperunt; & si homo fractis viribus, ignarus, pugna sensuum suorum laceffit cum sola gratia versatili posset bonum agere; posset gloriari se infirmum, debilemque tantum perficere, quantum Angeli præstiterunt, & quantum primus homo non fecit. Itaque ex Apostoli textu nulla facta statuum comparatione probatur necessitas gratiæ, prout gratia est donum naturæ superadditum, præscindendo an gratia istiusmodi indifferens sit, an prædeterminans, idque in unoquoque statu magnum est argumenti pondus: at si circumstantiæ superaddantur infirmitatis, demonstratur inde validioris gratiæ adminiculum, quod non spectat naturæ conditionem, sed lapsum. Nequit homo sive infirmus sit, sive sanus vivere absque alimentis, quæ Conditoris providentia ministrat. Si desint hæc, necesse est moriatur: si quis absque Conditoris munere fata conderet, pararetque alimoniæ, superbire posset, quod se propria industria servaret. Hæc ratio communis est tam homini infirmo, quam sano. At mala valetudine affectus nedum eget alimentis quæcunque sunt, sed talibus, quibus & vita servari possit, & vires deperditæ reparentur. Aliunde repetitur necessitas alimentorum; aliunde talium alimentorum; prima est necessitas orta ex conditione naturæ; hæc vero necessitas proveniens ex contracta virium infirmitate. Hoc allato exemplo de gratiæ necessitate loquitur S. P. lib. de Corrupt., & Grat. cap. xii. & lib. xiv. de Civit. Dei c. 27.

Opp. 4. Debuit creatura innocens, ut perseveraret, suppliciter orare Deum, & auxilium gratiæ humiliter postulare. Ergo gratiam, quæ ad actualem requiritur perseverantiam, non habuit; cum oratio impetratoria sit, & nihil petatur, nisi quod ab aliena liberalitate conceditur. Atque hinc est, quod ex Orationibus Ecclesiæ probat Augustinus efficaciæ gratiæ necessitatem. Prob. ant. ex libello Gelasii adversus Pelagianos, qui habetur tom. iv. Conciliorum Philippi Labbei, ubi Romanus Pontifex ait: *Illam primam conditionis integritatem, dum ita de se fudit, tanquam ipso, qui condiderat, non egeret; nec de perceptis agit gratias, quod nusquam fecisse memoratur; nec pro conservandis quæ sumserat, postulat auxilium, nec ad eum etiam pulsata tentatoris accessu devota concurrat, & consulat, suæque se credit inter prospera voluntati, facile sine presidio Creatoris patuit insidiis deceptoris; & in prævaricationem tracta consequenter illiciti, conditionem præfixæ mortis invenit.*

Resp. dist. antec. Debuit creatura innocens Deum orare oratione gemitus, nego; oratione laudis, concedo. Appello orationem gemitus illam, qua petitur auxilium nondum collatum: orationem laudis, qua de accepto auxilio gratiæ Deo referuntur. Sic pauper stipem postulat gemitu, dum percellitur fame; sed accepta eleemosyna laudat divitem misericordem, petitque ne se in posterum derelinquat. Ergo creatura innocens, quoniam originalem iustitiam, ac bonam voluntatem acceperat ex liberalitate Creatoris, tenebatur animadvertere se divini muneris conservatione indigere: atque in hoc erravit magnopere Adam, & malus angelus; quod prioribus verbis significat Gelasius Papa, dicens: *Dum ita de se fudit, tanquam ipso, qui condiderat, non egeret. Tenebatur insuper omnium donorum largitori humiles gratias rependere: nam beneficiorum oblivisci vitium est ingratitude detestabile: quod damnans Gelasius subdit: Nec de perceptis agit gratias, quod nusquam fecisse memoratur. Tenebatur quoque pulsante tentatione orare, ne divino destitueretur auxilio, quod, etsi præsto aderat, poterat illud Altissimus, qui donorum suorum est Dominus, subtrahere; & ideo addit Romanus Pontifex: Nec ad eum pulsata tentatoris accessu devota concurrat. Quod autem*

creatura innocens teneretur petere gemebunda uberius victricis gratiæ adiutorium, frustra Adversarii ex verbis Gelasii conabuntur nobis insinuare. Persistere non voluerunt Angeli & Adam, quod Dei gratiam in vacuum receperint, *nec de perceptis gratias referendo, nec ut eadem intemerata durarent, suppliciter implorando, ut repetit S. Gelasius paulo infra. Itaque si orassent oratione laudis, & implorassent ut accepta dona intemerata conservarentur, absque prædeterminante gratia perseverassent. Quo argumenti genere utitur Gelasius contra Pelagianos, quasi diceret: Fuit necessaria gratia creaturæ innocenti, ergo a fortiori indiget illa homo lapsus: si illa superbiendo, ac nimium de se fidens in veritate non stetit; quomodo nunc stare præsumat viribus contracta, ac vulnere sauciata lethali? Atque argumentum istud est etiam in Augustini libris usitatissimum. Hæc malo respondere, quam reponere Gelasium diversa ab Augustino sentire.*

Opp. 5. In Augustini libro de Cantico novo cap. 8. habetur: *Quid valeat liberum arbitrium non adjutum, in ipso Adamo monstratum est.*

Resp. (quamvis citatum librum non esse Augustini communiter censeant Critici, quod neque in libris Retract. neque in indiculo Possidii memoretur) id verum esse absque ullo gratiæ versatilis præiudicio. Primo monstratum est in Adamo cum sola gratia indifferente hominem esse in manu consilii sui, posse sive ad ignem sive ad aquam porrigere manum; quum per efficacem gratiam Salvatoris regatur omnipotenti dextera Dei, & quamvis infirmus non tamen deficiat, neque adversitate aliqua superetur. Deinde in Adamo monstratum est, arbitrium non adjutum, scilicet virium suarum confidentia Dei munera persumdans, ac sponte abiciens, & sic propriis viribus relictum, posse tantum peccare; veluti in claudo, qui projiciat omne sustentaculum & cadat, apparet non posse baculo destitutum incedere. Hanc interpretationem tradit apertissime S. P. serm. xi. de Verbis Apostoli, dicens: *Regebat eum ipse qui fecerat; voluit deferere eum a quo factus est: permisit Deus tanquam dicens, deserat me & inveniat se, & miseria sua probet, quia nihil potest sine me.*

Hæc

Hoc modo ergo ostendere voluit Deus, quid liberum arbitrium valeat sine Deo. Perperam igitur exponunt Thomistæ verba Augustini, quasi in Adam monstratum sit, quod sine gratia efficaci non poterat permanere: cum ibi intellicatur arbitrium nedum destitutum gratia efficaci, verum etiam deferens eum a quo factus est, & relictum propriis viribus, abiciens munera Conditoris, fidens sibi ipsi, & parvipendens adiutorium, sine quo non poterat perseverare, potuisset tamen nisi superbendo sibi metipsi maluisset blandiri.

Opp. 6. In statu quoque innocentiae juxta Augustini placita adstrui debet gratuita prædestinatio; Igitur & gratia victrix, ac prædeterminans. Probatur ant. exemplo Christi, qui absque ulla meritorum prævisione electus est: unde Augustinus in lib. de Prædest. SS. cap. xv. inquit: *Est etiam præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ ipse Salvator, ipse mediator Dei, & hominum Christus Jesus.*

Resp. nego ant. Ostendimus enim sup. capite in statu innocentiae prædestinationem fuisse arbitrii mercedem, nunc vero gratiam liberationis, quod accipiendum est de arbitrio gratia Dei suffalto, & de mercede reddenda meritis gratia comparatis, sed gratia versatili, ac propria illius status; nam merita naturalia etiam hominis integri commentia sunt, ut definitum est a Summis Pontif. Pio V. & Gregorio XIII. Ad probat. dico non eandem esse de Christo, & de simplici creatura rationem. Nam Christus primogenitus multorum fratrum, & caput prædestinatorum spectat ad Ecclesiam istam, quam acquisivit sanguine suo: & in unoquoque corpore eadem est vita capitis, & membrorum, in unaquaque Ecclesia eadem gratia Caputis, & Fidelium, qui spiritualem vitam ex eo hauriunt, ac participant. Propterea cum nos efficacibus indegeamus adiutoriis, etiam Redemptori nostro collata sunt, non ob ejus necessitatem, sed propter Ecclesiæ sponsæ suæ participationem, atque ornamentum. Quamquam Augustinus qualem gratiam habuerit Christus expresse non meminit: videtur autem talem esse ejusdem sensum verborum: Sicut Christus ut esset hominum Redemptor, & unionem haberet hypostaticam, nullis præcedentibus meritis creditur præ-

destinatus; ita nos ad gratiam, atque in hac perditionis massa etiam ad gloriam, nullo meritorum intuitu fuimus præordinati. Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam, & regnet quæ regnat Dei gratia, Jesum Christum Dominum nostrum: ait ibidem S. Pater.

Opp. 7. Adversantur traditæ statutum divisioni præclarissimi Ecclesiæ Patres: Fulgentius, qui lib. 11. ad Trasimun. cap. 2. scribit eandem gratiam custodisse angelum a ruina, & reparasse hominem lapsum: Gregorius, qui lib. xv. Moralium cap. xxxii. ad occulta judicia Dei, non ad merita refert, quod ex angelis aliquos sempiterna beatitudine donaverit, alios æternis addiderit cruciatibus: universa denique Ecclesia, quæ vetat anathemate, ne asseramus bonis angelis, & primo homini, si ad ultimum vitæ perseverasset, felicitatem futuram fuisse mercedem, non gratiam.

Resp. Fulgentium gratiam Conditoris, & gratiam Reparatoris eandem appellavisse non quantum ad vim effectricem, sed quantum ad principium, & virtutem Dei omnipotentis, quæ eam impertitur. Constat ex eodem Fulgentio, cujus hæc sunt verba: *Una est in utroque gratia operata, in hoc ut surgeret, in illo ne caderet: in illo ne vulneraretur, in isto ut sanaretur: ab hoc infirmitatem repulit, hunc infirmari non sinxit. Illius esca, istius medicina. Hunc autem quisquis sanum sapit, Filium Dei esse non ambigit, qui est virtus, & sapientia Patris, sapientia immutabilis, virtus inseparabilis.* Quo trahunt, quæso, Thomistæ hunc locum, ex quo contra Arianos probatur, Unigenitum Dei Filium, nedum hominem factum fuisse humani generis Salvatorem, sed etiam, ut Virtus, & Sapientia Patris est, Salvatorem, fuisse angelorum, & consequenter immutabilem Deum & Patris consubstantialem? Hæc sunt egregia pro efficaci gratia testimonia? Si ita est; si eadem gratia quantum ad vim effectricem in utroque statu requiritur, quomodo erit potentior quæ sanat vulnera, & reprimit perduellam concupiscentiam? Et si validior est, quomodo est eadem? Sed lege Fulgentium in lib. de Fide ad

Petrum cap. 3. diserte cum Augustino docentem angelos sanctos non fuisse a Deo majori gratia sanctæ dilectionis cumalatos, nisi postquam aliis cadentibus ipsi propria voluntate steterunt.

Gregorius vero ad inscrutabilia judicia Dei refert, non quod angeli boni steterint, aut mali ceciderint, sed quod Deus noluerit istis ignoscere, atque ad resipiscendum gratiam largiri: quod cum esset omnipotens, poterat si voluisset, & quare noluerit latet in altitudine divitiarum scientiæ suæ. Habet similia S. P. Augustinus lib. xi. de Gen. ad lit. cap. 10. quæ perperam ad se trahunt Adversarii. Quid enim ad illorum causam accedet, si fateamur Deum potuisse angelos desertores convertere, & cur noluerit penes ipsum esse, ut scribunt Gregorius, & Augustinus? Id nullus ratione præditus negat: cur autem uni, non alteri donetur perseverantia, pertinet ad inscrutabilia judicia Dei in hoc tantum statu, in quo uni misericorditer confertur, alteri iuste denegatur: & quare huic conferatur, non illi, cum omnes in massa fuerint perditionis, causa nulla est, præter Dei beneplacitum. Hæc ad illum statum non pertinent, in quo perseverare, aut non perseverare in libero erat arbitrio. Sed age, quandoquidem Magnum Gregorium laudavimus, audias illum hæc lib. v. Moral. c. 28. scribentem; *Mirre autem omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit; ut & qui permanere nollent, ruerent, & qui in conditione persisterent, tanto in ea jam dignius, quanto ex arbitrio starent; & eo majoris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum voluntatis statione fixissent.* Quidnam pro sententia nostra desideras manifestius? Porro & nos fatemur merita bonorum angelorum fuisse ex gratia; sed negamus fuisse ex gratia prædeterminante: unde quod ultimo loco opponebatur, urget Bajum, non Augustini discipulos.

Sunt quædam alia apud Hyacinthum Serri; sed ex dictis prorsus corruunt. Accusat nos antilogiæ, quod gratuita prædestinationis sumus propugnatores; sed angelos gratis prædestinatos quis hujus nostræ sententiæ assertor putavit unquam? Ait providentiam certam esse infallibilitate medicorum; at quis ex nobis in hac providentia,

quæ infirmos spectat, naturam quoque integram comprehendit? Inquit nos statuere scientiam Dei esse causam rerum omnium; verum quis nostrum de omni penitus scientia, atque de æquali in omni eventu causalitate id fatetur? Hæc, & similia eadem exsufflantur, qua proferuntur, facilitate. Istius generis sunt, quæ afferuntur ex historia Congr. de Auxiliis, in qua Molinianus Orator die 22. Novemb. 1605. curavit evertere necessitatem gratiæ efficaciæ ex lib. de Corrupt. & grat. S. Augustini; nam quod Jesuita affirmaverit auxilium prædeterminans non esse necessarium ex dependentia causæ secundæ a prima, verum est: quod ex eo principio asseruerit non opus esse in hoc statu auxilio prædeterminante, falsum est: cum ex eodem Augustini libro demonstraretur hujus auxilii necessitas ex capite infirmitatis. Quæ vero obijciunt alii Thomistæ ex ratione primi moventis, & indifferentiæ creaturarum, fuerunt omnia superius refutata, neque opus est recudantur hoc capite, in quo nimis forte ob Adversariorum meorum dignitatem lectores defatigavi.

C A P U T X.

Sit ne scientia futurorum contingentium, de quibus pertractatum est, appellanda juxta consuetudinem Scholasticorum Scientia Media.

PRimo hujus libri cap. diximus scientiam Dei comparate ad possibilia appellari in Scholis scientiam simplicis intelligentiæ, seu, ut vocant aliqui, naturalem: connotative vero ad res in aliqua temporis differentia existentes, scientiam visionis. Inter res possibiles, atque existentes sunt aliquæ, inquit Ludovicus Molina in Concordia quæst. xxiii. art. 4. quæ non sunt quidem absolute futuræ, essent tamen, si aliqua poneretur conditio, v. g. si Tyrii, ac Sidonii Christi virtutes, ac signa vidissent, ad illum fuissent conversi; Si Deus in tali circumstantia peccantem ad resipiscendum vocabit, aget is certocertius poenitentiam: quæ dicuntur futura conditionata, & a Deo certissime prævidentur, ut vidimus in cap. ii. prop. 3. Ergo quemadmodum inter possibilia, & absolute futura mediant conditio-

tionata; ita inter scientiam *simplicis intelligentiæ*, quæ spectat ad possibilia, & scientiam *visionis*, quæ refertur ad res existentes, & absolute futuras, mediat scientia conditionatorum, quæ appellatur *scientia mediæ*. Rejiciunt hanc Thomistæ, quod nulla res percipi possit futura, nisi a Deo causæ secundæ prædeterminentur, & prædeterminatione supposita non possunt evenire; & consequenter affirmant quælibet futura a Deo cognosci per scientiam *visionis*. Quod si quæras, quomodo dari possit decretum efficax, ac prædeterminans, & nihilominus res non sint absolute futuræ; respondent id esse, quoniam circa futura conditionata datur decretum efficax, & absolutum ex parte Dei, sed conditionatum ex parte objecti.

Neque aliter sentiunt circa decretum Scotistæ, sed physicam prædeterminationem negant tamen, cum decretum divinum a præmotione sejungant; nam licet antecedens, extrinsecum voluntati creatæ censent omnino. Nostrates vero, qui gratiam prædeterminantem in hoc statu defendunt, sed necessariam non putant pro statu innocentiae, neque prædeterminationem admittunt ad opera naturalia, neque ad *materiale* peccati, in his omnibus scientiam mediæ profitentur, eam duntaxat relegantes ab operibus supernaturalibus status naturæ lapsæ; de quibus postmodum. Quidam arbitrantur futura conditionata, neque ad scientiam *visionis* pertinere, quod nullum extet de his decretum; neque ad scientiam *mediæ*, quod istiusmodi futura non sint diversa a rebus possibilibus, nisi rationis nostræ figmento, ac nomine tenus; ideoque spectent ad scientiam naturalem, sive *simplicis intelligentiæ*. Atque hæc sententia & Thomistis, & Molinianis adversatur, & sive prædeterminationem defendas, sive rejicias, a vocabulo scientiæ *mediæ* semper abhorret: ut præ ceteris præstat in promptuario divinæ Providentiæ vir eximius, & apud Hispanos Augustinenses celeberrimus Joseph a Villanova. Vides, ut arbitror, ab explicatione hujusce vocabuli *scientiæ mediæ* quæstionem istam pendere, ideoque de nomine, non de re disceptari. Sed meam de hac re sententiam excipias.

PROPOSITIO I. Si accipias scientiam mediæ pro certa præscientia futurorum ordinem.
R. P. Berti Theol. T. I.

dinis naturalis, sive supernaturalis in statu naturæ innocentis, necnon operum malorum ejusdem status absque ullo prædeterminante decreto, admitto vocabulum *scientiæ mediæ*.

Assentiuntur huic propositioni quotquot pro diversitate auxiliorum in utroque statu nobiscum pugnant. Et prob. Neque ad opera naturalia, neque ad supernaturalia naturæ integræ, neque ad peccata debet admitti decretum prædeterminans. Ergo hæc non in decreto prædeterminante, sed tantum per scientiam mediæ præcognoscuntur.

PROPOSITIO II. Præscientia peccatorum in statu naturæ lapsæ spectat ad scientiam *visionis*, non ad scientiam, quam vocant *mediæ*.

Negant id qui nobiscum prædeterminationem ad *materiale* peccati rejiciunt, dicentes: Deus non prædefinit *materiale* peccati, ergo non prævidet peccata in decreto prædeterminante, sed per scientiam *mediæ*. Verum peccata non sunt objectum *scientiæ mediæ*, quoniam non prædefiniuntur, sed alio ex capite. Necessaria est in hoc statu, ut actu vitentur peccata, gratia ab intrinseco efficax; hanc Deus aliquibus elargitur, aliquibus denegat; qui hac gratia privantur, possunt quidem per auxilia indifferenter moventia sese continere a peccatis, sed ob prædominantem cupiditatem, nisi efficaciter adjuventur, libere in scelera prolabantur. Jam vero sic argumentor: Quod prævidetur a Deo sub conditione inferente, non est objectum *scientiæ mediæ*, sed *scientiæ visionis*: Peccata in statu naturæ lapsæ prævidentur sub conditione inferente: Igitur non sunt objectum *scientiæ mediæ*, sed *scientiæ visionis*. Negant minorem quidam ex nostris, propterea quod denegatio gratiæ efficacis non est conditio inferens peccatum, cum ideo quisquis peccet quia vult, non quia denegatur illi beneficium indebitum; & id quidem verum est; sed ego non constituo conditionem inferentem peccatum in denegatione gratiæ efficacis; sed illam conditionem statuo in ipsa libera voluntate affecta prædominantibus cupiditatibus, & tali pondere concupiscentiæ, ut sola gratia victrice possit molliri. Quare ita minorem illam sic probō. Peccati vulnus, vesana cupiditas, perduellis concupiscentia est conditio inferens peccatum, ut sancta delectatio, & gratia victrix est conditio

inferens meritum, tametsi voluntas peccet quia vult, & meretur, quia gratia illi dat velle; sed in statu naturæ lapsæ præscientia meritorum pertinet ad scientiam *visionis*, quia prævidentur sub conditione gratiæ prædeterminantis: Ergo in statu naturæ lapsæ præscientia peccatorum spectat ad scientiam visionis, quoniam in hoc statu peccata prænoscentur sub conditione voluntatis ad malum cupiditate vehementi inclinatæ, & quæ libere quidem, sed certissime labitur, nisi gratia prædeterminante adjuvetur.

PROPOSITIO III. Si accipiatur *scientia media* pro cognitione conditionatorum, quæ non sit neque scientia *visionis*, neque scientia *simplicis intelligentiæ*, neque in præsentis statu, neque in statu innocentiae locum habeat.

Ita Joseph a Villanova disp. II. dub. x. cap. 4. & dub. XI. cap. v. & dub. XII. & probatur. Futura, quæ reipsa non erunt, sed forent aliqua posita conditione, non sunt futura, sed possibilia: Possibilia sunt objectum scientiæ naturalis, sive *simplicis intelligentiæ*: Sunt ergo objectum huius scientiæ etiam futura, quæ non erunt reapse, sed forent hac, aut illa posita conditione. Probatur major: S. P. Augustinus lib. XXVI. contra Faustum cap. 4. ait: *Omnia, quæ vere futura sunt, sine dubio fient: si autem facta non fuerint, futura non erant.* Atque futura conditionata non erunt: Ergo non sunt vere futura, sed possibilia duntaxat.

Respondent Adversarii ex hoc evinci tantummodo quod non sint futura absoluta, non autem quod non sint futura conditionata. At sic persisto. Futura conditionata non sunt absolute futura, sed tantum dependenter a conditione: Conditio non est futura, sed tantum passibilis: Ergo futura conditionata non sunt futura, sed possibilia. Rursus aut ponetur illa conditio, aut salummodo potest poni: Ex quo conditio aliqua ponenda sit actu, redditur res futura absolute: Igitur ex eo quod poni quidem possit, sed ponenda non sit, remanet res conditionata tantum possibilis. Item ut transeat res futura de statu possibilitatis ad statum *futuritionis* non sufficit conditio tantum possibilis: quomodo enim quod in se *futuritionem* non habet, illam potest rebus

tribuere? Tandem in idea, ac perceptione rei futura venit id quod aliquando erit: Conditionata aliquando non erunt: ergo nequeunt appellari vere, ac proprie futura.

Thomistæ, qui putant cognitionem futurorum conditionatorum spectare ad scientiam *visionis*, respondent eadem evadere futura per decretum absolutum ex parte Dei, conditionatum ex parte objecti. Moliniani contra, qui arbitrantur pertinere ad scientiam *mediam*, inquirunt transire de statu possibilitatis ad statum futurorum per potestatem causæ liberæ, cui præsto sint omnia requisita ad agendum, aut *transitu*, ut quidam dicunt, *objectivo*, sed non reali.

Verum gratis ista dicuntur. Ut enim omittam, quæ contra ejuscemodi decreta partim absoluta, partim vero conditionata, quamplures opponunt; nos lib. 2. cap. 3. & hoc rursus, in quo versamur, cap. 1. ostendimus decreta, aliæque divina attributa dici tantum connotative, & comparate ad objecta: quare nullum decretum ex parte objecti conditionatum potest excogitari, & absolutum ex parte Dei: sed quaecunque decretum, quum sit aliquid connotivum, aut absolutum, aut conditionatum est undequaque. Accedit, esse quidem in Deo decretum causas liberas, & necessarias juxta singularum conditionem præmovendi; sed liberas Deus nequaquam prædefinit, nisi in ordine ad opera supernaturalia; quæ præmotio non infert certam rerum *futuritionem*, sed complet tantum, perficitque potentiam, ut pro suo arbitratu prodire valeat in actum.

Minus vera est opinio aliorum, qui docent conditionata fieri in suo genere futura per possibilitatem causæ liberæ; in qua, donec manet indifferens, nihil certo potest comprehendi, nisi facultas agendi, vel non agendi. At hæc indifferens potentia non potest esse medium cognoscendi aliquid, præterquam possibilitatem eventuum, in causa quippe indifferenti, nisi aliud addatur medium, nihil, omnium consensione, dignosci potest infallibiliter. Esse autem objectivum in mente Dei nihil addit rebus, nisi cognitionem illarum, prout sunt in se. Quod si dicant aliqui extrahi futura conditionata a statu possibilitatis per decretum quod non est, sed potest esse; facile mihi

mihī erit reponere, Decretum quod potest esse constituere rem possibilem, sed non futuram: alias enim quaecunque possibilia essent futura conditionata, cum non repugnet horum prædefinitio ad decretum.

Habes ex dictis posse etiam negari scientiam *mediam* ab iis, qui rejiciunt prædeterminationem. Nam futura absoluta possunt a Deo videri in determinatione libera voluntatis, ut diximus cap. vi. & conditionata in comprehensione omnium possibilibus; quarum prima est scientia *visionis*, altera *simplicis intelligentiæ*. Neque his repugnant, quæ definivimus cap. ii. Prop. 3. Deum conditionata prævidere, ac prænunciare, ut constat exemplis eo loco productis: quandoquidem prævidentur per scientiam naturalem, & pronunciantur sub aliqua conditione: quæ cum sit possibilis, & non futura, non extrahit eventum a genere possibilibus. Quamquam si absolute conditionata futura prænunciantur, complectitur divina prædictio, præter eorum possibilitatem, etiam aliquid actu existens. In exemplo sit: Si David commorabitur in urbe Ceila, tradent eum cives. Duo istic divinæ scientiæ objecta occurrunt, proditio David, quæ possibilis est, & cognoscitur per scientiam *simplicis intelligentiæ*; & pravus Ceilitarum animus, quem Deus comprehendit per scientiam *visionis*.

At nonnihil ingerit difficultatis genus aliud prædictionum, quæ in sacris literis occurrunt, in quibus aliquid prænunciatur, nec tamen intercedit aliqua conditio inferens, cujus causa possint ad scientiam *visionis* quodammodo pertinere. Dum enim Eliseus Regi Israel ait; *Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem*; ut habetur lib. iv. Regum cap. xiiii. 19. liquet conditionem illam percussione terræ esse prorsus indifferentem, ac disparatam, & nullatenus cum Syriæ everfione connecti. Quare verificari nequit divinum effectum, nisi ad scientiam, quam dicunt *mediam*, confugiamus.

Verum etiam in his illa duo, quæ diximus, reperiuntur, idest, pravus affectus Regis Joas spectans ad Scientiam *visionis*, & everfio Syrorum pertinens ad *simplicem intelligentiam*. Mandans enim Propheta,

ut Joas percuteret jaculo terram, ostendit hoc signo, nequaquam Deum velle extremam Syriæ everfionem, quod Joas non declinans a peccatis Jeroboam parum fideret in virtute omni Dei sui. Principio enim Eliseus ait; *Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam*, demonstrans Deum quidem ad redigendos in potestatem Israelis Syros omnes futurum fuisse paratum, si Rex Joas nullum malum fecisset in conspectu Domini, fidenterque pugnasset. Mox ostendens diffidentiam torporemque Regis ait: *Percute jaculo terram*. At Joas leviori ictu, tribusque tantum vicibus terram percussit, stetitque illico. Quod si non in eum diffidentia, fractusque animus irrepsisset, incessanter, fortiterque jaculando perstitisset ad nutum saltem prophetæ. Qui propterea contra Regem iratus inquit, quod si pluribus ictibus terram concussisset, subacta omnino, ac everfa esset Regio Syrorum. Itaque Elisei prædictio parabola quædam fuit, qua Regis Joas redargueret inertiam, pravumque animi temperamentum: quod proinde fuit scientiæ *visionis* objectum.

Præterea, ut ad principia sua revertatur disputatio, si futuram Syriæ everfionem ad naturalem rerum ordinem dixeris pertinere, fateor absque decreto ullo prædeterminante fuisse præcognitam, ut priori propositione dictum est. Si vero reponenda sit inter futura ordinis supernaturalis, quod Syria bello vastata foret in Dei cultum, ac religionem captivanda; necesse erat, ut Regis Joas prædefinirentur actiones, eique gratia victrix daretur, qualem forte habuisset, nisi se omnibus peccatis Jeroboam coinquinasset; ut dicam proximo cap. xii. de habitatoribus Corozain, & Bethsaidæ.

CAPUT XI.

Futura supernaturalis ordinis ad statum nature lapsæ pertinentia prævidet Deus in absoluta illorum prædestinatione.

EST itaque scientia *Media*, missis vocabulorum ambagibus, præscientia futurorum independentem ab omni decreto prædeterminante: cumque plures Societatis Jesu Theologi decretum istud etiam ab in-

firmitatis statu amoveant ; quod putent omne antecedens absolutum , & necessarium humanam evertere libertatem , propugnant acerrime scientiam *mediam* contra omnes Augustinianos , ac Thomistas , qui junctis tandem dexteris contra Moliniana scita *foedus* ineunt .

Adeo sibi de Scientiæ *Mediæ* inventione complacuit Molina , ut in sua Concordia membro ult. , minime veritus sit affirmare se omnium mortalium primum veram conciliandi cum Gratia libertatem adinvenisse rationem , quæ latuit Augustinum summum illum divinæ gratiæ Magistrum , ac defensorem . *Quæ si tradita fuisset* , inquit , *tempore Augustini , aut ab eo fuisset exposita , cum fuisset obviam hæresibus Pelagianorum , & Lutherano- rum , nec tam multi ex Massiliensibus , & Gal- lorum Episcopis ad hæresim defecissent* . Ipsi tamen auctori suo hæc Scientia *media* visa est principio suspecta , timebatque editas de illa elucubrationes publici juris facere , ut scribit 1. p. disp. vii. cap. 1. Herice , quod & ingenue de seipso fatetur Fonseca lib. vi. Metaphys. cap. 2. qu. 4. At Franciscus Suarez , ne Molinianum Commentum damnetur a veterum studiosis prætextu novitatis , lib. 2. de Scientia cap. 3. ait Scientiam *mediam* ab antiquioribus Scholasticis fuisse traditam sub nomine scientiæ *simplicis* , & *visionis* , atque pro eadem stare Sanctissimos Ecclesiæ Patres . Quamobrem in Schola Medistarum primum aperte dogmata S. Augustini rejici , deinde ad Molina sensa detorqueri cœperunt , quamcitius , si superis placet , se tantum Augustini mentem assecutos jactitabunt .

Illud itaque extra dubium est Scientiam *Mediam* fuisse traditam a Semipelagianis , & ab Augustino improbatam ; quod constat ex Epistolis SS. Prosperi , & Hilarii . Nam asseriebant Pelagiani , inquit Prosper , *tales perdi , talesque salvari , quales futuros illos , si ad longiorem servarentur ætatem , scientia divina præviderit* , & parvulos absque baptismo morte abripi , quod Deo cognitum fit , fuisse si diutius viverent peccaturos : voluisse etiam Christum apparere , & prædicari hominibus Scientiam suam , *quando sciebat , & ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri* . Quibus victi testimoniis Jesuitæ in rescripto publicato Romæ , dum gravissima agitareetur controversia , hæc ingenue

confessi sunt : *Verum est quod Patres Prædicatores evulgarunt , videlicet etiam ipsos Massilienses Semipelagianos hanc scientiam mediam docuisse , quod bene inferunt ex illis verbis Hilarii in Epistola ad Sanctum Augustinum : Cum autem dicitur eis , quare aliis vel alicui prædicetur , quod aliquando pene omnibus , sicut nunc aliquibus prædicatum non sit , dicunt id præscientiæ esse divinæ , ut eo tempore , & ibi veritas annunciaretur , quando & ubi prænunciabatur esse credenda* . Idem nomine Societatis confessus est P. Cobos anno 1601. in responsione ad quandam Propositionem xiv. apud Censores a Sede Apostolica deputatos . De quibus consule erudita scripta Jo. Gonzales , Thomæ de Lemos , Hyacinthi Serry , & qui omnia collegit , & Historiæ Congregationis de Auxiliis amplissimam suppeditavit materiam , Gregorii Nunnez Coronel Augustiniani præfatae celeberrimæ Congregationis Consultoris , & Secretarii , cujus autographa servantur in Bibliotheca Angelica urbis , & in Cœnobio Montis Georgii .

Neque Pelagiani Scientiam *Mediam* adinvenere , sed acceperunt a superiorum sæculorum hæreticis Arianis . Qui , ut refert Alexander Episcopus Alexandriæ in Epist. quæ habetur in Actis Nicænæ Synodi , & Theodoretus lib. 1. Ecclesiasticæ Historiæ cap. iv. asseriebant Christum Dominum ex omnibus fuisse præelectum , quod Deus , *eum præscientia , & præsentione prænovisset neutiquam ipsum aspernaturum* . His reciprocam reddit echum Molina 1. Conc. quæst. 23. art. iv. ut evidentissime demonstrat Cardinalis Gotti Qu. vi. de Scient. futur. Cond. Dub. 3. §. 1. & Didacus Alvarez disp. vii. de Aux. n. x.

Hæc non ideo dicta sunt , ut in Semipelagianis Scientiam *Mediam* damnatam esse quisquam suspicetur . Non sum tali ingenio erga Theologos de Ecclesia optime meritos : neque immemor sum eorum , quæ scripsi sexto cap. præcedenti . Imo duplex oppono Medistas inter , ac Semipelagianos discrimen . Primum est , Semipelagianos affirmavisse initium fidei esse ex nobis , neque veram Christi gratiam ad primum conatum , fideique primordia credidisse necessariam : cum Medistæ gratiam Christi , licet non prædeterminantem , etiam ad primum bonæ voluntatis motum requirant . Alterum vero est,

est, quod Semipelagiani causam prædestinationis ad gratiam contendebant esse illa opera parvulorum, quæ nunquam futura erant, quod Catholici defensores Scientiæ *Mediæ* nusquam aut ore, aut calamo tradiderunt.

Quamvis hæc vera sint, & de Scientia *Mediæ*, donec accedat iudicium Ecclesiæ, nihil possimus temere definire; distinguenda est tamen in Semipelagianis duplex causa, cur illam scientiam adtribuebant. Prima causa est, ne videretur Deus iniquus, & personarum acceptator, si ex duobus parvulis pariter originali obnoxiiis peccato unum, non alterum prædestinaret: quod ne sequeretur, asseriebant unum, non alterum eligi intuitu meritorum, quæ facturi essent, si vixissent: id vero de prædestinatione saltem ad gratiam Moliniani non audent proferre. Secunda causa est, ne prædestinatione antecedenter efficaci fatalis induceretur necessitas: & propter hanc causam non solum *Mediæ* Scientiam *Mediam* tuentur, verum etiam in dies veteres Semipelagianorum repetunt querimonias, quod prædestinatione beneplaciti, & gratia victrice liberum tollatur arbitrium.

S. P. Augustini in hac controversia quanti facienda sit auctoritas, manifestum est ex decretis Pontificum, & Sanctorum Patrum testimoniis, qui ejus doctrinam plenis calculis probaverunt, ut dicam in Prothectoria libri vi. Sed quantum ad questionem hanc propius accedit, cum in Congregatione de Auxiliis ageretur, præcepit Clemens VIII. ut ad mentem Augustini discuteretur, quod is viginti annorum spatio pro Gratia Dei contra Pelagianos dimicaverit, & eo Duce egerit acies Catholicæ Ecclesiæ triumphum: & nihil prætermiserit coram, quæ ad præsentem pertinent controversiam. Quæ in Historia Congreg. de Aux. lib. v. cap. 1. P. Meyer, sive personatus cognomine Theodori Eleuterii ingenue fatetur. Atque hinc est, quod Scientia *Mediæ*, ut a Molina traditur, cum repugnet Augustino, teste eodem Molina Qu. xxiii. Conc., etiam decreto Claudii Aquavivæ Præpositi Generalis amplissimæ Societatis Jesu anno 1613. fuit improbata: eamque rejiciunt Azorius, & Henriquez, alique ejusdem Societatis viri docti: ut dicam agens de Gratia efficaci. Pertinet

vero ad præsens institutum hanc Scientiam *Mediam* refutare, & ea resolvere, quæ in ejus munimentum congersere Moliniani.

PROPOSITIO: Deus videt futura libera ordinis supernaturalis, quæ spectant ad statum naturæ lapsæ, dependenter ab efficaci decreto non per Scientiam *Mediam*.

Non iisdem principiis nos hanc *Mediam* Scientiam depellimus, quibus utuntur Thomistæ, sed hoc uno, quod & ipsi approbant, ducto ex necessitate gratiæ efficaci, quam in hoc statu ad omne opus salutare credimus necessariam. Itaque Propositio hæc ratione fulcitur. Ea tenus prænosceret Deus futura ordinis supernaturalis per Scientiam *Mediam*, & independentem ab omni decreto efficaci, quatenus non statuisset hominibus lapsis conferre efficacem gratiam, sed quandam generalem, & arbitrii pedissequam cujus efficientia ab humana voluntate ipsam gratiam determinante penderet: atqui Deus hominibus lapsis decrevit misericorditer largiri gratiam victricem, sine qua nunquam vulnerata per culpam Adæ libertas opus efficeret salutare: Ergo Deus prævidet futura supernaturalia hujus status, non per Scientiam *Mediam*, sed in absoluto, & efficaci suæ voluntatis decreto. Major propositio certa est; quando enim aliquid cognoscitur sub conditione inferente, & ad unum determinata, certum est ad Scientiam *visionis*, non ad *mediam* spectare, quemadmodum veritates istæ; si lumen fulgeat, si dies elucescat, si aperiantur fenestræ, illuminabitur aula; si gravi vulnere hominis præcordia confodiantur, corruet mortuus; si aeris nubes valido aquilone perdantur, cessabunt pluviae, & alia effata istiusmodi. Efficax autem Decretum, gratia victrix, ac prædeterminans est conditio inferens, & consequenter objectum aufert Scientiæ *mediæ*.

At minorem propositionem probaturi sumus ubi de Gratia disputabitur efficaci. Nunc quædam, ne in primo limine Candidati vacillent, accuratius postmodum expendenda, subjiciam. Appellatur Itaque Dei Gratia supernaturalis quædam vis nobis Dei liberalitate collata, unde omnes sanctæ cogitationes, & omnes motus bonæ voluntatis proveniunt: quæ definiri potest verbis Augustini lib. 4. contra duas Epist. Pelagianor. cap. 5. *Gratia est inspiratio dilectio-*

nis, ut cognita sancto amore faciamus. Hæc vero, quantum ad præsens institutum attinet, absolute efficax est, quando vincit, ac superat omnem cordis obdurationem, & facit, ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati. De qua sane gratia inquit S. P. Aug. de Prædest. SS. cap. viii. *Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Præstat vero hanc appellare absolute efficacem, quoniam tam valida delectatione trahit, ut contranitens concupiscentia superetur, & voluntas infalibiliter, libere tamen, & cum indifferentia potentiae ad oppositum, sequatur vocantem; & quoniam tali gratiae, quæ ex nolentibus volentes facit, nunquam liberum resistit arbitrium. Est tamen aliud genus gratiae, quæ allicit quidem quantum in se est, tribuitque potestatem recte, sancteque operandi, si tamen obex pravæ affectionis removeatur, quam placet appellare efficacem relative; quoniam hæc comparate ad varias hominum affectiones & efficax, & sufficiens tantum nuncupatur. Nam si carnalis delectatio, cui humana voluntas obstringitur, illius gratiae delectatione prævaleat, frustratur hæc suo effectum, & redditur inefficax; & hæc est gratia sufficiens, cui liberum arbitrium quamfrequenter resistit. Quod si sancta delectatio carnalem superat concupiscentiam, reapse effectum sortitur, & victrix est, ut dicitur ab Augustino. Non enim peccator minori concupiscentiae pondere pressus indiget vividissima illa inspiratione dilectionis, quæ a nullo duro corde respuitur, sed satis est si talem habeat, quæ pugnantis concupiscentiae motus retundat. Quamobrem hanc gratiae arbitramur esse œconomiam; ut primo homini tale collatum fuerit adiutorium, quod generali quadam delectatione integram ejus mentem alliciendo daret posse non peccare, posse non mori, posse bonum non deserere; ut docet cap. xii. de Corrept. & Grat. S. P. August. Nunc vero gratia determinatam quoque delectationem inspirat, quæ si fortis sit admodum, & tam vivida, ut quælibet cordis duritia auferatur, est gratia efficax absolute: si non sit tantæ vividitatis, atque intensioris pro varia affectione voluntatis, cui confertur, modo effectum consequetur,

eritque efficax, modo effectum frustrabitur, eritque inefficax; quamquam inspiret sanctam delectationem ad bonum in particulari, & sit ex suis intrinsecis sufficiens ad producendum opus salutare.

Ergo necessitatem victricis gratiae, quæ talis sit saltem comparate ad cordis nostri duritiam, ostendit primum divina Scriptura; quæ non ab humana voluntate, neque a divini auxilii cum ipsa voluntate temperamento, sed ex modo operandi ejusdem gratiae repetit efficaciam. Hujusmodi sunt verba Apostoli ad Philippenses ii. *Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.* Et Ezech. 36. *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiat, & operemini.* Quæ postrema verba exponens S. P. Augustinus in lib. de Grat., & lib. arbitrio cap. 16. ait: *Ille facit, ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati.*

Idem probant Orationes Ecclesiae, quibus non auxilium solum, sine quo agere non valemus, sed illud etiam continuo imploramus, quo actu velimus, & quod possumus exequamur. His enim supplicationibus orat Sancta Mater Ecclesia: *Fac nos, quæsumus Domine, semper tuis obedire mandatis: Fac nos amare quod præcipis: Quod immerito contulisti, propitius exequaris: Tribue quæsumus, ut ad promissiones tuas sine offensione curamus: Tua medicinalis operatio tuis semper faciat inherere mandatis, &c.* Hæc frustra a Deo peterentur, si mandatis inherere, currere, exequi, amare a determinatione nostra penderet. Profus in hac re, inquit S. P. lib. de Dono Persev. cap. 7. *non operosas disputationes expectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem: orat ut credentes perseverent: Deus ergo donat perseverantiam usque in finem.*

Si vero Augustiniana Scripta volvamus, testimonia occurrent ad rem nostram innumera. *Questio, quæ inter nos agitur, ait S. P. in Epist. ad Vitalem, est utrum hæc gratia, quoad effectum, præcedat, an subsequatur hominis voluntatem; hoc est, ut plenius id eloquar, utrum ideo nobis detur, quia volumus, an per ipsam etiam Deus efficiat, ut velimus.* Et de Corrept., & Grat. cap. xii. *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humane, ut indeclinabili-*
ter,

ter, & insuperabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret. At plura alibi exscribam, & ab Adversariorum circumventionem tutabor.

Advertendum est interim complures Patronos Scientiæ Mediæ repetere gratiæ efficaciam ex eo, quod illam misericors Deus largiatur in aliquibus circumstantiis, in quibus prævidet humanam voluntatem sibi vocanti, & excitanti obtemperaturam: & hac ratione per Scientiam mediā dirigi putant absque gratia victrice totius prædestinationis nostræ negotium. Illam gratiam in his loci, ac temporis circumstantiis collatam *Congruam* appellant, eamque fatentur nunquam effectu proprio frustrari. Hi nimirum præter sufficiens auxilium, quod ad sit omnibus, istud speciale addunt, quo Molinianam Sententiam liniunt pigmento, & veluti arte gladiatoria nobiscum ludunt. At perperam. Etenim S. P. Augustinus Hom. xxiii. inter L. docet, efficaciam gratiæ minime a circumstantiis naturalibus esse petendam; sed gratiæ donum esse, si improbis meditantibus scelera deest locus, ac tempus, si non adest suasor malorum, si præsto sit, qui ad bona opera hortetur. Hoc utique modo, vocat ille qui disponit omnia suaviter, prout videt unicuique congruere: hanc gratiam, si lubet, *Congruam* dicamus: sed in omnibus circumstantiis divinam fateamur præordinationem, qua Deus pro suo beneplacito definivit ita vocare, & hominum voluntates allicere, ut infallibiliter sequatur vocantem; itaut opportuna huius, illiusve circumstantiæ occasio non sit divinæ prædefinitionis causa, sed effectus. Et quod maximum est, in lib. de Prædest. SS. cap. 2. S. P. exemplo Pauli longiori oratione demonstrat etiam in oppositis circumstantiis Deum quandoque gratiam largiri: ille enim alienus a fide, quam vastabat, eique vehementer adversus repente est ad illam gratia potentior conversus, convertente illo, cui hoc ipsum facturo per Prophetam dictum est: *Tu conversus vivificabis nos: ut non solum ex nolente fieret volens, verum etiam ex persecutore, persecutionem in ejus fidei, quam persequabatur, defensione pateretur.* Ex quibus efficacis gratiæ necessitas, quantum ad præsens assertum necesse est, comprobatur. Omnia vero, quæ hucusque diximus, ad hanc reducuntur synopsis. Eget homo la-

pfus auxilio ab intrinseco efficaci: istud a decreto absoluto, atque a divino beneplacito in nos derivatur: quidquid ab huiusmodi pendet decreto non est objectum Scientiæ mediæ. Ergo opera supernaturalia hominis lapsi per scientiam mediā non prænoscentur.

Addam aliqua ex Augustino momenta, in quibus expresse de futurorum agitur præscientia. Ac primum sit: Prævidet Deus peccatorum conversionem, & cetera opera meritoria, tamquam dona sua, & veluti opera a se principaliter facienda: sed dona sua, & opera a se facienda prævidet Deus in sua prædestinatione, sive absoluto decreto. Ergo in sua prædestinatione, in suo decreto videt Deus conversionem peccatorum, & cetera opera meritoria. Ita S. P. lib. de Prædest. SS. cap. x. *Prædestinatione quippe ea præscivit, quæ fuerat ipse factururus.* Et de Dono Persev. cap. xvii. *Si nulla est prædestinatio, quam defendimus, non præsciuntur a Deo Dei dona:* Et ibidem: *Quod si dantur, & ea se daturum esse præscivit, profecto prædestinavit.*

Præterea Semipelagiani contendebant, ut constat ex Epist. Hilarii, præscientiam conditionatorum independentem a divina prædestinatione traditam quoque fuisse ab Augustino Epist. ad Porph. 42. n. 102. ubi scripserat: *Si tantæ potestatis fuisset Pythagoras, ut ubi vellet, & quando vellet, sua dogmata predicaret, & si haberet etiam cum ea potestate summam rerum præscientiam, nusquam, & nunquam appareret, nisi ubi & quando sibi homines credituros esse prænosceret.* Et infra: *hoc solum eis brevitatis gratia in huiusmodi questionis disputatione dicamus, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos predicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri.* Quem locum in patrociniū scientiæ mediæ produxerunt Patres Societatis Jesu in disputatione xxxiii. habitā coram SS. D. N. Clemente VIII. eumque ad Scientiam hanc mediā confirmandam validissimum putat Franc. Suarez lib. 1. de Gratia Prolog. 2. cap. 3. At S. P. lib. de Prædest. SS. cap. 9. hæc ex adverso respondet: *Cernitisne me sine præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincendæ paganorum infidelitatis, qui hanc ob-*
cerant

cerant questionem, sufficere videretur? Quid enim est verius, quam præscivisse Christum qui, & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato sibi Christo, a seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, idest, utrum tantummodo eos præscierit, an etiam prædestinaverit Deus, querere, atque differere tunc necessarium non putavi. His autem docet Augustinus se utique tradidisse scientiam conditionatorum, sed absque præiudicio latentis consilii Dei, sive in prædestinatione ad fidem, & in proposito voluntatis suæ ante mundi constitutionem. Quod scientiæ mediæ omnino est peremptorium.

Neque ullius momenti est, quod ait citato loco Suaresius, S. Patrem priorem sententiam de Præscientia Dei antecedente decretum potius confirmasse, dicens: *Possset etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem, eo vel maxime quod Augustinus cit. Epist. 502. scribit noluisse Christum apparere infidelibus: quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse præscivit: quæ verba accipi non possunt de præscientia consequente decretum, cum Deus neminem eligat ad non credendum. Non, inquam, hæc dici possunt. Quis enim non videat ea verba: Possset etiam sic dici, &c. completi electionem eorum, qui prædestinati sunt ante mundi constitutionem? Quis non percipit referenda esse ad ea, quæ S. P. scripserat citata Epist. nulla tunc facta mentione prædestinationis, quam exorta Pelagiana hæresi laboriosius explicare oportebat? Quis non acquiescat, posteaquam Augustinus admonuit, se loquutum absque præiudicio latentis consilii Dei? Quis non miretur Suaresium non advertisse ea, quæ sequuntur: *Tunc satis erat breviter esse dicendum excepta altitudine sapientiæ, & scientiæ Dei, & si ne præiudicio aliarum causarum?* Quis non sentiat refutari ab Augustino Semipelagianorum objecta, non confirmari? De infidelitate autem plurimorum, non eadem ratio est, ac de fide: illius causa est sola voluntas, & gratia: de illa stat sine prædestinatione præscientia, in ista prævidet Deus quidquid est ipse factururus. Sed & infidelitas, si Deus subtrahat auxilium efficax, vi-*

detur absque ulla scientia mediæ, ut dixi cap. præc. propos. 2. Quapropter inutilis est Suaresii argumentatio, & contra eum retorquetur.

Tandem S. P. Augustinus, cum illi a Semipelagianis objicerentur quædam testimonia veterum Patrum, qui operum præscientiam independentem a prædestinatione, & efficaci divinæ voluntatis proposito videbantur tradidisse; libro de Dono Persev. cap. 18. respondet, illos præscientiæ nomine designasse prædestinationem: *Quid ergo, inquit, nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei Tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere?* Sed præscientia prædestinationi subnixa, non est illa, quam appellant scientiam mediæ, hæc enim prædestinationem antevertit, & nullum decretum supponit, nisi conferendi omnibus, & singulis gratiam versatilem, in qua nihil potest certo præsciri, neque discretio aliqua unius præ alio contineri. Igitur rejicit Augustinus scientiam conditionatorum: qualem propugnant Medistæ.

C A P U T XII.

Solvuntur ea, quæ obtrudunt Defensores scientiæ mediæ.

Primo ita arguunt adversarii. Deus prævidit futuram conversionem Tyrionum, ac Sidoniorum independentem ab omni conditione inferente. Ergo vidit per scientiam mediæ. Probat. antec. Matth. xi. 21. ita Christus increpat Corozaitas, & Bethsaitas: *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere, & cilicio poenitentiam egissent.* Itaque vidit Deus futuram conversionem Tyrionum, ac Sidoniorum sub ea gratia, quam habuerunt Corozaitæ, ac Bethsaitæ: sed gratia, quam habuerunt Corozaitæ, & Bethsaitæ non fuit efficax, & conditio inferens. Ergo Deus non prævidit futuram conversionem Tyrionum, ac Sidoniorum, dependenter a conditione inferente, & a decreto, auxilioque efficaci.

Resp. nego consequentiam: futura quippe conversio Tyrionum, ac Sidoniorum, cum sit conditionata, spectat, ut diximus

cap.

cap. x. prop. iiii. ad scientiam *simplicis intelligentiae*, qua Deus vidit possibilem conversionem ad fidem in Tyriis, & Sidoniis, si apud eos facta essent signa, ac prodigia, quæ patrata fuerant apud Corozaim, & Bethsaidam. Harum autem urbium cives idcirco Christus increpat, quoniam obstinati erant, pervicaces, obdurati, & resistebant Spiritui Sancto, cui Tyrii, ac Sidonii nulla tali obduratione obcæcati obtemperassent vocanti. Et hanc Judæorum obdurationem Christus scientia *visionis* comprehendebat. Quapropter eorum increpatio in comparatione Tyrriorum, quatenus spectat ad conditionatam istorum conversionem, infert in Christo scientiam *simplicis intelligentiae*, & prout spectat ad pervicaciam, & cæcitatem Judæorum, demonstrat scientiam *visionis*. Illa enim conversio erat possibilis: ista obduratio existens. Ad probat. ant. dist. majorem. Vidit Deus futuram conversionem Tyrriorum, ac Sidoniorum sub ea gratia, quam habuerunt Corozaitæ, & Bethsaitæ, & hæc gratia in Tyriis, & Sidoniis fuisset ab intrinseco efficax, quæ in Corozaitis, & Bethsaitis talis non fuit ob eorum duritiem, concedo: fuisset in utrisque tantum versatilis, nego. Habet gratia Christi, quæ convertit corda hominum, gradus suos, & in uno est efficax, in altero otiosa redditur ob pervicaciam arbitrii. Quapropter credidissent Tyrii, & Sidonii, si æqualia signa vidissent, quia *non erant sic excæcati oculi, nec sic induratum cor Tyrriorum, & Sidoniorum*, sicut erant obdurati, & excæcati Corozaitæ, inquit S. P. lib. de Dono Persev. cap. 14.

Sed dices: Non erit ergo Gratia ab intrinseco efficax, sed tantum ex liberi arbitrii affectione, ut contendunt Moliniani.

Resp. hanc propositionem falsam esse. Aliud est enim ponere impedimentum ne gratia Dei effectum suum sortiatur; aliud reddere illam efficacem. Ponit utique liberum hominis arbitrium impedimenta, quibus gratia aliquando effectum suum non consequitur: & hæc impedimenta sunt peccata, quæ præcedunt, pravi habitus, bonorum ambitio, odii, atque invidentiæ nutrimenta: quæ in se habebant arbitrii vitio Corozaitæ; digni proinde gravissima increpatione, quoniam cur non crederent ipsi ponebant remoram, veluti splendidissimo So-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

li clausos sponte oculos obliquentes. Vide S. Thomam in iiii. contra Gent. cap. 159. At cur gratia sit efficax, cur unum discernat, non alterum, cur in illo omnia validissimo impulsu superet impedimenta, trahatque renitentem hominum voluntatem, non ex nobis, sed ex Dei munere venit. Interdum enim Deus, qui sanat contritos corde, & erigit omnes elisos, talem elargitur gratiam, quæ agit de omni mala cupiditate triumphum: sed hanc, quæ speciali titulo efficax dicitur, misericordia Dei non omnibus impertitur. Communior est gratia alia, quæ in se valida quidem est, sed ei, nisi adsit specialis illa victrix, & magna, liberum arbitrium culpabili voluntate resistit. Habet in se virtutem sanitatis medicamentum, neque est ab ægrotantis conatu morbi cura, & corporis valetudo. Si autem infirmus velit comedere quidquid appetit, aerem respirare malignum, surgere e strato, spernere medentis consilium, nunquam medicinæ poterit experiri in se beneficium. Est pariformiter gratiæ efficientia a Deo, impedimentum ex nobis.

Insurges. Si gratia sit ab intrinseco efficax, poterant Corozaitæ Christo increpanti respondere, se ideo non credere, quoniam non largiebatur illis efficax adiutorium: injuste corripitur, & nullam esse sui cum Tyriis, & Sidoniis comparationem: his ad, futuram in hypothesi gratiam, qua ipsi carebant, potentior, ac victricem: deesse sibi voluntatem, quæ preparatur a Domino: hanc daret, & nisi credant, corripiantur.

Hæ sunt vetustissimæ Semipelagianorum querimoniæ; quibus tenentur quoque respondere, qui defendunt gratiæ congruæ necessitatem. Etenim in horum sententia poterant reponere Corozaitæ, se non vocari ad Christi fidem in talibus circumstantiis, in quibus positi Tyrii, ac Sidonii fuissent, ut assensum præberent vocanti. Itaque recurrendum est ad ea, quæ respondit S. Pater Adrumetinis, videlicet, merito corripitur Corozaitas, quia fidei impedimentum, excæcatio, pervicacia, resistantia non ex Deo erat, sed ex ipsis. In hoc juste increpari comparatione Tyrriorum, quod hi minus essent obdurati, minus invidi, minus dediti cupiditatibus. Si ad habendam actualem fidem efficax gratia requiritur, id esse post Adæ culpam, a qua proficiscitur humani

N q

arbi-

arbitrii imbecillitas. Parare tamen Deum, qui vult omnes homines salvos fieri, auxilia singulis sufficientia. Si adjutorium, quo efficitur in nobis bona voluntas, non omnibus ex æquo conceditur, esse inscrutabile Dei judicium. Is cuius vult miseretur, & quem vult indurat: negat beneficium indubitum, exercet debitum judicium. *Tu quis es*, ait Apost. 5. ad Rom., *qui respondeas Deo?* Uno verbo: culpanda est in infidelitate mala hominis voluntas, laudanda in fide credentium misericordia liberatoris. *Sed alii credunt, alii contradicunt: volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignorat? Quis hoc neget?* Sed cum aliis preparatur, aliis non preparatur voluntas a Domino; discernendum est utique quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio: ait S. P. lib. de præd. SS. cap. vi. Addam præclarissimam sententiam S. Prosperi resp. viii. ad Excerpta Genuensium. *Quare autem, inquit, hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt, qui calumniantur: & ostendant cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit; & apud eos, quibus erant profutura, non fecerit? Si rationem facti, & profunditatem judicii ejus penetrare non possumus; manifestissime tamen scimus, & verum esse quod dixit, & justum esse quod fecit, & non solum Tyrios, & Sidonios, sed etiam Corozaim, & Bethsaida potuisse converti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis Dominus voluisset operari.* Refunditur autem ab Augustino, & Prospero in inscrutabile judicium Dei, quod uni, non alteri donetur efficax gratia; quia nulli debetur; & cum pares sint malis meritis, qui eligitur misericorditer liberatur: qui derelinquitur iustissimo reprobatur judicio.

Ex dictis constat quid sit respondendum similibus Scripturarum divinarum testimoniis, v. g. i. Regum 23. ubi Davidi querenti, *Si viri Ceila tradent me in manus Saul?* ait Dominus, *Tradent.* Jeremiæ xxxviii. 17. *Si profectus exieris ad Principes Regis Babylonis, vivet anima tua.* Matth. xxiv. 22. *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro &c.* Hæc enim omnia pertinent ad Scientiam simplicis intelligentiæ, quatenus noscitur possibilis proditio Davidis, vita Sedeciæ, prævaricatio Justorum: & ad Scientiam visionis, in quantum videtur conspiratio Celestium,

indoles principum Babylonis, infirmitas justorum qui nunc stant, sed in consilio malignantium, in circumvenientium fraude, in persecutione impiorum caderent, nisi gratia juvarentur potentiore. Vide cap. præced. prop. 3.

Conantur secundo Scientiam mediam comprobare auctoritatibus Augustini. Primo quia lib. xii. de Civit. Dei cap. 6. docet aliquos duos æqualiter affectos esse, & tamen unum ad impudicam voluptatem percelli, alterum in castitatis amore permanere: *Si aliqui duo, inquit, æqualiter affecti animo, & corpore videant unius corporis pulchritudinem, qua visa unus eorum ad illicita perfrundendum moveatur, alter in voluntate pudica stabilis perseveret: si eadem tentatione ambo tententur, & unus ei cedat, atque consentiat; alter idem, qui fuerat perseveret; quid aliud apparet, nisi unum voluisse, alterum noluisse a castitate deficere?* Quo in loco S. P. non ad gratiam victricem, non ad prædestinationem, non ad divinum propositum, sed ad solam voluntatem æqualiter affectam, eademque gratia suffultam tam impudicitiam refert, quam continentiam, & castitatem. ii. In lib. de Dono Persev. cap. 14. scribit: *Habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus, vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Ubi manifestissime gratiam congruam audimus commendari. iii. In lib. de Spir., & lit. aperte testatur non omnem voluntatem nostram ex Deo esse, iv. de Prædestination. cap. x. ait: *Potest autem esse sine prædestinatione præscientia: & consequenter non omnia, quæ certissime Deus prævidet, fuerunt ab eo definita.* v. In Exposit. Epist. ad Romanos Prop. lv. *Non omnes, inquit, qui vocati sunt, secundum propositum vocati sunt: hoc enim propositum ad præscientiam, & prædestinationem pertinet: nec prædestinavit aliquem, nisi quem præcivit crediturum, & secuturum vocationem suam, quos & electos dicit.* En Scientia media literis cusa cubitalibus. vi. lib. i. ad Simplic. quæst. 2. *Nullius, inquit, frustra miseretur: cuius autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat.* Plura sunt ibidem pro gratia congrua satis pervia legentibus.

Generalis responsio est, S. Patrem hæc & similia pronunciasse absque præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum, ut ipsemet Augustinus inimicis gratiæ Dei respondet lib. de Prædest. SS. cap. 9. Atque si aliquando ante Episcopatum Scientiam *mediam* propugnauerat; *Non dum diligenter quæsierat, nec adhuc invenerat, qualis sit electio gratiæ*: ut profitetur lib. 1. Retractat. cap. 23. Resp. tamen ad singula. Et primo quod proferunt ex lib. XII. de Civit. Dei etiam ab iis, qui gratiam congruam defendunt, solvendum est. Non sunt enim æqualiter affecti corpore, & animo, qui in diversis positi sunt loci, ac temporis circumstantiis. Deinde S. P. quærit ibidem causam mali, non boni, ut apparet ex illis verbis: *Quid putamus esse causæ, ut in illo fiat, in isto non fiat voluntas mala?* Profecto mala voluntas habet causam deficientem, & provenit a solo homine; sed voluntas bona excitatur principaliter a Dei gratia. Hinc S. P. probans in libris de Civit. Dei contra Manichæos malum non esse a Deo, affirmat unice oriri ab hominum voluntate: sed in libro de Dono cap. 3. disputans contra Pelagianos de origine meriti probat consimili exemplo non a voluntate, sed ab inscrutabili iudicio provenire, cur ex duobus, tametsi æqualiter sint affecti, *uni donetur perseverantia, non alteri*. Lege in utroque loco Sanctum Doctorem.

Ad 2. constat ex supradictis habere homines in seipsis vim ingenii, ac naturalem indolem, & comparata etiam virtutum officia, quibus si congrue vocentur, vocantem non respuant. At naturales affectiones naturæ non disponunt ad gratiam; id enim asserere est Semipelagianum, & hæreticum: sed remonent tantum gratiæ obicem, & impedimentum: neque ullatenus recte operantur, qui naturaliter habent divinum munus intelligentiæ. *Si Dei altiori iudicio* [nota quæ statim intonat Augustinus] *a perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti*. Atque hæc est gratia congrua Augustini, non qualem fingunt Moliniani.

Ad tertium, & quartum dicendum non omnem voluntatem esse a Deo prædeterminante, si sermo sit de operibus naturalibus, & peccatis, quorum est in Deo præscientia absque prædestinatione: sed plura

de his cap. VII. præcedenti.

Quintum locum retractat S. P. lib. 1. cap. 23. affirmans se adhuc Presbyterum ea verba scripsisse, cum nondum sciret etiam fidem inter munera Dei reperiri: unde vellem ab his adversarios nostros abstinere, ne fateri cogantur S. Patrem Scientiam *mediam* revocavisse.

Ad ultimum respondeo quidquid Augustinus exornavit præfato libro 1. ad Simpl. exponendum esse juxta ea, quæ de hoc libro scribit in 2. Retract. cap. 1. dicens: *In cujus questionis solutione laboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanæ: sed vicit Dei gratia, nec nisi ad illud potuit perveniri, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus: Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* Deinde non sic appellat S. P. gratiam congruam, quasi ipsius efficacia sita sit in rerum circumstantiis, & naturalium effectuum cum divinis auxiliis temperamento: sed quod Deus omnia tali congruentia disponat, & aptet, ut ubi, & quando sibi videtur, alliciat, trahatque indeclinabiliter hominum voluntatem. Et hoc apparet ex his quæ sequuntur: *Cum ergo nos ea delectant, quibus proficimus ad Deum, inspiratur hoc, & præbetur gratia Dei, non nutu nostro, & industria, aut operum meritis comparatur: quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studii, ut sint opera caritate ferventia, ille tribuit, ille largitur*. Quid plura? recurrit tandem maximus Gratiae Vindex etiam hoc loco ad inscrutabilia iudicia Dei, qui cuius vult miseretur, quem vult indurat.

Adoriuntur denique nos adversarii depromptis a ratione argumentis: quorum primum est, scientiam *mediam* post innumeras oppugnantium argutationes, veluti igne probatam in Congregatione de auxiliis immunem ab omni errore emeruisse. Deinde per eam componi facile dissidia, & liberum arbitrium contra Jansenianos, & Calvinistas defendi: decreta e contra prædeterminantia ex quo fuerunt intrusa fuisse scissionum seminaria, & Aduersarios, Massilienses, plurimosque viros turbasse pietate, ac doctrina conspicuos. Ulterius necessariam esse scientiam *mediam*, ut Dei voluntas dirigatur in suis decretis circa supernaturalia opera status naturæ lapsæ, cui antequam Deus

conferat gratiam, qualem ei videt congruere, explorare debet quidquid possit humana voluntas cum adjutorio versatili, si in talireum constitutur circumstantia. Præterea nunquam in una tantum causa videri effectum, qui producit a duabus, & consequenter bona opera, quæ efficiuntur a gratia simul, & voluntate, non posse in prædestinatione gratiæ infallibiliter prævideri. Tandem frustra conari Augustinianos, ut gratiam victricem cum libertate componant: nam omnis suppositio antecedens, absoluta, & inimpedibilis destruit indifferentiam libertatis: Decreta, prædestinatio, gratia victrix sunt aliquid antecedens, absolutum, & inimpedibile. Tollunt argo libertatis indifferentiam.

Quidam ad 1. respondent sub Paulo V. jam exaratum diploma, quo prohibebatur sententia Ludovici Molinæ, sed sic Deo disponente non fuisse publicatum: verum si promulgatum non est, nullum suppeditat adversus scita Molinæ argumentum. Addunt aliqui proscriptam scientiam *mediam* die xv. Jul. an. 1697. decreto Caroli Mauricii Le Tellier Remensium Archiepiscopi: sed nihil nos movere debent privata judicia contra statuta Pontificum. Ergo dicimus scientiam *mediam* in Congreg. de Auxiliis non esse neque damnatam, neque improbatam; tolerari, non commendari; judicium de ea suspensum, non definitum: servandam inter nos caritatis vicissitudinem, non veritatis deserendam inquisitionem; abstinendum a puerili rixarum prurigne, & a criticis intemperantia, non a sectandis magni Augustini vestigiis. Hæc ad primum.

Ad secundum vero dicimus hanc rationem adeo facilem conciliandi libertatem cum gratia nunquam ab ortu Pelagianismi ad Molinam usque sive ab Augustino, sive ab Ecclesia fuisse probatam: incredibile esse tanto annorum intervallo Christianam Fidem Moliniano Magisterio, si ad veritatem accederet, fuisse privatam: affirmandum esse iis, qui congrua jactant adjutoria, Deum optimum maximum revelasse veritatem Augustino pugnanti adversus hæreticos, & constituto in circumstantiis rerum gravissimis, non Molinæ scribenti tranquilla pace, debellatis hæreticis, & finita causa Pelagianorum. Augustinianam vero doctri-

nam turbasse horum hæreticorum reliquias, & prostratorum cinerem ventilantes: consecratam ad hæc tempora Summorum Pontificum laudibus splendidissimis: gloriæ characterem esse, si ea concitati fuerunt ingrati: flocci faciunda Launoii dicteria confossa a Clementis XI. vigilantissimis curis fulmine Vaticano Moliniana dogmata e contra non a Semipelagianis, & gloriosis Defensoribus libertatis refelli, sed ab Augustini, ac D. Thomæ catervis pugnantibus pro Christi gratia, pro arbitrii facultate, pro imperturbata Patrum suorum traditione.

Ad tertium dico, universas vias Domini esse misericordiam, & veritatem, sive justitiam, & pacem. Iis dirigitur Deus in hoc miseriarum statu absque *media* scientia. Videt omnes posteros Adæ originali coinquinatos peccato, & ex una luti massa pro sua potestate fingit sibi vasa honoris, & permittit coagmentari vasa contumeliæ. Quos eligit ad honorem, trahit ad se omnipotentissima gratia, præmovet efficaciter, adjuvat infirmos, erigit elisos, convertit rebelles: hæc est via misericordiæ. Et quotquot reprobat ad contumeliæ, relinquit inhiantes cupiditatibus, finit dari sponte præcipites, spernit sanie voluntaria confectos: hæc est via veritatis, & via justitiæ. Ut ergo omnia a fine usque ad finem disponat suaviter, ac fortiter, sufficit scientia *simplicis intelligentiæ*, qua comprehendit quidquid ejus subdiur potestati; necnon *scientia visionis*, qua in posteris Adæ cernit miseriam, culpam, hanc objectum justitiæ, illam misericordiæ.

Ad quartum vera est responsio, in una causa cognosci effectum alterius, si hæc ab illa recipiat virtutem, motum, & determinationem ad actum: quod præstat divinum adjutorium hominum voluntati. Ut postremam aufugias muscipulam, faciam oppido.

SCHOLION.

„ Q uam a sexto captie huc usque propugnativimus sententiam, recentiores „ Augustinenses, Itali maxime, ac „ Belgæ, communi consensione defendunt, „ aliam tamen viam doctissimis Thomistarum, „ Ægidianisque nostris ineuntibus, „ nobiscum vero in rejicienda Medistarum præ-

præscientia, & victrici adstruenda gratia, alacriter, naviterque certantibus. Operæ itaque pretium me facturum fore arbitror, si quibus momentis iidem Thomistæ & Ægidiani requirunt præmotionem effectricem ad singulos actus creaturæ rationalis, ad supernaturales vero in utroque statu tam integræ, quam vitiatæ naturæ gratiam sese efficacem, demonstrare curabo.

Ac principio non est opus, ut *physicæ*, prout vocant *Prædeterminationis* assertores, ac defensores vindicem ab erroris suspicionem. Abunde id præstat eorum quilibet: atque post Benedicti XIII., Clementis XII. atque Benedicti XIV. Brevia & præscripta, censeo nefas esse Thomistarum sententiam aliqua censura perstringere, & causam eos inter, & adversantes, *finitam esse*. Alibi de his pertractavimus: atque sat est perlegere, Vindiciarum nostrarum præfationem, & Reverendissimi P. Jo. Thomæ de Boxadors amplissimi FF. Prædicatorum Magistri Epistolam ad suos datam an. 1657. die Aprilis tricesima. Nullus insuper erit, qui *Prædeterminationis* vocabulum jure reprehendat; quamvis illud rejiciant, etiam Ægidianorum nonnulli. Principio enim non video quid *Prædeterminationis* nomen differat a nominibus *Præfinitionis*, *Prædefinitionis*, ac *Prædestinationis*, quæ nomina passim occurrunt in Sacris Literis, & apud Patres. Joannes Gonzalez *Controv. de Gratia sufficienti & efficaci* singula hæc vocabula habere eandem significationem luculentissime ostendit. Apostoli ad Galatas & ad Ephesios scribentis, Ephesini Concilii definientis quid certa fide tenendum sit de *Christi prædestinatione* adversus hæresim Nestorianam, Cyrilli Alexandrini eandem hæresim, & Augustini affinem Pelagianam resellentium, nec non S. Prosperi in Epistola ad Rufinum, Leonis I. cognomento Magni ad Episcopos per Siciliam constitutos, S. Fulgentii in prior ad Monimum libro, ceterorum Patrum eadem, & significationis ejusdem usurpantium vocabula, loca plurima laudat prædictus accuratus, doctusque Theologus. Patribus vero si nubem, ingentemque numerum Scholasticorum addere vellem,

nullus foret dicendi finis, & legentium abuterer patientia. Porro si veterum aliquis expressum *Prædeterminationis* vocabulum minime adhibuit, aut etiam nullibi, aut perraro apud fidei nostræ Conditores, Vindicesque usurpatum adinvenitur; fugit neminem, ad Catholicam Doctrinam diligentius custodiendam, & validius propugnandam, nova sæpenumero vocabula assumpta fuisse in usum; *nova* utique, non quantum attinet ad veritatis significationem, dogmatumque substantiam, sed quantum spectat ad verborum sonum, flexionem, inditamque vim sensus lucidioris, & uberioris, quem pro temporum diversitate, & pro emergentium hæreseon natura, quandoque nomina, verbaque nanciscuntur. Quis enim aut Nicænos Patres audeat reprehendere, quoniam ad profligandos Arianos improbatum olim, atque in ore Sabellianorum fallaciter, impieque usurpatum, vocabulum *Homousion* adhibuerunt & consecrarunt? Quod pari ratione de vocibus *Usia*, *hypostaseos*, *Theotocos*, aliisque hujus generis, & insuper de *Transsubstantiationis* vocabulo, & de illa loquendi forma *Ex opere operato*, quibus adversus Novatores modo utimur, differendum est, etiam si quædam istarum vocum non semper fuerint prolata a majoribus nostris in una eademque significatione, quædam vero barbara quoque videantur, minus latina, & parum coherentia Grammaticorum syntaxi. Absit itaque, ut ego vel irriderem, vel respuere audeam *Prædeterminationis physicæ* vocabulum, quod ad supremæ causæ præmotionem commostrandam viri doctissimi percommodum, idoneumque existimarunt; quando, & ego de Gratia hujusce status verba faciens, motionemque illam, quæ *moraliter* tantum attrahat, putans non sufficere ad explicandam effectricis gratiæ energiam, non semel fassus sum egere nos *physicæ prædeterminatione*; & quando in Scholasticorum Commentariis, & in disputantium palæstris, non hanc tantum *Prædeterminationis* latinam, propriamque vocem, sed alias permultas olim inauditas, Grammaticis incompetas, ludicras, & quæ in Latium ex Abrabum physiologia irruerunt, adacti necessitate, & assuetudine,

„ patimur, audimus, & pronunciamus.
 „ Opponebant aliqui, immerito & imperi-
 „ te usurpari *Physicæ prædeterminationis* vo-
 „ cabulaproptereaquod *physicum* idem pror-
 „ sus significet, ac *naturale*; ideoque si vo-
 „ luntatem humanam *physice* præmoveri di-
 „ camus, consequens sit *naturaliter* deter-
 „ minatam esse, atque indita libertate ex-
 „ spoliata. At nullius ponderis est cavil-
 „ lula istiusmodi; siquidem non tantum
 „ *physicum* dicitur id, quod natura tale est,
 „ ut corpus, vel spiritus: verum etiam ap-
 „ pellatur *physicum* quidquid vere, ac pro-
 „ prie est, aut efficitur: unde *Potentia phy-*
 „ *sice activa intelligitur illa* (inquit Suare-
 „ sius 3. p. q. 13. art. 1. disp. 31. sect. 3.)
 „ *quæ per realem, & veram actionem ope-*
 „ *ratur, & causa physica ea est, quæ per*
 „ *se influit, & dat esse effectui*, inquit
 „ idem Theologus lib. 3. de Grat. op̄r.
 „ cap. 5. num. 10. De fide quoque ajunt
 „ Theologi, ac Patres credendum esse bea-
 „ tissimam Christi humanitatem non mora-
 „ li tantum, verum etiam *physica* ratione
 „ Divino Verbo fuisse arcana, & hypostati-
 „ ca unitione conjunctam; & *physice* iti-
 „ dem miracula, & opera humanæ repara-
 „ tionis, quæ profecto liberrima fuere,
 „ adimplevisse. Imo ut *φύσις*, *natura*, de-
 „ rivatum vocabulum a *φύω*, *fio*, proprie
 „ significat *quod est, quod fit, quod gigni-*
 „ *tur*, atque a Patribus non tantum pro
 „ *natura*, sed etiam pro *persona* invenitur
 „ prolatum, ut dicam lib. 7. cap. 21. &
 „ lib. 26. cap. 15. ita *physicum* nativa, pro-
 „ priaque significatione denotat *quod vere,*
 „ *& reipsa est, atque efficitur*: ideoque si
 „ Deus revera præmotione sua humanas
 „ actiones efficit, rectissime hæc præmotio
 „ dicitur *physica prædeterminatio*: de quo vo-
 „ cabulo videor mihi satis disseruisse.

„ Ad ea modo, quæ in controversia
 „ sunt posita, deveniendo, Deum præ-
 „ determinare quæcunque futura sunt,
 „ etiam libera & contingentia, tam
 „ naturalis, quam supernaturalis or-
 „ dinis, atque ad quemlibet statum crea-
 „ turarum rationalium pertinentia, nec non
 „ physicam actionem, in qua peragenda
 „ causæ secundæ defleant a rectitudine
 „ finis, sive, ut loquimur in Schola, *ma-*
 „ *teriale peccati*, sententia est longe inter
 „ Theologos communior, & magna ala-

„ critate, argumentorumque ingenti copia,
 „ firmissimoque pondere confirmata. Qua
 „ supposita, consequens est omnia ea, quæ
 „ futura sunt, a Deo in efficaci suæ vo-
 „ luntatis proposito, decretoque cognosci.

„ Ac primum ajunt Thomistæ, ad præ-
 „ scientiæ divinæ certitudinem, ac firmita-
 „ tem necessarium esse *efficacæ divinæ vo-*
 „ *luntatis propositum, seu decretum*, contra
 „ id, quod statuimus cap. 6. prop. 1. nec
 „ oppositum demonstrari putant auctoritate
 „ Augustini ibidem producta ex cap. 10.
 „ de Prædest. SS. ubi asseritur dari *sine*
 „ *prædeterminatione præscientiam*: siquidem il-
 „ lic pertractatur de præcognitione pecca-
 „ torum; de quorum præscientia dicam
 „ postea. Neque enim, amota prædefini-
 „ tione supremæ causæ, certo & immuta-
 „ biliter futura libera, & contingentia præ-
 „ videri poterunt, & prænosci. Enimvero
 „ nequit futurum aliquod firmissime, &
 „ immutabiliter præcognosci, nisi firmissi-
 „ me atque immutabiliter futurum sit.
 „ Tale vero non est, nisi causa secunda
 „ contingens, & libera cognoscatur divina
 „ prædefinitione ad actum determinata.
 „ Neque ad illam immutabilem præscien-
 „ tiam sufficit aut causarum secundarum
 „ comprehensio, aut illarum, earumque
 „ effectuum in eternitate præsentia: quip-
 „ pe nulla est, sejuncta prædeterminatione
 „ ipsorum effectuum *objectiva*, ut inquirunt
 „ præsentia, vel idea in mente Dei, ne-
 „ que ratio, per quam alio modo, quam ut
 „ *possibiles* tantummodo, comprehendi queant.
 „ Atque id, ni fallimur, docet apertissime S.
 „ Thomas 1. p. q. 14. act. 13. ubi ait:
 „ *Contingens aliquod dupliciter potest con-*
 „ *siderari: uno modo in seipso, secundum*
 „ *quod jam in actu est, & sic consideratur,*
 „ *non ut futurum, sed ut præsens; neque*
 „ *ad utrumlibet contingens, sed ut determina-*
 „ *tum; & propter hoc sic infallibiliter sub-*
 „ *di potest certæ cognitioni, utpote sensui vi-*
 „ *sus, sicut cum video Socratem sedere.*
 „ *Alio modo potest considerari contingens ut*
 „ *est in sua causa: & sic consideratur ut*
 „ *futurum, & ut contingens nondum de-*
 „ *terminatum ad unum, quia causa contin-*
 „ *gens se habet ad opposita: & sic contin-*
 „ *gens non subditur per certitudinem alicui*
 „ *cognitioni. Unde quicumque cognoscit effec-*
 „ *tum contingentem in causa sua tantum,*

„ non habet de eo nisi conjecturalem cogni-
 „ tionem, &c. Constans est in hac traden-
 „ da doctrina doctor Angelicus ; eandem
 „ quippe repetit q. 57. art. 3. q. 88. art.
 „ 3. & 4. ac rursus q. 16. de Malo art.
 „ 7. Videtis Didacum Alvarez de *Auxiliis*
 „ *divinae Gratiæ* disput. 7. num. 17. Quare
 „ S. Thomæ discipuli facili negotio repo-
 „ nent , nostram responsionem ad postre-
 „ mam oppositionem cap. 6. ubi diximus
 „ res futuras posse prævideri in principio
 „ indifferenti *active*, nequaquam persistere,
 „ quoniam causa contingens est principium
 „ indifferens *active* , non autem *passive* ;
 „ & tamen ex contingenti nullam aliam
 „ haurire possumus cognitionem , præter
 „ *conjecturalem* ; eo quod causa contingens
 „ indifferenter se habeat ad opposita, nem-
 „ pe ad ponendum effectum, vel non po-
 „ nendum . Idcirco Deus futura contingen-
 „ tia intuetur , non prout comprehendun-
 „ tur in causa secunda , sed prout sunt
 „ illi in æternitate præsentia . Præsentia
 „ vero esse nequeunt , nisi ejusdem causæ
 „ secundæ *prædeterminatione* supposita .

„ Accedit, quod nihil revera dici potest
 „ certo , atque determinate futurum ante
 „ voluntatis divinæ prædefinitionem atque
 „ decretum, si vel Augustino, vel Thomæ
 „ Aquinati præbeamus assensum . Nam
 „ Augustinus lib. 26. contra Faustum cap.
 „ 4. scribit : *Ideo nescio quid sit futurum,*
 „ *quia quid habeat voluntas Dei de hac re,*
 „ *me latet : illud me tamen non latet sine*
 „ *dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet.*
 „ Tract. 68. in Joannem, *Deus fecit futu-*
 „ *ra ea prædestinando* ; atque de Præd. SS.
 „ cap. 10. *Prædestinatione ea prædestinavit,*
 „ *quæ fuerat ipse factururus.* Pariter S. Tho-
 „ mas 1. p. q. 16. art. 7. inquit : *Illud*
 „ *quod nunc est , ex eo futurum fuit ante-*
 „ *quam esset ; quia in causa sua erat ut*
 „ *fieret : unde sublata causa non esset fu-*
 „ *turum illud fieri . Sola autem causa pri-*
 „ *ma est æterna . Unde ex hoc non sequitur,*
 „ *quod ea, quæ sunt , semper fuerint ; ve-*
 „ *rum ea esse futura, nisi quatenus in caus-*
 „ *sa sempiterna fuit ut essent futura : quæ*
 „ *quidem causa solus Deus est .* Legendum
 „ insuper est caput 68. libri primi *contra*
 „ *Gentiles* , quo nihil expressius ad S. Tho-
 „ mæ mentem investigandam, nihil validi-
 „ dus ad hanc fulciendam proferri potest ,

„ ut docent Thomistæ clarissimi Gonet di-
 „ sput. 4. de *scientia futurorum con-*
 „ *tingentium* , Alvarez paullo supra lauda-
 „ tus, Contensonus lib. 2. *Theol. mentis &*
 „ *cordis dissert.* 2. cap. 1. Thomistæ alii ,
 „ & Francisci Sylvii singulare Opusculum
 „ de *Præmotione Physica* . Si quis autem
 „ collecta undique munimenta pro statuen-
 „ da , & ab oppositis animadversionibus
 „ vindicanda sententia Thomistica præ ma-
 „ nibus habere desiderat , pervolutare cu-
 „ ret egregium, numerisque omnibus abso-
 „ lutum opus Gallice inscriptum , *De l'*
 „ *Action de Dieu*, cujus auctor est Lauren-
 „ tius Franciscus Boursier Doctor Sorbonicus
 „ famæ apud eruditos viros celeberrimæ.
 „ Tria vero sunt , quæ haud levem in
 „ hac sententia Thomistarum , aliorumque
 „ *Prædeterminationis Physicæ* defensorum in-
 „ gerunt difficultatem . Unum , quomodo
 „ cum illa conciliari possit creaturæ ratio-
 „ nalis libertas : alterum , qua ratione
 „ Deus non sit auctor peccati , si peccati
 „ quoque actionem prædeterminet : tertium,
 „ quo tendat traditum ab Augustino discrimen
 „ inter naturæ innocentis , & naturæ
 „ lapsæ statum, si in utroque futura libe-
 „ ra debeant a divina prædefinitione pen-
 „ dere . Agam de his omnibus in libris ,
 „ qui consequentur , accuratius . Nunc
 „ Thomistarum vestigiis insilens compen-
 „ dio rem agam .

„ Libertatem discipuli S. Thomæ ita
 „ cum divinæ voluntatis decreto , seu præ-
 „ determinatione componunt . Sicuti , in-
 „ quiunt, Deus est *primum esse* , ideoque
 „ causa omnis esse : ita Deus est *primum*
 „ *intelligere & velle*, ideoque causa omnis
 „ intellectus, & voluntatis . Quamobrem
 „ dominium , quod voluntas habet supra
 „ actus suos , & deliberatio, qua se deter-
 „ minat ad agendum , licet excludat deter-
 „ minationem virtutis ad unum , & violenti-
 „ am causa exterius agentis , non excludit
 „ influentiam superioris causæ, a qua est ei
 „ esse, & operari, & sic remanet causalitas
 „ in causa prima respectu motuum volunta-
 „ tis . Agnosco verba S. Thomæ præcita-
 „ to cap. 68. libri 1. *contra Gentiles* . Ad-
 „ dunt, nullatenus repugnare , quod ea-
 „ dem actio libera sit comparate ad causam
 „ secundam contingentem, necessariam
 „ vero (necessitate consequentiæ, atque, ut
 „ in

in Schola loquimur, ex suppositione] re-
 spectu divinæ scientiæ, & relate ad su-
 premæ causæ definitionem. Enim vero,
 licet causa suprema sit necessaria, tamen
 effectus potest esse contingens propter causam
 proximam contingentem. Sicut germi-
 natio plantæ est contingens propter causam
 proximam contingentem, licet motus solis,
 qui est causa prima, sit necessarius. Et
 similiter scita a Deo sunt contingentia
 propter causas proximas, licet scientia Dei,
 quæ est causa prima, sit necessaria. At-
 que hæc itidem verba esse Doctoris An-
 gelici i. p. q. 14. art. 13. ad i. nobis
 compertum est. Addunt rursus Thomi-
 stæ, divinam voluntatem iis tantummo-
 do rebus, quibus causas necesarias apta-
 vit, imponere necessitatem; sed res illas
 contingenter evenire, quibus aptavit
 causas contingentes: Cum igitur voluntas
 divina sit efficacissima; non solum sequitur,
 quod fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed,
 & quod eo modo fiant, quo Deus ea fie-
 ri vult. Vult autem quedam fieri Deus
 necessario, quedam contingentem: ut sit or-
 do in rebus ad complementum universi:
 & ideo quibusdam effectibus aptavit cau-
 sas necesarias, quæ deficere non possunt,
 ex quibus effectus ex necessitate proveniunt;
 quibusdam autem aptavit causas contin-
 gentes defectibiles, ex quibus effectus con-
 tingenter eveniant. Percipit, opinor,
 unusquisque & hæc esse verba S. Docto-
 ris i. p. q. 19. art. 8. ubi eam quæstio-
 nem pertractat more suo, perspicue sci-
 licet, breviterque, *Utrum voluntas Dei*
necessitatem rebus imponat. Perpetuam
 esse hanc Angelici Præceptoris Doctri-
 nam constat ex aliis locis, præsertim ex
 i. p. q. 83. art. 1. ex 1. 2. q. 10. art.
 4. & q. 112. art. 3. ex lib. 2. contra Gent.
 cap. 29. & lib. 1. cap. 85. ex 3. p.
 quæst. 46. art. 1. aliisque locis complu-
 ribus. Legendi sunt Doctores Scholastici
 pertractantes de ea quæstione, *Quenam*
suppositio antecedens tollat libertatem:
 quam dubitationem omnem dirimens ac-
 curate, diligenterque pertractat Joannes
 Gonzalez in Controversia V. art. 5. a
 pag. 280. usque ad pag. 308. editionis
 Leodii, necnon Estius dist. 24. lib. 2.
 §. 14. & 15. &c.

Fateor Ægidianos nonnullos aliam a

Thomistis inire viam ad libertatem hu-
 manam cum divinis prædefinitionibus,
 & cum gratia efficaci conciliandam, a
 prædeterminationis physica nomine abhor-
 rentes. Sed discrimen nominis esse puto,
 non rei. Enimvero tradunt, a suprema,
 & a secunda causa conjunctim, simulque
 effectum prodire, neque prædefiniri vir-
 tutem, sed actionem duntaxat. Docent
 enim eundem actum indeliberatum, &
 deliberatum, quatenus est qualitas, & in-
 spiratur a Deo, sive quatenus a volun-
 tate recipitur, atque ad id causa con-
 tingens, ac libera passive se habet: de-
 liberatum vero, prout elicitur a volun-
 tate, a qua cum sit actus vitalis, debet
 oriri. Ita quidem Ægidius apud Frideri-
 cum Nicolaum Gavardi tom. 2. de Scien-
 tia Dei q. 4. art. 1. & tom. 4. de Gra-
 tia actuati q. 2. art. 2. Verum, ut li-
 bere fatear quod sentio, logomachia hæc
 est, quæ Thomistas non debet ab Ægi-
 dianis, ipsumque Ægidium a S. Thoma,
 discipulum nempe a Præceptore divelle-
 re. Principio namque nullus Thomista-
 rum prædeterminationem physicam exigit
 ad actum primum, ut vocant, seu ad
 virtutem, potestatemque causæ contingen-
 tis, ac liberæ constituendam, sed ad a-
 ctum secundum duntaxat, idest, ut caus-
 sa contingens & libera agat, atque ex
 potentia prodeat in actum: ideoque in
 rejicienda prædeterminatione, quæ tollat
 indifferentiam libertatemque virtutis, &
 inferat necessitatem antecedentem, Tho-
 mistæ Ægidiani adherent: in astruenda
 vero prædeterminatione actus, ex qua
 tantummodo infertur necessitas conse-
 quens, Ægidiani consentiunt Thomistis.
 Nequit deinde assequi imbecillitas inge-
 nioli mei, qua ratione dicendum sit cum
 Ægidio, eundem actum inspiratum esse
 indeliberatum quatenus est a Deo, & in
 nobis producit; deliberatum autem in
 quantum vitalis est, & a nobis elicitur;
 & pariter dici non debet cum S. Tho-
 ma eundem effectum esse necessarium,
 prout subest scientiæ, & voluntati divi-
 næ, & esse liberum, & contingentem,
 quatenus elicitur a causa secunda contin-
 genti, & libera; præsertim cum indelibe-
 ratum a necessario, & deliberatum a li-
 bero nullo pacto discriminentur. Postre-
 mo

mo Ægidiani nostri constituunt *causalita-*
tem gratiæ efficacis in eo , quod trahat
indeclinabiliter voluntatem in Deum ,
 eandemque voluntatem *insuperabiliter*
 roboret ad exercendos actus virtutum ,
 & tentationes vincendas : idque demon-
 strant recte , ac sapienter pluribus testi-
 moniis S. P. Augustini , docentis *Gratia*
Dei voluntatem humanam trahi , fieri ut
velit , ut agat , ut diligat , ut non defi-
ciat , ut invictissime bonum eligat , ut il-
lud deferere invictissime nolit , ut voluntas
Spiritus vincat voluntatem carnis contraria
concupiscentem , ut humana voluntas ,
quamvis infirma , nulla adversitate vinca-
tur . Dictum optime . At quod agit , ro-
 borat , trahit , annon Causa est ? Procul-
 dubio . Si agit , trahit , roborat , atque
 ut humana voluntas bonum velit , vin-
 cat , nec deficiat , in eadem voluntate
 operatur *indeclinabiliter & invictissime* ,
 nonne est causa efficiens , determinans ,
 & omnem tollens actus flexibilitatem , &
 contingentiam ? Utique . Causa denique
 nonne præcedit effectum ? Certissime .
 Igitur efficacia gratiæ est origo , ac
 principium deliberationis , ac determina-
 tionis , qua voluntas bonum eligit , ac
 prosequitur . Igitur non est causa in
 utramque partem flexibilis , & indifferens
 sed agens indeclinabiliter , ac determi-
 nans . Igitur præcedit , tamquam causa
 effectum , *determinationem* voluntatis hu-
 manæ , seu potius una eademque *deter-*
minatio prius natura est a causa prima ,
 quam sit a causa secunda . Quid est ,
 obsecro , *determinatio & motio* supremæ
 causæ , qua efficiente humana voluntas
 seipsam movet , ac determinat , nisi *præ-*
determinatio , ac *præmotio* ? Qui ergo
 gratiam seipsa effectricem propugnant ,
 nequaquam debent nomina *physicæ præde-*
 finitionis , aut *physicæ prædeterminationis*
 objicere . Videbis Estium præcitato §.
 14. Hæc pro Ægidianis cum Thomistis
 conciliandis dicebam modo : quamquam
 Gratia , quæ constituitur in actu simul
 proficiscente a Deo , & ab humana vo-
 luntate , debet potiori jure appellari *coo-*
perans , & adjuvans , quam *operans* , ac
preveniens . Falsum enim est priorem
 motum bonæ voluntatis , licet vitalis sit ,
 esse deliberatum , scribente Magno Au-

gustino de Gratia & lib. arbitrio cap. 17.
Cooperando incipit : quoniam ipse ut veli-
mus operatur incipiens , qui volentibus coo-
peratur perficiens : paucisque interjectis ,
Ut ergo velimus , sine nobis operatur ; cum
autem volumus , & sic volumus ut facia-
mus , nobiscum cooperatur . Sed de his
 alibi : nunc enim de priori quæstione
 superius proposita , scilicet , de præscien-
 tia futurorum contingentium dependen-
 ter a *physica prædeterminatione* , divino-
 que decreto , dictum est satis .

Dubium alterum est , an Deus præde-
 finiat actum peccato infectum , seu , ut
 ajunt Scholastici , *materiale peccati* , &
 consequenter num peccata futura cogno-
 scat in sua *prædeterminatione* : quod val-
 de obscurum videtur , ac perdifficile ,
 quoniam si Deus actiones malas præde-
 terminet , erit illarum causa efficiens :
 quod infinitæ ejus bonitati repugnat
 quammaxime . Suadere id conabamur
 capite septimo hujus libri . At modo pro
 contraria sententia pugnandum est , ac
 primo inquirendum *an Deus sit causa*
malorum . Loquimur vero de malis cul-
 pæ , quæ in Deum ejusque bonitatem , &
 gloriam nequeunt ordinari , siquidem *ma-*
lorum pœnæ , cum in Deum referantur ,
 & ordinentur ad manifestationem justi-
 tiæ suæ , Deum ipsum auctorem esse
 nemo prorsus ignorat . Etenim Deus mor-
 tificat & viviscat , occidit & sanat : im-
 mittit bellum , & creat pacem : punit
 & miseretur : atque ut cap. 3. ait Amos :
Non est malum in civitate , quod domi-
nus non fecerit . Justum quippe est impios
 puniri , & reddi retributionem superbis ;
 & quemadmodum quidquid bonum est ,
 refertur in Deum auctorem omnis bonita-
 tis ; ita quidquid justum est , referri de-
 bet in Deum auctorem omnis justitiæ .

At in malis culpæ , quæ peccata ap-
 pellantur , duo distinguantur oportet ,
 actus nimirum , & *restitutionis privatio* .
 Actus , cum aliquod opus sit , a prima
 causa esse debet , quoniam Deus omnia
 in omnibus operatur , ut inquit Apostolus
 in priori ad Corinthios Epistola cap. 12.
 Hujus ratio est , quia Deus est *prima*
causa , & nihil potest habere esse absque
 illo , a quo est omne esse . Quidquid au-
 tem est , in quantum est , bonum est :

„ nulla autem res bona esse potest , nisi
 „ sit ab illo , qui est auctor omnis boni .
 „ Atque hæc est doctrina S. P. Augustini
 „ lib. 1. de Doctrina Christiana cap. 32.
 „ Enchir. cap. 13, in libro 83. qq. quæst.
 „ 21. & 24. S. Thomæ 1. 2. q. 79. art.
 „ 2. & 3. in 2. Sent. dist. 37. q. 2. art. 2.
 „ & ad Annib. dist. item 37. q. unic. art.
 „ 1. ubi ait , *Hæreticum est dicere aliquod*
 „ *ens , in quantum ens , non esse a Deo ,*
 „ *nec solum fidei contrarium est , sed etiam*
 „ *rationi : S. Anselmi in libro de Concor-*
 „ *dia prædestinationis & præscientiæ , ex quo*
 „ *apertissima testimonia producit Ertius*
 „ *lib. 2. dist. 37. §. unico . Ceteri laudan-*
 „ *tur a Didaco Alvarez lib. 3. disput. 24.*
 „ *Privatio autem rectitudinis , in qua ra-*
 „ *tio mali , & peccati consistit , a Deo es-*
 „ *se nequit , Enim vero Deus odio habet*
 „ *peccata , ut passim divina clamat Scri-*
 „ *ptura ; nihil vero eorum , quæ fecit , po-*
 „ *test odio prosequi . Odio sunt impius , &*
 „ *impietas ejus , legitur cap. 14. Sapientiæ*
 „ *& præcedenti cap. 11. Diligis omnia*
 „ *quæ sunt , & nihil odisti eorum , quæ*
 „ *fecisti . Atque hujus rei evidens ratio*
 „ *est , quia malum cum privatio sit , &*
 „ *defectus boni , non est a causa efficien-*
 „ *te , sed a causa deficiente : alioquin co-*
 „ *geremur cum Manichæis adstruere supre-*
 „ *rum principium malorum . Hanc esse*
 „ *S. P. Augustini sententiam perspicuum*
 „ *esse puto ex libro 1. hujus Operis cap.*
 „ *8. Angelicus Doctor idem docet præci-*
 „ *tatis in locis . Sat est perlegere quæ tra-*
 „ *dit 1. 2. quæst. 79. art. 2. Nam quod ha-*
 „ *tenus diximus , illic enucleate , loculen-*
 „ *terque explanantur . Respondeo dicendum*
 „ *(ita S. Thomas) quod actus peccati est*
 „ *ens , & est actus , & ex utroque habet*
 „ *quod sit a Deo : omne enim ens , quocun-*
 „ *que modo sit , oportet quod derivetur a*
 „ *primo ente , ut patet per Dionysium 5.*
 „ *cap. de Divinis nomin. Omnis autem a-*
 „ *ctio causatur ab aliquo existente in actu ,*
 „ *quia nihil agit , nisi secundum quod est*
 „ *actu : omne autem ens actu reducitur in*
 „ *primum actum , scilicet Deum , sicut in*
 „ *causam , quæ est per suam essentiam a-*
 „ *ctus . Unde relinquitur quod Deus sit caus-*
 „ *sa omnis actionis , in quantum est actio .*
 „ *Sed peccatum nominat ens , & actionem cum*
 „ *quodam defectu : defectus autem illic est ex*

„ *caussa creata , scilicet libero arbitrio , in*
 „ *quantum deficit ab ordine primi agentis ,*
 „ *scilicet Dei . Unde defectus iste non redu-*
 „ *citur in Deum sicut in causam , sed in*
 „ *liberum arbitrium ; sicut defectus claudica-*
 „ *tionis reducitur in tibiam curvam , sicut*
 „ *in causam , non autem in virtutem moti-*
 „ *vam , a qua tamen causatur quidquid est*
 „ *motionis in claudicatione : & secundum*
 „ *hoc Deus est causa actus peccati , non est*
 „ *tamen causa peccati ; quia non est causa*
 „ *hujus , quod actus sit cum defectu . Hæc*
 „ *S. Thomas .*

„ Jam vero his præmissis , propugnatores
 „ prædeterminationis physice ad hunc modum
 „ secundam quæstionem resolvunt . Deus ,
 „ inquiunt , prænoscit peccata , quatenus
 „ actus sunt , in decreto suæ voluntatis ,
 „ quo decreto statuit actiones quaslibet
 „ causarum secundarum , tamquam causa
 „ suprema , ac princeps , efficere ; quoniam
 „ ipse omnium quæ sunt , in quantum sunt
 „ est prima causa , & nihil esse potest ,
 „ quin sit ab illo , qui est suum esse , &
 „ a quo est omne esse . Dum hæc tradunt ,
 „ loquuntur ore Doctoris sui , quem & nos
 „ nuperrime audivimus : loquuntur & ore
 „ S. P. Augustini scribentis sæpenumero ,
 „ ut diximus præcit. cap. 8. *Quidquid est ,*
 „ *in quantum est , ex Deo est . Si ergo pec-*
 „ *cata sunt aliquid , quatenus aliquid sunt*
 „ *ex Deo sunt . In quantum vero peccata*
 „ *sunt mala , quod in carentia rectitudinis ,*
 „ *& in defectu ab ordine primi agentis si-*
 „ *tum est , eatenus prævidentur a Deo ,*
 „ *quatenus decernens efficienter concurrere*
 „ *ad omnem actionem creaturarum suarum ,*
 „ *linquit ipsas a recto ordine deflectere , ejus-*
 „ *que justo judicio subtrahit auxilium effi-*
 „ *cax , quo destitutæ a recto illo ordine*
 „ *committunt , & propria voluntate , quæ ad*
 „ *malum seipsa sufficit , deficient , & pec-*
 „ *cant . Quod perinde est , ac si dixeris ,*
 „ *malum ut malum prævideri a Deo in*
 „ *decreto permissivo , ut inquit Schola Tho-*
 „ *mistica . Atque hoc decretum permissivum*
 „ *appellatur , quoniam cum voluntate Dei*
 „ *concurrenti ad actionem physicam , quæ*
 „ *est voluntas efficiens , copulatur denega-*
 „ *tio auxilii , quo actio absque defectu ,*
 „ *& absque recti ordinis carentia peraga-*
 „ *tur ; quæ est voluntas malum non effi-*
 „ *ciens , sed permittens duntaxat .*

„ Con-

Consequitur ex dictis I. facile conciliari ea Scripturarum Sanctarum loca, quæ videntur opposita; quibus nempe affirmatur Deum omnia in nobis operari; & diligere omnia quæ sunt, odio autem habere impium, & impietatem ejus: quoniam est causa actus peccati, *ut actus est*, & non est causa carentiæ recti ordinis, quæ carentia est a causa deficiente, constituitque quod est malum, & dignum odio. Pari ratione Deus Bonus odio habet hominem malum, non *ut est homo*, quem fecit ipse Deus auctor omnium bonorum; sed *ut est malus*, qualem homo fecit seipsum, deficiens, atque sese avertens a summo Bono. Conciliantur insuper testimonia Augustini alata cap. 7. prop. 1. si affirmemus Deum prædestinatione prænovisse actionem peccati, quoniam prædestinatione præscivit omnia, *quæ erat ipse facturus*, atque facturus erat quidquid in tempore aliquod habens esse futurum erat; prænovisse autem sine prædestinatione *quæcunque peccata*, quatenus peccata sunt, nempe defectus liberi arbitrii a recto fine aberrantis, eo quod hujusmodi defectus a secunda causa deficiente, non autem a prima causa efficiente proveniunt. Recte quoque ait S. Pater, Deum præscire omnia, *quorum est auctor*, non tamen omnium, quæ præscit, esse auctorem; propterea quod est auctor omnium rerum, quæ sunt, *in quantum sunt*: non est autem auctor, sed *justus ultor* eorum, quæ mala sunt, *pro ut mala sunt*, recto destituta ordine, & bonitati divinæ contraria. Tertio explicantur eodem modo testimonia S. Thomæ producta prop. 2. cap. 7. quibus affirmat Deum *nullo modo* velle malum, *quod privat ordine ad bonum divinum*; siquidem prælaudata quæst. 79. art. 2. explicat apertissime seipsum dicens: *Deus sic est causa actus, ut nullo modo sit causa defectus concomitantis actum, & ideo non est causa peccati*. Vide 1. p. q. 48. art. 1. & 6. ubi S. D. demonstrat malum nil esse aliud, quam *privationem boni*, & malum culpæ consistere *in deordinato actu voluntatis*.

Habes hinc, quare Deus prædefiniens actionem, cui adnectitur peccati nequitia, non sit, auctor peccati, Non est

auctor peccati, inquiunt doctissimi Thomistæ, quoniam peccati nequitia sita est in defectu ordinis ad summum bonum, & licet hæc nequitia conjuncta sit actioni humanæ, non est tamen eidem actioni conjuncta, quatenus est actio *primæ causæ efficientis*, sed quatenus est actio *causæ secundæ deficientis* a recto ordine. Exemplum claudicantis paullo supra præmisimus. Si adhuc aliqua difficultas hæreat menti, adeas Didacum Alvarez libro 2. de Aux. divinæ gratiæ disput. 11. & lib. 3. disput. 24. Joannem Gonzalez prope finem controversiæ 5. art. 11. §. ultimo; Joannem Baptistam Gonet disp. 4. de *Scientia futurorum contingentium* art. 6. §. 4. & disput. 8. de *Provid. Dei* art. 4. §. 9. in quo lepidulum affert exemplum ex doctrina Casuistarum, n. 210. Vincentium Contenson libro 2. dissert. 2. cap. speculat. 2. ad 3. Omnes hac in re consentiunt S. Thomæ discipuli. Vellem lector adiret, & sedulo expenderet quæ Auctor Operis inscripti *de l'Action de Dieu* profert sect. 7. cap. 17. cui titulus *Que la premotion ne rend point Dieu auteur du peché*, ejusdemque Capitis *Analyse* tomo 2. pag. 377. Perpauca enim addenda sunt de futuris ordinis supernaturalis *status naturæ innocentis*, quæ a Deo non prævideri *in decreto absoluto*, & *prædeterminante*, idcirco demonstrare nitebar superiori cap. 8. quoniam in eodem statu necessariam non fuisse *ad perseverandum* in accepta justitia angelis, & primo homini *gratiam seipsa efficacem*, viri complures doctissimi censent invictissime inferri ex libro S. Patris Augustini de *Correptione*, & *Grat.* cap. 10. 11. & 12.

Scopus Augustinianæ doctrinæ, quæ in hisce tribus capitibus continetur, est refellere Semipelagianos asserentes neminem esse corripiendum, si initium salutis sit a gratia, non a voluntate liberi arbitrii, atque si ex Dei beneplacito præparetur voluntas a Domino, & donum perseverantiæ usque in finem iis conferatur, qui gratiæ largitate sunt a massa perditionis discreti, idest electi in vasa misericordiæ, quæ Deus præparavit in gloriam. Hinc Augustinus cap. 10. instituit quæstionem, quid de primo homine, qui certe sine ullo vitio creatus est re-

„ Etus, sentiendum sit, quantum attinet ad
 „ hoc donum Dei, quod est in bono perseve-
 „ rare usque in finem. Docet itaque S. Pa-
 „ ter, primum hominem non habuisse per-
 „ severantiam, quoniam si habuisset, pro-
 „ culdubio perseverasset. Ait Deum sic or-
 „ dinasse angelorum, & hominum vitam,
 „ ut in ea prius ostenderet quid posset eo-
 „ rum liberum arbitrium, deinde quid pos-
 „ set suae gratiae beneficium, iustitiaeque ju-
 „ dicium: Accepisse angelos, qui steterunt
 „ per liberum arbitrium, beatitudinis ple-
 „ nitudinem, tamquam praeium ipsius per-
 „ mansionis, magnam scilicet abundantiam
 „ caritatis Dei, ut cadere ulterius non pos-
 „ sent, & hoc de se certissime nossent:
 „ consecuturum fuisse eandem beatitudinis
 „ plenitudinem primum hominem, si pa-
 „ riter per liberum arbitrium stetisset. Quæ-
 „ rit deinde Augustinus: *An Adam habue-
 „ rit Dei gratiam*, & cap. 11. docet habuif-
 „ se quidem gratiam magnam, sed dispa-
 „ rem. Ait ipsum Adam in statu integri-
 „ tatis non opus habuisse illa gratia, quam
 „ implorant Sancti in hac vita, in qua ca-
 „ ro concupiscit adversus spiritum: tunc
 „ Deum homini dedisse bonam voluntatem,
 „ necnon adjutorium, sine quo in eadem
 „ bona voluntate non posset permanere
 „ si vellet; ut autem vellet, reliquisse in
 „ ejus arbitrio. Nunc vero dari gratiam
 „ longe potentior, qua non tantum fit,
 „ ut homo possit, sed etiam fit, ut velit;
 „ nimirum, ut quoniam non perseverabit
 „ nisi possit & velit, illi perseverandi, &
 „ possibilitas, & voluntas divinae gratiae
 „ largitate donetur. Atque hanc gratiam
 „ cap. 12. Augustinus appellat *Adjutorium*
 „ Quo, nempe quo fit propter quod datur.
 „ Adjutorium Quo esse gratiam seipsa
 „ efficacem, perspicuum est. Augustinus
 „ enim ait, Deum hoc divinae gratiae adju-
 „ torio operari in voluntate hominum ut
 „ velint: subventum esse infirmitati volun-
 „ tatis humanae, ut indeclinabiliter, & in-
 „ superabiliter ageretur; ut quamvis infir-
 „ ma, non tamen deficeret; ut invictissime,
 „ quod bonum est velit, & hoc deferere
 „ invictissime nolit. Quæ ab Augustino lo-
 „ cupletissime tradi constat ex præcitato
 „ cap. 12. num. 38. explicari autem hac
 „ loquendi ratione efficacitatem, atque e-
 „ nergiam divinae gratiae, manifestum est

„ ex libro de de Grat., & lib. arbitrio
 „ cap. 16. num. 32. & cap. 17. num. 33.
 „ Cum vero S. Pater in prælaudato libro
 „ de Corrupt. & Grat. cap. 12. num. 37.
 „ apertissime scripserit primum hominem
 „ non indignisse hoc adjutorio, quo fit ut
 „ velimus, & quo ipsa perseverantia largi-
 „ tate gratiae donatur, quia ejus voluntas
 „ tales vires habebat, ut bene vivendi po-
 „ tiretur facilitate, eo quod sine ullo sue-
 „ rat instituta peccato, & nihil illi concupi-
 „ scentialiter resistebat; idcirco Augustinen-
 „ ses nostri, quibus & nos capite 8. stu-
 „ duimus morem gerere, magna utique
 „ probabilitate inferunt ipsum hominem
 „ primum non indignisse ad perseverandum
 „ gratia per semetipsam efficaci.

„ Quid a Thomistis, ceterisque propu-
 „ gnantibus in utroque statu ipsius gratiae
 „ necessitatem reponatur, dictum est supra.
 „ Planior tamen videtur via, si dicatur
 „ pertractare Augustinum de Gratia præ-
 „ veniente, qua preparatur voluntas a Do-
 „ mino, & de perseverantia usque in fi-
 „ nem, quæ electis in vasa misericordiae
 „ confertur prædestinatis in regnum Dei;
 „ nullatenus autem agere de applicatione
 „ voluntatis ad actum, ad quem in utro-
 „ que sanæ, & infirmæ naturæ statu re-
 „ quiritur physica prædeterminatio, sive præ-
 „ motio supremæ causæ, idest, Dei, qui
 „ in celo, & in terra omnia quaecunque vo-
 „ luit, fecit & qui etiam illa, quæ futura
 „ sunt facit, ut legimus Ps. 134. & Isaïæ
 „ 45. scilicet, cujus voluntati humanæ vo-
 „ luntates non possunt resistere, quominus
 „ faciat quod ipse vult: quandoquidem eti-
 „ am de ipsis hominum voluntatibus quod vult,
 „ cum vult, facit; atque habet humanorum
 „ cordium, quo ei placet inclinandorum o-
 „ mnipotentissimam potestatem. Quæ sunt
 „ verba ipsius Augustini in eodem libro de
 „ Corrupt. & Grat. cap. 14. num. 45.

„ Pertractans itaque S. Doctor de Gra-
 „ tia præveniente, & operante, qua præpa-
 „ ratur voluntas a Domino, qua homines
 „ ex nolentibus fiunt volentes, qua Deus vo-
 „ luntatem bonam preparat adjuvandam,
 „ sive de adjutorio Quo fit ut velimus, be-
 „ ne, sapienterque ait S. Pater hac gratia,
 „ hoc adjutorio non indignisse hominem
 „ primum. Inquit enim undecimo capite
 „ num. 32. Dederat homini Deus bonam vo-
 „ luntatem

„ luntatem, in illa quippe eum fecerat, qui
 „ fecerat rectum. Si bonam voluntatem Deus
 „ dederat primo homini, simul in ipsa con-
 „ dens naturam, & largiens gratiam; pro-
 „ fecto idem homo non opus habebat eo
 „ adjutorio, quo præparatur bona voluntas.
 „ Cur enim homini præparandum, quod in
 „ creatione illi collatum fuerat? *Ut recipe-*
 „ *ret bonum, gratia non egebat, quia non-*
 „ *dum perdiderat*, inquit eo loci S. Pater.
 „ Ita apposite Semipelagianos refellit, de-
 „ monstrans bonam voluntatem in primo ho-
 „ mine fuisse a Deo, quoniam cum ipsa
 „ bona voluntate factus est, qui factus est
 „ rectus. Propterea hæc bona voluntas fuit
 „ ab omnipotentissima Dei potestate, ab
 „ absoluto, & efficaci decreto, a physica
 „ præmotione; quoniam fuit a Deo, qui fe-
 „ cit hominem rectum.
 „ Si loquamur autem de homine infirmo,
 „ multo magis, inquit Augustinus, bona
 „ voluntas ex Deo est. Nunc enim volun-
 „ tas est serva peccati: muniri debet, &
 „ firmari adversus tot, & tantas tentationes,
 „ que in Paradiso non fuerunt: vincamus
 „ oportet voluntate spiritus voluntatem car-
 „ nis contraria concupiscentem. Id fit adjuto-
 „ rio Quo paullo supra explicato. Cetera,
 „ quæ ab Augustino traduntur, videlicet,
 „ primum hominem non accepisse perseve-
 „ rantiam, saluberrime Deum illius, & an-
 „ gelorum ita instituisse naturam, ut prius
 „ ostenderit quid in eis posset liberum arbi-
 „ trium, deinde quid posset gratiæ sue be-
 „ neficium: dedisse illis adjutorium sine quo
 „ perseverare non poterant, ut autem perse-
 „ verarent in eorum reliquisse arbitrio: per
 „ ipsum liberum arbitrium stetisse angelos
 „ sanctos: nunc prædestinatis in regnum
 „ Dei dari largitate gratiæ ipsam perseve-
 „ rantiam: hanc esse beneficium, ac donum
 „ collatum indignis: potentiores esse gra-
 „ tiam in secundo Adam, qua fit ut homo
 „ velit, & tanto ardore diligat, ut carnis
 „ voluntatem voluntate spiritus vincat: per
 „ istam gratiam infirmam voluntatem ten-
 „ tationibus non succumbere, & invictissi-
 „ me bonum velle: voluntatem servam pec-
 „ cati liberari per illum, qui dixit, *Si vos*
 „ *filius liberaverit, tunc vere liberi eritis:*
 „ talem esse hanc libertatem, ut prædesti-
 „ nati in regnum Dei, quamvis, quamdiu
 „ hic vivunt, pugnent contra concupiscentiam

„ tiam peccatorum, non ultra tamen ser-
 „ viant peccato, quod est ad mortem, id est,
 „ non deserant usque ad mortem fidem,
 „ quæ per dilectionem operatur; hæc, in-
 „ quam, aliaque his consimilia, quæ in
 „ tribus illis capitulis de *Corrept.*, & *Grat.*
 „ continentur, tam a Thomistis propugnanti-
 „ bus necessitatem adjutorii efficaci ad
 „ perseverandum etiam in statu innocentia,
 „ quam ab Augustinensibus nostris hanc ne-
 „ cessitatem in eodem statu negantibus, ul-
 „ tro, ac lubenter unanimi consensione
 „ traduntur.

„ Hæc quum ita sunt, dici potest Augu-
 „ stinum ne verbum quidem in libro de
 „ *Corrept.*, & *Gratia* fecisse de motione
 „ Dei, qua causa secunda applicatur ad
 „ actum, sed discrimen duntaxat status in-
 „ nocentia, & infirmitatis eo modo, quo
 „ dictum est, tradidisse; nec alia ratione
 „ affirmasse necessarium non fuisse primo
 „ homini adjutorium quo fit ut velimus,
 „ & quo voluntate spiritus vincitur volun-
 „ tas carnis, nisi quia primus homo positus
 „ in bonis sui creatoris bonam voluntatem
 „ acceperat, carebat voluntate carnis con-
 „ traria concupiscentis; ideoque non ege-
 „ bat gratia, qua bona ei inspiraretur vo-
 „ luntas, quia hanc bonam voluntatem
 „ nondum perdiderat. Cohæret, ni fallor,
 „ hæc responsio auctoritati Sancti Thomæ
 „ 1. 2. quæst. 109. art. 2. ubi ait: *Secun-*
 „ *dum utrumque statum natura humana in-*
 „ *diget auxilio divino ad faciendum, vel vo-*
 „ *lendum quodcumque bonum, sicut primo*
 „ *MOVENTE*, ut dictum est; & infra:
 „ *Igitur virtute gratuita superaddita virtuti*
 „ *naturali indiget homo in statu nature inte-*
 „ *gre quantum ad unum, scilicet, ad ope-*
 „ *randum. & volendum bonum supernatura-*
 „ *le: sed in statu nature corruptæ quantum*
 „ *ad duo, scilicet, ut sanetur, & ulterius*
 „ *ut bonum supernaturalis virtutis operetur,*
 „ *quod est meritorium. Ulterius autem in u-*
 „ *troque statu indiget homo auxilio divino,*
 „ *ut ab ipso MOVEATUR ad bene agen-*
 „ *dum. Vide ibidem etiam resp. ad 1.*

CAPUT XIII.

*Quonam pacto divinis prædefinitionibus
libertas cohereat humana.*

EX Augustiniana doctrina circa prædestinationem, & gratiam consequi libertatis exitum querebantur olim Semipelagiani, ut constat ex Epistolis Hilarii, & Prosperi: nec novum est, sed in tali officina elaboratum propositum ultimo loco argumentum. Pro cuius solutione advertendum est, modum conciliandi cum gratia prædeterminante libertatem visum Sanctissimo Protoparenti Augustino perdifficilem, ut fatetur lib. iv. contra Julianum cap. viii. *Ista questio, ubi de arbitrio libertatis, & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Habet similia S. P. Epist. cv. & lib. de Sp., & Litera cap. 39. Hinc merito suspecta nobis redditur concordia per scientiam *mediam*, quæ cum sit facillima, & obvia, nunquam tamen probari potuit Gratia Magistro, ac Propugnatori Augustino. Dabo in hac re clarissimorum Theologorum, qui scientiam *mediam* rejiciunt, non unam hujus conciliationis methodum, & quæ planior videbitur, erit nobis eligenda.

PRIMA REGULA.

Thomistis familiare est recurrere ad sensum *compositum*, ac *divisum*, seu, quod idem est, ad potentiam *possibilitatis*, & potentiam *positionis*. Sensus horum est, salvari hominis libertatem, quoniam non potest quidem non agere supposita divina prædeterminatione, sed potest absolute, & si ab ea præscindatur. Quemadmodum dum ambolo non possum non moveri, at possum tamen desistens ab exercitamento ambulationis. Hanc autem prædeterminationem ponunt ad actum, & respectu operationis, non quantum spectat ad potentiam: scilicet, Deus determinat e. g. actum caritatis, sed relinquit liberam potestatem ad odium: in quo longe recedunt a sententia Calvinii, qui

impie asseruit non remanere sub efficaci decreto Dei indifferentiam ad oppositum, quod jure damnatum est a Tridentino sess. vi. can. 4. Statutum est enim *liberum hominis arbitrium a Deo excitatum posse dissentire si velit*. Quod non eo sensu definitum est, quasi efficax Dei motio ad opus salutare non trahat: sed quod ita trahat, ut voluntas possit resistere, licet efficaciter præmotata nunquam resistat.

Addunt aliqui distinguendam esse triplicem necessitatem: *absolutam*, qua aliquid ita est, ut non possit non esse; quo sensu necesse est Deum esse: *naturalem*, qua aliquid ita est, ut virtute naturali aliter se habere non valeat: quo sensu necesse est cælum moveri, & necessitatem *consequentie* quo aliquid aliter se non potest habere ob rerum connexionem, & cohærentiam; quo sensu necesse est hominem moveri dum currit.

In horum itaque Theologorum principiis negandum est quamcunque suppositionem antecedentem evertere libertatem: & si adversarii insurgant dicentes fieri non posse, ut stante efficaci prædeterminatione non eveniat necessario res præfinita; recurrendum est ad traditam distinctionem, in sensu *diviso*, & necessitate *absoluta*, vel *naturali*, nego: in sensu *composito*, & necessitate duntaxat *consequentie*, concedo.

SECUNDA REGULA.

Quidam, atque, ut arbitror, longe melius distinguunt inter causas, quæ extrinsecus movent, atque impellunt, neque illarum quas præmovent, *formam* penetrant, aut *modum* attingunt; & inter Deum, qui nobis intimus nedum secundam causam movet, sed etiam efficit voluntatem, & cum libera operatione determinat quoque modum agendi contingenter. Imprimis, inquit, summam habet Deus potestatem inclinandi hominum corda quocunque velit, ut scribit Augustinus de Corrept. & Grat. cap. xiv. *Magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas* Deinde decrevit Deus quædam fieri necessario, & quædam libere, & quibusdam effectibus aptavit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus ex necessitate proveniant; quibusdam

dam autem aptavit causas contingentes, & defectibiles, ex quibus effectus eveniant contingenter; ut ait S. Thomas 1. P. qu. 20. art. viii. Addunt hi Theologi contingentiam semper in causam proximam esse refundendam; *Sicut germinatio plantæ est contingens propter causam proximam contingentem, licet motus solis qui est causa prima, sit necessarius*: ait idem S. Thomas 1. P. q. xiv. art. 13.

Juxta horum principia dicendum est inferri quidem necessitatem ex suppositione antecedente causæ extrinsecæ, quæ impellit ad actum, & ex necessitate causæ proximæ, quæ substantia sua sit determinata ad unum: non vero ex suppositione causæ primæ, quæ non solum insert actum, verum etiam naturam causat, & modum attingit. Quod si dicas: Necesse est ut quidquid Deus prædefinivit, eveniat infallibiliter; respondendum est, etiam prædefinitum fuisse, ut mediis liberis futurum sit: quæ si necessario ponerentur, falleretur divina præscientia, & frustraretur definitio, quum Deus præsciat, ac definiat fore ut fiant libere, & contingenter. Si rursus insistas, quod possibili posito in actu, nullum, ut fert commune proloquium, sequitur inconveniens: ideoque si potest homo sub efficaci decreto dissentire, supponi potest quod actu dissentiat, & frustretur decretum; pariter dicendum est, verum esse Scholasticum axioma, si possibile ponatur in actu eo modo, quo possibile est: non est autem possibile, ut ponatur dissensus nisi ea libertate, quæ fuit a Deo præfinita. Quamobrem si res est futura, id Deus & præscivit, & definiuit: & nisi futura esset, etiam hoc a Deo prævisum esset, ac definitum.

Hæ duæ rationes conciliandi cum divinis prædefinitionibus humanam libertatem sunt principis Thomistarum valde affines. Quibus si nos uti velimus, possumus percommode; dummodo decreta absoluta, gratiam victricem, prædeterminationem non adstruamus ex capite essentialis dependentiæ. Arduum est enim percipere, quod modus sit contingens, ac liber, qui suapte natura postulat ad unum determinatum actum prædefiniri.

TERTIA REGULA.

Sunt ex Augustinianis nonnulli, qui efficacem gratiam etiam in utroque statu propugnant, negant tamen esse prædeterminantem. Nam S. P. Augustinus, inquit, in hoc efficaciam gratiæ constituit, quod operetur Deus in nobis bonam voluntatem, & agat motum ejusdem: quod illam stupentem suscitet: quod ex indignatione transferat ad lenitatem; neque aliud est gratia Christi, quam caritas diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. At impossibile est hominem velle, diligere, fieri ex nolente volentem ante motum liberum voluntatis. Non ergo præcedit, inquit, gratia Christi, neque prædeterminat liberum voluntatis arbitrium. Hi propterea negant gratiam efficacem esse aliquid antecedens, & necessarium: negant præcedere actum liberum; negant consequi ex gratia necessitatem operationis.

Mihi vero tam plana, & expedita via, quæ nunquam Augustino succurrit, videtur tortilis & obliqua. Distinguendum enim est inter actus voluntatis indeliberatos, & deliberatos. Gratiam efficacem esse sanctam delectationem indeliberatam, a Deo excitatam in corde hominis, ultro fateor. Sed deliberatam ac volitam, de cujus libertate agimus, quis appellaverit Christi gratiam? quis non dixerit gratiam in voluntate supponere? Certo per dilectionem deliberatam meremur: & meritum subsequitur gratiam, quemadmodum effectus quilibet suam causam. Igitur sicut actus indeliberatus præcedit deliberatum, ita gratia Christi antecedit actum liberum voluntatis.

QUARTA REGULA.

Nonnulli, qui admittunt statutum supra discrimen inter statum creaturæ innocentis, & per peccatum corruptæ, tenent, quod suppositio antecedens si necessaria sit ex capite dependentiæ, & requisita a rerum creaturarum conditione, & essentia, fortassis libertatem interimat: at si contingens sit, accidentaliter & ex capite infirmitatis, atque necessaria duntaxat non propter rerum essentiam, sed propter status circumstantias, non liber-

libertatem cogere, sed sanare. Quod sequentibus exponunt exemplis. Concupiscentia etiam si pondus sit ad malum inclinans, & adeo grave, ut Apostolus illam dicat legem repugnantem rationi, & captivantem in lege peccati: attamen, ut fides Christiana docet, vulnerat quidem libertatem, sed non interimit, eo quod adventitia sit, accidentaliter, & præsupponat in arbitrio indifferentiam, quæ essentialiter constituit libertatem. Nam nullum accidentale, qualecunque sit, essentialiter immutat; velut quod homo sit albus, aut niger nullam infert essentialiter hominis variationem. Itaque cum decretum efficax, gratia victrix, & absoluta prædefinitio non sint creatæ libertati essentialia, sed exigantur ob vulnus peccato Adæ contractum, non poterunt evertere libertatis naturam. Imo quemadmodum concupiscentia, quæ ad malum inclinat minuit voluntarium, non tollit: ita gratia Christi, quæ bonam excitat voluntatem, arbitrium perficit, non perimit.

Rursus divina præscientia est aliquid antecedens, & nihilominus nullam infert necessitatem. Quare? attulimus cap. 3. causam multiplicem. Sed fautores Scientiæ mediæ respondent præscientiam non tollere libertatem, quia nihil ponit in rebus, & objectum supponit, non facit: quod universaliter falsum est, multa enim præsciuntur prædestinatione, & multorum ipsa præscientia est causa, cum Scientia Dei respectu plurium rerum sit practica. Sed detur adversariis quod ipsi contendunt. Præscientia, quæ supponit objectum & non facit, non infert necessitatem: Ergo neque necessitatem infert prædestinatio accidentaliter, quæ præsupponit arbitrium in sua essentiali constitutum indifferentia. Simile quidpiam proferre possumus ex gratia congrua, quæ antecedit actum, & infallibiliter sortitur effectum; nec tamen officit libertati, quoniam supponit arbitrium in sua essentiali indifferentia.

Præterea explicatur hæc Sententia singulari quadam opinione Suarezii. Disputatur a Theologis de Christi libertate supposito præcepto Patris. Thomassinus docet fuisse tantummodo liberum libertate a coactione, sive lubentia. Maurus censet non fuisse li-

berum ad transgredienda præcepta, sed solum ad illa adimplenda per hunc actum, vel alium. Quamplures affirmant non fuisse illi impositum præceptum rigorosum. Multi dicunt fuisse liberum non quantum spectat ad substantiam mortis, sed quatenus pertinet ad circumstantias. Quid Suarezius? Is To. I. in II. P. dist. xxxvii. sect. 3. ait posse voluntatem Christi considerari dupliciter: I. ut voluntas creata est. II. ut unita Personæ divinæ ipsam regenti; salvari autem in Christo libertatem, propterea quod licet peccare non possit humana Christi voluntas quatenus unita Verbo, potest tamen secundum se inspecta; non enim unio cum Verbo ad humanæ voluntatis essentialiter pertinet. *Voluntas, inquit, Christi secundum se potest dici potentia peccandi, seu capax peccati, non tamen ut est voluntas Christi, quia jam componitur cum illa voluntate conjunctio cum potentia divina.* Bene habet. Quomodo salvatur libertas in Christo, quia ejus voluntas secundum se est essentialiter capax peccati, quamvis peccare non valeat prout unita personæ Verbi: salvatur pariter libertas in voluntate nostra ex quo essentialiter sit indifferens, licet prædeterminetur accidentaliter, exigente gratiam indeclinabilem sauciata liberi arbitrii natura.

Itaque ex dictis ita difficultatem resolvunt: Suppositio antecedens, & inimpedibilis tollit libertatem si essentialis sit, & exigita titulo dependentiæ, transeat: si accidentaliter sit, & requisita ex capite infirmitatis, nego.

Si dicas: Ad veram libertatem in statu naturæ lapsæ requiritur non solum libertas a coactione, verum etiam libertas a necessitate; est enim contraria propositio damnata in Jansenio: Atqui ex antecedenti necessario, quamvis accidentali, tollitur libertas a necessitate: Ergo &c. Respondent dist. majorem. Requiritur libertas a necessitate essentiali, concedo: a necessitate accidentali, nego. Existimavit Jansenius libertatis essentialiter constitui per solam immunitionem a coactione, offendens plura in Augustino testimonia, quibus non semel arbitrii libertas per lubentiam, & spontaneitatem describitur. At aliter Augustinus loquitur de libero arbitrio disputans contra Stoicos Fati assertores, & contra Manichæos

chaos facientes Deum auctorem peccati ; aliter contra Pelagianos inimicos praedestinationis, & gratiae . Agenti enim contra Manichaeos , & Gentiles Philosophos , sat erat efferere malam voluntatem esse ex nobis , neque ad hanc arbitrium cogi aliqua constitutione fatali . At contra Pelagium disputanti necesse fuit demonstrare humanam voluntatem praeveneri gratiae muneribus eo majoris efficientiae , quo sanandum est vulnus arbitrii , & regenda validis praesidiis infirmitas . Hæc Jansenius , quamquam in Augustiniana lectione aliquandiu versatus , sub inversusque permiscens , agens de Gratia definitionem arbitrii contra Stoicos traditam unice usurpavit . Illud liberrime patrari dixit , quod non fit coacte , etiamsi eveniat necessitate aliqua essentiali . Afferuit proinde amorem Beatorum in patria esse undequeque liberum , quia amant summum bonum voluptate , ac lubentia ; cum tamen necessarius sit necessitate essentiali , neque relinquatur potentiam ad oppositum .

QUINTA REGULA.

Doctrinam nuper traditam , quod Theologorum illorum pace dixerim , verbo tenus non re a Janseniano errore discrepare arbitramur . Quippe Jansenius non adeo desipuit , ut crederet beatitudinem esse homini essentialem , quinimo in beatis veram libertatem , eandemque , ac in viatoribus gratia praeventis afferuit , propterea quod , ut gratia victrix , ita Dei visio ad creaturæ rationalis essentialiam non spectat . Et quidem toto libro III. de Statu naturæ lapsæ nititur Jansenius monstrare victam vitio naturam libertate carere propter ignorantiam , & concupiscentiam , quæ humanam voluntatem captivant in lege peccati , & carnalibus desideriis obstringunt : veram autem libertatem restitui per gratiam liberantem , & liberum facientem ; & tam concupiscentiam , quam gratiam ita dominari , ut ablata indifferentia ad bonum , & malum agendi inducant necessitatem . Ut ergo concupiscentia non est natura , sed vitium , & gratia non est homini lapso perfectio essentialis , sed donum , ita per Jansenium , peccandi necessitas , & dominatus concupi-

scientiæ accidentalis est , quomodo & accidentalis necessitas recte agendi quam infert gratia liberatrix . Tantummodo in sensu Jansenii sub dominatu concupiscentiæ , aut gratiæ consistit libertas a coactione quoniam homo peccat culpabili cupiditate , & recte agit victrici delectatione : neque cogit arbitrium cupiditas , vel delectatio . Hæc est perversa doctrina Jansenii : quare non video quo jure Theologi quidam afferunt Jansenium necessitatem essentialem , non accidentalem asserere , & hoc inani praesidio studeat gratiam cum Dei praedeterminatione componere . Quartam ergo regulam reprobam substituta sequenti , quæ est Jansenianis principiis opposita .

Igitur creatura rationalis duabus facultatibus praedita est , intellectu , & voluntate : intellectus objectum est verum , & objectum voluntatis est bonum . Mens non est indifferens ad verum in communi , quia non potest cognoscere quod non est verum ; neque voluntas est indifferens ad bonum in communi , quia non potest amare quod non est bonum . Ergo ad verum in communi naturaliter determinatus est intellectus , & ad bonum in communi est naturaliter determinata voluntas . Non ita res se habet , circa hoc particulare verum , & circa hoc particulare bonum . Si hoc particulare verum sit per se evidenter clarum , nec videatur per aliud , cujusmodi sunt veritates , quæ appellantur prima principia , e. g. omne totum majus est sua parte , in quibus nulla interesse potest species falsi , naturaliter intellectus determinatur ad assentiendum , nec remanet libertas , & indifferentia judicii . Si autem hoc particulare verum non sit per se evidenter notum , & videatur per aliud , cujusmodi sunt veritates , quibus permisceri potest species falsi , E. G. hæc propositio , Sol circa terram movetur , potest mens assentiri , vel dissentiri , & sive assentiatur , sive non , remanet semper indifferentia judicii , ac vera libertas . Pariter si hoc particulare bonum ita proponatur voluntati , ut non possit apprehendi sub specie mali , & sit per se , evidenter , & omnimode bonum , ut Deus visus per lumen gloriæ facie ad faciem , voluntas in hoc bonum tendit eadem necessitate , qua fertur in bonum in communi .

ni, in quo nequit apprehendi aliqua ratio mali, & consequenter non remanet in voluntate vera indifferentia, ac libertas: at si hoc particulare bonum non proponatur, ut omnimode bonum, neque evidenter, & tale apprehendatur, uti in hac vita fides, caritas, martyrium, quæ ita voluntati proponuntur, ut ea possit fugere, & nolle, cum possit intellectus apprehendere, & proponere aliquam speciem mali in mundi contemptu, in sui abnegatione, in mortis supplicio; tunc quidem remanet in voluntate vera indifferentia, & vera potentia ad oppositum.

Ex quibus infertur primo contra Janse-
nium, Beatos cum Deum videant intuitive, non esse in amore beatifico liberos, cum ad amandum Deum clare visum sint naturaliter determinati: unde S. Thomas 1. p. q. lx. art. v. ait: *Cum in Deo sit unum & idem ejus substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis moventur in ipsam Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia in quantum est bonum commune naturaliter amatur ab omnibus, impossibile est, quin diligant ipsum.* Sequitur secundo, quandiu in hac mortali vita degemus, [posse Deum libere odio haberi; quia licet per ideam summi boni, & ex rebus aspectabilibus illum cognoscamus existere; tamen per plures effectus apprehenditur sub quadam specie, qua inordinatæ voluntati proponitur tamquam malum, e. g. tamquam prohibens peccata, & poenam infligens: quod expressis terminis docet idem Sanctus Thomas 1. 2. quæst. xxxiv. art. 1. in corpore. Sequitur tertio non ideo concupiscentiam non evertere libertatem, quia accidit ex Adæ peccato, & essentia humani arbitrii pravam inclinationem non exigit, ut fateatur quoque Jansenius hac eadem ratione adstruens veram peccandi libertatem in damnatis, ac dæmonibus: Sed quia concupiscentia non ita flectit ad malum, ut non possit proponi voluntati aliquod bonum illi contrarium, quod concupiscitur. Sequitur quarto gratiam prædeterminantem & victricem stare, cum libertate, non quod necessaria sit duntaxat titulo infirmitatis, sed quia ita mentem il-

lustrat, & voluntatem incendit, ut excitari possint contrariæ cogitationes, & affectus: veluti quando Martyr per efficacem gratiam determinatur ad mortem subeundam, potest timere mortem ipsam, & formidare supplicia. Sequitur ultimo tolli veram libertatem a necessitate etiam per determinationem accidentalem, si talis sit ut non relinquat potentiam ad oppositum; quomodo vincula licet adventitia, & accidentalia tollunt libertatem a coactione, si tam vehementer constringant, ut non remaneat aliqua potestas arctissimos nodos solvendi. Sed hæc alibi accuratius.

SEXTA REGULA.

Postrema regula conciliandi cum divinis præfinitionibus libertatem est, quam pluri-
mi probant Recentiores: qui docent efficaciam gratiæ non consistere in mortua aliqua qualitate physice prædeterminante, sed in blanda, intimaque delectatione, quæ superat determinatione morali omnem adversam cupiditatem. Atque hi putant se facile nodum solvere, dicentes indifferentiam physicam non tolli nisi prædeterminatione physica, & recte componi cum prædeterminatione morali. Utuntur idoneis quibusdam exemplis. Cum [inquiunt] vir campos sui amore tenetur propriæ vitæ servandæ, nunquam in se convertet gladium, nunquam bibit sponte venenum, nunquam ex præalta turri desiliet; quod physice tamen potest, & faciat reipsa si naturali rationis lumine destituatur. Quis etiam, (addunt) dixerit disertissimum oratorem cogere illos, quibus, verbis, ac propositis rerum agendarum exemplis ita alicujus rei describit utilitatem, ut non valeant abjicere exhortationes? Ita non cogit, neque affert necessitatem Christi gratia, quæ efficaciter præmovet blanda, suavique caritatis delectatione.

Tria sunt, ut opinor, in hac regula: unum aperte falsum, unum verum, unum dubium. Verum est, gratiam in mentis illuminatione, & sancta delectatione consistere, ut ex nostris docent Cardinalis Norisius, Augustinus Burgenis, Basilius Pon-

cus, Manso, alique plurimi, necnon Macedo, Lauria, Isambertus, Habert, Gradin, & infiniti propemodum, quibus nec dissentit Hyacinthus Serry in suo S. Thoma conciliato: quamquam communior sit Thomistarum sententia gratiæ naturam sitam esse in qualitate, quæ hanc illuminationem, & sanctam delectationem præcedit. Sed hæc quæstio alibi pertractabitur. Falsum est autem hanc illuminationem & delectationem mortaliter, & non physice prædeterminare liberum hominis arbitrium; illa enim cælestis illuminatio, & casta dilectio, non allicit duntaxat, suadetque, veluti dum nuces ostendis puero, & trahis illum, sed vere, ac proprie efficit ut faciamus quare exemplum oratoris non est ad rem; & vereor quin istud nimis arrideat Pelagianis, qui minime negant gratiam trahentem voluntatem sola propositione objecti. Dubium tandem in hac sententia remanet, quomodo hæc prædeterminans delectatio libertatem non tollat; ideoque recurrendum est ad regulam præcedentem; quam confirmat ipsum exemplum hominis deliri occidentis seipsum; qui non peccat, propterea quod mente captus, & nullius consilii, caret indifferentia iudicii: & ex adverso homo sanæ mentis sub determinatione naturalis amoris libere servat propriam vitam, quoniam cum tali amore stat iudicii indifferentia, ea nempe, quæ apprehendere potest in ipsamet vitæ propriæ conservatione aliquam speciem mali.

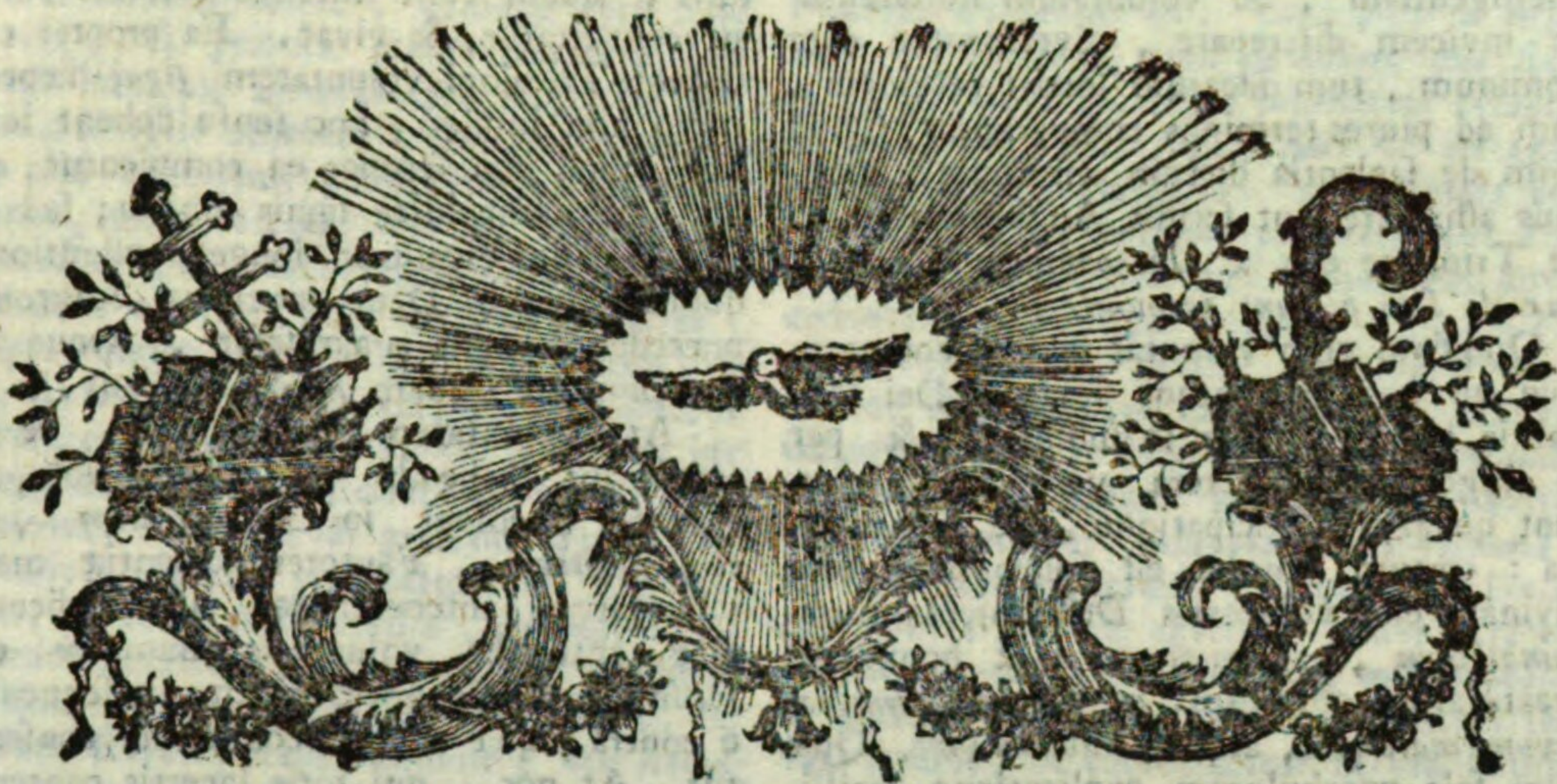
Sed quoniam ad cupiditatem, & delectationem recurrunt etiam Janseniani, ut sententiam hæreticam Sanctorum verbis incrustatam reddant quodammodo speciosam: observandum est liberum arbitrium comparari aliquando a SS. Patribus stateræ, quæ hinc indeque ab imposito pondere flectitur: unde ab Augustino in lib. de Spiritu, & litera definitur cap. 33. *Media illa vis, quæ vel intendi ad fidem; vel inclinari ad infidelitatem potest.* Trahit autem sua quemque voluptas, & pondus animæ est ejus amor; ideoque media illa vis inclinatur in bonum delectatione justitiæ, in malum vero perversa flectitur cupiditate. Ergo Janseniani in hoc turpissime errant, quod liberum arbitrium, quasi mortua esset bilanx, non vis, seu activa facultas, positum inter cupidita-

tis, & gratiæ æqualia pondera opinentur nihil posse operari, ita ut necessario agat quod amplius delectat, uti statera a graviore pondere necessitate dejicitur; ut scribit lib. iv. de Grat. Christi cap. 9. malus Augustini Interpres Jansenius. Hæc profecto sententia hæretica est; non enim liberum arbitrium est indifferens ad instar stateræ: non est potentia passiva, sed activa; neque post Adæ lapsum perit, & est titulus sine re, sed vivit adhuc, agit, & dum trahitur sive concupiscentia, sive sancta delectatione, habet indifferentiam potentiæ a nobis superiori Regula exposita. Quapropter æquilibrium Jansenianum, sive æqualem, alternamque concupiscentiæ, & gratiæ pugnam, quæ sopiri non potest, nisi altera alteram superet delectando, eoque, ut Jansenius inquit, totum vergat pondus, nec non comparisonem stateræ, quam alio plane sensu, & ad significandam liberi arbitrii indifferentiam activam Patres tradiderunt, perinde ac Calvinii dogma rejicimus & damnamus. Neque tamen admittere possumus æquilibrium aliud virium arbitrii, quasi tantum valeat ad peccandum, quantum ad non peccandum, æqua penitus lance; sed firmiter confitemur illud invalidum esse donec per gratiam Christi sanentur omnes languores animæ, ut Epist. 186. ad Paulinum docet S. Pater. Unde qui tale æquilibrium propugnant, *Vident esse peccati originalis obliti*, inquit gravissimi Theologi Lodovicus Gotti de Grat. Actuali q. 2. dub. 5. §. 3. & Benitez disp. 111. dub. 1. cap. 1. ambo ex claro S. Dominici Ordine, & Angelici Doctoris magna Schola.

His, quantum vires ingenii mei poterant, explicatis, quintam Regulam ceteris præfero, hujus ope reliquas ad Catholicum sensum, in quo ab Auctoribus suis traduntur, existimo revocandas. Itaque affirmo sub efficaci gratia, in sensu composito, ac diviso Thomistarum priori regula explanato, manere veram indifferentiam potentiæ cum determinatione actus, quoniam perseverat cum tali determinatione indifferentia iudicii. Idem assero de modo illo intrinseco contingenter operandi, quem modum suprema causa in inferioribus attingit, ut dixi secunda regula. Hoc idem de prædetermi-

nante gratia, cuius necessitas repetitur ex hominum infirmitate. Idem pariter de sancta delectatione, in qua Christi gratiam collocandam esse fatemur. Ex quibus etiam apparet, cur tam sensus compositus, & divisus Thomistarum, quam aliarum omnes regulæ locum non habeant in visione beatifica; quod scilicet non remaneat potentia ad oppositum, ubi summum bonum ita videtur, ut nequeat in eo apprehendi species aliqua mali. Atque hæc est ratio concilian-

di decreta absoluta, gratiam, ac prædestinationem Dei cum libertate humana, absque ulla Scientia media. In quibus si nondum lectores acquiescant, oro, ut animadvertant, quod principio monui, hanc perdifficilem esse quæstionem. Ego enim in exitu libri sum ubi cum Augustino de Spiritu & lit. cap. xxxiv. tantum dixero; *Cui responsio ista displicet, querat doctiores, sed caveat ne inveniat presumptiores.*

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER QUINTUS.

*In quo differitur cur Dei voluntas dicatur ab Apostolo bona;
beneplacens, & perfecta.*

PROPOSITUM est hoc libro de Divina voluntate differere; de qua pertractatis iis, quæ ad prædefinitiones secundarum causarum spectant, & quæ potissimum in hoc argumento inge-

nia exercent Scholasticorum, minus proluxa superest disputatio. Ergo videndum primo quomodo hæc Dei voluntas sit *bona*, ac *beneplacens*, id est, non delectetur morte peccatoris, neque ulla sint opera manuum suarum, quæ despiciat, & in quibus perpeti, providoque regimine ordinem rectum fixumque non servet. De perfectione quoque Voluntatis, quæ est persistens cum immutabilitate libertas, agendum erit. Atque ita fiet, ut paucis liber iste absolvatur: nam de divino erga electos beneplacito, in libro, qui ad istum consequetur, paullo operosior instituenda erit dissertatio.

CAPUT I.

An Divinum Beneplacitum erga singulorum hominum salutem versetur.

DARI in Deo Voluntatem constat Theologorum omnium consensione: non enim hanc negare potest, quisquis cælestem Patrem quotidie orat, dicens, *Fiat voluntas tua*: aut eundem cum Psalmista adloquitur, Ps. 113. v. 10. *Super misericordia tua & veritate tua: ne quando dicant Gentes: Ubi est Deus eorum? Deus autem noster in celo, omnia, quaecumque voluit, fecit.* Consequitur autem voluntas natura sua intellectionem: neque aliud est quam in aliquod objectum conjuncta cum perceptione propensio. Quisquis ergo substantiam absque voluntatis potentia persistentem excogitet, is non Deum percipiet, sed rem corpoream spiritu, ac ratione carentem. Ex his vero, quæ diximus de divina simplici-

plicitate, compertum est Dei substantiam, intelligentiam, ac voluntatem nullatenus ab invicem discrepare, diversamque cum nominum, tum idearum sortiri rationem, cum ad plures terminos comparantur. Quod enim de sapientia dictum est supra, debemus affirmare, ut scribit Augustinus in v. de Trinitate cap. x. *De omnibus omnino, quæ de Deo possunt pronuciari.*

Quoniam ergo voluntas dicitur comparative ad bonum, atque ipsamet Dei substantia bonum est per se subsistens, & per se diligendum, cetera vero omnia bona sunt quadam participatione, ac dependentia: certum omnino est solam bonitatem divinam esse voluntatis Dei objectum *terminativum*, ac *motivum*, & bonitatem creaturarum objectum, ut vocant, *terminativum materiale*, atque *secundarium*. Quæ cum sola vocabulorum explicatione facillime intelligantur, sufficit præfatas dictiones enuciavisse.

Ex diverso quoque respectu varia emergit in Scholis divinæ voluntatis partitio. Alia enim est voluntas *signi*, alia *beneplaciti*: illa est manifestatio, aut declaratio exterior, qua Deus nobis significat se aliquid velle; hæc vero est ipsamet interior volitio aliquid tanquam sibi gratum decernens. Porro signa voluntatis divinæ sunt præceptum, aliquid jubens, aut prohibens, consilium, permissio, & operatio. Hanc voluntatem improprie, & metaphorice dici est manifestum; nam voluntas est actus immanens, signum vero externa manifestatio. Quemadmodum ergo exterior pronuntiatio verborum non est intima mentis contemplatio, sed signum ejusdem, ita præceptum, divinumque consilium sunt duntaxat interioris voluntatis significationes, non ipsamet latens, atque interna volitio. Signa vero, quæ nobis Deus exhibet, cum falsa nequeant esse, semper internam aliquam voluntatem supponunt: at non semper illam, quam nos ex primo signi contuitu possumus conjicere. Ita cum Deus præcepit Abrahamo immolationem Isaac, apparebat hoc signo velle Deum mortem ipsius, sed intendebat solummodo experiri fidem, & obedientiam Abrahami, & promissi Reparatoris, atque Unigeniti sui præsignare crucifixionem. Ita permissiones peccatorum latentis alicujus consilii certissima signa sunt,

sed nunquam mortis, atque interitus peccatoris, quum velit misericordissimus pater, ut convertatur, & vivat. Ea propter cum docent Theologi voluntatem *signi* sæpenu-mero non impleri, hoc sensu debent intelligi, quod non semper ea complentur, quæ nos arbitramur hisce signis subesse; sed aliquando alia eveniunt longe præstantiora; quorum causa Deus præcius futurorum præcedentia signa præmiserat. Atque hæc de voluntate, quam *signi* appellant.

At voluntatem beneplaciti, de qua exquisitior habenda est disceptatio, dividunt Theologi in *antecedentem*, & *consequentem*. Fautores Scientiæ mediæ voluntatem antecedentem illam dicunt, quæ antecedit voluntatis humanæ consensum, ejusque præscientiam: consequentem e contra, quæ talem consensum consequitur. At nos, qui totis lacertis contendimus dari absolutam voluntatem aliquos salvandi ante prævisa merita, & intependerent a voluntatis humanæ prævisione, non possumus in hoc statu illam probare sententiam, neque futurum credere bonæ voluntatis actum aliquem, ante divinum liberalissimum beneplacitum, quo præparetur ipsa bona voluntas a Domino. Itaque voluntatem antecedentem Thomistæ illam dicunt, quæ connotat homines secundum se spectatos, ut conditos ad imaginem ac similitudinem Dei, & pretio Passionis Christi redemptos: & voluntatem consequentem illam, quæ comparatur ad creaturas rationales in certis constitutas circumstantiis, quibus spectatis vult Deus aliquid simpliciter, & absolute. Quemadmodum ergo justissimus princeps vult omnium civium, ac totius Reipublicæ incolumitatem ac vitam, & mercator mercimoniorum suorum conservationem; & ille tamen furem, & homicidam damnat mortis, is vero tempestate jactatus arcas, mercesque projicit in mare: ita Deus quemque ad salutem invitat, & tota die expandit manus suas ad populum contradicentem, ut omnes ad illum accedant, capiantque hæreditatem salutis; sed quosdam iceleribus iniquitatos propter gloriam justitiæ suæ rejicit, reprobaturque. Quibus exemplis utitur S. Thomas 1. p. q. xix. art. 6.

Nos, non repudiata hac Thomistarum doctrina, cum sit hæc duplex hominum con-

fide-

fideratio, secundum se, & in genere, atque in certis quibusdam circumstantiis, distinctio rationis nostrae, cumque vere, ac proprie, & praecisa etiam consideratione mentis humanae Deus sincere voluntate antecedenti velit omnium hominum salutem, duo alia connotata paululum diversa spectamus, unde sumitur duplicis voluntatis, antecedentis, & consequentis distinctio. Attendendus est ergo ordo a Deo impositus, in quo omnes homines tam iusti, quam impii, donec vivunt, in via, qua ad salutem pervenire possunt, collocantur; omnes ius habent accedendi ad Ecclesiam, petendi Sacramenta, & obtinendi gratiam, quam haec efficiunt: omnibus praedicatum est Evangelium, exhibita misericordia, praeparata divinorum beneficiorum munera: pro omnibus Christus abunde, cumulateque satisfecit, & pretium Redemptionis exhibuit, *non solum pro peccatoribus passus* (ut ait Catech. Roman. p. p. cap. 5. n. 11.) *sed etiam pro illis, qui poenarum omnium, quas pertulit, auctores, & ministri fuerunt.* Hujus ordinis impositio est objectum voluntatis antecedentis; unde Janseniani, alique haeretici, qui affirmant, neque Ecclesiam pro omnibus institutam esse, neque pro omnibus oblatam Passionem Christi, neque pro omnibus satisfactum, nefarie, impieque negant Deum vel le omnium salutem antecedenti voluntate. Deinde attendendum est hujus impositi ordinis complementum, & executio, qua hominum plurimi perducuntur ad salutis terminum, accipiunt donum perseverantiae, percipiuntque reapse fructus Passionis Christi; de quibus praefatus Catechismus Rom. P. 2. cap. 4. n. 24. inquit: *Si vero fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus.* Atque secundum hanc postremam rationem non pro universis, sed pro multis suum fuisse sanguinem, & rogasse Christum Catechismus ipse declarat. Igitur voluntatem antecedentem illam dicimus esse, quae spectat ad ordinis impositionem; & consequentem eam, quae executionem respicit hujus ordinis: utramque vero esse voluntatem beneplaciti, & effectum sortiri, ad quem primario ordinatur.

Pluribus vocabulis hanc duplicem voluntatem veteres designarunt. Tradidit volun-

tatis utriusque discrimen Damasc. lib. 11. de Fide Orthodox. cap. xxix. his verbis: *Voluntas antecedens est, quod quis a seipso vult. Consequens, quod ex eorum, quae fiunt causa proficiscitur. Nam precedente voluntate vult Deus omnes salvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire: verum nobis peccantibus vult nos castigari prout conducit.* Ibi- dem appellat Damascenus voluntatem antecedentem voluntatem bonitatis, sequentem vero voluntatem justitiae. Beatus Prosper in fine Respons. ad Ob. Vincent priorum voluntatem vocat invitantem, alteram judicantem. S. Anselmus in cap. vi. Matth. primam nominat voluntatem misericordiae, & de rerum possibilitate: secundam voluntatem justitiae, & de effectibus rerum. Itaque voluntas antecedens, bonitatis, misericordiae, & possibilitatis rerum efficit, ut omnes salvari possint, & constituentur in via salutis, eamque consequantur, si velint. Voluntas consequens, justitiae, & de rerum effectibus praestat, ut omnes reipsa salventur, & ponantur in termino salutis. Haec Patres: in quibus animadvertendum est voluntatem consequentem dici voluntatem justitiae comparate ad iudicium, ac retributionem; nam quatenus electis suis media elargitur particularium gratiarum, etiam voluntas consequens, & effectrix appellanda est voluntas misericordiae.

Quod nunc quaeritur est, num detur in Deo voluntas antecedens salvandi omnes: nam de voluntate sequenti manifestum est in ea singulos non comprehendi. Videndum etiam, an haec voluntas antecedens in Deo sit vere, ac proprie, an vero metaphorice tantum, quemadmodum est in Deo ira, poenitudo, commiseratio. Negant primum Jansenius, Quesnellus, Trickius, & ejusmodi pestes, qui contendunt, omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvari infallibiliter, quod damnatum est in Propositione xxx. Paschasii Quesnelli, & consequenter docent velle Deum salvos fieri solos praedestinos, atque pro istorum salute tantum fuisse Redemptorem suffixum cruci. Negant voluntatem antecedentem proprie in Deo esse Thomistae praeclarissimi, Banez, Zumel, Bancel; quibus subscribunt Sylvius, & Estius, necnon ex nostris Basilii Legionensis, Florez, & alii contra longe plures, quos tamen ego arbitror posse

se facili negotio simul conciliari.

PROPOSITIO I. Deus voluntate antecedenti vult omnes homines, nemine prorsus excepto, salvari.

Demonstratur hæc propositio 1. Divinarum Scripturarum auctoritate. Nam illam beneficam voluntatem Dei testatur Ezech. xxxiii. 32. his verbis: *Quare moriemini domus Israel? dicit Dominus. Vivo ego. Nolo mortem impii, sed ut convertatur, & vivat.* Quibus verbis Deus non contentus dixisse se velle impiorum conversionem, id etiam juramento confirmat. Istud vero quantum nos reddat de divina voluntate certiores colligitur ex Tertulliano lib. de Pœnit. cap. iv. ex Hieronymo Epist. xlv. imo ex eodem Apostolo ad Hebræos cap. vi. 16. dicente: *Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversie eorum finis, ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui interposuit jusjurandum.* In quo enim possumus propositam spem continere, si neque firmam anchoram habeamus verbum Dei, & immobile ipsius jusjurandum? Rursus idem Apostolus in 1. ad Timoth. ii. ait: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. . . . Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus: unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Atqui pro omnibus orandum est, ac pro omnibus passus est Christus, nemine prorsus excepto. Igitur & omnes homines, nemine excluso, vult Deus salvos fieri: alias inepta foret, & minus cohæreret Apostolica exhortatio. Hinc S. Prosper ad 2. object. Vincentianam, quæ hujusmodi est: *Quod Deus nolit omnes salvare, etiamsi omnes salvari velint: respondet: Remota discretione, quam divina scientia intra secretum justitiæ suæ continet, sincerissime credendum, atque profitendum est, Deum velle, ut omnes homines salvi fiant: siquidem Apostolus, cujus ista sententia est, sollicitissime præcipit, quod in omnibus Ecclesiis piissime custoditur, ut Deo pro omnibus hominibus supplicetur, ex quibus quod multi pereunt, pereuntium est meritum; quod*

multi salvantur salvantis est donum.

Respondent Janseniani productum Pauli testimonium referri ad homines status innocentiae, non vero ad illos, quos originalis culpa devinxit. Quod ostendi potest etiam ex idea voluntatis antecedentis, quam supra tradidimus ex Thomistis: hæc enim respicit rationalem creaturam secundum se, & abstrahendo a superinductis circumstantiis peccati. Ubi ergo originalis culpa supponitur, voluntas antecedens non habet locum.

At inanis profecto elusio. Nam in primis Apostolus de his loquitur, pro quibus affirmat orandum esse: At præcepit ut oremus pro omnibus, etiam regibus improbis, quales tunc orbis terrarum dominabantur, & quos specialiter ibi commemorat: Ergo ad omnes homines Apostolica spectat sententia. Imo quemadmodum prior ille status innocentiae primi parentis peccato deperiit; ita nos beatus Apostolus non hortatur, ut pro hominibus status innocentiae Deum exoremus: sed nostras præscribit supplicationes pro iis, quorum & vitiata est natura, & facilis est interitus, possibilis tamen Deo miserante conversio. Præterea Apostolus addit Christi mediationem, ac redemptionem. Omnes ergo, quicunque *Redempti* sunt, sub illa generali voluntate certissime comprehenduntur. Neque obstat, quod in hoc statu superinductæ sint circumstantiæ originalis peccati; tum quia etiam originali culpa, imo & actuali quacunque posita, spectant viatores omnes ad ordinis impositionem superius declaratam: tum etiam quoniam passione Christi prioris damnationis chirographum deletum est, ac propterea subsistit adhuc generalis illa voluntas intuitu meritorum Christi: per quem *regenerati sumus in spem vivam*, quemadmodum testatur Apostolus.

Hinc validissime probatur propositio ex quo Christus pro omnibus hominibus mortem subjerit. Id in libro de Hæresi Janseniana adversus quintam propositionem sumus demonstraturi. Nunc satis est Jansenii dogma brevissime refutare. Ac primo opponitur allato Pauli testimonio: *Unus est mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus:* quod de solis prædestinatis non potest intelligi; quum nos hortetur Apostolus, ut nuper diximus, ad orandum pro omnibus, etiam

etiam reprobis, ac perditissimis. Rursus idem Apostolus 2. ad Corinth. cap. 5. v. 14. *Si unus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Probat hoc Pauli testimonio omnes Adæ posteris originale culpam contrahere, ut constat ex lib. VI. Augustini contra Julianum cap. 4. & ex xx. de Civit. Dei cap. 6. Igitur sicuti omnes in Adam mortui sunt, ita Christus pro omnibus mortuus est. Atqui in Adam mortui sunt omnes: Ergo pro omnibus omnino mortuus est Christus. Verum de hac gravissima controversia citato loco accuratius.

Possumus generalem illam voluntatem salvandi omnes auctoritate quoque Patrum corroborare. Nam D. Basiliius Hom. in Psalm. XXIX. *Pœna, inquit, secundum Dei iudicium; vita vero est, quam ille vult.* Quid ergo dicit? nempe velle hoc Deum, suæ ut vitæ participes omnes fiant. Macarius Hom. 26. *Dominus in benignitatem, & misericordiam compositus unice desiderat, quod toti prorsus ad eum convertamur, ab omni contrarietate nos eripientes.* Chrysostomus in 1. ad Timotheum cap. 2. *Imitare Deum tuum: si enim ille omnes vult salvos fieri, merito pro omnibus oportet orare, si omnes ille vult salvos fieri, velis & tu: si & tu vis, ora pro iis.* Ambrosius lib. III. de Interpellat. David. cap. 2. *Pulcre itaque Apostolus, ut præmisimus, explanavit, quia & omnibus bonus est Deus, qui vult omnes homines salvos fieri, &c.* Prosperum paullo superius laudavimus: & de S. P. Augustino dicendum est infra in resp. ad 1. Adde Concilium Arelatense tertium, Moguntinum, Valentinum, & Carisiacum; Theologos quoque celeberrimos cujusque ordinis, atque ætatis; quorum consensus invictum suppeditat argumentum.

Ex dictis eruitur quoque validissima ratio. Tenemur quippe omnes orare pro singulis, petere, ac sperare regnum cælorum, ac Redemptorem nostrum ardentissima caritate diligere, propterea quod nos a perditione per mortem suam atrocissimam liberavit. Atqui tanta spei, & caritatis motiva prorsus evanescerent, si nos pulsare posset suspicio, quod divinum beneplacitum non se extenderet ad omnium hominum salutem: Ergo, &c.

PROPOSITIO II. Hæc voluntas sal-
R. P. Berti Theol. Tom. I.

vandi omnes, est in Deo vera, propria, atque sincera.

Sequitur ex dictis, & brevissime confirmatur. 1. Quidquid sacræ literæ de Deo affirmant, si maxime deceat ipsius bonitatem, misericordiam, ac providentiam, qua rationales creaturas dirigit in viam salutis, id absque ulla hæsitazione est asserendum de ipso Deo. Atqui in sacris libris legitur velle Deum, ut omnes homines salvi fiant; id vero magnopere decet infinitam ipsius caritatem, & directionem creaturarum in finem ultimum. Igitur absque ulla hæsitazione asserendum est, Deum proprie, ac sincerissime velle salutem omnium. 1.1. Voluntas antecedens dicitur comparative ad institutionem mediorum, quibus omnes salvari possunt: Hoc autem est aliquod vere bonum, quod est objectum voluntatis sinceræ, ac propriæ. Ergo est in Deo sincera, ac propria voluntas illa antecedens salvandi omnes. 1.1. Vere Deus omnes ad agnitionem veritatis invitat, omnibus si velint, Ecclesiæ Sacramenta dispensat, pro omnibus redemptionem dedit Unigenitum suum. Hæc sunt signa beneficentissimæ Dei voluntatis. Atqui istiusmodi signis non subest certa, & absoluta voluntas omnes efficaciter perducendi ad consecutionem salutis. Subest ergo saltem voluntas generalis, & antecedens, quæ versatur circa salutis possibilitatem, in qua singuli comprehenduntur.

Verum quidem est, complures Theologos affirmare, voluntatem antecedentem, non esse in Deo proprie, quod S. Thomas scribat esse voluntatem inefficacem, conditionatam, ac suspensam; eamque 1. P. q. XIX. art. 6. ad 1. appellet *velleitatem* potius, quam voluntatem: quoniam non semper impletur: cum e contra illud semper compleatur, quod Deus vult *simpliciter*. Atque hinc est, quod Paulus Irenæus, alique Janseniani dogmatis fautores a celeberrimis Theologis jactant se minime dissentire.

At pessime novæ hæreseos patroni aberrant. Scholasticorum enim dissidium facile componitur, atque a Pseudoaugustinianis illis toto distat cælo. Distinguendus est enim duplex divinæ voluntatis effectus. Unus est rationalem creaturam ad finem supernaturalem ordinare, eamque in via locare salutis, necnon ei parare, exhibere, conferre quoque, nisi ea detrectet, auxilia gratiæ suffici-

cientia. Alter effectus est creaturam rationalem ad salutem perducere, illam in termino collocare, & præter communia gratiarum dona, eidem specialissima, & efficacia, etiam finalis perseverantiæ, largiri. Horum diversitatem effectuum ex antiquioribus tradiderunt Ægidius Romanus 1. dist. 46. q. 1. & Scotus, ac beatus Bonaventura eodem loco: ex recentioribus vero Bernardus Desirant lib. xxx. Aug. Vindicati, & alii quamplurimi. Dum ergo Theologi aliqui asserunt voluntatem antecedentem in Deo esse metaphorice, id Catholico sensu pronuntiant. Ac primo, cum nulla sit intrinseca Deo distinctio, negant esse in Deo antecedentem voluntatem distinctam a consequente, quod totum discrimen petendum sit ex parte *volitorum*, ut inquit Durandus Quæst. 3. distinct. 47. Deinde si comparatur voluntas Dei antecedens ad actualem gloriæ consecutionem, atque ad seriem auxiliorum, quibus ad salutis terminum perducuntur electi, manifestum est hanc voluntatem in Deo non esse propriam, ac veram, neque semper impleri; quoniam reapse non omnes electi sunt, neque omnibus vult Deus talia media impertiri, quæ certissime cooperante libero arbitrio ad salutem perducant. Sed impletur tamen in aliquo ordine, & semper effectum proprium, & immediatum consequitur; primum scilicet, qui est ordinare creaturam in suum finem, eamque in via constituere salutis. Quæ doctrina Catholica est, vera, & ab omnibus, si Molinianos excipias, summa consensione defenditur Jansenius vero voluntatem hanc generalem a statu naturæ lapsæ procul ablegat, nullam gratiam admittit, cui liberum arbitrium resistat, nullam sinceram voluntatem salvandi nisi prædestinatos, nullum præter electos a Christo Reparatore redemptum, & licet aliquando ad palliandum dogma perversitatis Veterum usurpet verba, longe tamen ab eorum sensu recedit. Ita voluntatem Dei antecedentem, quam inculpate Veteres impropriad, ac metaphoricam appellaverunt, propterea quod illam comparaverint cum actuali consecutione salutis: adversus Jansenistarum cavillationes nos sinceram, verissimamque esse contendimus, sed illam explicandam esse censemus connotative ad generalem ordinem creaturarum, non ad qualescunque rerum cir-

cumstantias: alioquin nullum foret discrimen inter duplicem Dei voluntatem, quod nemo consentit.

eorum, quæ obijciuntur REFUTATIO.

Opp. 1. Exponere Apostolicam sententiam, *Deus vult omnes homines salvos fieri* de generali voluntate antecedenti, in qua singuli homines complectantur, est falsa interpretatio, quam S. P. Augustinus rejicit tamquam doctrinæ prædestinationis & gratiæ hujus status apertissime repugnantem. Ergo & rejicienda est ab Augustini discipulis ejusmodi commentatio. Prob. ant. Quadrifariam sanctissimus Antistes sententiam interpretatus est Apostolicam. Primum ut dicatur Deus velle omnes salvos fieri, quia nullus fit salvus, nisi Deo volente, ac prædestinante, quemadmodum de Ludimagistro dicimus: *Omnes pueros literas docet*, non quod gymnasium frequentent omnes omnino pueri; sed quia illo uno Magistro proficiunt quotquot literis impendunt operam. Ita S. P. Epist. ad Vitalem, in Enchirid. ad Laur. cap. cii. de Prædest. SS. cap. vii. de Corrept. & Gratia cap. xiv. & lib. iv. contra Julianum. cap. viii. Altera Augustiniana interpretatio est, ut *Omnes* accipiantur distributive, & pro *generibus singulorum*, quomodo dicitur omne animal fuisse in arca Noe, idest, animal cujuscunque speciei, itaut sententia sit, Deum velle salvos fieri nonnullos ex omni genere, & conditione, Judæos, Græcos, pueros, adultos, divites, pauperes &c. Ita S. P. in Enchirid. cap. ciii. de Corrept. & Gratia cap. xiv. necnon Fulgentius, Anselmus, Beda, aliique. Tertia expositio est, ut asseratur velle Deum omnes salvari, quoniam *nos facit velle*: Nam sicut clamantem Spiritum, ad Romanos viii., recte dixit Scriptura, a quo efficitur ut clamemus; ita recte dicimus volentem Deum, a quo efficitur ut velimus. Ita S. P. de Corrept. & Gratia cap. xv. & lib. xxi. de Civit. Dei cap. i. Neque solum efficit Deus, ut electi velint salvari, sed etiam ut pii homines magnopere desiderent omnium salutem, tamen non omnes salvari velint, ut animadvertit ex Augustino Estius dist. xlvii. §. iv. & Sylvius quæst.

quæst. xix. art. 6. Postrema expositio est ; Deum contulisse humano generi in universum auxilia quamplurima externa , quibus suam pro omnium salute curam, ac sollicitudinem significavit , nimirum legem omnium menti inscriptam , exemplum , ac redemptionem Christi , prædicationem Apostolorum , orationes Ecclesiæ , Sanctorum virorum merita, ac labores &c. Quam interpretationem affert fidelissimus Augustini discipulus Prosper in Resp. ad 1. & 2. Ob Vincent. Hæc omnia interpretamenta excludunt a Deo voluntatem antecedentem salvandi omnes , & admittunt duntaxat voluntatem consequentem pro electis , pro ceteris autem voluntatem signi, metaphoricam. Ergo juxta Augustini doctrinam non videtur generalis illa propria , ac vera voluntas admittenda. Resp. Vasquesius 1. p. disp. 83. cap. 2. beatissimum Patrem locum Pauli nullo ex illis modis recte exposuisse , & noluisse concedere voluntatem Dei antecedentem circa omnium salutem. Sed stant adversus Vasquesium Theologi præstantissimi , qui præfatas expositiones summopere commendant , & ceteris quoque præferunt , S. Thomas qu. xix. art. 6. Estius dist. 46. §. iv. Sylvius qu. 3. ad præcit. artic. beati Thomæ, S. Anselmus & Beda apud Gerardum Vossum lib. vii. Hist. Pelag. parte 1. Thesi 2. præmittam clarissimos Thomistas , & Augustinianos universos . Itaque respondendum est , allatas Augustini interpretationes , nequaquam cum voluntate antecedenti circa omnium salutem pugnare. Nam S. Pater de voluntate consequenti , absoluta , efficaci , et quæ est de rerum effectibus , non de antecedenti , quæ spectat homines in universum , accipiendus est . Ac primo id præmonuit Sanctus Thomas in 1. dist. 46. qu. 1. art. 1. Deinde hæc eadem Vasquesii impostura post obitum S. Patris in Galliis spargi coepit ; eique occurrit beatus Prosper in Præfat. Resp. ad Object. Vincent. dicens : *Contexunt ineptissimarum quarundam blasphemiarum prodigiosa mendacia , asserentes talia in nostro esse sensu , qualia diabolico continentur indiculo.* In illo vero prodigiosorum mendaciorum indiculo , secunda contra Augustinianam doctrinam obiectio erat : *Quod Deus nolit omnes salvare , & consequenter Vasquesius ineptissimas Semipelagianorum quærimonias ingeminat .*

Præterea Augustinus acerrime in libris laudatis propugnabat prædestinationem & gratiam , necnon voluntatem Dei trahentem validiori gratiæ adjumento unum præ alio , quod Pelagiani negabant , ideoque de voluntate efficiente , & absoluta erat ei specialiter pertranandum . Rursus S. P. voluntatem antecedentem salvandi omnes aperitissime admittit lib. de Spiritu & lit. ad Marcellinum cap. xxxiii. ubi hanc proponit quæstionem : *Si voluntate querimus , de hac queritur unde sit . Si natura , cur non omnibus , cum sit idem Deus omnium creator ? Si dono Dei , etiam hoc , quare non omnibus , cum omnes homines velit salvos fieri , & in agnitionem veritatis venire ?* Ad istam vero quæstionem sic respondet : *Vult Deus omnes homines salvos fieri , & in agnitionem veritatis venire : non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium , quo vel bene , vel male utentes justissime judicentur . Quod cum sit , infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt , cum ejus Evangelio non credunt ; nec ideo tamen eam vincunt , verum seipsos fraudant magno , & summo bono , malisque poenalis implicat , experturi in suppliciis potestatem , cujus in donis misericordiam contempserunt . Ita voluntas Dei semper invicta est : vinceretur autem , si non inveniret quid de contemptoribus faceret , aut ullo modo possent evadere , quod de talibus ille constituit . Qui enim dicit , v. g. volo , ut hi omnes servi mei operentur in vinea , & post laborem requiescentes epulentur , itaut quisquis eorum hoc noluerit , in pistrino semper molat ; videtur quidem quicumque contempserit , contra voluntatem Domini sui facere : sed tunc eam vincet , si & pistrinum contemnens effugerit : quod nullo modo fieri potest sub Dei voluntate .* His verbis , exemplisque satis liquet non rejici a S. Protoparente Augustino antecedentem voluntatem salvandi omnes , & ejus interpretationes supra recensitas de voluntate efficaci , & absoluta accipiendas esse , quam præsertim volebant admittere Pelagiani .

Opp. 2. Antiquiores Augustini discipuli , & qui fideiores habentur ejusdem Affectæ , nullam in Deo voluntatem agnoscunt , nisi divinum erga prædestinatos beneplacitum . Fictitia est ergo voluntas antecedens salvandi omnes . Prob. ant. Auctor Hypognost. lib. vi. cap. ult. *Omne , inquit , quod Deus*

vult facere, potest, nec prorsus humana voluntate præpeditur, quod vult. S. Fulgentius lib. de Incarnat. cap. xxxi. Omnes ergo, quos Deus vult salvos fieri, sine dubitatione salvantur: nec possunt salvari, nisi quos Deus vult salvos fieri: nec est quisquam, quem Deus salvari velit, & non salvetur; quia Deus noster omnia, quacunque voluit, facit. S. Prosper Carmine de Ingr. cap. 16.

At vero omnipotens hominem cum gratia salvat,

Ipsa suum consummat opus; cui tempus agendi

Semper adest, quæ gesta velit; non moribus illi

Fit mora; non caussis anceps suspenditur ullis.

Quibus docet, nullam esse in Deo voluntatem, quæ suspensa sit, neque adimpleatur; qualis est antecedens, conditionata, & inefficax. Patres denique Africani in Sardiniam relegati Epistola Synodica cap. xiv. Omnes, inquit, prædestinati ipsi sunt, quos Deus vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: qui propterea omnes dicuntur, quia in utroque sexu ex omni hominum genere, gradu, & conditione salvantur. Semper quippe voluntas Dei omnipotentis impletur, quia potestas ejus nullatenus vincitur. Fideliores ergo Augustini discipuli voluntatem salvandi omnes ad solos referunt prædestinatos.

Resp. dist. ant. Fideliores Augustinianæ doctrinæ sectatores nullam in Deo voluntatem salvandi profitentur, nisi respectu prædestinatorum, & loquuntur de voluntate consequente, & quæ est de rerum effectu, conc. de voluntate antecedente, & quæ est de rerum possibilitate, nego. Prædictos Patres de voluntate consequente verba facere, liquet primum ex eorum scopo, & ex argumento quod tractant: quum toti sint in vindicanda adversus Pelagianos, horumque reliquias discretionem rejiciendorum, atque eligendorum, præparationeque gratiarum, non qualiumcumque, sed quas Deus juxta propositum voluntatis suæ impertitur electis. Id namque obrectatores Augustinianæ doctrinæ negabant pugnaciter. Præterea horum Patrum sensus haud obscure ex recensitis libris, locisque deprehenditur. Etenim Au-

gustinus Hypognost. loquitur de voluntate salvandi finaliter, idest perducendi reipsa prædestinatos ad salutis consecutionem, ac terminum, ut ex sola lectione capitis ultimi manifeste colligitur. De hac eadem voluntate accipiendum esse beatum Fulgentium, quæ subsequuntur verba liquido manifestant, Nam scribit: Ipse prædestinando præparavit gratiæ donum, qui gratiam donando implet prædestinationis effectum. S. Prosperum loqui de voluntate absoluta, quæ suum consummat opus, & ex his carminibus eruitur, & ex Respons. ad 2. Ob. Vincent. de qua supra. Afros quoque Patres de consecutione salutis, non de ejusdem initio disputare ex eo constat, quod in laudata Epistola de Prædestinatione secundum Dei propositum agere instituant. Sed vide Desirantium lib. Aug. Vindicat. xii.

Opp. 3. Omnis Dei voluntas impletur; dicitur enim in Psalm. 134. v. 6. Omnia quacunque voluit, fecit in celo, & in terra; & cap. 46. Isaia v. 10. Omnis voluntas mea fiet. Atqui voluntas antecedens non impletur. Ergo voluntas antecedens in Deo minime reperitur.

Resp. 1. dist. min. Voluntas antecedens non impletur quantum ad effectum sibi proprium, qui est omnes in via constituere salutis, ac singulis præparare, & exhibere auxilia communia, quibus consequi possunt salutem, si velint, nego: non impletur quantum ad effectum voluntatis consequentis, qui est perducere ad terminum salutis, & largiri specialissima gratiarum dona, quibus salus certissime comparetur, concedo.

Resp. 2. dist. majorem: Omnis Dei voluntas impletur, si absoluta sit, & consequens, concedo. Si conditionata, & antecedens, subdistinguo: non impletur in individuo, & in singulis hominibus inspectis secundum peccatorum circumstantias, ipsomet Deo ita volente, ac disponente in gloriam gratiæ, & manifestationem justitiæ suæ, concedo: non impletur comparate ad creaturas rationales spectatas secundum se in universum, & abstractivè a superinductis peccatorum circumstantiis, volente Deo creaturarum suarum perditionem, nego. Utraque responsio constat ex dictis, sed prior cum tradita a nobis notione voluntatis antecedentis magis coheret.

Insistes: Si voluntas antecedens dicatur dun-

duntaxat connotative ad creaturam rationalem, abstractive ab individuis aliqua circumstantia affectis. Ergo Deus voluntate antecedenti dicendus erit velle salutem etiam damnatorum hominum, ac dæmonum, neque minorem habebit curam reproborum adhuc permanentium in via, quam dæmonum, ac damnatorum.

Resp. transmissio antec. nego consequentiam; quum enim effectus voluntatis antecedentis sit locare rationales creaturas in via salutis, eisque communia gratiarum dona parare, ut valeant æternam sibi promereri beatitudinem, donec liberi arbitrii facultate ad bonum, malumve uti possunt: non potest ad hanc voluntatem pertinere quisquis jam constitutus in termino, neque merendi pollet libertate, neque piorum oratione juvatur, neque ulla interiori gratia excitatur, neque aliquod experiri potest divini beneplaciti beneficium.

Opp. 4. Non est voluntas antecedens propria, ac sincera, quæ conjungitur cum voluntate consequente illi opposita. Voluntati salvandi omnes opponitur voluntas consequens damnandi quamplurimos. Igitur voluntas antecedens salvandi omnes in Deo propria, ac sincera non est. Prob. maj. Si enim in potestate esset mercatoris motus fluctus componere, ac tempestatem sedare, & nihilominus in mare merces projiceret; hæc voluntas consequens, & efficax, qua projicit merces, evidentissime ostenderet non fuisse in eo sinceram, propriamque voluntatem merces conservandi. Cum ergo Deus possit omnes salvare; si plures damnat, ac reprobat, manifesto ex hac damnandi, ac reprobandi voluntate infertur, illam, quæ versatur, circa omnium salutem, in Deo propriam, sinceramque non esse.

Resp. dist. majorem: Si utraque voluntas antecedens; & consequens connotent eundem finem, idemque objectum, conc. Si diversum, nego. Mercator, cum particularis persona sit, unicum sibi finem præfigit, nimirum negotiationem, ac lucrum; & comparate ad finem unum non datur duplex voluntas opposita, sed unica. At Deus universalis rerum omnium provisor, ac rector non solum voluntate sua locat omnes in via salutis dum vivunt, & vult illos ad impositum ordinem pertinere, verum etiam illud definit, quod efflagitat particularis

singularum rerum conditio, & impositi ordinis executio. Respicit ergo voluntate antecedenti rationalem creaturam universim, eamque visceribus misericordiæ, & caritatis complectitur: consequenti vero hæc, vel illa individua, quæ meritorum malorum præscientia damnat ad ostensionem justitiæ. Quum ergo in divina voluntate duplex sit connotatio, ac duplex finis; non implicat voluntatem antecedentem, & consequentem invicem esse contrarias; sive, ut loquar rectius; unam eandemque voluntatem, si ad diversa referatur connotata, aliquam dicere oppositionem; quæ, cum sit ex parte terminorum, nullam potest in Deo evincere discrepantiam.

Opp. 5. Ideo iudex voluntate antecedenti vult omnium civium incolumitatem, quoniam non intueretur futuram aliquorum flagitiosissimam conversationem, quos de patrato scelere accusatos voluntate consequente damnat, ac punit: quorum pessimam vitam si antecederet novisset, nunquam de ipsorum salute fuisset sollicitus. Igitur Deus, qui omnium rerum præsentissimam habet cognitionem, de illorum salute, quos voluntate justitiæ reprobat, condemnatque, non potest habere voluntatem sinceram antecedentem misericordiæ, ac beneplaciti, ut salvi fiant.

Quidam respondent allatum exemplum non esse ad rem, nam si de improbo, ac pestifero cive loquamur, quemadmodum, & de peccatore finaliter impœnitente, comparatur voluntas ad personam in certis circumstantiis constitutam, & consequenter non remanet objectum voluntatis antecedentis, sed in his locum habet sola voluntas consequens: quæ responsio, ex tradita definitione utriusque voluntatis in sententia Thomistarum, est manifesta. Alii docent Iudicem non esse generalem provisorum, sicuti Deus est, ideoque ex voluntate antecedente, qua vult homicidam vivere in quantum homo est, nulla ei præparare media, ut possit capitis pœnam vitare: Deum vero singulis hominibus, quantumvis sceleratissimis, communia saltem media præbere: unde in Iudice voluntas antecedens est sterilis, & otiosa; in Deo autem vera, benefica, & alicujus effectus operatrix. Sed respondemus exemplo Iudicis nostram confirmari sententiam. Etenim etiamsi Iudex præ-

prævideret civis alicujus meditatam flagitium, quo patrato in reum poena mortis animadverteret, non tamen civem illum prorsus defereret, sed monitis minisque a perpetrando scelere deterreret, impletetque omnia, quæ munus postularet Rectoris, ac Judicis. Ita Deus, quamquam ob multorum, quam prævidet, obdurationem, futuramque impoenitentiam illos reprobet, ac suppliciis addicat, eos tamen generalibus adjumentis non deserit, sed misericordissima caritate hortatur, adjuvatque ne pereant.

Opp. ult. Voluntas antecedens de universorum salute effugium erat Semipelagianorum, quo Augustinianam de Electione aliquorum secundum Dei propositum doctrinam repudiabant.

Resp. Semipelagianos admisisse in Deo voluntatem antecedentem, quæ ex præscientia humani consensus, fideique sola naturali facultate elicita proprium consequeretur effectum, impugnasse penitus voluntatem sequentem, qua Deus certos a massa perditionis ante mundi constitutionem liberare decrevit: excogitasse quoque, ut salutis initium in nobis statuerent, prævisionem meritorum, quæ nunquam futura erunt, in parvulis, qui ante usum rationis rapiuntur. Quæ omnia sequenti libro sunt refutanda. Nos e contra dicimus nunquam ab humana divinam præveniri voluntatem, hanc omnium meritorum nostrorum causam esse, ac principium; & quo ab inimicis gratiæ Christi magis recedamus, etiam voluntatem consequentem, & absolutam a divino proposito, non ab operum præscientia repetendam esse defendimus. Distat ergo toto celo voluntas antecedens in sensu Pelagianorum ab ea, quam hætenus propugnayimus.

CAPUT II.

Nullam esse in ordine universorum Creaturam, quam Deus sui ipsius causa non amet, & cujus non habeat sedulam curam ac vigilantissimam providentiam.

Proxima est quaestio de Amore Dei erga creaturas suas, & de providentia, quam tenet, rerum universalium. Pro qua dirimenda illud tamquam certum supponimus, in Deo reperiri actum amoris, quo vult rebus a se aut productis, aut produ-

cendis aliquod bonum; etsi in eo non sit desiderium, neque odium, saltem inimicitiae, proprie tale. Desiderium enim est de bono tantum absente; quod nequit in bono incommutabili, ac summa entis plenitudine excogitari. Odium quoque est velle alteri malum: quod repugnat Deo semper ad benefaciendum propenso. Nam & quando puni, cujusque malevolentiae expers est; neque movetur animi perturbatione, sed amore justitiae, & proprie divinitatis, gloriaeque motivo. Quare odisse dicitur impios, translata ab hominum indignatione proprietate sermonis.

PROPOSITIO I. Deus amat creaturas suas propter propriam sui ipsius bonitatem.

Duas hæc thesis partes habet. Ac prima probatur ex 1. Geneseos v. 31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: & Sap. xi. 25. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Probatur quoque ratione. Deus namque creaturis suis aliquod largitur bonum, existentiam, conservationem, & quidquid ipsarum conditioni, & rerum ordini maxime congruit. Atque, si nondum fuerunt productæ, id illis sempiterna sua voluntate conferre decrevit. Vult ergo creaturis universis aliquod bonum, ideoque vero illas amore prosequitur.

Alter pars propositionis, scilicet quod Deus omnia diligit propter semetipsum, constat pariter ex Scripturis; legitur enim Proverbiorum xvi. 4. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Cui & ratio manifestissima accedit; & quod sola bonitas divina sit caritatis Dei objectum, ut inquit, *specificativum*; & quod ita Deo conveniat ratio primi principii, quemadmodum finis ultimi. Quamobrem ut operari non potest, nisi ex se ipso; ita nequit, nisi propter se, aliquid velle, aut diligere.

Opp. 1. Divinus amor est indistinctus a Dei essentia: Deus non est aliud, quam ens a se: Ergo non amat aliud quam se.

Resp. dist. maj. Divinus amor, & essentia idem sunt, si spectentur in se, conc. si comparete ad terminum, atque connotative, nego. Deo idem est esse, ac velle, seu illud dicitur ad se, istud relative; quemadmodum de scientia, ceterisque attributis Dei alibi dictum est; unde nil mirum si scien-

scientiæ, ac voluntatis divinæ assignari possit extrinsecum connotatum, tametsi istud nequaquam *Essentie* idea, ac nomine comprehendatur.

Opp. 2. Aliquem diligere propter se est amor concupiscentiæ: Talis amor Deo videtur indignus: Igitur Deus neminem diligit propter se.

Resp. aliqui non repugnare Deo amorem concupiscentiæ; non amorem illum, quo concupiscimus quod non habemus, sed quo concupiscimus aliquod bonum ei, quem diligimus. Sed resp. dist. maj. est amor concupiscentiæ, si inde aliqua diligenti proveniat utilitas, ac delectatio, conc. secus nego.

Opp. 3. Deus in creaturis suis vult sæpenumero mala: non ergo eas diligit.

Resp. dist. ant. mala culpæ, nego. Mala naturæ, idest monstra, ac portenta, subdistinguo: vult directe, nego; indirecte, ac propter justitiæ ordinem, ac regimen universi, concedo.

Quæres quid asserendum sit de possibili-
bus.

Resp. non convenire circa amorem rerum possibilium Scholasticos. Tenent quidem amari a Deo, atque his momentis ducuntur. Primo: Possibilia bona sunt in suo genere; nempe non actu, sed *possibilibiter*: Quidquid autem bonum est, a Deo proculdubio diligitur. Præterea: Possibilia a Deo cognoscuntur, ergo & amantur; si enim res posibles, quæ non sunt, possunt esse divinæ cognitionis objectum, poterunt quoque objectum esse divini amoris; nam qualem veritatem habent, talem etiam habent in se bonitatem. Rursus salus omnium est possibilis, ut capite dictum est præcedenti, & tamen illam vult Deus sincero animo. Mundus ergo possibilis, licet nullam habeat existentiam, diligi potest a Deo, amore saltem simplicis complacentiæ:

Quidam ex adverso creaturas posibles a Deo nulla ratione amari putant. Quod primo hac probant argumentatione: Nullam participant creaturæ posibles rationem boni, non enim habent existentiam, quæ prima est ceterarum perfectionum, nisi objectivam duntaxat, & a divina indistinctam omnipotentia. At illud quod nullam in se continet bonitatem, nequit esse ob-

jectum dilectionis, aut complacentiæ. Ulterius. Amor Dei effectivus est, non affectivus, & semper rebus impertitur quidquid dignum videtur amore: creaturis autem possibilibus nihil bonitatis aut perfectionis largitur Deus, & consequenter minime ab eo diliguntur. Ad hæc: duo sunt caritatis, & amoris actus, uti, & frui. Utimur rebus, quas ad consecutionem finis præstantioris ordinamus: fruimur vero iis, in quibus animus voluptate, ac dilectione quiescit. Hinc Magister Sent. in principio prioris libri docet rebus creatis utendum esse, Deo autem summo bono, atque ultimo fine fruendum. At possibilibus Deus neque utitur, neque fruitur. Non utitur; quoniam non eliguntur in usum propter aliquid obtinendum; nec fruitur, quia nulla re creata Deus tamquam ultimo fine delectatur. Nullus ergo actus amoris erga possible existit in voluntate divina. Traditur hæc ratio a S. Patre Augustino lib. 1. de Doctrina Christiana cap. xxxi. ubi postquam ostendit Deum nos diligere utendo, non fruendo, ait: *Nam si neque fruitur, neque utitur, non invenio quemadmodum diligit.*

In hac vero opinionum diversitate, duo nobis certa videntur: primum non diligere Deum creaturas posibles amore aliquo efficaci: quod probant argumenta nuper producta. Secundum vero, quod sicuti bonitatem, & essentiam possibilium constat non esse a parte rei, sed tantum in mente hominis abstrahentis; ita amor ille divinus erga possible, non est in re, sed in nostra solummodo cogitatione. Non enim diligi possunt, nisi quomodo sunt, quæcunque amore rectissimo diliguntur.

PROPOSITIO II. Gubernat Deus providentia sua omnia etiam abjectissima, ac minima.

Adversus Stoicos, & Epicureos, qui negaverunt supremi Numinis regimen, & Genethliacos, qui omnia fato, & inevitabili siderum constitutione arbitrabantur contingere, cap. 2. ac 3. primi libri propositionem firmavimus. Eandem sequentibus momentis communimus. Principio enim divinam hanc providentiam sacræ testantur literæ. Octavo Sap. cap. vers. 1. legitur: *Attingit a fine usque ad finem, & disponit omnia suaviter.* Rursus seq. cap. xii. 13.

Non

Non est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus. Tum Matth. x. 29. Nonne duo passeris asse veneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Et cap. vi. 26. Respiciite volatilia celi, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater celestis pascit illa. De malis quoque, si ea sint poenarum; ait Isaias xlv. Ego Dominus faciens pacem & creans malum: nimirum ad punitionem impiorum, & commendationem iustitiæ suæ. Sivero sint mala culpæ, ab eo permitti, ut notam faciat potentiam suam, & ostendat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ; inquit Apostolus ad Rom. ix. 23.

Hanc Dei providentiam Patres communiter demonstrant. Joannes Damasc. lib. 2. de Fide cap. 29. eandem probat ex infinita Dei bonitate; nam & homines quoque ac bestię proprium factum providentiam habent naturali instinctu: & qui non providet, vituperari solet. Utitur eadem ratione adversus Adimantum Manichæum S. P. Augustinus. Ambrosius in primo de Officiis cap. 13. idem evincit, quod nullus operator negligat operis sui curam. Theodoretus, ac Salvianus de Divina Providentia elegantissima conscripserunt Opuscula. Eandem Paulinus, alique metro celebraverunt. Neque soli Ecclesiæ Patres, sed etiam Gentiles Philosophi de summi Numinis providentia præclarissimas protulere sententias. Eminent inter ceteros Hierocles, qui scripsit in Stoicos de Fortuna, & usu Deorum, Chalcidius ad Timæum Platonis, Iamblicus segmento viii. de Mysteriis Ægyptiorum, Alexander Aphrodisiensis in libro de fato, Gellius Noctium Atticarum lib. vi. cap. 11. Diogenianus Peripateticus contra Chrysippum, & alii. Quorum unanimis sensus est dari seriem, & nexum causarum omnium, quæ consilio, & voluntate universalis motoris in suos quæque effectus diriguntur, salva semper contingentia eorum, quæ in nostra sunt potestate.

Eandem providentiam res singulæ contestantur. Primo certi cælorum motus, ratique ordines astrorum, quibus anni tempora, ac sæcula impertubato nexu prætereunt singulæ mundi regiones, mira animantium, ac fatorum propagatio, Regnorum, etiam di-

vinis oraculis prænuntiata vicissitudo, ut Græcorum, Chaldæorum, Medorum: hominum præsertim inter animalia præstantissimi generis, artes, commercia, consuetudines. Quæ omnia, aliaque permulta non dubitamus, quin opera sint rationis, ut in altero libro de Natura Deorum disputat Marcus Cicero. Secundo apparet mirabilis hæc providentia, in his, quæ primo aspectu casu evenire creduntur, sed spectatis circumstantiis apparent mirabili dispositione contingere. Explicat id in libro ad Imperatores Aphrodisiensis exemplo Oedipi, quem Lajus exposuit, & a bubulco educatus obviis factus parenti ignarus ignarum occidit. Quod fato non evenisse constat ex præcedenti oraculo Apollinis Pythii:

*Te namque perimet, si qua erit proles tibi,
Atque inde tota sanguine undabit domus.*

Sed missa fabula, quis non fortuito, & sublata Numinis providentia accidisse existimasset, ut Moses in fiscella scirpea ad fluminis alveum exponeretur, Joseph ad Ægyptios duceretur captivus, David relicto pecore proficisceretur ad urbem, & asinis deperditis Saul ad Samuelis domum accederet? Et tamen hæc disponente Deo facta esse probavit eventus. Nam ex tam remotis causarum primordiis Joseph in Principem Ægypti, Moyses in populi Ductorem, David, ac Saul in Reges maximos evaserunt. Plura Salvianus in 1. de Providentia, & Numenius cap. 42. congefferunt. Cum ergo etiam ea, quæ temere nata videntur, ad aliarum rerum occasionem incidunt opportune, dubitare non possumus, quin contingant superiore aliqua ratione moderante. Postremo accedit & ratio: Si enim est Deus, is profecto sapientissimus est, rerumque universalium ideis repletus, tum principium, ac finis omnium creaturarum. Atqui nisi omnibus provideret, & ad se omnia ordinaret, non esset in eo ratio incommutabilis universorum, neque summa potestas, & ultimi finis dignitas, ac præstantia; vel quod non minus videtur absurdum, productis a se rebus invideret, & illas in pugnam, ac distractionem sine-

ret abripi. Est igitur in Deo ratio, dispositio, & regula universorum. Atque hæc est providentia, quam Boetius lib. iv. de Consolat. Philosoph. Prosa sexta definit: *Providentia est ipsa illa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit.*

RESPONDETUR AD OBJECTIONES.

Opp. I. In hac rerum universitate plura sunt, quæ a recto ordine deflectant, & cum suarum causarum fine nequaquam coherent, ut monstra, & ostenta: complura etiam, quæ universo nullam afferunt pulcritudinem, aut utilitatem, ut innumera insectilium, ac vermiculorum genera. Igitur erga hæc saltem non extat ratio divina, vel providentia.

Resp. nego ant. Quæcunque enim casualia, & portentosa videntur, distant quidem ab intentione, ac fine particularium causarum, sed non a directione, ac regula causæ primæ, & licet videantur noxia, & inordinata, si comparentur ad causam proximam, sunt tamen magnopere utilia, & ordinatissima si referantur ad sempiternam rationem, & constitutam a Deo rerum seriem. Quippe & illud sapientissime a Deo æterna lege sancitum est, ut causæ secundæ natura sua mutabiles quandoque in rerum efficientia commutentur, ut in ipsa contingentium varietate unius summæ causæ mutata ratio persistat. At vide Resp. nostram ad 3. Cap. i. lib. i. Porro etiam minima, & viliora ad præordinatum providentiæ finem maxime conducunt, & licet insipientibus superflua videantur, non sunt tamen Conditori, & artifice suo, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis, cui summa lege dominatur. Aptissimo exemplo id planum facit S. P. Augustinus lib. i. de Genes. contra Manich. cap. xvi. *Si in alicujus opificis officinam (inquit) imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat: & si multum est insipiens, superflua putat. Jam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat, seipsum vulneraverit, etiam perniciofa, & noxia existimat ibi esse mula. Quorum tamen usum, quoniam novit artifex, insipientiam ejus ir-*

R. P. Berti Theol. Tom. I.

ridet, & verba inepta non curans, officinam suam constanter exercet. Et tamen tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare, quæ ignorant, sed cum ea viderint, credant esse necessaria. In hoc autem mundo, cujus conditor, & administrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum causas non vident &c.

Insurgens: hanc de rebus vilioribus providentiam non habere Deum affirmat Apostolus i. ad Corinth. ix. 9. dicens: *Nunquid de bobus cura est Deo?* Consentit beatus Hieronymus in Caput i. Abacuc. Videtur quoque divina indignum Majestate summum Deum rebus abjectissimis immisceri.

Resp. Significare Apostolum, quod præceptum Deut. xxv. 4. *Non alligabis os bovi trituranti*, specialiter datum fuit causa hominis; nempe, ut mercedem, & alimoniam, quam jumentis largimur, magis in homines exerceamus. Probat enim ibi Paulus licitum sibi fuisse victum accipere a Corinthiis, tamquam laborum suorum justum, debitumque stipendium: quoniam etiam qui plantat vineam edit, bibitque de ipsius fructu, qui pascit gregem, de lacte ejus manducat; & Mosaicum præceptum non alligandi os bovi trituranti, propter Ecclesiæ ministros datum est, quibus, dum seminant spiritualia, licet carnalia metere, & dum in Sacrario operantur, ea, quæ de Sacrario sunt, comedere. Hieronymum asserere, quod non sit eadem providentia, eademque cura de hominibus, ac de ceteris rebus, non vero negare, quod Deus omnia immediate dirigat, & gubernet, diximus, & apertissime ostendimus lib. iv. cap. ii. Prop. 2. ad i. Id minime dedecet altissimam Dei majestatem. Ut enim ratiocinatur S. Ambrosius: *Si injuria est regere, nonne est major injuria fecisse? cum aliquid non fecisse nulla injustitia sit, non curare, quod feceris, summa inclementia. Quod si aut Deum Creatorem suum abnegant, aut ferarum, & bestiarum se haberi numero censent, quid de illis dicamus, qui hac se condemnant injuria?* lib. i. de Officiis cap. 13.

Dices: Atqui videtur congruum, ut Altissimus universorum Dominator ministerio creaturarum utens, quemadmodum Reges, terrenique principes, non immediate subiecta gubernet.

R r

Resp.

Resp. Falsum esse ant. quippe quod Reges per constitutos a se Vicarios remotas regant provincias, non tam domini argumentum est, quam potestatis coarctatio. Contra Deus, qui omnipotens est, & ubique præsens, singulis rebus tribuit efficaciam; & omnia propria potestate disponit. Non deest illi dominationis magnificentia, cum per subjectam creaturam innumera operatur; neque dum communicat creaturis dignitatem causalitatis, suæ prodit indigentiam virtutis. Quanto causis corporeis, quæ invicem separantur agendo, nobilior est anima, quæ per membra omnia diffunditur, & opera vitæ per corporis organa exercet; tanto, si aliquam fas est infinito addere comparisonem, reges a præpositis suis loci intervallo, ac viribus separatos antecellit Altissimus, qui ubique præsens nunquam a creaturarum suarum operatione se jungitur.

Opp. 2. Dei providentia si esset, foret a iustitia inseparabilis: quod falsum est de præsentis providentia. Primo enim cur Deus innumera mala permittit si iustus est? Deinde, si homines mali sunt propria voluntate; quare via impiorum prosperatur, quare florent iniqui? Cur e contra bonis accidunt sæpiissime mala? Cur non perdit Deus improbos, & beneficiis non cumulat honestiores?

Resp. Iustissimam esse præsentem Dei providentiam. Permittit mala, ut perfectiora, & magis defæcata fiant bona: sunt enim fructus suavissimi, dum folia, & cortex acrioris sunt succi: modulatio vocis magis jucunda cum certa interpositione silentii; & umbra in picturis eminentiora quæque distinguit. Vide has, aliasque elegantissimas similitudines apud August. de Genes. ad lit. Op. imperf. cap. 5. Permittit quoque Deus mala, ut eveniant bona, quemadmodum dixi lib. 1. cap. viii. Nam & peccatorum occasione manifestatus est ordo iustitiæ, & opera exercentur misericordiæ. Prosperatur via peccatorum, ut boni sese avertant a cupiditate temporalium: *Nec bona cupidius appetantur, quæ mali etiam habere cernuntur*: ait S. P. lib. 1. de Civit. Dei cap. viii. Tum, ut Deus iustus, si aliquid boni fecerunt, eis præsentis vitæ mercedem rependat. Non est tamen felicitas impiorum, ut creditur, maxima, ac diuturna: sed inte-

riori pace destituti innumeris sese immiscent calamitatibus. Præterea: *Omnis malus, aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur*: inquit idem Augustinus in Psalmum liv. Bonis adversitates adveniunt, ut terrena spernant; & momentaneum hoc, & leve tribulationis ipsorum æternum gloriæ pondus operetur. Non possumus denique injustam dicere providentiam, quæ in altero sæculo sempiterna supplicia, & beatissimam requiem paravit: nec semper in hac vita coronat merita, ut cum iustum noverimus, spe melioris substantiæ nutriantur studia virtutum.

Dices: Saltem perditissimorum hominum, quos sinit in profundum prolabi peccatorum, nullam habet Deus providentiam.

Resp. Impios, quamquam de illis non habet Deus eandem curam, quam tenet de Electis, a divina tamen providentia non deseri, a qua destituti necesse foret, ut prorsus perirent, atque reducerentur in nihilum. Relucet vero in his providentiæ Dei rectitudo, quod ex moribus improborum apparet infirmitas, ac libertas arbitrii, virtus misericordiæ, & gratiæ in his, qui præservantur, summa Dei potestas, ac beneplacitum in discernendis Electis, & in domo magni patris familias ad omnem usum vasa tam aurea, quam fictilia videntur disposita. Ut insuper piorum exempla nos ad imitationem hortantur, ita impiorum flagitia reddere debent timidiore, nobisque pavorem simul, ac sanctam incutere sollicitudinem. Si vero quæras, qui fieri possit, ut peccata divinæ subijciuntur providentiæ; respondendum est, quod non eo sensu providet Deus peccatis, ut ea curet, & prædefiniat; non enim causam habere possunt, nisi deficientem, cum sint privationes debitiæ rectitudinis. Sunt nihilominus subjectum providentiæ, quantum ad ordinem, cum permittantur altissimo Dei consilio, ut inde majora bona proveniant. *Quadam ergo & facit Deus, & ordinat: quedam vero tantum ordinat*; inquit S. P. Augustinus cit. lib. de Genes. cap. v.

Opp. ultimo. Videtur hæc providentia, quæ singulas res suis necit ordinibus, idem ac Fatum Stoicorum, quod ex Chrysippo Gellius ita describit lib. vi. cap. 2. *Fatum est sempiterna quadam, & indeclinabilis series rerum, & catena volvens semetipsa sese,*

& implicans per aternos consequentie ordines, ex quibus apta, connexaque est.

Resp. Quæstionem de Fato, quam Cicero vocat obscurissimam, & implicatissimam, non debere mentem pulsare Fidelium. Non enim datur Fatum, quod sit anticipata necessitas proveniens ex certa siderum dispositione: de quo nonnihil me scripsisse memini superiori libro cap. III. & VII. Tale Fatum invexit primus omnium Democritus, qui etiam humanarum actionum causam statuit naturam æternam materiæ, & antecedentium causarum colligationem, ut scribit lib. I. de Placitis Philosophorum cap. XXV. Plutarchus: unde ex hoc Gentium fonte hauserunt errorem Hermogenes, ac Marcion; de quo lib. V. Tertull. ait: *Collocat cum Deo Creatore materiam de porticu Stoicorum.* Ab hac materia esse mala, ac peccata assererant; quæ tamen digna prædicabant execratione, quemadmodum virtutes, tametsi stellarum inclinatione, & impulsu patratas, laudibus atque amore. Quod apta comparatione sic exponit Manilius:

Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas,

Quod non arbitrio veniant, sed semine certo.

Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,

Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.

Cum ergo noverint hanc malitiosam materiæ vim Dei bonitati repugnare; facile fuit etiam cum Fato æternum principium malorum inducere, & Manichæorum hæresim ex Persarum, Magorumque cineribus suscitare. Hinc Priscillianus ex Manichæorum, & Gnosticorum dogmate hæresim nominis sui condidit, inquit ad annum Christi 381. Eusebius: ad subsequenter annum 386. illam refert Sigebertus, propagationis magis, quam ortus rationem habens. Grassabatur in partibus Hispaniarum, ubi primum emerferat, ætate quoque Augustini, & Orosii: quin ibidem exarsisse etiam vivente Leone Magno, constat ex ejus ad Turibium Epistola.

Fatum sic acceptum nemo est, qui non damnet. Nam primo, ut satis liquet ex hujus origine, & scribit S. Leo elegantif-

sime Epistola, quam nuper laudavi, quisquis fatum adstruit, *tenebris se etiam paganitatis immergit*: nimirum conatur asserere necessariam, ac sempiternam malitiæ vim, naturæ summi Dei optimæ, ac perfectissimæ repugnantem. Cultum quoque siderum per hanc amentiam necesse est instaurari. Deinde neque de bonis, neque de malis actibus ullum poterit esse judicium, si in utramque partem fatalis necessitas motum mentis impellit, & quidquid ab hominibus agitur, non est hominum, sed astrorum; ut arguunt citato loco S. Leo, Hom. X. Gregorius Magnus, & in lib. ad Orosium S. P. Augustinus. De Fato sic accepto rectissime eo loco Gregorius: *Absit a fidelium cordibus, ut fatum esse aliquid dicant.*

At si accipiatur Fatum, ut illud definit Boetius, pro *inherente rebus mobilibus dispositione, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus*; dari fatum probatur iisdem argumentis, quibus divinam asseruimus Providentiam. Quapropter S. Pater in V. de Civit. Dei cap. X. scribit: *Si propterea quisquam fato tribuit, quia ipsam voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat.* Et jure merito monet a Fati nomine esse abstinendum; quod sermonis consuetudine videatur significare certam positionem siderum, ex qua casus eveniant inevitabiles. Ceterum providentia Dei rerum non tolli contingentiam constat: ex quo in certa causarum omnium dispositione, etiam causæ contingentes, ac liberæ contineantur; & prima causa nedum singulos effectus disponat, sed etiam rationem, ac modum. Quare ex Dei providentia nulla consequi potest absoluta necessitas; ut dictum est præcedentis libri cap. 3. ac postremo. Atque hinc est, injustas esse expostulationes, & querelas mortalium, qui Deo tribuunt molestias, & ægrotudines, quibus plerumque in poenam scelerum suorum afficiuntur. Quod non solum exprobat Augustinus Enarrat. in Psalm. 72. & libro 22. adversus Faustum, verum etiam sapientissimus, & antiquissimus Poetarum Homerus in hisce versibus latine redditis, & a Hierocle, & Gellio adversus nocentes recitatis, ne cum maleficio revicti sunt, ad Fati asylum confugiant:

Diis facere invidiam mortalis turba laborans

R r 2

Clas

*Clamitat a nobis nasci mala; cum
tamen ipsi
Per scelus accersant supra sibi Fa-
ta dolores.*

C A P U T III.

*Divinae voluntati perfectionem libertatis
nequaquam deesse.*

Restat tertia voluntatis conditio, quam diximus esse plenitudinem libertatis. Hanc reperiri in Deo facile quisque conjiciet; sed ejus rationem exponere Theologi putant maxime arduum, atque operosum. Nam Cajetanus Dei libertatem constituit in perfectione aliqua substantiae divinae superaddita, ac pro lubitu variabili: quæ opinio videtur cum simplicitati, tum immutabilitati Divinae naturæ repugnare. Quamquam si variationem illam dixeris duntaxat respectu terminorum, ut tenent primores Thomistæ, & credibilis est voluisse Cajetanum, multos habet opinio illa, gravissimosque Assertores. Sed sunt, qui tenent Dei libertatem non addere ad substantiam divinam necessariam, ac immutabilem, nisi respectum rationis, ita ut per nullam Deo intrinsicam perfectionem constituatur: quod post Aureolum antiquiorem Scholasticum noster quoque Legionensis, & Vasquesius cum nonnullis aliis docuerunt. Alii e contra Dei libertatem stare putant in intrinseca quadam *entitate*, variabili in se *virtualiter*, quatenus divinae voluntatis actus perinde se habeat, ac si possit non existere, ut satis ambigue explicant Herrera, alique complures. Nos vero coherentes ad ea, quæ diximus secundo horum Opusculorum libro, scilicet, nihil esse in Deo, aut mutabile, aut adventitium, aut quoquo modo a persistente natura diversum, nisi ratione connotatorum, dicimus consistere Dei libertatem ejusque actum in ipsamet Dei substantia intelligente, ac volente, quatenus terminantur ad exteriora objecta: quod non solum docuit noster Gregorius, verum etiam Scotus, & ex recentioribus Theologis, Townely, Habert, Frassen, Du-Hamelius, Juenin, alique viri clarissimi.

Pro hac autem resolvenda questione, supponimus agi nunc de libertate, quæ est potestas agendi, vel non agendi; nam si li-

berum accipias pro eo, quod necessarium est, & liberum tantum a *coactione*, seu libertate lubentiae; certum est Deum esse liberum, etiam comparate ad propriam bonitatem; quam licet necessario, lubentissime tamen, maximeque diligit voluptate. At est hæc libertas sola naturæ liberae, & sui juris haud completa proprietas: & quotquot de libertate scripserunt, ad hanc pertinere tradunt, ut sit plenissima potestas indifferens ad utrumlibet. Libertatem quoque *contrarietatis*, quæ est ad bonum, & malum, Deo non convenire, liquet ex his, quæ disputavimus lib. II. cap. VI. de potentia peccandi: quam esse a Deo removendam demonstrat idea summi, ac perfectissimi *Entis*, quod nullatenus potest sive a bonitate, sive a recta agendi ratione deflectere. Quamquam si referas hanc libertatem *contrarietatis* non ad bonum, & malum patrandum a Deo, sed ad poenam, vel præmium rependendum hominibus; assentior ego Scotistis, qui in ipso Deo statuunt etiam libertatem *contrarietatis*, quandoquidem unum eligit, alterum reprobat, eandemque personam deserit peccantem, quam amplectitur poenitentem. At in his, quemadmodum diversa intervenit connotatio, ac terminorum affectio, ita nulla ostenditur *contrarietas* respectu Dei: de quo illud in præsentiarum inquirimus, num in rebus a se productis sese gerat libere, ita ut unum sic eligat, ut alterum valeat eligere, atque quidquid facit, eo pacto faciat, ut potuerit non facere: quam communissime vocant Scholæ libertatem *contradictionis*.

PROPOSITIO I. Est in Deo opposita necessitati libertas.

Oraculis Scripturarum contra Vorstium, Wiclefum, aliosque hujus farinae Refractarios hæc roboratur assertio. Psalmo enim 134. habetur: *Omnia quaecumque voluit, fecit.* 1. ad Corinth. 12. 11. *Hæc omnia operatur idem, ac unus spiritus, dividens singulis, prout vult.* Matth. xx. *An non licet mihi quod volo, facere?* &c. Ad Rom. ix. 18. *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat,* &c. Idem probatur ex PP. dicente Augustino xxii. de Civit. Dei cap. 3. *Non ideo, quia Deus peccare non potest, liberum arbitrium habere negandum est.* Damascenus lib. 14. de Fide cap. 22. ita adversus Arianos scribit. *In tantum processis*
im-

impietatis, ut negetis, quod Filius Dei liberae voluntatis sit. Ac certe soletis etiam Spiritui Sancto derogare, & negare non potestis scriptum esse: Spiritus ubi vult spirat. Ergo si Spiritus, ubi vult, spirat, Filius quod vult non agit? Omnia operatur unus, atque idem spiritus, dividens singulis prout vult. Prout vult, hoc est pro liberae voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio. Ac S. Bernard. de Grat. & lib. arbitrio: Libertas a necessitate, ait, aequae & indifferenter Deo, universaeque tam malae, quam bonae rationali convenit creaturae. Vide & Basilium Hom. 1. in Hexam. Ambros. eodem loco lib. 1. cap. 5. Hieronymum in Epist. ad Philemonem cap. 1. 14. &c.

Probatur quoque ratione. Ac primo libertatem exigit ratio supremi dominii. Deinde magnificentia, ac liberalitas, quae, auctore Seneca libro de beata vita cap. 24. ita nominatur, quia a libero animo proficiscitur. Præterea divinitatis perfectio, quae non exigua est posse de rebus universis pro suo arbitrio disponere. Ulterius summa ejus ratio, ac sapientia; quae postulat, ut omnia fiant a suprema causa cum electione, & consilio. His apud Scriptores vulgarissimis addo argumentum aliud apertissimum, atque invictissimum. Possunt singulae creaturae a divina separari operatione; neque ulla cum Dei potestate junguntur lege necessitatis. Est ergo Deus in ordine ad creaturas essentialiter indifferens, ac liberissimus. Antecedens probatur; si enim res creatae a vi effectrice primae causae separari non possent, consequeretur omnes creaturas aeternas esse, quemadmodum aeterna est Dei virtus, ac substantia: esse insuper Deum imperfectum, nisi operaretur ad extra; neque aliquid esse creatum, sed omnia sempiterna, & cum divinitate essentiali unitate connexa.

PROPOSITIO II. Constituitur Dei libertas per actum sempiternum, ac necessarium divinae voluntatis a substantia indistinctae, prout connotat objectum creatum, & effectum contingentem & defectibilem.

Hæc propositio duas habet partes. Ac prima sic probatur. Dei libertas perfectio intrinseca est, ejusque actus est immanens & vitalis: In Deo autem nihil intrinsecum, ac immanens reperitur præter necessariam, ac sempiternam substantiam intelligentem

& volentem; alias foret Deus compositus, atque imperfectus. Est ergo libertas divina idem, ac necessaria, & persistens substantia Dei intelligens, ac volens. Altera pars sic ostenditur. Requiritur ad libertatem aliqua indifferetia; liberum enim opponitur necessario; Sed actus divinae voluntatis non est indifferens, prout comparatur ad bonitatem divinam, quæ perfecte cognita non potest cadere sub indifferentia judicii; quum nulum sit bonum, quod cum summo Deo valeat æquiparari: Ergo hæc indifferentia attendi debet penes connotata, id est, exteriora objecta, quæ contingenter, & ex libera Dei voluntate efficiuntur in tempore. Ex quibus sequitur, libertatem Dei esse ex genere illorum, quæ connotative, non absolute dicuntur; scilicet, unum significant, & aliud, ut inquirunt dialectici, consignificant. Primum est ipsamet Dei natura, quæ est & suum esse, & sua operatio; alterum vero quidquid in aliqua temporis efficitur differentia: quod pro solutione argumentorum est apprimè observandum. Lege quæ diximus de Dei immutabilitate lib. 11. cap. 14. Prop. 111.

RESPONDETUR OPPOSITIONIBVS.

Opp. 1. Libertas importat electionem; est enim deliberatio, sive dijudicatio animi, qua se aliquid facere, vel dimittere quisquam proponit: In Deo non reperitur electio: Ergo in Deo non existit libertas. Ad hæc: Postulat libertas indifferentiam saltem activam; hæc autem repugnat Deo; quandoquidem, ubi datur indifferentia activa, datur potestas, quæ esse potest sine actu: Atqui in Deo nulla extat potentia, quæ possit esse sine actu: Ergo neque aliqua indifferentia. Rursus: Non consistit cum immutabilitate libertas: Deus est immutabilis: Igitur non est liber.

Resp. ad primum, nego minorem; licet enim in Deo non sit electio cum permixta consultatione, quæ mutationem importat intelligentiæ, animique ancipitem suspensionem; est tamen electio, quæ est unius optio præ alio, absque ulla animi hæsitacione. Nam illa voluntatis ante electionem indeliberatio, ac suspensio, cum ex ignorantia proveniat, arbitrii defectus magis dicenda est, quam perfectio. Ad secundum dico

dico esse quidem in Deo indifferentiam activam; sed cum hæc dicatur connotative, indifferens Deus est non comparate ad propriam entitatem substantiæ, sed ad mutabilitatem effectuum: quamquam potestas etiam sine actu non semper dicat imperfectionem; non enim homine, qui actu loquitur, est semper imperfectior ille, qui, cum loquendi habeat potestatem, silentium servat. Verum in Deo nulla est potentia ab actu distincta, nisi prout actus accipitur terminative; exigente summa Dei perfectione, ut idem sit ejus potestas, & operatio. Ad tertium nego maiorem; quippe salvatur Dei immutabilitas cum indifferentia actus liberi, dummodo iste contingens sit, quatenus connotat terminum, non pro eo, quod dicit in recto. Etenim creatio mundi est actus liber; & tamen ex quo Deus in tempore mundum condiderit, non est intrinsece mutatus. Libera fuit quoque Verbo divino humanæ naturæ assumptio; at non proinde aliquid Personæ Verbi putandum est accessisse; nimirum cum Deus sit actus purissimus, libere agit absque sui mutatione; alias foret in Deo potentia indeterminata, ac suspensa, & ejus libertas creaturarum subiceretur defectibus, quos de summo Deo differentes caute debemus ab omni ejus proprietate secernere.

Opp. 2. cum Nicolao L' Herminier. Actus Dei liber constituendus est in actione voluntatis, quæ potuerit non esse, & discrimen aliquod assignari debet inter libertatem, & actum. At discrimen nullum est, nisi quod libertas est quædam facultas pertinens ad Dei substantiam, actus vero operatio ejusdem facultatis, qui possit non esse. Deinde quæritur quid sit Dei libertas *formaliter*, & in abstracto: atque huic quæstioni non bene satisfacit, dicendo, libertas Dei est ipsa divina substantia terminative accepta: sicuti quærenti, quid sit æternitas, haud recte responderetur dicendo esse divinam substantiam principio, ac fine carentem. Rursus etiam Dei scientia est *Entitas* divina connotans creaturas: Non ergo per hujusmodi connotationem propria ratio libertatis poterit explicari.

Resp. ad primum, utique actum Dei liberum esse actionem, quæ potest non esse: at quoniam quidquid in Deo est, si spectetur secundum id, quod importat in

recto, est necessarium atque immutabile; opus est, ut hujus liberæ actionis indifferentia versetur tota penes extrinsecum connotatum. Discrimen vero inter facultatem, & actum in Deo pariter nullum est, nisi hoc unum, quod facultas connotat terminum, ut potest poni, actus illum respicit ut positum, vel ponendum in aliqua temporis differentia: atque hoc pacto libera potestas creandi connotat creaturam possibilem, decretum liberum creaturarum futurarum, creatio & conservatio actualis creaturam actu existentem. Ita Deus nulla ratione mutatus dicitur & potens, & volens; quemadmodum idem nummus appellatur pretium, & arrha. Ad secundum nego hanc non esse optimam Æternitatis definitionem: *Æternitas est ipsa Dei substantia, prout caret fine, ac principio*. Nam ait Augustinus in Psalmum primum & centesimum: *Non enim aliud anni Dei, & aliud ipse Deus; sed anni Dei æternitas est; Æternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile*. Habet similia beatus Anselmus in Monologio cap. 25. ubi de divina substantia ait: *Æternitas ejus nihil aliud est, quam ipse*. Falsum est ergo quod censet L' Herminier, Æternitatem Dei, aliæque divina attributa definienda esse tanquam formas divinitati inhærentes: cum potius similes definitiones repugnent Deo, qui substantialiter est sua æternitas, sua libertas. Ad tertium respondeo scientiam pariter, ac libertatem sumtas in recto esse unam Dei, eandemque substantiam: distinguere autem vicissim diversa connotatione; nam scientia terminatur ad creaturas, ut veritatem habent intelligibilem; libertas vero easdem respicit, quatenus existentiam habent contingentem, & prout sunt media libere ad ultimum finem ordinata.

Opp. 3. Actus liber Dei vitalis est: Ergo est illi prorsus intrinsecus.

Resp. dist. ant. Est actus vitalis connotans extrinsecum objectum, concedo. In eo tantum, non in perfectione intrinseca, quæ est ipsamet Dei substantia, consistens; nego. Multa sunt Dei intrinseca, quæ tamen ad objectum creatum comparantur, ut præscientia, virtus creatrix, prædestinatio, & cetera istiusmodi. Atque etiam *ab intra* personæ Patris intrinseca est generatio, ac paternitas, quæ tamen absque ordine ad

Filium a persona Patris distinctum nequeunt comprehendere.

Insurgens: Huiusmodi connotatio vel intrinseca est, vel extrinseca: Si illud dixeris, constituetur Dei libertas per aliquid externum, atque adventitium: Si primum, erit Deo intrinsecus, ac necessarius respectus ad res creatas. Rursus si tali connotatione divina constat libertas, erit imperfectior libertate creata, quæ sine istiusmodi terminatione consistit. Insuper nulla divina perfectio etiam inadæquate constitui potest per aliquid extrinsecum, & creatum: Istiusmodi connotatio extrinseca est, & creata: Igitur nequit etiam inadæquate divinam constituere libertatem.

Resp. ad 1. Talem connotationem spectatam ex parte actus, atque secundum id, quod supponit in recto, intrinsecam esse, necessariam quoque, & sempiternam; contingentem autem esse, extrinsecam, ac variabilem ratione termini, & objecti. Quod explicari potest exemplo relationis Dei Creatoris ad res creatas, aliisque supra productis. Est enim Deus in se revera Creator, & quæcunque ipsius operatio æterna est, neque a divinitate sejungitur; & tamen liberrima est ipsius omnipotentia; advenitque ei nova Creatoris denominatio per solam rerum creatarum connotationem. Hoc ferme pacto nulla facta in fundamento ut inquiunt, mutatione, nova illi ex accessione termini venit, aut similitudinis, aut æqualitatis, aut coexistentiæ relatio. Illud vero quod de libertate creata dictum est, nostram confirmat assertionem. Enimvero in libertate creata & indeterminatio, & volubilitas, & diversorum actuum variatio succedit, neque opus est, ut exterius contingentiam suam mutuetur. At Dei libertas, cum non sit suspensa, ac mutabilis, neque in se actus habere possit diversos, a terminis duntaxat suam accipit indifferentiam. Quapropter qui actum Dei liberum in ordine ad connotata nobiscum exponunt, nihil divinæ derogant perfectioni; sed loqui videntur de divina simplicitate, atque immutabilitate decentius. Sed & illud negari potest, voluntatem nostram nullatenus per extrinsecum objectum constitui. Constituitur enim, non quidem accepta secundum formam, pro qua supponit, sed comparate ad terminum, quem consignificat.

Hoc pacto constitui quoque divinam perfectionem, si ea sit de genere earum, quæ connotative dicuntur, non est indecens, sed perquammaxime congruum. Nam hac ratione, ut diximus, omnia fere attributa explicantur; quæ, tametsi connotent creaturas, non appellantur tamen Deo extrinseca, sed ab eius natura, ac substantia sunt penitus indistincta.

Opp. 4. Si idem esset actus Dei liber, ejusque substantia, quemadmodum ista, ita ille æternus foret, & necessarius. Præterea eadem Dei perfectio esset simul immutabilis, quoniam talis est Dei natura; contingens vero, quoniam talis debet esse actus liber. At hæc valde repugnant sanæ, rectæque rationi. Male ergo a nobis Dei libertas, ejusque exercitium exponitur.

Resp. utique actum Dei liberum æternum, ac necessarium esse, si spectetur in eo, quod importat in recto, ut nuper diximus de huius actus connotatione. At cum tali necessitate fiat contingentia ratione termini, & objecti. Neque pugnat eundem actum immutabilem, & contingentem esse respectu diversorum, quomodo eadem creatio æterna est, si comparetur ad Deum, temporanea, si referatur ad creaturas: eadem voluntas absoluta respectu prædestinationis Sanctorum, conditionata relative ad meritum retributionem: eadem denique scientia practica comparative ad objectum operabile, speculatrix in ordine ad ea, quæ ab artifice universorum non fiunt.

Quod si insistas: Actus Dei liber fuit ab æterno, neque tamen ab æterno extitit aliqua creatura; occurrit semper eadem responsio, scilicet: Actum Dei liberum fuisse ab æterno secundum substantiam suam, non quoad terminum. Et si rursus objicias, quod si ab æterno nulla erat res creata, neque etiam potuit esse connotatio, quam requirimus ad libertatem, respondemus ab æterno talem connotationem fuisse ad terminum futurum, quæ productis jam creaturis transit ad terminum existentem, quomodo ipsa creatio, ac virtus omnipotentiae spectabat ab æternitate mundum producibilem, quem nunc connotat jam productum; & scientia, quæ erat futurorum, facta est scientia præsentium, nulla accedente ex parte Dei mutatione.

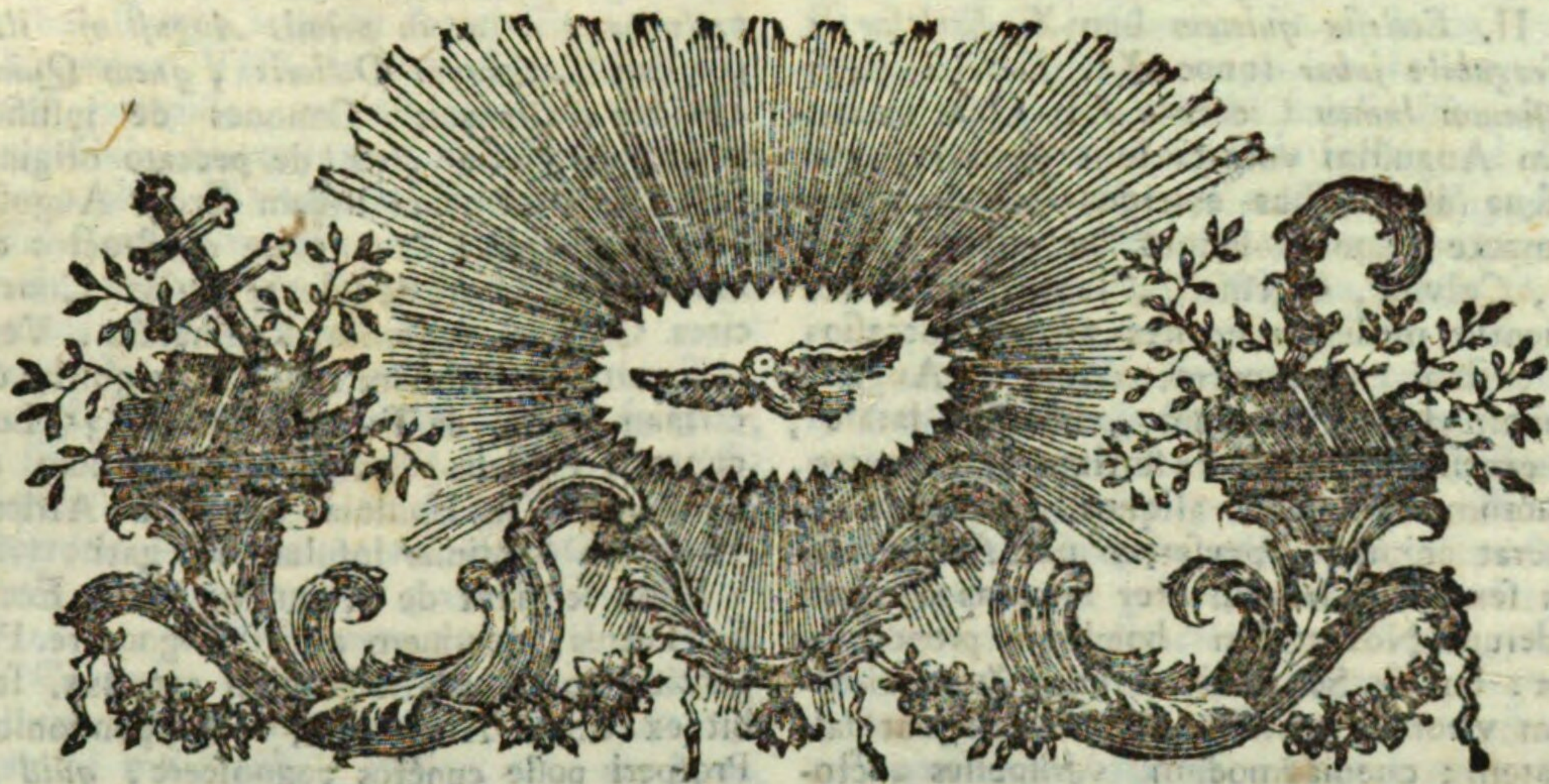
Opp. ultimo: Quilibet creatura dependet a

det a libera Dei voluntate, & est effectus liberæ determinationis ipsius; ergo respectus ad creaturas non constituit, sed supponit actum liberum voluntatis divinæ.

Resp. dist. ant. Creatura est effectus voluntatis Dei liberæ, inadæquate acceptæ & pro actu in Deo permanente, pro quo supponit, concedo: adæquate, & acceptæ etiam pro termino, quem connotat, nego. Non sequitur, creatura dependet a libera Dei voluntate, & est effectus determinationis ipsius: igitur non constituit ulla ratione actum Dei liberum. Constitutiva enim per modum termini, & connotati possunt a re, quam constituunt, vere ac proprie produci; & sat est, si hæc præsupponatur absolute & in seipsa considerata vel tempore, vel natura, vel origine sola præcedens. Nam Pater constituitur in esse Patris per relationem ad Filium, & tamen Filius a Patre procedit, & generatur. Secus dicendum est de constitutivis per modum formæ inherentes. Verum istud in Deo constitutivum nullum est, præter incommutabilem ejus substantiam.

Ex quibusplura fas est ad rem Theologicam

conjiungere. Primum quidem nullam esse in Deo intrinsecam indeterminationem; quæ cum sit irresoluti animi fluctuatio, & quædam suspensio nescientis quid sit eligendum, neque ad essentiam libertatis requiritur, neque potest cum perfectissima Dei scientia componi. Infertur secundo nullam esse causam Voluntatis divinæ, nisi prout causa accipitur lata quadam significatione pro suo termino, atque objecto; sicut nulla datur causa, nullumque principium divinitatis. Sequitur tertio non dari in Deo libertatem contradictionis in sensu, quo illam explicant complures Scholastici, id est, voluntatem intrinsece suspensam ab omni actu volitionis, aut nolitionis, quorum neuter potest de novo incommutabili Deo contingere; dari tamen contradictionis libertatem, ut est potestas indifferens ad agendum, vel non agendum, indifferentia spectata ex parte connotatorum; quæ cum ex dictis satis comprobari posse videantur, persequar deinceps Librum de Electione Sanctorum, quæ divinæ Libertatis, ac Providentiæ actus est singularis, atque præstantissimus.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER SEXTUS.

*In quo de Electione Iustorum secundum propositum voluntatis Dei ;
Augustino ductore, certatur .*

Popondi quarto libro cap. xi. huic, Præfationis loco, præmittere Augustinianæ commendationem doctrinæ, quam tentarunt inofficiosi quidam Scriptores labefactare. Sed cum obtrektoribus obsecuti sint, debitumque supernumeraverint Carolus Moreau, Fulgentius Lafosse, Cardinalis Norisius, alique viri doctissimi, ne videamus ferre ad sylvam ramusculos, & ramenta, pauca ex iis, quæ ad Gratia, ac prædestinationis causam attinent, colligenda breviter nobis erunt.

Itaque S. Augustini doctrinam Summi Catholicæ Ecclesiæ Pastores mirifice coluerunt. Innocentius asseruit, illam *integritate consistere*, se vero iis, quæ adversus Pelagium S. Pater elucubraverat, *patri assensione* adherere. Bonifacius, ut scribit contra Collatorem cap. 21. S. Prosper cum esset doctissimus, *adversus tamen libros Pelagianorum Augustini responsa posce-*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

bat. Cælestinus comprimens Semipelagianorum audaciam Epist. ad Galliarum Episcopos testatur, quod Augustinum sanctæ recordationis virum *nunquam sinistrae suspicionis rumor aspersit*. Hormisdas vero in Epistola ad Possessorem ait: *De arbitrio tamen libero, & Gratia Dei quid Romana, hoc est Catholica sequatur, & asseveret Ecclesia, in variis libris beati Augustini, & maxime ad Prosperum, & Hilarium, posse cognosci, & contineri de his in scriniis Ecclesiasticis expressa Capitula.* Prætermitto Felicem IV. Gelasium, Zosimum, de quibus lege Norisianas Vindicias cap. iv. Subscribunt Pontifices singuli Joanni XXII. Constitut. 2. data anno 1326. hæc asserenti: *Celeberrimus Pontifex Augustinus profligatis hæresibus, earumque radicibus extirpatis, Catholica Fidei veritatem in lucem produxit, eduxit in publicum, firmis ac invictis rationibus solidavit.* Optima hæc Augustini exiustimatio apud ceteros Ecclesiæ Pastores
S 6 *sem-*

semper obtinuit. *Ducem Ecclesiae* appellavit Clem. VIII. *Ecclesiae auctoritatem* Paschalis II. *Ecclesiae quietem* Leo X. *Ecclesiae irrefragabile jubar* Innoc. XI. *Ecclesiae fulgidissimum lumen* Clemens XI. Quae in laudem Augustini vulgata sunt erroneis, pravisque dogmatibus emergentibus, eoque tempore, quo proscriptis haeresibus Lutheri, Calvini, Quesnelli, Jansenii, plures Scientiae mediae assertores arrepta occasione coctam crambem recoxerunt, Augustinianum dogma, novum, libertati fatale, & excessu prolatum vaferime traducentes. Quorum clamoribus aliquos timidiores defecerat animus, praesertim ubi Augustinianis sententiis fraudulenter intextas damnari viderunt Novatorum hominum propositiones: qui & Scripturis divinis, & maximorum virorum textibus munire satagunt falsitatem; quemadmodum versipelles auctores mendacii Sacramentis, ut sibi captivent humanam fidem, saepenumero mentiuntur. At recreavit nos humanissimis Epistolis datis ad FF. Praedicatores Papa Beatissimus Benedictus XIII. quibus ita Augustini, ac Thomae discipulos alloquitur: *Magno animo contemnite, dilecti filii, calumnias intentatas sententiis vestris de gratia praesertim per se, & ab intrinseco efficaci, ac de gratuita praedeterminatione ad gloriam sine ulla praevisione meritorum, quas laudabiliter habetis docuistis, & quas ab ipsis SS. Doctoribus, Augustino, & Thoma se hausisse, & verbo Dei, summorumque Pontificum, & Conciliorum decretis, & Patrum dictis consonas esse schola vestra commendabili studio gloriatur. Ex quibus quanti fecerint Romani Antistites Augustiniana circa praedestinationem dogmata satis arbitror comprobatum.*

Neque minorem Augustino Sacrosancta Concilia detulerunt honorem. Synodus enim Arausicana celebrata v. Kal. Julias anno Christi 529. xxv. S. P. Augustini propositiones de Gratia versas in Canones consecravit, approbante Felice IV. Pontifice Maximo. Concilium v. Oecumenicum, *Sequitur*, inquit, *per omnia Sanctum Augustinum: & suscipimus omnia, quae de re-cta fide, & condemnatione haereticorum exposuit.* Eundem Augustinum vocat Tolentana x. Synodus *partem contra haereticos munitionem*: ceteris illum praefert sess. vii.

Florentina hoc celeberrimo elogio: *Nunc Sanctorum Doctorum auctoritates in medium proferamus: ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem Quinta Synodus consecravit.* Canones de justificatione, de gratia, & de peccato originali editos a Tridentina iisdem ferme Augustini verbis majori ex parte constructos demonstrat in Opere de Mente hujus Concilii circa Gratiā Antonius Reginaldus. Veracissimam, fidelissimam appellat Augustini doctrinam in lib. de Tribus Epist. cap. 35. Lugdunensis Ecclesia: eandem compendio exscripserunt in Epistola Synodica Africani Patres in Sardiniae insulam relegati.

Quid sentiant de Augustini libris Ecclesiae Patres, neminem arbitror ignorare. Fulgentius lib. i. ad Monimum cap. xxx. scribit ex libris Augustini, & Responsionibus Prosperi posse cunctos cognoscere, *quid debeant de praedestinatione Sanctorum, impiorumque sentire.* Remigius in lib. de tenenda veritate S. Script. affirmat Augustinianis de Gratia & libero arbitrio plenissimis, clarissimisque definitionibus *quod fidei Catholicae necessarium est, contineri, & si quid inde subtrahatur, violari veritatis integritatem.* Hieronymus Epist. 25. inter Augustinianas, sic S. Patrem adloquitur: *Catholici te Conditorem antiquae rursus fidei venerantur, atque suspiciunt.* Quae de Gratia Christi, pro qua tanto animi ardore pugnavit, a Hieronymo dici, neminem latet. Paulini, Prosperi, Alipii, Thomae Archiepiscopi Valentini, aliorumque Augustino sive amicitia, sive ratione instituti conjunctorum laudes praclarissimas non opus est recensere. Gravissimam Arnobii Junioris sententiam praetermitto, ut eam, aliorumque Patrum auream pro Augustino catenam legas majori cum voluptate in Vindiciis Norisii.

Quali vero reverentia Augustinum suspiciant Theologi, infinitus ero, si velim commemorare. Aliquos tantum numerabo ex venerabilissimo Ordine, quem professi sunt, Adamus, Martinonus, Annatus, Bonartus, & quidam alii in carpendo Augustino liberiores, ex amplissima nempe Societate Jesu, qua neque majori aequitate ornatum judicem possum eligere, neque sapientia, ac doctrina magis conspicuum. Dixi cap. xi. quarti libri Patrem Mayer, qui sub

sub nomine Eleuterii vulgavit Historiam de Auxiliis adversus eam, quam scripsit Hyacinthus Serry, ingenue fateri lib. v. cap. i. Clementem VIII. in Prolusione disputationum præcepisse, ut ad normam doctrinæ Augustini, tamquam ad heracium lapidem exorta circa Prædestinationem, & Gratiam dissidia componerentur. Quare videant, qui sinistre judicant de Augustino, an maximis contrariis dirimendis regula soleat aptari non recta. Bellarminus de narratis supra decretis Synodi Arausicanæ lib. 2. de Grat. & lib. arb. c. 11. scribit: *Porro in illis Capitulis (ex libris S. Augustini verbatim excerptis) continentur omnia fundamenta sententiæ de Prædestinatione gratuita, ut non possit ullus prædestinationem negare, nisi velit illis Capitulis contraire.* Suarez, quo neminem temperatum magis, ac modestum memini me legisse, Prolog. vi. de Grat. cap. vi. in quæstionibus de Prædestinatione ait: *auctoritatem Augustini maximam esse, & semper ceteris præferendam.* Et Valsquæsius ipse ingenio ad criticem proniori: *Quamvis (inquit 1. 2. disp. 190. cap. 6.) nullus esset ex PP. commemoratis, quem pro hac sententia de gratiæ necessitate ad singula opera bona moralia Scholastici Doctores allegare possent, in uno solo Augustino, ejusque schola suæ opinionis præsidium libenter collocarent, eumque sibi sufficere merito arbitrentur, quod unicus sit, qui dum agitur de gratiæ necessitate, sicut sol inter reliquos præfulget.* Claudius quoque Aquaviva Præpositus Generalis an. 1584. consilio & opera clarissimorum Societatis virorum selegit sententias, quas tenerent ubique inclyti Sodalitii Præceptores, atque in opinionum delectu pag. 37. ista protulit: *Item definitum est prædestinationis nec rationem, nec conditionem esse ex parte nostra. Id ad pietatem parum pertinere dicet aliquis. Ad hanc Augustini doctrinam non modo communiter Theologorum Schola jam recipit, sed & Ecclesiæ Patres per mille, & ducentos circiter annos &c.*

Unum est, quod inter Scripta summorum Virorum dolui aliquando vehementer, ornatissimum nempe Dionysium Petavium, quo nemo accuratius Augustinianam propugnavit sententiam, & a falsis interpretamentis Valsquæsii, Lessii, aliorumque sociorum studuit vindicare, mutata inopinato

facie lib. x. Theolog. dogmatum cap. i. maluisse eam retractare, quam pressis laudabiliter vestigiis insistere; ita ut initio hujus capituli scripserit: *Jam pridem in utramque partem disputari cæpit in Scholis ista quæstio neque pro aliquo præjudicio valere ad hanc controversiam credita est auctoritas Augustini.* At re maturius inspecta animadverti nulli hominum Augustini discipulos magis debere, quam ipsi Petavio. Primo, quia ubi viri aliqui docti Societatis conati sunt in sententiam oppositam, ut sutores faciunt corium, Augustinianas trahere auctoritates, Petavius demonstravit interpretes esse non bonos. Deinde quia ubi plures illas falsitatis, antilogiæ, & affinitatis Calvinianæ damnaverunt, ostendit vir eximius esse a damnatis erroribus alienissimas, atque a multis summa cum doctrinæ, ac pietatis commendatione defendi. Hæc a me eisdem Petavianis verbis sunt dicta, ut dum is laudat pro Sententia Molinæ Augustinum, dum ille S. Patrem erroris insinuat, duo hi Jesuitarum arietes domestico propugnaculo reprimantur.

Vereor insuper, ne Petavius aliquid humani passus in gratiam Societatis contra propriam mentem librum illum decimum cogitaverit superstruere. Quod & ex ejus Epistolis probat Auctor Historiæ Congreg. de Aux. pag. 104. & ex doctrina alibi ab ipso Petavio tradita potest inferri. Etenim lib. vii. cap. xi. num. v. exponens Evangelicæ parabolæ clausulam; *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi*, scribit: *regni cælestis, & æternæ salutis adipiscendæ modum, ac rationem non ex humanis estimari judiciis, neque ex eo, quod in usu hominum, & consuetudine versatur, sed sola Dei gratuita voluntate, ac pro ejus arbitrio totum illud administrari: & infra: totum salutis, regnique cælestis negotium ex Dei arbitrio, & voluntate pendere: quod ab Apostolo traditum sæpe adversus Pelagianos, & eorum reliquias inculcat Augustinus &c.* Ex quibus apparet quænam sit Petavii sententia, ubi ex libertate loquitur, non ex domesticorum impulsu. Nam si aliter est, & proprio loquitur sensu, necessaria consecutione possum inferre, Petavium, ipsomet judice, deteriori causæ patrocinari. Enimvero lib. ix. cap. vi. num. i. præmonet: *Cum de Gratia vel Prædestinatione disputandum est, mi-*

norem haberi antiquorum Patrum rationem, qui extiterunt ante exortam hœresim Pelagianam, quam eorum, qui postea sunt secuti. Latinorum vero multo maiorem, quam Græcorum etiam hœresi illa posteriorum, quoniam magis aliquanto Latinam Ecclesiam, quam Orientalem exercuit hœresis Pelagiana; & Græci plerique intima Pelagianorum dogmata vel ignorarint funditus, vel minus accurate perspexerint. Ac Latinorum omnium, quorum in hac controversia major est auctoritas, principem esse consensu Theologorum Augustinum. Hæc & longe maiora de Augustini sententia promit Petavius ille eloquentissimus. Quid ergo? Dum altero libro sententiam Augustini retractat, atque textus Apostoli cum nonnullis Græcorum in oppositum sensum detorquet; nonne illos sequitur, qui minorem habent in his controversiis, ipso Petavio iudice, auctoritatem? Aut ergo Petavius Societati suæ contra compertam sibi veritatem morem gessit; aut contra maiorem auctoritatem superba fronte pugnavit. Iplius autem momenta quanti pendeant dicam infra; nam hæcenus ex Romanis Pontificibus, ex Conciliis, ex Patribus, ex Theologorum consensu, quæ sit in hac materia auctoritas Augustini probandum erat.

Pugnat adversus dicta, quod alii quoque Patres summorum Pontificum Constitutionibus laudantur; ex quo sequitur nullam esse Augustino præ ceteris auctoritatem. Rursus quod idem Augustinus Epist. ix. ad Hieronymum scribit solis Scripturarum libris Canonicis auctoritatem certissimam esse deferendam. Tertio quod non possumus aliquam propositionem infallibilem existimare, propterea quod a solo tradita sit Augustino, ut definitum est ab Ecclesia. Tandem quod Augustinus in plurimos, gravissimosque errores lapsus fuerit.

Sed hæc nubeculæ nequeunt splendidissimi Solis lucem obumbrare. Detur siquidem nullum esse in ceteris libris Augustinum inter aliosque Patres discrimen: detur non fuisse indutum virtute ex alto, ut abundantius omnibus laboraverit, quemadmodum testatur Fulgentius; attamen dum agitur de Prædestinatione, & de Gratia Augustino nefas est refragari, si in ejus libris continetur quod asseverat Ecclesia, ut affirmant Pontifices; si antiquam fidem rursus

condidit, ut narrant Patres; si ejus Sententiæ Canones evaserunt, ut colligitur ex Conciliis; si unicus sufficit, ubi disputatur de Gratia, ut fatentur Theologi. Habent etiam alii Patres in his, quæ data opera contra hœreses elaborarunt, suam cum Augustino honorem, si æquali ab Ecclesia exaltati fuerint præconio. Rectissime vero S. P. scribit Hieronymo privatis Scriptoribus non esse deferendam infallibilem auctoritatem: at quando quæ a privatis Doctoribus exarata sunt, Ecclesia commendat, summa excipienda sunt reverentia. Neque credimus Augustino, quia scripsit hæc Augustinus, sed quoniam recte Augustinum scripsisse, superiori accipimus testimonio. Defendendum esse Augustinianum dogma non respiciendo ad aliquam Pontificum Bullam, non audent proferre nisi hæreticus, ac seminator zizaniorum: qui ut eludant Ecclesiæ decreta, ululant: *Dixit Augustinus*, quando Augustinus non loquitur. Neque ullus mortalium, neque portæ Inferi adversus Petram, supra quam fundata est Domus Domini, poterunt prævalere. Ego quidem, si Ecclesia Augustini scripta damnalet, omnium primus in ardentem rogam Magistri libros projicerem; sed celebratos universalis Ecclesiæ plausu Catholico exponam sensu, & filiali officio tutabor. Augustinianas antilogias, excessus, absurda fingunt homines aut invidi, aut improbi. Ubique se dederit occasio, & ego infirmissimus pro gloria tanti Patris certabo. Sed desistam proloqui, ne oratio mea limites excedat præfationulæ.

S C H O L I O N.

„ **P** Erpauca ex plurimis magnorumque
 „ Virorum, Summorum Pontificum,
 „ & Conciliorum pro splendidissimo Latine
 „ Ecclesiæ Lumine Augustino testimonio
 „ nis collegimus, quæ morosis, atque, ut
 „ loquamur temperanter, inofficiosis Criticis
 „ nostrates ex adverso possint opponere.
 „ Quo enim fuliginis succo, tetroque carbone
 „ nonnulli in sanctissimum, doctissimumque
 „ Protoparentem dicteria, & scommata
 „ scriptarierint, capite Vindiciarum postremo
 „ demonstrat illustris Norisius. Qui cum
 „ obtrectatorum nomina caute
 „ pru-

„ prudenterque silentio prætereat, dignus
 „ est, quem nos imitemur, nulli,
 „ quod etiam monet Apostolus, malum
 „ pro malo reddentes. Quamobrem prode-
 „ re nobis religio est, unde fuerint excer-
 „ ptæ viginti illæ duæ theses Augustino ad-
 „ modum injuriolæ, proscriptæ autem a
 „ Sacra Toleti, & Vallisoleti Inquisitione:
 „ quas poterit unusquisque perlegere in Ap-
 „ pendice Historiæ de Auxiliis pag. 212.
 „ Venetæ editionis. Abstinendum ea de
 „ causa ab aliis enumerandis: quorum ali-
 „ qui veriti non sunt scriptitare, *Bene con-*
 „ *sultum futurum fuisse Triadi Patrum Au-*
 „ *gustino, Fulgentio, & Prospero, si pe-*
 „ *rinde Catholici haberentur, ac Cassianus,*
 „ *Faustus, aliique Massilienses: alii eum-*
 „ *dem S. Patrem doctrinam tradidisse parum*
 „ *consentaneam Scripturis Sacris, immo er-*
 „ *roneam in fide, quæ libertatem tollat, præ-*
 „ *beat hominibus occasionem despondendi ani-*
 „ *mum, ne dicam desperandi, quæ exhor-*
 „ *tationes, & objurcationes nomine Dei fa-*
 „ *ctas in Scriptura impiis vertat in fictiones*
 „ *& irrisiones, potius quam veri animi si-*
 „ *gnificationes Alii apud Afros Episcopos,*
 „ *inter quos erant Fulgentius, pluresque D.*
 „ *Augustini discipuli, natam Prædestinatio-*
 „ *num hæresim, ideoque difficile nequa-*
 „ *quam fuisse sperare ab illis condemnatio-*
 „ *nem librorum Fausti Rhegiensis. Mitto*
 „ *hujus generis plura, quæ legi possunt in*
 „ *priori libro Apologetici Vincentii Baro-*
 „ *nii Ordinis Prædicatorum sectione 4. §.2.*
 „ *ubi istarum assertionum commemorantur*
 „ *auctores, a quibus nominandis consulto*
 „ *ducimus esse abstinendum.*

„ Abs re tamen non erit advertere hæc,
 „ aliaque in Augustinum liberiori stylo,
 „ quam reverentia erga Doctorem maxi-
 „ mum postulat, ab iis fuisse conscripta,
 „ qui vel gratiam effectricem, quæ a nul-
 „ lo duro corde respuitur, & Prædestina-
 „ tionem Sanctorum secundum propositum
 „ gratiæ Dei conati sunt oppugnare. In
 „ horum classe exitere Semipelagiani illi,
 „ quos in suis ad Augustinum Epistolis
 „ commemorant Hilarius, & Prosper, ac
 „ præsertim qui objecta Gallorum, & Ge-
 „ nuensium consarcinarunt ab eodem Pros-
 „ pero refutata, appellata prodigiosa men-
 „ dacia, & recentiorum calumniis paullo
 „ supra indicatis, ut apes apium, seu ova

„ ovorum, simillima. Semipelagianis ve-
 „ ro concinuit in Opere posthumo Gallice
 „ inscripto, *Veritable Tradition de l'Egli-*
 „ *se, sur la Prædestination, & la Grace,*
 „ Leodii procuso Joannes Launojus, eas-
 „ dem calumnias, quæ in objectis Gallo-
 „ rum, & Vincentianis leguntur apud Pros-
 „ perum, audacter impudenterque reco-
 „ quens, & ingeminans: dignus sane, quem
 „ Clemens XI. anno 1704. Apostolica de-
 „ finitione reprimeret, declarans imnatu-
 „ rum foetum illum hominis ad ventilandos
 „ Sanctorum cineres nati, *impium, blas-*
 „ *phemum, necnon salgidissimo Ecclesiæ lu-*
 „ *mini, maximoque Doctore Sancto Augu-*
 „ *stino, quin imo ipsimet Ecclesiæ, atque*
 „ *Apostolicæ Sedi injuriosum.* Ita nimirum
 „ quotquot adversus præstantissimum Gra-
 „ tiæ vindicem iniqua eructant verba &
 „ allatrant, in Sedem suam, Ecclesiam-
 „ que Catholicam insanire, ipse summus
 „ Ecclesiæ Pastor testatur. Et tamen quæ
 „ simul collecta in uno Launoj libro cer-
 „ nuntur, sparsa contineri in eorum lucu-
 „ brationibus, qui licet Catholici sint, nec
 „ a nobis possint censoria Semipelagianis-
 „ mi nota perstringi, collectis, ex viginti
 „ saltem Auctoribus oppugnantibus Augu-
 „ stinianam de Gratia, & Prædestinatione
 „ sententiam, locupletissimis testimoniis
 „ evincere adnitebatur Anonymus epistola
 „ Launoj, quasi ex Elysiis data, lepidu-
 „ lo, & acri stylo conficta. Atque illos quo-
 „ que viginti Auctores nos officii, & Ca-
 „ tholicæ Communionis memores arbitra-
 „ mur silentio esse prætereundos. Hoc enim
 „ unum ad institutum nostrum satis esse
 „ putamus, si dixerimus illos, quorum ta-
 „ cenda sunt nomina, idcirco in Augusti-
 „ num debacchari, quoniam Sancti Patris
 „ doctrinam, haud secus, ac Launojus,
 „ Vatiniano prosecuti sunt odio. At nemo
 „ unus nobis succenseat, si post Joannem
 „ Launojum expresso nomine Joannem Cleri-
 „ cum commemorabimus: qui sub ambi-
 „ tioso *Phereponi* nomine scribens adversus
 „ Augustinum acerbo animo, & amaru-
 „ lento stylo animadversiones multiplices
 „ cuique palam facit odisse se Augustini
 „ nomen veneratione, atque admiratione di-
 „ gnissimum, atque odisse illud, ut ajunt,
 „ cane pejus & angue. At odii hujus caus-
 „ sam arduum, ac difficile non est divina-
 „ re,

re . Fuit enim Joannes Clericus Arminianus , nempe unus Remonstrantium , recentiorumque Pelagianorum . Ut vero olim Augustino notam inurere consueverit hujus fursuris homines Manichæorum denegantium libertatem humanam , deinde Prædestinianos appellare ejusdem S. Patris discipulos ; ita Thomistas , Theologosque nostrates paullo antea tanquam Lutheri , & Calvinii assedas , postea , ut Baji , Jansenique sectatores illi duntaxat traduxere , qui prædestinationem ante præscientiam meritum , & gratiam prævenientem , atque in nobis infallibili consecutione operantem velle & perficere , tanquam libertati exitiosam rejiciunt . Ne autem repetamus quæ dicta , scriptaque sunt in Lupum , Norisium , & Augustinenses ceteros ; Thomistæ omnes iisdem insimulationibus subjiciuntur , æque ab adversariis laceßiti , ac doctrinæ suæ immunitate securi . Quoniam his , qui vel Thomisticam , vel Augustinianam sententiam impetunt , adhærent modo Gallorum nonnulli , a Remigio , Prudentio , & Sorbonæ proceribus paulatim effecti degeneres : memoria nobis repetendum est , Clerum Gallicanum univ ersum in bina formula , qua Innocentii X. & Alexandri VII. Constitutiones debita reverentia excepit , expresse declarasse *Jansenii doctrinam ab Augustino longe distare* ; eundemque religiosissimum Clerum in generalibus Comitibus an. 1655. ad solamen illorum , qui traducuntur tanquam pravorum dogmatum propugnatores , mandasse ut actis hæc , quæ sequuntur , infererentur . In præsentis rerum statu Comitibus placuit hocce caput ad solatium fidelium , qui doctrinam sancti Augustini merito venerantur , clarius explicandum esse . Hi scilicet verentur , ne doctrina illa ex Constitutione Pontificia aliquod detrimentum patiatur , quem metum nonnulli eis incutere conantur : at sperandum subtimidos illos fideles , qui de hac re non ex seipsis , sed tantum ex aliorum , quibus fidem adhibent , testimonio judicant , potius Cleri Gallicani , quam privatorum quorundam auctoritati concessuros ; quorum privatorum eruditionis , & ingenii laus , totius Gallicanæ , imo universalis Ecclesiæ , Jansenii do-

ctrinam aliam esse a doctrina Augustini declarantis , testimonio nequaquam præferri debet . Regio quoque Edicto lato anno 1668. die 23. Octobris , atque innovato rursus anno 1702. die 5. Martii , non Augustinianis duntaxat Theologis , verum etiam alterius cujusque Instituti doctrinam S. Patris naviter propugnantis invidiosam Jansenismi accusationem inferri , Christianissimi Regis auctoritate interdicitur : quod & Comitiorum Generalium anni 1700. sanctione , necnon Romanorum Pontificum constitutionibus opportuniori loco producendis saluberrime cautum fuit . Hoc enim loco illud tantummodo adnotasse præstabit , Augustino , ejusque discipulis , ubi de Prædestinatione , & Gratia disputatio instituitur , primum a Pelagianis deliramenta Manetis , tum a Semipelagianis hæresim Prædestinarianam , postea a quibusdam Catholicis quidem , sed magis pro arbitrii libertate , quam pro Christi Gratia sollicitis , Calvinii fatalem necessitatem , postremo ab Arminianis omnes istas , quæ tandem in idem recidunt , injuriarum plenissimas notas opponi , quarum eo minus habenda est ratio , quo minus in Ecclesia pollent auctoritate , atque hac in re Pelagianorum vestigia premunt , qui easdem calumnias ingeminant .

CAPUT I.

Dari aliquam Prædestinationem electorum , eamque multiplicem : de qua agendum sit , & qua methodo : quomodo definiatur , & propriis sit explicanda ,

Complector unico capite plures parvi momenti quæstiones , necessarias tamen tironibus , de Prædestinationis existentia , nomine , partitione , ac natura .

PROPOSITIO I. Datur aliqua Electorum ad gloriam Prædestinatio .

Probatur I. ex Epist. Pauli ad Roman. cap. viii. ubi hæc habentur : *Quos prædestinavit , hos & vocavit* . Deinde suadetur ratione : nam prædestinare est rationalem creaturam ad æternam vitam præeligere : Atqui Deus plures ad æternam vitam præelegit ; de fi-

de enim est multos reapse a Deo in beatissimam requiem assumi. Ergo &c.

Opp. 1. Si aliqui essent prædestinati, tollerent orationum, jejuniorum, aliorumque bonorum operum merita, & sancta flaccesceret salutis æternæ sollicitudo, quum prædestinatio in nostra non sit potestate.

Resp. argumentum istud diluendum infra, ubi de Prædestinatione gratuita disputabitur. Modo dist. ant. Prædestinatio non est in nostra potestate quantum ad causam, conc. quantum ad terminum, atque sempiternæ vitæ consecutionem, nego. Si dicas Damascenum lib. 2. de Fide Orthodoxa cap. 30. asserere: *Prædestinationem esse earum rerum, quas Deus absolute vult, præscientiam vero illarum, quæ in nostra posita sunt potestate*; dico Damascenum velle, quod Deus prænoscat, non prædestinet ea, ad quæ potestas nostra sola sufficit, ut opera naturalia, & peccata: quæ vero etiam a Deo prædeterminante operantur, & præsciri, & prædestinari; quamquam non omnia mediis necessariis perficienda definiuntur, sed juxta causarum secundarum statutam ab ipso Deo conditionem, ut constat ex lib. iv.

Opp. 2. Si Deus aliquos prædestinaret, forent omnes electi; ideo enim prædestinantur aliqui, ut ostendatur in his divina bonitas, ac liberalitas. At hæc magis manifestaretur, si prædestinatio extenderetur ad omnes.

Resp. & Dei misericordiam magis, magisque apparere in comparatione miseriæ, in quam sponte ruunt præcipites plurimi: atque ad divinam pertinere providentiam, ut manifestetur simul justitia in reprobis, & misericordia in electis, eo vel maxime, quod nec impios ista deserit; ut dictum est libro præcedenti cap. 2.

PROPOSITIO II. Multiplex est prædestinatio, variisque vocabulis designatur.

Alia enim est ad bonum, alia ad malum, poenæ scilicet, sed non culpæ: Ita Conc. Valentinum can. 3. *Fidenter confitemur prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem.* Idem affirmat S. P. Aug. in Enchirid. ad Laurent. cap. 100. Atque Fulgentius ad Monimum: *Non ergo, inquit, prædestinati sunt mali ad hoc, quod male operantur a concupiscentia sua abstracti, & illecti; sed ad hoc, quod juste patiuntur inviti.* Deinde prædestinatio ad

bonum (jam enim usus invaluit, ut communiter in bonam partem Prædestinationis trahatur vocabulum) alia est ad finem, alia est ad media. Illa est divinum propositum conferendi rationalibus creaturis æternam gloriam; ista vero propositum largiendi gratiam, ac præsertim finalem perseverantiam. Porro prædestinatio ad gratiam, vel est ad gratiam sufficientem, ac versatilem, vel ad gratiam efficacem: De prima ait S. P. lib. de Prædest. SS. cap. 6. *Electio quippe ista gratiæ, non utique meritorum.* De secunda inquit eodem lib. cap. x. *Prædestinatione Deus præscivit, quæ fuerat ipse factururus.* Quas omnes divisiones constat diversa tantum connotata spectare.

Prædestinati ad gloriam, de quibus agendum specialiter, vocantur *Præfiniti*, ac *Prædeterminati*, quod est prorsus idem. Appellantur quoque *Dilecti*, & *Electi*: unde Apostolus 2. ad Timotheum: *Omnia*, inquit, *sublineo propter electos.* Vocantur item *Cogniti*, & *Præcogniti*: sic in altera ad Timoth. Epist. ait Apostolus: *Cognovit Dominus, qui sunt ejus.* Et Petrus Epist. i. *Præcogniti ante mundi constitutionem.* Ulterius dicuntur *Probat*i, *præordinati in vitam æternam*, & *vocati secundum propositum*: idque apud eundem Paulum non semel. Etiam vocantur ab ipsomet Apostolo *vasa misericordiæ*, necnon *vasa in honorem*. Joannes cap. x. appellat *oves*: & cap. xi. *Filios Dei*. Matthæus denique cap. xxv. *Benedictos a Patre.*

Similiter Prædestinatio appellatur *Dilectio*, *Electio*, *Propositum*, *Discretio*, ac *Præparatio*. Quæ nomina, licet sæpissime pro eadem significatione usurpentur, secundum tamen rationem nostram ordinem quemdam important. Cum enim Prædestinatio ut ordinatio creaturæ rationalis in finem, videtur supponere divinam scientiam; quoniam velle alicui finem ultimum est actus dilectionis; dilectio vero cognitionem præsupponit. Nullam hæc omnia præferunt difficultatem.

PROPOSITIO III. Prædestinatio ad gloriam definiri potest: *Præscientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.*

Traditur hæc definitio a S. P. Augustino lib. de Dono Persev. cap. xiv. Non conveniunt Theologi in hujus definitionis

explicatione. Fautores Scientiæ *mediæ* putant loqui Augustinum de Præscientia conditionata. Nos de Scientia absoluta, quæ ab efficaci pendet decreto, si loquamur de Prædestinatione hominum lapsorum; quam certum est S. Patrem potissimum definire. Supponit enim liberatio miseriam, miseria culpam. Et cum hominibus lapsis præparetur a Dei beneplacito donum finalis perseverantiæ, rectissime ait S. P. Prædestinationem esse præparationem beneficiorum, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur. Quapropter Augustinus de prædestinatione hominum post originale peccatum ratione quadam speciali locatus est. Si de statu innocentiae sermo sit, erit prædestinatio præscientia quædam conditionata; sed non præparatio finalis perseverantiæ, quam Deus Angelis & primo homini in viribus reliquit arbitrii. Manifesta sunt hæc ex cap. viii. & xi. lib. iv. Ergo Prædestinationem, prout utrumque statum complectitur, possumus cum S. Thoma 1. P. q. xxiii. art. 1. definire: *Est ratio transmissionis creature rationalis in finem vite æternæ.*

PROPOSITIO IV. Prædestinatio pertinet ad mentem Dei simul, ac voluntatem. Media hac via inter Scholasticos incedo: & assero quod, prædestinatio accipitur pro sola ordinatione, & directione creature rationalis in finem æternæ vitæ, ut nuper diximus cum S. Thoma, prædestinatio est actus intellectus connotans actum voluntatis, ut docent Thomistæ: si vero accipitur pro divino proposito, & decreto conferendi gratiam, & gloriam, quo sensu ait S. P. Augustinus de Prædest. SS. cap. x. *Prædestinatio est preparatio gratiæ in præsentibus, & gloriæ in futuro:* arbitror cum S. Bonaventura, Scoto, & doctissimo Ariminese Prædestinationem esse actum voluntatis supponens actum intellectionis.

Atque sic probatur pars 1. Ordinare unum ad aliud est opus intelligentiæ, *sola enim ratio dirigit*, inquit 2. Metaphys. Arist. Ergo si accipitur prædestinatio, prout dicit directionem, & ordinationem creature rationalis, ad munus spectat intelligentiæ. Hujusmodi autem ordinationem connotare actum aliquem voluntatis constat: nam ea propter Deus aliquos dirigit in vitam æternam, quia illos amat, cum amare nihil sit

aliud, quam velle alteri bonum. Igitur prædestinatio præsupponit, & connotat actum voluntatis, amoris, ac beneplaciti, ut dicebamus modo. Secunda propositionis pars certissima mihi videtur; primo quia propositum, decretum, dilectio pertinent ad voluntatem: deinde quia S. P. lib. de Dono persever. cap. 22. apertissime ad voluntatem Dei prædestinationem refert: & denique quia etiam Hilarius, ac Prosper in Epist. ad Augustinum illam appellant *Divine voluntatis propositum*. Connotare autem actum intelligentiæ certissimum quoque est: nam voluntas supponit intellectum sibi proponentem, quod beneplacito suo eligat, & prosequatur.

Opp. 1. Prædestinatio definitur ab Augustino: *Præscientia, & preparatio mediæ, &c.* Præscientia est actus intellectus: Est ergo actus intellectus prædestinatio. Resp. nego consequentiam, si enim præscientia pertinet ad intellectum, præparatio, ac propositum spectat ad voluntatem: quare Augustinus exigit ad prædestinationem actum utriusque potentiæ, intellectus dirigentis, & voluntatis determinantis. Præterquamquod est opinio inter Philosophos valde probabilis etiam iudicium directivum, ac practicum non mentis esse, sed voluntatis operationem.

Opp. 2. Dirigere est actus liber & efficax: Libertas, & efficacia spectant dumtaxat ad voluntatem: Ergo. Resp. directionem spectare ad voluntatem, prout importat propositum, ac decretum; atque ad intellectum, si accipitur pro sola præscientia, ac directione: ut dictum supra.

Opp. ultimo: Prædestinatio est pars providentiæ. Providentia per Boetium Prof 6. libri iv. ad solum pertinet intellectum: Ergo &c. Resp. nego minorem. Providentia enim attinet ad intellectum simul, & voluntatem, quoniam intellectus non ordinat unum ad aliud, nisi voluntas velit unum propter aliud. Boetius ait: *Providentiam esse ipsam divinam rationem, quæ multa disponit.* Atque id quidem recte: nam solæ causæ ratione utentes finem sibi ipsis, aut subjectis sibi causis proponunt, & provident media: cetera in finem propositum ab auctore naturæ contendunt.

CAPUT II.

Refutatur Ambrosii Catharini palmaris error.

Catharinus non omnes, qui sempiternam adipiscuntur beatitudinem, voluit in numero prædestinatorum comprehendere: sed duplicem illorum, qui salvantur, proprio Marte constituens ordinem, in una parte locavit eximie sanctitatis electos, ut Deiparam Virginem, Apostolos, ceterosque virtutibus, ac miraculorum gloria conspicuos; in altera homines minoris meriti, ac perfectionis, qui tamen redduntur regni cælorum participes. Sanctos prioris generis prædestinatos esse concedit, & uberiori gratiarum copia donari, ita ut infallibiliter paratam sibi gloriam obtineant. At homines postremi generis, ordinaria scilicet virtute exornatos negat prædestinari, aut efficaci aliquo adiutorio subtrahi a perditione, sed communibus auxiliis suffultos docet & ipsos ad beatitudinem pervenire. Pervergens quoque nominum significationes, noluit prædestinationem interpretari, quasi sit electio omnium salvandorum ante mundi constitutionem; sed particulam *Præ* in hoc nomine solummodo arbitratus est importare majorem cumulum meritorum, atque prioritatem dignitatis, non temporis. Quam Ambrosii Catharini sententiam novum commentum appellat Estius, & Dominicus Bannez ejusdem instituti 1. p. q. 23. art. 7. *hæresim manifestam*. Et quidem videtur valde propinqua errori Pelagianorum, qui apud Auctorem Hypognostici lib. 6. prædestinationem in solis Apostolis asserebant: quamquam initium salutis esse ex nobis quod proprie est hæresis Pelagiana, nunquam revera tradidit Catharinus; ut facile, possit contra fratris sui accusationem defendi. Erravit tamen omnium judicio solemniter, ut mox demonstrabo.

PROPOSITIO I. In vocabulo *Prædestinationis* præpositio *Præ* non dignitatis, sed temporis denotat præeminentiam.

Demonstratur; nam 1. ad Corinth. cap. 11. habetur: *Prædestinavit Deus ante secula*. Et ad Ephes. 1. *Elegit nos ante mundi constitutionem*. Item Matth. xxv. *Possidete regnum, quod vobis paratum est a constitutione*.
R. P. Berti Theol. Tom. I.

ne mundi: id est, ut exponit S. P. Tract. 105. in Joannem: *Ante mundum, & ante omnia tempora*. Probatur etiam ratione: Prædestinatio est propositum divinæ voluntatis: Atqui propositum divinæ voluntatis æternum est, cum sit actio divina: Ergo &c.

Opp. Catharinus: Ait Apost. ad Rom. viii. *Quos prædestinavit hos & vocavit, & quos vocavit hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit*. Sed vocatio, justificatio, glorificatio, licet sint actus divini, sunt tamen in tempore: Igitur & prædestinatio. Resp. Disparem esse rationem inter prædestinationem, vocationem, & justificationem: nam prædeterminatio, præscientia, decretum, & cetera istiusmodi, sunt actiones immanentes, & dicuntur relative ad intelligentiam, ac voluntatem divinam: at vocatio, justificatio, & glorificatio, sunt actiones transeuntes, & dicuntur connotative ad effectum productum in tempore.

PROPOSITIO II. Soli prædestinati salutem consequuntur æternam.

Communem hanc assertionem tradunt Scripturæ, confirmant Patres, suadet ratio. Matth. xxi. dicitur, quod illi, qui non sunt ex numero Electorum, mittentur in tenebras exteriores. Item ex cap. xxiv. manifestum est inter electos, ac reprobos non dari medios. Rursus cap. xxv. Electis cæleste regnum promittitur *paratum a mundi constitutione*. Salvantur ergo electi tantummodo.

Idem docet S. P. Augustinus, qui lib. iv. contra Julianum cap. 4. affirmat ex duobus parvulis ante mortem unum baptizari, alterum non baptizari, eo quod unus sit prædestinatus, non alter: atque Juliano objicienti locum Apostoli: *Bonitas Dei ad potentiam adducit*, respondit: *Verum esse constat, sed quem prædestinavit adducit*. Libro quoque de corrept. & Gr. cap. 1. *Neque eos moveat*, inquit, *quod filiis suis quibusdam Deus non det perseverantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis qui vere Filii sunt promissionis*. Igitur Augustinus docet neminem esse perseveraturum, salvandum neminem, qui non sit de numero prædestinatorum. Neque aliud tradit lib. de Fide ad Petrum cap. 35. beatus Fulgentius, imo & Sacrosancta Triden-

denti na Synodus Sess. 6. cap. xii.

De nique probatur ratione: Salvandi, qui non sunt prædestinati, aut pervenient ad gloriam sola naturali virtute liberi arbitrii, aut adjutorio supernaturalis gratiæ: Si primum dicatur a Catharino, manifeste profitebitur, ut constat, hæresim Pelagiorum: si secundum, jam prædestinationem aliquam fatetur; non enim conferuntur media, nisi ratione finis, neque gratia nisi ratione gloriæ. Non dico autem omnia gratiarum dona, quæcunque ea sint, conferri ex decreto efficaci dandi gloriam: minime: sed, quod sat est ad impugnandum Catharini assertum, dico quod prædestinatio importat seriem auxiliorum, quibus prædestinati æternam salutem consequuntur, sive sint efficacia, sive sufficientia dumtaxat. Ergo si omnes adipiscuntur salutem per gratiam, jam salus erit prædefinita, tanquam per gratiam comparanda. At quænam gratia ex Dei prædestinatione conferatur, quemadmodum an prædestinatio gratuita sit, an ex præscientia meritorum, non est hujus loci definire.

Opp. 1. Matt. xx. habetur: *Erunt novissimi primi, & primi novissimi*, idest postremum tenebunt locum, qui primum electi sunt: Ergo datur duplex salvandorum ordo, unus eorum, qui vocati sunt & non electi, alter eorum qui simul electi sunt, & vocati.

Resp. 1. cum Esio primos & novissimos dici & respectu hominum, & respectu Dei, ita ut Evangelicæ sententiæ sensus sit: *Multi qui judicio hominum videntur primi, erunt Deo novissimi: & multi e contra, qui judicio hominum novissimi videntur primi erunt judicio Dei*. Homines enim ceteris præferunt divites, nobiles, sæculari gloria præclaros: at Deus humiles spiritu, pauperes, & qui persecutionem patiuntur propter justitiam.

Resp. 2. in regno cælorum, quo nomine hujus temporis Ecclesia dicitur, primos esse novissimos, & novissimos primos, quoniam Judæi, qui primi ad Ecclesiam vocati sunt, nondum ad Christi fidem accesserunt, ad quam venerunt Gentiles, *novissimi*, & post illos Apostolica prædicatione invitati.

Opp. 2. Multi sunt prædestinati a constitutione mundi, ut legitur cap. xxv. Mat-

th. Ergo non omnes qui salvantur ab æterno prædestinati fuerunt.

Resp. Idem esse a constitutione mundi, & ante mundi constitutionem, quia Deus nihil disponit in tempore, quod non prædefinie-rit ab æterno; quare dicitur quidem in Evangelio Cælorum regnum paratum a mundi constitutione; sed ad Ephes. 1. ante mundi constitutionem, & in 1. ad Timoth. ante tempora sæcularia.

Opp. 3. Vocati in vineam hora undecima non erant electi, & tamen receperunt mercedem. Consequuntur ergo salutem aliqui, qui non erant prædestinati.

Resp. ut ad 1. in Evangelica parabola novissimos dici Gentiles, qui ad Christum conversi receperunt eandem mercedem cum Judæis, qui legis Mosaicæ servaverant instituta. Quamquam in parabolis scopus attendi debet, neque necesse est omnibus respondere. Sed vide, quæ de hujusmodi parabola diximus ix. capite lib. i. i. Adverte tamen, non in eo errasse Catharinum, quod aliquos eximie sanctos, & efficacissima vocatione electos esse affirmaverit; nam idem de Paulo scribit S. Pater lib. de Grat. & lib. arb. cap. v. sed ideo erravit, quia erga salvandos inferioris ordinis nullam agnovit electionem, nullum propositum, nullam specialem Dei providentiam.

C A P U T III.

Deum neminem eligere sive ad gratiam, sive ad gloriam ex præscientia operum naturalium, neque propter opera præcedentia moralium virtutum.

ORigenes hydra hæreseon omnium, ut scribit lib. 1. Hist. Pelagianæ Norisius, contendebat non una cum corpore animas procreatas, sed antequam carnalibus vinculis colligarentur, separatas omnino propriam sortem bonam, aut malam promeruisse. Ita ex naturalibus meritis comparatis ante unionem ad corpus placuit Origeni quamcumque præelectionem repetere. Pelagius vero, qui ex Rufino Origenista exitiosissimum hausit venenum, aliquos prædestinari voluit ad gloriam, alios ad supplicia, quia illos Deus prævidit pie, sancteque victuros viribus arbitrii nullo in-

digentis gratiæ Salvatoris beneficio; hos e contra usque in finem novit in scelera prolapsuros. Is nimirum non utique præ-existentiam animarum, sed præscientiam tamen naturalium meritorum cum Origene adstruit. Temperarunt errorem aliquantisper Semipelagiani asserentes bona opera compleri per gratiam Christi, sed præcedere ex nobis initium fidei, & primum sanctæ cognitionis exordium; vel saltem, si etiam fides munere divino inspiratur, pendere ex arbitrio solo illius acceptationem & usum; atque ita divinæ electionis esse causam meritum naturale fidei initialis, aut cælestium donorum acceptationis. Hæc omnia plenis Theologorum suffragiis reprobantur. Est tamen quorundam opinio, qui tenent prædestinationem ad primam gratiam pendere nonnunquam a prævisione operum virtutum moralium; non quod hæc opera *de contiguo*, & ex rigoroso debito Deum ad elargiendum gratiam obstringant; sed quoniam *de congruo*, & condecencia quadam Dei liberalitatem alliciunt, ac trahunt. Sunt vero morales virtutes illæ, quæ naturaliter absque gratiæ auxilio exercentur: easque certum est de se peccata non esse, hominemque reddere pravis cupiditatibus minus addictum. At inesse illis aliquam rationem meriti titulo quoque decentiæ, negant Augustiniani Theologi. Sed ad ludum literarium facienda jam alea.

PROPOSITIO I. Erronea est animarum præexistentia, quam finxit Origenes, commentitium meritum Prædestinationis comparatum ante illarum unionem ad corpora.

Non est operosum Origenianam hæresim confutare. Primo impugnatur ex Scripturis, nam constat ex Historia Geneseos universorum Conditorum antea formasse corpus Adam ex limo terræ, deinde inspirasse in faciem ejus *spiraculum vite*, & hominem factum tunc esse in animam viventem. Non ergo anima corpori præexistebat. Secundo rejicitur ex Apostolo, qui Epist. ad Rom. cap. v. ait: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*. Nullum ergo datur peccatum antequam anima informet corpus; alias mors & peccatum non per Adam intrasset in mundum, sed per meritum Animæ antecederet prævaricatæ. Ex cap. 9. de Jacob, & Esau: *Cum nondum, inquit, nati essent, aut*

aliquid boni egissent aut mali. Quæ verba nihil ad rem facerent, si animæ eorum priusquam in corporeum carcerem detruderentur, aliquid fuissent promeritæ. In 11. etiam ad Corinth. cap. v. scribit Apostolus, *Homines judicandos secundum ea, quæ gesserunt in corpore*. Tertio damnata est Origeniana Sententia Capite 1. Quinti Generalis Concilii his verbis: *Si quis dicit, aut sentit præexistere hominum animas, utpote quæ antea mentes fuerint, & sanctæ virtutes, satietatemque cepisse divinæ contemplationis, & in deterius conversas esse, dimissasque in corpora supplicii causa; anathema sit*. Denique apparet errorem Origenis principiis absurdissimis inniti, cujusmodi sunt fabulosa unitio omnium creaturarum rationabilium, Angelorum, dæmonum & hominum, atque singularum productio absque numero, & ordine: de quibus lege Scholion primum ad Capitula contra Origenem clarissimi nostri Christiani Lupi.

PROPOSITIO II. Non prædestinantur Electi ex prævisis meritis comparandis sola facultate liberi arbitrii.

Est definitio Fidei contra hæreticos Pelagianos. Et probatur 1. ex Apost. dicente ad Rom. cap. 11. *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia non est gratia*: & infra: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* 11. Augustino scribente ad Vitalem: *Scimus gratiam Dei nec parvulis nec majoribus secundum merita nostra dari*. 111. ex ratione Theologica, siquidem opus naturale non potest supernaturalia beneficia promereri: Gratia & vita æterna beneficia supernaturalia sunt: Ergo opus naturale nullum gratiæ, aut vitæ æternæ meritum habet.

PROPOSITIO III. Neque prædestinantur Electi ob præscientiam fidei, aut bonæ voluntatis ex solo libero arbitrio naturaliter prodeuntis.

Ad fidem pariter hæc propositio pertinet, & contra Semipelagianos definita est a Synodo Arausicana Canon. 11. & a Tridentina de Justificat. Canone v. Prob. 1. ex Apostolo 2. ad Corinth. 3. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis*. 11. ex Augustino hæc verba in lib. de Prædest. SS. cap. 2. sic exponente: *Attendant hic, & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei co-*

ptum, & ex Deo fidei supplementum. Quis enim, non videat prius esse cogitare, quam credere? III. ex ratione: Gratia enim est donum gratis collatum: Non ergo retribuitur fidei, aut cuivis operi solius liberi arbitrii facultate patrato.

PROPOSITIO IV. Libera acceptatio, & bonus usus arbitrii prævius antecederet ad gratiam, non sunt causa prædestinationis.

Sequitur ex dictis; probatur I. quia sine gratia nemo opus aliquod bonum, quod revera sit meritorium salutis æternæ, potest efficere: Igitur neque motivum prædestinationis esse potest acceptatio gratiæ, & usus arbitrii prævius antecederet ad gratiam. II. quoniam plurimi prædestinantur, qui neque gratiam acceptaturi sunt, neque recte eadem usuri, ut sunt infantes, qui sacro tincti baptismo ante rationis usum decedunt. Quos non prædestinari propter merita Parentum, neque propter bona opera, quæ si diutius viverent facturi essent, certum est in Augustiniana sententia, ut ostendam in sequentibus. III. Per Augustinum in lib. de Prædest. SS. de Dono Persev. de Correp. & gratia, quod liberum arbitrium Deo vocanti consentiat, & bene utatur acceptis donis, est donum gratiæ descendens a Patre luminum. Igitur commentitia est præscientia acceptationis, & recti usus arbitrii antecederet ad gratiam. In his quatuor propositionibus Catholici omnes conveniunt.

PROPOSITIO V. Opera moralium virtutum a Deo prævisa nullo pacto prædestinationis nostræ causa sunt.

Loquimur etiam de merito condecientiæ, sive de congruo. Et probatur I. Si opera moralium virtutum meritum aliquod haberent sive gratiæ, sive gloriæ, nostra semper eterna salus ab operibus naturalibus duceret initium: Atqui id falsum est. Ergo &c. Pro b. minor: Initium nostræ salutis est fides supernaturalis, quæ est donum Dei; Nam Apostolus ad Ephes. cap. 2. ait: *Gratis salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Quæ Apostoli verba exponens Tridentinum Concil. Sess. 6. cap. VIII. ait: *Perpetuus Ecclesiæ Catholice sensus tenuit, ut per fidem iustificari dicantur, quia fides est humanæ salutis initium.*

Si dixeris Tridentinum explicandum esse de merito de condigno, non de congruo; di-

co id gratis omnino asseri, & contra Sacrosanctæ Synodi mentem. Nam eadem sess. definitur: *Justificationis initium sumi a vocatione Dei, qua nullis eorum meritis præcedentibus vocantur.* Excluditur ergo quæcunque meritum etiam de congruo. Præterea Fides, quæ ab Apostolo, & a Concilio initium salutis appellatur, vitam æternam, atque justificationem de congruo tantum promerentur, non de de condigno: At libero arbitrio sine gratia virtutes morales exercenti, ut constat ex Augustiniana Epist. ad Xystum, non inest meritum, quale ex divino adiutorio tribuitur Fidei: Igitur eidem libero arbitrio sine gratia operanti nullum meritum salutis æternæ concedendum est, etiam solius congruitatis, atque decentiæ.

Rursus demonstratur propositio; quippe si opera moralium virtutum nostram prædestinationem quomodolibet promererentur, gratia non esset gratia, quoniam daretur secundum merita nostra: quod damnatum est in multis Conciliis, Diospolitano, Arausicano, aliisque omnibus post exortam hæresim Pelagianorum.

Probatur etiam auctoritate S. P. Augustini, qui lib. I. ad Simplic. quæst. 2. ait: *Non habeo quid intuear in eligendis hominibus ad gratiam, & salutem, nisi vel majus ingenium, vel minima peccata, vel utrumque. Addamus etiam, si placet, utiles, honestasque doctrinas. Sed cum hoc statuero, ita me ridebit ille, qui infirma mundi eligit ut confundat fortia, ut eum intuens & pudore correptus ego irrideam multos, & præ quibusdam peccatoribus castiores, & præ quibusdam Piscatoribus Oratores.* Et libro I. de Peccatorum meritis & remiss. Unde fit, inquit, ut homo ab ineunte pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, in eolo-co sit, ubi ei prædicari gratia Christiana non possit: alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis coopertus ita gubernetur, ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur? Hæc Augustinus, qui manifestissimis exemplis demonstrat aliquando prædestinari quosdam moralibus virtutibus minus deditos, idque non a meritis naturalibus pendere, sed a Dei beneplacito. Contrariæ opinionis censuram affert Ludovicus Habert de Prædestinat. Paragrapho V. & Juenin cap. VI. art. 1. Concl. 3.

His occurrunt quidam Theologi reponen-
tes

tes officiis virtutum moralium gratiam re-
pendi decentia quadam, & congruitate, quæ
non operibus naturalibus inest in se. inspe-
ctis, sed vi conventionis, de qua compla-
cuit Divino Patri cum Christo pacisci, se
quidem *facienti quod in se est* gratiam &
gloriam minime denegaturum. At suppo-
positum est & ad libidinem fictum pactum
istud Molinianum, nullius nixum Scriptu-
ræ Sacræ auctoritate, & exemplis eorum
qui inter Ethnicos relinquuntur, productis-
que Augustinianis verbis oppositum: dislo-
num quoque rationi: non enim constituto
pacto, quod retribuitur beneficium est,
sed iustitia. Quare sequentem propositionem:
*Quia opera viribus solius naturæ eli-
cita omnino sterilia sunt, atque incapacia
merendi dona intrinsece, & theologicæ super-
naturalia, ideo dicimus obligationem, quam
Deus habet conferendi gratiam facienti quod
est in se viribus naturæ, seu viribus gratiæ
pure naturalis, sive non theologicæ supernatu-
ralis, non oriri ex bonitate talium operum,
ex ullo merito sive condigno, sive congruo,
quod insit illis operibus in ordine ad gratiam;
sed ex pacto inter Christum fidei iussorem no-
strum, & Patrem inito, ad gratiam homini-
bus, conferendam propter Christi merita, re-
spiciendo ea naturalia opera ut purum termi-
num, non ut meritum ullum aut rigorosam
conditionem: Istam, inquam, propositionem
in Comitiis Generalibus Cleri Gallicani
die 4. Septembris anno 1700. habitis in
Regio Palatio Sangermano notatam hoc
tetro commate invenimus: Pactum istud,
quod inter Deum & Christum asseritur,
commentum est temerarium, erroneum, nec
solum tacente, sed etiam adversante Scriptu-
ræ, & SS. Patrum traditione prolatum.*

Opp. 1. legitur in Evangelio: *Venite
benedicti Patris mei. Esurivi enim & de-
distis mihi manducare: sitivi, & dedistis
mihi bibere*: Igitur eleemosyna, aliaque
moralia opera sunt causa salutis. Prob.
conseq. nam opera nuper in Evangelio
commemorata non sunt a caritate Christi
& a fide: alias ibidem iusti non responde-
rent: *Domine, quando te vidimus esurien-
tem?* Ergo opera illa naturalia sunt, &
viribus arbitrii patrata.

Resp. nego consequentiam; nam opera
meritoria æternæ salutis referri debent in
Deum, & in ejus obsequium exerceri,

quod absque fide, & caritate nemo præstat:
& ideo opera, quæ non proficiuntur a
gratia, veram rationem meriti nequeunt
habere, sed abunde compensantur per tem-
poralem aliquam mercedem, ut de natu-
ralibus virtutibus Romanorum non semel
asseruit Augustinus. Iusti ergo in extremo
iudicio mercedem, ac præmium referent
eleemosynarum, quas ob Christi amorem
elargiti fuerint minimis, ac pauperibus.
Ad probationem consequentiæ dico eapro-
pter iustos dicturos esse: *Domine, quando
vidimus te esurientem?* quoniam ipsi non
viderunt Christum in carne pauperem, &
mendiculum: unde correpti admiratione,
quandonam, inquit, vidimus te regem
gloriæ more pauperum cibum, potum,
atque indumenta petentem? Quam admi-
rationem ab eis supremus Iudex removen-
do dicturus est: *Quod uni ex minimis meis
fecistis, mihi fecistis.*

Opp. 2. In Actibus Apostolorum cap. x.
Cornelius promeruit eleemosynis suis, ut
instrueretur in fide. Lucæ xix. Zachæus
studio videndi Christum impetravit, ut ab
eo videretur, & vocaretur. Lucæ xxiii.
Latro socium increpans, & Christi prædicans
innocentiam ab eo meruit audire: *Hodie me-
cum eris in Paradiso.*

Resp. Cornelium non sine aliqua fide
eleemosynas erogasse, ut ait S. P. cap. vii.
de Prædest. SS. ac probatur ex illo Pauli
testimonio: *Quomodo invocabunt in quem
non crediderunt?* Promeruit ergo, ut in-
strueretur in fide, quoniam orabat, & elee-
mosynam largiebatur ex fide aliqua, tametsi
nondum valida, atque perfecta. Idem dicen-
dum est de Zachæo, & Latrone, in quibus
ut ait Prosper cap. 13. & 14. adversus Col-
latorem: *Præcessit aliqua preparatio ex su-
pernaturali fide*: quæ facile potuit in ipsis
esse, quoniam ambo erant Judæi. Fidem
præsertim Latronis, qua credidit in homi-
nem crucifixum, agentem animam, plenum
opprobriis, derelictum a suis, nullo prædi-
cante, blasphemantibus omnibus, quis non
credat maximum opus gratiæ, ac præstan-
tissimum passionis Christi beneficium? Lege
Homiliam S. Joannis Chrysostomi in San-
ctum Latronem. At nihil nos debent mo-
vere istiusmodi exempla, quibus abuteban-
tur etiam Semipelagiani.

Opp. 3. In multis Scripturæ locis asseri-
tur

tur Deum invenire bonos, ac propterea illis gratiæ beneficia rependere; ut Genes. 18. Job. 13. & alibi. Præterea Zachariæ cap. 1. *Convertimini ad me*, ait Dominus, *& ego convertar ad vos*: & Prov. 16. *Hominis est præparare animam* &c.

Resp. Deum invenire in bonis hominibus illud tantum, quod ipse facit; Ita S. P. lib. 2. contra duas Epist. Pelagianorum: exhortationibus Scripturarum commendari liberum arbitrium, sed non excludi gratiam prævenientem, quemadmodum, ubi dictum est, *Converte nos Deus salutaris noster*, *Converte nos Domine*, *& convertemur*, & *Præparatur voluntas a Domino*, commendatur gratiæ beneficium, non denegatur libertas; ita S. P. lib. de Grat. & lib. arb. cap. 5.

Opp. 4. Aug. de Dono Persev. cap. 14. scribit: *Habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem*.

Resp. ut diximus lib. iv. cap. xii., Augustini verba tantum probare, quosdam propter virtutum moralium exercitamenta habere minorem in se obdurationem, & facilius, si a Deo vocentur; moveri: non vero ex allatis verbis infertur naturalia opera habere aliquod gratiæ meritum. Constat ex verbis quæ subsequuntur: *Si Dei*, inquit ibidem Augustinus, *altiori judicio a perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta divina, vel facta per quæ possent credere, si audirent talia, vel viderent. In eadem perditionis massa derelicti sunt etiam Judæi, qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis, clarisque virtutibus*. Hæc S. P. Itaque si ab altiore judicio Dei descendit, ut aliquis credat, & salvetur, & quisque tali judicio discretus non est, nequaquam credit; profecto sola naturalia opera nullatenus supernaturalis fidei promerentur initia.

Opp. 5. Chrysostomus Hom. 45. in Genes. docet Abrahamum se prius disposuisse, quam a Deo tam magna gratiæ acciperet beneficia.

Resp. Propter grassantem hæresim Manichæorum, qui negabant liberum arbitrium, S. Joannem Chrysostomum passim eam dicendi adhibuisse rationem, præsertim in Homiliis ad populum, ut illum ad bona opera inflammaret. De Chrysostomi sententia dicendum alibi. Immerito Vasquesius

tantum Ecclesiæ Patrem Semipelagianis adnumerat. Possumus Omnia loca Chrysostomi, ubi negat Deum prævenire hominum voluntatem, commode exponere, quod eam non præveniat libertatem evertens, ut commenti sunt Manichæi. Aperte sese explicat Sanctus Doctor Hom. xii. in Epist. ad Hebræos, ubi ait: *In Dei potestate sunt omnia, sed non ita, ut nostrum liberum ledatur arbitrium*: & infra: *Non prævenit nostras voluntates, ne perdat nostrum liberum arbitrium*.

Opp. 6. In Martyrologio Romano die Junii ultima legitur, Basilidem Ethnicum militem recepisse mercedem, quod sanctam virginem Potamienam visitasset, dum ad supplicium duceretur, ejusque pudicitiam tutus esset. Resp. vel mercedem ibidem dici orationem a Virgine factam pro Basilide, vel in isto aliquam fidem præcessisse ex supernaturali Dei beneficio; qua deinde Martyr occubuit, ut scribit Euseb. Hist. Eccl. lib. 6. cap. 5.

Opp. ultimo Scholasticum proloquium: *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*. Resp. sensum hujus axiomatis esse, quod qui facit ex viribus primæ gratiæ quod potest, gratiam a Deo habet uberio-rem, ac plenior. Explicatum alio sensu mutatis tantum vocibus Semipelagianismum instaurat, inquit in laudata Censura Clerus Gallicanus. De hoc Scholasticorum proloquio plura dicam in disputationibus de gratia Christi: ubi propositiones hujus capituli novorum argumentorum accessione erunt confirmandæ. Sunt enim nunc pro necessitate hujus libri leviter delibata, atque labiis, ut inquirunt, extremis.

C A P U T IV.

Prædestinationem ad gloriam priorem esse prædestinationem ad gratiam.

DE Prædestinatione ad gratiam inquirendum restat, num electionem illam antecedit, vel subsequatur, quæ est ad gloriam. Sunt autem in divinis omnia simul; & sola ratione nostra unum præcedit alterum, ideoque de hac tantum prioritate præsens quæstio instituitur.

PROPOSITIO. Prædestinatio ad gloriam præcedit prædestinationem ad gratiam. Bre-

Breviter probatur I. ex Scripturis; sic enim habetur Act. XIII. *Et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Ergo præordinatio ad vitam causa est, cur Deus largiatur donum fidei, & consequenter gratia subsequitur prædestinationem ad gloriam, ut causam effectus II. ex Fulgentio, qui lib. I. ad Monim. cap. 13. scribit: *Illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita sua bonitate prædestinavit ad regnum; quia enim tales prædestinando præparavit ut Regno digni essent, præparavit secundum propositum vocandos, ut obediant; præparavit justificandos, ut accepta gratia recte credant, & bene vivant &c.* Et S. P. Augustinus de Prædest. SS. cap. x. *Gratia, inquit, est prædestinationis effectus.* III. Probatur ratione: Finis est omnium causarum prima, quippe prior est finis in intentione, & ejus causa aguntur omnia, & media opportune parantur. Atqui gloria est finis, & gratia est medium consequendi ipsam gloriam. Ergo in Dei mente, ac prædestinatione gloria prior est, quam gratia.

Opp. I. In re gratia præcedit gloriam, sed ordinem, quem res habent in se, habent etiam in divina prædestinatione: Ergo &c.

Resp. nego minorem, quoniam in executione media præcedunt finem, in intentione vero finis præcedit media. Constat id exemplis evidentissimis. Ægrotus prius intendit sanitatem, & hujus gratia eligit medicamenta; in executione vero medicamenta præcedunt sanitatem: & sanus prius decernit iter Romam versus habendum, & hujus causa parat equum, aut rhedam; & tamen prius hanc conscendit, quam perveniat ad Urbem.

Opp. 2. Quamquam operans prius intendit mercedem, quam opus, qui tamen indicit operam prius intendit opus, quam mercedem; ita colonus primo vult denarium, deinde vineæ culturam: sed Dominus vocans operarios vult primam culturam vineæ, deinde solutionem denarii. Ergo Deus, qui nos quasi operarios conducit in vineam suam, primo intendit opera nostra, ac merita, postremo mercedem, & gloriam.

Resp. con. ant. nego consequ. ac paritatem. Homines præcipue in conducendis operariis spectant propriam utilitatem, ideo-

que prius volunt opus tamquam sibi utile; & qua hanc utilitatem habere nequeunt nisi solvant operarii mercedem, ideo hanc mercedem intendunt secundo loco. Contra Deus, qui bonorum nostrorum non indiget, sed spectat gloriam suam, ac nostram utilitatem, primo vult nostram beatitudinem, in qua magnopere glorificatur; & quoniam beatitudo haberi non potest absque gratia, idcirco gratiam secundo loco intendit. Atque ita respondet Estius dist. xl. §. VIII. Sed respondere quoque possumus majorem esse falsam, quando aliquid intenditur tanquam beneficium indebitum, antequam proponatur ut merces: quod planius erit in sequentibus dilucidandum.

CAPUT V.

Ex sacris literis ostenditur Prædestinationem ad gloriam in hoc statu non esse ex præscientia meritorum.

Quæstionem aggredimur magna contentione inter Theologos agitatam. In qua jam non disputatur de meritis naturalibus, quæ comparate ad gratiam, vel gloriam nulla sunt, sed de meritis Deo per gratiam auxiliante patratis. Hæc autem quæstio non versatur circa prædestinationem, quantum ad omnes ejus effectus; sic enim accepta comprehendit gratiam, quam non esse ex operibus docet Catholica Fides; sed disputatur de gloria, cujus intuitu divina beneficia, præsertim vero finalis perseverantia, donantur. Neque dubium ullum est de meritis Christi, dicente Apostolo ad Ephesios I. 5. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum;* sed de meritis personalibus ipsorum prædestinatorum. Inquiritur autem de hoc statu, in quo supponitur originale peccatum; nam de prædestinatione Angelorum nos quidem ad-versariis consentimus.

Sunt ergo duo inter se pugnantia Scholæ placita. Primum est eorum, qui tenent Deum æqualiter velle omnes salvos fieri, singulis conferre media ad salutem, & illos ad gloriam eligere, quos prævidet bene operaturos, & perseveraturos usque in finem. Alterum, qui docent ex perditionis massa Deum pro suo beneplacito ante prævisionem futurorum operum prædesti-

nare, alios relinquere: atque his, quos prædestinat, præter communia gratiarum dona, beneficia talia parare, quibus a perditione certissime liberentur. Tenent priorem Sententiam Henricus Gandavensis, Okamus, Gabriel, & cum aliis recentioribus Jesuitis Vasquesius, Lessius, Valentia. Stant pro opposita S. Thomas, Ægidius, Gregorius Ariminensis, Bellarminus, Suarezius, Simonet, Abulensis, Estius, Sylvius, & alii. At discipuli Scoti dissident inter se, quod eorum Antesignanus 1. Sent. 41. asserat utramque Sententiam esse probabilem; Mastrius tamen, quem fere omnes sequuntur, gratuitam prædestinationem defendit; tenet contrariam sententiam Cladius Frassen. Quoniam Medistæ complures Prædestinationem gratuitam nedum rejiciunt, sed etiam cum Joanne Adamo dicunt ab Augustino per excessum fuisse traditam, in eaque desiderari Catholicum aliquod temperamentum; non abs re erit meminisse decreti Claudii Aquavivæ, de quo diximus in Præfatione. Probatum illud fuisse votis Joannis Azorii, Gasparis Gonzalez, Jacobi Tyrii, Petri Bufæi, Antonii Guisani, & Stephani Tucci, demonstrat Norisius in Vind. cap. 111. §. VII. Addimus Eminentissimum Bellarminum, ad quem nuper accessit Edmundus Simonet, lib. 2. de Grat. cap. XI. in fine hæc proferre: *Hæc sententia non quorumvis doctorum opinio, sed fides Ecclesiæ Catholicæ dici debet.* Neque Bellarminus ipse adduci unquam potuit, ut assentiretur Sententiæ P. Caroli Faraonis Præceptoris sui, ut scribit in vita Bellarmini cap. VI. Jacobus Fuligatus. Quid plura? P. de Rhodes Jesuita dis. v. de Deo qu. 2. sect. 5. hæc de sententia nostra pronuntiat: *Tenent illam 1. Scripturarum interpretes nobilissimi Abulensis, Salmeron, Pererius, Toletus, Lyranus, & ad unum veteres omnes. 11. Controversiarum Scriptores celeberrimi Bellarminus, Driedo, Ricardus, Castro, Estius, Horantius. 111. Scholastici fere omnes. Scripturas habent pro se apertissimas, ac multos Patres, rationes denique omnino efficaces.* Addit sententiam oppositam a plerisque fuisse exceptam, quoniam ignari citius illi acquiescant, neque in ea statim se prodit divinorum judiciorum abyssus.

Distinguendus est autem duplex ordo, in-

tentionis scilicet, & executionis, qui diversum connotant terminum; quatenus Deus videns universam perditionis massam aliquos misericorditer voluit eripere, & ad gloriam transferre; noluit tamen hanc largiri nisi tanquam coronam justitiæ, & bonis arbitrii meritis, ideoque specialia gratiarum dona electis suis præparavit, ut hæc merita ponerentur, quibus gloria rependenda esset tanquam merces, ac præmium. Itaque intentionis ordo dicitur relative ad massam perditionis, in qua comprehenduntur aliqui nulla meritorum prærogativa ab aliis secreti, & sola misericordia prædestinati: & ordo executionis dicitur comparate ad opera meritoria, quibus divina promissione supposita gloria non tam beneficium est, quam retributio mercedis. Fatemur itaque omnes gloriam coronam esse, denarium, bravium, justamque retributionem. Idque negant solummodo Calvinus, Gomarus, & hujus furfuris pauci, dicentes bona opera Deo pluribus titulis deberi; ideoque non esse meritoria felicitatis æternæ. Sed frivola sunt hæc; nam qualiacunque sint bona opera creaturarum, si non merentur gloriam secundum absolutam æqualitatem, merentur tamen divina præsupposita ordinatione. His prænotatis de ordine divinæ intectionis, e Scripturarum, Patrumque doctrina repetimus discussionem.

PROPOSITIO: Ex sacris literis demonstratur prædestinationem ad gloriam esse in statu naturæ lapsæ gratuitam.

Quamplurima sunt scripturarum divinarum testimonia, quibus nostrum roboratur theorema. Primum sit: Joan. xv. habetur: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Alterum delumi potest ex Epistola ad Ephes. cap. 1. ubi Apostolus ait: *Elegit nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu ejus in caritate: & infra: Prædestinavit nos in adoptionem filiorum secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ suæ.* Tertius locus sit ex Epist. ad Coloss. cap. 1. *Qui dignos nos facit in partem sortis Sanctorum:* ubi sortem appellat Apostolus Electionem ad gloriam, quod obtingat ad instar sortis præter hominum intentionem, ac studium. Accedunt verba ejusdem Apostoli ad Titum cap. 3. *Non ex operibus ju-*
stitiæ,

stitia, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit: quo loco utitur potissimum S. Thomas. Afferri quoque possunt ex Epist. ad Corinth. loca omnia, quibus docet solam Dei gratiam homines discernere, & nemini gloriandum esse, nisi in Domino; e. g. hæc verba: *Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?*

Neque dissimilia sunt, quæ ex veteri Testamento possunt proferri. Eligam perpaucula. In Psalmo 17. legimus: *Salvum me fecit, quoniam voluit me.* Apud Ezech. 38. promittens Deus Electis suis immutationem cordis, aliaque spiritualia bona, quæ sunt effectus prædestinationis æternæ, ait: *Non propter vos ego faciam, sed propter nomen sanctum meum.* Et ne multus fiam 1. Regum, Psalm. 22. 78. 105. & Jerem. 14. implorant iusti gratiam, salutem, ac beatissimam æternitatem propter gloriam divini nominis. Constat ergo ex his, aliisque permultis Sacrarum Scripturarum textibus non propter merita hominum, sed secundum beneplacitum Dei fieri prædestinationem Sanctorum.

Adversarii respondent in his locis agitantur de Electione ad fidem, ad Evangelium, ad gratiam, sive de prædestinatione ad gloriam complete, & adæquatæ acceptam, prout etiam auxiliorum dona complectitur. Sed inaniter ludunt operam. Nam fructus, qui manet, non est fides, non gratia; sed finalis perseverantia, consummata caritas, & sempiterna beatitudo. Neque eligi dicuntur Sancti ad sanctitatem, & gratiam, sed e contra Sanctos, & immaculatos fieri, quia sunt electi; ut observat in primum caput ad Ephes. Hieronymus. Sors quoque Sanctorum non potest esse sola fides, aut gratia, quoniam hæc reprobi quamplures participant. In Epist. autem ad Titum expresse ex Dei misericordia repetitur consecutio salutis. Discernunt quidem fides, & gratia inter incredulos, & fideles, inter impios, ac Sanctos; sed discretio ista est temporalis, non sempiterna; nam qui prædestinati non sunt, partem habebunt cum infidelibus. Quid ultra expetis? Ut dicatur calorum regnum complacita Dei benignitate promissum? Id Lucas affirmat cap. xxii. 32. *Nolite timere, pusillus grex, quia com-*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

placuit Patri vestro dare vobis regnum. Et Christus Dominus de ovibus, quas dedit ei Pater, Joannis x. 28. Et ego, inquit, vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Quinam sunt autem, nisi prædestinati ad gloriam, oves, quæ e manu pastoris rapi non poterunt? & quare non erunt oves hæc rapiendæ, nisi, quia Pater eas elegit, & dedit Christo? Sed hæc omnia brevissime complexus sum, ut unicum S. Pauli testimonium accuratius expendam.

Est istud in Epist. ad Romanos cap. ix. ubi Apostolus ad demonstrandum adoptionem filiorum Dei ex carnali generatione, aut ex operibus prævisis nequaquam pendere, sed unicam habere causam in Dei beneplacito, affert exemplum duorum filiorum Isaac, Jacob, & Esau, & v. 11. ait: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei. Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Hoc loco Apostolus pares fuisse demonstrat Jacobum, & Esau, quantum ad parentes, quia ex uno concubitu eos genuit Rebecca; & quantum ad merita eorum, quia ex solo Dei proposito, extantibus adhuc puerulis in utero, prædictum est matri Genes. xxv. 23. *Major serviet minori.* Et ne quis objiceret Deum esse iniquum, qui absque meritorum intuitu unum elegit, non alterum, addit protinus: *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor, cujus misereor, & misericordiam præstabo, cujus miserebor.* Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Rursus aptissimo exemplo coercet hominum querimonias. O homo, inquit, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: *Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud, quidem vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Deinceps ne quis reponeret Deum esse crudelem, qui odisset Esau; ait odium erga Esau fuisse ex iustitia, & amorem erga Jacob ex misericordia: *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa miseri-*

cordia, quæ preparavit in gloriam. Ex quibus apparet filios promissionis, & adoptatos in hæreditatem Christi fuisse præfiguratos in Jacob. Atqui Jacob nullo meritorum suorum intuitu electus est, sed benevola voluntate Dei, qui miseretur cujus vult misereri. Ergo, &c.

Contra apertissimum testimonium Apostoli variis interpretamentis sese adversarii tutantur. Ac primo nonnulli respondent loqui Apostolum de prædestinatione ad Evangelicam legem, & ad gratiam, non vero de prædestinatione ad gloriam; sed refutantur quamfacillime. 1. quia vocati *secundum propositum* sunt juxta Apostolum prædestinari etiam ad gloriam. Scribit enim præcedenti cap. VIII. *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt Sancti.* At iis, qui electi sunt ad solam fidem, vel gratiam, non omnia cooperantur in bonum, quia ex istis reprobi peccant; & plures nusquam a peccato resurgunt, & omnes pessima morte decedunt; & consequenter his neque mors, neque permissio peccati cooperantur in bonum. Deinde de prædestinatis ait ibidem Apostolus vocari, justificari, glorificari. *Quos autem prædestinavit, inquit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit; quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Qui ergo non glorificantur, non sunt de numero illorum prædestinatorum, de quibus S. Paulus instituit sermonem. Rursus de his scribit non separari a caritate Christi, sed angustias, famem, nuditatem, gladium, & adversa omnia superare propter eum, qui dilexit nos. At qui fidem, & gratiam recipiunt, sed non finalem perseverantiam, ab ea caritate morte perpetua separabuntur. Præterea Apostolus vocat prædestinatos vasa misericordiæ, & vasa honoris; honor autem electorum est vita æterna; qui enim hanc deperdent, in opprobrium sempiternum tradendi erunt. Denique concludit Apostolus vasa misericordiæ præparata esse in gloriam; at quamplurimis confertur gratia, quibus tamen non est præparata gloriæ beatitudo. Quamvis ergo loquatur Apostolus de vocatione ad legem Evangelicam, & de prædestinatione ad gratiam; quod verum est; tamen non denegat electionem ad gloriam, sed contra ostendit ex hac electione conferri Electis a Deo, &

fidem, & gratiam, & specialiter efficacæ auxilium, quo separari non possunt a caritate Dei, quo finaliter perseverant, quo in vasis misericordiæ gloriæ suæ divitiæ manifestantur.

Alii respondent loqui Apostolum de prædestinatione ad gloriam, & hanc non esse ex prævisione meritorum, quæ comparantur naturæ viribus, sed esse tamen ex præscientia operum, quæ perficiuntur auxilio gratiæ. Verum neque hæc responsio subsistit. Si enim Apostolus sola naturalia opera excluderet, frustra sibi objecisset Deum fore iniquum, & acceptatorem personarum. Immerito quoque recurrisset ad merum beneplacitum Dei, qui misericordiam impendit cui vult; atque nulla ratione ex his, quæ dixerat sequenti cap. XI. conclusisset prædestinationis mysterium, & judicia Dei esse inscrutabilia. Etenim quilibet etiam ingenio rudis percipit, quæ affirmat Apostolus locum non habere, si prædestinatio fiat ex prævisione meritorum etiam, quæ comparentur per gratiam. Tunc enim non est respondendum: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, aut Cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Non utique; sed respondendum esset, nullam apud Deum esse iniquitatem, nullamque personarum acceptionem, quia hunc prædestinavit, illum repulit non secundum propositum voluntatis suæ, sed secundum præscientiam meritorum. *Quis illum acutissimum sensum* (inquit S. P. Augustinus Epist. 194. alias 105.) *desuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objecti questione, non id potius tam breve, tam apertum, sicuti isti putant, verum absolutumque respondit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni, aut mali recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, ipse sibi objecta questione motum exprimens auditoris: Quid ergo dicemus, inquit, nunquid iniquitas apud Deum? absit. Hic ergo erat locus, ut diceret quod isti sentiunt. Futura enim Deus opera prævidebat, quando majorem minori servitutum esse dicebat. Quæ Augustini responsio militat de præscientia operum, quæcumque sint, sive naturalia, sive comparata per gratiam unicuique communem. Accedit quod Apostolus ait: *Antequam aliquid boni egissent aut mali,**

mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante, &c. Vide non ad opera gratiæ, sed ad vocantis electionem, ac propositum Jacobi prædestinationem referri. Tandem duo illi gemini Jacob, & Esau: *Cum nondum nati fuissent*, neque naturalia, neque supernaturalia opera perpetraverant; & consequenter Apostolus utraque excludit.

Respondet Beccanus ex nostra explicatione sequi etiam Esau fuisse reprobatum, absque præscientia meritorum, quod est dogma Calvinianum. At inepta consecutio; nostra enim sententia docet reprobationem negativam fieri propter originale peccatum, quod oderat Deus in Esau; positivam vero in adultis, & baptizatis propter peccata actualia: & Deum gratis damnare homines, & prædestinare sine culpa ad supplicium, nemo Calvino concedit. De utraque reprobatione agam in fine hujus libri. Nunc adverte Apostolum appellare prædestinatos *vasa misericordiae, quæ præparavit in gloriam*: reprobos *vasa iræ apta in interitum*. Non prædestinat ergo istos ad malum, sed adinvenit aptos ad interitum.

Denique quidam reponunt non agere Apostolum de singulorum hominum prædestinatione, aut reprobatione, sed de sorte populi Judæorum, & populi Gentilium, utriusque enim typum gerebant Jacob, & Esau, ut habetur Genes. xxv. 23. & Malachiæ 1. 2. & 3. & consequenter designare prædestinationem Judæorum ad possessionem terræ Chanaam, Gentium ad hæreditatem in solitudine, & inter dracones deserti. Addunt non esse firmissimum argumentum a sensu literali ad mysticum. Verum & hæc futilia sunt, & inania. Detur namque Jacobum prædestinatum ad possessionem terræ Israel typum fuisse Judaici populi, Esau præordinatum ad montium solitudinem figuram fuisse Gentilium, certe Paulus non de electione ad bona temporalia loquitur, sed de prædestinatione ad gloriam, ut supra vidimus. Hinc fatetur sibi esse tristitiam magnam, & continuum dolorem cordis, quoniam Israelitæ, qui erant cognati ejus secundum carnem, & quorum erat adoptio filiorum, & testamentum, & legislatio, & promissa, a caritate Christi, & Sanctorum sorte deciderint. Ait tamen non excidisse Dei verbum, quoniam veri

Israelitæ sunt filii Dei, & filii promissionis æstimantur in semine. Sic a literali sensu ad mysticum transit Apostolus, & in Jacob prædestinatos, in terra Chanaam cælestis Jerusalem hæreditatem exponit: quasi dicat, Quemadmodum nullis prævisis operibus Jacob prædestinatus fuit ad terram promissionis; ita ante præscientiam meritorum ad cælestem patriam præordinantur electi. De sensu autem literali ad mysticum validissime argumentamur, si prior sensus, ut contingit in casu, sit in Veteri Testamento, alter expressus in Novo.

OBJECTIONES SOLVUNTUR.

Primo opponunt locum Matth. cap. xxv. *Venite benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi; esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Ergo intuitu operum regnum cæleste paratum est.

Resp. dist. ant. & Evangelica verba simul explano: ita ut illo textu, *Esurivi, & dedistis mihi manducare*, significetur causa, ac motivum possessionis regni, concedor causa, ac motivum præparationis, ac prædestinationis, nego. Ea verba *Esurivi, &c.* non referuntur ad dictionem istam *paratum*; sed ad verba, *venite, & possidete*: & ideo non respiciunt regni præparationem, sed possessionem. Quod constat ex verbis, quæ consequuntur. Dicturus est enim Christus reprobis: *Discedite a me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis ejus: esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.* Porro hoc in loco causalis, *Esurivi enim, &c.* refertur ad verba, *Discedite in ignem æternum*, non ad alia, *qui paratus est diabolo, & angelis ejus*. Diabolo enim non est paratus infernalis ignis, eo quod homines facturi non essent opera misericordiæ. Sic itaque etiam prior sententia exponenda est.

Insurgit Frassen; Ex prædicto loco inferitur reprobos damnari propter demerita. Ergo inferitur electos prædestinari propter prævisa merita.

Resp. cum alio Scotista Francisco Henno retorquendo argumentum. Non inferitur ex prædicto loco ignem inferni paratum diabolo propter carentiam eleemosynarum. Igitur neque inde inferitur regnum cælorum para-

tum fuisse propter eleemosynarum distributionem. Resp. 2. ut supra, propter demerita reprobos in ignem sempiternum detrudi, ac propter merita electos regnum possidere: neque istuc agi de prædestinatione, sed de iudicio: præsertim cum etiam parvuli baptizati regnare debeant in cælis, qui nullam largiti sunt eleemosynam.

Opp. 2. In Scripturis æterna vita appellatur *merces*, *denarium*, *bravium*, *corona iustitiæ*, &c. Ergo propter bona opera prædestinantur electi.

Resp. dist. ant. & hæc appellationes concernunt ordinem *executionis*, conc. ordinem *intentionis*, nego.

At inquires: Nemo vult dare alicui mercedem, ac præmium, nisi ex meritis. Igitur si in Scripturis gloria appellatur merces, ac præmium, Deus non intendit conferre gloriam, nisi propter merita.

Resp. dist. maj. Nemo vult dare alicui mercedem, ac præmium nisi ex meritis, ita ut merita sint motivum voluntatis dandi mercedem, ac præmium, nego maj. ita ut qui vult dare mercedem comparandam ex meritis, præparet etiam ipsa merita, quibus merces comparetur, concedo maj. Vtique Deus vult dare gloriam ut mercedem, atque ut præmium meritorum; sed merita non sunt motivum divinæ voluntatis, qua primo intendit gloriam alicui. Quod explicatur exemplo. Si Rex audiens præclara alicujus viri facinora, eumque antecederet vix noverit, & propter egregia ejus opera illum ad Reipublicæ munia, ac Magistratus honores promoveat, vult quidem honorem conferre meritis, & sunt hæc causa princeps regis voluntatis. At si Rex inter familiares suos aliquem summopere diligens velit illum ad gradus, ac dignitates promoveri, sed quoniam conferuntur strenuis, & qui inferiora munera obierint, idcirco electo familiari media ministret, quibus dignitatem promereatur, e. g. constituat ducem militiæ, exhibeat illi arma, committat regimen urbium, pecuniam, atque indulta largiatur, expletisque negotiis ad præfixum honorem adsumat: tunc certe Rex confert dignitatem ex meritis; sed *non ex meritis* non appellat beneplacitum Regis, sed solam dispensationem mercedis; eo quod familiari suo prius liberalem impendit dilectionem, deinde ex præconcepta intentione omnia il-

li prædicta media suppeditaverit. Hoc secundo modo de divina prædestinatione discurrendum esse contendimus. Addo ex Suarezio lib. 2. de Causis Prædest. cap. 23. non sequi, datur meritum respectu gloriæ, quæ est effectus prædestinationis, ergo datur meritum respectu prædestinationis, quæ est causa gloriæ; multæ siquidem sunt causæ effectus prædestinationis, quæ non sunt causæ prædestinationis illorum effectuum. Prædicatio enim S. Ambrosii fuit causa conversionis S. Augustini, & conversio Augustini est effectus prædestinationis ejusdem. At prædicatio Ambrosii non est causa prædestinationis Augustini, sed est effectus, ac medium ad conversionem. Eodem modo prædestinatio est causa gloriæ, merita sunt media ad gloriam, gloria est effectus prædestinationis, ac meritorum, nec tamen sequitur merita esse causam prædestinationis. Denique adversarii nonne adstruunt generalem voluntatem salvandi omnes antecedentem ad merita, & tamen docent gloriam meritis ipsis retribui? Nihil ergo nos dicimus de voluntate efficaci, nisi quod ipsi docent de voluntate conditionata.

Opp. 3. Apost. ad Rom. c. 8. ait: *Quos præscivit & prædestinavit*: Ergo præscientia meritorum est causa prædestinationis.

Resp. 1. dist. ant. Et nomine præscientiæ intelligitur actus dilectionis, conc. Intelligitur actus cognitionis bonorum operum, nego. In sacris literis præscientiæ nomen sapissime pro dilectione usurpatur, ut ad Rom. xi. *Non repulit plebem suam, quam præseivit*. Ad Tim. 2. *Cognovit Dominus qui sunt ejus*. Matth. 25. *Non novi vos*. Joan. x. *Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas*. Hoc pacto in adducto textu nomen præscientiæ usurpatur. Primo quia absolute ponitur nomen præscientiæ, neque ulla mentio fit meritorum: non enim ait Apostolus, *quos præseivit bene victuros*: sed tantum *quos præseivit*. Deinde quia verbum *præseivit* particula *Et* copulavit cum verbo *prædestinavit*; ita ut unum sit alterius explicativum, ac synonymum, ut in lib. 2. de Dono persever. cap. xviii. asserit Augustinus. Usurpant verbum *cognoscere* pro *diligere* etiam latini scriptores, & Hebræi passim. Vide lib. iv. cap. 2. Præterea dist. conf. Ergo præscientia est causa prædestinationis: *præscientia* personæ, quæ opera

meritoria factura est, conc. *præscientia* meritorum illius personæ. nego. Si velis præscientiæ nomen pro actu intellectionis accipere, dicam, quod Deus præscivit, id est, præcognovit personas, quas prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui: non quod ante prædestinationem novit earumdem personarum merita, quoniam hæc ipse Deus *præparavit in Christo, ut in illis ambulemus.*

Opp. 4. 11. ad Tim. 2. habetur: *Si quis emundaverit se, erit vas in honorem.* Vas honoris designat prædestinatum. Ergo ab emundatione vitæ prædestinatio dependet. Resp. dist. & explico textum Apostoli: *Si quis emundaverit se, erit vas in honorem.* quemadmodum ab æterno per gratuitam prædestinationem electus erat, conc. *Erit vas in honorem,* id est locabitur in prædestinatorum numero intuitu prævisæ emundationis, nego.

Opp. 5. Joannis xvi. habetur: *Pater amat vos, quia vos me amastis.* Præcedit ergo amor hominum, & causa est amoris divini, atque electionis. Resp. explanando verba Joannis: *Pater vos amat,* id est, majoribus cumulat beneficiis, *quia vos me amastis & credidistis,* concedo. Pater ab æterno amavit vos, quia vos me amaturi eratis in tempore, nego. Istæ, & consimiles Scripturæ phrasæ tantum significant, quod gratia gratiam meretur, ut observat Venerab. Beda Homil. super Evang. Domin. ante Ascensionem, & Estius dist. 41. §. VII. ad 7.

Opp. 6. Psalmo 18. legitur: *Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis iniquibus, qui operantur iniquitatem.* Deus ergo priusquam misericordiam exercent, expectat, an homines operentur iniquitatem. Resp. dist. antec. Et loquitur Sanctus David de iustitia infligente pœnas, quas merentur iniqui, concedo: de misericordia, quæ iniquos prædestinat, nego. Obvius prædictorum verborum sensus est: *Intende ad visitandas omnes gentes,* iustissimis in eas suppliciis animadvertendo, *neque miserearis iniquorum,* qui operantur iniquitatem, nisi peccatorum suorum egerint pœnitentiam.

Ultimo opponunt illud Pauli in 1. ad Timoth. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri.* Sed inde tantum consequitur neminem esse, quem Deus voluntate antecedenti

nolit salvari: quæ voluntas antecedens respicit omnes, ut diximus libro præed., neque est voluntas illa *efficax, & absoluta,* quæ refertur ad solos prædestinatos, & qua præparantur beneficia gratiarum, quibus electi a perditione certissime liberantur.

CAPUT VI.

Stet ne revera pro hac Sententia Augustinus.

Quidam ex Adversariis fatentur Augustinum gratuitam quidem prædestinationem tradidisse, sed novam invenisse semitam, novam impressisse vestigia: multis ejus sententiam videri horridam atque asperrimam: ex ea multos fideles fuisse turbatos, & ad Pelagianos defecisse: ridiculos esse ejus nominis adoratores, qui illum credunt fidelissimum testem antiquitatis. Alii e contra, ne Augustini desertores habeantur, & ne tanti Doctoris videantur abjicere auctoritatem, illum nobis adversari propugnant. Et primis quidem debitam vicem rependit Norisius cap. ult. Vindiciarum; atque supra a me nonnulla quoque dicta fuerunt, unde possit redargui tanta verborum licentia. Nunc contra ceteros de vera Augustini mente disputandum.

PROPOSITIO. S. P. Augustinus docuit apertissime gratuitam prædestinationem ad gloriam.

ARGUMENTVM PRIMVM.

Cum assereret Pelagius prædestinari homines a Deo, quia illos sanctos & immaculatos fore prævidit, S. P. Augustinus ex adverso docuit sanctitatem, ac meritum non esse causam prædestinationis, sed potius effectum. Ergo Augustinus tradidit homines ad gloriam gratis prædestinari. Prob. ant. verbis S. P. lib. de Prædest. SS. cap. xviii. *Præsciebat, ait Pelagianus, qui futuri essent sancti, & immaculati per liberam voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi constitutionem in ipsa sua præscientia, quæ tales futuros esse præscivit, elegit. Elegit, inquit, antequam essent, prædestinans filios, quos futuros sanctos, immaculatosque præscivit: utique ipse non fecit, nec se factorum, sed illos futuros esse prævidit.* Hæc est Pe-

lagianorum doctrina. Intueamur ergo (sequitur Augustinus) verba Apostoli, atque videamus, utrum propterea nos elegerit ante mundi constitutionem, quia sancti, & immaculati futuri eramus, an ut essemus? Benedictus, inquit, Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos benedixit in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. Nempe certum est, nempe manifestum est; ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, prædestinans ut tales per gratiam ejus essemus. Ergo quod aliqui sint sancti & immaculati, atque tales a Deo prænotantur, per Augustinum non est motivum, sed effectus prædestinationis divinæ.

Dices cum Vasquesio agere Augustinum de prædestinatione ad gratiam, quam negabant hæretici Pelagiani.

Resp. Vasquesium apertissime decipi. Nam Pelagius quadruplex genus gratiæ admittebat. Prima gratia est ipsum liberum arbitrium, ejusque possibilitas; de qua gratia non disputat Augustinus, quia omnibus hominibus communis est, neque ad illam unus præ altero eligitur. Secunda Pelagianorum gratia est remissio peccatorum, de qua pariter non instituitur disputatio, quia Pelagiani assererat remissionem peccatorum dari sine meritis, ut scribit S. P. lib. de Grat. & lib. arb. cap. 6. Tertia gratia Pelagianorum est lex, & doctrina; neque de hac ab Augustino præfato loco differitur, quia hæc non minus confertur electis, quam reprobis. Quarta gratia est vita æterna. Gratuitam ergo prædestinationem ad ipsam æternam vitam negabat Pelagius, dum affirmabat prædestinationem fieri ex præscientia meritorum; ideoque Augustinus contra hæreticum istum disputat de prædestinatione ad gloriam. Præterea Pelagius arbitrabatur hominem posse sine gratia justificari & salvari, & tamen fatebatur eligi, ac prædestinari certos homines præ aliis; ergo dum aliquorum prædestinationem commemorat, non de prædestinatione ad gratiam accipendus est, sed de prædestinatione ad gloriam; & consequenter de hac redarguitur ab Augustino. Rursus Sanctus Pater probat quidem gratis homines prædestinari ad gratiam, sed inter eos, qui vocantur gratis, & ju-

stificantur, duo distinguit genera, unum eorum, qui non perseverant, & non coronantur, alterum eorum, qui recipiunt gratiam perseverantiæ, & coronæ, & ait illos, qui secundum propositum vocati sunt, certissime gloriam consequi: *Electi sunt* (inquit proximo capite) *ea vocatione, quæ Deus id, quod prædestinavit, implevit; quos enim prædestinavit, ipsos, & vocavit, illa scilicet vocatione secundum propositum: non ergo alios, sed quos ita vocavit, ipsos, & justificavit; nec alios, sed quos prædestinavit, vocavit, justificavit, illos & glorificavit: ubi perspicue appellat prædestinationem secundum propositum non prædestinationem ad gratiam, quæ plures vocantur, & justificantur ad gloriam, quæ vocati, & justificati glorificantur. Quare utraque prædestinatio per Augustinum præcedit merita.*

Dices 2. Loqui Augustinum de prædestinatione ad initium fidei contra Semipelagianos.

Resp. neque hanc stare interpretationem; siquidem prædestinatio ad fidem communis est tam electis, quam reprobis.

ARGUMENTUM II.

Augustiniana de prædestinatione secundum propositum evulgata sententia, adversus illam multi Massilienses concitati sunt, ut scribit Prosper data ad Augustinum Epistola: *Multi, inquit, servorum Christi, qui in Massiliensi urbe consistunt, in sanctitatis tue scriptis, quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni, & Ecclesiastico sensui, quidquid in eis de vocatione Electorum secundum Dei propositum disputasti Dicebant enim Massilienses, Deum ante mundi constitutionem eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præviderit. Vides apertissime ab his adstrui prædestinationem ad regnum ex meritorum præscientia. Hoc autem propositum (inquiunt) vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendum, & rejiciendum dicitur facta discretio, ut secundum quod placuerit Creatori alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere, & sanctis occasionem corporis adferre: eo quod utra-*

que parte superfluus labor sit, si neque re-
jectus ulla industria possit intrare, neque
electus ulla negligentia possit excidere. Aje-
bant quoque removeri omnem industriam,
tollique virtutes, si Dei constitutio humanas
præveniat voluntates, & sub hoc prædestina-
tionis nomine fatalem quamdam induci neces-
sitatem. Itaque Sanctus Augustinus illam
tradidit prædestinationem, ex qua Semipe-
lagiani opponebant consequi libertatis exi-
tium, omnemque removeri humanam in-
dustriam. Sed opponebant id consequi ex
prædestinatione ad regnum secundum propo-
situm, atque antecederet ad præscientiam
meritorum: Ergo S. Augustinus hanc se-
cundum propositum prædestinationem aperte
tradidit.

Respondent aliqui Semipelagianos impro-
basse in Augustino gratuitam prædestinatio-
nem ad gratiam, & ad fidei initium, &
non prædestinationem ad gloriam.

Verum hi sola lectione Prosperi refutan-
tur. Etenim Massilienses dicebant eos Deum
prædestinasse in regnum suum, quos bene
operaturos præviderit; dicebant quantum ad
Deum pertinet, omnibus paratam vitam æter-
nam; quantum autem ad arbitrii libertatem,
ab his eam apprehendi, qui sponte credide-
runt: dicebant occasionem negligentiae ex-
hiberi per hanc prædicationem propositi Dei,
quo fideles fiunt, qui præordinati sunt ad
vitam æternam. Atqui prædestinare in re-
gnum, & præordinare in vitam æternam,
est prædestinare ad gloriam, non ad gra-
tiam, vel ad initium Fidei. Reprehende-
bant ergo Semipelagiani in Augustino præ-
destinationem ad gloriam. Ad hæc repro-
bant Massilienses illam prædestinationem,
qua ante prævisionem meritorum, est eli-
gendorum, atque rejiciendorum facta discre-
tio, & qua alii vasa honoris, alii vasa
contumeliæ creati sunt, prout placuerit
Creatori: Atqui, ut mox ostendam, non
sunt per Augustinum vasa honoris, neque
a massa perditionis discreti, nisi qui præ-
destinantur ad gloriam. Igitur prædestina-
tionem ad gloriam reprobabant in Augusti-
no Massilienses. Demum contendebant Se-
mipelagiani illos prædestinari ad regnum,
quos Deus credituros esse præscivit; Augu-
stinus e contra assererat credituros esse, ac
perseveraturos usque in finem, quos Deus
secundum propositum prædestinaverit. Igi-

tur Semipelagiani negabant in electis fidem,
ac perseverantiam esse effectum prædestina-
tionis ad gloriam.

Alii reponunt improbari a Semipelagianis
in Augustino prædestinationem ad gloriam,
quæ sit ex prævisione meritorum; nolebant
enim acquiescere, inquit S. Prosper, *Præ-
destinatum Electorum numerum nec augeri
posse, nec minui.*

Sed perperam id reponitur: nam Semi-
pelagiani eam prædestinationem improba-
bant, ex qua eis videbatur auferri liberum
arbitrium, & fatalem necessitatem induci.
Atqui hæc absurda Semipelagiani consequi
putabant ex gratuita prædestinatione ad glo-
riam, quæ exercitium antecederet liberta-
tis. Igitur Semipelagiani hanc prædestina-
tionem ad gloriam in Augustino improba-
bant. Rursus constat ex eodem Prospero
Semipelagianos admisisse prædestinationem
ex meritis: non ergo reprehendebant in
Augustino quod & ipsi probabant. Ulterius
dum asseriebant numerum electorum posse
augeri, & minui, loquebantur de numero
electorum ante præscientiam bonorum ope-
rum, quæ erant facturi; nam post hanc
præscientiam quemadmodum determinata
sunt merita, ita determinatus est numerus
electorum: Ergo dum negabant prædesti-
natum electorum numerum: nec augeri
posse nec minui, loquebantur de sola præ-
destinatione ante meritorum præscientiam.

ARGUMENTVM III.

Illam prædestinationem tradidit Augusti-
nus, qua unus a massa perditionis discer-
nitur, alter in eadem massa relinquitur:
at docuit unum discerni a massa perditionis,
alterum in eadem massa relinqui per gra-
tuitam prædestinationem ad gloriam: Igitur
istam gratuitam prædestinationem tradidit
Augustinus. Prob. minor. ex lib. de Cor-
rept. & gratia cap. VII. ubi hæc habentur:
*Ab illa perditionis massa, quæ facta est per
primum Adam, debemus intelligere nemi-
nem posse discerni, nisi quod hoc donum ha-
bet quisquis habet, quod gratia Salvatoris
accepit.*

Et ne Adversarii respondeant S. Patrem
loqui de prædestinatione ad gratiam, qua
ex divina liberalitate accepta ex meritorum
præscientia sit Electorum discretio, operæ
pre-

pretium est demonstramus, nullo pacto in Augustiniana sententia dici discretos, ac prædestinatos, nisi qui æternam salutem infallibiliter consequuntur. Quod probo 1. ex eodem capite, ubi S. Pater docet illos, qui non acceperunt perseverantiam finalem, etiam si gratiæ participes facti fuerint, ab illa tamen massa perditionis non esse discretos: *Qui Evangelium, inquit, non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseverantiam non acceperunt . . . non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem*, Hæc Augustinus. Sane qui in melius commutantur, prædestinati sunt ad gratiam, & tamen de his affirmat S. Pater, non esse prædestinatos, nisi illis donetur perseverantia. Perspicuum est igitur loqui Augustinum de sola prædestinatione gratuita ad gloriam, quæ sola dicitur in ejus libris discretio. De hoc Augustiniano testimonio scribit Petavius lib. ix. cap. vi. n. 10. *Dirimende controversiæ sufficere potest, si quis minime studio partium obsecatus, sed æque veritatis arbiter esse velit.*

Sed etiam clariora sunt verba S. Patris in fine ejusdem Capituli, ubi ait: *Qui vero perseveraturi non sunt, ac sic a fide Christiana, & conversatione lapsuri sunt, ut tales eis vitæ hujus finis inveniat; proculdubio nec illo tempore, quo bene pieque vivunt in isto numero computandi sunt. Non enim sunt a massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, & ideo nec secundum propositum vocati, ac per hoc nec electi; sed in eis vocati, de quibus dictum est, multi vocati: & non in eis, de quibus dictum est, Pauci vero electi.* Eadem repetit capite ix. & cap. xiii. ubi disertissime docet non pertinere ad numerum prædestinatorum, qui aut jacent sub peccato, quod originaliter contraxerunt, autvolvuntur per diversas noxias cupiditates, aut gratiam Dei suscipiunt, sed non perseverant, & deserunt, ac deseruntur. Demum in hanc gravissimam sententiam prorumpit: *Numerus ergo Sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam usque in finem perseverantia, illuc integer perducitur, & illuc integerrimus jam sine fine beatissimus servabitur, adherente sibi misericordia Salvatoris, sive cum convertentur, sive cum præstantur, sive*

cum coronantur. Omnia verbo dicam. Non sunt per Augustinum prædestinati, & electi secundum propositum nisi prædestinati & electi ad perseverantiam, & ad gloriam, ita ut qui credunt, baptizantur, & Deo vivunt, sed non habent donum perseverantiæ, Electi, non dicantur nisi a nesciis futurorum. Si ergo Sanctus Pater tradidit prædestinationem, & electionem gratuitam, de prædestinatione, & electione ad regnum est certissime accipiendus.

ARGUMENTUM IV.

Prædestinatio parvulorum, qui sacro tincti lavacro assumuntur in gloriam, gratuita est, & ex nullo meritum intuitu: sed Augustinus ejusdem generis esse contendit prædestinationem parvulorum, & adultorum: Igitur gratuitam utrorumque electionem S. Pater asseruit. Ex duobus itaque parvulis (inquit de Dono Persev. cap. ix.) originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem sequatur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi autem non donetur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Illud autem fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse. Hoc loco manifestissimum est S. P. Augustinum loqui de prædestinatione parvulorum, qui assumuntur in gloriam, & de prædestinatione adultorum, quibus donatur finalis perseverantia; & consequenter non de quacunque electione ad gratiam, sed de electione ad vitam æternam instituere sermonem. Sed & illud manifestissimum est excludi ab Augustino præscientiam meritum, etiam comparatorum per gratiam, tum quod merita, ac perseverantiam repetat ex divina prædestinatione, tum quod recurrat cum Apostolo ad inscrutabilia judicia Dei, nunquam vero ad futurorum operum præscientiam.

Pelagiani, qui hoc argumento Augustini magnopere premebantur, ne in parvulis assumptis veritatem faterentur prædestinationis, in reprobatis vero maculam originalis peccati, dicebant illos eligi, istos rejici præscientia operum, quæ facturi erant, si pervenissent ad

ad usum rationis. At S. Pater hanc eorum responsum pluribus rejicit. i. Quoniam tribuitur Sap. 4. divinæ misericordiæ si rapiat pueros antequam malitia pervertat intellectum eorum; ideoque peccata quæ prævidentur futura, si diutius viverent, divino non puniuntur iudicio. ii. Quia unusquisque, ut scribit Apostolus in 2. ad Corinth., ante tribunal Christi stabit, ut referat secundum ea, quæ gessit in corpore non secundum ea, quæ fuerat patraturus, si ultra vixisset. Quod non remittantur per baptismum peccata, quæ prævidentur futura: non ergo istiusmodi peccata iudicio Dei puniuntur. *Abhorret, [Augustini utar verbis lib. de Dono Persev. cap. ix.] ea Pelagianorum responsio ita a sensibus Christianis, aut prorsus humanis, ut id refellere pudeat.* Legite S. P. & de Prædest. SS. cap. xii. & Serm. 26. de Verbis Apost. cap. 12.

Uterius Pelagiani asseriebant parvulos prædestinari, ac reprobari propter parentum suorum merita: quod falsum esse pluribus deprehenditur. i. Quia plerumque festinantibus, ac paratis ministris, ut baptismus parvulo detur, Deo sic disponente non baptizatus decedit. ii. Quia experientia compertum est ex bonis parentibus improbos gigni filios, ut Absalon ex David: ex malis procreari bonos, ut Enoch ex Cain, atque ex eodem semine bonos, ac malos, ut ex Abraham Ismael, & Isaac. iii. Quoniam contingit aliquando, ut eadem mater alium natum portet ad gratiam, alium invita suffocet; quod merito S. Pater in Dei refert potestatem, & in altitudinem divinorum iudiciorum.

Reponebant rursus hæretici Deum velle quidem omnium parvulorum salutem, sed secundas causas impedire sine ad gratiam perveniant baptismatis. At S. P. Augustinus hæc subterfugia sequentibus verbis retundit: *Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus subvenire, illis autem non subvenire, cum sit utriusque causa communis: aut res humanas in parvulis non divina providentia, sed fortuitis agi casibus opinabimur, cum rationales vel damnandæ, vel liberandæ sint animæ, quandoquidem nec passer cadit in terram sine voluntate patris nostri, qui in celis est.* Cap. xii. de Dono Persev. Ita parvulorum exemplo non solum refutatur hæresis Pelagiana, sed ro-

R. P. Berti Theol. T. I.

boratur etiam sententiæ gratiæ ad gloriam præordinationis.

Si dixeris prædestinationem parvulorum gratuitam esse etiam in ordine executionis, ideoque non esse normam electionis, quæ prædestinantur adulti; Resp. in intentione & parvulos, & adultos prædestinari secundum propositum divinæ voluntatis, & utriusque præparari beneficia certissimæ liberationis, quæ iudicio Dei inscrutabili reprobis denegantur, & in hoc eadem est causa parvulorum, & adultorum. At media, quæ electos ad beatam vitam perducunt, non sunt prorsus eadem. Parvulis præparatus est baptismus, & raptus ante usum rationis: adultis vero baptismus, & finalis perseverantia. Ergo illi rapiuntur nondum capaces merendi: isti assumuntur post meritum. Hæc est ratio, cur regnum cælorum & corona iustitiæ adultis, non parvulis; licet prædestinatio ad regnum sit gratia tam parvulis, quam adultis.

ARGUMENTUM V.

Hoc est discrimen, ut diximus lib. iv. cap. 8. inter prædestinationem Angelorum, & filiorum Adæ, quod illis beatitudinis plenitudo fuit *merces meriti*; illis vero est *gratiæ beneficium*. Id ex eo probatur, quoniam contulit Deus creaturæ innocenti adiutorium, quo permaneret si vellet; sed ipsam perseverantiam in ejus reliquit arbitrio. Infirmi autem voluntatis humana taliter subventum est, ut per gratiam Salvatoris non solum detur illi *posse perseverare*, sed etiam *perseverantia ipsa donetur*. Hæc capite laudato satis videor mihi demonstravisse. Percipiuntur vero, ut docent Theologi, divina decreta ex qualitate mediorum; & erga eos, quibus conferuntur media indifferentia, datur divina antecedens electio conditionata tantummodo: sed erga illos quibus donantur auxilia ab intrinseco efficacia & infallibilia, datur prædestinatio absoluta, & a nulla conditione dependens. Igitur quemadmodum prædestinatio Angelorum fuit conditionata, & ex præscientia meritorum, quia illis datum est solum *posse perseverare*: ita hominum lapsorum prædestinatio est absoluta, & antecedens quæcunque merita, quia illis donatur etiam actualis *perseverantia*. Atque hæc sententiæ, inquit Ludovicus

X x Ha-

Habert cap. XIX. Paragr. III. Q. 2. est communis inter Theologos post S. Augustinum lib. de Corrept. & Grat. cap. x. Quare non videntur cohærere principiis, qui negant in Angelis necessitatem gratiæ efficacis, & adstruunt gratuitam eorundem prædestinationem, ut fecit noster Lasosse; sed aut Thomistis, aut Medistis, aut nobis assentiendum est; & in utroque statu debet admitti prædestinatio gratuita cum gratia efficaci, aut conditionata cum gratia versatili; sive in statu innocentiae prædestinatio ex præscientia meritorum cum adiutorio *sine quo*, & in statu infirmitatis cum adiutorio *quo* prædestinatio gratuita. Itaque Augustinus, qui in hoc statu efficacem gratiam propugnat, etiam absolutam electionem asserere tenebatur. Sed lege capita 8. & II. libri IV.

ARGUMENTUM VI.

Postremo Magnus Augustinus, ut cetera prætermittam, lib. de Prædest. SS. cap. xv. affirmat prædestinationem Christi esse nostræ prædestinationis exemplar; Sed prædestinatio Christi ad unionem hypostaticam, ad sanctitatem, & ad gloriam fuit omnino gratuita. Ergo & talis est Sanctorum hominum prædestinatio. Est etiam [inquit S. P.] præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ, ipse Salvator, ipse mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, qui ut hoc esset, quibus tandem suis vel operum, vel fidei præcedentibus meritis natura humana, quæ in illo est, comparavit? Respondeatur, quæso, ille homo ut a Verbo Patri coeterno in unitatem Personæ assumptus filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? quod ejus bonum quaecunque præcessit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc inefabilem excellentiam perveniret?

Adversarii respondent etiam hoc loco Augustinum loqui de prædestinatione ad fidem, & ad gratiam; quod probant hoc argumento: Augustinus appellat Christum præclarissimum lumen nostræ prædestinationis & gratiæ: gratiæ, inquit, non gloriæ. De prædestinatione ergo ad gratiam sermonem habet.

Verum haud operosum erit responsionem illam refutare; cum Augustinus ex prædestinatione Christi inferat eos, qui præde-

stinati sunt, gratis eligi ad fidem, gratis ad regenerationem, gratis ad finalem perseverantiam; ita ut ideo credant, ideo speciali vocatione trahantur, ideo in fide, ac sanctitate permaneant, quia fuerunt electi secundum propositum, conformes fieri imaginis Christi, ideoque in electis, & fides, & regeneratio, & perseverantia sint effecta prædestinationis ad Gloriam, non causa. Posteaquam enim S. Pater Exemplum Christi proposuit, enucleare recenset, quid Deus Electis suis impertiatur, atque primum de Fide inquit: *Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset; ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam, & regnet, quæ regnat Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum.* Posthac de speciali vocatione, qua trahuntur Electi, S. Doctor hæc profert: *Vocat enim Deus prædestinatos multos filios suos, ut eos faciat membra prædestinati unici Filii sui, non ea vocatione, qua vocati sunt, qui noluerunt venire ad nuptias: illa quippe vocatione, & Judei vocati sunt, quibus Christus crucifixus scandalum est, & Gentes, quibus Christus crucifixus stultitia est: sed ea vocatione prædestinatos vocat, quam distinxit Apostolus dicens ipsis vocatis Judeis, & Græcis prædicare se Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, sciens esse quandam vocationem eorum, qui secundum propositum vocati sunt, quos præscivit, & prædestinavit conformes imaginis Filii sui.* Insuper de iis, qui hac peculiari vocatione trahuntur, ait Augustinus: *Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei, nec potest eorum quisquam dicere: credidi ut sic vocarer: prævenit cum quippe misericordia Dei, quia sic vocatus est ut crederet. Omnes enim docibiles Dei veniunt ad filium, quoniam audierunt, & didicerunt a Patre per Filium, qui evidentissime dicit: Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. Istorum autem nemo perit, quia omne, quod dedit ei Pater, non perdet ex eo quidquam. Quisquis ergo inde est omnino non perit, nec erit inde qui pereat.*

Itaque Augustini argumentum erat, Christum Dominum esse prædestinationis, & gratiæ exemplum præclarissimum, quoniam sicut ille nullis præcedentibus meritis præde-

destinatus fuit, ut esset caput nostrum, atque ex hac prædestinatione natus est *de spiritu, & virgine absque ullo peccato*; ita qui prædestinati sunt a Deo, ut sint membra Christi, non quidem uti sunt fideles reprobi, sed membra, quæ non pereant, nec dividantur a corpore, certa vocatione trahuntur, credunt, regenerantur, ac perseverant, eisque quodlibet peccatum dimittitur. Hunc Augustini sensum aperte exhibent verustæ sententiæ ante annos 800. ex ejus libris collectæ, & editæ a Sirmondo Tom. 2. pag. 944. Quamobrem S. Pater propugnat, traditque gratuitam prædestinationem ad Fidem, & ad Gratiā, neque id quispiam denegat: sed commonstrat simul & fidem, & gratiā, & vocationem Electorum esse effecta gratuitæ prædestinationis ad gloriā; quomodo natiuitas, & gratia Christi effectus fuit illius prædestinationis, qua prædestinatus est ut fieret caput nostrum: atque ex ipsa gratuita prædestinatione ad gloriā probat Augustinus fidem non esse ex nobis, quoniam si ex nobis, nemo prædestinatus esset ad gloriā *secundum propositum*.

Beccanus argumento respondet nihil eo concludi, quoniam Christus consecutus est gloriā sine meritis, & nos illam per merita comparare debemus: ideoque de Christo ad homines non valet illatio. Sed Beccanus suamet doctrina revincitur. Si enim exemplum Christi allatum ab Augustino non tenet de consecutione gloriæ, quæ nobis rependitur propter merita; accipiendum ergo est de *ordine intentionis*, in quo ad gloriā prædestinentur electi absque meritorum præscientia. Deinde neque Christus absque meritis omnem gloriā consecutus est, illam præsertim, qua constitutus est caput prædestinatorum, & Sponsus Ecclesiæ. Etenim legimus in Evangelio: *Nam oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriā suam*? Et de Ecclesia scribit Apostolus, *Quam acquisivit sanguine suo*. Habuit itaque Christus a primo instanti beatitudinem, eamque præcedentem quæcunque merita: sed non habuit omnem gloriæ extensionem, quam sibi promeruit morte, teterrimoque Crucis supplicio.

Quod si dicas nonne debet esse discrimen inter prædestinationem Capitis, ac membrorum? Imo & maximum; at non

situm est in eo quod Christus prædestinatus sit gratis ad gloriā, & nos ad gratiā. Non, inquam, istud intercedit inter nos & Christum discrimen; sed ille ex nullius meritis, nos ex meritis ejus fuimus prædestinati; idque pertinet ad gloriā Capitis, atque ad conditionem membrorum.

SOLUTIO EORUM, QUÆ OBJICIUNTUR.

Opp. 1. S. P. Augustinus lib. 1. ad Simpl. Q. 2. explicans verba Apost. ad Rom. ix. *Ut secundum electionem propositum Dei maneret*, ait: *Non secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius: sed quia illud manet, ideo invenit opera, quæ jam eligat ad regnum celorum: nam nisi esset electio, non essent electi; nec recte diceretur: Quis accusabit adversus Electos Dei? Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificatio: nemo enim eligitur, nisi jam distans ab illo, qui rejicitur. Unde quod dictum est, Quia eligit nos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo sit dictum nisi præscientia. Atqui ex his verbis constat electionem a bonis operibus, non a Dei beneplacito petendam esse; Ergo, &c.*

Huic argumento non una responsione Theologi occurrunt. Quidam cum Bellarmino respondent Augustinum, dum hæc scripsit, *Nondum diligentius quævisse quanam sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ salve factæ sunt*: ut ipse profiteretur lib. 1. Retract. cap. 23. Neque officit quod opponunt Lessius & Vasquez, S. Patrem, in 2. Retract. lib. cap. 2. & de Prædest. SS. cap. 4. affirmare se in libris ad Simplicianum tradidisse veram de gratia sententiam; hoc namque perleve est; approbat enim duntaxat quæ scribens ad Simplicianum specialiter pertractaverat, scilicet gratiæ necessitatem, non vero vocabulum *electionis*, quod a se minus recte acceptum testatur. Alii respondent verba Augustini hunc sensum reddere. *Non quia Deus invenit opera bona in hominibus, ideo manet propositum, quia hæc bona opera disponuntur ex vi ejusdem*

propositi, unde non sunt causa ipsius, sed effectus: ideoque ex hoc loco Augustiniana sententia potius corroboratur; & hac responsione utuntur communiter nostrates. Henricus Florez plurimum rationum complexu nititur ostendere præfata verba non ex mente Augustini proferri, sed ex sententia adversariorum, quam in sequentibus rejicit, dicens. *Non igitur ex præscientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei serviret.* Sunt qui reponant omnem quidem electionem importate distantiam inter eum, qui eligitur, & eum qui rejicitur, ut advertit Sanctus Pater; sed necesse non est talem distantiam præsupponi, cum sæpenumero ab ipsa electione caussetur. Nam electio ad gratiam, ut fateri debent adversarii, non supponit in electis distantiam, sed facit; & amor, quo Deus prosequitur creaturam, non præsupponit in ea bonitatem antecederet ad Dei amorem, sed ipse amor bonitatem creaturæ impertitur. Hæc omnia probabilia sunt, & sufficiunt ad argumenti propositi solutionem.

Sed ego aliter respondendum esse arbitror. Docuit Sanctus Pater duplicem esse electionem, ut demonstrat adversus Vasquesium P. Petavius. Alia est electio antecedens & gratiæ: alia est electio consequens & justitiæ. De priori electione loquitur Augustinus lib. v. adversus Jul. cap. 3. dicens: *Nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum*: de secunda lib. de Prædest. Sanctorum cap. 17. *Intelligamus ergo vocationem, qua fiunt Electi.* Electio illa præcedit vocationem, ac meritum: electio ista meritum, & vocationem consequitur: una est causa cur præparentur electis gratiæ beneficia: altera est hujusmodi beneficiorum effectus, per illam electi discernuntur in mente Dei ab æterno; per istam separantur in tempore.

Resp. itaque nullum esse adversus nos propositum argumentum; nam in 1. ad Simplicianum q. 2. loquitur Augustinus de electione consequenti, non antecedenti. Et constat, quandoquidem S. Pater ait: *Electio non præcedit justificationem, sed electionem justificatio.* Igitur electio, de qua loquitur Augustinus, est temporalis assumptio ad gloriam: quæ subsequitur justificationem. Deinde ait, *Nemo enim eligitur nisi*

distans ab illo, qui rejicitur; in electione autem æterna nullus distabat ab alio, sed omnes in eadem eramus perditionis massa. Tertio dixerat paullo ante non esse electionem ex præscientia: *Non igitur ex præscientia voluit intelligi Apostolus factam electionem*; igitur dum ait electionem esse ex præscientia, de diverso electionis genere est exponendus. Si autem quæras, cur Augustinus Electionis nomen, quo proprie significatur æterna prædestinatio, usurpet ad demonstrandum prædestinationis effectum; tunc respondeo adhuc fuisse ambiguum, num daretur vera Electio inter pares, & nondum diligentius distinxisse inter Electionem gratiæ, & Electionem justitiæ, ut animadvertit citato lib. Retract. 1. cap. xxiii. qua distinctione posita araneorum telæ suffamine dissipantur.

Nota obiter Vasquesium, qui hoc argumento potissimum utitur, exponere Augustinum in aliis omnibus testimoniis de Electione ad gratiam, non ad gloriam. Quare ergo hoc loco de prædestinatione ad gloriam Augustinum interpretatur? Ait Augustinus eadem quæstione ad Simplicianum, paucis interjectis, prædestinatum fuisse Jacobum liberalitate donorum Dei, non electione meritorum. De qua disputat prædestinatione? Si de Prædestinatione ad gratiam, quare Vasquesius detorquet verba Augustini ad solam gloriæ electionem? Si de Prædestinatione ad gloriam, cur non fatetur hanc fieri citra omnem præscientiam meritorum? Sed lege Dionysium Petavium adversus Vasquez differentem lib. ix. cap. xiv.

Opp. 2. Augustinus lib. de Prædest. Ss. cap. xix. asserit prædestinationem, de qua tractat, ad fidem pertinere: *Hoc scio, inquit, neminem contra istam prædestinationem, quam secundum Scripturas Sacras defendimus, nisi errando disputare potuisse*: Gratuita prædestinatio ad gloriam non spectat ad fidem: Igitur Augustinus non disputat de gratuita ad gloriam prædestinatione.

Resp. non deesse qui censent Augustinianam de Prædestinatione ad Gloriam sententiam pertinere ad fidem. Nam Patres Synodi Sardinienensis in fine libri de Incarnat., & Grat. id aperte testantur. Claudius Aquaviva in delectu quæstionum, de quibus scripsi pag. 135. affirmat hanc doctrinam communiter recipi in Scholis, tradi ab Ecclesiis

ſæ Patribus, & ſemper huius prædeſtinationis oppugnatores male audiviſſe. Ab hac de Prædeſtinatione ſententia Recentiores non ſine periculo recedere, ſcribit ad annum 490. Baronius. De Bellarmino, & Simoneto dictum ſupra. Poſſet ergo negari minor propoſitio. Reſponderi etiam poſſet ſpectare ad fidem, in quantum ex veritate irrefragabili, quod finalis perſeverantia ſit ſpeciale donum gratiæ, ipſa prædeſtinatione gratuita ad regnum neceſſaria illatione conſequitur. Sed ut nullum de alienis placitis proferamus iudicium, dicimus ſpectare utique ad fidem gratuitam prædeſtinationem ad gratiam, & de hac etiam pertractare Auguſtinum; ſed illam inviſtiſſime comprobare ex divino propoſito dandi gloriam, ex quo ſeries omnis gratiarum præparatur Electis; ut argumentis præcedentibus demonſtravi. Addunt quidam Auguſtinum ſcripſiſſe traditam a ſe doctrinam pertinere ad fidem, quoniam eo tempore illam oppugnabant ſoli Semipelagiani.

Prætermitto quæ opponi ſolent ex libro vi. Hypognoſticon, ex quæſtione 68. inter lxxxiii. atque ex Propoſitione lv. in Expoſit. Epist. ad Rom. Liber enim Hypognoſticon falſo tribuitur Auguſtino. Quæſtiones lxxxiii. conſcriptæ ſunt ante Epiſcopatum, cum adhuc Semipelagianorum detineretur errore. Quæ vero traduntur laudata Prop. lv. retractantur lib. I. Retract. cap. xxiii.

S C H O L I O N.

DVm inſtituimus de Prædeſtinatione, aut de reprobatione quæſtiones, ut Auguſtini mentem percipiamus, oportet ea expendantur, quæ ab illo cum de parvulorum, tum de electorum electione, ac damnatione traduntur. Qui nollent parvulorum ſortem ad exemplum adultorum afferri, noverint ſe ea in re Semipelagianorum calcare veſtigia. De his enim ſcripſit ad Sanctum Doctorem Hilarius, *Parvulorum autem cauſſam ad exemplum majorum non patiuntur afferri.* Beatus autem Proſper: *Cumque inter hac innumera-bilium illis multitudo obijcitur parvulorum, qui utique excepto originali peccato, ſub quo ſimiliter omnes homines in primi homi-nis damnatione naſcuntur, nullas adhuc*

habentes voluntates, nullas proprias actio-nes, non ſine Dei iudicio ſecernuntur; tales ajunt perdi, talesque ſalvari, quales futuros illos in annis majoribus, ſi ad ætervam fervarentur ætatem, ſcientia divina præviderit.

Exemplo itaque parvulorum utitur S. Pater non tantum in locis ſuperius *Argum. IV.* productis, verum etiam lib. de Præd. Sanct. cap. 13. ubi plura ſcitu digna, & quæ adverſariorum reſponſiones elidunt, perutile erit advertere. Atque illud cum primis, Semipelagianos, qui fatebantur naſci omnes homines originali labe inquinatos, reſpondendi, & evadendi viam oſtendere rigidioribus Pelagianis dogmatizantibus nullum dari originale peccatum, neque baptiſmum conferri in peccatorum remiſſionem. Sicut enim Semipelagiani agebant, puerulos raptos poſt baptiſmum acerbo funere eſſe prædeſtinatos, & decedentes abſque baptiſmate eſſe reprobatos ob futurorum operum, quæ feciſſent vituri, præſcientiam divinam: Ita Pelagiani *Dicerent* (verba ſunt Auguſtini) *proſus nullum eſſe originale peccatum, ſed pro ſuis futuris, ſi viverent, meritis vel baptizari, vel non baptizari eos, qui de corpore ſolvuntur infantes: & in vera remiſſione peccatorum baptizari, quoniam nullum ex Adam traherent; quoniam remittuntur eis futura peccata, de quibus illos Deus pœnitentiam præſcivit acturos.* Huius argumentationis vis eſt: Deus non re-mittit in baptiſmo peccata, quæ noſcit eſſe futura: ergo neque baptizatis repen-dit gloriam pro meritis, quæ futura eſſe præſcivit. Præterea ita ratiocinatur Auguſtinus: *Ita facillime* (Pelagiani) *agerent, atque obtinerent cauſſam ſuam, qua gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari contendunt. Sed quia hominum futura, quæ non ſunt futura, proculdubio nulla ſunt merita, & hoc videre faciliſſimum eſt; ideo nec Pelagiani hoc dicere potuerunt, & multo magis nec iſti* (Semipelagiani) *dicerere debuerunt.* Atque ex his Auguſtini verbis duplex conſurgit ratiocinatio: prima quidem, Præſcientia futurorum meritorum non facit, ut collatio gratiæ ſit ex meritis, ut commenti ſunt Pelagiani: præſcientia itaque meritorum futurorum facere nequit, ut prædeſtinatio ad gloriam

riam fiat ex meritis, quemadmodum Semipelagiani putabant. Altera vero, Merita futura nulla sunt, & quoniam nulla sunt, Deus non confert parvulis propter opera, quæ facturi essent si viverent, gratiam baptismatis: itaque quia nulla sunt non confert Deus intuitu eorundem meritorum ipsis parvulis, ante usum rationis cum baptismo decedentibus, cælestem gloriam. Idem Augustinus præcitato cap. 13. scripserat: *Attendant, & videant si ita est, non jam in parvulis morientibus sine baptismo peccata originalia vindicari, sed sua cujusque futura, si viverent. Item baptizatis non originalia dilui, sed futura si viverent: sed alios acturos poenitentiam, alios non acturos fuisse prævisos, ideoque alios baptizatos, alios sine baptismo exisse de hac vita.* Quæ verba præter argumentationes nuper productas, hanc aliam suppeditant, Peccata actualia, quæ parvuli patraturi forent, si viverent, non sunt causa reprobationis divinæ: ergo & bona opera, quæ facturi essent, non sunt causa divinæ prædestinationis. Recte, sapienterque in præcitata Epistola S. Prosper: *In tantum, Semipelagiani, quibuscunque commentitiis meritis electionem Dei subjiciunt, ut quia præterita, quæ non extant, futura quæ non sint futura confingant, novoque apud illos absurditatis genere, & non agenda præscientia sint, & præscita non acta sint.*

Ingeniose, subtiliterque de prædestinatione parvulorum pertractat Gregorius noster Ariminensis in 1. Sent. dist. 40. & 41. q. 1. art. 2. ubi hæc ex Augustino argumenta producit. Primum: Nemo præmiatur a Deo propter merita, quæ nec ejus, nec alterius sunt, fuerunt, aut erunt: Ergo nec per talia fuit prædestinatus. Sed merita, quæ pueri habuissent si vixissent, nec eorum, nec alterius sunt, fuerunt, aut erunt: Ergo per talia merita pueri non fuerunt prædestinati. Alterum, seu potius ejusdem confirmatio: Merita, quæ omnino nulla sunt, præmium nullatenus exigunt: At merita quæ non sunt, non fuerunt, nec erunt, omnino nulla sunt: Ergo istiusmodi merita nullatenus præmium exigunt. Tertium: Si judicarentur homines pro meritis suæ vitæ, quæ non habuerunt morte præven-

ti, sed habituri fuissent, si vixissent, ne-
mini prodesset, quod raptus foret, *ne malitia mutaret intellectum ejus*, ut legitur Sap. cap. 4. Id vero nullus Christianus dicere audebit. Quis enim Christianorum non confiteatur bonum futurum fuisse Judæ si circumcisione die octavo suscepta mox decessisset, idemque non sentiat de quolibet baptizato, qui propter patrata scelera addicitur gehennæ? Quartum: Si Paulus judicandus fuisset secundum futura bona opera, obiisset autem dum persequeretur Ecclesiam Dei, nihil ei profuisset præscientia eorundem bonorum operum, quæ fecisset si diutius vixisset. Præscientia itaque bonorum, aut malorum operum, quæ fierent, sed non fiunt, non subjiciuntur judicio Dei. Quintum: Si Deus propter conditionalem usum liberi arbitrii, scilicet propter præscientiam operum, quæ decedentes parvuli acturi forent, si viverent, illos prædestinaret, sequeretur quod illos prædestinaret ad talem gradum beatitudinis, quam promereri potuissent, si ultra annos Mathusalem semper recte operando vixissent. Sicut enim novit Deus, quid homo justus ageret, si viveret usque ad annum E. G. centesimum, ita præscit quid operaturus esset, si vitam protraheret usque ad annum nongentesimum sexagesimum nonum, quo anno vita functus est Mathusalem. Sequeretur etiam Deum justum judicem redditurum unicuique non tantum mercedem eorum, quæ gessit in corpore, sed etiam eorum, quæ gesturus fuerat, si diutius vixisset. Hæc vero quantum rationi, sacrisque litteris contraria sint, non opus est prolixiori oratione explicare: sed legatur præcitato articulo secundo Ariminensis; de prædestinatione enim parvulorum secundum mentem Augustini dictum satis superque.

Quantum pertinet ad adultos, pro istorum prædestinatione facta antecederet ad præscientiam meritorum, inter alia Augustini testimonia produxi *Argum. 3.* quæ leguntur in libro de Corrept. & gratia cap. 7. Oporteret totum illud caput exscribere: sed illud saltem expendi debet, quod sequitur: *Quicumque, inquit, ab illa originali damnatione, ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est du-*
bium

„bium quod & procuratur eis audiendum
 „Evangelium, & cum audiunt credunt, &
 „in fide, quæ per dilectionem operatur, usque
 „in finem perseverant: & si quando exor-
 „bitant, correpti emendantur, & quidam
 „eorum, etsi ab hominibus non corripiantur,
 „in viam, quam reliquerant redeunt; &
 „nonnulli accepta gratia, in qualibet ætate
 „periculis hujus vitæ, mortis celeritate sub-
 „trahuntur. Hæc enim omnia operatur in
 „eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos,
 „qui & elegit eos in filio suo, ante consti-
 „tutionem mundi per electionem gratiæ. A-
 „perte autem hoc in loco docet S. Pater,
 „ideo electos audire Evangelium, credere,
 „perseverare, corrigi, emendari, subtra-
 „hi ab hujus vitæ periculis, quoniam præ-
 „destinati sunt, & a massa perditionis per
 „electionem gratiæ discreti: non vero ait
 „ideo prædestinatos, & a massa perditio-
 „nis per electionem gratiæ discretos esse,
 „quia per Dei præscientiam prævidit eos
 „Deus credituros, poenitentiam acturos,
 „ac perseveraturos. Sequitur Augustinus:
 „Illi ergo electi, ut sæpe dictum est, qui
 „secundum propositum vocati, qui etiam
 „prædestinati, atque præciti. Horum si
 „quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo
 „illorum perit, quia non fallitur Deus; ho-
 „rum si quisquam perit, vitio humano fal-
 „litur Deus; sed nemo eorum perit, quia
 „nulla re vincitur Deus. Electi autem sunt
 „ad regnandum cum Christo, non quomodo
 „electus est Judas ad opus, cui congruebat.
 „Ab illo quippe electus est, qui novit be-
 „ne uti etiam malis, ut per ejus opus dam-
 „nabile, illud propter quod ipse venerat, opus
 „venerabile compleretur. Cum itaque audi-
 „mus, Nonne ego vos duodecim elegi, &
 „unus ex vobis diabolus est? illos debemus
 „intelligere electos per misericordiam, illum
 „per judicium. Illos ergo elegit ad obtinen-
 „dum regnum suum; illum ad effundendum
 „sanguinem suum. Atque his Augustini
 „verbis invicte ostenditur loqui ipsum de
 „prædestinatione ad gloriam, non autem
 „ut quidam comminiscuntur, de sola præ-
 „destinatione ad gratiam. Enimvero ii,
 „qui prædestinati sunt ad obtinendum re-
 „gnum, & quorum nemo perit, ad glo-
 „riam prædestinati sunt, non vero solum
 „ad gratiam. Augustinus de iis loquitur,
 „qui prædestinati sunt ad obtinendum re-

„gnum, & quorum nemo perit. Igitur de
 „iis Augustinus loquitur, qui prædestinati
 „sunt ad gloriam, non vero solummodo
 „ad gratiam.

„Id quoque evidenter eruitur ex verbis
 „S. Patris prope finem septimi ejusdem ca-
 „pitis, ubi docet illos ad electionem, de
 „qua disputat, minime pertinere, qui li-
 „cet vocati sint, atque ad tempus Chri-
 „stiane, fideliterque vivant, tamen non ac-
 „cipiunt perseverantiam, neque ad beatam
 „vitam perveniunt: quos nec illo tempo-
 „re, quo bene pieque vivunt, in electo-
 „rum numero vult computari. Non enim
 „(inquit) sunt a massa illa perditionis
 „præscientia Dei, & prædestinatione discre-
 „ti, & ideo nec secundum propositum vo-
 „cati, ac per hoc non electi: sed in eis
 „vocati, de quibus dictum est, Multi vo-
 „cati: & non in eis, de quibus dictum est,
 „Pauci vero electi. Et tamen quis neget
 „eos electos, cum credunt, & baptizantur,
 „& secundum Deum vivunt? Plane dicun-
 „tur electi a nescientibus quid futuri sint,
 „non ab illo, qui eos novit non habere per-
 „severantiam, quæ ad beatam vitam per-
 „ducit electos, scitque illos ita stare, ut
 „præsciret esse casuros. Non poterat sane
 „Augustinus expressis magis, enucleatisque
 „verbis significare illam a se prædestina-
 „tionem defendi, quæ eos non complecti-
 „tur, qui ad tempus credunt, & agunt,
 „gratia Dei eos vocantis, & adjuvantis,
 „bonam, piamque vitam, sed ipsa gratia
 „justo Dei judicio destituti non perseve-
 „rant, neque ad caeleste regnum perve-
 „niunt. Hos autem, quamvis electi fue-
 „rint ad fidem, atque ad gratiam, non
 „esse tamen electos ad gloriam, immo
 „neque electos dici ab illo, quos Deus
 „præcivit non esse perseveraturos, nonne
 „evidentissimum, apertissimumque est cui-
 „que lumine rationis prædito? Sanctum
 „itaque Parentem Augustinum præcitato
 „in loco de Prædestinatione ad Gloriam
 „loqui; non videtur mihi posse ab aliquo
 „in dubium revocari.

„Jam vero proximo capite viii. de ea
 „perseverantia, quæ ad beatam vitam per-
 „ducit electos, ita Augustinus prosequitur:
 „Hoc si a me queratur, cur eis Deus per-
 „severantiam non dederit, qui eam qua Chri-
 „stiane viverent dilectionem dedit, me igno-

„rare respondeo. Non enim arroganter, sed
 „agnoscens modulum meum, audio dicentem
 „Apostolum, O homo tu quis es, qui re-
 „spondeas Deo? Et, O altitudo divitiarum
 „sapientie Dei, quam inscrutabilia sunt ju-
 „dicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quan-
 „tum itaque nobis judicia sua manifestare
 „dignatur, gratias agamus: quantum vero
 „abscondere, non adversus ejus consilium
 „murmuremus, sed hoc quoque nobis salu-
 „berrimum esse credamus. Cum plura de
 „Perseverantia eo loci differuisset S. Pater,
 „prope finem ejusdem capituli hæc subjicit:
 „Cur igitur hoc tam magnum beneficium
 „aliis dat, aliis non dat Deus, apud quem
 „non est iniquitas, nec acceptio personarum,
 „& in cujus potestate est, quoad quisque
 „in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est
 „super terram? Sicut ergo coguntur fateri
 „donum Dei esse, ut finiat homo vitam
 „istam, antequam ex bono mutetur in ma-
 „lum, cur autem aliis donetur, aliis non
 „donetur, ignorant: ita donum Dei esse in
 „bono perseverantiam secundum Scripturas,
 „de quibus testimonia plura jam posui, sa-
 „teantur nobiscum, & cur aliis detur, aliis
 „non detur, sine murmure adversus Deum
 „dignentur ignorare nobiscum. Eo tendit
 „disputatio Augustini, ut evincat illos præ-
 „destinatos esse secundum propositum vo-
 „luntatis Dei, quibus confertur magnum
 „illud donum perseverantiæ, quæ ad beatam
 „vitam perducit electos, & de qua idem Au-
 „gustinus fatetur, se ignorare cur aliis do-
 „netur, aliis non donetur. Quis hinc non
 „inferat electorum prædestinationem ad
 „gloriam ante bonorum operum præscien-
 „tiam? Cujus menti statim non occurrit
 „argumentatio illa palmaris, & obvia? Fa-
 „teri debemus cum Augustino ignorare nos,
 „cur uni donetur, alteri non donetur ma-
 „gnum perseverantiæ donum, quo electi
 „ad beatam vitam perducuntur. Ergo pari
 „ratione fatendum ignorari a nobis causam,
 „cur aliqui a massa perditionis misericor-
 „diter discreti sint, alii in eadem massa
 „justo Dei judicio sint derelicti. Dicam
 „verbo: nulla datur causa præter bene-
 „placitum divinæ voluntatis, cur electis
 „conferatur a Deo donum finalis perseve-
 „rantia: Ergo nulla datur causa præter
 „beneplacitum divinæ voluntatis, cur ele-
 „cti sint a Deo ad æternam vitam præ-
 „destinati.

„Attigi argumentationem istam hoc sexto
 „cap. Argum. 3. eamque repeto proximo
 „capite 8. Neque enim est leviter, ac per-
 „functorie tractanda. Est enim cum Au-
 „gustinensium, tum omnium Thomistarum
 „princeps, firmissimumque falcimentum.

CAPUT VII.

Utrum alii ab Augustino Patres hanc senten-
 tiam secuti fuerint.

UT de aliorum Patrum sententia cer-
 tum proferatur judicium, necnon ad
 ipsorum intelligentiam latissima sternatur
 via; non abs re factum puto, si pluribus,
 brevissimis tamen theorematibus quæstionem
 istam resolvero,

PROPOSITIO I. De Patribus, qui
 scripserunt ante exortam Pelagianorum hæ-
 resim, minus debemus esse solliciti.

Prob. verbis S. Patris lib. de Prædest.
 SS. cap. xiv. Quid opus est, ut eorum scru-
 temur opuscula, qui priusquam ista hæresis
 oriretur, non habuerunt necessitatem in hac
 difficili ad solvendum quæstione versari, quod
 proculdubio facerent, si respondere talibus
 cogerentur? Confirmatur hæc ratio exemplo
 ipsiusmet Augustini, qui antequam cum Pe-
 lagianis gloriosum iniret certamen, de præ-
 destinatione non tam exquisitè scripserat,
 ut vidimus capite superiori. Comprobatur
 etiam: nam Patres præcedentium sæculorum
 aut de gratia Dei quid sentirent breviter,
 ac transeunter attigerunt, aut immoraban-
 tur disputando adversus alios inimicos Ec-
 clesiæ, aut populum sacris concionibus ad
 virtutes, & orationis frequentiam simplici-
 ter hortabantur; ut scribit citato loco Au-
 gustinus.

Prop. II. Si de Græcis loquamur Patri-
 bus, non debemus excipere auctoritatem
 Origenis.

Probatur: nam Origenes Pelagianam do-
 ctrinam in libris Periarchon aperte prædo-
 cuit: unde Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem:
Doctrina tua, inquit, Origenis ramusculus est. Deinde Origenis opera, da-
 to gratis, quod olim extiterint pura, ut
 aliqui autumat, interpolata tamen fuerunt
 a Rufino Presbytero Pelagianorum, ut ap-
 pellant, Coryphæo. De S. autem Joanne
 Chrysostomo putat Vasquez Semipelagianis ad-

adhæsisse : sed tanti Patris doctrinam alibi ab erroris suspitione vindicabimus.

PROPOSITIO III. Veteres Patres, qui verbis ambiguis de SS. prædestinatione tractarunt, possumus commode exponere, quamquam videantur alicubi a meritorum præscientia illam repetere.

Et quidem primo accipere possumus præscientiam operum pro ipsa prædestinatione, ac præparatione divina, sine qua nequeunt merita cogitari. Hinc S. P. lib. 2. de Prædest. SS. cap. XIX. ait: *Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere?* Maluerunt autem usurpare nomen præscientiæ, quod & facilius intelligatur, & non repugnet veritati; & ne viderentur evertere libertatem, & sentire cum Manichæis, quorum tunc temporis nefaria hæresis grassabatur. Secundo modo possumus PP. exponere de prædestinatione considerata secundum ultimum, ac principalem effectum, idest quantum ad executionem: uti explicavimus verba Evangelica: *Percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi: esurivi enim, &c.* Rursus possumus illos Patres accipere de Electione, ac prædestinatione, qua Deus intendit conferre gloriam tamquam mercedem, ac præmium meritis comparandis per gratiam præparatam electis ex vi antecedentis propositi, ut diximus in solutione argumentorum, quæ adversus nos obijciuntur ex sacris literis. Denique exponere eos possumus dicendo merita, & gratiæ usum habere rationem causæ comparate ad nostram prædestinationem, sed causæ finalis, non efficientis, ac meritoriae, prout docet S. Thomas Quæst. XXIII. art. V. dicens: *Usus gloriæ prævisus non est ratio collationis gratiæ, nisi secundum rationem causæ finalis*; quia nimirum ad hoc gratia confertur, ut ea bene utamur, quemadmodum scribit Apostolus, Deum nos elegerisse ante mundi constitutionem, *ut essemus sancti & immaculati*. Ad Ephes. cap. I. 4.

PROPOSITIO IV. Patres, qui floruerunt post Augustinum, gratuitam Prædestinationem apertissime tradiderunt.

Recensebo nonnullos. S. Prosper ad object. Vinc. cap. 2., *Illi*, inquit, *cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate sua prædestinavit ad gloriam*. Fulgentius ad Mo-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

nimum lib. I. cap. 13. *Potuit sicut voluit prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam. Sed quos prædestinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam; quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam*. Gregorius Magnus lib. I. Dialogor. cap. 8. *Ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotente Deo disposita, ut ab hoc electi pro labore perveniant, quatenus postulando merentur accipere, quod eis omnipotens Deus ante secula disposuit dare*. Bernardus Serm. 78. n. 3. *Intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere nostræ salutis tria esse quedam, quæ sibi vindicat auctor Deus, prævenitque in illis auxiliares & cooperatores suos, prædestinationem, creationem, inspirationem*. S. Thomas Q. citat. ad 3. *Quare hos elegit in gloriam, & illos reprobavit, non habet rationem, nisi divinam voluntatem*. Idem docet Petrus Diaconus in lib. de Incarnat. & Grat. cap. I. Primasius Episcop. Africanus in Epistolam ad Romanos cap. 5. Gregorius VII. in Psalmos Pœnit. S. Thom. de Villanov. Conc. III. de S. Joanne Baptista. Et alii apud Bellarminum lib. 2. de Grat. & lib. arb. cap. XI. Petavium lib. IX. cap. XVI. & Thomassinum lib. VIII. cap. 8. Idem tenent Galliani Antistites in Concilio Valentino III. & præsertim Ecclesia Lugdunensis in libro de tribus Epist., & quotquot Augustinianam probavere sententiam, de quibus dixi in Præf.

Resolvitur ex dictis quæstio proposita. Etenim Patres, qui floruerunt post hæresim Pelagianam, gratuitam prædestinationem eliquatissime tradunt: Alii autem vetustiores vel parem non habent in hac materia auctoritatem, vel possunt commode exponi. Communi ergo traditione veritas hujus asserti firmatur.

RESPONSIO AD OBJECTA.

Opp. I. Veteres PP. exponentes verba Apostoli: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui, &c.* asserunt id esse dictum ex futurorum operum præscientia. Subscribunt ergo sententiæ repetenti prædestinationem ex meritis. Prob. ant. I. ex Irenæo lib. IV. adversus hæres. cap. 38. ubi ait: *Ex futurorum præscientia dictum fuit, Jacob dilexi, &c.* II. ex Hieronymo in cap. I. Malac. ubi

pariter docet, dilectionem & odium Dei ex præscentia operum proficisci. III. Ex Chrysostomo, qui Hom. xv. in Epist. ad Rom. cap. 8. scribit: *Qua igitur de causa hic amori, ille autem odio habendus erat? Quoniam quidem hic malus, ille autem bonus erat.*

Resp. nego ant. si de prædestinatione quantum spectat ad intentionem salummodo proferatur. Et ad primam probat. dico utique ex præscentia futurorum dictum fuisse, *Jacob dilexi, &c.* ut scribit Irenæus, quandoquidem Deus præciebat quid erat ipse factururus in Jacob. per auxilium gratiæ suæ. Hieronymi super Malach. scribenti sensus est: *Deum diligere illum, qui odit vitia, sed ut vitium odio habeat efficit Deus ipse potentissimis auxiliis.* Chrysostomus exponendus est de prædestinatione ad gloriam considerata sub ratione mercedis, ac præmii, quo sensu utique meritorum prævisionem importat: sed hæc merita nusquam Chrysostomus negat præparari a Domino; imo id luculenter affirmat lib. I. de Provid. & Hom. XII. super illud ad Corinth. VII. *Quid habes quod non accepisti?* Itaque frequentissimam illam propositionem, *Gloria confertur ex præscentia meritorum*, ita distinguimus, ex præscentia meritorum, quæ inducant divinum propositum, nego: quæ ex divino proposito deducantur, concedo. Merita comparantur per gratiam: gratia confertur ex intentione dandi gloriam, gloria præparatur Dei beneplacito, ideoque hinc inferuntur merita, non merita Dei propositum anteverunt. Vide Resp. ad I. cap. IV.

Opp. 2. Joannes Damasc. exponens ea verba Apost. ad Roman. IX. *An non habet potestatem figulus, &c.* inquit, *Non ipse Deus honorabilia, aut ignominiosa struit vasa, sed propria uniuscujusque electio.* Et lib. 2. de Fide scribit: *Secundum præscentiam suam præjudicavit omnia Deus.*

Resp. priori loco Damascenum non agere de æterna prædestinatione, sed de præsentis merito bonorum operum, per quæ reddit quisque semetipsum vas honorabile. Electione voluntatis suæ: sed hæc voluntas debet a Domino præparari, quod Damascenus minime negat. Alterum testimonium accipiendum est de prædestinatione in ordine executionis; nam paucis interjectis ait *Deum prædestinare aliis premium secundum bonitatem suam, aliis supplicium secundum*

justitiam suam. Adde Joannem Damascenum eodem lib. II. cap. 30. docere πρόγνωσιν idest præscentiam esse eorum, quæ libere, nobis sunt, etiamsi fiant divina præordinatione: προορισμός vero, idest prædestinatio non liberam Electionem finis per Damascenum significat, sed τὸ ἔργον προορίζοντος Electionem & opus præscentis: ac propterea prædestinationis nomine Damascenus significat prædestinationem in executione, & nomine præscentiæ prædestinationem in intentione.

Opp. 3. S. Hilarius in Psalm. 64. hæc scribit: *Non res indiscreti judicii Electio est, sed ex meriti delectu facta discretio est.*

Resp. beatum Hilarium Electionis, & discretionis vocabulo non intelligere propositum æternum Dei; sed temporalem assumptionem, qua homo ad uberiores gratiam, vel gloriam eligitur, ut diximus. Capite præced. de Augustino scribente ad Simplicianum. Nam eligere secundum vocis etymon non est præordinare, sed ex pluribus unum legere, atque actu carpere. Exponit autem Hilarius versum illum Psalmi: *Beatus, quem elegisti, & assumpsisti, inhabitabit in atris tuis.* Hæc utique assumptio, hæc electio supponit merita; sed hæc merita ab omnium gratiarum largitore pro suo beneplacito præparantur.

Opp. 4. S. Prosper ad XII. Object. Vincent. ait: *Quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati; essent autem prædestinati, si essent reversuri.*

Resp. prædestinationem dupliciter accipi. I. Quantum ad divinum propositum, ut in illis Apostoli verbis: *Quos præscivit & prædestinavit, &c.* II. Quantum ad manifestationem & signum; ut de Christo Domino apud eundem Apost. qui prædestinatus est filius Dei, scilicet, manifestatus. Itaque distinguo, & explico verba S. Prosperi: Et Sanctus Doctor accipiendus est de prædest. quatenus est electio, & præordinatio divina nego: quatenus est signum, ac manifestatio divinæ præordinationis, concedo. Eodem modo exponendum est vulgare illud proloquium, quod circumfertur tamquam Augustinianum: *Si non es prædestinatus, fac ut prædestineris;* nempe, si malis operibus ostendis impium, ac reprobum temetipsum, satage, ut te manifestes conversione, & exemplo electum, ac sanctum. Ceterum Prosperi gratuitam prædestinationem fateri con-

stat ex i. Resp. ad Ob. Gallorum, & ex universis ejus operibus, ubi Augustini insistentis vestigiis, docet quomodo spectet ad inscrutabile Dei judicium quod unus, non alter eligatur.

Nec discernantur merito qui munere distant,

ut inquit in carmine de Ingratis.

Opp. ultimo: S. Fulgentius lib. i. ad Maximum cap. 24. sic loquitur: *Prædestinavit ad supplicium, quos a se præscivit voluntatis male vitio discessuros: prædestinavit ad regnum quos ad se præscivit misericordie prævenientis auxilio redituros*: Ex quibus verbis sic arguitur. Ex Fulgentio prædestinatio ad gloriam se habet quemadmodum prædestinatio ad poenam: Prædestinatio ad poenam supponit prævisionem meritorum: Igitur & prædestinatio ad gloriam.

Resp. dist. majorem. Prædestinatio ad gloriam se habet quemadmodum prædestinatio ad poenam, in ordine executionis, conc. in ordine intentionis, nego. Responsio constat ex dictis. Certe Fulgentius prædestinationem ratione intentionis præcedere docet præscientiam meritorum, cum alibi, tum libro de Fide ad Petrum cap. 3. ubi ait: *Illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate sua prædestinavit ad REGNUM.*

S C H O L I O N.

„ **P**Oterant ex Patribus alia permulta
 „ proferri, & de iis, qui nobis adver-
 „ sari existimantur, prænotari nonnulla; si
 „ prolixius causam, quam nostram esse ar-
 „ bitramur, agere ac defensitare fuisset in
 „ animo, eaque periclitaretur, nec haberet
 „ innumeros, præstantissimos, acerrimos-
 „ que patronos. Prætermittere non debe-
 „ mus argumentum Beati Prosperi multo-
 „ rum comprobaturum experimento, qui post
 „ scelestissimam, turpissimamque vitam, sub
 „ hujus vitæ exitum convertuntur, ac sta-
 „ tim morientes rapiuntur in cælum, ne-
 „ que ob prædecencia opera, quæ mala fue-
 „ re, neque ob futura, quæ nulla prorsus
 „ sunt, in electorum sortem adsciti. Ita
 „ ergo Prosper in Carmine de Ingratis cap.
 „ 24. alias 18.

„ Denique ne quisquam ex morum splen-
 „ dore putetur

„ Censeri, aut fidei merito ad bona sum-
 „ ma vocari.

„ Seu non divino sit munere mentibus
 „ ipsa

„ Inspirata fides; recole innumerabile
 „ vulgus

„ Retro senum, & juvenum, qui ceca
 „ turpiter usi

„ Libertate animi, per cultus demonia-
 „ rum,

„ Per magicas artes, per amorem raptæ
 „ tenendi.

„ Per stupra, per cades, vitam duxere
 „ nefandam;

„ Et tamen incumbente obitu, jam li-
 „ mite in ipso

„ Extremi flatus, miserante nocte re-
 „ mota

„ Cognovere Deum, purgatorisque la-
 „ vacri

„ Munere, nulla mali linquentes signa
 „ prioris;

„ Exempti mundo, mutarunt tartara
 „ cælo.

„ Quæ merita hic numeras? si præce-
 „ dentia cernis.

„ Impia: si queris post addita, nulla
 „ fuerunt.

„ Verissimum est loqui hic Prosperum de
 „ impiissimis infidelibus, qui in fine vitæ
 „ Christianam Fidem suscipiunt. Sed hæc
 „ inde eruitur pro Electorum prædestinatio-
 „ ne consimilis ratio: si gratiæ depurandum
 „ est, non meritis, quod infidelis idolorum,
 „ dæmonumque cultor, morti proximus,
 „ regeneretur baptismo; cur gratiæ, non
 „ meritis tribuendum est, quod impius, qui
 „ nihil boni patravit, sub vitæ extremis
 „ præventus gratia ingemiscat, & accepto
 „ perseverantiæ dono, quod præteritis fla-
 „ gitiis minime debeatur, nec ei præpa-
 „ ratum fuerat ob opera futura, quæ oc-
 „ cumbens facturus non est, ad electorum
 „ gloriam pertranseat? Plura alia habentur
 „ apud Prosperum, præsertim adversus
 „ Gollatorem, atque in Epistola ad Rufi-
 „ num. Ex Fulgentio permulta exscripsit
 „ Franciscus Sylvius in i. p. q. 23. art. 5.
 „ Laudantur ibi a doctissimo Thomista Hie-
 „ ronymus in Epistolam ad Ephel. cap. i.

„ Ambrosius de Fuga seculi cap. 1. & in
 „ Psalm. 43. Gregorius Magnus homil. 8.
 „ in Ezechielem, Haimo, & Concilium
 „ Valentinum celebratum sub Lothario,
 „ quod tertio capite definit in electione
 „ salvandorum misericordiam Dei præce-
 „ dere meritum bonum. Nos superius alios
 „ quoque Patres commemoravimus. Ex li-
 „ bris Doctoris Angelici, nimirum ex præ-
 „ citato art. 5. ex lib. 3. contra Gentes
 „ cap. ultimo, ex q. 6. de Verit. art. 2.
 „ atque ex Commentariis in Epistolas Pau-
 „ li ad Romanos, & ad Ephesios, tam di-
 „ lucida producit testimonia, ut nequeant
 „ ullo pacto in oppositam partem torqueri.
 „ Maximum Theologorum numerum huic
 „ sententiæ adhærentium, quos eo loci Syl-
 „ vius recenset, necnon articulos anno
 „ 1347. damnatos a Sacra Facultate Pari-
 „ siensi, non opus est singillatim com-
 „ memorare. Legatur Theologus ipse præ-
 „ stantissimus. Nostrates recenset qu. 3. de
 „ Prædestinatione artic. 2. Fridericus Nico-
 „ laus Gavardi, Fieret singulorum nomina
 „ repetendo inutilis jactura temporis.

„ Utilius fortasse erit, quædam adnotare
 „ ad solvenda, quæ ex Patribus obijciuntur
 „ percommoda. Ac in primis memoria re-
 „ tinendum est monitum S. Patris Augu-
 „ stini de Præd. SS. cap. 18. de quo prop.
 „ 1. hujus capituli septimi. Revera nonne
 „ operam laderet, qui vel pro Chilias-
 „ tum sententia, vel pro Quartadecimanis,
 „ vel pro Rebaptizantibus, illos modo Pa-
 „ tres in medium proferret, quos certum
 „ est a veritate aberrasse, antequam tradi-
 „ tio diligentiori, & pleniori examine ex-
 „ ploraretur? Ita qui de prædestinatione,
 „ & gratia pertractarunt ante exortam hæ-
 „ resim Pelagianam, non tanti faciendi sunt
 „ quantum ii, qui de eodem argumento
 „ postea scripserunt. Id vero non ita a me
 „ dictum sit, ut comparare velim defenso-
 „ res Prædestinationis ante prævisa merita
 „ antiquoribus illis Patribus, qui propu-
 „ gnaverunt errores postmodum ab Eccle-
 „ sia damnatos. Minime gentium. Nul-
 „ lam sententiam nobis oppositam censura
 „ perstrinximus. Fruatur illa per me qui-
 „ dem sua, si quam habet, probabilitate;
 „ quam quam proscriptam in Semipelagia-
 „ nis doctrinam pertinentem ad Christi gra-
 „ tiam tradidisse inculcate veteres aliquos

„ Patres Medistæ aliqui censent. Quibus
 „ si a nobis responsum detur, uti ab omni-
 „ bus Catholicis rejicitur veterum illorum
 „ Patrum opinio de prædestinatione ad gra-
 „ tiam, ita a nobis rejici posset illorum
 „ opinio de prædestinatione ad gloriam; ne-
 „ mo poterit nos arrogantia, seu irreveren-
 „ tia redarguere. At satius ducimus hoc
 „ unum reponere, veterum Patrum, qui
 „ de hac quæstione data opera non disse-
 „ ruerunt, nec investigare curarunt quæ-
 „ nam sit revera electio gratiæ, nec teme-
 „ re scripta esse dijudicanda, neque aucto-
 „ ritatem ad dirimendas controversias po-
 „ stea exortas plus æquo, & supra ceteros,
 „ qui accuratissime discutere has studuerunt,
 „ amplificandam, atque extollendam. Pari-
 „ ratione obijcientibus Arianis quædam non
 „ adeo perspicua Orientalium Patrum te-
 „ stimonia, respondit lib. 2. adversus Ru-
 „ finum cap. 4. S. Hieronymus, mirum non
 „ esse si, *antequam in Alexandria quasi de-
 „ monium meridianum Arius nasceretur, in-
 „ nocenter quædam, & minus caute locuti
 „ sint, & quæ non possunt perversorum ca-
 „ lumniam devitare.*

„ Deinde Origenis, eorumque Græcorum
 „ qui illius sectantur doctrinam, non ad-
 „ modum in hisce quæstionibus valere exi-
 „ stimanda est auctoritas: liquidem ipsius
 „ Origenis Pelagianam doctrinam *ramuscu-
 „ lum* esse, testatur in Epistola ad Ctesiphon-
 „ tem prælaudatus Hieronymus. Est autem
 „ habenda eodem loco doctrina Theodore-
 „ ti, Theophylacti, & Eumenii, quo-
 „ niam & Origenem secuti sunt, & oppo-
 „ sitam Augustini tradidisse sententiam fa-
 „ tetur disp. 89. in 1. p. cap. 3. Gabriel
 „ Vasquez. Locant quidem permulti suæ
 „ causæ præsidium in eloquentissimo, sapien-
 „ tissimoque Chrysostomo. At ejus Vindi-
 „ cias exornabimus agentes de Semipela-
 „ gianorum erroribus, quippe & hunc præ-
 „ clarissimum Ecclesiæ Doctorem Semipe-
 „ lagianis prælusisse putarunt ipsemet Va-
 „ squeius, atque Molina; tamen melius
 „ de Chrysostomo sentiant Habertus, Vel-
 „ losillus, Goæt, Sylvius, alique plurimi,
 „ imo & pro ipso pugnet lib. 2. de causâ
 „ Prædestinat. cap. 8. Franciscus Suarez.
 „ Interim vero, si nobis Chrysostomi obij-
 „ ciantur testimonia, quæ nobis primo ad-
 „ spectu videantur esse contraria; respon-
 „ dere

„dere sat erit, loqui illum de electione
 „& prædestinatione, spectata, quatenus
 „est merces, & corona iustitiæ, sive, ut
 „ajunt Scholastici, *in ordinis executionis*; aut
 „sermonem instituere de gratiæ muneribus
 „& de humanæ voluntatis cooperatione,
 „absque præjudicio latentis consilii Dei;
 „aut, quod existimo probabilius, sollicitum
 „de plebe ad capeffendum æternæ salutis
 „iter vehementer excitanda, docuisse quid
 „ex parte nostri necessarium sit, non quid
 „in sua prædestinatione misericors Deus
 „inscrutabili iudicio statuerit, atque præ-
 „definierit. De Arnobio demum, de Fau-
 „sto Rhegiensi, & de Joanne Cassiano,
 „quos certum est Semipelagianismo labo-
 „rasse, non est cur plura dicamus.

SCHOLION ALTERUM.

„**L**Egi Opus inscriptum, *Augustiniana*
 „*Ecclesiæ Romane Doctrina a Cardi-*
 „*nalibus Sfondrati nodo extricata*, Typis Co-
 „loniensibus anno 1600. in lucem editum:
 „quo opere exagitur, expenditur, & re-
 „fellitur prælaudati Cardinalis Cælestini
 „Sfondrati liber inscriptus *Nodus prædesti-*
 „*nationis* Venetiis anno 1698. proculsum:
 „huic autem libro in fronte præfigitur S.
 „Francisci Salesii ad P. Leonardum Les-
 „sium Epistola conscripta anno 1618. die
 „26. Augusti, & post Hieronymi Al-
 „bricii Impressoris nuncupatoriam Episto-
 „lam, ejusdem libri Auctorisque commen-
 „datio Joannis Damasceni Fratris Ordinis
 „Minorum, quos Conventuales appellant,
 „qui illum edendi provinciam subiit. Prius-
 „quam vero de libri hujus pretio, & do-
 „ctrina dicamus, pauca de prælaudata E-
 „pistola sanctissimi Genevensium Antistitis,
 „& de Fratre illo Minorita præmittenda
 „esse arbitror.

„In illa itaque Salesii ad Lessium Epi-
 „stola hæc verba leguntur: *Sententia illa*
 „*antiquitate, suavitate, ac Scripturarum na-*
 „*tiva auctoritate nobilissima, de Prædestina-*
 „*tione ad gloriam post prævisa merita, sane*
 „*mibi gratissima fuit, qui nimirum eam*
 „*semper ut Dei misericordie, ac gratiæ ma-*
 „*gis consentaneam, veriore, ac amabilio-*
 „*rem existimaui, quod etiam tantisper in*
 „*libello de Amore Dei indicavi*: Quo san-
 „ctissimi Præfalis testimonio quidam Au-

„gustinianæ sententiæ Impugnatores miri-
 „fice sibi plaudunt. At cur id faciant,
 „nulla profecto est causa. Enimvero, si
 „eis Franciscus Salesius patrocinator, no-
 „bis patronus est Augustinus: ac si pro il-
 „lis cum non exigua Molinistarum manu
 „pugnat Leonardus Lessius, pro nobis cum
 „longe ampliori, & validiori numero Theo-
 „logorum, quibus in hac pugna adhærent
 „quoque Molinistarum nobilissimi, Ange-
 „licus Doctor Thomas, Ægidius, & Sco-
 „tus etiam, quemadmodum in dist. 40. §.
 „8. demonstrat Guillelmus Estius.

„At vereor, ne errore amanuensis (fraus-
 „dem quippe suspicari nolo) in Salesii E-
 „pistola legatur, *Post prævisa merita*, quum
 „tamen scriptum fuerit, *Ante prævisa me-*
 „*rita*. Etenim Præsul sanctissimus illam,
 „quam commendat, sententiam appellat
 „*Dei misericordie, ac gratiæ magis consen-*
 „*taneam*. Ubi autem Dei misericordia, &
 „gratia magis elucescunt, quam in præ-
 „destinatione, quæ opus misericordie est,
 „& gratiæ nullis præcedentibus meritis de-
 „bita? Etsi vero misericordia, & veritas,
 „iustitia, & pax sese in Deo amplectuntur,
 „& osculantur, id est, non segregantur,
 „nec distinguuntur: attamen divina illa
 „virtus una, & indivisa, prout comparatur
 „ad merita, *Iustitia* vocatur, non abso-
 „lute, & antonomastice *misericordia*; &
 „quod rependitur meritis non *opus Gratiæ*
 „simpliciter dicitur, sed potius *Corona Ju-*
 „*stitiæ*, qualem esse gloriam *in ordine exe-*
 „*cutionis* & nos fatemur. Commendat quo-
 „que Salesius illam de prædestinatione sen-
 „tentiam *ab antiquitate, a suavitate, a*
 „*nativa Scripturarum auctoritate*. At ex
 „quo coeperunt post exortam Pelagianam
 „hæresim controversiæ de Prædestinatione,
 „& de Gratia agitari, annon antiquitate
 „præpollet sententia Augustini? Inter
 „Scholasticos quoque Thomas, Ægidius,
 „Scotus cum tempore, tum dignitate Mo-
 „linæ, Lessio, Sociisque præcedunt. Porro
 „suavitatem, animique tranquillitatem no-
 „bis magis ingenerat in Deo omnipotenti
 „& misericordissimo spem locare, quam in
 „humani arbitrii infirmis, ac sæpenu-
 „mero succumbentibus viribus. Est insu-
 „per nativa, expressa, & perspicua scri-
 „pturarum sanctarum significatio, Gratiæ
 „Dei esse vitam æternam, Deum nos ele-

„ gisse ante mundi constitutionem, per suam
 „ misericordiam salvos nos facere, cur unius,
 „ non alterius misereatur inscrutabilia esse
 „ judicia Dei, aliaque hujus generis bene
 „ multa. Quare ex ipsis S. Antistitis ver-
 „ bis sententia de Prædestinatione ad glo-
 „ riam ante meritum præcognitionem ful-
 „ citur potius, quam subvertatur.

„ Præterea haud mediocriter me movet
 „ quod S. Franciscus affirmat se mentem
 „ suam indicasse in Opere de *Amore Dei*.
 „ Jam vero perpauca ex hoc Opere, & sin-
 „ gillatim ex lib. 4. cap. 7. delibemus. In
 „ quo capite docet Salesius omnem curio-
 „ sitatem vitandam esse, & humiliter in
 „ Dei sapientissima providentia esse acquie-
 „ scendum. Id vero qua ratione demon-
 „ strat? Primum illos magnæ temeritatis
 „ redarguit, qui causam quærunt, cur Deus
 „ ampliora gratiarum dona uni, quam al-
 „ teri largiatur, & cur in Tyro ac Sydo-
 „ ne mirabilia non fecerit, quæ in Coro-
 „ zain, & in Bethsaida patravit. Tum do-
 „ cet non posse meliorem rationem volun-
 „ tatis divinæ, in iis, quæ spectant ad o-
 „ pera providentiæ, & ad vias, quibus
 „ homo perducitur ad caritatem, & ad vi-
 „ tam æternam, assignari, quam divinam
 „ ipsam voluntatem, quæ est omnium ratio-
 „ num suprema ratio: nullam a nobis de-
 „ cretorum ejus causam esse quærendam,
 „ atque oportere, ut adoremus Dei pro-
 „ positum, decretum, beneplacitum, de-
 „ terminationem tamquam supremi, & re-
 „ ctissimi judicis infinita æquitate, & infi-
 „ nita justitia præditi. Exclamandum ait
 „ cum Apostolo, *O altitudo divitiarum sa-*
 „ „ pientiæ, & scientiæ Dei! quam incompre-
 „ „ hensibilia sunt judicia ejus, & investiga-
 „ „ biles viæ ejus. Producit exemplum duo-
 „ „ rum parvulorum, qui licet uno tempore,
 „ „ eodemque ex utero nati sint, illorum ta-
 „ „ men unus percepta baptismi gratia mo-
 „ „ ritur, & vitam æternam assequitur, alter
 „ „ decedit non baptizatus, & regis cælestis
 „ „ privatur hæreditate; hujus diversi even-
 „ „ tus nobis esse causam, rationemque pror-
 „ „ sus incertam; & cum Apostolo, & Au-
 „ „ gustino recurrendum esse ad judicia Dei
 „ „ inscrutabilia; tamen aliqui reponant non
 „ „ teneri Deum ad cursum secundarum caus-
 „ „ sarum, quæ mortem inferunt, averten-
 „ „ dum, & immutandum, qui cum illa in-

„ scrutabilium judiciorum Dei altitudine,
 „ occulta nobisque ratione pervertitur. Ne-
 „ que in iis, ceterisque Salesii verbis vesti-
 „ gium extat ullum, quo dignoscatur hæc
 „ a Dei providentia disponi ex præscientia
 „ meritum, quæ utique in prædictis par-
 „ vulis sunt nulla. Plura addit eo loci
 „ S. Genevensis Episcopus ex Augustino
 „ tradente ex sola Dei voluntate pendere,
 „ cur unus assumatur, alter deferatur: quæ
 „ infra de mente ipsius Augustini dicturus
 „ in medium afferam, atque expendam.
 „ Profecto si nulla ex parte nostri sit caus-
 „ sa, cur misericors Deus uni, non alteri
 „ conferat uberrima divinarum gratiarum
 „ dona, ideoque specialissimum beneficium
 „ finalis perseverantiæ: si voluntatis divi-
 „ næ nos præordinantis ad gloriam nulla
 „ proferri potest ratio præter ipsam Dei
 „ voluntatem: si de duobus parvulis cur
 „ unus assumatur, non alter, pariterque
 „ ex duobus adultis cur unus assumatur,
 „ non alter, pariterque ex duobus adultis
 „ cur unus vocetur, ut vocantem sequatur,
 „ alter vero aut non vocetur, aut non ita
 „ vocetur: cur denique unus accipiat, alter
 „ non accipiat magnum perseverantiæ do-
 „ num, inscrutabilia sunt judicia Dei; pro-
 „ fecto prædestinatio est opus misericordiæ,
 „ ac nulla illius ratio proferri potest præter
 „ divinæ voluntatis beneplacitum, ejusque
 „ absolutam, plenissimamque potestatem.
 „ Atque hæc est S. Francisci Salesii doctri-
 „ na. Ejus itaque ad Leonardum Lessium
 „ Epistola aut supposita est, aut inadver-
 „ tenter in ea particula *post* fuit immuta-
 „ ta, aut de sola prædestinatione in ordine
 „ executionis Salesius loquitur, aut saltem
 „ in Tractatu de *Amore Dei* præcitato lib.
 „ 4. cap. 7. ad sententiam, quam nos pro-
 „ pugnamus, propius accessit. At de Sa-
 „ lesio hætenus.

„ Cælestini Cardinalis Sfondrati *Nodus*
 „ *Prædestinationis* nullam apud nostrates ha-
 „ bere debet auctoritatem. Adversus illud
 „ opus, statim ac prodiit in lucem, plura
 „ vulgata sunt scripta. Excerptæ illinc
 „ fuerunt propositiones 102. censura notan-
 „ dæ. Perpauca recenseo. I. *Parvuli*,
 „ *qui sine baptismo decedunt, beati quidem*
 „ *sunt, nec tamen pereunt*: contraria Con-
 „ cilio Tridentino definiendi sess. 6. cap. 1.
 „ parvulos ante baptismum secundum ani-

„mam mortuos esse, natura filios iræ, ser-
 „vos peccati, & sub potestate diaboli ac
 „mortis. II. *Deus parvulos calo exclusit ob*
 „*peccatum non proprium, sed paternum:*
 „falsa, quoniam peccatum originale uni-
 „cuique proprium inest, ut definit prælau-
 „data Synodus Tridentina sess. 5. & docet
 „Apostolus ad Rom. 5. illis verbis, „In
 „quo omnes peccaverunt „III. *Damnari*
 „*nemo potest paterna culpa:* Reprobata a
 „Bellarmino lib. 6. de amissione Gratiæ
 „cap. 2. tanquam Catholicæ fidei contra-
 „ria, imo ab Apostolo eodem cap. 5. ubi
 „ait: „Judicium quidem ex uno in con-
 „demnationem „IV. *Licet Deus parvu-*
 „*los morientes absque baptismo ad caelestem*
 „*gloriam non admittat, alio tamen, multo-*
 „*que majori illos afficit beneficio:* absurda
 „utique propositio, inaudita, & ab omni
 „veritatis specie aliena penitus, & abhor-
 „rens. V. *Deus vult efficaciter omnium sa-*
 „*lutem; & hæc voluntas, quantum est ex*
 „*parte Dei, est efficax & absoluta;* asser-
 „tio, quæ ideæ absolutæ, & efficacis vo-
 „luntatis repugnat, rejecta ab Augustino
 „cap. 95. Enchiridii, immo a Propheta
 „regio, qui ait de supremo Numine, „
 „Omnia, quæcunque voluit, fecit. „VI.
 „*Nisi Deus velit omnes efficaciter, & abso-*
 „*lute salvari, dracones & basilisci amore*
 „*Deum superabunt;* positio divinam justiti-
 „am impie sugillans, atque blasphema.
 „VII. *In arbitrio operantium est, ut eli-*
 „*gantur:* thesis refutata ab Augustino
 „Tract. 86. in Joannem, & in locis aliis
 „permultis. VIII. *Gratia effectrix ex sen-*
 „*tentiâ Augustini nihil aliud est, quam*
 „*cognitio congrua;* assertum, quo excludi-
 „tur inspiratio bonæ voluntatis, & gratiæ,
 „quam Ecclesia contra hæresim Pelagia-
 „gianorum necessariam esse definiivit. IX.
 „*Ipsa divine bonitatis ratio exigat, ut in*
 „*dandis majoribus, aut minoribus gratiis,*
 „*major, minorve necessitas, & infirmitas pec-*
 „*catoris attendatur;* ideo enim plura reme-
 „dia Judæ reprobis adhibita fuerunt, quam
 „Petro electo, quia illi gravior morbus, &
 „ideo pluribus remediis curandus: non tan-
 „tum falsa enunciatio, quia Deus majora,
 „aut minora gratiarum beneficia confert
 „pro suo beneplacito, atque pro sua excel-
 „lentissima & liberrima potestate; verum
 „etiam erronea, quatenus ad rationem di-

„vinæ bonitatis spectare significat, ut scele-
 „rissimis peccatoribus efficacissimas gratias
 „impertiat; atque reipsa proditori Judæ
 „ampliores, quam Petro contulerit. X.
 „*Cum peccatum sit essentialiter offensio, &*
 „*injuria Dei; sublata Dei cognitione, ne-*
 „*cessario sequitur, nec injuriam, nec pecca-*
 „*tum, nec æternam pœnam esse:* Proposi-
 „tio peccato philosophico ab Apostolica
 „Sede damnato quammaxime affinis. Hæ
 „decem, aliæque ejusdem furfuris nona-
 „ginta duæ propositiones in *Nodo Præde-*
 „*stinationis dissoluto* contineri demonstrat
 „Auctor Operis inscripti, *Augustiniane*
 „*Ecclesiæ Romanæ Doctrinæ a Cardinalis*
 „*Sfondrati Nodo extricata*, exscriptis hujus
 „verbis, & pagina, lineisque citatis, pri-
 „mæ editionis Rom. anni 1696. Procu-
 „sum fuit hoc Opus Colonia anno 1700.
 „Habentur vero propositiones illæ 102.
 „pag. 180. & seq. Consimiles quadragin-
 „ta excerptæ fuerunt Romæ ex libro Car-
 „dinalis Sfondrati paullo post ejusdem li-
 „bri editionem, & in præcitato Opere
 „procuso Colonia legantur pag. 35.

„Licet ex his facile comprehendi pos-
 „sit quo loco habendus sit, & quanti fa-
 „ciendus *Nodus Sfondrati;* addendum est
 „tamen contra illum ad Ss. DD. Innocen-
 „tium Papam XII. gravissimas scripsisse
 „litteras Carolum Mauritium Le-Tellier
 „Archiepiscopum, Ducemque Remensem,
 „Ludovicum Antonium De Noailles [po-
 „stea S. R. E. Cardinalem] Archiepisco-
 „pum Parisiensem, Jacobum Benignum
 „Bossuet Episcopum Meldensem, Guido-
 „nem de Sève Episcopum Atrebatensem,
 „& Henricum Fydeau de Brou Episcopum
 „Ambianensem. Nullam tamen ab Inno-
 „centio XII. vel ab aliis Pontificibus Ro-
 „manis in prænunciatum Sfondrati Opus
 „censuram latam fuisse fatemur; neque
 „nos illud censoria aliqua nota perstringi-
 „mus; sed lectorem monemus, ut illius
 „doctrinam solerter expendat. Futurum
 „enim fore arbitramur, ut si patientia ta-
 „li præditus sit, ut accurate Opus ipsum
 „pervolvere queat; non tantum illic præ-
 „narratas offendat positiones, verum etiam
 „alia complura, quæ vel auctoris, vel
 „saltem editoris indiligentiam patefaciant.
 „Occurrunt enim ibidem octo saltem Scri-
 „pturarum divinarum loca male producta;

ex Augustino deprompta supra quadraginta testimonia, partim vitiata, partim mutila, partim in contrarium sensum detorta; contradictiones item permultae; & quod caput est, eadem cum Fausto Reijensi Semipelagiano circa gratiam, ac liberum arbitrium in sexaginta quatuor assertionibus concordia. Quae ne a me injuria videantur dici; adeat lector pralaudatam Consutationem Coloniae typis commissam: ex illa enim haec perpauca me collegisse non ibo inficias.

Fortassis a vero alieni non sunt, qui opinantur praedictum *Nodum Praedestinationis dissolutum* Eminentissimo Caesestino Sfondrati suppositum esse. Principio enim hujus viri sapientia, ac doctrina ex Gallia vindicata potest aestimari; cui *Nodus* neque eruditione, neque doctrinae nexu comparari potest; quamquam non desunt, qui affirmant, totam Galliae vindicatae molem, aut rerum saltem, munitumque congeriem, opera Cardinalis Barberini collectam Roma fuisse transmissam. Deinde vero Editor operis Frater Joannes Damascenus laudat in sua Praefatione S. Franciscum Salesium eadem cum Sfondrato docentem de Praedestinatione lib. 5. de Amore Dei cap. 3. etiam si hoc in loco nec vestigium, nec doctrinae, quae in *Nodo* propugnatur, appareat; & tradatur opposita lib. 4. cap. 7. prout diximus paullo supra; & sileam quod in sua ad Innocentium VII. Epistola ajunt Galliarum Praesules, hunc Editorem *speciosas approbationes*, ut videtur, *pro imperio, & palma composuisse*, dum librum magnifica adulatione extollens alio lemmate inscribendum esse pronuntiat, quam verbis Gregorii Nysseni τὸ ἱερὸν & θεῖον ἔργον, scilicet *sacrum divinumque opus*. Deinde Auctor ipse, quisquis sit, sive memoratus Cardinalis, sive alius quispiam, modo de Augustino honorificentissime loquitur, modo ait ad instar venatorum, qui praedam insequuntur, nec capiunt, saepenumero spe inveniendi mutasse locum; & nunc aliis armis opus esse, *alio hoste, belloque instante*; atque, ne plura dicam, tradit *Nodi* dissolutor p. prima §. 2. num. 16. parvulis sine sacramento regenerationis donatis, si non gratiam sufficientem, quae vitam aeternam

nam consequi possint, exhiberi tamen beneficium longe praestantius, quodque infinitis partibus ipsam gratiam sufficientem antecellat: eo enim beneficio e medio tolluntur, quam peccatis se obstringant, & non damnantur, & innocentiam personalem, quae scilicet peccatis actualibus opponitur, illibatam conservant, & in eum statum bonorum naturalium transferuntur, quam paragrapho primo ex Angelico Doctore descripserat. In illo autem paragrapho primo non tantum cum S. Thoma pueros sine baptismo decedentes poena sensus non torqueri definit, [quam fuisse sententiam Angelici Doctoris lib. 2. Sent. dist. 33. qu. 1. & de Malo qu. 5. art. 2. ultro fatemur] verum & pueros illos negat esse miseros, negat naturalibus bonis exui, ibique propositiones fere omnes, quarum nonnullas superius recitavi, rotundis verbis enuntiat, pueris quoque, de quibus agitur, naturalem illam beatitudinem concedit, quam & mente percipiunt, & corde expetunt, alioqui non assereret miseros illos non esse, nec dolore aliquo macerari; quod num ad Pelagiana dogmata accedat, lectorem appello ad Venerab. Bellarminum lib. 6. de statu peccati, seu lib. 3. de peccato originali: scribit insuper convinci omnium Theologorum auctoritate eosdem parvulos poenae sensibilis fore immunes, quamvis plures, gravissimique Theologi oppositum doceant; & ne singula prosequar, de parvulis illis, ac praesertim de filiis infidelium, accipiendum esse contendit, quod legitur Sap. 4. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus; quae verba de pueris baptismo regeneratis explicat S. P. Augustinus, ut vidimus superiori capite vi. Argum. 4. Atque haec de Epistola Sancti Francisci Salesii, quam PP. Societatis Jesu ajunt a se Antuerpiae servari theca inclusam argentea, & quam non semel laudat Editor *Nodi dissoluti*, non tanto utique pretio aestimandi, quanto ab adversariis nostris aestimandus esse censetur.

CAPUT VIII.

*Esse gratuitam prædestinationem rationibus
quoque Theologicis consentaneam.*

NE quis dicat Augustinianam doctrinam solummodo auctoritate niti, accedit sequens

PROPOSITIO. Gratuita prædestinatio rationibus comprobatur.

Ex plurimis, quæ possent produci, quatuor tantum argumenta, eaque ex dictis notissima, nunc proponam. Sit primum: Divina voluntas homines in perditionis massa existentes ad gloriam prædeterminans est voluntas absoluta, efficax, & omne meritum antecedens. Ergo prædestinatio est pro hoc statu gratuita. Probo ant. Voluntas conferendi media, quæ efficaciter perducant ad finem, supponit voluntatem efficacem, & absolutam ejusdem finis. Media quæ Deus hominibus lapsis largitur, ut consequantur salutem, sunt ab intrinseco efficacia, & infallibiliter ad salutem perducunt. Ergo supponunt absolutam, & efficacem voluntatem ejusdem salutis. Minor propositio certa supponitur, & probanda est de gratia Christi, quam pro hoc statu omnes Augustini discipuli efficacem propugnant, & præsertim ad perseverantiam finalem, quæ non donatur nisi prædestinatis: vide interim Arg. III. cap. v. II. Merita, quibus ad gloriam pervenitur, sunt prædestinationis effectus, efficiuntur namque per gratiam quæ prædestinatis confertur eo fine ut gloriam adipiscantur; Ergo hæc merita nequeunt habere rationem causæ respectu prædestinationis. III. Prædestinationis mysterium inscrutabile est, & in altitudinem refunditur divinorum judiciorum. Non ergo pendet ex meritorum præscientia, & ex libero humanæ voluntatis arbitrio. IV. Deus prædestinat quamplures, qui si illorum spectentur merita, criminibus obnoxii sunt atrocissimis, quales fuerunt olim vas electionis Paulus Apostolus, Maria Magdalena, Felix Latro, magnus Augustinus, Jo. Mantuanus, Francus Senensis, Margarita de Cortona, alique permulti. Igitur non attendit Deus, qui mel producit de petra, oleumque de saxo durissimo, merita hominum, ut inserat oleastrum in bonam

R. P. Berti Tom. I. Theol.

olivam, & fingat ex luto vasa honoris: sed ipse futura bona opera præparat, ut in illis ambulemus &c.

AD CONTRARIA ARGUMENTA RESPONSIO.

Opp. 1. Potest quis efficaciter velle finem, etiamsi ponat talia media, quæ sufficiant ad finem consequendum, nisi aliunde impediuntur; sive postea sequatur effectus, sive non sequatur. Egrotus enim, & medicus volunt efficaciter sanitatem dum ponunt media, quæ illam præstare valent, tamen si quandoque sanitas non habeatur. Potest ergo etiam Deus velle nobis gloriam per modum finis, licet media conferat non efficacia, sed dumtaxat sufficientia, talia nimirum, quibus si bene utamur, gloriam consequi possimus.

Resp. nego ant. Etenim voluntas finis non est efficax, quando media ad consecutionem finis necessaria efficacia non sunt. Atque exemplum medici, & aegroti in adversarios retorquetur: nam si medicus certo cognosceret medicinam talem esse efficacem, eamque in sua haberet potestate, illam proculdubio exhiberet infirmo, quem efficaciter vellet sanum fieri. Igitur si Deus velit efficaciter gloriam prædestinatis, neque desunt ei certissima remedia liberationis, scilicet gratia victrix, ac perseverantia finalis, media istiusmodi Electis nequaquam denegat.

Opp. 2. Merita hominis lapsi, excepta finali perseverantia, non sunt medium efficax ad gloriam. Ergo etsi Deus operetur in nobis merita nostra per auxilium efficacie gratiæ, non sequitur esse eadem merita prædestinationis effectum.

Resp. quod eo ipso quod finalis perseverantia effectus est prædestinationis, ipsa prædestinatio non fit ex præscientia meritorum: siquidem prædestinare ex præscientia meritorum, est prædestinare præsertim ex præscientia finalis perseverantiæ. Nam nisi quis prævideatur perseveraturus usque in finem, quomodo meritorum intuitu eligetur ad gloriam? At perseverantia finalis effectus est prædestinationis ad gloriam; & consequenter prius est ratione nostra hominem esse prædestinatum, quam prævideri perseveraturum usque in finem. Ergo con-

Z z

cedo

cedo totum argumentum; quum saepenumero multi sint vocati, & iustificati, in quibus nisi sit praepratum donum perseverantiae, neque vocatio, neque iustificatio sunt effectus praedestinationis; & illis tantum, qui sunt praedestinati, datur donum perseverantiae: *Hae utique dona Dei, quae dantur electis secundum Dei propositum vocatis (in quibus donis est & incipere credere, & in fide usque ad vitam huius terminum perseverare) haec, inquam, Dei dona, si nulla est praedestinatio quam defendimus, non praesciuntur a Deo: praesciuntur autem; haec est igitur praedestinatio, quam defendimus.*

Opp. 3. Qui praedestinationem gratuitam asserunt, incidunt necessario in illud dilemma, ex quo nunquam sese expedient. Aut praedestinatus sum, aut reprobatus: Si praedestinatus, consequar, quidquid fecero, praepratam beatitudinem; si autem sim reprobatus, damnabor certissime. Quod incommodum in adversariorum sententia vitatur: quapropter verior haec est, atque rationabilior.

Resp. nego ant. Nam, ut diximus, quamquam Deus homines gratis eligit, non vult tamen dare gloriam adultis nisi ut mercedem, & coronam iustitiae: gratis enim eligit ad gloriam obtinendam per merita; itaut merita connotent praedestinationis obiectum, non motivum; Quare praedestinationis actus gratuitus quidem est, sed obiectum, ut inquit, onerosum. Neque dicas fieri non posse, ut actus praedestinationis sit liberalis intentio, complementum vero non exigit meritorum conditionem. Cum enim haec merita comparentur per gratiam beneplacito divino collatam, non tollunt liberalitatem prioris intentionis, ut explicatum est cap. iv. in Res. ad i. Huiusmodi argumentum ex Semipelagianorum latebris erupit, ut scribit in Epist. ad Augustinum beatus Prosper. At S. P. lib. de Dono Persev. cap. xv. sic illud in Adversarios contorquet: *Nonne si Deus illos bonos futuros esse praescivit, boni erunt, in quantalibet nunc malignitate versentur: si autem malos, mali erunt quantalibet nunc bonitate aervantur? Nunquid ergo propter huiusmodi causas ea, quae de praescientia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda: tunc scilicet, quando si non dicantur in alios itur errores? Nimirum tenentur adversarii ei-*

dem respondere argumento, eum tam sit certa, & invariabilis Dei praescientia, quam ipsi negare non audent, quam Dei praedestinatio, quam nolunt fateri. Ac multo magis retorquetur argumentum de gratia congrua, quam recentiores excogitarunt.

Appellatur praefatum argumentum *Rustici*, cui rudibus quoque exemplis est respondendum. e. g. aut hac infirmitate morieris, aut non: cur ergo ad sanitatem uteris medicamentis? Certa est futuri anni segetum copia; quare seris, & occas? Vel manus afferent fures, vel parcent tabernae foribus; & quid invigilas mercimoniis? Tentanti diabolo simplicem quoque anachoretam ferunt respondisse: sum aut Electus, aut reprobus; frustra ergo me ad peccandum sollicitas, insidiasque moliris. Vide Caesarium lib. i. c. 27. Itaque operibus bonis incumbendum est: nam Deus misericors est simul, ac iustus; & licet nos praeveniat ut misericors Pater, reddet tamen coronam ut iustus Iudex.

Opp. 4. Non est Dei voluntas irrationalis: debemus ergo aliquam ipsius causam assignare.

Resp. seclusa consideratione meritorum dari causam praedestinationis, si consideretur absolute, & hanc esse, ut ostendat divitias gloriae suae in vasa misericordiae: at si praedestinatio accipiatur comparative, idest, si queras cur ex eadem massa unum eligit, non alterum, quam causam inquiris praeter divinam voluntatem, ac potestatem? *Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ita respondet Apostolus ad Rom. ix. *Contra istam veritatis tam claram tubam quis homo sobrie vigilantisque fide voces ullas admittat humanas?* S. P. Augustinus de Dono Persev. cap. vii.

Addo argumentum, si quid habet roboris, evertere etiam praedestinationem ad gratiam.

Opp. 5. Si Deus unum praeter alio eligeret absque meritorum intuitu, esset personarum acceptator. Ergo &c. Prob. ant. Acceptator personarum ille dicitur, qui aequalibus inaequalia dispensat. At Deus in sententia hac nostra aequalibus, nempe in eadem massa constitutis, inaequalia praerberet, ac praepraret, uni scilicet gratiam finalis perseverantiae, alteri auxilium tantum sufficiens; illi

illi gloriam, huic gehennam. Igitur esset acceptator personarum.

Resp. neq. seq. ad prob. dist. ma. Acceptator personarum ille est, qui æqualibus inæqualia largitur, & alicui debitum fraudat, concedo: Si nulli fraudet debitum, sed ex misericordia det uni quod ei non debetur, & ex iustitia reddat alteri quod debetur; nego quod sit personarum acceptator. *Acceptio personarum* (ait S. P. lib. 2. ad Bonif. cap. 7.) *ibi recte dicitur, ubi ille qui iudicat relinquens causas meritorum, de qua iudicat, alteri contra alterum suffragatur, quia invenit aliquid in persona quod honore, vel miseratione dignum sit. Ubi autem est commune delictum, & nullum meritum, acceptio personarum nequit esse.* Affert ibidem S. Pater exemplum duorum debitorum quorum uni creditor remittit debitum, ab altero autem exigit: idque absque ulla iniquitate, & acceptione personarum. Videte in lib. de Dono Persev. cap. VIII. explicationem parabole Matth. xx. ubi pater familias querulo cuidam operario dixit: *Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem, & huic novissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?* Legite & in Epist. ad Sixtum exemplum parvulorum, in quibus Pelagiani huius argumentationis vires perdunt. Sciscitamine demum, an sit acceptio aliqua personarum uni gratiam congruam largiri, & illam alteri denegare.

Opp. 6. Prædestinatio juvatur precibus, & orationibus Sanctorum. Aliquam ergo habet causam.

Resp. dist. ant. Juvatur Sanctorum precibus quantum ad *consecutionem* effectus, conc. quantum ad *intentionem* conferendi gloriam, nego.

Opp. ultimo. Gratuita prædestinatio destruit libertatem: non est igitur defendenda. Prob. ant. Si prædestinatio est gratuita, decretum divinum antecedit omnem actum voluntatis creatæ, eam prædeterminat, & salus consequitur infallibiliter & ex necessitate: neque obistere potest voluntas, alias posset frustrari ipsum divinum decretum, quod est omnino immutabile.

Ad argumentum istud cūsum, ut constat ex dictis cap. 5. arg. 11., in officinis Masiliensium, respondeo nego ant. ad prob.

dist. antecedens. Decretum divinum antecedit, ac prædeterminat voluntatem creatam prædeterminatione, qua inspirando sanctam delectationem vehementem quidem, & corda trahentem, sed nullum necessitatis vinculum imponentem libertati, Deus facit ut faciamus, ut in præceptis eius ambulemus, ut vitemus peccata, a quibus liberum est abstinere; concedo antecedens. Decretum divinum antecedit, ac prædeterminat voluntatem creatam, prædeterminatione, qua aut se facie ad faciem manifestando, aut plenissima boni delectatione trahendo, aut externa vi compellendo reluctantes, Deus liberum arbitrium necessitate constringat; nego antecedens. Doctrina est Adversariorum nostrorum, præscientiam, quamquam antecedens est, non tollere libertatem, quia nihil efficaciter in hominum arbitrio operatur: & constans est assertio nostra, prædestinationem, & decretum Dei efficax libertatem non evertere, sed perficere, quia ita efficaciter per inspirationem caritatis operatur, ut cum indifferentia, & potestate ad oppositum eidem liberum arbitrium cooperetur; quemadmodum explicavi postremo capite lib. IV. & repetam differens de libero arbitrio, & exagitando Hæresim Pelagianam.

S C H O L I O N.

„ **O** Peræ pretium facturum me esse cre-
 „ diderim, si unde sint deprompta,
 „ quæ adversus Prædestinationem hætenus
 „ propugnatam vehementiori animorum con-
 „ tentione obijciuntur, lectoribus patefa-
 „ ciam. Ad hæc itaque capita revocantur
 „ argumentationes Adversariorum. I. In-
 „ quiunt opponi sententiam de Prædestina-
 „ tione *secundum Dei beneplacitum*, sive
 „ ante bonorum operum præscientiam sa-
 „ cris literis, ac præsertim Apostolo ad
 „ Timotheum scribenti, *Deum velle, ut*
 „ *omnes homines salvi fiant*. Neque enim
 „ vult Deus illos salvos fieri, quos non
 „ eligit, nec prædestinat. II. Ajunt sen-
 „ tentiam illam veterum Patrum, & Ec-
 „ clesiastico sensui adversari. III. Arguunt
 „ dici posse fatum plusquam adamantinum,
 „ inevitabile, atque inferens necessitatem.
 „ IV. Ex eadem sententia inferri putant
 „ a Deo aliquos eo fine creati, ut pereant.

V. Illinc pariter consequi affirmant, red-
 di ab ipso Deo impossibilem consecutio-
 nem æternæ salutis iis, quos ante meri-
 torum suorum præscientiam prædestinat.
 Item injustum fore. Rursus acceptatorem
 personarum. VI. Ex parte vero homi-
 num ex nostra sententia inferri arbitran-
 tur, primum quidem, ut injiciatur ho-
 minibus occasio desperationis. Deinde ut
 torporem in nobis efficiat, auferatque
 sollicitudinem, & in sanctis fervorem ex-
 tinguat, lapsis vero curam adimat resur-
 gendi. VII. Infirmæ hominum menti
 ineptam illam ratiocinationem insinuant,
 vel sum de numero electorum, vel non
 sum: nulla diligentia intrabo, si non
 sum; nulla, dummodo sim, excidam
 negligentia. VIII. Consimilia his, &
 absurdissima urgent consuetaria, videli-
 cet, ex Augustiniana doctrina deduci,
 neque electum, neque perdendum indi-
 gere exercitamento orationis; neminem
 induci debere ad incertum voluntatis di-
 vine: firmam spem collocari non posse
 in auxilio perseverantiæ, quod an præpa-
 ratum sit, ignoratur: fatuum esse mili-
 tiæ ducem, qui in suppetiis incertis spem
 ponat: locum non habere in hac senten-
 tia exhortationes, vel ad infideles, ut con-
 vertantur, vel ad impios, ut agant pœni-
 tentiam, vel ad negligentes ut salutis
 iter alacriori animo arripiant. His ergo
 telis adversus prædestinationem præviam
 ad præscientiam operum futurorum decer-
 tant Molina q. 14. art. 3. disput. 53.
 num. 2. & q. 23. Concordiæ art. 4. & 5.
 disput. 1. membro 6. Lessius de Prædest.
 sect. 6. num. 79. & de Grat. effic. cap. 3.
 & cap. 7. num. 2. & 3. Valentia disp. 1.
 q. 23. de Prædest. puncto 4. in corolla-
 riis, &c. *Quæ enim*, ait ceterorum An-
 tesignanus Molina præcipitata disputatio-
 ne 1. Concordiæ pag 335. edit. anni 1695.
Quæ enim, non dicant, bonitas & clemen-
 tia, sed æquitas patitur, ut nulla omnino
 ratione usus liberi arbitrii habita, eo vel
 solo, vel præcipuo fine Deus certos solum
 quosdam homines ex æternitate elegerit, &
 prædestinaverit, reliquos vero pene innumeros
 non electos, & non prædestinatos reliquerit,
 sciens continuo eo ipso futuros reprobos, ut
 haberet quos puniret, & in quibus justiti-
 am suam vindictivam commendaret?

*Quæ item æquibonitas, & clementia postu-
 lat, ut pro sua tantum voluntate, absque
 ulla consideratione usus liberi arbitrii cujus-
 que decrevit, ut hi in particulari essent
 prædestinati, illi reprobat. Certe id potius
 duri, feri & crudelis, quam clementissimi
 principis, auctorisque totius consolationis,
 bonitatis, ac pietatis, esse videtur, eaque
 ratione potius obscuraretur divina justitia,
 quam commendabilis redderetur: id, quod
 latius circa permissionem peccatorum ad
 eundem finem, art. 3. sumus prosecuti.
 Paucis interjectis ita Molina subjicit:
 Profecto, si quod impugnamus verum est,
 fictiones potius & irrisiones, comparatione
 eorum, qui vitam æternam non consequun-
 tur, viderentur imitationes, atque objurga-
 tiones, quæ ex persona Dei factæ in Scri-
 pturis Sacris continentur, quam veri ani-
 mi significationes: quod tamen assertum
 non solum esset indignum divina bonitate,
 & majestate, sed etiam blasphemia ple-
 num. Rursus post pauca: Denique præter
 quam quod hæc sententia occasionem præbet
 hominibus despondendi animo, ne dicam
 desperandi; segnius operandi, obtendendi
 excusationes, atque sentiendi de Deo, non
 ut oportet, in bonitate, atque ea de causa
 minus hominum animos erga creatorem di-
 ligendum, ac colendum excitare videatur;
 certe non video quam ratione patentissi-
 ma libertas arbitrii nostri, quam experi-
 mur, quæque tam aperte in Scripturis san-
 ctis traditur, cum divina prædestinatione,
 explicata coherere valeat. Sunt hæc Lu-
 dovici Molina verba oppositionum, qua-
 rum summam paullo supra produxi, sy-
 nopsis quædam, atque complexio. Voce
 autem simili tonat cum Medistarum an-
 tesignano prælaudatus Leonardus Lessius;
 qui citata sect. 6. de Prædest. propugna-
 tum a nobis voluntatis divinæ beneplaci-
 tum appellat Fatum plusquam adaman-
 tum, fatum inevitabile. Addit, Persua-
 sio de absoluta electione ante omnem præ-
 visionem, nescio ad quid sit utilis, nisi ad
 licentiam vite, & desperationem. Subji-
 cit, Quorsum ista doctrina pertineret, nisi
 ad injiciendam hominibus desperationem?
 Scribit, Cur ego sim sollicitus, sit potius,
 ut humano more loquar, sollicitus ille, ut
 decreta ipsius impleantur? vel sum de nu-
 mero electorum, vel non sum. Nulla in-
 curia*

curia excides, nulla diligentia intrabis. Ait præterea; Quid opus, ut multum patiar in posterum? Non enim possum frustrari eo, quod mihi absolute ante omnem operum prævisionem est preparatum. Plena est hisce locutionibus Molinistica Theologia, neque oportet in iisdem colligendis tempus conterere. Pervenit quippe ad Italos quoque, exterosque homines, quæ e suggestu in Quadragesima anni 1757. a Molinista Concionatore habita fuit de Prædestinatione oratio in majori Civitatis Antissiodorensis Templo, in qua eadem prorsus ratione pro omnibus, & singulis hominibus Christum mortem subiisse, ejusque passionis fructum eodem modo, quod aperte Tridentini Concilii sanctionibus adversatur, applicari universis, ab auditoribus irrisoria interrogatione petens, num colitur, & adorari debeat Deus iniquus, & dirus, Deus, qualem Calviniani fingunt, auctorem perditionis, & culpæ, atque necessitate ineluctabili impellentem ad perditionem? Ex quo apparet ea, quæ aut falsa sunt, aut saltem Scholasticorum disputationibus subjecta, non tantum a Molinistis oppugnari, irrideri, calumniis impeti, verum etiam tamquam Orthodoxæ fidei contraria palam, & in sacris etiam concionibus prædicari.

Modo unde hæc hausta fuerint, perspicue ostendam. I. quod sententia nostra videatur contraria divinæ voluntati salvandi omnes, & quod idem est, universorum omnino hominum redemptioni, est objectio octava calumniantium Gallo- rum, his verbis a Prospero Aquitano descripta; Quod, in Augustini sententia, non omnes homines Deus velit salvos fieri, sed certum numerum prædestinatorum; & object. 9. Quod non pro totius mundi redemptione Salvator sit crucifixus. Atque idem Vincentius, & Faustus frequenter objiciebant, ita, ut ipse Prosper scripserit ad Rufinum; Illud nobis quasi contrarium a non intelligentibus semper objicitur, quod Deus omnes homines velit salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. II. Quod ajunt quidam sententiam nostram sacris literis, veterumque Patrum traditioni contrariam esse, Semipelagianorum pariter officina procusum fuit: siquidem

de his scribit idem Prosper in Epistola ad Augustinum, quæ libro de Prædest. Sanctorum præmittitur. In Sanctitatis tuæ Scriptis, quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni, & Ecclesiastico sensui, quidquid in eis de vocatione electorum, secundum Dei propositum disputasti. Et infra: Hæc enim ipsorum definitio, ac pro- fessio est omnem quidem hominem Adam peccante peccasse, & neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari, universis tamen hominibus propitiationem, quæ est in Sacramento Sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam. Itidem Semipelagianorum hæc erat, ut in eadem Epistola legimus, communis assertio; Ea, quæ de Epistola Pauli Romanis scribentis, ad manifestationem divinæ gratiæ prævenientis Electorum merita proferuntur, a nullo unquam Ecclesiasticorum, ita esse intellecta, ut nunc sentiantur. III. Fatum inevitabile, & pereundi necessitatem Semipelagianos Augustinianæ sententiæ objecisse, monet eo loci Prosper scribens illos tradidisse; Remove- ri omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates, & sub hoc prædestinationis nomine fa- talem quamdam induci necessitatem. Hilarius idem in ea, quæ Epistolæ Prosperi subjicitur, testatur Massilienses doctrinæ S. P. Augustini objectasse, potestati illorum, qui ab universa damnatorum massa excipiuntur per gratiam liberandi, nolle injustitiam juxta Sancti Patris doctrinam inevitabili necessitate conjunctam esse. Faustus quoque lib. 1. de lib. arb. cap. 4. Sub pietatis fronte, inquit, gentilitatis malum, & inter gratiæ vocabulum absconditum erit fatale decretum, si nimirum propugnetur asserta ab Augustino prædestinatio. IV. Inter Massiliensium Semipelagianorum objecta istud quoque apud Prosperum recensetur; Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creet; ut illam perdat in æternum. Quæ num. v. innuimus, antequam objicerentur a Molinistis, fuerant prolata a Pelagianorum reliquiis; nam & illud objiciebant; Quod quibusdam vocatis, & pie justèque viventibus obedientia subtrahatur, ut obedire desistant; nec non illud; Quod velit Deus,

Deus, ut major pars sanctorum a sancti-
 tatis proposito ruat: nec non alterum;
 Quod velit, ut magna pars Christianorum
 a fide apostatet. Sunt enim objectiones
 istae XII. calumniantium Gallorum, at-
 que VIII. & IX. Vincentiana. VI. Eo-
 rumdem Semipelagianorum est pervulga-
 tum a Molinistis objectum, quod senten-
 tia nostra trahere queat aliquem ad de-
 sperandum; His verbis sanctitatis tuae ita
 moventur, ut dicant quamdam desperatio-
 nem hominibus exhiberi: ait Hilarius lau-
 data ad Augustinum Epistola: & Faustus,
 lib. 1. de lib. arbitrio cap. 4. Quid enim,
 inquit, ultra speret, quem suum jam gra-
 tia facit? In quo e contrario non desperet,
 quem praescriptio violenta damnavit? Te-
 pore vero, neglectumque virtutis oriri
 ex Augustini sententia, querebantur Mas-
 silienses dicendo; Removeri omnem indu-
 striam, tollique virtutes, si Dei Constitu-
 tio humanas praeveniat voluntates; verba
 sunt Prosperi. Itidem Semipelagiani, eo-
 dem Prospero narrante, dicebant; Hoc
 propositum vocationis Dei, quo vel ante
 mundi initium, vel in ipsa conditione ge-
 neris humani, eligendorum & rejiciendo-
 rum dicitur facta discretio, ut secundum
 quod placuit Creatori, alii vasa honoris,
 alii vasa contumeliae sint creati, & lapsis
 curam resurgendi adimere, & sanctis occa-
 sionem teporis afferre; eo quod in utramque
 partem superfluus labor sit, si neque reje-
 ctus ulla industria possit intrare, neque
 electus ulla negligentia possit excidere. Con-
 sonat Hilarius scribens: Afferunt inuti-
 lem exhortandi consuetudinem, si nihil in
 homine remansisse dicatur, quod correctio
 valeat excitare: & pariter; Nam si sic
 praedestinati sunt, inquiunt, ad utramque
 partem, ut de aliis ad alios nullus possit
 accedere, quo pertinet tanta extrinsecus cor-
 rectionis instantia? VII. Propositum septi-
 mo loco argumentum, vel sum de nume-
 ro Electorum, vel non sum: si sum, nul-
 la cura excidam; si non sum, nulla di-
 ligentia intrabo: fabricaverunt item Se-
 mipelagiani, ut liquet ex illorum ver-
 bis nuperrime exscriptis, atque ex iis,
 quae immediate subiunguntur: Quoquo enim
 modo se egerint, non posse aliud erga eos,
 quam Deus definierit, accidere; & sub
 incerta spe cursum non posse esse constan-

tem: cum si aliud habeat praedestinantis
 electio, cassa sit adnitentis intentio. Si-
 milia Hilarius. Quare ad utrumque Au-
 gustinus dirigens librum de Dono Perse-
 verantiae inquit cap. 15. Sed ajunt, ut
 scribitis, neminem posse correptionis stimu-
 lis excitari. Si dicatur in conventu Eccle-
 siae audientibus multis, ita se habet de
 praedestinatione definita sententia voluntatis
 Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, ac-
 cepta obediendi voluntate, veneritis ad fi-
 dem, vel accepta perseverantia maneat in
 fide: ceteri vero, qui in peccatorum dele-
 ctatione remoramini, ideo nondum surrexi-
 stis, quia necdum vos adiutorium gratiae
 misericordiae erexit. Veruntamen si qui estis
 necdum vocati, quos gratia sua praedesti-
 naverit eligendos, accipietis eandem gra-
 tiam, qua velitis, & suis electi: & si
 qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi,
 subtrahentur obediendi vires, ut obedire
 cessetis. Atque hanc Semipelagianorum
 argumentationem nullius esse roboris Au-
 gustinus demonstrat exemplo praescientiae,
 quae neminem in torporem, segnitiei-
 que vertere debet, quamquam boni futuri sint,
 quos Deus bonos futuros esse praescivit,
 quantalibet nunc malignitate versentur;
 & si malos futuros esse praescivit, mali
 proculdubio erunt, in quantalibet nunc
 bonitate cernantur. VIII. Conse-
 quaria demum postremo numero recensita
 Molinistae a Semipelagianis mutuati esse
 videntur. Enimvero de neglectu oratio-
 nis scripsit Faustus lib. 1. de lib. arbi-
 trario cap. 4. Qui unum in origine perditum,
 alterum in praedestinatione affirmat
 electum, vide quo improba persuasionem de-
 clinet. Quid enim aliud dicit, nisi quod
 adiutorio orationis neuter indigeat? De spe,
 ut ex Prospero didicimus, Semipelagia-
 norum querimonia erat; sub incerta spe
 cursum non posse esse constantem. Adde-
 bant apud Hilarium; Nec ad incertum
 voluntatis Dei deduci se velle. De ele-
 ctorum constituto numero, atque de ex-
 hortationum incitamentis ita praeaudatus
 Prosper; Nec acquiescunt praedestinatum
 electorum numerum, nec augeri posse, nec
 minui; ne locum apud infideles, ac negli-
 gentes cohortantium incitamenta non habeant;
 ac superflua sit industriae, ac laboris indi-
 ctio, cujus studium cessante electione fru-
 stran-

CAPUT IX.

„ *Arandum sit.* Hilarius ibidem: Ceterum
 „ *quiquidlibet donatum sit predestinatis, id*
 „ *posse, & amittere, & retinere propria*
 „ *voluntate contendunt.* Quod tunc falsum
 „ *esset, si verum putarent eam quosdam per-*
 „ *severantiam percepisse, ut nisi perseveran-*
 „ *tes esse non possint.* Inde est quod, & il-
 „ *lud pariter non accipiunt, ut eligendorum,*
 „ *rejiciendorumque esse definitum numerum*
 „ *velint.* Legantur Prosperi, & Hilarii ad
 „ Augustinum Epistolæ, ejusdemque Pro-
 „ sperii ad Rufinum, atque ad objecta Gal-
 „ lorum, & ad objectiones Vincentianas.
 „ Horum, quæ in Augustinum Semipe-
 „ lagiani olim jaculabantur, cum iis, quæ
 „ Moliniani regerant, & quorum paul-
 „ lo supra verbis ipsorum quamdam præ-
 „ misi epitomen, facta diligenter com-
 „ paratione, cuique compertum esse debet,
 „ ex quo fonte quidquid contra sententiam
 „ nostram objicitur, promanaverit. Neque
 „ tamen ego exultimandus sum adeo im-
 „ pudens, audax, atque Apostolicarum de-
 „ finitionum contemtor, ut Medistarum
 „ sententiam esse unam, eandemque cum
 „ errore Cassiani, aliorumque Semipela-
 „ gianorum, pronuntiem. Quamvis enim
 „ hac de re fuerit acerrime disputatum in
 „ Congregationibus de Auxiliis; nulla ta-
 „ men promulgata est definitio, neque ul-
 „ li fas est alterius Scholæ Theologis no-
 „ tam hæresis alicujus inurere. Nec me
 „ fugit, hoc passim Molinistas inter, ac
 „ Semipelagianos assignari discrimen, quod
 „ hi repetere crediderint initium fidei,
 „ piumque desiderium voluntatis ex natu-
 „ rali facultate liberi arbitrii; Molinistæ
 „ autem initium quoque illud a Dei gra-
 „ tia fateantur oriri. Absit itaque ut de
 „ Theologis Orthodoxis, neque a S. Ro-
 „ mana Ecclesia proscriptis, sinistre, auda-
 „ ceterque sentiamus. Hoc unum asseri-
 „ mus, nos non habere ullo in pretio re-
 „ petita illa objectamenta, quæ sive ab
 „ Arminiano scriptore, sive a Catholico
 „ adversum nos ipsos urgeantur, certissi-
 „ me scimus a Semipelagianis fuisse pri-
 „ mum contra Augustinum contorta, at-
 „ que ab ipso, a Prospero, ab Africanis
 „ Patribus, a Theologis præstantissimis
 „ non semel refutata, & contrita.

Argumenta, quibus permotus Petavius Au-
gustinianam retractavit sententiam,
eodem Auctore solvuntur.

Gravissimum, clarissimumque Theolo-
 gum Petavium decimo Theologico-
 rum Dogmatum libro Augustinianam de
 predestinatione retractavisse sententiam,
 quam præcedenti egregie propugnauerat,
 jam in præfatione præmonui. Ne quis id
 factum arbitretur rationibus invictissimis,
 quamquam munivi satis Scholarum nostrarum
 assertum, ad uberiores notitiam argumenta
 Petavii referam quambrevissime, neque uno
 Magistro, quam Petavio ipso, refellam.

I. Libro x. cap. 1. num. 3. ait verbum
 ὁρίζειν, significare aliquando prædestinatio-
 nem circa merita, & usum voluntatis:
 unde eo verbo utitur Apostolus ad Rom.
 cum de Christo loquens dicit, *predestina-*
tum esse filium Dei in virtute. At verbum
 προορίζειν non absolutam Dei voluntatem
 designat, sed eam, quæ supponit singulo-
 rum merita; nam in iv. Act. Apost. ubi
 legitur de nefario Judæorum facinore: *ma-*
nus tua, & consilium tuum decreverunt fie-
ri; ubi est verbum προώρισε: idem scilicet
 cum priori sola addita præpositione. Nullus
 igitur sanus, ac sobrius ex illis verbis po-
 test liquido judicare, qualis sit Sanctorum
 prædestinatio.

Resp. lib. ix cap. 1. num. 2. ait Pera-
 vius: *Itaque quod ὁρίζειν Græce scriptum*
est in loco illo primi ad Romanos Capitis;
Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, La-
tinus noster vertit, quasi esset προορίζεις ut est
in nono capite: Quos præscivit & prædestina-
vit: Atqui loco illo primi capitis significa-
tur prædestinatio citra præscientiam merito-
rum: Igitur verbum προορίζειν non signifi-
cat decretum, cujus causa pendeat ex ho-
minum voluntate, atque ex humano arbi-
trio rationem, & originem habeat sui.
 Præterea, ut seq. num. dicam, juxta Pe-
 tavium Apostolus verbo illo προορίζειν si-
 gnificat prædestinationem ad legem, atque
 Evangelium: quæ proculdubio est circa
 humanorum meritorum præscientiam: ita-
 que eodem verbo designatur sola gratuita
 prædestinatio. Neque contrarium evincunt
 verba

verba Act. iv. 27. cum referantur ad redemptionem humani generis sola Dei voluntate prædefinitam, non ad Judæorum, vel Gentilium nefarium facinus; ut vidimus lib. iv. cap. 7. Sed hæc perlevia sunt, & tam verbum, *ὀρίζειν* quam *προορίζειν* solam prædestinationem significare concedimus: sed Apostolus loquitur de prædestinatione *κατὰ πρόθεσιν secundum propositum*, versu præcedenti; & de ea, per quam *cujus vult miseretur, & quem vult inducit*, seq. cap. ix. v. 18.

II. Observat Petavius Apostolum in Epist. ad Romanos exemplo Jacob & Esau velle tantum ostendere vocationem ad legem, & Evangelicam gratiam, quæ utique est ex sola voluntate Dei. Sed minime sequitur, ex solo Dei proposito homines eliguntur ad gratiam: ergo & gratis prædestinantur ad gloriam: quemadmodum non sequitur, Judas electus est ad Apostolatam igitur est etiam prædestinatus ad regnum. Ita ratiocinatur lib. x. cap. 1. n. v.

Resp. lib. ix. cap. xii. n. 3. ait. Petavius: Quod ad Romanos scribens Apostolus breviter, accurateque verbis istis explicat: Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui. Hoc vero non minus in justitia, quam æterna gloria consistit. Et paucis interjectis, Elegisse Deum asserit suos, ut Sancti sint & immaculati; tum ut adoptivi sint per Christum filii, non qualicunque modo, sed ut perfectam in se Dei, ut Christi similitudinem referant. Id enim filiorum natura postulat, Quod Petavius probat non ex solo Augustino, sed luculentissimis Scripturis, & Veterum testimoniis: & concludit prædestinationem, de qua loquitur Apostolus, perinde Sanctitatem, & gratiam, ac salutem, & gloriam importare. Nam utraque nos Deo similes facit: utraque simul a massa damnata liberat. Hæc Petavius. Loquitur ergo Apostolus de Prædestinatione ad legem, & gratiam Evangelicam, & simul ad gloriam; & ex una infertur alia, non in singulis, qui credunt & vocantur, sed in his, qui sunt prædestinati conformes fieri imaginis filii Dei. In qua prædestinatione non comprehenditur Judas: & ideo non sequitur, Electus fuit ad Apostolatam; Ergo & ad regnum. In prædestinatione enim gratia, & æterna felicitas colligantur;

quoniam illa confertur electis ex certo Dei consilio, & proposito dandi æternam felicitatem. At proditoris Judæ vocatio nullum habuit ad æternam gloriam ex divino proposito ordinem, ac respectum; ut erudite Petavius sequenti n. iv.

III. Ex consuetudine, inquit, Scripturarum odium Esau nonnisi minorem significat dilectionem. Neque Dei propositum, quod commemoravit Apostolus, absoluto suffragatur decreto. Aliorsum enim trahuntur hæc verba etiam ab ipsomet Augustino lib. 1. q. 2. ad Simplic. antequam ad alteram descisceret opinionem. Explicandum est ergo Dei propositum cum prævisione voluntatis ejus, qui eligitur. Ita lib. x. cap. 1. n. vii.

Resp. Scripserat ibidem paullo ante Petavius: Ubi Jacob nullis suis meritis divinum illum favorem obtinuit, fratri ut suo anteponeretur: quo ex favore & gratia promissam Palæstinæ regionem pinguem, & uberrimam est adeptus: Esau vero nullis item meritis suis hoc infortunio percussus est, ut sterilem, & incultam solitudinem possideret. Sic & Judæorum olim populus nullis suis officiis hanc a Deo gratiam emeruit, ut legis, Sacramentorum, ac regni Dei compos & hæres esset. Igitur etiam si Esau, ac reprobi a Deo aliquo diligantur amore; nam & ipsis plurium gratiarum dona impertitur; etiam si dicas Esau probabiliter salvum cum Estio, Platelio, aliisque, parum id refert. Ratiocinatur Apostolus procedens de literalis sensu ad mysticum: Jacob nullis meritorum officiis electus fuit ad uberrimam regionem Palæstinæ: Nulla ergo prævisione meritorum prædestinantur electi ad cælestis Jerusalem possessionem, cujus typum gerebat terra Chanaan. Augustinum in libro primo ad Simplic. loqui de sola electione consequente demonstrat Petavius lib. ix. cap. xiv. probatque eo loco gratuitam prædestinationem magnopere adjuvari. Qua ergo fronte scribit Augustinum ob opinione, quam tenuerat, descivisse, notata in margine quæstione ad Simplic. 2. illa duplici electione, quam Petavius maxime probat lib. ix. cap. xii. n. vii. Græcorum Patrum, & Augustini ad Simplic. sensa explicantur. De Vasquesio hujus loci præsidium sibi advocante, Quid aliud (scribit Petavius citato cap. xiv. n. xi.) quam

nora expendisse verba illa Augustini, Vasquesium, aliosque putandum est? Vide num istorum albo sese præclarissimus Scriptor accenseat.

IV. Massam luti, ex qua figulus pro sua potestate fingit vasa honoris, & contumeliæ, Augustinus absoluti decreti propugnator accipit pro multitudine hominum peccato contaminata; sed ex adverso stat Chrysostomus homilia 16. in Epist. ad Rom. pag. 142. Hieronymus in Epist. 150. ad Hedibiam. Ita Commentor Ambrosii, Origenes, Tertullianus, Methodius, Theodoretus, & alii, qui, docent totum inter vasa discrimen petendum ex hominum voluntate. Ita lib. x. cap. 1. num. ix. & seq.

Resp. Affirmat Petavius lib. ix. cap. vi. n. 1. cum de gratia, vel electione, ac prædestinatione disputandum est majorem haberi rationem Latinorum Patrum, quam Græcorum, atque inter illos principem consensu Theologorum esse Augustinum, propterea quod hæresis Pelagiana magis aliquanto Latinam, quam Orientalem exercuit Ecclesiam, & adversus illam acerrime Augustinus pro Catholica Fide pugnavit. Cur ergo Augustino ceteros præfert? cap. xvi. num. 11. ait Hieronymus in Epist. ad Hedibiam *Apostoli verba minus commode interpretatum*. Sed manifestum est loqui Hieronymum de electione consequente, & de prædestinatione quæ liberum servat arbitrium. Eodem cap. num. 1. demonstrat Petavius Ambrosium sententiæ Augustini minime refragari; quod eodem momento Deus prædestinatos elegerit, & decreverit pro meritorum magnitudine majorem, minoremve mercedem. Addit, quod eruditis omnibus compertum est, præcitatos Commentarios non esse Ambrosii. Divum Joannem Chrysostomum nobis adversari revera arbitratur Petavius: sed tamen hunc aliosque debemus accipere de electione, qua unus præ alio assumitur, præsertim cum Chrysostomus rejiciat scientiam, quam vocant conditionatam; auctore ipso Petavio cap. 111. num. ix. Sed de Patrum cum Augustino consensu dixi superiori cap. vii.

V. Quæ scribit Apostolus ad Ephes. i. v. 4. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti, & immaculati*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

in conspectu ejus in caritate; Augustinus ad prædestinationem retulit. Sed Paulus de sola electione intelligendus est, quam ipse declarat, dicens, *ut essemus Sancti*; quod facit & in cap. 8. ad Romanos scribens: *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*: quæ verba de sola electione ad fidem prolata frustra pro absoluto decreto, quo & gratia, & gloria neuntur, solent obtendi. Ita lib. x. cap. 1. n. xiv.

Resp. Hæc sunt verba Petavii lib. ix. cap. xii. n. 3. *Hinc ab eodem Apostolo scriptum est alibi*: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti, & immaculati in conspectu ejus in caritate: *Mox vero*: Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ. *Elegisse Deum asserit suos, ut Sancti sine, & immaculati: tum ut adoptivi sint per Christum filii, non qualicunque modo, sed ut perfectam in se Dei, ac Christi similitudinem referant*. Id enim filiorum natura postulat. . . . Joannes vero perfectam cum Deo similitudinem (quam filiorum naturam, conditionemque propriam esse dixi) sic in futura vita pollicetur, ut in hac interim esse nos Dei filios asseveret. *Carissimi, nunc filii Dei sumus; & nondum apparuit quod erimus. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est*. Hactenus Petavius. Itaque electio, de qua Apostolus ad Ephes. i. & ad Rom. viii. ex mente Petavii est gratuita: Hæc electio est ad perfectam Christi similitudinem, quam nobis Joannes pollicetur in futura vita: Ergo electio ad perfectam similitudinem Christi in futura vita obtinendam est gratuita.

VI. Apostolus electionem refert ad incomprehensibilia judicia Dei, ad Rom. xi. 33. Electio autem ad gloriam non spectat ad incomprehensibilia judicia Dei, in Scripturis enim Deus patefecit, quod pro eo, ac quisque gessit in corpore recepturus est in judicio. Igitur de electione ad fidem, & ad Christi notitiam intelligendus est S. Paulus: nam hujus electionis causa nemini comperta est.

Resp. Hæc habet Petavius lib. ix. cap. viii. num. iv. *Sit enim verior illa sententia, quæ Deum mortales omnes salvos esse velle*
A a a

velle definit, ex eoque decreto sufficientem omnibus ad illam adipiscendam vim, & auxilium sufficere: postea, ut quisque concessis sibi adjumentis uti voluerit, aut noluerit, ita eligi, vel reprobari; tum profecto si quis iniquum id esse Dei arbitrium caussari vellet, non exceptione, ac perscriptione illa summovendus esset adversarius, qua usus est Apostolus, nec arcanorum Dei judiciorum altitudo commovenda; sed recta, & facilis esset illa defensio, ac communibus hominum sensibus aptior; ideo justam esse Dei in utramque partem sententiam, quod & illos qui invitati paruerint ad caeleste convivium admiserit, & eos qui perinde vocati renuerint excludendos censuerit. Salvatur ergo in Augustiniana Sententia, auctore Petavio, arcanorum judiciorum impenetrabilis altitudo. Vide cap. viii. in Resp. ad iv.

VII. Universæ viæ Domini sunt, ut habetur in Ps. 24. *misericordia, & veritas*. Ubi de misericordia agitur, non est locus inquisitioni meritorum, nec repetuntur rationes; quod ex Sacris literis accepimus pertinere ad vocationem, & gratiam: sed vicissim Scripturæ ipsæ nos docent, gloriam meritis Sanctorum ex justitia deberi. Id nos admonet Paulus 2. ad Corinth. 9. & 2. ad Timot. 4. Id Parabolæ patrisfamilias conducentis operarios in vineam, & illius, qui peregre abiturus pecuniam servis distribuit. Id forma judicii a Matthæo cap. xxv. descripta, & alia fere innumera, quæ studiose collegit Lessius. Ita lib. x. cap. 11.

Resp. Legimus apud Petavium lib. ix. cap. xii. num. 2. Deum itaque putandum est selectis illis, & eximiis, quos ex insecta primæ parentis scelere massa liberavit, æternam salutem haud absolute destinasse; sed modo quodam, ac via comparandam. Non enim gratis, ac tamquam liberale aliquod munus hanc illi decrevit dare; sed ut bravium, ac merces bonorum esset operum iis, quibus per ætatem sic assequi liceret. Nam de parvulis, quos ante usum rationis.

Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo,

aliter existimandum est. Docet consequenter per Augustinum gloriam esse coronam justitiæ, & tamen prædestinationem ad glo-

riam Dei esse ex beneplacito; quoniam divina voluntas non est de salute electorum simpliciter, sed simul, & pro indiviso gloriam, & gratiam dare constituit, ita ut adjumentorum series, quibus ad merita & Sanctitatem adducimur, nobis ex divino proposito conferantur. Addit n. vi. adversarios nostros in quadam latebra captionis versari, & gratuiti vocabulum ab objecto ad Deum agentem transferre. Quare ambæ viæ Domini, misericordia & veritas, in Augustiniana doctrina late patent; & aurea quadam catena beneficia connectuntur misericordiæ, & retributiones justitiæ. Misericordia Domini est, quod nulla ex nobis occasione captata aliquos eligat, & omnem seriem præparet adjumentorum: justitia vero quod meritis vitam æternam rependat. Sed de his actum a nobis quinto Capite. Transit deinde Petavius ad probandam generalem in Deo voluntatem salvandi omnes, & Salvatoris nostri pro singulis hominibus mortem: quæ duo nos absque præjudicio gratiæ prædestinationis fatemur esse certissima.

Prætermittendum non est Augustini a veteribus Patribus dissonantiam objectasse primum Semipelagianos, deinde eam asseruisse in Annalibus Belgicis Hugonem Grotium, & lib. vii. Historiæ Pelagianæ Gerardum Vossium, postea solemnissimum incentorem Joannem Launojum. At omnium jacula retundit ipsemet Augustinus in lib. de Prædest. SS. cap. xiv. & cuique horum respondet in vulgatissimo Epigrammate beatus Prosper.

Te stylus iste

Conficit, & verbis perderis ipse tuis.

SCHOLIION.

„Dionysio Petavio, viro Societatis Jesu doctissimo, non uno nomine gratias refero. Principio enim fatetur „Augustino, ubi agitur de Prædestinatione, & de Gratia, majorem, quam ceteris Patribus deferendam esse auctoritatem. Tametsi supra num. 6. ejusdem „Petavii sensum exposui; præstat tamen „in præsentia illius verba subjicere. Igitur lib. 9. de Prædest. cap. 6. num. 1. „ita vir eloquentissimus scribit: Cum de gra-

„ gratia, vel electione, ac prædestinatione
 „ disputandum est, minor haberi solet anti-
 „ quorum Patrum ratio, qui ante Pelagia-
 „ nam ortam heresim extiterunt, quam eorum,
 „ qui postea sunt secuti. Latinorum vero
 „ multo major, quam Græcorum, etiam hæ-
 „ resi illa posteriorum; propterea quod magis
 „ aliquanto Latinam Ecclesiam, quam Orien-
 „ talem exercuit heresis Pelagiana, quæ iis
 „ de rebus altercandi occasionem præbuit, sic
 „ ut Græci plerique intima Pelagianorum
 „ dogmata, vel ignorarint funditus, vel mi-
 „ nus accurate perspexerint. Omnium vero
 „ Latinorum, quorum in hac controversia
 „ majorem dixi auctoritatem, princeps est,
 „ consensu Theologorum, Augustinus: cujus
 „ de gratia sententiam, quotquot deinde con-
 „ secuti sunt Patres, ac Doctores; tum vero
 „ Ecclesiæ Romanæ Præsules, Præsulumque
 „ conventus aliorum, ratam & catholicam
 „ esse judicarunt; ut hoc satis magnum pu-
 „ tarent veritatis argumentum, quod ab Au-
 „ gustino positum, ac decretum esse constaret.
 „ Paucos duntaxat recentiores excipio, qui in
 „ electione potissimum ad gloriam, vel præ-
 „ destinatione pertractanda, ultro se ab Au-
 „ gustini opinione discessisse profitentur: ut
 „ præ ceteris Ambrosius Catharinus, ac non-
 „ nulli de Scholasticis Theologis fecerunt.
 „ Alii porro ne tantum a se pondus auctori-
 „ tatis abjudicarent, Augustinum quoquo mo-
 „ do trahere in partes suas conati sunt, &
 „ contra quam omnis retro antiquitas insti-
 „ tuit, illius interpretari sententiam, quod
 „ inter alios aggressus est Gabriel Vasquez;
 „ qui duo quædam scribit adversus omnia
 „ Augustini testimonia, quæ ad prædestina-
 „ tionem gloriæ sine operum præfensione com-
 „ probandam afferri vulgo solent: Alterum
 „ prædestinationis vocabulum ab Augustino ad
 „ solam gratiam restringi, quem errorem su-
 „ pra capite primo consutavimus. Alterum
 „ nunquam Augustinum adversus Pelagianos,
 „ vel eorum reliquias de electione, vel præ-
 „ destinatione ad gloriam, sed ad gratiam
 „ tantummodo disputasse: hanc vero postero-
 „ rem constat soli Dei bonitati sine ullis me-
 „ ritis adscribendam: priorem autem ad bo-
 „ norum operum merita comparari: ut quem-
 „ admodum Deus in fine gloriam propter
 „ merita redditurus est; sic ex æterno ad ea-
 „ dem futura merita respiciens gloriam decernat.
 „ Hactenus Petavius; qui adversus Vas-

„ quesium, & Lessium doctrinam Augusti-
 „ ni explicat, vindicat, corroborat usque ad
 „ caput decimum sextum. Ex his vero duo
 „ apertissima corollaria inferuntur: unum
 „ quidem, Petavium, dum proximo lib. x.
 „ demonstrare nititur prædestinationem ad
 „ gloriam fieri ex meritorum cujusque præ-
 „ scientia, pugnare, ipsomet judice, adver-
 „ sus majorem auctoritatem, quam esse
 „ auctoritatem Augustini tam diserte fate-
 „ tur. Alterum, eodem Petavio assertore,
 „ illos, qui Augustinum putant de præde-
 „ stinatione ad gratiam, non autem de præ-
 „ destinatione ad gloriam, contra Pelagia-
 „ nos, eorumque reliquias disputasse, evi-
 „ denter decipi. Imo initio quoque libri x.
 „ non solum ait Augustini doctrinam esse
 „ hujusmodi, ut eam tuto Catholicus quis-
 „ que possit amplecti, eamque a multis hæ-
 „ tenus defensam, atque etiam hodie summa
 „ cum doctrinæ, ac pietatis commendatione
 „ defendi; verum & de iis, qui in senten-
 „ tiam oppositam trahere Augustinum co-
 „ nantur, ait: Ne illius opinionis desertores
 „ haberentur, maluerunt interpretes esse non
 „ boni, ut eo invito, ac repugnanti opinio-
 „ nem alteram inducerent.

„ Ceterum non desunt e Societate Jesu
 „ Theologi gravissimi, qui prædestinationem
 „ ad gloriam ante meritorum cujusque ele-
 „ ctionem præfensionem fieri demonstrant. Ete-
 „ nim Venerabilis Bellarminus lib. 2. de
 „ Gratia, & libero arbitrio cap. 10. proli-
 „ xe, luculenterque, evincit prædestinationis
 „ nullam esse causam in nobis, in eadem
 „ quæstione versatus usque ad proximum
 „ caput 16. & aperte capite 15. declarans,
 „ non solum ad gratiam efficacem, sed etiam
 „ ad gloriam gratis homines eligi. Suarez
 „ etiam lib. 2. de causa Prædestinat. cap.
 „ 23. quæstione accurate explicata, inquit:
 „ Dico ergo primo, Prædestinatio non habet
 „ causam, vel rationem ex parte prædestina-
 „ ti, non solum quoad decretum dandi illi
 „ primam vocationem congruam; verum etiam
 „ nec quoad decretum efficax dandi ei felici-
 „ tatem, & salutem æternam. Addit Sua-
 „ resius paullo post positionem hanc alte-
 „ ram: Dico secundo ex parte prædestinati
 „ nullam dari causam prædestinationis quan-
 „ tum ad æternam prædestinationem ad glo-
 „ riam, vel ad perseverantiam, vel ad gra-
 „ tiam sanctificantem, vel ad bonos actus

„ *supernaturales, etiam si talium effectuum, ut*
 „ *in tempore dantur, possit dari aliqua caus-*
 „ *sa, vel ratio ex parte hominis.* Obiter ta-
 „ men notandum est, Suarezium, ac Bel-
 „ larminum, dum gratis homines ad glo-
 „ riam prædestinari docent, non rejicere
 „ scientiam Molinisticam, quam Scholastici
 „ *Mediam* vocant: siquidem docent Deum
 „ prædilectione quidem sua efficaciter, &
 „ absolute aliquos ad gloriam prædestinare,
 „ sed post prævisum liberum voluntatis
 „ consensum gratiæ excitanti, qui liber
 „ consensus licet prærequiratur Medistarum
 „ sententia, ne efficax divinæ voluntatis
 „ decretum inferat antecedentem, atque
 „ ineluctabilem necessitatem, non est ta-
 „ men causa ejusdem decreti; quoniam ex
 „ eorum numero, quos prævidet gratiæ
 „ moventi assensuros, aliis decernat pro
 „ suo beneplacito conferre donum finalis
 „ perseverantiæ, & gloriam, aliis hanc de-
 „ negando, quos novit esse casuros. Quare
 „ inter scientiæ *Mediæ* defensores non de-
 „ sunt, qui prædestinationem propugnant,
 „ cujus ex parte prædestinatorum nulla sit
 „ causa. Sed Leonardus Lessius Præfat. in
 „ disput. de Prædestinat. illud quoque præ-
 „ sidium scientiæ conditionatæ repellit. Hac
 „ notatione præmissa, ad alios quosdam
 „ Societatis Jesu Scriptores revertimur. Nam
 „ Joannes Maldonatus in caput 6. Joannis
 „ scribit: *Augustinus, & qui ejus de Præ-*
 „ *destinatione sententiam sequuntur, in præ-*
 „ *destinationem referunt, hunc trahi, illum*
 „ *non trahi, quia hic prædestinatus fuerat,*
 „ *ille non fuerat.* Itaque non magis queren-
 „ dum esse, quare hic trahatur, ille non
 „ trahatur, quam quare hic prædestinatus
 „ fuerit, ille non fuerit. Nec enim ejus rei
 „ querendam esse causam, quæ præter divi-
 „ nam voluntatem causam nullam habet. In
 „ caput item quintum decimum, expendens
 „ ea Christi verba, *Non vos me elegistis,*
 „ *sed ego elegi vos.* Maldonatus hæc habet:
 „ *Augustinus hoc loco, & lib. de Prædesti-*
 „ *nat. SS. capite 17. & ubicumque hunc*
 „ *locum tractat, Prosper in libro contra Col-*
 „ *latorem, & in Comment. in Psalmum 131.*
 „ *Beda, & Latini fere omnes de prædesti-*
 „ *natione interpretantur, atque hinc probant*
 „ *nullam prædestinationis causam in nobis*
 „ *esse, quia si esset, nos ipsi priores elegis-*
 „ *semus.* Videtis, & Lorinum in caput 7.

„ Eccles. v. 14. atque in caput 13. Actuum
 „ Apost. versu 48. Riberam in cap. 1. Ma-
 „ lach. versu 2. Pererius insuper in caput
 „ 25. Geneseos ait: *Paulus cognovit, &*
 „ *pro vero, & certo tradidit, gratuitam ele-*
 „ *ctionem Jacob fuisse figuram gratuitæ ele-*
 „ *ctionis tam ipsius, quam aliorum omnium*
 „ *prædestinatorum ad vitam eternam.* De-
 „ mum, neque enim singulos comme-
 „ morando Societatis Jesu Theologos lon-
 „ gior ero, Gregorius de Valentia disput. 1.
 „ de Prædestinat. quæstione 23. contendit
 „ eodem prorsus instanti, spectata etiam
 „ ratione nostra fieri prædestinationem ad
 „ gloriam simul & ad gratiam, ideoque præ-
 „ scientiam bonorum operum excitante, ac
 „ præveniente gratia patratorum non esse
 „ causam prædestinationis, sive electionis
 „ ad gloriam.

„ Quamvis autem Honoratus Tournely
 „ q. 22. de Deo & Divinis Attributis art.
 „ 2. conclus. 4. putet Gregorium de Va-
 „ lentia difficultatem effugere, non solve-
 „ re, propterea quod *nostro concipiendi modo*
 „ *inter finem, & mediæ, inter præmium,*
 „ *& merita quidam est ordo prioritatis:* at-
 „ tamen nulla, spectata quoque intentione
 „ nostra, apparet contradictio, ut Deus
 „ priori instanti decernat electis conferre
 „ simul gloriam, & gratiam, qua possit
 „ ei cooperando ipsam gloriam promereri
 „ atque ad illam, quam Deus vult merce-
 „ dem esse, & coronam justitiæ, perveni-
 „ re: idque decernat pro beneplacito vo-
 „ luntatis suæ, ante præscientiam merito-
 „ rum, quæ comparari debent auxilio gra-
 „ tiæ. Cujus rei hæc est ratio, quod in
 „ sensu Gregorii de Valentia non absolute
 „ Deus ad gloriam prædestinavit, sed ad
 „ gloriam modo quodam, & via comparan-
 „ dam, scilicet, parvulis per sacramentum
 „ regenerationis, adultis per opera merito-
 „ ria. Quare ait Petavius lib. 9. superius
 „ citato cap. 12. n. 2. locum hic non ha-
 „ bere quorundam Theologorum nimis
 „ enucleatam, & subtilem inquisitionem,
 „ prius ne natura, & cogitatione nostra
 „ Deus electorum gloriam, quam eorum
 „ merita, sive, ut vocant, *mediæ*, sibi
 „ proposuerit. Ac Petavius id hac elidit
 „ ratione: *Verum ut ita res se habeat, cum*
 „ *per se, & absolute quippiam, velut finis*
 „ *objicitur: tamen cum idem certo modo as-*
 „ *fectus,*

„fectus, & aliqua conditione, & forma
 „circumscriptus est, quæ a meritis, & ope-
 „ribus separari non potest; hæc ipsa necesse
 „est in illo pariter includi, atque concipi.
 „Itaque nec opera prius, ac merita, quam
 „iis debitam gloriam, obicit sibi divina
 „prædestinatio; neque gloriam ante merita;
 „sed utrumque simul, ac pro indiviso, qua-
 „tenus gloriam non simpliciter, ut dixi,
 „sed velut premium dare constituit. At-
 „que hæc pro sententia Gregorii de
 „Valentia, non pro nostra, ex Petavio
 „produimus. Nos enim probabilius exi-
 „stimamus, prius finem, quam media a
 „Deo sua prædestinatione decerni, etsi
 „finis assecutio conditione sit circumscripta,
 „propterea quod media illa multiplicis
 „generis sunt, ac parvuli sine usu liberi
 „arbitrii, adulti vel per innocentiam,
 „vel per conversionem, vel per marty-
 „rium, cuncti vero per domum perseve-
 „rantia consequuntur beatitudinem. Igi-
 „tur in illo simplici, & indiviso, ut a no-
 „bis concipitur, divinæ prædestinationis
 „actu solam percipimus præparationem
 „gloriæ, ac perseverantiæ finalis: Cetera,
 „quæ diversa sunt, & unum electorum
 „fecerunt ab alio, modulo perceptionis
 „nostræ, consequuntur ad priorem illum
 „divini beneplaciti actum. Vide supra
 „cap. 8.

„Demum Petavius cap. 12. de quo
 „paullo supra num. 8. & 9. docet dupli-
 „cem esse electionem, alteram anteceden-
 „tem, consequentem alteram. Prior est
 „electio gratiæ, quæ ex nulla meritorum
 „præscientia oritur, de qua S. P. Augu-
 „stinus lib. 5. contra Julianum cap. 3. &
 „de prædestinat. SS. cap. 18. ubi hanc
 „electionem gratiæ explicat exemplo Ja-
 „cob, & Esau, allato ab Apostolo ad
 „Rom. 9. 11. Appellatur hæc Electio
 „gratiæ, quoniam Deus nullum elegit di-
 „gnum, sed eligendo fecit dignum: quo-
 „niam elegit non electione meritorum, sed
 „liberalitate donorum. Electio Consequens
 „illa est, qua ex bonis operibus justifica-
 „tus eligitur ad salutem. De hac electio-
 „ne S. P. lib. 1. ad Simplic. q. 2. inquit,
 „Non tamen electio præcedit justificationem,
 „sed electionem justificatio. Utramque ele-
 „ctionem paucis verbis idem S. Pater de-
 „clarat de prædest. SS. cap. 17. ubi expo-

„nens verba Christi Jo. 15. Non vos me
 „elegistis, sed ego elegi vos, inquit: In-
 „telligamus ego vocationem, qua fiunt ele-
 „cti, non qui eliguntur qui crediderunt,
 „sed qui eliguntur ut credant; & post pau-
 „ca: Elegit ergo eos de mundo, cum hic
 „ageret in carne, sed jam electos in seipso
 „ante mundi constitutionem. Hac duplici
 „electione supposita, ex Petavio, quæ
 „Petavius contra Augustinum opponit,
 „eliduntur, & exsufflantur. Vide supra
 „cap. 6. in solut. object.

CAPUT X.

Christi merita nostræ prædestinationis
 esse causam.

SALVARI omnes prædestinatos beneficio
 mortis Christi nemo Catholicorum in-
 dubium vertit. Solus enim propter salutem
 nostram Crucis patibulum subiit.

Eripiens quidquid veteris migraverat
 hostis

In jus, per nostrum facinus, cum semi-
 na prima

Preceptum solvens culpa nos perpetuo
 vinxit.

Inquit Carmine xvi. Apollinaris Sido-
 nius. Illud tantum quaeritur, an Electio-
 nis Sanctorum merita Christi causa fue-
 rint, an vero illam sint subsecuta, ut di-
 ximus de illorum auxiliorum complexu,
 quibus pervenitur ad gloriam, & quæ caus-
 sa sunt meritorum, sed electionem, ac
 propositum Dei consequuntur.

PROPOSITIO: Fit ex Christi meritis
 prædestinatorum electio.

Tradit hanc propositionem Apostolus,
 qui in Epist. ad Ephes. cap. 1. ait: Be-
 nedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu
 Christi, qui benedixit nos in omni benedictio-
 ne spiritali in caelestibus, sicut elegit nos in
 ipso ante mundi constitutionem, ut essemus
 Sancti, & immaculati in conspectu ejus in
 caritate. Qui prædestinavit nos in adoptionem
 filiorum per Jesum Christum, in ipsum, se-
 cundum propositum voluntatis suæ. Constat
 etiam ratione: nam Christus nobis prome-
 ruit omnes prædestinationis effectus, idest
 gratiam, justificationem, ac finalem perse-

verantiam, dicente eodem Apostolo: *Creati sumus in Christo in operibus bonis, ut in illis ambulemus.*

Opp. 1. Ipse Salvator est prædestinationis nostræ exemplar, lumenque præclarissimum, ex Augustino cap. xv. de Prædest. SS. Sed prædestinatio Christi est omnino gratuita & respectu sui ipsius, & respectu alterius: Ergo & nostra.

Resp. dist. majorem. Prædestinatio Christi est exemplar prædestinationis nostræ, ita ut ille sit mediator Dei, & hominum, primogenitus prædestinatorum, & Caput Ecclesiæ, nos vero filii adoptivi, palmites, & membra; conc. Ita ut pares simus dignitate, neque nos ab illo redemptionem, gratiam, ac spiritualem vitam participemus, nego. Sed vide cap. vi. arg. ult.

Opp. 2. Mors Christi, & meritum ipsius medium est, quo salutem consequimur: Sed, ut dictum supra, Deus, ratione saltem nostra, prius vult finem, quam media: Voluit ergo prius salutem hominum, quam mortem Christi, & consequenter hæc nequit esse prædestinationis nostræ causa, ac motivum.

Resp. Principio Deum prædestinasse numerum Electorum etiam permanente statu innocentiae ut scribit S.P. lib. xiv. de Civit. Dei cap. x. Deinde quantum spectat ad creaturam innocentem, quoniam hæc indigebat sola gratia versatili, decretum tulit Angelos, hominesque salvandi conditionatum, non efficax. Ad hæc cum prius vellet ostendere quid posset liberum arbitrium, deinde beneficium gratiæ suæ; permisit innocentem creaturam delinquere. Definivit postmodum Incarnationem æterni Verbi ad reparandum humanum genus, oblatumque pretium mortis suæ pro universorum redemptione suscepit. Voluit denique ex redemptis hominibus, & in jus hæreditatis misericorditer restitutis, instaurare numerum prædestinatorum, a quo per liberum arbitrium homo prævaricator exciderat: atque ut superabundaret gratia ubi abundavit delictum, non solum voluit quod possint omnes salvari, sed certos statuit liberandos a perditione, quibus beneficia specialissima præparavit. Ita mors Christi, ejusque meritum est causa nostræ prædestinationis, non quidem quatenus Deus determinavit numerum Electorum, sed quatenus hunc numerum ex ho-

minibus a Christo redemptis voluit efficaciter instaurare. Igitur distinguo consequens: Deus prius voluit mortem Christi, quam numerum prædestinatorum, nego consequentiam: quam instauracionem hujus numeri, concedo.

Resp. 2. Deum voluisse hominum redemptionem, & propter hanc decrevisse Incarnationem Verbi: deinde vero ex redemptis hominibus aliquos prædestinasse, & intuitu passionis Christi his auxilia efficacia præparavisse. Habent ergo Christi merita rationem medii, si comparentur ad redemptionem humani generis: & rationem causæ, si referantur ad absolutam electionem aliquorum ex numero Redemptorum.

C A P U T XI.

De Sanctorum pro Electis intercessione.

QUæritur nunc utrum Sanctorum precibus prædestinati juvari possint, non quantum ad divinum propositum, sed quantum spectat ad consecutionem salutis.

PROPOSITIO: Utiles sunt prædestinatis Orationes Sanctorum.

Id cum Scripturis, tum exemplis probatur. Scripturis quidem; nam in Canonica Epistola Jacobi legimus: *Orate pro invicem ut salvemini.* Exemplis autem; nam propter orationes beati Stephani Saulus Ecclesiæ persecutor in vas Electionis, Fideique Præconem, & propter lacrymas, precesque piissimæ Matris Monicæ S. Pater Augustinus de servitute Babylonis in civem fidelissimum supernæ civitatis Jerusalem, vocati sunt. Hæc vero non ita dicta sint, quasi orationes Sanctorum promereantur nobis omnes omnino prædestinationis effectus; quandoquidem & ipsa Oratio Sanctorum inter istiusmodi effectus connumeratur, quatenus e. g. ex proposito salvandi Saulum & Augustinum, decrevit Deus ut pro illo positis genibus clamaret beatissimus Protomartyr; pro isto piissima parens assiduis fleatibus ingemisceret.

Ob. 1. Oratio SS. vel est pro aliquo particulari, vel pro omnibus in communi, vel pro aliquo indeterminate. At nullo ex his modis confert ad nostram prædestinationem. Ergo &c. Prob. min. nam cur Deus in par-

particulari hunc, non illum trahat, nullam habet causam, nisi voluntatis suae beneplacitum: ideoque oratio Sanctorum pro aliquo in particulari inutilis est, & frustranea. Rursus frustranea est, & inutilis pro omnibus in communi, cum non salventur omnes, sed plurimi reprohentur; quod spectare ad perfectionem universi, multi Theologi affirmant. Postremo oratio pro aliquo indeterminate nullam requirit efficacem intentionem conferendi gloriam. Igitur &c.

Resp. Juvari orationibus Sanctorum praedestinationem nostram, non quod per eam divinum immutari possit decretum: sed quoniam praedefinita est tamquam medium, quo comparatur praedestinationis effectus, scilicet detestatio peccatorum, justificatio, ac finalis perseverantia. Sive ergo pro aliquo in particulari, sive indeterminate Sancti orent, atque intercedant, non agunt frustraneae, est enim illorum oratio, non ad divinum propositum ordinata, sed ad consecutionem finis, quem Deus mediis causis obtinendum esse decrevit.

Opp. 2. Illud, quo posito, vel non posito sequitur nihilominus effectus, nihil confert ad eundem effectum. Sed praedestinatio consequitur effectum suum, sive Sancti pro nobis orent, sive non orent, quippe quae impediri nullatenus potest. Ergo &c.

Resp. Divinam praedestinationem esse quidem infallibilem, neque impediri posse; quia procudubio evenit in tempore quod definivit Deus ab aeterno: sed evenit eo modo, quo Deus ipse disposuit, & mediis causis secundis, idest, Sanctorum intercessionibus, rectisque ipsorum praedestinatorum operibus.

Opp. ultimo. Electio e. g. Augustini praecessit praevisionem lacrymarum, & orationum pie Matris Monicae, alias non fuisset electio gratuita. Igitur licet Monica non orasset, Augustinus salutem, & gloriam consequutus fuisset.

Resp. dist. ant. Electio Augustini praecessit praevisionem precum, ac gemituum Monicae, ordine intentionis conc. ordine executionis, nego: Si aliqui nondum sunt vocati (inquit S. Pater de Dono Persev. cap. 2.) pro eis oremus, ut vocentur. Fortassis enim sic praedestinati sunt, ut nostris

orationibus, & accipiant gratiam, & efficiantur electi. Erat ergo ita praedestinatus Augustinus, ut orante ac flente uberrimis lacrymis pia Matre gratiam consequeretur, & beatissimi Ambrosii cederet hortationibus.

CAPUT XII.

Effectus praedestinationis connumerantur.

Praedestinationis effectus sunt beneficia, quae Deus optimus maximus confert Electis ex efficaci intentione, illos ad vitam aeternam perducendi. Ut vero aliquod donum dicatur effectus praedestinationis, tria requiruntur; ac primum, quod bonum sit, & Deo auctore efficiatur; nam moralis malitia, cum sit aversio a Deo, nequit ad vitam aeternam suapte natura ordinari. Necesse est deinde, ut proficiatur ex intentione conferendi gloriam: siquidem quaecunque medium ad finem referri debet; ideoque gratiarum munera, quantumvis praecleara, collata reprobis non sunt appellanda effectus praedestinationis ad gloriam. Requiritur denique, ut cum effectu ad gloriam perducatur: est enim praedestinatio preparatio mediorum, quibus certissime liberantur. Sequentibus autem positionibus quinam sint huiusmodi effectus demonstrabo.

PROPOSITIO I. Effectus praedestinationis primarii sunt Vocatio, Justificatio, & Glorificatio.

Apostolus ad Rom. viii. 30. ait: Quos autem praedestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit. Haec omnia a divina praedestinatione, tanquam a causa oriuntur; Ergo sunt ejusdem praedestinationis effectus. Prob. mi. etenim, ut nuper dicebamus, praedestinatio est preparatio auxiliorum, quae certam trahunt eorum, qui eliguntur, liberationem. At glorificatio a corporis, animique miseriis perpetuo liberat: vocatio autem, & justificatio ipsam glorificationem praecedunt. Hinc beatissimus Pater pauperum Thomas a Villanova Conc. 3. de S. Jo. Bapt. docet, Catena, indissolubili haec omnia ex prima illa origine gratuita emanare.

Opp. 1. Vocatio, & justificatio conferuntur saepenumero etiam reprobis: impium enim est, damnatumque Calvinia-

num

num dogma, nunquam dari reprobos vere justos.

Resp. dist. propositionem: Deus impertitur gratiam vocationis, & justificationis etiam reprobis, ex efficaci intentione hos perducendi ad gloriæ consecutionem, nego. Ex voluntate, qua vult hos quoque credere, obtemperare vocanti, atque ad tempus servare justitiam, deferendos tamen justissimo Dei judicio, nec finaliter perseveraturos, concedo. Jam diximus requiri ad prædestinationis effectum, ut descendat ex efficaci divinæ voluntatis proposito largiendi beatitudinem, quod sane propositum ad nullum reprobum attinet.

Rursus objicies. Deferunt aliquando prædestinati vocationem, excidunt a justitia, & etiam in Apostasiæ crimen prolabuntur; quomodo erit ergo in his gratia, quam conculant ac poterunt, medium ad beatitudinem obtinendam?

Resp. Etiam. Reviviscunt enim præcedentia merita per subsequentem poenitentiam, atque ex recordatione prioris vocationis magis Electus trahitur ad assentiendum præsentem: ex præterito etiam lapsu timorem, & humilitatem concipit: resipiscens majorem erga se Liberatoris misericordiam experitur: conteritur animo quod fuerit quidem immemor beneficii: gratificantem sibi diligit vehementius: atque verba Davidis repetit: *Præquam humiliarer, ego deliqui: propterea eloquium tuum custodivi.* Pl. cxviii. vers. 67.

Tertio sic argumentaberis: Glorificatio non est medium, sed finis: non est ergo prædestinationis effectus.

Resp. effectum prædestinationis esse quodcumque beneficium eo fine collatum, ut electi a massa perditionis liberentur, sive liberentur per modum medii, sive per modum termini. Quare glorificatio, qua Electi ab illa massa penitus subtrahuntur, non solum prædestinationis effectus est, sed etiam maximus, ac præcipuus.

Denique oppones: Gratia collata Adam in statu Innocentiæ, quamquam restituta per ejus poenitentiam, non fuit effectus prædestinationis Adami: Igitur neque prædestinationis effectus erit gratia, quam alii Electi receperunt; perdiderunt autem propter culpam, tamen superveniente poeni-

tentia reviviscat.

Resp. conc. ant. nego conf. Gratia enim, & reliqua dona status originalis innocentiae nequaquam provenerunt ex intentione efficaci largiendi gloriæ; hæc enim efficax intentio originalem noxam supponit, ut ubi abundavit delictum, ibi superabundet & gratia.

PROPOSITIO II. Substantia quoque prædestinati, aliaque naturalia dona inter prædestinationis effectus possunt aliquo sensu connumerari.

Hanc conclusionem ita temperandam esse putamus; quoniam si substantia prædestinati spectetur absolute, nimirum, ut pendet a solo creationis decreto, certum est non esse prædestinationis effectum; quippe decretum creandi homines præcedit ratione nostra præscientiam originalis peccati; ideoque in hac parte nos consentimus Vasquesio, ceterisque Societatis Jesu Theologis. Itaque substantiam prædestinati dinumeramus inter effectus prædestinationis, in quantum servata misericorditer post peccatum præordinatur ad gloriæ. Substantia enim prædestinati servata est post originale peccatum propter merita Redemptoris. Ergo est prædestinationis effectus. Consequentia videtur evidens; nam si substantia prædestinati servata est non vi prioris decreti spectantis ad creationem, sed intuitu meritorum Christi, apparet posse & ipsam ad gloriæ efficaciter præordinari. Probatur ergo ant. Propter Adæ peccatum non solum expoliatum fuit humanum genus supernaturalibus donis, sed ulterius quoque promeruit, ut redigeretur in nihilum, ideoque beneficio misericordiæ præservatum est. Igitur propter Christi merita huic malo subventum est; unde Augustinus serm. 11. de Verbis Apost. c. 5. docet Electos per Jesum Christum esse creatos.

Opp. 1. Voluit Deus hominum redemptionem, & ejus causa Unigenitum Filium misit in mundum: præsupponitur ergo ad Christi merita substantia prædestinatorum, qui redimendi erant, & ex numero redemptorum præeligendi.

Resp. distinguendam esse ratione nostra duplicem in Deo voluntatem; unam redimendi humanum genus per Christi Incarnationem; alteram instaurandi numerum Ele-

Electorum ex hominibus per Christum redemptis. Falsum est igitur substantiam prædestinati servatam Christi merito non esse posteriorem Incarnatione, quatenus præordinatur ad numerum illum instaurandum. Quare dist. consequ. Substantia prædestinati præsupponitur ad Christi merita, idest, voluntas redimendi humanum genus antecedit ratione nostra decretum Incarnationis, concedo; voluntas implendi statutum prædestinatorum numerum, & quosdam præ ceteris ad hunc finem præordinandi præsupponitur ad Christi merita, nego. Vide cap. x. ad 2.

Opp. 2. Prædestinatio facta est post prævisionem originalis peccati. Atqui peccatum originale supponit substantiam prædestinati; Ergo substantia hæc præsupponitur ad prædestinationem.

Resp. dist. mi. Peccatum originale supponit substantiam prædestinati spectatam absolute, prout creata, & producta est, conc. Spectatam quatenus misericorditer præservata ordinatur ad instaurandum numerum Electorum, nego minorem.

Opp. 3. Si humana substantia modo explicato prædestinationis effectus est; erit etiam effectus prædestinationis substantia reproborum, quoniam & hæc meritis Christi servatur. Adde non posse numerari inter prædestinationis effectus quod est commune tam Electis, quam reprobis. Sed substantia etiam ut conservata post peccatum communis est tam Electis, quam reprobis. Ergo hæc numerari non potest inter prædestinationis effectus.

Resp. nego sequelam: & ad probat. dico esse quidem reproborum substantiam effectum meritorum Christi, nec tamen dici posse effectum prædestinationis: quia non omne beneficium meritis Christi collatum prædestinationis effectus est, sed illud quod habet conjunctum propositum conferendi etiam gloriam; ut diximus supra de vocatione, & justificatione. Quapropter illud etiam, quod Electis, reprobisque commune est, in illis, in quibus omnia ordinantur ad gloriam, censetur inter prædestinationis effecta: tametsi non est tale in filiis perditionis, & gehennæ, quibus non confertur eo fine, ut perducantur ad gloriam.

Quæ diximus de substantia prædestinati, valent etiam de naturalibus donis. Et si opponas istiusmodi dona minime pertinere

ad gloriam, quam supernaturalis gratiæ auxilio tantummodo comparamus; Respondeo utique naturalia, e. g. voluntas, liberum arbitrium, ingenium &c. se solis ad æternam salutem, imo ad fidei, aut cujusque meriti initium non sufficere; ut advesus dogmata Pelagiana quisque Catholicorum fatetur; ad illam tamen gloriam conducere virtute supernaturalium auxiliorum. Firmiter quippe tenendum est contra nefariam Calvinianorum hæresim etiam naturalem arbitrii facultatem active ad opera pietatis concurrere, dummodo gratiæ beneficio adjuvetur. Atque hoc duntaxat sensu naturales potentias inter effectus prædestinationis ad gloriam percensemus.

PROPOSITIO III. Etiam permissio peccati est aliquo pacto prædestinationis effectus.

Non loquimur de peccato finali, quod per poenitentiam non deletur, & sempiternam perditionem secum trahit; tale enim peccatum in prædestinatis nullum est, quibus paratum est perseverantiæ donum ex liberalitate Creatoris. Neque sermo est de effectu, qui immediate, & per se ad gloriam conferat, & quem consueverunt Scholastici appellare effectum *elicitum*; cum revera permissio peccati per se videatur magis poena, quam donum, neque ad comparandam beatitudinem immediate conducatur, sed de effectu remote, & mediate ad gloriam perducente, & quem dicunt Scholæ *imperatum*. Atque sic explicatam thesim demonstro 1. testimonio Apostoli dicentis ad Rom. vii. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt Sancti*. Quæ verba expendens Augustinus de Correp. & Grat. cap. 9. ait: *Diligentibus eum omnia cooperantur in bonum: usque adeo prorsus omnia, ut etiam si qui eorum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores*. Idem Augustinus lib. xiv. de Civit. Dei cap. 13. *Audeo dicere, inquit, superbis esse utile cadere in aliquod apertum, manifestumque peccatum, unde sibi displiceant qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando flevit, quam sibi placuit quando presumpsit. Hoc dicit & Sacer psalmus. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine. Si-*

militer beatus Gregorius lib. II. *Moralium* cap. 26. *Fit ut aliquando se hæc gratia utiliter subtrahat, & præsumenti, quantum infirmatur, ostendat: tunc enim vere cognoscimus bona nostra unde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia a nobis servari non possunt.* Ex his vero conficitur ratio Theologica. Quod ex divina ordinatione conducit ad bonum spirituale prædestinati, effectus est prædestinationis saltem imperatus: Permissio peccati ex divina ordinatione conducit ad spirituale bonum prædestinati, idest, ad humilitatem, & æquorem beneficiorum divinorum existimationem. Ergo permissio peccati est prædestinationis effectus saltem imperatus. Vide Prop. I. ad secundam objectionem.

Opp. 1. Permissio peccati non est Dei beneficium, non confertur ex meritis Christi, non est actus misericordiae largientis dona, sed opus justitiæ, aut punientis culpam, aut derelinquentis hominem in manu consilii sui, non denique liberalis distributio, sed æqua denegatio victricis gratiæ. Ergo non est cum prædestinationis effectibus dinumeranda.

Resp. permissionem peccati posse duplici ratione considerari, idest, in se, & prout divinæ providentiæ subest ordinationi. In se quidem spectata importat divinorum auxiliorum justam denegationem, & poena est hominis præsumptis, non gratia Domini liberantis: at in intentione illius, qui, ut ait Augustinus de *Correp. & Grat.* cap. x. *Melius judicavit de malis bona facere, quam mala nulla esse permittere,* habet & ipsa permissio peccati quamdam rationem beneficii, quatenus scilicet trahit ad majorem humilitatem, poenitentiam, sollicitudinem, & gloriam prædestinati. Distinguenda est ergo illa propositio. Permissio peccati non est beneficium &c. spectata in se, & solitarie, concedo: ut subest proposito, consilioque Liberatoris, nego antecedens.

Opp. 2. Prudens rerum universarum Provisor permittere non debet maximum malum, quale est peccatum, ex intentione largiendi majorem humilitatem, aut gradum gloriæ sublimiorem: quomodo non est sapientissimi Medici morbum permittere, ut conferat sanitatem ægroto. Nam infirmitas est animæ, & etiam deplorandus interitus, si mortali crimine maculatur.

Resp. Deum sapientissime peccata permittere, ut allequatur finem in quo magis magisque justitia, misericordia, atque incomprehensibilis providentiæ ratio deprehenditur. Vt enim in Sententia Adversariorum nostrorum vult Deus negativam reprobationem multorum ad manifestandam justitiæ rectitudinem erga reprobos, & amplitudinem misericordiae erga Electos: ita prudentissime peccatum permittit, ut demonstretur necessitas gratiæ, infirmitas arbitrii, poena superbiorum, virtus poenitentiae, misericordia Liberatoris, ac præmium denique humilitatis. Quæ licet comparanda non essent peccato, quod maximum malum est, si considerentur ratione sui, sunt tamen longe meliora si in his spectentur Redemptoris merita, & glorificationis majestas. Alioqui nunquam Deus permisisset peccata absque nota imprudentiæ; quod irreligiosum, horrendumque est cogitare. Ad exemplum vero Medici dico non permitti ab eo morbum, ut simpliciter conferat sanitatem; permitti tamen interdum, ut sanitatem conferat robustiorem. Atque consimili ratione non permittit Deus in prædestinato peccata, ut simpliciter eum iustificet; sed ut iustificet firmiori sanctificatione, in qua humilior perseveret. Præclare & considerate Bernardus in Psalm. 90. *Nonne cooperatur nobis ille casus in bonum, unde & humiliores efficimur, & cautiore?* At quæ hoc loco tractanda erant, absolvimus.

C A P U T XIII.

Quomodo Electorum prædestinatio fixa sit, certissima, & immutabilis.

DUobus modis considerari posse prædestinationem Sanctorum, hoc est, in intentione Dei, & in rerum executione, sæpe hoc eodem libro dictum est. Utroque modo spectatur, dum quæritur, sit ne infallibilis & certa: nimirum an talis sit comparate ad Deum eligentem, & ad hominem quoque libere præcepta observantem, ut æternam vitam consequi valeat.

PROPOSITIO Prædestinatio tam respectu Dei, quam hominum electorum est omnino immutabilis: ex parte tamen Dei certa est, ex parte hominum prorsus incerta.

Quan-

Quantum spectat ad primam partem probatur : Decreta Dei efficacia & absoluta sunt omnino immutabilia, non enim Deus voluntatem habet similem humanæ, quæ haud semel propositum mutat, neque volenti efficaciter salvum facere hominem resistit arbitrium. Ergo ex parte Dei prædestinatio immutabilis omnino est. Talem quoque esse respectu hominum, probatur; nam supposito divino decreto prædestinatus infallibiliter gloriam consequitur : Ergo prædestinatio etiam ex parte hominis prædestinati immutabilis dicenda est. Quomodo autem stet cum hac immutabilitate libertas humana, explicatum est libro quarto.

Secunda pars demonstratur : nam respectu Dei prædestinationem esse certam docet Apostolus 2. ad Tim. 11. 19. dicens : *Cognovit Dominus, qui sunt ejus.* Et Augustinus lib. de Corrept., & Grat. cap. 7. *Nemo eorum perit, quia non fallitur Deus.* Hominibus autem incertam esse colligitur ex Eccles. 1x. 1. *Nescit homo utrum amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta.* Ex Trident. Sess. 6. cap. 12. *Nemo, quandiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinæ prædestinationis mysterio usque adeo præsumere debet, ut certo statuatur se omnino esse in numero prædestinatorum.* Quæ sunt verba Augustini lib. de Corrept. & Grat. cap. 13. Accedit & congruens ratio : decebat enim hominibus talem spem futuræ felicitatis præcipi, quæ simul anxietatem, & timorem incuteret, ut cum metu, ac tremore salutem propriam operarentur, & gratiæ dona non superbiendo parvipenderent, sed extimescendo custodirent.

Objicies 1. Vulgatissimum est Augustinianum illud proloquium : *Si non es prædestinatus, fac ut prædestineris.* Serm. etiam 102. de Temp. ait S. P. *Utinam tam cito peccator homo resurgat ad penitentiam, quantum cito Deus vult definitam mutare sententiam.* Ecclesia pariter orat, ut liber vitæ prædestinatorum nomina adscripta retineat. Atqui ex his liquet prædestinationem esse mutabilem. Ergo, &c.

Resp. accipi prædestinationem dupliciter *adequate* secundum omnes effectus, qui catena quadam indissolubili in electis colligantur, ut sunt vocatio, fides, justificatio, incrementa virtutum, perseverantia, & corona : *inadequate*, secundum aliquos tan-

tum effectus, quos aliquando in prædestinato certum est deperdi atque intermitteri, ut justificatio, devotionis fervor, rigidusque modus vivendi. Itaque prædestinatio accepta *adequate*, ut effecta omnia complectitur, præsertim vero finalem perseverantiam, & retributionem mercedis, aut considerata in se, ut est Dei propositum, & firma, stabilisque voluntas ea omnia præordinans, immutabilis dicenda est : sumpta vero *inadequate*, nempe pro justificatione, sive effectum alio intermedio, est omnino mutabilis. Igitur dist. minorem : liquet prædestinationem esse mutabilem, quantum spectat ad effectum aliquem medium; idest ad justificationem, & opera prædestinati, concedo : quantum attinet ad divinum propositum, perseverantiam finalem, & gloriæ coronam, nego. Proloquium illud vulgare, *Si non es prædestinatus, fac ut prædestineris*, inter Augustiniana scripta non inveniri plures affirmant; & videtur derivatum ex consilii sententia Tract. 26. in Joannem, *Si non traheris, ora ut traharis.* Sermone quoque 102. de Tempore non esse Augustinianum scribit Estius. At dato, quod utrumque genuinum sit, dico prædestinationem illic sumi *inadequate*, pro justificationis gratia, aut pro signis prædestinationis, ut dixi cap. vii. ad 4. Eadem est ratio verborum Ambrosii dicentis; *Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris mutare delictum*, & orationis Ecclesiæ, in qua lusit operam nobilis quidam Orator. Nam hæc, & similia de prædestinationis effectum medio, aut de exterioribus signis sunt exponenda.

Resp. 2. Præfatas Sanctorum auctoritates explicandas esse de prædestinatione, non comparata ad efficacem Dei voluntatem, & absolutam beneplaciti sui præfinitionem, quæ immutabilis est, atque efficit reapse quicquid decernit, ac prædeterminat; sed de prædestinatione relate ad legem a Deo promulgatam, in qua statuitur peccatoribus, nisi resipiscant, sempiternum supplicium; sed penitentiam agentibus deletur damnationis chirographum, scelerumque poena remittitur. Quæ responsio longe faciliior est, & germanior.

Objicies 2. Prædestinatio idem est, ac liber vitæ, in quo Electi descripti sunt: Ab hoc vitæ libro deleri possunt Electi. Ergo

prædestinatio non est revera immutabilis. Probatur minor ex verbis Moysis ita Deum alloquentis Exodi xxxii. 31. 32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.*

Resp. nego minorem. Et ad probationem dico Sacrarum Scripturarum Interpretes verba Moysis non eodem modo explicare. Nam aliqui contendunt exponenda esse de libro vitæ temporalis, quomodo Num. xi. 15. *Obsecro, inquit idem Moyses, ut interficias me. Quare optabat potius mortem, quam videre divinam ultionem in populum, quem in manu forti eduxerat de Ægypto. At sunt qui etiam de libro prædestinatorum hæc acceperunt, dicentes Mosen rem petendo, quam noverat impossibilem, voluisse exprimere vehementissimum cordis sui desiderium de Hebræorum incolumitate, & salute.*

Ob. 3. Paulus ad Corinth. i. cap. 9. *Castigo, inquit, corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Potest ergo reprobari etiam Electus.*

Resp. Apostolum nomine reprobationis nequaquam intelligere Dei propositum, aut divinæ voluntatis actum, sed privationem gratiæ, ac reprobationis effectum, ut dictum est supra.

Ob. ultimo: Si prædestinatio esset immutabilis, qualiacunque forent opera prædestinati, hic semper salutem consequeretur; ideoque vulgato dilemmate uti posset vel sum prædestinatus, vel reprobus; Si prædestinatus, etiam si quodcunque crimen patraverit, salvus ero; Si autem reprobus, quid bonis operibus infudo?

Respondeo locum non habere præfatum dilemma, quoniam est quidem prædestinatio immutabilis: sed executioni mandanda liberis meritis prædestinati, ut dictum est cap. viii. in Resp. ad 3. Argumenta autem hæreticorum de certitudine justificationis, quæ possent adversus postremam thesionem afferri, excutienda sunt alibi. Sufficit nunc animadvertere, neminem scire certitudinem fide, cui non potest subesse falsum se gratiam Dei esse consecutum, ut definit Tridentinum Sess. 6. cap. 9. & loca quædam Apostoli, quibus abutuntur inimici veritatis, vividam spem, non certitu-

dinem, nisi moralem, manifestissime demonstrare.

C A P U T XIV.

Historiam hæresis Prædestinatianæ fabulam esse, cui fidem nullam debemus.

INter extremos circa Prædestinationem, & Gratiam errores connumerandi duo sunt, pelagianorum, & prædestinatianorum. Pelagiani asseriebant prædestinationem haberi ex prævisione operum moralium, & necessitatem gratiæ negabant; quam hæresim aliqui temperantes putarunt initium fidei esse ex nobis, atque hinc salutis primordia pendere, in ceteris supernaturalia auxilia minime denegantes. Hi sunt, quos ob doctrinæ cum Pelagii dogmatibus affinitatem Semipelagianos appellaverunt. Prædestinatiani e contra gratiam etiam victtricem, & prædestinationem secundum propositum gloriantur se cum Augustino defendere: quæ duo cum Semipelagiani admittere noluerint rejicientes Augustinianam doctrinam, ex qua videbatur eis consequi libertatis interitum, tanta pertinacia Prædestinatiani defendunt, ut liberum arbitrium tolli, & speciosum esse titulum sine re, pugnaciter fateantur. Atque ita Semipelagiani pro defensione libertatis, Prædestinatiani pro absoluta prædestinatione decertant ac se mutuo conviciis dilacerant, utrique malæ causæ patroni. Illi enim de Christi Gratia pessime, & de Augustino irreverenter locuti sunt; hi de libertate hominis, ultra quam impudenter, de Augustino autem plusquam imperite. Constans enim est ac certissima S. Patris doctrina quod neque prædestinatio deneganda est, neque humana libertas evertenda.

Prædestinatianos ergo postremis sæculis extitisse, & nunc etiam vigere in secta Calviniana, & quantum ad aliqua dogmata etiam in Janseniana Catholici omnes norunt. Sant enim dogmata prædestinatiana Deum ad vitam, & ad mortem eadem ratione prædestinare, divinam prescientiam hominem violenter compellere, perire Dei voluntate quicumque pereunt, trahi etiam invitos ad salutem, nullam esse in Deo voluntatem salvandi omnes, & Christum pro

pro solis Electis mortem oppetiisse : quæ omnia opponebantur a Semipelagianis , tanquam Confectaria Augustinianæ doctrinæ & talia esse pessimi Augustini Interpretes , id est , iidem Prædestinatiani non diffitentur. Exortam hanc hæresim circa annum 424. apud Monachos Adrumeti Byzacenæ Provinciae Metropolis , iterumque emerisse in Galliis circa annum 429. renovatam insuper a Gothescalcho Monacho Orbacensi sæculo ix. & anno 847. affirmant Tyro Prosper , Sigebertus , Baronius , Spondanus Alvarez , & post editum a Sirmondo viro clarissimo librum Prædestinati alii Scriptores plurimi . Sed hæc esse commentitia tradunt viri alii doctissimi , ut Usserius , Maguinus , Norisius , Cabassutius , Macedo , Contensonius ; Natalis Alexander , & prope modum infiniti : qui observarunt traductos fuisse a Semipelagianis odioso nomine Prædestinationum Cultores Augustinianæ doctrinæ , & hos suo corio fictitiæ hæreseos immerito vapulasse .

Hæc , ut patitur instituti mei ratio , suscepturus examinanda , ad coercendam obtrectatorum nostrorum [si tamen sunt aliqui) præcipitem loquentiam , præmoneo nullum inferri doctrinæ magni Augustini præjudicium , etiamsi concedatur emerisse adhuc eo vivente Prædestinationum sectam , & hujus gregales sese tanti Doctoris auctoritate , præclarissimoque nomine circumvallasse . Ut enim scite ait Facundus Hermianensis lib. 6. contra Motianum , *Melius loqui non potuit Augustinus , quam Propheta , quam Apostoli & Evangelistæ : quorum verbis male intellectis , & incongrue adhibitis tam multi suos defendere conantur errores .* Imo quisquis sedulo animadvertat Adrumetinum controversias opera Augustini fuisse sopitas , excitatis autem Semipelagianorum clamoribus , Augustinianam doctrinam nedum immunem evasisse , sed Cælestini Romani Pontificis fuisse insigni approbatione condecoratam ; causam quoque Gothescalchi undecim annis hinc inde ventilatam ab ipso Hincmaro , ceterisque infelicis Monachi adversariis ad Augustinianam scripta , tanquam ad lydium lapidem revocatam , ut contra Joan. Launojum probat Hyacinthus Serry cap. 14. Vindiciarum quisquis , inquam , hæc animadvertat , necesse est fateatur Augustinianam sententiam

magnis subortis tempestatibus emerisse e vado scopulos prætervectam . Jam vero quæ præfabar hunc habeant terminum .

PROPOSITIO I. Nulla fuit in Monasterio Adrumeti , Augustino superstite , hæresis Prædestinatiana .

Demonstratur primo . Etsi Augustinianæ doctrinæ defensores passim a Semipelagianis appellati sunt Prædestinatiani ; nihilo tamen minus nulla fuit in re horum hominum secta , ut doctissimi viri tradiderunt . Sanctus enim Prudentius Trecentis Episcopus in lib. contra Joannem Erigenam cap. 4. ait : *Tertiam vero hæresim , quam Pelagianis contrariam asseritis , qua ita donum gratiæ prædicatur , ut libertas arbitrii funditus auferatur , nec legimus , nec audivimus .* S. quoque Remigius adversus eundem Erigenam ; *Quæ est , inquit , ista secunda hæresis tam incognita , tam inaudita , quæ libero arbitrio denegato solius gratiæ sit prædicatrix , nisi , ut nobis videtur , disputator iste vel beatum Augustinum latenter quasi hæreticum accusat ?* Quæ probant universaliter hæresim Prædestinatianam , neque ab Adrumetinis exortam , neque inter Massilienses iterum erupisse , neque suscitatum fuisse per Gothescalchum . Sed ne a maritimis Africae , septisque Adrumetinis discedam ; an non Augustinus scripsit librum de Hæresibus ad Quodvultdeum circa annum 428. exortis jam , sedatisque in Adrumetino monasterio dissidiis ? Quomodo ergo Prædestinatianam hæresim nuperrime natam , & a se ipso , ut inquiunt , opportune præfocatum silentio prætermisit , dum obscuriores quasque commemoravit ? Quo præterea jure prope finem libri potuit asserere hæresim Pelagianam esse omnium recentissimam , si alteram ipse jugulaverat junio-rem Pelagianam , eidemque directe contrariam ? Verum ad alia accedamus .

Probatur 2. Explicatione disceptationis Adrumetinum , brevique rerum gestarum narratione . Scripserat Augustinus celeberrimam Epistolam 105. ad Sixtum , quæ sententiæ gratiæ prædestinationis , & gratiæ per se efficacis munimentum est singulare . Cum hæc per Florum Adrumetum delata esset , & avide inter Monachos legeretur ; quibusdam imperitis visum est , vocationem secundum propositum , & gratiam victricem tollere libertatem humanam , ipsis adeo liberum arbitrium propugnantibus , ut tolle-

rent Dei gratiam. At Valentinus Abbas, & Florus, alique pro doctrina S. Patris acerrime steterunt. Hinc obortæ contentiones, quas Felix, & Cresconius inconsulto Monasterii Præsidente, nec satis causa perspecta ad Augustinum profecti ambigue admodum retulerunt. Ac principio Florum accusarunt, tanquam arbitrium negasset: sed interpellati ab Augustino, se minime in his quæstionibus versatos esse prodiderunt. Deprehendit nempe S. Pater, Adrumeti Pelagianæ hæreseos cineres excitari, & sub prætextu salvandi libertatem novum bellum adversus Christi gratiam cieri. Quare ad extirpanda pravitatis semina librum scripsit de gratia, & lib. arbitrio, de quo in 2. Retract. cap. 66. hæc habet: *Propter eos, qui cum defenditur Dei gratia putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium, ut negent Dei gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari, scripsi librum, cujus titulus est de gratia, & libero arbitrio. Ad eos autem scripsi Monachos Adrumetinos, in quorum Monasterio cœperat esse contentio.* Nondum autem Adrumetinis acquiescentibus, & rursus opponentibus non esse corripiendos legis transgressores, si divina constitutio humanam prævenire debeat libertatem; quandoquidem deest illis auxilium ex Dei beneplacito præparatum; addidit librum de Correctione, & gratia plenissimum, ut ait in Epist. ad Augustinum beatus Prosper, *divina auctoritatis*. Atque hæc origo, hic finis dissidiorum, quæ moverunt Adrumetini.

Ex his manifeste evincitur inde Semipelagianorum quidem, non Prædestinatianorum hæresim erupisse. Etenim qui opinabantur gratiam dari secundum merita nostra, & negabant Electionem secundum propositum, eo quod videretur asserre exitium libero arbitrio, ac proinde recedebant ab Augustino; hi Semipelagiani erant, non Prædestinatiani: quippe Prædestinatiani, & Electionem secundum propositum agnoscunt, & Augustini doctrinam sequi magnifice de se prædicant, quamquam turpiter in errorem rapiuntur in iis, quæ spectant ad libertatem. Sed in Monasterio Adrumeti erant, qui ita negarent Dei gratiam, ut defenderent liberum arbitrium, & ideo recedebant a doctrina Augustini. Igitur inter Adrumetinos

Semipelagiani quidem nonnulli erant, sed non Prædestinatiani.

Quod argumentum corroboratur testimonio Prosperi in Epist. ad Augustinum: in qua narratis Semipelagianorum adversus Electionem secundum propositum Dei oppositionibus: *Evenit, inquit, ex dispositione misericordiae Dei, ut cum quosdam intra Africam similia movissent, librum de Correctione, & Gratia plenum divina auctoritatis emitteres.* Consimilis ergo fuit adversus Augustinianam sententiam Semipelagianorum Massiliensium, & Adrumetinorum Monachorum expostulatio.

Comprobatur denique Assertum, & simul ostenditur præter Semipelagianos, non fuisse alios prave sentientes apud Adrumetum. Cresconius, & Felix, qui ad Augustinum venientes retulerunt obortas inter Cœnobitas dissensiones, accusarunt Florum tanquam prædestinatianum, id est, hostem infensissimum libertatis. At liquet ex Epistola Valentini ad S. Patrem, duos illos Monachos falsa narrasse, ac Florum solam gratiam omnia præcedentem merita Catholice propugnasse. *Servi tui Flori, inquit, Abbas, fides est, Pater, non sicut fratres illi locuti sunt: in præsentiarum audierunt ab eo dictum non juxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris.* Itaque rumor exortæ in Adrumetino monasterio Prædestinatianæ hæreseos ex falsa relatione Felicis, & Cresconii excitatus est: neque ullus Prædestinatianus fuit reapse inter Monachos Africanos. Quis enim talis fingi potest? Valentinus? At de hujus fide nullus dubitat. Florus? liquet hunc fuisse falso accusatum. Cresconius, & Felix? Hi vero accusatores erant erroris, quem imperite suspicabantur in Floro. Reliqui Monachi, qui ita defendebant liberum arbitrium, ut negarent Dei gratiam? Isti quidem Prædestinatiani a nemine, qui sit sui compos, appellabuntur. Lege autem cum Valentini Epistolam, tum Augustini responsum; neque alium Adrumetinum inveneris, qui de hæresi possit esse suspectus.

Opp. 1. Fuerunt in Monasterio Adrumeti, qui ita gratiam asseriebant, ut arbitrium everterent: Hi erant Prædestinatiani: Ergo, &c. Probatur maj. S. P. Augustinus in Epist. ad Valentinum: *Retulerunt, inquit, Monasterium vestrum nonnulla dissensione tur-*
ba-

Datum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium.

Resp. nego maj. Et ad prob. dico Felicem, & Cresconium falsa narrasse. Ut hi ad S. Patrem pervenerunt; statim advertit eos infcios esse, & circa controversias gratiæ parum versatos. Eos propterea penes se aliquanto diutius retinuit Augustinus, ut scribit in Epistola ad Valentinum, *quo instructiores redirent adversus novos hæreticos Pelagianos*. Optime quippe novit in Adu-meto recentissimam Pelagii hæresim suscitari, postquam pluries imperitos relatores interrogaverat. Hinc redeuntibus illis Adu-metum cum libro de gratia, & libero arbitrio, sic Monachos adhortatus est: *Neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium sic defendatis, ut a Dei gratia separatis*. Rescripsit quoque Valentinus, non esse in suo Monasterio, qui liberum arbitrium negarent. Enim vero sic generaliter loquitur: *Liberum arbitrium Dei gratia non negamus*. Flori quoque fides commendat, & Felicis, & Cresconii, qui ad Augustinum proficiscentes nil Abbati communicaverant, imprudens consilium redarguit. Sanctus autem Augustinus initio libri de Corrept., & Gratia, ita Monachis gratulatur: *Hanc fidem, quæ sine dubio vera, & Prophetica, & Apostolica fides est, etiam in fratre nostro Floro invenisse me gaudeo: unde hi potius corrigendi sunt, qui eum non intelligebant*. Concedo itaque Felicem, & Cresconium retulisse Augustino quod Adu-meti essent, qui negarent arbitrium; sed nego verum narrasse.

Opp. 2. S. P. Augustinus in libro de Gratia, & libero arbitrio non solum gratiam defendit, sed liberum arbitrium deprædicat; quod vel solo libri titulo satis liquet. Sed ex quo defendat gratiam, sequitur extitisse in Adu-meto, qui gratiam negarent. Ergo ex quo liberum prædicet arbitrium, infertur etiam fuisse, qui negarent idem arbitrium; ideoque Monasterium in duas factiones, Pelagianorum unam, & alteram Prædestinatariorum, fuisse divisum.

Resp. hoc argumentum, quod Adversarii putant validissimum, nullum omnino esse. Primo enim quid probat, si dicamus Augustinum principio credidisse Felici, &

Cresconio, adeoque adversus prædestinatianos, quos extare audiebat, scripsisse; quum tamen nulli essent, & illi duo Monachi mentirentur, ut reaspe mentitos esse apertissime declaravit Valentinus? Annon bene S. Pater se gessit una cum erumpente Semipelagianismi hæresi evellens eitam ficti erroris radices, quas noverat olim insitas a Manichæis? Deinde si attentius librum de Gratia & libero arbitrio legas, percipies totum in hoc versari, ut probet gratiam nulla merita nostra supponere, neque tamen liberum perimi arbitrium; propterea quod Pelagiani affirmabant gratiam dari secundum merita, & ex Augustiniana sententia consequi interitum libertatis. Sed rem clarius expediam. Hæc propositio, *Non datur sub gratia efficaci liberum arbitrium*, enunciatur a Pelagianis, & a Prædestinatariorum aequaliter, sed sensu prorsus contrario. Pelagiani ut tollant Dei gratiam, ita argumentantur; Gratia efficax tollit arbitrium, ergo non datur; quo telo etiam nos impetunt Catholici, clarissimique viri, qui nullatenus Pelagianis adhærescunt, gratiam tamen per se efficacem rejiciunt. Contra Prædestinatariorum illam propositionem efferunt, ut negent arbitrium, atque ita pessime argumentantur. Datur gratia efficax; ergo non datur libertas. Debet ergo quisquis sentit cum Augustino pugnare pro libertate, sive contra Pelagianos disputet, sive contra prædestinatianos. Et contra Pelagianos quidem, ut retundat quod hi opponunt adversus Gratiam victricem, & Electionem secundum propositum; adversus Prædestinatarios autem, ut repellat horrendam consecutionem, quam Augustiniana circa gratiam doctrina obval-lare perperam moluntur. Quare distinguo propositionem majorem. Augustinus non solum gratiam propugnat, sed etiam liberum arbitrium, retundens scriminationem Pelagianorum, concedo; repellens assertionem Prædestinatariorum, nego.

Opp. ultimo. erupisse hæresim Prædestinatariorum circa ann. 415. scribit in Chronico Sigebertus. Ortam sub Honorio, qui imperium obtinuit circa annum 417. tradit in suo Chronico Prosper Tyro. Eiusdem meminit & Arnobius, qui circa eadem tempora floruit in Psal. 147. Posteriores Historicos quis posset singulos recensere?

Resp.

Resp. nil mirum si hi, alique plurimi commemorarunt hæresim Prædestinatarum, cum hoc nomine a Semipelagianis traducerentur viri Augustini discipuli. Crediderunt nempe nonnulli impostoribus; falsaque crimina aut malevolentia, aut bona fide pro veris historiis venditarunt. Ac Sigebertus fabulam imbibit a Fausto Rejensi, qui cum Semipelagianus fuerit; non ex veritate, sed ex livore Prædestinatos appellavit quotquot doctrinam Augustinianam sectabantur: de quo Fausto mox dicam. Arnobium etiam Semipelagianum fuisse demonstrat Norisius lib. 2. Hist. Pelag. cap. xv. Sed fuerit frugis melioris: quis demonstraturus est, illum; & ceteros, qui Prædestinatos commemoraverunt, non fuisse deceptos publica voce, quam spargebant Semipelagiani, extare Prædestinatos, qui tollerent libertatem? Nec fidem promeretur Prosper Tyro, qui potuit fabulam ex eodem fonte haurire, & in historia hospes omnino est, & anacronismis plenissimus. Quod, ut plura alia præmittam, apparet ex anno, cui initium hæresis Prædestinatarum alligavit, id est 417. quo nondum coeperat Augustinus pertractare de prædestinatione electorum, nec Epistolam ad Sixtum adhuc scripserat. Atque, ut prorupisset commentitia hæresis apud Andrumetinos, non tamen ante annum 424. habuisset natalia: unde Tyro etiam peccat in Chronotaxi, eoque pejus Sigebertus qui vulgi opinione decepti errores erroribus implicarunt.

PROPOSITIO II. Neque sub Cælestino I. erupit in Galliis secta Prædestinatarum.

Qui hanc apud Massilienses suscitaram tradunt, putant adversus eam Hilarium, & Prosperum Augustini primum, deinde Cælestini imploravisse auxilium. At non ita se res habuit. Hilarius, & Prosper non contra Prædestinatos, sed contra Semipelagianos ad Augustinum confugerunt. Quod probatur ex Epistola Prosperi, cujus verba superius cap. 6. fuerant producta. Ex quibus constat Massilienses non probasse prædestinationem in regnum Dei, & propositum eligendorum, ac rejiciendorum, quo ante mundi constitutionem facta dicitur ab Augustino electorum, reproborumque discretio. Consimilia scripsit Hilarius. Præ-

destinatiani autem & gratuitam prædestinationem dicuntur asseruisse, & Augustini sibi adscivisse patrocinium. Obortæ itaque inter Massilienses controversiæ, non prædestinatarum hæreseos seminarium fuerunt, sed Semipelagianismi incrementum. Præterea S. P. Augustinus acceptis literis Prosperi, & Hilarii, occurrit gliscenti malo editis libris de prædestinatione Sanctorum, & de Dono perseverantiæ. Hos vero libros, quis non videt contra hostes gratiæ Dei, & reprehensores Augustinianæ doctrinæ fuisse conscriptos? Sat est oculos in prioris libri initia conjicere: ubi Massilienses, quorum Hilarius, & Prosper piam curam gerebant, adhuc in quæstionibus de prædestinatione, & de gratia caligare dicuntur: Pelagianæ favere opinioni; cavendum, ne teneant poetice sententiam, *Spes sibi quisque*, &c. Quæ dicta sint salva Massiliensium pietate, ac sanctitate, qui nondum damnato Semipelagianismo, nulla fuerunt hæresis labe polluti. Semipelagiani tamen habendi sunt: & consequenter in his malleus hæreticorum Augustinus Pelagianorum compressit, contrivitque reliquias.

Opp. 1. Irrupisse Cælestino Pontifice hæresim Prædestinatarum, & Prosperum, & Hilarium de hac hæresi consuluisse Augustinum, testatur antiquissimus Auctor Prædestinati, quem Sirmondus ex vetustissimo codice luce donavit, & insertus est Tomo Bibl. PP. vicesimo octavo.

Respondet vir summus Norisius, Sirmondum effœta jam ætate, & post annum 80. hunc librum publici juris fecisse, indulgendumque esse plenæ viri alioqui doctissimi senectuti, si a veritate deflexit: ejus historiam nuncupari fabulam a Maguino viro omnigena literatura ornatissimo: constare ex Epistolis Hilarii, & Prosperi longe distare ab erroribus Prædestinatarum dogmata Massiliensium. Addunt viri alii clarissimi Auctorem Prædestinati se manifesto prodere Pelagianum. Docet enim concupiscentiam esse a Creatore, quomodo ab illo sunt singula membra corporis; ac perduelles motus libidinis non pœnam originalis peccati, sed legem esse naturæ. Quæ fuisse dogmata Pelagiana constat ex libris Augustini contra Julianum. Cum ergo Pelagiani appellarent Prædestinatos omnes pro-

propugnatores Augustinianæ doctrinæ, mirum non est, si Auctor Prædestinati meminerit commentitiæ hæreseos, de qua Augustini discipuli postulabantur. Quidquid sit; liber Prædestinati ex literis Prosperi, & Hilarii fallax undequaque deprehenditur.

Opp. 2. Prosper & Hilarius in suis ad August. Epistolis referunt apud Massilienses multos esse affirmantes: *divina constitutione virtutes removeri, tolli libertatem, & sub nomine Prædestinationis fatalem necessitatem induci*. Atqui soli Prædestinatiani hæc mendaciorum portenta effutiebant. Igitur, &c.

Resp. Sirmondum, qui hoc utitur argumento, caligantibus senio oculis haud recte Prosperi verba legisse. Etenim non absolute scripsit Prosper, multos Servorum Dei in Massiliensi urbe consistentes denegare libertatem, & divinæ constitutioni concedere, ut homines violenter compellat, sed ait, hæc a Massiliensibus dicta fuisse conditionate, illative, & contra ea, quæ S. P. Augustinus de vocatione Electorum secundum Dei propositum disputaverat. Vide testimonia beati Prosperi supra capite vi. Prosperum contra Prædestinianos scripsisse putavit etiam magnus Annalium Ecclesiasticorum auctor Baronius; cui nequaquam consentire possumus tum propter hætenus discussa, cum propter auctoritatem Fulgentii, qui lib. 1. ad Monimum cap. 30. testatur Prosperum in singulis Opusculis, quæ tunc elucubravit, respondere iis, quæ a Semipelagianis *Divi Augustini dictis non ex veritate, sed ex livore obiciebantur*.

Opp. 3. Saltem circa annum 470. Prædestinianos extitisse negari non potest. Colligitur ex libris Fausti, ex Synodo Arelatensi, & Lugdunensi, quæ hanc hæresim proscripserunt: ex Epist. ad Lucidum, & ipsius Lucidi palinodia, in qua ore proprio se Prædestinianiis adhæsisse fatetur.

Resp. dato vera esse quæ narrat Faustus neque Synodos Arelatensem & Lugdunensem esse ab illo confictas, quod non soli affirmant apologista Jansenii, ut scribit Tournely de Gratia Christi pag. edit. Vener. 118. sed etiam Gilbertus Maguinus, quem idem Tournely supra pag. 112. condigna laudatione memoravit: dato, inquam, hæc vera esse, constat Faustum fuisse Semipelagianum;

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Semipelagianos vero objecisse Augustinianis eadem paradoxa, quæ devorant veri prædestiniani. Cum ergo Faustus referret in Synodis esse nonnullos erroribus Prædestinarianorum imbutos, idque confirmarent alii Semipelagiani, provide Galliarum Antistes, inter quos aliqui erant piissimi doctissimique, sex illas propositiones a Fausto exhibitas condemnarunt, ut si qui eas proferrent, ab horrendis blasphemiiis in posterum abstinere. Duo enim extra controversiam posita sunt, & paradoxa illa in se hæretica esse; & a Semipelagianis adversus sententiam de gratuita prædestinatione olim objecta, ut execrabilem illam redderent, ac traherent in invidiam. Ergo merito damnata sunt, & damnata dicuntur a Fausto, & Gennadio; cum impia sint & hæretica; atque hæc in parte oberrant miserrimi Janseniani, qui negant esse damnata. At non hinc sequitur extitisse revera sectam prædestinarianam; sed hoc unum, videlicet, damnata, quæ Semipelagiani falso Augustini discipulis imponebant. De Lucido autem, dato pariter quod vera sint, quæ narrantur a Fausto, veramque recantatam ab eo palinodiam, tamen non tenemur hæc etiam concedere Scriptori pice Semipelagianismi inquinato: dico Semipelagianos acutos fuisse, acerrimos, atque, uti ab Augustino appellantur, *ingenia bona*. His ergo impugnantibus Electionem secundum propositum, quasi evertat libertatem, cum quæstio sit ad solvendum difficilis, ab Augustiniana doctrina nonnullos minus exercitados potuerunt facile remove-re, compellentes subtilioribus sophismatibus ad credendum se in antecessum errasse, quamquam sensissent peroptime: quod sæpenumero experimur in hominibus pinguioris minervæ, qui cum Adversariis versutis, loquentibusque congregiuntur. Id forte contingit Lucido. Verum hæc etiam dato Lucidum fuisse pravi dogmatis assertorem, quomodo legimus de Monimo apud Fulgentium lib. 1. cap. 3. nulla ratione sit consequens extitisse Sectam Prædestinarianam, & veram esse historiam, quæ narratur in libro Prædestinati: sed ad summum, ut contendit noster Norisius, prava ea dogmata a quibusdam obscuri nominis tradita, numquam vero sive a Massiliensibus, sive a Monachis Adrumetinis.

PROPOSITIO III. Gothescalchus Prædestinarianus non fuit, licet veram causam imprudenter suscepit defendendam.

Ita censent eruditissimi viri Gilbertus Magnuinus, Christianus Lupus in Notis ad 1. Conc. Romanum, Cardinalis Norisius in Hist. Gothescalchi, aliique plures: & quamquam sententiam oppositam propugnent multi celebres æque, & eruditi Theologi, nostra tamen & præsidia habet validissima, & horum argumentationibus minime quatitur. Probatur autem 1. testimonio Sanctorum Prudentii, & Remigii, nec non universæ Lugdunensis Ecclesiæ, recitato Prop. 1. Quam Ecclesiam errasse errore facti scribit Pagius ad annum 846. ob apertissima monumenta, quæ extant apud Hincmarum, Annalistam Bertinianum aliosque ejusdem ætatis Chronologos, quæ collegit etiam ex Historia Ludovici Cellozii Natalis Alexander Dissert. v. Sæculi ix Honoratus Tournely de Hæresi prædestinarianæ, aliique. Sed hæc omnia neque Prudentii, & Remigii elevare possunt auctoritatem, neque Gothescalchum aperte hæreticum demonstrare. Id vero probatur singula breviter excutiendo.

Primo, inquiunt, Gothescalchum anno 847. docuisse duplicem Prædestinationem ad vitam, & ad interitum sempiternum in collatione, quam habuit apud Insabres cum Eberardo religiosissimo Comite, & in colloquio cum Episcopo Brixienti Nothingo. Hunc certior reddidisse Rabanum Archiepiscopum Moguntinum, illumque sollicitasse ad confutandum Gothescalchum. Id clarissimum Archiepiscopum abunde præstasse, & insquenti anno 848. damnasse Gothescalchum in Synodo Moguntina. Verum hæc infirma sunt; primo, quia non constat Gothescalchum asservisse prædestinationem ad malum culpæ, quam tradunt Prædestinariani, sed e contra liquet ex ipsius confessione solam propugnasse prædestinationem ad poenam ob prævisa demerita infligendam; unde etiam Vossius, qui de causa Gothescalchi disputat libro vii. Historiæ Pelagianæ P. iv. dubitat, ne causa tanta contentione agitata vere fuerit Logomachia. Qui vero reponunt Gothescalchum in gemina confessione errorem simulasse, repugnant sibi ipsis, dum miserrimum Monachum usque ad extremum fuisse pertinacissi-

um, & perfricatæ in defensando errore frontis, continuis clamoribus conqueruntur. Præterea ipse Rabanus, & Hincmarus fatentur Gothescalchum Augustinianæ doctrinæ fuisse studiosissimum: quod etiam si hæretico Prædestinariano convenire possit, Monachus tamen Orbacensis non ideo se jactabat adhærere Augustino, ut negaret liberum voluntatis arbitrium: sed, ut de ipso libero arbitrio teneretur *quidquid a beato Augustino, & ceteris Catholicis PP. inculcatum est, non juxta perniciosissimum dogma Gennadii Massiliensis*: ut fatetur idem Hincmarus lib. de Prædest. cap. 21. Nothingus inquit, in Augustiniana palæstra exercitatus, non is erat, qui posset Rabanum circa altissimam quæstionem informare; unde iste *non necessariam, & ad rem non pertinentem disputationem assumpsit*, quomodo in libro de tribus Epistolis affirmat S. Remigius. Neque tamen ego de Rabano viro doctissimo sinistram fero judicium: sed errores prædestinarianos rectissime damnatos pronuncio; at nego a Gothescalcho vere fuisse prolatos, tametsi aliquam causam damnationi, & quidem specie tenus juxta dederit postulatio Nothingi, & intemperans ingenium Gothescalchi: de quo dicam in fine disputationis.

Secundo proferunt adversus Gothescalchum luculentissima testimonia Hincmari, & Annalistæ Bertiniani, necnon Synodum Carisiacam, quæ anno 849. edidit contra Gothescalchum quatuor anathematis Capitula, in quibus sunt proculdubio Prædestinarianorum dogmata fulgurita. Verum neque hæc valida sunt, ut videntur. Nam quod pertinet ad Hincmarum, *fuit illi fallere, & falli proclive*, inquit Cl. Sirmondus dissert. de 2. Dionysii cap. 4. *Camaleonti a Nicolao Pontifice comparatus: & coacta ab illo concilia ab eodem Romano Pontifice appellata sunt in Ep. 46. Conventicula de sanguinibus*. Præcipitem fuisse in ferendis sententiis constat ex eadem causa, in qua ipse accusator, ipse testis, ipse judex Gothescalchum damnavit, & casum virgis inaudito irreligiositatis, & crudelitatis exemplo vi compulit ad projiciendam in ignem Apologeticam Scripturam, quam Concilio offerendam in sui defensionem paraverat. Constat & ex altera causa circa Trinam unitatem, in qua Gothescalchum veram traditionem propugnasse nemo jure negabit, cum

cum universalis Ecclesia Trinam deitatem affirmet : & nihilominus Hincmarus etiam in hac causa Gothescalcum blasphemum, & hæreticum declaravit, temere mutilatis Ecclesiasticis hymnis, editisque de hoc etiam argumento fallacibus lucubrationibus. Constat etiam ex causa Rothadi, quem violentissima oppressione tentavit compellere, ut in propriam damnationem ipse subscriberet, quem tandem Romanus Pontifex ut causæ meritum postulabat, absolvit, & Hincmaro exprobat Epist. 41. atrocissimum scelus, imitationemque Dioscori.

Licet ex his appareat Synodum Carisiacam conventiculum fuisse Hincmaro auctore coactum, neque certum sit damnasce Gothescalcum, ut demonstrat Norisius Tom. 4. pag. 686. respondeo tamen quatuor illius Synodi Capitula, sive anathematismos immerito contra Gothescalcum urgeri. Enim vero hæc eadem capitula explosa sunt a Synodo Valentina celebrata anno 855. canone quarto his verbis. *Porro Capitula quatuor, quæ a Concilio Fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt propter inutilitatem, vel etiam noxietatem, & errorem contrarium veritati; a pio auditu fidelium penitus explodimus, & ut talia, & similia caveantur per omnia auctoritate Spiritus Sancti interdiciamus.* Equum est autem, ut potius Concilii Valentini, quam Carisiaci auctoritas teneatur. In hoc enim convenerunt omnes Episcopi trium provinciarum Lugdunensis, Viennensis, & Arelatensis; at in Carisiaco sola factio Hincmari interfuit. Deinde Valentinae Synodi Canones anno 859. a Concilio Lingonensi firmati sunt, iterumque a pleno XII. Provinciarum Tullensi habito eodem anno præsentate Carolo Principe. Fuerat ergo injusta sententia Synodi Carisiacæ adversus miserum Gothescalcum.

Me non fugit doctissimum Alexandrum laudata dissert. v. §. XI. contendere decreta Valentinae Synodi non pugnare cum Capitulis Carisiacis. Possem insistere, quod aliter judicarunt Valentini Patres, qui in his Capitulis expresse fatentur contineri errorem contrarium veritati. Possem & appellare ad Hincmarum, qui in 11. Opere de Prædestinatione miratur eadem Capitula, quorum fuerat ipse architectus, a tan-

tis ac talibus viris, & Episcoporum primoribus fuisse damnata. Verum docebor, ut decet, ab Alexandro gravi, ac perinsigni Scriptore. Valentinae Synodi Patres, inquit ille, errore facti putarunt Carisiacorum Auctores Capitulorum asseruisse Christum eadem ratione, eodemque sensu esse mortuum pro iis, qui pereunt, ac pro illis, qui per Christi gratiam perseverant ac salvantur. Id verissimum esse fateor; non enim Synodus Valentina probavit Christum non esse mortuum pro omnibus, ut sibi met persuadent Jansenistæ. Dabo etiam Natali Alexandro, Canones Valentinos fuisse conscriptos ab Ebbone Gratianopolitano Episcopo, qui occultas gerebat cum Hincmaro similtates; Ebbonem etiam pannum aliquod quarto Canoni alluisse, quo expoliatur in Synodo Lingonensi & Tullensi: tametsi genuinum esse præfatum Canonem, constet ex citata præfatione ipsius Hincmari, imo etiam probatum a Nicolao Papa Epist. 24. affirmet S. Prudentius; necnon idem testentur Annales Bertiniani ad annum 959. & Sirmondus ipse in Hist. Prædestinat. cap. 12. neque conjecturæ Natalis Alexandri de alluto panno ab Ebbone quicquam probent, cum laudatus Canon fuerit paullulum immutatus opera S. Remigij, ut consuleret dignitati Hincmari, & Caroli Regis, quorum auctoritate conscripta fuerant Capitula Carisiaca. Verum, ut dixi, omnia Alexandro concedantur.

Sed vicissim jure postulo, ut mihi Adversarii Gothescalchi similia concedant, maxime quod in mea sententia salvabitur a nota hæreseos infelix ille Monachus, & demonstrabitur evidentius prædamnata hæresis Janseniana: cujus fautores, si opponamus dogmata Gothescalchi, habebunt fortassis rimulas mille. Quid ergo? Erravit, inquit, Synodus Valentina errore facti, & Canone illo quarto proscripsit hæresim Semipelagianam, aut, si mavis hoc dicere, confirmavit Augustinianam doctrinam de morte Christi sufficienter pro omnibus, efficaciter tantum pro Electis, etiamsi hanc negasse Patres Carisiacos nulla ratione probetur, ut opinati sunt per errorem facti Patres Synodi Valentinae. Ergo a pari errare potuit Synodus Carisiaca errore facti, & quatuor Capitulis damnare hæresim Prædestinatianam de morte Christi pro-

foliis prædestinatis, etiamsi hanc hæresim propugnari a Gothescalcho crederet. Hincmarus deceptus errore facti. Hujus argumenti fulcrum est, quod dogma de Christi morte assertum a Gothescalcho, quemadmodum & alia capita sensum Catholicum patiuntur. Nam Christum efficaciter pro foliis prædestinatis mortuum esse, sicuti & dari prædestinationem impiorum ad sempiternum supplicium, non solum Gothescalchus affirmavit, sed Augustinus, Prosper, Fulgentius, & Theologi complures, qui tamen Prædestinatiani non sunt. Addis. Forte Ebbo Canoni Valentino assuit laciniam ob simultantes cum Hincmaro. Et istud licet falsum gratis iterum concedatur: sed mihi fas sit reponere; ergo & Hincmarus ad fallendum Ebbonem proclivior potuit ornare fimbriis Capitula Carisiaca propter iratum, aversumque animum ab homine dura, crudelique fortuna jactato.

Videamus modò quare tam humaniter sentiamus de Gothescalcho. Prima ratio est, quod digniores fide videantur Remigius, Prudentius, Lupus Ferrariensis, Lugdunensis Ecclesia, & Synodus Valentina, quam Hincmarus; ut liquet ex dictis. Deinde quia revera dogmata Gothescalchi Catholicum habent sensum, & toto cælo distant ab errore Calvinii, & Jansenii. Præterea quoniam ex ipsomet Hincmaro colligitur Gothescalchum Catholico, non hæretico sensu ea dogmata propugnasse. Primo enim accusatur dixisse quosdam esse prædestinatos ad mortem æternam; quod de malo pœnæ accipiendum, liquet ex ejus confessione, & ex ipso Hincmaro: in illa quippe ait, Deum prædestinasse reprobos ad interitum: *Propter præscita certissime ipsorum propria merita*: & apud Hincmarum de Prædest. cap. 21. *Præscivit eos pessimum habituros ortum, pejorem obitum: prædestinavit autem eos ad luendum perenne tormentum, & sempiternum interitum*. Accusatur secundo loco dixisse, non esse in Deo voluntatem salvandi omnes: quæ assertio de voluntate efficaci vera est, & traditur ab Augustino cap. 96. Enchiridii, & eadem ferme sunt verba Gothescalchi apud Hincmarum in Epist. ad Rom. Pontificem Nicolaum. Accusatur tertio dixisse Christum non esse mortuum pro totius mundi Redemptione: quæ horrenda quidem, & re-

cte anathemate proscripta assertio est: sed Gothescalchus ait Christum non esse mortuum pro reprobis, ut scribit de Prædest. cap. 29. idem Hincmarus perpetualiter, idest, absoluta, & efficaci voluntate donandi illis perseverantiam, & coronam. Rursus benigne de Gothescalcho sentimus, propterea quod hæc tria capita accusationis sunt omnino eadem cum objectis Gallorum, ut constat ex libro Prosperi adversus Collatorem, & ex Responsione ad Objectiones Vincentianas. Quare Gothescalcho idem contigit, quod assertoribus Augustinianæ doctrinæ, fuitque de iisdem commentitiis erroribus accusatus. Ulterius Hincmarus ubique accusat Gothescalchum, quod eandem prorsus teneat pravitatem doctrinæ cum Monachis Adrumentinis, aliisque veteribus Prædestinatianis. At hæresim Prædestinatianam non fuisse apud Adrumentinos, neque anathematizatum a Prospero, demonstratum est supra; neque oppositum docent Tournely, Pagius, & Alexander. Fatemur itaque Gothescalchum audisse tanquam Prædestinatianum, erroresque ei tributos jure fuisse proscriptos: sed ab eo defensatos pravo sensu, & servata undequaque æquitate actum cum eo ab Hincmaro affirmare non possumus. Concede denique Gothescalcho claros fuisse adversarios, inter quos Joannes Eriгена, qui a Floro Diacono egregie confutatus est: sed non defuerunt ei defensores inculpatæ vitæ, ac famæ celebrioris, quos paullo supra commemoravi.

Demum in hoc Gothescalchum reprehensione dignissimum censeo, quod verum dogma imprudenter defendit, atque, ut ait Christianus Lupus, non ex charismate. Prædestinationem enim ad mortem in aures vulgi non sine offensione, & scandalo prædicavit, ita ut multi in desperationem perducti dicerent: *Quid mihi necesse est pro salute mea, & vita æterna laborare? quia si bonum fecero, & prædestinatus ad vitam non sum, nihil mihi prodest*: inquit Rabanus in literis ad Eberardum. Meminisse debuerat Gothescalchus etiam Massiliensibus sanctissimis, doctissimisque viris apparuisse Augustinianam doctrinam primo aspectu perdifficilem, & asperrimam, ac talem multo magis videri hominibus rudioribus, quibus altissimæ quæstiones non sunt, nisi caute, proponendæ. Imo prædestinatio-

nem ad mortem, quæ non potest nisi verbis admodum crudis explicari, numquam apud imperitam plebem prædicandam esse arbitramur: prædestinationem vero ad vitam diverso plane modo, quam soleant quidam ex Cathedra transeantes ad pulpita, qui ut habeantur doctiores, prædicandi officium legitime non observant. Talis fuit Gothescalchus: qui prædestinationem ad mortem inter vulgi catervas, prohibentibus etiam Episcopis, pertinacissime dogmatizavit, cum tamen nihil interesset rei Christianæ, quomodo scribit Præf. 2. in sæculum iv. Benedectinus Eruditissimus Mabillonius, incumbere in vocabulum prædestinationis ad interitum, si modo aliis verbis Catholica sententia teneretur. Neque Augustinianam doctrinam satis superque munitam necessum fuit Gothescalcho a Prædestinantiæ hæresis suspicione purgare, cum damnatis Semipelagianis tranquilla pace, regnoque suo potiretur. In hac ergo parte Gothescalchi ingenium laudare non possumus, eumque propriæ famæ pessime consuluisse putamus, ita ut neque in ipso maculam hæreticæ pravitatis inveniamus, neque optimi Theologi temperamentum.

S C H O L I O N.

„ **N** Egari non potest Gothescalchum in
 „ Synodo Moguntiaca, cui præfuit
 „ Rabanus Maurus, anno 848. damnatum
 „ fuisse. Acta tamen hujus Synodi perierunt, una excepta Epistola, quæ nec
 „ Synodica est, sed ipsius Rabani. Non
 „ sufficiunt, quæ de Synodo Moguntiaca
 „ narrantur, ad convincendum Gothescalchum hæreseos. Primum, quia idem
 „ Gothescalchus vicissim accusavit Rabanum,
 „ quod negaret prædestinationem reproborum ad pœnam, qui fuit error eodem
 „ tempore serpens, & præsertim Jo. Scoti cognomento Erigenæ, seu Friungenæ,
 „ qui edidit librum *de unica Prædestinatione*
 „ & adductus in hæresis suspensionem abiit
 „ in Angliam, ubi anno 883. a pueris,
 „ quos docebat, confossus est graphiis. Deinde, quia nunquam Gothescalchus asseruit prædestinationem ad mortem, quæ
 „ fatalem inferret necessitatem, quam Masilienses quoque objecerant Augustino;

„ sed eam, quæ est ex præscientia peccati,
 „ nec ullum injicit humanæ libertati vinculum necessitatis. Verum quoque est,
 „ Gothescalchum, auctore Rabano, missum
 „ ad Hincmarum Rhemensem, a quo coacta Synodo Carisiaca, male Gothescalchus habitus est, virgis cæsus, & in monasterium detrusus. Sed Hincmari in ea
 „ causa agendi ratio non omnibus approbatur: cumque Gothescalchus detineretur
 „ custodia, sapientissimi Galliarum Theologi ejusdem susceperunt patrocinium, Ratramnus monachus Corbeiensis, Lupus
 „ Ferrariensis Aboas, & S. Prudentius
 „ Episcopus Trecentis. Præterea Hincmarus ipse in lib. de Prædest. cap. 5. exponens doctrinam Gothescalchi ex hujus
 „ scripto exhibito Synodo Moguntinæ, eam reprobationem a Gothescalcho traditam
 „ fuisse scribit, quæ pendet a malis reproborum meritis: id vero quod Hincmarus
 „ addit, reprobos ita a Deo ad damnationem impelli, ut *incorrigibiles sint*, non fuit
 „ Gothescalchi assertum, sed extortum falsumque Hincmari confectarium, ut ad
 „ annum 848. demonstrat Abbas Fleurius. Quod insuper nonnulli ajunt, Gothescalchum etiam ab Amolone Archiepiscopo
 „ Lugdunensi, & a Floro ejusdem Ecclesiæ diacono, tamquam *Prædestinatum*, refutatam fuisse, quemadmodum in sua
 „ Ecclesiastica Historia nuper tradidit Franciscus Morenas tom. 3. pag. 477., alienum est a vero; nam Epistola Gothescalchi ad Amolonem, & hujus ad Gothescalchum, supposititia censenda est; tum
 „ quia Amolon non Gothescalchi doctrinam refutavit, sed scripsit in septem capita distributum ab adversariis Gothescalchi ad ipsum Amolonem directum, in quo
 „ scripto, ut in libro Hincmari, dogma Gothescalchi minus sincere describitur, tum quia scripta, quæ Gothescalchi, &
 „ quæ Amolonis supersunt, in eadem doctrina de Prædestinatione, ac reprobatione mirum in modum consentiunt: tum
 „ demum quia S. Remigius Amolonis successor, Florus Diaconus, & universa Lugdunensis Ecclesia, pro doctrina Gothescalchi pugnarunt: quod de S. Remigio Franciscus Morenas fatetur pag. 480. de Floro autem contra fidem Historiæ tradit oppositum. Quis enim, aut beatus

„ tum Remigium prædecessori suo Amolo-
 „ ni, aut Florum Remigio suomet Ar-
 „ chiepiscopo, contraria tradidisse credide-
 „ rit?

„ Proferuntur denique adversus Gothe-
 „ scalchum quatuor Capitula Synodi Cari-
 „ siacæ, celebratæ anno 853. Nos contra
 „ pro Gothescalcho produximus canones, &
 „ decreta Synodi Valentiniæ, habitæ anno
 „ 855. Num hæ Synodi invicem pugnent,
 „ non inquiram. Dixi de hac re satis. Le-
 „ gi potest, & Fleury lib. 49. Hist. Eccl.
 „ & quarta *Eusebii Philaletis* ad Franci-
 „ scum Morenas Epistola. Certissimum est,
 „ quatuor illa Carisiaci Concilii capitula a
 „ Synodo Valentina canone 4. tamquam
 „ noxia, inutilia, contraria veritati, atque
 „ a pio fidelium auditu explodenda, rejici
 „ & interdici. Hunc canonem superius ex-
 „ scriptum non repetam. Sufficere arbitror
 „ ad Gothescalchum purgandum, quamquam
 „ munimenta alia suppeterent, quod S Re-
 „ migius scripsit in libro *de tribus Epistolis*.
 „ inserto xv. Volumini Bibliothecæ Patrum.
 „ Videtur nobis sine dubio, inquit Sanctissi-
 „ mus Lugdunensium Antistes, quod illa,
 „ quæ de divina prædestinatione dixit, Go-
 „ thescalchus, juxta regulam Catholicæ fi-
 „ dei vera sunt, & a veridicis Patribus ma-
 „ nifestissime confirmata, nec ab ullo peni-
 „ tus nostrum, qui catholicus haberi vult,
 „ respuenda, sive damnanda; & ideo in
 „ hac re dolemus, non hunc miserabilem, sed
 „ Ecclesiasticam veritatem esse damnatam.

CAPUT XV.

*An opportunum sit Populis prædicare
 Augustinianam de Prædestinatione
 Sententiam.*

Historia Gothescalchi demonstrat posse
 etiam veræ doctrinæ in aures vulgi
 effusionem magnam ciere tempestatem: cum-
 que nonnulli, qui forte has nostras disqui-
 sitiones perlegunt, suggestum debeant con-
 scendere, ut vitent contentionum pericula,
 consulantque honori Ordinis sui, & Chri-
 stianæ plebis utilitati, hanc etiam quæstio-
 nem instituo, num, & quo pacto possint
 de prædestinatione Sanctorum haberi con-
 ciones; quam monitionibus, præceptisque,

non argumentationum textura juxta Augu-
 stini sensa resolvam.

MONITUM I.

Quamquam verissimum est dari prædesti-
 nationem Electorum ad vitam, & impio-
 rum ad mortem, illa autem fiat ex Dei
 beneplacito, hæc ex præscientia meritorum,
 atque omnis prædestinatus salutem consecu-
 turus sit, omnis reprobis sempiternum sup-
 plicium; imprudenter se gereret Orator,
 qui tantummodo exponeret divinorum de-
 cretorum immutabilitatem: e.g. si demon-
 strandum proponeret, non posse prædestina-
 tum excidere a vita æterna, aut reprobum
 esse immutabiliter damnandum; atque in
 his duntaxat assertionibus tota versaretur
 oratio. Probatur 1. Scripturarum Sancta-
 rum auctoritate, quæ nobis æternam vitam
 tanquam mercedem, & coronam justitiæ
 proponunt, & nos ad observantiam præce-
 ptorum proposita retributione exhortantur,
 eamque apprehendendam esse declarant a
 perseverantibus usque in finem. Contra
 ignem æternum legis transgressoribus mini-
 tantur: quibus spei, timorisque incitamen-
 tis removentur vitia, virtutesque fovuntur;
 unde hæc monita exitiosissimum est præter-
 mittere. Accedit malitia hominis, & ad
 torporem proclivitas, quæ duo percellunt
 improbos, ut nil quærant, præterquam pa-
 trocinia peccandi: quos etiam tentat sup-
 plantator in desperationem inducere. Atque
 hoc primum præceptum traditur ab Augu-
 stino in libro de Dono Persev. cap. xxii.
 his verbis: *Quæ tamen prædestinatio non ita
 populis prædicanda est, ut apud imperitam;
 vel tardioris intelligentiæ multitudinem redar-
 gui quodam modo ipsa sua prædicatione vi-
 deatur; sicut redargui videtur, & præscien-
 tia Dei, quam certe negare non possumus,
 si dicatur hominibus, sive surratis, sive dor-
 miatis, quod vos præscivit, qui falli non po-
 test, hoc eritis. Dolosi autem, vel imperiti
 medici est etiam utile medicamentum sic al-
 ligare, ut aut non prosit, aut obsit.*

MONITUM II.

Præsertim, ne offendat conscientiam infir-
 mam, abstinere debet Concionator a præ-
 di-

dicanda prædestinatione ad interitum, & ad mortem. Quod probatur præclarissimis Scripturarum exemplis, quibus ubique declarantur summa Dei misericordia, longanimitas, patientia, humanitas, voluntas salvandi omnes, alia plurima, quibus ad veniam petendam facile obdurati trahuntur. Cavendum est enim, ne ipsa veritas fiat occasio scandali mulierculis ad desperandum pronis, ac simus imitatores Gothescalchi, cujus rationem, ingeniumque reprehendimus. Ergo a vocabulis, quæ imperitos turbare possunt, abstinendum est penitus. Atque hoc etiam præceptum docet nos S. Pater eodem lib. cap. 16. dicens: *Facile est enim, imo & utile, ut taceatur aliquid verum propter incapaces, maxime si timendum inde sit, ne peiores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt, facere doctiores.*

MONITUM III.

Haud recte se gereret, qui prædicante Catholico viro prædestinationem ex meritis, adversus sacram concionem obloqueretur. Primo enim, ut diximus lib. IV. capite 6. & 11. Medistarum doctrina nulla perstringi debet censura. Deinde Concionatores illi non Theologicas quæstiones in rostris pertractant, neque divinorum decretorum altitudinem tunc inquirunt: sed moribus formandis incumbunt: & quidquid proferunt, si intelligantur de prædestinatione in ordine executionis, verissima sunt. Quare cum in habendis Concionibus hunc sibi scopum proponant erudiendi plebem, viamque demonstrandi, qua perducamur ad gloriam, debemus illorum doctrinam probare; neque apud multitudinem redarguere, quæ nullatenus pertinent ad exercitamenta Scholarum.

MONITUM IV.

Et si hæc vera sunt: debemus tamen gratuitam prædestinationem ad gloriam prædicare; quod licitum est, si prudenter fiat, simulque bonorum operum onera, quorum beatitudo merces est, & corona, Apostolica hortatione ingerantur, neque dissensiones Scholasticæ e suggestu prosiliant. Hoc monet Augustinus citato lib. cap. xx. dicens: *Quid est, quod invicta conclusi violentia ve-*

ritatis recte se isti dicere existimant; Et si verum est quod dicitur de prædestinatione, non est tamen populis prædicandum? Prædicandum est prorsus, ut qui habet aures audiendi, audiat. Id vero S. Pater etiam ratione confirmat, si enim recte prædicatur pudicitia, pietas, aut quæcumque alia virtus, ut Deus recte colatur, & diligatur proximus: ergo & recte prædicatur prædestinatio gratuita, ut nemo mortalium gloriatur in seipso, sed tantum in Domino.

MONITUM V.

Rationem, quam Augustinianus in prædicanda prædestinatione servare debet, est excitare in unoquoque spem, & ad sedulam legis observantiam vehementer hortari. Quæ profecto consecuturus est, si e. g. asserat prædestinationis nostræ causam esse Dei misericordiam, & infinita merita Redemptoris, qui regeneravit nos in spem vivam: petendam esse assiduis precibus perseverantiam a Domino, cum omne donum perfectum descendat a Patre luminum: operandum esse cuique salutem suam, cum timore, ac tremore, servandumque diligenter præcepta legis: quia licet prædestinatio beneplacitum sit Dei, ejus tamen consecutio meritis liberi arbitrii alligatur: fugiendum denique peccatum tamquam a facie colubri, propterea quod quisquis damnatur ad gehennam, propter sola peccata damnatur. Porro Augustinianam doctrinam tali cautione proponere videtur valde proficuum: quippe ex consideratione divinæ misericordiæ, quæ gratiam & gloriam gratis præparat, nemo est quantumvis scelestissimus, qui sperare non debeat, cum plus donare possit Dei misericordia, quam hominum demereri malitia. Ex consideratione autem infirmitatis humanæ, & incertitudinis finis, quem nemini Deus revelat, ut simus semper parati, & nescientes diem, neque horam vigilemus tamquam ad adventum furis, salutaris timor incutitur, sanctæque bonorum operum sollicitudo. Audiatur eodem lib. cap. xxii. Sanctus Pater hæc præmonens. *Non existimo, inquit, debere sufficere, nisi hoc, vel hujusmodi aliquid addat, ut dicat, vos itaque obediendi perseverantiam a Patre luminum sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere non*

vos esse a prædestinatione alienos, quia etiam hoc ut faciatis, ipse largitur. Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere jubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis, qui spem habet in homine, & bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine, quia: Beati omnes, qui confidunt in eum. Hanc spem tenentes servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Ita Augustinus; ac subinde: Hæc atque huiusmodi cum dicuntur sive paucis, sive multitudini Ecclesiæ, cur metuimus Sanctorum prædestinationem prædicare?

MONITUM VI.

Quoniam in contrariis opinionibus exercitati credunt ex doctrina Augustini removeri virtutes, & ad studia operum bonorum torporem induci, quod falsum omnino est, atque, ut satis constat, perantiquum Semipelagianorum convicium: quo iis quoque oratio possit esse jucunda, neque præjudicatis eorum opinionibus collineet: in hunc finem dirigendus sermo est, ut ad pietatis officia audientium corda inflammantur, maxime quod legitimum Concionatoris sit munus non aures tantum sono, & numeris permulcere, sed opportune, importune arguere, obsecrare, plantare, evellere in omni patientia, & doctrina. Hunc vero finem ex Augustiniana Theologia satis percommode assequetur orator. Humilitas enim e. g. quæ virtutum fundamentum est ceterarum, sive cognitio, qua homo sibi ipsi vilescit, facile excitatur, si quis animadvertat neminem discerni ab altero ex semetipso, sed divinorum liberalitate donorum; quod præsertim suadet Augustiniana sententia. Ad spem trahit meditatio divinæ omnipotentiae, & misericordiae, quoniam his magis confidimus, qui præ ceteris nobis opitulari, & possunt, & volunt. Et sunt quidem nostræ sententiæ cardines, quod complacuit divinæ misericordiae regnum pusillo gregi parare; & quod potens est suscitare filios Abraham ex lapidibus, & producere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Timor quoque oritur ex consideratione humanæ infirmitatis, & indignitatis: Augustiniana autem doctrina humanam docet infirmitatem, ubi demonstrat arbitrium non valere ad bo-

num, nisi ab omnipotenti bono adjuvetur, neque Deum diligere, ut oportet, si non sancta voluptate, & caritate trahatur. Atque adeo nobis merita nostra mala proponit, ut nullus Augustini discipulus divinæ gratiarum postulet amplitudinem, nisi ab inexhausto fonte misericordiae, ac pietatis. Neque faciunt nos Augustini dogmata desides, languidosque ad agendum; quin validius excitant ad orandum, cum oriatur orationis necessitas ex humili cognitione propriæ infirmitatis, & ex contemplatione divinæ misericordiae. Caritatis quoque singulare motivum est, recogitare perpetuam Dei dilectionem, qua elegit nos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti, & immaculati, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam magnam. Excitatur præterea ad grati animi recordationem, & amorem erga Dominum Jesum Christum, cujus passionis merito donatur nobis perseverantia, & a massa perditionis specialissimo beneficio subtrahimur. Denique inducitur nobis ex Augustinianis principiis, ne in peccatum aliquod prolabamur, aut negligenter exequamur opera poenitentiae, cum incerti simus, an post peccatum, & voluntariam obdurationem redonetur nobis præter auxilium sufficiens ea gratia victrix, quæ superat motus perduellis concupiscentiæ: quam tamen gratiam debemus, ut dictum est, & petere orando, & sperare ab infinita Dei misericordia, quæ clamantes ad se nunquam deserit.

His ergo monitis prædestinationem Sanctorum poterit quisque in Augustiniana sententia populis prædicare: imo virtutes promoveri, extirpare vitia, vitare scandala, & incontaminatam Augustini doctrinam provide tueri adversus veteres Massiliensium objurgationes, quas aliquando repetere nonnullos minime pudet.

OPPOSITIO VNICA.

Adversus prædicta objectio una remanet, eaque ex actis adversus Leonardum Vtinensem inclyti Ordinis Prædicatorum. Is ergo anno 1549. dum per Quadragesimam Vtini conciones haberet, prædicavit prædestinationis nullam aliam rationem dari, quam beneplacitum divinæ voluntatis, & nihil in-
gter-

æternitate præcessisse ipsam Dei voluntatem prædestinantem. Protulit inter cetera propositiones duas, quarum prima erat; *Prædestinatus nullo modo damnari potest*: Altera; *Prædestinatio in voluntate, & arbitrio nostro posita non est*. Cum hæc male a populis exciperentur, Vicarius Generalis Utinensis data ad Joannem Grimanum Patriarcham Epistola Leonardum tanquam hæreticum accusavit. Grimanus vero, qui Concionatoris defensionem suscepit, & ipse tanquam hæresis suspectus ad Sanctæ Inquisitionis Tribunal delatus est. Non est ergo licitum prædicare populo prædestinationem gratuitam, & revera hæc ad torporem, desperationem, vel saltem scandalum Christianam plebem inducit.

Resp. 1. Nego consequentiam: nam, ut liquet ex duabus propositionibus, quas Leonardus demonstrandas assumpsit, non videtur ab eo servatum primum & secundum monitum supra ex Augustino depromptum. Ceterum etsi Vicarius Generalis, & nonnulli Utinensium steterint adversus Concionatorem, ejus tamen dogma a Patriarcha, necnon a doctoribus probatum est. Et sane illud prudenter expositum non ad desperationem impellit, ut diximus, sed spem excitat vividior. *An vero timendum est* (inquit Aug. de Dono Persev. cap. 22.) *ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo; non autem desperet, si eam in se ipso superbus, & infelicissimus poneret?* Deinde licet aliqui sint ad vitia nimium proni, atque in torporem, & negligentiam inclinent; non est tamen reticenda prædestinationis prædicatio ad utilitatem humilium, qui gloriantur tamen in Domino, & ad reprehensionem superborum, qui confidunt in homine. Si enim quidam sint, qui nunquam orent, propterea quod Deus scit quid nobis sit necessarium, aut ex prædicatione Orationis fallaci consecutione inferant non innotescere Deo hominum desideria; *Num propter tales* (ait eodem lib. cap. 17. S. Pater) *hujus sententiæ veritas deferenda, aut ex Evangelio delenda putabitur?* Sed plura ibidem, & sequentibus Capitibus acerrimus Prædestinationis, & Gratiæ Vindex, ac Propugnator.

Resp. 2. Leonardum Utinensem immerito fuisse accusatum, & pro eo pugnasse Jo-

R. P. Berti Tom. I. theol.

annem Grimanum in Epistola ad Vicarium Generalem Utinensem, in qua gratuita prædestinationis sententia proculdubio exponitur, ac defenditur. Hanc vero Epistolam, quantum ad dogma spectat, probarunt Tridentini Concilii Patres. Quod probatur 1. Ex Epistola Cardinalis Lotharingii ad Pium IV. Pontificem Maximum, in qua refert Patriarcham Aquilejensem, unanimi consensu fuisse purgatum: unde Pontifex non solum Grimanum in gratiam recepit, sed etiam purpura Cardinalitia exornare decreverat: qua tamen Grimanum denuo accusatum de amicitia, cum quibusdam hæreticis privarunt postea malevoli. 11. Ex Epistola ad S. Carolum Borromæum data Tridenti die 14. Aug. an. 1563. & a quatuor Cardinalibus subscripta: in qua hæc leguntur: *Judicarunt omnes absolvendum a calumnia ipsi ita imposita, asserentes illum nedum proprium, verum etiam suæ nationis Theologorum, quibuscum totum negotium diligentissime contulerat, sensum esse.* 111. Ex votis Archiepiscoporum, Episcoporum, & Theologorum, qui rem discusserunt: quæ vota potest quisque legere in Historia Pallavicini, & apud Antoninum Reginaldum in libro de Mente Concilii Tridentini circa Gratiæ efficacem Parte 1. cap. v. Tandem ex judicio, ac sententia pronuntiata die 14. Septembris eodem anno, & in publicas tabulas relata, quæ talis est: *Domini nostri Jesu Christi nomine invocato, solum Deum præ oculis habentes, & de aliorum in Theologia Peritorum consilio, & assensu, judicamus, attestamus, & pronunciamus literas Joannis Grimani Patriarchæ Aquilejensis, cum Apologia junctas, non esse hæreticas, seu de hæresi suspectas, neque sic declaratas esse scandalosas: non tamen divulgandas propter nonnulla difficilia minus exacte in eis tractata, & explicata.*

Dices: Civitas Utinensis, & Forojulii Provincia Patriarcham Grimanum ad Synodum provocarunt; atque, ut constat ex postremis verbis sententiæ latæ, Grimani Epistolæ prohibitæ sunt ne publicarentur. Ergo sententia de Prædestinatione, quam assererat Grimanus, suspecta est, non populis prædicanda.

Resp. Priorem partem antecedentis falsam esse, licet enim Vicarius Utinensis, aliique imperiti concionem F. Leonardi ac-

D d d

cu-

cusassent, & postea multi Criminatores etiam Patriarcham Grimanum, tamen Utinensis Civitas Præsuli suo omni humanitatis officio conjuncta operam maximam contulit, ut ipsius innocentia fieret manifesta, & doctrina haberetur immunis. Nam cum Grimano unum fuisse sensum Theologorum suæ nationis affirmarunt Cardinales quatuor Legati Synodi Tridentinæ citata Epistola ad Borromæum. Imo & universa Venetorum Respublica Grimano publicis Epistolis sedatis tempestatibus gratulata est. Ad alteram partem antecedentis dico non esse a PP. Tridentinis statutum, ne prædicaretur Prædestinatio gratuita, sed ne publicarentur Epistolæ Grimanæ, non propter dogma, sed propter nonnulla, quæ ille minus in Theologicis disputationibus exercitatus non satis exacte explicaverat: quæ ex eadem Epistola ad Carolum Borromæum, & ex laudatæ Sententiæ verbis certa sunt, & majoribus quasi theatri proposita.

At Grimanus, inquis, etiam post sententiam Tridentinam ad Sanctæ Inquisitionis tribunal delatus est. Ita sane; sed irrito perversorum accusatorum consilio. Magis quippe, magisque Præsulis innocentia refulsit: & summa cum laude fuit absolutus, ita ut ipsi honoris causa hymni publice canerentur; quorum unam duntaxat strophem recitabo:

*Quam longos sævosque fero, Pater, impetu tristis
Insultus odii ardenti virtute tulisti!
Non secus, ac amplam media inter nubi-
bula fervens
Efficit urenti semitam sibi lumine Phœ-
bus.*

Demum etiam si Grimanus non propter perversa tempora grassantis hæresis Lutheranae, sed etiam ob dogmatum perversitatem fecisset purpuræ pallique jacturam: Assertoribus, ac Prædicatoribus Augustinianæ doctrinæ sufficit, in his, quæ ad hanc spectant, Patriarchæ Aquilejensis Epistolas nullam reportasse censuram, sed approbationem Patrum Tridentini Concilii, qui Grimanum absolvendum esse judicarunt, quoniam de prædestinatione differens ab Augustino, Prospero, Bernardo, & Thoma Aquinate nequaquam recesserat: ut li-

quet ex Epistola ad Borromæum non semel citata.

S C H O L I O N.

„ PRæter id, quod contingit Leonardo Utinensi, domesticum demonstrat exemplum quanta diligentia servari oporteat monita a nobis præmissa, ut cum veritate doctrinæ, atque ædificatione fidelium, Prædestinationis arcanum populis exponatur, missis subtilioribus quæstionibus, quæ inter Scholasticos agitantur, abjectisque illis abstrusioribus, quibus humana ingenia commoveri solent, ac perturbari. Exemplum autem illud est Augustini Musæi Tarvisini, viri alioqui doctissimi: qui cum Senis, ac Vicentiæ in frequenti auditorum concione de Prædestinationis mysterio verba e suggestu fecisset; effugere non potuit sinistra illa iudicia, quæ de viris quoque doctissimis, qui coram plebe sapientiores videri volunt, quam postulet conditio audientium, & quæ infirmiorum cautum superant, recondita eruditione, fucatisque verbis effundunt, sæpenumero fieri solent. Exagitatio autem, cui eam ob rem subijci debuit Musæus, eundem compulit, ut doctrinam suam Paulo III. Pontifici maximo quibusdam thesibus propositam supplici libello exhiberet dijudicandam; eaque non Apostolicæ Sedis censuram, sed approbationem potius, & lacesciti Augustinianæ doctrinæ propugnatoris patrocinium consequeretur. Cum vero id non omnibus compertum sit, Appendicis loco huic quintodecimo capiti addere constitui ipsius Augustini Musæi Theses, supplicemque libellum, ac Breve prælaudati Pontificis Maximi Pauli III., prout in Archivio Cœnobii S. P. Augustini de Urbe asservantur. Musæi itaque Scriptum est hujusmodi,

E L E N C H U S

„ Doctrina asserta per me, & prædicata summam per Conclusiones, & Corollaria continens.

CONCLUSIO I.

„ Prædestinationem esse cum Præscientia
 „ apud Deum, ex Scripturis Sanctis, San-
 „ ctis Patribus, Ecclesiæ Doctoribus, Sa-
 „ crisque Theologis (quam Christianus
 „ nemo negare nisi errando potest) astrui-
 „ mus.

CONCLUSIO II.

„ Prædestinationem esse divinæ gratiæ
 „ (ad liberandos electos de massa perditio-
 „ nis Adæ, in quo uno omnes peccave-
 „ runt, & in condemnationem abierunt)
 „ præparationem in præsentī vita, & glo-
 „ riæ in futuro donandæ, cum Divo Au-
 „ gustino, & Theologis definimus. Con-
 „ tra, reprobationem promeritæ Gehennæ
 „ esse præparationem, affirmamus.

COROLLARIUM I.

„ Evangelium ergo Jesu Christi esse
 „ etum prædestinationis antiquæ, recte de-
 „ finimus, eo quod gratiam per Christum
 „ allatam, exhibitamque (iis quos præde-
 „ stinavit ad hæc Pater ante Orbis crea-
 „ tionem] revelet, ac prædicet. Jam
 „ enim gratia est prædestinationis effectus.

COROLLARIUM II.

„ Unde fit, ut Evangelium ad prædesti-
 „ nationis mysterium, ceu ad causam, &
 „ radicem suam referatur. Quumque Evan-
 „ gelii quadriceps flumen de Paradiso Dei
 „ emanans, in suum veluti fontem, redu-
 „ catur in Divinæ prædestinationis sanctum
 „ & immutabile propositum, & quisquis
 „ Evangelium prædicaverit, effectum æter-
 „ næ, & incommutabilis Prædestinationis
 „ prædicasse censetur.

COROLLARIUM III.

„ Cum igitur causa, & effectus referan-
 „ tur, & necesse sit in rationibus utrorum-
 „ que utrisque uti, qui exacte, resoluteque
 „ Sanctum Evangelium, jussu Christi,
 „ prædicaturus est omni indifferenter Crea-
 „ turæ, Prædestinationis mysterium pariter

„ omni Creaturæ, parvis, magnis, doctis,
 „ imperitis, maribus, & foeminis, eum
 „ prædicare oportet; ut, quibus datum est,
 „ capiant, & in Domino glorientur. Quam
 „ Conclusionem contra Pelagianos hæreti-
 „ cos Sanctus etiam Augustinus strenue de-
 „ fendit, meque, perpetua dissertatione,
 „ in toto libro de bono perseverantiæ do-
 „ cuit,

CONCLUSIO III.

„ Deum dicimus de damnabili humani
 „ generis massa præscisse misericordia, quos
 „ non meritis, sed electione gratiæ suæ,
 „ prædestinavit ad vitam æternam; Cete-
 „ ros autem, quibus æternam Gehennæ
 „ poenam præparavit, & justo judicio ab
 „ hac gratia voluit expertes fieri, præscis-
 „ se tantum, proprio vitio perituros; non
 „ ut perirent, sive præordinasse, sive creas-
 „ se, vel etiam impulisse. Hanc ex Au-
 „ gustini doctrina didicimus.

COROLLARIUM IV.

„ Ergo quamquam, cui vult miseretur,
 „ & quem vult indurat, non tamen est
 „ iniquitas apud Deum, neque est acceptor
 „ personarum Deus.

CONCLUSIO IV.

„ Quum universas vias Domini *miseri-*
 „ *cordiam & judicium* esse (Scriptura san-
 „ cta docente] didicerimus, & Apostolus
 „ *investigabiles & incomprehensibiles vias*
 „ *ejus* expaverit, non discusserit, admira-
 „ tus fuerit, non aperuerit, *O altitudo di-*
 „ *vitiarum &c.* Quamvis ex Scripturis San-
 „ ctis, Sanctissimisque Doctoribus, Præde-
 „ stinationem & reprobationem apud Deum
 „ esse (sine acceptione personarum) cer-
 „ to certius habeamus: & utraque in Di-
 „ vinam, sicut misericordiosissimam, ita
 „ justissimam Dei voluntatem referri de-
 „ beat ceu causam, in generali; in parti-
 „ culari tamen profundum judiciorum Dei
 „ nos latere fatemur: proinde ab homine
 „ minime perquirendum, sed in pietatis si-
 „ lentio humiliter adorandum, eique in ti-
 „ more serviendum, cum perseverantia
 „ usque in finem: quibus tamen datum

„ desuper fuerit : *Non enim omnibus datum est.*

„ animam, ut non quæ volumus, eadem
„ faciamus.

COROLLARIUM V.

„ Proinde etsi de mysterio Prædestinationis beneficiorum Dei prædicandum sit, quod & quantum & Scripturis Sanctis, volente Deo (ad ædificationem Ecclesiæ Sanctæ suæ) revelatum est : Non tamen profundum illud inscrutabilem viarum Dei (quatenus nostram latere infirmitatem Pater æternus voluit) temere attemptandum esse censemur : Quinimmo admonendos fore non dubito auditores, ne illud vel quærere audeant : juxta illud : *Noli altum sapere, sed time : & item, Scrutator majestatis opprimetur a gloria &c.* Et semper mortales ad humilitatem alliciamus, cornua humanæ præsumptionis, ac propriæ confidentiæ contemnamus.

CONCLUSIO V.

„ Liberum arbitrium (cum possibilitatis bono ad utrumlibet) in solis fuisse hominibus Protoplastis ante peccatum cum Augustino, ex Sacris litteris confitemur ; Qui delicto captivi, mox fuerunt (iusto Dei judicio) in libro arbitrio depravato, languido, & claudicato dimissi, ut hoc eisdem esset pœna in non faciendo quod vellent, qui semper [si Deo fuissent obedientes] sufficere potuissent ad omne quod voluissent bonum. Quod vitium, tamquam ex vitiata radice, omnis ex ea suborta humana proptergo contraxit, Christo solo excepto, qui non ex Opere Adæ conceptus aut natus, sed de Spiritu Sancto, est.

COROLLARIUM I.

„ Per peccatum igitur primi hominis, liberum arbitrium in hominibus, possibilitatis bonum tantum, non nomen & rationem perdidit. Quo factum est, ut exinde nati natorum, & quot nascentur ab illis, non sufficiunt implere quod velint, cum *Caro concupiscat, adversus spiritum, & Corpus corruptibile aggravat*

COROLLARIUM II.

„ Divina igitur ope auxilio, & gratia opus est, cuique bene vel cogitativo, vel volitivo, vel etiam activo secundum Deum ; alioquin nec inchoare, neque certe peragere posse se quisque præsumat : Ipse namque est, *qui dat & velle, & perficere pro bona voluntate : Et non est volentis, velle, nec currentis, currere, sed Dei misentis.* Hanc vero gratiam se daturum electis suis præscivit, atque proposuit Deus ante tempora secularia.

COROLLARIUM III.

„ Esse itaque liberum arbitrium in hominibus universis, ex opere Adami propagatis, constantissime prædicamus ; ita ut quisquis ipsum negaverit esse, Catholicus minime habeatur : Quisquis item liberum arbitrium ita esse in hominibus prædicaverit, & senserit, ut solis viribus suis depravatæ naturæ innixus, absque speciali Dei munere, & gratia, bonum opus sancte, aut cogitare, aut incipere, aut etiam perficere, vel demum in eo perseverare sufficiat, minime is Catholicus est : dicente Apostolo : *Gratia enim Dei salvi facti estis per fidem, hoc non ex vobis ; Dei namque donum est, & non ex operibus, ne quis gloriatur.* Rursus, non sumus sufficientes vel cogitare quidquam a nobis quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Qui ait : *sine me nihil potestis facere &c.* Et oravi pro te, Petre ut non deficiat fides tua &c. Etenim : non qui inceperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

COROLLARIUM IV.

„ Liberum itaque arbitrium & ad bonum & ad malum faciendum, confitendum est nos habere ; sed in malo faciendo liber est quisque justitiæ, servusque peccati : in bono autem nullus liber esse potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit : *si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.*

Nec

„ Nec tamen ita , ut cum quisque fuerit
 „ ab eo liberatus a damnatione ex servitu-
 „ te peccati , jam non indigeat ultra suæ
 „ liberationis auxilio ; sed ita potius , ut
 „ ab illo audiens , *sine me nihil potestis fa-*
 „ *cere* , vicissim & ipse dicat eidem , *Adju-*
 „ *tor meus esto ne derelinquas me .*

COROLLARIUM V.

„ Proinde neque bona opera auferimus ,
 „ neque meritum , sed secundum donum
 „ gratiæ Dei , unumquemque fidelem fieri ,
 „ non autem fidem in se ipso ex proprio
 „ sensu genuisse . Et opera bona per gra-
 „ tiæ præventum præparari , nullo liberi
 „ arbitrii merito , sed ipso incipiente , ac
 „ perficiente Deo , faciente ut abundant in
 „ libero arbitrio , & dante in eis ipsis perseve-
 „ rare usque in finem , indubie confitemur .

CONCLUSIO VI.

„ Verum enimvero , cum opera quædam
 „ fidei donum præcedant in adultis , quæ-
 „ dam vero fidem consequantur , quæ per
 „ dilectionem operatur , nihil nos prioribus
 „ illis operibus promereri gratiæ , aut gloriæ
 „ sed consequentibus istis dumtaxat , & a
 „ radice fidei per caritatem emanantibus
 „ justificari nos , & coronari demum illa
 „ in nobis catholice affirmamus . Ita tamen
 „ ut Christianus in hac vita , de meritis
 „ minime extollatur . Quandoquidem in
 „ præsentî peregrinatione nobis labor indi-
 „ ctus est , ut per auxilium gratiæ præce-
 „ dentis merita fiant , non autem ut præ-
 „ cedentium fiat retributio meritorum : ju-
 „ xta illud Apostoli : *non quod jam perse-*
 „ *ctus sim , sequor autem &c .*

COROLLARIUM I.

„ Quidquid ergo homo Christianus in
 „ præsentî vita fuerit consecutus , donum
 „ Dei est , non humanum meritum ; cum
 „ autem corruptibile hoc induerit incorruptio-
 „ nem &c . ubi erit perfecta justitia nostra ,
 „ tum reddetur unicuique secundum opera sua :
 „ Quoniam per universam hujus sæculi vi-
 „ tam meritum eorum omne fuit gratia ,
 „ ut demum juxta doctrinam Apostoli , sit
 „ nunc gratia ex gratia , tunc vero gloria

„ ex gratia , dicente Propheta , *Gratiam &*
 „ *gloriam dabit Dominus .*

COROLLARIUM II.

„ Quibus fit , ut prædicatione illius divi-
 „ næ gratiæ , quæ prædestinata , & præpa-
 „ rata est electis de massa perditionis Adæ
 „ ante mundi constitutionem , non ex me-
 „ ritis , sed gratis misere Deo , non tol-
 „ lamus liberum arbitrium , immo magis
 „ convincamus , & confirmemus , licet natu-
 „ raliter nonnisi servum peccati , & in
 „ omni ætate in malum usquequaque pro-
 „ pensum , & claudicantem , a qua servitu-
 „ te ut liberetur , & in bonum dirigatur ,
 „ assurgatque ad promissa Dei præparata ,
 „ ac præfinita , præordinata illi est gratiæ
 „ libertas , & medicina per Christum . Non
 „ præpararetur autem ei , si nihil esset o-
 „ mnino liberi arbitrii reliquum nisi vox ,
 „ etsi esset res (ut perversi asserunt ho-
 „ dierni hæretici) de solo titulo . Non
 „ etiam bona opera , aut demum meritum
 „ tollimus eadem prædicatione , quinimmo
 „ confirmamus , ac magnificamus cum A-
 „ postolo , qui clamat : *Deum præparasse*
 „ *nobis bona opera , in quibus ambularemus ;*
 „ *& in reliquo repositam sibi coronam justi-*
 „ *tiæ , quam sibi redditurum prædicat , in*
 „ *illa die , justam Judicem .*

CONCLUSIO VII.

„ Cum vero , Augustini auctoritate , in
 „ omni opere bono nostro Deus , qui ope-
 „ ratur (teste Paulo) in nobis nedum
 „ velle , & proficere , sed & omnia in omni-
 „ bus , primas sibi vindicet : semper enim ,
 „ ut ajunt Sapientes , effectus attribuitur
 „ principali agenti , posteriores vero no-
 „ bis partes relinquuntur , scilicet opera-
 „ tur Deus , cooperatur homo : *Cooperatores*
 „ (inquit Paulus) *sumus Dei .* Operatur
 „ inquam Deus in nobis vel per nos gratia
 „ sua , cooperatur nos libero arbitrio , per
 „ ejus gratiam a servitute peccati liberato ,
 „ & restituto : Consequens est , ut nedum
 „ de meritis , sed neque de bonis ope-
 „ ribus intumescere cor nostrum omni-
 „ nò debeat , quando nostrum (ut San-
 „ ctus Cyprianus docet) *nihil est* , sed totum
 „ Dei : *Quid enim habes , quod non accepi-*
 „ *sti*

„ *ſi? aut quid gloriaris . quafi non acceperit? Sed qui gloriatur (uti monet idem Apoftolus) in Domino gloriatur .*

CONCLUSIO VIII.

„ Cum ſecundum propoſitum æternum ,
 „ & immutabile , in infallibili ſua præſcientia prædeſtinaverit Deus gratis electos ſuos ad Regnum Cælorum , paratum illis a conſtitutione Mundi ; reprobos vero , eorum præviſo demerito , ad ſupplicium gehennæ ; conſequens eſt infallibiliter hos demum omnino damnari , illos vero proculdubio Cælorum Regno potiri . Neque ſecus fieri poſſe , dicente Chriſto apud Joannem 10. *Et nemo poteſt rapere oves meas de manu mea* : Quid hoc dictum eſt , niſi id , quod Auguſtinus 18. Soliloquiorum de Prædeſtinatis ait : *Qui nequaquam perire poſſunt ?* Neque tamen his verbis Theologorum ſententiam de ſenſu compoſito , & diviſo aſpernari , aut poſſibilitatem illam logicam rejicere intendimus ; immo ſerendam eſſe probamus inter doctos in Scholis .

CONCLUSIO IX.

„ Cum per unum hominem peccatum intraverit in Mundum , & per peccatum mors , & in omnes homines pertranſierit , qui progeniti ſunt opere terreni Adami (in quo omnes peccaverunt) hincque factum ſit , ut omnes pertracti fuerint in condemnationem , a qua nemo liber eſſe queat , niſi inde eripiatur per gratiam Dei , & hominis Jeſu Chriſti : Idcirco Parvulos obeuntes , qui non regenerati ſunt ex aqua & Spiritu Sancto , ſempiternæ Gehennæ ſupplicio deputandos in poſtremo Judicii die , cum Auguſtino tenemus . Mitiffima quamvis poena (in genere illo) puniendos exiſtimamus , in comparatione eorum , qui originali etiam mortalia addiderunt : atteſtante Chriſto , qui ait : *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto , non poteſt introire in Regnum Dei* . Et Scriptura clamante : *Juxta meſuram delicti , erit & plagarum modus* .

Poſt alias vero Theſes , quæ ad præſens inſtitutum non pertinent , ſic tandem concludit .

„ Te igitur , Sancte Pater Paule III. Chriſti in terris Vicarie Eminentiffime , appello [ſicut & tertio jam Senis te appellavi] cui Chriſtus ligandi , atque ſolvendi Pontificium tradidit auguſtiſſimum , & Claves Regni Cælorum commendavit , tuum ſubeo devote judicium : tuæ cenſuræ me , vitam meam , meamque doctrinam , quæ mea non eſt , ſed Auguſtini , ſed Pauli , ſed Chriſti (quorum unius nomen , alterius protectorem agis pientiffimum , tertii Vicarius es magnus) ſponte ſubjicio . A te ſanctam determinationem expecto , tota animi pietate amplexaturus , quidquid de Sancta Sede Petri , immo Chriſti Jeſu , decreveris eſſe tenendum . Scio namque Romanam Sanctam Sedem magiſtram eſſe omnium Eccleſiarum , fundatam ſupra firmam petram veritatis , contra quam nec Tyrannorum vis , neque hæreticorum inſidiæ , neque inferorum portæ poterunt unquam prævalere . Si doctrinam hanc , & confeſſionem meam probabit Sanctitas tua , Deo gratias agam , in eiſque perſiſtam , tua cum laude , & gloria poſt Deum : ſi reproabis , & ipſe penitus aſpernabor . Si erravi , monſtretur error , veniam ſupplex , atque proſtratus [per Chriſtum] oro , mox emendaturus errorem . Neque non , Sanctitatem tuam , miſericordiæ viſcera contenturam deſpero , ſed Chriſtum potius Petro præcipientem benigniſſime audituram : *Non dico tibi ſepties , ſed uſque ſeptuagies ſepties* . Errare quidem poſſum , quia homo ; hæreticus non ero , quia nunquam pertinax . Chriſtus Salvator noſter , cujus primatum tenes in terris , det tuæ Sanctitati in incepto incremento Eccleſiæ Sanctæ ſuæ feliciter perſeverare , ut eandem Sanctitatem tuam in gloria intueri poſſimus in Cælis . Utique hic & ibi , tecum valeamus omnes in Domino gloriari . Amen .

PAULUS PP III.

*Dilecte Fili Salutem & Apostolicam
benedictionem.*

CUM alias quorundam relatione per-
ceperimus te in sermonibus, ac præ-
dicationibus in Civitatibus Senarum, &
Vicetiæ habitis, proximis elapsis duobus
annis, nonnulla dixisse, & docuisse, quæ
ut ipsi asseriebant, hæresim sapere, ac Po-
pulo scandalum exhibere videbantur, atque
ob id te in Civitate Venetiarum carceri-
bus mancipari, ac propterea sub
cautione de te præsentando coram Nobis,
relaxari mandaverimus: tu autem
obedientiæ filius coram Nobis in præfixo
termino comparueris, & apologiam quam-
dam in tui defensionem, & doctrinæ, quam
prædicaveras in præfatis Civitatibus, de-
clarationem iudicio Sedis Apostolicæ discutiendam,
judicadamque, per te editam
exhibueris, & de præfatis contra te obje-
ctis inculpabilem te esse affirmaveris: pro-
inde ut te audire, defensionemque hujusmo-
di tuas admittere, & alias tibi in præ-
missis opportune providere de benignitate
Apostolica dignemur, Nobis humiliter sup-
plicaveris: Nos in tam gravi negotio ma-
ture providere, & justitiam unicuique red-
dere intendentes, Ven. Fr. Hieronymo Aleandro Archiepiscopo Brundusino, & dile-
cto filio Thomæ Badiæ Sacri nostri Pala-
tii Magistro, vivæ vocis oraculo commisi-
mus, ut visis contra te objectis, & proces-
sibus, tam in Civitate Senarum, quam
Vicetiæ contra te actis, & ad nos trans-
missis diligenter examinatis, & tua inspe-
cta apologia, & præfata doctrina ex ore
tuo audita, omnia diligenter perpenderent,
& quæ ac qualis esset, Catholica scilicet,
vel hæretica doctrina tua, Nobis fideliter
referrent, ut super hoc possemus de oppor-
tuno remedio providere. Cumque præfati
Hieronymus Archiepiscopus, & Thomas
dicti nostri Palatii Magister receptis contra
te objectis, ac responsionibus tuis, totoque
hujusmodi negotio diligenter examinato No-
bis retulerint, te sanam quidem doctrinam
tenere, populum vero ob hujusmodi doctri-
næ difficultatem, tuumque dicendi modum,

fortasse non ita clarum, non id accepisse
quod tu Commissariis nostris prædictis ex-
plicasti: Nos omnibus his diligenter per-
pensis, & mature consideratis, te ab ob-
jectionibus hujusmodi, & a quibuscumque
processibus desuper formatis, necnon etiam
cautiones, seu fidejussiones a te in Civita-
te Venetiarum, ut præfertur, præstitas,
ab omni obligatione, auctoritate Aposto-
lica, præsentium tenore absolvimus, & per-
petuo liberamus, & quibuscumque personis
contra te super præmissis, quovis modo,
aut quæsito colore sollicitantibus, & pro-
curantibus, perpetuum silentium imponi-
mus, ac omnem inhabilitatis, & infamiae
maculam præmissorum occasione forsan per
te contractam abolemus, teque pristinae fa-
mæ, gradibus, locis, honoribus, officiis, ac
privilegiis quibuscumque, & in eum sta-
tum, in quo antequam præmissa contra te
acta essent, quomodolibet eras, quatenus
opus est, restituimus, plenarieque reinte-
gramus, ac te ulterius in aliquo, aut ab
aliqua Persona quacumque dignitate, etiam
Legationis, seu Inquisitionis hæreticæ pra-
vitatibus, seu aliquo quovis officio fungente
in Persona, bonis, seu aliquovis modo oc-
casionem præmissorum molestari non debere,
ac irritum, & inane quidquid secus a quo-
quam quavis etiam Apostolica auctoritate
attentatum fuerit, decernimus. Nihilomi-
nus, ut scandalo, quod ex prædicatione
tua, ut præmittitur, in Civitatibus Sena-
rum, & Vicetiæ supradictis ortum est re-
medium opportunum quantum possumus ad-
hibeamus, & ut Populus ille, unde passus
est scandalum in perniciem, inde erigatur
ad salutem, tibi tenore præsentium distri-
cte præcipimus, & mandamus, ut ex nunc
ad Civitatem Senarum, post octavam ve-
ro Paschæ Resurrectionis Domini proxime
futuram ad Civitatem Vicetiæ te conferas,
& in publica prædicatione eam doctrinam,
quam Commissariis prædictis explicasti, &
te tenere, & prædicasse dixisti, ita clare,
& distincte dicas, ut in formula, & res-
ponsionibus descripta, & a Commissariis
nostris prædictis tibi tradita continetur. Vo-
lumus autem, & dilectis filiis causarum Ca-
meræ nostræ Generali Auditori, nec non
Venerabilium Fratrum Patriarchæ Aquile-
jensi, atque Episcopi Tarvisini in spiritua-
libus Vicariis Generalibus mandamus, qua-
tenus

tenus ipsi, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alias tibi in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes auctoritate nostra faciant te absolutione, liberatione, silentii perpetui impositione, abolitione, restitutione, reintegratione, decreto, ac aliis præmissis pacifice frui, & gaudere; non permittentes te per quoscunque quomodolibet molestari. Contradictores quoslibet, & rebelles per censuras Ecclesiasticas, & alia opportuna juris remedia appellatione postposita compescendo, invocato, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, non obstantibus præmissis, ac quibuscunque constitutionibus aliis, & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque, seu si aliquibus communiter, vel divisim ab Apostolica Sede sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 11. Martii 1538. Pontificatus nostri anno IV.

Fabius Vigil.

EXTRA

Dilecto Filio Augustino Musæo Tarvisino Ordinis FF. Eremitarum S. Augustini Theologiae Magistro,

CAPUT XVI.

De numero, & signis Prædestinatorum.

Electorum numerum incertum Viatoribus esse nemo ignorat; & Ecclesia in Dominicis Quadragesimæ ita precatur: *Deus, cui soli cognitus est numerus Electorum in superna felicitate locandus*; quæ verba habet etiam S. Thomas P. p. Q. xxiii. art. 7. Quidam tamen prædestinatos Angelis, qui ceciderunt, numero comparandos esse opinantur: aut Angelis etiam, qui steterunt. At Angelorum quoque siue malorum, siue bonorum multitudinem dinumerare non possumus, quamquam id tentarunt otiosi quidam homines, magi præsertim & Cabalistæ. Præterea Augustinus lib. xxii. de Civ. Dei cap. 1. de sempiterna illa Jerusalem scribit: *Nulla ci-*

vium suorum, idest Angelorum lapsorum numerositate fraudabitur, sed uberiore etiam copia fortasse regnabit. Quamvis autem prædestinatorum numerus nobis incertus est, propter infinitam Dei prædestinantis misericordiam quisque sperare tenetur, se in eodem numero comprehendi, & sedulam navare operam, ne ob patrata crimina æterno addicatur supplicio: atque, ut Bernardus monet Serm. 1. in Joan., sollicitus esse in timore ac tremore, & humiliari sub potenti manu Dei, quia quales futuri sumus, id nos scire est omnino impossibile.

PROPOSITIO. Magnus est Electorum numerus, at valde exiguus, si comparatur cum numero damnandorum.

Magnum quidem esse prædestinatorum numerum probatur ex cap. vii. Apocalyp. v. 9. *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* Sed in comparatione reproborum Electos esse perpaucos suadet primo ex sacris literis. Matthei enim vi. 14. legitur: *Angusta est porta, & arcta est via, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inveniunt eam.* Et Lucæ xiii. 24. cuidam Christi interroganti, Domine, si pauci sunt qui salvantur? Ipse respondit: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, querent intrare, & non poterunt.* Item Matth. xxii. 14. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Comparantur etiam prædestinati ab Isaia cap. xvii. & xxiv. spicis, quæ post messem in agro remanent, & grans uvarum, racemisque residentibus in palmitibus post vindemiam. Deinde appellantur in Evangelio *pusillus Grex*, non solum ob humilitatem, sed etiam ob maiorem numerum reproborum, inquit Beda lib. iv. cap. 54. in xii. Lucæ.

Secundo probatur ex PP. S. P. Augustinus in Psalm. 48. *Quot sunt illi, ait, qui videntur observare præcepta Dei? Vix invenitur unus, vel duo, aut paucissimi. Ipsos solos liberaturus est Dominus, & ceteros damnaturus.* Atque magnus Gregorius Hom. XIV. in Evangelia: *Ad fidem, inquit, multi veniunt, sed ad celestia regna pauci perveniunt.* Joannes autem Chrysostomus ita Antiochenos gravissima Oracione

xiv. compellat : *Quot putatis esse in Civitate nostra , qui salvi fiant ? Non possunt in tot millibus centum inveniri qui salventur : quin & de his dubito .* Quod ex depravatis in quolibet hominum genere moribus disertissimus Orator demonstrat .

Accedit evidentissima ratio . Triplex enim distinguitur hominum status , naturæ videlicet , legis , & Gratiæ , sive ab Adam ad Moysen , a Moysen ad Christum , a Christo ad hæc tempora & deinceps ad mundi finem . In statu legis naturæ multa malitia hominum erat in terra ; cuncta cogitatio intenta erat ad malum , & omnis caro corruerat viam suam super terram ; ita ut peccaverit Deum quod hominem fecisset , & tactus dolore cordis intrinsecus consumserit omnem substantiam quæ erat super terram ab homine usque ad pecus , tam reptile , quam volucres cæli , exceptis animantibus , quæ cum Noe ingressa erant in Arcam . Narrat magnam Dei vindictam sacrum Genesios caput sextum , ac septimum . Post diluvium iterum grassata est iniquitas , & una cum gentibus idolorum cultus , præceps appetentia , indomita , atque effrenata libido . Legem scriptam Judæi soli habuerunt , neque omnes illam servarunt , sed pauci admodum ; ita ut David de Israelitis suæ ætatis pronuntiaverit : *Omnes declinaverunt , simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum , non est usque ad unum .* Quid vero de statu legis gratiæ ? Major in ea pars est aut Ethnicorum , aut hæreticorum . Vix enim Catholici partem tenent Europæ dispersi in ceteris mundi plagis tanquam fructiferum arbutum in sylva . Neque omnes Catholici salvi fiunt . Horum aliqui mundani dicuntur , aliqui Clerici , aliqui Fratres , aut Monachi . Quantum spectat ad illos , quos mundanos appellant : *Præter paucissimos , qui mala fugiunt , quid est aliud pene omnis cœtus Christianorum , quam sentina vitiorum ?* inquit in libro iii. de Provid. Savianus . De Clericis ob reverentiam Ecclesiastici ordinis nihil dicturi sumus . Mittimus ob eandem causam Monachos , quos ita alloquitur in Epist. ad Guilelmum S. Bernardus ; *Quis in principio , cum Ordo cœpit Monasticus ad tantam credidisset inertiam Monachos devenire ? Oh quantum distamus ab iis , qui in diebus An-*

R. P. Berti Tom. I. Theol.

tonii extiterunt Monachi ! Sic Macarius vixit ? Sic Basilius docuit ? Sic Antonius instituit ? Addamus Bernardi verbis : *Sic Augustinus præcepit ?* Ex his itaque constat in omni statu , & in omni hominum genere esse Prædestinatorum revera pusillum gregem . Debemus autem ex hoc numero Electorum exiguo apprehendere quid possit liberum arbitrium , quidque homini deberetur , nisi ei Reparatoris misericordia subveniret ; ideoque spe simul erecti , ac timore concussi abjicere ægritudinem animi , atque arrogantiam .

SIGNA autem prædestinatorum hæc sunt . Primum illecebris mundique voluptatibus nuncium mittere , non quidem solo corpore , sed animo ac spiritu , neque ex prava deliberatione , sed ex libertate , & consilio . Pollicitus est enim Deus fidelis in omnibus verbis suis centuplum & vitam æternam : *Si quis reliquerit domum , vel fratres &c. Matth. cap. xix. 29.*

Secundum signum est tolerare tranquillo animo persecutiones , & injurias propter justitiam , ut colligitur ex eodem Evangel. cap. v. 10.

Tertium signum est humilitas non ficta , sed vera , & quæ in omnibus , & erga omnes se prodat : legitur enim in Psalmo c. 7. *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam :* Et Matth. xviii. 3. *Nisi conversi fueritis , & efficiamini sicut parvuli , non intrabitis in regnum cælorum . Quicumque ergo humiliaverit se &c.*

Quartum signum est ardens in Deum & proximum caritas : de qua in Epist. ad Rom. cap. viii. 14. *Quicumque spiritu Dei aguntur , hi sunt filii Dei .* Huic caritati adest individua divinorum præceptorum observantia , de qua Christus Dominus Joan. xiv. *Si diligitis me , mandata mea servate .*

Signum quintum est libenter Dei verbum audire , majorum exhortationibus acquiescere , & spirituali lectione magnopere delectari . Unde Jo. x. 27. legitur : *Oves meæ vocem meam audiunt .*

Sextum signum est specialissimus Deiparæ cultus . Nam de beatissima Virgine exponi potest versus 35. Capitis Proverbiorum octavi : *Qui me invenerit , inveniet vitam , & hauriet salutem a Domino .*

Septimum signum est non confidere in

E e e

ho-

homine, sed in Deo, dicente David Ps. xxxix. 5. *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus.*

Octavum signum est sollicitudo in vitandis peccandi periculis, anxietas præteritorum peccatorum, studium placandi Deum fervens & expeditum, Sacramentorum frequentia, verborum castigatio, candor morum, puritas mentis, fruerens examinatio conscientiae, propositum perseverandi usque in finem, summa in reddendis votis fidelitas, & futuri judicii sine desperatione formido. Ad hæc omnia alia facile reducuntur.

C A P U T XVII.

An reprobatio positiva antecedit præscientiam peccatorum.

DE Prædestinatis hætenus. De reprobis differendum est modo; qui in sacris literis vocantur *maledicti, vasa iræ, & contumelie, repulsi, despecti, hædi a sinistris statuendi*, aliisque consimilibus characteribus. Est autem reprobatio duplex, alia *positiva*, *negativa* altera. Positiva est actus divinæ voluntatis, quo reprobis infligenda poena decernitur. Negativa vero est privatio prædestinationis, sive non electio aliquorum ad gloriam, electis aliis. Dari autem reprobationem negari non potest, dicente Domino in Evangelio Matth. xxv. *Ite maledicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo, & Angelis ejus.* Unde Valentinum Concilium Canone III. *Fidenter, inquit, fatemur prædestinationem Electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem.*

Calvinus de reprobatione positiva asseruit nullam aliam causam habere præter divinam voluntatem, idest, fieri independentem a prævisione cujuscunque peccati tam actualis, quam originalis. Docuit enim impius hæresiaracha aliquos tam Angelos, quam homines conditos fuisse a Deo ad æternam damnationem, Deumque ipsum, ut latum a se decretum exequatur, imponere reprobis necessitatem peccandi, eosque positive, & efficaciter ad peccatum impellere. Hæc affirmat Calvinus in Exposit. Epist. ad Rom. lib. III. Instit. cap. 21. & alibi: Zuinglius lib. seu Serm. de Providentia,

Joannes Piscator in notis ad Collat. Vorstii Theodorus Beza in libro de Prædest. alii-que Calviniani: quamquam nonnullis illius sectæ hæc sententia visa est detestabilis, ita ut multi Magistri sui dogma repudiaverint. Glassius Saxo Gothanus, *Faceffat*, inquit lib. 3. Grammat. Tract. 3. Can. 30. *illud dogma ad Orcum, ex quo in proscenium Ecclesiae productum est.* Merito itaque Calvinianam blasphemiam etiam ab hæreticis reprobata damnavit Sacrosancta Tridentina Synodus sess. 6. Canone 6. & 17. Quare sit.

PROPOSITIO. Calvinianum de reprobatione dogma horrendum est, detestabile, & omni execratione dignissimum.

Etenim repugnat 1. Sacrarum Scripturarum oraculis: cujuscumque sunt Sap. xi. 25. *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Osee xiii. 9. *Perditio tua ex te, Israel, tantummodo in me auxilium tuum.* Jacob I. 13. *Nemo cum tentatur dicat quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.* Et alia quamplurima. Accedunt definitiones Conciliorum. Arausicani celebrati ann. 529. Canon. xxv. est: *Aliquos ad malum divina potestate esse prædestinatos non solum non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum malum crederent, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Et Synodus Valentina habita, ut diximus cap. xiv. in causa Gothescalchi anno 855. Canone 3. post verba paullo supra recitata ait: *In electione tamen salvandorum misericordiam præcedere meritum bonum: in damnatione vero periturorum meritum malum præcedere justum Dei judicium.* Citatus denique Canon 17. Tridentini Concilii talis est: *Si quis dixerit reliquos omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate prædestinatos ad malum, anathema sit.*

Probatur, 2. Traditione, quam etiam agnoverunt Centuriatores Magdeburgenses Cent. 2. cap. 4. ubi de Patribus, qui proximo ab Apostolis ævo vixerunt, ita scribunt: *De Prædestinatione ita docuerunt, ut quantum ad utriusque, hominis scilicet, & diaboli lapsum attinet, negarint eum fatali necessitate contigisse: nec prædestinationem in eo Dei, sed præscientiam solam admiserunt.* Egregia Justinii Martyris in Apologia ad An-

Antoninum Pium, & in Dialogo cum Tryphone testimonia collegit Vossius lib. vii. Historiæ Pelagianæ P. 2. thesi 12. Item Anonymi Scriptoris Quæstionum eidem Instino falso tributarum, nec non Isidori Pelusiota Epist. 56. libri primi. Sed his prætermisissis S. P. Augustinus fauces perstringit Calvino lib. xiii. de Trinit. cap. 12. ubi ait: *Modus iste, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi tamquam Deus hoc fecerit, aut fieri jusserit; sed quod tantum permiserit, juste tamen.* Et lib. 3. contra Jul. cap. 18. *Bonus est Deus, justus est Deus: potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est.* Atque huc spectant omnia, quibus lib. iv. cap. vii. ex Augustino demonstravi dari in Deo præscientiam malorum absque prædestinatione. Concordat S. Prosper, qui cap. 7. ad objecta Gallorum ait: *Reproborum lapsum Deo adscribere immodice pravitatis est, quasi ideo ruina impulsor atque auctor est, quia eos ruituros propria ipsorum voluntate præscivit, & ob hoc a filiis perditionis nulla prædestinatione discrevit.*

Rursus Calvinus refellitur rationibus ex magno Augustino depromptis: quarum sit prima. Sententia Calvini, quæ docet homines positive a Deo reprobari absque demeritorum præscientia, æternam legem, & ordinis universi tranquillitatem pervertit: Est ergo execrabilis, & blasphema. Prob. ant. ex lib. 3. de lib. arbitrio cap. 9. ubi S. Pater ait: *Si peccatis detractis miseria perseverat, recte deformari dicitur ordo, atque administratio universi, & xix. de Civit. Dei cap. 13. Pax omnium rerum est tranquillitas ordinis: ordo est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Proinde miseri, in quantum miseri sunt, in pace non sunt, & tranquillitate ordinis carent. Veruntamen, quia merito & juste miseri sunt, in sua ipsa miseria præter ordinem esse non possunt.* Alterum argumentum est, quod ex Calviniano dogmate tollitur divina providentia, & justitia: ait enim ibidem S. Pater: *Providentia summi Dei, non fortuita temeritate regitur mundus: & ideo nunquam esset istorum æterna miseria, nisi esset magna malitia.* Justitia vero exigat, ut pœna infligatur propter præce-

dentem culpam: unde inquit idem Augustinus lib. iiii. de lib. arbitrio cap. 18. *Omnis pœna si justa est peccati pœna est, & supplicium nominatur.* Tertium argumentum illud est, quod Pelagiani, qui negabant originale peccatum, affirmabantque parvulos non baptizatos excludi a regno cælorum, & absque culpa temporalibus miseriis vexari, sic ab Augustino redarguuntur lib. i. Operis Imperf. contra Julianum: *Cum dicitis nullum peccatum parvulis imputandum, injustum facitis Deum, qui eis grave jugum imposuit.* Et serm. 14. de Verbis Apostoli: *Si parvulus est innocens, cur innocens imago Dei a regno cælorum excluditur? Salva justitiam, si potes.* At Calvinus contendit destinari reprobis supplicium ante prævisionem cujusque peccati. Ergo Deum facit injustum, plusquam Pelagiani, qui putabant quidem parvulos nulla culpa inquinatos excludi a gloria, non tamen esse audebant, quomodo Calvinus dogmatizat, prædestinari ex sola Dei constitutione ad interitum sempiternum.

Respondere solent Calvinistæ, Deum præparare utique reprobis æternum supplicium independentem a meritis, sed non illud infligere, nisi post peccatum: quemadmodum præparat quidem gloriam ante prævisionem meritorum, sed illam in executione non confert, nisi post merita.

Verum dum hæc Calvinistæ dicunt, nihil plane dicunt. Nam si pœnarum inflictio foret injusta, quando pœnis afficerentur innocentes, ut Calviniani fatentur: erit ergo etiam injustum decretum, sive Dei constitutio, quæ pœnam infligendam esse decernit, nulla præcedente malorum operum præscientia. Deinde talis constitutio absoluta, & antevergens quæcunque demerita, vel justa est, vel injusta: si injusta, nequit in Deo excogitari. Si autem justa, poterit actu & executione perfici, etiam si reprobatus innocens perseveret. Neque enim valet comparatio prædestinationis ad gloriam, quæ cum sit opus misericordiæ, non merita supponit, sed efficit. Quippe Deus cum sit bonus, potest sine bonis meritis liberare; sed cum sit justus, non potest damnare quemquam sine meritis malis, & misericordia exhibetur indignis, justitia autem dignis rependitur. Denique licet Calvinistis concedatur non infligi reprobis pœnam, nisi

post perpetrata ab illis scelera ; faciunt adhuc Deum injustum ; cum in eorum sistemate Deus vi decreti reprobativi impellat, trahatque inevitabili necessitate homines ad peccatum . At peccata nequeunt hominibus imputari , nisi sint libera , & voluntaria . Nam *peccatum usque adeo voluntarium malum est , ut nullo modo sit peccatum , si non sit voluntarium ; & hoc quidem tam manifestum est , ut nulla indoctorum turba dissentiat* &c. inquit August. lib. de vera Relig. cap. 14.

Præterea reponunt Calvinistæ , in eadem absurda , quæ ipsis objectantur , impingere etiam Theologos Catholicos, quorum plerique docent Deum propter summum dominium , ac supremam erga homines potestatem aliquos a regno excludere absque præscientia , & absque peccatorum intuitu . Sed & hæc inanis evasio . Plures enim Catholici (quibus tamen minime subscribimus) antecederet ad peccatorum præscientiam haberi putant solam reprobationem *negativam* , non *positivam* . Aliud est enim non eligi ad gloriam , quæ in horum Catholicorum sensu indebitum beneficium est : aliud destinari ad poenam debitam culpæ . Primum ergo quidam Catholici docent , non secundum . Illi vero , qui tenent posse Deum etiam innocentes in ignem inferni detrudere , qui perpauci sunt & antiquorum numero , & auctoritate refutantur , non de potentia ordinaria loquuntur , sed in altera rerum serie , atque de extraordinaria potentia , ad quam præsens rerum constitutio non spectat . At Calviniani contendunt dari prædestinationem ad mortem independentem a culpa stante hac providentia : quod perversum est , & hæreticum dogma , Deique ordinationi, ac iustitiæ plane contrarium .

AD EA , QUÆ OBJICIUNTUR A CALVINISTIS.

Possunt huc revocari loca illa divinarum Scripturarum , quibus videtur affirmari definitio, ac prædestinatio ad malum , ut quod legitur cap. 2. Act. Christum traditum in mortem *definito consilio* : & Gen. 45. Joseph venumdatum non fratrum consilio , sed *Dei voluntate* ; Quæ , ut diximus lib. iv. cap. vii. ita accipienda sunt , ut Deus præfinierit Christi redemptionem , & exal-

tationem Joseph , & prævidens eodem instanti Judæorum , filiorumque Jacob invidentiam , statuerit iusto iudicio hanc non refrænare , ut liberis perversorum hominum machinamentis Dei prædefinitio impleretur : & summa Dei misericordia simul commendaretur , iustumque iudicium ; illa quidem in prædestinatione ad bonum , istud in permissione malorum . His ergo prætermis.

Opp. 1. In priori Epistola Petri cap. ii. 8. hæc habentur : *His , qui offendunt verbo , nec credunt , in quod & positi sunt*. In quo loco habet Vulgata nostra , non , *in quod positi sunt* , quæ referuntur ad priora verba , *nec credunt* : sed *in quo positi sunt*, idest , *in quo verbo* : atque ita lectione nostra eluditur Calvinianum præsidium ; sensus enim est : *Offendunt verbo , in quo positi sunt* , non obediunt Evangelio Christi ad cuius fidem prædestinati sunt. At Theodorus Beza satis aperte demonstrat legendum esse. *In quod & positi sunt* : quibus significatur aliquos efficienter prædestinari ad non credendum . Et quidem *τιθέναι* ponere frequentissime sumitur pro *ordinare* , ac *destinare* , ut demonstrat plurimis exemplis etiam Grotius Tom. fii. Op. Theolog. p. 1100. Porro lectionem Beza esse nostra meliorem probatur ex Græco , in quo legitur , *eis ὅς ἐτιθέσθαι in quod & positi sunt* : ubi habetur pronomen neutrum , nec referri potest ad masculinum *λόγον* , *Verbum* . Destituimur enim exemplis , in quibus neutrum ponitur pro masculino , quando non agitur de persona , vel saltem de aliquo complexo ; ut eruditi viri facile demonstrabunt .

Respondeo vulgatam lectionem tenendam esse , ceterisque præponendam : in quam collineat Arabica , & Syriaca , quæ diserte hanc sententiam habent : *quod non acquiescant sermoni , in quem positi* : מתעבדים בלשון למלתא דלחודא סימין בורא quare , aut corrigendus est Græcus , aut neutrum responderet *Verbo* , quatenus etiam Christi personam significat , ut in primo versu Epistolæ primæ Joannis , *Quod erat in principio* , &c. Deinde perperam Beza exponit *poni* pro *destinari* a Deo . Nam licet *τιθέναι* hunc sensum habere possit , tamen non legimus hoc loco *in quod positi sunt a Deo* : sed tantum , *in quod positi sunt* . Ut ergo Beza concederetur reprobos positos esse in incredulitate , non

non in sermone, ac verbo: non sequeretur positos esse in incredulitate per Dei prædestinationem, sed propriæ voluntatis malitia, & diaboli directione.

Opp. 2. Deus reproborum corda obcæcat, obduratque: nam Exodi vii. 3. *Ego, inquit, indurabo cor ejus. Et Joan. xii. 39. Propterea non poterant credere, quia dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, &c.* At si Deus aliquem excæcat, induratque, est causa ad peccatum impellens, pro suo lubitu damnans, & prædestinans ad interitum. Ergo, &c.

Resp. dist. maj. Deus reproborum corda obdurat, *subtrahendo gratiam*, concedo: *impertiendo malitiam*, nego. Non eo sensu dicitur Deus excæcare corda impiorum, quod eis pervicaciam, malam cupiditatem, & peccandi libidinem infundat, & efficienter ad malum humanam voluntatem inflectat: non enim vult mortem peccatoris, neque ipse operatur iniquitatem, ut sacræ literæ, nec non summi, boni, justique Dei ratio aperte demonstrant. Sed occulto judicio sapientiæ suæ denegat auxilium efficax, sine quo impii libero voluntatis arbitrio in scelera prolabantur. Propterea August. Epist. 194. alias 105. ad Sixtum docet Deum improbos obdurare *subtrahendo gratiam*, non *impertiendo malitiam*. Et tract. 53. in Joannem: *Excæcat, inquit, & obdurat Deus deferendo, & non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest.* In libro etiam xx. contra Faustum cap. 9. docet in opere malo aliud venire de astutia suadentis, aliud de nequitia volentis, aliud de justitia punientis, cum diabolus suggerit, homo consentit, Deus deserit.

Dices: At S. P. Aug. lib. de Grat., & lib. arb. cap. 20. & 21. docet exemplo Pharaonis, aliorumque reproborum, nec non exquisitis Scripturarum testimoniis, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum; quoniam malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab Adam, aut crevit per propriam voluntatem. Igitur præsupposita in humana voluntate malitia, inclinatur Deus, trahitque efficienter reprobum ad damnationem, & culpam.

Resp. dist. consequens: Inclinat Deus

trahitque ad culpam directe & per se, nego: *occasionaliter*, & permissive, concedo. Docet nempe Augustinus, ut ex supra dictis arbitror manifestum, impios aliquando deferri a Deo; quatenus finit eos aut perverforum hominum consuetudine corrumpi, aut perturbationum, & calamitatum magnitudine concuti, aut in bonorum temporalium affluentia superbire, aut aliis rerum circumstantiis abuti, in quibus etiam licita atque honesta inordinate ab improbis appetuntur. Hunc nodum erudite solvit S. Thomas in Epistolam ad Romanos cap. ix. 17. his verbis: *Instinctu quodam interiori moventur homines a Deo ad bonum, & ad malum: unde Augustinus dicit lib. de gratia, & lib. arbitrio cap. 20. quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum. Nam ad bonum inclinat hominum voluntates directe, & per se, tanquam auctor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare, vel suscitare homines occasionaliter: in quantum scilicet Deus homini proponit vel interius, vel exterius, quod quantum est ex se, est inductivum ad bonum: sed homo propter suam malitiam perverse utitur ad malum.* Quam doctrinam illustrat S. Thomas exemplo factis consonis iis, quæ diximus de generali Dei præmotione; quam juxta Angelicum doctorem affirmavimus esse prædeterminantem tantum in ordine ad principia quædam generalia, in quibus particulares, & individue operationes continentur, tanquam conclusiones in suis principiis. Exemplum illud est: *Deus instigat hominem ad bonum, puta regem ad defendendum jura regni sui, vel ad puniendum rebelles: sed hoc instinctu bono malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. Et hoc modo circa Pharaonem accidit: qui cum a Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem.* Hæc S. Thomas.

Quod si insistas: Repugnat Deum summe bonum inclinare voluntates reproborum hominum ad malum, etiam occasionaliter; distinguenda erit hæc propositio: Repugnat Deum summe bonum inclinare ad malum occasionaliter, idest hominem constituere in tali occasione, quæ natura sua trahat ad peccatum, concedo: idest hominem ponere in ea duntaxat occasione, quæ posset illum

excitare ad bonum, nisi propriæ perversitatis malitia abriperetur in malum, nego.

Argumentum Calvinii ex Epistola ad Roman. cap. ix. v. 11. in proximo capite expeditur.

C A P U T XVIII.

Quid statuendum sit de reprobatione negativa.

Thomistarum complures, quibus etiam subscribunt Sylvius, Estius, & Collegium Salmaticense, tenent negativam reprobationem, quam definivimus supra esse non electionem multorum ad regnum ceteris electis, nullum ex parte reprobi habere motivum; sed Deum absolutum donorum suorum Dominum, quemadmodum absque ullo meritorum intuitu electos prædestinavit ad gloriam, ita etiam nulla operum habitatione plurimos reprobasse. Docent quippe hi Theologi Deum principio voluisse rationalem creaturam, idest Angelos, hominesque creare, deinde quosdam pro suo beneplacito ad gloriam prædestinasse, relictis aliis: tum electis singularia gratiarum dona parasse, ac postremo prævidisse peccata eorum, qui prædestinati non sunt, eosque ad supplicium ex tali præscientia damnasse. Quæ opinio longe abest ab impietate Calvinii; non enim gravissimi illi Theologi ex divina reprobatione peccata hominum fieri putant, neque reprobos conditos fuisse ad damnationem, ut visum hæresiarchæ illi; qui summa cum errore malitia asseruit trahi reprobos ad interitum sempiternum fatali quadam necessitate. Neque tamen prædictam Thomistarum sententiam probant omnes illius Scholæ Magistri: sed plures fatentur solum originale peccatum esse causam, cur homines a regno cælorum fuerint exclusi; ut docent Gonet, Lemos, Bancel, & novissime Eminentissimus Gotti. Hi tamen cum in statu quoque innocentie efficacem gratiam, & gratuitam prædestinationem propugnent, tenentur saltem reprobationem negativam Angelorum statuere ante præscientiam cujusque peccati, quemadmodum ante prævisionem meritorum defendunt Angelorum bonorum electionem. Nam in eo instanti, quo ante quæcunque merita Angelorum aliqui prædestinati fuerunt, reliqui pro-

fecto reprobati sunt negative, idest non electi. Datur ergo aliqua reprobatio negativa ante prævisa demerita, scilicet reprobatio Angelorum, ut fatetur Cardin. Gotti de Reprob. q. iv. dub. 2. in fine. At si hæc vera sunt, quomodo valida erunt argumenta, quæ ab his Theologis afferuntur de reprobatione hominum propter originale peccatum, eo quod in Epist. ad Romanos cap. 9. exprimitur nomine odii, & ab Augustino appellatur opus justitiæ, & poena peccati? Hæc manifesto constare nequeunt, nisi viri illi docti reponant, negativam reprobationem in hominibus quidem esse opus justitiæ, sed in Angelis denegationem beneficii indebiti. Verum si hæc dicantur, corruunt argumenta, quibus Augustinus demonstrat adversus Pelagianos existentiam originalis peccati, propterea quod imago Dei creata cum elevatione ad finem supernaturalem, non possit absque culpa a regno cælorum excludi. Etenim respondere poterunt Pelagiani, etiam Angelum cum elevatione ad finem supernaturalem fuisse conditum, & tamen sine ullo demerito exclusum a gloria, & consequenter exclusionem istam non esse poenam, neque ex ea demonstrari parvulos, qui non abluti baptismo decedunt, & cælesti regno consensu Pelagianorum privantur, originali obnoxios esse peccato.

Ergo Augustiniana sententia est, quod Deus principio ita disposuit naturam hominum, & angelorum, ut in eis prius ostenderet, quid posset liberum arbitrium, deinde quid gratiæ suæ beneficium. Contulit autem utrisque gratiam, sine qua perseverare non poterant, atque ut actu perseverarent in arbitrii potestate reliquit. Voluit proinde in eo priori instanti salutem, & gloriam tam Angelorum, quam hominum, non absoluta prædestinatione, sed conditionate tantum, idest, si per liberum arbitrium in accepta justitia stetissent. Prævidit tum ex Angelis quosdam perseveraturos, quosdam casuros, & illos ad gloriam assumens in præmium perseverantiæ majori adjutorio cumulavit, & certitudine beatitudinis; hos vero juste in perditione sua dereliquit. Quare Angelorum pars electa est propter meritum, pars propter demeritum reprobata. Vidit pariter Adæ peccatum, ex eoque constatam universi humani generis massam infectam ejusdem Adæ nequitia, quam po-

tuisset

tuisset iccirco perdere universam. At statuit eam reparare, decrevitque, ut pro omnibus hominibus Unigenitus, quem genuit ante Luciferum, natus in tempore ex Maria Virgine, mortem subiret. Noluit tamen beneficio mortis Christi omnes Adæ posteros fieri eodem modo participes. Quibusdam beneplacito voluntatis suæ constituit conferre talem gratiam, quæ concupiscentiam etiam in baptizatis remanentem ad luctam præsertim in extremæ vitæ periodo reprimat, ita ut finaliter perseverent, & efficaciter perducantur ad gloriam. Atque hi sunt *vasa misericordie*, sive prædestinati. Reliquis Deus donorum suorum Dominus noluit tantam gratiam impertiri: sed ut ostenderet cum misericordia iustitiam, permittit ex illa perditionis massa nonnullos privari gratia baptismatis, nonnullos, etiam ex baptizatis, perduellis concupiscentiæ motibus assentiri, & propria libertate perire. Quapropter quisquis damnatur propter originale peccatum aliquo pacto damnatur; sed alii remote: proxime illi, quibus tale peccatum non remittitur per baptismum: remote autem & radicaliter tantum alii, quibus peccatum originale remissum est, sed iusto Dei iudicio permittuntur cadere, jactari carnalibus concupiscentiis, & per liberum voluntatis arbitrium perire.

Hæc est vera Augustiniana doctrina, quam tradit S. P. Epist. 105. ad Sixtum, in Ench. cap. 98. lib. III. contra Julianum cap. 3. Fulgentius lib. 1. de Verit. Prædest. & grat. Prosper ad septimam object. Gallorum, Africani Patres in Epist. Synodica cap. 6. etiam S. Thomas ejusque discipuli celebriores Zumel, Lemos, Bancel, Godoy, Gotti, qui, ut diximus, in his quæ spectant ad reprobationem hominum nobiscum stant. Ex nostris vero omnes ferme, Norisius, Gregorius, Argentinas, Gibbon, Gaurdi, Bellelli, Manso, Piette, omnes, inquam. Tantum de Baptizatis dissentire videntur Puteanus, Alviz, & Florez, sed explicatæ a nobis sententiæ neque istos arbitror refragari. Habemus ex Scotistis quoque Macedo, & Frassen: ex recentioribus Juenin, Du Hamel, Habert, L' Herminier: ex ipsa Societate Jesu Bellarminum, Suarezium, Edmundum Simonet, Vasquesium, & quotquot docent peccatum Adæ

demeruisse posteris gratiam *congruam*. Sed plura de his apud Norisium in Vindiciis cap. IV. §. x. Nos, cum cetera capita Augustinianæ doctrinæ alibi vindicaverimus, hoc postremum de causâ negativæ reprobationis facile, Deo auspice, ac præeunte Augustino, expediemus.

PROPOSITIO: Reprobatio negativa suam ex parte reprobi causam habet, nempe originale peccatum.

Tribus argumentorum generibus hæc propositio demonstratur. I. Ex sacris literis. II. Ex auctoritate Augustini. III. Ex ratione theologica. Ex sacris literis profero unicum testimonium Pauli ad Rom. cap. IX. 11. 12. & 13. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum Electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Et infra v. 21. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* Hæc verba nequeunt intelligi de reprobatione positiva, ut liquet; hæc enim fit ex præscientia actualium peccatorum, ut supra adversus Calvinianos est demonstratum. Igitur de reprobatione negativa sunt proculdubio exponenda. Jam vero ita argumentor. Qui reprobi sunt negative odio habentur a Deo, & appellantur vasa iræ, vasa contumeliæ: Non possent autem odio haberi, neque appellari vasa contumeliæ, vasa iræ, nisi propter originale peccatum: Ergo propter originale peccatum reprobi sunt negative. Probatur minor I. quia nihil potest odisse Deus eorum, quæ fecit, ut legitur Sap. XI. 25. Omnia enim, quæ ipse fecit, sunt valde bona. Quid ergo odisse potest in Esau, quid in reprobo, nisi quod ipse non fecit, idest originale peccatum? unde præclare S. P. lib. I. ad Simplic. q. 2. *Non odit Deus Esau hominem, sed Esau peccatorem. Et in Epist. ad Sixtum: Quid oderat in Esau antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum?* Præterea habet Deus potestatem ex eadem massa perditionis unum eligere, alium reprobare, propterea quod massa illa peccato primi hominis est inquinata; quomodo figulus ex eodem luto unum vas in honorem, aliud fugit in contumeliam: at si hæc massa eo

sine producta ut si perstitisset in accepta originali iustitia ad beatitudinem eveheretur, antequam ulla nequitia inficeretur, foret Dei lubitu destinata ut ex ea fierent vasa iræ, non videretur in Deo perfecta illa iustitia, quæ postulat, ut nemo sine malis meritis damnetur. Et ideo Augustinus in Epist. 157. ad Optatum; *Merito, inquit, videretur injustum, quod sunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa universa ex Adam massa damnata. Quod ergo sunt inde nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam.* Postremo qui reprobationem negativam a sola Dei voluntate repetunt, ex hoc eodem Apostolico testimonio sententiam suam stabilire conantur, dicentes posse Deum nulla habita ratione meritorum excludere creaturam rationalem a regno tamquam a beneficio non debito. Sed hoc falsum est, quoniam Deus neminem derelinquit, neminem rejicit, nisi ipse antecederet ab homine derelinquatur, atque, ut mox demonstrabitur, sola exclusio rationalis creaturæ a regno, etiamsi non prædestinetur ad gehennam, ignisque supplicium, pœna maxima est. Assignari ergo debet istiusmodi pœnæ, sive reprobationis, aut si mavis istud dicere, divinæ derelictionis, motivum aliquod ex parte reprobi: ideoque bene, ac sapienter Augustinus citata ad Sixtum Epistola: *Quærimus causam prædestinationis, & invenire non possumus: quærimus causam derelictionis, & invenimus eam causam esse peccatum originale.*

Ex Augustino autem præter ea, quæ dicta sunt, hæc depromuntur. Ac primum: Augustiniana sententia est, Adamum non habuisse quidem perseverantiam, quam si habuisset proculdubio perseverasset, sed hoc bono primum hominem minime indiguisset, quia tales vires habeat ejus voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut digne tantæ bonitati, & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Nunc vero, ut actu perseveret, opus est auxilio validiori: quoniam, si in tanta infirmitate vitæ hujus, sibi relinqueretur voluntas, ut in adiutorio Dei, sine quo perseverare non posset, manere si vellet, inter tot, & tantas tentationes voluntas ipsa succumberet. Quare peccato Adæ deperdita est potentia illa proxime expedita

perseverandi, quæ nisi data esset primo homini, non utique sua culpa cecidisset. Data est propterea per adiutorium illud, sine quo non poterat perseverare si vellet, non tamen tali, quo in illo Deus operaretur ut vellet. Hæc ergo potentia proxime expedita potentiori gratia confertur modo prædestinatis, per auxilium scilicet actualis perseverantiæ, sive per adiutorium, quo Deus operatur in nobis velle, & perficere. Atque hoc adiutorium, & hæc expedita ab omni impedimento potentia, quibus deest, pœna peccati est. Hæc docet Augustinus de Corrept. & Grat. cap. xi. & xii. iisdem plane verbis. Ex quibus manifesto thesis nostra probatur: quippe illi negative reprobatii sunt, quibus Deus non præparavit donum actualis perseverantiæ, neque conferre decrevit adiutorium, quo vividiori gratia reddatur in extremo agone potentia proxime expedita, ut nulla adversitate vincatur; cuius potentiæ privatio in nobis pœna est originalis peccati: Ergo propter originale peccatum, saltem remote, reprobatii quisquis reprobatii. Atque hoc argumento mirifice confirmatur sententia, quæ repetit necessitatem gratiæ efficacis ex sola corruptione naturæ: unde illud alto silentio prætereunt, qui se Augustinianos prædicant, & in utroque statu gratiam efficacem propugnant. Sed recole quæ dicta sunt lib. iv. cap. 3. & 9. Secundo Augustinus nullam prædestinationem gratuitam admittit nisi post Adæ peccatum; nam lib. de Dono Persev. cap. xiv. Prædestinationem definit *præscientiam, ac præparationem beneficiorum, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Et liberatio quidem miseriam, pœnamque supponit. In libro quoque xv. de Civit. Dei cap. 21. *Ex Adami, inquit, origine damnata, veluti massa una merita damnationi tradita, Deus fecit alia in contumeliam vasa iræ, alia in honorem vasa misericordiæ.* Si ergo prædestinatio supponit peccatum; illud supponit & reprobatio negativa, quæ cum sit non electio aliquorum electis aliis, fit cum prædestinatione eodem, ut inquiunt, signo & instanti. Rursus negativa reprobatione sunt homines vasa contumeliæ, ut ex Apostolo demonstravi: Sed per Augustinum si fierent homines vasa contumeliæ sine originali peccato, esset Deus injustus & iniquus, ait enim S. Pater Epistola 506. nunc 36. *Hæc*
massa

massa si esset ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid meretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam. Ergo per Augustinum nemo reprobatus est negative, nisi propter originale peccatum. Denique S. Pater, negantibus Pelagianis originale peccatum, fatentibus tamen pueros sine baptismo raptos a regno cælorum excludi, propter apertissimam Evangelii sententiam, Nisi quis renatus fuerit, &c. telo isto hæreticos lecessit, ac reprimat: Excluduntur pueruli a gloria, ergo pœnæ subjiciuntur. At Deus justus non infligit pœnam absque culpa: culpam igitur habent aliquam infantes illi, qui ante usum rationis non expiati Baptismatis unda rapiuntur. Quod argumentum, ut satis liquet, nullum esset, si creatura rationalis ad regnum cælorum ordinata posset inde excludi absque culpa. Utitur S. P. hoc argumento lib. III. contra Julianum cap. 3. ubi recitata Christi Sententia, Nisi quis renatus fuerit, &c. ait: Verum vos excellentissimi amatores illius vite, qua futura est æterna cum Christo, nullam pœnam putatis esse imaginis Dei in æternum exulare a regno Dei: cum si parvam pœnam esse diceretis, non esset hæc vox beati amatoris illius regni, sed miseri contemptoris. Ac subinde: Porro si quod huic sufficit causæ, parvam saltem pœnam fatemini esse, quæ magna est, ut imago Dei non sinatur intrare in regnum Dei: obsecro aperite qualescunque oculos, & videte qua justitia pœna ista infligenda sit parvulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis esse peccato. Sane hæc verba nequeunt intelligi de alia pœna, quam de exclusionem sola a regno Dei; quia hanc solam a regno Dei exclusionem Pelagiani concedebant in pueris non baptizatis, adeo perveraces, & impii, ut nullam in his peccati pœnam agnoscerent.

Ex dictis hæc theologicæ argumentationes petuntur. I. Reprobatio negativa est non electio aliquorum electis aliis: Non electio supponit maculam originalis peccati: Ergo hanc maculam supponit negativa reprobatio. II. Reprobatio negativa est pœna: igitur supponit culpam. III. Quamvis gloria non sit debita rationali creaturæ, quemadmodum neque illi debetur gratia, ut contra Bajum Fide Catholica profiteamur; ex quo tamen Deus condiderit rationalem crea-

R. P. Berti Theol. Tom. I

turam cum originali justitia, & cum gratia sanctificante, iniquus esset si perseverantem in gratia, & nulli demerito obnoxiam a regno cælorum excluderet: Ergo ideo illam a regno excludit, quoniam acceptam justitiam deperdidit, & originali labe contabuit. IV. Ut prædestinatis gratis confertur perseverantia finalis, ita reprobis justo Dei judicio negatur: Quod careant reprobi perseverantia finali pœna est originalis peccati, cujus effectus est privatio potentia expeditæ perseverandi, quam beneficio Conditoris acceperat primus homo: Igitur negativæ reprobationis motivum est macula originalis. V. Dei constitutio, qua electis aliis plurimi reprobantur, in ordine ad electos est actus misericordiæ miserantis: Ergo in ordine ad reprobos est actus justitiæ punientis. Hæc omnia ex dictis videntur satis manifesta.

CONTRARIA ARGUMENTA REFUTANTVR.

Opp. I. Apostolus in Epist. ad Romanos citato cap. 9. ait, Esau odio habitum fuisse, *antequam aliquid boni egisset, vel mali*; ergo independentem a præscientia cujusque peccati reprobatus est Esau. Ad hæc: ibidem Apostolus refundit reprobationis motivum unice in Dei potestatem exemplo figuli, qui ex eodem luto fingit quædam vasa in honorem, quædam in contumeliam; ideoque ex Dei voluntate, & inscrutabili judicio fit tam prædestinatio, quam reprobatio. Ulterius S. P. Augustinus lib. de Dono Perseverantiæ cap. VII. non minus reprobationem, quam prædestinationem refert ad inscrutabilia judicia Dei, scribens: *Cur in eadem causâ me potius, quam illum puniet, aut illum potius, quam me liberabit? hoc non dico; si queris, quare? quia in hac re sicut justa est ira ejus, ita inscrutabilia judicia ejus.* Idem docet S. Thomas lib. I. ad Annibaldum q. unica art. 3. dicens: *Voluntas, secundum quam vult Deus aliquem non salvari, non requirit aliquam rationem ex parte voliti, cum salus gloriæ non sit debita naturæ humanæ.* Denique hæc omnia confirmantur ratione; nam Deus est gloriæ Dominus absolutus; potest ergo illam creaturæ rationali denegare, etiam nisi nullum in ea præsupponatur peccatum.

F f f

Resp.

Resp. Apostolum per ea verba, *antequam aliquid boni egissent, aut mali, excludere merita personalia, non originale peccatum, ut supra ratione, & Augustini auctoritate satis superque probavi. Refundit vero in Dei potestatem, & in judicia Dei inscrutabilia reprobationem comparative acceptam, non absolute: nempe, cum omnes homines spectent ad massam eandem luti, sive ad humanam naturam primi hominis macula infectam, & posset Deus justo iudicio universam damnare, ex ea quædam vasa honoris, quædam iræ, & contumeliæ fieri constituit, sola quidem sua potestate, quia in hac re sicuti justa est ira ejus propter peccatum, ita magna est ejus misericordia propter demeritum. Eadem est sententia Augustini, eadem est S. Thomæ, qui in Epistolam ad Romanos scribit: *Deus liberam habet potestatem ex eadem massa corrupta generis humani, sicut ex quodam luto. . . . quosdam homines facere preparados in gloriam, quosdam in miseria relictos, &c.* & q. 111. de Veritate art. 2. *In ipsa electione ratio est divina bonitas: ratio autem reprobationis peccatum originale, ut Augustinus dicit. Quod ergo scripserat ad Annibaldum, accipiendum est de massa generis humani spectata cum originali noxa: qua præsupposita est quidem gloria beneficium indebitum, cum tamen deberetur creaturæ rationoli conditæ a Deo cum originali justitia, & gratia sanctificante, si in his per liberum arbitrium perseverasset. Ex quibus solvitur quoque ratio postremo loco producta.**

Hæc ex dictis facile comprobantur: sed manifestius etiam explicabuntur. Reprobatio absolute, & comparative potest considerari. Absolute, si instituatur quæstio; Cur e. g. reprobatus est Cain, cur Esau, cur Judas? Comparative si quæras, cur non reprobatus Abel, & reprobatus est Cain ex uno Adamo progeniti? Cur Esau, & non Jacob? Cur Judas, non Petrus? Priori ergo quæstioni absolute propositæ respondemus: Propter peccatum originale; *Ex uno quippe omnes in condemnationem non injustam judicati sunt ire, sed justam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat, qui non liberatur debitum agnoscat, ait lib. de Dono Persev. cap. viii. Augustinus: & pariter S. Thomas in Epist. ad Rom. Cum omnes*

homines propter peccatum primi parentis damnationi nascentur obnoxii, quos Deus per suam gratiam liberat, sola misericordia liberat, & sic quibusdam est misericors, quos liberat; quibusdam autem justus, quos non liberat: neutris autem iniquus. Alteri autem quæstioni, Quare liberatus est Abel non Cain, quare Jacob non Esau, quare Petrus non Judas, si omnes ex uno homine in condemnationem justam judicati sunt ire? respondendum est cum Apostolo: An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vos in honorem, aliud vero in contumeliam? Cum Augustino eodem loco: Cur iste assumatur, ille derelinquatur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Cum beato Thoma in caput vi. Joannis: Ratio quidem in generali potest assignari, ut scilicet in his, qui non trahuntur, appareat, & resulgeat ordo divine justitiæ; in illis autem, qui trahuntur, immensitas divine misericordie. Quare autem in speciali trahat hunc, & illum non trahat non est ratio aliqua, nisi beneplacitum voluntatis divine, Quamobrem præcedentia argumenta, & si quæ sunt his consimilia hac distinctione solventur: Refunditur in solam potestatem, & inscrutabile judicium Dei reprobatio in particulari & comparative accepta, concedo: considerata generaliter & absolute, id nego.

Opp. 2. Saltem in reprobis baptizatis, quibus originale peccatum remissum est, nequit tale peccatum esse reprobationis motivum; quippe Concilium Tridentinum Sess. v. de Originali Peccato hoc edidit: *In renatis nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui vere sepulti sunt cum Christo per baptismum in mortem.* Quod affirmat etiam S. P. Aug. lib. 1. ad Bonifac. cap. x.

Perdifficile est hoc argumentum, quo plures permoti a sententia Augustini recesserunt, ejus verba a nobis perversa intelligentia accipi autumantes, cum iidem perfectio minime fuerint assecuti. Nequeunt enim percipere, quomodo originale peccatum remittatur, & nihil in renatis remaneat damnationis, & tamen illud causa sit reprobationis negativæ omnium damnatorum. Advertendum tamen iis erat, hanc eandem esse secundam apud Prosperum objectionem Gallorum, qui Augustinianam doctrinam suggillabant, quasi ex ea con-

sequatur, quod ab his, qui non sunt predestinati ad vitam, non auferat baptismi gratia originale peccatum: Cui tamen objectioni neque Prosper, neque quispiam alius Augustinianæ sententiæ vindex respondit S. Augustinum de baptizatis minime esse locutum. Neque hæc ullatenus poterant respondere, utpote qui bene noverant odisse Deum juxta Augustinum in Esau originale peccatum, cui proculdubio per circumcisionem remissum fuerat. Quomodo ergo ex hoc evadendum est labyrintho? Non quidem filo quorundam, qui respondent peccatum originale remitti, quatenus est peccatum personæ, non quatenus est peccatum naturæ. Non est adeo perspicax ingenium nostrum, ut hæc tam speciose dicta assequatur: quippe non flocci facienda videntur, quæ adversarii reponunt, peccatum originale dici peccatum naturæ; quia contrahitur nascendo: personam vero, ac naturam in hoc tantum differre, quod illa est natura ipsa per se incommunicabiliter existens: irrationabiliter dici remanere infectam in individuo naturam dum persona renascitur: separari non posse nequitiam & damnationem unius ab altera; non denique verum, quod nihil damnationis remanet in renatis, si remanet natura ipsa damnata; & alia istiusmodi, in quibus, si virorum illorum permantur vestigia, vereor ne adhuc in labyrintho versemur.

Itaque recurrendum est ad statuta supra Augustiniana principia. Diximus ex originali peccato non solum consequi privationem gratiæ sanctificantis, sed etiam privationem potentiæ proxime expeditæ ad perseverandum, quæ tollitur per auxilium quo necessarium in præsentis agonis statu, ubi caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem; non quod sine tali auxilio non detur potentia, & facultas liberi arbitrii, quæ stat, ut alibi demonstrabimus etiam sub minima gratia; sed quia non viget amplius hujus arbitrii sanitas, quam primi peccati granditate perdidimus, & quam perficit medicinalis gratia Christi faciens ut faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati. Non opus est eadem repetere iis, qui Augustini libros de Gratia, & perseverantiæ dono legerunt. Qui ergo non baptizantur, a regno cælorum proxime excluduntur propter peccatum originale, qua-

tenus sequitur inde privatio justitiæ, & gratiæ sanctificantis. At qui baptismatis gratiam perceperunt, reprobantur propter originale peccatum remote, quatenus non datur eis donum perseverantiæ, & potentia proxime expedita per speciale illud adjutorium, quo Deus in homine operatur ut velit. Hæc Augustinus: hæc Patres Africani in Sardinia exules: hæc Magnus Gregorius apud Norisium, quem vide citato loco Vindiciarum.

Nunc vero ad argumentum respondeo. Concilium Tridentinum definit in renatis nihil remanere damnationis, id est, deleri penitus peccati maculam, tolli privationem sanctitatis & justitiæ, infundi habitum gratiæ sanctificantis, non vero, ut impii putant hæretici, originalem labem non imputari, tegique, aut radi duntaxat; concedo. Definit Tridentinum ita nihil remanere damnationis, ut in singulis, qui renascuntur, senetur vulnus concupiscentiæ, caro amplius non concupiscat adversus spiritum, reddatur libertas illa vegetior, quam habuit Adam, ut ne succumbat, conferatur unicuique adjutorium, quo, & donum actualis perseverantiæ; nego. Sacrosancta enim Synodus eodem loco declarat, *Manere in baptizatis concupiscentiam, vel sordem: quam concupiscentiam aliquando Apostolus peccatum appellat, non quod vere & proprie peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.* Et Sess. vi. Can. 22. definit *justificatum sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare non posse.*

Dices: Deus remittens culpæ reatum, remittit etiam pœnam peccati: Baptizatis remittitur culpæ reatus. Ergo baptizatis remittitur pœna peccati.

Resp. dist. majorem: Remittit etiam pœnam peccati, id est, omne debitum proxime, & immediate connexum cum ipsa culpa, concedo; connexum remote tantum & radicaliter; nego. Exclusio a gloria est proxime connexa cum reatu peccati, & remote, connexa cum privatione potentiæ proxime expeditæ, sive specialis auxilii actualis perseverantiæ, quæ privatio est pœna peccati. Qui ergo percipit baptismi gratiam, nequit proxime damnari propter originale peccatum, quoniam reatu hujus peccati caret, & nihil remanet in eo damnationis: damnantur tamen ob originale pec-

catum remote, quia, ut Africani Patres loquuntur in Epist. Synodica cap. 7. *Per nequitiam cordis (impius) in hominis terreni vetustate permanet, illius ibi iudicio de relictus, qui gratis, iusteque damnat.*

Insurgens: Adam in statu innocentiae caruit dono perseverantiae, & adiutorio quo; neque tamen illo privatus est propter originale peccatum. Falsum est ergo denegare Deum domum actualis perseverantiae in poenam peccati Adæ.

Resp. nego consequ. Nam Adam nulla origine vitiatus, nulla putredine nequitiae compactus non opus habebat hoc adiutorio, eique fortissimo permisit Deus facere quod vellet, suffulto gratia, sine qua perseverare non posset, non quia actu fieret perseverans. Tali enim gratia felix ille homo nulla pugna laceffitus minime egebat. Nunc vero ad elationem reprimendam, tumoremque superbiae opus est amplioris gratiae virtute, quam Deus aliquibus misericorditer elargitur, aliquibus iuste denegat, ne sibi ipsi humana fidat infirmitas, & gratiam agnoscat in iis, qui liberantur, in iis vero, qui derelinquuntur, debitum, ac iudicium. Legite Augustinum de Corrept. & Grat. cap. XII.

Opp. 3. Non datur causa praedestinationis: Ergo nec reprobationis.

Resp. nego consequentiam; ut enim docet S. Pater lib. III. contra Julianum cap. 18. *Bonus est Deus, justus est Deus. Potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest quemquam sine meritis, damnare, quia justus est.* Ideoque querimus causam praedestinationis, & invenire non possumus: querimus causam derelictionis, & invenimus eam causam esse peccatum originale: ait idem Augustinus in Epist. ad Sixtum. At de his supra.

Opp. ultimo: Nonnulli Theologi hanc sententiam comparant refutato superiori Capite dogmati Calviniano.

Resp. Iniquum esse horum Theologorum iudicium, & non solum fulgidissimum Ecclesiae lumen Augustinum, verum etiam cuiusque ordinis Scriptores praclarissimos hac objectione irreverenter, & maxima sine pudore nequitia vexari. Inter Augustinianam, & Calvinianam sententiam prima ratio discriminis intercedit; quod Calvinus reprobationis primariam causam non peccatum

constituit, sed absolutam Dei voluntatem: Augustinus contra neminem sine malo ejus merito docet reprobari. Deinde Calvinus asseruit homines ad interitum violenter impelli: at Augustinus, voluntate sua cadere qui cadit, & adiutorio gratiae stare qui stat. Calvinus praeterea, radi tantum, sed non remitti in baptizatis peccatum originis, ideoque proximam in his damnationis causam manere: Augustinus, percepta baptismi gratia originalem maculam prorsus abstergi, & remanere concupiscentiam ad agonem, causam damnationis remotam. Ad haec Calvinus in ipsa concupiscentia peccati originalis statuit naturam: Augustinus autem in macula reatus, quam penitus delet baptisma. Calvinus denique nulli reprobo fidem, veramque iustitiam concedit: & Augustinus reproborum plurimos & credere, & justificari fatetur, licet in accepta iustitia non perseverent finaliter. Perperam ergo nebulones offundunt tenebras splendidissimo nomini Augustini.

*Quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit
avo.*

Inquit Prosper cap. 2. Carm. contra Ingratos.

C A P U T XIX.

*Absolvitur liber sextus nonnullis circa
Reprobationem impiorum adnota-
tionibus.*

PAUCIS hoc postremum Caput expediam quibusdam propositis, quae ex dictis facillime percipiuntur. Ac nonnulla de Reprobationis effectibus, quaedam de reproborum numero, ac via perditionis brevissime recensebo.

De reprobationis effectibus haec occurrunt. Primo, cum Deus neminem ad peccatum compellat, neque sit efficiens causa malorum culpa, nullum peccatum divinae reprobationis effectus est, sed potius causa. Definit enim Valentinum Concilium Can. 3. *In damnatione meritum malum precedere iustum iudicium Dei.* Et quidem originalis culpa praescientia hominum reprobationem non sequitur, sed antevertit. Alia peccata non efficiuntur Dei praedeterminatione, sed ex

ex voluntatis malitia, neque decretum aliud supponunt, nisi permissivum. Sunt vero peccata reprobationis causa diverso modo; Originale reprobationis negativæ sensu quaestione præcedenti explicato: & peccatum, quod cum morte conjungitur, qualecunque illud sit, reprobationis positivæ, & interitus sempiterni. Sed in Angelis, qui non sunt ex vitiata massa producti, fuit reprobationis motivum actuale peccatum.

Erunt ergo reprobationis effectus permissio actualium peccatorum, & iusta denegatio supernaturalium auxiliorum, non quidem omnium, sed eorum, quæ efficaciter ad gloriam perducunt, quorum non sunt vasa iræ, filiique perditionis participes. Deus enim prævidendo aliquorum peccata decernit impios æterna pœna punire, statuitque eadem peccata non impedire speciali gratiæ adjutorio, relinquens hominem in manu consilii sui, eumque obdurans & excæcans subtrahendo gratiam, non imperitiendo malitiam: ad malum quippe sufficit se sola creata voluntas, imo & inclinatur perduelli concupiscentia, quæ est pœna peccati; neque vincitur nisi contraria delectatione justitiæ. Quamobrem subtrahente Deo auxilium victricis gratiæ, sequitur voluntarium peccatum, & obduratio impiorum: cujus permissio, non efficientia, erit Deo tribuenda. Non sunt tamen effectus reprobationis, sive originale peccatum, sive actuale Angelorum; quoniam ea quidem permisit; sed neque homini, neque Angelis priusquam caderent, subtraxit Deus aliquod auxilium necessarium ad perseverandum: gratia enim efficaci, quam utique non habuerunt, non egebat rationalis creatura in illo felicitatis statu. Horum ergo peccatorum permissio non attinet ad voluntatem prædestinantem, aut reprobantem, sed ad conditionatam antecedentem, qua voluit Deus ostendere quid posset liberum arbitrium absque prædeterminantis gratiæ adjutorio.

Quæ ergo diximus cap. XII. de effectibus prædestinationis, sunt de reprobatione servato utriusque ordine confirmanda; ita ut reprobationis sit effectus quidquid est a Deo reprobante, & ad æternam damnationem perducit ex Dei intentione. Unde neque natura reprobi, neque liberum arbitrium, neque cujuspiam generis facultates

inter effectus reprobationis sunt numeranda, cum non hæc largiatur Deus creaturis, ut pereant: quemadmodum effectus reprobationis non sunt sive inclinatio ad malum, sive culpa, sive arbitrii perversitas, quoniam hæc non sunt a Deo efficienter. Igitur effectus reprobationis erunt permissio peccati, quod nunquam dimittitur; iusta denegatio doni perseverantiæ; excæcatio, & induratio, quatenus idem sunt, ac debita hominis impii derelictio, & misericordiæ subtractio, non prout sunt humani cordis singularis inertia, ac nequitia: supplicium denique sempiternum, quo Deus iuste punit quod ipse non fecit. Si autem quæras, quomodo permissio peccati, quod nunquam dimittitur, sit effectus reprobationis, & nihilominus ipsum peccatum sit causa damnationis, atque ad illam præsupponatur; jam dictum est permissionem illam esse effectum reprobationis negativæ, ob quam denegatur gratia finalis perseverantiæ, & peccatum cum morte conjunctum esse causam reprobationis positivæ, atque sempiterni supplicii. Eo pacto donum finalis perseverantiæ effectus est gratitiæ prædestinationis, & perseverantia ipsa est causa glorificationis, ac perennis felicitatis. Nihil est ergo in ea, quam propugnamus sententia, imperceptibile, vel repugnans.

Numerus reproborum quantus sit, ille solus comprehendit, cui noti sunt, qui permaneant ad coronam, & qui permaneant ad flammam: neque alius potest, quam Iudex, plectendos pœna discernere. Majorem tamen esse reproborum, quam prædestinatorum numerum diximus cap. sexto decimo quod nos humiliores, ac timidiore reddere debet, quemadmodum eo loco monuimus.

Schala denique perditionis his gradibus constat. Primo reprobis leviora peccata contemnit, iisque super capillos capitis sui multiplicatis, torpescit paulatim, & derelinquit illum cor ejus, crescit profusa & effrenata cupiditas, flaccescit orationis studium, ac sensuum custodia, atque a scintilla una augetur ignis, & qui minora spernit in majora prolabitur. Dein contrahitur macula mortalis culpæ, quam sequitur individua comes mors animæ; recedente ab ea cum gratia sanctitatis Deo vita spiritualis cujusque substantiæ. Descendit tamquam tertio gradu impius in peccandi con-

consuetudinem, qua, veluti catena quadam constringitur, adeoque gravatur, ut nequaquam surgat ad poenitentiam. Hinc delabitur in mentis excacationem: impius enim, cum in profundum venerit, non intelligit, rationem obscurante fascinatione nugacitatis, atque ita excacatur ne videat, & non intelligat corde: fitque, ut descendentem per subterraneos gradus corporaliter evenit, via illius tenebrae, & lubricum. Profundior tum, ac deterior succedit gressus, id est, cordis obduratio, maloque inhærens animi pertinacia; de qua Apostolus ad Rom. 11. 5. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die ire, & revelationis iusti iudicii Dei; & Eccl. 111. 27. Cor durum habebit male in novissimo.*

Si quis nostrum (quod Deus avertat) per hos perditionis gradus progreditur, pedem tandem retrahat: clamet de profundis ad Dominum, quia apud illum misericordia, & copiosa apud eum redemptio: revertatur a via sua mala: ne tardet converti ad Dominum, & ne differat de die in diem; apprehendat disciplinam, ne quando irascatur Deus, & pereat de via iusta; speret in eo, qui coronat in misericordia & miserationibus; timeat de seipso, Deus enim non implanavit peccatores, neque necessarii sunt ei homines impii. Utinam hujus libri assidua lectio, Deo prædestinante, ac præmovente, illud præstet, ut nemo desperet, nemo intumescat.

F I N I S.

10000. 25/4/90

Berti, Giovanni Lorenzo, 1696-1766

Opus de theologicis disciplinis ...

Bd.: 1. 1776. - XXIV, 414 S.

Neapoli 1776

Dogm. 1236 e-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10400176-2